
Stanford University Libraries
3 6105 128 547 440

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XV.

KNIHA XXXI.

DRUHÉ POLOLETÍ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy" v Praze, Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA

1893.

OBSAH.

Strana

Nové básně Jaroslava Vrchlického.

Píseň geuzů.

Udeřte v bubny již!
Jaký to nádherný, příšerný zvuk!
Udeřte v bubny již!
Jakby to hnátů zněl o sebe tluk,
Filip ten slyší to v loži svých muk,
ať žijí žebráci i jejich pluk!
Udeřte v bubny již!

Španělská posádka
víří kol, hýří kol jak hustý sníh,
Španělská posádka;
samý to zloděj a taškář a mnich,
samá to zpupnost a smilství a pych,
samý to chřtán jen a samý to břich
Španělská posádka!

Skvrna jsou před bohem
inkvisic posvátných hanební slídiči,
skvrna jsou před bohem
daviči, paliči a studnic traviči,
dětí jsou Herodi, dívek jsou mamiči,
však z krve dračí zas dračí plod vyklíčí!
Skvrna jsou před bohem!

Ať žijou žebráci!
My svorně a vzorně a vzdorně již v šik!
Ať žijou žebráci!
Tu fičí kule, ó buď za ni dík!
Tam řinčí palaš, tam zní mroucích křik,
v chmúrný Eskurial povyk náš vnik:
Ať žijí žebráci!

Papež a papšata!
Však na ně vztáhnul bůh již svoji dlaň,
papež a papšata!
Satana pozvali k honbě — my laň —
před ním, by chytli nás, sklonili skráň,
zem naše — výkupné, krev naše — daň —
papež a papšata!

Však meč jest vytasen!
Pomsta jde boží, a hřmí se všech stran,
však meč jest vytasen!
Pomsta jde boží, jak věstil ji Jan!
Apokalypsy drak otvírá chřtán;
zítra je otrokem, dnes kdo je pán!
Však meč jest vytasen!

Ó ta krev nevinná!
Ta roste a roste až v krvavý mrak!
Ó ta krev nevinná!
Ta syčí a křičí, až přechází sluch i zrak,
a vy jste ji chlastali jako ten lačný drak,
krev dětí, krev panen jak v poli rudý mák —
Ó ta krev nevinná!

Ta vaše Armada!
Z karet jak domky se pyšní a pne,
ta vaše Armada!
Však pozounem vichrů svých Hospodin hne,
kde díte vy „Ano!“, on řekne své „Ne!“
Satan vás napálil, ruce si mne!
Ta vaše Armada!

Sbor.

Udeřte v bubny již!
Prapory vzneste výš!
Španělská posádka
z lejna a pozlátka
skvrnou jest před bohem
v pochodu ubohém!
Ať žijou žebráci
v chatě i v paláci!
Papež a papšata
rota jsou proklatá!
Však meč je vytasen!
Nastává soudu den!
Ó ta krev nevinná
kypěti počíná!
Ta vaše armada
vraků je hromada!
S námi je svatý kříž!
Co žití tulácké?
Až k holi žebrácké
věrní jsme, vlasti, slyš!
Udeřte v bubny již!

—

Miranda.

Jsou ovšem — jest jich málo —
již také děti Štěstěny,
jimž nebe všecko přálo,
jdou žitím stále opřeny

O rámě otce — děti,
o rámě lásky později,
dnem každým svátek světí
vždy v novém snu a naději.

Přes každou bouři nese
je čarovný plášť Prospera,
strom každý pro ně třese
květ ráno a plod z večera.

Jim do snů sladce zpívá
hoch vzdušný, snivý Ariel,
jim všady každý kývá,
vše dá jim vůni, lesk i pel.

Ba zloba, jež se šklebí,
příšerný žravý kaliban,
zří vzhůru k nim co k nebi
jich snivým kouzlem upoután.

Jim v mládí hry a zpěvy,
v sny plny poupat, kvítí, hvězd
v čas milenec se zjeví
a vždycky to ten pravý jest.

Clown.

Již čeká provaz natažen,
dav dole se jak moře vlní,
až ku trámoví střechu plní,
teď známá rána zvonkem jen
a bude na podiu státi,
jak vždy se tupě usmívati.

Zří malou dirkou opony.
Jak dobře zná své obecenstvo!
to svrchované veličenstvo,
jež diktuje mu zákony,
dle rozmarů, jak ráno vstalo,
aneb jak dobře obědvalo.

Zná tamo mezi bouquety
tu polosvadlou krásku v loži,
ví, kdo jí dnes hold k nohám složí.
Ó vyžilá tvář kokety!
A v skutku je tu, lorgnon v oku,
jak opičák po jejím boku.

Zná s pleší jako zrcadlo
otylé pány bursiany,
se rozhlížejí na vše strany,
zří apaticky v divadlo
po plných ňadrech, šijích nahých,
po žhavých očích touhou vlahých.

Zná, již se tlačí v parteru,
ty holobradé studentíky,
pro hrubě malované rtíky,
pro pozlátkovou nádheru,
pro lýtka špatně vycpávaná
již fantí se až v šero rána.

A pomalu se jeho zrak
až do orkestru sveze hloubi,
kde v práci housle, kotle, trouby,
kde kapelníka starý frak
nad pulpitem se třepá, tyčí
tak jak dvé křídla vlašťovičí.

To všecko vidí, divně jat
a sám se ptá po kolikáte,
z té hnusu plné číše zlaté
jim zavdá, by se mohli smát,
a zatleskati ledabyle,
že dlouhá zas jim prchla chvíle.

A náhle cítí nudu všech,
těch, kteří dole koketují,
těch, jež své vnady vystavují,
těch očí blesk, těch tváří žeh,
že centrem touhy všech je, cítí,
teď začít, uhájit své žití!

Však zvonek váhá posavad.
Proč váhá? Dům je plný přeci . . .
Již chtěl by ven, jak lev je v kleci,
teď skok a krkolomný zvrat —
Však zvonek nezní, jen ruch ztmělý
zní k němu, tak se rojí včely.

A sebe sama vidí teď,
tvář děsně pudrem zabílenou.
Ach, jakou kupuje on cenou
ten hořký chleb? Chce odpověď!
Vše cetky chuť má rvát si dolů
a vyplakat se v hořkém bolu.

V tom zazněl zvonek poprvé.
Teď musí — nepůjde, zří v nachu,
jak vše mu splývá — kotouč prachu —
a padá, leží, do krve
je zraněn; dobře — co chce dále? —
Sál plný pod ním hlučí stále.

Teď druhý úder na zvon třesk,
sáh na ledové sobě čelo
a oko v orkestr mu sjelo
a srdce schvátil divý stesk.
Od v zvonek druhé rány k třetí
si začal hudce prohlížeti.

Jak bídni všickni chudáci!
Jak vyzáblí a zhladovělí;
den ztráví každý v potu celý
a večer se zas trmácí!
Oč lepší osud těchto lidí?
Ne sebe víc — je pouze vidí.

A při hře co zřel tisíckrát,
zas v paměť se mu náhle vrací,
jak jeden po druhém se ztrácí,
když možno cirku „vale“ dát;
ten na hodinky stále hledí,
ten zase jak na trní sedí.

Vše chápe, malé trudy jich,
tu mdlobu, již nový shon leká,
co doma stará žena čeká,
pláč dětí slyší . . . divně v smích
a potlesk tady vždy se mísí,
on clown co na provaze visí.

Jich život se svým srovnává
a náhle tiše usmívá se.
Teď zazněl zvonek zas a zase,
v ráz prchla nuda, únava,
jak úder cítil elektrický,
již na svém místě stál jak vždycky.

A tupě smál se v publikum,
v ráz u stropu byl na provaze.
Jak držel se dnes v rovnováze!
Ba hudbou byl mu pod ním šum;
rád slyšel v hloubi davy hlučet,
leč kdo z nich věděl, na čí účet?

A v orkestru dav chuďasů
při pokřiku, v potlesku hromu
se divil asi nejvíc tomu,
proč po zoufalém zápasu
clown k nim se kloní zbědovaný,
sta hubiček šle na vše strany?

—

Po lektuře.

Den mladý ve mlh řase
již zlaté oko otvírá,
v mdlém lampa hoří jase,
my celou noc čtli Shakespeara.

Na rameni tvém má hlava,
tvůj v knize byl i můj zrak,
to rozkoš, radost a sláva
číst celé hodiny tak!

A reci, králové, bozi
a šaškové a-žebráci,
ti s vínky, ti bosonozí,
vše v směsi teď se potácí.

Jak v život hlučný a plný
my zřeli magickým zrcadlem,
pod námi vlny a vlny a vlny,
my po nich letěli snem.

A ruka přec cítila ruku,
tvář dechu cítila žeh
a srdce ve stejném nám tluku
se třásla jak v tenatech.

A hodiny noční ty spěly
na hlavách a v klínu květ
a kdesi v mrak růžový celý
byl ztopen celičký svět.

A my jsme čtli bez oddechu
vichřicí veršů vždy dál,
z obrazů čarovných v spěchu
kdes nejeden polibek vstal.

A okřídlen jak motýl plachý
do drahých vlasů tvých sjel,
v hruď radost nám, do tváří nachy,
v sluch hudbu střás a v duše pel.

A čtli jsme a čtli jsme. V tom zdola
hlas ptačí nesmělý tik,
to slavíka — myslíš snad, — volá
po družce jásavý vzlyk?

Ne, dítě! — Tvé oči se kalí,
čím oko dne plá víc a blíž,
to jásá skřivánek z dáli —
ó běda! to jitro jest již!

Při čtení poslední serie Hugovy knihy „Celá lyra“.

you hear this fellow in the cellarage
hic et ubique...
Hamlet.

Tak zas k nám zní tvá píseň nesmrtelná!
Zde kyklopické čelo, ruka dělná,
ty kleště věčné výhně, odkud žhavé
jsi drahokamy zářící a tmavé,
tu tekoucí, tu vybráněné v krystal,
ven tahal a je do koruny schystal
na čelo poesie příštích věků!
Z dna hrobu svého mluvíš ku člověku
po letech v stejné, velké síle svěží
a dnové jdou, jak vlny v řece běží,
ty žene vkus, těm směr podává moda,
však všecky jsou jen voda, voda, voda...
Ty paprsk do ní, voda duhou září!
Z dna hrobu věšteckou se díváš tváří
a mluvíš k malým, mluvíš k trpaslíkům
a čelíš vřavě, lání, sporům, křikům,
v svém srdci stejnou lásku ku trpícím
a stejný soucit k zaslzeným lícím,
po půlstoletí člověk týž a jeden!
Ty ukazuješ ztracený nám eden,
nás učíš stáří ctít, mít rádi dítě,
v mrak noříš se a hledíš na úsvitě,
kde v paprscích se nítí zlatá brána
velkého příští! Tvůj hněv na tyrana
zní z hloubi spravedlivých čistých ňader,
Tvé moudrosti plod pln je sladkých jader
a v stejné síle, duše všehomíra,
zní v písni Tvojí posud celá lyra!

Odstrčený.

Podhorský obraz. Napsal Karel V. Rais.

I.

lunce stálo již nad západními stráněmi, jež vroubí zlatnický potok, ale dlouhé, žluté šípy jeho prostřelovaly řasnatou houšť smrčiny, jež táhne se opodál červené silnice, běžící až někam do Hořic.

Zlatá zář rozstřikovala se po hustých snětech, kropila kmeny, obrostlé lišejníkovými vousy, skákala dole po mechu, po vřesu a trsech borůvčí, a v nejtemnějších koutcích rozvěsovala duhové čalouny.

Jakoby ty sluneční paprsky na rozchodnou s přírodou laškovaly, hned vyšlehly tam, hned onde pronikly, zatřásly se, zamihotaly, tryskly do skleněného střepu na silnici, takže do daleka zajiskřil, polily kousek mladé jedliny, až byla zlatově zelená jako mladé březí na jaře, rozběhly se po rozkvetlé lučině a šlehly i na šedivá žitniska.

Zároveň však se ty šípy krátily a les natahoval svoje stíny.

Chvilkami to tichem prohřátého vzduchu lehce zaválo, a mladé obilí se zčeřilo i zvlnilo, jakoby se nad ním byla vznesla neviditelná postava v řasnatém, splývajícím rouše.

Na osamělém, do běla rozkvetlém jeřábu u cesty pestrokřídlý sameček pěnkaví několikráte jednotvárně zaštěhotal a v levo nad lesy zakrákalo hejno černých vran, letících k severu. Tam v pozadí stály modrošedé, zřetelně narýsované Krkonoše, z nichž Kotel, Žalý a Černý vrch byly nejtmavší, Sněžka nejbledší, a jenom vrcholový jehlan její vynikal z mohutné skupiny.

Na břehu příkopu, vroubícího silnici, skrčen seděl bělovlasý dědeček a za provaz držel strakatou kozu bílé brady, jako hedvábí měkké; přes tu chvíli ji napomínal: „No, pas se, stará, pas a neblázni!“

Uslyšev rychlý cupot kroků, zadíval se na cestu. Tam od městečka chvátal nahrbený, k pravé straně skřivený muž. Tuze spěchal a protože levou nohu v koleně velmi ohýbal, na levo křivil, takže široké, odřené štruksky vždy kolem ní zaplihotaly, zdálo se, že má tu nohu kratší a chvat jeho blížil se klusu. Měl velké, těžké boty a tlapek neohýbaje, dupal naplno, při čemž levá vždy škrábla do tvrdé půdy.

Dlouhý, kalmukový kabát bez šosů nezapjat široce se mu rozletoval; na prvý pohled bylo patrno, že naň šit nebyl, ale na někoho většího, proto také měl rukávy ohrnuty. Na krku červenala se mu kartonová „půlka“ *) na uzel a na hlavě seděl rozlámaný, šedý, měkký klobouk již beze stuhy a střechy zprohýbané, pod níž temněly se krátké, spocené vlasy, na koncích sbělené.

---

*) Trojhranná půle šátku.

Ústa měl pootevřena, tváře i široký krk temně zardělé, a supal.

„Dobrou noc dej Pánbůh!“ pozdravil pasoucího dědečka a protože v klusu neustál, byl ten pozdrav chraplavým hlasem jako roztrhaný.

„Dej to Pánbůh, dej to Pánbůh, tak už jste pana pátera dovedl?“ breptavě vyplynulo z usměvavých starcových bezzubých úst.

Spěchající zakýval téměř celou hoření půlí těla a ve spěchu neustál.

„A aby se to zlepšilo!“ hledě za ním, ještě volal dědouš. Teď viděl, že ubíhající chudák má pravé rameno výš a lopatku vysedlou.

Již se neobrátil, ale přidával do běhu.

Tam, kde se z červené silnice vozová, travnatá cesta vyjetých kolejnic uhýbá v pravo k vesnici Březince, zrovna za křížem, na němž plechová podoba Spasitelova byla již jen do ruda zrezavělá, březinský chalupník Petera, velký, širokoplecí muž, bafaje z krátké dřevěnky, sekal jetel. Rozpřáhnul se vždy přes půl záhonu, kosa v tuhých stvolech jenjen zacrčela a tvořila řady vysoké, plné červených, voňavých paliček. Opodál na jetelišti stál vůz o jedné žebřince, s párem zapřažených strak, jež širokými tlamami nabíraly čerstvou, paličkatou potravu. Kliky jim na šíjích rachotily a vzduchem přes tu chvíli kmitly se dlouhé oháňky.

Petera spatřiv klusajícího známého, levačku opřel o kosu a bafaje čekal.

„Nono, Marijáne, měj rozum a neleť, už taky nejsi žádný skoček!“ volal naň zdaleka

„Tak co, jak je?“ ptal se a kosu stále drže v levačce, šel až k cestě.

„Byl u nás pan páter, tuhle nesu meducinu,“ hlasem, jako když tupá pila řeže dubový suk, udýchán odpovídal Mariján.

„I nevím, nevím, pomůže-li, jsou tu léta.“

Mariján ústa maje stále pootevřena, drsně zavzlykl a již opět ubíhal.

„Měj rozum, povídám, slyšíš!“ silným, hlubokým hlasem volal za ním Petera a prudce bafaje, hodnou chvíli oči s něho nespustil.

Mariján běžel teď šírem bujných polí; lesy přestaly nadobro. Západ byl ještě řeřavý, ale slunce již utonulo v hlubinách, takže ani jediný ostrý šleh červenavé hladi nerozsekával.

Z mladé pšenice, plné širokých, ševelivých pentlí, prudce vyletěl skřivan a tichem krajiny jásal trylkovou píseň. I křepelčin večerní pozdrav ozval se z podálí. Po trávě hopkali nahnědlí koníci a cvrček přitlumeně crčel; nezarazil ani, když Marijánovy těžké boty na blízku zabuchaly.

Již tak nespěchal, ale dýchal jako uhnaný pes. Ústa měl široce rozevřena a plaché oči, zírajíce k Březince, byly plny bázně.

Vesnice, stromy všecka zahalena, byla ticha; jen někde v polích hvízdalo kolečko trakaře a hrkot vozu po tvrdé cestě z dáli drnčel.

Z několika komínů plynul jemný, šedavý kouř, ale brzy rozplýval se ve vzduchu, jenž se víc a více šeřil.

Mariján sehnut, chvilkami poskakuje, přešel kolem hospody, vedle několika baráků, přes náves, uprostřed níž v lesklém rybníčku šplíchaly se husy, vyběhl na kopeček k bílé škole a za krátko chvátal již k zahrádce u rodného půlstatku.

Půlstatek ‚u Škaloudů‘ měl temnou lomenici s kabřincem, velkou světnici se dvěma okny šestitabulovými, malou s okénkem o čtyřech tabulkách; trámy měl temně, výplně mazanice bíle natřeny. Tímto průčelím

díval se do zahrádky, v jejíž rohu do dvora byla studna s okovem a kolem plotu jako vojáci stály vypjaté slezy a slunečnice. Kolem vála vůně rezedy a božího dřevce.

Při boku půlstatku, od studny podél světnice, síně, chléva až ke stodole, jež se stavením tvořila pravý uhel, byla hrbolcovitá zásep. Přes prostranný dvůr, naproti půlstatku stál malý, obílený baráček, z jehož světničky dívalo se drobné okno zrovna proti oknům hospodářovým.

Když Mariján zabočil do dvora, hospodyně Škaloudka zavřevši husy šla právě po záspi.

Byla prostředně velká, kostnatá, krátkokrká, vysedlých ramen a lopatek, černých vlasů prostředkem rozčísnutých, velkých, zamračených očí. Na prsou přes košili měla přeloženou půlku, jejíž konce byly vzadu nad zástěrou svázány, na modračce kanafasovou, pruhovanou zástěru, nohy do půle lýtek holé.

Mariján zakývav na pozdrav hnal se k síni.

„Kam chceš letět?“ ptala se hospodyně a mezi rty ukázaly se jí jen tři velké zuby.

Pohleděl na ni udiven.

„No — tu meducínu nesu —“. Ta slova trhavě vyhrkav, lahvicí s temnou tekutinou zakloktal jí před očima.

„Ukaž —“ pronesla nevrle a lék vzala mu z ruky. Měla silnou, temnou páž i pěst.

„Co dělá?“ ptal se, jakoby se dusil.

„I spí pořád, co by dělala. Vezmi hůl a jdi na louku, nebo nám kupy do rána odnesou!“

Mariján se nehýbal; oči široce rozevřev, poškrabal se za uchem a ústa roztáhl v bázlivý, rozpačitý úsměv, při němž mu tvář tuze svraskatěla. Chvílečku se tak na ni díval, potom pohladiv jí rameno pravil úzkostně: „Tonka, já bych dnes u ní seděl — proč pak máte pořád vy — ne?“

„I co by tě tohle napadlo,“ odvětila a chtěla odejíti.

„Tóňa — poslouchej, holka, dobře bych u ní seděl, a když by bylo potřeba dát tu meducinu, dal bych. Tóna — mně se taky stejská — “

A zkřiviv obličej, bolestně zaškytal.

„Máš-li pak jen kouska rozumu,“ prudce, ale hlas tlumíc, vyjekla hospodyně, „ještě bys ji prořídil. To jsem jakživa neviděla, jakoby nevěděl, že nic nedokáže! Povídám, vem' si krajíc, hůl a jdi, aspoň když tam budeš ležet!“ Mariján začal se třást — nejprve dolení čelist, potom celá hlava, ramena, trup; z otevřených úst letěly mu zvuky, jako když zle drkotá zimou.

„Povídám ti, spí hezky, darmo bys do ní mluvil; leží tiše, nic se neptá a nic nechce, jen jdi pěkně a hlídej.“

„Hhhh — hhhh —“ plynulo Marijánovi ze zubů.

V tom vrzly velké, jednodílné dvéře a ze světnice vyšel hospodář. Byl velký, trochu sehnut, hubených kostí, drobného obličeje; malé oči měl mdlé, skráně vysedlé pod nosem, široké kníry, zapadlé tváře, malou, ostrou bradu. Nepromluviv, podíval se z Marijána na ženu a pravici strčil si pod košili na prsou.

„I přinesl tu meducinu a mermomocí chce přes noc být u ní; seno zatím můžou odnést!“ na muže jen stranou pohleděvši vysvětlovala hospodyně.

Hospodář se zachechtl a pohodil hlavou.

„Vždyť je to maminka,“ zajektal Mariján.

„Co chce, všecko se jí udělá a ještě po tobě nekřičala,“ suchým hlasem řekl hospodář.

„Vždyť mu to povídám, darmo by do ní mluvil a trhal ji ze spaní. Hezky jí to budem dávat, dobře jí posloužíme a ty si pěkně v kupě odpočiň, beztoho jsi se uhnal!“ čím dále, mírněji mluvila hospodyně.

„A máš už čas — z večera je to nejhorší!“ lhostejně dodav hospodář, loudal se do chléva.

„Hezky bych u ní seděl a mohli byste spát —“ jako v zimnici jektal Mariján.

„Kdo pak by spal — ty máš rozum — to bych byla pěkná dcera!“ a hospodyně klektajíc lahvicí odešla dovnitř.

Mariján přistoupiv k oknu, upjatě hleděl do světnice.

„Hhhh — hhhh —“ třáslo se mu mezi zuby.

„Už nedělej muziku a jdi pěkně na louku, však my to zastaneme,“ vraceje se z chléva, pravil mu hospodář.

„Ty seš, Honzíčku, ty seš —“ smutně vyčítal Mariján.

„Nebo tě železovská navedla? Nahrabala dost a pořád má málo?“ ostře řekl hospodář.

„Jen kdybyste mne nechali, nic bych jí neudělal,“ jakoby neslyšel, stále svou vedl Mariján.

„Ale jdi, blázne, louku by nám odnesli!“ A hospodář také odešel do světnice.

„Hhhh — hhhh —“ znělo stále tišeji.

Mariján shrben, dvorem loudal se do baráčku.

Otevřev velké, uprostřed rozdělené dvéře, vešel do malé, tmavé, hrbolaté síně, jejíž polovinu zaujímaly obedněné schody na půdu.

Ze sedničky ozvalo se dunivé houkání: kukrůů — kukerů — ůů — kukerů — ůů — chrrr — Mariján zatáhl za provázek ve dveřích, petlice cvakla a již byl v sedničce. Bylo v ní silné šero.

É — chychychycheche — cherrůů — cherrůů — ozvalo se s výše nad velkými, lesklými kamny kachlovými.

Mariján usedl u nich na lavičku, ruce složil v klíně a všecek skrčen hleděl k okénku, jehož tabulkami, dřívky a papírem spravovanými, ploužily se poslední kmity dne.

Kyvadélko starých, tmavých hodin rychle ťukalo a při každém druhém tepu z nitra hodin ozval se pískavý sten.

V černé poličce naproti kamnům zarachotil hrnec, dvířka její klapla, vrzla, a pootevřela se; v otvoru zasvítily dvě do zelena planoucí oči, měkké přední kočičí tlapky jemně dotkly se podlahy a již celé zvíře hrbíc hřbet a protahujíc se stálo na podlaze. Loudavě, pravou zadní nožku nazdvihujíc připlížilo se k Marijánovi, pozdvihlo hlavu a svítivýma očima tiše jej pozorovalo. Když si nevšímal, mrouklo, přišouralo se ještě blíže a otíralo se mu o boty.

É — chychychycheche — echechecheche — keráú! měkce ozvalo se ve výši a hned potom zapleskala křídla.

Mariján rychle povstal. Sedničkou proletěl krátký, vřískavý ryk kočičího hrdla.

„No vidíš, mňaucka, jednou tě zašlápnu nadobro," zahuboval a šel v pravo ke stěně, kde od kamen ke druhému okénku stála nízká postel.

S přikrývky vzal starý, veliký burnus, do kouta sáhnul pro hůl a šel ke dveřím.

É — chechecheche — e — něněněně — chrrr — cherrúúú — úúú —

„Ty se nachechtáš!" řekl mrzutě a dvéře za ním zaklaply.

Nad kamny to zachraptělo a kukrú — kukrú — kukerú — ú — ú letělo světničkou, dokud Marijánovy kroky venku nedoduněly.

Kočka opět vysoce nahrbila hřbet, protáhla se, polohlasně zamroukla a loudala se k poličce. Vsunuvši se do temného nitra jejího, zadní prackou přitáhla dvířka, hrnce zarachotily, a již zase v sedničce bylo nejhlubší ticho.

Mariján chvilku na dvoře postáv, rozběhl se do polí.

Byla tichá červnová noc; lahodným vzduchem jemně šeptal voňavý van. Mohutně rozklenuté nebe bylo temně modré a prostříkáno drobnými, mrkavými hvězdami.

Hustý, travnatý kožich po mezích byl rosou málo zvlhlý. Cvrčkové crkali skoro šeptem, jakoby užuž zapadali do spánku. V obilí to místy zašustělo — snad polekaná myš nebo ptáče ubíhaly dále do houštiny. Mariján s malého návrší chvátal do dolíku, v jehož temnu byly černé, porůznu stojící kupy ještě patrny.

Druhou stranu dolíku ohrazovala mocná stráň Hradišťko, pokrytá černým lesem, z něhož místy prosvitovaly kusy polí.

Z prava ozval se plačtivý, tahavý čejčí hýkot a několik nesrozumitelných, hulákavých výkřiků mužských prsou, jimž hlubina lesní jako chechtem odpovídala. Z vesnice přiletěl crnčivý buchot řezačky, jednotvárný, dunivý rachot vozu a cvrnkot řetězů; ty zvuky byly však slabší, takže si jich les ani nevšimnul.

Mariján sběhnuv s návrší, temným lučinatým údolím chvátal „na Škaloudsko"; obešed všecky kupy, sedl si na vysoký břeh okrajného příkopu, starý burnus položil si na nohy a lokte opřev o kolena, tváře položil do dlaní.

Dolem táhl stálý jemný ševel; bylo to jako tichounký bzukot vzdáleného davu hmyzu.

Žito chvílemi maličko zašelestilo, šepot jeho vznesl se do louky a ztratil se v temnu, v něž zbytky stonků kmínu, bolehlavu i šťovíku dýchaly kořennou vůni.

Marijánova prsa dosud rychle oddychovala. Přimhouřené oči jeho hleděly do louky, ale duše viděla nízkou světničku, v ní naproti dveřím starou červenou postel a na posteli drobnou hlavu matčinu řiďounkých, přihrazených šedin: maličké oči její hleděly ke stropu, jehož středem táhl se silný trám, z úzkých, svraštělých rtů vylétal krátký, trhavý dech.

Tak ji viděl, než běžel pro pana pátera . . .

Mariján jmenoval se vlastně Antonín Škaloud a měl ještě tři sestry:

nejstarší Kačenu, sebe mladší Manču a Tonku. Ještě než běhal, povídávali si táta s mámou, že sotva z něho bude příští hospodář — mělť hlavu proti ostatnímu tělu jako báň. Staří kolik roků hledali pomoci, kde jen o jaké zaslechli, a když nepomohli dědkové a báby, začali doktořit; všecko nadarmo. Mariján vyrůstaje měl pořád velkou hlavu, široký trup, krátké nohy velkých tlapek; rozum měl pořád tvarohový, do života byl neslaný, nemastný — zkrátka boží dárek. Sukni nosil přes čtyry roky a byla naň podívaná: jako krinolina odstávala mu pruhovaná kanafaska od těla.

Škaloudka se nad ním tuze naplakala, a tatík se naň pro lítosť nemohl podívat. Bylo jim bolestno, že mají dítě, se kterým nikdo nepodovádí, jemuž se každý usměje.

Ale během několika roků zvykli mu u Škaloudů, v sousedství i v celé vesnici, a konečně patřil do toho půlstatku jako ta stará studna v rohu zahrádky, jako výminkářský baráček, jako ta velká hruše ‚panenka', jež stála v ovocné zahradě v zadu za stodolou a na níž se kolem svátku svaté Anny pásávaly děti z celé vesnice. Jenom že mu tenkrát ještě říkali Tonda Škaloudů. Když dostal prvé plátěnky, vzadu zapínací a bez rukávů, kulaté dlaně naditých, krátkých prstů měl pořád v kapsách a jak po dvoře přecházel, břicho se mu na nízkých nohou jen houpalo. Ty plátěnky dřel přes dva roky a byly konečně bez barvy. Od malička rád slýchal praskot bičem a ještě když násadu oběma rukama držíval, uměl bouchnouti jako starý pasák; také znamenitě svými velkými, nadmutými rty mlaskal na koně — starý šedivý čeledín, Tancha z hospody, to lépe neuměl.

Dlouho spával na starém hojtáku; mladší Manču Škaloudka raději brala k sobě do postele, aby jen Mariján nemusel jinam. Teprve když mu nohy tuze z kolébky visívaly, ustlali mu na peci

Když mu bylo osm roků, uměl s koněm jako zkušený forman; do huby se mu nebál sáhnout, zapřáhal a v celé vesnici neměli lepšího pohoněče než jakého měl starý Škaloud.

Kačena měla školu vychoděnou, Manča již nosila slabikář, ale Tonda do školy ještě nevkročil.

Až jednou pan kantor chytil hospodáře Škalouda v poli a vykládal, že přec jen bude dobře, když Antonín aspoň někdy přijde mezi ostatní, že snad přece trochu liter a nějaké ty počty pochytí.

Panímáma šťastně mu v komoře našla starou, téměř odřenou ‚písmenu', které obě sestry řádně byly užily a povídala mu:

„Tuhle ti na ni uvážu nový provázek a dávej tam pozor!"

Tonda seděl právě u hojtáku a spravoval pasť na myši; podíval se na matku, ústa roztáhl do půl tváří a malé černé oči mu zasvítily.

Kolikráte stával u zahrádky, ruce v kapsách, a pozoroval děti, klusající do školy, ale nezeptal se, proč sám také nechodí; také nikomu ze vsi prve ani nepřipadlo, že dávno má léta pro školu.

Manča si k němu nejednou sedla a chtějíc se mu pochlubiti, začala jej učit, ale pokaždé brzy toho nechala; jak mu ukazovala písmena, Tonda ji pleskal do kulatých rukou a jen se šklebil.

Do školy poprve vešel sám a sám; Manča mu utekla a maminka dívala se za ním jen od zahrádky.

Rozevřev prudce dvéře nízké učebny, jež byla zároveň kantorovým čeledníkem, huňatou, velkou beranici strhl s hlavy a strčil ji pod páž. ‚Písmena‘, pověšená na knoflíku u vesty, houpala se mu na břiše jako štít.

Celá škola i s panem kantorem a kantorkou, jež před náramnými černými kamny měla vaničku na dvou židlích a prala, dala se mu do smíchu. Tonda smál se také, ústa roztahoval až k uším a jen se pohupoval. V lavicích místa neměl, vždyť beztoho celá hejna dětí sedala po zemi, ale sedal na pecince. Levačku opíraje o velkou chlebovou pec, stále se usmívaje, zíral klasou, v níž bylo plno šumu a skřipotu. Třebaže ho pan kantor vyvolal málokdy, Tonda pozoroval dost. Paní kantorce nikdo tak neumyl lavičku, nezatopil v kamnech, nenaštípal dříví, nenanosil vody jako Tonda Škaloudů, a když ho za to před celou třídou někdy pohladila, jen zářil a roztahoval široká ústa.

Také děvčata měla v něm příznivce, ale kde mohl, tam je škádlil; z ničeho nic tahal je za šátky nebo smazal, co měly na tabulce napsáno. Když dostal přes ruku, jen se radostí třásl. Největší záliby našel v Marijánce Hátlově. Jednou už při učení přišed do klasy, nedbaje kantora, položil před ni sněhověbílou homolku; jindy dostávala suché hrušky i křižaly a když ve statku u Škaloudů pekli chleba, přinesl jí kus maštěné podplamenice, když zabíjeli, jitrnici.

Zahleděl-li se s pecinky mezi žactvo, bylo to k Marijánce; i ve volné chvíli byl jí nablízku a pořád jen: Marijánko, Marijánko! A tak se stalo, že jednou pleta se pořád mezi školačky a breptaje to svoje ‚Marijánko‘, dostal od jedné herdu*) do zad a hned po ní strčila jej z chumáče pravíc: „Jdi na pec, Marijáne!“ Holky se rozchechtaly a jedna za druhou pokřikovaly: „Jdi na pec, Marijáne!“ Marijánka smějíc se přidala to také. Darmo jí už nosil ovoce, vrátila všecko, v adventě ani voňavé topinky nepřijala.

To slovo Marijáu ve škole zůstalo i když tam Marijánka už nebyla. Nejprve bylo posklebkem, potom ho jinak nepojmenovali.

Docházel do školy po dvě zimy a naučil se dost slabikovat i ledaco z hlavy spočítal; také z náboženství něco pochytil. Když starý pan farář časem přišel a vypravoval o Adamu a Evě, o Josefovi Egyptském, o mladém Tobiášovi, Tonda maje nohy křížem, seděl jako zaklet. Když uslyšel, jak malý Davidek zabil Goliáše, zařičel, a přišed domů, postavil se doprostřed dvora a kaménky házel do staré jabloně, stále pozoruje, zda se někdo nedívá.

Při historii o narození Spasitelově ani nedýchal, a když slyšel, jak pastýřové k jeslím přinesli jehňátka, jak prozpěvovali, nedbaje na nic, začal se na pecince pohupovati a spustil nahlas: Dram tam tam tam, trady dady dam tam — —

Jednou v neděli, jsa s matkou sám doma, stál před zrcadlem, bradu vzhůru, a pod krkem si něco kutil. Matka dlouho jej pozorovavši ptala se konečně: „Prosím tě, hochu, co před tím zrcadlem děláš?“

---

*) Herda, buchta = rána pěstí.

Obrátil se proti ní, hlavu dal do týla a stál chvíli tiše; potom radostně se na ni zadíval. Viděla, že si uvázal kus staré černé stuhy, ale neporozuměvši, hleděla naň smutna; nevěděla, že si to Tonda na krku upravoval, jako to nosí pan farář. Chodil potom po dvorku, ruce vzadu složené, zvolna a vážně. —

Když kterási z lišek, toulajících se v Hůře, nenadále přinesla ke Škaloudům malou Tonku, měl Mariján se školou konec.

Tonda Škaloudů do ní vstoupil, ale Mariján odcházel . . .

Říkali mu tak po vsi všude, doma v živnosti nejprve jenom sestry, později chytili se i staří; dříve bylo to žertem, nyní do opravdy — tuze se jim to slovo hodilo.

Nový přírůstek ve stavení způsobil, že Mariján víc a více ustupoval do pozadí. Již nespával doma na peci, ale na výminku u dědečka, jenž už byl jako suchý rákos a jen modlitbami připravoval se do jiného světa.

Z Marijána stalo se v živnosti něco takového jako je dobrácký pes, jenž pořád kolem stavení brousí, nikomu neublíží, jejž však nikdo zvláště rád nemá, nikdo se s ním nepomazlí, a zavadí-li nepříjemně, byť úplně nevinně, dostane.

Ačkoliv ho práci nikdo neučil, hnal se do všeho. Od jara do podzimka s prvým úsvitem ranním honil na pastviště neb pomáhal v poli; sázel brambory, okopával, plel len, vláčel i vázal. Když mu bylo osmnáct, den co den k večeru jezdil dobytku pro krmivo, jehož sám nasekal i naložil.

Vzrůst těla se mu poněkud vyrovnal, nohy se vytáhly, hlava s trupem již tak tuze neúměrností nevynikaly. Tváře měl pořád velmi zardělé, vlasy krátké a jako jehly, levou nohou v koleně mykal a po zemi ji brousil, ale již se tolik nesmával a z očí zírala mu plachosť.

Když dědeček ulehl na dobro, přestěhovali jej do sedničky v půlstatku, aby měl lepší posluhu, a Mariján v baráčku zůstal sám. Matka po smrti dědově sedničku vybílila a umyla, převlékla peřiny a Mariján stal se tak ještě za živobytí hospodařících rodičů polovičním výminkářem, jenomže bez výminku.

Ke společnému stolu přišel tuze zřídka; byla-li práce v poli, brával si oběd hned za jitra — do kapsy, jindy mu ho nosili do výminku, protože málokdy býval včas s polí doma. Mezi lidi nechodil nikam, ledaže jednou za čas v neděli klusával do městečka na hrubou nebo na požehnání; temnězelený šosák maje až po kolena, na hlavě placatou čepici s přelomeným štítkem, velké namazané boty na nohou, chvátával sám jediný. V levačce, k prsům přimknuté, nosíval si tlustý maminčin Nebeklíč — bez toho nešel, a tak ho znali v celé krajině.

Sestra Kačena šťastně provdala se za želejovského Litochleba, majitele živnosti, a za nějaký rok potom odešla i Manča do Oujezda; jenom že druhý sňatek nebyl takovým štěstím, měltě Budina jenom familiantskou chalupu.

Starý Škaloud s Marijánem dřeli pořád stejně, starý pro dcery, mladý, že se to samo sebou rozumělo.

Konečně provdala se i Tonka, ale neodešla z domů; Jan Mór z Javoří se ke Škaloudům přiženil.

Mariján všecky ty svatby vídával oknem, ale hodovával doma; při výskotu svatebníků, při hlučné zábavě v živnosti sedal ve výminku, jakoby ke Škaloudům nepatřil. Ale přál holkám štěstí.

Starý hospodářství z rukou nepouštěl, protože kapitál i s přínosem Mórovým na pretence dcerám nestačil; chtěl držeti, pokud možno, a zůstávali s mladými pohromadě.

Léta ubíhala a rodiny se měnily. Provdané dcery časem přicházely domů nejprve samy, později držíval se jich někdo drobný za sukně. A rostlo to — rostlo — v tom denním proudu nikdo ani nepozoroval jak rychle. Již i na domácím dvoře kolébávala se Mórova buclatá Málka.

Když bylo Marijánovi čtyřicet roků, pantatík Škaloud začal postonávat.

V počátcích choroby jezdívaje do pole, každou chvíli ustával v práci, rovnal hřbet, a vrtě šedivící hlavou, říkával Marijánovi: „Tak mi už po nějaký čásek je divně nekale, ani tomu nerozumím. Nic mne nebolí, ale práce nejde, oči jakoby se mi pořád přimhuřovaly, ale v noci nespím. Jenom Pánbůh nedopouštěj nějakou nemoc!“

Mariján pohnul hlavou a stranou zahleděl se na otce. Vrásky v čele se mu tuze stáhly, ale neřekl slova.

Starý Škaloud po nějakém týdnu nadobro přestal jezdit do pole, ale na dvoře byl pořád a řídil všecko. Sedal na sluníčku, chystával vůz i zapřáhnout pomohl.

Kolikráte jsa sám doma, obcházíval stavení a všecko bedlivěji než jindy prohlížel. V té době si také Marijána lépe povšimnul — a zle padlo mu to na srdce.

Viděl jej udřeného, starého, shrbeného; viděl, že mu štětinovité vlasy prokvétají a lopatku že má vysedlou jako sedmdesátiletý dříč, nohy že má zle rozsedané a velké rty oteklé i prasklé.

A hospodářovi Škaloudovi zabuchalo to pod čelem: „Tohle je můj syn!“

Od Marijánovy mladosti mu to tak na mysl nepřipadlo jako teď — — kdy měl kdy!

Starý Škaloud povídal jednou ženě, jež byla také již hodně šedivá, ale zdravá, červená, kulatá a po dvoře cupala jako slepička: „Ty, poslouchej, mámo, tak mi teď jdou divné věci do hlavy. Kdybych já byl věděl, že z toho našeho hocha bude aspoň takovýhle vejpada, snad bych, snad bych přec jen to hospodářství byl uchystal jemu.“

Panímáma byla tou řečí překvapena a teprve po chvíli odpověděla: „Ale která by si ho vzala —“

„I vzala, jen to nech, vzala, vždyť on není takový bídák, a nebyl — a kdyby se vědělo, že tohle naše dostane, byl by ještě jinačí, někam by byl přeci šel, stavil by se v hospodě — — a řekněme, že by se byl neoženil, vždyť jsi chvála Bohu jako mladice, se mnou do hrobu nepůjdeš, ba myslím, že si tu ještě pořádně pobudeš — tyť bys mu byla dobře hospodařila.“

Panímáma přikyvovala; ačkoliv měla Marijána často na mysli, přece jen s tatíkem nesouhlasila, ale myslila si, že mu jen ta nemoc tyhle myšlénky žene do hlavy. „No mlč, Tonka je taky naše, Mór není zlý

člověk, Marijánovi uděláš pořádný vejměnek, vždyť ono to, dá Pánbůh, nějak bude!“ odpověděla měkce a vřele.

Jindy se starému zasesklo, že nemůže do pole — ne k vůli té práci, ale k vůli tomu „hochovi“. Najednou se mu zdálo, že si s ním nikdy pořádně nepopovídal, ba že s ním skoro nemluvil.

Stalo se jednou v neděli, že Marijáu bez kabátu stoje na dvoře a jen tak nečinně pohližeje do vsi, kolem krku ucítil ruku.

Spatřil otce, oblečeného jen tak, jak z postele vylezl.

„No tak — no tak — ty hochu — ty Marijáne — no tak, jak pak se pořád máš?“ sípavým hlasem, všecek se třesa, povídal starý.

Marijáu podíval se na tatínka a podivně, měkkým tenkým hlasem se rozesmál.

„Tak tak, hochu — jen se směj — — ale poslouchej, ty Toníku, ty můj kluku, nachodili jsme se spolu do toho pole, viď? Nalezli jsme se po těch brázdách — a řekni, že to není pravda, my spolu jsme se přec jenom nejvíc užili!“

Marijáu díval se na otce od hlavy do paty a viděl, že ho v tom lehkém šatě je trošek; ta tam byla ta široká záda, nohy jako sloupy, ba i ta hlava otcova byla teď drobná, úplně bílá, a kosti jí zrovna koží prosvítaly.

„A jen si taky v tom poli vzpomeň na tatíka — ty hochu — ty Toníku —“ a tatík poklepav Marijánovi po zádech, vzlykaje vracel se do světnice.

Marijáu díval se za ním a potom běžel do svého; tam sedl v koutku na starou truhličku a skrčen zůstal tak do samého poledne. Přemýšlel o tom, že ta nemoc přišla na tatínka nějak tuze brzo, že nebožtík dědeček byl už mnohem drobnější a skrčenější, když začal stonat.

A mezi těmi myšlénkami se nejednou zasmál, to když mu znova zabzučelo: „Ty hochu — ty Marijáne — ty můj kluku — ty Toníku —“

Když už starý Škaloud ležel, Marijáu nejednou přišel do statku a mlčky sedl si na židli u postele. Tatík naň zakýval, usmál se, ale nerozpovídali se, nanejvýš že Marijáu řekl: „Nák nám nechce pršet!“ nebo „Položil jsem žito, šlo to zle, moc svlaku.“ Při těch řečech se vždy plaše díval světnicí a na ústech měl rozpačitý úsměv. Malá Málka kolébajíc drobnou Frantinu, všecka udivena Marijána pozorovala. Znala ho d bře, kolikrát u něho ve výminku pobyla, pohonili se spolu, podováděli, Marijáu nanosil se jí jahod i kytek: ale nerozuměla, proč tu tak sedí, a proč se naň dědeček tak divně divá. Nechápala, že je Marijáu tak dobře jeho, jako je ona tatínkova a maminčina . . .

Také dvouletá Tonča v umolouzené, krátké kanafasce přicapala až k Marijánovým nohám a zadívala se mu do tváře.

„Vidíte, to je váš strejček,“ jednou zasípal nemocný, „mějte ho taky rády!“

Marijáu se na maličkou zasmál a velkou rukou sáhl jí na vlasy. Upřela naň modré oči, ale hned odcupala zas ke strakaté kočce, s níž prve dováděla.

Málka dobře slyšela, co děd o Marijánovi povídal, ale ani o tom nerozvažovala, protože Marijáu byl Marijáu — to bylo dost! —

Starý Škaloud v těch dobách mluvívaje se ženou, říkával: „Co mne tuze mrzí, je, že jsme Marijána neoženili!“

„Inu, inu — ale už se stalo, jen se netrap, však já ho neopustím,“ odpovídala panímáma.

„Jenom neopusť, je to náš hoch, a tuze jsme ho odstrčili!“ —

Když starý hospodář dělal poslední pořádnosť a všecko diktoval přítomnému představenému, už jen šeptal, ale paměť měl pořád výbornou. Zvláště co bylo Marijánovo, uměl jako Otčenáš. Určil mu výminku: čtyry korce žita, dvanáct liber másla, kopu vajec, bečku bramborových kousků sázet, věrtel lněného semene sít, sáh dříví, sedničku v baráčku na dvoře, od sv. Jiří do sv. Havla máz mléka denně, tři stojky pro případ zlých časů, nemoci a na pohřeb.

O těch třech stojkách bylo v pořádnosti řečeno, polovička že je u Litochleba, polovička u Budiny; pantáta to půjčil bez intresu, ten byl přídánkem dcerám Kačce i Manči za to, že nedostaly hned celou pretenci, ale kdykoliv Marijan požádá, měl mu kapitál býti vyplacen.

Panímámě udělal výminek a dvě stojky měly zrovna tak zůstat na živnosti; ale měla dostávat intresy.

Marijan musel při celé pořádnosti býti přítomen; seděl na lavičce u kamen, hlavu stranou, oči přivřeny jako starý houser, a poslouchal.

Také všickni tři zeťové seděli u stolu; nemluvíce, jenom pohledy vyměňovali.

Když to bylo upsáno, Litochleb pohleděl na Marijána a povídal: „Ten tatínek tě má rád, viď?“

Marijan podíval se na švagra, potom na postel, a do očí vhrkly mu slzy; sklopil hlavu a rukávem si je utíral.

„Ublížit nesmím žádnému — a je chuďas,“ rychle zašeptal pantáta a na suchých, zažloutlých lících vyskočilo mu trochu červena.

Pátého dne potom odnášeli jej na hřbitov.

Mezi davem pohřebníků, za krevnými přáteli sám jediný klusal i Marijan. Když starého tatíka spouštěli do hrobu, stál sehnut, zardělý a pootevřenými ůsty vyrážel bolestné vzlyky. Hodiv po příkladě ostatních několik hrud na černou rakev, pláče ubíhal ze hřbitova k domovu.

Šel sám, ostatní přátelstvo stavilo se v hospodě.

Pole bělala se již žitnými strništi, ječmeny dozrávaly a ovsy šedaly. Obloha byla jako sklo, všecek obzor jasný, takže se zvičínský kostelík vesele díval do šírého kraje.

‚U studánky‘ se Marijan zastavil a přivřenýma očima hleděl na ovsiště, jež na jaře s tatínkem zasíval. To byla poslední nebožtíkova práce, vícekráte do pole nevyjel. A tak ho v myšlénkách zrovna viděl, jak maje pytel uvázaný na trupu, lopatky vysedlé, zvolna chodí měkkotou a rozhazuje. Ale tu již zjevil se mu tak, jak ležel v rakvi — nehybný, jako z kamene vytesaný, s tváří sinavou. A teď tam tak leží hluboce pod zemí . . .

Marijan dal se do klusu. —

Škaloudovi zeťové teprve po poledni vraceli se k domovu; Litochleb velký, ramenatý, velké černovlasé, trošku prošedivělé hlavy, Budina

dlouhý, hubený, ohnutý, světlých vlasů, tváře tuze vráščité, Mór také slabý, ale proti nim přece ještě mladý.

„Inu, abych vám zrovna řekl, vy jste vlastně dopadli nejlíp! Každý jste dostal dobrou pretenci i Marijánovy peníze, ale já dva vejměnky; co jsem přinesl, prasklo všecko a teď ještě dvě stojky visí. Nějak mi to leze do hlavy!“ cestou povídal Mór.

„Ale, ale, švaře, že byste nepovídal, co pak tomu nerozumíme?“ mžouraje naň, volně, ale ostře odpovídal Litochleb a dlouhým, prostředním prstem zahrozil. „Co se těch vejměnků dotýče, je škoda řeči; dáte jíst a nádřou se vám za desetkrát tolik!“

„Ba, ba, co vy byste naříkal! Já tuhle můžu stejskat, dětí je jako kvítí a sám nic nezmůžu, pořád jsem takový maroda,“ zpívavě přidal Budina a ruce maje vzadu složeny, kejklal se se strany na stranu.

„Inu, vždyť jste na chalupě,“ ostře odvětil Mór.

„I bodejť že na chalupě!“ rýpnutí nerozuměje, přisvědčil Budina.

„Darmo mluvit, zle je všude! Co bych já měl říkat, na náš statek bylo třeba jinačí pretence, než ji Kačka přinesla; myslíval jsem si, myslíval, že pantáta přidá, třeba nedal najednou, ale toto! Myslil si, že je dcera hezky z domů a že je dobře!“ hučel Litochleb.

„Vždyť jsme tady byli my — jak pak dlouho by byl přidával,“ odbýval ho Mór. —

V živnosti u Škaloudů počali hospodařit Mórovi; panímáma výminkářka zůstávala u nich ve světničce, Mariján ve svém. Dřel pořád stejně a ve výminku byl jako sysel.

Tonka se mračívala, a Mór byl přec jen cizí.

Když pak do stavení ke třem dcerám přibyl malý Honda, měli sice z hocha radost, ale starostí s dětmi přibylo též.

„Já nevím, já nevím, jak to teď zastanu — čtyry děti — a Mariјánovi abych taky sloužila!“ Tóna jednou bědovala.

„Ty se mu nasloužíš!“ trpce připomněla jí matka.

„A snad pro něj nemusím vařit a prát!“

„Snad bys to nevyčítala — co pak vám nedře od rána do večera?“

„Pane, ten toho potrhá!“

„Vždyť mu taky jdou léta!“

„No však proto; nadřel se tu, to vím, ale když za to má vejměnek, nač ještě něco —“

„Vy mu toho vejměnku dáte, jak to jen můžeš říct!“ prudčeji řekla stará.

„I protože se ty starosti valí jenom na nás!“

„Že bys nehřešila! Spočítej si, co dostali druzí a co zůstalo tobě! A víš holka, zrovna ti řeknu: Nechci mít mrzutosti, ale kdybyste Mariјána měli opouštět, musela bych k němu já, podala jsem na to nebožtíkovi tatínkovi ruku —“

„No, vždyť jsem snad tak mnoho neřekla; musíte sama říct, že nám se čtyrmi dětmi do tance nebude.“

„My jsme vás měli tři — a kdybysme s Mariјánem nebyli, museli byste jednat a bez děvečky byste být nemohli. Jen mlč, žádnou škodu z nás nemáš!“

Stará panímáma měla Mariána upřímně na starosti a často po dlouhou dobu byla jediná, s níž si Marián trochu popovídal — ledaže někdy místo ní přicházela Málka. Uprostřed pak polní práce nejednou ustával, zahleděl se do prázdna a vzpomínal na tatínka; zvláště na ta jeho smutná slova: Nachodili jsme se spolu do toho pole, nalezli jsme se po těch brázdách! Jen si taky v tom poli vzpomeň na tatíka — ty hochu — ty Toníku —

Roky uháněly jako stromy při silnici, když kolem nich ujíždí vůz.

Po vsi už i staří zapomínali, že Marián je vlastně Antonín Škaloud; říkali si o něm, že má zdravý kořen, že mohou živnost u Škaloudů dlouho dva výminky potrápit. Potkávali ho klusajícího, vídali jej v polích spoceného, sedřeného, ale promluvil s ním málokdo.

V zimě zastal celé hospodářství a ještě notných přadýnek hospodyni napředl. —

Uteklo skoro dvanáct roků — — a dnes byl Marián mamince pro pana pátera... Ulehnuv do zvlhlé trávy, pořád na ni myslil a napadalo mu, že je taková stará, jak nebývala. Vzpomínal si, jak u ní včera stál u postele; pohnula trochu hlavou, studenými obklady ovázanou, víčka se jí pootevřela, natahovala proti němu páž, a z hrdla jí zachroptělo: „Mariáne!"

Ale v tom přiběhla Tonka hospodyně a hladíc ji po rameni, pravila: „Prosím vás, maminko, prosím vás, jenom nemluvte, víte, co dochtor říkal!" A Mariánovi očima dávala znamení, aby odešel. Shrben, po špičkách vyplížil se ze stavení.

Ale to slovo ‚Mariáne!' stále slyšel zrovna tak, jak je řekla.

A najednou si začal vzpomínat, že to už tak někdy slyšel, že mu tak zvučívalo ve spánku, že uprostřed práce nejednou zrovna tak zašumělo mu kolem hlavy.

Vzpomněl si: Právě tak nebožtík tatínek tenkráte na dvoře to slovo pověděl a ruku dal mu kolem krku.

Snad maminka taky chtěla — —

Při té myšlénce vyskočil, burnus hodil na ramena a hrnul se na mez; ale po několika skocích se zastavil, hlava mu klesla k prsům, a Marián loudal se do příkopu, kdež usedl jako prve.

Byla širá tichá noc, do níž chvílemi zabafal některý z březinských hafanů, jimž z vůkolních dědin odpovídali.

Les stál černý, bez pohnutí. V žitě, jež se nad příkopem klonilo, tiše to šustělo a z kup dýchala vůně sena.

Marián hlavu maje na vlhké trávě, hleděl na mrkavé hvězdy. Mžouraly, mihotaly se, skákaly mu před očima. Najednou vyrojily se tam děti — zcela dobře viděl bosé jejich nohy a světlé kartonky.

Děvčata to byla, honila se zahradou a Marián poznával Kačku i Manču. Chechtaly se, až se ohýbaly. Marián rozkročen stál uprostřed zahrady, kapsy měl nadité padančaty, prostovlasý, smějící se. Házel po nich těmi spadanými slivami, a dítky smějíce se schovávaly se za stromy.

V tom zazněl tatínkův hlas: „Jenom ne do oka, hochu —"

Marián otevřel oči široce, usedl a rukávem utíral si ovlhlé skráně.

Maně se polohlasně zasmál; ta Manča se tenkrát chechtala, Kačka taky, a jakou měly radost, když Marijána padančetem zasáhly.

Včera odpoledne je zase viděl — u maminky. Přišel do velké světnice pro provaz a leza na pec, spatřil je u maminčiny postele: Manča taková maličká, skrčená, v krátkých zvonovitých sukních se širokou, tmavěčervenou zástěrou, s duhovým špenzrem, s bílým vyšívaným šátkem na hlavě — Kačena vytáhlá, suchá, bezzubá, šedivých vlasů, hnědé vráščité pleti, oděna v kartonku, černou halenu a květovaný, vzadu na životě zavázaný salup. To byly ty, jež se tenkrát na zahrádce tak chechtaly a házely padančaty.

Přes tu chvíli některá do živnosti přiběhla, ale nikdy mu nepřipadly tak sestaralé. Když se potom do výminku vrátil, pořád je tak u maminky viděl.

Než včera navečer odešly, stavily se u něho a ta ohnutá Manča mu povídala:

„I Marijáne, ta maminka je bídná, ta už dlouho dejchat nebude. A kdybys věděl, jakou o tebe má starost! Před námi takhle hrozila Tóně: ‚To ti holka povídám, ať mi Marijána neopustíš!“

Mariján při těch slovech seděl skrčen a ani nedutal.

„Však ona maminka ví, proč to povídala,“ suchým, hlubokým hlasem ozvala se Litochlebka, „vždyť se jim taky nadřela a ví, jak to tu chodí.“ Seděla u stolu vzpřímena, zamračena a ruce měla složeny v klíně.

„Chuďas, chuďas,“ sípěl Mariján.

„Taky toho výměnku užiješ — šatstvo máš ještě od tatínka a abys trhal po Mórovi. Ale poslouchej, kdyby tě maminka volala, honem k ní jdi, třeba Tonka nechtěla. Bude třeba chtít s tebou promluvit o tom, co ještě má kromě těch dvou stojek na živnosti!“ pořád stejně ledově hovořila Litochlebka.

Mariján se již chvilku třásl, ale nyní vybuchl sykavým pláčem.

„No mlč, mlč, vždyť jsme sestry, my tě tady neopustíme, tatínek by v hrobě pokoje neměl,“ hladíc jej po hlavě povídala mu Manča.

„Pozejtří máme neděli, to si sem zase zaskočíme. A to ti povídám, kdyby maminka vzkázala, běž honem a zůstaň u ní, nic se Tóny neboj, jsi tak dobře syn, jako je ona dcera a dost jsi byl odstrčen!“

Ale Mariján nerozvažoval, co povídají; ze všeho jen poznával, že je s maminkou tuze zle . . .

Nyní z těch vzpomínek opět vykročil a klusem rozběhl se do louky. Chvátal od kupy ke kupě, jakoby si s nimi hrál na slepou bábu. U příkopu se opět zastavil a hleděl v tu stranu k Oujezdu.

Nic se odtamtud neozvalo.

Někde od Hradištka ke Zvičínu krákaly vrány a z obecního lesa na stráni ozval se jediný, dlouhý, táhlý hvizd.

Mariján usednuv, skrčil se do burnusu, jímž se všecek obalil.

Ze žita ozval se tesklivý pískot, ale zmlknul brzy; snad kolčavka zakousla se tam do myší šíje.

Po chvíli slyšel ponocného; hvizdl jedenáctkráte. Také z lesa — snad ze Želejova přiletělo jedenáct hvizdů a za krátko potom někde v dáli ponocenský roh jedenáctkrát zahoukal.

Marijánova hlava byla již tuze zmořena, víčka tlačila, ale ve spáncích nedalo to pokoje — pořád jakoby tam lezli pavouci. Obilí lehce, jednotvárně šumělo.

Jak jen teď mamince je — jak jí je — vzpomínal.

A pamatovala na mne! Té Tóně to včera dobře řekla — — vždyť jsem se té holky taky dost nachoval!

Ó co pak maminka — a tatínek — to byl člověk! Ty hochu, ty Marijáne, ty můj kluku, ty Toníku! No, Málka je taky hodná — a hlavu má — to je hlava! A oči krásné! Když ona se v neděli ustrojí a jde do kostela, to ty nožičky dupou: klep — klep — klep — klep —

Ty myšlénky byly již v polosnu.

Sedě skrčen, do burnusu zakublán, tiše oddychoval . . .

Ticho bylo úplné, již i psi nadobro ulehli a klasy ševelily, jakoby užuž usínaly. Z díry ve břehu vyběhla myška; vidouc zcela na blízku černou, schoulenou postavu, honem zas vklouzla do díry. Nezaběhla však hluboko; vystrčila nos, naslouchala, pozorovala. Vycapala zas, ale pomalu; čmuchala, naslouchala, mžourala, a konečně zcela směle rejdila kolem Marijánových bot. Vyhoupla se na nárt a čmuchala až k holínce.

Ale v tom hrr! — už byla v díře.

To jak Mariján sebou škubnul a vyskočil. Kabát sletěl mu s beder a udivené oči pálíce rozhlížely se loukou. V tom již nechav kabát kabátem rychle pustil se po mezi do vsi. Marijáne — Marijáne — Marijáne! šumělo mu to pod spánky. Tváře mu sálaly a pod čelem dunělo. Nohy sklouzaly s meze na pole, zakopával, několikráte div že nepadl; ústa měl pootevřena a dýchal rychle, hlasitě.

Až na vršku se zastavil a nachýliv hlavu, hleděl k živnosti; ale hned se zase pustil do chvatu ještě prudčího. Byl by rád utíkal cvalem, ale nohy měl jako centy.

Rodné stavení i v tom temnu již dosti zřetelně vynikalo — viděl zahrádku, lomenici i sednici.

Doklusav k zahrádce, chytil se tyček a hleděl k okénku u sedničky.

Bylo tmavé; ani z velké světnice světélko nezamrkalo.

„Ona už umřela — ona jistě už umřela!“ zasténal a klesnuv k prapisku, spustil skuhravý pláč.

Po chvilce znova zahleděl se k okénku, nachýlil hlavu a poslouchal. Nic se nehnulo.

Šoural se vedle plotu zpět — ale ještě se zastavil a patřil k okénku.

Pláče hlasitě, klusal zpátky do polí . . . (Pokračování.)

Píseň o korunování krále Lovise.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Čas plynul v sladkém klidu. Giljom však,
když naslouchal, jak ptáci zpívali,
a růže kvést když viděl v zahradách,
vždy smutek cítil jakýs podivný
se v srdci ozývat, stesk mlhavý
a touhu neurčitou, vlhl zrak
mu bez příčiny, býval hádankou
sám sobě tak. Tu jednou stalo se,
že viděl, z okna hledě, poutníka,
byl prachem pokryt, cáry oděn jen
a zdálo se, že klesá únavou.
Šel Giljom rychle tomu muži vstříc,
ved v palác jej, sám víno přinášel
a pokrm dal mu a pak tázal se,
kým je a odkud jde a v odpověď
tak pravil poutník: „Gilbert zovu se
a otcem mým jest hrabě ardenský.
Tři léta úpěl jsem co zajatec
pod jařmem saracénským. Unik jsem
a navracím se v sladkou Francii.“
A na to vyprávěl, co viděl vše
v těch krajích, které drží pohané
a končil takto: „Z měst, jež jejich jsou,
je Oranž nejkrásnější. Stojí tam
dům králův, vytesaný z mramoru,
síň jeho každá umění je div
a sady, které vůni kolkolem
na míli šíří, rovny ráji jsou.
Však zázrak největší v tom domě jest
nad všechny dévy lepá Orabel.
Kdo neviděl ji, říci nemůže,
že ví, co krása ženy znamená.
Žel bohu jen, že jesti pohankou.“

Tu zaplál Giljom vášní přemocnou
a věděl už, co jeho tesknoty,
co touhy jeho matné příčina
a zvolal tak: „Bůh slyš mou přísahu!

Hned do Oranže na cestu se dám
a odpočinku nedopřeju si,
než uviděl jsem krásnou Orabel,
neb miluju ji víc než život svůj!"

Vzkřik Gilbert: „Šílenství tvá přísaha,
však zmužilost tvá obdiv budí můj
a půjdu s tebou. Přestrojíme se.
Tvým budu vůdcem, na mě spolehej."

Dne toho ještě Giljom Fjerabras
a Gilbert na cestu se vydali. —

Když přirazili posléz do města,
byl Giljom, věru, jako omráčen,
ni ve snu nebyl takou nádheru
a krásu tušil. Jaké bohatství
se jevilo mu oslňující!
Dům každý palácem byl, zahrady
se všude zelenaly, vůněmi
vzduch prosáklý byl, všude zpívali
při šumu stromů ptáci přesladce.
U domu každého se Giljom ptal:
„To královský zajisté jesti hrad?"
A Gilbert odpovídal: „Sluha jen
zde bydlí králův" — ale náhle hrad
se zjevil na náměstí ohromném,
kde celý les se růží ševelil
při mírném vánku. Brána bronzová
se zrcadlila v modré tůni vod
pod baštou z mramoru a Giljom něm
se díval na les druhý, kamenný
těch věží štíhlých, které v pýše své
se do azuru nebes nořily
nad domem královským a Gilbert děl:
„Jsme u cíle. Z těch věží každá kříž
dřív nesla na temeni, strhli je
a zašlapali v prach, a křesťané
jsou otroci dnes hrdých vítězů,
jež od Afriky moře neslo sem."

Tu zařval Giljom jako raněný
a nedobitý tur, však položil
mu Gilbert ruku silnou na ústa
a řekl: „Neprozraď se, nešťastný!
Buď trpěliv, vždyť rukou vlastní zas
kříž postavíš, kde trčel původně."

Hryz do rtů Giljom se a zaklepal
teď Gilbert na vrata a pravil tak,
když otevřel mu vrátný: „Hvězdář jsem,
jenž čítá velké králů osudy
jak v otevřené knize ve hvězdách.
Král ka·taginský posílá mě sem,
bych pánu tvému radil. Doveď mě
v dům bez odkladu, o mém příjezdu
zprav krále pak.“ A vrátný vedl jej
hned do dvora a spěchal hlásit jej.

Byl Klariel tak dychtiv slyšeti,
co osud chystal mu, neb v úzkostech
byl po porážce krále Tybalda,
že bez rozmyslu k sobě povolal
hned Gilberta a večer spolu šli
na plochou střechu domu, odkud byl
přes stromy sadu pohled na hvězdy
bez meze širý, velký, vznešený
a Gilbert pravil: „Nutno především,
by sluha můj, jenž se mnou přišel sem,
v sad vešel tvůj a nití čarovnou
jej omezil, by škodných duchů sbor
do domu vniknout nemoh.“
Vešel v sad
tak Giljom směle, vázal rudou nit
od stromu k stromu cestu hledaje
v tmáň z laurů, sykomorů, granátů,
za kterou k nebi čněla mramorná
ta bílá věž, v níž dlela Orabel.
Při třpytu hvězd tu spatřil budovu
pod temným nebem z lapis lazuli,
trysk fontánů se blýštil kolkolem
a růže na tisíce kvetly tam,
tu bílé jako sníh, tam červené,
i zamodralá mnohá zdála se
při svitu luny, která zvedala
teď bledý svůj a čarný obličej
nad stromů vrcholky, a unešen
řek Giljom tiše: „Ráj zde, věru, jest!“

V tom zahlíd v oknu dívčí postavu,
o jaspisový sloup, jenž uprostřed
se okna temnil, podepírala
svou hlavu nyvě, slyšel její vzdech
a okamžik stál jako z kamene,
neb uhod, kdo to byl Pak letěl blíž
a hlasem znícím hlubě dojmutím

tak zvolal tiše: „Jsi-li Orabel,
dej znamení a hádej, kdo jsem já!“

Tu svez' se závoj, stříbrný jak slap,
přes její tvář, a chvíli mlčela,
pak jako drozda klokot vábivý
děl její hlas: „Ó běda, běda mi,
když tážeš se, kdo jsem, když neuhod
jsi jako já, když srdce němé jest
v tvých prsou, reku! Moje uhodlo,
že's Giljom sám!“
A Giljom poklekl,
vztáh ruce k ní a zvolal: „Vím to též,
že's Orabel! Ach. běda, že svou tvář
si zahaluješ! Hněv tvůj příčina!
Já přišel spasit tě neb zemříti!
chceš sama usmrtit mě, ukrutná?“

Tu spadl její závoj stříbrný
a v plné stála kráse hvězdné své
a zašeptala: „Pouze ruměnec
svůj skrývala jsem, nebyl to však hněv,
jenž vznítil jej. Hle, jako zora zas
na líci plane...“ Zraky sklopila
a rukama zakryla obličej.

Však Giljom zmámen její sladkostí
pod samým oknem stál a divoce
se chápal dveří z bronzu přepevných,
by vypáčil je, neboť pokleknout
u nohou dívky chtěl a dotknouti
se rtoma lemu roucha. Marně však
se snažil zjednati si průchodu
v ty bílé zdi, jež krásu věznily
tu víc než smrtelnou a Orabel
jej polekaně takto prosila:
„Hluk prozradí tě, probůh, mírni se!
Nač vnikat v dům? Vždyť se mnou rozmlouváš
a neskonale proto šťastna jsem!
Ó, velký reku, spokojen buď též!“

„Ne,“ zvolal Giljom, „unésti tě chci,
neb bez tebe mi žíti nelze už!
Kéž nohou tvých se rty mé dotknou jen,
bych dojista to věděl, žádný zjev
že neklame můj oslněný zrak!“

Tu Orabel mu růži hodila,
již měla za pásem a líbal ji

tak silně, že se ihned rozpadla
a zvolal pak: „Ach, běda, žízeň má
tou krůpějí jen roste horečně!“

Tu rozpustila lepá Orabel
své temné vlasy, temné jako noc
a modravé jak noční obloha
a vonné, jak ty růže v zahradě,
a jejich proudy podél mramoru
zdí bílých rozlily se, dlouhé tak,
že Giljomu na prsa padaly
a líbal je a byl jak omámen
a nechtěl je už pustit. Orabel
však hbitě splítala je, vrkoč pak
kol sloupu otočila na okně
a konec jeho dolů spustila
a jako ze sna řekla šepotem:
„Hle lano, které cestou ke mně jest!“

A v okamžiku Giljom šplhal se
do okna po vrkoči . . . v síni stál,
kam svítil měsíc, lampa mystická,
svá kouzla spřádaje, tak prastará
jak samý svět a Giljom v náručí
měl Orabelu, slova nemluvil,
neb polibek, jenž na rty tiskl jí,
ten více řek, než Giljom věděl sám.
A ticho bylo kolem posvátné,
trysk fontánů jen šuměl pod okny,
a šero bylo sladké nade vše,
svit luny plnil stříbrem komnatu,
vás pronik alabastr růžový,
a štědře zlaté hvězdy rozséval
po dlažbě lesklé majolikové
a po stěnách z bílého mramoru.
A se všech stran dštil odlesk na dívku
na stříbrotkaný, bílý její šat,
na bosé její nohy, bělejší
než mramor sám, na kruhy z opálů,
jež kolem kotníků se třpytily,
a temné byly vlasy její jen
v tom bílém třpytu v šero stlumeném
a očí bezedno, a sálal čar
jak roztavených hvězd z jich temnoty.
A Giljom posléz mluvy nalezl
a pravil jí, jak byla pohádkou
mu snivou vždy a skvělou nadzemsky,
když mluvit o ní slyšel v Narbonu.

A Orabel se svěřovala mu,
jak, vidina křesťanských rytířů,
se v mysl její vtíral mocně vždy
a jak ji víra v Krista vábila.
A jásali, že oba našli se!

Teď ale bylo kroky slyšeti
a Giljom k srdci mocně trhl ji
a vzpřímil se, jak by ji bránit chtěl,
však usmála se: „Věrný otrok můj
mně pokrm přináší. Jest křesťanem
ač po tajmu. Nám bude pomocným.“

A bylo tak a ještě v onu noc,
co zatím Gilbert s králem na střeše
ve hvězdách četl, unik z Oranže
na rychlém koni Giljom s nevěstou,
již vedl do Narbonu k matce své.
A věrným rukám matky odevzdal
ji Giljom, aby připravila ji
na svátost křtu a biskup narbonský
sám učitelem víry Kristovy
se jejím stal, však Giljom bohatýr
a otec jeho bez odkladu teď
lid sbírali a táhli na Oranž.
Po boji bezpříkladně zuřivém
se město vzdalo a byl na valech
rek Giljom první, vnikl do věže,
kde Klariel Gilberta uvěznil
a pouta sňal mu sám, pak v souboji
rek přemoh Klariela a když klek
mu na prsa, tak pravil: „Nechci krev
tvou prolévat, neb bratr dívky jsi,
již miluji a s kterou zasnouben
jsem slavně před bohem a před lidmi.
Nuž, přísahej, že na vždy odpluješ
k těm břehům, odkud připlul otec tvůj,
by Oranž vyrval proti právu nám!
Nuž, přísahej a volným budeš pak!“

Děl Klariel: „Jsem zničen, podvrácen
je stolec můj, mé město ztraceno.
Co zbývá mi? Nuž, vrátím v Afriku
se tedy dle tvé vůle, přísahám.
A nikdy víc mě neuvidí břeh
té země, ty kde dýšeš, vrahu můj,
ty, který zlomil's zlatou berlu mou.
Za život svůj ti díků nevzdávám.“

A toho dne jel ještě Klariel
se zbytkem vojska smuten z Oranže,
tvář maje temným pláštěm zastřenou.

Však Giljom s otcem jeli k císaři,
by klíče Oranže mu přinesli
a zprávu o vítězství podali.
Když dorazili v palác královský,
šel Karel právě s dvorem z kostela
a Giljom vida vznešenou tu tvář,
tu vysokou, velebnou postavu,
klek v cestu králi, za roucho jej jal
a tisknout k čelu lem chtěl uctivě
v svém nadšení, však kráčel před Karlem
muž pyšný, třímající nahý meč,
to kníže Ernalt z Orleanu byl,
jenž v lásku Karlovu se vetříti
vždy snažil pochlebenstvím nečestným,
ten, vida neznámého mladíka,
děl drsně: „Zpátky, chapče odvážný!“
A hrubě dotekl se Giljoma.

Tu vzplanul Giljom hněvem jako lev
a takou mocí mrštil Ernaltem
o blízký sloup, že kníže omráčen
meč pustil svůj a k zemi klesl sám.
Vzplál císař hněvem, Giljom poklek však
a řekl skroušeně: „Ó, králi můj,
mou odpusť vinu. Nevím, kdo ten muž,
však cítím, že jest nepřítelem tvým
a vnuknutí mě moje neklame!
Proč mezi tebe vstoup a mezi mne!
Já přišel pouze, bych ti odevzdal
klíč Oranže, to město je teď tvé,
my s otcem pro tebe je dobyli.“

A císař Emeriho poznal teď
a vítal jej a hladil s úsměvem
tvář Giljomu a pravil: „Prudký jsi,
však velkým bohatýrem! Vítám tě!“
A objal jej a bylo radosti
a císař sám Giljoma pasoval
na rytíře a od prvního dne
jej miloval a s králem celý dvůr
a celé město, celá Francie,
jen Ernalt z Orleánu chmuřil vždy
se jako bouř, když spatřil Giljoma,
však mlčel opatrně, bázlivě,

neb zdálo se mu, Giljom jediný
že uhodl, co skrýval v srdci svém,
tu zradu, která zrála pomalu
však stále v temnu smělých záměrů.

A jednou zvláště Ernalt lekl se,
to bylo na večer, když seděl král
za stolem ještě. Giljom naléval
v číš zlatou víno mu a Karel řek:
„Kéž syn můj tobě byl by podoben!
Kéž silný je a chrabrý jako ty,
můj Giljome! Ach, jsem už stár a sláb,
smrt je mi blízko! Jaká nebezpeč
tu hrozí Lovisovi, dítěti!“
„Strach neměj,“ řekl Giljom, „králi můj!
Má síla bude jemu ochranou!
A prvnímu, jenž by ho zradit chtěl,
při živém Bohu, hlavu srazil bych!“
Král zazářil, však Ernalt velmi zbled
a ze síně se krad jak zločinec,
a od té doby Karel dvojnásob
měl v lásce Giljoma a na jevo
mu dával lásku svou a důvěru. —

A jako tenkrát, Karel opět teď
si povzdech, stoje v ranním úsvitu
sám na pavlánu: „Ó můj Giljome,
kéž syn můj tobě byl by podoben!
Ó Giljome, proč nejsi synem mým,
když děti moje opustily mě
do ráje spěchajíce před časem
a Roland můj a Olivier když v prach
se rozpadli a když je nevzkřísí
pláč dlouhý můj . . . V tvou ruku v důvěře
bych žezlo odevzdal a korunu!“
A přes zábradlí císař klonil se
a s pavlánu tak zvolal do sadu:
„Jaký to rozmar pudí, Giljome,
tě z domu dnes a vede do hvozdu!
Dnes, věru, scházet neměl bysi zde!
Vždyť víš, že palác plný hostů je,
že králové sem přišli návštěvou,
že sám i papež, římský apoštol,
v své bílé říze přijel na oslu,
by dům můj poctil! V basilice mé
mši bude sloužit, bude shromážděn
dvůr v celé slávě, a ty, příteli,
se zatím budeš lesem honiti!

Z obrazů Rembrandtových:

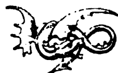
MLÝN.

A kým, když ty zde nejsi, pochlubit
se mohu před cizinci? Nejlepší
jsi z bohatýrů mých a jediný
ty obdiv vynutíš jim mimoděk!“

Vzplál Giljom ruměncem a odvětil
před Karlem ukloniv se: „Dobře víš,
ó císaři, že obdiv jedině
tvůj vynucuje velký majestát
a dobře vím, že chválu zasloužit
tvou jest mi teprv činy příštími!
Že na lov jdu, to má svou příčinu.
Ne rozmar mě tam pudí, pane můj,
cos jiného mě mocně nutí tam.
Mně třikrát v noci stejně zdálo se,
že Rolandův jsem viděl světlý stín
a pokaždé mi řekl: Připrav se!
Ty zítra skolíš stvůru záhubnou,
jež hrozí všem a zvláště Lovisi. —
A nepokoj mi spáti nedal už
a smečka moje byla zběsilá
a zdálo se, že zvěř tu čenichá.
Jaká to stvůra v lesích číhá as?“

„Nuž, tedy jdi,“ řek Karel zamyšlen,
zas na Rolanda vzpomínaje si
a Giljom loučil se a zdravil jej
a odcházeje řekl s úsměvem:
„Ne každý kmet tak záhy jako ty,
můj pane, s lože vstává teplého
a doufám pevně, římský apoštol
že tvrdší spánek má, než králi ty,
a že se dlouho ještě nezbudí
a tak se stane, že se dostavím
v čas ještě ke mši, ubiv onu zvěř!“

(Pokračování.)

Manželé Kopistovi.

Napsal Jan Antoš.

(Dokončení.)

ěkuju vám, že jste přijela — osvědčila jste se velice silnou!“ oslovil ji příjemným hlasem.

„Snesla jsem již větší utrpení!“ odpověděla mu nenuceně, s jakýmsi zápalem — a aniž se nadála, rychle, nepozorovaně rozpředl se hovor.

„Vím, co činím!“ pravil. „Má věc jest jasná, určitá i spravedlivá. Vím, co chci a čeho se mi dostane, dovedu ocenit všechny přednosti vašeho ducha, panenskost vašeho srdce, netknutého dosud vášní. Pomyslím-li, s jakou nevinností se mi oddáváte — věřte, chvěju se touhou, nepoznaným dosud blahem! Jímá mne předtucha kouzla dosud nezažitého, jenom předvídaného. Rovněž v plné míře oceňuju to, co přinesete jednou ve společnou naši domácnost. Vím, že tím již položen bude základ blahobytu, k němuž za jiných okolností teprv musel bych se dopracovati. Ale při tom nepodceňuju též sebe, znám se — nejednou vyzkoušel jsem mravní hodnotu svoji, cenu toho, co umím a ještě více toho, co prací svojí, silou, zdravím a duchem mohu vykonati! Vedle vás chci činit zázraky!“

Anuša poslouchala, dívajíc se upřeně do zanícené tváře jeho.

Pak, aby rychleji se poznali, jeden od druhého co nejvíce se dověděli, dovolili si navzájem, ptáti se na cokoliv.

Zejmena Kopista učinil zadost svým pochybnostem a své nedočkavosti, vyptal se na její mládí, musela mu vyprávěti o svých rodičích, celém svém životě — a čím více mu Anuša odpovídala, tím zřetelněji duše její pronikala a každý rys její povahy jakoby ze tmy vystupoval: stala se sdílnou, veselou, upřímnou, a sama tím, co povídala, nechala se ovládat, vlastní náladou unést a při tom cítila, jak tvář její se zpříjemnila, přísný, upjatý výraz změkl, — stala se hezčí.

Kopista byl nadšen. „Nyní ptejte se zas vy načkoliv!“ zvolal.

Ona se chvíli rozmýšlela. Již myslel, že otázka její bude delikátní, když ani netroufá si ji pronésti a bylo zříti na jeho tváři nedočkavost a strach.

Ona zatím vypukla v pláč . . . „Nebude vás to nikdy mrzet?“ A nevědouc ani jak, octla se v jeho náručí.

II.

„Jeti k nevěstě! Toť předvečer svatební noci! Sen každého člověka: dítěti záhada, touha mládí, spása stáří! Nejdříve z románu člověk čerpal ten neurčitý, nejasný pocit, již tehdá blažící. Jako děti spojovali jsme

ho s nevědomým nám jakýmsi hříchem, ale těšili jsme se, až dorostem, abychom jej mohli spáchat! Dorostli jsme ... První číš rozkoše, z níž jsme se napili, nalila nám žena.

Kde mládí bujné, výbojné nevyčkalo a v náhradu vzalo koupenou lásku, tam kouzlu tomu setřen všechen pel, zmizelo ze srdcí, neboť nemohlo sídlit vedle vášně a hříchu. Každý však ani tehdáž nepromarnil kouzla toho žhavé krásy! Mnohému opět vrátilo se teplo to v srdce a s ním víra v lásku. Mocněji, prudčeji, než kdykoliv před tím v životě, vzplanula touha po ní a ve vyplnění její skládá všechny své naděje, ostatek života, činí od ní závislým své platné postavení ve společnosti lidské, veškerou svou spokojenost — klid své duše. — Teprve nyní chápu a věřím, jak sklamání toho druhu muselo by krutě zabolet, celý život pokazit, znechutit — zničit!" ... podobně uvažoval Kopista cestou ku své nevěstě převraceje se na sedadle železničního kupé, na němž ztrávil celou noc.

Svítalo již a vlak plnou parou dojížděl ku stanici městečka N ...

Tam na náměstí před kostelem čekati měl povoz — venkovský vozík s košatinami a s hnědými koníčky.

„Bude-li tam též ona?"

Vstal a přistoupil k oknu.

Pocítil náhlou tesklivost, sklíčenost, kterou sám nemohl si vysvětliti. Za pláče svých sester a bratrů, žehnán otcem a matkou, rozlítostněn rychle odešel z domova. Loučení, ta chvíle, kdy sklesl na kolena před otcem svým a staré žehnající ruce spočinuly na jeho hlavě, ještě dlouho tanula mu na mysli a i ve voze pohnutím rosila mu zraky. Pak usnul.

Nyní, když pohlížel z okna vozu v oslňující jas probouzejícího se jitra, zdálo se mu, že vjíždí do života nového, krásnějšího, jasnějšího ...

Bylo právě poledne, když venkovský vozík s hnědými koníky zastavil před myslivnou.

Teta, jež právě prostírala na stůl, zanechala všeho a přistoupila k oknu; strýc rychle vyšel před dům vítat hosta.

Anuša spatřila oknem, jak Kopista s vozu seskočil a nyní se strýcem se líbá. Rychle ustoupila od okna, by ji nezahlédl. Již zítra měla se státi jeho ženou!

Ulekla se až! Myšlenka ta ji překvapila: nyní, když nadešel den splnění jejích tužeb, cítila se více než kdy jindy nepřipravenou, neschopnou.

Již chvíli zašli do domu a Anuša pořád ještě váhala sejíti dolů. Až tetin hlas ji zavolal.

Když vstoupila, Kopista seděl na pohovce překřehlý, nastuzen, unaven, přece však bystře vstal a pospíšil k ní ...

Anuša, na smrt bleda, nechala se obejmout, políbit a dovésti ku pohovce. Mlčky usedla vedle něho. Kopista sám byl mocně dojat, vzrušen, nevěděl, po čem se jí ptal, co mu odpovídala, ba mluvil nesrovnale a na otázky strýcovy odpovídal roztržitě; marně namahal se uklidnit ducha, nabýti rozvahy, nemohl odhodlati se k řeči, nenacházel slov.

Cosi dojalo jej náhle. —

Za to strýc byl neobyčejně vesel. Nálada jeho jakoby byla vytryskla z vína, jehož u oběda neustále všem naléval — a nezůstala bez účinku.

Kopista brzo se rozehřál, nabyl odvahy, pevné zas víry, a rozhovořil se. V myslivně obědvalo se hlučně, slavně. Bylo již dávno po obědě, ale všichni seděli dosud kolem stolu, Kopista na pohovce vedle své Anuši.

Veřejně, přede všemi, netajíc svou lásku, vinula se k němu, objímala jeho ramena, tiskla hlavu na jeho prsa a líbat se nechala, jakoby již byli svoji.

Schoulena jako pták v hnízdě, ležela, vyhřívala se v jeho náručí. Nemluvila, jenom na něho hleděla; spokojena, šťastna, ležela na jeho prsou. V tu chvíli Kopista mimoděk pociťoval nadpřirozenou sílu, posvátný úmysl, přede všemi ji ubránit, statně světem provésti.

„Jak tě miluju! — Jak práhnu býti již tvým —!“ šeptal, líbaje ji a tetin milý, šťastný úsměv ještě je posiloval, povzbuzoval.

Rozjařený strýc povstal.

„A co,“ pravil, „půjdu do lesa hledat hlad! A vy?“ chvíli na ně hleděl, přemýšleje, co by jim poradil — „a vy jděte nahoru na besedu!“

Za strýcem odešla i teta.

Kopista silně sevřel Anušu do náručí. „Slyšíš — máme jít na besedu!“

„Nepůjdu, byli bychom tam sami!“

Ale Kopista vyzvedl ji už ve svém náručí. „Považ, zítra jsme již svoji!“ — a přiloživ rozpálenou tvář k její tváři, šeptal: „Neboj se!“

Vstali, tiše přešli chodbu a nikým nepozorováni po dřevěných schodech vystoupili do jejího malého vybíleného pokojíčku.

Kopista jedva vstoupil, rozhlédl se kolem.

U dveří při zdi byl velký kufr a u kamen rovněž při zdi, na lavici umývadlo, žíněnka a tři různě veliké a barevné kousky mýdla, železná postel a jedna židle. Zrovna jako u studenta.

Anuša, jež v tu chvíli uhodla, co si myslil, přistoupila k němu a objala ho.

„Chápeš nyní, proč toužím po své vlastní domácnosti! Takový život já žiju! Smrtí matčinou zašlo mé slunce, poslední čtyry leta byla mi pouští! Přestala jsem se starati o všechno, i o vlastní své zájmy, zasmušila jsem se a vyloučila již ze srdce naději v jakoukoliv změnu, přestala jsem věřit, že po smrti matčině ještě by mne někdo mohl, tak jako ona, milovat.“

Přitáhl ji k sobě na velký kufr. Anuša vzrušena sklonila hlavu na jeho rameno a zůstala na něho hleděti z pod víček pohledem plným oddané lásky. Dlouho mlčky tak seděli, stále hloub a hloub se nořice v kouzlo tušeného, předvídaného blaha.

Pojednou Kopista pohnul sebou a sklesl před ní na kolena.

„Miláčku!“ šeptal rozechvěným hlasem. „Jsi mi zasnoubena! Mám právo za dlouhé strádání a trpké přemáhání hlásiti se o svou odměnu! Anušo!...“ a chtěl strhnouti ji do svého náručí.

Ona však poděšena, uleknuta, jako když náhle vedle ní hrom udeří, vzpřímila se a bleda, bez pohnutí zůstala státi. Pak klesla opět na sedadlo

a vzala horkou hlavu jeho do svých dlaní. „Zapuď tu myšlénku — byl by to hřích! Zítra teprv budeme svoji —“ A v tom, jakoby ji bylo něco napadlo, zvolala: „Pomodli se! Chci slyšet, jak se modlíš, Vojtěše!“

Chvíli váhal, pak vložil lokty do jejího klína a pomalu, pozorně, s jistým strachem, s napjetím veškeré paměti jal se předříkávati ‚Otčenáš!‘ Hlas se mu chvěl. Anuša nedýchajíc naslouchala. Dvakráte ho opravila, konec modlitby pak, jejž zkrátil, doplnila za něho.

Tu noc Kopista dlouho nemohl usnouti. Spal sám ve velkém zadním, nikdy netopeném hostinském pokoji, jehož jedněmi dveřmi vycházelo se na chodbu, zrovna ke schůdkům vedoucím do pokoje Anušina. Slyšel, jak všechno kolem spí. Ještě chvíli naslouchal s pozdviženou hlavou, pak vstal, rozžal svíčku, zlehka otevřel dvéře, by nezavrzly a vyšel ven na chodbu. Nikdo ho neslyšel. Pozvedl svíčku nad hlavu a posvítil si na dřevěné schody. Po obou stranách stěn rozvěšeny byly pušky, různá železa, pastě na lišky a jinou zvěř. Usmál se. „Což kdyby tak strýc byl na něho nalíčil?“ — Pak napadla mu Anuša, ten velký její strach, uleknutí, zděšení její, když k ní vyslovil první slovo své touhy a pak ono přiznání její, zachvívající se ve slovech, že zítra budou svoji. Vrátil se do svého pokoje. Když ulehl, pokusil se, zdali by dovedl opakovat Otčenáš. V duchu sepjal ruce do jejích dlaní a modlil se s ní. Konec však zase zapomněl i přitiskl ruce své i její silně k prsům a tím horoucněji, zbožněji šeptal do tiché noci: „Velký, milosrdný bože, učiň nás šťastny!“

Druhého dne již o čtvrté hodině z rána strýc svým zvučným hlasem probouzel nejdříve čeládku a pak všechny ostatní v domě. V šest hodin muselo se již vyjeti, do nejbližší osady byla hodina cesty a strýc nerad by byl nechal stařičkého faráře čekat.

V sedm hodin měli být oddáni.

Kopista zvolna v zamyšlení oblékal se v černé svatební šaty. Přes noc vystřízlivěl. Dolehla naň důležitost, neodvolatelnost toho, co právě podnikal; z myšlenek jeho však nevyzněla žádná obava, naopak tiché uspokojení z vědomí, že to, co dělá, je moudré.

Neotálel. Vzal velkou kytici, již s sebou přivezl a odebral se do pokoje Anušina. Zastihl ji úplně oblečenou v bílé svatební šaty, stojící před zrcadlem a měnící sobě již jen účesku.

Poznal hned, že celou noc nespala.

Pleť její byla bledá, místy žlutá a ona slaboučká, suchá, hubená. V těch bílých šatech jako do rakve ji ustrojili: bez dechu, bez pohnutí byla plochá její prsa — —

Rychle, tiše vyšel ven, seběhl se schodů a ukryl se do tmy dvora, dosud spícího, prázdného. Zde vypukl v křečovitý pláč.

Za hodinu jelo se do kostela.

III.

Když uplynul týden páně Kopistovy dovolené, měl již ženu svou doma. Přivezl ji nemocnou, ale odhodlanou. Na rychlo zřízen byt, opatřen aspoň nejnutnější nábytek, by mladá choť mohla si odpočinout.

Sám kliden svým štěstím, počal choditi zase do kanceláře. K jeho

služnému přibyl ještě výnos ženina hospodářství; budoucnost jeho byla nejen zabezpečena, ale i zpříjemněna ženou mladou a hodnou.

Nyní bude moci vlastní svůj život žíti, vymanit se z malých, dusných poměrů četné rodiny, v níž s desíti děliti se musel o své pohodlí a svůj klid.

Vděčnosť, vědomí, že zodpověden jest za blaho té, jež cele se mu oddala, nemajíc mimo něho nikoho na světě, ani otce ani matky, sílila jeho lásku.

Když poprvé uvedl ji v nový jejich byt, slavnostně, skorem jako přísaha zněla slova, jež k ní promluvil: „Vzorně budeme žíti, budeme štědři a popřejeme i sobě každého duševního požitku. Nebudeme ničím marnit, aniž budeme lakomí. Vším, co jest moje, chci přispěti ku společnému blahu našemu, nebudeme míti žádných soukromých potřeb; všechno, milánku, sdíleti budeme společně. Nemám vášní a uspokojení všech ostatních tužeb nalezneme sami v sobě. S chutí budu pracovat!...“

A Kopista dostál slibu; pracoval s novou silou, oživenou vědomím nastalé mu povinnosti: Ženu učiniti šťastnou.

V povaze jeho uložen byl velký, bohatý fond dobrého, starostlivého muže. Vyloučil z duše veškeré myšlenky a starosti, jež spojovaly ho s dřívějším jeho životem, zřekl se přátel a všech povinností, jež ukládal mu dřívější svobodný jeho stav, přetrhal veškeré spojení s tím malým světem své dosavádní společenské působnosti a věnoval se jen své ženě a novému svému domovu.

Co nových, neznámých, netušených půvabů skýtal mu každičký den!

Stával i lehal u vědomí své platnosti, svého určení, obsluhován, hýčkán, mazlen něžnou lichotivou ženou.

Již první den, když vstávaje, bosou nohou vyskočil s postele na měkký, teplý koberec, pocítil velký ten rozdíl nového žití.

Štěstí jeho působilo blahodárně na všechen jeho duševní a mravní stav a aby ze štěstí toho dlouho mohl těžit, nenalil ho nikdy plnou číši, ale jen pozvolna ho srkal s rozkoší labužníka. Z každého nejnepatrnějšího případu čerpal radosť pro sebe, těšil se i z takových věcí, které by každý jiný byl přehlédl, ignoroval. Pouhý porculánový hrneček, šálek na čaj, jenž přibyl do jejich kuchyně, spůsobil mu radost.

Co jen příjemného vzrušení a jaké dětinné rozkoše zažil vždy, kdykoli šel se svou ženou nakupovat; ta hodina, kterou končilo jeho úřadování, zdála se mu nekonečnou, neboť tušil, že venku ženuška jeho přechází, na něho čeká. Po ulici jakoby vítr je nesl — ale mnoho najednou nikdy nenakoupili, jen aby rozkoš „nakupovat“ co nejdéle jim trvala. A když vrátili se domů, nové potěšení na ně zas čekalo: umístit, rozestavit několik těch kousků, jež s sebou přinesli. Kopista sám vždy ukládal, rovnal věci do kredence a i pokličky, vařečky a jak všechna ta drobná havěť kuchyňská se jmenuje, podrobit se musela pořadatelské jeho vášni.

Prázdný svůj čas rád trávíval v kuchyni, chodil, procházel se tam, kochal se pohledem a pak znovu vše přestavil, jinak uspořádal, nebo jal se přehlížet, kontrolovat, je-li vše na svém místě, řádně umyto, vyleštěno, neusadil-li se mu někde nějaký kaz nebo do konce již rez!

V mysli nosil úplný inventář svého nábytku, plechového a porculánového nádobí a při nudné práci kancelářské rád vybíral si z něho některý předmět ku příjemnému přemítání, snění... Často v duchu rozebral nový šicí stroj, jenž stál u nich doma pod hodinami, aniž by chef jeho, proti němu pracující, byl měl tušení o tom neúředním zaměstnání svého úředníka.

Čím více rostl v něm onen pud sebezachování, bezstarostného zaopatření, tím víc zmáhal se v něm neurčitý strach, že jednou všeho zas pozbude.

A ve stálém tom napjetí, potírání domněnek, vysněných obav, slábl v něm člověk. — —

Počítat, na cifry převádět bylo jeho živlem, a život nebyl mu ničím jiným, než velkým rozpočtem, který třeba nyní jevil by se utěšeným, vykazoval na dlouhou řadu let přebytek, okolnostmi nepředvídanými, nehodami, nemocemi přece jen mohl se vyčerpat.

Takto naučil se počítat. Samu lásku ženinu, její lichocení, vše, co vyplývalo z rodinného života, přijímal jako věc vedlejší, bezcennou, která nedala se do počtů uvésti.

A při tom všem zdálo se mu, že ženu svou ještě více miluje, ba že teprve nyní do opravdy ji miluje!

V samých jen nepatrnostech soustředil veškeré duševní své zaměstnání. Mezi jiným pojal nedůstojnou myšlénku, starat se i o kuchyni. Vypočítal, co ušetří, nakoupí-li všech potřeb do zásoby ve velkém, použil části ženina peněz a jako sysel zaopatřil se na celou zimu: nacpal sklepy, spižírnu a denně popřával si rozkoše, veškerou zásobu mouky, másla, vajec atd. atd. přeměřovat, převažovat, přepočítávat a sám vydávat.

Ve své chabosti šel ještě dále. Kdysi dopátral se, že posluhovačka topí celými poleny; nález ten přiměl ho k tomu, že od té doby sám dříví štípal a denně je vydával, ba sám třištky hotovil a potřebný jich počet k zapálení denně vždy odpočítal, někdy i ke kamnům přiklekl, popel vyhrabal a z něho nedohořelé kousky uhlí vybral, odlámal a zvlášť uložil.

Hrnce povidel, zelí, převařeného másla a sádla, lahve naložených okurek, hub, rajských jablíček, zásoba vajec atd. — to byly jeho poklady a jednotlivé předvídané položky měsíčního vydání: nájemné 18 zl., posluhovačka 6 zl, řezník 15 zl, mlékař 3 zl atd. atd. byly jeho otčenášem, jejž denně si předříkával.

Zároveň z uspořených krejcarů na zpropitném, uskrovněném kouření a jezdění po tramwaji zakládal zvláštní fond pro nepředvídané vydaje, jenž během roku značně vzrostl, neboť k jeho radosti žádná nemoc ani jiná událost v rodině ho nestenčila.

Tímto opatřením dospěl k vrcholu svých tužeb.

To již nebyly pouhé drobty, jež vyvažoval ze soukromí svého života, ale utkvělé představy, jež čím více se jimi obíral, tím stávaly se jasnějšími, určitějšími, až konečně došly splnění.

První jeho podobná idea vtělena byla ve skvostný, ruský samovar, vyložený za výkladní skříní obchodníka s čajem. Samovar stal se mu fixní ideou. Potají skrytě těšil se myšlenkou naň a tak dlouho živil

touhu po něm, až jednoho dne samovar z výkladní skříně obchodníka octl se za sklem jeho kredence.

A jedva jedné idee se sprostil, oddal se ihned zas jiné, která pozvolna rostla, nadouvala se v novou, ještě nalehavější důležitost. Nevycházel ze starostí a třebaže většina jeho plánů nedala se uskutečnit, přece obíral se každým z nich, promyslil ho, probral do nejmenších podrobností a vžil se tak do něho, že docela jasně, určitě pociťoval všechny ony výhody a rozkoše, jež z vyplnění jeho byly by vyplývaly. Živá představa nahražovala mu mnohou skutečnost; život jeho byl polospánkem, z něhož se k jednotlivým, den co den stejným výkonům probouzel.

Sám nepozoroval, že stává se otrokem svých výpočtů a plánů, pozbývá bývalé své ráznosti, pružnosti ducha, slábne, měkne, stává se mužem podajným.

Jen jednou zasvitlo mu v hlavě a on na okamžik sebe viděl a poznal.

Bylo to pozdě v noci, když vrátil se domů z malé večeře, kterou každého roku po závěrce chef jeho pořádal svým úředníkům.

Zvolna, tiše otevřel dveře pokoje a stanul na prahu naslouchaje. Vedle spala jeho žena. Pozorně zul boty a rozepjatýma rukama hnul se ku předu, tapaje tmou ke stolu, na němž doufal nalézti sirky a svíčku. V polovici cesty však zavrávoral — ostatek doletěl a neklesl u cíle jen proto, že zachytil se okraje stolu.

V této posici chvíli vytrval strachem nedýchaje: cítil, že nohy pod ním se chvějou, klesají, hlava se mu točí, že je opilý. A poznání to tak jej rozzuřilo, že beze všech ohledů, beze strachu, zaťatou pěstí udeřil o stůl. Všechny jeho smysly náhle se zbystřily, jakoby bleskem byly ozářeny. Postřehl svou bídu, svou zbabělost.

On, bývalý fešák, statný piják, hoch veselý, bezstarostný, pěti sklenicemi piva — se opil! . . . Smutný to úkaz! A znovu, ještě vztekleji tloukl pěstí o stůl. Teprve rok je ženat — a jak to vypadá? — „Mrzák — kretin!“ . . . řvalo, křičelo to v něm a kolem něho.

Nesvlekl se potají v předním pokoji, jak jindy činíval, ale hlučně vstoupil do ložnice a oblečen vrhl se na postel, se vzdorným spurným předsevzetím v duši, že se zas postaví na nohy!

Ale druhý den, když se probudil, nezbylo v duši jeho ani stínu včerejší odbojnosti; vstal tiše a zahanben odešel do kanceláře.

Žena vděčně přijímala jeho úsluhy, péči jeho o domácnost, které později tak navykla, že nijak nepřipadalo jí podivným, že ji při mnohé práci, která jedině jí příslušela, zastupoval; ráda mu ustoupila, ponechala své místo a tím více věnovala se sobě a tajným svým tužbám po poznání života velkoměstského, na jehož prahu náhle se octla, jejž denně sice viděla valit se ulicemi, o němž nejpodivnější příhody četla, vyprávět slyšela, ale z něhož sama ničeho nezažila, v němž dosud se ani necítila — třeba uprostřed něho žila — —

To jedině cítila, že život jejich, třeba vzorný, spořádaný, stává se jednotvárným, nevýslovně nudným . . .

Podobná nálada panovala v rodině páně Kopistově i v den, o němž na počátku povídky se zmiňujeme.

Pan Kopista, přemožen prací a starostí, poprvé za celých patnáct let své služby se roznemohl.

K jeho prosbě šla žena jeho k chefovi omluvit ho.

„Nedej se odbýt!“ dodával jí odvahy na cestu. „Bude-li něco namítat, můžeš mu přímo říci, že u něho a pro něho jsem se dřel, až konečně jsem ulehl!“

Žena jeho se usmála. Však ona ví, jak promluvit; těšila se již na tu první příležitost, kdy opět bude jí samostatně jednati. —

Za hodinu však vrátila se rozechvěna a jak se zdálo pobouřena, ve svých nadějích sklamána.

Přemohla se však a na otázku mužovu, co chef mu vzkázal, krátce, úsečně ho odbyla: „Nic! Máš zůstat ležet!“

Uspokojen obrátil se ku spaní.

První krok její se nezdařil, ba odňal jí chuť, poznávat lidi, velký svět. Duší otřásla jí nízkost, podlost, na niž při prvním svém vstupu narazila, nenadavši se té smělosti, nemravné vyspělosti, jaká skrývati se může v uhlazeném, na pohled slušném, roztomilém chování muže vzdělaného, vynikajícího.

Za tím co muž její klidně již spal, znovu připamatovala si každé slovo, každý posuněk z rozmluvy s jeho chefem.

Nesměle vstoupila ve velký komptoir a za zvědavých pohledů mnoha úředníků, mlčky stanula u samých dveří, až starý sluha závodu se jí otázal po jejím přání.

„S pánem chci mluvit!“

Od pokladny obrátil se k ní velký silný muž, přísných bystrých očí ve zdravé, zachmuřené, vousem obrostlé tváři.

„Vejděte!“ A ukázav na dveře, zakryté portierou, zavřel pokladnu a šel za ní.

„Čeho si přejete?“ oslovil ji dost drsně, když vstoupil, portiera za ním se shrnula a on i dveře zavřel.

„Přicházím muže svého omluvit!“ pravila, neodvažujíc se pohlédnout mu do tváře.

„Kopistu?“ opáčil se zjevným údivem a chvíli upřeně zůstal na ni hleděti, směle, se zalíbením si ji prohlížeje.

Mladá žena sklopila oči; úvod jednání jeho zdál se jí příliš dlouhým, ceremoniálním.

„Jste jeho žena?“

„Jsem!“ odvětila tiše, beze vší hrdosti, čehož on dobře si povšiml a ještě bystřeji, zkoumavěji na ni pohlédl.

„Nu ovšem!“ prohodil, aniž by při tom na něco určitého myslel, a spíše pro sebe dodal:

„Dnes všichni jen ženit, třeba by neměli co jíst“ — vida však, že paní k jeho poznámce tázavě naň pohlédla, rychle se opravil: „Míním, že je docela příjemné, míti tak hezoučkou ženu!“ a hrubě se zasmál.

Anuša netrpělivě sebou pohnula.

„Přišla jsem omluvit svého muže!“ připomenula mu pevným, určitým hlasem.

„A pravda!“ pravil rychle, jakoby se byl upamatoval. „Váš muž tedy leží!“ pokračoval přísněji. — „Škoda je ho! Je to výborný pracovník, jsem s ním úplně spokojen — ale jinak není k ničemu!“ —

Anuša, jež nenadála se takového obratu, překvapena, udivena, plna strachu a obav pohlédla na něho, žádajíc ho tak o vysvětlení.

„Máte dítě?“ — otázal se jí surově.

Zavrtěla hlavou.

„Jak dlouho jste spolu?“

„Již rok!“ zašeptala a teprve nyní, jakoby byla pochopila, úzkostlivě, plna strachu rozhlédla se kolem.

Byla s ním sama v pološeru.

Rychle rozhodla se odejíti, on však ji zadržel a znovu oslovil:

„Ať muž váš leží — může ležet jak chce dlouho, ale přijděte mi vždy povědít, jak se mu vede! Vy sama musíte přijíti! Jen tak bude se mu služné vyplácet!“ . . .

Anuša více neslyšela — prchala ven. — Muži svému o tom, co se stalo, slovem se nezmínila. Nebránil jí v tom ani strach ani stud, ale nechtéla se sprostit svého tajemství, o němž, třeba že šéfem opovrhovala, jej odsuzovala, přece jen tajně tušila, že jednou v nové ještě zajímavější dobrodružství se vyvine.

Záležitost ta nemohla zůstat nevyřízenou — tušila, že ještě jednou se sejdou! Zprvu sama se přemlouvala, že lépe bude zapomenout, umlčet vše v sobě i cítila, tušila růsti jisté nebezpečí, neštěstí, čím více se myšlenkou tou obírala — ale při vší své dobré vůli sprostit se jí nemohla.

Nebyla to již způsobená jí urážka, touha po odvetě, jež takovou silou na ni působila, ale jiný, ještě mocnější podnět: měla příležitost konečně ukojit vrozenou jí touhu po poznání života, všech jeho záhad a úskalí, touhu, jež od dětství s ní rostla, kterou jsouc předčasně samostatnou, více než kdo jiný mohla v sobě pěstovat.

Stajila ji však, zmohla vší mravní silou, ovládla rozumem, by mládí své předčasně nezmařila, by zachovala ji pro lepší dobu, pro toho, jenž ji pochopí, ocení, bude jí hoden.

Vdala se, ale touhu svou neukojila!

Do nudy jejího života příběh, jenž právě se udál, zanesl vzrušení, povzbuzení . . .

„Zalíbila se mu!“

Vědomí to uvízlo jí v duši a nedalo se vypudit žádnou jinou myšlenkou, ani odporem ani ošklivostí, již k muži tomu pro učiněnou jí urážku pociťovala.

„Zalíbila se!“ — Půvab myšlenky té více a více jímal ji v sítě své; pojednou pociťovala, čeho všeho postrádá, v čem újmu trpí; z toho, co život skýtá, že jejího podílu se jí nedostává. Byla tak duchem dospělá, že měla právo vše znáti! . . .

A když tak přemýšlela, zdálo se jí, že celá ta záležitost s jeho chefem není tak hrozná. Kdož ví, choval-li tak podlý úmysl, jak se domnívala.

A kdyby i — pak zajímalo ji, kterak jej provede!? . . .

A jednoho dne, když Kopista sám ji pobídl — šla.

Tenkráte chef přijal ji mnohem vlídněji, uvedl ihned do svého polotemného salonku, nádherně vystrojeného měkkým, vábivým sametem, koberci, gobeliny a opatřeného vším pohodlím a všemi pomůckami, jež nejdříve oko a pak duši svedou.

Ku podivu, vstupujíc nepocítila ani trochu postrachu.

Zavřel za sebou a hbitě přikročil k ní. „Denně jsem na vás čekal!“ pravil tiše, důvěrně.

Vztáhla obě ruce proti němu, zabraňujíc mu přiblížiti se.

„Proč jste na mne čekal?“ zdánlivě se podivila. „Až manžel můj se uzdraví, nastoupí službu — a více nemáme spolu co jednat!“

„Ó máme spolu co jednat! Chápejte přece!“ zvolal, sahaje po její ruce.

„Nechápu!“ pravila ustupujíc před ním. „Nejsem ve vašich službách, ani vaší podřízenou, že takto opovažujete se se mnou mluvit!“

„Vím, vím, dobře vím! — Naopak chtěl bych já být ve vašich službách, vaším sluhou!“ A zmocnil se její ruky, kterou ona, pohlížejíc na něho, jak se zápalem mluví, jakoby v jeho dlani byla zapomněla.

„Mějte přec rozum! Nežádám nic nedovoleného, neslušného! Líbíte se mi! A to mi přece nemůžete zapovědít! — Chci vás častěji vidět — mluvit s vámi, blízko sebe vás míti! Nežádám více! Věřte, v celém svém životě dosud tak jsem se neroztoužil!“

Umlkl, chtivým, roztouženým zrakem dívaje se na ni.

Líce její hořely, ale slova nepronesla.

„Nehleďte na můj věk, na mé postavení — Té vášni každý stejně podlehá a každý více méně hledá pro ni ukojení. I váš muž je takový! — Co se divíte!?“ dodal, když mimovolným zavrtěním hlavy projevila pochybnost. „Jaký by to byl muž?!“

Mlčela k tomu. Pohled její nejevil již ani odpor ani zlobu, spíše jisté účastenství, zvědavost.

„Jak si to vlastně život představujete?“ mluvil dál, jedním dechem, obávaje se, že by při nejmenší přestávce mohla se opět vzpamatovati. „Život! . . . Těch několik let na světě strávených, trudných, plných svízelů, třeba při nejlepším plnění všech svých povinností. — Proto, že někdo druhý vás miluje, proto vždy ještě můžete zůstat ženou hodnou. — Není člověka na světě, jenž by v duši své neskrýval tajemství aspoň na jeden hřích toho druhu kdysi spáchaný, a věřte, že mnohému vzpomínka ta v životě je tou nejsvětlejší, nejmilejší!“ — A vida na její tváři dojmutí, neklamný příznak, že ji přesvědčil, dodal vřele, prosebně, horoucně: „Slibte mi, že opět ke mně přijdete — prosím, slibte!“

„Nic neslibuju!“ vší silou vzmužila se k odpovědi, chvějíc se strachem a slabostí.

„Přijdete! Přijdete!“ zvolal v mocném pohnutí, vášní již uchvácen. „Marně přeceňujete svou sílu: touha vaše mocnější je vůle vaší. Jen se přiznejte, buďte upřímna sama k sobě! Hleďte, já nikdy v životě nikoho neprosil a teď prosím!“

Sepjal ruce proti ní.

Sebrala všechnu sílu, by nepodlehla.

„Nepřijdu!“ — ale řekla to tak, že v tom nebylo síly ani přesvědčení. Ale za to slze studu, lítosti a pokoření vytryskly jí na tvář.

Zajásal pohledem.

„Vezměte tento klíč!“ chvatně, dolehavě, s netajenou radostí pravil k ní. „Přijďte kdykoliv, ale těmito dveřmi z chodby, by nikdo vás neviděl!“

Anuša cítila, jak zároveň s klíčem jakýsi papír vsunul jí do ruky, nemohla však slova promluvit, ač v prsou hněv a lítost jí burácely.

„Nechte mne!“ vzkřikla konečně a prchala ven.

Cestou domů jakoby slyšela ze všech stran kohosi volat, za sebou křičet, smát se jí! . . .

„Nepůjdu! Nepůjdu více k němu! Nepoddám se!“ zapřísáhala se a utíkala, nesouc ve vlastní své duši ten výsměch, před nímž prchala.

Domů vrátila se pokořena, rozezlena na celý svět a nejvíce na svého muže, jenž vítal ji tupým, ztrnulým úsměvem a pohledem, nejsa s to uhodnout, pochopit, co se v ní děje.

A pak měl vyvésti ji z jejího bludu!

V tu chvíli jím opovrhovala, sebe samu proti němu ještě štvala, obviňujíc ho, že on zavinil rozklad jejího ducha, neskytaje jí nic více než svou sobeckost.

„Anušo, co je ti? Co ti řekl?“ odvážil se konečně ji oslovit.

„Zde máš!“ pravila a papír, jejž až dosud v ruce tiskla, hodila mu do tváře. „To ti tvůj chef posílá na přilepšenou!“

Udiven rozbalil padesátku.

„Máš ještě zůstat ležet! Zatím tě nepotřebuje!“ dodala ironicky.

Vděčně pohlédl na ni, že tak dobře vše zařídila.

Několik dnů nevyšla Anuša z domu, hledajíc v práci a v starosti o nemocného muže, v přísném rozjímání, vzpomínkách na matku, na domov, celý dosavádní svůj život, vyhojení rozrušeného svého klidu, porušené duše.

Ale ani modlitbou nenabyla úlevy.

Každá její úvaha, třeba nejzbožnější vždy skončila, vyzněla poznáním, že se obětuje, činí si násilí.

Připomenula si povinnosti, jež stav manželský jí ukládá, ale ani to ji nepřesvědčilo. Spekulace, se kterouž většina sňatků se uzavírá, poskvrnila posvátnost i stavu toho a ji napadlo, že zajisté i Kopista počítal s výhodami, které ze spojení s ní mu vyplynou, že nebyla to pravá, opravdová láska, která je spojila. Sama aspoň až dosud k němu jí nepocítila!

Vdala se, jako mnoho jiných, s tou nadějí, že až muže svého pozná, jistě se do něho zamiluje.

Zatím však jen mu navykla, nepociťujíc v blízkosti jeho nikdy žádného vzrušení. Mělký jeho názor života nestačil pro její fantasii; vyptávajíc se ho, vyzvídajíc o světě, uvízla na dně jeho prázdnoty.

Nikdy nedal jí příležitosti o něčem přemýšlet, nad něčím se zadumat, jediný sen, jedinou tužbu v ní nevyvolal, a vše, co se stalo, bylo jen, že bez záchvěvu se mu oddala.

— A tu pojednou někdo jiný rozvučel její city zdánlivě umlklé,

udeřil tak silně, směle do jich strun, že pořád ještě v duši její zněly a vše ostatní i hlas svědomí přehlušovaly — I v modlitbě slyšela je znít a marně zpěčovala se vábivým jejich šeptům naslouchat!

Vidouc marnost svého boje, rozhodla se zanechat modliteb a nábožného rozjímání a hledat zapomenutí mimo zdi svého domova, když ne v zábavě, aspoň ve styku s lidmi. Častěji chodila nyní na procházku, všímajíc sobě lidí i života na ulici, konala návštěvy, pilně chodila do divadla a po každé vracela se veselá, oživená.

Obyčejně se pak oba smáli.

„Jistě chodíš si namlouvat!“ žertoval její muž, potěšen veselou její náladou.

V tu dobu Anuša chovala se k němu velice vlídně, pozorně, chtějíc jednáním svým odčiniti tížící ji vědomí, že se na něm prohřešuje, třeba dosavade jen myšlénkou. Myšlenkou, kterouž neustále s sebou nosila, která pozbyla již své hrůzy, ošklivosti, a s níž se smířila ba i těšila, neboť předvídala, že se stane skutkem, jen co doba její nadejde. —

Jednou večer, navrátivši se z půldenní procházky, oblečena přisedla k jeho posteli.

„Povídej, jak se ti tu dařilo?“ vybídla ho lichotivě.

„Neměl bych ti to ani povídat,“ pravil nesměle se usmívaje; „zažil jsem příhodu tak podivnou, že stydím se ji vyprávět!“

„Ale ne, můžeš ji povědít!“

„Povím ti ji! Zasměješ se! . . . Když jsi odcházela, zapomněla's zavříti dveře do kuchyně. Chvíli na to přišla naše posluhovačka a začala mýti nádobí od oběda. Díval jsem se s postele na ni, na její hezké pružné tělo, vábné pohyby — Dosud nikdy jsem si jí nepovšiml, až dnes zpozoroval jsem, že je to děvče nad míru sličné! — Zpívala si tiše ku své práci, nepozorujíc, že na ni hledím. Napadlo mi promluvit s ní — zavolat ji! . . . Divný to nápad! Sám nevím, jak ve mně vznikl — ale ona ve svých čistých šatech, ušlechtilých pohybech, v celém svém vzezření byla tak svůdná, že se mi zalíbila!“

Anuša hlasitě se zasmála.

„Neboj se — nic se nestalo!“ měl za svou povinnost připomenout k jejímu upokojení. „Netroufal jsem si na ni zavolat! — Což kdyby nešla a chápajíc můj šílený nápad vysmála se mi? — Raději obrátil jsem se na posteli, bych ušel pokušení. Ale dlouho jsem tak nevydržel a znovu obrátil se k ní. Ani nevíš, jaké pokušení, jaká chtivá, podlá žádost se mne zmocnila! Ale konečně jsem se přece přemohl, vzpomenuv si v tom okamžiku na tebe, drahá. ‚Zavřete dvéře!‘ vzkřikl jsem jako rozloben, zuřivým hlasem. Zavřela — Za chvíli pak odešla přejíc mi při zavřených dveřích: Dobrou noc! . . . — No, co tomu říkáš!“ doložil sám s sebou spokojen.

Vypukla ve veselý smích.

„Dětino! — A kdyby's ji i k sobě byl zavolal — nic bych nevěděla!“

„O věděla! — jistě by's to poznala!“

„Což něco podobného lze poznat?“ zvědavě, s účastenstvím vyzvídala.

„Na mně jistě!“

„A na jiném ne?"

„To musel by se znamenitě umět přetvařovat."

Anuša si oddechla. — „A co bych ti mohla za to udělat?"

Chvíli na ni hleděl a pak pravil mrzutě, s únavou, zavíraje oči ku spaní: „Nevím!" —

Anuša dlouho ještě seděla u jeho postele přemýšlejíc. — — —

Za několik dnů Kopista úplně se uzdravil, a jednoho rána si umínil, že půjde zas do kanceláře.

Anuša ulekla se jeho rozhodnutí.

„Nechoď ještě!" zvolala hlasem předstírajícím starost, „aspoň dnes si ještě odpočiň!"

„Musím — musím!" váhal.

„Nepustím tě! Jsi sláb, nedojdeš nikam — měl by's po pokoji se procházet, chůzi navykat!" ... a když pořád ještě váhal, prosebně dodala: „Poslechni mne přece!"

„Nuže půjdu zítra!" rozhodl se. „Ale dojdi k chefovi to oznámit!"

„Půjdu, půjdu — hned půjdu!" zvolala s netajenou radostí a jásajíc odběhla do vedlejšího pokoje se obléci.

Okamžik její nadešel! Málem by bylo bývalo vše ztraceno!

S chvatem přehodila přes sebe šat, učísla vlasy a na chvíli jiskřícím okem pohlédla na sebe do zrcadla. V tom okamžiku necítila než svou chtivost, nedočkavost — vše ostatní i pojem cnosti, věrnosti — míjelo! —

Když vrátila se k muži, úplně již jsouc na cestu připravena, ležel již zase v posteli.

Při pohledu na něho, náhlý, mocný hlas výčitky ji zadržel. Dojata přisedla k němu. — V tom okamžiku mohlo se vše ještě zvrátit, měl ji ve své moci, jedním slovem mohl zapudit její poblouzení, přelud, v němž hledala spásy.

S napjatou myslí čekala, že ji osloví. Jak vděčna by mu byla, kdyby projevil nejmenší, nejslabší znamení lásky, strachu o ni. — A on zatím ke všemu tomu, co neodvratně muselo pak následovat, trpně, lhostejně mlčel. — Sama ještě nerozhodnuta, bojujíc s sebou, nevědouc co jiného říci, konečně sama k němu pronesla: „Podivný je ten tvůj chef!"

„Ale věř, že hodný, poctivý," obrátil se k ní. „Pravda, že přísný, ale za to uznalý!" — a jal se ho chválit, jako dosud nikdy. Ale po chvíli mezi řečí stichl a než se nadála usnul.

Sklonila se k němu, naslouchajíc jeho pravidelnému spokojenému dechu, pak tiše vstala a po špičkách odešla — — —

Druhého dne šel Kopista do kanceláře. Večer, když se vrátil, jásaje objal svou ženu, jež toho dne v úzkostech a v strachu jej očekávala.

„Považ jen!" zvolal radostně, „dvě stě zlatých mi přidal! Celých dvě stě zlatých najednou! — Ten dobrák!"

Anuša skryla zardělou svoji tvář na jeho prsou:

To, co jí nyní zvěstoval — věděla včera již.

Z veršů M. A. Šimáčka.

Na záletech.

Přijde někdy bílé psaní,
psaní ne, jen slova pouhá,
ba to nejsou slova ani
spíše sladkobolná touha,
která padne z nenadání
v podvečerní chvíli v hruď.

Bývá to, kdy do minula
vzpomínka mou duši svádí,
do dob, v kterých naděj plula
na růžových vlnách mládí
a kdy vzdorná síla kula
k boji proti křivdám zbraň.

„Přijď, ó přijď a vrať se ke mně,
sama jsem a mně se stýská . . .“
tak to šeptá, loudí jemně,
duchovitě ruku stiská,
ovívá mne, stená temně,
steskem divým uchvací.

Znám, ó znám ten hlas, v němž skrývá
jemná výčitka se v taji,
známý zrak se v oči dívá,
známé ruce rozpínají,
bledá žena zádumčivá
stojí tiše přede mnou.

Ne — to jenom přízrak její,
jenom výtvor fantasie!
Ale všechny čivy chvějí
ve mně se a srdce bije
stále rychlej, bouřlivěji,
marno, marno, musím k ní!

Ostýchavě stisk jsem ruku
ženě svojí, s kterou žiji,
a již v bouřném srdce tluku
se skloněnou spěchám šíjí,
v nitru hudbu zašlých zvuků,
k první svojí milence.

Není chrám to, v kterém bydlí,
nad portálem jehož v pýše
trůní genij zlatokřídlý,
není palác to, v němž sídlí,
jest to nízká chudá chýše,
kterou dosud obývá.

Cesta k ní již zarostla mi —
ach, ta léta rychle plynou!
Dojdu však k ní pěšinami,
jež se v tichých polích vinou,
nechť i šuškají si známí,
jak přes kámen klopýtám.

Stánku první lásky mojí,
zas tě vidím v blahu vzplání!
Tisíc vzpomínek se rojí,
ale touha po setkání
zvítězila s nimi v boji
a již přes práh žene mě.

Vkročím v jizbu — tiše zvedá
od stolu se moje milá,
krásná tvář je trochu bledá,
ale v oku jejím zbyla
ona záře, kterou hledá
jinde marně duše má.

Hluboce se dívá, dlouze —
čar snů zašlých v duši vstává,
srdce moje bouří v touze,
city dávné odpoutává,
jeden úsměv stačil pouze
a již jsme si v náručí.

Sladký stesk nás oba chvátí,
v proudu omamných vln jeho
žhavé výkřiky se tratí
blaha dávno ztraceného,
jehož smutné trosky zlatí
záře světla mroucího.

„Jak se máš?“ — „Ó, děkuji ti“ —
začíná pak hovor známý,
všední závoj, pod nímž svítí
minulosť však vzpomínkami,
jak se z průlin mraků třpytí
hvězdy v noci říjnové.

„Pamatuješ . . .?“ zajiskří to
vždycky z mraků. „Ano, ano . . .“
„Je mi časem toho líto . . .“
„Není tedy oplakáno —?“
„Bylo to již sudbou vryto
v desku našich osudů.“

Těšíme se: „Tak to bývá —“
ale je to jenom pěna,
na dně doušek stesku zbývá.
— „A co dělá tvoje žena?“
náhle se rtů tiše splývá
první mojí milence.

„Moje žena —? Och, ta zdráva,
trochu sice těžkopádná,
ale děti vychovává
pečlivá jak matka řádná,
a bůh štědře požehnává —“
odpovídám konvenčně.

„Vidíš, vidíš — no, jsem ráda —“
tiše ona usmívá se,
stín však úsměv obepřádá,
stopa stesku chví se v hlase.
„Nebude snad z toho ráda,
žes šel ke mně?“ — zašeptá.

„Ó má krásko, moje žena
klidná je a moudrá paní,
ví, že v srdci zakotvena
stopa vždy je prvních vzplání,
a že duše okřídlená
vždy se musí vracet k nim.

A tak já se vracím skrytě
někdy k tobě nocí temnou. —
Podej mi své ruce, dítě,
pobuď k ránu v lásce se mnou,
požehnej mi, na úsvitě
až se vrátím v domov svůj!“

Sladké štěstí těchto chvílí!
Celou noc jsme prohýřili,
víno minulosti pili,
verše, rýmy hlaholily,
teprv když den zasvit bílý,
vrátil jsem se k ženě své.

Srdce znaveno, tíž v hlavě,
nedýchaje věru ani,
zrak jsem klopil ostýchavě,
ale ona, vzorná paní,
přijala mne shovívavě:
— „Vybouřils se? — Pojď jen, pojď!“ —

Díky za ta slova v tísni,
vážná Próso, dobrá ženo.
Ale přátelé mí přísní,
zda i vámi odpuštěno
k první milence mé — Písni
bude těmto záletům? —

Můj pes.

Je neviděn, přec za mnou kráčí všade,
kde krok svůj stavím, k nohám se mi klade.
Již ke študentu pod škamno si sedal,
své žluté oči nad mou knihu zvedal.

Když prvně mladík v bouřném srdce tluku
jsem v síni taneční stisk dívčí ruku,
se náhle zticha dvéře otevřely
a jeho kalné oči na mne zely.

Do písní radosti, do bouřných kvasů
mi znělo tiché vytí jeho hlasu,
když v polibcích jsem k šíji žen se vinul,
jak šerý plachý stín se kolem šinul.

On byl mi po boku, kdy u oltáře
jsem hleděl na své ženy zkvetlé tváře,
on na kliku šláp, otevřel a rychle
do naší ložnice se vetřel stichlé.

A při práci, při vznětech, tichém snění
mne rozmrazívá jeho zakňučení,
a k nové knize když se péra chápu,
on na mou ruku klade drsnou tlapu.

On přiloudil se tichounce a skrytě,
když prvně políbil jsem svoje dítě,
jich mládí teď kdy krášlím nadějemi,
on chladný čenich svůj o ruku tře mi.

Když sen se blíží, k mému loži lehá,
ostražit vrčí, ohonem svým šlehá,
a sen když uprch', na prsa mi skočí,
mou ruku líže, dívá se mi v oči.

Já tisíckrát jej odkop, zbil, zbraň zvedal,
on, věrný pes, se odehnati nedal,
já všechny dvéře před ním uzamykal,
on oknem zas neb skulinou kdes vnikal.

Jej zabil bych, však jeho žití kořen
do srdce mi i do mozku je vbořen,
a teprv až kdys dohasnou mé zraky,
myšlénka na smrť, pes můj, zdechne taky.

Českým dělníkům na pomezí.

Krušné hory smutné, čárné Středohoří,
s duchem, pohříženým v minulosti čas,
odcizeným vaším krajem šel jsem v hoři
a s pohnutím v duši vzpomínám si vás.
V odrodilé vísky, v odrodilá města,
po březích vod luzných vodila mne cesta
a s hor temen pyšných, zřel jsem v truchlém snění
pohádkově krásný kraj, jenž naším není.
Naším není — ? —

Slyš, ten zvuk, co vstříc nám letí

jako zvonu hlas — ?
České písně zvuk — ó, jak se sladce třás! —
chudých horníků ji zpívali si děti.

Komíny zřím šachet temně k nebi čníti
a pod zemí tuším sterých kladiv zvuk.
Ráz a ráz a ráz — slyš české pěstě bíti,
pod zemí třesk kovu, nad ní písní zvuk.
A tak na sta metrů do té země vbořen
české síly je a české písně kořen,
přikut ke skalí. Pot našich čel jej mrví,
denně svěcen bývá slzami a krví,
tak že v duchu vidím základy se chvěti
pod nohama těm,
kdož té síly květy v pychu dupou v zem,
kořenem tím hýbou, zcizujíce děti.

Buďtež požehnány, černé ruce tvrdé,
símě naší řeči jež jste vkuly v hloub
pod ta města pyšná, pod jich věže hrdé,
pod jich vzdorných hradeb nejpevnější sloup.
V bohatství jich lůně, pod prahy jich žití
jako zlato v žule nechť tam stále svítí,
nechť tam v nocích vzhoří jako kahan gnoma,
nechť tam volá, hřímá: Doma jsem tu, doma!
Opojných vln vřavou, hesel divou změtí
ta vám víra plaň:
jazyk váš i práce štít náš jsou i zbraň,
buďtež požehnáni vy i vaše děti!

A v nás zkvétej láska z puku přesvědčení:
Dokud vašich stejných nízkých domků řad
u šachet se krčí, kraj ten cizí není,
v kolonii vaší naší síly hrad.
Buďtež požehnány bledé vaše ženy,
po haldách jež chodí, hlavy nachýleny,
ale v dětech chrání poklad naší řeči,
u loží když s nimi modlíce se klečí.
Vlny hesel bouřných vidím i k vám hřměti,
tu však víru mám:
kdo byl dobra strážcem, v boji není sám;
zdar buď snahám vašim, silny vaše děti.

Švadlena.

Povídka. Napsal Felix Téver.

(Pokračování.)

Paní z Herivertů zatím nejvybranějšími slovy uvítala cizího umělce, tento se již přiblížil se svými houslemi ke klavíru a v celé společnosti zavládlo slušné ticho očekávání.

Mladá švadlena, které se všechen ten lesk, všechna ta nádhera, jakou dnes uzřela, hlavou kroužiti počínaly, stála trochu unaveně v garderobním pokojíku za těžkou portierou, kterou byl tento oddělen od velké taneční síně. I ona odbyla si dnes trému začátečnice, i ona chápala se třesoucími se prsty drahocených kožichů, z nichž vznešeným těm damám pomáhala.

Bylo jí, jakoby byla pohlédla dnes poprvé do nového světa, do světa lesku a štěstí, o němž neměla dříve ani ponětí.

„Divím se, že se odhodlal znamenitý S. hráti v soukromém domě,“ zazněl k ní pojednou hlas staršího pána, který se usadil v prázdném dosud sále nedaleko ní.

„Ano,“ odvětil hlas druhý. „Paní Orlando, patentovaná mecenáška všech umělců, dostane z toho zajisté křeč žluté závisti. Slavný S. hraje zde, nikoli u ní! Paní z Herivertů chystá prý mu kromě honoráře skvělý dar.“

„Jsem tu dnes poprvé; dlel jsem tak dlouho v cizině a v té době objevily se tu společenské hvězdy pro mne neznámé. Jaká je vlastně tato paní z Herivertů?“ ptal se hlas prvý.

„Nu tak dáma entre deux âges, jak vidíte. Ostatně, což možno o ní říci — soupiruje se u ní dobře, pije se tu champagnské dobré marky. — Doufám, že vám tato charakteristika postačí.“

„Úplně,“ smál se starší pán. „Román jejího života bude as kapitolou již ukončenou? Ale tento dům patřil dříve knížeti R.“

„Nyní patří paní z Herivertů, dostal nový nátěr a strašidelnou novou historii, která jej činí zajímavým. Hleďte, tamto ona loge, ta má svou historii.“

„A jakou?“

„Vymyslel ji bezpochyby zakrsalý nějaký aristokrat. Pohleďte — barokní okrasy stropu tvoří as jakýsi zvláštní stín — pohleďte, nezdá se vám, že v logi sedí temná, jako ze stínů utkaná postava? Toť prý černá paní, bloudící duch rodu knížat R. — strašidlo, které při každém zde odbývaném plesu pláče, že palác nenáleží více potomkům rodiny R., nýbrž lidem jiným, lidem, jichž rodokmen není ani tak starý, aniž tak slavný. Co myslíte, neníli to dobrý vtip? Až sem společnosť vstoupí, budou zraky všech upjaty na logi.“

„Ach, výtečné, výtečné! Ale paní z Herivertů tato dobře vymyšlená bajka as netěší. Jinak — jsem prost všech předsudků, odpouštím lidem mnoho, zvláště takovým, kteří mají dobře zařízenou kuchyň a lépe ještě zásobený sklep!“

A oba se smáli.

Švadlena toto vše slyšela a ustrašený pohled její nesl se skrze otvor v portieře ku ztracené logi; mladým srdcem jejím zachvěla úzkosť. Ano, viděla ji zcela jasně, tu tajemnou postavu, která opustila temnotu hrobky, aby byla přítomna plesu v rodném svém domě. A v malém, vřelém srdci, kterým dnes prošlo tolik skvělých dojmů, rozlila se opravdová mrazivá hrůza.

Ale brzo hrůza zmizela; roztála při teplém, vřelém zvuku houslí, zaznívajících jasně až k ní. Mladá dívka opřela rusou hlavinku do hustých záhybů portiery a naslouchala s celou pozorností. Umělec hrál jakousi pieçu pro ni z počátku polo nesrozumitelnou. Jak nepochopitelnou rychlostí střídaly se zvuky na klavíru! Ale posléze zvuk houslí zvítězil; zněl jako s výše, tak tklivě, měkce. Zdálo se jí, že je ten zvuk houslí hlasem duše, plující vysoko, vysoko nad světem, jako na lehkém zářivém oblaku — hlasem duše, která shlíží ještě jednou dolů v to žití pozemské, pod kterou ve světle ranním plují hory, lesy a vody, která se loučí se vším, co tam dole byla milovala, a vznáší se stále výše, výše. Hlas houslí zní slaběji, ještě slaběji a nyní zaniká jak vzdech. — „Již je v nebi,“ zašeptala tiše mladá dívka. A bylo jí jak ve snu, jakoby nebyla více tou, kterou bývala, malou švadlenou, nepatrným tvorem. I jí se zdá, že ji zvuk houslí vznesl výše, toliko temná, neuvědomělá hmota jejího těla že se nalezá zde dole nedaleko velké společnosti mezi mnohými lidmi. A neslyší ani další produkci hudební — je jako hluchá pro effektní arii, kterou přednáší tělnatá zpěvačka; jen když zase počínají zníti housle, probouzí se ze zvláštního svého zasnění.

„Ah, legenda Wieniawského!“ zvolal starší pán, sedící dosud nedaleko portiery.

„Trochu otřepané!“ podotkl druhý.

Vyzněly poslední akkordy předehry a nyní počíná se zase vznášeti jemný zvuk houslí. Jsou to nyní tak těžkomyslné zvuky, tak toužné měkké a přece plné ukryté vášně. Luise se pojednou zdá, že v ní počíná prouditi nový život — ó jaké štěstí nevýslovné, štěstí žít, míti uvědomění života. Zvuk houslí probudil v ní tento život zcela jiný, nežli byl dřívější, zasněný jak večer jarního dne. Zcela jiný, žárný, plný, k nepojmutí krásný! Vášnivě přála si žít a při tom vzpomněla na ty, kteříž spočívají v temném hrobě, kterým není více popřáno patřiti v život, vznášeti se na zvucích hudby. Její oko vzneslo se nyní s jakousi odvahou k temnému stínu v sálové logi. Ó, žít a toužit, to vyznívalo stále ze zvuků houslí — toužit a milovat! Slzy vstoupily jí do očí, celá její bytost rozvila se jak tisíceronásobným životem a ona jakoby cítila ten velký, silný tluk tepny, jež hřímá vším, co je krásného, co duši uchvacuje a donáší ji v tu závratnou výši, ve kterou nelze následovat klidné myšlence.

Mnohý z hostí paní z Herivertů oddechl si tajně, když byla pro-

dukce hudební skončena. Mladým tanečnicím trhalo při ní v útlých nožkách pomyšlením, že je jim hudbou odňata část doby taneční.

Paní z Herivertů pokynula královskou svou hlavou, kdykoli oko umělcovo jak v letu na ní utkvělo. Tvář paní Zdeborské měla však ustrašeně přemýšlivý výraz a nikdo netušil, že se nebohá dáma ve žluté atlasové robě po celou dobu produkce hmoždí utvářením si úsudku o hře, že si tento svůj úsudek vkládá v mysli v pěkná slova, jakáž po produkci pronésti chce, a že ji přemýšlení zaujímá tou měrou, že ani hudbu neposlouchá.

Ale nyní je chvála bohu po produkci, některá z mladých dam zatloukla špalíčkem malého střevíčku sotva slyšitelně o zem, — paní z Herivertů rozplývá se ve slovech obdivu, i paní Zdeborská uchytila se vhodné příležitosti a pronesla žeň hodinového přemýšlení svého v několika vkusných větách.

Všichni jsou uspokojeni — chvíli zaznívalo ještě diskretní cinkání stříbrných lžiček a čajových šálků, pak požádala domácí paní slavného umělce za jeho rámě a vešla s ním do taneční síně.

Hudebníci na malém podiu ladili své nástroje; velitelka domu ohlédla se ještě pojednou po synovci a zašeptala zlobně: „Není tu dosud, musíme počít bez něho — nezahájí tanec s Amalií — máť bezohlednost špatně vychovaných dětí!“

Mladí páni točí se kolem tanečnic a tyto dívají se již plny nedočkavosti na paní domu, kdy se jí uráčí dát znamení k zahájení plesu.

Všechny jsou veselé, jen jedné je ku podivu úzko, úzko k pláči — a touto jednou je slečna Amalie Zdeborských. Několik mladíků bylo ji již požádalo za první tanec a všichni odcházeli pak s úsměškem na tváři, s úsměškem nad rozpačitou odpovědí její: „Děkuji, jsem snad již zadána.“

Nyní budou všichni tančit a ona zůstane státi a rozhněvala si toho neb onoho pro pouhé — pro pouhé „snad“. Každý tanečník podal rámě své tanečnici, jen ona tu stojí — a ona to tak zřejmě cítí, mnohem jasněji nežli matka i otec, že v této společnosti zaujímá postavení zvláštní, jaksi trpěné, — trpěné, poněvadž je bohatá.

„Ach bože! Panenko Maria, kdyby jen ještě jeden přišel, nedala bych mu více košem — ne, nedala, ať si říká matinka co chce!“ Pojednou stojí tento jeden před ní — je to pan baron Bubna, kterému paní z Herivertů dala na rychlo pokyn, aby zahájil s Amalií ples. A mezi tím, co paní z Herivertů omlouvá u paní Zdeborské synovce svého, spouští se šťastná Amalie s baronem v tanec a druzí následují za vířivých zvuků kvapíkových.

Mladá švadlena je v růžovém toilettním pokojíku zcela sama, a pohlíží otvorem v portieře na tancující. „Žít, žít!“ šeptá v ní jako ozvěnou upomínka na zvuk houslí — a nyní — Ta hudba, to plesání tanečních zvuků, ta bílá ramena tančících, šustot hedvábí, lesk různých barev, to množství mladistvých ruměných tváří a hovor, smích — a pak to rychlé tempo kvapíkové, kterým se počal ples! — Zase k ní doniká hlas, tentokráte damský.

„Nu, Irma tančí o překot; bojím se jen, aby nezačala zase kašlat.“

„Ach, nikoli, nebuďte tak úzkostlivá; nechť se vytančí! Mne vlékají mé dcery dvakrát týdně do plesu, jsem nebohou obětí — ale činím to ráda. Ach, jak by ne, kdo by nepřál těm dětem radosti mládí — neužijí-li života do dvacíti let, pak — ach bože —! Povinnosť každé matky je, nechat svou dceru hezky užívat mládí." A obě dámy se vzdalují.

„Žít!" zašeptala znovu Luisa a pojednou jí napadlo: „Ale kdo by se staral o to, abych užila mládí já — nikdo!"

Kvapík víří, není času na přemýšlení, srdéčko její tluče v taktu se zvuky kvapíkovými a do malých nohou jakoby byla vjela elektrická jiskra. Hoj, měla by chuť roztančit se po malém, růžově a bíle vyzdobeném pokojíčku! Vířivý kvapík ustál, je malá přestávka, sem tam vejde k ní některá z mladých dam a přeměříc švadlenu roztržitým pohledem, dává si od ní upravovat malý, tancem zaviněný nepořádek na své toilettě. Žádná k ní nepromluví, málokterá se jí poděkuje — nemají na to času. „Jsou to zcela jiné bytosti nežli ty!" myslí si švadlena. „Ony jsou bohaté a mají matky, kteréž se o to starají, aby mohly užiti mládí." Ale konečně vstupuje vedena jsouc baronem, do toilettního pokojíku slečna Amalie Zdeborských. „Prosím vás, utrhla se mi tuhle stuha," obrací se na švadlenu. Luisa chápe se horlivé jehly a když přišívá stuhu, utkvívá na ní zrak modrooké Amalie. — „Bože můj, nejste vy Luisa Borských? Ano že jste! Oh, pamatujete se — chodily jsme spolu do kláštera k Uršulinkám." Švadlena se rozpačitě uklání a Amalie, o které sice říkají, že je hloupá, vyciťuje přece pojednou jasně rozdíl mezi skvostnou svou toilettou a chudým šedým šatem švadleniným a dodává dobromyslně: „Ano, hleďte, hned jsem vás poznala; ale vy jste se mnohem lépe učila nežli já " — A pak si vzpomíná na svou matinku a odchází kynouc trochu rozpačitě, ale přívětivě hlavou. Švadlena byla by jí nejraději padla kolem krku — hle tato jediná pohlédla na ni jako na bytosť lidskou — ty druhé — „Ty druhé považují mne vedle špendlíků, jehel a hřebenu za kousek nábytku skvostného domu paní z Herivertů." — Bylo to poprve, co si dovolila pronésti v mysli tak ostrou větu.

Tančící panstvo začíná se stavěti ke čtverylce a zrovna proti ní mladý pán domu po boku krásné tanečnice, jejíž temná hlavinka pluje jak v růžovém oblaku lehounké látky jejího šatu. Kvapík je dávno u konce, ale srdce její se podivně zachvívá a hlavou kmitá myšlénka: „Jaký je vznešený, krásný — jaký je proti všem těm druhým — nejkrásnější ze všech." A jak se mladá dívka odvrátila, vzpomněla na společnou jich cestu tou jarní nocí, na sny, které ji od té doby ve dne v noci provázejí — a nyní — oh kéž by sem nebyla přišla! — Přejela oběma rukama šedou látku svých mohairových šatů a zdálo se jí, že se musí styděti. Pohlédla do zrcadla: připadala si jako malá, šedá skvrna, která zrovna hyzdí růžovou skvostnou síňku. Rovnala si pořád chudé své šatečky, trhala na černé zástěrce a pojednou vstoupily jí slze do očí: měla takovou lítosť — a proč? ani nevěděla. Měla potřebu vzpomenout na cosi, čeho jí bylo kdysi velmi líto, a vzpomínala na zlá slova, na nemilosrdné rány nevlastního otce. A pak měla zase potřebu útěchy a vzpomínala na každé lichocení matky, na lásku malého bratra, ba i na poupata fialkového keře za jejím oknem, na ta poupata, která ji ještě dnešního rána tak

těšila. — A přec na vzdor tomu by nejraději utekla, daleko z tohoto okolí lesku a světla, utekla by se do své malé temné komůrky, kde jí ještě nikdy nenapadlo, že by byla jen malou, ohyzdnou, šedou skvrnou. A pak si zase přála, vášnivě přála, míti takové růžové šaty, věnec na hlavě, zlaté kroužky na rukou.

Ano, přeje si to míti! Jen na chvilku, jen tak na tu chvilku, kdy ji uzří on!

Blížila se půlnoc, panstvo počínalo se zamlouvati k večeři a Leon, který byl úsměvným okem po celý večer sledoval barona Bubnu, přiblížil se nyní k němu a řekl mu rychle: „Ille, barone, jak znamenitě zařídil jsem pro vás sousedství při souper. Právě před chvílí požádala mne teta, abych engagoval slečnu Amalii, abych tím poněkud opravil počáteční svou nezdvořilosť. Ale teta se dnes baví a nemá času pozorovat a je ku podivu, že si ani ještě nevšimla, jak se bavíte s Amalií vy a ne já. Ne, ne, můj zlatý příteli, neodmlouvejte; vždyť vám toho ze srdce přeji. A na důkaz, do jaké míry vám přeji, povím vám, že jsem změnil tetino arrangement — dokázalť jsem jí právé před chvílí, že je důležitější získati si prve tchyni. Teta je tím utvrzena ve své domněnce, že jsem dosud nevinnou obětí její spekulace — já povedu k souper žlutou atlasovou robu, která dnes nosí paní Zdeborskou, a rozmarinová jablka při dessertu můžete nyní loupat pro Amalii vy. Nejsem-li hodný hoch, barone?“

Baron Bubna se začervenal jak dvacetiletý jinoch tím ruměncem, jenž pozůstává částečně z rozpaků, částečně z radosti, tím ruměncem, kterým se červenají zamilovaní.

S baronem stala se vůbec tohoto večera změna. Paní z Herivertů neměla času všímati si ho, byla zaujata svými hosty, zaujata zdvořilostmi, jaké jí prokazoval s jedné strany cizí umělec, se strany druhé obstárlý plukovník, s množstvím řádů na prsou, který zaujímal ve společnosti místo velice čestné.

Paní Jella se tedy bavila a zapomínala na barona a tento se proto ani na ni nehvěval — právě naopak: Již dlouho neovíval barona pocit tak osvěžující volnosti, jako dnes; vždyť se mu stále zdálo, že pozapomíná na všechna ta léta, kteráž mu uplynula ode dne třicátých jeho narozenin.

Světle modré oči slečny Amalie byly tohoto večera téměř stále na barona upjaty — byla to jako dvé průhledná zrcadla, v nichž se baron zhlížel, v nichž se zdál býti sám sobě člověkem závažným, důležitým; člověkem, kterýž vzbuzuje úctu i důvěru, snad ještě cosi více.

Ku podivu, co se dnes vše baronovi přihodilo; vždyť se mu i zdálo, že dokonale vniká v bytost sfingy Amalie Zdeborské.

Od onoho okamžiku, kdy trýzněná mladá dáma vděčně klesla v náruč baronovu, uplynulo málo jen hodin, a přece zavládla již mezi baronem a Amalií jistá důvěrnosť.

Z počátku sice baron, který nemohl zcela zapomenout na trapnou scénu na parolodi, nevěděl, jakým způsobem má započíti hovor. Po kvapíku, kterým započal ples, podal Amalii své rámě a překvapení jeho nebylo malé, když mladá dívka prostodušně řekla: „Neviděla jsem vás od té doby, kdy jsme tehdy jeli z Drážďan — tehdy na parníku — víte?“

Baron se zarazil a dodával rychle, vyhýbavě: „Drážďany — odtamtud jste jeli — je to roztomilé město, věru roztomilá labská Florenc — je zajímavé krásnou polohou, uměleckými sbírkami i jeho stavby miluji — ku příkladu Zwinger.“

Amalie naň plaše pohledla. Při trapném čekání na tanečníka byl se v ní vzňal jakýsi vzdor, který dosud nepominul. Má neodolatelnou chuť mluviti to, co myslí, nikoli to, co matinka poručila. Má dnes takovou chuť k neposlušnosti, jakou mívají nemístně, často napomínané děti. Matka je k ní věru tvrdá a otec jí ještě dnešního rána řekl: „Málko, takhle komandirovat se přece nedej; maminka chce z nás obou udělat panáky na drátkách.“

„Umělecké sbírky Drážďan,“ počínal zase baron.

„Ano, ano, to je krásné!“ přerušila řeč jeho Amalie. „Ale mně — mně je to cizí. Mně líbí se jen to, co mi není cizí, nač jsem uvyklá, a pak co patří nám. Starý náš dům líbí se mi mnohem lépe nežli Cvingr právě proto, že patří nám. Což v těch cizích městech? Vidím tam lidí, kterých neznám, a umělecké sbírky, — ty také vidím jen jednou a pak na ně zapomenu.“

Je to poprve, co Amalie ve společnosti vede tak dlouhou řeč. Diví se sama sobě, vzpomíná si na matinku a již již počíná ji opouštěti všechna odvaha. Snad se jí nyní i ten baron, ku kterémuž má ještě největší důvěru, poněvadž není vysmívavý, pořádně vysměje — ale nikoli, baron je okouzlen, tiskne její kulaté rameno těsněji k sobě a praví: „Toť roztomilé, tato vaše oddanosť ku starému domu vašemu.“ A při tom si myslí: Není tak hloupá, jak se zdá — má cit, miluje vše, co patří jí — ó jak bude mít jednou ráda vlastního muže, děti, celou vlastní domácnosť! „Ano, ano, slečno, já pocitu vašemu rozumím; člověk lpí celým srdcem na tom, co patří jemu — tu vidíte ku př. — já mám statek —“ A baron se rozpovídal o svém zamilovaném předmětu; mluvil z počátku, aniž si troufal mysliti, že látka hovoru Amalii zajímá; ale je dobrá, nechává jej mluviti o tom, co zajímá jeho, byť by to i nezajímalo ji. A i v tom se baron mýlí: Amalie je celá šťastna, že s ní baron nemluví o nějakém učeném předmětu — a venkovu i hospodářství ona rozumí. Což to nejsou její nejkrásnější upomínky — upomínky na léta, která trávila na statečku svého děda, poctivého mistra truhláře, upomínka na tu dobu, kdy se proháněla celý den po dvoře a zahradě, kdy vstávala časně z rána k dojení kravek a vybírala sama vejce ze slepičích kukaní! Ano, byla to lepší léta; tehdy nemusela být ještě sfingou Amalií, zakletou k mlčení když ti druzí mluvili tím vznešeně společenským jargonem o dostihách, plesích, vznešených známostech, o literatuře a hudbě. Nebohá Amalie — ona, která pociťovala ku každé nově vstouplé panské své matky hned jakousi přátelskou příchylnosť — ona, která byla tak šťastna, když mohla večer svému otci, přišedšímu z obchodu, podat domácí trepky a nově nacpanou dýmku — ona, která byla ráda, když matka odešla do divadla, nevezmouc ji sebou, když mohla pak otci zahrát nejnovější výtěžek neúmorné pilnosti svých prstů, nějaký ten valčík „An der blauen Donau“ od Strausse, a když si s ním pak mohla pohovořit o všem možném, jen nikdy ne o literatuře neb o hudbě

budoucnosti. Ano, ona nebohá Amalie musela hrát úlohu mlčenlivé sfingy, poněvadž ji matka stále hnala do jisté výše, ku kteréž nedostačovaly ni její duch, ni její vkus, ni její vychování.

A baron povídá o stavu svých polí, lesů, o počtu svého bravu i skotu; Amalie pak poslouchá a zdá se jí, že je to první muž v té společnosti, který přec mluví rozumně, je příjemně překvapena, a i on je znovu překvapen, když se ho mladá dívka znaleckým tonem táže, má-li chov kravek Hollandských, které dávají mnoho mléka, ale řídkého jak voda, anebo-li má jen české kravky.

Baron sice nejasně, zcela nejasně cítí, že to není hovor, který by se hodil na hladké parkety taneční síně do růžových úst sotva devatenáctileté dívky, ale proto přece vzmáhá se v něm neodolatelná chuť zlíbati ta ústka, která dovedou klásti tak čistě hospodářské otázky.

Z orchestru zaznívají zvuky různých polek, třasáků a čtverylek a baron vrací se tak často k Amalii — když se blíží půlnoc, roztála Amalie již docela a povídá velmi živě a šťavnatě baronovi o tom, jak dědeček její zařídil na svém statečku sýrárnu, jak ona sama vyráběla sýr, že jí bylo tehdy teprv čtrnáct let a že sýrárna pod vedením jejím skutečně vynášela. Baron poslouchá v té tiché lenivé blaženosti, ze které se rodí příjemné snění. Ano, baron sní — vzpomíná na slova Leonova: „Představte si takový šťastný malý kruh lidí, jakousi oasu ve vlnobití nepřátelského světa — rusou mladou ženu, několik dítek, nějakého dědice druhdy slavného jména pánů z Bubna — představte si ten šťastný kruh při vánočním stromku.“ A baron přidává ke slovům Leonovým pokračování, pocházející z vlastního vkusu. Ano, vánoční stromek — rovnou mladou jedli z vlastních lesů — vybral ji sám se svým lesním, a na stromku vedle pokroutek přivezených z Prahy houpají se jablka se starých štěpů jeho sadu, pozlacené ořechy se stromů, které stíní rodinná sedátka v parku. Pak se půjde k večeři, na stole objeví se ryby z vlastních rybníků, pečivo urobené z domácího másla, sýr dělaný pod návodem ženiným, jakýsi smetanový nákyp, po kterém se vztahují kulatá ramínka jeho dětí, po kterémž mlaskají malé jich jazýčky. O bože, bože! a to vše domácí, domácí, nic cizího. A baronovi se jasné zjevila celá blaženosť rodinného života; snil a nespozoroval ani, že ve dveřích malého postranního pokojíku, do kteréhož se byl s Amalií uchýlil, objevila se paní z Herivertů.

Jak rudá, oko zraňující záře zaplavila však sametová roba této malý pokojík a baron jsa od ní volán k jakési poradě, povstal a podíval se paní Jelle pak udiven do tváře. Sny se rozplynuly; baron následoval paní domu a v srdci jeho ozvala se otázka: „Čím je ti tato žena?“ —

Bylo dávno po souper, při němž Leon bavil paní Zdeborskou zdvořile a neunavně, vykládaje jí k nemalému podivu jinak zcela uspokojené dámy, o výtečných vlastnostech barona Bubny. Paní z Heriverťů byla starostmi domácí paní i zábavou obou pánů svých sousedů úplně zaujata a baron loupal skutečně při dessertu, se šťastnou tváří rozmarinová jablka pro rusou, již poněkud ospalou Amalii.

Dobrá večeře mnoho zmůže — je to jakási čarodějka, kteráž dovede vyhladiti z mnohé lidské tváře vrásky nelibosti, kteráž vykouzlí uspo-

kojený úsměv kol různých rtů. Tento účinek měla i večeře v domě paní z Herivertů na velkokupce Zdeborského. Bylť v dobré míře, neboť se právě přesvědčil, že je přec jen možno mezi těmi vznešenými lidmi řádně se najíst. Vína byla dobrá, srnčí kýta se jen vypila a prsíčka štýrských kapounů byla tak bílá, chutná, že se musela pojídat zrovna se zbožností. I zábava mezi staršími pány byla jaksi věcná; mluviloť se o tom, jak dobrým vynálezem je pro obchod telefon. Po večeři, když se společnosť starších rozcházela ku hracím stolkům, byl pan Zdeborský již jako doma — cítil se tu tak domácím, že nabídl několika pánům malou partii bulky, nevěda, že do salonů je dovolen přístup jen beziku a whistu. Když se nikdo nenalezl, kdo by byl chtěl bulku hrát, nedal se pan Zdeborský ani tímto malým neúspěchem zaraziti. Paní Antonie tu nebylo, pan Zdeborský počal vypráběti anekdoty a když se kolem něho usadil kruh pánů, kteří jej se smíchem poslouchali, vzrostla úspěchem i jeho odvaha. Mělť přirozený vtip a plastičnosť líčení pravého syna z lidu, znal zevrubné původ bohatství všech velkých obchodnických rodin Prahy a když povídal, jak otec nynějšího Brummaiera, nejbohatšího továrníka Čech, přišel před léty jakožto chudý vandrák s pinklem na zádech do Prahy, jak dědeček velkoobchodníka Pagliardiho prodával před léty na rozích ulic pomeranče, tu nalezl pozorný kruh posluchačů, všech oněch, které to mrzívalo, když viděli jezdit Brumaiera syna v kočáře atlasem vyloženém, když nebyli zváni na hony na krásném statku Pagliardiho vnuka. Kruh kolem pana Zdeborského stával se stále větší a v živém vypravovateli vzmohla se, jak tak často bývá, nad úspěchem sveřepost.

„Nu, počkejte, teď si šňupnem — a pak vám budu povídat, jak jsem jednou starému Kolbovi, otci tohohle Kolba — byl vám to lakomec od kosti — jak jsem tomu starému ukradl kapouny z posady.“

A pan Zdeborský vytáhl pikslu s vyrytou svatou Magdalenou, vytáhl, zapomenuv na bílý kapesník v kapse přední, z kapsy zadní svůj důkladný žlutý šňupácký šátek, zaklepl třikrát na tabatěrku, vyndal z ní důkladný šňupeček a podal nosu svému dávno toužený požitek. Pak dav ruměnnému výběžku své tváře palcem a ukazováčkem tučné ruky několik přátelských klofců, přitiskl obezřetně víčko piksly a toče jí ladně v ruce jedné, počal vyprávěti, tluka si k tomu rukou druhou, ve které se skvěl žlutý šátek, o kolena takt.

„Tak jsem vám tehdy byl v kondici u starého Hübla. Hübl byl poctivec, ale šprýmař a Kalb byl našim sousedem — dvory našeho domu sousedily se dvory jeho. Jednou nakoupil si vám ten starý lakomec mladých kapounů — měl jich plnou posadu na dvoře —“ Společnosť se při pohledu na pikslu a šátek trochu rozstoupila a bylo to právě v okamžiku, kdy pan Zdeborský počínal vyprávěti rozmarnou historku o kapounech, když dcera jeho Amalie šla opřena o rámě baronovo kolem dveří. Kulaté raménko rusé Amalie se pojednou silně zachvělo pod rukou baronovou — baron sklonil se k ní a ptal se jí něžně: „Vy se třesete, o bože!“ a sladká předtucha začala se ozývati v srdci jeho. A v Amalii byla mezitím důvěra k baronovi vzrostla.

„Můj bože, tatínek — papá — on šňupe! Je to hrozné, vytáhl pikslu a žlutý šátek! To je zlé, to je hrozné! Oh, pane barone, kdyby

to matinka viděla! Vy nevíte, pane barone, ale byl by doma ohromný rámus! A pak matinka, to ani nevíte, jak dlouho umí o takové věci mluvit, ubohý tatínek se zmýlil, zapomněl se. Kdyby — kdyby jej jen někdo upozornil.“

Baronovy oči sledovaly směr oka dívčího a pohled, který se mu objevil, nebyl i jemu příjemným.

„Totě hrozný člověk — ubohé dítě.“

Byl chvíli zaražen, pak si však vzpomněl tohoto večera podruhé na slova Leonova. Předsudky — což konečně na tom; kdo bude se za takovou věc stydět?

Upokojil nebohou Amalii, která měla slzy v očích, uvedl ji na místo, zašel pak k panu Zdeborskému a dovedně i nepozorovaně, jako pravý gentleman vyeskamotoval mu tabatěrku i šátek z rukou.

Pak vracel se k Amalii. Paní Zdeborská neviděla ničeho, domácí bouře byla zažehnána. Amalie podívala se naň tak vděčně, že si baron v tom okamžiku myslel, že by učinil pro ni ještě více — a i ona —

Příčiny, pro které se poprve mocně zachvěje srdce dívčí, pro které v mysli dívčí uzraje určitá věta: — „Ty budiž mužem, vůdcem mým,“ bývají přerůzné: závažné i nezávažné, poetické i praktické. Že byla příčinou, pro kterou se zachvělo srdce i mysl slečny Amalie stříbrná tabáková piksla s vyrytou svatou Magdalenou, to zdá se býti snad zvláštní, ale přec tomu bylo tak. (Pokračování.)

Nad propastí.

Prostý obrázek ze života.

Napsal Stanislav Jarkovský.

(Pokračování.)

Vracejíc se po několika dnech z návštěvy od Kunešů, paní Vavrovská pravila Spytihněvovi:

„Vidíš, Spyťo, ta Josefka je přece jen hodná holka. Všimni si jen, jak to tam u nich vypadá, všecko jako vybílené, třeba že nemají na to žádné služky. A to ta holka sama, ačkoli ve dne dává ještě tolik hodin. Při tom je pořád tak čistě a pěkně ustrojená, bůh ví, jak to svede dohromady! A neštítí se ani nejhrubší práce. Dnes jsem tam přišla a dlouho neotevírali: děvče drhlo podlahu, jak mi pak řekli, nevěděli, že to jsem já a Josefka zatím se strojila. Ne že by se byla styděla, ale tak jak byla nemohla se přece ukázat. A že je vzdělaná, to víš líp než já . . .“

„Hodné děvče to je, pravda, ale když nemá peněz . . .“

„Inu milý hochu, ovšem, ovšem, ale peníze nejsou všecko. Přála bych ti, aby ses neoženil bez pomoci," zabočila stará paní na staré thema, „ale hodná žena zlatý sloup v domě. Já tě však k ničemu nenutím, ani ve snu mi nenapadá . . . Když jsem si vzala tvého otce, měl on ročních čtyři sta, a já mu nepřinesla víc než tři tisíce zlatých, šajnů. A vidíš, vychovala jsem vás všecky, a byla bych s pomocí boží vychovala i ty tři, kteří mi zemřeli."

„Vychovala, matinko, ale s jakými starostmi a jakým strádáním? Vzpomenu-li si, že bych stejný osud připravil své ženě, všechna chuť na ženění mne přechází. Já sám nemohu nikdy počítati na velké výdělky. To víš, professor! Než to přivede na dva tisíce ročně, je z něho starý košťál a s menšími příjmy je slušná domácnost ve větším městě nemožna..."

„No, no, pět dětí najednou byste neměli!" přerušila jej matka.

„To ne, ale nechci, abychom musili škrtit každý krejcar. Pokud jsem sám, ujde to; ale ve dvou, ve třech a ve čtyřech, — děkuji, nechci. Kdybych pak viděl, že si žena musí odepříti i to, nač byla zvyklá za svobodna, kdybych jí ani sám nemohl opatřiti slušný šat a ukázati se s ní důstojně všude ve společnosti, která je mi teď otevřena, utrápil bych se."

„I neutrápil, dítě. Ale máš moc rozumu. Však počkej, až se opravdu zamiluješ, budeš mluvit jinak. Nemysli, že žena má muže tenkrát ráda, může-li s ním choditi do divadla, do zábav a dostává-li od něho pěknou parádu. To není žádná láska. Má-li ho ráda, jest jí rozkoší strádat s ním, snášet a dělit se o starosti, jak mu slíbila před oltářem."

„Ach, matinko, kde pak dnes takové lásky!"

„I nevěř, nevěř, dnes jsou právě tak jako byly a budou. Nemysli si, že se svět tak mění . . . Strojíme se jinak než před dvacíti, třicíti a čtyřicíti lety, ale stejní jsme pořád, pořád tytéž city námi zmítají teď, když jezdíme po dráze, jako když jsme jezdívali ještě v dostavníkách . . . Ale ta Josefka je hodná . . ." končila matka rozmluvu. V duchu a nevědomky radovala se, že Spytihněv jako ti druzí pořád ještě jí zůstane a jak je to teď hezké, že už přece se nemusí o ně všecky tak starati a jak všichni ji mají rádi . . .

Tak jako Spytihněv rozumují mnozí mladí lidé do třicíti, pětatřicíti let. Málo kteří zůstanou těmto zásadám věrni a veliká většina z nich se napálí, jak zní terminus technicus. Vybírajíce přeberou.

Spytihněv zatím o těch prázdninách docházel ke Kunešovům, hrával s Josefkou piano, řešil koníčky ve „Světozoru", předčítával jí francouzské romány Theurietovy, Ohnetovy, někdy něco z Daudeta a často Pierra Lotiho; když odcházel a ona ho vyprovázela, objal ji nejednou kolem pasu a vtiskl jí pokradmu vroucí políbení. A Josefka byla šťastna. Nepřemýšlela o ničem a jen žila v něm, ve svém Spytihněvovi. Všecky její myšlénky v něm se soustředily, hrdina každého románu, jejž spolu četli, vypadal jako on, kdykoli vyšla na ulici, doufala, že potká jeho, v každém novém čísle časopisů, jež jí posýlal, hledala jen jeho články a nešel-li on do té které zábavy prázdninové, nebyla by šla ani pro živý svět a jediným světlým bodem v trudném žití jejím, skládajícím se

z denních šesti až sedmi hodin hudby, frančtiny a němčiny, byly okamžiky, kdy ho viděla, kdy k nim přišel.

On nikdy ani slovem jí neřekl, že ji má rád. Byl i při své lehkomyslnosti tak opatrným. Myslil bláhovec, že srdce dívky dobývá se jenom slovy a že hubička nic neplatí. Ale nechtěje přijíti o smyslný požitek, jaký ohnivé jeho povaze poskytovalo to laskání, sám snášel něhyplné pohledy důvěřivého toho děcka, které vidělo v něm velikého muže a které mu bylo neskonale vděčno, že se k němu sklonil.

První ty prázdniny pominuly a za několik nedělpo té zemřel starý Kuneš. Kdyby byl přišel k vědomí, byl by snad požehnal své dceři ku spojení, jež snad postřehl ve světlém svém okamžiku za onoho srpnového večera.

Pro chudou vdovu, odkázanou na nepatrnou pensi a na nevelký výdělek dceřin, i pro Josefku nastaly kruté chvíle. Josefku sílila její velká láska k Spytihněvovi, matku však trápilo pomyšlení na budoucnost. Cítila svým pudem mateřským, že něco se děje v duši její dcery, tušila také co, ale nevěděla, jak věc přivésti ke konci. Spytihněv přijížděl o vánocích a o velikonocích, o velkých prázdninách býval většinou v cizině; nepřestával však navštěvovati paní Kunešovou, tetu, jak pořád říkal, a její dceru, tak jako starý přítel a zahrnoval obě drobnými, ale bezvýznamnými pozornostmi. —

Tak uplynulo od onoho srpnového večera dlouhých šest let. A divná věc, Josefka nepřestávala doufati! Ba odmítla i jakéhos hospodářského úředníka, který, jinak hloupý člověk, se chtěl zablýskati na výsluní jejího vzdělání a její krásy, tehda už rozvité docela. Teď teprve začala přemýšleti. Kdyby ji měl opravdu rád, což by ji nechal takhle trápiti se, nedbal by nic, že mládí její prchá čím dál tím rychleji a ona že se souží a vadne? Proč chodí pořád k nim, proč sklání se k ní ku políbení a tiskne jí ruku tak jako tisknul ji kdysi, — ach bože, už před šesti léty! Zděsila se, když vzpomněla si, že tomu tak dávno, tak dávno,... vždyť miluje ho už od nepaměti, už co dítě! V těch myšlénkách naň uběhly jí chvíle, dny, měsíce a léta, že ani nevěděla. Hebké ruce její zatím už ztvrdly prací a námahou a divně se nesly na bílých klavesách, do nichž ťukaly někdy jako dřevěné špalíčky. A ty modré oči zapadaly a kolem nich dělaly se modré pruhy od stálého nočního bdění. Neboť hodin ubývalo, živější politické uvědomění brojilo proti učení němčině i její učitelce, prohlašujíc ubohého toho tvora dokonce za germanisatorku malého toho města a bylo třeba živobytí sháněti šitím. Už skoro hrozila katastrofa.

A on nic nevidí, nic neslyší? Přec matka jeho mu asi řekla o všem a kdyby trochu lásky k ní měl, musil by se jí ujati. Ne, ne, měl a má ji rád, doufala, ale je příliš zaměstknán, má mnoho, mnoho práce, — vždyť pracuje i o prázdninách, často celý den sedí u stolu a píše. Jeho matka pokaždé naň žaluje, jaký to má s ním kříž, že sotva přijde na několik dní, nic ho neužije. Snad až vydá tu knihu „Studii o naturalistických románech francouzských“, pak přijde k ní,... a odvede si ji...

Ach! Bylo by to možná? Ne, dosud na to nemyslila tak určitě a žila jen v té idealní dívčí lásce, která nezná nic než naprostou oddanost tomu, jehož miluje, ať to je ve formě jakékoli. —

. . . Ubohé ty srdce dívčí! Což opravdu jsi tak nepatrné, že možno bez trestu po tobě šlapati? Což jsi jako míč v rukou nezbedného chlapce, který jím hází a zmítá a zahodí nevrle, když hračka ho omrzela? — Ne, pokud milovati dovedeš, jsi zlatým skvostem a běda tomu, kdo na tebe sáhne s úmyslem méně čistým nežli jsi samo . . .

Letos, když přišel, už ji ani nepolíbil. Pohlédl na ni plaše a jen ruku jí stiskl. Srdce jí při tom trnulo a v očích se jí udělaly mžitky. Vniterným pudem vycítila nebezpečí, které jí hrozilo, — a které ostatek už dávno, dávno jí odneslo i ten nepatrný drobet lásky Spytihněvovy. Ten jen z útrpnosti a slabosti jakési udržoval staré styky. Věděl již dávno, že Josefka ho miluje, ale neměl duševní a mužné odhodlanosti, vyvésti ji z jejího klamu.

A úzkosť její byla ještě větší, když Spytihněv při této první návštěvě prázdninové na její otázku, kdy a kam odjede, odpověděl rozmrzele:

„Pozítřku, a hodně daleko, na Sicilii. Chci zapomenout na svět a jeho klam. Hledám a hledám štěstí, srdce, které by cítilo se mnou, — přemýšlím a přemýšlím a k cíli nepřicházím. V cizině snad se mi vykouří z hlavy všecky myšlénky, které mne trápí.“

Vycítila z těchto nemnoha smyslných řečí hned, že příčinou těch jeho myšlének je nějaké děvče . . . Můj bože! Hledá štěstí, srdce, které by cítilo s ním, — a má je tady vedle sebe, potřebuje jen rozepjati náruč a má je všecko! A ona nesmí mu říci nic, ani slovem nesmí dát znáti, že by tak ráda, tak tuze ráda nesla s ním jeho starosti a břímě jeho života! Ne, neřekla by nic, ani za celičký svět.

A když jí podal na rozloučenou ruku již horečně rozechvěnou a odešel, plakala trpce . . . Pak v nemoci slyšela ho blouzniti o Martě . . .

„Tak vidíš, Josefko,“ pravil rekonvalescent, vyhřívaje se na sluníčku, „člověk míní a pán bůh mění. Myslil jsem, že budu bůh sám ví kde na jihu a zatím sedím letos pěkně v Čechách.“

„Nu, a vidíš, Spytihněve, je zde také hezky, viď, a také jsi snad zapomněl, co tě tak tížilo a roztrpčovalo, či myslíš ještě na Prahu?“ otázala se a v otázce její byl tak divný přízvuk, že Spytihněv zvolna se k ní obrátil a zkoumavě na ni pohlédl. V hloubi duše byl jí vděčen, že vyvolala v něm sladkou vzpomínku.

„I, myslím, nemyslím —“ odtušil. „Ale pověz přece, jak se máš,“ hleděl převésti hovor do jiných kolejí, k čemuž nenašel nic lepšího než otázku už asi dvakráte opakovanou.

„Ach, děkuji ti,“ zavzdychlo děvče, „to víš, jak to u nás jde. A teď skoro čím dál tím hůř.“ Ale zarazila se nechtíc si stěžovati. Dlouho se rozmýšlela, než pronesla tuto větu: „Postěhujeme se bezpochyby do Prahy . . .“

„Do Prahy?“ tázal se Spytihněv udiven.

„Ano. Maminka myslí, že tam bude lépe a že tam spíše něco najdeme, nějaké lepší šití a potom snad slečny do bytu.“

V pravdě chtěla tomu Josefka. Od těch čas, co nabyla jistoty, že někdo dere se do srdce Spytihněvova, chtěla mermomocí zachrániti trosky chudičkého svého štěstí. Bláhová!

Nebylo nesnadno matku přemluviti, hůře asi ani v Praze nemohlo

být. Najmou si byt někde na předměstí, budou šít, potom vezmou byt větší, přijmou strávnice a bude dobře. Několika slovy vykreslila Josefka matce tak pěknou budoucnost, že matka se odhodlala poprositi Spytihněva, až se uzdraví a do Prahy vrátí, aby v prvních nesnázích jim byl nápomocen a byt jim opatřil. Myslila při tom také na budoucnosť dceřinu. Ne na Spytihněva, o tom teď již se neklamala, a vždy kdykoli příležitost se naskytla, vymlouvala dceři bláhové myšlení; ale domnívala se a doufala, že smutné budoucnosti Josefině lepší kyne bydlo v Praze, než zde, na venkovském městečku. —

Spytihněv teď rychle se uzdravoval, ač o nějaké cestě již nemohlo býti řeči. Ve venkovském klidu snil a snil a sny jeho čím dále tím určitějšího nabývaly tvaru, soustřeďujíce se na tu krásnou kučeravou hlavu a hluboké oči, které pronásledovaly jej svým sladkým kouzlem v horečce a teď ještě víc. Matce pořád o ničem se nezmiňoval, ač ona starostlivě hleděla na jeho zadumání a nevěřila, když ještě na slabosť a nervositu po nemoci se vymlouval. Veškeren cit, potlačovaný po dlouhou dobu rozumováním, začal v něm pracovati, šířil a šířil se poznenáhla a tisknul hlas rozumu hned v počátcích. — V myslivně svého bratrance nedaleko města Ch*, kde trávil poslední týden prázdnin, proseděl často dlouhé chvíle nade knihou a nic nečetl; celé odpůldne bloudil po širých lesích s puškou na rameni a veverky, sojky a zajíci dělali naň dlouhé nosy tropíce si šašky ze snícího myslivce. Pes Myšan darmo se pachtil vyháněje ušáky z pekáčů a koroptve z brambořišť a řepných polí.

V.

Okolo 16. září jako rok co rok v tu dobu měla Praha zvláštní tvářnost. Tatíkové osmahlých venkovských tváří a mohutných postav a maminky v toiletách více nebo méně staromodních a křiklavých vodili růžolící synky k zápisu a od zápisu po všelikých krámech; antikváři, kupující učenost bezmála na váhu a prodávající ji jako lékárníci, měli plné ruce práce. Studenti kupovali držátka, péra, gumy a tužky, které ořezovali a připravovali, jako když voják brousí šavli do boje; také sešity na přerůzné praeparace a cvičení hrály v těchto nákupech jednu z hlavních úloh. Po ulicích nebyl vzácným zjevem venkovský vůz, skládající někde v postranní ulici před starým zasmušilým domem černý kufr a peřiny. Podobný náklad naplňoval také vozy speditérské. — Skromný to nábytek studentíka! V tom kufru, který s ním přišel z jeho domoviny, jest jeho všecko a tam ještě jen v některé přihrádce nebo v některém koutě, kam uschovává drobnosti a věci zvláště drahé, jako nůž, notes, nějakou knížku a je-li větší, také suchý nějaký květ, stužku, výborský odznak z prázdninové zábavy, taneční pořádek a snad i bílý list, popsaný několika řádky dívčího písma, jemného a úhledného, s podpisem, který obsahuje jen křestní jméno. A vedle toho i podobiznu z atelieru venkovského nějakého fotografa. V této přihrádce je tedy celý svět mladé duše . . .

Před každým středním ústavem bylo jako před úlem. Starší studenti pohlíželi sebevědomě na drobotinu, která s bázní a úctou smísenou

s jakýmsi pocitem blahé předtuchy překročovala ponejprv prah nepřívětivé, dusné a nezdravé budovy, v níž měla stráviti osm, možná i více nejkrásnějších let svého života. Zvláště noví oktaváni pyšně si vedli, cítili svoji převahu jakožto nejstarší členové tohoto drobného stáda a viděli blízkou chvíli, kdy setřesou jho poslušnosti už už skoro nesnesitelné. Na znamení té blízké neodvislosti dokuřoval sem tam některý ještě doutník nebo cigarettu, kterou však opatrně schoval, přicházel-li nějaký starý ostrý professor nebo dokonce příští třídní, ale zase sebevědomě vytáhl, blížil-li se mladý suplent nějaký, který nezapomínaje ještě tak tuze na svoje mladá bujná léta, neběžel hned pro každý nedokouřený oharek před konferenci. V průjezdě budovy odbývala se ještě bursa na knihy, z konce minulého roku nedodělaná: starší prodávali mladším co mohli. Bůh ví kolik pokolení taková školní kniha snese a kdyby se co chvíli nevymýšlely nové methody didaktické a nová vydání nevydávala, snesla by jich ještě více. Vším způsobem byla svědkem několika studentských utrpení a kdyby vyprávět dovedla, slyšeli bychom historie podivné, veselé i smutné; těchto víc.

Do ústavu vcházel Spytihněv Vavrovský. Všecky kloboučky a klobouky, sem tam i čepice studentíků a studentů skláněly se s hlav a také doutníky uctivě mizely. Vavrovský s úsměvem odpovídal na všecky strany, tu a tam se zastavil, poptávaje se studentů, jak se mají a měli. Když pak odcházel po schodech nahoru, strkali hlavy dohromady, povídali si o jeho pobledlé tváři, mluvili o novém klobouku, svrchníku, všimli si, že měl zlatý skřipec místo koštěného a prohlédli na něm vůbec všecko. Professor vezme do školy jinou kravattu a už ten malý svět dělá k tomu své naivní komentáře. Jak by ne, vždyť professor je mu všecko, alfa a omega jeho osmiletého žití, okolo něhož otáčí se všecko jeho myšlení.

Vavrovský šel nejdříve do ředitelny učinit poklonu řediteli, ale jen na krátce, aby vyhověl formě. Ředitel množstvím práce nevěděl kudy kam, — nicméně vítal svého suplenta srdečně a přívětivě, vyptávaje se ho po nemoci, o níž zvěděl o prázdninách. Na otázku Vavrovského odpověděl, že nepotřebuje — Vavrovský — ani se hlásiti u školní rady: parallelky že jsou zápisem už zajištěny a že tento rok na jisto bude moci zůstati zde. „Náš ústav," dodal lichotivě, „těší se z toho, že na něm působíte, ač bych vám už přál definitivy, které zasluhujete. Už na pátý rok suplujete, pane kollego?"

„Na šestý, pane řediteli."

„Tak tedy aspoň quinquenálka. Ale na přesrok definitiva snad přijde jistě. Doufám to pro vás."

Ve sborovně bylo srdečnosti méně. Třeba že břímě školní práce všichni tam stejně nesou, přec je tam rozdílů mnoho a mnoho. Jsouť senioři, páni osmé třídy, páni definitivní s titulem professora i bez něho, provisorní, suplenti starší i mladší a konečně také zkušební kandidati. Nestačí vždycky povinná a přirozená úcta mladších ke starším, dlužno také uvážiti, že ten který vydal neb vydati hodlá nějakého klassika nebo docela čítanku pro nejnižší třídy středních škol, že měl článek v letošním programu nebo že dostal při poslední inspekci pochvalný dekret; že je tedy učenec. Ten na tom, druhý na onom si zakládá a staví kolem sebe

hráz pro kollegialitu příliš vysokou. Jenom učenci opravdoví a mužové osvícení přijímají do svého středu laskavě i skromného kandidata, tlačícího se smutně do zadního kouta sborovny, tak jako kollegu, jako svého, — Vavrovský potřásal si se všemi srdečně rukou a pohovořil s tím víc, s oním méně. Bylo lze vyčísti z tváře jeho nepokoj a netrpělivost.

Přijel do Prahy včera, 15. září a Marty dosud neviděl. Od paní Katy zvěděl, že rodina pana rady vrátila se před týdnem a že slečinka byla několikrát u okna.

„A dívala se sem, Vašnosti,“ končila paní Katy svůj referát a dodala tajemně: „A ještě něco jsem se dověděla, budou mít radost. Má prý peníze, třicet tisíc! Paní má kdesi u Plzně statek a dědili po babičce.“ Načež Vavrovský spokojeně se usmál a neříkal nic. Paní Katy čerpala svoje zprávy u pramene, totiž od Pepičky, která při této příležitosti byla jenom hlásnou troubou samé paní radové.

Vavrovský byl cholerik a snadno vznícený žár vzplanul dlouhou odloučeností prázdninovou silným ohněm, tím více sžírajícím, an nenalézal utlumení ve vzájemnosti. Darmo hleděl v návalu školních prací, konferencí, psaní katalogů, rozvrhů učebné látky, rozvrhů úloh, hodin a bůh ví ještě jakých prací kancelářských utopiti svoje myšlénky. Z každé rubriky, a těch je ve spisech školních nesčíslné množství, zíraly naň dvě hluboké oči tak roztouženě a prosebně, že staly se mu znenáhla torturou.

V tom ku konci září dostal od Josefky psaní, v němž jménem matky ho prosí, aby jim opatřil byt, možno-li již od prvního, pokojík s kuchyňkou, pokud lze laciný, spíše nahoře ve vysokém poschodí, než v podzemí. Matka je na nohy dobrá, ale dusný vzduch sklepního bytu že by jí škodil; ostatně beztoho bude obstarávati potřeby domácí ona, Josefa. — Teď nebyla tato prosba Spytihněvovi příjemna, ne že by byl nerad vyhověl, ale že právě když nejvíce myslil na Martu, najednou vynořila se před ním ztrápená postava Josefky. Kalilo mu to líbeznou představu, která čím více se mu vyhýbala, tím více jej táhla k sobě. A jako by se mu vyhýbala, nebo sotva že jednou zahlédl na malý okamžik u okna tu růžolící tvář. Ovšem však přemohl veškeru nechuť a brzo vyhledal v novém domě v ulici Chocholouškově na Vinohradech pěkný světlý byt o prostranném pokoji s kuchyňkou a předsíní, arci až ve čtvrtém patře. Z obou oken pokoje byla čarokrásná vyhlídka na Petřín a kus Hradčan. Sám přijal z dráhy také skrovný nábytek obou žen a dal jej rozestaviti v novém bytě, ba nahodilo se mu docela, že mohl opatřiti oběma dříve ještě, než přišly, pěknou práci: vyšívání monogramů do výbavy slečny Klementiny, která ještě před adventem měla slaviti svatbu s doktorem Doubravou. Byli spolu na jednom letním bytě a tam se to upeklo . . . Arci zaonačil věc tak, aby ani matka ani dcera netušily, že on je prostředníkem: navrhl inserát do novin, — že má v redakcích a administracích známé a ti že mu to zadarmo vytisknou, — na nějž odpověď a zakázka byla napsána a odeslána dříve, než se objevil v „Malém oznamovateli“.

Paní Kunešová přijímala starosti Spytihněvovy vděčně, Josefka se smutkem v srdci, ale již ani slovem ani posuňkem neprozradila, co hárá v jejím nitru a byla spokojena, když vyčetla z tváře Spytihněvovy, že

se domnívá, že všemu je konec. Spíše je navštíví, než kdyby od něho žádala snad něco víc . . .

„Je to přece rozumné děvče," pravil si v duchu Vavrovský, „že nechá těch myšlének. Přec by z toho nemohlo nic být." Proč by nemohlo, Vavrovský si nepověděl.

Z počátku docházel ke Kunešovým častěji; když pak viděl, že na Prahu uvykají, omezil svoje návštěvy na týdenní a čtrnáctidenní a bavíval se v té krátké chvíli co zůstal tak jako jindy, většinou četbou a hovorem s Josefkou, která při tom neustále šila a vyšívala. Na piano, které jako jediný luxus také vzali s sebou, protože je nikdo nechtěl koupiti, nezbylo času, leda že Josefka někdy sama, podvečer umdlenými prsty hrála smutná adagia z klassických sonat. Paní Kunešovou přestal Spytihněv znenáhla titulovati „paní teta".

Stále darmo hledal Vavrovský příležitosti setkati se s Martou. Z kuchyně nemohl slíditi po protějších záslonách, jsa větší část dne mimo domov. Účastnil se již i dvou nebo tří zábav, ale Marta nikde. Jen asi dvakrát, třikrát potkal ji na ulici, vždy s matkou a jednou viděl ji s otcem v divadle. Ale sotva že mohl ve vestibulu ji pozdraviti; zmizela hned v chumáči divadelních plášťů, krajkových i jiných šátků a cylindrů.

Tak uběhl říjen, listopad a prosinec nastal. Jediným potěšením byla Spytihněvovi práce, do které se dal po své nemoci s novou silou. „Studie o naturalistických románech" utěšeně pokračovala a mimo to překládal dvě knihy, jednu francouzskou a jednu anglickou. Konečně uhodily mrazy a na Střeleckém ostrově otevřeno kluziště. Vavrovskému vzešla naděje, že Martu tam uvidí.

A uviděl. Hned asi třetí den po zahájení saisony. Bylo to v úterý, v první polovici prosince. Spytihněv už od pěti hodin jezdil po bruslích, ale pobíhal stále poblíž vchodu, neoddaluje se prkenné boudy, pod kterou mrzly gardedámy, marně hlídající svých holubic. Ty rozletěly se do nejzazších koutů dlouhého prostranství a tam vrkaly, jako kdyby byl nejkrásnější máj. Najednou ji zočil, jak kráčí lehce a svižně, zahalena v přiléhavý kožíšek, z něhož vynikalo podivuhodné její poprsí, pak v černý boa a majíc na hlavě čepičku z téže černé, jemné kožešiny. Za ní kráčela matka. Až skoro neslušně odbyl Vavrovský starou paní několika dvornými slovy a zůstávaje dlužen odpověď na jakousi otázku, spěchal k Martě, která jej již spatřila a vstahovala k němu ruku jako ke starému dobrému známému. Zimou zarděly se její jemné tváře a usmívala se tak rozkošně, že Spytihněvovi srdce poskočilo.

(Dokončení.)

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti. Píše Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

Byla-li povětrnost přízniva, putovával jsem k domovu raději pěšky, ač to byl notný kus cesty a k tomu krajinou málo zajímavou. Přes to kráčíval jsem vesele zaprášenou, starými topoly a lipami vroubenou „císařskou“ silnicí, vedoucí k Slanému jednotvárným polnatým krajem, v němž kromě silniční aleje není téměř žádného stromoví. Bylo mi tak volno a blaze v mladé duši jako asi skřivanům v modré výsosti, jejichž líbezný zpěv mne tou cestou provázel. Vděčně oceňoval jsem každý jen poněkud zajímavější zjev nudného okolí a nejvšednější příhody byly mi zdrojem vzácné zábavy. Pociťoval jsem cosi z té nálady, s jakou asi toulaví pěvci středověku vydávali se na svou dobrodružnou pouť: rozkoší naplňovala mne ta neobmezená volnost po celoročním strádání v těsných poutech seminářské a gymnasiální kázně, hlava byla plna vábivých představ a srdce radostně tlouklo vstříc všem těm požitkům, které mi v nejsvůdnějších barvách kynuly z té rajské oásy, jakou tvoří prázdniny ve svízelném suchopáru školského života. Ovšem, nežli se vynořila na obzoru Slanská Kalvárie, býval jsem již notně utrmácen a za Slaným očekával mne ještě hezký kus cesty! Tam jsem se již únavou sotva vlekl s kopce do kopce. Ale představa brzkého shledání s milými vždy opět vzpružovala chabnoucí síly . . . Konečně doplahočil jsem se k milému, známému háji; ale darmo lákal mne k odpočinku pod stinnými větvemi na měkkém mechu — v nedočkavé touze probelhal jsem se jím bez zastávky a lezl s posledním napjetím sil vzhůru do protější stráně, na níž mne přívětivě vítal známý zámek. Již stojím před plotem parku; přelézám jej a kradu se od zadu opatrně k obydlí mých rodičů. Chci dříve nepozorován spatřiti rodinný náš kroužek a hodně jej překvapiti. Přistupuji k oknu — ano, vidím je tam pohromadě, všechny ty drahé obličeje, otce, matku, sourozence, sedící u večeře kolem známého stolu ve známém útulném pokoji . . Snad právě vypravují si o mně a diví se, proč jsem ještě nepsal, kdy přijedu . . . Ale v tom zahlédla mne již v okně matka, tvář její zazářila a všickni vyskočili od stolu s radostným zvoláním . . . Blahá vzpomínka! Ale po celý druhý den musel jsem pak obyčejně léčiti své zubožené nohy.

Poprve přijel jsem do Prahy touto cestou na podzim r. 1859. S jiné strany, z našeho dřívějšího bydliště L. v Berounsku, navštívil jsem s otcem Prahu již dříve jednou: chtělť mne tam otec dáti na hlavní školu, ale nebyl jsem přijat, hlavně proto, že jsem neměl pražádné přípravy v němčině. Když jsme se potom přestěhovali na Slansko, odvezl mne otec do bližších Litoměřic, kamž posíláni valem hoši i z da-

lekého českého okolí, aby dříve a důkladněji pochytili nezbytnou tehdáž němčinu. Tam jsem navštěvoval třetí třídu hlavní školy, odbyl pak hned o prázdninách zkoušku ze čtvrté a vstoupil na gymnasium. Když jsem odbyl první gymnasiální třídu, nabídl otci jeden jeho příznivec, vysoký hodnostář církevní, že mi zaopatří bezplatné místo v pražském arcibiskupském chlapeckém konviktě; měl tuším právo navrhnouti chovance pro jedno neb několik míst. Otci bylo těžko nepřijati nabídky vysoce postaveného příznivce, kteráž mu poskytovala značnou výhodu, že měl jednoho syna na celé ostatní gymnasium bezplatně zaopatřeného a mohl tím snáze pečovati o vzdělání ostatních sedmi mladších dítek. Nenapadlo mu ovšem nikdy, aby mne určil ke stavu kněžskému; ale o to zde také nešlo, neboť konvikt měl sice býti jakousi školkou pro alumnát, však neukládal svým chovancům vstoupení do semináře za povinnosť, kdyby po odbytém gymnasiu necítili v sobě povolání ku kněžství.

Pamatuju se živě, jakou žalostí jsem byl naplněn, když na sklonku prázdnin došel z Prahy dekret o mém přijetí do konviktu. Zdálo se mi, jakoby to byl ortel, který mne odsuzuje navždy do temného, smutného žaláře. Bylo mi, jakobych dával s bohem krásnému, veselému světu, všem jeho radostem i nadějím a za živa měl býti pohřben v pošmourných zdech semináře. Otec darmo mne utěšoval, že mi nebude v konviktě zle, že budu přijížděti na svátky a velké prázdniny, že mne nikdo nebude nutiti do kněžství a že si po skončeném gymnasiu budu moci zvoliti stav, jaký se mi bude líbit. Dlouho plakal jsem hořce.

K dekretu — arci německému, neboť tehdáž, v době absolutismu Bachovského byla čeština vypuzena téměř odevšad — přiložena byla obšírná instrukce s nekonečným seznamem věcí, kteréž mám s sebou do konviktu přinésti. Tato „výbava“ byla zde vypočtena s úzkostlivou svědomitostí až po kartáček na zuby a „Zungenschaber“, nad kterýmžto posledním — přiznávám se upřímně — dosti jsme si hlavu lámali.

Když naši tyto věci schystávali, díval jsem se na to bezmála s týmž pocitem, jako by mi šili rubáš a sbíjeli rakev.

Ale co naplat! Přišel patron český studentům nejméně vítaný, svatý Václav, a s žalostí velikou nastoupil jsem s otcem cestu do Prahy. Ovšem, jinak byl bych se těšil na to veliké město, jehož ohromné domy s báječně skvostnými krámy a jiné krásy míhaly se v mé paměti jako mlhavý zlatý sen z doby mé svrchu zmíněné první pražské cesty.

Nyní lákaly mne sice opět divy stověžatého města, ale nade všechny jiné pocity převládaly strach a tesknota. Málo mne potěšila Hvězda, věstící jeho blízkosť, a nepřívětivě přijala mne zasmušilá Strahovská brána, za chmurného podzimního dne ještě nevlídnější. Ale pak zaujaly mne paláce a kostely malostranské, pestrý ruch ulic, kamenný most a jeho sochy, Vltava s ostrovy tou měrou, že jsem zcela zapomněl na své bolesti. Teprve za mostem byl jsem z němého obdivu opět nemile vyrušen otcem, který mi ukázal kostel s řadou kamenných svatých papežů a biskupů na balkonu a pochmurné dlouhé průčelí ohromné budovy — nešťastného semináře. Však prozatím jsme jeli hemživými, těsnými ulicemi staroměstskými na Václavské náměstí, tehdejší Koňský trh, kde jsme se ubytovali v hostinci „u zlaté husy“.

Teprve druhého dne odebrali jsme se do semináře a vše, co jsem tam spatřil, potvrdilo moje obavy. Hluboce sklíčen kráčel jsem těmi předlouhými pošmournými chodbami, s jejichž klenutí shlížely staré, vybledlé malby, představující výjevy ze života jesuitských světců, Ignáce z Lojoly a Františka Xaverského, a jimiž jako černé stíny míhaly se postavy alumnů; teskně pohlížel jsem okny z šestihranných, olovem spojených skelných tabulek do kvadratury, v níž kolem veliké kamenné kašny střásaly zasmušilé stromy sežloutlé listí na černou, holou půdu a s úzkostí vešel jsem v nevlídný „dormitář“ s holými stěnami, kde jako v kasárnách stály u stěn řady prostých postelí. Ani přívětivá slova pana „prefekta“ nedovedla vzpřímiti mou sklíčenou mysl. Když jsme vyšli ze semináře, dal jsem se znovu do pláče a otec stěží mne utišil cestou na Hradčany, kde jsme zašli k onomu prelátovi, jehož přízní se mi dostalo v konviktě bezplatného místa. Dobrotivý a žertu milovný starý pán přijal nás velmi laskavě a brzy zhostil jsem se tísně, s jakou jsem stanul v prvním okamžiku před vysokým církevním hodnostářem. Otec sdělil mu bez okolků, jakou mám hrůzu před konviktem. Vlídný stařec smál se srdečně a potěšil mne, že se knězem státi nemusím, nepocítím-li po odbytém gymnasium náklonnosti k tomu stavu. Laskavé chování prelátovo a jeho sestry, prosté, dobrosrdečné stařenky, skutečně poněkud mne obodřilo a při výtečném obědu, k němuž otce se mnou pozval, skoro jsem se rozveselil.

Ale za to večer, když rozloučiv se s otcem a octnuv se již nadobro v semináři, usedl jsem v šerém „dormitáři“ vedle postele na svůj kufřík, poslední trosku a relikvii milého, útulného domova — tu bylo mi smutno a teskno až k smrti. Cítil jsem se jako vyhostěnec, zůstavený o samotě na pustém ostrově, obklíčený jen truchlivými, děsivými obrazy a nevidoucí nikde zásvitu naděje.

Avšak chlapecká mysl dovede se brzy utěšiti. Večeře v „refektáři“ arci málo k tomu přispěla. Předevčírem ještě večeřel jsem doma, v útulném pokoji, v kroužku milých, známých obličejů, naslouchaje laskavým slovům rodičů a dováděje se svými sourozenci. Jaký k tomu kontrast činila první večeře v semináři, v té ohromné síni, jedné z největších a jistě nejdelší v celé Praze, dlážděné kamennými plotnami, jejíž přední a zadní stranu zaujímají dvě obrovské malby, představující svatbu v Kaně Galilejské a Kristovu návštěvu v Betanii. U přední průčelní stěny mezi dvěma kamenickou prací pěkně zdobenými vchody, vedoucími do refektáře z malé předsíně s dvojicí přístěnných mramorových umývadel, věží se uvnitř vysoko obrovská, vypuklými obrazy světců a ornamenty bohatě ozdobená kamna z doby jesuitské jako nějaká kachlová pagoda, a s obou postranních stěn shlížejí vážné podobizny pražských arcibiskupů. Na pravo táhne se řada kolosálních, vysokých oken, vedoucích do zastrčeného prázdného dvora. Podél každé stěny stála řada dlouhých stolů se sedadly. Malá kazatelna v pozadí doplňovala zařízení toho rozlehlého prostoru. A k oněm stolům ubírali se konviktisté podle škol, k hořejším větší, k dolejším menší, a na znamení prefektovo stojíce odříkali společnou latinskou modlitbu. Pak usedli a z postranních dveří na pravo, vedoucích do kuchyně, vyšel sluha s modrou zástěrou,

nesoucí oběma rukama dlouhé prkénko, obtěžkané cínovými talíři s krmí na ten den připadající. Zašel k nejvyššímu stolu, kdež mu po řadě odebrali náklad, vrátil se do kuchyně pro nový a chodil tak, až před každým z nás stál talíř, jejž doplňovala čtvrtka bochníčku. Za večeře chodil prefekt síní mezi našimi stoly a když jsme dojedli, znovu zdvihli se všichni a zakončili večeři společnou latinskou modlitbou.

Tato první večeře málo mne tedy potěšila, ale pohled na malé spolustolovníky, ač mi byli všickni cizí a leckteří mne svým vzezřením v tu první dobu i odpuzovali, přece mi dodal trochu mysli. Účinkovalo tu již staré: „Útěcha nešťastným jest soudruhy míti neštěstí“ a pak jsem viděl, že ani ti nejstarší, kteří již 6—7 let v konviktě ztrávili, nevypadali nikterak jako mučenníci; někteří naopak tvářili se velmi vesele.

O večeři a po ní již jsem se také shovořil s některými soudruhy u nejnižšího stolu. S jedním hned mě sblížila shoda životních okolností: byl také synem hospodářského úředníka téže vrchnosti, jenže z jiného statku a dostal se do konviktu stejným způsobem jako já. Něco stavovské výlučnosti přinesl s sebou a do jisté míry stále zachoval každý chovanec v této konviktské republikánské obci, kde měli jinak všichni stejná práva i povinnosti. Synové úřadníků, učitelů, řemeslníků, rolníků, dělníků, měšťanů, venkovanů, bohatších i chudých, Čechů, Němců — každý měl tu stejně svůj cínový talíř s rovnoprávně odměřenou porcí v refektáři, svou polovici dvojitého pultu v „museum“ (ve studovně), svou seminářskou postel se společným cínovým umývadlem v „dormitáři“ a zimní dobou, kdy nosili jsme všichni instrukcí nám předepsaný šedivý „Radmantel“, srovnávala nás i jakási společná uniforma. Ostatně, pláště nosily se tehdáž místo nynějších zimníků vůbec a zvláštní nějaký oděv mimo způsob toho pláště nebyl konviktistům předepsán. Větší rozdíl činilo arci mezi námi pořadí škol. Již tertián shlížel pravidlem dosti s patra na sekundána a čím vyšší škola, tím více hloubila se tato propasť pohrdání. Nižší snášeli to jako věc úplně přirozenou a vzhlíželi na vzájem s rostoucím v témž poměru respektem k žákům vyšších tříd, až nahoru k těm velikým, důstojným, přeučeným, s části již se holícím oktavánům, kteří se nám jevili jako bytosti povznešené, jako ideály nedostupné a nedostižné. Každý z nich byl pro nás malé předmětem obdivu a uctivého studia. Jejich poznámky a vtipy kolovaly od úst k ústům jako výroky orakula, každý jejich posuněk a pohyb měl pro nás důležitý význam a zvláštní kouzlo, jejich způsoby a nezpůsoby snažil se každý dle možnosti nápodobovati jako vzorné projevy dokonalého konviktisty — studenta. Snížil-li se některý z těchto polobohů k rozmluvě s povrženým nižším gymnasistou, bylo to vyznamenání vzácné.

Mezi druhou a třetí třídou gymnasiální (parváni se do konviktu ještě nepřijímali) nebyla ovšem tak veliká mezera, ale přece vážili jsme si my sekundáni důvěrnějších styků s terciány. Mne získal svou blahosklonností hned první den štíhlý tercián T., jemného, ušlechtilého obličeje, svěže ruměných tváří, kučeravých tmavých vlasů a živých, jiskrných očí, který se ke mně choval velmi přívětivě a stal se mi jaksi rádcem a průvodčím na prvních krocích do neznámého konviktského

života. Rázem vzniklo mezi námi přátelství, sice neobyčejně vřelé, ale nikoli to pravé, neboť nepřetrvalo tuším ani rok.

V půl deváté zavzněl zvonek, zvoucí nás do „oratoře". Byl tam malý oltář, po straně u něho jakási kazatelna a před oltářem lavice, do nichž jsme usedli v určitém pořádku. Na kazatelnu vystoupil prefekt nebo vicerektor, náš vyšší představený, a konal s námi pobožnosť, s části latinsky a s části německy. Brzy však domohla se tu i čeština jakéhos práva, zejmena v písních, které kromě latinských byly pouze české. Vzpomínám zejmena, s jakou radostí jsme zpívali v době vánoční starou známou: „Narodil se Kristus Pán, veselme se!" a jiné krásné zpěvy domácí.

Z oratoře odebrali jsme se v dormitář a v té velké prostoře, s četnými postelemi u stěn a s dvěma řadami umývacích skříní uprostřed, záhy uhasly olejové lampičky a nastalo ticho. Po deváté hodině nesměl tu nikdo svítit.

Ten první večer jsem si v posteli ještě zaplakal a těšivý sen unesl mě pak nazpátek do známého milého pokoje v zámku *,*ském, mezi šťastnější bratry a sestry . . .

Takový byl můj vstup do konviktu. Sklonek svého chlapectví a celé své jinošství, plných sedm let ztrávil jsem v něm a čím starším se stávám, tím častěji zalétám nazpět do něho; avšak jen s ostychem odhodlávám se, podati tyto vzpomínky veřejnosti. Nejednoho květu zbavil moji mladost, nejedním těžkým stínem uložil se v mé bytosti, ale také dosti zažil jsem tam chvil milých a blahých, že nemohu vzpomínati naň s trpkostí. Sedm let mě hostil a živil, ne sice skvěle, ale dostatečně; nepřijímal jsem těch dobrodiní z vlastní vůle a volby, nýbrž nuceně jako poslušný syn svého otce a nebýti ohledu na něho, sotva bych tam byl vytrval do konce — ale přes to protiví se mi, abych snad úmyslně hyzdil toto hnízdo svých jinošských let. Zpronevěřil jsem se zásadám, které mi tam byly vštěpovány — či vlastně nezpronevěřil, poněvadž se ve mně nikdy neujaly nebo alespoň jen velmi povrchně — „pobloudil jsem" ve smyslu jeho, jsem ztracený jeho syn, stojící v táboře zcela opačném; ale ke psaní těchto řádků nepobádá mne snad tendence jemu nepřátelská. Chci líčiti jen kus svého života, který s ním jest nerozlučně spojen.

A je to s obměnami kus života mnohých jiných. Hezký počet mladíků žil tam se mnou, přede mnou a po mně. Rozptýlili jsme se pak různo po Čechách; jedna část, část vyvolených, nosí nyní kleriku nebo i roucho řeholní, sedí v tichých farách vesnických, nebo dosáhla i vysokých hodností církevních; druhá, snad stejně veliká část, část nevěrných, přidržela se hříšného světa a jeho marnosti, úřaduje, učiteluje, léčí, hájí před soudem darebáky, zabývá se žurnalistikou, píše povídky a básně nebo protlouká se ještě bídněji životem. Někteří také zapadli, neznámi ostatním, nebo dávno již odpočívají pod zemí. Ale většina jich žije dosud a snadno může zrakem zablouditi v tuto knihu; doufám však, že nebudou mne viniti z nediskretnosti — neuvádím jmen a poznáme se jen sami mezi sebou.

Snad je i povinností některého z nás, aby zachránil před úplný

zapomenutím ten kus zapadlého světa. Ano, zapadlého. Konvikt sice dosud existuje, ale ne již ve zdech pražského semináře; přestěhovali jej daleko od rušivého hluku městského, na úpatí Svaté Hory, pod bezpečnou ochranu otců redemptoristů. Tam již bude asi život valně jiný. Ostatně v mém líčení nebude jen kus historie konviktu, nýbrž kus naší minulosti vůbec; jakkoliv jsme měli, kromě docházek na novoměstské piaristské gymnasium a společných procházek v okolí pražském, dosti přísnou klausuru, vnikaly přece všechny záchvěvy politického a společenského ruchu pražského i do zdí semináře a obrážely se dosti živě v myslích naší malé obce. Ba, možno říci, že při stálém spolužití tolika mladíků různých stupňů věku, z různých končin země, z rodin různého stavu a ducha, různé národnosti, byla tu výměna názorů čilejší než venku, ve studentstvu gymnasijním žijícím rozptýleně ve svých rodinách nebo v najatých bytech a stýkajícím se hlavně jen ve škole a toliko s příslušníky stejné třídy.

Možná, že bude v mém líčení leckterá závadná mezera a v podrobnostech leckteré nesprávné udání; ale myslím, že takové poklesky paměti, která jest mi téměř výhradným zdrojem, nepadají příliš na váhu, poněvadž mi nejde o přesnou zevrubnost, nýbrž hlavně o zachycení celkového obrazu, jaký tato doba zůstavila v mých dojmech a vzpomínkách a poněvadž ony podrobnosti namnoze i jinak jsou lhostejny. — —

Nuze, vracím se v duchu do tebe, bývalý konvikte. Jsem ovšem malý žáček, v okrouhlé čepici se štítkem, v šedivém plášti, jehož pravý cíp jsem si přehodil koketně přes levé rameno. Pod ním nesu v ozáblé ruce knihy a sešity. Vracím se z piaristského gymnasium na Příkopech, z odpoledního vyučování. Je prosinec a dosti zima, ale já pociťuji více hlad nežli mráz. Jsem v onom věku, kdy žaludek oběd nejřádnější do čtyř hodin vytráví tak důkladně. že bys opět křemeny chroupal. Ale v konviktě nečeká mne svačina, jedlé příspěvky z domova v mém kufru vzaly včera za své a v kapse není ani krejcaru.

S tichou resignací míjím cestou krámy s lákavými potravinami. Zvláště dva mi z těch dob podnes utkvěly v paměti: obchod lahůdkami do nedávna trvavší — v Železné ulici, obyčejně s bohatě vyšperkovanou kančí hlavou za výkladním sklem a s ohromnými vzácnými rybami se zlatovým nebo zarůžovělým masem, zavěšenými u vchodu, a krámek se sladkým pečivem v Karlově ulici, v Červeném domě neb vedle něho, kde stávala za různými sladkostmi boubelatá matrona ve sněhobílém krajkovém čepci, s mosazným posýpadlem v ruce, jímž každý koupený koláček štědře posypávala závějí tlučeného cukru. Na onen lahůdkářský obchod díval jsem se vždy pouze jak na báječné sídlo rozkoší pro mne na věky nedostižných. Myslil jsem si, že tam asi chodí jen millionáři. Tato dětská představa přispěla snad bezděky k tomu, že mi skutečně po celý život lahůdkářské závody zůstaly oblastí neznámou a že jsem dosud neokusil ani kančí hlavy ani vzácných oněch ryb. Ale na sladké pečivo boubelaté stařenky jsem se brzy odvážil i zachutnalo mi tak, že jsem tam neopomenul zajíti, kdykoliv mi kapsa dovolovala takový přepych, což bývalo však jen zřídka. Dnes, jda kolem toho krámku, díval jsem se moudře na druhou stranu. Ale hůře bylo na konci Karlovy

ulice, u průchodu na Anenské náměstí. V průchodu tom seděla „housková bába", od níž jsme obyčejně své svačiny kupovali. Při volbě druhu pečiva neřídili jsme se z pravidla kvalitou, nýbrž kvantitou, a nejoblíbenější byly proto vydatné podlouhlé bocháuky po třech krejcařích, z černého houbovatého těsta, přikyslé, s příchutí popele, leckdy pískem chroupající, ale za to navrch leskle hnědé, vespod důkladně pomoučené a především — rozměrů vskutku imposantních. Na ty zašilhal jsem s bolestí neukojitelné vášnivé touhy. Ale což naplat!

Minul jsem krámek a zahnul pod průčelními sloupy salvatorského kostela ke vchodu Klementina. Pod těmi sloupy sedali obyčejně dva otrhanci, kteří pro nás tvořili takořka nezbytné příslušenství toho zápraží chrámového jako živé jeho karyatidy a také druh ode druha byli jako nerozlučitelní. Čím se živili, nevím; snad výkony nynějších veřejných posluhů, kterých tehdy ještě nebylo — ale já jsem je pracovati nikdy neviděl. Stáli před chrámem nebo povalovali se na jeho zápraží ve sladkém far niente jako praví lazzaroni.

Jednoho z těchto otrhanců — jmenoval se Vambera — obklopoval jakýs romantický nimbus a Hálek uvedl jej dokonce do naší literatury, použiv ho pode jmenem Lambera za episodní figuru ve svém románu „Komediant". Líčí jej takto: „Na dvoře v Klementinum stával vždycky té chvíle, když šli studenti ze školy, člověk velmi nápadný tím, že mluvil na okolojdoucí studenty latinsky. Oblek jeho byl nuzný. Kalhoty a kabát měl z hrubého pytlového plátna, čepici na hlavě scházelo asi čtvrt štítku a ostatně byla taková, že by ji byl sotva kdo zdvihl na ulici. Zcela nepoměrně k tomu jeho obleku ale byla jeho košile, která byla vždycky tak čistá, jakoby se týdně třikrát převlékal. Na krku měl nedbale uvázaný šátek, který také zcela slušně se měl k jeho prádlu, ale v největším odporu stál k jeho obleku. Čepici nosil vždy zcela do týla stáhnutou, tak že se zdálo, jako by si úmyslně chtěl dodati ráz nejnižšího proletáře. Oko měl sivé, tvář zarostlou hustým vousem, vlasy obyčejně v nepořádku a na obličeji vůbec stopy násilné spustlosti. Při tom nebyl snad sešlý stářím; naopak; oudy neobyčejně silné, mrštné. Mohlo mu být asi sedmadvacet let." Toto líčení shoduje se s mými upomínkami, vyjma leda ono čisté prádlo, jehož jsem si snad nepovšiml. Na jeho polopřátelské, poloposměšné hovory s malými studenty, protkané latinskými floskulemi, dobře se pamatuji.

Dílem asi z doslechu, dílem z vlastní fantasie spojil Hálek ve svém jmenovaném románu s touto zajímavou proletářskou figurou romantickou historku o nepřátelských srážkách Lamberových s nešlechetnou prý sestrou, která matku do hrobu přivedla a svého snoubence ošemetně zradila, vdavši se proti vůli své rodiny za bohatého penězoměnce. Již před vydáním onoho románu, který vyšel r. 1861, hned po svém vstoupení do konviktu slýchal jsem skutečně o Vamberovi, že posměšně pokřikuje na jednu bohatou dámu, kdykoliv se setká se skvostným jejím povozem. Co však bylo v oné historce o sestře pravdou, co pouhým výtvorem městských klepů nebo vymyslem básníkovým, nevím.

Kdežto Vambera tím romantickým smíchem, svými latinskými drobty, svou herkulskou postavou a jakousi banditskou noblessou a grandezzou

svého chování budil mou sympatii, ba skoro jakousi úctu, jevil se mi naproti tomu jeho nerozlučný soudruh prototypem spustlého ničemy. Byl malý, měl ježaté vlasy a na tvářích zrzavé štětiny; jedno oko stále mhouřil a na té straně stahoval se jeho ohyzdný obličej ve spoustu vrásek; pohled měl drze potměšilý a ústa věčně skřivena cynickým úšklebkem. Zdál se mi jako zlý duch nešťastného, kleslého Vambery. Nevymizí mi z paměti, jak jsem ho jednou potkal na dvoře Klementina: Belhal se líně, maje svou ježatou hlavu zdravým okem nachýlenu k levé dlani, ve které opatrně něco držel; v druhé ruce měl slámku, kterou mířil na ten neznámý předmět. Byl cele zaujat tím záhadným konáním. Když jsem došel k němu, shledal jsem, že drží v prstech velikou, zmítající sebou a bzučící mouchu, do jejíhož bříška s raffinovanou zdlouhavostí vrážel onu slámku. Jediné jeho oko, nachýlené chtivě nad obětí, divě se jiskřilo a tvář jeho měla tak odporný výraz ukrutné rozkoše, že jsem se téměř s hrůzou odvrátil. Od té chvíle spatřoval jsem v něm potměšilou lidskou bestii, buď ze vrozené zlomyslnosti nebo ze vzteku nad svým ponížením žhavě nenávidící všechno tvorstvo a málomocně ukájející toto záští alespoň pohledem na muka ubohého drobného zvířátka, které jedině dovedl podrobiti své moci. Pokládal jsem ho za schopna každého zločinu.

Minul jsem oba otrhance a stojím před branou, vedoucí do prvního dvora ohromné budovy Klementina. Tam je hned na levo vchod do semináře. Ale zrak můj zabloudil ještě na pravo, kde u postranní zdi chrámové seděla babka před nízkým, hrubým stolkem, na němž leželo několik housek a několik hromádek umouněného, zaprášeného, scvrklého ovoce.

Byla to žena oděná jako žebračka, s tělem k jedné straně pitvorně sraženým a zkrouceným, s obličejem chorobně opuchlým, zašedlé, zemité pleti. Seděla tu vždy ve svých chudých hadříkách jako do klubka schoulená, s rukama do zástěry zamotanýma a kývala obyčejně hlavou na křivo schýlenou jako porculánový mandarin.

Mrknul jsem po ní jen a zamířil na levo k fortně semináře; ale těch několik kroků stačilo, aby uzrálo ve mně náhlé rozhodnutí. Obrátil jsem se odhodlaně a zabočil k babici.

„Zaplatil bych vám zejtra — nebo pozejtří“ — rozpačitě nutím ze sebe, s ruměncem studu v obličeji.

„I dobře! dobře!“ pobízí mne babice a vzhlédá ke mně svým zvláštním způsobem, ponoukajícím vždy k útrpnosti i smíchu zároveň; nemohouc totiž náležitě zdvihnouti svou na křivo sraženou hlavu, zkroutila jen šikmo vzhůru z pod čela vypoulené oči.

Shrábnuv umouněnou, starou housku a pyramidku zubožených padavek, chvátám do semináře a baba kývá dále zmrzačenou hlavou.

Tísnil a zahanboval mě pocit, býti dlužníkem toho ubohého tvora, ale hlad přehlušil všechny námitky. Babice věděla, co znamená ono pozejtří, že musí zkrátka počkati do té neurčité doby, až dostanu z domova nějaký groš na přilepšenou; ale čekala trpělivě a poskytovala mně a jiným ochotně dále na dluh své bídné zboží až do jisté, ovšem nepříliš vysoké sumy, kdy přestala říkati: „Dobře, dobře!“ a kroutila

k neplatícímu odběrateli truchlivé oči s němou žalobou, nebo si mu dokonce postěžovala, že jí ten neb onen jeho soudruh již tolik a tolik dluhuje a ku placení se nemá. Odběratel ovšem porozuměl a příští dni proklouzl vždy plaše malým prostorem mezi zevnější branou Klementina a fortnou semináře, chráně se pohlednouti stranou, kde tušil němou výčitku ve zkroucených očích ubohé věřitelky. Sedíc právě naproti fortně, viděla každého, kdo vchází a vychází, znala nás všechny a zhruba i naše poměry. Poskytovala nám úvěr, poněvadž asi věděla, že nás v době nouze jen tato okolnost a v době majetnosti uznalosť za dřívější ochotu poutá k jejímu bídně zásobenému krámku.

S lehčí myslí vcházím do semináře. Přede mnou táhne se dlouhá šerá chodba, v klenutí ozdobená dvojitým hustým pásmem starých, potemnělých maleb, představujících hlavní výjevy ze života sv. Ignáce z Lojoly. Na levo stíhají se řadou četné výklenky oken, jdoucích do Křižovnické ulice a opatřených starožitnými ozdobnými mřížemi, v nichž spatřuje se i z železných prutů sestrojené jesuitské IHS a Maria v paprskovém kole. Po pravici je několik dveří a hned u vchodu zasklená budka fortníkova.

Tento fortník byl pro nás osobností důležitou. Kdo se opozdil přes tři čtvrtě na pátou, toho měl udat panu prefektovi, načež se provinilci dostalo trestu důtkou nebo újmou v jídle. A nikoho neměl pouštět ze semináře mimo čas určený k chůzi do gymnasia nebo na zvláštní dovolení prefektovo. Fortník byl sice přísný pán, ale sem tam, výjimkou přece zamhouřil oko, zvláště u těch, kteří si dovedli získati jeho přízeň. Proto jsme si ho všichni nadcházeli dle možnosti. Ale vedle své hrozivé cerberské stránky měl pro nás i druhou velmi sympatickou. Kdykoliv jsme šli kolem jeho skleněné klece, mrkli jsme po něm pohledem nesmělé naděje nebo dychtivého očekávání a tu se stávalo někdy, že na některého z nás zakýval svým tenkým ukazováčkem a zavolal jméno toho šťastného smrtelníka. Zachovával i tu svou důstojnou tvářnosť, ale myslím, že přece cítil s námi část našeho radostného pohnutí, když nám podával psaní z domova nebo dokonce nějakou mnohoslibnou škatuli.

Svým zevnějškem byl fortník statný ještě, pěkně rostlý muž, přihublého, ale zdravě červeného obličeje, vždy hladce oholený, vždy důstojného vzezření a pohybů vážně odměřených. Pokládal sebe jaksi také za našeho představeného a rád zabíhal v roli našeho duchovního napomínatele a rádce. Nosil jakýs portýrský frak s lesklými knoflíky, červenou vestu a vyšívanou sametovou domácí čepičku, kterou patrně pokládal za příslušenství své livreje, neboť brával ji i na vycházky do města. Portýrské berly neměl; ale za to byl na všech vycházkách za každého počasí veliký deštník jeho nerozlučným společníkem. Bez vyšívané čepičky a deštníku ho nikdo na ulici nespatřil.

Za jeho nepřítomnosti zastávala jej v úřadě choť, drobná, dobrá matrona, nesmělá a tichá jako putička. Její přítomností ztrácela fortna skoro všechnu svou hrozivost. Opozdilci oddechli si z hluboka, když za sklem budky místo přísného Cerbera spatřili dobrotivou, starou tvář ženskou v bílém čepečku, jejíž oči buď ani se nepozdvihly ze starých modliteb, do nichž byly stále pohrouženy, nebo jen ostýchavě po něm

zašilhaly přes počestné, koštěné brejle, jakoby ho prosila tím pohledem za odpuštění, že se stala bezděčným, ale zároveň němým (na to se mohl každý spolehnouti!) svědkem jeho poklesku.

Na pravo hned za fortnou vedou schody do dvou hořejších pater. Na jednom odstavci těch schodů stojí socha archanděla Michala se štítem, na němž září nápis: Quis ut deus? V prvním patře táhne se souběžně s dolejší chodba stejně dlouhá, v klenutí také řetězem starých maleb ozdobená, které tu představují výjevy ze života druhého jesuitského světce Františka Xaverského. I v druhém patře je stejná chodba jako obě dolejší, avšak bez maleb na stropě. Od schodů na levo je z této chodby vchod na kůr kostela Salvatorského, spojeného se seminářem visutou chodbičkou. Tudy jsme chodívali v neděli odpoledne na nešpory.

Já však ubírám se tou chodbou ku předu v opačném směru; po jedné straně ústí do ní dvéře několika seminářských pokojů, po druhé straně má dlouhou řadu oken, jimiž je viděti na Kamenný most a do Křižovnické ulice. Asi v polovici hlavní chodby zahybám do příčné chodby postranní a míjím v ní s pohledem náležitého respektu dvoje dvéře na pravici, jež patří k bytům našich dvou představených: vicerektora a prefekta. V chodbách již se šeří a sluhové seminářští roznášejí čerstvě naplněné olejové lampičky, jež rozsvěcují a zavěšují na určitých místech chodeb. Těchto sluhů bylo několik pro theology a jeden pro nás konviktisty. Chodili v dlouhých modrých zástěrách, byli oholeni a někteří nosili na temeni hlavy kulaté, přilehavé čepičky na způsob kněžských pokrývek tonsury. Byli známi a oslovováni jen svými křestními jmény, jako „pan Franc“ a t. d. Ponévadž přezdívky u nás konviktistů byly v bujném květu, nevyšli ani sluhové s prázdnem. Jednomu jsme na příklad mezi sebou neříkali jinak než Pifka Kdo ho jen chvíli pozoroval, musel uznati trefnost přezdívky. Sluha ten dbal nejvíce o klerikální nádech svého zevnějšku: nosil kulatou černou čepičku, měl pod ní v krátce stříhaných vlasech i přirozenou malou tonsuru, býval vždy hladce oholen a jeho úzký límeček nápadně se podobal kněžskému kolárku. Byl pořádný a čistotný až k pedanterii. Byl nevysoký, měl bezbarvý obličej ostrých rysů, špičatý nos, pichlavé nestálé oči, velmi čilé pohyby a rozhodně cholerickou letoru. Každé chvíle se na něco zlobil a pak sebou směšně potrhával, vyhazoval prudce jedním ramenem, bral rychle za sebou malé šňupce a střileje očima hněvivě kamsi stranou, ulevoval své „pifce“ překotnými, trhanými větami.

Zcela jiný byl „pan Anton“, domácí sluha nás konviktistů. Hubený, vyčouhlý kolohnát, náramně dlouhých rukou, váhavých pohybů, tváře vždy špatně holené a šatu zanedbaného. Vynikal dobromyslností, obmezeností, nečistotou a vroucí náklonností k lihovinám. Byl kovaný Němec a vězel pod pantoflem své ženy Češky, velmi statné a rázné osoby.

V semináři bylo jako kdysi na Karlštejně. Manželky světských jeho sluhů a zřízenců směly tam za dne docházeti, ale před večerem musely bez vyjimky jeho zdi opustiti. Přes noc nesměla zůstati žádná ženská bytost pod seminářskou střechou. Náš Anton měl v předsíňce našeho velkého dormitáře zapažený kumbálek, odkud bylo za dne leckdy slyšeti peprné manželské levity. Po jejím odchodu stěžovával si nám pak Antoň

důvěrně na domácí tyranku. Avšak přísnosť její byla snadně pochopitelna, zejména v dobách, kdy pan manžel míval svou kvartální nemoc, jevící se v podivném lesku očí, v neobyčejné hovornosti, ale zároveň těžkosti jazyka a zvláště v nejistotě nohou. Chodíval pak po starých, důkladných dlaždicích chodby seminářské, jako by to byla paluba korábu, zmítaného bouří. Jednou byl by málem navždy sletěl přes palubu. Čekali jsme v refektáři netrpělivě na večeři. Konečně podařilo se Antonovi s dlouhým prkénkem talířů v rukou vyrejdovati šťastně soutěskou dveří z kuchyně do širého prostoru refektáře; ale zde nastával mu zase obtížný úkol, doplaviti se bouřnými vlnami na příč k nejvyššímu stolu. Všichni stopovali jsme s napjetím jeho nebezpečnou plavbu. Anton konal divy ekvilibristiky, kterých by mu byl záviděl leckterý hrdina trapezu, prkénko v jeho rukou hourácelo se strany na stranu, cínové talíře na něm tančily skočnou, že řídký jejich obsah rozléval se kolem do kola a konečně, když Anton místo ke stolu oktavánů a septimánů zabloudil k nám sekundánům, vhupl i jeden talíř kaše bez okolků do druhého. Překvapený nosič zamumlal jen v suchém humoru: „Da sitzen wieder zwei auf einander!“ ale v tom všiml si pan prefekt jeho svízelů a zachránil naši večeři před úplným ztroskotáním. Povolal „Pifku“ na pomoc, ten odebral Antonovi ohrožené prkénko a posloužil nám s obvyklou přesností, potrhávaje při tom hlavou i ramenem a vrhaje jizlivé pohledy dolů ke vchodu refektáře, kde nešťastný Anton úplně zmožen poklesl na lavici, vroubící ohromná kamna. Rozumí se, že vinník druhého dne utržil pořádnou důtku, nejen od své ženy, ale i od našich představených a bezpochyby vznášelo se nad ním na vlásku propuštění ze služby; ale na konec mu přece odpuštěno a skroušený hříšník přísahal nám svatosvatě, že se již do smrti pálenky nedotkne. Netřeba dodávati, že přísahu svou zrušil o nejbližším kvartále.

Na konci příčné chodby, jíž se v duchu znova ubírám, tu kde se v rovném úhlu sbíhala se zadní chodbou podélnou, bylo „museum“ (studovna), dlouhá síň, upravená z původního pokračování oné příčné chodby. Z počátku byly naše studovny v jiných místnostech a později bylo vedle dotčeného t. zv. „velkého musea“ ještě „museum malé“; ale mně utkvělo ono „velké“ nejvíce v paměti. Stály tu na příč za sebou, dlouhou řadou černě natřené pulty; byly dvojité, se spádem na obě strany, a při každém seděli čtyři konviktisté, po dvou naproti sobě. Pulty byly otvírací, s dvěma víky na každé straně; každému účastníkovi patřila tedy čtvrtina celého pultu. Ve vnitřní přihrádce pultu pod víkem měl své knihy a sešity; zavřel-li víko, sloužila mu nakloněná jeho plocha za psací a studijní podlohu. Každý měl klíč od svého oddělení pultu a od malé zásuvky pod hlavní jeho přihrádkou. Na plochém hřebenu pultu stály dva kalamáře a dva svícny s millovými svíčkami, určené ku společnému užívání vždy dvou proti sobě sedících studentů. Své oddělení pultu pokládal každý za sacrosanctum, jehož se nesměla dotknouti ruka cizí a veliké rozčilení vzbudilo mezi námi, když jednou náš představený porušil toto pultovní tajemství, pátraje po nějakých zapovězených knihách.

Nejblíže u dveří seděli žáci nižších tříd a dále vyšší až k oktavánům, z nichž jeden byl dozorcem musea. Ve tři čtvrtě na pět svíce rozsvíceny,

každý musel seděti u svého pultu a začalo tiché studium, které trvalo až asi do čtvrt na osm, kdy je ukončil hlas zvonce, volající nás k večeři do refektáře. Po dobu studia bylo vedle obracení listů nebo skřípání per slyšeti jen leda tu a tam klapnutí pultu nebo tichý šepot; stal-li se šepot rušivějším, zakročil některý vyrušovaný soused nebo sám dozorce. Časem dostavil se na inspekci pan prefekt a prošel zvolna celou síní. Z pravidla měli jsme s učením na příští den tolik práce, že jsme studijní ty hodiny svědomitě zachovávali; ale když toho nebylo, tropili jsme různá allotria, četli zábavné knihy, slepovali z lepenky jesličky a jiné trety, vyráběli elektrické stroje, psali povídky a básně pro tajný konviktský časopis, neb dokonce hráli v šachy a karty, při čemž zdvižená víka pultů tvořila nám ochrannou stěnu proti inspekčním návštěvám prefektovým. Poznávali jsme jeho kroky hned venku na chodbě a jakmile se ozvaly, padala rychle víka pultů, zapovězené věci mizely pod nimi a na nich objevovaly se otevřené mluvnice nebo fysiky, v nichž jsme při vstoupení jeho již na pohled celou duší byli pohrouženi.

(Pokračování.)

Z obrazů Rembrandtových:

ANCHISES V JESKYNI.

Prázdniny v Římě.

Píše Lad. Brtnický.

(Dokončení.)

Které místo máme považovati za miniaturní nápodobeninu údolí Tempe, pověstného svou krásou, je dosti snadno hádati. Okolo villy teče v nehluboké dolině úzký potok, který patrně měl představovati řeku Peneus. Podle něho viděti zbytky terrassovitých substrukcí. Krásou ovšem vyrovnalo se toto facsimile svému thessalskému vzoru tak málo, jako různá naše „Švýcarska“ pravému Švýcarsku. Canopus bylo pověstné město v Egyptě. Mělo slavný chrám, k němuž z Alexandrie po Nilu na lodicích se putovalo. Tyto pouti bývaly spojeny často s mnohým bujným veselím: na cestě mnohé hostince lákaly poutníka, aby si pohověl na břehu a rozjařil se vínem i zvukem loutny. Místo to jako Egypt vůbec bylo Hadrianovi dobře známo. Cesta do Egypta byla u Římanů v oblibě; známe celou řádu turistických podpisů antických na pověstné soše Memnonově. Které místo Hadrianovy villy mělo býti nápodobením Canopa, dalo se náhodou také konstatovati. Na mramorové desce nalezen nápis „půvaby Canopské“. Místo nálezu má asi tu podobu: nehluboké údolí, druhdy patrně vodou naplněné, lemováno po obou stranách řadou malých cell. Myslíme-li si nádherné čluny, jezdící po tomto „Nilu“ a přirážející dle chuti k cellám, nádherně upraveným, kde kyne zábava a okřání, objeví se místo dosti půvabným. V pozadí údolu zvedá se věčí stavba s výklenky, ze kterých, jak se zdá, voda s šumotem se valila; nepřicházela ovšem z nepatrného Pseudo-Penea, který v horkém létě vysychá, nýbrž dodával ji vodovod.

Slovo Poecile jest název sloupového loubí v Athénách, jež ozdobeno bylo obrazy z pověstí a dějin athénských. Kde je v troskách villy místo, jež mělo býti jeho nápodobením? V jedné části zřícenin strmí dlouhá zeď a velice vysoká, osaměle stojící; několik dveří dovoluje místy přejíti z jedné strany její na druhou. Přimyslíme li si z obou stran řadu vysokých sloupů, které nesly strop, na holou kostru cihlovou doplníme omítku a na ni po příkladu athénské stoy malby: pak máme dvojitou chodbu sloupovou, která v každém okamžiku dne buď na té neb na oné straně poskytovala stinnou procházku. Tím jsme s hledáním oněch vyjmenovaných částí villy hotovi a bylo by neplodným hádáním, vykládati jiné části trosek za to či ono. Víme tedy o ostatních partiích zřícenin jen tolik, co samy sebou nám povídají. Množství malých komůrek nedaleko „stoy“ uvádí se titulem cento camerelle: snad celly otroků nebo tělesné stráže. Obydlí císařovo samo spatřují vykladatelé v severní části rozsáhlého komplexu. Trosky ty ukazují na menší komnaty, jež mohly býti obydlím. V sousedství zase viděti zbytky nesmírného portiku,

který pro úlomky drahocenných mramorů a podstavce, jež patrně druhdy nesly sochy, nazván byl od archeologů piazza d'oro (zlaté náměstí). Za ním rozkládá se rozsáhlý sál, jehož četné výklenky bývaly osvětlovány horním světlem: okolnost, ze které se soudí, že v nich stávaly sochy neobyčejné umělecké ceny.

Mezi nejrozkošnější části antických vill a měst náležela nymphaea, budovy to, do kterých vedena v hojnosti voda, aby tvořila vodopády a vodotrysky k ochlazení vzduchu. Jakou lahodu takovýto zjev spůsobuje uprostřed domů a města, nejlépe pocítíme v Římě u pověstné fontany Trevi: z úzkých, těsných ulic vystoupíme na malé náměstí a svěží, bouřlivý hukot a šumot vody vítá náš sluch. I ve ville Hadrianově najdeme krásné nymphaeum čili, jak je archeologové nazývají, natatorium. Zařízení jeho neukazuje na mocné vodopády, však dává nicméně uhodnouti budovu, jež zajisté činila dojem neobyčejně líbezný. Představme si budovu kulatou, jejíž průměr jest okolo 40 m., jejíž stěna je provázena kruhem sloupů; v mramorové podlaze vybudována 5 m. široká strouha, jež taktéž kruh tvoří a zavírá ve svém středu jako ostrov pěknou kulatou síň, jež jenom jedním mostem s oním sloupením souvisí. Doplňme si v duchu mramorové obložení holých cihlových stěn, pěkné reliefy (úlomky nějakých Tritonů a Nereoven mezi tím kamením nalezeny) a máme rozkošný obraz — škoda že jen v mysli své! Jak pěkným bylo by míti kouzelný proutek a vrátiti rozbitému kamení původní lesk a krásu!

Ve ville Hadrianově nalézá se však také něco, co dle našich pojmů do „zátiší“ venkovského nepatří: závodiště a dvě divadla! Latinské a řecké nazvali je archeologové. Řecká literatura, u Římanů dávno zdomácnělá, těšila se i přízni Hadrianově. Jako mladý muž, ještě soukromník, vyznal se daleko lépe v řečtině než v latině. Jsa quaestorem a předčítaje v senátě řeč císaře Trajana, mluvil tak nevkusně latinsky, že utržil výsměch. To teprve pohnulo jej k pilnému studiu latinského řečnění. Básnil po řecku i po latinsku. Několik veršíků jeho, jež starý biograf cituje, neukazuje ovšem žádné poesie. Grammatik Florus, naráželje na ustavičné cestování Hadrianovo po světě, napsal o něm verše:

Caesarem bych nechtěl býti,
toulati se v Britannii
snášet v dálce skytské mrazy.

Hadrian odpověděl:

Florem bych já nechtěl býti,
toulati se po hospodách,
po krčmách se povalovat,
snášet choutky rozpustilců.

To je verš příležitostní, ale následující básnička jest výlev osobních citů. Sestárlý císař, maje smrt před očima, oslovuje svou „dušičku“ verši plnými deminutiv:

Dušičko těkavá, milounká,
družko a hosti v těle mém,
odejdeš nyní na místa
tmavounká, chladná, prázdnounká,
tvé zvyklé žerty utuchnou.

Kdo by toužil po originálu, nechť slyší:

Animula v gula, blandula,
hospes comesque corporis,
quae nunc abibis in loca
pallidula, rigida, nudula,
nec, ut soles, dabis iocos.

A biograf dokládá: takové verše, ne o mnoho lepší, psal i po řecku. Hadrian měl zvláštní gusto literární: starolatinského básníka Ennia kladl nad Vergilia. Tak, jakoby se někomu líbil Šebestián Hněvkovský lépe než Vrchlický.

Ještě jiným částem villy dávají se určitá jména. Mluví se o bibliothéce, o basilice a o jiných. Ale zříceniny jsou pusté a nezřetelné; nepovídají vám nic a smějí se tiše konjekturám archeologů. Bují mezi nimi vysoká tráva, křoví a stromy, jmenovitě pěkné na některých místech cypřiše. Toto spojení trosek a vegetace spůsobuje známý dojem malebné romantiky. Při všech obtížích srpnového italského slunce jest to zvláštní požitek blouditi sám těmito místy, usednouti na zbořenou zeď a oddati se dojmům samoty. Člověk při tom ztratí z mysli Hadriana, ztratí celou historii římskou, ale najde sebe sama.

IV.

(Na Palatinu.)

— — — Tu štít se chýlí,
tu v kusech leží sloupů pořadí;
sklep dusný, freska zvlhla, v pozadí
sov hnízda — jsou to lázně? chrámy? domy?
Kdo víš to, mluv! A vše co vyzradí
nám věda, jest, že jsou to zdiva zlomy . . .
Patř na císařský vrch! Kdež trofej bez pohromy?

Byron.

Napsal jsem, že villa Hadrianova jest majetkem státním. Není to zcela pravda, neboť kousek jí náleží také mně. Vláda italská nemá ovšem o tom mém spolumajetnictví ani zdání. Vstrčil jsem svůj kus villy do kapsy, dovezl jej domů a nyní leží jako mramorové těžítko na mém psacím stole. Přiznávám se veřejně k této nepoctivosti a doufám, že vláda italská, až přečte tyto řádky, nebude diplomatickou cestou loupeže mé zpět vymáhati. Leží tu přede mnou ještě jiný kus bílého mramoru. Jest to část císařského paláce na pahorku Palatinském. Pozoruji tento střep a několik fotografií; hledím obnoviti ve své mysli živou vzpomínku na své dojmy a studia a vzbuditi ve čtenáři, který věnuje laskavou pozornost mému vypravování, aspoň část té tiché zábavy, které procházeje se mezi starými troskami, jsem užil. Bylo by ovšem třeba k dosažení tohoto cíle péra mnohem zručnějšího; však přijměte aspoň tento slabý odlesk konaných studií, zažité radosti, tichého, dumavého štěstí.

Dopijme svou granitu v kavárně, odložme časopisy, opusťme stinný ač ne chladný útulek, kde se hovoří, čte a kouří, a kráčejme trpělivě

horkými ulicemi z živého města do mrtvého, z Corsa k Palatinu. Máme na cestě místo, kde kus starého Říma zeje uprostřed nového jako oaza v poušti či poušť v oaze: forum Trajanovo. Vidíme starou dlažbu a menší, věčí kusy mramorových sloupů ve čtyřech řadách, zbytky to basiliky. A za nimi trčí jeden obrovský, všechny domy okolní převyšující sloup do výše 42 m. Jest dutý a uvnitř točitými schody opatřen. Nepřetržitá řada reliefů, obrazy válek Trajanových na Dunaji vedených, nerozeznatelné a deštěm ohlodané, vinou se spirálou okolo něho až po hlavici, na jejížto desce sochu císařovu nahradil apoštol Petr. A jako když kolem spícího děda výměnkáře skotačí veselé děti, tak zde okolo mrtvého města antického, ohraženého zábradlím, na vyvýšeném okolním náměstí šumí život přítomný, hrčí omnibusy, chodí lidé. Nahoře shon, dole prázdno. Ale ne zcela. Viděli jste známý obraz představující zříceniny Ninivské a v nich při svitu měsíce obcházející lvy? Zde najdete parodii jeho: po staré dlažbě vlekou se líně nebo válejí při svitu slunečném kočky. Hoďte dolů nějaké sousto a za chvíli jich uvidíte patnáct pohromadě.

Pohleďte vzhůru k soše Petrově a představte si, že socha ta, nad hlavami našimi tak povýšená, kdyby tam byla stála v 1. stol. po Kr., byla by stála právě n a z e m i. Tak vysoký zde býval před Trajanem pahorek. Quirinalské návrší vybíhalo druhdy daleko blíže ke Capitoliu, než nyní, tak že jen těsné údolí spojovalo římské forum a jeho pokračování, fora císařská, s polem Martovým. To bylo nepohodlno a císař Trajan provedl důkladnou regulaci. Asi 275.000 čtv. stop soukromé půdy bylo vykoupeno a odvezen pahorek, jehož obsah se rovnal as 25,000.000 k. stop. Na památku té změny senat a národ římský postavil čestný sloup právě tak vysoký, jak vysoký kopec z místa toho byl odvezen.

Forum Trajanovo, jež na tom místě povstalo, zřízeno stavitelem Apollodorem z Damašku, náleželo k nejskvělejším architektonickým zjevům starého Říma. Vítěznou branou vcházelo se na ně od jihu, širá skvostná sloupení je objímala a k nim na západě a na východě připojovaly se půlkruhem dvě veliké exedry, jichžto zbytky pohlceny jsou v domech okolních. Pak přišla rozsáhlá basilica Ulpia, jejíž část prostřední, asi třetinu, odkrytou vidíme. Vykopána byla r. 1812 za vlády francouzské. Za basilikou zvedá se Trajanův sloup, jehož podstavec do r. 1812 různými stavbami byl zakryt. Blízko něho bývala bibliotheca Ulpia a severněji, kde nyní stojí kostely S. Maria de Loreto a S. nome di Maria, chrám zbožněného Trajana, jeho nástupcem založený. Jak ušlechtilé a vkusné byly ornamentální ozdoby těchto staveb, můžeme pozorovati v museu Lateranském, kam mnohé z nich zabloudily. Jsou to pravé skvosty pěkně ze skvělého mramoru vytesaných konsol. Neobyčejný dojem učinilo forum to na Konstantina II., když opustiv své sídlo, Milán, Řím (r. 356) navštívil. S úžasem prohlížel stavitelské divy maje ten dojem, jakoby to, co právě viděl, všechno převyšovalo. Přece však dojalo ho Trajanovo forum nejmocněji. Vida překrásnou jízdeckou sochu císařovu pravil, že aspoň koně toho i chce i může napodobiti. Perský kníže Hormisdas, jenž byl v jeho průvodě, poznamenal však

případně: ano, ale pak by bylo nutno opatřiti tomu koni podobnou stáj, jako má tento.

Rozlučme se s upomínkou na Trajana, dobyvatele Rumunska a Sedmihrad, jenž svou kolonisací Dunajských břehů dal vznik národu Rumunskému, nedejme se připoutati ani obrovskou hmotou colossea ani nás nezadrž forum římské, se svými sterými a sterými reminiscencemi. Palatinský pahorek jest náš cíl, tato kolébka Říma, toto jádro, z něhož vyrostlo celé město a celá ta historie, jež do kruhů širších a širších zasahujíc stala se historií celého světa. Na Palatinu stál Řím Romulův. Legenda o počátcích jeho vypravující ovšem pojímá také Capitolium v obvod prvotního města a záhy připojuje k němu Quirinal: však vypravování to úsudek náš nezmate. Víme, že pozdější dějepisci, zaslepeni jsouce krásou a velikostí města, představovali si je hned při počátku večím než bylo. Vedle jejich zpráv zachovány však ve tradici patrné toho stopy, že byla kdysi doba, kdy Palatin sám o sobě byl osadou. Zajímavým toho dokladem jest i očistný obřad luperkalií. Jako každý rolník jednou ročně obcházel okolo svého pole, obětoval oběť a tak „očišťoval“ a posvěcoval svůj pozemek, tak očišťováno bylo zvláštními obřady i staré město Palatinské. Luperci, kteří obřad ten konali, běhali, kožemi jsouce toliko opásáni, kolem Palatinu. Řím rostl a zahrnul sedm pahorků, avšak starodávný zvyk následkem konservativnosti, která ve věcech sakrálních lpí houževnatě na starodávném, zůstal nezměněn. Ještě za doby císařské běhali luperci okolo Palatina, ba slavnosť ta přečkala i starověk a zrušena byla teprve od papeže Gelasia I., jenž ji nahradil svátkem očišťování panny Marie (r. 494).

Byla dobře a pevně založena tato nejstarší osada. Pevné zdi z tufových kvádrů tvořily hradbu, jež po kraji pahorku se táhla. Na severu brána zvaná Mugonia otvírala se proti nižinám fora; byla prý to brána „bučivá“ (mugire), poněvadž pastevci palatinští tudy vyháněli svůj bučící skot. Jiná brána Romana byla na západě; od jihu vedly na pahorek schody Kakovy, zvané tak podle zlého obra, s nímž Herkules pod Palatinem boj svedl. Nebyla to maličkost, takovýto zápas; neboť Kakus byl synem boha Vulkana a měl v boji k disposici plameny, jež chrlil z úst. Však palice Herkulova je rázem uhasila. Římané věděli o mnohých místech a stavbách na Palatinu, které sahaly prý původem až do prvních počátků města. Na jihu stála chatrč Romulova, v níž od Faustula byl vychován; blízko bylo auguraculum, budova označující místo, z něhož před založením pozoroval let ptáků, vůli bohů zkoumaje. Veliký dřín rozkládal tam ještě za císaře Caliguly své větve: bylo to kopí, které Romulus sem hodil s protějšího Aventinu. Zabodlo se do země tak, že nebylo možno žádnou silou je vytrhnouti, zapustilo kořeny a stalo se pěkným stromem. Římané si ho vážili jako svátosti. Zdálo-li se někomu z mimojdoucích, že vadne, volal o vodu a lidé jako při požáru se sbíhali a zalévali kořeny stromu. Za Caliguly byl zničen. Opravovali schody Kakovy a při tom poškodili kořeny jeho. Ze svatyň, jichžto původ sahá až do prvních dob Říma, domnívá se archeolog Pietro Rosa, že nalezl základ chrámu Joviše Statora. „Joviši Zastaviteli“, modlil se Romulus, když zástupy jeho severně Palatina strženy na útěk, „zastav na tomto

místě hanebný útěk náš a já tobě, Zastaviteli, na tomto místě vystavím chrám.“ Jupiter dal se uprositi a Romulus zasvětil mu prozatím jen ohradu chrámovou. Chrám sám po druhé byl slíben v bitvě u Sentina, skoro o 500 let později, a pak vystavěn.

Rosa spatřuje zbytky chrámu toho v určité rozvalině na severu pahorku; však jsou mnohé pochybnosti o pravosti toho náhledu a Jupiter Stator měl svatyni svou asi níže, při Svaté cestě pod Palatinem. Byl to pevný chrám, do něhož svolal konsul Cicero v osudném roce senat a kdež zahřmělo Catilinovi v uši pověstné quousque tandem. Právě tak nelze vykázati určitého místa oné bohyni, kterou Římané si přinesli až z asijského města Pessinuntu, Velké Matce, Cybele, jejíž idol, černý to meteor, nejzachovalejší Říman měl ve svých rukou donésti od přístavu do Říma. Mladý Scipio Nasica byl uznán hodným toho úkolu. Mnoho jiných svatyň bylo na Palatinu; Bakchus, Juno Sospita, Venuše, Fortuna měli tu své chrámy a chrámky. Měla tu oltář i bohyně Zimnice (močálovitá údolí okolní pohnula patrně obyvatele tuto zlou bytosť obětmi usmiřovati) a zvláštní bohyně Viriplaca, v jejížto svatyni smiřovali se rozhněvaní manželé. Palatin byl však také obydlím pro smrtelné lidi, kteří ze svých domů, stály-li blízko svahu, měli pěkný rozhled. Tam bydlel Grakchus, tam bydlel řečník Hortensius a ještě slavnější řečník Cicero, jenž o svém obydlí pravil kdesi: „můj dům je před očima celého Říma.“ Byl to dům jako pán jeho těžce osudy zmítaný. Demagog Clodius přičiniv se o vyobcování chlubného řečníka vylil zlost svou také na jeho domě. Rozbořil jej a zničil; část proměnil ve svatyni Svobody — jaká ironie! — část připojil k sousednímu sloupení, jež byl zřídil Catullus, s částí pamatoval na sebe. Ale již za rok dostalo se Ciceronovi skvělého zadostiučinění. Byl zpět povolán, přivítán okázale, dům jemu vrácen a svatyně Svobody přes všechny „náboženské“ námitky protivníkovy zrušena. Státní pokladna nahradila mu škody spustošením majetku spůsobené.

Však většina těchto rozsáhlých trosek, mezi kterými se za frank vstupného procházíme, náleží době císařské. Slávu pahorku založil císař Augustus tím, že na něm se usídlil. Obydlí jeho na Palatinu bylo však zcela občansky skromné. Bydlel v domě, jenž náležíval řečníku Hortensiovi, kde byly krátké sloupy z albského kamene, nikoliv mramorové, kde komnaty neměly ani skvělých mosaik ani nádherných ozdob. Pak skoupil na Palatinu větší komplex pozemků, jež určil pro stavby veřejné. Na Palatinu povstal skvělý chrám z bílého karrarského mramoru, zasvěcený Apollinovi, sloupení, bibliothéka, chrámek Vestin, což všechno dohromady tvořilo nádherný komplex budov plný ozdob sochařských. Velkou branou stoupalo se do nádvoří a na ní stál čtverospřežný vůz s Apollinem a Dianou, celá skupina z jednoho balvanu od řeckého sochaře Lysia vytesána. Rozsáhlé nádvoří obklopeno bylo sloupením z mramoru afrického. Mezi sloupy stály sochy 50 dcer Danaových a proti nim pod širým nebem jízdné sochy jich manželů, 50 synů Aegyptových. Otec Danaos sám tu stál s mečem taseným, jakoby dcery své pobízel k osudné vraždě. Okolo oltáře na nádvoří skvělo se proslavené dílo umělce Myrona: kovové krávy, za starověku pro živost svou tak velebené. Pak přicházelo se do chrámu, jehož dvéře zdobily reliefy ze slonoviny, v němž skvěly

se sochy Latony, Apollona, Diany a mnoho skvostných, uměleckých darů. Byl mezi nimi i krásný svícen v podobě kovového stromu, s jehož větví lampy visely, část to kořisti Alexandra Velikého, různými osudy do Říma zanesená. Knihy Sibylliny našly v chrámě tom v podzemní skrýši bezpečný útulek a přečkaly i zhoubu jeho, která jej stihla při požáru v noci na den 19. března r. 363.

K chrámu připojena byla také bibliothéka latinská a řecká, v níž jmenovitě právnická literatura byla zastoupena a v níž, na rozdíl od našich veřejných knihoven, ukládána byla jen díla lepší. Síně bibliothéky zdobily kovové medaillony, představující podobizny slavných spisovatelů; byly sestaveny podle literárních odborů. Jmenovitě pozoruhodnou ozdobou bibliothéky byla kolossální bronzová socha Augustova, skoro 15 metrů vysoká. Pozdější koloss Neronův, jenž stál severně Palatina, ji ovšem výškou daleko předstihoval, jsa více než dvakrát větší (31·5 metrů). Všechny tyto budovy i kulatý chrámek Vestin, který jako duplikát chrámu Vestina na foru stojícího Augustus blíže svého příbytku vystavěl, zmizely úplně beze stopy. Místo jejich bylo ve ville Millsově.

Obydlí Augustovo bylo nepatrným začátkem rozsáhlých staveb, které zneuáhla naplnily svou nádherou celý Palatin a daly názvu pahorku význam „palác", ve kterémž významu slovo pak do všech jazyků evropských přešlo. Tiberius k domu Augustovu připojil svůj rodný dům, jenž vyplňoval západní stranu Palatinu. Caligula, nejsa spokojen s rozsahem pahorku, rozšířil plochu jeho širými terrassami, na mocných pilířích a klenbách spočívajícími, tak že pahorek potom vybíhal až k foru římskému a stavby jeho spojeny s chrámem Dioskurů, jež Caligula „učinil vrátnými svého paláce". Bláznivý tyran chodíval často do chrámu tohoto a postavil se mezi sochy obou heroů, aby lidé se mu klaněli. Joviše Kapitolského pokládal za svého soupeře, stával u sochy jeho a šeptal mu do ucha slova Homerova: „buď ty mne nebo já tebe". Konečně pravil, že prý prosbami jeho pohnut učinil s ním smír a aby mu byl blízkým sousedem, spojil Palatin a Capitolium mostem. Nesmyslné tyto stavby zmizely zase po smrti Caligulově. Byly to kousky toho druhu, v jakých si tento střeštěnec liboval: vyplňovati údolí, srovnávati hory, zasypávati hrázemi moře a prováděti to, co zdálo se nemožným, bylo při stavbách jeho hlavním cílem. Tak se mu podařilo veliký poklad 27 milionů zlatých, který spořivý Tiberius nahromadil, během jednoho roku promrhati. Následovalo pak nejšpinavější vydírání, daně ze všech možných i nemožných věcí. Čtyry léta vyssával a děsil tento tyran svou ukrutností Řím. Však r. 41 stihla jej krvavá odplata. Místo jeho vraždy je pravděpodobně stinná chodba polopodzemní — cryptoporticus — v létech 60tých zcela odkrytá. Táhne se podle bývalého domu Tiberiova a dvě ramena její, v pravém úhlu ohnutá, vedou jednak ku domnělému chrámu Joviše Statora, jednak do paláce Domitianova. Klenba její z větší části zmizela; pokud zachována, má místy otvory, jimiž byla chodba osvětlována. Slyšme tedy historii spiknutí, následkem jehož Caligula zde zahynul. Sosnoval je hlavně vojenský tribun Cassius Chaerea, jehož císař často zneužíval za kata své ukrutnosti a neukazoval-li se při tomto řemesle dosti tvrdým, stíhal jej posměchem jako změkčilého zbabělce. Poslední katovskou úlohu konal

Cassius proti ženě. Žalován kdosi pro velezrádné řeči a herečka Quintilia měla svým svědectvím jeho záhubu zpečetiti. Nesvědčila a byla na rozkaz císařův od Cassia mučena. Zmužilá žena přestála trýzeň a nepokořila se k žádnému očekávanému vyznání. Přivedli ji pak před císaře tak zuboženou, že sám se nad ní slitoval a propustil ji s hojným bolestným. Scéna ta neobyčejně rozjitřila Cassia. Jak dlouho má šířiti ještě bolest, muka mezi nevinnými lidmi, jsa nedůstojným nástrojem v rukou tyranových? Hledal a našel spoluúčastníky k odvážnému činu; byli to jiní dva tribuni vojenští a sám velitel tělesné stráže. Však ačkoliv k podniku byl odhodlán, nemohl se dlouho k činu dostati a propásl z pochopitelné bázně mnohou příležitosť. Konečně ustanovil si nezvratně, že útok učiní v době scénických her, které se každoročně konaly ku poctě císaře Augusta na Palatinu. Bývalo k tomu cíli vystavěno dřevěné divadlo. Minul první den slavnosti, minul druhý, třetí a nestalo se dosud nic. Čtvrtého dne císař mezi hrou opustil divadlo a ubíral se do lázní. Nešel tou cestou, kterou před ním kráčel strýc jeho Claudius, nýbrž uchýlil se do kryptoportiku, hledaje tam Asiaty, které objednal, aby se produkovali svými tanci Cornelius Sabinus přistoupí k němu a žádá o heslo denní. „Jupiter" praví císař. „Tu máš jeho hněv," dokládá Cassius a poraní jej na hlavě. Sabinus jej dobil. Toho dne žádal Cassius heslo od senatu. Zdálo se, že svoboda Římu se vrátí a nebude žádného tyrana více. Však germanská tělesná stráž, která hned při první zprávě smrt císařovu několika vraždami mstila a sotva se dala zdržeti, aby nepovraždila všechno obecenstvo v divadle, usoudila jinak a vytáhše strýce Caligulova Claudia z úkrytu, kde z bázně před rozpoutanou zuřivostí jejich se skrýval, oznámili strachem se třesoucímu, že musí být císařem. Cassius Chaerea splatil svůj podnik smrtí.

V historii paláce císařského nejdůležitějším mužem jest jiný tyran, Nero, jehož pověstný „zlatý dům" však rozkládal se nejvíce na Esquilinu. Stavby palatinské spojeny byly s esquilinskými prostředkem „domu přechodního" na Velii. Zdali na Palatinu při tom něco přestavováno, není známo. Velikolepou stavbu však provedl na pahorku tomto Domitian. Také on byl ve stavbách marnotratníkem, jak popisy nádherných jeho staveb svědčí. Navštivme zbytky jeho rozsáhlého paláce; sledujme skrytou chodbu, kde zhynul Caligula, zahněme na levo a po schodech vystoupíme z prohlubně zase na povrch země. Stojíme v komplexu staveb, jež z cihlových trosek dle nalezených zbytků nádhery a dle starých popisů do bývalé skvostné krásy doplniti náleží mezi příjemné zábavy fantasie. Není divu, že žáci francouzské školy archeologicko-umělecké, jež má ve ville Medičejské své sídlo, věnují svou píli nákresům takovýchto rekonstrukcí, ačkoliv práce podobného druhu nemají pražádného praktického významu. Který architekt archeologie znalý necítil by se lákán k takovémuto básnění? Konstruujme tedy jdouce jen po stopách bezpečných Domitianův palác. Střed jeho zaujímá rozsáhlý peristyl pokrývající 1316□m. Přidejme do této pusté plochy, po jejichžto sloupech zbyla jen prázdná místa, čerstvou zeleň a kvítí, jaké vídati v ambitech klášterních, vztyčme vůkol 48 sloupů mramorových, obložme mramorem stěnu, která s těmito sloupy tvořila čtyrstrannou chodbu, a vznikne

nádherný dvůr, jenž zaslouží, aby se v něm procházel pán světa. Před peristylem, směrem ku Svaté cestě, leží tři velké síně, které již v minulém století byly vykopány. Tehdejší majitel těchto zahrad, vévoda Farnesský, dal na místě tomto kopati a muž, jehož důmyslu práce tato svěřena, kněz a archeolog Francesco Bianchini, objevil zbytky velké nádhery. Prostřední síň, rozměru asi 40 × 30 m., dostala jméno síně královské, sala regia. Měla hlavní vchod k severozápadu na terrasse proti Svaté cestě obrácené. Na opáčné straně byla exedra a podle ní dvoje dvéře do peristylu vedoucí. Ve stěnách byly veliké výklenky, vroubené sloupy, ukončené nahoře mramorovou římsou a v nich stály kolossální sochy z čediče, tedy kamene velmi tvrdého, jejž sochař nevolíval za svou látku. Zdi této síně trčí dosud dosti vysoko, průměrně do výše 5 m.; na jednom místě jest kus 11 m vysoký a teprve v té výšce jsou stopy začínající klenby. Když Bianchini r. 1726 tuto síň objevil, bylo v ní ještě dosti ozdob sochařských a architektonických, jež pak do světa rozvláčeny. Dva krásné sloupy ze žlutého mramoru 6·2 m. vysoké s podstavami bílého mramoru prodány za 2000 zecchinů; velikého mramorového prahu, podle něhož stály, užito za oltář v pantheonu, kusy mramorového vlysu odvezeny do musea neapolského a dvě čedičové sochy, představující mladistvého Herkula a Bakcha Faunem vedeného dostaly se do Parmy, kde zdobí královskou obrazárnu. — Byla-li tato síň dle obyčejného předpokládání tím, co u soukromého domu slulo tablinum, pak jest to parádní síň přijímací. Z východní strany přiléhá k ní jiná menší, lararium, domácí kaple. Kámen oltáři podobný, očazený, jenž tu nalezen, vedl k této domněnce. Ještě něco zajímavého tu nalezeno: veliký kus čediče kuželovité formy, tři stopy dlouhý. Popis jeho shoduje se asi s popisem meteoru, jenž byl ctěn pod jménem boha Elegabala a jejž císař stejného jména přivezl ze syrské Emesy do Říma. Kámen je nyní zase ztracen.

Zanechme lararia, nechoďme do sklepa, za ním se nalézajícího, kde Bianchini nalezl velikou amforu označenou jménem L. Purellia Gemella, a prohlédněme síň druhou, která na opáčné straně s královskou síní sousedí. Dle zařízení svého, dle zbytků pěkné mramorové mříže, která oddělovala apsidu od části ostatní, jest to asi basilika, budova ke konání soudů určená. Císařové častěji vykonávali doma s družinou ráděů právnických úřad soudcovský. Basilika podle zvyku rozdělena byla řadami sloupů v několik lodí; zde však dvě lodi poboční jsou poměrně tak úzky, že se podobají jen postranním chodbám. Nad budovou musíme si mysliti strop trámový; neboť na kusu zdi, jenž do výše 19 m. zachován, není stopy klenby. To jest přední část Domitianova paláce v minulém století objevená. Byly v ní také nalezeny, neznámo na kterém místě, nástěnné malby. Byly sňaty se zdi, složeny do beden, poslány do Neapole, kde zůstaly dlouhá léta ležeti na místě tmavém a vlhkém a když po letech vybedněny, nezbývalo z nich nic. Divnou náhodou však můžeme kopii jejich viděti v c. k. vídeňském kabinetu mincí a antik. Malíř Gaetanno Piccini obkreslil je a tato kopie dostala se do jmenované sbírky.

Před popsanými síněmi táhne se veliká terrassa, na níž druhdy mohutné sloupy stávaly. Zbytkům jich můžeme se na místě obdivovati.

Objevení tří popsaných síní označeno jest památným nápisem latinským, jenž umístěn v čele středního sálu. Důkladný popis objevů těch psal Francesco Bianchini „výborný mathematik, archeolog, chronolog, komisař starožitností římských“ a nedokončený tento popis po vlašsku s latinským překladem vydal synovec jeho Josephus Blanchinius, congregationis oratorii romani presbyter. Foliantový, illustrovaný spis ten (Del palazzo dei Cesari) vyšel ve Veroně r. 1737 s velmi devotním věnováním Ludvíku XV., „nejkřesťanštějšímu králi“. V našem století vyhrabán ze země ostatek Domitianova paláce. Zahradu drůhdy Farnesskou koupil Napoleon III. a archeolog Pietro Rosa pověřen jest bádáním na tomto pro historii císařů významném místě. Reminiscence na Caesara a Augusta více než co jiného vedla francouzského Caesara k tomu, že tomuto historickému bádání tolik pozornosti a peněz věnoval. Tak vyšel na jevo výše popsaný peristyl a podle něho řada malých komnat, z nichžto čtyry a čtyry, apsidami k sobě obráceny jsouce, jako okolo společné osy se řadí. Za peristylem vyšla na jevo jiná zajímavá část domu. Šírá síň, jejížto dvéře vedou do peristylu, která z obou stran měla vedle sebe nymfea s bassiny a kvítím a ozdobena byla vzácnými mramory, podle mnohých známek byla skvostným večeřadlem, t r i k l i n i e m. A tu se dostavuje vzpomínka na báseň Statia, jenž poctěn nejvyšším pozváním účasten byl hostiny Domitianovy a pln úžasu a pochlebenství líčí skvostnou hodovní síň. Pravděpodobně můžeme k tomuto místu, na němž stojíme, vztahovati jeho popis: „Síň vznešená, nesmírná, ne stem sloupů sice zdobená, však sloupy takovými, že by místo Atlanta nebe i se všemi bohy nésti mohly. S úžasem patří na ni sousední chrám Jovišův a bohové se těší, že ty, Caesare, v podobném sídle bydlíš jako oni a že ti netřeba spěchati, abys do skutečného nebe mezi ně vstoupil. Do nesmírna rozestřena jest síň, mnoho země, mnoho vzduchu objímá, avšak menší jest než pán domu toho. Ten n e s m í r n ý m d u c h e m svým naplňuje a drží celý dům. Tu závodí mramor libycký, illijský, syenský, chijský, dorský a lunský.“

Přidejme k tomu ještě slova Plutarchova: „Kdyby kdo spatřil jediné sloupení nebo basiliku nebo lázně v domě Domitianově nebo obydlí jeho milostnic, řekl by mu: „Nejsi zbožný ani počestný člověk. Máš nemoc v duši, stavíš vášnivě a chceš jako Midas všechno ve zlato a v kámen proměniti!“ K severozápadní straně triklinia přiléhá jiná síň; zeď její mající tři veliká okna a dvoje dvéře spíše ji s trikliniem spojuje než od něho odděluje. Jest to nymfeum. Vidíme tu bassin ellipsovitý, 16 m. dlouhý a v něm z cihel vybudovaný, částečně dosud mramorem obložený ostrov. Mezi sloupky jeho byly druhdy výklenky ve dvou řadách, spodní ve vodě ponořena, vrchní nad hladinu vyčnívala. I zde byly stopy mnohých uměleckých okras. Zkomolený Amor, jehož docelení svěřil Napoleon německému sochaři Steinhäuserovi, odvezen do Louvru. Myslíme-li si na opáčné, jihozápadní straně triklinia podobné nymfeum, představíme-li si, že jako pochlebný Statius sedíme či ležíme u stolu v bohatém onom večeřadle, kde okolo nás vše mramorem a zlatem září, kde z pravé i z levé strany slyšíme šplouchání fontany a v předu skrze sloupy hledíme do zeleně a sloupení peristylu: pak pochopíme úžas básníkův

a řekneme, že tato nádhera mohla i lepšími verši býti oslavena. Místo, kde by ono druhé nymfeum býti mělo, jest nepřístupno. Převysoká zeď zastavuje tu naše kroky, uzavírajíc zahradu nazvanou dle někdejšího majitele villa Millsova; nyní náleží k ženskému klášteru, jehož budova se za zdí pozvedá, ač nestala-li se zatím také již majetkem státním. Kupní smlouvu s Napoleonem III., kterou zahrady farnesské italskému státu přenechány, uzavřela vláda hned r. 1870, když ještě sedanský zajatec dlel na Wilhelmshöhe.

Procházejíce se mezi troskami shledáme na mnohých místech veliké plechové tabulky, na něž dal Rosa napsati citáty z latinských autorů, které k dotyčnému místu se vztahují, a tak prohlídka Palatinu podobá se učenému pojednání, jež pod čarou provázeno jest doklady z pramenů. Věc činí pro toho, komu starořímská literatura je známa, dojem příjemný, ale tabulky ty zvěčňují také mnohý náhled, který je velice pochybným a nejistým hádáním.

V peristylu láká naši zvědavost prohlubeň zábradlím ohrazená. Sestoupíme do ní po schodech a ocitneme se v chodbách a síních podzemních, jichžto zdi jsou omítnuty a pomalovány a které nesloužily jistě k účelům našich sklepů. Druhdy přikládán jim bez příčiny název „lázní císařovny Livie“. Však není to nic jiného než skromné domy občanské z doby republiky pocházející. Vystavěny byly v proláklině, která táhnouc se skoro od jihu k severu, dělila celý pahorek na dvé. Když půda i stavení na ní stojící přešla v majetek císařů a Domitian stavěl tu svůj palác, překážel přirozený ten důl a bylo třeba jej vyrovnati. Stalo se to zvláštním způsobem; nikoliv nánosem, nýbrž tím, že se stavělo takřka přes hlavy domů dole stojících a tyto překlenuty a prostoupeny substrukcemi, jež o ně se opíraly. Tak staly se z domů pozemských podzemními. Není to jediný příklad v Římě, že se stavělo na polozbořené starší budově jiné, která tím způsobem do země pohřbena. Tak nynější basilika sv. Klementa byla po spustošení a poboření staré znovu vystavěna r. 1108 na zasypaných troskách původní stavby a teprve v našem století objeveno, že stavba její skrývá pod sebou zajímavější, starší budovu, sahající původem skoro do starověku.

Opusťme rozsáhlé trosky Domitianova domu a zaměřme k jihozápadnímu svahu pahorku. Mineme dva krásné sloupy ze zeleného mramoru, které vedle zkomolených bratří hrdě a osaměle trčí upomínajíce na sloupovou chodbu, jejímiž jsou pozůstatky, pak nepatrné zbytky dvou síní, které dostaly od Rosy titul bibliotheca a accademia, ačkoliv z nich ničeho nelze vyhádati. Sestupme s této plochy, s níž širý rozhled objímá kus jihozápadní části Říma, Janikul a chrám Svatopetrský, a vyhledejme na svahu zbytky domu s malými komůrkami, jemuž se říkává dům Gelotiův. Dům toho jména stával kdysi na této straně Palatinu a Caligula díval se z něho hrám Velikého cirku, jenž celé údolí mezi Palatinem a Aventinem vyplňoval. Zdali to byl týž dům, před jehož troskami právě stojíme, jest ovšem tuze nejisto a lhostejno. Ale zajímavým stal se tento dům svými čmaraninami na omítce. Čmárání po stěnách, které dosud je zábavou rozpustilých dětí a nevzdělaných lidí, zjednalo archeologům mnohou vzácnou pochoutku. Třeba jen přehlédnouti hojnou tu sbírku

nápisů a obrázků načrtaných po stěnách pompejských, abychom pochopili, jak zajímavými doklady soukromého, nejindividualnějšího života mohou býti tyto třeba hrubé a sprosté výlevy „myšlének“. Z nápisů psaných po stěnách této budovy patrno, že se tu vychovávali otroci k službě císařské. „Corinthus opouští paedagogium“ a „X. Y. opouští paedagogium“ opakuje se tu několikráte. Jinde načmárán osel mlýn otáčející a přidáno: „pracuj, oslíku, jako já jsem pracoval a prospěje ti to.“ Nad jiné pak zajímavou jest karrikatura, na níž viděti lidskou postavu s oslí nebo koňskou hlavou přibitou na kříž a před ní člověka, jenž jí vzdává úctu. Slova řecká vedle připsaná znamenají: Alexamenos klaní se bohu. Není pochyby, že vidíme před sebou karrikaturu ukřižovaného Krista a jeho ctitele, jenž se stal pro svou víru předmětem posklebku. Že křesťané ctí boha s oslí hlavou, jest nezbedný nápad posměvačů pohanských, který i od jinud je znám. Na jiném místě čteme: „Alexamenos fidelis (věřící)“. Patrně vlastní podpis špičkovaného křesťana. Karrikatura ta pro svou zajímavost vyříznuta s omítkou a uschována v museu Kircherovském. Henryk Siemiradzki na svém slavném obraze „Pochodně Neronovy“ namaloval podobné karrikatury připevněné k odsouzeným obětem křesťanským.

Nejsme ještě u konce s přehlížením trosek palatinských a na jižním konci pahorku čeká nás mnohá zajímavá partie. Ubírajíce se tam mineme zase z druhé strany zeď závistivé villy Millsovy, která právě z této strany kryje za sebou zajímavý kus paláců císařských. R. 1775 abbé Rancoureile, jsa majitelem pozemku toho, jej odkryl. Byla to dle popisu budova dvoupatrová, jejíž nižší patro bylo dosti dobře zachováno. Síně měly ještě svou štukovou omítku nebo mramorové obložení a zbytky pěkných maleb. Znamenité sochy některé, jako Apollo Sauroktonos (ještěrobijce), nyní ve Vatikánu chovaný, nalezeny tam neporušeny. Majitel a objevitel těchto pokladů pečlivě je skrýval, nedávaje k nim přistoupiti, tak že archeolog Piranesi, chtěje zříceninu spatřiti, mohl toho dosíci jen návštěvou zlodějského způsobu. Vydávaje se zmužile v nebezpečí, že jej pokousají psi, přelezl v noci zeď zahradní a při měsíčku nakreslil plán zřícenin. Mramorové ozdoby byly prodány a odvezeny. V budově bylo pěkné atrium, peristyl rozměrů 33 × 30 m., obstoupený sloupy ionskými a kolem něho rozkládaly se komnaty různé velikosti a podoby. Věren příkladu všech, kteří o této věci psali, podotýkám, že zvláštní pozornost vzbudil v těchto troskách skvostný mramorový — záchod.

Jihovýchodně villy Millsovy rozkládá se širé, dlouhé stadium. Jest to jedna z nejpůvabnějších zřícenin celého pahorku. Z části jsouc dosud tím, čím dříve bývala, totiž zahradou, z většího dílu však již vykopána představuje údolí více než 150 m. dlouhé, uzavřené na jedné straně zdí zmíněné villy; na druhé straně poutá pozornost veliká, massivní exedra, bývalá to císařská lože, z níž vládce římského světa přehlížel běh o závod v tomto dvorním závodišti konaný. Rozsáhlost, opuštěnost, výška okolních zdí dodávají místu půvabu. Divný osud mají jeho dějiny. Žádný ze spisovatelů starověkých ani sebe kratší příležitostnou poznámkou o něm se nezmiňuje a musíme historii stavby té čísti jenom z trosek samých.

Ty na štěstí mluví dosti zřetelně. Nepatrné věci, známky na cihlách dávají zde, jako i v některých jiných případech velmi určitou odpověď k otázce po původu stavby. Otrok, jenž cihlu hnětl, prokázal archeologovi velkou službu označiv ji jménem fabrikantovým a jménem svým. Srovnáním různých těch značek došlo se ku chronologickému jich rozluštění. I vyplývá ze všeho tento životopis stadia.

Založil je Domitian. Při svém počátku nemělo žádných galerií pro diváky (— bylo to dvorní, soukromé stadium) a možno, že ani ona exedra ještě nestála. Ve stol. druhém přestavěl je Hadrian: přistavěl nebo snad jen přestavěl skvělou tu exedru, která hodna jest bližšího ohledání. Má dvě patra; dolejší přízemní patrně sloužilo účastníkům závodů. Jeho polokruhový půdorys jest dvojí zdí rozdělen ve tři síně, ve kterých nalezeny ještě zbytky maleb. Jedna z nich vzbudila pozornost: domnívali se viděti v ní obraz zeměkoule, tedy něco pro poznání starých náhledů o podobě země velmi zajímavého. Však tato zeměkoule bezpochyby není nic jiného než nebeskoule. I jiný nález podivný zde učiněn: asi 30 koster lidských, na nichž bylo viděti místy známky sečných ran. Byly to zbytky smrtelníků ne antických nýbrž středověkých. V době, kdy v Římě válčil baron proti baronu, kdy mocný rod Frangipanů učinil z polozbořeného Palatinu svou tvrz a kruté boje vedl proti senatoru Brancaleonovi, padli a pochováni zde tito bojovníci a klenba exedry sesypavši se zakryla jejich hroby. První patro exedry, vlastní lože císařská, bylo důstojně ozdobeno. Zeď do jisté výše, až nade dvéře, vystupovala ku předu a na tomto výstupku stály sloupy z fialového mramoru po dvou vedle sebe. Mezi jednotlivými páry bylo devět velkých výklenků určených pro sochy. V popředí stály mohutné sloupy z červené žuly; trosky jich nalezeny dole ve stadiu. Z lože vychází se dvojími dveřmi do zevnější chodby, která ji půlkruhem objímá a v níž dosud viděti krásnými kassetami zdobený strop. Snad za téhož panovníka postavena jednopatrová stavba, která na jihozápadě stadium uzavírá.

Ku konci 2. století stala se ve stadiu zase změna. Za Septimia Severa vystavěna sloupová chodba na všech stranách. Z jejího přízemí sestupovalo se na půdu závodiště po dvou mramorových schodech. Vyšší patro mělo sloupy zeleného mramoru, jemuž se říká „cibulový“ (cipollino). Ještě ve 4. a 5. století dály se ve studiu změny. Celá dráha závodní příčnými řádami pilířů rozdělena na tré; v nejzápadnější části vystavěna ellipsovitá zeď, jež tvořila bezpochyby menší amfitheatr, střední část je vydlážděna čedičem. K jakému účelu pak sloužily, nelze říci. Nejpozdější známky cihel spadají do vlády již gothského Theodoricha.

Vystupme výše z údolí stadia. Přijdeme do spousty zdí, do zbytku staveb, které jsou z doby Commoda, nezdárného syna výborného otce, filosofa Marka Aurelia. Jsou mezi tím také zbytky nějakých lázní: poznáme je snadno podle dvojité, duté podlahy, ježto pod mramorové dlaždice veden byl horký vzduch k vytápění. V některých partiích zase nalezneme zmatené stavby jedny nade druhými provedené: přes hlavy konstrukcí starších později vystavěny nové, které jim stoupají na hlavy, jako když upínavá rostlina ovine se kol jiné a dusí ji svým bujným listím. Nejjižnější výběžek trosekční jako mohutný, vzdušný most na podkladu svých

silných pilířů a jich klenby. Jsme na konci celého pahorku. Vidíme pod sebou na pravo údolí, druhdy Velikým cirkem vyplněné, nyní zelinářské zahrady a plynárnu. Přímo naproti nám jest via Appia, na pravo, na levo podle ní budovy a vinice. Mohutné trosky lázní Caracallových v pochmurné pýše derou se nám před oči a v dáli zase modré hory Albské.

Stavby císařské měly končiti vlastně daleko níže pod pahorkem, až na silnici Appiově. Tam vystavěl Septimus Severus r. 203 dlouhou třípatrovou budovu, Septizonium, trojí to nízké nad sebou stojící sloupení, které mělo spojeno býti se stavbami palatinskými a tvořiti jim skvostné průčelí, které by okázale bilo v oči africkým krajanům císařovým, když od jihu do města přicházeli. Však spojení to neprovedeno a Septizonium zůstalo budovou osaměle pod Palatinem stojící. Ve středověku se rozpadlo ve dva kusy, jež oba častěji sloužily za tvrz a náležely mnichům blízkého kláštera sv. Řehoře. Býval při těch troskách i kostel sv. Lucie a několikráte ve stol. 11., 12., 13. zasedalo tu conclave a voleni papežové. Menší kus stál ještě v 16. století a byl, jak ze zachovaných vyobrazení patrno, ruinou velmi imposantní. Papež Sixtus V. dal ji odkliditi, poněvadž hrozila sesutím a poněvadž chtěl užíti ku svým stavbám jejího kamene, „myšlénka to velice nízká a hodná opovržení,“ jak praví neznámý jakýsi horlitel 17. stol. Však z popisu těch, kteří trosky ty viděli, je zřejmo, že byly již na spadnutí.

Zbývá nám, abychom vracejíce se lecos na Palatinu ještě shlédli. Jste-li unaveni, usedněme na chvíli, pokochejme se pohledem na jižní Řím a jeho okolí a pozorujme chvíli dole jezdící dvoukolé káry venkovské, jichžto koňové mají na sobě pestrou síť zavěšenou. Pak nastupme zpáteční cestu a vyhýbajíce se stadiu přímo se beřme nad domem Alexamenovým do západní části pahorku. Míjíme v sousedství Domitianova paláce substrukci velké budovy chrámové, svatyně to druhdy Joviše Vítěze, kterou zaslíbil r. 295 př. Kr. Q. Fabius. Pak vede nás cesta blízko schodů Kakových; zahneme na pravo tam, kde nalézá se starověká kulatá studna, Rosou také citátem obdařená, a dojdeme ku pěkným zbytkům domu, jehož ohledání nás mile překvapí. Dům Livie zvou jej někteří dle manželky Augustovy, jiní domem Germanikovým. Jisto jest, že pochází ještě z dob republiky a přivtělen byl pak ku palácům císařským. Jest to dům skrovných, občanských rozměrů; avšak kdežto z oněch trosek, jež jsme dosud ohledávali, zmizela všechna okrasa a holé cihlové zdi trčely nám vstříc, vítá zde naše oko na stěně dobře zachovaných tří síní šťavnatá, sytá barva, jako v domech pompejských a můžeme se pobaviti pozorováním staré dekorační malby. Vidíme tu polověnce z plodin a kvítí stuhami ovinuté, mezi nimi zavěšené hudební nástroje, krajinky se štafáží, domy a terassy, s nichž lidé se dívají. Samé drobné a pěkné obrázky. Dům přiléhá k popsané výše skryté chodbě, jsa jí oddělen od rozsáhlého domu Tiberiova. Vystupme po schodech do sadů, jež dosud pokrývají tajemství tohoto domu a rozlučme se zde s Palatinem. Sady, v nichžto stojíme, jsou poslední kus zahrady na celém západním dílu pahorku. Snad i jim udeří brzy hodina smrti a krásné stromy a keře skloní se pod sekerou; snad i tu brzy zaryje rýč do země, aby odhazoval prsť

a archeolog zvědavě přistoupna pozorovati bude, jak ze země rostou zdi, jak se objevují trosky soch, říms, nápisů, bude zaznamenávati, určovati nejisté nálezy ve své studovně mezi historickými rejstříky a slovníky. Snad leckterá nová věc vyjde na jevo a podrobně objasní se ta či ona doba dějin římských. Ale romantika pahorku zmizením tohoto stromoví utrpí citelnou ztrátu.

Slunce se kloní k Janikulu a v ulicích rostou stíny. Sestupme z mrtvých trosek staré slávy Caesarů do Říma moderního, živého. V známé trattorii přinese nám Giulio červeného vína, mnohoslibný jídelní lístek a potulní hudebníci zahrají nám na kytary Donnu Juanittu i Boccaccia.

Smrť Hippokratova.*)

Legenda. Napsal dr. Chavernac.

Přeložil dr. Jaroslav Květ.

Hippokrates je nejstarší lékař, jehož díla se nám zachovala, a byl proto považován za otce mediciny.

Nikdo neví, jak umřel, ani kde umřel. Pokusím se pověděti vám to.

Dle svědectví Soranova všichni spisovatelé měli za to a psali, že Hippokrates zemřel a byl pohřben v Larisse, městečku thessalském, stár jsa asi 90 let dle tvrzení jeděnch nebo dle jiných ve stáří 109 let. Nebyli jsme tedy příliš překvapeni, když v květnu roku 1857 psaly řecké listy a mezi jinými zvláště athenská Lékařská Včela, že byl právě nalezen hrob Hippokratův ve městě Larisse a sice pouhou náhodou. Byla tam hned poslána úřadní kommisse vládou francouzskou a hellenskou. Ukázalo se však, že se při čtení nápisu na řečeném sarkofagu zmýlili, takže po nestranném uvážení věcí nebylo možno prohlásiti, že by hrob Hippokratův byl skutečně v Larisse. Proto třeba hrob božského Hippokrata, otce naší vědy, ještě hledat.

Dříve, nežli povíme, jak zemřel zakladatel vědy lékařské, musíme zjistiti, žil-li skutečně. Vždyť mnozí lékaři vůbec popírali, že žil, a tvrdili, že knihy, které tvoří sbírku hippokratickou, jsou dílem několika generací, a že je nemožno, aby jich tolik napsal jeden člověk. Jistili vskutku, že Hippokrates je bytostí smýšlenou, pouhým mythem a že patří celý mythologii. Nemusíme ani sestupovati daleko do minulosti. Počátkem tohoto století, r. 1804 hájil na Fakultě Pařížské dr. Boulet práci nazvanou: Pochybnosti o životě Hippokratově.

---

*) Vyňato ze sbírky: „La médicine litteraire et anecdotique.“ G. Witkowski et X. Gorecki, Paris.

Dubitationes de Hippocratis vita, patria, genealogia, forsan mythologicis et de quibusdem eius libris multo antiquioribus, quam vulgo creditur.

Paříž, rok XII.

Tato práce způsobila na fakultě ostudu a na naléhání Chaussierovo vydal Legallois spis, v němž ji vyvrací.

Toto odmítnutí bylo by bývalo zbytečno, kdyby děkan Chaussier a Legallois byli znali jisté dílo Platonovo. Tento filosof byl téměř současník Hippokratův a podobá se pravdě, že ho znal. Ať je však tomu jakkoli — Platon klade ve svém dialogu Protagoras jednomu ze svých žáků zvanému Hippokrates tuto otázku:

„Pověz mi, Hippokrate! Kdybys chtěl navštíviti svého jmenovce, Hippokrata kosského z rodiny Asklepiovců, a zaplatiti mu za sebe jistou summu peněz a kdyby se tě někdo ptal, jaké to osobě přinášíš peníze, nesa je Hippokratovi, co bys odpověděl?“

„Že mu je nesu jakožto lékaři.“

„Za jakým účelem?“

„Abych se stal také lékařem.“

Tento neocenitelný dokument dokazuje nezvratně, že jistě žil ten, o jehož smutném skonu chci vám vypráveti.

Hippokrates narodil se v Knidu, na ostrově Kos, v prvém roce 80. olympiady, to jest asi 460 let před narozením Krista. Staří spisovatelé tvrdí, že pochází asi ze sedmnáctého neb osmnáctého kolena Asklepiova, a Soranus připojuje, že Hippokrates sám odváděl svůj původ po přeslici až od Heraklea.

Pocházel z rodiny Asklepiovců, která od nepamětných dob zabývala se provozováním lékařství na ostrově Kos, v Knidu. Později léčili v Athenách, jakož i ve větších městech Řecka a Malé Asie, ve chrámech zvaných Asklepia.

Hippokrates nabyl prvních vědomostí o vědě lékařské od svého děda Hippokrata I. a svého otce Heraklida. Opustiv brzy ostrov Kos, uchýlil se do Athen, aby sledoval nauky Herodika a Selymbra, proslulých lékařů v té době. Byl také žákem sofisty Gorgia a soudí se, že také Demokrit byl jeho učitelem. Byl to nejučenější muž své doby před Aristotelem.

Hippokrates získal v praksi kněží Asklepiových něco vědomostí, ale zajisté nenabyl od nich podivuhodné methody v léčení chorob. Skutečnými zřídly jeho vzdělání byly školy v Kos, Kyrené, Rhodu a zvláště přímé pozorování bytosti obdařené neobyčejným nadáním. Vydal se na cesty, aby získal nové vědomosti a aby se zdokonalil v lékařství, které se mělo státi jeho povoláním. Za dvanácte let prošel mnohé krajiny; nejvíce pozornosti věnoval Macedonii, Thrakii a Thessalii. Navštívil školy a chrámy v Thasu, Abdeře, Larisse, Melibeu a Kyziku. Uchýlil se do konce i do Malé Asie, odkudž do Athen se vrátiv věnoval se pravidelné činnosti ve svém oboru.

Hippokrates nežil dlouho v nečinnosti. Jeho vědomosti a nadání záhy staly se známými a váženými. Jeho pověst byla tak veliká, že ho vyhledávali nejen slavní filosofové, nýbrž i osobnosti nejmocnější, občané

i králové. Dopisoval si s Demokritem, s ministry Artaxerxa, s Filopoimenem a Denysem Syrakusským.

Jistými vážnými úspěchy v léčení získal si ještě více slávy, zvláště vyléčením Perdikka, krále macedonského. Tento panovník ležel po více měsíců na loži zžírán vleklou a nepřetržitou horečkou, kterou nebylo lze zastaviti žádným lékem, protože nebyla známa její příčina. Zavolali Hippokrata. Knidský lékař vyptával se vznešeného svého pacienta, vyšetřoval ho od hlavy až k patě a po několika neurčitých odpovědích poznal hned, že příčina nemoci, kterou trpí Perdiccas, vězí v prudké vášni, kterou tajně v něm živila Phila, žena nebo milenka jeho otce. Ostatek je znám. Otec obětoval se šlechetně za syna, jehož krásná Phila dovedla dokonale vyléčiti.

Nějaký čas potom začali Abderští pochybovati o rozumu filosofa svého Demokrita. Domnívali se, že se zbláznil, protože neustále se smál: Perpetuo risu pulmonem agitare solebat, kdežto Heroklit právě naopak plakal nepřetržitě nad hloupostí lidskou.

Abderský senát sdíleje obavy lidu požádal Hippokrata, aby se uchýlil do samoty Demokritovy a věnoval mu zde věhlasnou svoji péči.

Hippokrates zastal filosofa pytvajícího zvířata; otázav se, proč tak činí, obdržel za odpověď, že chce zjistiti příčinu šílenství, kterou považuje za účinek žluči. Lékař poznal hned, že nemá před sebou blázna. V tom vědomí upevněn byl příhodou touto. Filosof oslovil mladou osobu, která provázela Hippokrata, jménem: dívko. Den na to nazval ji však: ženo, protože poznal změnu dle očí jejích. (Je-li událost tato pravdiva, byl by bystrozrak takový s to uvésti filosofii v nenávist polovice pokolení lidského.) Hippokratovi nebylo nesnadno přesvědčiti Abderské, že Demokritos není zbaven smyslů. Senát nabídl koskému lékaři deset talent. On je však odmítl se slovy, že je dosti odměněn poznav, že nalezl místo blázna nejmoudřejšího muže z celého Řecka.

Sláva Hippokratova rozšířila se tak daleko, že většina knížat a králů pokoušela se vyrvati ho z vlasti a připoutati ho ke svému dvoru.

Byl právě na vrcholu své slávy, když perský král Artaxerxes-Dlouhá Ruka chtěl jej dostati do svého státu pod klamnou záminkou, aby léčil morem stížené, ve skutečnosti však aby tu učil a provozoval lékařství. Nabídl mu po satrapovi Hyspamovi vzácné dary. Hippokrates však odvětil:

„Vyřiďte pánu svému, že mám z čeho žíti, kde bydleti a čím se odívati. Moje čest nedovoluje mi přijmouti dary Peršanů a pomáhati barbarům, kteří jsou nepřátelé Řecka.“ Historie připomíná, že se veliký král hněvem rozpálil a vzkázal obyvatelům Kosu, aby mu vydali vinníka, jenž dopustil se urážky veličenstva, vyhroziv jim mečem i ohněm, odmítnou-li. Stateční lidé ti však pohrdali vyhrůžkami despoty. Téhož roku (424 před narozením Krista) Artaxerxes zemřel, což bylo příčinou, že k útoku nedošlo. (Girodet namaloval r. 1816 pro fakultu pařížskou slavný obraz: Hippokrates odmítá dary Artaxerxovy, který bylo lze spatřiti ještě před málo lety ve velkém amphitheatru.)

Artaxerxes-Dlouhá Ruka doporučil v závěti nástupcům svým, aby pomstili se Hippokratovi a na Řecích za jejich opovážlivost. Jeho

nemanželský syn Dareios II. nastoupil po něm na trůn a panoval až do roku 404., ale nikdy nenaskytla se mu příležitost, aby splnil poslední vůli otce svého.

Po svém otci Dareiovi II. nastoupil Artaxerxes II. řečený Mnémón (dle dobré paměti) a vládl až do r. 362. Za svého kralování vzpomenul si na nenávist dědovu proti Hippokratovi.

Rozkázal proto jednomu satrapovi, aby poslal syna svého Ktesiu, nejchytřejšího z rodiny, do Athen, by se tu u slavného lékaře naučil medicině. Naznačil jim celý plán, jak by dostihli cíle. Syn a matka doplavili se do Athen a navštívili Hippokrata. Matka ho žádala, aby syna jejího zasvětil do prvních počátků vědy, kterou získal si tolik slávy. Když Hipokrates zvěděl národnost hostů, odbyl je zkrátka a nezkoušeje ani mladého muže toho, poslal je pryč.

Žena satrapova nedala se však odstrašiti. Dozvěděvši se v hostinci, kde přebývala, že Hippokrates používá ke službám chlapců, které dosti často mění z obavy, aby jednou některý chytrák mu neodcizil tajemství jeho umění a nevyužitkoval ho ve svůj prospěch, rozhodla se Peršanka vyčkati příznivé příležitosti; otázavši se věštby obdržela za odpověď, že její záměr dojde šťastného splnění. Z vděčnosti přinesla vzácné dary božstvu, jež tenkráte bylo vzýváno. Po patnácti dnech nalezl ji náhodou sluha hostince v chrámu Apollonově, kdež klaněla se bohu, i oznámil jí, že Hippokrates vyhnal právě svého sluhu, protože se bezohledně vyptával jistého nemocného při konsultaci. Paní vrátila se okamžité do hostince, svlékla své orientální šatstvo a vzala na se kroj rolnic epeirských; její syn převlekl se obratně za pastýře z této krajiny. Takto oděni odebrali se oba k Hippokratovi; bylť se umluvili, že Ktesias bude se tvářiti hlupákem a blbcem a že bude odpovídati jenom jednoslabičně na všecky otázky, které mu budou položeny. Za několik minut stanuli u domu lékařova a nadzvedli jednou kladivo dveřní. Bylo slyšeti volné, tiché kroky a Hippokrates se objevil.

„Přicházím se vás, pane, tázat," pravila selka, „nepřijal-li byste do služeb svých tohoto hocha. On mnoho nedovede, protože není příliš chytrý, ale umí dobře pečovati o dobytek a opatřil by vám náležitě vaše koně. V tom se mu nevyrovná nikdo. K jinému se však nehodí."

Hippokrates hleděl upřeně na pastýře, položil mu několik otázek a konečně ho přijal ponechav si rozhodnutí o platu pro sebe. Matka hrála svoji úlohu až do konce a projevila velikou svoji vděčnost s výrazem a hovorností vlastní ženám, za kterou se vydávala.

Místo bylo získáno i šlo o to udržeti se v něm. Mladý Ktesias, který byl velice chytrý, slíbil matce, že se neprozradí a že se bude míti bedlivě na pozoru, aby nezpůsobil neshodu.

Nový služebník ztrávil první dny zkoumáním a prohlížením domu v nepřítomnosti pána. Když se Hippokrates vrátil, uložil mu, aby to a ono vykonal dnes nebo nazítří. Každý rozkaz býval však proveden špatně, někdy právě naopak. Otrok projevil úplnou neschopnost. Hippokrates se také rozzlobil nejednou, ale záhy se upokojil pomysliv si, že při jeho zaměstnání spíše je vhod blbec nežli nějaký rozpustilec.

Zatím co pán pomalu přivykal blbečkovi tomu, všímal si tento

bedlivě všeho, co se nalezalo v jeho pracovně. Dům Hippokratův byl takový, jaké se nyní vykopávají v Pompejích. Neměl prvého poschodí, pouze zvýšené přízemí. Vstupovalo se do vestibulu tak širokého jako dům samotný, jenžto sloužil obecenstvu za čekárnu. S vestibulem sousedil prostor beze stropu, který staří nazývali impluvium. Sem ústila pracovna a jídelna, po straně a v průčelí triclinium. Pracovna byla místnost pravoúhlá s jedněmi dveřmi a bez oken. Ve stropě bylo okno dosti prostranné, aby obydlí mělo hojně světla. Uprostřed stál stůl s láhvemi, retortami a několika fiolami,*) dvě židle z vyřezávaného dříví — toť všechen nábytek. Knihy a rukopisy byly pořádně sestaveny ve skříni s přehrádkami. Nože, bistouri a trepan tvořily všechen arsenál chirurgický té doby; nástroje ty byly pověšeny na stěně.

V koutě udržovalo ohniště neustále vznícené železo k pálení v žáru a lékař upotřeboval ho velmi hojně.

Když přišla hodina konsultace, přicházeli nemocní hromadně. Většina jich spěla sem z veliké dálky, aby obdržela radu od velikého lékaře. V té době Ktesias měl opustiti denní své zaměstnání, jak bylo mu rozkázáno; on nebyl však v té věci poslušen. Vylezl rychle po krátkém žebříku na střechu domu a lehnuv si tu na břicho přitiskl ucho k oknu, které nechával vždy pootevřeno.

Když konsultace byla u konce a Hippokrates odešel, sešel Ktesias opět dolů a uchýliv se do svého pokoje, zapsal vše, co slyšel. Z rána, když lékař odbýval návštěvy své ve městě, hltal knihy a rukopisy knihovny, ba opsal některé docela. Takto počínal si každý den. Služba byla zanedbávána a Hippokrates počínal být nespokojen. Několikráte byl by býval otrok málem dopaden, když se učil, protože však hrál tak dobře svoji úlohu hlupáka, s tím dobráckým úsměvem při každém zaměstnání, nepojal Hippokrates nikdy nejmenšího podezření.

Tuto praktiku prováděl Ktesias plná tři leta; ráno studoval, po obědě sledoval konsultace s výše své observatoře a v noci psal ústní předpisy pána svého. Touto vytrvalou a houževnatou prací obohatil značně svoje vědění; říkal proto právem sám sobě, že theorii zná tak dobře, jako Hippokrates, ovšem praksi nikoli; ale vědecky nebyl by se zpěčoval o ním se měřiti. Neběželo mu tedy dále o jeho postavení i přál si jen poctivě přiznati se ke své lsti.

Příležitost naskytla se mu k tomu přirozeně dosti záhy.

Jistý arkadský rolník přijel jednoho dne v poledne na hnědém domácím koni před dům Hippokratův. Zastaviv sestoupil s koně a zlořeče na tropické parno připjal zvíře k železnému kruhu, upevněnému ke zdi. Pak zatloukl na dveře. Ktesias přišel otevříti.

„Chci mluviti co nejdříve s panem Hippokratem, neboť strašlivě trpím, mám zdeble pavouka,“ při čemž ukázal prstem na hořejší část levého spánku.

Ktesias dovedl ho do předsíně, aby si tu sedl.

*) Sklo existovalo v té době, protože byly nalezeny při kopání v Pompejích roury a láhve.

„Pán se brzy vrátí, poobědvá a za půl hodiny vás přijme. Počkejte trochu!“

Hippokrates po nějaké chvíli vskutku se vrátil. Po čtyřech soustech ukončil oběd, jak to dělají lidé zaměstnaní. „Pane,“ pravil otrok, „jistý rolník chce důtklivě s vámi mluviti.“

„Uveď ho do pokoje!“

Hippokrates utřel si rty, umyl si ruce, poděkoval bohům za pokrm, kterého právě požil, a odměřenými kroky bral se do své svatyně. Dveře za sebou zavřel.

Třemi skoky byl Ktesias na střeše a naslouchal. Několik slov rolníka ho pomátlo. Poslouchal tedy, slyšel a viděl.

„Lékaři,“ pravil Arkadaň, „věc se sběhla takto: Když jsem předevčírem žal na úbočích hory Pholoé, skočil mi náhle z klasu pavouk do obličeje, a vnikl do levého chřípí; pak tam začal lézti výš a výše jako v komíně. Pokoušel jsem se hned chytiti ho, ale čím více jsem se ho dotýkal, tím výše lezl. Čenichal jsem a kýchal, on lezl však pořád výše; dnes ho cítím zde (při tom ukázal na levou stranu lebky). Trpím prudké bolesti. Ať to stojí, co chce, musíte mi ho odstraniti.

„Je to však velmi povážlivá operace, milý příteli, kterou třeba na vás provésti.“

„Jsem odhodlán; umru-li, nebudu cítiti ničeho.“

Hippokrates dal se hned do díla. Uchopiv nůž rukou pravou, zachytil vlasy porostlou kůži hlavy, kterou před tím oholil, levou rukou a vykonal v ní velmi zvolna křížový řez. Odchlípiv se všech stran laloky obnažil lebku. Krvácející plochu otřel rychle houbou a uchopiv trepan opatřený největší korunou několikerým otočením vrtáku odstranil koštěnou plošku zvíci zlatníku. nemocný ani sebou nehnul ani nehlesl. Lékař pokračoval ve své práci, otevřel blány, které obalovaly mozek a tu k veliké své radosti uzřel pavouka uloženého ve hmotě mozkové, právě na tom místě, na které nemocný ukázal. Uchopiv kleštičky přiblížil je zvolna k pavoukovi, aby ho zachytil. Pavouk však vida nebo cítě nebezpečí vnikal dále do mozku. Pak opět vrátil se k povrchu. Hippokrates znova pokoušel se sevříti ho, ale zvíře opět se ponořilo do hloubí. Tato manipulace trvala více nežli 20 minut. Chirurg náš byl ve velikých rozpacích; dvacetkráte pokusil se a dvacetkráte byl pokus bez úspěchu. Co činiti? Dosud nikdy po celou svoji činnost nebyl v takovém zmatku.

V tom zvolal Ktesias se své výše:

„Pane, vezměte přece žhavé železo a spalte ho.“

Tu se Hippokratovi rozjasnilo. Jak to slyšel, hned to učinil. Vyňav kautér*) z ohniště, spálil pavouka na místě, načež dal nemocnému obvaz a poslal ho domů připojiv příslušné pokyny.

„A nyní si to vyjednáme s Ktesiem! — Zdá se, že můj otrok není tak blbý, jak jsem si myslil.“

„Ktesio! Ktesio! Pojď sem, bídný otroku! Kde jsi?“

Hledal ho všude, prohledal všecky úkryty, vylezl na střechu, ale nikde ho nenalezl.

---

*) Žhavá železná tyčka.

Peršan uprchl.

Hippokrates běžel bez odkladu ku hlavnímu komisaři, vyprávěl mu příhodu a pravil mu, že nebude-li vinník zadržen, je konec s lékařstvím řeckým, protože byla mu ukradena všecka tajemství, kterých využitkují v cizí zemi. Úřadník pochopiv, že stížnost knížete lékařství jest oprávněna, poslal všecky své policejní agenty s rozkazem, aby přivedli Ktesiu živého nebo mrtvého.

Všichni vrátili se do úřadu beze všech zpráv o uprchlíku. Jistý lodník zvěděv o příhodě přišel se zprávou, že jakýs mladý muž, jehož popis shodoval se s udáním na policii, vstoupil odpoledne v Peiraieu na loď perskou, která rozvinuvši všecky plachty odplula k Malé Asii.

Hněv Hippokratův neznal mezí.

Atheny, kteréž byly několik let před tím vzaty Lysandrem (r. 404.), podléhaly jhu třiceti tyrannů. Kosský lékař navštívil onoho, jenž byl právě u vesla, a prosil jej, aby vymohl vydání Ktesia. Vladař musil se velmi namáhati, aby mu vysvětlil, že neplatí v té věci žádný mezinárodní zákon. Nebylo lze ani pomýšleti na pronásledování vinníka; byltě o šestnácte hodin napřed a měl příhodný vítr.

Hippokrates byl nucen potlačiti hněv svůj. Řekl si: „To je stejné, dříve nebo později se shledáme.“

Po několika letech staly se styky Řeků a Peršanů hojnějšími i povídalo se, že Ktesias činí pravé divy v léčení. Byltě prvním lékařem Artaxerxa Memnona, všech satrapů a každého velmože dvora králova. Jeho pověst byla tak veliká, že se dokonce mluvilo o tom, aby byl povolán do Řecka, protože odtud pocházel.

Hippokrates si myslel, že na vážné choroby patří vážné léky i požádal ministra zahraničných záležitostí, aby navrhl diplomatickou cestou perskému lékaři vědecký kartel. Týž přijal nabídku i shodli se, že každý z nich připraví dle svého způsobu jed a protijed. Hippokrates měl požíti jed Ktesiův a na to vzíti svůj protijed. Ktesias polkne jed Hippokratův a pak svůj protijed. Bývalý otrok obávaje se vším právem hněvu Athenských vyžádal si bezpečný průvod i přál si, aby souboj odbýval se veřejně. Byl proto prohlášen o dva měsíce dříve po celém Řecku a vší Persii. Takto ujednané podmínky byly přijaty a provedeny oběma stranama. Souboj určen byl na druhý den Id červencových.

Den před tím přistál Ktesias v přístavu a šel na Athenskou policii vykázati se průvodním listem. Nesmírné zástupy sešly se ze všech krajin, z Illyrie, Peloponesu, Persie, Bosporu. Město Atheny bylo přeplněno cizinci, kteří se přišli podívat na divadlo zcela nebývalé a ojedinělé v dějinách lidstva.

V určený den, o šesté hodině ranní byly oba zápasníci uzavřeni ve velkém athenském amfiteatru, každý do zvláštní komory. Čeho potřebovali ku svým přípravám, bylo jim dáno. Ku přípravě jedu byly jim povoleny čtyři hodiny, na protijed dvě hodiny.

Brzy byly otevřeny brány amfiteatru. Zástupy vhrnuly se v slavnostním oděvu do korridorů, aby se dostaly na schody a zaujaly dobrá místa. Lidstvo řítilo se razíc si lokty cestu na místa vyhražená chátře. Ženy seděly na stupních nejvyšších a byly odděleny od mužů; jejich skvělé

toalety vypadaly jako koberce z květin. Jako všade tvořily i zde nejhlučnější část shromáždění. Mnoho pohledů zalétalo v tu stranu, zvláště z řad diváků mladých a svobodných, kteří měli taktéž svoje zvlášní místa. Sedadla nejnižší, která vroubila bezprostředně arenu, byla obsazena lidmi nejbohatšími a nejvznešenějšími, úředníky, senatory a členy jízdy. Korridory a chodby byly naplněny lidem; nebylo proň dosti místa a kteří se opozdili byli nuceni zůstati u brány.

Počasí bylo zamračené, horko těžké; ačkoli slunce nechtělo býti svědkem výjevu, který se měl odehráti, zabývali se zřízenci amfiteatra napínáním plachet a velikých záclon, kterými zastíněni byli všichni účastníci.

Když hodiny ukazovaly poledne, hluk na znamení edilů rázem ustál, dělníci upustili od práce a obecenstvo se utišilo.

Athenští hodnostáři a perský ministr sestoupili do areny, aby zařídili poslední přípravy k zápasu. Pak byl dán rozkaz otevříti komory. Hippokrates vyšel vpřed vážný, zamyšlený, velebný. Ktesias přiblížil se s úsměvem na rtech krokem mladistvějším.

Na to taženy losy, aby se rozhodlo, který z obou lékařů má první požíti jedu. Z urny vyšlo jméno Ktesiovo.

Na to uchýlili se hodnostáři opět na svoje místa.

Hippokrates mnul si ruce a běžel do své komory, aby přinesl jed. Připravil pilulku; podávaje ji Ktesiovi pravil:

„Druhu, polkněte to!

Peršan vzal kuličku, ohledával ji okamžik, načež ji polkl. Bez odkladu vypil pak svůj protijed.

Na to čekalo se půl hodiny, až se ukáže účinek. Obecenstvo nedočkavě s nataženými krky a očima do kořán otevřenýma hledělo na něho. Mrazivé ticho zavládlo ve společnosti. Všichni stajili dech a zvláštní pocit stísněnosti svíral hruď každého; srdce přestávala bušiti. Tato úzkost trvala téměř dvacet minut. Perský lékař byl klidný, procházel se po areně, jakoby se nebylo nic přihodilo. Lid žasl. Říkalo se: zdá se, že protijed je dobrý. Hippokrates vida to byl znepokojen velmi. Nedovedl si vysvětliti, jak mohl jeho soupeř nalézti protijed vůči jedu, který den před tím v dávce nekonečně menší zabil vola v několika minutách. Zbledl na okamžik, ale silná jeho letora nabyla záhy vrchu. Držel se dobře.

Asi za půl hodiny rozvlnilo se všecko shromáždění čilým pohybem; lid dýchal volněji a každý usedal pohodlněji na svém místě. Příjemný dešť vržen byl dovnitř amfiteatra, aby se diváci osvěžili. Za této blahodárné rosy pronášel každý úsudek svůj o výjevu, který se právě odehrával. Zájem obecenstva byl probuzen. Ktesias získal si přízeň všeobecnou; leč i hluboké vědomosti Hippokratovy a znamenité služby, které prokázal svému kraji, zajišťovaly mu předem souhlas každého.

Novým signálem oznámilo se shromáždění, že přichází na řadu Hippokrates. Obecenstvo zachvělo se křečovitou bázní. Hluboké ticho, které dokazovalo, jak mohutně vzrostla účast diváků, zavládlo v divadle, jež, jak se zdálo, tanulo pod mocí strašného snu.

Ktesias odebral se do své komory, zavřel dvéře za sebou a dal na sebe čekati několik okamžiků. Obecenstvo stávalo se nepokojným.

Po pěti minutách vyšel Ktesias maje ruku a rámě obaleno koudelí; v ruce té držel dlouhou hůl, na niž byla upevněna na konci hermeticky uzavřená láhvička. Při tom děl k Hippokratovi:

„Vzácný pane, vypijte to!"

Hippokrates váhal; tvář jeho pokryla smrtelná bledost. — U ďábla, pomyslil si, nemůže-li se on sám jedu ani dotknouti, musí být hrozně prudký.

„Nuže pijte!"

Mistr přemohl se napjetím všech sil, uchopil horečně láhvičku, otevřel ji a zvedl ke rtům. V témž okamžiku zavrávoral a padl na znak k zemi. Byl mrtev!!!

Hned k němu přiběhli, ba Ktesias sám nejvíce se snažil přivésti ho k sobě, mohl však již jen zjistiti smrt. Pravil: „Je to smrtelná mdloba z ochrnutí srdce."

„Lháři! Vrahu! Tvůj jed ho zabil. Zabte vraha!" Tisíce a tisíce osob křičelo tak; lidé sestupovali hromadně z výšin amfiteatra a kvapili k lékaři perskému. Na darmo aedil rozkazoval, na darmo praetor pozvedal hlas svůj a oznamoval smlouvu — lid byl rozzuřen. Rozčileni a rozvášněni pohledem na oběť na zemi ležící zapomínali obyvatelé Athen na váhu svých úřadníků. Bylo to strašné pohnutí lidu, které bývá tak časté u oněch mas nevědomých, zpola svobodných, zpola otrockých, jež vznikalo tenkráte zhusta při oné zvláštní konstituci provincií řeckých. Moc pretorova byla jako stéblo slámy uprostřed víru. Přece však postavily se na jeho rozkaz stráže kolem Ktesia a jeho oběti. Vlny tohoto lidského moře zastavily se jenom proto, aby měl Ktesias čas pomýšleti na smrt.

On sám věděl také, že je ztracen, ale v tom chladnokrevnost přispěla na pomoc odvaze. Upřev zrak svůj na houfy, které se blížily rostouce neustále, vztáhl k nebi ruce a jeho klidné jasné čelo, jeho rysy prozrazující pokojné svědomí nabyly výrazu velmi slavnostního a velebného.

„Pravíte, že jed můj zabil Hippokrata!" vzkřikl hlasem hromovým, jenž přehlušil výkřiky zástupů. „Dobře! vizte! Láhvička obsahuje čistou vodu! Hleďte! Důkaz!"

Tu vypil zbytek . . .

Nastalo mrtvé ticho; mlčení bylo strašlivé. Diváci pohlíželi na sebe němě. Hlučení nenávisti a hrůzy, které pozvedlo se proti Peršanovi, zaniklo v mlčení plném mimovolného a uctivého obdivu. S náhlým, křečovitým vzdechem, který jakoby vycházel z jediného těla této masy rozhněvané, odvrátilo se shromáždění od Ktesia a odcházelo zasmušilé a mlčelivé, zdrcené a ohromené . . .

Alföld.

Napsal prof. V. Krupka.

Nač jsem se v Uhrách velice těšil, byla Tisa. Ano ten rebellant národohospodářský, ta arterie alföldu, o jejížto hojnosti ryb a utonulých solních nákladech jsem slýchával báje, jako o svobodě hajducké podle ní: ta byla mi spolu zdrojem poesie, již jsem v luzných zátiších klidné hladiny a v měnivých prospektech a záklikách toku nalézti doufal. Okolo Tisy točí se maďarský svět, ona jest Jordanem a alföld zaslíbenou zemí, paprikou a tabákem oplývající, jíž ani Tokayčina neschází. Ona jest řekou domova a lidu naproti aristokratu Dunaji, dávného sice ale cizího původu, jenž koketovav s cizí kulturou a Římem i Pešť k sobě navnadil. Řeka selská, o niž se ještě měšťák neotřel.

Bohužel, šeredně jsem se sklamal! Uzřel jsem bředinu bláta v rovně ubraných březích a bezvýznamné lemování lad neb vrb ve ztraceném zátoplivém podbřeží. Bez přátelského nadcházení stýká se tu němě voda a břeh a hrubě i prostředník lidský jí schází; bojíť se jí. Nejvyšší míry dochází tato vnitřní neshoda obou živlů na Kryši; ten rýje se opravdu slepě do vyprahlých lad jako to stádo vepřů podle něho a zaryl-li se tudy snad včera, mohl by bez újmy voliti zítra již cestu novou. Či jest mu pro sebe sama šetřiti oživující síly vodní? A zrovna tak cize letí krajem tím dráhy, ač se s ničím tak lehce jako s pustou nesnoubí — bez prostředníkův a bez vytáček. Málo kde strážní domek a stanice na hony.

Pusta jest vlastně dnes název zastaralý, pochybený. Původně slula tak všecka nevzdělaná půda Velké roviny uherské, jež se u měst jako Kečkemetu, Debrecina vztahovala na míle od nich. Nenáhle vzaty však i tyto nepřístupné končiny pod rádlo a zřízena na nich zvláštní hospodářství: filialní „tanyje“. Maďar chodí sice dodnes na pustu, ale rozumí tím již své odlehlé hospodářství tam a co slulo jindy pustou, to zove on dnes „alföldem“ čili nížinou, jež přestala býti ladem. Tak se vztahuje alföld-nížina pořád dále od Tisy, kde začala a jako bývaly pustou kdysi celé vnitřní Uhry, tak mohou se státi jednou — alföldem.

Kdo neviděl alföld, nezná Uhry. Nic tu nesvírá tvůj obzor a přece vlastně nemáš vyhlídky, každé chrastí a příkop ti ji zamezuje. A přece ani v obzoru nevidíš nic pozoruhodného: ni stromu, ni zámku nebo tvrze, cihelny či kříže a objeví-li se lidské sídlo, jest to spíše město s kolikerou lící, oddělenou stromovím a shrnutou pod vynikající, ostrou věží. Pořídlý trnovník (agat) se ještě nejlépe snáší s povahou půdy; nepřekáží. Všudy scházejí potoky, ba voda vůbec a klikaté břevno s tyčí na hořením konci ve visutém směru označuje ti studnu se sanytrovitou vodou. Tam obyčejně se popásá skot, spoutaný po dvou na předních

nohách k sobě, aneb peleší po uši v zemi zarytí vepříci. Výminkou-li potkáš povoz, není vyhnutí, ale také nikoli bázně před hospodářem, jemuž vjíždíš do obilí či spíše do kukuřice. Časem uzříš stoh a zde panuje život čilý; lidé shazují obilí, koně nebo skot se zavázanou tlamou honí se po něm do kola a ty lámeš si hlavu pátráním po stavu a pohlaví pracujících, jichž nerozeznáš dle kroje ani dle čižem, leda dle dýmky.

Na pohled nemá tedy alföld půvabův, ale ty mu ho mimovolně dodáš. Jsi neunavný ve svém pátrání, oči tvé točí se stále jen po obzoru, ale nenacházejíce žádné záměny a novoty soustředí se konečně na tvé nejbližší okolí. Němě se stotožňuješ s ním, nekvapíš nemaje čeho by si ztratil nebo získal, zhrdáš vším a pouštíš volně uzdu myšlénkám — počínáš dýchati svobodu. Vše jest ti pro vzdálenost cizí a lhostejné — co ti po celičkém vůkol světě? Zde jsi ty pánem a již se ti stává milým ten tvůj malý svět. Ano, nejraději ulehnouti na tu boží půdu, nad sebou nebe a kolem sebe samou němou tvář: jak veliké to studium — stéblo a brouk! Ale to jen na úvod, nač se namáhati, nemáš-li ani cíle ani úkolu ba ani míry dne; zde má domácí právo zahálka. Jak volně nese se ta koule nebeská nad tebou, onať jediným tvým vladařem, jenž nepohání a jasem svým vlévá spokojenost do prsou a do duše klid. Sníš a sníš a nedosníš, spíše život prosníš . . . Prospal jsi se v nejhlubším klidu: hle, jak se podivuhodně zbystřily tvé smysly, vše tě tak živě zajímá a ta bezpečnost v hrudi, to vědomí síly! Tobě netřeba požitků pro smysly otupělé ani cizího povzbuzování; s lidmi jsi zapomněl na lidskou bídu a smrt.

Beťár, prý bývalá spravedlnost stepí, zmizel z alföldu a také čikoše v červené vestě a vlajících rukávech chovají magnati jen pro parádu. Jenom cikán se od tebe netrhne a vyprovodí tě s basou třeba na pochodu. V cikánské kapele zvučí Rákocy do únavy, až ti to zní v uších po celý týden. Odjíždíš-li z Uher, vyprovází tě cikán svou melodií na všech stanicích. Procitueš z omamujícího drkotu vlaku jen abys padl do šumného víru houslí, jímž mění se divoký rej perronu v zajímavou pantomimu a nezvěstný pro uši spěch uvádí mimoděk do taktu. Snad ti tak dobývají poslední clo z kapsy, ale odjíždíš v růžovém rozpoložení — ne-li in dulci jubilo — ze země vina a nezazlíš jim! V Aradu přihlásil se ke mně Čech ze sboru jejich. Poučoval mne, že hra primistova jsou kejkle a od sebe že nedovede ničeho: novotám dle not zaučuje prý ho on sám, pak že smí teprv solista pouštěti uzdu svým fantasiím.

Hlavou alföldu jest S e g e d i n čili Seged, jak říkají v kraji. Vlastně byla Tisa vždy bez hlavy a tuto jí dala teprve vláda a povodeň, jež smetla staré město. Poznal jsem město z brusu nové, nad míru rozsáhlé, s rovnými širokými „uca“ mi — u l i c ami. Tyto jsou zvýšeny už o 2 metry, takže se domy až utápějí pod silnicí a poslední stopy zkáz jsou vymazány. Nákladná nábřeží spíná velikolepý mřížový most a náměstí honosí se moderními budovami prvního řádu, jako jsou radnice, kasárna a j., vše kryto břidlicí. Než marně bys hledal dílen, obchodů, hostinců ba i lidí. Otevřenými ulicemi vbíhá pusta až do srdce města a život prchá po trhu selskými povozy z něho; nemáť se na čem zachytiti. Domy jsou bez nájemníků a těm schází dobrá vůle k pořádnosti, vše samý dluh,

samý exekuční prodej a kdo první svými závazky propadává, jest sama obec. Ve vzduchu visí latentní krach a zdálo se, že roku — dvou nedočká. Ale dočekal se a podle výsledků sčítání se situace polepšila, nebo co Břetislav, ode vždy druhé město uherské, uvázla na starých 50 tisících, vznesl se Segedin z 50 na 80.

Mnoho-li v nářku onom bylo klamu, nevím, ale činil se nátlak na vládu, jež kalamitu sama zavinila. Pojavši úmysl zříditi z čistě maďarského Segedu druhé město zemské a universitní, jala se strojiti rozsáhlejší přípravy k tomu, než snesla síla selské obce a bez další její podpory hrozilo se sesouti vše. Budovalo se od střechy: napřed domy a pak lidi. Při Tise zřízen též moderní park a nábřeží rozděleno na terasu k procházce a terasu k práci, kde nakládají se náklady na početné lodi. Tvrdilo se mi, že se posouvá a nebylo by divu v půdě bez dna, ale horší jest pravý opak toho: že řeka po regulaci kvapně zanáší své dno a zvedá řečiště tak, že za čas bude zase ohrožovati město. Segedinu může pomoci jen prohloubení Železné brány, nebo i kdyby Tisa vyschla, naběhne z Dunaje tolik zpáteční vody za povodně, oč tato vystoupila nad úroveň.

Zajímavý obraz poskytl mi trh v městě, jednak sedláky, jež jsem stopoval do hospod jejich, jednak spoustami krásného ovoce: vína, broskví, dýní a především všelikých ušlechtilých sliv. Na starších stanicích železničních vídáš nezřídka v zahrádce kukuřici a stromy, po plotech melouny a papriku a na agátech révu se oplétající — rozmilý to obraz božího požehnání. Jaká to náhrada za špatnou vodu, jaký pozev k odpočinku!

Maďarský sedlák jest celý odlesk pusty, osmahlý, zamlklý, mužně prostý. Muž jako muž: temný oblek, tvář jako tvář: kníry s příuškem a malý klobouček. Ale také se nezapře moderní brus, zámožnost a lepší vzdělání. I u žen jest oblek tmavý a bez módy a černé šaty na hlavách zvláště pěkně jim sluší. V Mehadii přisedl k stolu sedlák s dcerkou, jež byla samé hedbáví a dukáty, ale — šátek měla na hlavě jako matka její. Tyto patriarchální poměry mne živě upomínaly na domov a mezi maďarským i českým sedlákem musí býti příbuzenství. Soudím, že konservativní sedlák uchoval nejlépe památky na slovanský původ celé své kultury, táž usedlost, týž klid, ale více sebevědomí. Bez řeči zasedne k prvnímu stolu.

Ovšem jiný, pestrý a roztomilý lid žije na jih odtud v Banátě, kde se něžné tvary rumunské doplňují švábskou kyprostí a jinak míchají. Ale jest to lid bez barvy a charakteru, jsou to mulati Uher. Tak v Lugoši, Temešvaru a jinde.

Čechy jsem nalezl všude i v Segedině. Sželelo se jakémus šedivci nade mnou pro trapnou chůzi a ejhle! vyloupl se z něho kominický mistr a měšťan Jeřábek. Stěžoval si na syna, že nedbá již o Čechy, ale mně se za toho hovoru s ním ostře drženou chůzí „napravil hák". V okolí Čáby jsou dodnes Slováci, alespoň mne vezl slovácký čeledín.

Co v doleních Uhrách tak příznivě dojímá, jest blahobyt a volnost, kterou netísní ani lidé ani továrny. Jí se pšeničný chleb, udí hojně špeku a ke všemu užívá papriky. Říká se, ta že jest uherský chinin, jejž poskytla příroda močálovinám jejich proti zimnici. Ale zdá se mi,

že jí neužívali ani tak na guláš a na kuřata, jako spíše proti vínu, jež potom pili a při němž se veselili a dobrou vůli spolu měli.

Staří ctitelé latiny říkávali:

„Extra Hungariam non est vita,
et si est vita:
non est ita!“

svádějíce to na svobodu. Ale tenkráte bylo jí trochu více: nevázanost zákonem i mravem pro všecky ty — kdož latinsky uměli. V tom záleží celá vada přísloví, že platilo jen latinsky.

Správce Judska.

Napsal Anatole France.

Přeložila Anežka Schulzova.

elius Lamia, narozený v Italii ze vznešených rodičů, neodložil ještě togu praetextu, když odebral se na školy athenské, aby studoval filosofii. Potom usadil se v Římě a vedl ve svém domě ve středu mladých hýřilů rozkošnický život. Však obžalován byv, že udržuje hříšný poměr s Lepidou, ženou Sulpicia Quirina a uznán vinným, byl vypovězen Tiberiem Césarem. Nastupoval tehdy svůj čtyřiadvacátý rok. Za dobu osmnáctiletého vyhnanství navštívil Syrii, Palestinu, Kappadocii, Arménii a pobyl delší čas v Antiochii, Césarei, Jerusalemě. Když po smrti Tiberia, Caius povýšen k vládě, Lamia obdržel dovolení k návratu do Města, a vrácena mu též část jeho statků.

Nehody, jež ho stihly, učinily jej moudrým. Vyhýbal se všem stykům s ženami volných mravů, neucházel se o žádný úřad veřejný, vzdaloval se všech důstojností a žil uzavřen ve svém domě. Sepisuje, co pozoru hodného byl spatřil na svých dlouhých cestách, říkával, že z utrpení své minulosti činí si zábavu přítomnosti.

Ve středu těchto klidných prací a mezi přemítáním neunavným o knihách Epikurových, překvapil ho smutný příchod stáří. V dvaašedesátém roce věku svého, jsa trýzněn katarem, odebral se do lázní v Bajích. Toto místo bylo navštěvováno tehdy bohatými Římany, již vyhledávali zábavu. Již týden Lamia trávil sám a bez přátel v této hlučné společnosti, když tu jednoho dne po obědě zachtělo se mu, aby vystoupil na návrší, pokryté révou.

Když dosáhl vrcholu, usedl na okraj stezky pod strom modřínový a zahleděl se na krásnou krajinu.

Po levici až ke zříceninám kumským rozkládaly se mrtvé a holé pláně flegrejské. Po pravici mys misenský nořil svůj ostrý roh v moře

Tyrrhenské. U nohou jeho, směrem západním, bohaté Baje vinuly se podél točitého pobřeží, rozkládajíce na břehu modravého moře své zahrady, villy okrášlené sochami, loubí a mramorové terasy. Na druhé straně zálivu, směrem ku Kampanii, oblité zlatem zapadajícího slunce, zářily chrámy a na dalekém obzoru vystupoval Vesuv.

Lamia, vyňal ze záhybu své togy svitek, obsahující „Pojednání o přírodě", usadil se a jal se čísti. Však volání otroka upozornilo ho, aby povstal a udělal místo nosítkám, jež neseny úzkou stezkou mezi révovím. Když otevřená nosítka se přiblížila, Lamia spatřil na poduškách spočívati tělnatého starce, jenž opíral čelo o ruku a pohlížel zrakem zasmušilým a hrdým. Orlí nos skláněl se nade rty sevřené mocnými čelistěmi. V prvním okamžiku Lamia byl jist, že zná tuto tvář, však váhal pronésti jméno. Pak pokročil náhle k nosítkám a vzkřikl s radostným překvapením:

„Pontie Pilate! díky bohům, jest mi popřáno, spatřiti tě opět!"

Stařec pokynul otrokům, aby stanuli a upřel pozorně pohled na muže, jenž ho byl pozdravil.

„Pontie, můj drahý hostiteli," pokračoval tento, „dvacet let dosti zbělilo mé vlasy a zbrázdilo mé líce, abys nemohl poznati již svého Lamiu."

Při tomto jméně Pontius Pilatus sestoupil s nosítek tak živě, jak dovolovala únava jeho věku a vážnosť jeho osoby a objal dvakrát Aelia Lamiu.

„Zajisté, jest mně milo tě spatřiti," pravil. „Hle! ty připomínáš mi dávné doby, kdy byl jsem správcem Judska v provincii Syrské. Jest tomu již třicet let, co jsme viděli se poprvé. Bylo to v Cesarei, kam zapudily tě útrapy vyhnanství. Byl jsem tak šťasten, že mohl jsem zmírniti je trochu a z přátelství, Lamie, následoval jsi mne pak do smutného Jerusalema, kde Židé otravovali mně život hořkostí a hnusem. Více než deset let byl jsi mým hostem."

Lamia objal ho opět.

„Ale neřekl jsi vše, Pontie: nepřipomínáš, že použil jsi v můj prospěch svého vlivu a že otevřel jsi mně neobmezeně svůj měšec."

„Nemluvme o tom," odvětil Pontius, „neboť jakmile jsi se vrátil do Říma, zaslal jsi mně sumu, která vše vyrovnala."

„Pontie, nemyslím, že byl bych vyrovnán s tebou sumou peněz. Však rci, splnili bohové tvá přání? Požíváš celého štěstí, jakého zasluhuješ? Vypravuj mi o své rodině, o svých osudech, o svém zdraví."

„Uchýliv se do Sicilie, kde mám statky, pěstuji a prodávám své obilí. Má dcera nejstarší, má drahá Pontia, ovdověvši, žije u mne a spravuje můj dům. Zachoval jsem si, díky bohům, svěžesť ducha, má paměť neochabuje posud; však stáří nepřichází bez dlouhého průvodu bolestí a nemocí. Trpím krutě dnou. A nyní vidíš právě, jak ubírám se hledati lék pro své zlo. Tato země žhavá, z níž v noci plameny vyzařují, vydechuje ostré páry sirnaté, jež prý mírní bolesti a navracejí ohebnosť údům."

„Kéž by se to osvědčilo na tobě, Pontie! Však navzdor dně a jejím bodavým bolestem vypadáš sotva tak stár jako já, ačkoli ve skutečnosti jsi starší o deset let. Zajisté, zachoval jsi sobě více síly než jsem já

kdy měl a těším se z toho, že shledal jsem tě tak statným. Proč, nejdražší, vzdal jsi se tak záhy úřadů veřejných? Proč vrátiv se z Judska žil jsi na statcích svých v Sicilii v dobrovolném vyhnanství? Vypravuj, co dálo se od okamžiku, kdy přestal jsem býti svědkem tvých činů? Hotovil jsi se právě potlačiti vzpouru Samaritánů, když odebral jsem se do Kappadocie. Od té doby jsem tě nespatřil. Jaký výsledek měla tato výprava? Prosím, mluv! Vše, co se tebe týká, mě zajímá."

Pontius Pilatus svěsil smutně hlavu.

„Přirozená péče," pravil, „a cit povinnosti vedly mě k tomu, abych plnil své úřady veřejné nejen s pílí, ale též s láskou. Však nenávisť pronásledovala mě bez únavy. Pikle, sočení a zrada podťaly život můj v plné síle a zničily plody, jež měly dozráti na pni jeho. Tážeš se mne na vzpouru Samaritánů. Odpovím ti stručně. Ty události jsou mi tak blízky, jako by se byly sběhly včera.

Jakýs muž z lidu, mocný v slově, jaké lze najíti často v Syrii, povzbudil Samaritány, aby shromáždili se ozbrojeni na vrchu Gazim, jenž platí v oné krajině za místo posvátné, a slíbil, že před zraky jejich odkryje nádoby svaté, jež jakýsi hrdina či spíše jakýsi polobůh, nazvaný Mojžíš, byl tu ukryl v dávných dobách za časů otce našeho Aeneáše. Na toto ujišťování Samaritáné se vzbouřili. Ale byv o tom v čas zpraven, dal jsem obsaditi vrch vojskem a střežiti cesty.

Tyto kroky opatrnosti byly naléhavě nutny. Odbojníci obléhali již hrad Tyratabu, stojící na úpatí vrchu. Rozehnal jsem je snadně a udusil tak propukávající vzpouru. Pak, abych podal velký příklad s málo oběťmi, vydal jsem na smrť vůdce vzbouření. Však víš, Lamie, jak těsnou odvislostí mě poutal prokonsul Vitellius, jenž zpravoval Syrii ne ku prospěchu Říma, nýbrž proti jeho zájmům.

První mezi Samaritány přišli k nohám jeho vyliti zášť svou proti mně. Vitellius vyslyšel jejich nářky, svěřil záležitosti Judska svému příteli Marcellovi a nařídil mně, abych šel ospravedlniti se před císaře. Srdce maje těžké bolestí a hněvem, vydal jsem se na moře. Když přistál jsem k břehům Italie, Tiberius sešlý věkem a vládou zemřel náhle na mysu misenském. Žádal jsem spravedlnosti u jeho nástupce, Caia, jenž znal záležitosti Syrie. Však obdivuj se, Lamie, se mnou kruté tvrdošijnosti osudu. Caius choval u sebe v Městě žida Agrippu, svého soudruha, svého přítele z mládí, jenž byl mu dražší, než vlastní oko. Však Agrippa byl nakloněn Vitelliovi, poněvadž Vitellius byl nepřítel Antipův, jehož Agrippa pronásledoval svou záští. Císař přidal se k citům svého drahého Agrippy a zamítl moje slyšení. A na mně zůstala nezasloužená nemilost. Uchýlil jsem se na své statky do Sicilie, kde bych byl zemřel bolestí, kdyby má sladká Pontia nebyla přišla těšiti svého otce. Pěstoval jsem obilí, spravoval svůj majetek. Nyní můj život jest ukončen. Budoucnost rozhodne mezi Vitelliem a mnou. Však té pohany jsem nezasloužil. Před tváří bohů nesmrtelných přísahám, že ani jednou po dobu své vlády neurazil jsem spravedlnost a zákony. Však jsem stár. Moji nepřátelé a udávači jsou mrtvi. Zemru nepomstěn. Kdo obhájí mou památku?"

Povzdychl si a umlkl. Lamia odvětil:

„Jest moudré neklásti ani obavy ani naděje do nejisté budoucnosti. Co na tom, jak lidé budou smýšleti o nás? Nemáme jiných svědků a soudců než sebe. Uspokoj se svědectvím své vlastní ctnosti a úctou svou vlastní a svých přátel. Ostatně mírností nelze říditi národy.“

„Nechme toho,“ pravil Pontius. „Páry sirnaté mají více síly, vystupují-li ze země rozpálené ještě paprsky slunečními. Musím si pospíšiti. S bohem! Však použil bych rád šťastné náhody, že jsem nalezl přítele. Aelie Lamio, učiň mi to potěšení a přijď povečeřeti zítra se mnou. Můj dům stojí na břehu mořském, na kraji města, směrem k Misenu. Poznáš ho lehce, nad vchodem jest malba představující Orfea mezi tigry a lvy, které krotí a okouzluje zvuky své lyry.“

„Zítra na shledanou, Lamie,“ pravil ještě vstupuje do nosítek.

Druhého dne v době večeře, Lamia odebral se do domu Pontia Pilata. Pouze dvě lůžka očekávala stolovníky. Stůl prostřen byl slušně, však bez nádhery, na zlatých mísách byly rozloženy fíkojedky, upravené v medu, drozdi, ústřice z Lukrena a okatice ze Sicilie. Mezi jídlem Pontius a Lamia vyptávali se vzájemně na své choroby a sdělovali si různé léky, jež byly jim odporučeny. Pak vychvalovali krásu a lahodu lázní bajských. Lamia velebil půvab kurtisán, jež procházejí se po břehu, zakryty zlatem a obestřeny závoji vyšívanými od barbarů. Pak přešla rozmluva na velké práce prováděné v krajině, na most založený právě Caiem.

„Též já,“ povzdychl Pontius, „zamýšlel jsem podniknouti velké práce užitečné veřejnosti. Chtěl jsem založiti vodovod, jenž měl dodávati do Jerusalema dostatek čisté vody. Stavitelé a pracovníci byli objednáni. Nařídil jsem, aby práce byla zahájena. Však místo aby byli pohlíželi s uspokojením na tyto oblouky mocné, z nichž mělo býti sváděno zdraví do jejich města, Jerusalemští strhli žalostný pokřik. Shluknuvše se, volali o urážce a bezbožnosti, vrhli se na dělníky a rozmetali kameny základů. Zda znáš, Lamio, nečistších barbarů? Přece Vitellius dal jim za pravdu a já obdržel jsem rozkaz, abych zastavil práci.“

„Jest velká otázka,“ pravil Lamia, „zda máme oblažovati lidi proti jejich vůli.“

Pontius Pilatus pokračoval nevšímaje si slov svého hosta.

„Zamítnouti vodovod, jaké to šílenství! Ale vše, co přichází od Římanů, jest nenáviděno od židů. Bojí se a nenávidějí nás. A přece, což Řím není matkou národů, kteří jako dítky spočívají usmívajíce se na velebném jeho klíně? Naši orlové přinesli až ku hranicím světa mír a svobodu. Vidouce v přemožených jen přátele, zabezpečujeme jim jejich obyčeje a zákony. Však židé nás nenávidí a staví se nepřátelsky proti nám. Poplatky nutno jim vyrvati a povinnost vojenskou tvrdošíjně odmítají.

„Židé,“ odvětil Lamia, „lpí nesmírně na zvycích svých starobylých. Podezřívali tě, bezpodstatně, že chceš porušiti jejich zákony a změniti jejich mravy. Dovol, Pontie, abych ti řekl, že nejednal jsi vždy tak, abys byl mohl rozptýliti jejich neblahé podezření. Nutno doznati, třebas by nebyli povznesli se jako my k nazírání na věci božské, že židé slaví přec jisté mysterie úcty hodné svou starobylostí.“

Pontius Pilatus pokrčil rameny.

„Nemají," pravil, „přesné znalosti přirozenosti bohů. Zbožňují Jupitera, však nedávají mu ani jména ani postavy. Neuctívají ho ani v podobě kamene jako někteří národové Asie. Nevědí ničeho o Apollonovi, o Neptunovi, o Martovi, o Plutovi, ani o žádné bohyni. Ale přece myslím, že zbožňovali kdysi Venuši. Neboť ještě nyní ženy obětují holuby u oltářů; kupci, umístění pod loubím chrámů, prodávají tu párky těchto ptáků. Bylo mi vypravováno, že jakýs muž kdysi v hněvu zuřivém rozmetal tyto krámky. Kněží žalovali na to jako na bezbožnost. Myslím, že zvyk tohoto obětování holubů byl zaveden k poctě Venuše. Proč se směješ, Lamio?"

„Směji se veselé myšlénce, jež projela mi náhle hlavou," pravil Lamia. „Napadlo mi, že jednoho dne Jupiter Židů mohl by přijíti do Říma a pronásledovati tě svým hněvem. Proč ne? Asie a Afrika daly nám již velké množství bohů. Boj se, Pontie, aby neviditelný Jupiter Židů nepřistál jednou u těchto břehů!"

Při myšlénce, že bůh mohl by přijíti z Judska, objevil se úsměv na přísné tváři Pilatově. Pak odvětil vážně:

„Jak mohli by Židé dávati svaté zákony jiným národům, když sami mezi sebou rvou se o výklad těchto zákonů? Viděl jsi je sám, Lamio, jsou rozděleni na dvacet sekt, a na veřejných místech si nadávají a tahají se za vousy. Viděl jsi je, jak v chrámě trhali na znamení zoufalství svá roucha nečistá kol ubožáka nějakého zachváceného horečkou proroctví. Nechápou, že má se disputovati klidně, s duší jasnou o věcech božských, jež jsou zahaleny závojem a plny nejistoty. Neboť přirozenosť nesmrtelných jest nám skryta a nemůžeme k ní proniknouti. Myslím, že jest moudré, věřiti v prozřetelnost bohů. Však židé nemají filosofie a nesnesou různosti mínění. Na opak, soudí, že trestu smrti hodni jsou ti, již hlásají o božství věci protivící se jejich zákonu. Nutí každé chvíle úřad římský, aby podepsal jejich příšerné rozsudky. Naplňují praetorium svými vražednými výkřiky. Stokrát viděl jsem, jak v davu, bohatí i chudí sjednoceni kolem svých kněží, obléhali zuřivě mé křeslo ze slonoviny a tahali mě za cípy togy, za řemínky sandálů a žádali smrt nějakého nešťastníka, jehož zločinu jsem nemohl rozeznati a jehož považoval jsem jenom za rovněž takového blázna, jako jeho žalobce. Co pravím, stokrát! Denně, každé hodiny. První čas pokoušel jsem se přivésti je k tomu, aby poslouchali rozumu, snažil jsem se vyrvati ubohé oběti smrti. Však tato mírnost pobouřila je ještě více. Kněží jejich psali Césarovi, že urážím jejich zákon, a jejich prosby, podporované Vitelliem, způsobily mi přísné pokárání. S tím národem není lze srovnati se. Nutno vyvrátiti Jerusalem až do základů. Možno, na vzdor stáří svému, že dočkám se dne, kdy padnou zdi jeho, kdy plameny zničí domy jeho, kdy obyvatelé jeho budou nabodáni na hroty mečů, kdy sůl bude sypána na místo, kde stával jejich Chrám. A toho dne dostane se mi spravedlnosti."

Lamia snažil se dodati rozmluvě mírnějšího rázu: „Pontie", pravil, „chápu snadno i tvou starou zášť i tvé příšerné předtuchy. Ovšem, ony stránky povahy židovské, jež ty jsi poznal, nestaví národ ten v příznivé světlo. Avšak já, jenž žil jsem v Jerusalemě pouze jako zvědavec, já seznal jsem u lidí těch mnohé ctnosti, jež zůstaly tobě skryty. Však

přiznávám se též, že nepocítil jsem nikdy pro židy skutečné sympatie. Však židovky líbily se mi nesmírně. Byl jsem tehdy mlád a Syřanky vzrušovaly velmi moje smysly. Jejich rudé rty, jejich oči vlhké a zářící v stínu, jejich pohledy dlouhé pronikaly mi až do kostí. Tělo jejich, líčené a barvené, napuštěné nardem a myrhou, chová vzácný a lákavý půvab.“

Pontius naslouchal netrpělivě této chvále.

„Já nebyl muž, jenž upadl by v sítě židovek, a jelikož uvedl jsi na to hovor, věz, že já nikdy neschvaloval jsem tvou nezdrženlivost. Jest-li že tehdy nedal jsem ti na jevo, že pokládám tě za vinníka, že svedl jsi ženu úředníka, stalo se to jedině proto, že tak krutě jsi pykal za svou vinu. Sňatek jest svatý patriciům; jest to zřízení, o něž Řím se opírá.“

Však Lamia neposlouchal již starého soudce. Vyprázdniv svůj pohár, usmíval se na jakýsi neviditelný obraz.

Po malé pomlčce jal se mluviti hlasem tichým, jenž stále se sesiloval:

„Ženy Syrie tančí s tak měkkou ochablostí! Znal jsem jednu židovku v Jerusalémě, jež v odlehlém koutě, při svitu malé začazené lampičky tančila na odřeném koberci, pozvedajíc rámě, když tloukla cimbál. Nadra majíc vzedmutá, hlavu nachýlenou zpět, jako by klesala pod tíží rusých kadeří, oči spité rozkoší, horoucí a znavená, pružná, ohebná, byla by závistí naplnila Kleopatru. Miloval jsem její tance barbarské, její zpěv trochu chraptivý a přece tak sladký, její vůni z kadidla, ten polosen, v němž zdálo se že žije. Následoval jsem ji všude. Mísil jsem se mezi pustou společnost vojáků, kejklířů a kramářů, jimiž byla obklopena. Jednoho dne zmizela a již jsem ji nespatřil. Hledal jsem ji dlouho v podezřelých uličkách a krčmách. Za několik měsíců zvěděl jsem náhodou, že připojila se k malému zástupu mužů a žen, již provázeli mladého divotvorce galilejského. Nazýval se Ježíš; pocházel z Nazarethu a byl ukřižován, nevím již proč. Pontie, pamatuješ se na toho muže?“

Pontius Pilatus svraštil obočí a přiložil ruku na čelo jako někdo, jenž hledá ve své paměti. Pak po malé pomlčce pravil:

„Ježíš? z Nazarethu? Ne, nepamatuji se!“

O zbraních.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

Několik neděl před početím slavnostních dnů nastalo již „stěhování se národův“ a celé karavany povozů obchodujícího světa se zbožím všeho druhu vjížděly branami do šťastného města. Zenenáhla podobaly se ulice, uličky, náměstí a všechny kouty tohoto shromaždiště pestrému tržišti a ohromnému táboru, v němž vířila horečná činnost jako v rojícím se úlu. Řemeslnictvo mělo plné ruce práce a zejmena četní kováři, zbrojíři, sedláři, krejčí a kramáři měli zlaté žně. Měšťanstvo samo pečovalo o pořádek v městě, čehož bylo velmi potřebí, ježto do města a jeho okolí zavítalo veliké množství také nezvaných hostí, lidu nekalé pověsti, dobrodruhů, kejklířů, kočujících mastičkářů, po zisku bažících židů a lidskému majetku nebezpečná sebránka ze všech končin země. A což když nastala slavná doba vjezdu rytířstva, tu byla teprve radost podívati se na podivnou směsici a strakatinu živých barev. Nejvyšší urození pánové a jejich lenní rytířstvo opanovali byty nejzámožnějších měšťanů a takž utvořeno několik hlavních táborů, často i skupin národnostních, neboť družiny rytířstva vyvěšovali na označení svého hlavního stanoviště znaky a praporce na průčelí domů, tak že tato skoro veskrze byla dekorována. Po příjezdu valné části turnajníků odbýván v místnostech radnice, po případě také v některém klášteře, skvělý ples a ze všeho lze souditi, že tato valná schůzka účastníkům řadu blažených okamžiků poskytovala. Vždyť již samo rozdávání talismanů a tretkových odznaků turnajníkům bylo zdrojem zábavných a roztomilých výjevů, při čemž za oněch dob panovavší přímá, jadrným vtipem pepřená mluva k živosti zábavy nemálo přispívala. Nejvtipnější a po případě nejhezčí krasavice darovala prý často řadám statných junáků tolik stužek, spon, částí závoje, ba i celé rukávy svého šatu, že po ukončení plesu jako otřepený praporeček vypadala. Ba nebylo žádnou zvláštností, že odevzdána vyvolenému i košile, kterou pak v den turnaje na sebe oblékl a tímto kouzlovcem opatřen za nepřemožitelného se považoval. Znám však z jedné staré kroniky případ, že tento něžný dárek neúčinkoval a rytíř bídně zahynul.

Druhý den po plesu odbývány bohoslužby ve hlavním chrámu města a zápasníci skládali při tom slavnostní přísahu, dokládajíce, že jest každého osobní msta daleka, že ho zášť do boje nevede a že nebude zápasiti klamem ani šalbou, to jest že žádné nedovolené rány neprovede, k nimž náležel n. př. vždy nebezpečný sek do pasu. Celý tento obřad byl akt úchvatný a velmi povznášející, neboť rytířstvo dostavilo se do chrámu, jak by se nyní řeklo v salonním oděvu, beze vší zbraně a brně; každý byl opatřen toliko bílou holí nebo ratolestí a dámský svět zářil

ve skvostném úboru. Velebné tyto bohoslužby zakončeny za zvuků varhan děkovacím zpěvem. Den před turnajem provedena zábavná „vigilie“ beze zbraní čili nekrvavý skupinový boj na „slepo“, ačkoli s mečem v ruce. Vypadala jako dobře nastudovaná komparserie. Však stalo se také kdysi, že se rytířstvo při této vigilii pojednou rozohnilo a že na oko prováděný boj opravdové tvářnosti nabyl a velmi smutně skončil. Rytíři začali jako zběsilí do sebe mlátit a přese všechno namahání komonstva, služebných panošů, soudců a hlasatelů nebylo lze boj zastaviti.

119. Turnajový krunýř krále Kristiana dánského.

Dvacet mrtvých a sedmdesáte těžce raněných zůstalo při této krvavé vigilii na kolbišti.

Když konečně nadešel slavný den zápasu, odebrala se toho dne bojující část rytířů do příslušných ležení aneb se shromáždila se svými zbrojnoši a mistry brně v některé velké místnosti, na př. v plesovém sále a tu nastalo „ostrojování“ zapasníků. V tu dobu posilnili se lehkou masitou snídaní a pak nastalo svlékání šatstva až do košil. Rytířstvu šlo vždy o to, by celá brně poskytovala dostatečnou jistotu a pevnost, aby netížila přílišně tělo a nevadila v pohybu. Za určitý poplatek zabý-

vali se „mistři brně" oblékáním rytířstva, a ve službách vznešených osobností nalezal se vždy jeden dovedný mistr dohlížející i na veškeru zbroj domácí. „Pro všechny možné případy" obdržel rytíř tolik polštářků, obvazů a vatónů, že zručné zacházení se zbraní nebylo tak snadné. Celá brně podložena co nejdůkladněji, ba po úplném obleknutí nařízeno panošům, by dřevěnými palcáty do rytíře mlátili a zdálo-li se mu, že některé místo ještě vydatnější podložky potřebuje, doplněn ihned tento nedostatek. Celý oblek sestaven asi takto: Na celé tělo oblečeno silně prošívané trikot, na hlavu posazena důkladně vatovaná čepice a tato pokryta lehkou plechovou přilbou bez hledí, jejíž krční a týlová část přeskami na prsní a zadní trikotovou podložku byla připevněna. Pak ovazovány kolena, ramena a jiné části těla, nejvíce mohutným ranám

120. Rytíř s dřevcem k turnaji uchystaný

a prudkým nárazům vydané. Na to teprve přišla celá plátová a krunýřová brně, v nejčetnějších případech silnou telecí kůží potažená a krášlená pestrým malováním neb kovovými ozdobami, ba často i drahokamy. Z různých příčin nemůžeme zde všechny ty spletité podrobnosti dlouhého oblékání zaznamenati a dodáváme jen, když konečně rytíři připevněna přilba s okrasou čili „cimíři" a nádhernou plachetkou, že byl pro nastávající sedání připraven. Vžilý u nás zvyk představovati si na turnaj připravené rytíře jakožto elegantní figury jest docela chybný, neboť ve skutečnosti tomu tak nebylo a postava do turnaje vyzbrojeného rytíře vypadala dosti neohrabaně a naditě; umělci je arci malovali, malují a vytesávají v úhlednějším vzezření, aby se obrázek lépe líbil.

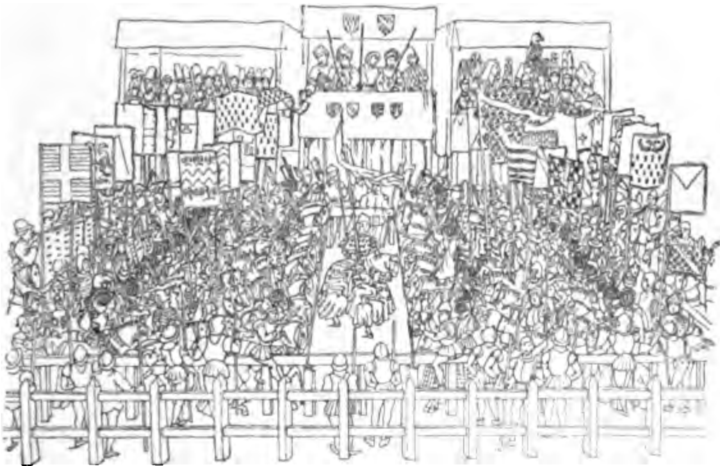
Nemenší pozornost věnována také ostrojování koně, vždy hřebce, a zejmena upravení a připevnění sedla zvláštního tvaru s tak zvanou

„kružnicí“, kryjící zápasníku nohy a koni prsa, vyžadovalo velké opatrnosti a přesnosti. Zároveň přikryt oř pokrývkou ze silné kůže a na tuto vyložena mnohdy velmi nádherná v předu i v zadu dvěma znaky krášlená přikrývka. Na čelní část připevněn koni krásně kovaný ohlavník, touže cimíří jako přilba krášlený a zhusta zakryty hřebci i obě oči tak, že byl „oslepen“ a veden jen rukou neb tisknutím nohy jezdcovy. Turnajní zbroj měnila se postupem času dosti značně a století za stoletím zjinačován útvar jednotlivých částí.

Tak byl až na zbraně rytíř připraven. Šlo-li o kolbu dřevcem, dán rytíři asi 4 metry dlouhý a šest neb sedm centimetrů silný oštěp ze dřeva jasanového nebo jedlového, opatřený okrouhlým chránidlem ručním, nebo (zejmena v pozdějších dobách) lépe řečeno manšetou. Tyč byla různě natřena a vybíhala buď v jednotlivou neb trojatou, krátkou kovovou špici, pod níž upevněn někdy malý, znakem krášlený praporeček. Že takových oštěpů, nebo-li „hrálí“, veliký počet přelámán, o tom máme četná svědectví; stávalo se to zejmena, když šlo právě jen o lámání oštěpů při kterémžto zápasu obratný rytíř 30 až 40 kusů roztříštil. Nepřivodilo-li klání oštěpem či dřevcem žádný výsledek, chopili se rytíři dle ujednání mečů neb palcátů, na sedlech, nebo prsních krunýřích řetízky či šňůrou připevněných, a bojováno dále. V pozdějších dobách neužíváno železného palcátu — dřevěný stačil.

Konečně procházejí hlasatelé a trubači městem, svolávajíce zvukem trub i slovem zápasníky na kolbiště. Sjíždějící se rytířstvo, provázené zbrojnoši, pak celý krásný svět damstva, vznešení soudcové a starší turnaje se neúčastnící rytíři — vše to představovalo pestrou směsici, plnou nádhery a nejživějšího ruchu. Valná část zápasníků, následkem nedostatku bytů v městě před branami pod stany tábořící, vydala se již ku kolbišti a očekává u vjezdu do zápasní dráhy, tvořící podélný čtverec, znamení soudců. Kolbiště jest pevným dvojnásobným zábradlím opatřeno. Mezi zábradlími nalezá se stanoviště dohlížitelů zápasů, panošů, fojtů a hlasatelů. Počet této družiny byl pokaždé značný, neboť doprovázeli svobodného měšťáka, dosud za rytíře nepasovaného, jeden, rytíře dva, hraběte tři a knížete vždy čtyři osoby k sedání. Na znamení hlasatelů, když se bylo některým provinilcům (o kterých dříve již zmínka učiněna) dostalo náležitého potrestání, vjíždí první třicítičlenná četa levým vjezdem a druhá počtem stejná, pravým vjezdem na kolbiště; zvolivše si obě podél stranic ohražení místa, staví se v jedné čáře proti sobě. Mezi dvěma uprostřed dráhy pevně nataženými provazy postavil se již „dámský rytíř“ jakožto zástupce krásného pohlaví, předně aby přehledl rytířstvo bezúhonné na zápas čekající a pak aby vyžádal několika stlučeným milost, kteráž se těmto nešťastníkům s tribun krásného pohlaví blahosklonně udílí. Stalo-li se však, že tyto odpustky dány již v den prohlídky znaků a rodokmenů, pak se damský rytíř neobjevil, jeho místo zaujali fojtové a hlasatelé přečtli pravidla turnaje. Vykonavše to ustoupili ihned nazpět do ohraničení, provazy od zbrojnošů přeseknuty a na povel vůdcův počal nájezd rytířstva nejdříve rovným náběhem a zvolna, potom klusem a posléz tryskem proti sobě. Na počátku jízdy vztýčena kopí vzhůru, v přechodu z klusu do trysku pak založena hodně hluboko v podpaží,

tak že ruka oštěp pevně svírající nazpět až k prsům byla přitažena; hned na to se vzpřímil rytíř poněkud v sedle ku předu, opíraje se částečně o zadek vysokého sedla, pak vzepřel napjaté nohy ku předu, posunul štít v podbradí, vzal svého soupeře na mušku a za ohlušujícího rachotu lámajících se kopí a nárazů o brnění vrazily řady do sebe. Na obou stranách vyraženo několik rytířů prudce ze sedel; tím připadli již k poraženým a zbrojnošové pomáhali svým pánům na nohy, což vždy tak snadno nešlo, poněvadž mnozí nedopadli příliš jemně na písek, neboť rachot brnění při dopadu bylo daleko slyšeti. Za dob vzorného rytířstva měli někteří vynikající zápasníci takovou sílu a zručnost, že své těžké soupeře vysoko do vzduchu vymrštili, aby tito potom jako rozpřažené žáby na břicha dopadli, což prý nebylo žádnou zvláštní příjemností. Tato hra s lámáním oštěpů nazývána v celé střední Evropě „poinder“,

121. Rozestavení rytířů na kolbišti před kláním; mezi provazy dámský rytíř.

„puneiz“ a u Němců nejvíce „tjost“. Tehdy bylo vůbec zvykem užívati hlavně jmen francouzských a vlašských aneb z těchto jazyků v různém přetvoření nebo znetvoření do vlastní řeči přenešených.

Po prvním klání následovalo ihned druhé v tom pořádku jako dříve, avšak z míst proměněných, tak jak se řadami projelo, a samo se rozumí, že ve stejném počtu, muž proti muži, tak že někteří až po dobu zlomení určených hrálí zaháleli a teprve v boji mečem a palcátem znovu se utkali. Jindy změněna taktika v ten spůsob, že vyjel jeden z nejzručnějších rytířů ze své řady a začal prudkým nájezdem proti soupeřům útok za tím účelem, aby je v nepořádek uvedl, což hbitě využitkováno soudruhy ku přemožení aneb zjímání nepřítele — arciť: povedlo-li se to! Druh nájezdů „à travers“ aneb „treviers“ spočíval v tom, že postaveny řady šikmo proti sobě, že i postup čili nájezd děl se šikmo a teprve zabočením před srážkou rovně jako při puneizu. Často vyraženi mocným nárazem oba sokové ze sedel a jak nyní ducha-

plně na turfu říkáme „odloučili“ neb oddělili“ se, prostě řečeno spadli s koně, avšak mnohdy zůstali jako přikováni sedět, kdežto hřebci při tříštění se kopí s velikou prudkostí na kolena klesali. Jinak bylo arciť, určen-li pořádek boje v ten spůsob, že hned po prvním nájezdu a zlomení kopí k mečům neb palcátům se sáhlo. V tomto případu podoben byl pochod boje nejvíce bitvě, poněvadž vůdcové užívali všech možných lstí a úskoků, ponechávali si na příhodnou dobu zálohy, často obětovali pro zajmutí a počáteční boj několik rytířů, při čemž na jiné straně mocný nebo jen zdánlivý útok prováděli — vůbec hleděno vždy k tomu, aby řady nepřítele uvedeny byly v nepořádek. Vřavu za těchto bouřných okamžiků na kolbišti panující nelze vypsati. Hrozně dopadající rány mečů neb palcátů, nárazy brně, hlučné velení vůdců, výkřiky a stony raněných, ohlušující křik, jejž tropili panoši a zbrojnošové při pomáhání rytířstvu a odnášení podlehnuvších, řev koňstva a korybantské povykování diváctva — to vše provázelo v ustavičné změně rozčilující

122. Dva rytíři bojující v turnaji. (Dle turnajové knihy krále Renéa.)

a krvavou seč. Řadu velmi pohnutých a vysoce dramatických výjevů poskytovalo zejmena vyprošťování znamenitých rytířů v tísni se nalezajících, při čemž se často stávalo, že byl některý ze zápasníků citelně koňskými kopyty pohmožděn nebo i na smrť ušlapán. Mdloby a zalknutí nebyly žádnými zvláštnostmi. Byl-li některý z bojovníků tak unaven, že potřeboval odpočinku, vyjel ze řad zápasících, panoši mu sňali přilbu na znamení nedotknutelnosti a on hověl si poblíž tribun, dokud okolnosti tomu dovolovaly. Mnohdy bylo nezbytně nutno, aby rytíř svým zakročením některého ze soudruhů, utkaného se dvěma protivníky, vyprostil a pak byl každý okamžik vzácným: odpočinek tu přerušen a zápasník spěchal v nový boj. A jaká byla podívaná na dámský svět, sledující zápasy svých miláčků s horečným rozčilením, s pohledy, jež vyzrazovaly radost, starost, zklamání, vztek či bolest, a se slzami v očích. Ku povzbuzení udatnosti a vytrvalosti zbožňovaného odnášel mu panoš jakožto posel lásky nějakou toaletní tretku, květinku neb ozdůbku od horoucně milující dívky a byla-li mu tato se šťavnatou nějakou průpovědí soupeřem setnuta neb uzmuta, nelenila dívka a poslala novou.

Houževnatě bojováno zejmena o znakové klenoty na přílbách a sok soku hleděl ta křídla nebo slunce, ty měsíce, zvířecí hlavy, pitvorné květiny a jiné rytířstvem užívané erbovní značky sraziti. Vždy po ruce byli panošové zdvihající sražené drahocennosti pro své pány jakožto trofeje, poněvadž i na množství vydobytých znakových šperků určeny byly ceny. Mnohdy proměnila se vášeň v pravou krvelačnost, a tu pak bylo těžko zuřící boj rytířstva zastaviti; pak nepomáhalo ani zakročení prvního turnajového fojta, ani zuřivé troubení na znamení, že se má v boji ustati, ani úsilovné zakročení dohlížitelů a rozhodčích při kolbě a konec konců býval pak smutný.

O zlořádech, zahnízdivších se uvnitř dráhy a to zejmena v dobách pozdějších, dalo by se mnoho zajímavého napsati. Zde zmíníme se jen o jímání rytířů v zápasné vřavě, což se dělo tím spůsobem, že nepřítel uchopil za uzdu koně soupeřova a přitrhl jej prudkým škubnutím po bok svého koně, čímž dle pravidel byl sok jat a po turnaji přinucen se vykoupiti. Že si mnohý takové počínání líbiti nedal a že pak z toho vznikla notná rvačka, není zajisté pochybnosti. Nejnebezpečnější hosté kolbišť byli tak zvaní „smělci“, rytíři to, které bychom nazvali nyní „profesionalisty“, poněvadž prováděli kolbu ze zisku a proto že nescházeli při žádném turnaji, učinivše se mistry v každém zápolení a zápase. Stavše se vítězi dali si vypláceti velké výkupné, obnášející mnohdy polovinu jmění zajatce nebo poraženého. Nejhorší zlořád, který za dob rozkvětu rytířstva nikdy a nikde se nevyskytoval, ale za to v době jeho úpadku takřka módou se stal, bylo užívání panošů v boji samém. Návodem svých chlebodárců, mnohdy také na vlastní pěsť, pustili se panošové do protivníka svého velitele, což bylo zcela lehké, poněvadž meškali stále v bezprostřední blízkosti bojujících, a bušili do něho krátkými železnými palcáty nebo se ho hleděli jiným úskočným spůsobem zmocniti, tak že jejich rytíř co nejsnáze kořisti nabyl, při čemž arci také na panoše částka připadla. Že se spojenci druhého rytíře na toto počínání klidně nedívali, každý se domyslí, a tak vznikaly hnusné rvačky nejobyčejnějšího druhu; byl-li některý z rytířů „řízným“, vyprostil se několika dobře mířenými ranami z objetí této havěti, jejíž mnohý člen takto těžce raněn nebo mrtev na kolbišti zůstal. Tomu zlořádu bráněno později pravidlem, čteným vždy před zasedáním, dle něhož užívání podobných „lapáků“ (Němci je jmenovali „Kipper“) zakázáno bylo. Z toho všeho můžeme posouditi, že kolba za pozdějších dob mnohé nepěkné stránky vykazovala a že její ideální pojímání docela pominulo.

Kolba „dvojmo“, dle pravidel přesně prováděná, byla rozhodně nejlepším turnajem, Při tom „vypíchali“ zápasníci jistý počet hrálí, vždy v bodu vzorném t. j. kopí řízeno nad střed protivníkova štítu, tam kde uvnitř zanýtováno bylo držadlo, aneb proveden bod „podpřílbový“ do výše na místa, kde končil okraj štítu a hraničila přilba. Tu se stávalo, že vyražena mohutná helma do vzduchu a zachycena na špici kopí, bod to, který náležel k mistrovským kouskům umělého turnajování. „Puneiz“, čili náběh v trysku zvolen po případě na velkou vzdálenost celé dráhy, tak že byla srážka vždy velice prudká a šlo-li o bod pod přilbu,

měl pak zasáhnutý na vzdor obvazku bradu rozbitou. Chybení se protivníka počítáno vždy za mizernost, ba přímo za blbosť nejvyššího stupně, zasáhnutí a zranění koně pak za ostudu nejsprostšího druhu a úsměšky, které se na hlavu takovéhoto neohrabaného nešiky sypaly, nevynikaly nikdy zvláštní uhlazeností. Takový rytíř stal se „nemožným" a obyčejně hleděl, aby se rychle z ovzduší města vytratil.

Nejčastěji snad prováděna hra „buhurd" zvaná a to obyčejně bez těžké zbroje. Přilba, štít a hrále postačily. V mírném nájezdu roztříštěny

123. Sedání na počest příjezdu královny Isabelly do Paříže. (Dle miniatury z 15. stol.)

o štíty hrále na špici nekované, zbytky odhozeny, pak prováděno mnohokráte za sebou narážení štítů za účelem vytlačování se ze sedla. Ocitl-li se některý z jezdců v nebezpečí, že by byl vyšinut ze sedla, ujížděl rychlým obratem koně svému soupeři stranou, tento za ním a opět následoval náraz štítů a tak prováděny lámání kopí, naražení štítů a hbitá jízda, až muž i kůň byli znaveni. Buhurdovat mohla i každá nerytířská osoba a takž okupováno v přestávkách velkého turnaje, aneb za dnů zvlášť k tomu určených, kolbiště panoši a mladšími zámožnějšími měšťany, kteří v potu tváří „bez díků" a něžných dárečků krásného pohlaví se bavili. Za poslední výrok však neručíme. (Dokončení.)

Z básní v próse Catulla Mendèsa.

Marná touha.

Rybáři vrhli do moře trojnásobné lano s kotvou, která se zaryla se skřípotem do písku, vytáhli loďku na břeh a jsouce jisti, že jim ji teď voda neodnese, zašli do krčmy ke kartám a kořalce. Ani nestáhli plachtu, nač také? Byla by to zbytečná práce, ani sebe silnější vítr nepohne loďkou, pevně tkvící na břehu svou vlastní tíží. Nadarmo se plachta nadýmá.

Básník jeden šel kolem a ulehl do stínu, který vrhala nakloněná loďka na písčitý břeh.

Širé moře, průzračně zelené, klidné, s lehounkými jen vlnkami na povrchu, prostírá se před jeho zrakem. Křižují po něm parníčky a menší loďky výletníků; jediné černé skalisko, s pěnou u paty své, strmí z vod. Mlha zvolna vystupuje, táhnouc se po příkrém břehu, trhajíc se o věž kostela jako závoj o ostrý trn a mísí se s oblaky. Nedaleko koupají se hosté lázeňští, dámy ve svých flanelových pláštích, vroubených vybledlými stuhami, zvolna stoupají nožkama, na nichž mají jen opánky, na úzké prkno, které se sklání do moře; pozvednou-li nahé své ručky, zaskví se v záři sluneční zlato a diamanty jich prstenů. Opodál rozestřena je střecha plátěná na způsob stanu a pod ní sedí na skládacích židlicích dámy ve skvělých letních toiletách, ve skupinách stojí muži a dívají se na koupající, jiní přebíhají v proužkovaných šatech koupacích, buď z vody vystupujíce neb teprv do ní se ubírajíce. Děti se tu proháněji a malí psíci skáčou do vody za vrženým předmětem a rychle se vracejí s pěnou v srsti. A v tom množství kmitá se několik rudých slunečníků jako veliké kytice vlčího máku.

Ale náš básník nedívá se ani na nožky koupajících se dam, ani na červené slunečníky; on poslouchá nářek vycházející těsně vedle něho z loďky, jejíž plachtu větřík zdouvá.

* * *

Loďka praví:

„Proč nechávají mne zde trčet nehybně, jako mrtvou věc, ač bych mohla tam dole být kolébána vlnami? Chtěla bych zvedajíc přídu svou, vyšinouti se lehce na hřbet vlny a sjeti bleskem zase dolů, chtěla bych slyšet šplouchání vody, narážející o mé boky. Na moře! na moře! vždyť to moře láká k dlouhým cestám, vždyť slunce zlatí plachtu mou a za sebou zanechávala bych rozčeřený stříbrný pruh ve vodě."

V té chvíli jedna z koupajících se dam vystupovala na břeh, jednu nožku majíc bosou, tak že viděti bylo růžovou patu i malé prsty; oblekem jejím, těsně přiléhajícím, prosvítala pleť její. Poeta ani se po ní neohledl a pozorně naslouchal steskům loďky.

* * *

Tato mluvila dále:

„I bouři bych chtěla! Po klidné plavbě chci bouři, před níž se plavci chvějí, která rve i nejsilnější lana. Vlnami většími než hory, za blesku a hřmění ať mnou vítr zmítá, mne rve a žene v před. Chci zápasit, ač slaba, s celým rozpoutaným mořem i s nebem rozhněvaným a byť by mne i vlna smetla do hlubiny aneb roztříštil náraz o skalisko a nezbyly ze mne než trosky vyvržené na břeh, které ženy rybářů seberou a spálí."

Zatím dáma hledala svou budku, nemohla ji nalézt, byla už netrpěliva, volala, mávala rukama. Básník vrhl na ni jen spěšný pohled a obrátil se zas k loďce; poslouchal ji dál, tu blouznivou, s marně vzedmutou plachtou.

* * *

A ona pravila:

„Kdo ví ostatně, zda-li by mne bouře nezanesla k těm krásným zemím, u nichž zakotvují veliké lodě obchodní. Ač se zdám velmi křehká, mám přece dosti síly vzdorovat i velmi silnému větru a dostala bych se snad po mnohých nebezpečích ku břehům, na nichž vystavěny jsou letohrádky v cizím slohu těch cizích vlastí. „Jaká radosť! jaká hrdosť! vrhati svou kotvu, o málo silnější než jehla krajkářky, do téhož dna, kam i ohromné koráby své veliké kotvy vrhají! Možno, že by mne příznivý vítr zahnal k neznámým ostrovům, kvetoucím jako záhony uprostřed moře. Snad je mně souzeno stanouti u břehu, na nějž ještě noha lidská nevkročila, kde kvetou růže, jichž nikdo netrhá, kde zraje ovoce, kterého nikdo nepožívá, kde je nebe bez mraků, kde den nemá večera a moře nezná bouří — — ."

Dáma mezitím již svou budku našla a teď vycházela z ní oblečena na břeh, aby se dívala, když se prve byla ukazovala. Svlečena byla hezká — v obleku svém byla rozkošná. Při pohledu na její roztomilý střevíček vzpomínali jste bezděky na malou bosou nožku, kterou jste viděli před chvílí. Ale básník nevěnoval jí žádné pozornosti, všechen zaujat svou lodí.

* * *

„Proč naříkáš, proč sníš takto? Jsi přece zhotovena z těžkých dubových prken, mohla bys být spokojena, žes tu v klidu, na pevné zemi," pravil jí.

„Máš pravdu," odpověděla. „Ale když jsem těžka, zhotovena ze dříví dubu, jehož kořeny pevně tkvěly v zemi, proč mi připjali tu plachtu, která se stále zdouvá, stále chvěje a stále touží po pohybu?"

Poeta sklonil hlavu a řekl si, že i on je takovým vězněm jako tato loďka. Jako ona má svou plachtu, má on duši, která stále se chvěje a touží za vzdáleným přízrakem, za štěstím nepoznaným neb uprchlým, tak dlouho, až smrť vysvobodí ji z vazby, a jako námořník loďku v širé moře pouští, jí otevře brány vysněného ráje.

Chromý anděl.

Jednoho letního rána procházel se syn krále ostrovů Iles-Pâles pod zasněženými stromy — neboť v této zemi padá sníh v létě a netaje pod mírnými paprsky slunečními, ale mění se, uváznuv na větvích stromů a keřů, v bílé květy jasmínu a šeříku. Pojednou spatřil princ před sebou na zemi předmět jakýs, skvoucí jako stříbro a démanty, chvějící se lehce jako struny harfy, z nichž právě klesly ruce umělcovy. Kdyby ten předmět byl býval menší, mohlo to být křídlo holubice, které jí urval spár dravce v tuhém boji, ale bylo větší a zřejmy byly na něm ještě stopy azuru, uváznuvší tam při letu oblohou — bylo to tedy křídlo anděla; nemohlo o tom být pochybnosti. Princ při pohledu na ně zachvěl se a srdce se mu sevřelo smutkem. Jakže, některý nebeský obyvatel ztratil jedno ze svých bílých křídel? snad v boji s temnou nějakou mocností, snad nárazem pekelného větru? Či snad — zmýliv se — usedl u lože některé z těch krásných, krutých žen, které neznají větší rozkoše než srážeti k zemi vše co létá, ničiti každou illusi? Stačí často jediné slovo — pohled od podobné ženy a křídla jsou schromena navždy. Ale ať se to stalo jakkoli, byl velmi ubohý ten anděl! Jaké pokoření a jaká bolesť pro něho, až při plesu rajském, kdy tančí andělé s nejkrásnějšími z dvanácti tisíc panen, budou se nebeští bratři posmívati ubožáku, tančícímu špatně valčík, protože je chromý. Chromý? — Zajisté, neboť nemají těl, jsou to jen okřídlené duše a nepohybují se tedy pomocí nohou, nýbrž křídloma. Při pomyšlení na bolesť ubohého anděla trpěl princ sám. Byla mu nesnesitelnou myšlenka na cheruba neb serafa takto zohaveného a umínil si, že vrátí mu to nalezené křídlo bílé, skvoucí a lehce se zachvívající. Ale jest snáze učinit podobné předsevzetí, než je splnit. Jak nalézt anděla, který křídlo své ztratil? Do ráje se dostat není tak snadné. Dát nalepit návěští na rohy ulic, bylo by zbytečné, neboť andělé nemají ve zvyku procházet se ulicemi, jako naši dandyové. Milý princ nevěděl si rady a tu mu napadlo, že učiní dobře, optá-li se své milenky, která bydlela v hlubokém lese hned za královskou zahradou; bylať dcerkou uhlíře, rodiče princovi o ní nevěděli. Vzal tedy křídlo a šel.

* * *

Spatřil ji sedící na lavičce nedaleko domku, v němž bydlila se svými rodiči.

„Ach, má duše," řekl jí, „přináším smutnou novinu."

„Jakou, prosím vás?" ptala se.

„Anděl nějaký ztratil jedno ze svých bílých křídel!"

Zarděla se, ale nebyla nikterak překvapena; zdálo se, že již věděla o té smutné události a když princ dodal:

„Rád bych mu je vrátil!" sklopila oči a zarděla se ještě víc.

„Dušinko," pokračoval princ, „vy jediná mi můžete poradit, co mám činit, abych úmysl svůj uskutečnil. Jste tak krásná, tak čista, že andělé nebeští sami našeptávají vám myšlenky za dne a sny v noci. Zajisté vám vyprávěli dnešní noci o neštěstí, které potkalo jednoho z nich."

„Bohužel,“ řekla, „vím všechno, co se toho týče; je to právě můj anděl strážný, kterého to neštěstí potkalo.“

„Opravdu? váš anděl strážný? Ale to je zvláštní náhoda. A prosím vás, jak se to stalo?“

„Vaší vinou, ujišťuji vás! Pamatujete se ještě, jak jsme se procházeli včera večer pod těmi vysokými citrony, mezi jejichž listy probleskovaly hvězdy jako zlaté plody?“

„Jest-li se pamatuji! Jak bych na to mohl zapomenouti! Vždyť jste mi na té procházce dovolila poprve políbiti vaše líčko a já mám od té chvíle ústa plna vůně, jako bych byl růže jedl!“

„Ano, vy jste mne políbil včera, ale byl-li ten polibek sladkým pro mne, byl osudným mému andělu strážci, který poletoval nad námi pod větvemi citronů, aby mne varoval a chránil. Jedno z jeho křídel upadlo v témž okamžiku, kdy se vaše rty dotkly mé tváře. Jest to zákon, jemuž podrobeni jsou strážní andělé, jimž Bůh svěřuje mladé dívky; stanou se sami první obětí hříchu, kterého se svěřenka jejich dopustí.“

„Ale to je ošklivý zákon! Ten ubohý anděl je asi hodně smuten nyní!“

„Více, než si dovedete představit. Všecek sklíčen, chvějící se, neschopen vrátiti se do ráje i kdyby si troufal tam se objevit, skrývá se a pláče; nemohla jsem celou noc spáti pro jeho nářek.“

„Musíme mu za každou cenu jeho křídlo vrátit. Nedovedu sice litovat toho, co jsem učinil, ale velmi rád bych znal prostředek, kterým by se daly odčinit ty smutné následky sladkého políbení.“

„Zdá se mi, že znám ten prostředek,“ řekla dívenka tiše.

„Opravdu? rychle, řekněte mi jej!“

„Bylo by třeba,“ mluvila tak tiše, že jí sotva rozuměl — „bylo by třeba, „aby vše bylo zase tak, jako před tou osudnou procházkou. Můj anděl ztratil křídlo, když jste mne políbil, přirostlo by mu zase, kdybych . . .“

„Nuže? . . . dopovězte, buďte milosrdna!“

„Kdybych vám to políbení vrátila . . .“

Když vyřkla ta slova, zachvěla se studem a líčka její pokryla se nachem, a když princ se k ní blížil, všechen u vytržení nad prostředkem, který naznačila, prchala před ním, proplétajíc se větvemi, které na ni střásaly zlaté a démantové kapky rosy.

* * *

Běžel za ní, dostihl ji, chopil ji do náruče a posadil ji pod myrtový strom, větší než největší duby u nás. A v tom tajuplném lese, kde umlkali teď i ptáci, aby jim ani slůvko neušlo, klekl před ní jako klekáme před světnicí a pravil:

„Tolik vás miluji! Slyšte mne, má zbožňovaná, proč mi utíkáte po tom sladkém slově, které jste pronesla? Což vzbudila jste naději, že vaše rty se dotknou mé tváře, jen proto, abych tím bolestněji cítil, že se nikdy neodhodláte dáti mi to políbení? Květina chvěje se nevýslovným blahem, zvolí-li si motýl kalíšek její za skrýš na noc; je to rozkoš, co

čeří lehounce vodu, když libely honí se nad hladinou její a je nemožno vyslovit, jaké blaho cítí listí, když holubice se ho dotkne v přeletu. Ale já bych byl mnohem šťastnější květu, v němž motýl dřímá, vlny, kterou vážka duhovým svým křídlem rozčeří, listí, které pocítilo jemný dotek holubího peří, kdyby vaše rtíky — dotkly se mojí tváře."

Ona neodpovídala, odvracela oči, nechtěla viděti tu drahou hlavu svého hocha, kterou by byla tak ráda dlouze zlíbala.

On pokračoval smutně:

„Vy nechcete — jste velmi kruta. Chápu konečně, že odpíráte mně to nekonečné blaho, o které žebrám, protože mne máte málo ráda, ale což ten ubohý anděl, na toho zapomínáte, vy zlá? Vždyť vracejíc mi ten polibek vrátíte mu možnost vznésti se k hvězdám do azuru a vy váháte? Jak jest nešťastným a jak ho lituji! Vleče se s pláčem po zemi, místo aby poletoval v oblacích; jest zvyklý jen paprskům slunce a teď je všechen pokryt prachem pozemským. Viděla jste už někdy raněnou pěnkavu, která se snaží vzlétnout ku svému hnízdu na větvi a nemůže? Té se asi ten ubohý anděl nejvíc podobá. Nešťastník! Nemáte-li citu pro mne, mějte útrpnost s ním a odhodlejte se oblažit mne, ať i on je šťasten!"

Zajisté že jen k vůli tomu nešťastnému andělu dívka svolila. Považovala za svou povinnost vykoupiti štěstím smrtelníka blaho nebešťana. A zvolna její rty blížily se k princově tváři a spočinuly na ní v dlouhém, sladkém polibku. V tom okamžení zachvělo cosi listím stromů. Byl to anděl ulétající k nebi radostně s oběma křídly. Jen že ta křídla, dříve bílá, byla teď růžová — růžová jako ty dva polibky.

Z franštiny přeložila *Božena Slívová.*

(Zasláno.)

Z kruhů výtvarných.

Ve schůzi umělců výtvarných konané v Praze dne 18. února t. r. zvolen byl užší kruh umělců, v němž po vyřízení úkolu, uloženého mu v první schůzi, jednáno bylo o hlavních překážkách rozvoje výtvarného umění domácího a jejich příčinách. Výsledek tohoto jednání shrnouti lze stručně v následujícím.

Jako hlavní závada žádoucího rozkvětu označeno bylo skrovné posud porozumění práci výtvarné v širších kruzích. K odstranění závady té usneseno bylo, požádati čelnější listy české, které všímají sobě duševního života národního, aby přispívaly v mezích činnosti své k šíření zájmu a porozumění pro umění výtvarné vůbec a domácí zvlášť, a to způsobem, kterýž byl v žádostech listům zaslaných blíže vyznačen.

Jako druhá hlavní závada označena byla jednomyslně malá uvědomělost naprosté povinnosti proti práci domácí, která káže, abychom se omezili při vší duševní činnosti vůbec a zvláště ve věcech umění se týkající na vlastní síly své.

Příčiny druhé této a pro rozvoj práce domácí osudné závady nelze snad ani jinak označiti; jak by bylo lze vysvětliti sobě ony smutné, přes skrovné potřeby umělecké a při nepopíratelné snaze a nadání umělců a sil domácích často se vyskytující zjevy, při nichž přes dostatek sil domácích vypomáháno bývá uměleckou prací

cizí. Nepřekvapovalo by jednání takové při jednotlivcích neb cizích a nepřátelských nám korporacích, avšak v poslední době častěji se stalo, že i české obce, korporace, jež vlasteneckými se zovou, objednávají za české peníze umělecké práce za hranicemi Čech u umělců a uměleckých závodů cizích.

Zjevy takové jsou po jednomyslném soudu umělců, kteří schůzím zmíněným obcovali, tak smutným svědectvím naprosté neuvědomělosti o předních cílech národních a o významu práce umělecké v kulturním žití národa, že by zhoubno bylo míjeti zjevy takové mlčením a nevšímáním, tu jest nezbytno pro zdar duševního života, pro zdar umění domácího, na ně upozorňovati a všemi silami působiti k jejich zamezení.

Není málo případů takových. Z množství uvedeny buďtež některé.

Děkanský chrám v Plzni, kostel vyšehradský, kostel karlínský, nyní i kostel vinohradský ozdobeny byly, neb v nejbližší době budou, pracemi umělců cizích.

Dlouhý byl by výpočet oken, oltářů v kostelích našich, kteréž objednány byly poslední dobou v cizině buď staviteli chrámů, neb korporacemi, obcemi a jednotlivci ze stavu domácího duchovenstva.

K podání návrhů na opravy domácích uměleckých památek, při nichž rozhodnutí závisí na ministerstvu kultu, však i samosprávnými korporacemi vyzýváni bývají umělci cizí. Státní stavby veřejné stavěny bývají dle plánů vídeňských umělců.

Jedná-li se o soutěž na výzdobu monumentalních staveb domácích, neomezuje se ona častěji, jak jest jedině správno, na umělce domácí a možná, že se dočkáme v brzku i toho, že stěny Rudolfina, ba snad i jiných veřejných staveb našich stejně jako stěny kostelů domácích, o nichž zmínka se stala, pokryty budou malbami malířů cizích.

Však pr težování práce cizí na úkor a škodu domácí nezříme jen tam, kde jde o monumentalní práce umělecké, ono zasahuje i v obor menších prací uměleckých až po práci řemeslnou.

Jest možno uvésti řadu případů z doby poslední, kde členové šlechty, členové zemských a městských zastupitelstev zdobí domy své, svá obydlí prací cizí a nikoliv snad za obnosy nepatrné.

Mnohé domácí závody a to i tak zv. „vlastenecké“ nevidí v tom posud žádného provinění, když objednávají v cizině návrhy na díla pracovaná v dílnách domácích, neohlížejíce se doma po silách k tomu vhodných.

Případy ty uvedeny zevrubně zabíraly by celé stránky.

Snad ve většině případů těch nelze mluviti o zlé vůli objednavatelů, však ony svědčí zřejmě, že nebyl u nás doposud všestranně vystižen pravý význam vlastenectví, které jest jediným přirozeným způsobem, jímž může každý přispívati ku všeobecnému povznešení svým dílem, dle velikosti svých sil, dle místa, v němž mu působiti jest. Proto vidí se býti umělcům výtvarným třeba k zamezení zjevů uvedených, aby šířen byl u nás především a to všude správný názor o vlastenectví, aby byl objasňován a prohlubován.

Nynější pojem o vlastenectví jest namnoze ještě takovým, že není divu, že z mnohých stran byl diskreditován; vždyť považováno jest vlastenectví u mnohých za něco, co nelze srovnati s náležitým nazorem světovým, ba co leží i mimo morálku.

Ponenáhle jen vyjasňuje se u nás názor o vlastenectví. Do nedávna stačilo velmi málo k tomu býti vlastencem, tak zván byl každý, kdo se nehanbil česky mluvit, rodina jeho mohla býti německy vychovana, jeho dům mohl býti uzavřen všemu domácímu duchovnímu hnutí a všem zjevům jeho — stačilo k vlastenectví, uznávati právo na bytí národa českého. Bohudík, že neplatí a nestačuje více tento názor, však i dnešní jest doposud o málo hlubší. I dnes setkáváme se se zjevy, které o tom svědčí.

Nejsou řídkostí opery české na německá libreta, písně českých hudebníků na cizí slova, cizí díla umělecká v českých městech, místech a domácnostech, kde se marně po práci domácí ohlížíme a p zjevů více. Věru že až vystihne se hluboký, pravý význam vlastenectví, až nebude ono jen prázdným zvukem, až nabude významu pro jednání a činy každého z nás, pak přece nebude možno ono neblahé protežování cizího na úkor vlastní bytosti národní, na úkor práce domácí.

Proti náhledům svrchu proneseným mohla by se snad i v dnešních dnech vyskytnouti námitka, na př., že při zaopatření výzdoby umělecké, při zaopatření děl uměleckých má rozhodovati jediné cena díla, nezávislá na směru a národnosti původcově a že plní nejlépe povinnost svou, jimž jest na př. starati se o výzdobu některého kostela v Čechách, když při volbě její neváží se úzce na hranice zemské neb národnostní hledíce jen k tomu, aby zaopatřili pro chrám umělecké dílo absolutně nejlepší, ať ono jest již původu domácího nebo cizího. Mnozí praví ještě dnes: Umění jest mezinárodní, jest kosmopolitické, v něm není hranic, jest šosáctvím, omezovati je úzce.

Proti námitce takové staví čeští umělci výtvarní následující otázky:

Jak by se byla vyvíjela na počátku tohoto století literatura domácí, kdyby se dle této zásady bylo jednalo, dle zásady, která tehdy vyzněla ve slova: Jest bláhovo, vzdělávati malou zakrnělou zahrádku domácí české literatury, když kolem kynou vábné háje literatury německé

Bylo lze tehdy na počátku tohoto století srovnati domácí literární produkci s německou? A přece jak nezbytnou byla práce prvních pěstitelů domácího písemnictví, těch „naivních lidiček" nechápajících dostatečně dobrodiní cizí kultury, nad jichž prací pohrdlivě se nosem krčilo, kteráž však přece nesla blahodárné — obdivuhodné ovoce Zda by se bez práce těchto prvních „naivních" nadšenců domácí literatura kdy byla probrala k zjevům, jakými byli Čelakovský, Kollár, Erben, Hálek, Neruda, Hejduk, jakými jsou Zeyer, Čech, Vrchlický, z nichž každý novou notou zapěl v domácím umění básnickém? Bylo by umění ono té výše dostoupilo, kdyby se zde byla nastoupila cesta, jaká se nastupuje u nás tak často i nyní ke škodě výtvarné práce domácí?

Jeť umění květem kulturních snah národa, ono zkvétá v příznivých okolnostech z kmene a větví duchové činnosti národní. Nemají-li ony vlastních květů, tuť jest marné zdobiti je květy cizími a pakli se tak přece způsobem nepřirozeným děje, stává se tak marně, z květů těch ovoce nevzchází Však pěstují-li se přece květy cizí a zanedbá-li se péče o vlastní kmen, ujímá-li se mu půdy, vzduchu a vláhy, tu zřejmě se hřeší na vlastním žití národním.

Veliká díla umělecká, která jsou vrcholem vší duševní činnosti, vší dovednosti rukou, vší síly ducha a hloubky citu, jsou vždy krev krve, duší duše, srdcem srdcí národa a půdy, na které vyrostly. V nich vidí národ uskutečněny sny, které nejasně v duši jeho doposud dřímaly. Všechna díla taková, na něž s obdivem hledí dějiny vzdělanosti a dějiny umění, všechna díla tato byla a jsou vždy čistě národními. Velikostí svou však staly se majetkem všeobecným, celý vzdělaný svět vidí v nich vtěleny snahy své, jsou mu vzorem poučení a zřídlem síly. Díly takovými přispívá národ k rozhojnění vzdělanosti povšechné, plní úkol svůj v řadě národů ostatních, v nich vtěluje ve formě nejdokonalejší celou bytosť svou. Díla ta jsou původem a celou podstatou svou národními, však významem svým a účinkem mezinárodními.

Proto třeba jest národu, cílů svých vědomému, starati se o samostatné žití kulturní, neb jen ono tvoří podklad, z něhož vzrůstají díla v pravdě význačná a veliká. A zdali podmínky k samostatnému duševnímu žití, zdali vzrůst jeho a rozkvétání zajišťujeme, když nehospodaříme s málem těch prostředků, které zbývají u nás na nezbytné potřeby umělecké, zdali odváděním jich na půdu cizí zajišťujeme zdar kulturního rozvoje domácího v kterémkoli směru, toť přece jest otázkou, již lze snadno každému zodpověditi.

K úspěchům české umělecké práce hlásí se, a to právem, celý národ: vždyť veliká díla umělecká nejsou jen zásluhou původcovou, jich povstání umožňují poměry, jich vzrůst, zkvétání a uzrávání půda a vzduch, v němž vznikají A jako lesk úspěchu českého díla padá nejen na umělce, jenž je utvořil. nýbrž i na celý národ, tak opět jest povinností celého národa, všech vrstev jeho dle sil daných přispívati k zúrodnění půdy a upravení poměrů, aby díla taková vznikati a vyvíjeti se mohla na domácí půdě, vždyť jsou ona i nejvydatnější zbraní k obhájení národního bytí.

Těšíme se poslední dobou z úspěchu české opery. A byla by česká hudba vůbec vznikla, byla by vznikla opera česká, kdyby jí nebylo bývalo umožněno vzrůstati na domácí půdě, kdyby jí nebylo se otevřelo doma divadlo a síň koncertní? Kdyby byl býval Smetana nucen setrvati ve Švédsku a kdyby nebylo jeviště domácí se otevřelo pracím jeho, kdyby byl psal opery své Švédům nebo Němcům, kdyby

k nim nebyl za podklad vzat český svět, české báje a žití, byla tu možnost českého umění, české opery, byla by tu vznikla koruna všech prací Smetanových, velkolepá báseň „Má vlasť?" Bylo to možno na půdě cizí a pod vlivem duševního světa cizího?

A nikdo nemůže namítati, že by mu možno nebylo přispívati nějakým způsobem ke zdaru domácí práce umělecké. Kdo snaží se, aby schopen byl rozuměti mluvě umělcově, kdo přístupen jest pojímati dílo umělcovo, kdo pro ně budí zájem u jiných, i ten působí již nepopíratelně ke zdaru práce umělecké. A toť možno jest přece každému bez ohledu k poměrům a postavení, v němž žije. Však jest veliké množství těch, kteří působiti mohou i vydatněji ku prospěchu práce domácí. Nespočetné jsou posud obnosy, jež padnou v domácnostech našich na bezcenné cizí cetky, kterých by se užiti dalo na koupení dobré české práce, ať jest ona toho neb onoho oboru. Jest ještě mnoho zámožných jednotlivců, kteří vydávají značné sumy za věci přepychu a to denně, aniž by zaopatřili sobě za léta jedinou cennou původní práci domácí, a přece by snadno přispívati mohli kupováním dobré české práce k vzrůstu a rozkvětu umělecké produkce domácí.

Mimo námitky předem uvedené vyskytuje se i jiná, která omlouvá objednávání a přenášení cizí umělecké práce do Čech. Praví se, že přenášením takovým může nalézti práce domácí vhodný vzor, kterýž přivésti může obrození domácího umění.

Nehledě k tomu, že námitku takovou pronésti snad může jen ten, kdo jen povrchně aneb vůbec nezná kulturní historii a dějiny umění, kteréž naznačují, jakou cestou se bral duševní rozvoj národů, však vyskytne-li se přece námitka tato, tu poukazují umělci čeští k tomu, že nescházelo Čechám, které leží takřka v srdci Evropy, které položeny jsou na rozhraní dvou velikých kulturních světů, nescházelo jim nikdy a scházeti nebude různých vlivů cizích blahých i neblahých. Umělci výtvarní poukazují dále k tomu, že většina umělců domácích za svým zdokonalením studuje cizí památky umělecké na místě jejich povstání, kde jedině možno jest vystihnouti plný význam jejich i souvislosť se životem kulturním toho kterého národa.

Umělci shromáždění poukazují dále i k tomu, že u nás nescházelo a doposud neschází množství těch, kteří pilně o to se starají, aby umění domácí nebylo isolováno, kteří starají se o pěstování práce cizí a šíření vzorů cizích, nehledíce si práce a vzorů domácích. Spíše jest toho litovati, že nedostává se práci české dostatečné péče i ze strany naší, čehož zřejmým dokladem jsou musea naše a galerie, v nichž práce česká pořáde jest odstrčenou popelkou.

Jinde by zjevy takové byly nepřirozenými, u nás však jeví se co následky tisíciletého boje, který stále ještě ujímá Slovanstvu půdy. I nám těžko bude půdu tu obhájiti, neumožníme-li, aby posvěcena byla svérázným uměním a vydatnou původní vědeckou činností, a jen pak může býti půda česká vítěznou a žehnanou v historii lidstva.

Však k tomu třeba jest v nečetném národě našem, aby šířily se zde rychleji než doposud pravé názory o národních cílech a pravých k nim cestách. Přispěti zde může každý v mezích sil svých. I čeští výtvarní umělci ve snaze přispěti k vyjasnění důležitějších otázek pro rozvoj práce domácí, kteréž se poslední dobou v popředí vyskytly, jednali o otázkách těch v několika četně navštívených schůzích, v nichž proneseny byly myšlénky a názory svrchu uvedené a zde v celek shrnuté.

Ve schůzích těch učiněny byly některé kroky za nápravou závad stávajících se slibem, že umělci výtvarní jednotlivě i jako celek snažiti se budou šířiti názory zde vyznačené, a dle sil svých čeliti všemu, co ohrožuje zdar a rozkvět práce domácí.

V Praze, dne 20 dubna 1893.

Zasílá prof. *J. Koula*, předseda schůze.

Z obrazů Rembrandtových:

MUŽ V BRNĚNÍ.

Píseň o korunování krále Lovise.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Tak pravil odcházeje, usmál se
též císař Karel, ale chmuřil se,
když jeho zrak se setkal se zrakem
teď Lovise, jenž plach a zmaten stál
a nevěděl, co s otcem promluvit.
Strach pošetilý jakýs před ním měl,
ač na dně srdce jej přec miloval
a odpouštěl mu křivdu spáchanou
na matce své, jež byla Karlu též
ve svaté smířlivosti andělské
vše prominula. Synem Lovis byl
té bílé, plavovlasé Sibyly,
jež duši Karlově posledním snem
o sladké lásce byla pozemské,
té bílé, plavovlasé Sibyly,
jež zdálo se, že z nebe sestoupla,
by sirému, truchlému císaři
se stala útěchou, by sušila
ty hojné jeho slzy, tekoucí
pro Rolanda a syny poslední,
jež ukrutná císaři vzala smrt.

V té truchlé době jednou putoval
sám Karel nepoznán, bez průvodu
do opatství, kde hroby byly těch,
nad nimiž plakal, sir ve slávě své
a bez radosti v sluní velkosti.
Když zpět se bral, zamyšlen, zadumán,
a cesty nedbaje, tu k večeru
v tmě nekonečných lesů zabloudil.
Mha byla pod stromy a vítr vál
a pomalu teď krápal chladný dešť,
pláč jak by s nebe padal v šerou tmáň.
Stál Karel chvíli kolem pátraje,
zda východu je někde z houštiny
a spatřil bledou, velikou však zář,
jež křovinami z dálí chvěla se
a za ní když se odhodlaně dal,

na mýtině se širé ocitl,
kde začernalý hrad stál v samotě.
Byl strašidelný, stářím sešlý už,
věž jeho zpola byla sbořena
a střechou vysokou a chatrnou
se luna kmitala, jež tonula
jak loď ve velké mraku trhlině,
a jako v smutku pod závojem mlh.
Hrad v temné vodě svého příkopu
se shlížel chmurně, po níž plovaly
jak bílí ptáci, květy leknínů
a mezi nimi, v slabém čeření
se cos jak hvězdy zlatě kmitalo,
to byly toho světla záblesky,
jež Karla lesem vedlo, linula
ta plápolavá záře od krbu,
jenž komnaty byl středem v přízemí
a teplo v chlad a jasnost sílal v šer
přes vodu zdřímlou oknem vysokým,
jež otevřené zelo v temnu zdí.
Most spuštěn byl a brána do kořán
a volně tedy císař vejít moh,
však prostřed mostu krok svůj zastavil
a mocným kouzlem pojat naslouchal,
neb nejsladší hlas, který slyšel kdy,
se v luzném zpěvu s harfy průvodem
lil zároveň se světlem z komnaty
v tmu chmurných lesů, v ticho samoty.

Stál císař chvíli, pak jak přiváben
tím snivým zpěvem, tiše bral se dál,
do brány vešel v chodbu, bez hluku,
tam dveře otevřel a překvapen
se v samé síni ocit. U krbu
na nízkém stolci dívka seděla,
tvář měla odvrácenou od vchodu
a neviděla tedy císaře
a zpívajíc (neb její byl to zpěv,
jenž Karla mocně tak svým kouzlem jal),
ho ani neslyšela vejíti,
a Karel naslouchaje díval se
na postavu tu krásnou, ztepilou,
jen prostým bílým šatem oděnou
ze příze domácí, však královskou
svým ušlechtilým těla držením,
a zdálo se mu, nikdy podobnou
že nebyl viděl v síních knížecích.
Kol hlavy závoj měla průhledný,

jímž plavé vlasy zlatě svítily
při plamenech, jež rudě zářily
na krbu zděném, nachem požárným
zjev její bílý polévajíce,
jak červánky vysokou liliji.
Po strunách harfy, s vděkem hbitých vln,
se útlé její prsty míhaly
a tato slova plynula jí z úst:
„Já srdce vlastního se tázala:
Proč se, ó bloude, smutným třeseš strachem,
čar lásky když tě chvátit začíná?
A ono dělo: Hrozím se ach, bolu —
jde s láskou vždy jak se světlem jde stín
a není hrobem lásce posléz bol?
Tu s úsměvem jsem odvětila mu:
Ó srdce pošetilé, utrpením,
věz, nejdéle že láska trvá vždy!
Však zachvělo se znova, praví mi:
Ach, milování podobá se smrti,
vždyť milující vzdal se svého bytí,
jen v bytí druhého dovede být.
A proto lásky bojím se co skonu! —
Tu srdci svému odvětila jsem:
Uč od řeky se, která úsměv nebes
v svém klíně modrém nesouc, chvátá s plesem
v tůň moře, ač tam pohřbívá své bytí!
Ó srdce, spěj v radostném opojení
v hloub sladkých tuch a snivých žádostí!
Vzdej plně se a zpij se vlastní smrtí,
měj žízeň žertvou být, neb krvácení,
věz, jedinou tvou slávou, srdce, jest!
A zasáhne-li ruka milovaná
tě ránou těžkou, uč se umírati
od ptáka v lese, který s šípem v prsou
v šer houštiny se skryje v smutku svém,
a pomalu tam tiše, tiše hyne!" —

Ta slova nesla v nápěvu se snivém
při stříbrozvuku harfy prostorem
a píseň, hudba, sladký hlasu čar
div způsobily v prsou císaři,
jak vlahý vesny van, jímž omládne
les dumavý a plný zimních chmur.
Krok mimoděk blíž k dívce učinil,
a ona, slyšíc teď, se ohledla
a zjevila se takto tváří v tvář
v své cudné kráse náhle Karlovi,
zrak blankytný svůj upírala naň,

sic překvapena, ale bez bázně,
a úsměv její vlídný zdravil jej
a pravila mu prostě: „Vítán buď!“

Když ale mlčel, vnořila svůj zrak
v ten jeho bezedný, před nímž se chvěl
svět celý, který mečem podrobil,
a zkoumala, proč neodpovídá
a uhodla v něm cosi smutného,
a plna řekla tedy soustrasti:
„Ty trpíš, pane? Je to únavou
a hladem, žízní? Cesta daleká,
ti byla úmornou? Je rozedrán
tvůj plášť, to trní v lese činilo?
Ó usedni! Zde blíže k ohni pojď!
Dům náš je chudý sic, však dovedem
si hosta vážit, jejž nám poslal Bůh!“

A vedla jej až k ohni, nutila,
by sedl v křeslo, a pak s úsměvem
mu řekla: „Pane, vína přinesu
a pokrmu. A děda zavolám.
Je pánem toho hradu. Dobrý je,
ač pochmurný. Však ty jsi smutný též,
proč na mě hledíš, jak by's plakat chtěl?“

Řek císař dojat: „K slzám tichý hlas
tvůj sladký vábí mě a píseň tvá!
Tak mladá jsi a smutně zpíváš tak!
Což může zármutek v tvých prsou dlít,
když sotva přestalas být dítětem?“

A řekla dívka: „Starý je to zpěv,
od matky jemu jsem se učila
a proto že v něm její slzy jsou,
v mé žije paměti a proto též
jej ráda zpívám.“

„A ty chápeš jej?“
se Karel tázal. „Víš, co krvácet
pro srdce znamená a dovedla
bys tiše mříti jak ten lesní pták?
Kde, dítě, však bys vzala zkušenost!“

Tu zasmušila velmi dívka se
a řekla tiše: „Žalem zemřela
máť moje ubohá. Ach, lásky bol
ji usmrtil. Co tedy zpívám, vím.

A je to prosté tak. Což mohl by
kdo milovat a tiše nesnášet?
A lásce, která lásku nenajde
neb ztratí ji, co zbývá jiného
než mlčky v žalu zemřít?"

Pravíc tak
se zamyslila opět na chvíli,
pak ale náhle zpamatujíc se,
že hosti ještě neposloužila,
se rychlým krokem brala ze síně.
Však za krátko se zase vrátila
a nesla chleb a víno, zároveň
s ní vešel starý muž, jenž opíral
se o hůl dlouhou, velmi sešlý byl
a shrbený, však bledý obličej
měl ještě stopy dávných lepších dnů,
byl ušlechtilý, oči zapadlé
ze stínu hustých stříbrošedých brv
se bystře ještě leskly ve chvíli,
kde stařec hosta v domě přivítal.

„Jsem Gontram," pravil, „hrabě z Arrasu.
Kdokoli jsi, buď vítán. Zapomněl
svět na mě dávno. Velmi chudý jsem
a málo jen ti poskytne můj dům.
však málo to je vše co mám a rád
se dělím s hostem. Mluvím o tom jen,
by's nemyslel, že nízká lakomost
tak prostého příčina hostění."

Tak pravil stařec, o krok blíže šel
a svému hosti ruku podat chtěl,
však vzpřímiv se, by na tvář pohlédl
té velebné, vysoké postavy,
jež ozářena krbem strměla
v své plné výši jako mocný dub,
vzkřik Gontram z Arrasu teď překvapen:
„Při živém Bohu, ty jsi Karel sám!
Jak slunce jedno, jedna jenom tvář
tak září velebou! Rci, mýlím se?"

Řek prostě císař: „Ano, Karel jsem."

„A co tě vede v chudobný můj dům?"
se hrabě Gontram tázal: „Náhoda?"

„Já k tobě," pravil císař, „přicházím,
když ke mně nepřicházíš, pane, ty,

a myslím, že to víc než náhoda,
co bludný krok můj vedlo na tvůj práh.
Proč skrýváš se, jenž by's se chlubit moh?
Ty řekls mi, že dávno zapomněl
svět na tebe. Já pamatuji však
na dávné tvoje činy hrdinské.
Ty schudl jsi? Proč valíš nevděku
hřích na mě těžký? Proč jsi nepřišel
mě žádat o to, k čemu právo máš,
tož vděčnost mou?"

A Karel podával
mu ruku svou, však Gontram z Arrasu
se zapýřil a pravil: „Velký jsi
a král jsi můj, však sluhou nejsem tvým,
bych k tobě přišel pro mzdu! Pyšným byl
rod, pane, můj a pyšný zůstane,
ač v chudobě, poslední z Arrasu.
Ty ostatně mi nedluhuješ nic.
Vždy svou jsem konal k tobě povinnost,
ty uznával's to, vyrovnáni jsme."

Řekl Karel starci: „Nechtěl urazit
jsem tebe, pane. Zasedneme však
teď za stůl, chceš-li. Hladov velmi jsem."

Tak sedli tedy, chvíli mlčeli,
a hltavě jed císař; z povzdálí
ve stínu sloupu, o něj opřena,
se vnučka Gontramova dívala
jak vytržena, zrakem velikým
a plným snů na Karla, chvěl se ret
jí pootevřený a zrychlený
dech prozrazoval srdce tlučení.

To byl ten velký tedy bohatýr,
král Západu, to tedy vítěz byl
ten nadlidský, jenž zmohl celý svět!

To císař byl, jenž polobohem zdál
se jí už v dětství dnech, když písněmi
o jeho činech čas jí krátili,
když vyčerpány byly pohádky!

To byl ten velký Karel tedy sám,
o němž co dívka později slýchala,
jak mocnou vášní, moři dmoucímu
se podobající, znal milovat!

To posléz onen tedy Karel byl,
o němž se říkalo, že byl tak stár,
že zdálo se, že není smrtelným.
Stár? zavrtěla hlavou. Krásný byl
jak věkuvzdorný dub a jaký čar
z těch jeho zraků linul, od čela,
na kterém vrásku nebylo a tvář,
jak byla jeho posud mladistvá,
ač bílý vous s ní plynul na prsa
a kštice jeho sněhem zdály se.

„Je nesmrtný a proto věčně mlád!
si šeptala a vzpomínala žen
těch blažených, jež někdy miloval,
a pomalu zrak sladký klopila
a lehký ruměnec jí zbarvil tvář,
a vzpomněla, jak na ni díval se,
když dozpívala a jak dojmut byl,
a tichý vzdech, jenž nebyl smutným však,
jí pozved prsa.

Hlas v tom Gontramův
se ozval přísný: „Kde jsi, Sibylo?
Na hosta zapomínáš, zdá se mi!
Má chlebem, vínem spokojit se jen?“

(Pokračování.)

Odstrčený.

Podhorský obraz. Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

II.

Březince, Želejově i v Oujezdě již odzvonili ranní klekání, ale Mariján ještě ležel v příkopě u louky.

Temena strání i vrcholy lesa byly již polity jasnou září slunečnou, myš porejdivši již dávno nadobro zalezla, po louce kmitali se drobní konipasové,*) ze žita crčel cvrček, stébla i klasy vlažně šuměly, z lesa ozýval se hvizdot i štěbot, ale Mariján do burnusu zahalen ještě na břehu chrupal.

V dolíku byl již bílý den, ale stín strání rozprostíral se ještě po louce i kupách. Ze vsi opět dolétaly sem hlasy, skřipot i hrkot, již i praskot bičů a halekavá písnička se ozvaly, ale Mariján spal tvrdě. Ležel na pravém boku, hlavu maje zpola v podloženém klobouce a stejnoměrně, zdlouha dýchal.

Konipásek skočil mu na rukáv, zařidloval dlouhýma, tenkýma nožkama, zakmital jemnými vousky a skočil dál.

Nad strání ukázal se prvý proužek ohnivého sluníčka a tepličko začalo dýchati v dol. Zlaté šípy počaly sršeti i do dolíku a jeden z nich zamířil si přímo do Marijánovy snědé, vrásčité tváře.

Škubl sebou, nohy, v kolenách ohnuté, rychle se natáhly, a již vyskočil; hlasitě vyhekl, jak záda v té chvilce zabolela. Velkýma, tvrdýma dlaněma několikráte rychle přejel si obličej, jakoby se myl, vzal burnus a hůl, obklusal všecky kupy a pustil se ke vsi.

Na nebi jasně modrém rozplývaly se kudrnaté, načechrané chumáče bílých beránků, pole tonula v záři, jež polévala i Marijánova zkřivená záda, rudý krk, krátké oplesnivělé vlasy a rozlámaný klobouk. Do těla, dosud rozmrazeného, počalo vnikati tepličko.

Osvěžené obilí se lehce vlnilo a šustělo, mateřídouška po vysoké mezi dýchala suchou vůní. Každou chvíli tu tam prudce vyletěl skřivan a ve výši třepetaje křidélky, sesýpal ručej zurčivých zpěvů.

Marijánova hlava byla plna šumu a hukotu, z nichž těžce vydíraly se kusy vzpomínek na prchlý den i noc, až spojily se v pomyslu jediném:

Umřela! umřela! umřela!

Z vesnické návsi vyletělo několik trhavých, pronikavých rázů zvonku, a hned po nich klidný, vysoký hlahol počal se rozlévati šírem.

„Vždyť jsem já to věděl — umírá — nic nemá — umírá — nic nemá —“ táhlo Marijánovou hlavou.

*) Kobylky.

Po cestě k borovině zdlouha, vzpřímen kráčel chalupník Petera; byl nedělně oblečen do dlouhého, modravého šosáku, a lesklé, hladké holínky i štítek u nové čepice mu svítily. Když se zvonek rozhlaholil, smekl, pravicí přejel si čelo a udělav kříž, kráčel dále s hlavou smečenou.

Mariján pohlížel k zahrádce a k okénku u světničky. Přivíraje oči a natahuje krk spatřil, že je pootevřeno

„Umřela — už jistě umřela — vždyť jsem já to věděl, když nesvítili — —“

Od návsi přicházela vesnická tetka, oděná v sukni tmavě červenou, krátkou, zvonovitou a v bílou loktuši, pod rameny ovázanou. Tlusté modlitby nesla pod levou paží a v pravici měla bílý šáteček.

Mariján vklusal na dvůr a zamířil ke chlévu.

Před samými dveřmi potkal se s hospodářem, jenž měl nedělní, černé, dole podvázané kalhoty a čistou košili.

„Mně se zdá, že mohli všecky kupy odnést a byl bys nevěděl nic,“ s košile smetaje kousky sena, povídal chladně. Oči měl malé, mdlé, krátké vlasy hladce přičísnuty, drobná líce vysedlých skrání hladce oholena a v celém pohledu ospalou mrzutosť.

„Chchch — teprva k ránu to na mne padlo,“ rozpačitě se směje odpověděl Mariján a chtěl do chléva.

„I je to tam v pořádku, ale bučelo to už až hrůza.“

Mariján zastaviv se, upřeně pohleděl na hospodáře; ústa měl pootevřena, brada se mu třásla a oči zvlhaly.

„Umřela?“ vyhrkl drsně.

„Hned z večera byla v Pánu — co pak to nevíš?“

Mariján měl už zase hlavu sklopenu a z očí kapaly slzy; zakýval celou půlí těla.

„No tak!“ ledově přidal Mór a zívnuv, i protáhnuv hřbet, klátivě šel do stavení. Mariján zůstal tak chvilku skloněn; potom utřel si rukávem oči, rozhlédnul se po dvoře, chvilku upjatě zíral do síně živnosti, a již loudal se do výminku.

Sotva dvéře u síně zarachotily, ze sedničky ozvalo se: cnéněněněně — keráú — keráú — chrúúú — chrúúú —

Kukrúúú — kukrúúú — kukrúúú — — úú — úú — vítalo jej do dveří.

Východním okénkem linul se do jizby pruh záře a na hladkém, trnožovém stole, na židlici i na podlaze, z prohýbaných prken, tvořil zlatový pás.

Na kachlových, nízkých kamnech s černou plotynkou stála dřevěná bezbarvá klec, dřevěných drátů, a v ní na bidélku krčila se hrdlička všecka sivá, jenom kolem krku měla temnou, jemně očepýřenou proužku jako šňůrku. Namodralý, na konci skoro černý zobec byl maličko zahnut, očka měla černá a růžové, drápkaté pařátky.

Skočivši s bidélka, postavila se k brdlení, zachrčela a způsobně se kloníc cukrovala nepřetržitě; odpočinuvši si trochu, zachrčela, jakoby se dusila, a spustila zas.

Když si Mariján svlékal kabát, zapleskala křídly a skočivši na bidélko, zplna hrdla se rozchechtala.

Ve hnědé poličce v levo ode dveří zabuchal hrnec, dvířka brkla

a pootevřela se; z otvoru vyčouhla kočičí černobílá přední noha, potom vyhlédla kulatá, vousatá hlava, a již celé štíhlé tělo protahovalo se na hrbolovitou, vytlapanou podlahu. Kočka byla černobílá, lesklé srsti a hlavu měla poměrně malou. Protahujíc se, vzpříčila hřbet, ohnala se ocasem, a vycenila pysky, takže se ukázaly tenké, bílé dvě jehlice. Přivřela světle rezavé, svítivé oči, zívajíc zkřivila celou tvář i holý, načernalý nos, zakňourala, prackou přihladila si vousy, a volně, zticha, že jí ani slyšeti nebylo, šla k Marijánovi, zadívala se naň a táhle mňoukla.

Mariján odestýlaje si, ani si nevšimnul; odhodiv velkou svrchnici, povlečenou modrobílým kanafasem, urovnal si dva veliké polštáře a vklouznuv do postele, přikryl se až po bradu.

Kočka upřeně zírala na prošedivělý týl ležící jeho hlavy a když se nehýbal, zase tak zticha šla pod lavičku u kamen, kde byla hliněná její miska. Vidouc, že je prázdna, zase táhle zamňoukla a hleděla k loži, z něhož vylétaly přervané vzlyky pláče.

V tom hrdlice, pootevřevši si dvířka klece, postavila se do zejícího otvoru a již prudce bijíc křídly a kničivě křičíc rozletěla se sedničkou; několikráte buchla do stropu, podívala se do všech koutů a zasednuvši na hřeben klece, skrčila se a spustila dušený chechtot: nininininini — nininininini — chrrr — chrrr — keráú — Mariján vylekán již seděl na pelesti a plátěnými rukávy utíral si oči. Mňá — ú! ozvalo se mu u nohou a hubený bok kočičí otíral se mu o kotníky. Sehnuv se, pohladil jí hřbet a popleskav povídal dušeně: „Nono, mňaucka, máte hlad, viďte, hned dostanete — vždyť já bych na vás byl zapomněl!“

Vzav s okna přikrytý hrnek mléka, shrben šoural se ke kamnům a vytáhnuv hliněnou misku, nalil; postaviv mléko na místo, z hoření poličky vyndal nakrojený bochánek domácího chleba, ze zásuvky stolu nůž a již do mléka drobil. Hrdlice, dosud na hřeben klece přikrčená, s chechtotem spustila se na podlahu a již ťapala kolem kočky.

„A teď tobě, ale dřív jdi domů,“ bručel Mariján a vzav hrdličku do dlaně, vystoupil na lavičku a strčil ji do klece. Potom nadrobiv jí chleba a do misky naliv vody, při čemž jej chechtalka neustále ťukala zobanem do hnědé, žilnaté ruky, povídal srdečně: „No tak — no tak — ty stará — teď zobej!“ ale hrdlice se jen klonila a cukrovala o přítrž.

Kočka vychlemstavši mléko dlouhým, tenkým, pružným, růžovým jazykem, lupala i sousta; z rezavých očí, plných černých teček, svítila jí spokojenosť.

Mariján obslouživ zvířátka, protáhnul si hřbet a znova vlezl pod peřinu.

Když byla miska u kamen prázdna, mňaucka se ještě chvilku olizovala, prackou uhladila si všecku tvář a postavivši se proti východnímu okénku, chvilku hleděla ven; oči jí při tom mihotaly do žluta a zřítelnice byla jenom tenkou čárkou svislou. Zahleděvši se na postel, poslouchala Marijánův dech; opět se protáhla, zívla a došouravši se pod stůl, lehla si na slunečný pás. Rozvalila se jak široká, tak dlouhá, natáhla krk, hlavu položila na sukovité hrbolaté prkno a ležela jako mrtvá.

Také hrdlička nazobavši se, vyskočila na bidélko a malinko se zachychtavši, hlavičku strčila do peří na zádech.

Hodiny jednotvárně hrkaly a vzdychaly.

Před oknem kmitlo se poprsí vesnické ženy, ovázané červeným salupem, po podlaze přejel stín, ale již kroky venku dodunívaly . . .

Marijánovu mňaucku přinesl do živnosti ještě nebožtík starý Škaloud. Jda jednou z trhu, stavil se v Oujezdě ve familiích u dcery Manči. Když si o tom živobytí popovídali, a když všecky nářky vyposlouchal, povídala Manča: „Jak pak, tatínku, nechtěl byste kůtě? Máme čtyry!“

„A proč bych nechtěl? Chtěl — kocour se nám beztoho zatoulal, a myš nám zrovna minulý týden bochník chleba nadobro vyžrala. Když jsem ho nesl z komory na půdě, byl mi nějak lehký, ale kde bych si byl pomyslil! Až doma skrojím, vidím — jen pouhopouhá kůrka zůstala a jak hladce byla ozobána!“

Budinka vyběhnuvši na půdu, snesla koček plnou zástěru a jedna byla hezčí druhé; když je pantáta viděl, musel se hlasitě zasmáti, jak i v té zástěře dováděly, převalovaly se, mňoukaly a jaké měly krásné hlavičky s velkýma očima. Všecky najednou drápaly se ke kraji zástěry a jenjen ven do světa.

Vybral si tu černobílou; morák, rezáč, ani rezavěbílá se mu tak nelíbily. „No, tohle bude mít naše Málka radost,“ liboval si, „nesu jí tady za dva krejcary angreštu, ale z toho zvířete bude lepší potěšení.“

Když navečer doma vešel do světnice, Málka běžela mu od stolu naproti.

„Co pak to máte, dědečku, v tom uzlíčku?“ volala.

Neodpověděl, jenom se potměšile usmál a sehnuv se rozvázal uzlík.

„I jémine — to je kůtě!“ křičela Málka.

„Ú — te, ú — te,“ spustila i drobná Tonča a již byla od stolu na podlaze.

Pohrály si s kotětem celé dni a nadováděly se ve světnici i na dvoře, že se všickni nasmáli. Když se s Málkou dvorkem honily, kotě chytlo se jí za sukni a dalo se raději vléci prachem, než by se bylo spustilo; když se konečně do písku svalilo, prskalo, otřásalo se a poškrabovalo, že se Mariján ve výminku až ohýbal smíchem. Několikráte si k nim vyběhl a honil se také; kotě skákalo mu až k šosu, pletlo se mu mezi nohavice a notně jej poškrábalo. Ale Mariján řeholil jako Málka a skákal nemotorně jako mladý kozlík.

„Koukejte na blázna starého!“ ve světnici povídala Tonka, a všickni smějíce se zírali na dvůr.

Kdykoliv potom přišel do živnosti, vždycky se nejprve podíval pod lavici u kamen, je-li tam kotě, a bylo-li, pohladil.

Když si časem podvečer usedl na práh výminku, Málka přiběhla s kočkou a choval ji každý chvíli; děvče za to od něho dostávalo růžence jahod, trávnic jako palec, jež na pastvě u paseky pro ni navlékal. I do výminku si kočku přivábil a najedla se tam pokaždé, že se potom jedva do statku plížila.

Zdomácněla u Škaloudů úplně; znala každý kout, každou skulinu, a obcházela stavení jako hospodář nebo hospodyně. Vyhřívala se na zášpi, chodila po hřebeně střechy, plížívala se půdou, prolézala stodolu, dostala se i do zamčeného chléva a do zavřené ‚kuchyně‘ pod komínem.

V létě bývala pořád ve větru, v zimě konala jenom několik denních obchůzek, jindy hověla si na peci nebo pod kamny. Odchovala kolikerá koťátka; vždycky měla je na půdě schovaná, že nikdo ani potuchy neměl, teprve když prohlédla a v pelechu se jim už nelíbilo, z ničeho nic v tlamě jedno po druhém snosila je do světnice.

Děti nemohly se dosti nadiviti, že je těmi jehláky svými neprobodá a nezakousne. Když se ta cháska kočičí ve světnici rozběhla a rozdováděla, stará stála ticha, upřeně je pozorujíc; jen když se jí rozpustilosti zdálo příliš, starostlivě zamňoukla a jen v nejhorším případě některé tlamou chytla za ucho.

V podvečer ulehli kolem ní pod kamny a stará předla si spokojeně.

Ale pokaždé, když koťata sama již všecko žrala, přicházívali známí a roznosili si je po Březince nebo do vůkolních dědin . . .

Stará zvolna sestarala.

Na hřeben střechy přestala se drápati, po slivách nelezla, vrabčata na hruši panence přestala jí vábit. Nejraději hověla si na vrchu kachlových kamen anebo ve starém krajáči v polici, jíž si dovedla sama otevřít.

Pochůzky konala jenom z police až pod lavici u kamem, kde kolik roků stávala hliněná miska její; zřídka vyběhla si na dvůr a proválela se na sluníčku.

Zhubeněla, hlava se jí zmenšila, kůže odstávala a boky tuze vyčnívaly.

Konečně ke všemu dostala křeče.

Mórovi manželé se všemi dětmi a s panímámou seděli jednou v poledne u starého, těžkého stolu trnožového a ze společné mísy jedli kyselou polévku. Žádný nemluvil, jenom děti srkaly. Světnice byla plna slunné záře, v níž tetelila se duhová oblaka jemného prachu. Najednou tichou jizbou proletěl drsný vzkřek, takže všichni rázem vyskočili. Uprostřed podlahy na slunečné záři strašně zkroucena tloukla sebou stará kočka; bolestně kvičíc několikráte se překotila a nohama, hlavou i ostrými boky bila do tvrdých suků. Stáli nad ní ustrašeni, ale než promluvili, kočka vstala, plaše podívala se kolem, olízala si bok a tichounce, jakoby se nic nebylo stalo, šourala se ven; přivřenými dveřmi uměla se jako hádě protáhnouti.

Výjev ten je později ještě několikráte polekal, ale konečně mu zvykli, jenom že hospodář Mór nejednou povídal: „Už je to zvíře staré, k ničemu dobrému není a jenom straší; mně se zdá, že by bylo potřeba, abych ji někam zanesl.“

„I ba — už jsi to mohl dávno udělat!“ přidala hospodyně. „Ale tobě aby všecko kázal!“

Ale nezanesl jí přec; i dále hověla si na kamnech nebo v krajáči, a když na ni při pochůzce světnicí ta zlá chvíle přišla, snad sama snažila se odbyti to co nejkratčeji a sotvaže se vzchopila, honem utíkala z rány.

V neděli odpůldne, když panímáma výminkářka jsouc sama jediná doma, sedla ke stolu, vzala tlustý Nebeklíč, jejž měla vlastní její babička ke svatbě, a pohroužila se do tiché pobožnosti, kočka se pokaždé vyplížila z police, přišourala se jí k nohám, ulehla, chvíli předla, ale potom dala se do spánku. Tak spolu ty neděle prožívaly a panímáma leckdy

jí poklepala na hřbet a říkala: „Milá mňaucka, už to s tebou jde s kopce, ale jsou to taky léta; kolik roků tam už hnijí ty ruce, které tě do živnosti přinesly!“

Mňaucka vždycky vzpříčila hřbet, hlavu obrátila k panímámě a zamroukala.

Někdy k nim také přišel Mariján; ve dveřích pozdravil kývnutím a úsměvem, sedl na lavičku u kamen, hřbet opřel o kachle a nemluvě vyseděl hodně dlouho; rozhlížel se světnicí, upíral pohled do okna, ale nejvíce zíral na maminku, jež se u stolu modlila. —

Jednou na jaře po poledni hospodyně Mórka přinesši poslední plný krajáč z chléva, postavila jej na lavici u kamen a běžela pro sítko. Hospodář připraven do pole stál nedaleko kamen a hledě k zemi o něčem rozvažoval. A tu opět sednicí proletěl hrozný kočičí vzkřek, za nímž následovala dunivá rána jedna, rachotivá druhá. Krajáč roztřiskán ležel na dlažicích a v jezeru mléka svíjela se zkroucená kočka. Hospodář zůstal jako zkamenělý; ale v minutce to jím zatřáslo, chytil zvíře za krk, tlápl do střepů až zarachotily a zapraskaly, vyletěl na síň a uhodiv mňauckou o zem, kopl do ní, až odletěla a křičel: „Teď mi, potvoro, víckrát do stavení nepáchni nebo živa nevyjdeš!“

„Co pak se stalo, pro Krista Pána!“ letíc z chléva ječela hospodyně, a panímáma spráskajíc ruce také klusala od stodoly.

„Jen se podívejte do sednice na to dílo, které zatracené zvíře provedlo. Zrovna se celý třesu, krve by se ve mně nedořezal!“ a odplivnuv loudal se do pole.

Ženské vběhly do světnice a lamentace obou rozlehly se stavením.

Mariján při tom výjevu stál ve dveřích svého baráčku. Nevěděl, co mňaucka provedla, ale viděl, co dostala; sám se při tom ryku jejím, když dopadla, až prohnul, a jen se divil, že nezůstala ležet na místě, ale honem ubíhala za stodolu. Když zmizela, loudal se k oknu živnosti a pohleděl dovnitř; obě hospodyně klečíce na zemi, utíraly mléčné jezero, a Mariján již porozuměl. Skrčen, lehce, jak jen mohl, klusal za stodolu a kočky nevida, volal úlisně, ale přitlumeně: „Čč — čč — na čččč — mňaucka, polez, kde je tě konec — čč — čč —“

Našel ji skrčenu za slaměným obkladem chléva a chytiv ji uprostřed těla, strčil ji pod kazajku a klusal do výminku.

Když mu panímáma výminkářka večer přinesla mléko k snídani, spatřila kočku belhat se sedničkou; pravou zadní měla ovázanou plátnem.

„Ty jsi's ji vzal?“ ptala se a v koutku úst měla úsměv.

Přikývnul a směje se, ústa široce rozevřel a přivřené oči mu svítily.

„Je pochroumaná?“ ptala se maminka.

„Na tu jednu — pořád ji zdvihala, tak jsem jí na to dal terpetyn.“

„Ale do stavení k nám už nesmí, bylo to s ní už tak dost zlé a tohle dnešní chybělo, já se konečně Mórovi nedivím,“ povídala upřímně.

Přisvědčoval a podívav se s maminky na kočku, pravil rozpačitě: „Už je snad moc stará.“

„No měj si ji, ale ať nohubujou, to víš, Kačka je divná.“

„Víte, jak ji tenkrát přines' náš tatínek — tu skákala a Málka s ní!“ a Mariján se srdečně rozesmál.

Panímáma přehlížela syna od hlavy k patě; přistoupivši k němu, třemi krátkými, kloubnatými, tvrdými prsty vjela mu v týle do vlhkých, nepodajných ježin a začechrala mu v nich jako děcku.

Mariján při tom skrčil krk, zdvihl ramena, trochu se sehnul a stál nehnutě.

„Ty přece na tatínka pamatuješ,“ přidala vřele a pohladivši jej na lopatce, chvátala do statku.

Mariján stál tak ještě, když drobné kroky její utichly.

Potom sehnul se k mňaucce, polehtal ji a vzav ji za tlamu, takže hleděla mu do očí, chrochtal: „Tak vidíš, teď budeš tady, ale ven mi ani nepáchneš, leda na půdu nebo do síně.“

Rozevřev polici, v níž ležely tři natlučené krajáče ještě po nebožce babičce, strčil mňaucku do krajního a hrozil: „Tady si hov, máš to jako na živnosti, a na kamna taky můžeš!“

Mór ještě téhož večera sháněl se po kočce, ale panímáma mlčela a druzí nevěděli.

„Přece jsem ji snad na mou pravdu nezakop,“ povídal, „dostala sic hodnou, ale kočka je jako had.“

„Abys ji šel hledat,“ jízlivě zabručela Kačka.

„Někde si zalezla a snad bude už po ní,“ podotkla Málka.

„I spíš bude mít strach a půjde jinam,“ lhostejně přidala panímáma.

„Jen ať jde, přivítají ji všude! Takový puclák roztříská a dvě dojení v něm! Člověk má taky se zvířetem outrpnost, ale tuhle přestává všecko,“ bublala hospodyně.

„Myši si už ani nevšímla,“ řekla Málka.

„Králíků taky ne; tuhle seděla u chlíva na prahu, koukala na těch šest malých, ale ani se nehnula,“ šveholila Frantina.

„Já ji tam taky viděl — a zrovna tak na ně koukala, jakoby se šklebila, takhle ty pysky ohrnovala a takhle mrkala,“ kočky napodobuje vypravoval Honzek, skrčený v rohu za stolem.

Panímáma se klukovi upřímně zasmála.

„I jojo, milí lidé, je to zvíře, ale kdo pak mu rozumí,“ hovořila. „No, vzal už nešť krajáč i s mlíkem, nasloužila se tu dost, chytala myši, dokud mohla.“

„Však ona ještě přijde,“ smála se Tonča.

„I jen ať nechodí!“ broukla hospodyně.

Teprve po několika dnech Frantina zvěstovala, že kočka leží u Marijána za oknem a nahřívá si hřbet.

„Vždyť jsem já to věděla,“ trpce smála se hospodyně, „že není daleko. Náš Mariján je takový milosrdný bratr, a maminka to jistě taky věděla, ale neřekla.“

„A co bys, holka, z toho měla?“ smála se stařenka.

„I nic — i nic — při svém výminku uživil by ještě kolik koček.“

„No, bude se s ní dělit, vždyť toho tolik neují — a ať má taky nějakou radosť! Však si povídal, že ji tenkrát přinesl tatínek —“

Tak přišla mňaucka na výminek a třebaže pořád těmi křečmi trpěla, žila tam již na třetí rok.

Asi za půl roku potom přibyl tam nový host.

Jednou odpoledne na samém konci podzimku přiletěla k Marijánovi Frantina a zvěstovala, že na panence sedí hrdlička a cukruje v jednom kuse.

Marijáu seděl za kolovratem předa, ale jak to slyšel, nechal všeho a tak, jak byl, bos a jenom v kalhotách beze šlí, letěl na zahradu.

Kolem hruše stálo několik dětí a Honda, široce rozkročen, kmen ztěžka objímaje, drápal se nahoru; jen to praskalo, jak se mu nehty nohou i rukou do rozpryskané kůry zarývaly.

„Jdeš dolů — jdeš dolů —“ přitlumeně volal Marijáu dobíhaje, a oči upíral k větvím.

„Vidíš ji — vidíš — tamhle sedí,“ všecka se krčíc, ukazovala mu Frantina.

Marijáu stál chvilku nevěda, co počít. Mezi řídkým, zahnědlým a zkrouceným listovím, za nímž modralo se čisté podzimní nebe, viděl bělavého ptáka, k větvi přikrčeného.

„Ta není divoká, ta někomu ulítla a dá se chytit,“ povídal malý ramenatý skrček a stoje na jedné noze, jazyk maje mezi zuby, stranou hleděl vzhůru.

„Marijáne, já pro ni vylezu,“ oči maje vyjeveny, chvatně pravil Honda a plil si do dlaní.

„Tak lez, ale ať ji nesplašíš!“ a pomáhal Hondovi na kmen.

Hoch oči maje vykuleny, sípě, drápal se na tlustou snět. Oči všech těkaly s hocha na hrdličku, jež seděla, jakoby si nevšímala.

Honda obkročmo usednuv na tlustou větev, šoulal se blíž a blíž; ticho bylo, jen kůra chrastěla a listí se sypalo.

Tu již se lezec zastavil, přikrčil se k sněti a natahoval ruku — Dole nikdo nedýchal; Marijáu maně také ruku natahoval do prázdna. Ale v tom zapleskala křídla, a hrdlice chychtajíc se, prudce se vznesla — až to buchlo, jak narazila do jiné sněti, chvilku se motala mezi větvičkami a více padajíc než letíc klesla na rezavý řídký trávník. Křídla majíc roztažena, bázlivě se krčila do hlíny. V tom už ji Marijáu držel v hrsti a pospíchal s ní do výminku.

Děti hnaly se za ním, ale Marijáu zabouchl před nimi dvéře.

Honda brečky běžel do živnosti, ostatní dívali se oknem do výminku, kde Marijáu hrdlici pustil na kamna; na podlahu nasypal jí chleba a ťukotem prstu ji lákal. Ale nehýbala se; křídla majíc roztažena, zobec pootevřený, poplašena hleděla dolů.

Honda pověděv doma, co se stalo, kvílel, že mu ji Marijáu vzal.

„Tak mu ji nech — budeš mi něco nosit do stavení — ať ji má, pomalu toho bude mít, že s tím bude moct do světa na pouti a na jarmarky,“ odbyla ho matka.

Nepořídiv, běžel ku ostatním dětem.

„Kočka, kočka ji sežere!“ drobná cháska křičela do výminku.

„Jen se opovaž — jen se opovaž!“ hrozil tam na kočku Marijáu, a mňaucka usednuvši, klidně hleděla na kamna.

V tom frrr! hrdlička bez bázně snesla se na zem a začala zobat; ale hned toho nechala a ťapala sedničkou. Sama přicupala až ke kočce

a klof! klof! jí do hřbetu, klof! klof! do krku i do hlavy — a mňaucka držela, jen se krčila. —

Když o tom děti navečer vypravovaly, výminkářka, dobrácky se usmívajíc, pravila: „I už je taky dětinskej! Mám tam na půdě tu starou klec po homolkách, musím mu ji půjčit.“

„Teď pro zvířata na vejměnku zapomene nám na krávy.“

„I mlč, Tonka, ten nezapomene, jen se neboj!“ —

V zimě, když Mariján přádal, pouštěl hrdlu z klece a sedě za kolovratem pozoroval, co s kočkou vyvádějí.

Chechtalka klofala, mňaucka sekala prackou, ale tuze loudavě, než se nadála, seděla jí hrdla na hřbetě a klichtala se i cukrovala. Když jim Mariján hodil trochu vařených krup nebo v neděli jahelníku, jedly spolu a třebaže se pokočkovaly, rozcházely se v dobrém.

Ze statku chodili se na ně dívat a dost se jim nasmáli.

Ale jednou z jara v Marijánově nepřítomnosti dostal se Honda do výminku a vynesl hrdlu. Ještě s dvéma kamarády uvázal jí na nohu šňůru a pouštějíce ji, sotvaže vzlétla, strhovali ji zpět.

V tom přibíhal Mariján. Na hlavě měl vysokou čepici, z mladého, temnězeleného sítí urobenou; upletl ji pro Hondu a radostně s ní jechal domů. Teď spatřiv takové divadlo, zlostně zavyl; až do živnosti ten hlas pronikl.

Kluci dostali, až jim čepice sletěly, Hondova také; ale nemukajíce skrčeni utíkali za stodolu.

Za to Tonka vyletěla mezi dvéře a hubovala: „Potřebuješ nám děti otloukat, nevídáno pro hrdličku, máš ji beztoho radš nežli nás všecky!“

Mariján tiskna ustrašeného ptáka k prsům, dobře to slyšel, ale honem zaběhl do sedničky; sítovou čepici roztrhal tam na drobné kousky.

Večer se ho panímáma ptala: „Tak co hrdlička, nekulhá?“

„I kulhá — div jí nohu nevytrhli!“ zamračen bublal.

„Však jsem se tě u nás zastala, a Honda málem že od táty nedostal ještě jednou — ale v takovémhle pádu je Tonka na jejich straně. No, musíš si lepší zavírat!“

Mariján přisvědčoval a z očí mu svítily díky.

Od té doby měl však pokoj.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Mariján leže v posteli, tonul v polosnu. V levé půli hlavy cítil ustavičný jednotvárný šum; vzpomínka za vzpomínkou, obraz za obrazem přelétaly před zavřenýma očima. Hned viděl tatínka, hned zas maminku a ty dvě sestry, dlouhou hubenou Kačku s rukama na prsou sepjatýma i malou, skrčenou Manču, jak smutně hleděla do sivé tváře spící matky. Kmitl se mu hospodář, jak řekl: ‚No tak!‘ a zívaje šel do síně, i Tóna, jak včera škarediva šla po záspi. A mezi tím to pořád šumělo, jako když vítr hraje na suchých klasech. Najednou se do toho šumu vryl ostrý vrzot dveří u síně.

Mariján povznesl hlavu a otevřel oči; Málka právě vcházela.

„Vida, tatínek povídal, že jsi noc na louce prospal, a ty jsi zatím ospalý; tuhle ti nesu snídani.“ Povídala to vlídně, ale bez vřelosti.

Málka byla velká jako matka, statná a kulatá; kaštanové vlasy

měla hladce přičísnuty kolem širokého čela za uši, a vzadu jí visely dva silné rulíky. Tváře měla jako bochánky, pěkná růžová ústa, měkkou bradu s hezkým důlkem a velké, modré oči čistého hledu, plného vábivosti. Na sobě měla vlněnou sukni se životem, zástěru a na nohách, do půl lýtek holých, kožené střevíce; na prstě pravé buclaté ruky třpytil se jí stříbrný prstýnek bez kaménku, ale s vyrytými písmeny.

Mariján odkopnuv svrchnici, sedl na pelesť.

„I milá holka, to jsem měl noc," povzdechl a z pod víček podíval se na dívku.

„A na babičku jsi se ještě podívat nepřišel — to z Želejova a z Oujezda tu budou jistě jako na koni."

„Můžu?" tázal se, a po vráskách rozlil se mu bázlivý úsměv.

„Bodejť bys nemohl, leží v komoře na prkně už ustrojená; dali jí všecko, jak si to poručila a jak to měla v truhle uchystáno. Nejlepší černé šaty má do hrobu a všecko ostatní, jak chtěla."

„Tak se půjdu podívat," řekl srdečně, a postaviv se, trochu se zamotal.

„Ale ať ti to nevystydne."

Mariján jda již sedničkou, roztáhl ústa jako ku smíchu, ale nezasmál se.

„I ani choutky nemám — a tak mě ten hřbet nějak bolí. A poslouchej, Málko," již u dveří obrátil se k dívce a chytil ji za rameno, „byla's u toho, když umřela?"

„Nebyla, žádný tam nebyl; já už v komoře spala, a naši jenom odešli zamykat, ale když přišli zpátky, zrovna dokonávala — už jen několikrát vzdechla."

Mariján drže za kliku, stál sehnut a hleděl do země.

Kukrůůů — kukrrrůů — kukrrrůů — chrau — Málce se kloníc ozývala se hrdlička.

„Tak pojďme!" pobídla dívka.

Přešedše dvůr, síní a hrbolatou ‚kuchyní', vedle dveří do sklepa vešli do nízké komory, osvětlené jenom polovičním oknem, silně zakaleným, trochu pootevřeným. Po tmavých trámových stěnách viselo tam plno šatstva všeho druhu, pod nímž stály malované truhly, stará jedna jarmara, rozházená postel, a před ní na dlouhém, širokém prkně, bílým prostěradlem přikryta ležela mrtvá výminkářka. Mariján jda za Málkou ohnut zůstal ve veřejích. Oči plaše přeletěly tmavou komoru a utkvěly na prostěradle, na němž celá postava mrtvé byla patrna.

Málka již byla u ní a odhrnula poprsí.

„Tak pojď dál — či se bojíš?"

Přišoural se tichými kroky a skloniv se ještě více, patřil na nehybnou tvář.

„Že je jako když spí?" polohlasem a měkce pravila dívka a smutným, útrpným pohledem hleděla k sivé hlavě.

Mariján neodpověděl; hlava se mu rozklepala a slzy počaly padati na podlážku. Utřev oči, znova upjatě hleděl na matku.

„Takovou má maličkou hlavu — a taková je stará —" zachrchlal.

„I to se ti jen zdá, je zrovna jako když spí."

Marijánovi napadlo, že maminku dávno a dávno spát neviděl, a jindy vždycky měla šátek.

„Má tak malinko vlasů,“ zajektal a spustil škytavý pláč.

Málka přisvědčila a také si zástěrou utírala oči.

Mariján přejel matce po tváři; na ruce pocítil podivný, ovlhlý chlad. Pohladil i drobné, zahnuté, na prsou křížem složené ruce a řídké vlasy, uprostřed se stezičkou; udělal jí kříž na čele, na ústech i na prsou a jak si šeptal Otčenáš, brada se mu klepala jako za zimavého vichru. Upřeně zíral mrtvole na oči a čekal, že začnou se zvolna otvírati; ale neotevřely se, jen uzounká mezera, jíž vyhlédala běl oka, stále stejně k němu zela, jakoby to oko chtělo, ale nemohlo.

Mariján měl v té chvíli pevné přesvědčení, že jej matka tou štěrbinou pod víčkem vidí a čekal ještě, že pohne ústy. Ale ta byla pevně sevřena, malinká, skoro bez retů.

V tom mu to zas všecko bylo tuze divno; viděl, že je to maminka, a přece mu zas připadalo, že to není ona, ona že je ve své sedničce a že sem každou chvilku může vstoupit.

Dupot na prahu vyrušil jej z myšlének; mezi dveřmi objevila se Tóna.

„Tak ji vidíš, chudáčka, tak zticha usnula, že bysme byli málem zmeškali,“ stýskala přitlumeným hlasem a rohem zástěry vytírala si koutky očí.

Mariján sykavě úpěl.

„Kde pak bych si byla pomyslila, že tak najednou zhasne; taky bych byla pro tebe honem poslala!“

Mariján povznesl hlavu a zadíval se jí do očí. Byly červené, uplakané. Chvilku na sebe hleděli, jakoby si chtěli viděti až do srdcí.

No vida, myslil si Mariján, byla by pro mne poslala; tak přec jen není tak zlá a vidí to, že jsou bratr a sestra.

„Neptala se po mně?“ těžce vyplynulo mu ze rtů.

Tóna zavrtěla hlavou.

„Prosím tě, jistě dva dni už o světě pořádně nevěděla, všecko se jí mátlo.“

„Takovou má maličkou hlavu a je taková stará — ne jako naše maminka, jako babička —“ usmívaje se, šeptal.

Hospodyně slzíc přisvědčovala.

„Tak zas půjdu,“ pravil smutně a Málka mrtvou úplně zakryla.

Doklusav na výminek, opět ulehnul.

Zamknuv oči, mrtvou opět viděl a stále tanulo mu na mysli, jakou má maličkou hlavu a jak je stará. Byla to maminka a přece to nebyla ta, jež malá, čiperná běhávala po stavení a nosila mu na výminek jíst. Ta živá byla vždy jako vlaštovička, pořád se smávala a švitořila: té mrtvé bylo trošíček a tak tam ležela jako zkamenělá. Ruku maje na svrchnici, na dlani pořád pociťoval ten divný, vlhký chlad mrtvých tváří a rukou, jež byly jako z vosku a ne z opravdových kostí a masa.

K nebožtíkovi tatínkovi také přišel, také ho pokřižoval a pomodlil se u něho, ale tak podivno mu to všecko nebylo.

Mariján rozpomínaje se na otce i na matku počal si plně uvědomovati, co byli ten tatínek a maminka. Nikdy před tím tak plně ne-

chápal, jak to všecko vlastně bylo: tady byl tatínek a maminka, měli tři holky a jeho, to byly tři sestry, on byl bratr; jedna je v Želejově, druhá v Oujezdě, třetí tady — on je také tady.

Vzpomínal, jak se ty holky vdávaly, jak s dětmi přicházely domů a počal pociťovati, že v tom zašlém čase stál tady pořád nějak stranou...

Bloudě asi hodinu v tom vzpomínkovém polosnu, probuzen byl příchodem sestry Litochlebky.

„Co pak ty ležíš?" ptala se vcházejíc.

Usmáv se, neodpověděl, ale posadil se na pelesť.

Kačka byla vytáhlá, hnědé, drobné vrásčité tváře, popelavých vlasů a přísných očí. Měla již starý černý salup, zvonovité sukně, černou navrchu, bílé punčochy a černé sametové střevíce.

„Tak už nám maminka odešla," pravila tím svým hlubokým, temným hlasem a sedla na židli u stolu.

Mariján stále mlčel, ale hlavou šuměla mu věta: Tak už nám maminka odešla.

„Hlídal's celou noc, viď — ptala jsem se hned, jestli tě k mamince zavolali. Taky tě tam zrovna včera nemuseli posílat, dost jsi se jaktěživ tady naplahočil. Ale tomu člověk rozumí — byla by ti třeba ještě něco dala, já vím, že měla svého plátna a ledaco ještě, jsi beztoho jako žebrák, a kdyby byla maminka nepamatovávala, kdo pak ví, jak by to bylo s tebou bývalo." Mluvila zvolna a po každé větě se odmlčela.

Mariján z počátku kale neposlouchal, ale ke konci sestřiny řeči se usmál a pozdvihnuv hlavy pravil: „Kolikrát za den sem přicupala."

Litochlebka oči upírajíc do okénka, zakývala.

„Musela — z naší Tonky se udělal takový divný mrzout — jakoby za to někdo moh', že Mór neměl tolik, jak by si teď přála. Sama si ho vybrala — a za to nikdo nemůže, že mají čtyry děti. Už je od ní celý ukřičený. Jakoby jinde taky nebylo starostí! Taky jsem obě dcery jen tak lehce neodbyla, a nevěsta přinesla až hrůza málo. Mohla bych taky naříkat, mladí už mají tuhle třetí dítě ve stavení — ale jaká pomoc."

Mariján ovlhlýma očima na ni hleděl, rozpačitě se usmíval.

„A co pak Manča, ta má teprve živobytí, na to ať se Tóna podívá. Ještě že si to naše Manča tak nebere, byla odjakživa taková."

Mariján se polohlasně zasmál a zakýval.

„No, ráda se podívám, jestli přece Tóna řekne: Tak, holky, jsme sestry, tuhle se po mamince o všecko rozdělme. Ty jsi bratr, jen tak stranou tě taky nemůže nechat. Co pak to tu máš za kafe?"

„To mi Málka přinesla snídaní — chodí místo naší maminky."

Kačka chladně pohodila hlavou.

„Taky jí nepotřebujou tak strojit — nevídáno, že je ze živnosti, vždyť lidé vědí, že jsou na to čtyry a kapitálu že ještě mnoho nebude. Naše holky se dobře vdaly, ale na všelijaké trety jsem peníze nevyhazovala."

„Pane, tuhle šla k muzice a přišla se mi taky ukázat!" vypravoval Mariján.

„I mluví s ní ten Pejchů — ale aby se nezmýlili, u Pejchů je potřeba peněz a starý se starou nejsou blázni."

„No, Málka je hodná — to je pravda.“

Kačka opět chladně zakývala a hleděla do okna.

„Nono, já jsem se ti tu usadila a mám co běžet, aby se táta zas vypravil s Mórem vyjednat funus. Je to naše maminka a zasloužila si to. Chuďas stará, už je tam taky — no, teď to přijde na nás, už máme oba léta,“ a utírala si oči. Přistoupivši až k posteli, podávala Marijánovi ruku.

Usmál se a zvlhlé oči upřeně se jí zadívaly do tváře. Plaše pohledla oknem.

„S Pánembohem — s Pánembohem!“ a třásl jí rukou.

„Máme oba ty ruce jako z kamenu. A přijď se k nám taky podívat — přijď — přijdeš jednou za rok před posvícením s těmi koláči. Jsi už taky dost starý a nadřel jsi se dost, nevídáno, když odběhneš — co pak nemáš vejminek?“

Mariján se stále jen rozpačitě usmíval.

„Jen přijď — vždyť my tě neopustíme. Tak s Pánembohem!“

Kačena byla již hodnou chvíli z baráčku a Mariján pořád slyšel ten jednotvárný, studený hlas, jako když řeže pilou.

Položiv hlavu, zase přivřel oči.

Ta je už stará, myslil si, tváře má těmi malými vráskami jako rozsedané. A jak si taky naříká — chuďas. No, přišla taky o maminku; měla je všecky tuze ráda. A jak ke mně přišla — a zvala! I co pak naše holky mne mívaly rády — —

Hrnec zarachotil, a kočka vyplíživši se z police loudavě přešla sedničku; vyskočivši na stůl, podívala se na hrnek s kávou a lehla si do okna. Trvalo to chvilku, než se pohodlně uvelebila, potom líně, ospale mrkajíc pohlížela na dvůr.

Ale dlouho si nehověla, za nějakou chvíli viděla oujezdeckou Manču vycházeti ze živnosti ku výminku. Honem uskočila a uháněla do police.

Manča skloněna, v půli jako zlomena, přišla až k Marijánově posteli a podávajíc mu ruku, pravila třaslavě: „Chuďase!“

Usednuvši, chvilku upřeně, upřímně pohlížela na bratra.

„Tak už tady jsi sám,“ začala lítostně a šátečkem utírala si oči.

Mariján opět sedě, zdržoval pláč, ale marně — hlava se mu rozhoupala a rozškytal se hlasitě. Manča dojata zaplakala také.

„No mlč, mlč,“ šeptala a došedši k posteli, pohladila mu hlavu.

„Ani jsi u maminky nebyl, viď — no, ona by tě už nebyla poznala,“ hovořila slabým, sténavým hlasem.

Mariján přestal plakati a zahleděl se na ni.

„Už prý žádného neznala — no, měla lehkou smrt. Škoda je jí, byla velká dobračka a všecky nás měla ráda, jeden jí všecko mohl povědět, se vším si postýskat.“

Chvíli mlčeli a hleděli k zemi.

„A přijď k nám taky někdy, kdyby se ti zastesklo, vždyť jsi bratr. — I jo, milý hochu, je to dření všude — u nás je to taky bída. Táta je pořád nějaký maroda, jen tak se tím životem provleče a Váša se nám pořád ženit nechce — a už mu je třicet.“

Mariján přisvědčoval.

„Co se já mu namluvím: Hochu, máš-li pak rozum? Léta ti utíkají a podívej se tamhle na našeho Mariјána, bude s tebou jako s ním, ba hůře, protože ti takový vejminek tatínek udělat nemůže, naše familije ho nesnese. Ale nic platno.“

„To máte trápení,“ řekl Marijáu.

„A je to dobrák hoch, že nemůže být lepšího pod nebem; pomyšlení by udělal, práci pod rukama bere, pro vodu skoro jít nenechá, dříví snese, ve chlévě všecko obstará, v polích všecko odedře, ale ženit ne. Pořád jen říká: Proč mne, maminko, tatínku, nenecháte? Vždyť se snad každý nemusí ženit! Všecko vám udělám a zatím doroste Josífek, ožení se, dáte mu chalupu a nás ostatní vyplatí. Nadarmo mu říkám: Pro páníčka, hochu, co pak myslíš — než Josífek doroste! Co pak nevidíš, jak se táta plouhá, a já že se ani ohnout nemůžu? Ale to má hned zas svou: Vždyť vám povídám, že všecko udělám.“

Marijáu o tom už slyšel a poslouchal jen na půl ucha, ale při posledních slovech sestřiných se tiše zasmál a prohodil: „Tak se mu nechce — nechce —“

„Nechce a nadarmo mu říkám: Podívej se, kdyby na nás přišla nemoc, nemůžeme ani spokojeně oči zamknout. Kristina zas k nám běhá, abysme jí už pretenci vyplatili — a já se jí nedivím, už je kolik roků vdaná, má taky tři děti a peníze pořád nedostává; zeť hubuje, všude jim to vázne, a Váša ženit ne a ne!“ A Manča, ač bylo na ní patrno, jak ji ty starosti sužují, musela se usmáti.

„Litochlebů se zas oženil dávno — a váš nechce —“ usmíval se Marijáu.

„Nechce — když prý nemohl dostat, co chtěl, tak radši nic. Víš, to má pořád ještě v hlavě tu Olšinkovu z Vlkanova, tu Filoménu. Inu, taky se mu nedivím — tři roky jí nadbíhal a chodil jako vrtohlavý. Ale co měla dělat — se třema stojkama si jí vzít nemoh, protože by nás byl musel opustit — a to Váša neudělá. Starý Olšinka by mu ji taky jen tak nedal, a kde pak by holka čekala, až se náš Josífek ožení, ta to tak nebrala jako Váša. Vzala si toho krejčího až někde u Hořic a má už kolik dětí — ale náš Váša pořád ještě na ni myslí a ženit ne a ne. A kdybys věděl, hochu, jaké by moh' udělat štěstí! Je u nás ta Macnarka, vdova, ženská, že zrovna kyše, chalupu má jako klec, chtěla by ho hned, očima ho zrovna polyká, ale toto!“

Manča sedíc ohnuta, všecka tím šeplavým hovorem oživla a oběma rukama rozkládala . . .

Marijáu seděl mlčky a hleděl na cíchu. Sestřina rozprávka motala se mu v hlavě a nevěděl, co by řekl.

„Co říkala Kačka?“ po chvilce ptala se Manča.

„Kačka? Co říkala? Počkejme — co pak říkala? No — mnoho dření a starostí!“

„Myslím, že teď budou mrzutosti, ale já bych nerada začínala.“

Marijáu nerozuměje, neodpověděl.

„Ať si Litochlebovi dělají, jak rozumějí, mají na to lepší povahu. Maminka má ty dvě stovky na živnosti, ale jednou se nám zmínila, že

má ještě sama nějaký groš — snad k vůli tomu něco začnou, ale já se bojím, táta je pořád maroda a pro mne takové věci nejsou."

Zamlčevši se, za krátko pokračovala: „Přijď se k nám taky podívat, třebaže nás je v sednici jako na jaře v kotci housat."

„Až nebude tolik co dělat."

„Jen přijď, vždyť nemusíš všecko sám odtahat, máš už taky léta. Utíká to — utíká — no, buď s Pánembohem a neplač, není to už nic platno!" a pohladivši opět bratra po hlavě, shrbena odchvátala.

Mariján seděl jako omámen.

Ty ke mně přišly, myslil si. Jindá nechodily a takhle nepovídaly. To ony povídávaly mamince a teď maminka není, tak přišly ke mně. A ta Manča je maličká a ohnutá — a taková bývala veselá.

Lehaje, viděl opět ten výjev, jenž dávno a dávno udál se vzadu na zahradě. Stál, kapsy maje nadité padančaty a Kačka i Manča schovávaly se za stromy. Jak po nich mířil, chechtaly se, až se ohýbaly — — Teď jsou obě takové staré a naříkají si obě. Litochlebů má už tři děti, a Váša ne a ne se ženit. Vdova by ho chtěla a má všeho — ta Filomenka má už tolik dětí, ale Váša ne a ne. Jak mi to všecko vypovídala — jako mamince — —

Usnul. Hlava krátkých, řídkých, na špičkách šedivících vlasů klidně ležela na polštáři, bíle a modře pruhovaném. Na nízkém čele, rozrytém třemi tmavými pruhy, leskl se mu potný nádech. Ústa měl pootevřena a vylétal mu z nich krátký, ostrý chrupot, podobající se tomu pravidelnému hrkotu a hvizdotu starých hodin.

Zdálo se mu, že sám jde přes dvůr, do síně, ke ‚kuchyni', že vchází do komory, kde na prkně leží maminka. Viděl, jak prostěradlo k záhybům těla přiléhá. Odkryl malou, šedivou hlavu, ležící na tom holém, tvrdém dřevě. Díval se na ni upřeně a konečně jako ráno pohladil jí řídké, bílé vlasy, jemné jako nejměkčí koudel. Sáhl jí na čelo a zase cítil navlhlý chlad. Stál a díval se na drobný, jako zkamenělý obličej. A tu se ta víčka její zvolna počala rozvírati a modré, zavlhlé oči upřeně zadívaly se na Marijana. Pořád si myslel, že se ty oči musí ještě otevřít, ale teď, když se otevřely, zůstal jako sloup. Matčina pravice počala se hýbati, prostěradlo sletělo s prsou, hlava uklonila se stranou, ruka natahovala se k synovi a maminka promluvila: „Tak pojď, Marijáne!"

Cítil, jak se mu stáhlo hrdlo, chtěl vykřiknouti, namáhal se, seč byl, ale marně; chtěl couvnouti, ale nohy jako kořeny zarývaly se mu do podlahy — napínal svaly, aby ty nohy vytrhl — vší silou se namáhal — a škubnuv sebou prudce — široce rozevřel oči, z hrdla vydral se mu chrapot a Mariján všecek se třesa, vyskočil z postele a pevnýma nohama postavil se na podlahu.

Nevěděl, kde je; zamotal se, až se musel chytiti postele a usednouti na pelest.

Rozhlížeje se světnicí, pořád ještě viděl mrtvou matku a slyšel: Tak pojď, Marijáne!

Ucítil, že má skráně plné studeného potu a honem se rukávem utíral. V tom pohleděv do okna viděl, že k němu jde hospodyně.

Nebyla tak zamračena jako jindy a sotva vešla, ptala se vlídně: „Spal's?"

„Trochu jsem spal," odpověděl, ale díval se jako zmámen; tváře měl tuze červené a oči plné světla.

„Tuhle ti nesu buchty, ale jez přeci, kafe ti tu stojí, jak ho přinesla," domlouvala stavíc na stůl hliněný talířek se třemi velkými buchtami. Byla jen v kartounce a lopatky tuze se jí špičatěly.

Podíval se na ni, jakoby se ptal, co povídala.

„Něco ti je?"

„I ani nevím," a rozpačitý úsměv zase měl na tváři.

Sedla si a velké, tmavé oči její z dlouha rozhlížely se sedničkou.

„Musím ti to tu trochu vybílit a umejt," pravila jako z myšlének. „Ale prosím tě, co tak koukáš?" a Tóna se usmála.

„To se mi něco zdálo," pravil a rukávem přejel si čelo.

„Holky ti snad tady trochu hučely — ne?"

„Jen se tak povídalo."

Tóna zdlouha zakývala.

„Pořád naříkají, Kačka zvlášť. Když ona pořád nemá dost — ti mladí tam taky mají živobytí! Taky jsme tak byli kolik roků živi, ale naši přec tak nedělali. Bůh ví, kde se tomu Kačka naučila — z ruky nic dát nechce a jenom hubuje, že dětí přibývá. Hanba je to povídat — už i mladá musí u ní spát v sednici, Lojzík s Litochlebem v komoře."

Mariján kýval, ale neposlouchal.

„Co pak já nemám starosti? Já vím, že leckdo řekne, že jsem zlá, ale kdo pak si má zpívat, když musí myslit, jak tři dcery vybude. Málka je už splašená a dlouho li pak Tonča nedoroste? A člověk by rád všem pomohl. Jako tuhle Málce — no, chce ji ten Pejchů, bylo by to pro ni štěstí, ale kdo pak ví, jest-li to zmůžeme, staří chtějí moc; dají mu to čisté, nechají si, jen co nevěsta přinese, a komu pak to jednou dají nežli mladým? Ale druhé přece okrást nemůžeme."

Když Mariján ještě neodpovídal, Tóna vstala.

„Ty buchty nenech jako kafe," domlouvala vlídně, „a lehni si a pořádně se vyspi, do večera je dlouho. Kdybys dnes nechtěl hlídat, šel by táta; dá-li Pánbíček zejtra hezky jako dnes, můžeme seno brát domů. Táta se teď chystá vyjednat funus, půjdou s Litochlebem — Kačka má starost, aby jí nic neušlo!"

Konec povídala již mezi dveřmi.

Mariján přistoupiv ke stolu, srknul si studené kávy a uloupnul sousto buchty. Přistoupiv ke kamnům, shýbnul se, aby nalil do misky; sotvaže zarachotila, v polici zašramotilo a mňaucka již se protahovala dvířky.

„Tak pojď, pojď," bručel, když se mu otírala o nohy. „To jsi se naposlouchala, viď; přišly holky všecky — Kačka, Manča, Tóna —" ale náhle spustil pláč — „jenom maminka nepřijde, už ti nikdy nenaleje — už taky jsem sám!"

Hrdla nad kamny tloukla křídly, kukrovala, chechtala se, ale Mariján ji neslyšel. Klečel opřen o lavičku a slzy jako hráchy padaly mu na zem . . . (Pokračování.

Nad propastí.

Prostý obrázek ze života.

Napsal Stanislav Jarkovský.

(Dokončení.)

Ach, slečno, už jsem se vás nemohl dočkati," řekl upřímně a ticha, aby neslyšel zřízenec kluziště, připínající Martě brusle.

„Opravdu? ach to jste hodný."

„A dovolíte-li, abych vám nabídl svůj průvod?"

„Ano, ano, pojďte, pojedeme," pravila tak, jakoby sama se nemohla dočkati. Podala mu obě ruce, jež skřížil se svýma a přitulila se k němu. Za zvuku kolovrátku kroužili pak v ladných křivkách a Spytihněv zapomínal, že je třeskutý mráz. Vždyť vyšlo mu slunce, které v takovém blízku hřálo a sálalo teplem tak milým a svůdným, že bylo mu lehko a volno, jak člověku jen z jara bývá.

Vypravovala zvolna a zvučným, roztomilým svým hlasem, jak bylo o prázdninách, jak byli kdesi v letní samotě a že po celou tu dobu skoro živé duše neviděla než několik těch vesničanů.

„A vy jste byl prý nemocen, těžce nemocen," dodala útrpně, „je to pravda? Já vás tuze litovala."

„Byl jsem nemocen, ano, trochu, ale teď jsem už zdráv; a jsem-li u vás, i šťasten."

A Spytihněv byl by býval ještě šťastnější, kdyby Marta nebyla rozdávala úsměvy na všecky strany. Brzo připojil se k oběma inženýr Kvastl, který sekal krátkýma nožkama do ledu jako řezník do jitrnic a zábava začínající již již býti důvěrnou zabočila v koleje docela všední.

Rozloučili se s ujištěním, že se tady ve čtvrtek opět uvidí. Ach! a to právě bude konference! Nu snad budou hotovi v čas, nerozpřede-li se nějaká z těch luzných debat paedagogických, z nichž po hodině pronesených řečí a vyměněných náhledů účastníci se rozcházejí méně moudří než tam přišli.

Spytihněv byl rozhodnut. Musí jí říci, jak ji má rád a musí zvěděti, cítí-li také ona k němu trochu lásky. Takhle to již déle nevydrží. Nač se trápit? Ach! kdyby mu řekla, že ho má také ráda . . . Ale co potom? A zároveň s tím sladkým pocitem začalo v něm vznikati strašidlo věčného, doživotního pouta a těžkých rodinných starostí. Kam by se děla jeho volnost, jeho vzlet a jeho práce? Eh co! Kdo by myslil tak daleko, ozval se v něm zase ten lehký hlas, budeme se milovati zatím, však pán bůh dá ostatek. Ale říci jí to musí a musí, a nebude tak obletovati jako kdysi, nesměle, jako student.

„Nu tak, co ti povídal?" ptala se paní Kleinová Marty, když se ocitily na řetězovém mostě a když se byla ohlédla a ujistila, že nikdo nepovolaný nejde za nimi.

„Nic, maminko“, odvětila Marta poněkud s nevolí nad nedočkavostí matčinou.

„Musíš být hodně přívětiva,“ poučovala dále matka, „aby se neodrazil. Pro tebe by to byla moc dobrá partie. To víš, my ti nemůžeme dáti nic, sotva vystačíme s tou službou, když musíme pořád ještě platit staré dluhy. A živobytí je drahé, pak fiakry, divadlo a ty zábavy taky mnoho stojí. Musíme však zachovat aspoň zevnějšek, sic by teprv bylo zle. Jen mlč, však se uchytíš, jsi hezká, jenom si to s nikým nepokaz. Vavrovský má budoucnost a podle všeho také peníze,“ pokračovala stlumeněji. „Všimni si jen, všude, kde se co šustne, je on, v divadle, na Žofíně, na ledě, pěkně si chodí a pak o prázdninách, prosím tě, pokaždé někde je. To není zadarmo!“

Kdyby byla paní Kleinová věděla, že plesy nestojí Spytihněva víc než desetník za garderobu — večeřet musil tak jako tak a bylo mu lhostejno, bylo-li to na Žofíně, u Choděry nebo u Možných na Vinohradech a domovníka neplatil maje od domácího klíč od domu; také rukaviček ušetřil, když netančil; — že do divadla a jinam dovedl si k vůli svým známostem opatřiti volný neb aspoň snížený vstup a že i jinak dovede se uskrovniti doma i v cizině, — byla by seznala, že to všecko je aspoň z polovice zadarmo.

Marta neodpovídala. Patrně nemluvilo se o věci mezi matkou a dcerou ponejprv a zdálo se, že se zde provádí jen dobře promyšlený plán. Ale ten mladý muž jí imponoval svým zjevem a svou prací, viděla, že je všude vážen a snad ho také začala milovati, pokud lásky byla schopna. Krása její zakrývala jejích třiadvacet let, které přece už hlásily se k svému právu. Ve skvělou partii už nedoufala: z těch bohatých pánů, kteří ji kdy obletovali, — a bývalo jich mnoho, velmi mnoho, — nechytil se žádný a teď už asi sotva se chytí. Ona sotva že dostane nábytek do dvou pokojů, — však Vavrovský sám bude mít dost. Povídala Pepička, když ondyno navštívila paní Katy, a Vavrovský nebyl doma, jak to tam u něho je pěkné, jaký má nábytek a koberce. Mimo to paní Katy ve své horlivosti svésti ty dva lidi dohromady líčila chudáka suplenta a spisovatele jako Kroesa.

To také právě teď matka vykládala udílejíc ještě znovu tyto rady: „Ale dokud ho nemáš jistého, ať si to nepokazíš s jinými. Člověk nemůže mužským mnoho věřit. Jak pak inženýr, ten nic?“

„Eh, to je hloupý člověk,“ odbyla zkrátka Marta ctihodnou matronu.

Pak už nepromluvila celou cestu na Vinohrady skoro nic. Obraznosť její viděla se již v útulné domácnosti, kde bude svou paní, kde bude mít služku a svůj pěkný nábytek. Přemýšlela, jak si zařídí spací pokoj, jak jídelnu a jak salón; že by Spytihněv pracovnu potřeboval, arci jí nepřipadlo ... A takhle se často provdávají slečny z velkých měst. Jedna proto, že si bude moci vařit, co bude chtít, druhá, že si koupí sametovou bordó garnituru, třetí, halíc se doma v chudičkou peřinku, sní o atlasových přikrývkách s vyšitým monogramem, čtvrtá, kterak bude poroučet služce a tak dále a tak dále, ale ani desátá, snad ani stá nepomýšlí na to, co činí manželství šťastným ... Spytihněv přinášel Martě z bytosti své vstříc skoro všecko, ona jemu skoro nic.

Když dámy přišly domů a zasedly k večeři, která se skládala z několika řízků šunky, chleba a piva, začala opět paní Kleinová dřívější hovor, obracejíc se na svoji starou polovici:

„No tak, vyptal jsi se na Vavrovského?"

Pan rada měl kollegu Holce, který byl z kraje Vavrovského a před dvaceti lety znal dobře tamější poměry. Teď tam měl vzdálené příbuzné, k nimž jednou za tři léta dojížděl na čtyři, pět dní.

„Vyptal," odvětil pan Klein. „Matka je prý kapitalistkou a má v K*** dům." — V pravdě byl to malý domek v ceně několika tisíc zlatých, na kterém měli ještě podíly dva strýcové Vavrovského.

„Vidíš, budeš paní domácí," soudila z toho krkolomnou logikou paní Kleinová, lichotíc dceři. „A po matce budete dědit."

„Ostatní bratří stojí si velmi dobře a pan Vavrovský si prý vydělá velké peníze tím spisováním." — Tím spisováním vydělal si ovšem velké peníze, ale jen jeho nakladatel. Nebylo však překážky, a dceři ponechána teď úplná volnost . . .

Ve čtvrtek od čtyř hodin byl chudák Spitihněv jako na špendlíkách. S obdivuhodnou trpělivostí a přesnotí, která nevynechala ani jediné číslo ani datum, předčítal starý ředitel v konferenci všecky došlé úřední spisy, jichž obsah nikoho nezajímal a jež nikdo neposlouchal; jednaly o relegovaných studentech někde ze Lvova, z Tridentu, z Lublaně, o neapprobovaných abiturientech z nejzazšího kouta této poloviny říše, o approbovaných knihách a o jiných věcech, které by byly stejnou službu prokázaly celému sboru, kdyby se byly uložily do archivu ku věčnému spánku. Potom přednášeny referáty o jednotlivých třídách a se vzácnou podrobností uvádělo se, že Palkoska v tertii se při vyučování vrtí, že Němeček kvartán napovídá, Svoboda v sextě že nedonáší úloh latinských a Čermák oktaván že odbývá praeparace mathematické ledabylo. Konference se nad těmito zločiny hluboce zamyslila a uvažováno mnohými řečmi, jak odpomoci těmto zlům. Případ, že sexta ondyno hlučela, když professor Vondruška, starý ušňupaný filolog, šel při respiriu okolo, vyvolala dlouhou živou debattu a dosti ostrou srážku Vondruškovu s třídním.

Při prospěchu probralo se vždy několik studentů z každé třídy důkladněji a vyžádalo si značnou dávku trpělivosti celého sboru. Hádáno sem a hádáno tam, proč ten který má dvě i tři známky nedostatečné a vysloveno přání, aby se polepšil. Nápadně krátká byla třídní zpráva professora Vavrovského, který uvedl jen velice málo žáků hany zasluhujících. Potom následovala zpráva ředitelova o hospitacích a rozprava didaktickopaedagogická, která má tu jedinou výhodu, že se professorský sbor do ní neplete přijímaje mlčky a důstojně rozdávané nosy a pokyny. Víť každý sebe starší paedagog, že dokud není v sedmé hodnostní třídě, nikdy se nedoučil.

Konečně — bylo už půl šesté — přišly na řadu volné návrhy. Spytihněv, zmírající už netrpělivostí, pozbýval naděje na brzké dokončení docela, když ke slovu se hlásil opět pan professor Vondruška. Dlouhou promyšlenou řečí uvedl na přetřes otázku, má-li se na úlohách domácích i školních psáti datum měsíce cifrou arabskou nebo římskou. „Předně a především pánové myslím," končil tuto řeč určitým návrhem, „že jest

nad míru důležito, abychom ve všech úlohách žáků zavedli předně a především nutnou konformitu. Pravím předně a především, neboť myslím, že v této sjednocenosti je veliký paedagogický moment, jehož nám jest šetřiti. Dlužno tedy předně nabádati žáky k tomu, aby především dbali stejného způsobu psaní. A právě z této konformity vyvozuji především nutnosť, aby se psalo předně číslo udávající datum denní číslicí arabskou, ale také především číslice měsíc označující. A to všecko aby žáci psali dělajíce pod sebe, nikoli vedle sebe, ty číslice totiž, myslím především. Z toho vysvítá nad slunce jasněji, že i letopočet budeme psáti ciframi arabskými neřídíce se tuto příkladem Římanů, jinak ve všem následování hodným. Račte tedy, pánové předem a především kollegové, rozhovořiti se o tomto návrhu."

„Pro Pána boha, teď se máme teprv rozhovořit," zavzdechl pološlasně Spytihněv a rýpl poněkud příliš přátelsky sousedního kollegu, který se hlásil ke slovu. „Pro boha tě prosím, Franto, mlč, sic tady zůstaneme ještě na večeři, ne-li přes noc."

„Věc je, pánové, nad míru důležita a dříve než dám o ní hlasovat, musíme vyslechnouti mínění i jiných pánů," mínil ředitel.

Mluveno opět sem a tam, a dlouho nic neumluveno. Konečně uloženo professoru Vondruškovi, aby v zájmu konformity poptal se ještě, jak to dělají na jiných ústavech a pak aby o tom ve příští konferenci referoval.

„Přeje si ještě někdo, pánové, slova?"

„Jen malou poznámku bych si dovolil," hlásil se professor Rambousek, mathematik, „a odhodlávám se k ní jen po bedlivém uvážení a pilných úradách s některými pány kollegy. Stává se nezřídka, v úlohách vůbec a mathematických zejména, že žáci jsou nuceni prováděti různé čáry jako pomlčky, podtrhávání jednotlivých slov zvláště význačných a tak dále. Nepěkně se nese v úloze, byť i jinak všem požadavkům paedagogickým i didaktickým vyhovující, když čáry ty provedeny jsou od ruky, nikoli pravítkem. Pánové, nepodceňujme význam pravítka . . ."

„Tvůj tatík ho podceňoval, když tě vychovával," zabručel po tichu nějaký nedočkavec na dolením konci dlouhé tabule.

„. . . a mějme studenty k tomu, aby všecky čáry vůbec a vodorovné zvlášť hotovili pomocí pravítka. Úloha tím získá na formě vůbec, zevnější zvlášť."

Tento návrh byl přijat bez debatty.

Pak ještě promluveno o chození na locus secretus, o pořádku při sedění v kostele a mnoha jiných věcech, které už po několik let vyžadovaly bedlivých úvah celého sboru a přece ještě nebyly náležitě dováženy. Až konečně ve čtvrt na sedmou už všichni kdo měli co na srdci, sdělili se o to se svými kollegy především a se sborem vůbec i zvlášť a porada skončena.

První vyletěl ze sborovny Vavrovský. Spěchal na kluziště, ale právě když zahýbal na řetězový most, poznal na druhé straně silhouetty obou dam, paní a slečny Kleinové, které se vracely. Tedy je dnes po všem, nebude moci říci nic . . . Ale aspoň se připojí a vyprovodí je na Vinohrady.

„Myslela jsem, že již nepřijdete, a proto jsem raději odešla,“ vysvětlovala Marta svůj odchod z kluziště.

„Odpusťte, byl jsem jako na jehlách, ale z konference nemohl jsem odejíti... Co si to nesete? Dovolte, abych vám směl odebrati to břímě.“

„Děkuji. Jsou to dva romány od Flygaré-Carlénové; půjčila mi je Mařka Procházkova teď na ty dlouhé večery.“

Mařku Procházkovu Spytihněv neznal, poněvadž žádná neexistovala. Oba romány Carlénové byly asi jedinými knihami, jež měla Marta a ty ještě nepatřily vlastně ani jí, nýbrž nějakému dávnému milovníku, obchodníku ve střižném zboží, jemuž ji zapomněla odevzdati. Byly teď chytře nastrojenou, třeba banalní a obyčejnou léčkou, na kterou však zaslepený Spytihněv ochotně se chytil.

„A to vám nemohla půjčit nic lepšího, něco českého?“

„Když nemá.“

To byl ovšem důvod, proti kterému bylo nesnadno něco namítati. „Směl bych vám tedy někdy půjčiti nějakou knížku?“

„Ach bože, budete-li tak laskav, budu vám velmi vděčna. Pošlu si k vám služku...“

„I ne, dovolíte-li, přinesu vám je sám... Ráčíte dovoliti, milostivá paní?“

„Jen račte přijít, pane professore. Budete nám vždycky vítán.“

Jak by nebyl, vždyť na něho čekaly!

„Přijdu tedy v sobotu.“

A když došli k bytu Kleinových, stiskla mu Marta ruku a řekla: „Tedy v sobotu na shledanou.“ Řekla to tak mile a roztouženě, a pohlédla naň zase tak zhluboka, že Spytihněv i v záři blikavé lucerny viděl v těch očích kus nebe. To bylo ovšem zvláštní umění, jehož jsou schopni jen lidé docela slepí.

Jest přirozeným následkem událostí předcházejících, že v sobotu Spytihněv chvějící se rukou tlačil na zvonek u bytu pana rady.

„Jsou dámy doma?“

„Ano, prosím,“ pravila Pepička poněkud váhavě. „Ráčej dál, pane professore.“

„Což mě holka zná?“ probleskla Vavrovskému hlavou, ale jen okamžik, neboť v téže chvíli zjev Martin v tak zvaném salóně zatlačil všecky Pepičky a kuchařky sebe kypřejší hluboko pod prah jeho vědomí.

„Milostivá paní není doma?“ tázal se.

„Maminka byla odvolána k nemocné přítelkyni, čekám ji co chvíli. Omluvte ji na okamžik, pane professore, a posaďte se, abyste nám spaní nevynesl.“

Ve druhém pokoji cosi šustlo, ale Spytihněv ničeho neslyšel. Srdce mu tlouklo jako velké, těžké kladivo z tohoto neočekávaného osamotnění. Marta usedla na pohovku; Spytihněv ještě stál.

Ani se nerozhlížel po parádním pokoji radových, ve kterém kromě piana a dvou almar na šaty byla jen nezbytná garnitura poněkud již odřená, pak v koutech dva květinové stolky a na stole hromada pozvání do všech možných plesů a zábav. Na stěně viselo velké zrcadlo

a pak dva barvotisky, Západ slunce na horách a Alpské jezero, ve zlatých, nevkusných rámcích. Pod nimi fotografie pána a paní, snad z dob líbánek, tak blaženě oba se usmívali a byli vybledlí.

Marta byla ustrojena v jednoduchý, však velmi vkusný šedivý šat nejnovějšího střihu, upjatý až ke krku a přes to měla prazbytečnou světlou zástěrku. Však Spytihněv viděl jen a jen tu krásnou tvář, která usmívala se plna lásky.

„Přinesl jsem vám tady mimo jiné dvě knihy“ — a položil na stůl balíček knih, „ale jsem velmi neskromný, . . . nevím, budou-li se vám líbiti, — psal jsem je sám.“

„Vy sám, ach, jak jste hodný, jak jste hodný . . . ani nevím, jak se vám odvděčím.“

„Mně stačí, když je přijmete . . .“

„O děkuji vám, děkuji vám, velmi . . .“ a podávala mu krásnou bílou ruku.

Spytihněv vzal ji a zvolna políbil. Dýchala z ní vůně jemného parfumu a hebká její kůže byla jako jemný samet a dráždila rety k líbání. Políbil ji znovu a znovu. Ona neodtáhla ruky své zpět a hleděla naň, — zase tak dlouho, z hluboka a snad v té chvíli též v jejím nitru rozechvěly se i nejtajnější struny srdce jejího v sladký souzvuk: není možná takhle dívati se beze vší lásky. Když Spytihněv zrak svůj k ní obrátil a oči jeho setkaly s očima jejíma, srdce mu zajásalo. V té chvíli najednou všechen ten cit dlouho zdržovaný dral se k ústům a hrdlo mu svíral. Miloval přenesmírně tento dívčí zjev, jehož krása zaslňovala mu výhled do její duše. Ale což nyní o to dbal! Teď jen a jen srdce jeho mluvilo a musila mluviti i ústa . . .

„Marto,“ zašeptal, zvolna usedaje po její pravé straně na druhou lenošku, těsně vedle Martiny stojící. Ona pořád se naň dívala s výrazem trochu smutným.

Teď sklonil svou hlavu poněkud k ní . . . pustil její ruku a vzal krásnou její hlavu zvolna do svých dlaní . . . Vztáhla ji poněkud zpět, ale jen proto, aby Spytihněv držel a tiskl ji pevněji. Pak vpíjel se zrakoma do těch tahů líbezných, andělsky rozkošných a když ona přimhouřila oči, jakoby nemohla snésti toho roztoužení v očích Spytihněvových, vtiskl jí na ústa dlouhé, dlouhé políbení.

„Ó, kdybyste věděla, jak vás mám rád!“

Pak pustil tu mámivou bytost, chopil se opět její ruky a zadíval se do země. Nevěřil, že není to sen a neodvažoval se ani rozhlédnouti se, ani pohleděti jí ve tvář, ve které střízlivý pozorovatel nebo třeba pozorovatelka, která vedle v pokoji skleněnými dveřmi viděla všecko v protějším zrcadle, mohla postřehnouti radostný záblesk, který tlumočil asi myšlénku: „Nu tak tedy, konečně!“

„A vy, Marto,“ tázal se pohlížeje na ni nesměle, „máte vy mě ráda?“

Usmála se tak líbezně, že Spytihněvovi šla hlava kolem. A šla ještě víc, když Marta sama uchopila ruku jeho oběma rukama svýma a tisknouc ji řekla vroucně:

„Mám, ach mám — — —“

V té chvíli z okna ve čtvrtém patře jednoho domu odtud nedaleko vyhlížela utrápená dívčí hlava, dívajíc se, jak zapadá zimní slunce. Velká, červeně zlatá koule valila se za holý Petřín, na kterém Rozhledna jako varovný prst trčela k nebesům. Jemné bílé mlhy vystupovaly nad Prahou a halily ji v neurčitý šedavý závoj. Obloha byla bledě modrá, čistá. Byl mráz venku a v nevelkém pokoji chladno. U kamen choulila se stará paní do chatrného plaidu a podřimovala . . .

Zlaté paprsky osvěžovaly právě vráščitou tvář a bílý, místy zažloutlý vlas. Neměla ani čepečku, jako obyčejně, až zítra, v neděli. Má jen ten jeden, musí ho šetřiti.

Dívce klesly při nádherném divadle venku mimoděk ruce, zemdlené celodenní prací, a oči jí zvlhly, když pohleděla na klímající matku.

„Co pak asi dělá Spytihněv?“ myslila. „Už tak dávno u nás nebyl, skoro čtyři neděle! . . .“

VI.

Spytihněv přišel ke Kleinovům po druhé, po třetí . . . Pan rada nebyl doma nikdy, paní jen někdy se mihla. On šeptával lásku Martě, která se nechávala líbati jako loutka, když ji dítko laská.

„Co si myslíte v tomhle okamžiku?“ tázal se Spytihněv, když zarazil se nad tím chladem Marty, kterým odpovídala na jeho žárné důkazy lásky.

„Já? Nic . . . Ne,“ opravila se hned, „že vás mám ráda.“

A varovný hlas v nitru Spytihněvově rázem byl utlumen, tím spíš, ana Marta při tom přivinula se k němu tak lísavě jako kočka a doteknutí jejího těla rozproudilo v něm všecku krev.

Ale přece se zamyslil. „Vidíte, Marto,“ povídal, „vždycky, když je krásně, slunce svítí a obloha je tak jasná, beze mráčku, vkrádá se mi do duše melancholie a nevím proč. Vždycky cítím, že té krásy nebude na dlouho a že přijdou, že musí přijíti zase dny zasmušilé, plné temnot a tesknoty. Nejvolněji mi bývá, když je tak pode mrakem, v tichých dnech podzimních, když po dny, po týdny je pořád sucho a klidno, neprší, ani slunce nesvítí. Tu se tak pěkně pracuje . . .“ A vzpomněl zase na svou práci a zasmušil se ještě více.

Marta mu však nerozuměla. —

Když přijel na svátky vánoční, pozorovala matka velkou změnu, ale čekala, až sám se o něčem zmíní a otevře svoje srdce. Věděla, že se tak stane, ale netušila, že bude pak již pozdě.

Jako dříve chodíval Spytihněv do společností rád, tak byly mu teď torturou. Nemohl klidně snášeti, když krásná jeho Marta šla z ruky do ruky, každý, kdo chtěl, když tiskl ji k sobě a mohl šeptati jí, co neslyšel on, — krátce docela obyčejná to muka žárlivého milence, jichž Marta podle všeho pranic nedbala.

„Inu, milá Martičko,“ pravila matka, když o tom doma byla řeč, „dokud se nevyjádří, nemůže nic chtít. Však beztoho je nejvyšší čas, aby o tebe požádal. Musíš ho k tomu mít, ne-li, zakročí otec.“ —

„A vy zase chcete do plesu?“ pravil Spytihněv vyčítavě, když Marta se chystala do Všehrdu. „Ne, vy mne nemáte ráda, nevěřím vám.“

„Ale dovolte, vždyť . . .“

„Co, vždyť . . .“

„Vždyť jsem přece svobodna? . . .“

„Ne, Marto, nejste svobodna, tak jako nejsem já. Slíbila jste mi svou lásku a tím zaslíbila jste se mi všecka. Tak aspoň já si věci představuji a tak jako já žiji jen ve vás a pro vás, tak přál bych si, abyste i vy žila jen ve mně a pro mne. Vidíte to, všecky moje myšlénky patří teď vám a kde vy nejste, netěší mne nic . . . Ne, musím vás míti celičkou, Marto, musíte náležeti mně, jen výhradně mně . . .“ a zamlčel se. Pak po hodné chvíli, náhle, jakoby byl učinil velké rozhodnutí a jako by najednou těžký kámen spadl z jeho srdce, dodal: „Kdy budeme mít svatbu, Marto?“

A Marta obrátila se k němu, vzala ho kolem krku, políbila ho na tváři a zašeptala:

„Kdy chcete, třeba hned. Řekněte jen tatínkovi.“

Ještě ten večer, — bylo to v polovici února, — slaveno v nejužším rodinném kruhu zasnoubení, které však na žádost Spytihněvovu zůstalo ještě v tajnosti. Vždyť ještě matka o ničem nevěděla! S plesu „Všehrda“ sešlo.

Když toho večera Spytihněv přijda domů ukládal do zásuvky novou podobiznu Marty, svůdnou a krásnou v plesovém obleku i na obrázku, padl jeho zrak na svazek listů, popsaných po jedné stránce. Byl to nedokončený rukopis „Studie o naturalistických románech francouzských...“ Sklesl na pohovku a nervosně hryzl se do rtů. Stará jeho láska k literarní práci, veškeren jeho svobodný vzlet najednou vyvstaly mu na mysli a jako fantómy vztahovaly k němu ruce prosíce a žádoníce: Neopouštěj nás a zachraň sebe! Neprodávej zlatou svobodu a neutoň nám ve všedních starostech!

Co všedních? zase druhý hlas se ozýval. Nic není sladšího nad objetí ženy a nad útulné hnízdečko, které si teď vystavíš. Právě v jejích loktech zapomeneš na všední ten život, který není než práce a namahání, — bez odměny, bez sladkosti.

Ale přece vytáhl nedokončený svazek, usadil se pohodlně ve své lenošce a dal se do práce. Pracoval a pracoval . . . popsané čtvrtky hromadily se . . . až do dvou hodin s půlnoci.

„Tak, ještě asi tři neděle pilné práce a budu hotov. Je to důkaz, že lze milovati a pracovati zároveň! . . .“

V této náladě viděli jsme asi týden po té Spytihněva na počátku tohoto vypravování.

„Tak, Marto, teď pojedu na velikonoce k matce a tam jí všecko oznámím . . . Ale viď, že budeš míti také moji matku ráda, . . . Martičko?“

„Vždyť je tvoje matka!“

„Nejdřív ji, a pak mé, ano?“

„Ne, nejdřív tebe a pak ji.“ — Usmál se této odpovědi.

Ustanovili, že bude svatba začátkem května, za dva měsíce. Matka přec nebude nic namítati, vždyť zde všecky podmínky byly tak pěkné, láska, mládí, peníze a Marta přec byla hodná a dobrá. Pak užijí spolu

V té chvíli z okna ve čtvrtém patře jednoho domu odtud nedaleko vyhlížela utrápená dívčí hlava, dívajíc se, jak zapadá zimní slunce. Velká, červeně zlatá koule valila se za holý Petřín, na kterém Rozhledna jako varovný prst trčela k nebesům. Jemné bílé mlhy vystupovaly nad Prahou a halily ji v neurčitý šedavý závoj. Obloha byla bledě modrá, čistá. Byl mráz venku a v nevelkém pokoji chladno. U kamen choulila se stará paní do chatrného plaidu a podřimovala . . .

Zlaté paprsky osvěžovaly právě vráščitou tvář a bílý, místy zažloutlý vlas. Neměla ani čepečku, jako obyčejně, až zítra, v neděli. Má jen ten jeden, musí ho šetřiti.

Dívce klesly při nádherném divadle venku mimoděk ruce, zemdlené celodenní prací, a oči jí zvlhly, když pohleděla na klímající matku.

„Co pak asi dělá Spytihněv?“ myslila. „Už tak dávno u nás nebyl, skoro čtyři neděle! . . .“

VI.

Spytihněv přišel ke Kleinovům po druhé, po třetí . . . Pan rada nebyl doma nikdy, paní jen někdy se mihla. On šeptával lásku Martě, která se nechávala líbati jako loutka, když ji dítko laská.

„Co si myslíte v tomhle okamžiku?“ tázal se Spytihněv, když zarazil se nad tím chladem Marty, kterým odpovídala na jeho žárné důkazy lásky.

„Já? Nic . . . Ne,“ opravila se hned, „že vás mám ráda.“

A varovný hlas v nitru Spytihněvově rázem byl utlumen, tím spíš, ana Marta při tom přivinula se k němu tak lísavě jako kočka a doteknutí jejího těla rozproudilo v něm všecku krev.

Ale přece se zamyslil. „Vidíte, Marto,“ povídal, „vždycky, když je krásně, slunce svítí a obloha je tak jasná, beze mráčku, vkrádá se mi do duše melancholie a nevím proč. Vždycky cítím, že té krásy nebude na dlouho a že přijdou, že musí přijíti zase dny zasmušilé, plné temnot a tesknoty. Nejvolněji mi bývá, když je tak pode mrakem, v tichých dnech podzimních, když po dny, po týdny je pořád sucho a klidno, neprší, ani slunce nesvítí. Tu se tak pěkně pracuje . . .“ A vzpomněl zase na svou práci a zasmušil se ještě více.

Marta mu však nerozuměla. —

Když přijel na svátky vánoční, pozorovala matka velkou změnu, ale čekala, až sám se o něčem zmíní a otevře svoje srdce. Věděla, že se tak stane, ale netušila, že bude pak již pozdě.

Jako dříve chodíval Spytihněv do společností rád, tak byly mu teď torturou. Nemohl klidně snášeti, když krásná jeho Marta šla z ruky do ruky, každý, kdo chtěl, když tiskl ji k sobě a mohl šeptati jí, co neslyšel on, — krátce docela obyčejná to muka žárlivého milence, jichž Marta podle všeho pranic nedbala.

„Inu, milá Martičko,“ pravila matka, když o tom doma byla řeč, „dokud se nevyjádří, nemůže nic chtít. Však beztoho je nejvyšší čas, aby o tebe požádal. Musíš ho k tomu mít, ne-li, zakročí otec.“ —

„A vy zase chcete do plesu?“ pravil Spytihněv vyčítavě, když Marta se chystala do Všehrdu. „Ne, vy mne nemáte ráda, nevěřím vám.“

„Ale dovolte, vždyť . . .“

„Co, vždyť . . .“

„Vždyť jsem přece svobodna? . . .“

„Ne, Marto, nejste svobodna, tak jako nejsem já. Slíbila jste mi svou lásku a tím zaslíbila jste se mi všecka. Tak aspoň já si věci představuji a tak jako já žiji jen ve vás a pro vás, tak přál bych si, abyste i vy žila jen ve mně a pro mne. Vidíte to, všecky moje myšlénky patří teď vám a kde vy nejste, netěší mne nic . . . Ne, musím vás míti celičkou, Marto, musíte náležeti mně, jen výhradně mně . . .“ a zamlčel se. Pak po hodné chvíli, náhle, jakoby byl učinil velké rozhodnutí a jako by najednou těžký kámen spadl z jeho srdce, dodal: „Kdy budeme mít svatbu, Marto?“

A Marta obrátila se k němu, vzala ho kolem krku, políbila ho na tváři a zašeptala:

„Kdy chcete, třeba hned. Řekněte jen tatínkovi.“

Ještě ten večer, — bylo to v polovici února, — slaveno v nejužším rodinném kruhu zasnoubení, které však na žádost Spytihněvovu zůstalo ještě v tajnosti. Vždyť ještě matka o ničem nevěděla! S plesu „Všehrda“ sešlo.

Když toho večera Spytihněv přijda domů ukládal do zásuvky novou podobiznu Marty, svůdnou a krásnou v plesovém obleku i na obrázku, padl jeho zrak na svazek listů, popsaných po jedné stránce. Byl to nedokončený rukopis „Studie o naturalistických románech francouzských...“ Sklesl na pohovku a nervosně hryzl se do rtů. Stará jeho láska k literarní práci, veškeren jeho svobodný vzlet najednou vyvstaly mu na mysli a jako fantómy vztahovaly k němu ruce prosíce a žádoníce: Neopouštěj nás a zachraň sebe! Neprodávej zlatou svobodu a neutoň nám ve všedních starostech!

Co všedních? zase druhý hlas se ozýval. Nic není sladšího nad objetí ženy a nad útulné hnízdečko, které si teď vystavíš. Právě v jejích loktech zapomeneš na všední ten život, který není než práce a namahání, — bez odměny, bez sladkosti.

Ale přece vytáhl nedokončený svazek, usadil se pohodlně ve své lenošce a dal se do práce. Pracoval a pracoval . . . popsané čtvrtky hromadily se . . . až do dvou hodin s půlnoci.

„Tak, ještě asi tři neděle pilné práce a budu hotov. Je to důkaz, že lze milovati a pracovati zároveň! . . .“

V této náladě viděli jsme asi týden po té Spytihněva na počátku tohoto vypravování.

„Tak, Marto, teď pojedu na velikonoce k matce a tam jí všecko oznámím . . . Ale viď, že budeš míti také moji matku ráda, . . . Martičko?“

„Vždyť je tvoje matka!“

„Nejdřív ji, a pak mě, ano?“

„Ne, nejdřív tebe a pak ji.“ — Usmál se této odpovědi.

Ustanovili, že bude svatba začátkem května, za dva měsíce. Matka přec nebude nic namítati, vždyť zde všecky podmínky byly tak pěkné, láska, mládí, peníze a Marta přec byla hodná a dobrá. Pak užijí spolu

krásné, jarní doby, a Spytihněv měl jaro tak rád. Budou spolu, ale jen spolu dělat výlety do Chuchle, Hodkoviček, do Zátiší, do Krče a někdy půjdou také na Žofín, — ale jen zřídka a na krátko, tam je mnoho lidí. Hovořili o tom, jaký si vyhledají byt a jak si všecko zařídí. Marta při tom tvrdošijně říkávala: Koupíš tohle, koupíš ono, viď, Spyťo? A milý Spyťa byl by koupil třeba celou Ameriku. Zač, na to se neptal . . . — —

„Matinko, podívej se," pravil Spytihněv hned po večeři toho večera, kdy přijel na prázdniny velikonoční, podávaje matce podobiznu.

Matka posadila na nos skřipec, až na špičku, neboť stáří učinilo ji dalekozrakou, přiblížila podobiznu k ostrému světlu lampy a pohlížela dlouho na obrázek opravdu rozkošný. Tušila již.

„Kdo to je, prosím tě?"

A teď teprv začal Spytihněv svou dlouhou zpověď. Matka poslouchala klidně, vážně, pletouc při tom mechanicky punčochu; uměla to chudák dobře po paměti, napletla jich do set, ne-li do tisíce. Nehnula ani brvou a nevyrušovala Spytihněva ani slovem.

„Mám toho samotářství dost, matičko," končil Spytihněv, „těch hospod a toho živoření . . . a nemáš-li nic proti tomu . . . měli bychom v květnu svatbu . . ."

Se zatajeným dechem očekával teď matčinu odpověď. Ta vyzněla v otázku:

„A má tě upřímně ráda?"

„Ach, a jak, matinko!"

Matka se usmála na toto horoucí ujištění sotva znatelně. Nač se ostatek takhle tázala? Vždyť věděla, že láska roste a zdokonalí se až teprvé v manželství. A po chvíli pravila: „A má také peníze?"

„Prý třicet tisíc."

„Prý?"

„Vyzvěděla to paní Katy," dodal Spytihněv nesměle, velmi nesměle. Ale odpověď matčina dodala mu zase mysli.

„Inu," pravila stará paní, „když už jste tak daleko, je to jedno. Víš, že jsem si přála, abys něco přiženil, nebo živobytí je těžké a sám nemáš mnoho, ale také jsem říkávala, že peníze nejsou všecko. Máte-li se jen opravdu rádi, to je hlavní věc. Pak, je-li holka pořádná a hospodárná. Beztoho sis toho také všiml; to všecko jest ovšem tvoje věc . . . Pán bůh vám dej štěstí a Martě vyřiď moje požehnání . . ." Oči se jí zamžily při tom.

„Ne, matinko, ona si pro ně přijede sama. Řeknu, aby tě navštívily, ona s matkou, aspoň na několik hodin."

„To víš, že ji budu ráda vidět." —

Když stará paní Vavrovská ulehala, plakala tiše . . . Spytihněv k ní tedy přišel v poslední chvíli? O ničem se jí nezmínil až teprvé když se již zaslíbili a když již nemohl ustoupiti? Ne, ne, to nemohlo býti, to nebylo v pořádku. On, jindy tak upřímný, tak otevřený a přímý, — proč jí nic neřekl? Snad se bál, že by mu bránila? Proč by bránila? Vždyť věděl, že by to učinila jen tenkráte, kdyby byla přesvědčena, že věc nepovede k dobrému. Ach! tohle jí bylo líto, trpké slzy kanuly

po svadlých lících a padaly na bílou spodní sukni, jak tak seděla na stolici před postelí ve své ložnici, s hlavou sklopenou... Jemu přec nemohla už nic říci, varovati nebo poraditi, ač mateřským instinktem vyčetla z té oslňující tváře na podobizně a vycítila z některých podrobností vypravovaných naivně Spytihněvem, že děvče by se rádo vdalo, víc asi nic... Ale, — utěšovala se a tvář její se rozjasnila, — proč vlastně je smutna? Vždyť příčiny není. Děvče je z dobré, velmi dobré rodiny, za to ručila jí volba Spytihněvova sama o sobě, — těch třicet tisíc, ovšem — i kdyby nebylo pravda, nechať! Však po ní Spytihněv nějaký tisíc podědí — třeba dá mu něco ještě dřív a nebude tak zle, a když ho má děvče rádo — a jak by nemělo, Spytihněva! — proč by se nevzali?... Opravdu těžko by našla, co by mohla proti tomu sňatku namítati. A syn je přece už velký a je docela přirozeno, že věci si uspořádal sám. Je vždycky líp, když se ani rodiče do toho nepletou, pokud nepoměr není příliš křiklavý... Jenom na té podobizně tak nějak divně vypadala, tak nějak světácky. Ale má už stará matka staré oči; hlavní věc, že se líbí Spytihněvovi.

Modlila se teď vroucně za štěstí obou... ale uléhala se smutkem v srdci, že Spytihněva ztratí. Smutek ten nedal jí spáti a pomalu vznikal v ní nevědomý odpor proti té, která mu syna béře...

„A co dělá paní Kunešová a Josefka? Vídáváš je někdy?“ tázala se druhý den Spytihněva.

„Ale ani nevím. Byl jsem tam naposledy, jsou tomu asi tři neděle. Josefka pracuje, chudák, ale práce jim jde prý dosti dobře, po prázdninách najmou snad větší byt a vezmou si strávnice.“

„I to bych jim přála... Kdybys jim takhle mohl něco zaopatřit, hochu, udělej to!“

„S radostí, matinko, i kdybys mi ani neříkala.“

Avšak rozpomínka na Josefku vyvolala ve Spytihněvovi divné myšlénky. Veškero okolí mu ji připomínalo a třeba že tomu bylo už tak dávno, přece si vzpomněl, jak ji libával v předsíni u nich a dole na zahrádce a jak se mlčky milovali. Neboť milovali se přece, ať tomu jakkoli, třeba si to nebyli řekli ani slovem; však každý ruky stisk pravíval to mnohem výmluvněji. Teď již je jenom přítelkyní, ale přítelkyní, o které nikdo neví. Také v Praze neměl nikdo ani zdání, že dochází ku prosté šičce. Venku nikdy ji nepotkával: ona jsouc si vědoma své chudoby a sešlosti vyhýbala se místům a času, kde a kdy by ho mohla potkati. Byla k němu však pořád stejně přívětiva a vždycky se usmála plna štěstí, když k nim přišel. Říkala mu pořád Spyťo, třeba že paní Kunešová, když on ji už netituloval důvěrně „paní teto“, přešla k obřadnému doktoru nebo professoru. A ona ještě nic neví o tom, že se ožení... a jak jí to má říci? Hm, to je vlastně trochu nepříjemné... Snad se to doví z novin... Eh, krátce, přestane tam chodit a je po komedii... Avšak tu zase mu připadla ta jejich hrozná opuštěnost, kterou — to věděl — oživuje dosud jen tu a tam jeho návštěva!

Pak jal se srovnávati Josefku s Martou... Ta vroucí, plná oddanost, vřelý cit a láska snad právě taková, o jaké on snil, pak porozumění pro jeho práce a jeho snahy; neboť Josefka pokaždé se ho vyptávala

na jeho školu, na to, co píše a co hodlá psáti, ba povzbuzovala a těšila ho v mrzutých chvílích, — na straně druhé sice krásná tvář a krásné tělo, mládí — o těch prošlých třiadvacíti létech dosud nic nevěděl, — ale lehká mysl a kdo ví, zdali pevnost v lásce, o níž — byl opravdu přesvědčen? Od času jich prvního setkání už skoro se mu ani nezmínila o jeho pracech... Cosi v jeho nitru bylo tímto bezděčným srovnáním znepokojeno, — zaháněl ty myšlénky jak mohl. Ale ta mírná duše, která ani slovem nikdy mu neřekla, že jest jeho, jejíž však každé hnutí o tom svědčilo, nešla mu z mysli. Dosud když býval u ní, mluvívala pořád jen o něm, o jeho nadějích a jeho doufání, musil jí přinášeti, co napsal a všecky kritiky, z nichž přísnější vždycky šmahem odsuzovala, vytýkajíc pisatelům neporozumění, — a byla to teď prostá, stárnoucí šička. Osud mstil se za ni teď tím, že víc a více Spytihněvovi v mysl ji vkládal...

„Musíš je navštívit, až přijedeš do Prahy," napomínala ještě matka.

A Spytihněv šel tam hned první den.

Josefka nebyla doma. „Šla kamsi zde na Vinohrady, má šít zas nějaké svatební šaty a šla tedy brát míru; ta bude litovat, až se doví, že jste byl u nás, pane professore. Aspoň chvilku si sedněte, já stará osoba nebudu vás dlouho zdržovat."

Byl vlastně rád, že ji nezastihl. Oznámí staré paní svůj blízký sňatek a bude po všem.

Sedl tedy k oknu, aby paní Kunešová mu neviděla přímo ve tvář, ale neměl se k řeči. Hrdlo se mu stáhlo, až konečně řekl hlasem, který byl suchý jako troud, náhle a bez úvodu: „Paní Kunešová, ožením se...," a teď hlas mu selhal. Svědomí najednou ozvalo se mocněji a cítil z pohledu a ustrnutí paní Kunešové, jakou zasazuje oběma ženám ránu... Doufalyť přece.

„A s kým a kdy, pane professore?"

„Se slečnou Kleinovou, v květnu."

„Se slečnou Kleinovou... Kleinovou?..." opakovala stará paní, jakoby se rozpomínala, kdo to je. Neznala ani ze zákaznic, nebo se nepamatovala. „Pán Bůh vám dej štěstí," dodala smutně. Co mohla říci, když nic nevěděla o tajných polibcích Spytihněvových a když on sám nikdy ani slovem příčiny k doufání nedal?... Mlčela tedy. Ale Spytihněv nemohl vydržeti déle v pokojíku, do něhož zářilo dubnové slunce.

Kanálská zahrada a nový městský park vinohradský dýchaly jarní silnou vůní a křoviska už už tam začala vyrážeti nové pupence, tak že okolí dostávalo jemný zelenavý nátěr. Ve vzduchu skřivani jásali a zpívali, kdežto dole na vlhké půdě malí brouci také hledali lásku. Všecko žilo novým životem a slastí... a on tamhle nahoře zasil trud a žal... Zasil teprve teď? Ne, ne, už dávno, dávno.

Darmo se přemlouval, že je nevinen.

Neměl stání v tom vzduchu líbezném a pospíchal k Martě. Ta uvítala ho úsměvem, který se mu zdál dnes ledovým, a když ji objal a políbil, připadlo mu, jakoby byl líbal a objímal mramorovou sochu. Ale když pak vesele žertovala, chmury jeho se rozptylovaly.

„Už jsem si dala šít svatební šaty, Spytihněve, aby raději byly

hotovy dřív. Právě před chvílí zde byla švadlena. Divná osoba nějaká, morous, ale prý krásně šije, má chic. Odporučila mi ji mladá paní doktorová Doubravová. Budu mít . . .“

Spytihněva jako když bodne . . . měl temnou, děsnou předtuchu.

„Jaká je to švadlena, proč je divná? . . . kde bydlí? . . .“ ptal se jako mimochodem, aby honem něco řekl a vzrušení svoje zakryl.

„Tady někde na Vinohradech . . . Počkej, založila jsem její adressu, kterou mi dala . . . kde pak ji mám? . . .“

„Ach, k vůli mně ji nehledej.“

Však také nehledala. Nebyla z těch, které si něčím dlouho hlavu lámou, zvláště ne pořádkem. Nenajdou-li to dnes, však to najdou zítra. — V divné té shodě okolností viděl však Spytihněv více než pouhou náhodu a svědomí začalo ho hrýzti. Nepochyboval již, kdo jeho nevěstě bude šít svatební šaty . . .

„Komu to šiješ ty šaty, Josefko?“ ptala se paní Kunešová dcery.

„Jakési slečně Kleinové, maminko, bude si brát tuším nějakého professora . . .“

Matka při těchto slovech oněměla, ale dcera, zabrána do rozbalování a pořádání látky a všelikých stuh, nepozorovala její zděšení . . . Chudáci obě!

Stará paní okamžik nevěděla, co má říci. Má jí povědít pravdu? — A nač? Neřekne-li nic, zbývá ještě naděje, že byť se i Josefka dověděla, že se Spytihněv žení, nedoví se přece hned s kým . . . Až šaty budou hotovy, donese je tam buď sama nebo půjde s ní, — jakoby její přítomnost zabrániti mohla, aby ústa jiných nemluvila! Ale matky již jsou takové, že se domnívají, že pouhou svou přítomností uchrání své děti ode všeho neštěstí.

A Josefka šila pilně, neboť šat byl nádherný, vyžadoval mnoho píle a práce. Marta chtěla se zaskvíti v plné své kráse a snila o tom, jak o ní budou mluviti všickni její známí.

Spytihněv nemohl se dočkati chvíle, kdy konečně zavede Martu do nového malého bytu, jejž najal v Táborské ulici na Vinohradech v novém domě, byt neveliký, ale útulný a příjemný.

„Víte co, pane zeti,“ pravil mu nastávající tchán několik dní před svatbou, „aby vám živobytí bylo snažší, budu vám platiti váš byt, aspoň tak dlouho, dokud nedostanete definitivy, což doufám už brzo se stane. Prozatím nemohu udělat víc, — a jmění nemáme . . .“

Spytihněva jako když poleje studenou vodou. Jeho třicet tisíc tedy byl jenom přívětivý vzkaz opatrné mateře po Pepičce paní Katy a jejím prostřednictvím zase jemu. Celá stavba o pěkném, pohodlném, třeba ne bohatém živobytí se teď shroutila a nezbyla z ní než ošklivá pachuť, tak jako z krásné květiny, sežehnuté časným mrazem, škaredý, hnijící pahýl... Ale nechať! Jeho láska byla příliš veliká a snad ještě světější mu byl v tomto okamžiku závazek, kterým se zaslíbil. Ustoupiti k vůli penězům, ani mu nepřipadlo. Bude tedy pracovati, co síly mu stačí, — a vzpomínka na práci zase ho oblažila, — i přes síly, myslil v hloubi duše a neurčitě vystupoval mu odtamtud příšerný fantom přepracování

a, — dále už nemyslil, neboť vstoupila sladká jeho Marta. Vzal ji před otcem zase kolem krku a vášnivě ji zulíbal:

„Viď, Martičko, že budeš se mnou všecko snášet, dobré a zlé také?"

Marta neporozuměla výbuchu této něžnosti, ale slíbila ochotně všecko, co chtěl.

Potom zasedli ke stolu a pořádali a psali adressy svých snubních lístků, jichž rozhodili do světa asi pět set. A ještě si jich Spytihněv vzal asi sto s sebou, že mu beztoho ještě doma mnoho napadne.

„Ještě pošlu švadleně," povídala si Marta, když Spytihněv odešel a pevnou rukou napsala adressu — Josefy Kunešové.

A bílý lístek s elegantními inicialkami a zlatou ořízkou odebral se na zlověstnou pouť, přinášeje, sám radostného obsahu, jednomu srdci přece nejtruchlivější zprávu. Již samo doručení způsobilo druhého dne rozruch v malé domácnosti, kam docházely leda jen korrespondenční lístky a objednávky.

„Ježíš Maria, maminko, — Spytihněv . . ." a chvějící se rukou podávala Josefka matce snubní ten lístek, sebírajíc všecky své síly, aby přemohla svoje rozčilení, propuknuvší tak náhle a tak silně v nestřežené chvíli. Stará paní v lenošce sedící jen svěsila hlavu ještě níže a mlčela.

Josefka ovšem již dávno tušila a bála se, že příchod její do Prahy byl marný, ale když Spytihněv mlčel, třeba že byl cizejší a cizejší, myslila přece, že pustil z mysli tu Martu, o níž blouznil o prázdninách. A teď přece, už asi za pět dní . . . Co nejvíce ji rozrušilo, — že sama šila šaty na tu svatbu.

Ty stály již na rákosové panně hotovy a připraveny, neboť v úterý na druhý týden měla býti svatba; dnes byl pátek, Josefce připadalo, jakoby zde stála nevěsta jejího Spytihněva. Pryč, ach! pryč s tím, a to hned!

„Počkej, dítě, půjdu s tebou, neunesla bys všecko," pravila matka. Pořád ta důvěra, že přítomnosť vetché ženy odvrátí nebezpečí ještě větší. Josefka mlčky svolila, ač matka jí mnoho pomoci nemohla. Vzala jen některé menší části. Ale byla jí povděčna za její průvod, neboť břímě, které nesla v duši, bylo velmi těžké a bála se je nésti sama.

Odevzdaly šaty v pořádku nejkrásnějším . . . s placením prý aby posečkaly, v domě jsou teď plné ruce práce a nemohou se vyplácením zdržovati, pravila paní Kleinová. Což také bylo teď Josefce po penězích! Pálil by ji beztoho každý krejcar. Jako stroj upravila šaty a spěchala odtud, tak že udýchaná stařena ani jí nestačila.

Když přišly domů, svítilo zase slunce, už květnové, právě do okna.

„Pohlédni matinko, jak máme špinavá okna, to od těch posledních dešťů; musím je zítra umýt, aby byly na neděli čistě," pravila Josefka hlasem až nápadně klidným. Matka měla radost, že se Josefka utišila a že se začíná s myšlénkou Spytihněvova sňatku smiřovati. Odvětila však:

„Co pak tě napadá, řekneme domovníkovi, jako vždycky; nebo domovnice to udělá."

„I proč pak, maminko, kdo pak by zase za to platil. Zítra nemám tak mnoho šití, mohu to tedy udělat."

„Ne, nesmíš, zakazuji ti to, ještě abys spadla."

Josefka neodmlouvala. Jakoby souhlasila.

Těžko ukládala se k spánku a děsné myšlénky vířily jí hlavou horečně rozpálenou... On ji tedy opustil docela a jinou si béře. To tam bylo všechno doufání dlouhých, dlouhých let. Ta tam všecka mladost a taky všecko, co bylo před ní. A tam ta ho ani tak nemiluje, jako ona. Poznala to hned na ponejprv, že tohle děvče se vdává spíše k vůli šatům a čemukoli jinému než z lásky. Poznala to hned, když ještě ani nevěděla, že jejím ženichem je Spytihněv. A ona jí ještě šila šaty svatební... Ne! Proč ještě tohle pán bůh na ni dopustil!... Co si počne, ubohá, teď, beze vší naděje a s takovou ranou v srdci... Toho nepřežije a nemůže přežíti — a zas a zas vracela se k té myšlénce, která jí připadla, když k večeru se vracela s matkou od Kleinových...

Modlila se k Marii Panně za matku, za sebe, za něho.

Druhý den chystala se matka do kostela. V sobotu chodívala vždy k svatému Štěpánu na ranní mši, ale dnes spěchala víc než jindy pokleknout tam v koutě v lavici a přeříkat modlitby ve starých knížkách modlicích. Když odcházela, políbila jí Josefka, jako vždycky činívala, ruku a tvář, beze slov a nevýslovně smutně. Pak, že bude zatím uklízet.

„Přec ji to trápí, chudáka," povzdychla matka.

Když pak odešla, vzala Josefka škopek s vodou, přistavila k oknu, na stůl, smočila hadr do horké vody, vykasala rukávy, pomáčela okno a otevřela je. Závrať ji pojala, když pohlédla dolů do závratné hloubky. Nikdy se odtud nedívala. Teď už nemyslila na nic, ani na matku, ani na něho a poklekla u otevřeného okna, kterým se hrnul čerstvý, květnový vzduch, vlažný a teploučký, líbezný. Ráno bylo překrásné, z Kanálské zahrady zazníval sem ptačí zpěv, stromy naproti na Petříně a všecko v přírodě se zelenalo a duše cítící i málo musila se rozechvěti blahem a roztouženým... Jedna duše, cítící přemnoho, rozechvěla se smutkem.

Josefka pomodlila se otčenáš, položila ještě hadr na okno, vylezla na římsu a znova pohleděla dolů. Na chodníku, jehož hvězdice odtud jasně bylo viděti, nebylo nikoho. Přivřela oči a — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Bůh byl milosrdný: byla mrtva okamžitě. Červená, jasná krev zabarvila mosaiku nevelikou louží: bílé její čelo bylo rozbito...

Pádem šaty vykasaly se a odekrývaly dvě lepé nohy, jež takhle dosud nikdy nespatřilo lidské oko...

Švadlena Kunešová, když čistila okna, sklouzla a upadnuvši ze čtvrtého poschodí zabila se.

Téhož dne večer seděl Spytihněv u svého stolku a zíral do neurčita. Slunce, které ještě ráno svítilo tak jasně a vábivě, teď schovávalo se za mraky; bylo pochmurno a deštivo celé odpůldne. A jen teď, k večeru, protrhla se na okamžik u západu sivá plachta a volným pruhem zasvítily zlaté jeho paprsky a pohrávaly si opět na těch předmětech, rozestavených po psacím stolku a obrazech, tanečních pořádkách a dvou papírových baletkách, rozvěšených po stěnách. Smýkaly se po nich zvolna a zlatily je pronážejíce vlhkými parami, jimiž byl prosycen vzduch.

Spytihněv snad jediný porozuměl, co matka Josefky jen tušila.

V pondělí bude pohřeb, a tím se snad uzavře ta truchlivá kapitola jeho žití, ukončená tak děsně ... Tímto červem v srdci snad odpyká svou vinu a lehkou svou mysl ...

A se srdcem rozervaným přistupoval k oltáři. Marta ani nevšimla si, že je tvář jeho zastíněna a pokud si všimla, přičítala to jako ostatní účastníci hlučné svatby rozechvění okamžiku; na ni ovšem tragická smrt její švadleny, k vůli které Spytihněv ovšem svatby odložiti nemohl, neměla účinku. Klečela vedle Spytihněva jako socha, socha krásná, ach! překrásná, a na zimničné tisknutí ruky svého ženicha odpověděla sotva zachvěním.

Když pak odjížděli spolu v kočáře jako novomanželé, vzala jej pod paží, obrátila se k němu přítulně, — zase tak jako kdysi na počátku jejich lásky a Spytihněv vděčně se usmál. Smutek jeho trhal se jako ranní mlhy, do kterých proniká slunce.

Spytihněve," pravila úlisně mladá žena, „ráda bych si vzala dnes nové šedivé šaty, — kup lóži a pojďme večer do divadla, ano?"

„Dnes večer, ... Marto!" zvolal, ba vzkřikl Spytihněv zděšeně a zesinal.

Oči se mu otevřely a poznal najednou, kterak před ním zeje propast nedohledná ...

Hostem u básníků.

Nové překlady Jar. Vrchlického.

Tom. Cannizzaro.

V slepotě.

Jichž neznám, v taje, hloubky vnikám
i do výši.
Jak Pythagoras verše říkám,
však nepíši.

Úsměvy, slzy, čím svět kyne,
nestačím brát
do veršů, ale ruce jiné
budou je psát.

Co v temnou svoji hrobku vcházím,
o tím jsem jist!
verš budou, jejž v plen větru házím,
již jiní číst.

Nač marně o všem tom snít může
duch v dumách svých?
Keř rovněž, který nosí růže,
nevidí jich.

Psáno do knihy cizinců v starém románském kostele „La Martorana".

Jsou věky vlnám, život roven moři,
vše hroutí se, vše pod vlny se noří,
zříš mizet, jak by divé větry vály,
oltáře za trůny a bohy s králi;
vše v středu kvasu sletí v chaos šerý
jak vetchý člunek bouře pod údery;
ve věčné změně, která všecko ničí,
kde padá idol, oltář kde se vztýčí,
jen umění nebeská hvězda kývá,
z té potopy jak pevný stožár zbývá.

Parafrase starého hrobního nápisu z roku 1329.

Kráso, zde viz kostru v truhle,
pěvče, zde viz srdce stuhlé,
bohatství, viz hnáty holé,
učenče, viz lebku bílou,
slávo, smrdutou změť shnilou,
dobrou k pohnojení pole.

Šťastný, viz tu bídu děsnou,
králi, kosti, které klesnou
bídně pod zem ve hrob tmavý,
poutníku, cíl dráhy stmělý,
člověče, svůj osud celý,
otroku, svůj oddech pravý!

Přípitek illusím.

Vše objeví se, plane chvilku, zmírá,
to myšlenek a hnutí změna stálá,
snů chvatných, marných přeludů to škála;
zášť, veselí, hnus, láska se tu sbírá.

Vše barvu, světlo mění, jak se vtírá,
to v kostky lživá hra je neustálá,
teď černé platí, bílých zní teď chvála,
tu bolest květ a ples tam otevírá.

Co na tom? Bojujme pro dobro chvíli
vždy v síle, klidu, hrdinsky a v jase,
když silný duch, ať noha v pád se chýlí.

Jen k dobru! Křivdy zapomeňme zase
a pijme zlatou pěnu vína čilí,
hymu živým, mrtvým žalm ať rozléhá se!

A při tom bouřném kvase
nic lidských snah nám jasněj zaplát může;
my v trní cest si natrhejme růže!

Příroda jedno lůže
je tvarů, zjevů, bytostí a látky,
jež neproniklý závoj halí sladký.

Jak stonek květu vratký
se ku světlu a z kořene tmy žene,
tak z Jednoho se celý Vesmír klene:

Tož v duši roztoužené
z čistého ssajme hor vysokých vzduchu
tep myšlenek, var citů v mocném vzruchu.

Co ztajeno je duchu,
to nechme být a pozdravme jen žití,
jež nové vždy a nekonečné svítí.

Se zrakem, jenž se nítí,
my pijme z číše illluse, v plášť světla
jež halí smysle, ducha, kudy letla.

Mně ambrosie zkvetla
v poháru z révy naší Hymalaje:
Tož připíjím na triumf věčné Maye!

Pol de Mont.*)

Kondor.

Na Balkánu strmých srázech
ve paprsků zlatých tříšti,
jimiž srší jižní nebe,
sedí kondor u svých mláďat.
Žhoucí oko v dálce pátrá
v propastech a ve hlubinách,
krvorudý brousí zobák
na kostech kol rozsetých.

Mocná, mohutná má křídla
otevřená, ostré drápy,
ostré na nich vzpjaté spáry;
bdí a práhne po kořisti,
mlčky pátrá, touží, zírá,
co mláď jeho naň se dívá
lačně rvoucí maso z žeber
staré hojné kořisti.

Naslouchá teď, krk svůj vzpíná,
napjatě zří lačen dolů.
Byl to veliký hlas hromu,
který zalehnul sem z hloubí?
Byl to rudý blesku zážeh,
mroucí v dáli? — Či snad mlhy
neproniklé se to šíří
kouříce se z údolin?

*) První současný básník flámský.

Či to řev byl vzdutých proudů,
všecko rvoucích, trhajících,
povyk, hýkání a vytí
prchajících před zátopou?
Ne, o ne, hrom nezabouřil,
ne, o ne, blesk nemihnul se,
s párou neklesla mha v pláně,
povodně to nebyl hněv!

Ne, o ne, to byla děla,
mitrailleusy, stroje vraždy,
z tisíci bronzových jícnů
sijící kol zmar a spoustu.
Ne, o ne, to byl ruch boje,
divokého, strašlivého,
žalné vzdechy zmírajících,
smrti hymna výsměšná!

Vladaři v boj vešli spolu,
pouze krev je smířit může,
muž a jinoch v bitvu táhnou,
táhnou v boje divé víry,
tisíce jich na smrt chvátá,
tisíce životů vzácných
na smrt chvátá ve hodině,
neb chce císař tomu tak.

Vetchý kmet, jenž nemá síly,
matka v pláči sténající
zvedá děcko ve náručí,
by je voják ještě zlíbal.
Dole řev: Buď caru sláva! —
Sláva sultánu! — Ó mřete!
Bomba praskla s děsným třeskem,
vojín mrtev k zemi pad.

Otče! mláď tu divě křičí
k modrému zříc kondorovi,
otče, nepůjdem jak včera
za jehňaty do pohoří?
Kondor s šklebem odpovídá:
Nepůjdem! Co jehňata dnes?
V hloubi tigří rod se sváří,
v hloubi válčí celé davy. —
Sláva caru! Jaký ples!

Na Balkanu strmých srázech
ve paprsků zlatých tříšti

a pod zlatým, jižním nebem
sedí kondor u svých mláďat;
krví rudý jeho zobák,
krví rudé jeho spáry,
o pochoutce — mase lidském
s okem přimhouřeným sní.

Straka Anneken.

Je úzká, nízká jizba, venku sněží,
a mrzne, na keře i stromů snět
dešť used, v dlouhé rampouchy stuh, v led, —
jež svítí jasem. Na okénkách leží
jsa bruselskými záclonami skryt
květ fantastický, arabesek třpyt,
čár divně spletených to prales celý.
Kol domu severák hřmí. Vetchá žena
as šedesát let stará, nachýlená
ku krbu začmoudlému v plamen rdělý
zří, který v dumné stěny její chaty
i vrásky její kouzlí záblesk zlatý.
Nic na zdích, voskový jen obraz Panny,
pak s pláštěm tmavým — právě pod ním visí —
a s chocholem a šavlí husar kýsi
z dob Bonaparta hrubě malovaný.
Na provázku od stropu visí dolů
v své kleci straka, přítelkyně věrná,
té staré panny a ty obě spolu
si rozumějí. Pírka svoje černá
ni zobák netříbí si věrný pták,
když ona chorá, svěsí hlavu, zrak
jen zamhouří. Tak straka starostlivá
se v hubenou tvář trpitelky dívá.

Dnes jistě stařence je v duši blaze.
Neb po bidélkách straka skáče čile
a klecí svojí třese rozpustile,
že až se v kruhu točí na provaze.
Dnes zrnka z žlabu vybírá si v plese,
ocáskem vánoční jak loutka třese,
když časem stará ku ptáku výš zírá —
tu teprve má radost! Otevírá
svá křídla na ni, křičí ve své kleci
a hýká, prapodivné žvaní věci,
zobákem po ní seká: „Kati, slyš!
kde voják je? Zdař bůh! — Zde voják již!"
Tu zadumá se v bolu žena stará,
a dlouho, dlouho hledí na husara

ve plápolavé krbu rudé záři,
jak mládí růže květly by jí v tváři.

A „Voják! voják!“ stále křičí pták.
Tu zimní slunce strhne šedý mrak
a jasný paprsk okenkem se vplíží
a zlatem svým se v květech ledných shlíží
a stápí láskyplně v jednom lesku
husara na zdi i stařenku v stesku.

Anthero de Quental.*)

Na smrt dítěte.

(Zara.)

Ó blah, kdo zármutkem skrz bouří vřavy,
skrz vášní příval žitím projít může,
tak bez starosti jak prochází růže
a lehce jak stín nad vodami hravý!

Tvůj život sen — hrál v neurčité kráse,
byl plachý, ale průsvitný a sladký . . .
Tys zbudila se, usmála se, zpátky
jsi padla v sen svůj přerušený zase.

Hipp. Lucas.

Hřbitov námořníkův.

Ó vy, jež mnohé bouře nesly
až na obzor ku stranám všem,
v sen, v tyto stíny již jste klesly
do trávníku vln tichých sem:

Ó plavci, závidím vám v duchu
ten klid těch nepohnutých vln,
syt bouře žití jsem i ruchu
a touhy po míru jsem pln.

Vám nehrozí již vlny šedé
ni vítr ve své vzteklosti,
kříž stěžeň váš jest, jenž vás vede
až do přístavu věčnosti.

---

*) Největší moderní lyrik portugalský.

Ivan Gilkin.

Myšlenka.

Z černého onyxu mi podal číši
pít černý Anděl, plna dumy byla,
má ústa hrobová svou smrt z ní pila,
z ní zoufalství jas, kouzlo hrůzy dýší.

Myšlenka jed, jenž energii zžírá
a ničí štěstí vše i lásku, zdraví,
jež každou vůli, každou naděj tráví
a magiemi chmurnými hruď týrá.

Mrtvolou páchne toto víno žárné.
Vše vím, vše znám, vše čet jsem, vše je marné,
mře každá rozkoš, než se narodila.

Co jaro duši mojí v zimním šeru?
Ples není pro mne a nad kvítí milá
mi blýskavá je ocel revolveru.

Leigh Hunt.

Abu Ben Adhem a anděl.

Abu Ben Adhem — zdar buď jeho kmeni! —
se v noci zbudil z hlubokého snění,
v své jizbě proud zřel měsíčného světla,
jimž celá jizba jak lilie zkvetla,
v něm anděla, jenž v zlatou knihu psal.
Svým silen mírem odvážným se stal
a k zjevu pravil, jak jej zočil hned:
„Co píšeš to?" — Svou hlavu anděl zved,
řeč jeho zněla z tónů sladkých stkána:
„„Všech jmena píšu, kdo milují Pána!""
„Mé jmeno též?" děl Adhem. „„Ne!"" zjev děl.
Ač trochu sklamán se hlas jeho chvěl,
přec klidně Abu pravil: „Prosím již
k těm, kteří lidi milují, mne vpiš!"
Zjev psal a zmizel. V noci přišel zase
jej zbudiv ze sna ukázal mu v jase
těch jmena, v nichž se Bohu zalíbilo:
Hle, jmeno Adhem první ze všech bylo.

Švadlena.

Povídka. Napsal Felix Téver.

(Pokračování.)

Bylo již k ránu — toliko pevně přivřené žaluzie zabraňovaly vniknutí bílého jarního světla v taneční síň. Skočná hudba stávala se jaksi mdlejší, podlaha taneční síně postrádala již prvotní lesklé hladkosti a po ní ležela sem tam ušlapaná květina, útržek lehounké látky i různobarevné obálky bonbonů. Vzduch byl nasycen teplým dechem tančících, vůní voňavek, zvadlých květů a kladl se únavně kolem skrání dosud živě se bavící společnosti. Nyní měl se tančit kotillon a pak měl být konec plesu.

Bylo již ráno a Leon silněji nežli po celou noc cítil únavu, jaká se v nás vzmůže, když trávíme dlouhé hodiny ve vřavě společnosti nám úplně lhostejné. Zprvu několikráte s nejhezčími děvčaty obtančil sál, sem tam naklonil se k tomu neb onomu růžovému oušku, aby do něho mohl našeptati bezvýznamnou malou dvornosť. Obešel kruh gardedam, promluvil s každou několik vět, zdvořilých formou, bezbarvých obsahem. Přivtělil se sem tam k některé živěji se bavící skupině, vyslechl ve skupině mladých živě vedený spor o to, je-li dvořanka vskutku elegantní tanec, aneb-li je s přebytečnými poklonami svými již zastaralá.

A ubíral se zase dále. S tou nedbalou přívětivostí v úsměvu své krásné tváře, s těmi rychlými a přec jako znavenými pohyby štíhlé, úměrné postavy činíval vždy dojem čehosi vznešeně tajemného. Věděl velmi dobře, že je on, Leon z Herivertů, mužskou postavou, kolem níž všecky ty mladé, jinak dosti prosaické dívky utkávají závoj neproniknutelné, vší báji volné pole zůstavující romantiky. Věděl, že je i většině starších těch dam, kteréž aspirace vlastního mládí přenesly na vzrostlé dcery, jakousi neznámou, neodkrytou dosud zemí. Toto vše věděl, nebyl si jedině vědom toho, že jej to, nad čím pohrdlivě stahuje koutky jemně kreslených rtů, do jisté míry blaží. Pokládal více méně zjevný hold všech ženských těch myslí za věc jemu příslušící. Že mu hold ten lichotí, jemu dumavému, těžkomyslnému a bystrozrakému Leonovi — ne, nikoli, to nevěděl!

„Ah, kéž je toho všeho již konec!“ zašeptala Luisa a odhrnula těžkou záslonu na okně, aby se podívala v šedé, chladné ranní světlo. Nikdo více nezavadí o toilettní síňku a směsice hudby, lidských hlasů i veselého smíchu zaznívá k ní jako z velké dálky. Je jí tak mdlo, nebyla se přihlásila a druzí na ni zapomněli — ani kousek zbytku od večeře se jí nedostalo. Počíná se jí ujímati mírná, lenivá dřímota, jakoby jí unavenou hlavu konejšivě hladila laskavá ruka.

Ani on nebyl se po ní ohlédl, ani jednou se neohlédl! Jak také — proč by se ohlížel on, vznešený pán, po ní, chudé švadleně!

Luisa usedla na malou pohovku, opřela unavenou hlavu o ruku, pohlédla ještě jednou kolem sebe s výrazem sklamání, hrozného sklamání. Pak vložila hlavu na rameno — všechen smutek mísil se s únavou — a do hluku, který panoval tam venku za portiěrou, zavzněla jí pojednou elegická malá píseň o Bělince a Vnislavovi. — Kdysi co malé dítě se nad ní rozplakala, matka ji zpívala a ona poslouchala v koutku a pojednou vypukla v křečovitý dětský pláč — proč? — Nyní se pamatuje. Tak nejasně a hrozně, jak dětem napadají některé myšlénky, zděsila se tehdy toho, že je kdesi smutek, hrozný smutek. Kde? Tam v té písni? Ne, všude — v dálce i na blízku — všude, všude.

Jakožto dítěti zdálo se jí, že ten smutek na ni padá jako temný, dusivý šat. A nyní — Neví, proč jí jako na vzdor veselým zvukům, které ze sálu zaznívají, zvoní píseň ta v sluchu.

Oni se veselí a nestarají se o to, kde kdo pláče — Ach, to je ten smutek, ten hrozný smutek, který světem vládne. Ah, je jí tak teskno, má potřebu vzpomenout na kohosi, kdo smutek také znal a spojí se pak s ním proti všem, kteří se tamto smějí.

„Nechtělo štěstí jim na světě přát,
v hrobě pak popřálo pevně jim spát —
obydlí kryje je jedno —“

Tiše vychází nápěv z pootevřených ústek, do očí vstoupily slzy, pak nápěv tichne, z úst dere se klidné dýchání. Spí pevně — tím pevným spánkem dětí, v jichž řase se skvěje před spaním uroněná slza.

Těžká portiěra, clonící dvéře malé toilettní síňky, se rychle, tiše zvedla a Leon z Herivertů vstoupil téměř neslyšitelným krokem. „Spí,“ zašeptal a přiblížil se k mladému děvčeti. „Ano, skutečně spí!“ Leon usmál se zvláštní této náhodě, vzal tiše židli a usadil se těsně vedle Luisy. „Hle, usnula se slzami v očích — proč as plakala — Ubohá růže, vykvetlá na nízkém keři!“ — Tam ty všechny, ty nalíčené mladé dívky v šatech pestrých barev nechaly jej chladným; ale zde ta v tom chudém šedém šatě dojímá ho kouzlem líbezné svěžesti.

Leonova ústa dotkla se jejího čela, spočinula v dlouhém políbení v měkkém vlasu jejím. Dotknutím tím procitla. Otevřela oči, viděla nad sebou lidskou tvář, sivé oko, srostlé obočí — Vzkřikla zlehka — zachvěla se úzkostí, zděšením. Povstala rychle a bylo jí, jakoby měla utíkati, ale zůstala seděti, pohlédla kol sebe po malé, vyzdobené síňce, slyšela zvuk hudby taneční, upamatovala se, že je v plesu paní z Herivertů a optala se bojácně, zmateně:

„Je již brzo konec všemu?“

„Brzo. A vy jste usnula —“

„Ano, byla bych zaspala — ale jak — jak jste sem přišel vy?“

„Tak — náhodou. Ale vy jste plakala — proč to? Či nevíte zase, proč?“ A usmál se na ni laskavě.

Oh, tentokráte věděla proč a podívala se na něho okem téměř vyčítavým.

„Bylo vám snad líto dívati se, jak ti druzí tančí — byla jste tu tak sama v šedých smutných těch šatečkách. A snad," pošeptal po chvíli tišeji, „snad jste se na mne také trochu hněvala. Nepřišel jsem po celý večer k vám — Ale hleďte, co je tamto drzých, všetečných zraků."

Můj bože, jak mohl uhádnouti toto vše? Což zná on myšlénky všech lidí? Anebo — anebo zná jen její? Na chvíli zmocnil se jí pocit velké ostýchavosti, studu. Její srdce bylo dosud jak pevně uzamčená komůrka, do jejíž tajemnosti nepohlédlo žádné cizí oko. Ale nyní — ví on, že se před nějakou dobou ozval v jejím srdci toužebný hlas: „Mám jej tak ráda"? A kdyby věděl, nemusel by též vědět, že se v srdci jejím ozvala i úzkostná otázka: „Má mne rád i on?" Oh, kdyby jí tu otázku zodpověděl!

„Jak nudný je to večer v tak lhostejné, protivné společnosti," řekl Leon chladně.

„Ach, těch krásných slečen tam!" odvětila Luisa tiše, skorem závistivě.

„A mně se přece žádná z nich nelíbí," usmál se Leon. „Žádná. Mám rád jenom vás!" zašeptal zcela tiše, klidně a úsměvně.

A ona pohlédla mu ve tvář přešťastně, ale zároveň udiveně. „Hle, i to uhádl? Vše, co si myslí, uhádne — je jako kouzelník."

„Mám vás rád — miluji vás!" řekl ještě jednou, stiskl jí ruku a dodal: „Zde nelze říci více — ale čekejte na mne, až odtud zítra večer půjdete — ano?" — Ona zakývla hlavou, a on odcházel, jak myslel, zcela nepozorovaně. Malá toilletní síňka měla však dva vchody. A za oponou, clonící dvéře, které vedly na chodbu, byla se před chvílí objevila bílá tvář Leonovy tety. Paní z Herivertů změřila oba mladé lidi krátkým, ostrým pohledem a odešla pak tichým krokem.

„Ach, ta švadlena! Vypadá jako svatoušek a zatím, hleďme — honí sladkými pohledy v panském revíru. Nu, svatá Kateřina, patronka hraběnky Kity, nepřijde alespoň o svůj podíl!" řekla si tiše paní z Herivertů a usmála se při tom chladně. „Ale Leon?" dodala starostlivěji. „Věru, po celý večer nepozorovala jsem Leona. Což má pokdy k podobným postranním záletům? A slečna Amalie?"

Slavný umělec i starší plukovník s řády na prsou byli již opustili ples, a paní z Herivertů teprve nyní zpozorovala, že byla zábavou jejich tak zaujata, že si teprve nyní uvědomila, co se kolem ní děje. „Oh, jak jsem zase jednou byla mladou, jako v osmnácti letech!"

Paní z Herivertů vešla rychle nazpět v taneční síň.

„Co dělá as baron? Byl žárliv? Ano, musel býti žárliv dnes! Ostatně, neškodí — žárlivosť, toť vzpruha lásky. S kým tančí as ta přihlouplá Amalie? A kde je baron, ten ubohý?"

A paní z Herivertů změřila rychlým pohledem celou, turami cotillonu se bavící společnosť.

„A tamhle! Tam v okenním hlubokém výklenku sedí ubohý baron po boku přihlouplé Amalie!" Paní z Herivertů stanula zaražena.

Baron nevypadá nijak uboze — přihlouplá, vždy jindy mlčenlivá Amalie dnes čile mluví. Oba zdají se zapomínati na celou ostatní společnosť.

Paní z Herivertů přiblížila se rychle, zakašlala, ale baron ji nezpozoroval: modré oči zářily spokojeností a lpěly neodvratně na ústech kupecké té dcerušky.

Paní z Herivertů přiblížila se ještě o krok a stála nyní těsně vedle barona. Ale baron jí ještě neviděl; upozorňoval právě Amalii na směšnou touru cotillonu a oba se smáli.

Oni se smějí a jí nevidí ani jeden ani druhý! Veselý ten smích vráží se jak ostrá dýka ve sluch paní z Herivertů a mysli její počíná se při tom ploužiti zlé podezření. Ale ne — vždyť přece není možné, aby jí v hloupé mladé Amalii vyvstala sokyně! „Ne — jaký to nápad!"

Paní z Herivertů zasmála se téměř nahlas, ale podívala se při tom do nástěnného zrcadla, visícího na pilíři blíže okenního výklenku. Podívala se — a odvrátila se rychle. Jak hrozný to smích! Jak žlutá tvář, jak ohavné, hluboké vrásky vryla na ní únava plesového večera!

Baronovi byla se konečně v oku zakmitla rudá látka jejího šatu, tohoto večera již podruhé — lekl se, vyskočil spěšně, zaražen a ptal se jí zmateně, zdali něco poroučí.

Ta zaraženosť! — ó, tu paní z Herivertů zná. Baron stojí před ní, jak ona kdysi stávala doma před svou vychovatelkou, tehdy, když měla špatné svědomí pro krádež čehosi sladkého. Zrovna tak stojí před ní baron; vypadá tak nemotorně, hloupě, dětinně, jakoby i on byl ukradl cosi sladkého. Odvolala barona na malou chvilku stranou.

„Jak je s Leonem a s ní?" ptala se ho spěšně a hodila při tom opovržlivě hlavou k Amalii.

„O nezdá se mi, že by se Leon poddával vašemu výpočtu," odvětil baron spleteně, dávaje přece přízvuk na poslední slovo věty.

„Je mu přece příliš málo distinguovaná, příliš hloupá!" zašeptala paní z Herivertů.

„Můj bože — je tak mladá! Ale odpusťte, je nyní na nás řada — nesmím nechat dámu svou čekat." Uklonil se spěšně a odcházel k Amalii.

„Nesmí ji nechat čekat!" Paní z Herivertů zasmála se téměř hlasitě — zasmála se pojednou tím ženským smíchem, ve kterém jakoby doznívala prasklá struna. „Nesmí ji nechat čekat, tuto hloupou, nepatrnou Amalii, tu dcerku kupeckou, tu vnučku truhlářovu — tu — tu —!" Ah! a jindy byl by nechal čekat všechny ženské celého světa k vůli ní. Paní z Herivertů súžil se dech, zdálo se jí, že se zalkne, viděla vše kolem sebe žluté, zelené, a úzký pancéř jejího šatu svíral ji pojednou k nesnesení těsně.

Při tom stála tiše, a nucený společenský úsměv kroužil se jí na rtech.

Ale nyní — náhodou — z rukou jejích vypadlo těžké křeslo, o které se byla zachytila — vypadlo a letělo rázem do nástěnného zrcadla, jehož velká plocha praskla a jehož střepy padaly s lomozem na zem. Toura cotillonu byla přerušena, společnosť nastavila se kolem nastalé nehody. Paní z Herivertů je konečně možno vydechnouti. Vydechla z hloubi a zašeptala při tom: „Oh, kéž bych mohla takto rozbít ji!"

Jean sebral střepy zrcadla, cotillon se dotančíval a paní z Herivertů hleděla dodati zase svým tahům obvyklý, vznešeně lhostejný klid. Ale

nuda, tato po dlouhou dobu ji trýznící nepřítelka, pojednou dokonale zmizela pocitem silného pokoření, divé bolesti.

Jakže, baron — baron baví se dále s Amalií —? Jaká to drzost! Ale nikoli — paní z Herivertů cítí jasně, že musí pečlivě ukrýti celou tu zlobnou vášeň, jaká jí nitrem bouří. Ne — nesmí doznati, nesmí ukázati, že ji zasáhl osten žárlivosti. Nesmí, nechce hráti úlohu obstárlé žárlící ženštiny, musí býti mladá, svěží, veselá — musí býti vtipná, aby čímsi vyvážila dvacet roků přihlouplé Amalie!

Hosté se rozcházejí.

Paní Jella nalézá pro každého slova okouzlující přívětivosti, loučí se s okázalou blahosklonností s rodinou Zdeborských a přemahá se za nového záchvatu dušnosti tak dalece, že tiskne políbení na bílé čelo zcela již rozespalé Amalie.

Amalie nijak v tomto okamžiku netuší, jakým je pro ni štěstím, že žije v osvíceném našem století, že nežije ve středověku, a že moc nad ní není dána v ruce dámy tak něžně ji v čelo líbající.

Hosté jeden po druhém opustili skvostnou taneční síň. Z ulice bylo slyšeti vzdalující se hrčení kočárů a i baron loučil se již s paní Jellou.

Jak vypadá dnes baron mlád, jak málo unaven, myslila si paní z Herivertů a podávajíc mu ruku, zašveholila k němu svým nejmilostivějším hlasem: „Ubohý, dobrý můj příteli! Jak jste se mi dnes obětoval! Zlý Leon se patrně vzpouzí sblížiti se s touto rodinou Zdeborských! — Nu ano, jsou přece jen příliš směšní lidé! — Ale kdo by si byl všiml té přihlouplé, nudné dcerky sousedské! Třeba měla pytlíky zlata, straní se jí přece jen, jak pozoruji, lepší společnosť! Kdo by s ní byl tančil, kdybyste se nebyl obětoval vy! Ale muselo to být přece pro muže vašeho věku i vašeho ducha pravou trýzní! A to vše učinil jste k vůli mně! — O jak vám děkuji, můj milý, milý příteli!“

Baron nenalézal na tato s ostrou laskavostí pronešená slova odpovědi; červenal se stále víc a více, vypadal při tom stále mladším a nepozoroval, jak smrtelně bledne tvář paní Jelly.

Poslední poklona a více uctivé nežli něžné políbení ruky — a baron zmizel. Paní z Herivertů sledovala jej zrakem až ke dveřím, pak zůstala jako přimrazena státi uprostřed taneční síně. „I tento šíp minul se cíle!“ zašeptala.

Taneční síň je nyní pustá. Jean uhasíná světla v girandolách podél stěn a ze všech koutů velké místnosti plíží se světlem zažehnané stíny. Jen svíce na velkém lustru uprostřed dosud hoří — tím nehybným vážným plamenem vosku, jakoby osvětlovaly příkrov v kostele.

Z velkého zrcadla zeje jak temná propasť zčernalé dřevo pod rozbitým sklem. Zrcadlo sahá až ke stropu a paní z Herivertů vznáší maně zrak k jeho nerozbité vyšší části — a tam? Tam nahoře zrcadlí se stín. Temná to postava ve strašidelné logi! — Jean pilně shasíná a paní domu neodvrací zraku od zrcadla. Stinná postava stává se stále větší, výhrůžnější a splývá konečně se stíny vůkolními.

„Což všechno pomine?“ ptá se sama sebe osamělá majitelka skvostného domu. — A rychle ubírá se odtud ve spací svou komnatu — rychle, jakoby byla čímsi hnána, uhasínajícím to světlem přítomnosti, strašidelným stínem budoucnosti.

* * *

Po plesovém večeru uběhlo několik dní. V domě paní z Herivertů byly dávno setřeny všechny známky skvostné zábavy a paní domu byla by tak ráda zapomněla na ten jeden večer, na kterémž se v mysl její vploužilo zlé podezření. Ale nebyla s to zapomenouti! Zlé podezření usadilo se jí v mozku jak ohavný pavouk, který splétá své husté, nekonečné sítě, který je drze klade kolem všech citů, kolem každé nadějnější myšlénky!

Bylo jaro, přibývalo dne a s ním přibývalo i trapné té nejistoty v mysli paní z Herivertů.

Co bylo platno, že si vznešená dáma vylívala zlou náladu na lidech svého okolí? Co bylo platno, že viděla, jak se slzami v očích s jejím domem loučí se většina jejího služebnictva, že viděla, jak ani nemizí slzy z očí staré mamzel Fipi, která se rozloučiti nemohla, protože byla na každou jinou službu již příliš vetchá, stará. Co bylo platno, pozorovala-li, jak tvář komorníka Jeana, vždy přihlouple dlouhá, stává se ještě delší. Co jí byl platen všechen ten neklid, všechny ty slzy, které vyluzovala kolem sebe, když neumírnily ani na chvíli neklid její i vášnivou její mrzutosť!

Baron sice občas přicházel, někdy omluvil svou nepřítomnosť starostí o zařizování statku, jindy pokládával omluvu za zbytečnou.

Baron býval méně pokorný, nedůtklivější vůči každé sebe nevinnější narážce. Stával se jiným člověkem a vymykal se tím paní z Herivertů z rukou. Pokora přesunovala se netušeně rychle s něho na ni!

Když baron přicházel, nutila se paní z Herivertů do veselosti, do smíchu, který zněl jako zvuk trhlého zvonku a při kterémž se tvář její zašklebila v křečovitých, ohavných vráskách. A čím větší byla její námaha, vykouzliti milý výraz ve tváři, laskavé slovo, oddané polichocení, tím jasněji vyvíjel se v baronovi náhled, že je to vše ohavné, umělkované, že této stárnoucí tváři nijak nesluší ta maska křečovitě udržované mladosti.

Baron stal se od převzetí venkovského statku vášnivým obdivovatelem přírody. V přírodě byla nenucenosť, v přírodě byla tichá blaženosť. Přirozeně se smáti i přirozeně zívati dovedla mladá, roztomilá Amalie Zdeborských.

V paní z Herivertů zatím rostla láska k baronovi. On byl ten poslední! A byl ten první — ten první, při kterémž se musela obávati, že dá on výhost jí!

Jednou čekala paní z Herivertů marně čtrnácte dní na barona — nepřicházel, omluvil se nedbalým lístkem, že je churav — a zatím v těch čtrnácti dnech učinil tři návštěvy v domě rodiny Zdeborských.

V době úzkostného čekání zapomněla paní z Herivertů dokonale

na svou nudu, vzmohl se v ní neklid, ve kterém zapomínala, že je povinností vznešené dámy, ležeti v malebné pose na pohovce, čísti Lamartinea v sametové vazbě, zabývati se vyšíváním, které později ukončí komorná. V té době paní z Herivertů pobíhala po domě, nalézala všade cosi, co tu nemělo být, a uvolňovala svému velkému neklidu malými šarvátkami s lidmi jí podřízenými.

V té době, kdy ji zžírala nespokojenost při patrné nedbalosti „toho posledního“, přávala si vášnivě, aby zhynula všechna zlá upomínka, upomínka na prvního, na začátečníka v té dlouhé řadě jejích ctitelů.

Kdyby tu nebylo bývalo onoho prvního, mohla nyní klidněji očekávat hrozící obludu stáří. Mohla vznešeně a klidně činiti, co činívaly jiné — vésti zbožný život, pohlížeti s klidným zděšením na světské nedovolené řádění mladých. Ale takto -- tím prvním byl se celý život její vsunul do jiné dráhy, jejíž začátek byl sladký, jejíž konec byl však hrozný, poněvadž nedovoloval úcty ke vráskám, které žití vrylo ve tvář, k šedinám, které léta navála do vlasů. Pohřížena jsouc v podobné myšlénky, vcházívala nyní paní z Herivertů často ve stinnou pracovní jizbu mladé švadleny. Vešla, nařídila cosi, zkusila nějaký kus oděvu pečlivě, s ustaranou tváří. Pak zůstávala státi proti mladému děvčeti a pohlížela jí dlouho do tváře.

„Ona byla toho všeho také částečně vinna,“ myslívala a šedé oči její zůstávaly upjaty ve tvář dívčí, chladné, ztrnulé, jak dva drahokamy, nabroušené v ostré hrany.

Ona byla tak svěží, životem netknuta. A paní z Herivertů záviděla jí nyní více, mnohem více nežli dvacet jejích let — „Ale Leon?“ Paní z Herivertů zahleděla se na mladou švadlenu poněkud zvědavě. „Jak ten malý román Leonův asi skončí?“ A odcházívala pak s ironickým úsměvem na rtech.

Luisa oddechla si vždy zhluboka, když paní z Herivertů zmizela. I s ní stala se za několik těch krátkých dnů změna. Proč bloudil po její tváři stále ten snivý šťastný úsměv, proč se v ní den ke dni více vzmáhala hanlivá roztržitost pro její práci? Jak ustrašenou, vážnou mívala jindy Luisa tvář, když jí mamzel Fipi učinila tu a tam výtku a nyní — když ji Fipi pro nějakou nedbalosť napomenula, zdávalo se Luise, že skuhravý hlas staré komorné zaznívá k ní jak odněkud z dálky. Daleko, tuze daleko byla od Luisy vzdálena věčně mrzutá stařena a její pichlavé slovo nemělo k Luise tak snadno přístupu, vždyť kolem ní plul hustý oblak zlatého štěstí, tak neproniknutelný, jímž se nic nepříjemného k ní prodrati nemohlo.

Mnohdy zajiskřily se mladé dívce oči, a srdce zabušilo jí mocněji; to bylo, když slyšela, že se k pokojíku jejímu blíží známý krok. A mladý pán domu stanul na prahu a řekl tiše: „Zůstaňte tu dnes déle do soumraku, já vás doprovodím.“

Luisa z pravidla jen mlčky přikývla hlavou a zdávalo se jí, že ji už zase napadlá ta velká ostýchavosť, která ji přepadala, kdykoli ho uzřela na rohu temné ulice, čekajícího na ni, která ji opouštěla jen tak pozvolna, za dlouhé cesty k domovu Ale přes tuto ostýchavost pohlédla vždy na něho tak vděčně, oddaně, tak zářivě, jako kdyby se dívala do nebes,

oblohou dokořán otevřenou. A Leon nemohl po celý den zapomenouti toho jejího pohledu.

Avšak večer, kdy elegantní pán z Herivertů stál na rohu ulice, čekaje na mladou dívku, nemohl se přece ubrániti myšlénkám jiným. Přes to, že se smával tisíci předsudkům svého stavu, připadaly mu myšlénky as podobné: „Hle, já, Leon z Herivertů, čekám tu na svou milou, jako některý z těch prostých mužů z lidu.“ A celý ten theoretický jeho názor o planosti společenského kastovnictví nestačil, aby ho ubránil nepříjemného pocitu, že tu čeká jako prostý muž z lidu. „A proč tak jednám?“ ptal se sama sebe. „To proto, že ona není tak zcela obyčejná, nelze s ní jednati jako s mnohými jinými. Bůh ví, jak se mohlo to děvče takto vyvinouti ve svém prostém okolí. Ah, v každém stavu nalézají se lidé lepšího zrna; nenalézají se zhusta, ale přec.“ Když se však Luisa objevila na rohu ulice, když ta štíhlá, pružná dívčí postava pak rychle k němu spěla, a temné oko její oddaně se upjalo v jeho tvář, tu zapudil každou rozvážnější myšlénku. Zapomínal na vše a cítil k ní horoucí vděčnost, že mohl s ní prožíti ještě jednou slastné bláznovství mladé lásky.

Šli pak spolu tajemným polosvětlem jarního večera, tím půvabným soumrakem, v němž ostré obrysy všech předmětů mizí jak v šero minulosti a v němž se zároveň člověku zdává, že i ve vzdálené budoucnosti bude žíti právě tak blaze jako v tuto čarovnou chvíli. A zraky obou mladých lidí hledaly se, přitahovány k sobě magnetickou silou lásky, v jejíž hlubinách skrývá se mocná příčina toho, že tu byl život a že tu život bude vždy.

Ona se někdy ptávala potají sama sebe: „Jednám lehkovážně snad?“ Vzdáleným hlasem volalo to v ní, že ano, ale hlas ten byl vskutku tak vzdálený a štěstí, které se kolem ní rozlévalo, bylo tak blízké! Vše bylo tak okouzlující jak v pohádce a v pohádkách končívalo to dobře. Ano vše bylo tak tajemné — i on byl tajemný — v jeho bytosti bylo cosi, co nedovedla rozřešiti, cosi vysokého, vymaňujícího se z úzkého obzoru jejího myšlení i vědění. —

„Račte mi prodloužiti dovolenou na několik ještě dní, mám jich zapotřebí k ukončení své brožury.“ Tak zněla konečná slova listu, který psal Leon jednoho odpoledne představenému svému do Berlína.

„Tak — nyní několik zdvořilých banálností a konec!“ zvolal se spokojeným úsměvem a zapečetil list pečetí, na níž byl vryt erb pánů z Herivertů. Ale pojednou zmizel úsměv s jeho rtů. „Luisa!“ řekl zvolna. Jakýsi úzkostný smutek sevřel mu srdce. A pak si vzpomněl, že teta jeho odjela, vzpomněl dále, že slyšel prosbu staré slečny Fipi za dovolenou pro dnešní odpůldne.

Za nějakou vteřinu zaklepal Leon na dveře pracovní síňky mladé švadleny. Luisa nešila dnes pilně; zamyšleně dívala se oknem na šedivá mračna, která se hrnula po té malé částce oblohy, jakou mohla z temného pokojíka viděti. Pak přepadly ji myšlénky tak smutné, a když Leon vstoupil, nalezl ji v slzách.

„Proč pláčete?“ otázal se.

„Ah — jen tak.“

„Rád bych to věděl — ublížil vám někdo?“ A něžně přitiskl hlavu její k sobě.

Vybavila hlavu svoji z lichotných jeho rukou, zahleděla se mlčky z okna na tu nyní již v plné zeleni zářící větev, která přes zídku protější zahrady sem vyčnívala, odsunula svoji práci a vzdychla z hluboka.

„Komorná mi dnes řekla, že milostivá nebude delší dobu potřebovat mých služeb — snad čtrnácte dní!“

„A kde budete v té době, Luiso? Doma snad?“

„Nikoli, půjdu do domu paní plukovníkové S., šívala jsem tam jindy téměř stále, dokud mi ta dobrotivá stará dáma, o níž jsem vám již jednou vyprávěla, nezaopatřila práci zde.“

„A proč jste plakala?“

„Bože, plných čtrnácte dní!“ řekla Luisa zvolna.

„Kdybyste se mohla na nějakou dobu zbavit jehly! Kdybyste zůstala doma, navštívil bych vás.“

„Ach nikoli, nikoli, u mne je to tak chudé — a pak — co by řekly sousedky!“

„Sousedky? Nu ovšem!“ usmál se Leon. „A nebude tedy jiné pomoci, než abych čekal někde poblíže domu paní plukovníkové.“

„Oh kdybyste chtěl!“ zvolala Luisa a zasmušená tvář její se pojednou vyjasnila, ale jen na chvíli, pak úsměv její zmizel, znova sklíčila ji pokorná její úzkostlivost. „Nesluší se to pro vás, je to tak divné. Ach mnohé je tak divné, nepochopitelné?“

„Co tím myslíte, Luiso?“

„Je to k nepochopení, proč jste si zamiloval mne, takovou chudou, nepatrnou osobu. A je to možné, máte mne skutečně rád?“ Tuto úzkostlivou otázku pronesla hlasem tak tichým.

„Ano, mám vás rád, tak, jak jsem sám nemyslel, že bych mohl již míti někoho rád, miluji vás, Luiso, jako jaro, jako štěstí!“ zvolal Leon dojat a přitáhl ji blíže k sobě. „Vidíte, byl jsem ke všemu tak chladný, tak lhostejný, nežli jste tu byla vy! A nalezl jsem tedy ve vás více, nežli jste nalezla vy u mne. Vždyť vy jste už to své štěstí měla, nežli jste mne nalezla. Povídejte mi o tom, Luiso; nevíte, jak rád naslouchám vašemu švitoření.“

„Ach byla jsem dříve dost spokojena,“ zvolala nyní Luisa v jasném úsměvu. „A měla jsem snad kousek toho štěstí, ach ano — víte, ale bylo jinaké.“ Dívala se mu otevřeně ve tvář a pojednou cítila nezdolnou potřebu, svěřiti se mu se vším, s každou myšlénkou, která mladým mozkem prolétla. „Víte, jiná léta z jara, když jsem šla večer z práce, zastavila jsem se cestou u každého pučícího stromu. A každý ten strom, i ten nejstarší rozprostíral své větve tak, jako by byl hrdý na sta těch zlatých pupenců, kterými byl ozdoben. Každý byl šťasten, hrd, i ten silný starý kaštanový strom, i to malé sotva ze země vyrostlé křovisko. Vše se to tak radovalo! Tu jsem si myslívala: K čemu potřebí nějakého zvláštního štěstí pro mne, když je vše kolem šťastno — k čemu to — věru nepotřebno. Ale letos?“ A utichla.

„Co letos?“ ptal se Leon s úsměvem.

„Letos jako by se bylo ono — to štěstí — odstěhovalo všechno

k vám. Odstěhovalo se z pučících stromů, odevšud. A kdyby vás tu nebylo, nikde jinde bych je už nenalezla.“ Ostýchavě, něžně položila hlavu na jeho rameno. Leon lehce zbledl, kolmá vráska položila se mu mezi šedé oči a jakási výčitka vloudila se mu v duši.

„A nemyslela jste nikdy na to, co bude dál?“ ptal se chvatně.

Luisa zvedla rychle hlavu z jeho ramene a řekla zmateně: „Nemyslela.“ Pak vystřídala se na její tváři chorobná bledost s temným nachem, a ona se zamlčela, neboť se jí zdálo, že toto slovo „nemyslela“ není zcela pravdivým.

„Hleďte, jak ošemetně jsou ty malé vaše prsty propíchány,“ řekl Leon po drahné chvíli mlčení.

„Nu ovšem,“ odvětila; „to nemůže jinak být.“

„A přece k čemu se tak namáháte? Což nemám dosti, abych vás zaopatřil vším, čeho potřebujete? Vy šijete, šijete, ale celodenní mzda za vaši práci neobnáší ani tolik, co stojí jediná lahvička voňavky mé tety. Jakou cenu má ta vaše práce, při které si kazíte oči?“

Luisa stávala se při jeho slovech velmi vážnou. „Ach, prosím, nemluvte takto; ani nevíte, že mne to bolí. Práce je jedinou pýchou chudého člověka.“

„Ach, jak moudře zase mluvíte!“ zvolal Leon posměšně.

„Ne, nechte mne, nevíte, jaké mne to stálo namáhání, jaké dlouhé bylo ve mně přemítání, nežli jsem si to tak pěkně vymyslila, že je práce pýchou, zadostiučiněním chudého člověka. Nevíte, jaké jsem byla dřív v době dětství svého líné děvče. Bydleli jsme v Podskalí — jinde nežli bydlím nyní — utíkala jsem z domova — utíkala jako z pekla.“ — Luisa ustála a podívala se před sebe tak, jakoby se hrozila upomínky, kteráž se v ní pojednou budila. „Jak jsem mohla, utekla jsem,“ pokračovala po chvíli, „usedla jsem někde na břehu Vltavy, složila jsem ruce líně v klín a dívala jsem se, jak voda teče, jak se obloha modrá, jak po ní plují oblaka. Doma měli o mně nejhorší mínění a nevlastní můj otec — ani vzpomenout nesmím —“

„A vlastní váš otec — pamatovala jste se na toho?“

„Ah, na to se mne nikdy neptejte!“

„Nu, nebudu se tedy ptáti!“ řekl konejšivě, rychle Leon.

„Ano, to bylo tak,“ pokračovala po chvíli. „Všichni měli zlé mínění a já byla tím tak zaražena a zdála jsem se býti pyšná — a děti z okolí, ty děti, které si tak vesele na břehu hrály, stranily se mne a přezdívaly mně „ta princezka“. Věřte, že je velmi těžko býti pilnou, když vás všichni lidé mají za línou. Byla jsem jaksi otupena, neměla jsem síly pracovat proti zlému domnění. Dívala jsem se do modra oblohy a myslívala jsem: „Oni mají snad pravdu, jsi líný, ničemný tvor.“ Ale je to hořké — to pomyšlení, velmi hořké.“ Luisa se na chvíli zamlčela. „Ale pak otec zemřel,“ pokračovala, „musila jsem živiti matku, z té líné stávala se pomalu pilná. Nevíte, jaké mne to stálo přemáhání. Byla jsem taková neposeda a tu musila jsem si nakázati: „Takto budeš sedět, vždy na jednom místě, takto budeš držet hlavu skloněnou a takto budeš pravou rukou pohybovat, stále, steh ke stehu. A od té doby, kdy se mi to podařilo, pojala mne hrdost. Nechť si říkají, že jsem

princezka, nechť si to říkají. Což není to krásné moci hlavu nosit vzhůru a moci si pomyslit: Od nikoho nepotřebuješ ničeho zdarma, pracuješ, namáháš se poctivě a můžeš hlavu hrdě vypnout. A vidíte — ani od vás ničeho nechci —" zvolala po chvíli vesele, „chci si myslet, že vás miluji, protože — nu protože jste takým, jakým jste — nikoli proto, že mne zasypáváte skvostnými dary."

Leon naslouchal živé její řeči a oko jeho bloudilo při tom jako v zadumání po šedých stěnách pokoje. Někdy zahleděl se hluboko v temné její oči, z nichž to zářilo, jak hnědě zlatými paprsky, a pak si musel říci, že jí věří, že jí vášnivě věří, tak jako věříval v mládí. Jaké v tom pro něho bylo kouzlo. Jeho zrak nevpíjel se toliko žíznivě do této krásné mladé tváře, jeho krev nebouřila se toliko při dotknutí se těch měkkých, zlatých vln jejího vlasu, i duše jeho, ta věčně chladná, posměšná, byla ovanuta čistým ševelem duše její. Jaké v tom pro něho bylo kouzlo, že jí musil věřit! On, který žádné nevěřil a téměř nikdy se nezmýlil ve svém pohrdlivém úsudku o ženách. Toto byla duše čistá, poctivá a on cítil se býti vědomím tímto osvěžen, jako člověk dlouho žíznící čistým pramenem vody. Ale hned potom shlukla se v mozku jeho divná směsice myšlének. Měl odjeti, zanechati ji tu? Nebylo to možné, každý záchvěv citu bouřil se v něm proti tomuto pomyšlení. A pak — co ji čekalo, tu hrdou mladou duši v postavení, ve kterém se nalézala? Již jednou vykreslil si Leon osud chudé ženy a nyní zjevila se mu ona v okolí bídy jako zotročilá žena sprostého muže. A toto vše měl obětovat, obětovat pro chabý společenský předsudek. Pro krátkozraký soud té společnosti, která jako na svátosti lpěla na morálce, odsuzující všechnu lásku mimo manželství, na morálce, která v jeho očích nebyla ničím, pouhým předsudkem, měnícím se dobou, stavem, podnebím.

Leon z Herivertů uchopil se divoce obou jejích rukou, stáhl štíhlou postavu její na svá prsa a pokrývaje tvář její žhoucími polibky ptal se jí tiše: „Luiso, milujete mne, milujete mne tou láskou, jíž není žádná oběť příliš velikou, ani ne oběť zapřené hrdosti?" A úzkostnější otázka, nežli byla ona na jeho rtech, plála v šedých, zanícených očích.

„Ano, miluji vás," zašeptala Luisa tiše, jako ve snu, „vždyť mimo vás je svět tak prázdný."

Paní z Herivertů vrátila se ze své vyjížďky a z boudoiru jejího zaznívala ostrá slova, pak jakýsi úder a po něm bolestné zaštkání.

Leon již dávno odešel, ale Luise se ještě stále zdálo, že duše její pluje vysoko nad světem, na zlatém oblaku, tak jak se jí zdálo tehdy, na onom plesovém večeru, když naslouchala unášejícím zvukům houslí velkého umělce. Nepovšimnula si ani hlasů z budoiru matně k ní zaznívajících a pozornost její byla teprve k nepatrným věcem každodenního života obrácena, když k ní vstoupila stará komorná Fipi.

„Můj bože, slečno, co se vám přihodilo?" zvolala Luisa, když pohlédla příchozí ve tvář.

Vzezření komorné budilo vskutku politování; staré, povyhaslé oči její byly rudé pláčem a čelo její ovíjel silný obvazek a když tento před Luisou strhla, objevil se na svraštělém čele rudý pruh.

„Podívejte se!" zašeptala stařena. „Tohle je odplata za dlouhé

mé služby — paní přijela ze Stromovky mrzutá až strach — nenalezla tam asi barona. ‚Učesejte mne do divadla,‘ zvolala na mne takovým hlasem, který už dobře znám, před kterým se třesu. A když ji češu — vzkřikne pojednou: Jak to vypadám — jakou nestvůru mi to robíte na hlavě? A pak ..... Předměty lítají z toilletního stolku a želízko, kterým jsem ji napalovala vlasy, letí mi zrovna na hlavu, rozpálené želízko! Ach, vždyť vám povídám, slečinko, že to tu déle nevydržím. Tenhle dům, to bylo mé neštěstí“ — a zaplakavši kladla si stařena obvazek znovu na čelo. Luisa chtěla starou komornou upřímným slovem politovati, ale tato nepřipustila ji ani k řeči.

„Pro mne byl tento dům neštěstím — ale pro vás, slečinko! Inu, snad se vám to tu lépe podaří, snad se taky odtud nějakým spůsobem zaopatříte.“ A klonic se blíže k mladé dívce, dodávala tiše a důvěrně: „Náš mladý je sice nestálý, jak víte, ale dobré srdce má a penězi umí házet jako pravý pán. Hle hle, jaké pěkné šaty vám to tuhle koupil — inu, takové jste dříve neměla — to si myslím, to si myslím.“

Luisa vyskočila na tato slova rychle jako hadem uštknuta se své židle a snažila se rozechvěným hlasem, trhanými slovy staré komorné vyjasniti, že si tyto šaty sama koupila, že si je pracně v tichých nocích ušila.

Ale mamzel Fipi se jen ve svých slzách prohnaně usmála a řekla konejšivě: „Inu vždyť je dobře, Luisinko; přede mnou nemusíte dělat z toho tajemství — já to paní nepovím.“

Luisa klesla znovu na židli; bylo pravda, že vyprázdnila malou svou pokladničku, aby mohla látku na šaty koupit, tu temně modrou látku, o které soudila, že se bude jemu líbit. To bylo pravda, ale protivný úsměv slečny Fipi poukazoval na cosi jiného.

„Doufám, že jste nezapomněla, slečinko,“ pokračovala po chvíli komorná, nevědouc o tom, jak nemilosrdně uráží mladou dívku, „že jsem k vám vždy byla dobrá a dobře jsem vám radila. Ale nyní, vidíte, nyní se mi můžete odsloužit. Milostivá slibovala mi vždy výslužné — až budu stará, až budu vetchá — podívejte se na mne, slečinko, jsem už stará, vetchá jako věchýtek — ráda bych si už odpočala. Ale kdybych paní sama řekla, zle by se mi vedlo. Cosi jiného by bylo, kdyby na mne upozornil mladý baron. A mladý pan baron, ten vám nyní zajisté vše udělá, co vám jen na očích uvidí. Přimluvte se za mne, nechť se mne ujme u mé velitelky.“

„Ano, přimluvím se,“ zašeptala Luisa a proudy krve hrnuly se jí ve tvář. Ale jinak — mýlíte se — co si to o mně myslíte?“

„Ale, milé děvče, vždyť já vím a naší staré ničeho nepovím,“ zamručela konejšivě Fipi. „Přede mnou nemusíte z toho dělat tajnosti — chudá holka nedostane se nikdy počestným způsobem ku štěstí. Podívejte se na mne, co jsem se napracovala, jak mne vyssáli — a co z toho mám! A tamhle bývalá komorná od paní Orlando, samého pána si namlouvala — a nyní sedí pěkně v teple jako klíčnice venku na zámku. A pak — ty velké dámy žádají jen od nás chudých, abychom

zůstaly hodnými a to proto, abychom se jen k nějakému štěstí nedostaly; ale ony samy, ty velké dámy — darmo mluvit“ —

„Ale co si myslíte! Není tomu tak, jak si myslíte.“ A Luisu uchvátila velká spletenost; plna studu, plna slzí nemohla nalézti pravých slov k obhájení sebe samé. Ale hrot čehosi ošklivého, co pošpiňovalo perutě mladé její lásky, zůstal toho dne zaražen v mysli dívčině.

A později kráčela mlčky po boku průvodce k domovu; nepřišla jí dnes ani jediná veselejší myšlénka, zdálo se jí, že slova staré komorné jak těžká můra na prsou jí leží.

„Jste dnes nějak mlčeliva!“ řekl Leon, ale i on byl mlčeliv, i on přemýšlel. Vezme ji s sebou do Berlína, zařídí jí tam pěkný, útulný koutek. Malounký, hezký byt, večer bude v něm ve vlašském komínu planouti oheň, živený suky starého dříví, okna jeho budou hleděti kamsi na zeleň stromů. A každého večera po smrtelně nudném diner u toho neb onoho ze svých představených, přátel — půjde k ní. — A Leon si představoval, jak se bude loučiti s dámami velkého světa, jak jim s hlubokým povzdechem poví, že je odvolán nutnou prací, svým známým dá třeba mrknutím oka na srozuměnou, že ho čeká lepší zábava. Leon viděl v duchu to krásné, útulné hnízdečko, koutek skrytý, jak zavátý, tak daleký protivného ruchu světa, koutek plný citového tepla. Luisa přiběhne mu podvečer vstříc, ovine ho svými rameny, uvítá ho jak svou spásu. A štěstí potrvá, jak dlouho potrvá láska.

„Štěstí přišlo, nevíme odkud — a snad odejde,“ řekla kdysi Luisa. I láska přišla, a snad zase odejde a nevíme kdy a kam. Nemožno přísahati lásku věčnou, neb láska nezávisí od vůle lidské. „Zůstane-li Luisa i v novém tom okolí tou samou, kterou je nyní?“ Ta otázka se mu posléze namanula. Kdyby se tak v tom novém okolí stala podobnou všem těm ostatním! — Pomyšlení to zavadilo jak nepříjemný úder o jeho mozek. —

„Konečně jednou vás potkávám!“ Tato slova, provázená hřmotným smíchem, vytrhla Leona ze snění.

Baron Bubna zůstal blíže nárožní svítilny udiven státi před ním, vztáhl obě ruce proti Leonovi a obrátil se pak důvěrně k mladé švadleně.

„A což, slečinko, je slečinka pořád ještě tak přísná, jako byla tehdy, když jsem jí přinesl bonbonièru z Drážďan?“ Francouzsky dodal pak rychle k Leonovi: „Ale jaká to neopatrnost — jste věru mladším nežli jste — jak můžete se s tím děvčetem ukazovat veřejně na ulici — což nenalezáte jiné cesty — sapristi — jaká to neopatrnost!“

Leon podíval se na barona zuřivě a řekl úsečně a ostře: „Zavděčil byste se mi velice, kdybyste slečnu i mne ušetřil svými vtipy. S Bohem, barone — na shledanou!“ (Dokončení.)

Básník.

Moc dala jsem ti v lidské hrudi,
jež každý odpor kruší,
jež nadšení a slzy budí,
a lidskou chvěje duší.

Adam Asnyk.

A hned tak národ mne nezapomene,
jáť vzbouzel lýrou dobré pocity,
jáť užitečným byl jsem veršů krásou,
ıkal o milost, kde strádal ubitý.

Alexander Puškin.

„Já pěju bol jak čirou skutečnost,
ne přelud pouhý, který ze snů vzrost,
a z drzé rozkoše se nenutím
ve trýzně jho, jež cizí citům mým,
však cítím, kterak s bídou spřízněný
v ní tkvím tak všemi srdce kořeny,
a bída cizí vtéká ve hruď mou
jak proudy deště v studnu hlubokou,
tam zhoustnou pak, a kdo se napije,
ten nápoj ostrý, hořký zažije . . .“

Tak básník zpověď duše svojí pěl.
Jej bohatý kýs občan uslyšel,
i zželelo se básníka mu hned,
že zlato vzal a k němu kroky ved.
Tam zaklepal a v pokoj vekročil,
jenž spíše hrobem duším živým byl,
tak smutný, temný, nevlídný byl on,
že boháči hned na rtech zazněl ston.
To divný byl a směšný Uměn chrám!
V něm s Musou svojí básník bydlil sám.
Ta Musa jeho — cár, nemoc a hlad,
stín věčné bázně na ni šcrem pad,
a kol jen černá zeď se rozpíná —
ni zlatý rám, ni v oknech květina.

‚Jsem přítel váš‘, tak spustil dobrý host,
‚mně štěstí přálo zlata víc než dost,
však měkké srdce nosím v prsou též,
a dávno zvrátil předsudků jsem věž.
Mne mrzí to, ba mně je toho žel,
že tolik již jste tady utrpěl
a trpíte — kdo osud promění?
Však vaše touhy dojdou splnění!

Jak vidím, byt váš není veselý,
ký div, že lýry hlahol rozchvělý
pak není zladěn v sladké něhy zvuk,
že nástroj to jen trýzní, hněvu, muk.
My chcem však písně plné života,
v nichž vzletná míza jarem klokotá,
to píseň pravá duší, srdcí buď,
v níž bratří rodných okřála by hruď.
Ať nadšení v ní, víry skví se hrad!
Já, pane, službu prokážu vám rád.
Zde zlato máte, myslím, dost ho jest,
a málo-li, dál dám se citem vést
a přidám ještě — — požehnej vám bůh,
též oko zamhouřím, když splatím dluh
snad nějaký — — tož rychle, ruku sem,
hle, to zde dávám s blahým pocitem.
A pak již spějte odsud do světa,
kde jedině jen blaho poletá,
kde slunce, vzduch a teplo, věčný ples,
tam ožijete znova ještě dnes.
Vám prchne s čela starých vrásek roj,
a z duše hořkost, hněv a nepokoj.
Jen pryč, jen dál! Tam kyne divadlo,
tam hotel, park, v nějž květů napadlo,
kde v jezírku sní hejna labutí
jak stíny vážné, tiché, bez hnutí,
a stranou malá, řecká vila ční . . .
Tam vládne sladké ticho půlnoční,
to stlumí dupot ženských nožek dvou,
a skryje lože měkkou pokrývkou . . .

Či do museí chcete bohatých,
kde září rozmařilých věků pych,
neb do heren, kde karet šustí směs,
kde štěstí Rotšilda z vás stvoří dnes?
Jen spějte, kde dlí láska, kypí číš,
ji bílé rámě zvedá k retu výš,
kde píseň zvoní lehká, veselá,
a v plamen šlehá touha nesmělá.
Či v plesový snad chcete zářný sál,
kde víří žhavý, prudký karneval,
kde v skelné hlati dívčí tělo vlá,
kde zlato lustrů meteory plá?
Tam sladká hudba smysly opájí,
tam sní se duši hříšném o ráji . . .

Vy mlčíte? Nuž na cestu snad v mžik
se chcete dát, snad žhavý na rovník,

či v Paříž, Brussel?... Vše, co žádá vznět,
si přejte, dnes vám otevřen je svět,
a bezdno slastí, vášní, lahody
a srdce umění i přírody.

Jak těším se! Až vrátíte se zas,
to skvostný ducha bude potom kvas,
jak znovu vaše píseň vytryskne
a zazní bujně, slastně zavýskne
a zazvoní jak zlatá řecká číš,
kdy ohnivé z ní víno vzkypí výš,
a ženský náramek jí dotkne se.
Tu tisíc srdcí k vám pak zvedne se.
Jak těším se! Však nechci vděčnost mít,
jsem gentleman — to nesvolí můj cit,
jen jednu píseň, která burácí,
a vzpruží k lásce, žití, ku práci.
To budiž můj pak za vše celý vděk.
Nuž prosím, čekám na váš rozsudek!‘

A básník naň své oči vytřeštiv
děl: „Pane, velký, vzácný zřím tu div,
vy bohat jste a k nuzným shovívav,
jak málo kdo z těch našich slavných hlav.
Však, pane, já vám nerozumím dost,
a myslím jen, že zmýlil se pan host.
Mně poklady své, pane, byste přál?
A co bych potom měl tu ještě dál?
zda samoty mé libovonný květ
a zpěv svůj — ptáčka, který volně vzlet?
Ne, nejsem stvořen k vašim rozkošem,
jsem zcela jiný, jiný v srdci svém,
a nejsem schopen jinak nadšení,
než z bídy jak a bolu pramení.
Když tíha má a bolest bratří mých,
těch zjařmených, těch sešlých, zlomených,
jichž hrozné neštěstí snad netuší
ni sami oni, — tvrdé, bez duší
je davy štvou jak podlou, nízkou zvěř,
když bolest jich v mé duše vnikne šeř,
když umírám, pták opuštěný kdes,
jenž opozdiv se večer, k zemi kles,
tu z nitra mého tryskne potom zpěv,
v němž hoří, bouří čistá srdce krev.
A nechť, kdo šťasten, zpěv můj neslyší,
kdo nešťasten, ten ke mně pospíší,
jej pochopí, jak bratra obejme
to obětavé, věrné srdce mé.

Vy, pane, dejte jiným zlato své,
to těm, jež touha malicherná rve,
těm prázdným duším, pochlebníkům svým,
jež jako býlí lnou jen k šťastnějším,
těm slabým srdcím, jež se lekají,
kdy bouře žití kol se vztekají.
A chcete-li, tož chudým dejte je,
ať v tmu jim skane úsvit naděje.
Však mne, mne, pane, ušetřete tím,
jen tolik vpište v paměť citům svým:
Jeť poesie strom, jenž v srdci jen
tak hluboko je, do dna vkořeněn,
bouř svědčí mu a nuda prokletá,
a opuštěnost, nouze, samota,
a vše, co vy zde bídou zovete.
Tam on se daří, v tvrdé půdě té.
On roste z krve — cypřiš ze hrobu —
a smutnou, mraznou má jen podobu.
Kdy myšlénky blesk vrazí v jeho peň,
on vzplane — strašná, slavná pochodeň,
toť oltář pak, tu hovoří bůh v něm,
jak z hořícího keře s Mojžíšem.

Toť velebné jsou, svaté hodiny.
A za okamžik toho jediný
kdo básník pravý, zlata nechce třpyt,
ba poklady ne všeho světa vzít!"

Aug. Eug. Mužík.

Z obrazů Rembrandtových:

SAMSON HROZÍ SVÉMU TCHÁNOVI.

Hlodavec.

Napsal F. S. Holeček.

iž jako hoch byl Pavel Arnold výstřední povahy, náruživě nastupující na splnění všelikých svých choutek, velice nestálý a zaujat hned tou hned onou myšlénkou, jež mu kmitla lebkou. Jako čtrnáctiletý gymnasista vhloubil se v tajnosti církevních obřadů a v černém volném rouchu, v němž jakoby se byl chtěl přizpůsobiti kroji té které řehole, klečíval celé hodiny před improvisovaným doma oltářem, neblouzně o ničem jiném, než o mnišském životě a uzavřenosti klášterní. Po celá dvě léta budoval si·takto před vnitřním zrakem malý ráj štěstí protkaného modlitbami na drsném klekátku a hrou na housle; až přísnější studium zejmena přírodních věd způsobilo náhlý a úplný převrat v duši a smýšlení hochově. Stará hříčka byla zapomenuta a Pavel, jakoby byl znovu nalezl svoji čilosť, pobíhal vesele po stráních ve vůkolí města v průvodu soudruhů. Zabrán poslední zkouškou na gymnasiu a chystaným krokem do velkého světa, zapomněl úplně na blouznivé myšlénky chlapeckých let a za souhlasu otcova chystal se ke dráze právnické.

Volný život studentský a styky s novými lidmi, s umělci, v jichž společnost Pavel zapadl, přivodily druhý převrat. Jiné otázky, jiné zjevy, vábnější záhady, než jaké ukládány pod čísla paragrafů, přeletěly pod jeho lebkou.

Pavel, který byl nevšedně nadán, sešel s práv, vrhl se vzdor odporu otcovu na filosofii, zahloubal se do chmurných závitů ducha Schopenhauerova a současně dal se zapsati na konservatoř. Staré nepokojné sny pod změněnou formou zavlály opèt jeho duší. Před rozžhavenou jeho duší vyvstávala reformátorská sfinga Wagnerova; chtěl k ní vyspěti, chtěl stejně oslniti svět mohutností mluvených tonů.

To trvalo čtyři léta. S absolutoriem filosofické fakulty v kapse a opouštěje současně síně konservatoře stanul před veřejností. Některé drobné úspěchy, mistrné ovládání nástroje a různé kratší skladby, prošlehnuté ohněm genialního nápadu, pak rozsáhlá známost otcova a vlastní sličný zevnějšek učinily jej ve společnosti a na produkcích osobností hledanou. Avšak uprostřed prvního opojení, uprostřed prvních úspěchů padl mu náhle do duše stín nedůvěry v sebe, vzniklé z neúspěchu drobné suity, jíž nechtěla kritika porozuměti. Byly chvíle, kdy odvrhal housle, nedbaje domluvy přátel, kdy odmetal papír, na němž ve zmateném neladu černaly se body nového embrya skladby, z pravidla nedokončeného. Chmura omrzelosti a únavy věšela se na jeho čelo. Zůstav chladný k ženám a nemoha se ve chvílích duševní skleslosti rozehřáti kouzlem tvůrčího opojení, pociťoval těžce stav opuštěnosti. Ponuré myšlénky zapadly zase do jeho duše. Zabral se znovu do čtení filosofů, avšak brzy

unaven odvrhl knihy. S úžasem hleděl otec na změnu v jeho tváři, jež věstila tajemné nějaké převraty, které se dály v jeho duši. Skutečně osmadvacetiletý muž vrátil se k dávnému mystickému blouznění a konečně svěřil se matce, že hodlá uskutečniti sen svých dětských let a vstoupiti do řehole. Tentokráte však vzepřel se otec vší silou své autority dospělému mladému muži, jehož nestálosť a duševní ochablosť jej bolestně překvapovala. Naděje jeho upjaly se na ženu. Opatrná, rozšafná manželka, mající s dostatek porozumění pro zvláštního ducha Pavlova, mohla syna jeho opříti ve chvíli skleslosti a zachrániti jej jako člověka i jako umělce.

Syn překvapen z prvu myšlénkou otcovou odporoval, namítaje, že nemá postavení, že nedovedl by ženu uživit; ale pod nátlakem rozhodné vůle otcovy povolil, a ani nevěda jak ocitl se po boku útlého, zdánlivě nepatrného děvčete šedých zkoumavých očí a drobné, jakoby pevnou vůlí a mírnou rozhodností oživené tváře.

* * *

Byla to vzdálená příbuzná mladého muže, jež mu kromě svých osmnácti let přinesla věnem rentu obstojné výše, praktický rozhled ženy neblouznící po idealech a střízlivé, ano příkré posuzování skutečnosti. Jmenovala se Anna, a všední to jméno jakoby úplně přilehalo k obyčejnému nepatrnému zjevu jejímu, jenž závodil se služkou při úklidu, kde v prostém šedivém oděvu a bílé široké zástěře se skříženými na zádech šlemi pobíhala čile jako nově přijatá panská, jež se snaží získati si přízeň velitelky. Celý zjev její představoval harmonii šedých a bílých barev, v jichž směsi obrážel se mdlý plavý vlas a ubledlá pleť obličeje, oživeného šedou zřítelnicí s černou pronikavou čočkou. Když se Pavel s ní zaslíbil, dala lhostejnými slovy na jevo své potěšení nad uměleckými úspěchy bratránkovými, oživla však ihned při otázce, jak jest s jeho zkouškami a kdy hodlá získati hodnosť doktora filosofie.

Zaražen odvětil Pavel, že na to vůbec nepomýšlel.

„Ale bylo by to mým přáním,“ odvětila s protivně lichotivým úsměvem a přece tak prostě a nevinně, že to Pavel měl za pouhou ženskou marnivost a ješitnost naivní dívčí duše, nemoha se domysliti, že by láska osmnáctiletého děvčete mohla býti tak vypočítavá, aby schovávala za svými slovy určitý záměr. Leč přání to se opakovalo a vysloveno bylo konečně jako důtklivá rada, a mladý muž, který čím dále tím více opouštěl květné pole svých snů, vida za to nepřetržitě před sebou výmluvné oko dívčino, jehož kouzlu vždy více podlehal, jal se zprvu žertem pak opravdově obírati se přípravou k první přísné zkoušce. Nelíčené účastenství, jaké jevila Anna k jeho studiu, vrátilo mu lásku k zanedbané věci, pohánějíc ho zrychleným tempem vpřed. Vyrozuměv z řeči její, že by od oltáře chtěla kráčeti jako choť universitou diplomovaného doktora, usmál se po straně skromnosti jejího přání a pracoval s chutí dále, aby ji překvapil. Nebyly ovšem všecky dny stejné, někdy cítil se mocně poháněn ke své umělecké činnosti a v takových chvílích zdálo se mu, že se mu protiví vše, celý jeho způsob života i dívka, kterou mu vyhledali, a jíž k vůli provádí takovouto duševní sebevraždu. Ale na konec pohodiv

hlavou myslil vždy u sebe: ba, rok není věkem a do roka jsem hotov i ženat, načež budu moci v klidu pracovat; až bude mít Anna doktora, zatouží po umělci, a bude mne pohánět ještě více a konec konců její myšlenka není špatná: doktorský diplom je pěkný štít, jenž bije stále ještě silně do očí hlupcům tohoto světa.

* * *

Minul rok, Pavel promovoval a oženil se. Jaro vplétalo se kouzelnou písní lásky, v níž se stápěla všecka příroda, ve chvíle jeho líbánek a vlažný jižní vítr zanášel k novomanželům vůni kvetoucích oranží a olivových hájů šťastnějších krajin Italie, jejichž jasnou zelení je vedla cesta. Pavel byl úplně šťasten ve svých skromných nárocích snivého hocha, ale přece jej zaráželo, že ve chvílích, kdy stanul před nesmrtelnými výtvory ducha, před divy přírody, uchvácen a potápěje se v němé nadšení, stála vedle něho jeho žena s okem netečným, přebíhajícím po sochách a obrazech v unavenosti štěstím syté maloměštky beze všeho porozumění pro jeho záchvaty enthusiasmu, což působilo vždy jak studená sprcha do proudu vášnivých jeho slov. Na štěstí byly to jen prchavé dojmy, a Pavel ponořen v půvaby cizího kraje, cítě zvláštní sílu vyrůstati znovu v duši při tom letu s místa na místo, z kraje do kraje a zpět k domácímu krbu, tušil, že navzdor všemu našel opět šťastně ztracenou svoji svěžesť a energii umělce. Staré sny zavířily opět jeho lebkou, staré illuse zaskvěly se opět v duhových barvách před jeho duševním zrakem a Pavel, starý Pavel jiskřil opět okem jako za dnů, kdy spoutala, zmámila jej hudba Wagnerova.

Bylo po libánkách, novomanželé vrátili se z dvouměsíční cesty, a Anna zvyklá tomu z domova, jakoby dosud ostávala pod dozorem matky, procházela již od časné hodiny ranní pokoji, uvádějíc různé nejnepatrnější maličkosti — ke komickému až mnohdy zoufalství služčinu — do pořádku s neustupnou přesností.

Mladá paní jevila velikou spůsobilosť zahrnovati služku přívalem rozkazů, a ježto sama nelenila, bylo na děvčeti, aby se činilo dvojnásob.

O desáté bylo vše ve vzorném pořádku, a mladá paní, vyměnivši zástěru, odebrala se do pokoje Pavlova. Když vstoupila, odložil péro a s úsměvem přivinul drobnou postavu ženinu na svá prsa.

„Nejsi, Anninko, unavena, vždyť tě slyším snad již od šesté kutit po pokojích,“ vítal ji se smíchem.

„Nejsem, zajisté ne,“ odporovala, když ji přitáhl na svůj klín... „Ale dovol, co to píšeš?“ A mladá paní nahlédla zvědavě do dvou, tří archů, jež popsány ležely před ním.

„Ah, libretto, chci zpracovat děj, o němž jsem ti vyprávěl, a napsati k němu hudbu.“

Mladá paní nepatrně pozdvihla drobnou bradu se staženými rty.

„Pavlouši,“ obrátila řeč, „chtěla jsem ti navrhnout, abys se ucházel... o nějaké místo na škole... tatínek by to již zařídil,“ dodávala loudavě s nejistotou ženy, ohledávající půdu.

„Jak to...?“ trhl sebou mladý muž ulekán.

„Chtěla jsem ti to již dříve sděliti,“ vysvětlovala, a z nejisté, poněkud popletené řeči její vyšlo konečně na jevo, že s otcem, jenž byl členem zemské školní rady, již se smluvila, aby Pavel zadal o jakékoli místo na škole. Jednalo se jen o to, aby měl zkušební rok, to ostatní papínek prý již zařídí.

Pavel s úžasem hleděl na ženu, jež čím déle mluvila, tím jistěji se proslovovala končíc s důrazem, že nutno, aby on, jenž je nadán a má dobrou representaci a záviděníhodné styky, propracoval se přece ke kariéře, jež by odpovídala výši jeho ducha; co však s tím uměním zde, které je jen hříčkou, nevedoucí k ničemu dobrému a končící často hladověním a zapomenutím!

Poslední slova její vyloudila smích z jeho hrdla, jak ji viděl tak nepatrnou v šedivých jejích šatech s bělostnou zástěrou panské a s gesty mudrující dámy z buffetu. Cosi jakoby jej odpuzovalo od této střízlivé, zajisté krejcary i modlitby počítající bytosti, a první nesouhlas s názory ženy, jejíž nápady považoval dosud za příliš dětinské, než aby jich byl dbal, zapadl ostře do jeho duše. Ve příkrých úsečných slovech odmítl návrh její, jakýsi nepříjemný strach otřásl jím zároveň při představě duchamorné práce, k jaké jej chtěla připoutati.

Zaražena a pohněvána příkrým odbytím vzdálila se mladá paní, a Pavel volal za ní pobouřeně: „Nikdy, nikdy, chci zůstati neodvislým,“ mrzut odložil nadobro péro, a v plachých, nejistých představách, zapuzovaných chvílemi neustupnými vzpomínkami na návrh ženin, mihal se mozkem jeho celý průběh děje zamýšleného hudebního dramatu, k němuž jakoby slyšel současně roditi se v duši své hudbu plnou výrazných motivů, rozvinujících se a usínajících ve zvučné tříšti akordů. Chopil se péra. Učinil několik nerozhodných pokusů, četl je nespokojen, papír zahemžil se škrty, a mladý muž odhodil péro. Nálada dne byla ta tam. Vedle z pokoje zněla váda ženina se služkou a komandování: „Marjánko, ten smeták držte lépe, pevněji; osobo, vždyť jste všechen prach nechala na zemi!“

* * *

Následovalo několik dní nečinnosti, zahálky. Pavel viděl neustále pátravé, pronikavé oči ženiny, ty oči, jež se mu kdysi líbily pro bystrost duševní, která jaboby jimi byla sálala, a jež mu teď byly nepohodlny, jichž němé otázky se bál, chvěje se děsem před možným uskutečněním plánu ženina. Konečně se opět vzchopil a chvatně jako štvaný dokončil libretto. Odlesk jasnější nálady rozestřel se po jeho tváři, jako vždy, když podařila se mu práce, a v záchvatu radosti objal ženu, jež k němu vstoupila do pokoje, zatočiv jí do kola.

„Prosím tě, blázníš, Pavle,“ odstrčila jej, „co je s tebou?“

„Dokončil jsem libretto, . . . teď dám se do ouvertury, kterou již mám promyšlenou . . .“ Mnul si ruce maje vzezření rozveseleného hocha.

„Dříve tuším by bylo lépe, napsati těch několik řádků žádosti na zemskou školní . . . Mně by to aspoň bylo milejší.“

„Anno, pro boha, nekaz mi zase den . . .“

„Tedy mi slib, že užiješ nejbližší příhodné chvíle . . .“

„Slibuji... slibuji...“ jistil Pavel rychle, v okamžiku dobré nálady, kdy byl ochoten ke všemu a podával jí ruku, jen aby se zbyl jejích upřených pohledů, jež chtěly z něho vynutit souhlas. Sliboval ani nevěda hrubě, že slibuje. Byl všecek zaujat svojí myšlenkou, jež náhlou září pronikla jeho nitro a vznášela se před ním v růžovém hávu illuse. Poněkud unaven spěšným psaním, pocítil touhu vyjíti ven, přenésti své sny, které jej v úzké prostoře pokoje stísnily, v širší rozměry volné přírody, smísiti je se zpěvem ptáků, se zlatem slunečních paprsků a svěží zelení stromů.

Navlekl spěšně kabát a odcházel úkradem jako plížící se zloděj, v nevysvětlitelné obavě, že jej žena zastaví otázkou, kam jde. Leč tato nezdála se hrubě starati se o jeho okamžité nápady, a sotva že vyšla z jeho pokoje, již opět zaléhal za ním její hlas, na vzdor mladistvé svěžesti nápadně suchý a ostrý jako celý její zjev, jenž připomínal nepatrnou, zakrsalou květinu, vzrostlou na rumišti a zvyklou drsné půdě a drsnému okolí.

Pavel, vskočiv do tramwaye dal se dovézti do Stromovky a chvatně kráčel podél cesty pro jezdce až k restauraci, kde sklouzl průchodem pod silnicí do středu růžového sadu. Růže byly právě v plném květu, a vzduch, zvlhlý nedávným deštěm, byl přesycen těžkou jejich vůní smíšenou s vůní fial. Pavel kráčel volně podél řady útlých stromků, hlavu maje plnu rozkošných vidin a zvuků: mocné chorály, výkřiky vzteku, milostný šepot, jasné trilky škádlivého děvčete, jásavý dvojzpěv svatební, vše to vyvstávalo pojednou hotové, nehledané a přirozené v jeho duši, tonoucí v záplavě tonů a harmonické hře barev.

Několik málo lidí procházelo se pěšinami neb odpočívalo na lavičkách, leč i ti byli mu obtížni. Ve svém neklidu pustil se rychlým krokem do zadní části sadů, za náspem, kde táhlo se dlouhé, pusté stromořadí, a kde noha bořila se do hlubokého písku. Nedbaje, že tu byla chůze dosti namáhavá, přecházel bez ustání sem a tam stromořadím. Myšlénky zvučely mu hlavou a bezděky pudily k pospěchu jeho kroky, tak že konečně upachtěn stanul uprostřed stromořadí stíraje pot s čela, jako probuzen z bouřlivého snu.

Vystřízlivěv poněkud obrátil se na zpáteční cestu.

V několika dnech na to dokončil ouverturu zamýšlené zpěvohry a započal první akt.

Paní Arnoldová byla z oněch prakticky vychovaných dívek, jež nepokazí ani dávka sentimentalismu, kdysi jim v klášteře vštípená, které při vší energii svého ducha neznají hlubších vášní, a dovedou se obírati a zajímati se pouze o malichernosti a nejvýše snad ještě o všední, denní práci ženy. Říká se jim domácí skřítkové, šedivé sestry, Marty. Jednou z takových byla pí. Arnoldová. Při své neúnavné píli od časného jitra, kdy proháněla se pokoji, aby vše bylo v pořádku, dbajíc se vší rozhodností o zevní lesk každého jednotlivého kusu, jakoby ji byl každý zvláště k srdci přirostl, ve svém šedivém úboru s věčně bílou zástěrou o šlích, s drobnou svojí postavou, s bledou pozornou tváří, pronikavýma očima a pečlivě nadělanou účeskou, podobala se automatické loutce, jež den ode dne tutéž práci koná, tytéž kroky odměřuje bez jakékoli starosti

o vedlejší svět. Obor jejích myšlének byl málo obsáhlý; za to však myšlénka, pro kterou se zaujala, a jež ovšem byla vždy rázu naprosto praktického, neopouštěla ji, dokud nedošla uskutečnění. Houževnatosť a neústupnosť, spojená s vytrvalostí hlodající nepatrné myši, přiváděla ji až dosud vždy k cíli, a zatím co napadená oběť, buď kdokoli z rodiny neb manžel její, vzdorně se bránila nápadům a výmyslům jejím, zůstávala chladnou a klidnou, s bezstarostnou svojí čilostí nepatrného hlodavce, jenž vůkol pobíhá jsa si jist svojí nepatrností, která jej činí zpola neviditelným, a bez překážky provádí dále svoji rušivou práci.

V prvních chvílích, než ji Pavel aspoň částečně prohlédl, — a trvalo to hezky dlouho při jeho úplné bezstarostnosti a nevšímavosti k jednání kohokoli druhého, — měl tyto nápady její za rozmary zhýčkaného děcka, jimž se možno vysmáti a nejvýše umlčeti je v polibcích. Avšak později, kdy již pozoroval neustupnost její a kdy stále mu fičelo kol uší: „Přála bych si to důtklivě . . .“ „Je to nezbytné . . .“ „Pavlouši, nezapomeň, žes slíbil . . .“ rozmrzen se vzdorem bránícího svoji neodvislosť člověka počal nastupovati na ni příkře. Spory o nejnepatrnější maličkosti, o kus záclony, o barvu koberce, o přemístění piana počaly se míchati ve všední jejich rozhovory, za to pak mlčelo se o hudbě a umění, kde nešetrné poznámky mladé ženy a lhostejnost její Pavla urážely, takže nechtěje býti drsným k ženě a odbyti ji s troškou jejích nejasných, zmatených představ, zabočoval raději vždy více a více na pole nejvšednějších a konečně i nejsobečtějších otázek. Hovory obou, jež ostatně řídly, počaly se točiti kolem otázek vedra a deště, kolem otázek, co bude k obědu a kde se bude večeřet j. p.

Ale tím vším nedala se pí. Arnoldová másti a nezapomínala na svůj plán, hledíc Pavla přiměti k tomu, aby žádal o místo.

„Až budu hotov,“ odpovídal vyhýbavě, jen aby měl pokoj. A když mu vytýkala, že promešká třeba nejpříhodnější dobu a místo, pokrčil jen rameny. Odpor, jejž počínal cítiti k ženě, mizel zapomenut ihned v zápalu práce a nemohl se rozvinouti k vydatnému paralysování její snahy.

Jednoho dne vzkázal tchán, aby Pavel nemeškal podati žádost. Rozčilena poněkud jala se paní Arnoldová přecházet pokojem, nevědouc, jak by na chotě nejlépe vypadla. Nutit jej, aby usedl a žádosť sám sestavoval, bylo by marno, to tušila, a se chvatem praktické ženy počala se přehrabovati ve svých knihách, v nichž šťastně nalezla jakousi knihu formulářů. Dle ní dala se sama do sestavování žádosti. Vedle v síni zněly přitlumené zvuky piana, na nichž Pavel zkoušel průvod k závěrečné arii svého hrdiny.

S komickou vážností ve své drobné, bezbarvé tváři přenášela sestavená slova na papír, hledíc svému drobnému a pečlivému ženskému písmu dodati větší ostrosti a rázovitosti v tazích.

„Ostatně Pavel je stejný titěra se svými háčky a kroužky,“ upokojovala se, „nemusím mít právě strach, že se bude písmo od podpisu lišiti . . . Curriculum vitae? . . . to neznám; ale musí mně je nadiktovat, jen co budu mít podpis.“

„Pavle, nebudu tě vytrhovat.“ A mladá paní vsunula hlavu do dveří manželovy studovny.

„Co mi chceš?“

„Mám zde dopis od tatínka.“

„Přečtu si ho při svačině,“ odbýval ji mladý muž rozmrzele.

„Ale je to nutná věc, Pavlouši, dojista nutná,“ dokládala, stojíc již za ním a svítíc nepříjemně svýma šedýma očima.

Pavel odtrhl péro a jal se čísti list.

„Poslyš, Anno, což mne tím nepřestaneš trápit . . .?“ vypukl konečně rozhorlen. „Toť přece již přílišné; jsi horší než umíněné děcko. Mám tedy k vůli ženskému rozmaru zahrabat sebe, svůj talent do prachu školních síní?“

„Jsi tím jist, že máš talent?“ tázala se mladá žena zpola naivně, zpola ironicky.

„Mluvím o něm teprve, když mne jiní ujistili.“

„A je ten tvůj talent rozhodný, rozhodný tak, aby pronikl?“ zatínaly se dále svěží bílé zoubky do křehké látky illusí mladého muže.

„Myslím, že ano,“ volal Pavel, pobouřen pochybností z úst bytosti tak blízké.

„Nuže a myslíš . . . jsi sobě toho jist, že skutečně u obecenstva pronikneš, že budeš pochopen, že nestihne tě pokořující odmítnutí?“

Pavel vyjel na židli při těchto téměř patheticky pronesených slovech své ženy, jež hrála zcela klidně v jeho vlasech. Jak mohl věděti, zda setká se práce jeho s uspokojivým výsledkem? V duši jeho ovšem hrálo a stkvělo se vše nejskvostnějšími barvami; ale budou-li také tak hledět na práci střízlivé zraky obecenstva? To říci si netroufal; a přece v jeho hrudi volal silný, neumlčitelný hlas: budou, budou!

Anna přešla k pianu a pokračovala svým chladným tonem dotěravé jistoty: „Říká se, že hudebník nejlépe pozná vady své práce při provozování jinými lidmi. Zkusme to, Pavle! . . .“

„Nuže, . . . hrej . . .“ vzkřikl mladý muž divoce, vytýčiv se před židlí. Prsa jeho pracovala těžce v bouři pochybností.

Poněkud nejista svým výsledkem a vidouc muže na vrcholi rozčilení váhala Anna.

„Ty jsi rozčilen, Pavle,“ pravila konejšivě: „doufám, že se nedomníváš, že bych tě chtěla zlehčovat? Nechme toho, až se upokojíš; nebyl bys bez toho s to sledovat hru.“

„Jen hrej . . . žádám tě za to,“ odvětil drsně a klidně na pohled, ač hlas jeho se zachvíval tlumenou bouří hněvu proti ženě, u níž marně hledal aspoň stín porozumění pro svoje snahy, a jejíž zoufale střízlivá mysl držela se jen bahnité půdy protekce, po níž dle jejího zdání bylo lze kráčeti s plnou jistotou.

Se zimničním rozechvěním srovnal listy napsané partitury na pultě a s utajeným dechem jal se naslouchati zvukům, linoucím se z pod prstů hrající ženy.

Ihned z počátku zarazilo jej střízlivé pojetí úvodu, jenž pod jeho rukou vždy snivě šelestil, a duch jeho se bouřil proti tomuto chladnému stiskání klapek jako koštěných knoflíků jednotvárně, bez ducha zvučících

elektrických zvonců i nemohl pochopiti drsnost života, jež drala se zde v jeho melodie všední, střízlivou svojí intorpretkou. Ale dosud byl si jist a nechtěl se vzdáti naděje. Upjal tím pevněji pozornosť svou na linoucí se tříště akordů, stíhal přesnosť přechodů, stopoval polet rozmarných motivů až ke třetímu jednání.

Tu pojednou — falešná, nemožná spleť akordů; s dějem nesplývající, pochybený výraz situace. A již se řítila celá stavba před jeho vytřeštěným, nevěřícím pohledem jak domek z karet. Neposlouchal dále, co zvučelo ve strunách pod klidně, odměřeně se pohybujícími prsty jeho ženy; hlavou jeho zněl jen zachycený motiv z písně pastýřů, jimž odpovídal vzdalující se hlas soudruha . . . Ne, bylo to pochybené, vskutku nemožné. Jak jinak si to vše představoval! Sklamán svěsil hlavu.

Mladá paní, jakoby byla vytušila proměnu, jež se dála v duši manželově, ozvala se po způsobu mazlících se žen: „Pavle, mohu již přestat?“ Nečekajíc odpovědi přerušila se u prostřed hry a šustíc svým šedým šatem usedla mu jako malá holčička na koleno.

„Pavlouši, . . .“ dodávala, jakoby chtěla žertovati svým suchým hlasem; ale nezvedlo se jí. Odtrhla jeho ruku od čela a přichýlila k sobě horkou jeho hlavu, jako by ji chtěla konejšiti. Na chvíli procitla v ní soucitná, milující žena, jež chápala bolesť svého muže.

„Nu, Pavlouši, nesmutni, snad se to dá ještě opravit,“ utěšovala jej; „třeba jsem já vinna, že jsem nedobře hrála,“ dodávala, přetřevši mu lehce rukou čelo. Když neodpovídal, zamyslila se na jeho prsou, kam ji byl přitáhl ovinuv ruku kolem jejích boků v náhle pocítěné potřebě, míti vedle sebe někoho, když se viděl tak osamocen a oloupen o všechny své illuse.

Pohnutí mladé ženy však rychle pominulo a s úsměvem vyvinula se mu z rukou.

„Poshov chvíli!“

Pavel zahleděl se za ní vytřeštěným zrakem, jak zavlály šedivé šaty její ve vedlejších dveřích, jimiž zmizela a hlavou kmitla mu představa neklidné sem tam pobíhající myši ve věčně šedém neúhledném hávu se zoubky drobnými, ale ostrými a pohotovými k neustálému hryznutí.

V tom vcházela paní Arnoldová již zase do dveří, v rukou držíc stylisovanou žádosť.

„Pavlouši, pěkně tě prosím, nezlob se na mne, a nevysměj se mi! Vím, že tatínek to myslí upřímně, a že chce, abychom byli úplně šťastni; nemohu mu tedy zazlívat, a ty také ne, že se stará. Protože pak čas kvapí a ty máš jiné myšlénky v hlavě, napsala jsem tu nepříjemnou věc za tebe sama, jen ji, prosím tě, podepiš. Uděláš to . . . viď . . . vždyť jsi mi to slíbil.“

Pavel mlčel, ale hlavou probíhala mu dále představa drobné šedivé myši a zapomenuv na vůkolí, zahučel pro sebe: „Hlodavec!“

„Pavle . . .“ a mladá žena chopivši jej za čelo zdvihla k sobě skloněnou jeho tvář.

„Hlodej, hlodej!“ zahučel k ní vzhůru s kalným, vytřeštěným okem a pojednou chytil se oběma rukama za hlavu. „Bolí mne hlava, není mi dobře . .“

Byl to začátek nemoci, která druhého dne zjevně propukla.

* * *

Zbývá jen ještě několik slov. Pavel, zotaviv se po nemoci, jakoby byl pozbyl vlastní vůle, dal se úplně vésti svou ženou, jež znamenitě dovedla léčiti jeho tělo, ale nedovedla vyléčiti jeho duši. K hudbě pojal přímo chorobnou nenávisť, a tím spíše podlehl návodu ženinu, aby podal žádost o místo. Asi po pěti létech jmenován skutečným profesorem; načež dosti brzo, díky vydatné protekci, stal se řiditelem gymnasia a členem zemské školní rady, kde zasedl po boku tchánově.

Sen paní Arnoldové byl vyplněn.

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti. Píše Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

Před nějakým prázdným dnem kutili jsme jednou místo studií zase všelijaké neplechy, když tu z čista jasna otevřely se dvéře musea a pan prefekt objevil se nenadále před námi, vnikaje jediným bystrým přehlednutím studovny v různé ty nepravosti, jimž jsme se bezstarostně oddávali. Překvapením zapomněli jsme i víka pultů sklapnouti v čas; několik přestupníků, přistižených in flagranti, utržilo důtku a dva „vyšší gymnasisté“, dopadení s umouněnými špády v rukou, pokutováni dokonce „dietou“ t. j. ztrátou večeře.

Jak se stalo, že jsme nezaslechli na chodbě kroků prefektových? Poznali jsme hned příčinu: místo bot, jichž vrzání a klepání nám bývalo jindy výstražným znamením, měl dnes na nohou soukenné střevíce s měkkými podešvemi. Bezpochyby koupil si je pouze pro pohodlí nebo pro lepší opatření nohou proti nastydnutí při chůzi po kamenných dlaždicích zimavé chodby. Ale takový nevinný výklad nemohli jsme připustiti; pokládaliť jsme svého představeného za jakousi nepřátelskou mocnost, s níž jest nám vésti ustavičnou tajnou válku a jejíž každý krok je dobře vypočtenou strategickou fintou. A tak jsme spatřili v nezvučných střevících válečnou lesť, jíž si pan prefekt usnadnil netušené přepadání našich slabých posic.

Pomýšleli jsme arci hned na obranu. Zorganisovali jsme službu strážní; jeden z nás musel vždy přecházeti venku na chodbě a jakmile se otevřely dvéře prefektova pokoje, pospíšiti s návěštím do musea. Ale v té době, za třeskuté zimy, bylo číhání v mrazivé chodbě velmi nepříjemné, tak že jsme museli přemýšleti na jiný prostředek. Nezbylo než uložiti menším konviktistům, sedícím u obou nejdolejších pultů hned u dveří, aby nechávali pulty stále otevřeny; zdvižená víka tvořila pak jakousi krycí hradbu, tak že nemohl nepřítel alespoň při vstoupení hned celé museum přehlednouti. Ale zdá se, že prefekt po několika dnech prohlédl úskok: otázalť se přísně nejdolejších studentů, co pořád hledají ve svých pultech — a bylo po barrikádě.

Mysli tím nezdarem rozhořčené ulevily sobě alespoň pomstou. Nejostřejší tonina zosnovala spiknutí, do něhož však bylo zasvěceno celé museum kromě několika nespolehlivých nebo z udavačství podezřelých. Když pak večer nastala doba studií, namazána klika dveří zvenčí rybím (jaterním) tukem, kterýmž jsme bývali vždy hojně zásobeni, poněvadž vedle hořčičných obkladů byl hlavním medikamentem starého seminářského lékaře. Kteří z nás museli jíti ven, buď procházeli oklikou skrze dormitář nebo užívali náležité opatrnosti, aby se rukou nedotkli šeredného, nelibě páchnoucího mazu, který se utvořil na mosazné klice.

Čekali jsme netrpělivě na příchod pane prefekta. Ticho bylo tak hluboké a sluch napjetím tak zbystřen, že tentokrát nejbližší u dveří zaslechli jemný šelest měkkých střevíců, blížících se venku chodbou, a dali signál vztýčením ruky. Všechny zraky upjaly se dychtivě na dvéře. Tyto se rychlým hmatem otevřely a v nich objevila se známá štíhlá postava v klerice a černém plášti; ale tentokrát neobhlédla hned bystře museum, nýbrž zůstala státi mezi dveřmi a zaraženě prohlížela si ruku, na níž při smáčknutí kliky ucítila něco neobyčejného. Rozumí se, že jsme s hlubokým vnitřním uspokojením, arci na zevnějšek dle možnosti tajeným, pozorovali výraz ustrnutí a hněvu v obličeji svého představeného.

Následovalo ovšem vyšetřování, ale vinník nevypátrán. V takových věcech byli jsme všichni za jednoho, jeden za všechny. Myslím, že jsme křivdili až na nějakou osamotnělou výjimku i těm, které jsme pokládali za „špicly“.

Špiclovství bylo vůbec strašidlem celé tehdejší doby, obcházejícím i mimo zdi semináře. První a částečně i druhý rok mého pobytu v konviktu byl ještě policejním ředitelem pražským pověstný Päumann a také později, v době ústavní nechovala se policie k nám Čechům mnohem lépe. Jeho nástupci nechytali sice české studenty vlastnoručně na ulici a neřezali jim střapce slovanských kloboučků, ale pohlíželi na každý projev národního ducha stejně nepřátelským okem a střežili pomocí svých tajných slídičů každé jeho hnutí, vždy hotovi k zatýkání a trestání. Tajná tykadla policejní vnikala zejmena do kaváren a hostinců, ba i do společností v domech soukromých; v nejdůvěrnější schůzi toho neb onoho vlasteneckého spolku přítomna byla policie v podobě některého, leckdy na pohled nejradikálnějšího člena, jenž třeba sám ustavičně na udavače láteřil a jiné ze špiclovství podezříval. Proto vládla všude

nejistota a nedůvěra: každou chvíli se hovor přitlumoval a zraky otáčely se ostražitě kolem nebo utkvívaly podezřivě na některé osobě opodál, která zdála se nápadně bystřiti sluch. Vzájemné podezřívání bylo ve květu a mnohdy stíhalo osobu zcela nevinnou; sám se pamatuji z doby pozdější, ze svých universitních studií, že jsem léta pokládal jednoho navštěvovatele kaváren za zjištěného policejního špehouna, až jsem v něm pak seznal s překvapením muže bezúhonného a k národu svému celým srdcem lnoucího. A jak trapno bylo tehdáž člověku, když se domníval čísti v pohledu jiného takové podezření; vždyť žádný tvor na světě nebyl nenáviděnější a povrženější nežli tajný politický udavač!

Špiclovství v konviktě nebylo ovšem s politikou v žádném spojení. Týkalo se jen našich přestupků proti disciplině, mravnosti a nábožnosti. Pokládali jsme své představené za příliš dobré strategy, než aby nepoužívali v té ustavičné válce s námi prostředku tak obyčejného, jakým jsou vyzvědači v nepřátelském území; takové vyzvědače pak větřili jsme v těch soudruzích, kteří byli u představených ve větší lásce nebo častěji s nimi se stýkali. Časem i takový, který nebyl s představenými v žádném mimořádném styku, stal se podezřelým prostě svou fysiognomií nebo svým chováním; jevil na příklad rozpačitost, červenal se, když se na špicly naráželo. Byl to ovšem důvod velmi nespolehlivý. Vím, že často krev mi valem šlehala do tváře, když jsem se jen domníval, že mne někdo má za schopna té neb oné špatnosti, ač jsem se jí nikdy nedopustil.

A komu fama vtiskla stigma udavačství, nesnadno se ho zbavoval. Vytušil tu výtku z pohledů a chování ostatních, z jich šeptů a narážek, nebo mu ji některý soudruh vmetl zřejmě do tváře — avšak co měl činit? Zlobit se, protestovat — co to bylo platno? Nejrozhodnější slova jeho nedocházela víry. Jedině platnou obranou bylo dokázati svou nevinu skutkem, nejlépe nepřátelskou srážkou s představeným; ale k tomu neměl každý chuti a odvahy. — —

Leč vraťme se k večerním studiím. Návštěvy prefektovy vadily nám hlavně jen ve dni, kdy nás nepoháněla k pilnosti sama nutná školní příprava na zítřek. A takových dní nebývalo mnoho.

Nejčastěji měla většina z nás tolik práce, že nám nezbývalo času na allotrie a že jsme sami dbali o ticho ve studovně. Bylo-li někde silnějším šepotem rušeno, poručil si brzy některý ze sousedů důtklivě „Silentium!“ anebo zakročil sám „senior“ od nejhořejšího pultu, některý to z oktavánů, ustanovený oficielně za dozorce musea. Oktaváni, připravující se na maturitu, potřebovali ovšem ticha nejvíce. Kromě nich pak bývali každým šelestem podrážděni tak zvaní „dříčové“.

Na piaristském gymnasium, které jsme tehdá všichni museli navštěvovat, žádala většina professorů memorování učiva od slova ke slovu. Známá anekdota, dle níž zkoušející se táže: „Kdo se usmíval nad Řeckem?“ načež zkoušený odpovídá: „Nad Řeckem usmíval se věčné jasný blankyt,“ nevypadala u nás ani jako pouhá anekdota. Při té soustavě měli jsme všichni dosti práce, abychom se dle možnosti slovnému znění uložených příprav naučili; ale „dříčové“ přepínali věc tu do krajnosti, mumlajíce každou větu mnoho a mnohokrát za sebou, aby v ní

Pomýšleli jsme arci hned na obranu. Zorganisovali jsme službu strážní; jeden z nás musel vždy přecházeti venku na chodbě a jakmile se otevřely dvéře prefektova pokoje, pospíšiti s návěštím do musea. Ale v té době, za třeskuté zimy, bylo číhání v mrazivé chodbě velmi nepříjemné, tak že jsme museli přemýšleti na jiný prostředek. Nezbylo než uložiti menším konviktistům, sedícím u obou nejdolejších pultů hned u dveří, aby nechávali pulty stále otevřeny; zdvižená víka tvořila pak jakousi krycí hradbu, tak že nemohl nepřítel alespoň při vstoupení hned celé museum přehlednouti. Ale zdá se, že prefekt po několika dnech prohlédl úskok: otázalť se přísně nejdolejších studentů, co pořád hledají ve svých pultech — a bylo po barrikádě.

Mysli tím nezdarem rozhořčené ulevily sobě alespoň pomstou. Nejostřejší tonina zosnovala spiknutí, do něhož však bylo zasvěceno celé museum kromě několika nespolehlivých nebo z udavačství podezřelých. Když pak večer nastala doba studií, namazána klika dveří zvenčí rybím (jaterním) tukem, kterýmž jsme bývali vždy hojně zásobeni, poněvadž vedle hořčičných obkladů byl hlavním medikamentem starého seminářského lékaře. Kteří z nás museli jíti ven, buď procházeli oklikou skrze dormitář nebo užívali náležité opatrnosti, aby se rukou nedotkli šeredného, nelibě páchnoucího mazu, který se utvořil na mosazné klice.

Čekali jsme netrpělivě na příchod pane prefekta. Ticho bylo tak hluboké a sluch napjetím tak zbystřen, že tentokrát nejbližší u dveří zaslechli jemný šelest měkkých střevíců, blížících se venku chodbou, a dali signál vztýčením ruky. Všechny zraky upjaly se dychtivě na dvéře. Tyto se rychlým hmatem otevřely a v nich objevila se známá štíhlá postava v klerice a černém plášti; ale tentokrát neobhlédla hned bystře museum, nýbrž zůstala státi mezi dveřmi a zaraženě prohlížela si ruku, na níž při smáčknutí kliky ucítila něco neobyčejného. Rozumí se, že jsme s hlubokým vnitřním uspokojením, arci na zevnějšek dle možnosti tajeným, pozorovali výraz ustrnutí a hněvu v obličeji svého představeného.

Následovalo ovšem vyšetřování, ale vinník nevypátrán. V takových věcech byli jsme všichni za jednoho, jeden za všechny. Myslím, že jsme křivdili až na nějakou osamotnělou výjimku i těm, které jsme pokládali za „špicly“.

Špiclovství bylo vůbec strašidlem celé tehdejší doby, obcházejícím i mimo zdi semináře. První a částečně i druhý rok mého pobytu v konviktu byl ještě policejním ředitelem pražským pověstný Päumann a také později, v době ústavní nechovala se policie k nám Čechům mnohem lépe. Jeho nástupci nechytali sice české studenty vlastnoručně na ulici a neřezali jim střapce slovanských kloboučků, ale pohlíželi na každý projev národního ducha stejně nepřátelským okem a střežili pomocí svých tajných slídičů každé jeho hnutí, vždy hotovi k zatýkání a trestání. Tajná tykadla policejní vnikala zejmena do kaváren a hostinců, ba i do společností v domech soukromých; v nejdůvěrnější schůzi toho neb onoho vlasteneckého spolku přítomna byla policie v podobě některého, leckdy na pohled nejradikálnějšího člena, jenž třeba sám ustavičně na udavače láteřil a jiné ze špiclovství podezříval. Proto vládla všude

nejistota a nedůvěra: každou chvíli se hovor přitlumoval a zraky otáčely se ostražitě kolem nebo utkvívaly podezřivě na některé osobě opodál, která zdála se nápadně bystřiti sluch. Vzájemné podezřívání bylo ve květu a mnohdy stíhalo osobu zcela nevinnou; sám se pamatuji z doby pozdější, ze svých universitních studií, že jsem léta pokládal jednoho navštěvovatele kaváren za zjištěného policejního špehouna, až jsem v něm pak seznal s překvapením muže bezúhonného a k národu svému celým srdcem lnoucího. A jak trapno bylo tehdáž člověku, když se domníval čísti v pohledu jiného takové podezření; vždyť žádný tvor na světě nebyl nenáviděnější a povrženější nežli tajný politický udavač!

Špiclovství v konviktě nebylo ovšem s politikou v žádném spojení. Týkalo se jen našich přestupků proti disciplině, mravnosti a nábožnosti. Pokládali jsme své představené za příliš dobré strategy, než aby nepoužívali v té ustavičné válce s námi prostředku tak obyčejného, jakým jsou vyzvědači v nepřátelském území; takové vyzvědače pak větřili jsme v těch soudruzích, kteří byli u představených ve větší lásce nebo častěji s nimi se stýkali. Časem i takový, který nebyl s představenými v žádném mimořádném styku, stal se podezřelým prostě svou fysiognomií nebo svým chováním; jevil na příklad rozpačitost, červenal se, když se na špicly naráželo. Byl to ovšem důvod velmi nespolehlivý. Vím, že často krev mi valem šlehala do tváře, když jsem se jen domníval, že mne někdo má za schopna té neb oné špatnosti, ač jsem se jí nikdy nedopustil.

A komu fama vtiskla stigma udavačství, nesnadno se ho zbavoval. Vytušil tu výtku z pohledů a chování ostatních, z jich šeptů a narážek, nebo mu ji některý soudruh vmetl zřejmě do tváře — avšak co měl činit? Zlobit se, protestovat — co to bylo platno? Nejrozhodnější slova jeho nedocházela víry. Jedině platnou obranou bylo dokázati svou nevinu skutkem, nejlépe nepřátelskou srážkou s představeným; ale k tomu neměl každý chuti a odvahy. — —

Leč vraťme se k večerním studiím. Návštěvy prefektovy vadily nám hlavně jen ve dni, kdy nás nepoháněla k pilnosti sama nutná školní příprava na zítřek. A takových dní nebývalo mnoho.

Nejčastěji měla většina z nás tolik práce, že nám nezbývalo času na allotrie a že jsme sami dbali o ticho ve studovně. Bylo-li někde silnějším šepotem rušeno, poručil si brzy některý ze sousedů důtklivě „Silentium!“ anebo zakročil sám „senior“ od nejhořejšího pultu, některý to z oktavánů, ustanovený oficielně za dozorce musea. Oktaváni, připravující se na maturitu, potřebovali ovšem ticha nejvíce. Kromě nich pak bývali každým šelestem podrážděni tak zvaní „dříčové“.

Na piaristském gymnasium, které jsme tehdá všichni museli navštěvovat, žádala většina professorů memorování učiva od slova ke slovu. Známá anekdota, dle níž zkoušející se táže: „Kdo se usmíval nad Řeckem?“ načež zkoušený odpovídá: „Nad Řeckem usmíval se věčně jasný blankyt,“ nevypadala u nás ani jako pouhá anekdota. Při té soustavě měli jsme všichni dosti práce, abychom se dle možnosti slovnému znění uložených příprav naučili; ale „dříčové“ přepínali věc tu do krajnosti, mumlajíce každou větu mnoho a mnohokrát za sebou, aby v ní

při odříkávání nevynechali a nepřestavili ani jediného slova. Arci že mnohý při tom ani zbla nerozuměl z toho, co ústa jeho mechanicky papouškovala. Ale proto přece odnášel si eminence z předmětů, v nichž byl třeba naprostým nevědomcem. Rozumí se, že taková příprava byla velmi pracná a „dřičové“ proto i v dobách, vyměřených nám k odpočinku, kdy jiní v museum se hlučně bavili, sedali se svými knihami v dormitáři nebo pobíhali po chodbách, mumlajíce bez ustání tytéž věty své dějepisné, mluvnické a t. d. preparace jako pobožná babička své otčenáše.

Ostatně i mnozí méně pilní rádi studovali peripateticky na chodbách. Byli tam v odlehlých koutech bezpečnější před vyrušováním nežli v museum a pak měli někteří potřebu, dopřáti při duševní práci i tělu nějakého pohybu. K těmto náležel jsem i já a podnes konám většinu své duševní práce přecházeje ustavičně po pokoji a sedaje pouze na ty chvilky, jichž potřebí k mechanickému napsání hotové již myšlénky. Kdybych obchůzky, jež vykonám za den od jednoho rohu pokoje ke druhému, seřadil v nepřetržitý pochod ku předu, mohl bych se někdy tím chodeckým výkonem pochlubit i mezi otužilými touristy.

V zimě ostatně vadilo studiu v chodbách slabě osvětlených časné setmění a časem i kruté mrazy, ač ani tyto některého neodstrašily.

Zima byla vůbec úhlavním nepřítelem nás konviktistů. V dormitáři topilo se jen vzácnou výjimkou. Jak často jsme tu drkotali zuby, zabalujíce schouleni chvějící se tělo až nad hlavu do peřiny, na níž se dech náš ukládal jako jinovatka. A ráno nalezli jsme někdy v cínových umývadlech místo vody pevně přirostlý led.

V museum se sice topilo, ale mnohdy bývali jsme i tam s temperaturou nespokojeni. Když jsme interpellovali Antona, dušoval se, že topí co může a vyčítal nám zimomřivost; on prý by v museum zase horkem nevydržel. Prováděli jsme pak tichou demonstraci: když prefekt přišel na inspekci do studovny, našel nás všechny zachumlané do plášťů, šálů a bačkor, jakobychom byli uchystáni k výpravě na Sibiř. Jestliže představený nerozuměl nebo snad nechtěl rozuměti, odhodlali jsme se konečně k řádné stížnosti, přednesené některým za živého souhlasu ostatních. Pan prefekt vyšetřil temperaturu kamen a buď nás odbyl výtkou přílišné choulostivosti jako Anton nebo přikázal tomuto, aby řádněji topil. Anton dával nám pak svůj hněv na jevo lomozem, s jakým házel topivo do kamen — vytápělo se zvenčí — a po studijní hodině zahuboval si na nás alespoň před mladšími, na které si více troufal.

Nepomohla-li stížnost, sahali jsme někdy ku krajnímu prostředku svépomoci. Kradli jsme — prostě řečeno — topivo, kde jsme se k jakému mohli dostati. Ani nám však nenapadlo, spatřovati v tom krádež; pokládali jsme to za dovolenou anneksi a rekvisici v té ustavičné válce, kterou jsme vedli se svou seminářskou vrchností. A pak jak jsme měli pokládati za nepravost, co jednotlivec konal jen pro obecné dobro?! Všechna kamna v semináři vytápěla se z chodeb, do nichž za tím účelem ústily malé kumbálky, jichž dvířka se nezamykala a v nichž bývalo uloženo topivo. Kolem těch dvířek obcházeli jsme chtivě jako straky a jakmile kdo uzřel příhodnou chvíli — chňap! stěhovalo se polínko pod

jeho šedivý konviktský plášť. Výtěžek házel se hned do našich kamen a přebytek uschovával se v zásobárně, kterou jsme si zřídili ze staré, vysloužilé almary v pokojíku za museum, z níž jsme vyklidili trochu vetchého haraburdí, kteréž tam v prachu, plísni a pavučinách odpočívalo. Olupovali jsme takto theology i naše a jejich představené, myslíce si: však oni toho úbytku neucítí a postarají se, aby měli přes to stejně teplo, nám pak je pomoženo. Zatopili jsme si pak některý den, že žíznivá plotna jen svítila a že soudruhové u kamen zakoušeli muka předpeklí.

Někdy ovšem nebyly okolnosti našemu kořistění příznivy, zejmena když později sluhové začali větřiti neplechu a dávali si lepší pozor na topivo. Ještě nejjistější byla výprava do prvního poschodí, k páteru L., professoru bohosloví, muži dobromyslnému, jehož jsme se báli nejméně. Pamatuji, s jakou pýchou se vrátil z jedné takové výpravy „primus“ naší třídy, hlavní sice „dřič“, ale jinak družný a ke všem čiperným kouskům nakloněný, k tomu vysoký čahoun, pod jehož plášť se již něco vešlo; tehdáž připlížil se s potměšilým úsměvem nazpět do musea a hrdě vytáhl ze záhybů svého pláště tučnou kořist: dvě statná polena, pravé pařezy! Jednou však páter L. uslyšel na chodbě před svým bytem podezřelý šramot, rychle vyhlédl dveřmi a přistihl dva konviktisty, tápající v zásobě dříví, určeného pro jeho kamna; spustil na ně zhurta, co tu tropí, ale když dopadení, nemohouce zapírati, upřímně se vyzpovídali, že chodíme jinam na topivo, poněvadž je v naší studovně zima: zasmál se a sám jim přidal ještě nějaké polínko k těm, které již ukrývali pod plášti, napomenuv je pouze, aby to příště nedělali. Tím stal se u nás ještě oblíbenějším a byli jsme také přesvědčeni, že dostojí svému slibu a nevyzradí oba krádce našim představeným; ale od té doby jsme si již přece netroufali provozovati ve větších rozměrech své nekalé řemeslo.

Studie naše v museum ukončoval hlas zvonce, volající nás k večeři. Zvonec ten, jehož silný, pro nás tak sympatický zvuk se rozlehal po celém semináři, působil účinkem přímo magickým: všichni rázem se zdvihali, péro třeba v půli rozepsané věty odhozeno do zásuvky, knihy se rychle stěhovaly do pultů, víka hřmotně spouštěna a vše o překot pospíchalo dolů do přízemí, k refektáři. Některý přímo běžel, aby se tam dostal první. Snadno uhodnete, co ten všechen shon a poplach znamenal. Chléb přinášel se z kuchyně sice již rozkrájený na stejné díly, tuším čtvrtky malého bochníku; ale krájel se přece jen od oka a snadno mohl některý díl vypadnouti o poznání větší nežli druhý. Spěchajícím šlo tedy o to, aby si z uchystaných již na stole čtvrtek mohli vybrati největší. Kromě toho bylo nehodou, zmeškati okamžik, kdy Anton přinesl ke stolu na svém prkénku talíře s hlavním jídlem; neboť rozumělo se samo sebou, že pro posledního příchozího zbyla porce dle přesného odměření nejmenší a po svědomitém uvážení za nejméně svůdnou uznaná. Mezi námi konviktisty nebylo žádných ohledů zdvořilosti a dobrého tónu žádné konvenienční lži a přetvářky; málokdo ostýchal se projeviti beze všeho obalu v celé čiré nahosti svůj vrozený egoism.

Vzpomínám, jak znamenitě jsme se jednou pobavili na útraty jednoho soudruha, který kvapíval vždy do refektáře nejvíce. Byl z domova chuďas

a jeden jeho spolužák z téže krajiny povídal o něm škodolibě, že o prázdninách prodává hrušky u silnice a hlídává při tom krávu, která se pase v příkopě. Nevím, nebyla-li ta historka pouhým klepem; ale jistě neslouží k necti bývalému chudému hochovi, který je dnes vysokým hodnostářem. Dnes může míti každý den to, co bývalo asi tehdáž nejžádoucnějším jeho snem: plnou tabuli dobrých jídel. Chvat jeho do refektáře byl proto snadno vysvětlitelný. Nedostával z domova žádného přilepšení, byl poukázán pouze na seminářskou stravu a ve svém jako lunt suchém těle měl k závidění zdravý žaludek, kterému naše porce velmi často nestačily. Rozdíl v jich objemu, třeba sebe nepatrnější, nebyl tedy pro něho nikterak lhostejný. Nejvíce pospíchával do jídelny ve středu. Milovalť přímo blouznivě špekové knedlíky — ostatně hlavní pochoutku všech konviktistů — která přicházela na stůl vždy v onen den. Miloval vůbec všelikou mastnotu, zejmena i onu záhadnou tekutinu, naplňující hluboký cínový talíř téměř až do polovice, z níž vyčníval obyčejně knedlík jako ostrov z nazelenalého jezírka. Mnozí měli k této mastnotě nechuť a rádi ji přenechávali Franckovi — jak jsme ho krátce nazývali — do jehož talíře se sléval omastek se všech stran, tak že ho míval vrchovatý talíř, z něhož tu tekutinu chutě vyjídal lžicí nebo i, zdvihnuv talíř oběma rukama, plnými doušky pil. Jednou byla opět středa. Francek byl také „dříč“ a dnes zabral se zvláště do učení, takže asi jen chvilkami těšivě prokmitala jeho uhmožděnou, nad mluvnicí skloněnou a oběma rukama pevně sevřenou hlavou luzná vidina cínového talíře, zelenavého jezírka v něm a načervenale bílého, kulatého ostrova uprostřed. Při tom nepřetržitě mumlal svou lekci, nemaje pro své okolí nejmenšího smyslu. Mohli jsme tedy snadno provésti své čtveráctví; nakladli jsme mu opatrně do objemných postranních kapes kabátu množství suchých kurek, oharků, plechových kroužků pod svíčky, tratiknotů a jiných věcí, načež jsme ho nepozorovaně přivázali k židlici. Jedva jsme byli hotovi, zavzněl z dola hlas zvonce, volající k obědu. Francek rázem vyskočil, hodil knihou do pultu a pádil ke dveřím — ale s lomozem letěla židle za ním a než se za zlostného lání té přítěže zbavil, vyrazili jsme my ostatní již za hlučného smíchu na chodbu. A když vyběhl za námi, zdržely ho zase přeplněné, harašící a cinkající kapsy, z nichž začal vztekle vyhazovat všechen ten brak, kterým jsme je našpikovali. Dorazil do refektáře poslední a vrhl zuřivý pohled na porci chleba, která mu zbyla a v níž na první pohled poznal nejhubenější ze všech. Uchlácholili jsme jej teprve, když jsme mu odlili dva plné talíře omastku . . .

Dětinské vzpomínky! Naivní školácké příhody, nemající snad špetku zajímavosti pro nikoho kromě toho, který je spatřuje v kouzelném osvětlení svého mládí, jímž i nejvšednější a nejstřízlivější episodky nabývají vzácného půvabu. Vnucují se do péra, nelze se jich zbýti, bez nich zdál by se nám neúplným ten obraz dávno minulého životního jara.

(Pokračování.)

Z veršů Karla Červinky.

Prach.

Po mrtvém pokoj zamčen byl,
v něm řadou dlouhých, dlouhých roků
se neozval šum lidských kroků
klíč neskříp', ticho nerozryl . . .

Tu po létech mě znavil Klam,
Lež úskočná a bojů vřava,
by ztišila se moje hlava,
já otevřel a vešel tam.

Jak podivně zněl kroků vzruch,
zvuk jejich plaše tloukl v stěny!
Já jizbou tou šel zamyšlený,
pln vlhké plísně byl tam vzduch.

Hned otevřel jsem okno v snech
a slunce, proudy jež tam vlilo,
prach na podlaze pozlatilo,
prach po židlích, prach po stolech.

A všade, všade ležel prach
a vrstvy byly na piáně;
tu podepřel jsem v dumách skráně
a hlavu tiskl v myšlénkách:

Neb někdo smutné srdce měl,
jež bylo pusto léta dlouhá
však nevešla tam ani touha,
ni záblesk štěstí nevešel,

tam vešla pouze Naděje
jež odcházela zase v strachu.
Kdo umřel v něm? Ó v šedém prachu
jsou nemluvné jen šlépěje . . .

Podzimní noc.

Tmou noci zavlhlé když mlhy kryly zemi,
po honu z myslivny já vyšel ve vzduch němý
v sny tiché pohroužen — byl smutek v duši vezdy —
a v mlze nade mnou mdle plápolaly hvězdy.

Mha trochu ospalá v mé nitro padla zticha,
v ní jak by do dáli kams unikala lícha
a stromy ovocné, jež podél cesty snily,
jak mniši beze slov tu chvíli v mlze byly.

Strom, tráva povadlá . . . vše, všecko bez šelestu!
Tak ticho kolkolem! . . . A na ujetou cestu
svit modrý měsíční se rozléval a v dáli
kdes v bílých vesnicích psi táhle zaštěkali.

Tu náhle po létech a po všem, co kdy bylo,
v mé duši blouznivé vše v tichý žal se slilo
a v skráních pocítil jsem, myšlénka jak jde mi:
Na zemi nenajdeš . . . snad najdeš tedy v zemi . . .

Pokrok.

By nastal pokrok, často bývá nutno,
hruď nastavit a dát si zdrásat duši,
a často, často člověku je smutno
a jeho vlastních zásad spor jej kruší.

Tu nesmí člověk všímati si špíny,
v před musí jíti, jak mu pud to káže,
tu nesmí ruce založiti líný,
vždy musí míti připraveny páže.

Nic nesmí čekat, v pranic nesmí doufat,
jen věřit musí, že zvítězí přece,
tu nesmí člověk klesati a zoufat,
když utonouti nechce v času řece.

Tu nesmí nikdy, nikdy cítit mdlobu
a ránu nesmí dlužen býti ráně.
Jen tak snad někdy jeho lebku z hrobu
vytáhne někdo, ověnčí jí skráně . . .

O zbraních.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Dokončení.)

Dobojováno. Po úradě soudcův prohlášeni vítězové a buď jim odevzdány ceny hned na místě, pod soudcovskou tribunou, aneb přeložen tento obřad na dobu večerní, když zahájen ples „zdravých" účastníků turnaje. Tam předvedeni vítězové do kruhu soudcovského, v němž vznešená kráska určené dary, pozůstávající z prstenů, nádherných mečů, přilbových klenotů a t. d. rozdělovala. Dary pokryty před odevzdáním vždy závojem, pak odhaleny a rozdávány. (Nejvyšší, první cenu míval dámský rytíř před sedáním někdy na své hráli připevněnu.) Kromě určených cen „rozdávalo" krásné pohlaví „čestné polibky" a potom tančeno a laškováno až do rána, nebylo-li totiž druhého dne pokračování turnaje. Jinak tomu bylo hned po sedání, kdy zápasníci do svých ležení v městě neb stanů se odebrali, kdež za přísluhy panošův a zhusta i za něžné asistence krásného pohlaví, (kteréž tehda nebylo ještě tak upejpavé jako nyní) celé svlékání rytířského úboru obřadně prováděno. Mnohému rytíři, ačkoli byl vítězem, nebylo příliš růžově, neboť četné boule, rány krví zalité, pohmožděniny a často i těžká zranění pokrývaly jeho tělo. Za asistence dam, ranhojičů a panošů vykoupáni hrdinové dne, jestli to lékař dovolil, a pak hleděno různými náplastěmi, třením a obvazky „utrpěné škody" napraviti, při čemž každý obsluhující měl plné ruce práce. Když pak vše bylo v pořádku, milkováno, baveno se rozkošemi ideální lásky, milostné písně troubadourů zazněly a tance osladily zbytek dne, za nejpříjemnějšího rozpoložení všech družin. Že byl valný počet nespokojenců a zklamaných, netřeba ani podotýkati.

O toulavém rytířstvu, které se v přepjaté zbrklosti a popletené chorobné obrazotvornosti za přeludy honilo, na počesť některé dulcineje oštěpy lámalo, na krev bojovalo, hodové kruhy hrdinů se zvláštními stanovami tvořilo a mnohdy přemrštěné „armilustrie" neb „hastiludie" (názvy turnajů) pořádalo — nemůžeme se na těchto místech šířiti. Byli to z větší části Donkichotové, neb moderně řečeno „spleenisté", patřící do říše humoru. O zlotřilosti rytířstva, zejména německého (v Čechách jsme měli také několik takových exemplářů, v době ku konci 14. stol. a pak v celém stol. 15.) daly by se napsati veliké folianty. Jak již z předu připomenuto, zahnízdily se v turnajování četné nešvary a mladý princ, pozdější císař Maxmilian I., dále německý kurfiřt Albrecht Achilles usilovali o to, aby v řadách rytířstva lepší pořádek, mrav a cit pro spravedlnost zavládly, čehož docíliti se jim arci nepodařilo. V turnajích zjednali aspoň částečné vzpružení, avšak hlavní zásluhu měli o zlepšení zbroje válečné i turnajové. Jim náleží také zásluha, že seznámili rytířstvo s ně-

kolika novými druhy, vlastně odrůdami sedání, jež pěstovány obzvláště v Italii. Zejmena s kolbou, přes dřevěnou ohradu „la pallia“, při níž silný a tím i mnohdy nebezpečný náraz o kolena zamezován tím, že mezi zápasníky stálo nízké pevné hražení, podél něhož koně proti sobě cválali a rytíři pak bodmo přes kraj útočili.

Nejznačnější změny v brni rytířstva pozorujeme v sesilování výzbroje hořejší části těla, kdežto nožní části pokrývány mnohem méně, než dříve. Stará hrncovitá přilba proměněna v mělkou obrácenou misku na mohutném, poněkud zahnutém podstavci a připevněna důkladnými vrtulemi k prsnímu krunýři, na kterémž se po pravé straně nalezala „váha“, pozůstávající ze železné na zad vybíhající a vzadu hákovité, shora dolů zahnuté plátve. V předu na ní zaděláno vzhůru obrácené, skobovité spočívadlo a tak leželo nyní kopí hlavně na tomto přístroji a dalo se velmi snadno při míření říditi. Kopí pro bodné sedání přes hražení mělo pro pokrytí ruky široký, okrouhlý „lomný štítec“ a hořejší bodné železo vybíhalo ve tři stejné, krátké špice, čili v korunku, kdežto pro kolbu bez hražení a při dlouhém nájezdu užíváno kopí s jednou ostrou špicí a velkým rozměrným manšetovým štítem, vyčnívajícím zahnutě až přes rameno, čímž chráněna ruka co nejbezpečněji. Zde budiž také podotknuto, že drženo kopí vždy podél pravého ucha koňova a bod prováděn na levou stranu, na které ponechán vždy soupeř. (Jediný z badatelů zbraní Ardenne, hájí „bod v pravo“, o kterémž dle pravidel a samé výzbroje nemůže býti ani řeči.) Také přilba pro kolbu úprkovou dostala napotom kulatější tvar se zářezem skulinovým a bez hybného hledí. Nadčelnice sesílena pak o jeden svrchní plát a na brň prsní ke krku připevněn nahoru se pnoucí a ostatní část obličeje kryjící „bradýř“, k němuž vrtulemi připevněn malý štítec „tarč“ zvaný. Měl-li býti umělým bodem od krunýře vyražen, připevňován jen hedbávným provazem. Kolena kryla na sedlo připevněná chránidla, vypadající jako by byla oblečena na nohy, kteréž jenom v turnajových střevících vězely a zřídka kdy za těchto dob plátovými holeněmi se pokrývaly. Pro kolbu úprkovou sesíleny stehenní pláty proto, že jich sedlo dostatečně nekrylo. Pro ramena a ruční části užíváno při kolbě bodmo mohutné a silné brně zejména pro ruku pravou, jejíž podpaží bylo ku předu chráněno vystrčeným okrouhlým štítkem s výřezem pro kopí, kdežto levou ruku chránil máločlánkový rukaviční plát, připevněný tarč poněkud kryjící. Tarč z tvrdého dřeva pokládán byl deskami ze slonoviny nebo jeleního rohu; tato plocha potažena silnou telecí koží a na tuto připevněn skvostně vyšívaný povlak téhož vzorku a téže látky, jako pokrývka koňská, u nás „kropieř“ zvaná. Celá záda kryla pevná, velmi důmyslně sestavená brně, s položenými křídlovými zápažemi a pěkně provedenou od boku k boku zad kryjící zástěrou, čehož nevidíme na brnění pro kolbu úprkovou, při kteréž zasahují podpažní výřezy hluboko do zadku a se šlemi nadramenními těsně přiléhající živůtek tvoří.

Pro různé druhy sedání užíváno také rozmanitých sedel. Při turnaji na bod vidíme sedlo s vysokým předkem a okružní krytbou na ochranu koňských prsou a nohou rytíře, kterouž jmenovali bodným tlumokem. Také polních čili bitevních a jiných sedel užívalo se pro případ potřeby,

když se rytíř postaviti a vzepříti chtěl. Co se pak týče komoňů, přihlížel císař Maximilian, pravý to sportsman turnajů, hlavně k tomu, by hřebci ku každé kolbě byli co nejlépe vycvičeni, a dle jeho návodu zavedeno přísné školení pro jízdu turnajovou. Hlavně záleželo na tom, by hřebcové po vykonaném bodu, po kterém jeden neb oba rytíři ze sedla byli vyhozeni, v trysku okamžitě zastavili. Neshozený zápasník přihlížel dle přísného pravidla k tomu, aby zlomené koþí své co nejrychleji z podpěry a váhy vysmeknul, by roztříštěným zbytkem hrále svého protivníka nezranil, neboť opomenutí toto mělo mnohokráte smutné následky. Co pak se výstroje hřebců týká, pokryti nejdříve velice pevnou a tvrdou koží, všeobecně „parša“ zvanou, přes ni položena skvostná pokrývka i uši zastírající, pak zavěšen na krk věnec rolniček tak pronikavě hlučících, že jiný hlomoz koně nerušil, a konečně nasazena ořům železná, skvostně provedená čelnice buď se stran polokrytá neb oči zcela zakrývající. Nepokrývána-li kožená část nádherným kropířem (parší), byla vždy zlatými neb různobarevnými okrasami pomalována a koňský krk přikryt pěknými plátovými neb kroužkovými leženicemi. Železná uzda byla vždy velice silna. Nad míru široké řemeny otěží měly buď barevné ozdoby, neb připevňovány na ně vyšívané stuhy.

V celém Německu a také v Čechách, obzvláště za arcivévody Ferdinanda r. 1550., prováděny následující druhy sedání: „Polní v trysku“, záležející v lámání dřevců, pak „polní turnaj“ pro celé řady jezdců s lehkými ratištěmi, po jejichž roztříštění utkali se zápasníci v boj meči trvající potud, pokud hlasatelé nedali znamení zatroubením, dále „kolba bodmo“ se dřevcem špičatým neb korunkovitým, při čemž lámány hrále a jezdci vyráženi ze sedel. Při „ostrém sedání“ šlo o vyhození štítového tarče z prsního závěsku a vyhození soupeřův ze sedel, což platí také o „jízdě při zapevněném tarči“, který nemohl býti z vrtulí vysmeknut. „Sedání se zapaženým tarčem“, a s „tarčem šrouby zapaženým“ bylo nejvíce vypočtěno na zevnější dojem, docílený mistrným bodem na zvláštní pérový mechanismus, připevněný na prsní tarč a ukrývající větší počet klínovitých, paprskovitě zapažených hřebů. Jakmile proveden přesně mířený náraz, vyhozen tarč z pák uváděјících kolečka v pohyb, přístroj začal působit a lesklé hřeby vyrazily na všechny strany do výše. Ve starých popisech turnajů uvádí se jako nejnebezpečnější ze všech „sedání s tarčem výskočným“. Pro tuto hru užíváno krátkého prsního krunýře, opatřeného po obou stranách pérovým přístrojem. Na tomto spočíval záštitný tarč se dvěmi ku středu vybíhajícími pakami, zapevněnými malým kulatým terčem. Při nárazu dřevce na tento střed uvolněny vzepřené páky a točitá péra vymrštila štítec vysoko nad hlavu rytíře. Svezl-li se náhodou dřevec po nepřesném bodu, nepatřilo ku zvláštnostem, že si odnesl ten neb onen těžké zranění, poněvadž tam, kde spodní část tarče k tělu sahala, nebylo kromě silného vatonu žádné kovové krytby, jelikož se při tomto způsobu neužívalo hluboko sahajícího bradýře. Konečně prováděna dříve již zaznamenaná „vlašská kolba“ (pallia, palge) přes silný prkenný plot.

Uvedli jsme nejhlavnější druhy sedání z dob, kdy již následkem zavádění zbraně střelné lesk proslaveného jindy rytířstva značně pobledl.

Proti střelným ranám neposkytovala těžká rytířská zbroj žádné bezpečnosti. Turnaje odbývány již jen více pro parádu. Z původních tří spůsobů vyrostlo při tom znenáhla tolik variací, že každá země a národnosť pěstovala namnoze své zvláštní hry, mající jen místní význam. Ku konci zmíníme se jen ještě o „pěším zápasu“ na kolbišti, vzniknuvším ve stol. 12. a trvavším po dobu tří století. Nejdříve užíváno k tomuto boji lehké kroužkové neb šupinaté brně, později pak, zejmena na počátku stol. 15. bojováno již ve zvláštní plátové brni, z dílců částečně pod sebe vsunutých; zejmena byly tak chráněny záhyby rukou, ramen a kolen. Ba i plátová suknice do polou stehen sahajících, mnohdy bohatě zdobenou vrchní látkovou sukní pokrytá, bývala sestrojena z úzkých dílců s jemně vyhnutým a pevným okrajem. Nejnápadnější při této výzbroji bývala veliká, fafrnochem krášlená přilbice s hledím posunovacím a nepřiléhající ku hlavě, pokryté velice tlustou, prošívanou polštářní kápí, což bylo velmi praktické, považíme-li, že bojováno těžkými palcáty, meči, pádnými halapartnami, řemdihy, cepy, šavlemi a dlouhým šídelnicemi. Ve sbírkách zbraní nalézáme dosti často exempláře brně sloužící zároveň pro turnaje koňmo i pěší i pro válečné výpravy; zbrojíři zařizovali totiž celá brnění na ten spůsob, že se daly některé dílce odstraniti a záložními pro ten neb onen druh boje nahraditi — mnohdy z toho důvodu, poněvadž důkladná a mistrovsky sestrojená plátová brně značného nákladu vyžadovala. Nebývalo také vzácností, že půjčována osvědčená výzbroj turnajová na místa, kde se kolba odbývati měla a někteří panovníci to činívali s velkou ochotou.

Nastala konečně doba, kdy i těm proslaveným turnajům odzvoněno na dobro. Tak hluboko šlechta poklesla, že se již ani sedání nezúčastnila a jen — selské kolby, pro zábavu pořádala. Několik statných rolníků oblečeno v brně a „dle pravidel žertovných“, aby se tomu panstvo hodně nasmálo, puštěni koňmo neb pěšky na sebe. Natlouci mohli si pořádně, šlechtu to nebolelo a vítězům dostalo se sudu vína, mohli se opíti a měli při tom také zábavu Šlechta vynalezla pak jezdecké hry „karusely“, kterým věnovala „velikou péči a nejhlubší důmysl“, dále „rytířskou“ hru „prstencovou kolbu“ a konečně přišly na řadu známé hlavy mouřenínů, Turků, Indiánů, zhotovených z hadrů a pomalovaného plátna. Tyto hlavy postaveny na stojan a v trysku dorážélo se „hrrrrrr!“ na ně. Buď je nabodli dlouhou píkou, neb je shodili dřevcem — touto fraškou končí veliké dějiny turnajů.

* * *

Vše, co jsme zde o zbroji turnajové zaznamenali, platí také o zbrani válečné. Že se pro polní výpravy tu slabší, onde silnější a dle toho lehčí neb těžší plátové brně užívalo, nelze popříti; avšak tvrdí-li se na jedné straně, že byla celá výzbroj těžší, na druhé pak, že byla lehčí a vznikne-li v učené řevnivosti o tuto otázku tuhý spor, bývá rozhodně nemístným. Při výrobě brnění záleželo vždy mnoho na zručnosti a důmyslu mistra zbrojíře, a při kupování i objednání na celé individualitě a přání rytíře samého. Doposud věnována otázce o tíze a rozdílech brnění malá

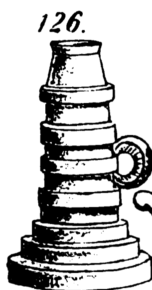
pozornost. Ten, kdo na starých zámcích a v menších sbírkách měl příležitost, obléci různou plátovou brni, stejných rozměrů a doby, zná veliký rozdíl celku a také různých kusů. Mnohdy nalezli jsme ve váze brně tak značné rozdíly, že celá výzbroj na sáhového velikána o jednu třetinu lehčí se ukázala, nežli brně na rytíře malé postavy. Mnoho by se mohlo o této otázce napsati, avšak na těchto místech nechceme zabíhati do rozvláčných podrobností a proto přistoupíme ke zbrani střelné.

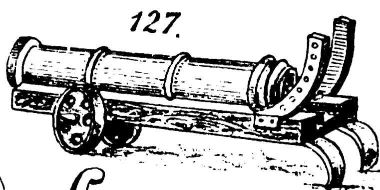
Znáte zajisté nelichotivý smysl pořekadla: „Ten prach nevynalezl!“ Již tímto výrokem označuje se vynález prachu jako věc znamenitá, kterou tak hned každý nedovede a která má veliký význam. Když nám vesnický učitel domnělého vynálezce prachu poprvé jmenoval, představila nám naše chlapecká obrazotvornost mnicha Berthoda Schwarze jako černokněžníka a alchymistu, zapalujícího v začouzené kobce právě vynalezenou sloučeninu, která jej bleskurychlým výbuchem ozářila a dýmem zahalila, v němž po prvním leknutí své radostné: „konečně!“ zašeptal. Avšak ve skutečnosti tento mnich „také prach nevynalezl“ a když chytré měšťanstvo města Freiburku tomuto P. Schwarzovi. vulgo: Anklitzerovi, r. 1853 pomník postavilo, tvrdili občané okolních měst, že tímto skutkem „prach také nevynalezlo“. Bez odporu jest tato smíšenina vynálezem prastarým, o čemž mimo jiné svědčí indické tradice, vypravující o „ohnivých házecích“ a „rourových zabiječích“, kterými ničeno najednou sto mužů, pak stroje Calligullovy „hromový rachot vyvozující“, dále duté, patrně k naplňování jakýmsi prachem upravené házecí koule, nalezené v kolových stavbách švýcarských. V řetězu domněnek o vynálezu této „užitečné sloučeniny“ zasluhují dále zmínky řecké ohně arabského původu, první „ohnivé pušky“, jichž užito v boji přívrženců a protivníků Mohamedových v Mekce r. 690, kteříž je nabíjeli prachem vyráběným s hlavním příměskem sanytru, z Indie přivezeného, dále veliká děla, jichž Constantin Copronymos upotřebil v polovici 8. stol. proti Saracenům, pak znamenitý M. Graecem uvedený recept z roku 846, jak se má prach vyráběti, a konečně nejstarší podání čínské z r. 618. př. Kr., vypravující o ohnivé, do vzdálenosti smrť a zkázu metající zbrani — — všechny tyto zprávy nasvědčují užívání střelného prachu nebo podobné smíšeniny již v dávných věcích. V Evropě máme nejstarší určité doklady ze Španělska. Tam užívali střelných raket nejdříve Maurové a po nich Španělé, kteří je do oblehané Sevilly r. 1247 házeli. Zpráva, že by byli Tataři v bitvě u Lehnice (r. 1241) užili děl, kteráž prý bitvu rozhodla, není dosud potvrzena; avšak, že znali prach velice dobře, o tom svědčí některá pověřená líčení bojů mezi Tatary a Číňany. Angličané upotřebili bitevních děl u Kreščaku r. 1340 a v pevnostním válčení zavedena nejprve na několika místech ve Španělsku.

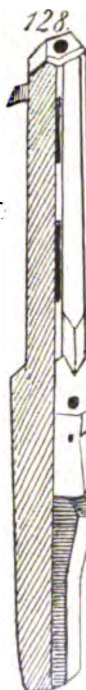
První dělostřelci měli s užíváním původní, příliš jemné smíšeniny střelné značnou potíž, poněvadž zrnění prachu vynalezeno teprve r. 1450, a také prvotní hmoždíře, ze železných dužin vyrobené a železnými prutovými obručemi spjaté, poskytovaly as mnohé nesnáze. Nabíjení velikých hromovnic (obr. 124 v sešitě červnovém) majících z předu i ze zadu otvory, bylo nad míru zdlouhavé; nejdříve vnořil se náboj do hlavně, pak zaklínován zadek železnými a dřevěnými kolíky, zasazena do děla

kovová zápalná trubka, nasypáno do ní prachu, načež mířeno a konečné zapálen žhavým uhlíkem prach v rource. A před následujícím výstřelem bylo ještě třeba vytahovati ze zadního otvoru klíny. Po těchto hmoždířích čili „bombardách“, u nás v Čechách „veliké pušky“ zvaných, následovala dvoudílná děla s přední dlouhou částí pro náboj pevný a zadní menší pro násyp prachu a zapálení, „veuglaire“ (něm. Vogler) zvaná. Někdy hotovila se tato děla i ze silného vrtaného dřeva, opásaného kovovými obručemi, a bývala pro bezpečnost opatřena olověnou, do vnitř vsazenou dutou vložkou, která však účelu svému málo vyhovovala, neboť čteme zhusta, že se takové dělo při střelbě roztrhlo. Již v letech 1310 a 1324 setkáváme se s podobnými děly, do nichž užíváno kulových železných nábojů, kdežto jinde zachovaly se v užívání koule kamenné, rozměrů přímo obrovských.

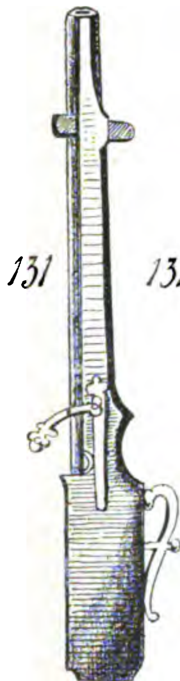
První bronzová děla ulita dle bezpečných pramenů r. 1378 v Augšpurku a můžeme-li Hájkovi z Libočan věřiti, hotovil Václav Špeher v Praze v téže době také „veliké pušky“ ze stejného materiálu. Olověné kule vyskytly se poprvé r. 1365. v Brunšviku, zdomácnély zneuáhla v různých částech Evropy, ale byly později, ve století 15. v Italii, Francii, Anglii a částečně i v Německu opět zatlačeny kulemi železnými. Prach zapalován nejdříve rozžhaveným železem neb žhavým uhlíkem, od konce stol. 14. pak doutnákem. Puma čili bořicí koule různé těžkosti a velikosti vynalezena Benátčany ve třetí čtvrti stol. 14., ačkoliv jí z počátku z řídka kdy upotřebeno; později ve stol. 15. a zejména 16. však zdomácněla a metána do oblehaných měst a zámků u velikém množství. Veliké nesnáze působila doprava všech těch ohromných děl, což pociťováno při každé válečné výpravě jako hlavní vada této zbraně. Za důležitý, rozhodný pokrok v tomto směru děkuje dělostřelectví Husitům, kteří se postarali o takové zmenšení děl, že bez obtíží přenášena býti mohla. Již r. 1420 shledáváme u nich šesti až osmicentové houfnice, kteréž se na kolách s místa na místo převážely a při válečném pochodu na vozy válečné nakládaly. Poznavše značné výhody „houfnic“, počali o něco později s výrobou ještě menších tří až čtyřcentových „harcovnic“, položených do dvoukolých dřevěných ložnic Tím teprve nabylo dělostřelectvo ve válečné taktice náležitého významu; děla mohla býti na nejvíce působících místech umísťována a po případě i v čáře bitevní posunována. Pokud se týče těžké střelby, proslula po celých Čechách „veliká puška“ krále Václava, „Chmelík“ zvaná, kterou Taboři r. 1427 ukořistili v zámku Tachovském. Při oblehání Karlšteina r. 1422 jmenují se husitská děla: Pražka, Jaromířka, Hovorka, Trubačka a Rychlice. „Srubnic“ užíváno v poli i při dobývání měst a tvrzí, mnohdy i pro házení ohnivých kulí. „Tarasnice“, dvaceti až třiceticentová „hrubá“ děla pro koule 12 až 24 liberní (T. Burian: České puškařství“ v Časopise českého musea z r. 1824) sloužily, postaveny na hradbách, k hájení měst i hradů a také v bitvách vydatně jich upotřebováno. Děla nejlehčího druhu byla: srubničky a tarasničky, kteréž zhotovovány z mědi neb železa, mající délku 1 m 20 ctm a náboj 12 až 40kuličkový. Asi takové byly též ložní „píšťaly“ pro hradební střílny. Menších „píšťal“ a hákovnic“ užíváno pro hrubší ruční střelbu; nejlehčí pušky byly „ručnice“, které

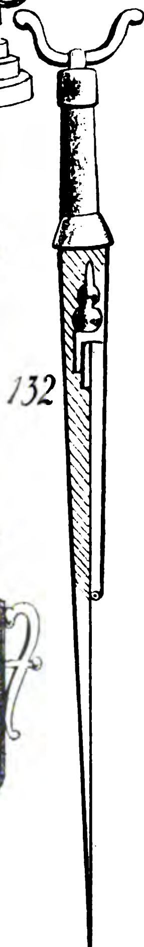

126.

127.

128.

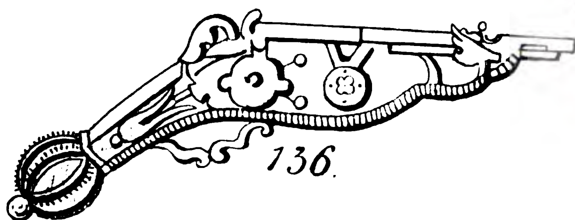

129.

131

132

133.

134.

136.

držel střelec pouze v rukou, beze vší podpory. Velké „srubnice“ přeměněny v 16. stol. v pětiloketní, dvaceticentnýřové „kartauny“. Výrobu velikých hmoždířů zahájili v Praze puškař Petr a zvonař Bartoš r. 1513. České dělostřelectvo požívalo daleko za hranicemi jména nejzvučnějšího.

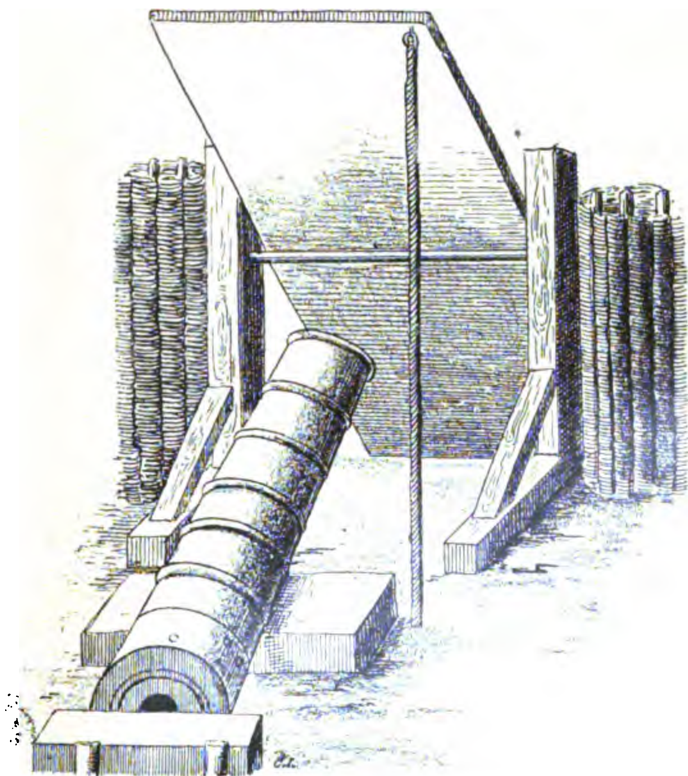
V polovici století 15 zlepšena děla tím způsobem, že se lila s násadou čili čepem po obou stranách, čímž docíleno rovnováhy i jistějšího míření a zároveň zmírněn zpátečný úder, tak že nebylo třeba žádných nárazníků. Před tím již stavěna jednoduchá ložiska, lafety neb podstavce děl (obr. 127), což byl již veliký pokrok proti dobám, kdy se děla kladla na zem na kamennou podložku neb dřeva, kozy a stojany; v dobách, kdy zavedeny čepy, zdokonaleny však i lafety tak, že teprve nyní účelu svému řádně vyhovovaly. Na podnět puškaře Hartmanna v Norimberku roztřiďována děla dle váhy nebo průměru koulí a světlosti děl čili kalibru, v tyto hlavní druhy: v děla pro 6, 12, 24 a 48liberní náboje.

Úspěšná organisace dělostřelstva, jakož i praktické rozestavení a výhodné používání děl v šiku bitevním nastaly nejprve u Čechů za dob husitských a Žižka sám byl prvním, kdož hrubé střelby v taktice válečné důvtipně a s velikým prospěchem upotřeboval, navzdor všem obtížím, jež užívání tehdejších ještě dosti primitivních děl poskytovalo. Vedle výborné organisace, znamenitého vedení a chrabrosti vojů Žižkových mělo také dělostřelectví platnou zásluhu o přemožení tolika nepoměrně četnějších vojsk nepřátelských a chce-li badatel Vendelin Boheim ve své jinak dobré „Waffenkunde“ (str. 16, řádek 6 zdola) porážky Němců omlouvati tím, že postaveny proti husitům „tlupy na rychlo ozbrojených tupohlavých venkovanů“, nezná neb nechce znáti průběh a všechny podrobnosti bitev z let 1422—1426 a 1431.

Století 16. můžeme nazvati stoletím úsilovného zbrojení, neboť závody puškařské a dělolijecké množily se tehdy měrou úžasnou a celé spousty těžkých i lehkých děl, hmoždířů všeho druhu a rozmanitých pušek hotoveny ve všech městech střední a jižní Evropy. Nemůžeme zde uváděti všechna ta přečetná jména střelných zbraní, jaká jim v různých zemích dávali. Zaznamenáme z nich pouze nejdůležitější: Naše tarasnice jmenovány ve Francii „serpentines“, což přeložili Němci na „Rothschlangen,“ „Halbfeldschlangen“ a „Feldschlangen“. Houfnice zvány ve Francii: „Fauconneaux“, v Němcích „Falkauner“ a menší „Falkonetten“ (kdežto dřívější jejich jmeno „Hauffnits“ vzato z češtiny.) Kartauna nazývána Quartana, Karthaune, také Quartanschlange. „Varhanice“, „orgue à serpentins“, „Orgelgeschütz“ jmenovalo se několik malých spojených tarasnic, podle sebe neb v různém skupení na pevném stojanu kovovém neb dřevěném umístěných a najednou nebo rychle za sebou nebo porůznu vypalovaných. Ve válečnictví užíváno na mnoze jmen francouzského původu, z nichž uvádíme ještě tato: „Bombarde“, „basilic“, „spirale“, „passe-volants“ a ruční dělo „petrinal“.

Zvláštní děla byla trhací, jichž užíváno v bezprostřední blízkosti předmětů, zejmena pevnostních bran, mostů a zdí. Délka jejich nepřesahovala 20 (53 ctm) a šířka 10 palců, náboj pak skládal se z hlíny a prachu. Četně zastoupeny jsou různotvárné oblehací hmoždíře (obr. 126), z nichž vystřelovány bořicí koule se dvěma ušními výběžky, vážící od

třiceti liber až do několika centnýřů. Co se nabíjení týče, dálo se v prvních dobách vždy od zadu a poněvadž to vždy delšího času vyžadovalo, postaveno před dělo prkenné chránidlo, spočívající šikmo na ose, zapuštěné v postraních přenosných stojanech, k nimž pro větší bezpečnost obsluhujícího mužstva přidány ještě po stranách veliké koše (obr. 125.) Od roku 1500 řízeno míření děl zvláštním přístrojem a k vypalování sloužil buď doutnák připevněný na dlouhé tyči neb

125.

zvláštní knot či palník, jenž v určité vypočtené chvíli donesl oheň až v pánev zápalní, do níž byl ponořen. Později koncem 15., v 16. a následujících stoletích, užíváno děl nabíjených z předu a na mnoze již tažených.

Tímto bychom byli v hlavních rysech naznačili vše, co třeba podotknouti o vývoji „střelby kusové“, a nyní přistoupíme ku stati o „zbrani ruční“.

Dle všeho byli to as Burgundští, kteří ve třetí čtvrti století 14. začali užívati děl tak malých a lehounkých, že je dva mužové lehce mohli přenášeti i obsluhovati. Z tohoto tvaru upravena na počátku

století 15. francouzská „arquebuse à croe“, nejdříve velice primitivní, ale čím dál tím větší dokonalosti nabývající, až se z ní koncem století 16. pravidelná puška se zámkem vyvinula (obr. 128., 129., 131., 132 a 133.) První lehčí zbraně pozůstávaly z dlouhé hlavně, mající poblíž otvoru na spodní části hák ku zachycení při úderu zpátečném a proto je hned na poč. stol. 15. „hákovnice“ pojmenovali. Z počátku měly „ručnice“ jen kohoutek na připevněném doutnáku a spoušť; pak teprve zdokonalena tato primitivní zbraň přidáním výmrštného péra. Velikou vadou prvních hákovnic byla již jejich značná, 60—100 liberní váha; při výstřelu musily býti položeny na pevné podložky, obyčejně na dřevěný kozový stojan, a při tom drželi dva střelci zadní část v rukou řídíce ji směrem potřebným (obr. 130.) Později, když vyráběny hákovnice druhu lehčího, kladeny buď na výběžek krátké halapartny neb na zabodnuté vidlice a tu mohl jimi vládnouti již střelec jediný; spůsobu toho užíváno v třicetileté válce nejvíce. O jistých trefách nemohlo býti na počátku při této složité proceduře a nejisté poloze ani řeči; s lepším již zdarem střílelo se později, když zlepšené malé hákovnice a ručnice zmohly se na mušky. Na počátku století 16. vynalezena nějakým prý hodinářem v Norimberku ručnice s „kolovým zámkem“, vyrobeným z desíti až dvanácti dílců a připevněným beze vší ochrany; později pokryta tato „mašinerie“ prolamovaným neb zcela krytým poklůpkem „pro udržení čistoty“. Tato kolozámková soustava prodělala průběhem dob mnohé změny, avšak pro svou složitost a jiné vady nebyla nikdy zbraní praktickou. Pomocí klíče natahováno kolo nejdříve zcela, pak jenom na půl a nejpozději na čtvrt otočení. Na natažené kolo přitlačen kohoutek, v němž byl zapevněn krychlený kyz; jeho třením o točící se kolo byly vylouděny jiskry kteréž zapálily na pánvičce prach. Ve Španělsku jmenovány tyto pušky: „muskety“, kteréhož jmena se pak po celé střední Evropě užívalo. Dalším článkem v řetěze vynálezů byl „západný kohoutek na péře“ a křesavec. Křesavý kámen zapevňován do zobce, nebo rtů kohoutku, a prudkým západem narážel na ocel, tak že jiskry vytryskly a prach se vzňal. Pak vynalezeny ve Španělsku patrony (r. 1570), později zvláštní pouzdra pro tyto a kabele na uschování jich, které zavedeny ve Francii teprve r. 1640. Bodák objevil se tu a tam v posledních letech století 16. Nejdříve zastrkována jeho pevná násada do hlavně ručniční, později však opatřen trubicí nástrčnou. Ba i nabiják prodělal celou stupnici změn, než-li se připadlo na těžší a praktičtější ze železa, který na podnět několika důstojníků za Leopolda I. z Dessavy pruské pěchotě byl rozdán.

130.

Také na pažbách ručničních pozorujeme postupem času nejrozmanitější tvary. Rovné, tlusté, někdy na konci i ztenčené neb šnekovitě dolů zahnuté vyskytují se až do století 16., kdy vhodnější hlaviště španělské muskety pro svou praktičnost všeobecně bylo zavedeno. Z tohoto vzoru utvořena pak naše nynější typická pažba.

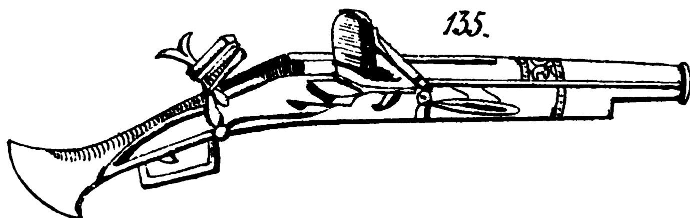
Mezi zvláštnosti v oboru ručnic patřily „rozsévačky“ nebo-li „trubnice“, („mousquet — tonnerre“) s hlavněmi u otvoru značně rozšířenými, pro šesti- až dvanáctikulový náboj, dále hornební ručnice „komínová“, jejíž pánev byla pokryta rourou do výše vyčnívající, by nebylo viděti záblesk vzňatého prachu. Sem také náležejí francouzské „arkebusy“, několikahlavňové, po spůsobu revolverů se točící zadovky ze století 16., 17 a 18. a konečně těmto podobné, avšak nerotující spojené hlavně, sloužící k dosti rychlé palbě.

Z nejzávažnějších a nejdůmyslnějších vynálezů puškařství byl malý vnitřní mechanický přístroj „mírnič“ (Stecher), za tím účelem sestavený, by prudký náraz při spouštění co nejvíce zmírnil, a pak vrtání a tažení ručničních hlavní. Mělyť střelné zbraně na počátku svého vývinu značné vady proto, že hlavně jejich lity z bronzu, kterážto vady jen částečně odpadly, když později děla kována ze železných plátů přes pevnou duši a do zadku překován železný čep. Španělským zbrojířům, kteří dědili lecos z umělosti a zručnosti Maurů v tom oboru, přičítá se obecně vynález vrtání hlavní z tyčového železa nejlepší jakosti (r. 1500) a vyhlášeným puškařům v Norimberku různotvárné rýhové tažení uvnitř hlavní (r. 1498? — nejspíše r. 1520—1540) Tažené hlavně nezaváděny však tehdáž k válečným účelům, nýbrž jen pro honbu na vysokou zvěř a pro střelbu do terče. Tažení dělových hlavní zavedeno až na několik případů, teprve ve století 18. a to zejmena když vzniklo a pokročilo bádání v příčině elevace, deprese, rotace, derivace čili odchylky, rychlosti počáteční a následující, tedy „balistika“ t. j. nauka o letu hozených neb vystřelených předmětů.

Střelné zbraně pro jednu ruku vznikly zcela přirozeným spůsobem z velikých, avšak vynálezce těch „pěstnic“, „pufrů“, „pistolí“, „bandytek“ čili „bambitek“ nemůžeme ani přibližně zjistiti. Bez udání přesných důvodů přivlastňují Vlaši tyto vynálezy svým puškařům; tvrdí-li, že se jich v Italii již r. 1498 a 1505 užívalo, možno totéž o jiných národnostech dokázati. Snad bychom i my mohli tvrditi, že pistole měla svůj vznik v naší „krátké píšťale“, avšak důkazů nemáme. Krátké ručnice čili pěstnice nahražovány ve stol. 17. pistolemi jezdeckými, proměnivše se v karabiny čili krátké tažené pušky. Zvláštní druhy jednoručních zbraní střelných jsou: dvouhlavňové, vlašské terzerolové, terčové, točící se několikahlavňové a soubojové pistole (obr. 134, 135 a 136).

Celou řadu vynálezů ručnic můžeme zaznamenati v našem století. Škotský puškař Alex. Forsyth vzal si roku 1807 patent na pušku, při níž sice podržen mechanismus soustavy staré, avšak zapálení náboje vykonávala třaskavina, pozůstávající z kysličníku rtuťnatého; ručnice tato nazvána náraznou, perkusní čili pistonovou. Soustavu tuto zlepšil Josef Eggs vynálezem měděné nasazovací zápalky (r. 1808), a „kapslovky“ ujaly se šmahem, vytlačivše pušky na kámen úplně. Největší zásluhu

získal si však Mikuláš Dreyse (nar. 1787, zemř. 1868) vynálezem jednotné patrony, obsahující kouli i zápalnou látku, a konstrukce zápalného péra neb. jehly. Tato ručnice nebyla, jak se všeobecně za to má, hned na počátku zadovkou; proměna stala se teprve roku 1836 a po dlouhých zkouškách přijat Pruskem zdokonalený system roku 1841. Jak se jehlovky v Čechách roku 1866 osvědčily, o tom netřeba šířiti slov. Od té doby rostly vynálezy různých systémů jako houby po dešti; právě osudný rok 1866 vyvolal ve výzbroji millionových armád celé Evropy netušený

135.

obrat. Jen mimochodem zaznamenáváme jména různých soustav a počet výstřelů, kterého docíleno v jedné minutě: Berdan čís. 3 v Rusku (20 výstřelů za minutu), Remington v Dánsku (14), Chassepot ve Francii (11) a Gras (14), Peabody ve Švýcarsku (13), jehlovka v Prusku (12), Wänzl a Werndl v Rakousku (10 a 12), Snyder v Anglii, Krnka částečně v Rusku a Vetterli v Italii (po 10) a Henri Martini v Turecku (12). Zásobné čili magacinové pušky: Krnka, Mauser, Le Belle, Maulicher a j. zatlačují však za našich dnů všechny jmenované starší druhy. Přednosti jejich záležejí zejmena v zázračné rychlosti za sebou vypálených ran, v nosnosti do dálky, v precisnosti tref a ve stále se zmenšujícím millimetrovém kalibru. K tomu přistupuje vynalezení bezdýmných, vlastně slabě kouřících prachů, které způsobí značné změny v technice válečné.

Také dělostřelectvo doznalo průběhem třiceti roků velikých změn. Hledíme-li na ta děla nejrůznějších druhů, ať už jsou bronzová, ze železa litého neb kutého, ulitá z ocele aneb s jádrem ocelovým, obemknutým pruhy kovaného železa, a pozorujeme-li důkladnou, přesnou a uhlazenou jich fakturu, jakož i úžasné účinky na velikou vzdálenost: mohli bychom se věru domnívati, že další zdokonalení už není ani možné. Naše polní, obléhací, pevnostní, lodní a pobřežní děla jsou hladká i tažená; pak máme různě sestavená děla pumová, hmoždíře, haubice atd. Dle světlosti (kalibru) rozdělujeme děla na 8, 9, 12, 15 atd. centimetrová, neb na 4, 6, 12, 24liberní, při pobřežních těžkých dělech na 7, 12, 25 a 35 tunová, čímž míněna váha dělového tělesa. Zcela zvláštní druhy utvořeny pro potřeby námořnické; rozeznáváme tu věžní, pancéřová, kasematní, nad- i podpalubní, baterijní, na okružnici spočívající, výbočná a zátylková děla. Koule a střely jsou nyní závažnými faktory dělostřelectva a na jich zdokonalování vynakládá se stále veliká péče. Krabiční kartáče, obsahující 40 až 60 kulí, metány dříve na vzdálenost čtyř až pěti set metrů; nyní však ustupují šrapnelům (vynález plukovníka Schrapnela r. 1803) se vzdálenější létací dráhou, které explodují před cílem na 50 až 90 metrů ve výšce 4 až 6 metrové nad zemí a roz-

metávaji ze své dutiny na všechny strany 50 až 500 kulí. Šrapnel mívá obyčejně tenčí stěny a větší dutinu, než-li granát, různící se v soustavě pro hladká a tažená děla. Větší granáty počínajíc váhou sedmiliberní řadí se do soustavy buď „koncentrické" neb „exentrické", střílí se z hmoždířů a jsou pro snadnější manipulaci opatřeny ušnicemi. Od těch dob, co vynalezeny tažené granáty, vymizelo užívání pum starších soustav úplně; tak na př. roztrhali Prušáci ohromná děla pumová po obléhání Paříže ihned na místě, když generální štáb uznal, že nevyhovují svému účelu a že pro velikou tíži svou ani za zpáteční dopravu nestojí. Také ložnice děl prodělaly dalekosáhlé změny; zejmena děla pevnostní, pobřežní a lodní spočívají na dokonale sestavených mechanických lafetách, tak že nyní s těmito tolikatunovými obry hravě se manipuluje.

Znamenitý rozvoj lučby zvýšil také počet a působivost trhacích prostředků. Třaskavé stříbro, dynamit, střelná bavlna, trhací prach a ekrasit, mellinit, pikrit, dualin a lihofracteur náležejí k takovým směseninám. Účinky některých sloučenin, pozůstávajících z kyselin draselnatých, síry, sírníku antimonového, petroleje, kostíku a j. v. jsou přímo děsné. Některé výbušné rosoloviny, zejmena „Nobelova", pozůstávající z 95% nitroglicerinu a 5% kolodia, přesahují účinkem svým dynamit o 60% a lučba se činí, by mohla občas několik „zlepšených sloučenin" mírumilovným státům k disposici nabídnouti. —

Zbývá nám jen ještě několik slov o celkové organisaci výzbroje a vojska, která po zavedení nových střelných zbraní zcela jiné tvářnosti nabyla. Těžké rytířstvo podlehlo vlastnímu vnitřnímu rozkladu a elementární síle „středního stavu" ve válkách se Švýcary a husity. Doba luků a samostřílů míjela a místo záškodnických tlup, jimiž se obklopovalo feudalní panstvo, nastupovaly armády najímaných žoldnéřů, pravých to válečníků z řemesla. Mezi těmito vynikali Švýcaři, pak tyrolští žoldnéři, „lancknechti" a jiní, císařem Maximilianem I. zorganisovaní. Výzbroj jejich skládala se z válečného meče, často mohutného dvouručáku, dýky, kopí mnohdy několikametrového a po případě krátké (dle tehdejších názorů) ručnice. Tito žoldnéři znali se ve svém krvavém řemesle důkladně a za vůdcovství osvědčených hejtmanů vykonali mnohý skvělý čin válečný. Hlavní vadou placených žoldnéřských čet byl však nedostatek kázně, a proto začaly se později zřizovati větší, lépe disciplinované pluky za velení všemohoucích plukovníků, jimž pluk jako vlastníkům náležel nebo byl od jiného propůjčen. Výzbroj a bitevní taktika Nizozemčanů a Španělů staly se v 16. stol. vzorem pro ostatní armády až po dobu války třicetileté — vyjma voje Kozáků, Turků, Chorvatů a částečně i Uhrů, kteříž se vesměs ozbrojovali polo evropsky polo orientálsky. Další změny v zařizování armád ve stol. 17. můžeme pozorovati průběhem každých dvaceti až třiceti let. Čím více mizely řady kopinníků pěšáků, tím hojněji vzrůstaly řady střelcův beze vší brně; i jízdectvo počalo těžkou výzbroj odkládati, tak že zůstaly napotom jen pluky těžkých kyrysníků proti lehkým plukům jízdy husarů, hulánů, jízdeckých střelců, chevauxlegers a kozáků. Stejnou dobou vyvinovalo se dělostřelectvo ve všech státech zřizováním oddílů lehké, těžké a pevnostní střelby. Pak přestala doba verbířská a mocnosti zařídily svá vojska na základě branné povin-

nosti za armádního velení panovníků nebo panovníkem jmenovaných maršálků. Moc východu klesala zároveň stále hlouběji, kdežto západ pomocí vhodné organisace, vynálezů a využitkování válečných úspěchů zaujal dominující postavení, a nyní jest to opět Orient, který se šmahem přispůsobuje výzbroji a organisaci válečnictví západního.

Pravá horečka ozbrojovací lomcuje za našich dnů evropskými státy, soused hledí souseda nejdůkladnějšími válečnými prostředky, vyžadujícími milliardy nákladu, předstihnouti a milliony vojínů uchystány jsou na zavolání ke krvavému dílu na poli válečném, kde očekává je buď slavné vítězství neb osudná porážka. Pravil-li příležitostně Moltke, že upotřebení zbraní tak dlouho nepomine, dokud člověčenstvo existovati bude, pronesl výrok dosahu velikého — avšak člověčenstvu zbývá navzdor tomu útěcha, že může doufati v opak.

Sant' Onofrio.

Podzimní procházka.

V Ligurii vypravují legendu: Odplul na lodi své krásný rytíř do zemí, kde slunce vychází; paní srdce jeho něžně prosila jej, by přinesl jí s sebou nejdražší a nejvzácnější z oněch zemí vůni, jež jest jako políbení divných květů, kvetoucích na březích svatých tajůplných řek, pod žárným nebem východu.

Navrátil se rytíř: srdce měl plno lásky a s sebou nesl kýženou vůni, sevřenou v lahvičce z čistého křišťálu.

Ale paní srdce jeho nebyla mu zachovala věrnost; i vzplanul nešťastný milenec zlostí a mrštil křišťalovou lahvicí, obsahující vzácnou vůni, na dlažbu jejího paláce.

A vůně roznesla se po celém paláci; pronikla nábytek, gobelíny, obrazy; vnikla do všech věcí, stala se duchem všeho.

Mnoho století uplynulo; a divná vůně tajemná stále ještě ovládá starý palác, jako nehynoucí výčitka, a ti, kdož vkročí do paláce, jsou jí proniknuti; při vůni té, jemné a mdlé jako dalná vzpomínka, jsou neznámou mocí puzeni ku vzpomínání a v dlouhé upadají snění.

Na tuto ligurskou legendu jsem si vzpomněl, navštíviv klášter sv. Onufria. Duch velkých lidí má cos společného s onou tajemnou nehynoucí, vše pronikající vůní z Východu. Kudy se béře, zůstavuje stopy. Doba předcházející, doba následující mizí: zbývá jen ta chvíle, kdy kráčel tudy veleduch.

Torquato Tasso pobyl v klášteře sv. Onufria jen dvacet čtyři dny, ale vše jen o něm tu hovoří: staré ty duby, jež staly se nesmrtelnými,

proto že on kdysi v stínu jejich spočíval; sladké madonny, před nimiž klekával v modlitbách; malý chrám, v němž nalézá se jeho hrob. Tasso, pobyv zde, jako ta vůně pronikl všechny věci.

* * *

Myšlénka, jíti sem do té klášterní samoty zemřít, byla snad poslední básnické vzplanutí znaveného muže, blouznícího v předtuchách budoucího života, hrdého na své vykonané dílo a zároveň hluboce malomyslného; básníka, jenž si byl vědom své velké slávy a zároveň si umínil, že zničí své veledílo: muže, jenž shodil se sebe pozemské vášně a byl očistěn utrpením, jenž zároveň trpce nesl nevděk lidský a neustal vzpomínati na pronásledování a nevýslovné hořkosti, jež mu bylo zakoušeti. Touž dobou, když očekával jej v Campidogliu laur, cítil, „jak proud utrpení jej uchvacuje“ a obrátil zrak svůj vzhůru k tomuto posvátnému útulku, k tomuto vrchu, jenž zdál se mu prvním stupněm schodiště, vedoucího do nebe. „Dal jsem se dovézti do kláštera sv. Onufria“ — psal Antoniovi Costantinimu — „ne proto, že lékaři chválí vzduch jeho nad jiný v okolí Říma, ale proto, abych s vysokého toho místa a v hovoru se zbožnými bratry přichystal se na vstup do nebe.“

* * *

Nevlídný to byl den, když vešel Tasso do kláštera sv. Onufria. Hustý padal déšť a vítr skučel a burácel kol vozu kardinála Cinzia, Tassa vezoucího. Mniši vítali jej s podivením, když zemdlen z vozu vystoupil a děl k priorovi: Přišel jsem, abych tu mezi vámi zemřel. — Již dříve jednou byl zatoužil po klidu klášterním: vstoupiv do řehole sv. Františka, s přáním „státi se zbožným“; avšak duch světský a dobrodružný v boji s duchem asketickým zvítězil. Básník uprchl z kláštera, odebrav se do Sorrenta ku své sestře, jíž, chtě zkoumati její k němu lásku, sám donesl zprávu o své smrti.

* * *

Tentokráte však více neprchne. Marně zve jej plesný Řím renaissance. Cinkot číší hodů farnesinských nese se ohlasem po březích Tibery; znovuzrozené umění budí v žití nové rozkoše; Armidy a Klorindy, uniknuvše ze zbožného ovzduší osvobozeného Jerusalema, bloudí krajem, milujíce; jen on, v božský obraz Říma pohřížen, cítil, že uniká životu. Matný ruch z věčného města stoupal sem k němu jako poslední pozdrav žití. A i děsné vzpomínky na hospital sv. Anny, kde ve vřavě šílenců vyprosil si od Boha jedinou jen milost: býti zbaven rozumu, — tříštily se o břeh klidu sv. Onufria, poslední již vlny přestálé bouře. Tajemné pouto, snad osudné, víže cellu u sv. Anny s cellou u sv. Onufria: tam shasl duch a láska básníkova; zde zemřelo tělo jeho. Zda-li vzpomínal v dnech posledních na lásku svou k Eleonoře? Zda-li pojil jméno její s modlitbami tam před obrazem Madonny Leonarda da Vinci, shlížející

k němu sladkým pohledem, s úsměvem? Kdož ví? Byl již padesát jeden rok stár, churav, zemdlen a překonán: duch jeho netrpělivě bažil po „vstupu“ do jiných světů.

* * *

Klášter sv. Onufria, tam na zeleném Janikulu, jakoby byl vystaven za útočiště těm, kdož tichým, něžným vzmachem křídel zalétají do záhrobních říší. Jsou místa, jež zdají se býti na nejkrajnějším konci země: ještě krok a nekonečnost vás pohltí jako moře svou kořisť, místa, jež zdají se hraničiti s cizími světy, jež zdají se nám tak vzdáleny i když noha naše dotýká se již prahu jejich: — v hlubohém klidu svém, v osamělosti plné tajemných vzpomínek a smutných předtuch, jsou taková místa čekárnami na cestě poslední.

Nyní ten malý vážný klášter ve své osamělosti znenáhla zaniká. Zdě se rozpadávají; malby blednou; zdá se, jakoby ty svaté tváře na stěnách zmíraly touhou po nebytí; rozbitými okny vniká dešť a vítr; v chodbách a v cellách vládne zvláštní vzduch — dech plesnivosti a zetlelosti — svědčící o blízkém rozkladu. Blednou a zanikají něžně i ti svatí Peruzziho a Pinturicchia tam na klenbě hlavního oltáře; a blednou i ti svatí na klenbě kaple v pravo, mizí pod hustou, černou vrstvou, stoupající každým dnem výše, jako krutá ničící vlna tajného jakéhos přítoku. Zdá se, jakoby ode dávna již vanulo smutkem to staré sešlé zdivo šedého malého kláštera, to nádvoří obehnané nevysokým sloupovím ze zažloutlého mramoru, ty chladné, zasmušilé celly, ten chrám, v němž umírající Tasso přijal poslední svátosti a v jehož přítmí dlažba i stěny vypravují o životech zapadlých před staletími. Nelze si ani představiti ta místa v úsměvu mládí a svěžesti; ani ty malby, že byly kdys barvy svěží: zde jistě bylo vše ode dávna již zasmušilé, smutné, staré.

* * *

Malé nádvoří, k němuž dojdeme dostoupivše schodiště, má s jedné strany bránu, tvořící nevelké atrium před malým chrámem v pozadí. Druhá strana je obehnána nízkou zdí, jako balustradou, na níž při slunce západu sedávají muži pohrouženi v pohled na Řím, na Tiberu vinoucí se pod bělajícími se mosty; a dále na hory Albanské; a dále ještě na šedou mrtvou campagni římskou. Pod portikem nalezají se malované lunetty, představující episody ze života sv. Jeronýma: bledé fresky, jako pod závojem; zdá se, jakoby z těch lící jakousi tajemnou jizvou unikala krev. Na jedné lunettě jest svatý, polonahý, posty ztrýzněný, poustevnickým životem zmořený, jenž sní, — jak praví legenda, — „o rozkoši života římského a reji mladých dívek“: v pozadí, ve smavém kraji, plném barvy a světla, šine se v půvabném reji sbor mladých dívek po květném luhu, jež hlavinky čtveračivě na zad majíce pohozeny, úkradí na svatého pohlížejí.

Hleděl jsem dlouho na obraz, v němž spatřoval jsem symbol trudných dnů básníkových. Jak často as, jsa vězněn v chorobinci sv. Anny, vzpomínal „na rozkoše dvoru Estenského a sbor tančících dívek“ tam v středu šílenců, za probdělých nocí!

Vešed do celly, v níž Tasso skonal, nepohleděl jsem na malbu na stěně, znázorňující jakž takž jeho tvář; ale zrak můj utkvěl na odlitku jeho tváře, na němž zachovány stopy oněch nocí. Na vyhublých lících zdá se, jakoby utrpení dosud nebylo ustalo; ve vytřeštěných očích jakoby se chvěla dosud vidina; na sevřených rtech jakoby tajil se poslední bolestný výkřik; na širokém, vypouklém čele, k němuž víže se opozděný laur, utkvěl výraz svrchovaného utrpení, jež přes staletí nese se ozvěnou v srdcích Byronově a Goethově.

Tato hlava jemných rysů, na níž jsou zjevny stopy agonie, má na první pohled přísný výraz hrdosti. Čelo zdá se pnouti v sebevědomí „že doba jeho honositi se bude jeho dílem"; avšak jen zdánlivě; nedám se mýliti: jest to výraz muže, jenž tají před vámi historii svého utrpení, jemuž ale již již slza v oku se chvěje.

Byl jsem v celle samoten: tam za vrchem Cave, za obrovskými mraky zapadalo zářivé slunce; v klášteře jakoby nebylo nikoho, mimo mne a masku básníkovu; bylo slyšeti ticho mrtvých věcí; kolkolem rozestaveny pozůstalosti Tassovy, s pravidelností, přesně dle inventáře: židle, na níž on spočíval, od zbožných, ničících rukou téměř rozebrána; péro, jímž napsal poslední list k Antoniu Costantinimu; kříž, na nějž vtiskl poslední políbení . . .

Byl jsem tu samoten a cítil jsem dech smrti; nade mnou, v trámech stropu, vrtal červ; po stěnách vzhůru stoupaly stíny večera, ana mračna nad Monte-Cavem temněla; zrak můj neodolatelně byl váben k tváři básníkově, jež na mne zírala.

Přikročil jsem. Hluboká rýha, jako ostřím dýky naznačená, brázdila jako jizva jeho čelo: a zdálo se mi, že se zachvívá. Přikročil jsem blíže. Rty jeho bolestně sevřené zdály se pohybovati . . . Zda-li promluví? A co? Kletbu či požehnání?

Stíny stále rostly, zahalujíce vše kol; jen okolo básníkovy hlavy jasnila se bělavá záře. Ticho bylo hluboké: nyní i červ ustal hlodati — a já, jakýmsi tajným, kouzelným puzen vnuknutím, jsem sklonil se nad černou, seschlou, strnulou tváří a hlasem, jenž nebyl můj, kážu: mluv! A rysy líce jeho jakoby změkly, a úsměv zahrál na chladných jeho rtech, s nichž neslo se slovo spíše dechnuté, než vyslovené: Eleonoro!

* * *

Pně a koruny černých pinií uzavíraly v rámec mračna, na nichž zapadnuvší slunce zůstavilo, jako vzpomínkou, zlaté skvrny. Na bledě zlatém pozadí, jako při starých obrazích, táhla se rýha temných poletujících obláčků, jakoby značila cestu do nebe vedoucí. Zahleděv se na ně, myslil jsem: — Ach básníku! Tys nepolepšitelný! Neznáš nenávisti, neklneš aniž zatracuješ. A mrtvé tvé rty oživují se, aby vzdechly jediné slovo, jméno zbožňované: Eleonoro! —

Z. Baffica. Přel. *Marie Kalašová.*

Anthropophagie a lidské oběti.

Podává O. Frant. Vaněk.

I.

Zhoucí mstivost jest pohnutkou anthropophagie. Teprve pak ukojil přírody syn svou mstivost, učinil-li svého nepřítele trvale neškodným, zničil-li ho úplně. To však jest po názoru jeho možno jen tehdy, nezničil-li pouze jeho tělo, nýbrž i jeho **duši**.[1]) Pak nemá již příčiny, proč by se ho bál, že by duše jej děsila. Jsa podjat physiologickým bludem, že duše sídlí v krvi, v srdci, levém oku, ledvinách atd. neštítí se nikterak lidské krve; jest naopak krvežízniv v pravém smyslu slova: S rozkoší pije kouřící se teplou krev a hltavé polyká kusy masa, jež utíná si se živé oběti. Zve si k hodům též své přátele. Nestačí-li krev pro všechny, požívá se rozředěna v jiném nápoji. Tak na př. Koroádové v Brasilii pořádají, když byli nějakého nepřítele zabili, hostinu: uťatou ruku nepřítelovu ponoří do opojného nápoje, načež každý si pak tuto ruku vytáhne a ssaje z ní krev.[2]) Na mnoze stává se též krev podobně jako srdce, zdroj života a oko, jímž duše na venek se projevuje, výhradou pohlavárů při hodech kanibalských.

Než na tom není dosti: Divoch pozoruje, že pokrm sílí. Nemaje o lučebných zákonech trávení žádného ponětí, domnívá se, že duše jeho nepřítele přešla v něj, že tedy sdědil i jeho vlastnosti, sesílil duší jeho duši svou vlastní! A toť jest právě svrchovaný triumf sladké pomsty! Co divoch nejvíce svému soku závidí, na něm nenávidí a přece oceňuje, není jeho morální slabost, nýbrž jeho moc a tuto chce si osvojiti. Mravně dobrý jest dle prvotního názoru jen slaboch. „Dobří lidé," pravil schytralý commoro k cestovateli S. W. Bakerovi,[3]) „jsou všickni slaboši; jsou dobří, poněvadž nejsou dosti silni, aby byli zlými." Ba kanibal přivlastňuje si i jméno zabitého a snědeného svého nepřítele, aby vyhladil všelikou stopu jeho jsoucnosti, jak nám toho dokladem jsou kmenové Tupi v Brasilii.[4]) Výměna jména shoduje se výborně se zásadami krevního bratrství.

Dalším důsledkem toho jest, že nepojídají se pouze nepřátelé, nýbrž i přátelé, ba i děti, jen aby nabylo se jich duševních vlastností a mohutností. Víra prostého syna přírody není v ohledu tom mnohem pošetilejší,

---

[1]) Viz „Animismus" ve „Květech" 1890, II., 363 a sl.

[2]) W. C. v. Eschwege, Journal von Brasilien, Weimar 1818 I., 201; srv. J. Spix-F. Th. Martius, Reise nach Brasilien, München 1823, I. 382.

[3]) Sam. White Baker, Der Albert Nyanza," n. př. Gera 1876, 169.

[4]) Richard Andree, Die Anthropophagie, Leipzig 1887, 85 a sl. 103.

než-li víra obecného lidu, dle níž na př. srdce holubičí ladí srdce naše melancholicky nebo husí pečeně činí člověka hloupým. Novozélanďané dávají kojencům k jídlu křemínky, aby jich srdce stalo se tvrdým a nelítostným.[1]) H. M. Stanley[2]) vypravuje o jednom kmeni africkém, že vyžádal si z prodaného jemu vola srdce věře, že požitím srdce nabude síly a odvahy zvířete, kdežto Stanley a jeho družina stanou se, když byli snědli zvíře postrádající srdce, chabými a malomocnými.

Posléze mění se anthropophagie, jejíž prvotnou příčinou nikterak nebyl hlad, nýbrž mystická představa o duši, též v pouhé labužnictví nebo i zvyk; ba požírají se i mrtvoly v domnění, že prokazuje se tím nebožtíku pocta. Richard Andree, jenž o předmětě tomto nejobsáhlejší konal studia, ač podstatu anthropophagie nevystihl, páčí množství kanibalů za naší doby na $5^1/_2$ milionu[3]) a ve svém spisu „Die Anthropophagie“[4]) dospěl k úsudku, že veškerá dosud se vyskytující anthropophagie jeví se jen jako zbytek anthropophagie dříve všeobecně rozšířené. Uvedeme pouze příklady zajímavější a charakteristické:

U Indiánů sev. Ameriky bylo běžným rčení: „píti krev nepřátel“ a „jísti jich maso“[5]) a že rčení to nebylo planou frází, dotvrzují nám na př. Dakotové, t. zv. Sioux, kteří kdysi vskutku pojídali srdce nepřítelovo.[6]) Načesové, kteří bydleli na Mississippi jižně od nyn. Viksburgu, Tonkavéové v Texasu a j. sežírali své nepřátele, jak výslovně praví Richard Irving Dodge[7]) „nikoliv z hladu, nýbrž ze mstivosti“. J. Longs[8]) viděl, kterak Indiánka kmene Čipiveů krmila své děti masem zajatého Angličana. Irokesové táhli do boje volajíce: „Jděmež a sežerme tento lid!“ a vyzývali spojence své k „polévce z masa nepřátel.“[9]) Ganeaganové známi jsou pode jménem „Mohawk“, t. t. „Mauquawog“, lidojedi.[10]) Zuřivá msta jeví se též ve válečné písni Indiánů: „Táhnu do boje, bych pomstil smrť svých bratří. Pobiji, vyhubím, sežeru své nepřátele; odvleku zajatce, sním jejich srdce, usmažím jich maso, vypiji jich krev; surážím jim hlavy a z lebek učiním si poháry!“[11]) Jeden kmen v Louisianě nazýván byl pro kanibalismus Ata-kapa a že praobyvatelé Mexika a střední Ameriky

[1]) Jate, An account of New-Zealand,² London 1835, 82.

[2]) v čas. „Gartenlaube“, 1890, č. 14, 234 a sl.

[3]) v Mittheilungen des Vereines für Erdkunde zu Leipzig 1878, 81.

[4]) Leipzig 1887, 99. — srv. Leonard Korth, Geschichtliches u. Geographisches über den Kannibalismus v čas. Ausland 1883, 1001. Spisek: P Bergemann, Die Verbreitung d. Anthropophagie, Bunzlau 1893 jest rovněž principielně pochyben.

[5]) Srv. válečné písně Indiánů u G. Klemma, Allg. Culturgeschichte der Menschheit, II., Leipzig 1843, 28. 148.

[6]) R. F. Burton, The city of the Saints and across the Rocky Mountains of California, London 1861, 124 a sl.

[7]) Die heutigen Indianer des fernen Westens, n. př. Wien, Pest, Leipzig r. 1884, 301.

[8]) See- und Landreisen etc. n. př. Hamburg 1791, 115.

[9]) Fr. Xaver de Charlevoix, Histoire et description générale de la Nouvelle France etc. Paris 1744. III., 208 a sl.; De la Potherie, Histoire de l'Amérique septentrionale, Paris 1772, II., 298.

[10]) Drake, The book of the Indians,⁹ Boston 1845, III., 37.

[11]) W. Robertson, Geschichte von Amerika, n. př. Leipzig 1777, I., 560.

vůbec byli anthropophagy, o tom není pochybnosti. Bernal Diaz [1]) byl tajně svědkem, kterak zajatí jeho druhové byli od Mexikánů upečeni a snědeni, ač prý jejich maso mělo trpkou příchuť. Nejinak jednali s Mexikány Tlaskalánové, spojenci Španělů a j.[2]) Nejdivočejšími byli však přímořští Goajírové: číhali na cizí plavce, olupovali je o majetek a požírali je.[3]) Četné tlupy bojovných kmenů Ivaro, Tumbů, Jerumbínů a j. v. vytrhovali přemoženým z těla srdce, stahovali kůži s hlavy a když ji byli usušili v kouři, nosili jako amulet.[4]) Jak Dr. Abendroth [5]) ujišťuje, jsou za naší doby pouze Kašibové či Karapučové na levém břehu řeky Ucayal jedinými kanibaly v Peru. U nich vraždí děti svého starého otce, sežírají jeho maso, kdežto kostí, spalujíce je na popel, užívají místo koření. Jeden pokřtěný Mayoruna stěžoval si umíraje, že bude po smrti na místo svými soukmenovci sněděn červy.[6]) V nivách Bolivie byli ještě před nedlouhým časem známými anthropophagy Kaničanové a Maňakikové,[7]) zejmena však jsou jimi domorodci Brasilie. Již Lafiteau [8]) napsal: „Jsou sice téměř všickni praobyvatelé Ameriky lidojedy, než skvrna této nelidskosti lpí nejvíce na těch, kteří sídlí v jižní polovici tohoto velikého dílu světa.“ Kobeové sežírají mrtvoly v boji zabitých nepřátel a činí schválně výpravy, aby si zaopatřili lidské maso.[9]) Yamové na Amazonu rozlamovali kosti zemřelých, aby vyssáli z nich morek, neboť věřili, že v nich vězí duše.[10]) Masayové polykají jen s nelibostí maso svých nepřátel, neboť nemají touhy po lidském mase; chtějí však utišiti svou mstivosť.[11]) Někteří kmenové nepožírají proto bezprostředně maso zemřelých, aby pojali v sebe jich sílu neb cnosti, nýbrž teprve až po nějaké době a to zvláštním spůsobem. Též jeví se u nich představa, že sní-li zemřelého, jemu tím prokazují poctu. Tak na př. viděli J. B. Spix a C. F. Martius,[12]) kterak žena Kamankánů vyhrabala zbytky před několika měsíci zemřelého svého dítka, pečlivě obrala jeho kosti, vařila spolu s masitými částěmi, pila odvar, načež kosti opět zaobalila do palmových listů a znova je zahrabala. Tariánové a Tukánové vykopávají ze země hnijící již tělo asi za měsíc po smrti, vkládají je na veliké pánvi do rozžhavené

---

[1]) Die Entdeckung und Eroberung von Mexiko, n. př. Hamburg u. Gotha 1848, II., 425.
[2]) W. Robertson, Ib. II, 46.
[3]) Depons, Reise in den östlichen Theil von Terra firma, n. př. Berlin 1808, 160.
[4]) E. Homy v Revue d'Anthropol. 1873, 392. J. F. Barriero v Trans. Ethnol. Soc. New Series. 1863, II., 112 a sl.
[5]) v čas. „Globus“ XIX., 379.
[6]) v čas. „Globus“ XXI., 302.
[7]) E. Pöppig, Reise nach Chile, Peru u. auf dem Amazonenstrome, Leipzig 1835, II. 449.
[8]) Allgemeine Geschichte der Länder und Völker von Amerika, Halle 1752, I., 410.
[9]) K. F. Phil. v. Martius, Beiträge zur Ethnog. u. Sprachenkunde Amerikas, Leipzig 1867, I.. 600.
[10]) Paul Marcoy v Tour du Monde, XV., 138.
[11]) Paul Marcoy, Ib. XV., 135.
[12]) Reise nach Brasilien, München 1823, II. 692.

pece, až zbyla za děsného puchu z mrtvoly pouze černá, zuhelnatělá massa. Tuto roztloukají na prášek, mísí ji s vodou ve velkých lasturách zv. caxiri, načež ji pijí ve společném shromáždění.[1]) Aravákové rozmělňovali kosti a pili je s vodou, kdežto Karibové pili týmže spůsobem popel mrtvých.[2]) Srdce v boji zabitého nepřítele náleželo „nejstatečnějšímu bojovníku".[3]) O Tupi-ech či Tupinambech vypravuje již německý dobrodruh Hans Staden,[4]) jenž r. 1547 mezi nimi prodlel deset měsíců a jen náhodou smrti unikl, že „setkají-li se v boji, volají na sebe, že chtějí pomstíti smrť svých nepřátel, nepřátele zabíti a sníst."

Botokudové na východě od řeky San Francisco, jež na mnoze ethnologové kladou na nejnižší stupeň lidstva, pijí nejprve s rozkoší právě kanibalskou krev zabitého zajatce; pak krájejí mrtvoly na kusy a požírají je;[5]) že však nestali se kanibaly z touhy po lidském mase, toho důkazem, že některé zajatce ponechávají na živu.[6]) Puri-ové, kteří byli od Botokudů z nitrozemí vytlačeni, prozrazují již svým jménem kanibalskou svou minulost[7]) a také Koroádové, Miranhové, Guaránové, zejm. však Pešeréhové čili domorodci Ohnivé Země jsou anthropophagy.

Dle tvrzení J. B. Forstera[8]) byla anthropophagie rozšířena po celé Polynesii. Na souostroví Herweyovu, Gambier a Mangarewa, jakož i na ostrově Tuamatu byla všeobecným zvykem a výjimku nečinili druhdy ani Novozélanďané, Havajové a Tahitáni.

Anthropophagie Novozélanďanů dosvědčena jest kap. J. Cookem a jeho průvodci.[9]) Cestovatel J. L. Nicholas[10]) praví, že Maor, jemuž podařilo se svého nepřítele nejen skoliti ale i sníst, myslí, že se zbavil též jeho ducha a že nemusí se ho již báti, ješto „svého nepřítele oloupil též úplně o život po smrti", kdežto síla, obratnosť a sláva nepřítelova přešla v něj. Jest přirozeno, že naopak Maorové za největší neštěstí pokládali, jaké někoho z nich mohlo stihnouti: býti snědenu sám.[11]) Pohlavárům vyhraženo při hodech levé oko. — Od r. 1843. prý kanibalismus zanikl.[12])

Dle Turnbullovy zprávy[13]) nabízeno králi havajskému ještě na

---

[1]) A. R. Wallace. Amazon and Rio Negro, London 1853, 498; srv. John Lubbock, Die vorgeschichtliche Zeit, n. př. Jena 1874, 259; Herb. Spencer, Principien der Sociologie, n. př. Stuttgart 1879, I. 296.

[2]) J. G. Müller, Geschichte der amerikanischen Urreligionen, Basel 1855, 209.

[3]) R. Andree, Die Anthropophagie, Leipzig 1887, 72.

[4]) R. Andree, Ib. 85.

[5]) Th. Waitz, Anthropologie der Naturvölker, Leipzig 1859 a sl. III. 466.

[6]) W. C. v. Eschwege, Journal von Brasilien, Weimar 1818, 89.

[7]) Maxm. Prinz von Wied-Neuwied, Reise nach Brasilien, Frankfurt a. M. 1821. I. 162; srv. II., 2, 50.

[8]) Bemerkungen auf einer Reise um die Welt, Berlin 1783, 290.

[9]) J. Cooks Dritte Entdeckungsreise, n. př. Berlín 1789, III., 424.

[10]) Reise nach Neuseeland, Weimar 1819, 251.

[11]) John Lubbock, Die vorgeschl. Zeit, II., 171.

[12]) A. S. Thomson, The story of New-Zealand, London 1859, I., 148 srv. Globus XXII, 144.

[13]) John Turnbull, Reise um die Welt, n. př. Weimar 1806, 204.

počátku tohoto věku při nastolení levé oko; král otevřel ústa, jakoby je chtěl spolknouti. Tento zvyk, jímž dle domnění těchto národů získáno značně na rozumu i moudrosti, vládl též na ostrovech Společenských a charakteristickou jest starobylá kletba Tonganů: „Vyhrab za svitu měsíčního otce, uvař si polévku z jeho kostí; upeč si jeho kůži, ohryzuj jeho nehty; pohlť svou matku..., žvýkej srdce svého děda, pohlť oko svého ujce, oblec se v kůži svého otce a svaž ji střevami své matky!...“ [1]) Ještě před několika roky projevil starý havajský pohlavár umíraje knězi jako své poslední přání, aby směl ještě jednou sníst mladého misionáře, jakkoliv přání to i odporuje nynější jeho víře.[2]) Byl-li na ostrovech Tahiti neb Samoa zvolen nový král, bylo usmrceno tré lidí; kněz vydloubl každému z nich levé oko a praesentoval je na listu pisangovém králi.[3])

V Mikronesii jest kanibalismus rozšířen nejvíce na ostrovech Kingsmillských; [4]) v Melanesii pekou na ostrovech Torreských domorodci ve svých pecích ukořistěné hlavy a z části je pojídají, totiž oči a kusy lící; ale hostiny té smí se súčastniti jen ti, kdož hlavy pomohli nakořistiti.[5]) Na ostrovech Fidži, kdež „canibales tribes“ čítají dle některých zpravodajů asi 20.000 hlav, jest kanibalismus spojen většinou s lidskými obětmi duchům a bohům, jak o tom dále pojednáme.

Jak uděšen byl Labillardière,[6]) průvodce d' Entrecasteaux-ův, jenž znal Novoholanďany pouze z optimistických líčení kap. Cooka a Forstera, když r. 1792 hledaje stopy po nešťastném La-Pérouse-ovi, přistál u Baladey a zřel Kanaky, kterak ohryzují lidské kosti. Byly to zbytky hodů a vítězoslavné posuňky hodujících zvěstovaly: „Hleďte, tak dovedeme jednati se svými nepřátely!“ A jak zaraženi byli pak divoši, když Francouzové, jež vybídli, aby hodů se súčastnili, vyzvání to odmítli s ošklivostí i rozhorlením! Inž. Jules Garnier,[7]) jenž r. 1864. navštívil tyto ostrovy, tvrdí se vší určitostí, že příčinou kanibalství jest mstivosť.

Domorodci ostrova Tanna v Nových Hebridách nikterak netajili se, jak Jiří Forster [8]) vypravuje, se svou anthropophagií. Jich potomci libují si na vařeném lidském mase spolu s kořenem yam. Zejména náruživými kanibaly jsou t. zv. „křováci“ (ermama kararei) v nitru Tanny.[9]) Obyvatelé v Espiritu Santo projevovali důstojníkům

---

[1]) Gustav Klemm, Allg. Culturgeschichte der Menschheit, Leipzig 1845, IV., 371.

[2]) Allg. Zeitung ze dne 4. června 1876.

[3]) J. Turnbull, Ib. 392.; J. Wilson, Beschreibung einer engl. Missionsreise nach dem südlichen stillen Ocean, n. př. Weimar 1800, 338.; R. Forster, Geschichte der Seereisen und Entdeckungen im Südmeere, Berlin 1787, VI., 341.

[4]) Ch. Wilkes, Die Entdeckungsexpedition der Vereinigten Staaten, Stuttgart r. 1848, II., 387.

[5]) Th. Waitz, Ib. VI, 647.

[6]) Relation du voyage à la recherche de La Pérouse, Paris, An VIII. de la républ. franç. II., 192-95

[7]) La Nouvelle-Calédonie, Paris 1876, 251.

[8]) R. Forster, Reise um die Welt. II., 238, 250, 289.

[9]) George Turner, Nineteen years in Polynesia, London 1861, 83.

korábu „Rosario", kteří je byli r. 1871. navštívili, bez obalu své laskominy na lidské maso. Jeden divoch přistoupil k tělnatému námořnímu poručíkovi, ohmatával jeho ruce i nohy a pravil pak: He very good, Kai-Kai: [1]) Na Eromango byl dne 20. listopadu 1839. sněden „apoštol jižního oceánu" Williams a jeho druh Harris.[2])

Potměšilí obyvatelé ostrovů Šalomounských jsou vášniví kanibalové, kteří řídí se zásadou: „Každý cizinec, jenž vstoupí na naši půdu, zabije a sežere se!" [3]) R. 1872. nalezl kapitán britské válečné lodi „Blanche" četné zbytky kanibalských hodů na Isabele[4]) a kap. Edwin Redlick viděl na ostrově San Christoval přípravy k nim. Marně snažil se vykoupiti dva mladistvé zajatce určené ke kanibalskému kvasu.

Anthropophagii na Nové Britanii dosvědčuje angl. misionář Jiří Brown[5]) a líčí ji též Wilfried Powell.[6]) Každý pohlavár má dva stálé ministry: jeden jest mluvčím, druhý katem.

Papuové vůbec oddáni jsou dosud kanibalismu.[7]) V horách sev. pobřeží na ostrově Jobi v zátoce Geelwinkské potulují se dosud kanibalové starého rázu.

Australané nepojídají pouze mrtvoly nepřátel s největší chutí, nýbrž i vlastní své děti.[8]) Není to ani nedostatek potravy ani chtivost lidského masa, nýbrž děsná mstivosť, která je pohání k anthropophagii. Slovo krvežíznivost není u nich pouhým tropem. Oko, byvši snědeno, činí udatným;[9]) ve Queenslandě, Novém Walesu má tuk ledvin týž účin.[10]) Černoši, zmocnivše se některého bojovníka cizího kmene, vytrhují mu divokým fanatismem tuk ledvin z těla a pomazávají se jím, neboť domnívají se, že udílí tělu sílu, srdci odvahu.[11]) Též požírají zemřelé své přátele v pevné víře, že tím prokazují sobě dobrodiní, jim poctu.[12]) Nejnověji vypravuje norský cestovatel Karel Lumholtz [13]) o domorodcích na Herbert Riveru, že konají pravé výpravy, aby ukořistili lidského masa (talgoro) a že ten, kdož tuto oblíbenou pochoutku častěji si dovede zaopatřiti, v obzvláštní jest vážnosti. V jižní Australii zabijí a jí často starší bratr na radu rodičů a slavnostním spůsobem svého mladšího bratra, aby přisvojil si jeho sílu tělesnou[14]) a mnohá matka

---

[1]) Fr. v. Hellwald, Naturgeschichte des Menschen, I. Stuttgart 1882, 116.
[2]) Rich. Oberländer, Ozeanien, die Inseln der Südsee, Leipzig 1873, II., 127.
[3]) Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin 1877, 257.
[4]) Ib. 1873, 96.
[5]) Revue d'Anthropologie, 1877, 376.
[6]) Unter den Kannibalen von Neu-Britannien, Leipzig 1884.
[7]) Bernard Meyer v Mitth. der k. k. geogr. Gesellsch. in Wien 1873, 538.
[8]) Čas. Globus III., 271.
[9]) Rich. Andree v Mitth. 1873, 59.
[10]) Th. Waitz (Gerland), Anthropologie, VI., 748.
[11]) Mundy, Wanderungen in Australien u. Vandiemensland, n. př.[*] Leipzig 1874, 84.
[12]) Rich. Andree v Mitth. 1873, 50. — Srv. K. Lumholtz, Unter Menschenfressern, n. př. Hamburg 1892, 318, 187.
[13]) Unter Menschenfressern, na př. Hamburg 1892, 316 a sl.
[14]) W. P. Stanbridge ve Transactions of the Ethnological Society, New-Series, London 1861, I., 291.

sežírá své děti myslíc, že takto nahradí opět sílu, jíž byla pozbyla porodem.[1])

Martin de Rada,[2]) provinciál řádu Augustianů, vypravuje o Zambalech na Luzonu, že jest „jich nejpřednější snahou, aby tomu, koho byli skolili, uřízli hlavu, do lebky učinili otvor a jím vysrkli mozek, jejž pokládají za sídlo duše.“ Týž zvyk mají též Ifugové a jiní kmenové na Luzonu.[3]) Asuánů na Leytu a Samamaru po různu bydlících bojí se Indové jako kanibalů; jsou nep. potomky lidojedů.[4]) Turayové v nitru ostrova Celebes jsou rovněž anthropophagy;[5]) Manobové na východním pobřeží ostrova Mindanao pojídají zejm. oči.[6]) U Bagobů na témže ostrově jest nyní anthropophagie nejen výhradním právem, nýbrž i povinností kasty Banganů, kteří posvátným mečem rozevírají prsa zabitého nepřítele, amulety do kouřící se krve noří a kousek srdce neb jater požívají.[7])

Dajákové na Borneu čili Olo-Ngadžu, jak sami se zovou, pověstní svými honbami na hlavy (menayau), dávají v některých krajinách hochům jísti lidská srdce, aby učinili je statečnými a odvážnými.[8]) Battové na Sumatře, ač mají již vlastní své písmo i literaturu, jakož i domorodci ostrova Nias, trhají zejm. zajatcům z těla kusy masa, jež se solí a se šťávou citronovou hltavě požírají. Chtějíť, jak Frant. Junghuhn[9]) správně soudí, takto nejen přivlastniti si sílu nepřítelovu, nýbrž uchrániti se též proti úkladům ducha. — Sestárlé rodiče i nemocné své přátele ctili tím, že je zabíjeli, vařili a jedli „dass sie den Wurmen nit zu thail werdten,“ jak poznamenal již r. 1492. slavný námořník Martin Behaim.[10])

Kmenové Moï, divocí obyvatelé hor Kočinčiny, pojídají dle vlastního doznání mrtvoly nepřátel[11]) a dle zprávy M' Chan-Toona,[12]) advokáta v Birmě, nalévají domorodci v severovýchodní části této říše, krev zabitých nepřátel do bambusových tyčí, ucpávají je a zavěšují pod střechami svých chýší. Když pak některý náčelník se chce krve té napíti, rozlomí bambus a pochutnává si na krevním rosolu. Věří, že „sní-li krev svých nepřátel, je samy úplně zničil.“

Též v Číně zachovaly se stopy někdejšího kanibalismu. Za vzpoury Taipingské potkal anglický kupec v Šanghai-i svého sluhu, jenž si nesl

---

[1]) Reise der österr. Fregatte Novara um die Erde, Wien 1862, III., 32; K. E. Jung, Australien und Neuseeland, Leipzig 1879, 16 a sl.
[2]) v čas. Ausland, 1882, 325.
[3]) Mittheilungen der k. k. geogr. Gesellsch. in Wien 1882.
[4]) F. Jagor, Reisen in den Philippinen, Berlin 1873, 236.
[5]) Bikmore, Reisen im ostindischen Archipel, Jena 1869, 70.
[6]) Rich. Andree v Mitth. 1873, 25.
[7]) C. Semper, Die Philippinen u. ihre Bewohner, Würzburg 1869, 92; Kathol. Missionen 1880, 242, 245.
[8]) Fr. Müller, Allg. Ethnologie, Wien 1873, 315; Karl Bock, Unter den Kannibalen auf Borneo, na př. Jena 1882.
[9]) Die Battaländer auf Sumatra, Berlin 1847, II., 276; srv. Ausland 1882, 317.
[10]) Waitz-Gerland, Anthropologie, V., 1, 189. — srv. van Bondyck-Bastiaanse, Voyages dans les Moluques, etc. Paris 1845, II. 167.
[11]) Bulletin de la Soc. de Géogr. Paris 1883, 497.
[12]) u Karla Lumholtze, Ib. 320.

domů srdce jednoho povstalce a přiznal se, že chtěl jeho požitkem posilniti svou mysl.[1])

Tibeťané a Kalmykové teprve pozdě upustili od zvyku pojídati staré své rodiče[2]) a dle Herodota (III., 38.) činili tak i Kalletové, indický kmen, ješto prý pokládali upalování mrtvol za veliký hřích. Týž otec kulturních dějin zmiňuje se též (III., 99.) o kočovných Padäích, kteří neusmrcovali jen staré osoby, nýbrž i churavé: muži jedli vždy muže, ženy ženy, tak že starých lidí bylo u nich poskrovnu.[3]) Doba, kdy tyto a podobné zprávy byly odkazovány v říš výmyslů, již minula, neboť seznáno, že chybně byl pravěk posuzován dle našich pojmů. Kulturní historik musí se snažiti, aby vnikl v myšlení primitivního člověka pravěku a výhosť dal všelikým citům osobním.

Obrátíme-li se do Afriky, dovídáme se na př. o Ašantech, že pojídají srdce zajatců, aby „nebyli trýzněni duchem zemřelých".[4]) R. 1824. snědli jich pohlaváři srdce anglického jener. gouverneura M' Carthy-a, aby si přivlastnili jeho rekovnosť. Ostatní maso rozdali pak mezi černé své důstojníky, aby také jim se dostalo duševní síly bělochovy.[5]) V Dahomé ponořoval ovšem již v minulém století král do mísky naplněné lidskou krví jen prst, načež si jej olízal;[6]) za to však bují po dnes kanibalismus dále na východ v deltě Nigru, Calabaru a j. v. — Ed. Vogel[7]) praví o černoších na jihu Jakoby, že pojídají všechny, jež byli v boji zajali; prsa (se srdcem) náležejí vladaři. Král Jiří Peppel v Bonny, jenž navštívil i Londýn, byl sám dříve lidojedem a stal se nepřítelem kanibalismu teprve později.[8]) Též v Kamerunu jsou anthropophagové.[9]) Nejčetnější i nejhorší kanibalové sídlí však dle svědectví Oskara Lenze[10]) ve střední Africe. Z nich zejm. pověstni jsou Fánové,[11]) Bakalaiové[12]) na Gabunu, Ňam-ňamové čili Sandéové, jakož i jich jižní sousedé Monbuttové. Jméno Ňam-ňam vzato jest z mluvy Dinků a značí: všehožrout.[13]) Též u těchto kmenů jest hlavní pohnutkou kanibalismu mstivosť,[14]) jak doznává i miss.

---

[1]) Ed. B. Tylor, Einl. in d. Stud. der Anthropologie, na př. Braunschweig 1883, 167.

[2]) C. Meiners, Untersuchungen über die Verschiedenheit der Menschennaturen, Tübingen 1813, II., 31 a sl.

[3]) Srv. M. Duncker, Geschichte des Alterthums, Leipzig 1874, III., 286; J. C. Richard, Naturgeschichte d. Menschengeschlechtes, na př. Leipzig 1840/8, III., 2131.

[4]) F. Edw. Bowdich, Mission der engl. afrik. Kompagnie von Cape-Coast-Castle nach Ashantee, na př. Weimar 1820, 402.

[5]) J. L. Wilson, Westafrika,[2] na př. Leipzig 1868, 125.

[6]) P. Labarthe, Reise nach der Küste von Guinea, na př. Weimar 1803, 238.

[7]) v Zeitschr. für allg. Erdkunde VI. (1856), 482, 484.

[8]) Rich. Burton, Wanderings in Westafrica from Liverpool to Fernando-Poo, London 1863, II., 280.

[9]) Reinh. Buchholz, Reisen in Westafrika, Leipzig 1880, 130.

[10]) Skizzen aus Westafrika, Berlin 1878, 90, 263.

[11]) Paul B. du Chaillu, Explorations and Adventures in aequatorial Africa, London 1861, 74, 89; Winwood Reade. Savage Africa, London 1863, 159.

[12]) Griffon du Bellay v Tour du Monde 1865, XII., 309.

[13]) G. Schweinfurth, Im Herzen von Afrika, n. zm. vyd. Leipzig 1878, 235, 242, 268, 284 a sl. 294 a sl. 299 a sl.

[14]) Oskar Lenz, Skizzen etc., 89.

S. A. Crowther [1]) a Dav. Livingstone.[2]) Hutchinson [3]) vykládá anthropophagii vírou, že člověk požitkem částic lidského těla „se stává statečnějším," s čímž se shoduje na př. nejen zpráva S. W. Bakera,[4]) že Nubové, s nimiž r. 1872. podnikl válečnou výpravu do Uňjoru, zastřelili nejprve jednoho Uňjoru a mezi sebe rozdělili a za surova snědli jeho játra věříce, že učiníce tak, každou kulkou usmrtí nepřítele, nýbrž i zpráva, že Basutové za vládce Mošeša snědli Boëry padlé u Thaba Bosiu v domnění, že přejde v ně jich zmužilost.[5]) Dle Davida Livingstona [6]) jsou východní Bečuáni, ač sídlí v úrodné a na zvěř bohaté krajině, rozhodnými lidojedy [7]) a dříve byla celá území od řeky Moluto až ke Caledonu jakož i část území na řece Putesana obývána anthropophagy. K nim náležejí i někteří kmenové kaferští: Immithlanga, Upalluti, Bamakana, Bamatlupatlapa a Baromapulana.[8]) V Darfuru pojídal sultán společně s nejvyššími úředníky o určitém slavnostním dni dva hochy; zvyk, jemuž ani islam neučinil konce.[9])

U starých Egypťanů nebyl Rich. Andree [10]) s to „dovoditi nižádné stopy po anthropophagii" a přece ještě Juvenal vyčítá právě jim kanibalismus; diví se, že v zemi, kdež nikdo nejí maso ovcí a koz, jest dovolen požitek lidského masa [11]) a uvádí jako příklad obyvatele Tentyry v Horním Egyptě, kdež bojovníci sežírali zajatce, aniž by jich maso vařili neb pekli.[12]) Když za vlády Marka Aurelia (r. 180 po J.) Egypťané se vzbouřili a Římané zajali množství loupeživých Bukolů egyptského původu, oblekli se jiní Bukolové do ženských šatů, vydávali se za ženy zajatců a pravili,

---

[1]) The Church Missionary Intelligencer 1866, červenec, 223.

[2]) Letzte Reise, na př. Hamburg 1875, II., 153.

[3]) Ten years wanderings among the Ethiopians etc. London 1861, 66.

[4]) Ismaïlia, London 1874, II. 354.

[5]) Richard Andree v Mitth. 1873, 42.

[6]) Missionsreisen u. Forschungsreisen in Südafrika, na př. Leipzig 1858, I.,240.

[7]) Gust. Fritsch, Die Eigeborenen v. Süd-Afrika, Breslau 1872, 56, 146 a sl.

[8]) Gardiner, Narr. of a yourney to the Zoolu-Country; London 1836, 185 a sl.

[9]) R. Andree, Anthrop. 1887, 36 Též mezi černochy zavezenými na ostrov Haiti přistiženy byly ještě r. 1878 dvě ženy, kterak požíraly mrtvolu děcka a jedna žena, jež byla snědla své děcko, dovolávala se svého — oprávnění. Biskup Cleveland Cox obviňuje černochy na Haiti přímo, že při výročních svých slavnostech vraždí a pojídají své děti. (Čas. Globus, XXIV., 48)

[10]) Die Anthropophagie, Leipzig 1887, 14, pozn. 5.

[11]) Satyr. XV., 11.:

„. . . Lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa; nefas illic foetum jugulare capellae:
Carnibus humanis vesci licet."

[12]) Satyr. XV., 77:

„Labitur quidam, nimia formidine cursum
Praecipitans, capiturque; ast illum in plurima sectum
Frusta et particulas, ut multis mortuus unus
Sufficeret, totum corrosis ossibus edit
Victrix turba: nec ardenti decoxit aheno
Aut verubus; longum usque adeo tardumque putavit
Expectare focos, contenta cadavere crudo."

že přišli, vyplatit u centuria své muže. Když centurio s průvodem k nim se blížil, usmrtili centuria, průvodce jeho však obětovali, přísahali u jeho vnitřností a snědli ho.[1]) Ovšem jest příkladů takových velice poskrovnu, jak to ani jinak od tak vzdělaného i pokročilého národa, jakým se nám Egypťané v době historické jeví, nelze očekávati. — Jinak ovšem u jich sousedů polodivých Semitů, na př. Kena'anů neb Feničanů, o nichž ještě v knize Moudrosti 12, 3 a sl.[2]) se praví, že mají mrzké obyčeje, vraždíce děti a slavíce hody kanibalské, požírajíce lidské maso a pijíce lidskou krev. Proto mluví Zach. 9., 7. o „ohavnostech v jich zubech". Též 'Ebreové nečinili výjimky a za pravěku sežírali padlé nepřátele, pili jich krev a hltali kusy masa z nich vyřezané. Ba dle nikoliv bezpodstatného vítězoslavného snu Zach. 9., 13. a sl. — v němž zračí se bývalé barbarství — byla jich mstivost tak veliká, že nepřáli si býti pouze u vnitř naplněni krví nepřátel jako „mísy obětní," nýbrž i zevně jako „rohy oltáře!" Ještě Jesaja (49., 26.) slibuje Židům ve vyhnanství, že budou jísti maso a píti krev svých nepřátel. V Jes. 49., 26.; Jer. 13., 16.; Mich. 3., 1. mluví se ovšem o jedení lidského masa jen obrazně; než obraz ten má svůj původ v barbarství minulých dob, kdy skutečně stahována nepřátelům po způsobu Skýtů (Herod. IV., 64.) kůže, pita jejich krev a požíráno jich maso. — Slavnosť Pasa' byla prvotně spojena s hody kanibalskými[3]) a byť i v době dějin starých 'Ebreů nebylo zpráv o kanibalismu, přece nelze nám nikterak pochybovati o tom, že 'Ebreové druhdy jako všichni ostatní národové byli kanibaly a to tím méně, vidíme-li, jak tento starý, byť i potlačený zvyk propukl novou i prudkou silou ještě r. 115 po Kr. Tehdá — za doby vlády císaře Trajána — vzbouřili se Židé v severoafrickém městě Kyrene. Čtvrtina obyvatelstva lidnatého tohoto města sestávala ze Židů a cyrénští Židé měli v Jerusalémě vlastní svou synagogu. (Skut. ap. 2., 10.; 6., 19.) Přepadli Řeky a Římany, rozřezali dílem zajatce dle vzoru Davidova; jiné předhodili dravé zvěři, jiné nutili, aby mezi sebou zápasili na život a smrt, dílem je pobili, jedli jich maso a „vnitřnosti", natírali se jich krví,[4]) stahovali jim kůži a nosili

---

a v 86. a sl.:

„. . . Sed qui mordere cadaver
Sustinuit, nihil unquam hac carne libentius edit.
Nam scelere in tanto ne quaeras, aut dubites, an
Prima voluptatem gula senserit; ultimus autem
Qui stetit absumpto jam toto corpore, ductis
Per terram digitis, aliquid de sanquine gustat."

[1]) Dio Cassius, LXXI. p. 803. ed. Hanov.: „τὸν συνόντα αὐτῷ καταθύσαντες, ἐπί τε τῶν σπλάγχνων αὐτοῦ συνώμοσαν καὶ ἐκεῖνα κατέφαγον."

[2]) „τέκνων τε φονέας ἀνελεήμονας καὶ σπλαγχνοφάγους
ἀνθρωπίνων σαρκῶν καὶ θοίναν αἵματος ἐκ μέσου
μύστας θείας σου, καὶ αὐθέντας γονεῖς ψυχῶν ἀβοηθήτων."

[3]) Viz můj spisek: „Pravěk Palestiny," V Praze 1893, 13.

[4]) Dio Cassius LXVIII., 32 p. 786 ed. Hanov.: „τὰς σάρκας αὐτῶν ἐσιτοῦντο καὶ τὰ ἔντερα ἀνεδοῦντο, τῷ τε αἵματι ἠλείφοντο καὶ τὰ ἀπολέμματα ἐνεδύοντο." Eusebius, Hist. eccles. IV., 2: „ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος δεινοῦ τινος καὶ στασιώδους ἀναῤῥιπισθέντες ὥρμεντο πρὸς τοὺς συνοίκους Ἕλληνας στασιάζειν."

ji na ramenou. Vzpoura ta rozšířila se též do Egypta a na ostrov Kypros, kdež Židé podobně si počínali.[1])

Ani o Evropě nelze v době historické říci, že by anthropophagie byla úplně prosta, neboť vyskytují se tu a tam doklady dosvědčující pravý opak: Někoho „snísti za syrova“ bylo za doby Homérovy as svrchovaným ukojením zášti. „Sníš-li za syrova Priama, jeho děti a všechny Trojány, pak zajisté utišena bude tvoje nenávisť!“ (Il. XXIV., 212. a sl.) Achiles praví v Il. XXII., 346.: .

„αἴ γάρ πως αὐτόν με μένος καὶ θυμὸς ἀνείη
ὤμ' ἀποταμνόμενον κρέα ἔδμεναι, οἷά μ'ἔοργας.“

Dle orphického líčení smrti Dionysovy rozřezali jej Titánové na kousky, uvařili a snědli jeho údy; srdce však donesla Héra Zevovi, který je pozřel.[2]) Dle Herodota (III., 11) usmrtili hellenští žoldnéři syny Phanesovy a smísili jich krev s vínem a vodou. Pili ji pak všickni, započali ihned boj a byl to „boj mocný!“ V Arkadii zachoval se kanibalismus ještě až do sklonku vlády Duklejovy. Filosof Porphyrius (z. k. r. 304 po Kr.) ubezpečuje nás, že ještě za jeho doby požíval otec kousek masa z obětovaného svého syna.[3]) Dle některých svědectví nepili spiklenci s Catilinou pouze lidskou krev smísenou s vínem, nýbrž obětovali i hocha, přísahali nad jeho vnitřnostmi a pak jej snědli.[4])

Kdykoliv někdo ze Skýtů skolil prvního svého nepřítele, napil se z jeho krve (Herod. IV., 64.) a o Massagétech a Issedonech, kmenech skýtských, sídlících na řece Araxes (nep. Volze), se dovídáme (Her. I., 216. a IV., 26.), že usmrcovali sestárlé své příbuzné, vařili s něco bravem a pak je při hostině pojídali. Lukián (De Luctu c. 21.) mluvě o různých spůsobech pohřbívání praví kategoricky: „*ὁ δὲ Σκύθης κατεσθίει.*“ A obdobné zprávy máme též o některých kmenech starých Slovanů: Ljuticové na březích Baltu chlubili se, že mají přec větších nároků na zemřelé své příbuzné, než-li červové zemští.[5]) Shledáváme tedy tutéž myšlenku ve třech různých dílech světa (u Indiánů, u Battů a Slovanů) a sice zcela neodvisle od sebe! Rovněž Vágrové, staří Prusové a j. usmrcovali své rodiče, choré a k práci neb k boji nezpůsobilé; pak je vařili a jedli,[5]) kdežto Edda vypravuje nám o starých

---

[1]) Dio Cassius, Ib.: „*πολλὰ ἔδρασαν ὅμοια.*“

[2]) Preller, Griechische Mythologie,[2] I., 553.

[3]) Porphyrius, De abstinentia, II, 27; Pausanias, VIII, 2, 88; Ovid, Metam. I., 165.

[4]) Sallustius, De bello Catil. c 22: „Fuere ea tempestate, qui dicerent, Catilinam, ratione habita, cum ad jusjurandum populares sceleris sui adigeret. humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris circumtulisse; inde, cum post exsecrationem omnes degustavissent (sicuti in solemnibus sacris fieri consuevit) aperuisse consilium suum.“ Srv. Florus IV., 1.: „Additum est pignus conjurationis sanguis humanus, quem circumlatum pateris bibere summum nefas atd.“ Naproti tomu píše Dio Cassius, XXXVII., p. 43. ed Hanov.: *Παῖδα γὰρ τινα καταθύσας καὶ ἐπὶ τῶν σπλάγχνων αὐτοῦ τὰ ὅρκια ποιήσας, ἔπειτα ἐσπλάγχνευσεν αὐτὰ μετὰ τῶν ἄλλων.*“

[5]) Jakob Grimm, Deutsche Rechtsalterthümer, Göttingen 1828, 487.

[6]) F. Liebrecht, Gervasius von Tilbury, Hannover 1856, 85; Praetorius u Grimma, Ib. 488.

Germánech, kterak na př. Regni zabitému Tafnirovi vyřízl srdce a jak z jeho rány lokal krev. Sigurd zabiv Regni-ho pil krev obou a snědl Tafnirovo srdce. Tím nabyl nové síly životní, tak že „rozuměl, co si povídají ptáci“. Též Högnimu a Hiallimu bylo vytrženo srdce a Gunnar pojídá svých synů „krvavá srdce s medem“ (Atlakvidha 22., 24., 36.; Atlamál. 55.)

Diego Velazquez.

Životopisná črta Jana C. Spěváčka.

Vedle Murilla*) největším a nejslavnějším malířem španělským jest Velazquez. Beze vší předchozí průpravy, beze stálého a volného vývinu dosáhlo španělské umění malířské v těchto dvou velikánech svého vrcholu, aby pak stejnou měrou kleslo opět v úroveň prostřednosti a lichého napodobení. V nejnovější době zvláště Velazquez znovu zajímá, poněvadž svou eminentně realistickou povahou moderním požadavkům velice vyhovuje.

Velazquez jest pravým synem svého národa, své doby, svého okolí. Narodil se počátkem června 1599 v Seville, staroslavném sídle maurské a španělské vzdělanosti. Otec, potomek staré šlechtické rodiny portugalské, slul Juan Rodriguez de Silva, matka Geronima Velazquez. Dle zvyku tehdáž obvyklého přijal Velazquez jméno matčino — jakož se stalo i u Murilla.

Otec určil jej k stavu učenému. Po výborném domácím vychování dán na tamější vysokou školu, leč Velazquez neodolatelnou touhou puzen maloval na okraje klassiků své črty . . . Po velkém odporu otcově dán konečně do učení k malíři Herrerovi el viejo, jenž jsa povahy prudké a uzavřené, byl malířem svérázným, čistě národním a se zálibou zobrazoval naturalistické výjevy z lidového života. Na Velazqueza měl dobrý a rozhodný vliv, neb způsob jeho malby nejlépe odpovídal jeho nadání i povaze.

Po dvou letech přešel k malíři Pachecovi, jenž byl pravým opakem Herrerovým. Obrazy jeho jsou korrektní, ale chladné, nápodoby italského slohu. Byl více učencem než výkonným umělcem.**) Leč u něho scházel se veškeren sevillský vznešený a vzdělaný svět, a mladý Velazquez šíře svůj světový názor naučil se spolu libým i hrdým mravům tehdejší společnosti. S Pachecovou dcerou Juanou se i oženil. Seznámil se i se

*) O Murillovi viz studii v lednovém sešitě „Květů“.

**) Sepsal dobré theoretické dílo „Arte de la Pintura“, z jehož francouzského překladu mnohé doslovně vzato.

slaveným malířem Riberou, jehož obrazy pilně studoval, ano i napodobil, stejně jako Murillo.

Ukončiv takto svou uměleckou i společenskou průpravu vydal se Velazquez, provázen sluhou mulatem Parejou a opatřen doporučovacími listy Pachecovými, v dubnu r. 1622 do Madridu. Byv laskavě přijat známým a váženým maecenášem donem Fonsecou, byl odporučen i vše-

Z obrazů Velazquezových:

QUEVEDO.

mohoucímu ministru Filipa IV., vévodovi z Olivarezu. Leč do bližšího styku s ním ještě nevstoupil.

Navrátiv se do Sevilly obdržel r. 1623 od Fonsecy pozvání, by přišel opět. Z vděčnosti namaloval Fonsecův portrét, jenž se Olivarezovi tak zalíbil, že upozornil krále na mladého genia. Filip IV., štědrý podporovatel věd a zvláště milovník umění, nadšen novým a bezprostředním pojmutím a provedením obrazu, připoutal Velazqueza k svému dvoru, uděliv mu dekretem ze dne 23. dubna důchod z královské pokladny padesáti dukátů měsíčně. Osud Velazquezův byl rozhodnut.

Koncem srpna 1623 dohotovil Velazquez jezdecký obraz Filipův, jenž vzbudil všeobecné nadšení. Olivarez se vyjádřil, toť že první v pravdě podobizna králova, Filip pak sám jakožto poctu neobvyklou určil, že obraz má býti veřejně na ulici v neděli vystaven před chrámem San Felipe el Real, prohlásiv zároveň, že jen Velazquez smí jej nadále malovati.

Z obrazů Velazquezových: KRISTUS U SLOUPU.

R. 1628 přišel do Madridu slavný Rubens, tehda padesátiletý na vrcholu své tvořivosti a slávy, jakožto vyslanec hollandských států. Oba mistry spojilo ihned vřelé přátelství; Rubens u svého hostitele bydlil, v jeho atelieru maloval, s ním na královské lovy chodil, leč ač uměním svým okouzloval, na původní a svéráznou individualitu Velazquezovu vlivu neměl, zajisté jen k dobru našeho genia.*)

Rubensem jsa pobádán i z vlastní touhy podnikl Velazquez r. 1629 cestu do Italie, obdržev od krále dovolenou na dva roky. Navštívil

*) Paul Lefort v souborném díle Les artistes célèbres výborně rozdíl tvorby obou mistrů vystihl.

Benátky, poznávaje a studuje díla Veronesova, Tizianova a Tintorettova, Řím, kdež obývaje ve Villa Medici na Monte Pincio studoval ideální díla Rafaelova a Michelangelova, jakož i Neapol, kdež se znovu setkal s Riberou. Z jara 1631 vrátil se do Madridu, aniž skvělé barevné tóny benátských mistrů a andělské výtvory Rafaelovy pozměnily mohutnou jeho původnosť: zůstal pravým Španělem.

Přestěhovav se na rozkaz králův do Alcazaru, obdržel atelier, spojený dveřmi s královými komnatami. Král skoro denně k němu přicházel, s ním rozmlouval, dle jeho návodu maloval. Následující léta jsou léta veleplodné činnosti a stálých vyznamenání. — Velazquez dostihuje své výše jako umělec.

R. 1648 na rozkaz králův odebral se podruhé do Italie, maje nakoupiti pro královy sbírky a pro akademii, již Filip v Madridě zařizoval, umělecká díla. Z Janova přes Milán, Benátky a Florencii šel do Říma, kdež v slavné audienci byl přijat od papeže Innocence X., jenž mu i zlatý řetěz daroval. Portrét papežův, jejž Velazquez ještě v Římě dokončil, jest jedním z jeho nejlepších děl.

Vyřídiv královo přání vrátil se 1651 domů. Zde mu udělil král úřad, po němž tak mnozí toužili, úřad etposentadora-Mayora, t. j. nejvyššího cestovního maršálka královského dvora, úřad čestný i velice výnosný, který však i mnoho času mu zabral. Roku 1658 namalovav mistrovský svůj obraz Las Meninas t. j. Čestné dámy, o němž souvěký jeden kritik napsal, že jest „theologií malířství“, dosáhl nejvyššího vyznamenání, stav se rytířem řádu sv. Jaga.

Jeho úřad byl i příčinou jeho smrti. Po uzavření míru Pyrenejského r. 1659 smluvena mezi usmířenými dvory francouzským a španělským schůze na oslavu zasnoubení Ludvíka XIV. s infantkou Marií Theresou, jež měla se konati na bažantním ostrově Bidassoy. Velazquez úkolu svému skvěle dostál, leč přinesl sobě i zárodek smrti: vrátiv se do Madridu churavěl, až dne 6. srpna 1661 schvátila ho předčasná smrť. Hrob jeho není znám, neb kostel San Juan, v němž byl pochován, za francouzské invase r. 1812 zničen. Sedm dní po něm zemřela i manželka jeho Juana. Španělsko ztratilo svého největšího umělce.

* * *

Život Velazquezův byl šťastným, jedna řada úspěchů a slávy.

Povahy byl prosté, klidné i silné; bez bouří kráčel životem. I v rodinném životě byl šťasten. Pacheco vypravuje: „Po pětiletém učennictví zasnoubil jsem mu svou dceru doňu Juanu, k čemuž mne přiměly jeho ctnosť, počestnosť i ostatní výborné vlastnosti, jakož i naděje, které jeho genius vzbuzoval.“ Oženil se 25. dubna 1618, stár 19 let. Choť jeho po čtyřicet let byla mu věrnou družkou a milující obdivovatelkou. Měli dvě dcery Franciscu i Ignacii, z nichž prvá mladá zemřela, druhá se provdala za jednoho z jeho žáků. Obraz, na němž vypodobněl Velazquez sám sebe ve středu své rodiny, nachází se v císařské obrazárně ve Vídni.

Velazquez byl co do umělecké své povahy pravý realistický genius. Měl tu zásadu, že všem zjevům přírody možno dodati krásy, a proto

bylo mu prvním zákonem věrné a důkladné napodobení přírody, forem a tónů skutečných předmětů, zvláště pak lidského těla, spolu s pokud možno nejvěrnějším výrazem, jaký na nich mohl nalézti. Pacheco vypravuje, že jako učenník vzal si do služby mladého selského synka, jemuž dobře platil a jenž měl úkol, že ve všech možných výrazech a posicích mladému snaživci za model státi musil, jmenovitě když někdy nemohl z paměti nalézti vhodné formy. Pečlivým pozorováním přírody

Z obrazů Velazquezových:

DOÑA JUANA DE MIRANDA.

poznal dále Velazquez, že barvy její buď svou harmonií nám lahodí neb kontrastem svým na nás působí a nalezl tak cestou empirickou zákon o souladu neb kontrastu barev.

V uměleckém jeho vývoji možno rozeznati tři periody,*) jež ovšem nejsou přesně ohraničeny, neb duch Velazquezův stále a volně dostihoval nejvyššího cíle umění. Prvá perioda sahá až do r. 1629, kdy podnikl prvou cestu do Italie. Již zde vyniká Velazquez jako nedostihlý mistr v podání a napodobení živé přírody: kresba jest v nejvyšším stupni

*) Nagler. Neues allgem. Künstlerlexicon sub voce Velazquez. — Dohme Kunst u. Künstler des Mittelalters u. d. Neuzeit. str. 130 n.

exaktní, modellace velice určitá, leč světlo a stíny příliš silné ještě a tvrdé. Kontrastem chtěl docíliti životnosti. Důkazem jsou dva slavené jeho obrazy z této periody: El Aquador de Sevilla*) a Baco či Los Borrachos, oba uveřejněné v těchto listech. Zarážejí přímo svou životností, avšak jest na nich viděti snahu umělcovu po docílení effektu; jmenovitě v obraze druhém, kdež osoba v levém popředí v temném stínu, jak Lefort trefně podotýká, má úkol t. zv. odrážeče — repoussoir — by ostatní osoby tím více vynikly. Toho mistr později úplně zanechal.

Ke konci této periody jeví se u Velazqueza nový úkaz: zpozoroval totiž, že vzduch, předměty obkličující — ambiente — tyto jaksi po-

Z obrazů Velazquezových:

DÍTĚ S RŮŽEMI.

změňuje; obrysy na jeho obrazech stávají se odtud měkčími a lahodnějšími, lokální barvy jsou jím temperovány, světlo a stín jeví jemné přechody. Těmito vlastnostmi vyznamenává se perioda druhá, jež sahá od r. 1630 až po druhou cestu do Italie 1648. Nejslavnější obrazy z ní jsou: podobizna vévody Olivareza, o níž Bermudez dí, že jest ve Španělích tak známa i slavna, že ji nechce ani popisovati a v níž zjevuje se celý realistický mistrův genius, a malba zvaná Las Lanzas, vzdání se města Bredy španělskému vůdci markýzu Spinolovi, malovaná pro královský letohrádek Buen Retiro a působící plnou silou skutečnosti.

---

*) Obraz ten daroval Ferdinand VII. Wellingtonovi; až podnes jest majetkem jeho potomků v Apoley House v Londýně.

V periodě třetí od r. 1650 do své smrti dosáhl Velazquez vrcholu svého uměleckého tvoření. Líčí nám v ní přírodu a lidi nikoliv tak, jak jsou, nýbrž jakými se býti jeví; toto paradoxon značí celý jeho vývoj i pokrok. Při tom vyniká veliká jeho objektivnost: osobnost malířova mizí úplně. Obdivuhodná pravdivost jeho děl jest výsledkem duševní práce přímo vědecké — jest duševní jakousi summou celé řady nejživotnějších pozorování těla i ducha. „Žádný mistr biograf,“

Z obrazů Velazquezových:

FILIP IV. (R. 1649).

praví Lefort, „i nejsubtilnější duševní analysí nebyl by mohl lépe vystihnouti povahu svých hrdin než Velazquez ve svých slavných portrétech.“

Při tom přímo překvapuje neobmezená jeho vláda prostředky. Známý malíř Rafael Mengs praví, že se zdá, že Velazquez maloval své obrazy mnohem méně rukou než pouhou vůlí. Hmotná povaha barvy úplně mizí: z čehož vyplývá dokonalý dojem objektivnosti v celé reálnosti. Umělecký úmysl a výkon zdají se býti jedno — nikde ani stopy pochybnosti, námahy neb zkoušení není zjevno v technice podivuhodných jeho děl. Po obrazech jeho rozlit jakoby dech života, jenž celé dílo objímá.

Barva jeho děl vyznamenává se tóny vzdušnými, průzračnou něžností. Většina obrazů má onen jemný, chladný, do šeda hrající společný tón, jaký se nám jeví při mírném svitu neutrálního osvětlení, neměně pranic místních barev — jest to způsob barvy klidný, prostý, skorem až střízlivý a přece neskonale působivý. Není u Velazqueza žádného umělého míchání barev jako na př. u mistrů Benátských: obdivuhodných stupnic a nuancí barev v přírodě dociluje Velazquez nikoliv umělými přechody, nýbrž klidným, ale jistým a pevným nakládáním barev vedle sebe, v kteréž příčině jest mistrem dodnes nevystiženým.

Díla jeho jsou roztroušena po celém světě, jsouce pýchou sbírek soukromých i veřejných. Nejvíce, čtyřiašedesát, jest jich v Museo del Prado v Madridu, kamž byly z různých míst sneseny.

John Hampden,

obhájce konstitučních svobod.

Z lorda Macaulay-e podává Jan Váňa.

lavný puritanský vůdce John Hampden je snad jediný velký muž, který velikosti nikdy nehledal a došel slávy jen proto, že konal povinnosť, která se mu naskytla na prosté jeho dráze. Po více než čtyřicet let byl znám svému sousedstvu jako gentleman, vynikající osvícenou myslí, šlechetnými zásadami, milým obcováním, šťastný ve své rodině a horlivý v konání místních povinností. Politickému světu byl znám jako čestný, pilný a obezřelý člen parlamentu, jenž nerad oslňoval svým nadáním, byl věrně oddán své straně a bedliv zájmů svých voličů.

Nadešla velmi vážná, ba hrozná doba. Libovolná vláda počala útočiti na posvátná práva Angličanů, na právo, které bylo zárukou všech ostatních práv. Národ ohlížel se po vůdci a prostý zeman Buckinghamširský postavil se klidně, neokázale v čelo svých krajanů, stanul před tvář tyranie a zastoupil jí cestu. Přišly časy zlé a plné těžkostí. V zájmu veřejnosti bylo třeba služeb nebezpečných, úsilovných, choulostivých, a duch i odvaha tohoto podivuhodného muže dovedly zastat všechny tyto služby. Hampden stal se vynikajícím řečníkem, rozšafným správcem sněmovny obecných, vyjednavatelem i vojínem. Ovládal prudký i bouřlivý sbor nadaných mužů jako vládl své rodině. Byl schopen zahájiti a vésti válku i zahajovat a řídit voličské schůze. Nevíme, jak vyjádřiti obdiv muži tak velikému, jenž ve zdravé rovnováze svého ducha uměl konat nejskromnější povinnosti; jenž se tak lehce povznášel k věcem nejvyšším, ale klidně a spokojeně dovedl se vracet v tiché ústraní nežele moci, již dříve měl.

Skoro každá částička tohoto ctnostného a bezúhonného života, pokud nezůstala utajenou v skromném soukromí, je vzácným, skvělým dílem národních dějin. Stvůry královské, jež vyčítaly Cromwellovi i červený nos, nemohly najíti přihany na jeho soukromém životě. Znamenitý Baxter pravil o něm, že „dojde-li slávy nebeské, jednou z jeho radostí bude obcování s Hampdenem."

Litujeme, že neznáme více podrobností o muži, který prošel největšími nástrahami, jimiž lidská ctnost může býti zkoušena, který, ač hrál tak vynikající úlohu ve vzpouře i občanské válce, zůstal nepokálen hanou lítých nepřátel.

Dějiny jeho soukromého života jsou krátké. Narodil se r. 1594. V roce 1597 zemřel jeho otec a zanechal mu statek. John Hampden studoval práva na universitě Oxfordské, oženil se a byl zvolen do parlamentu. Clarendon praví o jeho mládí, že býval bujný a přítelem veselých společností. „Pojednou," dí Clarendon, „udála se s ním veliká změna. Zanechal nevázanosti a oddal se životu osamělému, zádumčivému." Změna tato stala se asi následkem toho, že se oženil a potom docela oddal radostem domácím i veřejným povinnostem. I jeho nepřátelé uznávali, že ctnosti jeho vyznamenávaly se spíše jemností než puritanskou drsností, že vynikal živostí a vrozenou bodrostí, kterýmižto vlastnostmi prokázal své vlasti nemenší služby, než svojí obezřelostí a neohroženou chrabrostí.

V lednu r. 1621 Hampden zaujal místo své v Domě obecných. Rodina jeho naléhala naň, aby se domáhal pairství, na kteréž svým rodem a svým vzděláním měl právo. Ale za panování Jakuba I. vedla jen jediná cesta do sněmovny lordů, totiž peníze. Hampden odvrátil se s opovržením od této pochybné cti, a přidal se ke straně, stojící proti dvoru.

Právě v této době opposice parlamentární počala nabývati pravidelné tvářnosti. Angličané od pradávných dob těšili se větším svobodám, než kterýkoli sousední národ. Jak se stalo, že země dobytá a podmaněná Normany; země rozdělená mezi cizí dobrodruhy, země, jejíž zákony byly napsány cizím jazykem, země, sténající pod nejhorší tyranií, totiž tyranií kasty nad kastou, vyhranila se jako sídlo občanské svobody, budící obdiv a závisť všech okolních národů, na to nám filosofie dějin nedovede odpověděti.

Ve století čtrnáctém byli Angličané mezi všemi národy nejméně shovívaví a trpěliví oproti útisku. „Je to lid nade všechno pomyšlení nebezpečný, násilnický a ctižádostivý," poznamenal o něm současný francouzský pozorovatel, jenž netušil, že všechno prospívání a vnitřní mír, kterému se tento „nebezpečný" lid těšil, byly ovocem tohoto „ducha hrdého a násilnického". On dosti bystře postihl účinky, ač netušil jejich příčiny, neboť praví na jiném místě: „V království anglickém všichni lidé žijou v míru; kupec i rolník." V patnáctém století fysické i mravní prospívání jevilo ustavičný pokrok navzdor rozbrojům dvou větví královské rodiny. Nevolnictví vymizelo skoro nadobro. Svízele válečné cítili skoro jenom ti, kdož byli ve zbrani. Útisk vládní tížil hlavně šlechtu.

Ke konci patnáctého a na počátku šestnáctého století veliká část

vlivu, jejž mívala šlechta, přešla na korunu, žádný anglický král nehonosil se takovou absolutní mocí jako Jindřich VIII.

Avšak mezi tím, co královské prerogativy rostly na útraty šlechty, sběhly se dvě revoluce, z nichž zase vznikaly revoluce jiné, totiž vynalezení tiskařství a objevení Ameriky.

Reformace v Anglii neměla bezprostředního blahodárného účinku na rozvoj občanské svobody. Autorita, kterou vykonával papež, byla přenesena na krále. Dvojí hrozná moc, která se dříve často vzájemně ochromovala, byla nyní sloučena v jediném despotovi. Kdyby soustava, dle které jednali zakladatelé církve anglické, byla potrvala, byla by se reformace stala největší kletbou zemi. Avšak soustava ta chovala v sobě zárodek vlastní své smrti. Bylo možno přenésti název „hlava církve“ s Klementa na Jindřicha, ale bylo nemožno přenésti na něho úctu, kteréž se tato „hlava“ dlouho těšila. Lidstvo nezdrtilo jho jedno, aby se podvolilo jinému. Autorita papežů byla posvěcena stářím, byla vštěpována ve školách i s kazatelen, a přece neobstála, když nadešel den osvobození lidského rozumu.

Marné bylo doufání, že veřejná mysl, zhostivši se otroctví jednoho, které trvalo staletí, skloní se pod tyranií novou, nemající ani téhož práva. Protestantská nesnášelivost, desposie, neomylnost nemohly se snášeti se svobodou osobního úsudku. Každý musil vidět nedůslednost a nepoctivost lidí, kteří se odchýlili od celého skoro křesťanstva, ale sami nechtěli dovolit, aby se někdo odchyloval od nich; kteří požadovali svobodu svědomí pro sebe, ale nechtěli jí přiznat jiným; kteří hájili rozumu proti autoritě jedné, ale vnucovali svou autoritu proti rozumu jiných.

Soustava anglické církve byla po zavedení reformace příliš nerozumná, aby byla mohla býti trvalou. Hnutí, jež odnášelo miliony lidí od katolicismu, trvalo dále a odvádělo miliony lidí od protestantismu k puritanismu. Puritani byli pronásledováni, stali se sektou, opposicí, a stará konstituce anglická poskytla jim prostředek, aby se vzepřeli svému panovníku neporušivše zákona.

Oni tvořili většinu Domu obecných, i měli moc odepříti nebo povoliti peněžní prostředky, a obezřelým vykonáváním této své moci doufali, odníti církvi osobovanou autoritu nad svědomím, a zbaviti korunu části ohromné prerogativy, kteréž byla tato nedávno nabyla na útraty šlechty a papeže. Známky tohoto zápasu počínají se jeviti už za panování Alžběty. V otázce o monopolech Dům obecných již za ní zvítězil nad trůnem. Politikové, kteří žijou v neklidných dobách, měli by si dobře všimnouti této podivuhodné ženy a jejího chování. Rozuměla lidu, kterému vládla. Co držela, držela pevně, ústupky národu činila ochotně, nikoli vzdorovitě, váhavě, s brdlením. Odstraňovala zlo, jestli si národ na ně vedl stížnosť a vzdávala vroucí díky věrným komonrům, že ji upozorňovali na zlořády, které jí osoby ziskuchtivé zatajovaly. Kdyby nástupci její byli panovali v jejím duchu, nebyl by Karel I. zemřel na popravišti.

Když zemřela, dosedl na trůn člověk, který se považoval za největšího mistra královského řemesla, který ale v pravdě byl jedním z těch, jež Bůh jako naschvál posílá k urychlení revolucí. Ze všech nepřátel svobod britských byl tento nejméně škodlivý, ale nejvíce vy-

zývavý. Počínal si jako poštívač při zápasech býků, který červeným šátkem dráždí, píchá, ale neškodí. Despotové obyčejně zakrývají své násilné skutky, ale Jakub dráždil despotickými theoriemi bez nejmenší potřeby. Jeho pošetilá žvanivost mrzela lid více, než půjčky, které na něm vymáhal. Byl to první král, kterého se lid nejen nebál, ale kterým pohrdal. Jeho zálety, jeho pijáctví, jeho láska k pochlebníkům, jeho věrolomnost a pověrečnost naplňovaly střízlivý a vážný lid ošklivostí. Příroda a vychování učinily z tohoto opovržlivého mluvky a zbabělce vše to, čím král býti nemá. Myslíme, že se nejvíce podobal panovníku Césaru Klaudiovi.

Klaudia ovládaly dvě špatné ženštiny, Jakuba dva špatní mužové. Král rozpustil dvakráte parlament, po druhé r. 1614, a následujících šest let vládl vůbec bez parlamentu. V těchto šesti létech jeden ohavný skutek následoval za druhým: rozvod s Lady Essexovou, zavraždění Overburyho, poprava Raleigha. On netečností svou zavinil porážku Čechů na Bílé hoře, a poškodil hanebným útěkem svého zetě z Prahy věc protestantskou na celé Evropské pevnině. Konečně nouze o peníze přinutila ho svolati parlament, ve kterém se Hampden objevil poprvé jako veřejný muž. Tento parlament stíhal tresty všechny lidi, již se dopustili veřejného pohoršení, a mezi těmito nalezal se i slavný filosof Bacon, jehož památku genius jeho jenom z části zbavil potupy, kterou se tresce lakota, podlost a nevděčnost. Když Dům obecných odklidil vnitřní zlořády, jal se uvažovati o stavu Evropy. Nad tím se král rozzuřil, rozpustil parlament, opposici poslal do vězení.

Parlament, který sešel se v únoru 1624, byl ochoten povoliti peníze na vedení války, ale zároveň se usnesl, aby se peníze svěřily parlamentární komisi, nikoli králi. Za panování Jakubova Hampden neměl ještě vynikajícího účastenství na veřejných záležitostech. Král počal po nějakou dobu chřadnout a zemřel v březnu r. 1625. Za jeho chabého panování duch svobody sesílil a vyspěl na zápasy, jež započaly s nastolením Jakubova nástupce. Karel nebyl podoben svému otci. Byl dosti učený, vynikal vytříbeným vkusem a bezúhonným soukromým životem. Za to byl falešný, pánovitý, zatvrzelý, obmezený a nedbal známek času. Zásadou jeho vlády bylo vzdorovat veřejnému mínění. Jeho první parlament sešel se v červnu r. 1625. Komonři chtěli přistoupit ihned k odklizení zlořádů, jelikož ale válka vyžadovala peněz, umínili si, že je budou králi vystrkávat po menších částkách, aby nemohl rozpustit parlament. Vydali králi dvě výplaty a jali se ihned poukazovati na bezpráví, páchaná na puritanech v Anglii, i na výpravu lodí proti hugenotům. Král rozehnal parlament a sbíral peníze rozkazy, opatřenými státní pečetí. Komonři byli sice k obětem ochotni, ale teprve po odstranění zlořádů. Zápas, který následoval, vyznačoval se prudkostí, jež neměla sobě rovné. Komonři dali v obžalobu Buckinghama a král uvrhl původce obžaloby do vězení. Komonři odepřeli králi povolení k vybírání daní; král je rozehnal, a počal sbírat peníze nucenou půjčkou. Při této příležitosti Hampden poprvé vyvstal na obranu základních zásad anglické konstituce. Prohlásil rozhodně, že nepůjčí ani haléře. Byl vyzván, aby udal důvody. Odpověděl, že „by mohl půjčit jako kdo jiný, ale že nechce uvalit na sebe kletbu

pro porušení Magna Charty, kteráž by se měla čísti dvakrát do roka před tváří těch, kteří ji šlapou nohama."

Po této duchaplné odpovědi byl uvržen do vězení. Král sháněl peníze s největší bezohledností, jelikož se jich však přece jen málo scházelo, chtěl usmířiti své poddané tím, že propustil některé osoby, uvězněné proto, že se zprotivili jeho nezákonným požadavkům, a svolal parlament.

Parlament sešel se na počátku r. 1628., a ihned přinutil krále, aby dal souhlas k novému proslavenému nástroji svobody, druhé to Magna Chartě, známé pod jménem „Petition of Right". Král se tímto výkonem zavázal, že nebude vybírati daní bez svolení parlamentu, že nebude uvězňovat lidí kromě na základě zákonitého jednání, že nebude obtěžovati lid podomním rozesíláním vojska, a že řádný soud má sám rozhodovat o tom, co je provinění.

Zakrátko komoňři poznali, že peněžní svou pomocí svobod si nezajistili, neboť král jednal zcela naproti tomu, k čemu se byl zavázal. Sešli se tedy v náladě velmi roztrpčené. Pohnali některé úřadníky k odpovědnosti, ztrestali jiné a přítel Hampdenův navrhl resoluci, kterouž se mělo odsoudit nekonstituční jednání královo. Speaker (předseda sněmovny) ohlásil, že mu král zapověděl, připouštět takové otázky k hlasování. Na to následoval výbuch rozvášněných citů, jakých parlament posud nebýval svědkem. Hayman obražoval se prudce proti hanebným slovům, která pronesl speaker.

Eliot mrštil papírem, na kterém se nacházela resoluce, na zem, Valentine a Hollis chytili speakera a drželi ho násilím v předsednickém křesle, an mezitím návrh byl čten za ohlušujícího souhlasu. Dveře sněmovny byly uzamčeny a klíč byl položen na stůl, aby nikdo nemohl vniknout do zasedací síně. Když byly některé velmi rázné resoluce odhlasovány, sněmovna se odročila. V den, kdy se měla opět sejíti, byla rozpuštěna králem, jenž ihned vynikající některé členy uvrhl do vězení. Hampden nevynikl v rokování parlamentárním, ale byl členem všech důležitých výborů a pracoval mnoho o zákonech parlamentu.

Uchýlil se nyní na venkov a věnoval se povinnostem zemana, správce a studiím. Ve svém zátiší nezapomněl na své přátele, s kterými si pilně dopisoval. Z těchto dopisů vysvítá povaha jeho. Clarendon pravil o ní: „Měl tu vzácnou lahodu povahy v rokování, která se zdála spíše příliš skromnou, než aby někomu své náhledy vnucoval; zdálo se, jakoby se chtěl poučit, a zatím vštěpoval svá mínění a naklonoval k nim."

Mezitím veřejné záležitosti stávaly se vždy pochmurnějšími. Eliot chřadl ve vězení a zemřel jako mučedník za věc, za kterou i Hampdenovi bylo souzeno podstoupiti smrt slavnější, ale nikoli čestnější.

Král rušil své sliby bez nejmenšího studu. Týral a utlačoval lid spůsobem neslýchaným. Nejkrutěji pronásledoval puritány Tito byli vězněni, mrskáni, zbavováni uší a nosů; tváře jejich byly vypalovány žhavým železem. Avšak ukrutnost tyrana nedovedla zviklati jejich statečnost. Zohavení obranci svobody vzdorovali i „hvězdové komoře" a nastavovali pahýly svých uší katu.

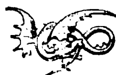
Neohrožená tato sekta rostla, prospívala všemu na vzdory, zapouštěla

kořeny své hluboko do půdy jalové, a košatila větve své pod nebem nevlídným. Lid tlačil se kolem pranýřů, a projevoval jim více úcty, než mitrám a ornátům.

Za zlořády ve vládě je odpověděn především Karel sám, byltě si po smrti Buckinghamově sám prvním ministrem. Měl sice dva rádce, kteří nejen mu přizvukovali, ale v nezákonném násilí a v nesnášelivosti popošli ještě dále. Jeden byl pověrčivý sketa s povahou podlou; druhý byl muž chrabrý, schopný, ale nevázaný, zrádný, prostopášný a ukrutný. Prvnější jmenoval se Laud, druhý Wentworth, později hrabě Strafford. Prelát Laud byl arcivzorem zuřivého zakladatele inkvisice. Jeho nízké čelo, strhané rysy tváře a bodavé oči činily ho podobným zlostné čarodějnici. Wentworthova tvář jevila vznešenost Jupiterskou. Na jeho čele, v oku, na tváři a rtu jakoby vepsány byly letopisy o bouřlivých událostech, o odvážných podnicích, překonaných nebezpečích, o velkých útrapách, i o bezohledně vykonávané moci. Jeho upjatý hled, plný přísnosti, truchlivé úzkosti, hlubokých myšlének, neohrožené smělosti, zdál se předpovídat a vyzývat osud.

Tento velký, špatný člověk vstoupil do Domu obecných zároveň s Hampdenem. Oba byli nejbohatší a nejmocnější komoniři v království. Oba vynikali silnou povahou a statečností. U Hampdena bylo více soudnosti a obezřelosti, Wentworth slynul skvělým nadáním řečnickým. R. 1626 octli se tito znameniti mužové na rozkaz králův ve vězení, jeden jako náčelník opposice, druhý následkem odepření nezákonných daní.

Zde se dráhy jejich rozešly. (Dokončení.)

Po čtyřicíti letech.

Napsal Guy de Maupassant.

Přeložil Pavel Projsa.

pravdě, jsi bláhová, milá přítelkyně, že si míníš vyjít procházkou do polí v takový čas. Po dva měsíce vůbec máš podivné nápady. Stále jen vodila bys mne s sebou na mořský břeh, jakýž rozmar nikdy nepostřehl jsem u tebe za celých pětačtyřicet let, co jsme svoji. Násilně přivezla's mne sem do smutného Fécampu a zde jako bys zachvácena byla učiněnou horečkou stěhovací. A dnes dokonce ty, která druhdy sotva kam jsi se odhodlala, chceš si vyjít do polí za nejpalčivějšího dne celého leta. Požádej d'Aprevala, aby tě doprovodil. Ten vždy milerád hoví všem tvým vrtochům. Pokud na mně, jdu domů popřát si trochu siesty."

Paní de Cadour obrátila se ke svému dávnému příteli:

„Půjdete se mnou, d'Aprevale?"

Usměvavě s dvorností bývalých dob se uklonil a odpověděl:

„Kamkoli, milostivá paní."

„Nu, pak jděte si jen pro sluneční úpal!" podotkl pan de Cadour.

A vešel do lázeňského hotelu, aby na hodinu neb dvě uložil se na lože.

Jakmile osaměli, stará dáma a starý společník její neprodleně dali se na cestu.

Stiskla mu ruku a tiše zašeptala:

„Konečně . . . konečně! . . ."

Odvětil tlumeně:

„Blouzníte, ujišťuju vás, že blouzníte. Pomněte, čeho se odvažujete. Kdyby muž ten . . "

Trhla sebou a opáčila:

„Oh, Henri, neříkejte „muž ten", mluvíte-li o něm."

Pokračoval nevrle:

„Nu, jestliže v synu našem tušení vznikne a podezření se ho zmocní, pak veta po vás a veta po nás. Čtyřicet let nepřišlo vám na mysl jej navštívit. A co dnes tak pojednou vzala jste si do hlavy?"

Brali se dlouhou ulicí, jež níží se městem k moři. Zahnuli v pravo a zamířili vzhůru na stráň étretatskou. Klikatě vinula se před nimi bílá cesta žíhaná úpalným sluncem. A zvolna jen dále kráčeli v sálavém vedru.

Stará dáma vsunula rámě své pod paži svého přítele a zírala před sebe strnule plachým pohledem.

Posléz se tázala:

„Tedy ani vy od té doby jste ho nespatřil?"

„Ne."

„Je možná?"

„Drahá přítelkyně, nepouštějme se opět do nekonečného tohoto rokování. Mám ženu a děti jako vy máte manžela a oba tudíž příčinu máme strachovat se veřejného mínění."

Neodpověla, neboť zamyslela se na dávno zašlé svoje mládí a na všecky tak truchlivé věci minulé.

Provdána byla, jak provdávány bývají mladé dívky; neznala valně ženicha svého, jenž povoláním byl diplomatem a žila s ním později, jak s manželi svými žijí všechny ženy vznešené společnosti.

Tehdáž mladý jakýs muž, pan d' Apreval, ženat jak ona byla vdána, miloval ji láskou hlubokou; a kdysi za dlouhé nepřítomnosti pana de Cadour, jenž za politickym posláním byl odebral se do Indie, podlehla milostné jeho touze.

Mohla spěčovat se a odolat? Byla s to k odvaze a síle se vyšinout, aby nepoddala se, milovala-li jej rovněž? Nikoli, zajisté nikoli! Toť bývalo by příliš krušno a příliš bývala by trpěla! Možno vyhnout se jistým sběhům osudu a ujít stanovenému určení? Je-li žena osamělá a opuštěná, bez příchylnosti a bez dětí, může stále stříci se lásky, jež byla vzešla nad obzor vnímavých jejích citů? Toť by podobným bylo jako světla slunečního se varovat a žít až do smrti v noci!

Nyní rozpomínala se na veškery podrobnosti z času zašlého, na jeho polibky, na jeho úsměvy i na zastávky jeho u dveří, aby viděl ji vracet se domů. Jak šťastné dny, jediné její dny krásné, ale tak rychle zaniklé!

Pak seznala, že poměr její nezůstal bez následků a jaká úzkost a jaký strach!

Oh, ona cesta na jih, ona daleká cesta, útrapy ony, nepřetržité ony obavy a skrytý život onen v osamělé malé chýši na břehu moře Středozemního uprostřed zahrady, z níž neodvažovala se vyjít krokem!

Kterak dobře pamatovala se na dlouhé ony dny, jež trávila na pažitu rozložena pod oranžovníkem se zraky upřenými vzhůru k narudlým kulatým plodům, prosvitajícím mezi zeleným listím! Kterak přávala si vyjít, odebrat se až k moři, jehož svěží dech dovíval k ní přes zeď, jehož šumné vlny kypět slýchala na výspu a jehož širou modravě skvělou hladinu s bílými plachtami a s pohořím na obzoru vídala ve své tužbě! Leč neodvažovala se překročit práh branky. Kdyby poznal ji kdo znetvořenu tak a hanbu svoji na odiv stavící těžkým svým lůnem!

A dny rozčileného očekávání, poslední ony dny trudné, hrozivé ony bolesti a pak strašlivá ona noc! Co vytrpěla tenkráte strastí a běd!

Jaká zvlášť byla tehdejší noc! Kterak sténala, křičela a úpěla! Posud zřela bledou líc milence svého, jenž co chvíli líbal jí ruku, posud viděla hladkou tvář lékařovu a bílý čepec své opatrovnice.

A jaký vzruch byla pocítila v srdci svém, zaslechnuvši slabé ono zakvílení dětské, onen prvý pokus lidského hlasu!

A nazítří . . . nazítří, jediný den života jejího, kdy viděla a objímala svého syna, neboť nikdy od doby té nebyla jej shlédla okem!

A od oněch čas jak dlouhý prázdný život, v němž stále a stále tíhla k ní myšlénka na ono dítě. Neuzřela ho ani jedenkrát, malého vzešlého z ní tvora, jediného svého syna! Odňat jí byl, unesen a skryt. Věděla toliko, že vychováván byl kdes v normandské selské rodině, že stal se sám sedlákem a že výhodně se oženil, štědře opatřen svým otcem, jehož jména neznal.

Kolikrát za čtyřicet oněch let chtěla se vydat na cestu, aby ho spatřila a aby pojala jej ve svoji náruč. Nevzpomínala, že vyrostl! Na paměti mívala pouze nemluvně, jež dne kteréhos byla držela na svých loktech a tiskla ke svízelnému svému boku.

Kolikrát zasteskla si svému milenci, že déle nemůže se přemáhat a že vidět chce syna a k němu odjet!

Vždycky však dosavad zdržel ji od vykonání úmyslu námitkou, že by nebyla s to se ovládnout a že dovtípil by se věci a vykořistil jí, čímž nezvratně byla by ztracena!

„Jak vyhlíží?“ ptávala se.

„Nevím, vždyť neviděl jsem ho od těch čas ani já!“

Bylo možná? Syna mít a neznat ho! Strachovat se ho a zavrhovat jej jako hanbu! Hrůzné pomyšlení!

Brali se dlouhou cestou, obtěžováni žárem slunečním a stále vzhůru stoupali nekonečnou strání.

„Není to jako trestem?“ pokračovala paní de Cadour. „Jiného dítěte nikdy jsem neměla! Nikoli, dále nemohla jsem odolat touze spatřit jej, touze, jež jímá mne po čtyřicet let. Vy muži pro cos podobného nemáte pochopení. Pomněte, že blízka jsem smrti! A neměla bych jej uzřít, jednou ještě uzřít? Toť nemožno! Kterak stalo se, že mohla jsem váhat tak dlouho? Myslela jsem naň po celý svůj život. Jak strašlivou útrapou byly mi všecky mé dny! Neprocitla jsem jedenkrát . . . slyšíte . . . ani jedenkrát, aniž by prvá myšlénka moje platila jemu, mému dítěti! Jak vyhlíží? Oh, jak vinnou se cítím vůči němu! Je v případě takovém oprávněna bázeň před světem? Chtěla jsem vše opustit, věnovat se jemu, vychovat je a milovat. Bývala bych šťastnější . . . zajisté, mnohem šťastnější. Neměla jsem odvahy. Byla jsem ničemně zbabělá. Kterak jsem trpěla! Oh, ubozí, opuštění tvorové oni, kterak nenávidět musejí svých matek!“

Náhle stanula, překonána potlačovaným vzlykem.

Celé údolí prázdno a němo spočívalo v úpalném žehu slunečním a pouze cvrčkové vydávali nepřetržitě zvonivý cikot ve sporé žluté trávě po obou stranách cesty.

„Posaďte se na okamžik,“ pravil d'Apreval.

Dala se odvést ke kraji příkopu a s tváří zakrytou dlaněmi sklesla na drn; bílé, na obojí skráni zakrouhlené vlasy její se rozvinuly, dala se do hlasitého pláče v hluboké své bolesti.

On vzrušen zůstal stát proti ní a nevěděl, co k ní promluvit.

Konečně zamumlal:

„Nu . . . odvahu! . . .“

Zvedla se a opáčila:

„Ano, budu ji mít!“

A otřevši si oči, zamířila k další chůzi vratkým krokem stařeny.

Poněkud dále nořila se cesta pod stromové loubí, jež ukrývalo několik stavení.

V zápětí rozeznali zvučný pravidelný úder kovářského perlíku na kovadlinu a brzo po té spatřili v pravo vozík, stojící před nízkým domkem a pod přístřeškem dva muže kovající koně.

Pan d'Apreval přiblížil se a zvolal:

„Statek pana Pierra Bénédicta?“

Jeden z mužů odpověděl:

„Dejte se cestou na levo, až přijdete ku hospodě a pak jen přímo dále. Je to třetí stavení od krajní chalupy Poretovy. Před vraty stojí jedle, zmýlit se nemůžete!“

Zabočili v levo.

Paní de Cadour volněji a chaběji brala se ku předu a srdce jí bilo tak prudce, že s těží zápasila o dech.

Po každém kroku šeptala jako modlitbou:

„Bože můj, oh, můj bože!“

A strašlivé rozčilení svíralo jí hrdlo a v kolísání přivádělo jí nohy, jako by podťata měla kolena.

Poněkud bled, pan d'Apreval nedůtklivě pojednou k ní se obrátil:

„Nedovedete li se lépe ovládat, prozradíte se na prvý ráz! Hleďte se tedy přemoci!“

Zakoktala:

„Což mohu? Mé dítě! Pomyslím-li, že spatřím své dítě!“

Kráčeli úzkou cestou vesnickou, stísněnou mezi dvory usedlostí a překlenutou větvemi dvojí aleje buků seřaděných na příkopech.

A nenadále octli se před dřevěnými vraty, jež zastiňovala mladá jedle.

„Zde!“ pravil pan d'Apreval.

Rázem stanula a rozhlédla se.

Jabloněmi vysázený velký dvůr prostíral se až k nízkému obytnému stavení, krytému došky. Naproti nalezaly se konírna, stodola, chlév a kurník. Pod břidlicovou střechou stály kára, saně, koleska a ostatní vozy. Čtyři telata pásla se na brčálově zelené trávě mezi stromy. Černé slepice na všech stranách těkaly ohradou.

Všade vládlo ticho. Domovní dvéře byly otevřeny. Vidět nebylo nikoho.

Vešli.

Z převrácené kádě pod košatou hrušní vyřítil se černý pes a zuřivě dal se do štěkotu.

Brali se mimo květnici, v níž čtyři ouly na prknech umístěné řadou tyčily své slaměné vrcholy.

Dospěv před stavení, pan d'Apreval zvolal:

„Je někdo doma?“

Objevila se malá as desetiletá dívka. Oblečena byla v košili a vlněnou

sukni, nohy měla bosé a umazané a pohledu byla bázlivého a nedůvěřivého. Zůstala na prahu dveří, jakoby hájit chtěla jimi vstup.

„Co chcete?“ tázala se.

„Je tatínek doma?“

„Ne.“

„Kde je?“

„Nevím.“

„A maminka?“

„Je u studny.“

„Vrátí se brzo?“

„Nevím.“

A stará dáma, jakoby obávala se, aby mocí nebyla odvedena, pravila chvatně:

„Neodejdu, pokud ho nespatřím.“

„Počkáme tedy, madame.“

Když obrátili se, spatřili selku, ana ke stavení se ubírá se dvěma bílými zinkovými vědérci, jež těžce kolísaly jí na tyči ležící přes ramena a co mžik třpytily se ve slunečních paprscích skvěle oslňujícím bleskem.

Pravou nohou kulhala a ve hnědé pletené kazajce, jež halila jí ňadra, zvetšelé deštěm a vybledlé sluncem měla vzhled nuzné a špinavé podruhyně.

„Tady maminka jde,“ pravilo děvče.

Když octla se u stavení, pohledla na cizince nelibým a podezřivým zrakem, načež vešla do dveří, jakoby nebyla si jich ani povšimla.

Se vpadlou, žlutou a okoralou tváří, jaká povšechně vyznačuje venkovanky, zdála se stará k dobré padesátce.

Pan d' Apreval za ní zvolal:

„Odpusťte, paní, přišli jsme požádat vás, byste nám prodala dvě sklenice mléka.“

Odloživši v síni vědra, opět objevila se na prahu a odpověděla nevrle:

„Neprodávám mléka.“

„Máme však velkou žízeň. Zde průvodkyně má je stará a velmi umdlená. Nemohli bychom tedy přece jen obdržet něco k pití?“

Selka pozorovala je pohledem nepokojným a potměšilým.

Konečně se odhodlala a pravila:

„Jste-li už tady . . . buď si . . . dám vám mléka.“

A zmizela v příbytku.

Pak vyšlo děvče se dvěma židlemi, jež postavilo pod nejbližší jabloň.

V zápětí vrátila se i matka se dvěma sklenicemi pěnivého mléka, jež podala do rukou hostí.

Na to zůstala stát před nimi, jakoby mínila střežit je a odhadnout jejich záměry.

„Jste z Fécampu?“ tázala se.

Pan d'Apreval odvětil:

„Ano, jsme ve Fécampu na letním bytě.“

Odmlčel se a doložil:

„Mohla byste nám prodat každý týden několik kuřat?“

Selka váhala a posléz odpověděla:

„Oh, arciť! Mladá byste si přáli?“

„Ano, mladá.“

„Co platíte za ně na trhu?“

D'Apreval, jenž nevěděl odpovědi, obrátil se k paní de Cadour:

„Kolik platíte, madame, za mladou drůbež?“

Vypravila ze sebe se zraky plnými slz:

„Čtyři až půlpáta franků.“

Selka překvapeně pohledla na ni úkosem, načež se tázala:

„Stůně snad paní ta, že pláče?“

Nevěděl, co by odvětil a zakoktal:

„Ne... nikoli... ale... ztratila cestou své... své krásné zlaté hodinky a těch jí tak velice líto. Kdyby je někdo našel, dáte nám vědět.“

Paní Bénédictová, jíž zdála se věc nejasnou, nedala odpovědi.

Pak pojednou zvolala:

„Jde můj muž!“

Jen ona sama spatřila jej vejít na dvůr, neboť obrácena byla tváří ke vratům.

D'Apreval sebou trhl a paní de Cadour, rychle na židli se obrátivši, málem byla by se skácela na zem.

Před sebou na deset kroků spatřili muže, jenž udýchán za provaz táhnul krávu a byl napolo sehnut úsilným namáháním.

Nedbaje hostů, ulevil si zlostně:

„Proklatá mrcha!“

A zamířil dále ke chlévu, kdež zmizel.

Slzy staré dámy rázem se zastavily a ztřeštěně před sebe zadívala se beze slova a bez myšlenky: syn její, to je její syn!

D'Apreval, jehož tentýž dojem bolestně byl se dotkl, tázal se polohlasem:

„Skutečně to pan Bénédict?“

Selka opáčila nedůvěřivě:

„Kdo vám řekl jeho jmeno?“

Odpověděl:

„Kovář na kraji cesty.“

Pak všichni se odmlčeli se zraky vesměs upřenými na dvéře chléva.

Vchod onen tvořil černý jakýs otvor do zdi budovy; vnitř vidět nebylo ničeho, ale slyšet za to matný ruch, pohyb a dupot tlumený slamou, rozestlanou po zemi.

Muž opět objevil se na prahu, otřel si spocené čelo a volným dlouhým krokem, se strany na stranu se kolébaje, dal se k obytnému domu.

Znova přešel mimo cizince, aniž zdál se je pozorovat a pravil své ženě:

„Jdi mi natočit žbán moštu, mám žízeň!“

Pak vstoupil do stavení.

Selka zamířila ke sklepu, zůstavivši Pařížany o samotě.

A paní de Cadour uděšeně zašeptala:

„Odejděme, Henri, odejděme!“

D'Apreval ujal ji za rámě, pak ji podepřel celou svojí silou, neboť dobře cítil, že by klesla a pět franků zanechav na židli, odvedl ji s sebou ze dvora.

Když octli se za vraty, dala se do pláče a všecka rozechvělá bolestí, zajíkala se přerývaně:

„Oh... oh... co jste... co jste to... učinil!...“

Byl velmi bled a opáčil suše:

„Učinil jsem, co jsem mohl. Statek jeho má cenu dvacet tisíc franků, jmění to, jaké nemívají všecky děti měšťanské.“

A volně se vraceli bez dalšího slova.

Paní de Cadour plakala stále, slzy tryskaly jí z očí a hojně a nepřetržitě splývaly jí po lících.

Posléz stará dáma znenáhla ustala v pláči a vešli do Fécampu.

Pan de Cadour očekával je s obědem a jedva spatřil je, dal se do smíchu a zvolal:

„Ah, vida! Žena moje nese si sluneční úžeh. Dobře tak! Opravdu, domnívám se, že od nějakého času poněkud třeští!...“

Neodpověděli ani jeden ani druhý.

Zamnuv si dlaně, manžel pokračoval:

„Tož podnikli jste alespoň pěknou procházku?“

D'Apreval odvětil:

„Rozkošnou, můj zlatý, nad pomyšlení rozkošnou!“

Okna v bouři.

Básně Jaroslava Vrchlického.

Zrcadlo.

Má duše jest jak zrcadlo,
jež od let na zdi visí;
kus žití do ní upadlo,
v ní obrazy se mísí.

A zrovna jako v zrcadle,
kde jsou všech dnes jen stopy?
Vše v tůň kams divně zapadlé
se za práh vědomí topí.

Byl by to divný karneval,
kdyby tak mohl ve skle
se zjevit svět, jenž kdys tam plál,
v své celé kráse lesklé!

Co zrcadlo vše vidělo
ta leta, co na zdi visí,
za mnohé by se stydělo,
je líp, že bylo to kdysi.

Je líp, že zhltlo vše zrcadlo,
že kams to v nepamět slétlo,
že v tůň to neznáma zapadlo
a nevrátí se již v světlo.

Však báj dí, v půlnoc truchlivou
když sám zříš v plochu temnou,
že tváře a zjevy zašlé jdou
z tmy stínu konturou jemnou.

Rys dívčí tváře koketné,
tu vějíř, tam krajka, prs bílý,
jen reflexem sklo vše prolétne,
než v staré nic se schýlí.

Tak z duše vstávají postavy,
když světla denní ruch dřímá;
jsou matny, bledy a mlhavy
a každá tak divně jímá.

Ó líp je, aby dál spaly tam,
nač volat je v svit denní?
A přece jdou . . . tu rovněž znám...
ten úsměv — políbení!

Ta hrozí mi, pěst zatíná,
ta hledí apaticky,
ta žehnati chce — však proklíná
ten celý život lidský.

Ó znám vás, znám! To divadlo
tak smutné až k smrti bývá . . .
V tom zóry jas šlehne v zrcadlo,
to prázdné zas na zdi se dívá —

—

Opuštěné doly.

Kdys tu — ovšem dávno je to —
zlato bylo, praví kmet
počítaje mnohé léto
zpátky do minulých let.

Teď jen jako hroby rumy,
tady důl, tam táhlý svah,
keř se chvěje, tráva šumí
opuštěných na drahách.

Hoch, který tu kozy pásá,
občas zvedne kamínek,
zdá se mu, to divná krása!
Zaklet spí v něm plamínek.

Proti slunci rudu zdvíhá,
co to zdálo se mu jen?
Odhodí ji, raděj stíhá
motýla, jenž vyplašen

Celý černý s žlutým krajem
tam se houpá v bodláčí . . .
Jak bych prokletým šel rájem,
jdu a je mi ku pláči.

—

Naladění.

Je teskno, teskno, teskno v duši,
před katastrofou jak by stála,
kdos za dveřmi jest, jde, v ně buší...
Ach, proč ta tíseň neustálá?

Ne, byl to klam, je ticho všady.
Co jen se to z těch koutů noří?
Kdos prošel jizbou, vím, stál tady.
Proč jen tak divně lampa hoří?

Jak tichý, vzdálený pláč kdesi,
teď bližší, bližší, ticho ruší . . .
teď jakby zahučely lesy —
Jak teskno, teskno, teskno v duši!

Zmizelý ráj.

Kdys v Apeninách kout jsem našel svěží.
Co žár a nuda léta na všem leží,
tam zpíval ručej, šuměl keř i strom
a čaloun břečťanu nes bílý lom.

Tam lítal pták, tam těkal motýl zlatý,
tam v trávě zvedal se květ kropenatý,
chlad z pramene vál a kaštany táh
a habřím třás a listím v osykách.

Po prašné pouti, stále výš, kde zvedá
se obraz Madonny jen, pod nímž sedá
mdlý pifferaro, pasák bosonoh,
kde sotva kleč se křiví, nízký hloh,

Byl tento kout mi pravým překvapením.
Jak v trávu pad jsem klasů, stvolů chvěním
se opíjel, jak lokal stín a chlad!
a řek si: Častéj sem pospíším rád!

Však podivno! Za pár dnů v chvíli prázdné
jsem cestou dal se kolem strže srázné,
za kamenitým tokem Panaru
jsem kvapně kráčel v slunce požáru.

Zde cesta výš! Madonna tam! — Víc stranou!
Teď lískovím, pak onou stezkou sdranou
od jarních dešťů — tam ráj můj spí skryt,
tam stín a chládek splývá na pažit!

Však darmo hledám, příkré tesy slézám,
kol vláčím se a kouta nenalézám;
tam ovšem cos jak břečtan zdobí tes,
však řídký, svadlý, kde byl svěží les.

Tam jakés lískoví, tam habří malé,
však nízké dnes a divně zakrsalé,
po zdroji vlhká stopa v hloží jen,
list lopuch, třtiny klas je zaprášen.

A skoro stejné vedro, — zdání klamné! —
zde sálá jako vedle v skalách na mne;
mám lehnout, nevím, sednout, snít a číst?
Kam prchly chlad a svěžest z těchto míst?

Proč bylo to zde a dnes víc to není?
Kdo vinen? Hodina či osvětlení?
Či dlouhá vedra, či můj vlastní klam,
jenž poprv viděl víc, než v skutku tam?

Já nevím. Cítím jen, ten kout mi cizí
jen jako přelud a ten každý zmizí . . .
A šelest listů, který z hloubi zněl,
jak tichý smích můj smutek provázel.

—

Můj pes.*)

(Odpovědí M. A. Šimáčkovi na jeho báseň stejného jmena.)

I za mnou běžel, byl mým hořem,
kam hnul jsem se, byl za mnou všady;
však byl-li on psem, já byl ořem,
tak hned nepřijdem dohromady.

On v každou moji radost štěkal,
on slintal v každé moje štěstí,
teď snad mne předběh, aby čekal
kdes u věčnosti na rozcestí.

Ať čeká! — Mne víc nezachmuří,
já ztratil vše — co ztratit mohu?
Vím, ať si osud jak chce zuří,
jsem každou ranou bližší bohu.

*) Viz červencový sešit „Květů“ str. 48.

Ten sluje mír a klid a ticho,
vše ostatní jak prach tu mizí.
Co slávo chceš a co ty pýcho,
vy směšné cetky lidské řízy?

Ty serve jistě, prach a dýmy,
a nebe jeho žehnej práci!
Však na tom, co jsem, zuby svými
se jistě trhan utrmácí.

Já ve snu kdys — svět dřímal v stínu —
Cerbera toho za šíj chytil
a držel jsem jej na svém klínu
a jeho mrazný dech jsem cítil.

A zřel jsem — bylo mi to vlahou
a Tobě, druhu, též se stane:
jak poctivých on lidí snahou
měl všecky zuby vylámané.

Moment psychologický.

Sta myšlenek jak jisker žhavých
a bizarních sta nápadů
mou hlavou tančí v pósách hravých,
však bez míry a souladu.

Tak leccos moh bych ještě říci,
co v hloubi duše burácí,
však neklid, vichr těkající,
dál všecky listy obrací.

Cos myslím si o světa běhu,
cos o lásce, cos o kráse
a cítím posud lásky něhu
i chuť obstáti v zápase.

A do areny plnou silou
zas vstoupit chtěl bych bujaře
a cítit mízu žití čilou
jak mladistvý kmen na jaře.

Však cos mne poutá, cos mne drží,
cos chytá na tetivě šíp,
nad fantastických vidin strží
můj humor klímá i můj vtip.

A nechám klidně prchat chvíle
a tupě patřím do kraje
a úhořím v své plné síle
se roztržitě dívaje

za cigarety dýmem denně
i za svých vidin oblakem,
jak hoši patří udiveně
svým prchajícím za drakem.

Odstrčený.

Podhorský obraz. Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

III.

Když v úterý ráno manželé Mórovi mrtvou panímámu vynášeli z komory do síně, Mariján, oblečen již do nedělních kalhot, do čisté košile, ale ještě bos stál pod schody na půdu a pozoroval smutný ten výjev. Otevřenou rakev postavili na připravenou lavici, víko opřeli o stěnu a v hlavách rozsvítivše svíčku, šli do světnice.

Východní slunce otevřenými dveřmi házelo do síně proudy záře, jež rozlily se na podlaze i po stěnách, ale k rakvi nedosáhly, ta byla všecka ve stínu.

Přicházely hloučky vesnických dětí, jež stavěly se kolem rakve a pozorovaly nebožku; některé byly ve svátečním, jiné jen tak, jak doma pobíhaly dvorem.

Mariján ruce maje sepjaty, šeptal si Otčenáše a hleděl na matčinu hlavu, jejíž líce byla jako z vosku.

Po chvíli volala jej Tóna do světnice.

Shrben, po špičkách vešel do dveří a viděl, že se všickni strojí.

„Poslouchej, Marijáne, ty budeš hlídat, viď?“ vlídně vítala jej Tóna.

Ulekán upřel na ni zrudlé oči.

„Inu, myslím si, že ti není zrovna kale — sotva se belháš —“

„I to já dojdu, Tóna,“ pravil honem.

„Vždyť jsi se včera na louce zrovna motal — co pak myslíš, že jsem si tě nevšimla?“ povídala dobrácky.

„To jen když se ohnu — ale já dojdu,“ hovořil a ustrašen patřil s jednoho na druhého.

„Nechte ho, maminko, jen ať si jde, já budu doma — je to taky jeho maminka!“ přehazujíc si bílou sukni přes hlavu, odvrácena ke stěně, přimlouvala se Málka.

„No tak — no tak — Málka to uhlídá,“ radostně hlásil.

„Ta toho uhlídá!“ prudčeji vyjekla hospodyně, „jen ty zůstaň pěkně doma, modli se za maminku a v neděli si sběhneš na hrob!“ dodávala mírně a vlídně.

Mariján chvěje se stál zachmuřen.

„Ale já přec půjdu, Tóna, „a potom poletím domů — když umřela, taky jsem u ní nebyl!“ zvolal rozhodněji a v tváři zardělý, čelo maje svraštělé, hleděl na sestru.

Ta chvilku mlčela; vzpomněla si na výčitky sester, že Marijána poslala v sobotu hlídat, a co by asi říkaly, kdyby ani na pohřeb nešel.

„Inu, když teda chceš, pojď s Pánembohem!“ pronesla již lhostejně a šla do sedničky.

Mariján se usmál a vida, že se naň Málka ohlédla, zakýval a chvátal do výminku.

Tóna přitlumeně mluvila v sedničce s mužem:

„Ani nevím, mám-li tu holku nechat doma.“

„Pro mne a za mne —“ odvětil lhostejně.

„Ty jsi starostlivý otec — — sama tady nebude, toť vím, proč se hlásí.“

„I dělej, jak rozumíš — jsi matka.“

„S tebou je taky pojednání!“ broukla a vrátivši se do velké světnice, pravila Málce, aby tedy zůstala doma. —

Mariján ve výminku se dostrojuje, usmíval se radostně.

„Vida, jak se mne ta Málka ujala! Kdyby bylo po Tónině, musel bych zůstat doma, ale ta holka hned se hlásila, že bude hlídat. Ó, co pak Málka, to je holčina! Jen aby jí dal Pánbůh štěstí, že má člověka tak ráda. Podívejme se na Tónu, už zas by mne ani na funus nepustila — ale dobře to ta holka řekla: ‚je to taky jeho maminka!‘“ —

Vesničtí pohřebníci stavěli se na dvoře, přátelstvo scházelo se ve světnici.

Byli tam želejovští i oujezdečtí a přátelé vzdálenější; hovořili málo, ale bystře se pozorovali, jak je kdo oblečen.

Mariján vyšel z výminku teprve, když přišel pan páter; do živnosti nešel, zavřev síň, zůstal přede dveřmi a těkal pohledem mezi kroužky vesničanů, polosvátečně i nedělně oděných, stojících tu v plné záři slunečné.

Když muzikanti spustili, v Marijánově sedničce vrzla dvířka u police a kočka bystře vyskočila; popošedši proti oknu, povznesla hlavu a upřeně hledíc do okna, poslouchala. Potom vyskočila si na stůl a zase tak upřeně zírala na dvůr. Hrdlička se v kleci plašila, tloukla křídly a zase prudce kukrovala, jakoby hudbu chtěla zakřiknouti.

Pohřeb se venku seřaďoval. Za křížkem postavily se ustrojené děti, potom muzikanti a zpěváci, pan páter v černém pluviálu s bílými stuhami; máry s přikrytou stříškou, pod niž všoupnuta byla rakev, neslo šest sousedů, potom šlo přátelstvo a druzí se přidávali.

Klarinet zapištěl, muzikanti opět spustili, zpěváci začali ‚Miserere‘ a Škaloudčin funus šel ze dvora. Mariján přidal se také.

Na záspi stála Málka a ruce majíc na prsou sepjaty, zardělýma očima pohřeb vyprovázela. Když i Mariján zašel za stodolu a jenom hudba, zpěv a dupot pronikaly do prázdného dvora, sedla na lavičku u síně a dala se do tichého pláče.

Na dvoře bylo chvíli mrtvo . . . Vlaštovice, jež krčily se ve hnízdě na trámě u chléva, prvé čiřikajíce rozletěly se jasným vzduchem; po nich na hřádě ozvaly se slepice a vážně sestupovaly na zásep.

Teplým vzduchem vlnily se zvuky pohřební hudby; hned se ztrácely, hned opět silněji zazvučely a mezi ně stále stejně jednotvárně vrýval se kvil vesnického zvonku.

Mňaucka po odchodu pohřbu ještě chvíli dívala se na dvůr, potom přikrčila se na okno a začala dřímat. Také hrdlice se upokojila, a stojíc na bidélku o jedné noze, hlavičku pohroužila do křídel . . .

Mariján, hnědý šosák maje až po kolena, čepici nesa v ruce, šel shrben a hleděl k zemi; nevšímal si vesničanů, kteří stáli před chalupami a baráky, a ruce majíce sepjaty, pozorovali pana pátera i ostatní průvod.

Ten prošel dědinou dosti spořádán, ale v šíru polí počal se rozptylovati v menší hloučky známých, již přitlumeně rozprávěli. Jenom když tetka zvonice jednotvárně říkala Otčenáš, sborem súčastňovali se modlitby, do níž mísil se ševel mladého bujného obilí i zpěv skřivanův, jenž ve výši se třepotaje, plným hlasem trylkoval. Lesy stály v plném jasu a luka voněla senem.

Mariján počal pozorovati přátelstvo.

Viděl všecky tři sestry, zahalené černými lesklými salupy, švagra Litochleba, silného, velkého, bělovlasého, oděného v dlouhý, přizelenalý kabát bez šosů; Móra, malé hlavy, lesklých, namočených vlasů, v krátkém černém kabátě na kostnatém těle; ohnutého, houpajícího se Budinu, řídkých, světlých vlasů, ze všech nejošumělejšího.

Pozoroval Litochlebova syna Lojzíka, obě vdané dcery, statné to, kypré selky, plných červených tváří, Budinova Vášu i druhé odrostky a děti.

Vzpomínal, že před léty zrovna tak šli s pohřbem nebožtíka tatínka; zrovna jakoby to bylo bývalo včera, a ani mu nepřipadlo, že tenkrát některé ty děti nešly, jiné že byly menší a mladší.

Váša ohlížeje se, kdo všecko jde, vida Mariјána, počkal si naň a podávaje mu ruku, povídal: „Pozdrav nás Pánbůh, strejčku!“

Mariján stiskl a zakýval. No vida, Váša přišel — a jak hezky říká ‚strejčku‘!

Co pak Váša, takového aby pohledal, doma se dře za všecky, vody nanosí, dříví všecko naštípe, v poli to odedře — ale ženit se nechce! Při té vzpomínce stranou podíval se na Vášu. Takový je zdravý, silák, červený a vlasy má zrovna jako tatík, jenom že je jich víc.

„Chuďas babička, viďte, strejčku!“ skloniv se, přitlumeně pravil Váša.

Marijánovi se zalily oči a zaškytal.

„Inu, už měla léta, přejte jí to, taky si už ráda odpočne!“

Mariján utřev oči červeným šátkem, opět se naň podíval. To je hoch — jak hezky povídal: taky si už ráda odpočne!

A zas viděl maminku, jak ještě do nedávna cupala po dvoře, jak přibíhala k němu do výminku a vždycky se usmívala — zvláště v těch posledních časech.

Ba, ba, taky si už ráda odpočne, naběhala se dost — budou odpočívat s tatínkem. Ó co pak náš tatínek a maminka — to byli lidé — ti mne měli rádi . . .

Váša šel potom pořád vedle Marijána; v kostele zůstali stát za prvou řadou lavic, kdežto přátelstvo usedlo v předu. Teprve když se mělo jít z kostela, Váša šeptal: „Já teď, strejčku, babičku taky trochu ponesu!“

„Já bych šel taky!“ rychle pravil Marijan a chytil Vášu za rukáv.

„I ne, vy nechoďte, strýčku, vy jste syn!“

Mariján dobře nechápal, proč by syn neměl nésti, ale neodporoval, naopak měl radosť, že mu Váša řekl: vy jste syn. Nevěděl, že pro svůj nepravidelný chod a přihnutou postavu nésti nemůže.

Když se přišlo na hřbitov a rakev složili nad hrobem, Mariján také se tlačil blíž, aby viděl, jak maminku pochovávají. Však ho už Váša vyhlídal a zjednav mu průchod, dal mu do ruky jeden konec provazu, aby také maminku spouštěl. Mariján všecku mysl upjal jen k tomu, aby to provedl dobře jako Litochleb, Mór i Budina.

Sestra Manča stála zrovna vedle něho; pohladivši ho po přihrblých zádech, povídala vřele: „Tak tak, Marijáne!“

Přitlumené modlitby dozněly, hudebníci začali ‚Miserere‘ a rakev zvolna klesala ke dnu hrobu. Mariján ukončiv svůj úkol, podíval se na Vášu. Ten zakýval jako na pochvalu.

Přátelé již házeli hrudy a Mór vzlykaje děkoval za všecky. Nebylo tu křiku, jenom tichý, škytavý pláč.

Mariján také vzal několik hrud a zvolna drolil je do hrobu; nekvílel, jenom řasy měl zroseny a na vráskách leskla se mu stružka.

Pohřebníci se rozcházeli, ale Mariján zůstal se dívati na hrobníka, jenž lopatou nabíraje, zahazoval zející hrob.

Klesl na vedlejší, dopola zasypaný hrob tatínkův, pokřižoval ho a šeptaje Otčenáše, pořád upjatě zíral na zející otvor, do něhož sypaly se hrudy.

Hrobník zasypav asi třetinu hrobu, zarazil lopatu, šátkem utřel si vlasy nad rozbrázděným čelem a plivnuv si do dlaní, opět lopatu uchopil. V tom pohleděv na Marijána, znova lopatu zarazil a povídal:

„Tatínek je už shnilý!“

Mariján se naň vyjeveně podíval a pootevřel ústa.

„No, jak jsem kopal, přišel jsem na jeho truhlu — je shnilá, jen se to rozsypalo a holých pár kostí tam je; i jsou to léta, a tady to hnije čerstva!“ a znova dal se do práce.

Mariján zůstal, jako po ráně do hlavy; ale v tom ucítil, že mu někdo klepe na rameno, že ho bere za paži, a zaklepav hlavou povstal.

„Tak pojďte, strejčku, pojďte, co je to už platné a jsme tady už sami,“ vybízel ho Váša a vzav jej pod paží, vedl jej ze hřbitova.

„Hhhhh“ táhlo to z Marijánova hrdla, a klepal se, jakoby mu mráz kosti projížděl.

„No mlčte, mlčte, darmo byste je budil, zasloužili si to oba!“ konejšil jej Váša.

„I hochu, i hochu, když jsem zůstal tak sám,“ již tišeji odpověděl Mariján a semknuv rty, dusil pláč.

„Nono, zas nějak bude, jen už pojďte, pojďte.“ —

Váša vyprovodil Mariјána až za město; když se chtěl za přáteli vrátit do hospody a podával Mariјánovi ruku, ten mu jí prudce potřásl a povídal chraplavě:

„To seš hodnej, Vášo — žes na mne nezapomněl!“

„Ale jděte, jděte, kdyby se naši neshánělі, šel bych s vámi až domů,“ upřímně řekl Váša.

„A poslouchej ty, víš — něco ti řeknu: Ožeň se, Vášo, ožeň!“ a Mariján zpod víček patře na sestřence, hrozil mu tlustým, mozolnatým ukazovákem.

„Naříkala si maminka, viďte,“ dobrosrdečně usmál se Váša.

„Naříkala a je už chatrná — jen se ožeň, hochu, ožeň!“

„J jo, milý strejčku, kdyby ono všecko šlo tak, jak si člověk myslí! A přijďte k nám taky někdy, aby vám nebylo smutno — tak s Pánembohem, s Pánembohem!“

Váša vracel se do městečka, Mariján sehnut dal se do spěchu k Březince.

Ústa měl pootevřena, súpal prudce a na zádech lepila se mu košile k tělu. Jak se blížilo k polednímu, počínalo býti horko.

Jeřáby kolem cesty stály bez pohnutí, obilí ani se nehnulo, jenom skřivan chvílemi spouštěl zurčivé pramínky písní, z lesa ozval se řezavý krákot strak a Marijánovy těžké boty dupaly do toho tichého prázdna.

I v tom spěchu pořád myslil, jak tam maminku uložili vedle tatínka, ale z tatínka že už nic není nežli pár zahrabaných kostí. Přece dosud tatínka viděl, tak jak byl, jakoby teď chodil po dvoře, nebo ležel na posteli, konečně i v té truhle — a teď už prý z něho nic není než pár kostí! Mariján věděl dávno, že mrtvý v hrobě shnije a přece vzpomínaje na tatínka, myslíval, že tam v té truhle tiše leží, ruce na prsou, a čeká na z mrtvých — vstání — — Zatím tam je pouze několik kostí...

Když Mariján vechvátal do domácího dvora, viděl Málku stojící u zahrádky; opírala se o prapisek a upjatě hleděla do vsi.

„Pst — Málka!“ volal na ni Mariján.

Jdouc mu naproti, ptala se lhostejně: „Tak už jsi tady?“

„Letěl jsem, když jsi za mne hlídala,“ pravil vřele.

„I to jsi nemusel —“

„Abys tu nebyla tak dlouho sama a nebylo ti smutno!“

Málka pohodila hlavou, ústa se jí trochu zasmála a v očích se zjasnilo.

„Jsi hodná, Málka, že jsi se mne tak ujala,“ děkoval chrchlavě a škubavě, jakoby se styděl, a pohladil dívku na rameni.

„Tak už jste babičku pochovali?“

„Už — zrovna vedle dědečka, ale z toho je, holka, už jenom několik kostí — povídal hrobník.“

„Ach jo — shnijeme všickni,“ lhostejně povzdychla Málka. „Naši už taky přijdou?“

„Ó ještě dlouho ne, stavili se v hospodě, ale já uháněl.“

„Ty, poslouchej, Marijáne,“ tuze vážně začala Málka, „víš, že mne chce Kadlík Pejchů?“

„Povídali — povídali —“ odvětil chladně, nechápaje, co si tak najednou vzpomněla.

„Chce mne — a to mi věř, ať se děje, co chce, já si jiného nevezmu!“

Mariján neodpovídal, ale chladně hleděl do prázdna.

„Tobě je to jedno, viď, kde pak ty, ty tomu nerozumíš!“ a běžela do živnosti.

Stál chvíli mlčky a z pod víček patřil k živnosti. Málčina řeč o Pejchovi i poslední slova její nečekaně projely pletivem jeho myšlének. Co si tak najednou začala? Z ničeho nic spustí o Pejchovi a pak že tomu nerozumím. Taky že nerozumím! A Mariján loudal se domů.

Hrdlice vítala jej jako obyčejné a mňaucka honem také pospíšila z krajáče. Když jí naléval do misky, pohladil ji na ostrém hřbetě a povídal smutně: „Milá mňaucka, už je z něho jen pár kostí!“

Kočka zamroukla a již dlouhý, tenký, růžový jazyk její chlemstal. —

Litochlebka s Budinkou odpoledne po pohřbu vrátily se s Mórovými, aby se rozdělily o šatstvo po nebožce mamince.

Teprve k večeru odcházely, každá s notným uzlem; nikdo s nimi ani na zásep nevyšel.

„Snad abysme dali Marijánovi ‚s Pánembohem‘!“ na dvoře pravila Manča.

Kačka pohodila hlavou a šly do baráčku; s těmi uzly bylo jich půl světnice.

„Jdeme ti dát s Pánembohem, hochu,“ srdečně pravila Manča a podávala mu ruku. Kačka položila uzel na židli, a stojíc, pravila volně, bručivě: „Kdo pak ví, kdy sem zas přijdeme, koukají na nás zle, žádný nás ani za dvéře nevyprovodil!“

Manča majíc uzounké rty semknuty, uzel ještě držíc na paži, ohnuta smutně přisvědčovala.

„Jako bysme na nich chtěly nějakou nepravost, jakoby nebožka nebyla tak dobře naše maminka jako její!“

Mariján poslouchaje, díval se při tom jenom na Manču.

„Sedni si, holka,“ pobídl ji konečně.

Položila uzel na postel a sedla si k němu na okraj pelesti.

„Váša se mnou mluvil — a jak se staral — to je hoch!“ vypravoval radostně.

„I koukala jsem, že byl pořád s tebou a zrovna mi srdce stahovalo pomyšlení, že bude jednou tak jako ty — ba hůř, protože naše chalupa takový vejměnek neunese!“

Marijan trpce se usmívaje, dýchal rychle.

„Jestli pak ti ten vejměnek dávají?“ zase tím hlubokým, ledovým hlasem začala Kačka.

„I jó — i jó —“ přisvědčoval rychle a hleděl k zemi.

„No tak — není ti potřeba tolik se dřít, svoje musíš dostat, kdybys nic nedělal, jenom tuhle seděl nebo ležel.“

„A přijď k nám taky, přijď,“ přívětivě domlouvala Manča.

„Kdyby tě měli nějak odbývat nebo honit, zrovna řekni, že se sebereš a půjdeš k nám nebo do Oujezda; my bysme už dbaly, abys vejměnek dostával, jsme sestry a nedopustíme na tě. Potřebuje se Tonka škaredit, když chceme svoje! A co pak teprve až bude projednalost, teprve nás budou rádi vidět!“ zvolna, bručavě kázala Litochlebka.

Mariján mlčky, ústa maje pootevřena, poslouchal.

„Tak pojďme, pojďme, každá máme kus cesty, budou nás čekat,“ vstávajíc pobízela Manča.

„I holka, taky abych už radši byla doma, jde to tam beztoho všecko na ruby; naše mladá by jenom s dětmi dělala, ostatní ať běží!“

„No, opatruj tě Pánbůh, hochu,“ loučila se Manča a tiskla mu ruku.

„Zůstal jsi tu, chudáku, bratříčku náš, sám — už tam jsou obě ty drahé hlavy!“ utírajíc si oči, skuhrala Litochlebka.

Mariján spustil houkavý pláč:

„A pořád — pořád je vidím a volají na mne!“

„No mlč, mlč, a buď s Pánembohem!“

Litochlebka šla napřed, Manča Budinka jako slepička za ní; na dvoře podívaly se úkradkem k živnosti a šly do polí.

Šly mlčky, teprve na rozcestí chvilku postály a hovořily:

„Ten Mariján už je taky chatrný,“ pravila Litochlebka.

„Je, je,“ kývala Manča a dlaní utřela si ústa.

„A pořád s ním není kalá řeč! Mně se zdá, že se Tonce i s tím druhým výminkem brzy ulehčí — což, ona štěstí má. Tak k nám tátu pošli, aby to s naším ujednali, než něco začnou.“

„Pošlu — pošlu — a dej ti Pánbůh dobrou noc!“

Litochlebka šla v levo, Budinka na pravo.

Zelená, klasnatá žita se zdlouha vlnila, pšeničné tmavozelené pentle byly samý lesk, jetely bílých paliček silně voněly. A po vozové cestě mezi tou mladou úrodou, víc a více vzdalovaly se dvě sestry, jedna vztýčená, druhá ohnutá, kejklavá.

Dlouhé stíny jejich plouhaly se s pole na pole a natahovaly se dál a dál . . .

Po senách byly v hospodářstvích jenom drobnější práce: okopávání brambor a pletí lenu. Hospodář Mór se doma pomalu chystal na žně; na půdě a na patře dělal místo, povřísel uchystal mnoho mandel a naklepal kosy i srpy.

Hospodyně, Málka i Tonča každé půldne několik hodin okopávaly, a Mariján kolik dní po sobě jdoucích za plného tepla červnového po kolenách ploužil se lenem, pleje.

Když mu Málka v poledne přinášela oběd, pokaždé postěžoval: „Už mi to, holka, nějak nejde — zatrachtilý hřbet a ty nohy taky!“

Jídla dostával dost, ba Málka ještě domů odnášela. Kolikrát si povídával: Vida, všecko v nejlepším pořádku jako za maminky. Inu, jsem bratr, mají mne rádi, zvláště tahle Málka stará se jako babička. Kačka se zbytečně strachovala!

Když nebylo práce polní, honil na palouk pod lesem a v poledne vracel se jen proto, aby dobytek podojily. Pásly tam ještě jiné vesnické děti, ale s těmi Mariján mnoho neměl — na jejich hony už neměl nohy

a vypravovat neuměl. Když se mu čtyry krávy rozešly na palouce, kde mezi mechem, vřesem i borůvčím zářila mladá, tenkolistá travička, Marijan usadil se na kraji boru, hřbet opřel o smrk a nevstal, ledaže některá zabíhala. Neposlechla-li ani na prudké slovo, klusal za ní a bičem hnal ji zpátky. Ale to se stalo zřídka, krávy obyčejně dělaly dobrotu a místo střečkování raději rozvalily se na zeleno, přežvykovaly a dřímaly.

Když poprve v poledne do statku přihnal a obstarav krávy šel k baráčku, hospodyně naň ze světnice volala: „Marijáne, Marijáne, pojď do seknice!“

Šel nevěda, co se stalo.

Kolem stolu, na němž stála veliká hliněná mísa mléčné polévky, na jejíž bílém povrchu černala se sousta nadrobeného domácího chleba, seděla již celá rodina kromě hospodyně. Ta šla Marijánovi vstříc a povídala vlídně:

„Pojď s námi jíst, nač ti to tam máme nosit a oddělovat tě; tuhle si sedni, vždyť nejsi cizí člověk!“

Smeknuv, oplesnivělou hlavu skrčil do ramen, zčervenal a rozpačitě se usmíval.

„Tak jen pojď, pojď,“ i Mór pobízel.

Málka s Tončou seděly na lavici v čele, Honda na druhé v rohu, vedle něho Frantina, Mór zády ke dveřím.

Dívky hleděly na Marijána, Honda drže lžíci za nepravý konec, řinčel jí do stolu.

„Pořád tu nouzi volej!“ hubovala jej Málka, když hospodyně vedla Marijána ke stolu.

„Tak tuhle si sedni vedle mne, vezmi lžíci a jez s námi!“ — Smál se pořád tak rozpačitě a hleděl s jednoho na druhého.

„Tak jez, jez!“ i Málka ho pobízela.

Aha, aha, to je jistě z její hlavy, myslil si a prsa měl plná blažícího vědomí, jak o něj všichni stojí. Vzal lžíci a nabíral ze společné mísy; zrovna hořel, krk leskl se mu potem, oči měl přivřeny a ruce se mu chvěly. Honda nabíraje zapomněl na lžíci, jenom upjatě pozoroval, jak se Marijánovi třese ruka a jak bílá polévka se lžíce kape. Trvalo to chvilku, než byla lžíce před ústy, než srknul a polknul. Oči měl při tom sklopeny, viděltť, že ho děti pozorují.

„Páslo se to hezky?“ mezi jídlem ptala se hospodyně.

Krouhaje nerozmočenou kůrku, zakýval.

„Hondo, jez a nekoukej!“ zahubovala na hocha, jenž pořád pozoroval, jak Marijan leje, jak dělá na stole cestičku; a když srknul, kluk díval se se sestry na sestru.

„Nemluvil jsi s Litochlebem?“ opět ptala se hospodyně.

Marijan pohleděl, ptá-li se to jeho, zakuckal se a zavrtěl hlavou.

„Ani s Budinou?“

Opět kývnul záporně a na chvilku zapomněl jíst.

„Co pak tady byli?“ ptal se z myšlének.

„I bodejť, přišli oba, že prý na dojednanou o tom, co zůstalo po mamince.“

Pohodil hlavou a znova zamířil k míse.

„No, já to věděla, proto on Litochleb sháněl funus, aby věděl o každém krejcaru.“

Nerozuměje dobře, jedl dál.

„Já myslela, že u tebe byli, a naváděli tě, abys nám taky nic neslevil,“ pokračovala; mluvila mezi jídlem a zcela lhostejně.

„Nebyli,“ řekl upřímně.

„Jen ať se žádný nemýlí, že ti ukřivdím, musíš sám říct, jestli ti něco chybí.“

Usmál se a podíval se kolem stolu.

Zase jedli mlčky; byli již v dolení polovici mísy a Honda s Tončou položili lžíce.

„Pánbůh rač nadělit,“ řekli, ale zůstali sedět.

„Tenhle Litochleb taky myslí, že se nám sype, jakoby sami neměli všeho; tak nám tady vyčítal, že už dáváme jenom jeden vejměnek, s druhým že máme pokoj!“ opět rozprávěla hospodyně.

Marijánovi zatřásla se ruka a vylil skoro polovici lžíce.

„Zaplať Pánbůh, zaplať Pánbůh,“ povídal rychle a položiv lžíci, běžel od stolu jako splašen.

„Počkej, neutíkej, ukroj si ještě chleba, to bys měl málo!“

„Pánbůh rač nadělit!“ křikl již u dveří a čepici hodiv na hlavu, uháněl domů.

Ve světnici bylo chvilku ticho — jen lžíce, dorážejíce ke dnu, zvonily.

„Víc vylil než snědl,“ zasmál se Honda.

„A jak srká,“ přidala Frantina.

„Ještě víc než ty, viď,“ sekla ji Málka.

Frantina vyplázla jazyk.

„Dejte pozor, ať nedostanete obě po pohlavku,“ zakončil to otec.

Mariján přišel domů nenajeden a když dával kočce, ještě chlebem dojídal.

Kdyby mne raději nechali tady, myslil si při tom, tolik ty děti koukají. Ale to ona Málka — myslí si, že mi tu je smutno, že jsem teď jako místo maminky a mám jíst s nimi! Tenhle Litochleb, to je člověk! Vyčítá, že už mají jenom jeden vejměnek — chuďas maminka, co pak jí dal, nic! To má zlost, že maminka umřela — ale sami přijdou projednávat. Ta Kačka je hrabalka, tady taky pořád něco zvonila. Bodejť — mám všecko, přijdou i, abych šel s nimi ke stolu — ale to ne, to ne, už jsem taky starý a ruka se klepe . . .

Druhého dne Mariján schválně nehnal domů až chvíli po poledni.

„Tyť jsi se dneska zle omeškal,“ povídala mu hospodyně, „už jsme po obědě, čekali jsme dost!“

„I nač pak to — nač pak to — vždyť já se v baráku najím, darmo bych vám stůl zvedl!“ honem se bránil.

„Nevídáno — jen jdi do seknice, Málka ti to tam naleje.“

Jedl zase v živnosti, ale sám; misku postavil si pěkně ke kraji, aby zas nelil.

Honda, bradu maje podepřenu, seděl naproti němu a očí s něho nespouštěl.

„Hondo, nedívej se mu na lžíci!“ kárala jej Málka.

Ale hoch jakoby byl neslyšel.

„Proč pak tak srkáš?“ směje se ptal se Marijána.

„Protože proto — už jsem ti řekla, a jdi mi od stolu!“ a Málka chytla Hondu za paži a již byl v koutě.

„I nech ho — nech —“ mírnil ji Marijána.

„Jak já to řeknu —“ bublal hoch — „ať si tluče někoho jiného.“

Mariján odcházeje povídal Málce: „Nač pak je tohle, holka, dobry, dávej mi zas do baráku!“

„Ale jdi — snad bys si kluka nevšim'!“

Honda vyletěl za matkou do chléva.

„Mariján nechce jíst u nás, chce zas do baráku,“ zvěstoval a oči upíral do temna, v němž bylo plno bzukotu.

„Proč?“ dojíc ptala se matka.

„Povídal, že nač je to dobry —“

„Nutit ho nebudem, jí radši s kočkou než s lidmi.“

„Dnes už nenalil, ale srkal ještě.“

Večer, když Málka přinesla do výminku mléko, Mariján dával jí několik dlouhých růženců jahod.

„Koukej, co jsem natrhal — jsou to trávnice z paseky, každá jako palec. Tyhle si sněz a tyhle rozděl ostatním.“

Málka vzala jahody a svůj růženec hned měla mezi zuby; jak proud krve tryskla vonná šťáva na svěží její rty.

„Ale poslouchej — v poledne mi to dávej sem,“ klopě hlavu prosil nesměle.

„Co pak tě to tak mrzí!“ odpověděla s ostrou výčitkou.

„I už mi na pastvě nedali pokoj!“ stěžoval si a líce mu červenala.

„Na pastvě? Co pak by ti na pastvě proto nedali pokoj!“

„No, křičeli: Kocour neumí jíst jenom s kočkóóóu —“ a skákali přede mnou.“

„Tohle náš Honda zas sehnal,“ zvolala Málka a sevřevši pěsť, zahrozila.

„Prosím tě, holka, prosím tě, ať nejsou mrzutosti!“ káral, ale Málka již byla ze dveří.

Za chvíli ozýval se ze stavení Hondův jekot — —

Přec to řekla nešťastná holka, poslouchaje řekl Mariján. Ale — taky mu to neškodí, ať dá pokoj! Vida, jak je teď všecko jináč — tenkrát, když mučil hrdličku, dostal jsem zlá slova já! Přec jen mne teď mají radši — jsem tu jako místo maminky, nikdo mi nesmí ublížit — všecko v pořádku. — —

Následujícího dne přinesla mu oběd do baráčku sama hospodyně.

„Povídala Málka, že mezi nás nechceš, tak ti nesu kaši sem!“

„Proč pak, proč pak — mezi vás to ne — ale tak, už jsem zvyklý!“ breptal.

„Honda už dá pokoj, neboj se,“ dodávala rozhlížejíc se světničkou.

„Neměli jste ho prát, jen říct — ale to Málka — a povídal jsem jí —“ a sednul k misce krupičné kaše, posypané cukrem a skořicí.

Ti mi teď ňák strojí! prolétlo mu hlavou a rty se usmály.

„Vidíš, ty tu máš hezky,“ pochvalovala Tóna, „takový chládeček, že je tu radost pobýt.“

„Mariján radostně přisvědčoval.

„A jak se tu musí pěkně spát, takový svatý pokoj!“

„Špatně spím, holka, špatně, mám pořád těžké sny —“

„I to udělej kříž, modli se za dušičky a budeš spát s pokojem. U nás je jako v peci, mouchy štípou, sotvaže se rozední — a je nás celý regment, to je rámusu pořád! Na mou pravdu, až my půjdem na vejměnek, nezůstanem v sedničce u nás, ale sem se odstěhujeme.“

Mariján podíval se na Tónu a zasmál se.

„Proč se směješ?“

„No tak, jak pak sem půjdete, když já tu budu,“ a ještě se smál.

„I brachu, my tak hned na vejměnek nepůjdem', kde pak, než náš Honda doroste; a dá-li ti Pánbůh zdraví a budeš živ, budeme rádi; snad si nemyslíš, že bysme ti ublížili — a máš to všecko od tatínka v pořádku!“ rozprávěla.

Mariján přisvědčoval; v prsou bylo mu velmi milo. Vida, vida, jak mne mají rádi, to že maminka tenkrát hrozila: To ti povídám, ať mi Mariјána neopustíš!

„Ale co jsem chtěla říct — že mi to tak napadá — máme tu pojednávku pozůstalosti po mamince, želejovští i oujezdečtí na to tuze hnali — ty snad k soudu nepůjdeš, že ne — co bys tam —“ mluvila dobrácky.

Mariján maje plná ústa tupě na ni pohleděl.

„No víš, jsi taky bratr jako my sestry, ale co bys se plahočil, co ti patří, to ti patří jako druhým, přece tě nikdo nebude o nic připravovat —“

„I to já vím, to já vím. —“

„On to táta za tebe projedná, ale plnou moc musí mít, protože jsi taky maminčin syn.“

Mariján se chechtavě zasmál.

„Jedná se o pár zlatých, máš je u nás; ale kdybys chtěl jít do Paky, můžeš, nemyslíme nic špatného. Napsáno to je, jen podepsat. Už bych byla ráda, aby to všecko bylo odbyto, ať maminka může spát s pokojem.“

„Ba, ať si odpočne —“

„I jo, i jo, nadřeme se a musíme tam taky.“

„A tatínek už je shnilý — a já ho kolikrát vidím, jak tuhle chodí po dvoře a směje se.“

Tóna smutně přikyvovala; blížíc se ke dveřím, zadívala se na klec.

„A co pak pořád dělá tahle chechtalka?“ ptala se veseleji.

„I tak to pořád vedem stejně —“

„No zatím s Pánembohem!“ a Tóna vyšla.

Mariján dojed, pořád se usmíval. Rozhlížeje se sedničkou, vzpomínal si, jak mu to Tóna chválila.

I pěkně to tu mám, pěkně, chládeček je tu, ticho a ani mouchy; jen kdyby hřbet a nohy nebolely a kdyby se mi v noci pořád tak nezdálo.

Kočka vyplíživši se z police, počala se mu otírati kolem noh.
„No no, mňaucka, hodná jsi, hodná!“
Hrdlička honem seskočila s bidélka a stojíc u samého brdlení, začala cukrovati a hluboce se ukláněla.

„No vidíte, vidíte, jaký jsem já pán — jen se kloň, kloň — vidíš, už bych měl jít taky k soudu.“

„Všecko to jde hezky, ten náš tatínek s maminkou mi to pěkně udělali. Všecky holky ke mně chodí, ponaříkají jako mamince á jde to všecko v pořádku — každý mne má rád —“

É — chychychy cheche — kraú — kraú — letělo z klece.

(Pokračování.)

Píseň o korunování krále Lovise.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Tu sebou trhla, ptákem letěla
a dýmající pokrm přinesla,
jejž starý sluha dědův připravil
teď s její pomocí. Ten vetchý hrad
víc neměl bydlitelů v stěnách svých
než tyto tři, a mnoho připadlo
tak práce Sibyle. A mezi tím
co dívka beze slova sloužila
při stolu císaři a dědovi,
a síní sem a tam se míhala,
pro jejich pohodlí a obsluhu
se namahajíc s milou ochotou,
tak na otázku Karla císaře
děd její vyprávěl: „Jest Sibyla
dceř jediné mé dcery, zemřelé
dvě léta tomu teď a zemřela
s ní radost moje též. Co útěchu
mi zanechala v domě Sibylu.
Však není pro mne žádné útěchy,
já příliš trpěl žalem dcery své,
je jedna rána srdce, duše má!

Syn bretonského přišel vévody
v ten starý hrad zabloudiv jako ty,
však věčně kletý byl to pro mě den!
Byl spanilý a mladý, jeho mrav

byl rytířský a svůdný. Zahořel
pro dítě moje láskou, moje dceř
jej milovala též . . . Nuž, za ženu
ji pojmul, odved mi ji daleko
do svého kraje, v zámek u moře.
Já zůstal zde a ve své tesknotě
jsem šťasten přec byl, domnívaje se,
že ona šťastna. Listy psávala
mi občas plné něhy dětinné
a o svém choti s velkým nadšením
vždy mluvívala. Nikdy nezvala
mě však, bych navštívil ji, nikdy též
mi neodpověděla, zval-li jsem
ji k sobě na návštěvu. Plynula
tak léta pomalu. Tu zjevil se
zde v této síni jednou na večer
zjev bledý, zbědovaný: moje dceř!
Jak žebračka tu stála, rozedrán
šat její byl a obuv neměla
a dítě svoje nesla, znavena
až k smrti dlouhou poutí cizinou
a štkajíc prosila mě: „Nech mě zde
kdes v koutku v míru zemřít, v domě tom,
kde šťastna byla jsem, zde v síni té,
kde o lásce mi mluvil bez konce,
ten, který zapudil mě nešťastnou!“
A objímala moje kolena
a pomalu mi vypravovala
ta dlouhá muka, která snášela!

Rok pouze žila klidně s chotěm svým,
když na korábu k irským břehům plul
a odtamtud přivezl zajatou
v dům ženy své a vášní pekelnou
k té divukrásné zaplál cizince,
jež v sítě své jej hříšně vábila.
Svou ženu ale v nenávisti měl,
co na překážku na ni hleděl jen
a všechno její svaté snažení,
jej tichým dojmout křivd svých snášením,
tak bez výsledků bylo, v chorobu
že posléz dlouhou padla lítostí.
Tu kázal manžel, aby odvezli
ji v pustý hrad, na skále strmící,
u jejíž paty v bouřích strašlivých
se věčně moře dmulo, bušící
a tříštící se o břeh šíleně.
Tam dcera moje žila po léta,

tak opuštěna jako v prokletí;
jen se svým děckem, které neznalo
než podle jmena otce . . . V žalu svém
se chtéla práv svých posléz dovolat
u chotě svého rodičů, ti však
ji vyslyšeti ani nechtěli,
neb sňatek její nevhod přišel jim,
již snívali o sňatku královském
pro svého syna . . . Odmrštěna tak
se vrátit tedy chtěla v pustý hrad
při řvoucím moři, v žal a samotu.
Však její choť tam právě zavítal
a řekl jí, že rozvod vymohl,
že sňatek její platný nebyl už.
„Přes zákaz otcův," řek ten krutý muž,
„jsem za ženu tě pojal. Zrušil teď
za příčinou tou biskup manželství
to naše proklaté." A nabízel
jí beze studu zlato v náhradu
jak záletnici, kterou propouštěl.
To ránou její bylo poslední.
Teď cítila, že žíti nelze jí
a přišla zemřít ke mně v tento dům.

Já tenkrát hořem téměř sešílil!
A v hoři svém jsem krutý stejně byl
na okamžik, jak onen proklatec,
neb za ruce jsem zuřivě ji jal,
když zvěst svou plnou slz a bolestí
mi byla vyprávěla pomalu
a zvolal jsem: „Ty obelháváš mě!
To není možné, aby bez příčin
tě z domu svého vyhostil tvůj muž!
Chceš útulku v mém domě? Přísahej,
že žádné není viny na tobě!"

Tu nevýslovná bolest bezedná
se jevila na bledé tváři jí
a zraky její suché posavad
se velkými plnily slzami,
ret její chvěl se, ale promluvit
dost síly neměla a výčitka
v těch krásných očích, svatě blouznivých,
mě pálila jak oheň. „Odpusť mi!"
jsem vzkřikl v pláči též a poklekl
před mučednicí, trpce zkoušenou,
však ona ke mně na zem vrhla se,
neb sílu neměla mě pozvednout,

a zašeptala: „Nejsem bez viny,
teď cítím to! Což není vina to,
že nedovedla jsem jej připoutat
na věky k sobě? Čím jsem chybila,
to ale nevím. Domnívala jsem
se neblahá, že stačí milovat
vší silou srdce, celou duší svou,
by milování z toho vzešlo zas.
Ach, byl to omyl! Posud miluji
jej, který přes to nenávidí mě!“

A hlava její klesla, tichý ston
jak raněného ptáka ode rtů
se nesl jí a na to mlčela
a nikdy neslyšel jsem nářek víc
a nikdy slzy v očích neměla,
jen úsměv nevýslovně smutný dlel
jí stále na tváři a chřadla tak,
že věděl jsem, že žíti nemůže.

V mé hlavě ale tak to vířilo,
že stále byl jsem jako v horečce
a bez ustání štvala myšlénka
mě jediná, jak smečka jelena,
to pomsty byla žízeň neskrotná.
Ty byl jsi tenkrát, králi, daleko
kdes v boji s pohanem a dovolat
jsem nemohl se tedy u trůnu
práv dcery své, nemohl žalobcem
se vydat k tobě, pohnat vévodu
před soud tvůj přísný. Čekat nechtěl jsem —
a v zoufalství svém tedy sebral jsem
— to bylo šílenství, přiznávám se —
lid branný svůj, který jsem rozmnožil,
svůj vyčerpav tím poklad veškerý,
jenž velký nebyl už, neb dal jsem vše
co věno vévodovi, který dceř
mou vrátil mi co bosou žebračku,
a tak jsem táhl tedy v nestejný
a pošetilý boj. Ji klamal jsem
a předstíral, že táhnu za tebou
v boj s pohanem, neb pomsty myšlenka
jí byla daleka . . Nuž, onen boj
byl bez výsledku, vrátil jsem se sem
bez lidí svých, ty zahrabal jsem tam,
v tom kraji mlhavém a dalekém,
sám jako žebrák, pokryt ranami,
z nichž nikdy už jsem nevyléčil se.

Bůh sám mě pomstil, padl vévoda
pod nožem svého sluhy bezectně,
když jeho ženu k hříchu svádět chtěl . . .
Má dcera brzy ale zemřela,
svým žalem schvácena . . . Teď všechno víš!“ —

Tak vypravoval Gontram z Arasu
a Karel mlčky k srdci přivinul
tu hlavu klesající pod tíží
tak velikého hoře, s něžností
vtisk polibek na zbledlé čelo to
a jeho zrak, tak plný soustrasti,
se setkal s pohledem, jejž Sibyla
u sloupu stojíc, k němu zvedala
a v srdce její vnikla teplota
a nenadálá radost jakási
a slzami, jež z očí tekly jí,
jak deštěm slunko, úsměv zazářil.

Však Karel pravil starci: „Necítíš,
jak srdce moje v žalu chvěje se?
Tvé hoře znám! Nad hrobem pláču též
svých synů ztracených a Rolanda!“

„Ty aspoň,“ pravil Gontram, „výčitku
v své duši nemáš, jako bídný já,
že okamžik jsi žalu způsobil
svým milým! Stále vidím dceru svou,
jak nevýslovná bolest mluvila
jí ze zraků, když zuřivě jsem děl,
že nevěřím, že jesti bez viny!
Ta němá její, bolná výčitka
až do hrobu mi bude sledovat!
V den z mrtvých vstání až se probudím,
o zajisté ten pohled žalostný
zas zjeví se mi, bude se mnou stát
u trůnu božího a na váhu
jak hora bude padat hříchů mých!
O žalu takovém, ó císaři,
tvé srdce neví, něžné, otcovské!“

Tu zbledl Karel, z hloubi zakvílel
a hlava klesla na stůl těžce mu
a strašný pláč, jak křeč, jej zachvátil.

Lek Gontram se a hleděl překvapen
na císaře, ten ale u nohou
svých cítil dotknutí jak dítěte,

jež obejímá jeho kolena
na polo přítulně a na polo
jak ochranu by plaše hledalo,
buď v chorobě, neb v strachu. Sibyla
to byla, klečíc takto na dlažbě.
Jak bílý oblak pluje obzorem,
tak byla síní tiše nesla se
a jako růže k nohám padla mu,
tvář obracela vzhůru spanilou
a vlhkou pláčem, zašeptala teď,
jak ze sna, polo si jen vědoma:
„Ach neštkej, pane, pro bůh, nechceš-li,
bych smutkem zemřela, tvůj hrozný pláč
mi nevýslovná muka působí“ . . .

Tu Karel vzhléd' a divný dojal ho
čar neurčitý, víc než slova ta
zvuk toho hlasu ukonejšil ho,
v ty zahleděl se zraky dětinné
a smutek jeho roztál jako šer,
když slunce vychází, však Sibyla
se zvedla zmatena, neb smělostí
se zdálo jí teď její jednání
a tiše tak jak přišla od sloupu,
v stín jeho zase zpět se vrátila
a Karel velké slzy utřel své,
jež kapaly mu v dlouhý, bílý vous
a řekl Gontramu: „Můj příteli,
že dojmutí je moje velké tak,
ó nediv se! Neb trpké výčitky,
jež sobě děláš, znám je přes příliš!
I já jsem jednou svého Rolanda
tak těžce zarmoutil a urazil,
že vzpomínka jak oheň pálí mě
na srdci vždy, kdykoli v paměti
se vynoří mi. Ty's mi žaloval
tu křivdu, již jsi spáchal na dceři,
slyš křivdu též, již těžkou Rolandu
jsem učinil. Ta obžaloba snad
mi ulehčí.“

A Karel povzdechl
a mlčel chvilku s hlavou schýlenou,
pak pozved ji a jal se mluvit tak:
„To tenkrát bylo, když jsem do Španěl
vtrh osvobodit křesťanskou tu zem
od pohanského jha, ach onu zem,
jež odňala mi mého Rolanda!

Krev, lakomé, nás všech se nezdála
jí dostatečná oběť, lačnila
po prachu Rolandově! Padl tam,
však tělo jeho sladké odnes jsem
a spokojit se musí Španělsko
jen památkou, že usnul na věky
na půdě jeho božský bohatýr.
Víš, na počátku hned že bojů těch,
tak památných a v pravdě obrovských,
se Pampeluna, město přepevné,
nám v cestu stavila, štít pohanů,
a že jsme dlouho, dlouho nemohli
jí dobyti a srovnat se zemí,
by dráha volna byla k pochodu
do nitra slunných krajů hispanských.

Co bylo sečí, bitev velikých
pod chmurné Pampeluny stěnami,
co bojů bezpříkladně hrdinských!
Z těch v jednom nerozvážně napadl
můj Roland saracénskou převahu
a ztratil tolik krve, ve mdlobě
že na svém koni poplašeném jel
jak ve snu, vrávoraje omámen.
Jen anděl jeho tenkrát chránil jej,
že nevěřícím v ruce nepřišel!
Bůh tomu chtěl, že potkal Olivier
jej ve chvíli, kde s koně kácel se
a že jej v náruč svoji pevně chyt.
Na srdci jeho Roland okřál zas
a sotva smyslů opět mocen svých,
jal volati se: „Vzhůru! Do boje!“
Lid jeho ale všechen prchal už
ve zmatku velkém, nevěřících moc
v den onen byla velevítězná
a prchajících proud jak voda trh
v tom divém víru s sebou Rolanda
i Oliviera, kteří odolat
přes všechno namahání nemohli
těm davům, valícím se k táboru,
kde hledaly a našly jistotu.

Tak neslavně ta bitva končila.
Kdo vinen byl? Jen Roland, bohatýr,
jenž bojechtivý neznal rozvahy
a s přesilou se pouštěl do boje.
Hlas o tom jeden byl a reptání
až k mému došlo sluchu. V snaze své

být spravedlivým vezdy, nemoh' jsem
než stanoviti Rolandovi trest,
ač v srdci svém jsem neodpíral mu
svůj obdiv pro to vzletné hrdinství,
jež na rozum se neohlíželo
a jednat znalo jen, ne počítat.
A trest, jejž stanovil jsem, tento byl:
při bitvě nejbližší, když sebral jsem
lid všechen svůj, bych pomstil porážku,
jež Rolandovou vinou stala se,
já řadil jej do voje zadního,
jenž účastnit se nesměl bitvy té
a na stráži jen stál co záloha.

Ta bitva byla skvělá, Ganelon,
jenž dokonalým byl, než závist jej
a záští svedly k zradě, ukázal
se tenkráte co pravý bohatýr.
Jak velké činy konal jeho meč
a všech mých rytířů a hrdinů!
Zem byla kluzká krví, nechtěla
a nemohla ji ani vssáti už
a celé kopce mrtvých strměly
co bašty do výše a překážkou
se staly prchajícím pohanům
na konci dobytého vítězství,
jež plně bylo naše k večeru.
Když odpočívaje, po Rolandu
jsem ptal se dychtivě, tu mlčeli
kol stolu všickni moji přátelé,
jež byl jsem v stan svůj zval a nepokoj
a strach když četli zřejmě v tváři mé,
tu jeden z nich mi posléz takto řek:
„Buď kliden, králi, živ tvůj Roland jest,
ač není v ležení . . . On odešel . . .“

„Jak,“ vzkřikl jsem, „bez mého svolení?
Ty v zadním voji byl jsi s ním. Kde je?
Chci všechno vědět, všechno pověz mi.“

„Když rozkazuješ,“ zněla odpověď,
„pak povinen jsem mluvit. Tedy slyš.
V tom zadním voji Roland nudil se
a naříkal, že zaháleti má
a chvílemi i zuřil, zaplakal . . .
V tom přišel k němu v hávu poutnickém
muž zakuklený, kukly odhodil
a poznali jsme druha věrného,

jenž odvážný se vkradl vyzvídat
až do Nobel, do města pohanů,
a vrátiv se teď, zvolal: „Rolande,
čin ohromný ti lze teď vykonat!
Ty víš, jak Nobly důležité jsou,
jak Pampelunu chrání přemocnou,
nuž, věz, že polovice posádky
je nyní zde, v té bitvě zuřivé,
na kterou hledíš, svědek nečinný.
Buď smělý teď, a město jesti tvé."
Tu Roland bojechtivě zahořel
a zvolal: „Vzhůru, druzi, do Nobel!"
Však zarazil se, oči těkaly
po bojišti a pravil nesměle:
„Což ale kdyby císař podlehal,
ač zdá se mi, že bude vítězem?
Sem postavil mě, bych mu záda kryl.
Smím odejít? . . . Však není třeba mne,
on zvítězí, a zítra, dá-li Bůh
i Nobly budou naše! Cítím to,
že dobudu jich! Bude překvapen
tím činem císař, vděčen bude však!
Ať je to šílenství, co počínám,
krev moje vře a nelze odolat!"
Tak zvolal Roland, z očí šla mu zář
a letěl směrem k Noblům. Reptání
se ozývalo sic, však strhl nás,
čar mocný ovládal nás, jeli jsme
jak vyšší jakous mocí puzeni
za Rolandem. Však přišla rozvaha
nám některým a vrátili jsme se
na místa, která vykázal jsi nám,
však většina, ta šla s tvým Rolandem
a jede nyní lesy, horami
tam k Noblům, které zítra dobudou,
neb v noci dnes. Rač Bůh jim pomahat."

To když js m slyšel, hněvem vzkypěl jsem
tak velikým, že chor jsem z něho byl,
mně zdálo se, že srdce pukne mi!
Tak jednal Roland, syn to duše mé!
což nebyla to málem zrada už?
Což nebylo to smělým posměchem?
Své místo z pouhé nudy zanechal
a nedbal o to, v jakou nebezpeč
mé celé vojsko vydal, těkaje
za dobrodružstvím, jež ho vábilo.
Tak tedy miloval mě Roland můj,

že lehkovážně vydal slepému
mě osudu, či šťastné náhodě!
A plakal jsem a rval si vlasy své
a marně Ném se snažil konejšit
můj divý bol, mou vášeň, lítost mou,
mně vykládaje, že se v prospěch můj
přec Roland vydal Nobel vydobýt,
že zavedla jej pouze odvaha
a vášniplné přání bojovat
pro svatý kříž a pro mou osobu;
já zuřil celou noc a v poledne
na druhý den jsem teprv klesl v sen,
však v nepokojný, stále rušený
a polo horečný . . . Tu do mdloby
mé tupé, v které pocit hluše vřel
křivd utrpených synem nevděčným,
třesk polnic náhle vnikl jasavých,
křik radostný se rozleh táborem
a rozeznal jsem v vřavě výkřiky,
jež hlásaly, že Nobly dobyty,
že vítězem se Roland navrátil.
Vstal prudce jsem a přehodil svůj plášť
a rozevřel jsem stanu záclony;
lesk dobytého zlata kořisti
plál v slunci jako kupa plamenů
před samým stanem mým, kde rozložen
plen z Nobel na zemi byl brunátné,
a opodál dav chmurný zajatců
se choulil jako stádo při bouřce,
a celý dvůr můj právě přicházel
a v paladinů středu Roland sám,
a zdálo se, že křídla nesou jej
a zářil hrdinstvím a krásou svou,
byl věru archanděli podoben,
jenž právě nad peklem byl zvítězil!
To vše jsem viděl, cítil, pochopil,
však bol můj palčivý přehlušil vše
a mého hněvu burné plameny
až nad hlavu mi rostly požárem
a všechna krev mi k mozku hnala se
a srdce bylo těžké, mrazivé,
tak že jsem těsněj v plášť se halil svůj
a násilně se vzpřímil, neboť tíž
se zdálo mi, že k zemi tlačí mě
a v uších hučelo to podivně
a zdálo se mi, vlastní že můj hlas
mi syčel slova: „On tě zanechal
a celou Francii a kříž dal v šanc,

by nasytil svou vlastní ctižádost,
kůň jako splašený jej odnesla
ta lehkovážná jeho hrdinnost!“ . . .

A v tom už Roland klečel přede mnou
a s reka úsměvem a anděla
mi hleděl v zrak a podával mi klíč,
klíč dobytého města. Jásali
kol rytíři a paladinové
a hrabata a vojsko veškeré
a biskupové kříže zvedali,
by žehnali mu, vzduchem prapory
jak bílá plály v slunci oblaka,
v tom jásotu já pouze chmuřil se
a srdce moje bylo kamenem
a pěstě se mi pevně svíraly.

„Můj králi,“ řekl Roland, „slyšel jsi,
co učinil jsem —“

Dále nemluvil
neb hromem zabouřil jsem: „Chlapče, mlč,
svou drzostí se ještě chlubit chceš?“
A rukavici svou, již stáhl jsem,
do tváře udeřil jsem Rolanda
před celým dvorem, celým rytířstvem.

A Roland zařval divě, vyskočil,
byl ssinalý a rukou chvějící
se jako list po meči sahal svém,
však na polo když vytáh z pochvy jej,
byl náhle tich a slzy jako dešť
mu z očí jasných hojně kapaly
a hlasem krotkým, měkkým zašeptal:
„Ty hýčkal jsi mě, dával jsi mi chléb
a líbal's mě, když jsem byl dítětem . . .“
Meč zastrčil a plavou hlavu svou
na prsa svěsil tiše v pokoře
a davem prošed, z očí zmizel mi . . .

(Pokračování.)

Švadlena.

Povídka. Napsal Felix Téver.

(Dokončení.)

Bylo by možné, aby se byl Leon zapletl do nějaké skutečné lásky?" ptal se baron sama sebe, zatím co oba mladí lidé spěšně odcházeli.

„Proč pláčete?" tázal se Leon po chvíli Luisy, pozoruje, že se v očích jejích lesknou velké slzy.

„Viděl jste, jak ošklivou měl baron tvář, i paní baronka — Fipi komorná i Jean, ba i moje sousedky — všichni mají podobné tváře, všichni mnou pohrdají — a já se červenám, stydím se — a proč — proč?" Slovo to opakovala téměř zlostně.

„Proč!" zvolal Leon rozhorleně. „Toť máte tu lidskou nízkost. Oni myslí, že jsme šťastni a závidí nám toho štěstí! Ano, lidé závidí štěstí a těší se z neštěstí jiného — tací jsou lidé. Nejlépe nestarat se o ně, pohrdat jimi, nezlobit se!"

A přece se Leon zlobil, pojala ho zlosť, ve které by byl nejraději barona popadl za límec. A pak napadla mu jasně nepříjemná myšlénka: Jak by se mi baron vysmál, kdyby věděl, jak krotkým pastýřem dosud jsem!

„Jak podivné, k neuvěření divné, že jsou lidé takoví," řekla Luisa po chvíli duseným hlasem.

„Proč divné?"

„Život je krásný, ale plný úzkostí."

„Úzkostí, proč?"

„Ano, úzkostí — přijde smrť, loučení, člověk neví, co bude zítra, neví, nepřijde-li o to, co nejvíce miluje. Je divno, že lidé nalézají spíše ke všemu jinému času, než k lásce!"

Leon nedal na slova tato odpovědi. Šli mlčky, rychle a jako letem prošli pokoutními uličkami Nového města, zahnuli vrškem dolů k Podskalí a stanuli tu na pustém, tichém již břehu Vltavy.

Po obloze pluly mraky, mezi nimi vyplul někdy měsíc, skryl se po chvíli zase za oblakem, jako by si kladl závoj na jasnou tvář. Luisa unavena usedla na loďku, jež tu z vody vytažena, dnem vzhůru obrácena ležela. Leon rozhlédl se kolem a zahleděl se na malé okénko nedalekého domku, v němž švadlena bydlela. Všechno to bylo tak chudé, ubohé.

Břeh byl tichý, nikde neozval se ohlas kročejů lidských. Leon usedl vedle Luisy a na oba jako by byl jedním rázem padl smutek. Vltava hnala své proudy rychle, přitlumeně, hučivě, jakoby z nich znělo trochu utajené zloby. Na druhé straně choulily se k sobě střechy domů a nad nimi vyčnívaly vysoké, černé komíny továren, z nichž nevalil se již kouř. Továrny odpočívaly i lidé odpočívali ve svých domech,

při krbech rodinných. A světélka z domů pobřežních vrhala dlouhé plamenné odlesky do vod Vltavy, v níž se to třepotalo jak ohně pod vodou.

„Život je plný úzkosti, měla jste pravdu, nevíme, co bude zítra, nevíme, nepřijdeme-li o to, co milujeme dnes,“ řekl tiše Leon.

„Ah, neopakujte to, je mi dnes beztoho tak smutno,“ zvolala Luisa.

Chvíli mlčeli, pak řekl on pomalu: „A přec, musím to opakovat; hleďte Luiso, musím odjeti, mé povolání odvádí mne odtud“.

Luisa nebyla s to odpověděti; vždyť jí ta slova vjela do srdce jak bodnutí nožem. Před okem jejím se zatemnilo a ona se rychle jak bezvědomě uchytila jeho ruky.

„Ne, ne, neděste mne, to není možná!“

„Neodjedu samoten; Luiso, což by bylo možné, abyste se ode mne odloučila!“ A tiše, lichotnými slovy, hladě ji po tváři, jak choré dítě, počínal jí sdělovat své záměry.

„Buďte mou, zcela mou!“ zašeptal k ní konečně vášnivě a tiše.

Kolem měsíce bylo se schoulilo něco větrem ve vířivý chumáč sehnaných mračen, a zrovna jak ta mračna, tak nejasně, spleteně hnaly se pojednou myšlénky hlavou mladé dívky. Co, že si je nemohla složiti, co že se jí pořád zdálo, že je ve slovích jeho cosi děsivého, čemu nerozumí.

„Jakže, vaší — vaší ženou?“ ptala se Luisa po chvíli tak tiše, jako by se za otázku tuto styděla.

On neodpovídal dlouho na tuto otázku, úsměv přelétl jeho tváří, rozložil se od čela, skryl se kolem úst, tak hrdý, rozumný a přec trochu soucitný úsměv.

„To není možné — není to možné nyní — závisím na tetě — okolnosti“ — Slova ta vydírala se mu s tíží z úst.

„Tedy nemohu býti vaší,“ vzkřikla ona vášnivě, „pak měli pravdu, komorná — všichni, všichni!“

A chvíli zavládlo v ní velké trpké sklamání.

„A mohla byste se se mnou rozloučit, rozloučit na vždy —“ řekl Leon hlasem rozechvěným. „Hleďte, jsem otrokem svého jména a byť i to ne, jsem otrokem poměrů, nemohu jednat jinak. Necháte mne odejíti a po čase snad vzpomenete, že jsme se jednou milovali, že to vše uplynulo jako vodou — že jsem vám zmizel jak do hrobu. A proč — pro předsudek, jaký lidmi vládne, pro chabý posměšek, jaký byste mohla spozorovati v té neb oné lhostejné vám tváři.“

Luise sevřela pojednou krutě srdce představa loučení. Nikoli, toť nemožno, vše jiné spíše — toť nemožno — nemohla si představit ten zítřek, kdy by jej více neviděla. Zahleděla se v krásnou tvář, v níž se šedé oči nyní svítily tak tajemně smutným leskem.

Celým jejím nitrem to zahřmělo, jak divým větrem vášně, který jak by chtěl z mozku odvrhnout každou jinou myšlénku mimo onu, že není možno žíti bez něho. A pak chvilku hrozila se děsného kroku, jaký chtěla učinit, toho jediného kroku, který mění počestnou dívku —

Ale ne, tato myšlénka ryje mozkem, jak by v něm řádil ohyzdný červ, nechce ji mysleti, nemůže — a přece není ani ona tak hroznou,

jako ta žíravá bolest loučení, není ani tak silnou, jako ta palčivá velká žízeň po štěstí!

Je sama, tak opuštěná, nepatrná, což na ní záleží — a je tu pouze on, na kterém celou duší lpí.

Ale pak z hloubi rozvášněné mysli zakvílelo jí v srdci jako smutným dětským hláskem.

„A což můj malý bratřík?" ptala se úzkostně.

„Postarám se o něho, postarám se lépe, než-li byste to kdy mohla vy."

„A budete mne vždy, věčně — věčně milovat?"

Leon nevzpomněl na svá slova, že není v tom žití nic věčného než-li změna. Uchvátil ji ve svou náruč a udusil další otázku její svými polibky.

„Půjdu s vámi! Budu vaší!" zašeptala Luisa a zdálo se jí, že slova tato nepronesla ona, že je za ni šeptá jakýsi tajemný hlas, tak sladký a přece tající v sobě cosi hrozného.

„A nyní jděte, zde venku padá na mne takový mráz, bojím se vás — sebe, jděte!"

Nevěděla ani, jak se vyprostila z jeho náručí. Jako nevědomky uchopila se železného kruhu na dveřích domku, ve kterém bydlela, a zabušila jím silně o vrátka. Sousedka, kteráž zastávala místo domovnice, jí otevřela, podívala se na ni výsměšným, zlým pohledem a řekla suše: „Jindy byste byla mohla čekat, slečinko, než-li bych vám byla otevřela, je pozdě — našinec je udřen prací — nemám času čekat na panstvo, které se prochází po břehu. Ale dnes — holka mi kašle, až se dusí — těžko se na ni podívat, srdce by to člověku utrhlo, když vidí, jak to dítě lapá po vzduchu."

Luisa vstoupila maně do nízké komůrky domovnice, pohladila choré dítě po tvářince, vyndala pak z kapsy všechny peníze, které při sobě měla a položivši je ženě na stůl, řekla: „Zde přijměte něco ode mne na léky." Mrzutý obličej ženin se vyjasnil. „Zaplať jim to Pán Bůh, slečinko, oni bývali vždycky hodná a proto dal jim Pán Bůh štěstí. Jaký to krásný vznešený pán — ten, co s nimi chodí, radost se na něho podívat! Inu, není jim zle o groš, a také nebude — nebude! Musí to být tuze bohatý pán! A ať si říkají ty druhé báby tady v domě co chtějí. Dříve měly na ně dopal, že jsou pyšná, že si nikoho nevšímají, a teď závidí jim zase toho pána — říkají: ‚Koukejme, kam to přivedla, namluvila si pána, snad i ženatého'; ale nechť si říkají co chtějí, to je všechno ze závisti. Ale já jim to štěstí od srdce přeju."

Rychlý proud řeči ženiny byl přerván novým záchvatem kašle chorého dítěte. Žena umlkla a Luisa spěchala do své komůrky.

Chvatně otočila klíčem ve starých, zčernalých dveřích, strhla se sebe malý pláštík i klobouk a spěchala k okénku, aby je otevřela; zdáloť se jí, že se zde udusí.

Zde byl její domov, zde po léta klidně žila, zde byl i domov jejích snů. Ale nyní byla tu skutečnosť, lítala jí kolem tváře, na níž se chvěla upomínka jeho polibků. Zdálo se jí, že s čímsi se loučí: se životem práce, se životem snů. Sny bývaly různé a jeden vždy a vždy se vracející byl tento:

Viděla chrám — dopolední slunce vrhalo do něho své dlouhé šikmé paprsky, odzbrojovalo smavým světlem šerý polostín kostelní klenby a hrálo laškovitě na tvářích světců, že se museli blahosklonně usmívati. Uprostřed chrámu byl oltář, na nějž padala nejjasnější záře a při něm stál kněz v drahocenném ornátě. Před ním na klekátku klečela ona v bílých šatech s věncem na vlasech a vedle ní klečel muž, jehož tahy ve svých snech jasně nerozeznávala. A kráčela pak vážně s hrdě vztýčenou hlavou od oltáře, byli tu lidé, dívali se všetečně na ni, ale ona kráčela klidně a po její straně kráčel muž — její muž. Dále pak sny byly nejasné, ale žárné — rodinný krb, ať chudý, prostý. Rodinný krb a při něm pilná práce, práce do únavy. Ale za oknem květly jarní konvalinky, tacetky a nedaleko okna stála kolébka a v této dřímalo dítě — její dítě! „Moje dítě — ono se ve snu usmívá a je to moje, moje dítě!“ A klidněji, hrději, než li před tím vznesla hlavu uspokojena, šťastna.

Nyní však tvář její hořela jeho polibky. A jasně cítila, že učinila velký krok, krok ze světa zamlžených snů do světa skutečnosti. Zdálo se jí, že nastupuje novou dráhu žití. Všichni to myslí, všichni v domě paní z Herivertů: chladná velitelka, Fipi, Jean i baron, všechny ty ženské v jejím sousedství Některé jí závidí, jiné jí přejí štěstí! Oh, co je pravda? Je tu ta její velká láska, a lidé myslí — Ach co je pravda?

„Musím odjeti na několik dní,“ řekl Leon druhého dne k paní z Herivertů, „vrátím se však ještě, abych se s vámi před definitivním odjezdem rozloučil!“

„A kam pojedeš?“ ptala se paní z Herivertů lhostejně.

„Mám jakousi malou diplomatickou úlohu, dámy se o podobné věci nezajímají — čistě politické!“ odvětil Leon s lehkým úsměvem.

Druhého na to večera seděl v pokoji jednoho z menších hôtelů berlínských, v hôtelu, ve kterém by ho nikdo z jeho známých byl nehledal. O nějaký den později nalezl již malý útulný byt pro Luisu. Jezdil toho dne po městě v najatém kočáře, jehož okenní oponky byly spuštěny a nakupoval v rozličných obchodech krásných drobnůstek, o nichž chtěl Luise při jejím příchodu říci: „Zde toto všechno je vaše.“

Byl vesel, jen někdy nemohl se ubrániti myšlénce, že jedná trochu zákeřnicky. Namlouval sám sobě, že tato myšlenka povstává z jeho tak jemně vyvinutého citu pro vše harmonicky krásné. I ten život Luisin, plný poctivé práce, plný poesie mládí a naprosté nevědomosti o všem kalu životním, i ten život choval v sobě tak mnoho kouzla. A způsob života, ve který ji chtěl uvésti nyní — hodil se pro sta jiných — Snese jej však lehce ona? Ale pak zahladil rychle tuto myšlénku. V duši vloudila se mu něžná vášeň při vzpomínce na ni. Vzpomněl na Luisin luzný zjev, na žárný pohled jejího oka, na ladnou živost jejích pohybů. Ó jak jej milovala, což nebylo to štěstí, celé, plné býti takto milovánu? Což nebyla přítomnost tak krásná, což toho nezasluhovala, aby pro její slastný žár zapudil každou myšlénku v budoucnost?

Druhého jitra po večeru ztráveném na břehu Vltavy byl Luise dodán list, v němž jí Leon oznamoval svůj odjezd, nutný k zařízení všeho

potřebného pro její přesídlení. Z listu vypadl balíček bankovek na zakoupení cestovních potřeb, jak Leon psal.

Chudá dívka, která vděčně políbila každou ruku, vyplácející jí skrovnou mzdu za práci její, nechávala modré bankovky dlouho ležeti na zemi, kam z listu vypadly.

Stála tu jak přimrazena na jednom místě s listem v rukou, s penězi u svých nohou. Hle, včera se ještě horšila nad nepravým domněním staré komorné — a dnes — Jak to bylo možné — takováto změna! Byl chladný bílý den, ona byla samotná, peníze ležely u jejích nohou a z listu Leonova, jejž dosud v rukou držela, vycházela silná vůně parfumu. Tepny její silněji zabušily, krev hnala se k mozku, líce její byly pojednou pokryty temným ruměncem studu. Vzpomínky zabušily jí v mozku — nedaly se zapuditi — „Zrovna takové listy dostávala moje matka," zašeptala. „Byl tu již otčím, matka vyňala vždy z listu peníze, pak svezlo se jeho oko na mne a já věděla, že pro mne nastala lepší doba, že nebude ran, pokud peníze potrvají."

A nechtíc musila nyní vzpomenouti své nebohé matky, na jejíž utýrané tváři bylo ještě znáti stopy bývalé krásy, musela vzpomenouti vznešeného muže, jehož směla kdysi jako malé dítě tajně a skrytě nazvati otcem. Namanula se jí myšlénka, že se žití opakuje, že kdysi bývala matka mladou, krásnou, šťastnou, jakou chtěla být ona sama. Začínalo to s láskou, se zářivými pohledy, se štěstím — a končilo to — Proč se Luise pojednou zdálo, že znovu slyší potupná slova, jaká provázela její dětství, že cítí nemilosrdné rány, jaké dopadaly na nebohé křehké dětské její údy? Že znova cítí hrot ohromné té opuštěnosti, který ji co dítě děsil? Vypustila list Leonův z rukou a skryla v nich svoji tvář — nechtěla mysliti dále. Myšlénky, které se jí chtěly hlavou hnáti, vháněly jí jen hlubší ruměnec studu ve tvář, ne, ne, nemohla mysliti — nechtěla. —

Z dolení chodby malého domku zaznělo k ní bolestné vzlykání. Chudé domovnici bylo skonalo choré dítě a žena, vzpomenuvši na štědrý dar mladé švadleny, jí minulého večera uštědřený, vrazila k ní hořekujíc.

„O panno slečinko!" volala otírajíc slzy z očí. „Už si tu chudinku pán bůh vzal; inu bude se u něho míti lépe — ale co to dítě vytrpělo, nežli jí dušička z těla vylítla — a co nyní já ubohá ženská — Co to stálo ten dochtor a ty léky. Kde vezmu peněz na funus?"

Luisa se rychle sehnula pro bankovky na zemi ležící a vtiskla jednu z nich do rukou chudé ženy, pak vzdychla z hloubi a z prsou jakoby jí padala veliká tíže, když slyšela nekonečná slova díků z úst ženiných.

Třetí den na to vycházel dětský pohřeb z domu, ale Luisa nesešla mezi zvědavě tu stojící sousedky před dům. Dívala se jen z malého svého okénka a skryla se rychle, když se k ní pohled některé ze žen vznesl. „Nemohu jít mezi ně," myslila si. „Dívaly by se na mne a já bych věděla, že si myslí: Hle, ta princeska, kam to přivedla, namluvila si pána, snad i ženatého!"

Ostatní čas Leonovy nepřítomnosti trávila Luisa nečinně. Měla v sobě

stále tak zvláštní nejistotu, zdálo se jí, že půda, po které kráčí, není pevnou, že se může najednou rozevříti jako vlny velké vody a pohltit ji.

Jednoho večera, bylo to téhož dne, kdy očekávala Leona, plížila se již po dlouhé hodiny, stále jednou hlavní podskalskou ulicí a čekala toužebně, kdy se milenec její objeví. Čekala dlouho — byl již večer a Leon dosud nepřicházel. Všecka její bytosť chvěla se úzkostí. Zdálo se jí, že celé její žití visí na slabé stuze naděje, té naděje — že Leon přijde. Bylo již temno, když konečně na blízku bytu jejího stanul kočár, z něhož vystoupil pán z Herivertů.

„Ah, vy zde!“, zvolal, uzřev ji, a přistoupiv rychle k ní uchopil ji za obě ruce. Pak zůstali chvíli státi; ani jemu ani jí nepřišlo na mysl slovo, jímž by se měli uvítat.

„Vše je tam připraveno pro váš příchod!“ řekl Leon po chvíli mlčení a nevěděl ani, proč se ho při tomto setkání zmocňuje podivná, jemu samému nevysvětlitelná tíseň. Snad měl výraz ve tváři Luisině na něho tento vliv? Připadalo mu, že se změnila, že na pobledlém líci jejím pozoruje výraz duševních útrap.

„Bude možno odjeti co nejdříve — bude se vám to vše líbit“, řekl zase po chvíli. Ona přikývla němě hlavou.

„A proč nezvete mne k sobě?“

„Ne ne — to nelze,“ řekla rychle, ve zmatku.

„Proč? Snad zase sousedky?“ A poněkud nelítostný úsměv přelétl jeho tvář.

„U mne — řekla jsem vám, že je to tam tak chudé — a pak nepořádek, cestovní přípravy. Ne, zde nesmíte mne navštívit — až tam —.“ Oko její zabodlo se úzkostlivým pohledem kamsi do dálky.

„Dobře, učiním, jak si přejete — ale, proč jste tak bledá, rozechvěná?“ Skloniv se nad ní, pohlédl jí znova do očí velmi něžně a laskavě.

Neodpověděla; pohlédla mu jen plaše, trochu smutně do tváře a řekla rychle: „Pojďme!“

„Kam?“

„Jen tak.“

Napadlo jim oběma nejednou, že vlastně nemají kam jíti a v obou vynořila se matná představa, že všichni ti lidé kolem nich po ulici se hemžící mají tušení o tom, co bude zítra, v budoucích dnech.

Bylo již plné jaro, byl vlahý jarní večer, prodchnutý třpytnou září měsíční. Přes vysoké zdi ohrad, táhnoucích se podél jedné strany úzké ulice, šířila se silná vůně z hustých stohů narovnaného tu dříví, z dáli šuměla řeka a napájela vzduch svým vlhkým chladem, a dlouhou ulicí přecházelo mnoho lidí, které vylákal krásný večer. Leon upřel jaksi nespokojen zrak svůj ve směsici postav zde se procházejících; chvílemi dotekl se hřmotný smích neb hrubý hlas jeho sluchu, sem tam pozlobil jej pohled mimojdoucích, pohled všetečné, drze na něho upjatý.

Na místě, kde dlouhé zdi ohradní končily, kde se zahýbala cesta dolů k jednomu z malých přístavů, přivazoval starý lodník malou loď ke břehu. Když spozoroval, že se vznešený pán u něho zastavuje, optal se ho úslužně:

„Neporoučeli by, pane, jet po vodě — svezl bych je lacino — a řeka je dnes tichá, hladká jako zrcadlo."

„Nuže to by byl nejlepší prostředek, ztráviti ten poslední večer v klidu, vyhnouti se zrakům lidským," pomyslel Leon a Luisa zašeptala: „Ráda bych se projela po vodě —".

Starý lodník kývnul s přisvědčivým úsměvem hlavou a pomohl jim vstoupiti, vesla jeho vnořila se lehce do vody, loďka letěla rychle po tiché hladině, a brzo nedonikl k ní ani ohlas lomozu pobřežního.

Dlouho vládlo na malé, tichými vlnkami klidně kolébané kocábce ticho nerušené ani slovem. Luisa mlčela, zabrána v hluboké snění. — Včera, ba přede dvěma hodinami bylo jí teskno, odevšad valil se na ni děsný smutek loučení, úzkost před oním neznámým, co ji očekávalo — a nyní? Pomalu mizel smutek ten, jakoby roztával teplem vlahé noci, neb průzračnou září měsíce, a teď roztál nadobro při pohledu ve tvář muže proti ní sedícího. Již ho tu nebylo, toho děsivého neklidu a právě tak pozvolna, jak on mizel, naplňovalo se srdce pocitem blaženosti. A již zase vyplulo na povrch duše jedno přání vášnivé a mocné. Přání, o němž se jí zdálo, že tu bylo od prvního uvědomění jejího žití, přání tak často tlumené, tak často potlačované: „Chci být šťastna — chci a chci!" Tak volalo to mocně v ní, tak volalo to jak steronásobným ohlasem kolem ní v té vlahé, vonným dechem porozvitých stromů napojené noci v živém šplounání vlnek pod úzkým dnem loďky, i z té tisíci stříbrných hvězdných zraků se třpytící temné oblohy.

„Jak mi bylo teskno — a nyní —" ozval se hlas mladé dívky. Chtěla cosi říci, ale nedovedla vyjádřiti slovy, co cítila. Nahnula se jen přes pažení loďky, nabrala ve dlaň vody, hodila ji do vzduchu a když voda padala v podobě malých matně se lesknoucích perel nazpět do řeky, dodala jen, hodivši jako vzdorně hlavou: „Buďto štěstí — takové závratné — anebo" — a zase nedořekla; pohleděla jen Leonovi do tváře pohledem plným bezmezné oddanosti.

„Kde budeme zítra tou dobou?" optala se tiše.

„Budeme se vzdalovat od Prahy," odvětil pán z Herivertů; pak zahleděl se žíznivě v její oddané oči a srdce se mu zachvělo rozkoší.

„Jaké kouzlo, jaká poesie v tomto vzdávání se beze vší sobeckosti, beze všeho výpočtu," pomyslel pán z Herivertů. Ona na vše zapomíná — a přec — viděti na pobledlé její tváři, že mladé srdce její prošlo trýzní pochybností. I v jeho srdci vzňala se něha, jakou nepoznal od mladých let. A také on cítil přátelskou shodu s celou jarní přírodou kolem sebe...

Pluli již dlouhou dobu, když nad vodou začal se zvedati noční vítr.

„Nebude vám chladno?" ptal se Leon.

„Ach, nikoli!"

„Však, hle, krásná pohoda se mění, nedostaneme dešť?" S touto otázkou obrátil se k starci u vesel.

„Dešť nemyslím, zvedá se jen vítr, shání mraky na měsíček — bývá to tak v noci. Poroučí-li pán, budu veslovat, jak dlouho budou chtít, jen když mi za to něco přidají — ale jinak — podvečer je na vodě pěkně — ale v noci — noc má svá práva," rozhovořil se stařec.

„Jaká práva?" ptala se Luisa.

„Ah tak, paničko. Kdybych jim měl vyprávět, co jsem už všechno viděl — tak leccos děje se v noci, o čem takové vznešené panstvo nemá ani potuchy, a proto, že to není zrovna hezké, schová se to za tmavou noc.“

„Ne, nevypravujte nic nepěkného!“ zakřikl ho Leon. „Obraťte a veslujte k domovu, krásná pohoda je tatam.“ A věru ani nepozorovali, jak se vzdálili od města. Po krajině rozložila se již čirá noc, po tváři měsíce pluly chvílemi žlutavé mraky, modravá skaliska Vyšehradu ztrácela se v daleké matné mlze, světélka v domech pobřežních pohasínala.

„Už není pěkně, ta voda se tak černá,“ řekla Luisa.

„Brzo budeme zase doma,“ odvětil Leon a nakloniv se blíže k ní, začal jí tajemně šeptati cosi do ucha.

„Nyní, tak pozdě?“ ptala se Luisa a další její slova zanikla v silném zahučení větru.

Stařec obrátil a loďka letěla nyní rychle po vodě, ale v tom pociťovali všichni slabý dunivý náraz o její dno.

„Co to?“ ptali se jeden druhého a oba vzpomněli, že se nalézají na slabém, z několika prken sbitém díle ruky lidské, nad tajemnou, životu zhoubnou hlubinou.

„Co se to u šlaka na nás dobývá, něco je pod loďkou,“ zahuboval stařec a zaryl vesla hlouběji do vody.

A zase náraz, malá loďka počínala silně kolísati.

„A tohle je jako učarované!“ zvolal lodník.

„Mám strach, je mi zima,“ řekla tiše Luisa.

„Hleďte na měsíc, vystupuje již zase nad mraky a brzo budeme u břehu!“ pravil konejšivým hlasem Leon.

A věru, měsíc již zazářil a stříbřil jasný pruh, jejž za sebou loďka v hladině vodní zanechávala.

Ale strnule upíralo se poděšené oko dívčí na vodu, na světlý ten pruh, v němž hrály mihotavé paprsky měsíční. V tom vyplulo cosi na povrch vody — kus temné, vodou nasáklé látky, a potom — v noční vzduch zaryl se zoufalý výkřik: „Ruka, ruka — zdvihá se z vody — hleďte! —“

A za potměšilého šplounání vlnek vyplula na povrch vody mrtvola utopené. Objevilo se poprsí, ztuhlá bílá tvář mladé ženy, černý, vodou rozpoutaný vlas lepil se jí kolem tváře, pootevřené oko hledělo tupě před sebe, jak by marně hledalo již předmět, na který by se upnouti mohlo. A měsíc svítil jasně ve tvář mrtvoly.

„Mrtvá, utopená,“ zašeptal Leon. A po chvíli vzkřikl zlostně: „Proč pak neveslujete rychleji, abychom se toho zbavili.“

Nový rozmach vesel, a loďka letěla proudem jak vystřelený šíp. Ale hrůza! — za ní stále v kotouči šumících vln ta mrtvá. Poháněna, trhána v různé polohy, nucena nelítostným proudem k bezvolným pohybům, narážejíc údy v úzkou loďku — tupá — tuhá — a přec jakoby oživena příšernou vůlí následovat živých.

Žádný z nich nevěděl, jak přistáli ku břehu; přítomnost mrtvoly naplňovala jejich ještě před chvílí blahem zatopené mysli mrazivým děsem.

Vyskočili na břeh a starý muž, vstoupiv znova v loďku, odepínal šat mrtvé, kterýž se byl zachytil hřebu v loďce přibitého.

„Člověk z toho věru mohl dostat strach, — ale takhle se to stalo; jak pak by nebyla za námi plavala, když byla k loďce jako přibita," zahovořil rozvážně stařec.

„Tak se to stalo!" opakoval po něm Leon, ale Luisa poklekla na břehu a skryla tvář v obou rukách, aby nemusila nic více viděti.

Nikomu z obou nepřipadlo vstoupiti znova do loďky. Leon vtiskl v mozolnou dlaň starcovu něco peněz a požádal jej, aby šel ohlásiti děsný jich lov do nejbližší osady.

Starý lodník, ucítiv na dlani neočekávaně velkou mzdu, úslužně odcházel. Leon přistoupil ještě jednou blíže k mrtvole a jakoby puzen silnou cizí vůlí zadíval se v tuhou její tvář.

„Jaká to byla ohyzdná náhoda!" Leon cítil v sobě trpkost, cítil jako posměšné udeření jakéhos nepříznivého osudu ve svou tvář. Ovanul jej mráz. „Smrt!" zašeptal. „Proč udeřila upomínka na ni tak krutě, bezohledně ve vteřiny štěstí?" Po chvíli vytrhl ho z myšlenek tichý vzlykot mladé dívky po jeho straně.

„Pojďte pryč, pryč odtud — je mi tak hrozno!"

„Pojďte, cesta je daleká," řekl pán z Herivertů úsečně, vzal Luisu za ruku a vedl ji spěšně dále.

Konečně byli na zatáčce cesty, děsný obraz zmizel; spěchali ustavičně dále, nedbajíce kamenité neschůdné cesty ani své únavy. Tak šli dlouhou dobou nemluvíce slova.

„Tam, hle, osvětlená dosud okna v Podolí!" zvolal Leon živě.

„Jsem tak zemdlena, že nemohu dále," vzdychla Luisa.

„Odpočiňte si, Luiso!"

Usedli na skácený strom u břehu.

Ona zahalila své zimou a rozčilením se chvějící tělo do malého temného šátku.

„Jaká to byla příšerná náhoda!" řekl po chvíli Leon a oddechl si z hloubi.

Dlouho nenásledovala na tuto poznámku žádná odpověď, ale pak řekla Luisa tiše, jako by se bála vlastních slov: „Náhoda? Nikoli — ne ne — Poprvé viděla jsem utopenou. A proč právě dnes — po té noci, ve které jsem myslela — — — nikoli, nebyla to náhoda!"

„Snad byste tomu nepřikládala nějakého jiného smyslu?" ptal se Leon. „Snad nejste pověrčivá?" .

Luisa mlčela.

„Proč neodpovídáte? Jste dosud ustrašena, Luiso, a také unavena, je vám třeba odpočinku. Zůstaneme tu tak dlouho, jak budete chtít, třeba až do úsvitu."

„Do úsvitu?" opakovala po něm Luisa a pak dodala tiše: „To jako tehdáž."

„Kdy to?"

„Ah, vzpomněla jsem . . . Když jsem viděla tu utopenou," řekla Luisa a zachvěla se — „můj bože, i já" — A mluvila tiše hledíc jako ztraceným zrakem před sebe na hladinu řeky; tiše spadala jí slova se

rtů, jakoby mluvila k sobě samé a přec bylo v nich znáti až zimničné rozechvění.

„Vykradla jsem se tehdy v noci z domu, všechny údy mne pálily od toho nemilosrdného bití — ach, bylo mi jako nebohému zvířeti, jež je sesláblé hladem, ranami, jež se stále choulí do kouta, protože cítí, že má každý právo je uhodit. Zmocnila se mne zoufalosť. Vykradla jsem se k řece — jeden do ní skok a bude po všem, skok, a vlny se sevrou — a až tě pak najdou, pak nad tebou přece zapláčou — snad — snad —

Běžela jsem, měla jsem strach, aby mne cestou neopustila odvaha — a ona neopustila. Ale když jsem doběhla k Vltavě, — byla noc, voda hučela, házela veliké černé vlny a z každé jako by se na mne dívala ohyzdná, šklebivá tvář. Zůstala jsem státi, vlasy zježily se mi hrůzou, a já jsem jen očekávala, že se z té řeky vztýčí černá ruka, ne jedna, mnoho černých ruk, a ty že mne stáhnou dolů, do hlubin. A tu jsem poklekla na břehu na kolena a prosila jsem boha, aby mne nechal zemřít. Což se mnou, když pro mne ve světě nebylo místa."

„Blouzníte, Luiso!" zašeptal Leon a vzal ji za ruku. „Či by mohlo býti pravdou — kdo vás tak nemilosrdně bil — kdy se toto vše stalo?"

„Ah, tak — já neřekla" — a zdálo se, jakoby se Luisa teprve rozpomínala, že tu není sama. „Ptal jste se, proč mne tehdy tak nemilosrdně ztrestali — Vždy a vždy byla jsem týrána, pronásledována zlými pohledy, nadáváno mi hanlivými jmény — a to proto — ne, nikoli — nepovím. Ale tehdy ty rány — on byl malým úředníkem, byl chudý, a nás bylo dost k živení . . ."

„Kdo byl malým úředníkem?" ptal se pan z Herivertů.

„Otčím. Pracoval pilně, a sotva že nás uživil. Ty druhé děti byly jeho vlastní a já — Ale chtěla jsem vyprávět o něm. Byl malým úředníkem a ke svému skrovnému služnému přivydělával si doma opisováním. A v ten den, o kterém povídám, ležel celý sešit pěkně popsaného papíru na stole a vedle stál kalamář. Matky nebylo tehdy doma, i otec odešel kamsi na chvíli, tři bratři, malí hoši, hráli si v pokoji, já poklízela v kuchyni. Pojednou uslyšela jsem hrozný pláč. Vstoupím rychle do pokoje a tu inkoust je rozlit po pěkně opsaném sešitě, a černé jeho kapky crčí dolů se stolu. Ve mně stydla při tom pohledu krev, první moje myšlénka byla, že tohle odnesu zase já — a v tom vstoupil již také otec, rozlítil se pohledem na zničenou svou práci, a vida mne tu státi, počal mne tlouci. „To já neudělala, za to já nemohu!" křičela jsem ze vší síly po prvních bolestných ranách. „A což, kdo má dávat na ně pozor, k čemu tu na světě jsi, ty proklaté vyžle?" zařval otčím a rány počínaly se na mne hustěji sypati. Já cítila jen krutě nespravedlnost těch ran, té bolesti. „Nechť mne ubije, nechť mne již jednou ubije, ale proč?" Taková vzteklosť se ve mně vzňala, jako v divém zvířeti, vztýčila jsem se ze země a mžikem zaťala jsem zuby v jeho ruku. On vzkřikl, po ruce počínala se mu řinouti krev — já pocítila divokou radost. Viděla jsem jen, že sahá po důtkách na psa — pak neviděla jsem již ničeho. Byla jsem ve mdlobách a probudila jsem se z nich pod ošetřující rukou matčinou.

Třela mi spánky octem, já přišla pojednou zase k sobě. Slyšela jsem jen nářek matky, kruté vyčitky, jaké otčímu činila. Takový byl ve ve mně vzdor, tak cítila jsem potupu těch ran, že nechtěla jsem otevříti oči, ale slyšela jsem každé slovo, které mluvili.

„Ty kate," volala matka v pláči, „což mi chceš to dítě zabít? O že ji raděj pán bůh nevzal hned, když se narodila! Kdybych já tohle byla tušila, nikdy bych si tě nebyla vzala."

„A co!" ozval se zlobný hlas otčímův. „K tomu nic neříkáš, že mne kousla jako divoká kočka. Kdyby tu té zlořečené holky nebylo, byl by mezi námi svatý pokoj. — Ale jak já k tomu přijdu, abych se dřel i na ni, což je ona mým dítětem?"

„Ubohé dítě!" hořekovala matka a pak vykřikla zoufale: „O kdyby si ji už raděj pán bůh vzal! Vždyť je věru, jako by tu pro ni na světě ani místečka nebylo!"

Tato slova vjela mi jako nožem do srdce. Otevřela jsem oči, vzchopila jsem se, odsunula matčiny ruce — vím, že jsem tehdy pocítila kruté, velké protivenství proti životu. Nemám tedy už nikoho, i matka si přeje, abych zemřela. Po celý den ležela jsem na svém slamníku, po celý den opakovala jsem si tato slova, která mne bolela více nežli rány na mém těle. V noci vypudilo mne to z domu, k řece. Tam trávila jsem dlouhou noc. Do dneška se pamatuji, jak mi tehdy bylo. Bojácně dívala jsem se do černých vln, ty byly tak hrůzné a já se jich bála a tam v bytě otčímově byly rány, krutá slova, samá nespravedlnost, přání matčino, abych zemřela a její slova, že tu pro mne na světě místa není. Na vše jsem si tehdy vzpomněla, i na první své dětství, které bylo tak šťastné. Matka bydlela jinde, měly jsme pěkný byt, já měla krásné šaty, panny, hračky a co více lásku matčinu. Někdy přicházíval krásný vznešený pán, přinášíval pamlsky, brával mne na svůj klín a kdysi sklonil se k mému uchu a pošeptal mi: „Řekni mi také jednou, otče!" „Otče — otče!" zvolala jsem tehdy — a on se usmíval tak vesele. Ale pak nepřicházel — tehdy na břehu řeky vyrozuměla jsem, proč nepřišel: opustil matku. A co se dělo se mnou dále — o tom snad nevěděl — ale proč nevěděl, proč se nestaral? Přemýšlela jsem tehdy jasně, jako dospělá: „Proč nevěděl, proč se nestaral?"

Vzpomněla jsem na ten jeho veselý úsměv — a tu pojednou již zase uchvátila mne taková zloba, jako byla ta, v níž jsem zaťala zuby v otčímovu tvrdou pěsť. A pak jsem se zase modlila, aby se mne spadl ten strach před černými vlnami. Před smrtí jsem se nebála; viděla jsem nedávno před tím mrtvé děvče, bylo as v mém stáří, tiše leželo v pěkné rakvičce, usmívalo se, mělo bílý rubášek, obložený krásnými obrázky — vím, že jsem si tehdy v té hrozné noci krásně představovala smrť — vše, co mělo přijíti, bylo pěkné — jen ten skok — ten jediný skok do černých vln, ten mne děsil. Ale pak mi přišla nová, hrozná myšlénka: „Zdaliž dají pěknou rakvičku, rubášek a obrázky i tobě?" Zaplakala jsem bolestně. Snad ani nedají, protože nejsi dítě jako jiné děti, protože jsi — V té noci vyvstala mi v mysli jasně hanba, která jak ohyzdná mlha nad mým dětským žitím plula. A pak přišla na mne pojednou taková únava — Ani nevím, jak to bylo možné, že

jsem usnula. A když jsem se probudila — Ranní světlo bylo vzešlo nad vodou — Nade vším byl den, paprsky sluneční hrály na vlnách a plocha řeky svítila se v dáli jak postříbřena. Chtěla jsem se zadívati do slunce, oslňovalo zrak, ale zdálo se mi, že mi svítí až do srdce. Zadívala jsem se na řeku, ty stříbrné veselé vlny již neodpuzovaly. Ale bílé, slunečné ráno jako by mi povídalo, že je krásné světlo, že jsou krásné květiny, stromy, že je krásný život. Bůh ví odkud mi tehdy přišla ta naděje; ale počínala jsem doufati, že se to vše změní, že bude vše zase pro mne dobře. A nebyla jsem sklamána. Po nějaké době zemřel otčím, zemřeli dva malí bratři. Zůstaly jsme s matkou samotny a byl tu jen už ten malý hoch, který mi nikdy neublížil. Naučila jsem se pracovati, naučila jsem se býti veselou, spokojenou — zapuzovala jsem pak vždy všechny myšlénky na smutné dětství. Nechtěla jsem vzpomenouti — až tu v posledních dnech — Přihrnuly se upomínky a nedaly se odbýti. Vzpomněla jsem na vše — i na toho — na svého otce jsem vzpomněla. A taková zvláštní myšlénka mi přišla — „Luisa se zamlčela a řekla pak po chvíli tiše: „Kdyby byl býval skutečně mým otcem, nebyla bych tou, kterou jsem, chudou, bezejmennou dívkou. Takto — nemůže to býti, nemohu se státi vaší ženou, vždyť lpí na mém jméně hanba. A já ji tak těžko snáším. Snad jsem po něm cosi zdědila, ne čestné jméno, ale hrdosť. Vím více, nežli která jiná, co znamená žíti v hanbě. Sedávala jsem jako dítě stranou všech ostatních dětí, bála jsem se jich; jednou přezdívaly mi posměšně „ta princezka“, po druhé, když se v nejmenším na mne rozlobily, udeřily mne ve tvář tím samým ohavným jménem, jaké mi uštědřoval můj otčím. Sedávala jsem opodál všech ostatních a plakávala hořké slzy opuštěnosti, když ke mně zavzněl veselý dětský smích. Vím, co to znamená žíti v hanbě a proto —“

Nedomluvila. Což mohla vyřknouti tu ohavnou myšlénku, která ji pronásledovala ty poslední dny? Což se jí nezdálo ustavičně, že se život opakuje? I matka její milovala, i matka její byla šťastna, bylo tu štěstí, úsměv, láska — a pak —. Údy její se zachvívaly, jak by znova cítila nemilosrdné rány otčímovy, jakoby znova slyšela to jediné ohavné slovo, kterým ji pronásledovali v dětství. A toto vše, to povstalo z té lásky, z toho úsměvu, z toho štěstí —. Nemohla mluviti dále, nechtěla před ním vyřknouti další své myšlénky, které si sotva v dívčí své tísni mysleti dovolovala. I nyní chtěla se jich zhostiti, bojácným okem dívala se kolem sebe a uvrhnuvši se pak průvodci svému v náruč, zaštkala tiše: „Chraňte mne před nimi, před těmi strašidly, chraňte mne přede vším — miluji vás — a to druhé, to vše není nic!“

Pán z Herivertů se zachvěl, zdálo se mu pojednou, že to mladé tělo dívčí leží jak balvan těžce v jeho náručí, že jsou měkká ramena její jak studená pouta, která se kladou kol jeho šíje. —

Slunce stálo druhého dne již vysoko na obzoru, když se Leon probudil z krátkého, neklidného spánku.

Zimničně rozechvěné myšlénky byly ho po celou dlouhou noc pronásledovaly. A z nich ze všech vynikala jedna: byla to bázeň, že mocný žár lásky v něm uhasíná. Když se s ním Luisa před několika hodinami loučila, zašeptala tiše: „Lituji každého slova, které jsem nyní promlu-

vila, přijďte zítra, přísahejte, že přijdete, že zůstane vše jak bylo.“ Slova tato jevila, že v ní nade vší právě prožitou úzkostí vítězí jedno — hrozný strach o ztrátu toho štěstí, které jí poprvé vzešlo v jejich lásce. A pak vytrhl téměř násilně ruce své z rukou jejích a poprve pocítil, že z těch jejích malých upracovaných rukou proudí do jeho nitra cosi jako pocit studu. Jak levně chtěl koupiti tu její mladou lásku, jak levně, beze vší oběti! Tato myšlénka mu přišla a neopouštěla ho; z ní vyplývaly myšlénky jiné, tak neúprosně chladné, přísné. Úsilovně hledal z nich východu. Nechtěl se s ní rozloučiti, nemohl! A což kdyby jí řekl: „Luiso, buďte mojí ženou, nechci, aby se trudný osud vaší matky při vás opakoval.“ Chvíli kolébala se mysl jeho v luzných obrazech tichého štěstí ve vzdálenosti ode všeho hluku světského. Tento letmo pojatý záměr utišoval vřavu krutých výčitek, zaplašoval děsivou představu utopené hroužící se z černých vln i vzpomínku na vypravování Luisino. Leon si přál, aby mohl usnouti s tímto záměrem; ale nikoli, neusnul! Pozvolna počínal jej rozebírati, počínal sledovati další osudy Leona z Herivertů, onoho, který by se stal chotěm chudé švadleny. A postupně zjevovaly se mu všechny obtíže, následující za tímto krokem. Teta jeho, ta chladná vysokomyslná žena, odvrátila by zajisté od něho svou štědrou přízeň. Jeho postavení u vyslanectví — i to stalo by se nemožným. Pomyslil na společnost, ve které žil, na kruh těch lidí, kterými do jisté míry pohrdal, ale kterými byl přece spojen tisícerou páskou stejných zvyků, stejného způsobu života. Je pravda — ti všichni přimhouřili by blahosklonně oči, kdyby učinil Luisu svojí milenkou, ale pohrdali by jím, kdyby ji učinil svou ženou. Neúprosně jasně zjevil se Leonovi další osud jeho v tomto případě. A láska, i ta by pozvolna míjela — jako všecko — ale boj o život, ten krutý boj, který dosud nepoznal — ten by zůstal. Tyto myšlénky hemžily se jeho mozkem, zatím co srdce chvělo se úzkostí o svá práva.

Dále ploužily se nad ním ty nekonečně dlouhé hodiny noční, v nichž cítil, jak je nitro jeho zmítáno dvojím sobě opáčným směrem. Hledal východiště z této vřavy, hledal slova spojujícího mocné přání chvějícího se srdce s chladným rozumem. Předsudek, předsudek! Opakoval si toto slovo již do únavy, ale pojmu, který jej byl ještě před několika dny upokojoval, v něm neshledal.

Kdyby chtěl pojmouti Luisu za ženu, obrátil by se předsudek a to jen předsudek jedné třídy lidí, proti němu. On, silný muž, se před ním chvěl. A ji, slabou ženu, chtěl uvrhnouti v boj proti lidským zákonům, v boj proti hanbě! Tato myšlénka udeřila v mozek jeho jako bleskem — zaplašil ji rychle, byla mu příliš krutou. Znova vykouzlil si představu mladé bytosti Luisiny, viděl její vzdávající se oko, cítil teplá, vřelá, jej objímající ramena, cítil znova, jak se malé ruce její nechtěly spustiti rukou jeho, jak jej za sebou vtahovala na stupně vedoucí k bytu jejímu. Při této vzpomínce spadla s něho veliká tíha — krev jeho počínala varem žilami prouditi, zaproudila k mozku, zahnala z něho trudné myšlénky. Usnul konečně krátkým, horečnými sny protkaným spánkem;

Když se druhého dne probudil, stálo slunce již vysoko na obzoru. teplé paprsky sluneční vnikaly v jeho komnatu — a jemu se zdálo, že

vnikají i v jeho mozek, nočními myšlénkami utýraný. Povstal, přistoupil k oknu, vyhledl ven na jasně modrou oblohu. Otevřel okno a vdechl do sebe čerstvý vzduch ranní, prosycený vůní rozvíjejících se květů, páchnoucích k němu ze svěží, zelené zahrady pod okny. Jak mátožně přepjaté jevilo se mu pojednou vše, čím se předchozí noci trýznil. Vždyť ona ho milovala — tepny jeho bušily, cítil, že jsou malou součástí tam té velké tepny života, chvějící se probuzeným jarem. Ona ho milovala — zmar té lásky byl by příliš velkou bolestí pro ni. Což měl nyní již právo, mysliti na zmar té lásky? Jak tonoucí stébla chytil se této myšlénky; nechtěl ji více pustiti, všechny ostatní chtěl jí zapuditi. A jaké bude jeho jednání dnešního dne? Nevěděl, nechtěl mysliti, díval se jen ven, v to plně probuzené jaro, ve kterém se všechno pomyšlení na trapný vnitřní boj zdálo býti jako pohádkou.

Zazvonil. Jean po chvíli vstoupil, nesa na stříbrném podnosu pánovu ranní čokoládu a pokloniv se svým krotce potměšilým způsobem, podával zároveň list pro něho došlý.

„Od barona!“ zvolal Leon. „Co as píše?“ A když zanikl komorníkův slídivý krok, rozevřel rychle list baronův. „Drahý příteli!“ psal baron. „Pamatujete se, že jste to Vy, který jste mi kdys poradil, abych se oženil. Byl jste to Vy, kterýž jste mi vykreslil tak charamantní obrázek rodinného štěstí. Byl jste to Vy a proto také — ode dvou dnů jsem zasnouben se slečnou Amalií Zdeborských. Ona je andělíček a rodiče její jsou poctiví, roztomilí, srdeční lidé, ovšem trochu bourgeois — ale vše to jsou pouhé předsudky. Byl bych šťasten, Leone, úplně šťasten, kdyby — Ale což potřebuji Vám o tomto „kdyby“ vykládati! Prokažte mi přátelskou službu — sdělte „jí“ to — sdělte jí to co možná šetrně. Věřte, je mi úzko, vzpomenu-li, jak to bude na ni působit. Kdyby nebyla ta druhá tak roztomilá, krásná a dobrá, nenalezl bych nikdy síly k tomuto kroku. Ale Vy jste měl pravdu: člověk musí míti dosti síly, aby neobětoval chiméře povinnosti štěstí své — celé životní štěstí! Kladu na Vás těžkou tu úlohu — sdělte jí to! Já sám k tomu odvahy nemám. Ale Vy — Vy vše zmůžete. Zmůžete, aby se ta nebohá chovala v mezích slušné konvenience a aby byl zamezen všechen skandál. Je mi úzko. Ale prosím, upozorněte ji šetrně na to, že by každý eclat mohl sice zrušiti mé štěstí, ale že by i ji ve společnosti učinil nemožnou! Můj zlatý příteli — psal bych Vám do nekonečna, ale není toho třeba — Vy vše dovedete! Prokažte mi tuto službu a buďte navzájem přesvědčen o neskonalé vděčnosti i oddanosti, jakou k Vám povždy chovati bude

Váš vděčný

Bubna.

P. S. Jak bych byl šťasten, kdyby byla tato záležitost již vyřízena — jaká by se mne spadla tíha!“

Leon odhodil psaní, zasmál se a zamumlal: „Pěkná to úloha. Starý blázen — než, nikoli, snad rozumný člověk! Ale proč používá právě tohoto významu? A zrak jeho utkvěl na jediném slově listu „Chiméra povinnosti.“ Každý z nich pokládal cosi jiného za chiméru. Prošel několikráte jizbou, pak dal se optati, smí-li vstoupit do komnat tetinných.

Paní Jella z Herivertů seděla u malého, perletí vykládaného psacího stolku a odkládala právě péro, když Leon vstoupil. Ranní šat z měkké bílé látky objímal v malebných záhybech její postavu a kolem úst i očí sídlel výraz malé mrzutosti — výraz, který se změnil ve lstivý, chladný úsměv, když Leon vstoupil.

„Co tě ke mně vede v tak ranní hodinu, Leone?“ ptala se tiše.

„Mám vám cosi sdělit, teto!“

„Cosi pěkného?“

„Nikoli!“ řekl tiše se svraštěným obočím.

„I já tobě musím cosi sdělit, také ne pěkného,“ odvětila paní Jella dlouze.

A jeden podíval se druhému ve tvář. Kdo počne dříve mluvit? Oči obou křižovaly se v nejistém pohledu. Konečně paní z Herivertů pohodila odhodlaně hlavou a řekla chvatně: „Píšu hraběnce Maltenové. Zde čti!“

„Drahá sestřenko!“ četl Leon. „Lituji, neskonale lituji, že Vám na opětovaný dotaz Váš stran mladé té švadleny nemohu dáti zpráv příznivých. Nechci se o nedůtklivé věci té šířiti, ale bylo by mi líto, kdybyste si pro laskavou mysl svou ulovila tou věcí velkou nepříjemnost. Luisa je lehkovážné stvoření, chování její a celý způsob života je takový — ne, nemohu Vám raditi, abyste ji přijala pod svou ochranu.“

Leon nečetl dále. „Nechtěla byste mi vysvětliti, co to znamená?“ ptal se chvatně.

„Jak naivní otázka — je jí třeba? Nesčíslněkráte jsem již pravila, že se nikdy do záležitostí tvých plésti nebudu. Avšak tuto mi dovolíš. Bylo mi velice nepříjemno, když mi Jean za mnohých oklik a vytáček sdělil — Můj Bože, jaká to neprozřetelnost, Leone, ukazovati se s takovým tvorem veřejně na ulici, v noci — bůh ví kde — jaká neprozřetelnost!“

„A co má s tím činit hraběnka Maltenova?“ ptal se Leon dále, pominuv tetinu výtku jen trpkým trhnutím rtů.

„Ah — ty ovšem nevíš. Ostatně není třeba více šetřiti tajemství. Sensitivní stará hraběnka chtěla děvče přijmout za — bůh ví — snad za dceru, nejméně za neteř. Luisa je nemanželským dítětem bratra jejího Karla Eduarda Maltena.“

„Jeho dcera!“ zvolal Leon a tvář jeho pokryla se smrtelnou bělostí. „Jeho dcera!“ A mezi ním a mladou dívkou jako by se tím slovem vztyčovala nepřekonatelně vysoká stěna.

„Netropte si ze mne žerty, to nesmí být pravda!“

„Hle, působí to na tebe jako rána hromová.“ A paní Jella usmála se klidně. „Ano je to pravda — to malé lehkovážné děvče je dcerou jeho i bývalé komorné jeho matky. Věru naše modrá krev neztrácí se nikdy zcela, ani ne v takovémto úplně nezákonném potomku. Vždy mi byla mluva toho děvčete nápadna, její pohyby, její způsoby — měla tak cosi — A tys ani nevěděl, jak aristokratický vkus vlastně máš, Leone!“ A paní z Herivertů smála se zase jednou upřímně.

„Vám je toto vše k smíchu, teto?“ zašeptal po drahné chvíli Leon.

„Mám proto plakat snad já?“

Leon neodpovídal. Jeho dcera — jeho dcera — opakoval si tiše.

Pak jasně vzpomenul přítele z mládí, toho šťastného, světáckého hraběte Maltena, který uměl život píti jak šumící sklenku šampaňského. „Nesmíme brát ženy příliš vážně a život také ne.“ Do včerejšího večera, ba až do tohoto okamžiku dával Maltenovi za pravdu a za pravdu dával mu i ten celý život, jaký dosud znal. Ale nyní — „On se jen vždy usmíval a co povstalo z toho jeho úsměvu?“ Tak řekla včera Luisa. Zjevila se mu utýraná dětská postava, malé děvče, zoufalé ve věku, kdy svět se má jeviti jen v záři blahých nadějí.

„A právě s takovou zlobou, jakou jsem pocítila, když se řinula krev z nelítostné pěsti otčímovy, právě s takovou zlobou vzpomněla jsem tehdáž na usměv vznešeného onoho pána, svého otce.“ Tak byla řekla dcera Maltenova. Zmatek v jeho hlavě se pojednou osvítil jak ostrou září. Cítil, že musí býti v tom celém zmateném světském zařízení jistá pevná mez, která ohraničuje, kde nastávají práva člověka jednoho a kde nastávají práva člověka druhého. Jest to pevná mez spravedlnosti, při které nalézá každý člověk svého strážce, vlastní svědomí.

„Učinilo to takový dojem na tebe, Leone, ztratil jsi řeč?“ ptala se synovce svého paní z Herivertů.

„Ah — co by se asi stalo, kdybych svedl dceru hraběte Maltena, skutečnou comtessu Maltenovu? Kdybych nemohl napraviti tento skutek, jsa sám vázán?“ ptal se Leon tiše, jako by se tázal sebe samého.

„Jaká to zvláštní otázka, Leone?“ Paní z Herivertů zvedla hlavu a pohledla kosmo na svého synovce. Ode dlouhých let poprve se jí zdálo, že tento pobledlý mladý muž s tou unaveně skloněnou postavou, s tím zimničně svítícím okem, stojí hluboko pod ní. Kam poděl se chladný jeho klid, kam jeho všem imponující ironie?

„Hrabě Malten,“ řekla po chvíli, „ten byl ještě kavalír z dobré staré školy, nepatřil ani mezi nás, mezi tu drobnou malou šlechtu, která se již neštítí spojení s kruhy občanskými!“ A paní Jella vzdychla zhuboka. „Je to právě pro tebe štěstí, Leone, že tato malá švadlena není comtessou Maltenovou. Jinak hrabě byl by tě nejméně vyzval — a v podobném případu, znám tě — vím, že jsi si vědom pravého point d' honneur.“

„A že bych nastavil své čelo jeho zbrani a že bych se dal zastřeliti jako zvěř,“ dokončil větu Leon.

„Ano toť možné; ale jak se věci mají, k čemu vůbec o tom mluvíme?“

„Jaký směšný paňác, ověšený cáry lživých předsudků, může býti toto vaše point d' honneur,“ zvolal Leon rozhorleně.

Výraz ve tváři paní z Herivertů byl do té chvíle úsměvný, po zlostně vyražených slovech Leonových zjevil se na tváři její výraz udivení.

„Já ti věru nerozumím, Leone; jaká to zvláštní slova!“

„Ach nepřišlo vám nikdy na mysl, teto, že Luisa není tím vinna, že má neštěstí býti dcerou hraběte Maltena? Nepozorovala jste nikdy, že se mladé té dívce kladou nástrahy, necítila jste v sobě nikdy povinnost chrániti ji?“

„Aj, jaký to zvláštní nápad — a tys nějak rozčilen — což stal

se ti nějaký malheur?“ Úsměv na rtech vznešené dámy stával se téměř cynickým.

Leon pohleděl úkosem své tetě ve tvář — jak mu byla v této chvíli odporna! „Fi!“ zasyčel mezi sevřenými rty a oči jeho sršely blesky nevole. „Fi teto, tak daleko sahá vaše závist, vaše nepřízeň k vlastnímu pohlaví, že nad ní zapomínáte vší spravedlnosti. Vy jste věděla, že je opuštěna, vy jste věděla, kým ona je. Ale nikdy nestřežila jste ji slovem. Viděla jste to hladké, skluzké místo, ale nezvolala jste: „Pozor, zde klesneš!“ Ale nyní, kdy myslíte, přisámbůh, kdy neprávem myslíte, že se tak stalo — nyní, kdy dáváte víry zlému proti ní důmnění — nyní jste hned pohotova s odsouzením. Věřte, nikdy nebyla mi ještě tato nejhorší skvrna na ženské povaze, ta nespravedlivost ku vlastnímu pohlaví tak protivnou, jako v tomto okamžiku.“

„Ah, ah Leone, že jsi se nestal kazatelem. Ale zapomínáš vší galanterie k dámě a své tetě. Omlouvám tě; pozoruji, do jaké míry jsi rozčilen.“

Paní z Herivertů nechtěla být uraženou, hovor tento ji příliš bavil; po chvíli vložila ruku na rameno Leonovo a optala se ho důvěrně:

„A jaké to vlastně bylo — zdá se, že je konec. Ty odjíždíš do Berlína, tys ji nechal — anebo snad budeš mi chtít namluviti, že cnost její zvítězila nade vším?“

Leonovy rozrušené tahy počínaly se uklidňovati a na tváři jeho zavládl starý chlad. Boj jeho byl dobojován.

„Hleďte, teto, řeknu vám cosi, co vám bude nepochopitelné. Napadlo mi, že je to špatnost zlomiti útlý čistý květ, že je to špatnost, nemáme-li záměr vetknouti jej sobě na prsa, nositi jej po celý život. Co byste tomu řekla, kdybych chtěl nositi tento květ, neb lépe bezobrazně řečeno: Co byste tomu řekla, kdybych chtěl Luisu učiniti svoji chotí?“

„Jaký to nápad, ty mne děsíš, Leone“ — zvolala paní z Herivertů. „Mohl bys býti tak nerozvážný?“ Ale po chvíli zahleděla se Leonovi v kamenně chladnou tvář a dodala s úsměvem: „Nikoli, máš sama sebe příliš rád, nezkalíš si celý život takovou romantickou směšností! Nikoli, nikoli, tak daleko to nesahá.“

„Máte pravdu, nesahá to tak daleko!“ odvětil Leon a paní z Herivertů ani nepozorovala, jak bolestně se hlas jeho při tom chvěje. „Nesahá to tak daleko, díky výtečnému vychování vašemu.“

„Odjedeš v příštích dnech?“ ptala se paní Jella po delší pomlčce. Leona vytrhla tato otázka ze smutného snění.

„Odjedeš do Berlína?“ opakovala paní Jella svoji otázku.

„Nikoli — či ano.“ A bleskurychle vzňal se v Leonovi záměr, o kterém neměl ještě před hodinou ani potuchy. Cítil, že musí to smutné, chladné prázdno, jaké v něm nabývalo převahy, čímsi vyplniti; cítil, že by mu bylo nyní nemožno tráviti dny svého života v tom městě, ve ve kterém chtěl žíti v záři její mladé lásky.

„Odjedu do Berlína na několik dní — pak — byl mi nabízen úřad v nově anektovaných zemích našeho mocnářství; přijmu jej. Chci se vrhnout v práci, ona nejlépe dává zapomínat a pak — doba lásky ve mně minula — snad nadejde doba ctižádosti.“ A po chvíli dodával

spěšně: „A nyní, teto, napište staré hraběnce jiný list. Je to dobrá stařena, Luisa nalezne u ní útočiště. Je mi lehčeji, když vzpomenu staré Maltenové.“

„Zvolna, zvolna!“ zvolala paní z Herivertů a pak dodávala: „Ach, nech mne o tom přemýšlet.“ A paní Jella přemýšlela, divila se sama sobě, že zlá slova synovce jejího nezůstávala na ni bez účinku, napadlo jí dokonce, že by byl měl zemřelý hrabě Malten cosi pro to děvče učinit. Vzpomněla, že jsou pro ni nyní dovedné ruce mladé švadleny nepotřebny. Stará Maltenova měla by radost, kdyby děvče do domu svého přijmouti mohla. Ale tu napadl paní Jellu již zase úzkoprsý strach.

„Ale mysl toho děvčete tíhne patrně k dobrodružnosti,“ řekla tiše k Leonovi. „A kdyby se později stala odporučení mého nehodnou — Je tu potřebí rozmyšlení, můj milý Leone — a nelze se mi podati té sentimentalitě, v jaké plaveš ty!“

„Mám pro vás novinu!“ odvětil jí na tato slova Leon chladně. „Snad tato učiní sentimentalnější i vás — baron Bubna zasnoubil se přede dvěma dny s Amalií Zdeborskou.“

Oči paní z Herivertů utkvěly zděšené na tváři Leonově a teprve po drahné chvíli prodrala se jí z mramorově zbledlých rtů slova:

„To není pravda! Toť nemožné, nehraj se mnou tak hrozně, Leone!“

„Je to pravda, teto. Dnešního rána dostal jsem od Bubny list, v němž mi to sám sděluje.“

Postava paní Jelly se hrozivě vzpřímila, z očí jejích sálaly blesky divoké zloby. „A je-li to pravda,“ vzkřikla, „překazím ten sňatek, stačí jediné slovo, já je promluvím, a bude po všem. On nesmí být již šťasten s jinou, já tomu nechci.“

„Vy to jediné slovo nevyřknete, teto!“ řekl Leon úsečně. „Slovo jediné a ztratila byste také to jediné, co ještě máte. Považte, co by řekla ta slušná vaše společnost, kdybyste ji donutila mysliti, že byl Bubna vaším milencem. Dosud nemusila to určitě vědět a nevěděla to tedy. Bylo tak pohodlné, navštěvovati vaše plesy, vaše concerty. Ale jediné vaše slovo — skandal byl by veřejný, konvenience, tato vaše nejlepší slepá přítelkyně, musila by otevříti oči. Mstila by se — jenom na vás.“

Paní Jella stála tu dosud vzpřímena; cítila, jak jí hořká chuť zloby stahuje hrdlo, ale cítila také, jak slova Leonova kladou kol toho hrdla železný řetěz, který ji ukovával k tomu jedinému pojmu, před nímž se dosud kořila jako před modlou, — k pojmu všemocné společenské convenience. Jak hrozně mstila se nyní tato její modla na ní samé!

Postava její sklesla jako sama v sebe. Chtěla vzkřiknouti, ale zvuk hlasu neprodral se z polootevřených úst. A pojednou cítila jen bolest a cítila, jak je bezbranná, ubohá proti této. S tichým dušeným vzlykotem klesla na svou lenošku.

Tvář její s pevně sevřenýma očima vypadala pojednou jako tvář mrtvoly a Leon pocítil s tetou útrpnost. Což to nebyl on sám, který radil baronovi, aby jednou ranou přeťal pouto k ní jej vížící?!

„Upokojte se, teto!“ řekl hlasem konejšivým. „Nedejte na sobě znát bolesti; nejlépe ztrestáte toho, který vám ji způsobil, tím, že mu ji neukážete. Hleďte, máte před sebou úlohu, obelstit všechny ty, kteří

se budou na vás dívati okem škodolibým. I vám bude pomoženo. Nic věčně netrvá, ani láska ani bolest pro ni."

Paní z Herivertů mlčky přikývla a pak zůstala nehybně seděti, upírajíc oko tupě do prázdna. Dlouho bylo v komnatě ticho, nerušené ani slovem. Malovaní, k věčně stejnému úsměvu zakletí amorkové na stropě jejího boudoiru nepřestávali se usmívati, pastýři a pastýřky ze starého sevreského porculánu u stěn nepřestávaly se ukláněti ve stejné vždy půvabnosti, i ten mnohokráte se opakující vzor květnatého koberce pod nohou paní z Herivertů neměnil se a ona pojednou záviděla bezcitnosti věcem neživotným. Vše bylo tu, jak bývalo — jen nuda uletěla a na její místo přišla bolest, srdce zžírající bolest.

Dlouho svíjela se paní z Herivertů v mukách dosud neznámých, dlouho podléhala jejich hořkosti, jež jí vyplňovala mysl tak docela, že v ní pro nic jiného místa nezbylo.

„Hleďte se zabývati něčím jiným!" promluvil k ní konečně její synovec. „Vraťme se k dřívějšímu hovoru našemu. Hleďte, ta mladá dívka trpí, strádá jako vy, i já strádám, teto — ale my oba — my oba nejsme tak hodni soucitu jako ona."

„Ona trpí, strádá, jako já." Tato slova ozvala se i v mysli paní z Herivertů, když pomalu povstala, když přisednuvši ku psacímu stolku, roztrhla list určený hraběnce Maltenové, když počínala psáti jiný. „Ona trpí, strádá, jako já." A z první zažité kruté bolesti počínal jí v srdci vykvétati pocit dosud nepoznaný, pocit soucitu.

„Zde list. Maltenova ujme se děvčete!" řekla paní z Herivertů zvolna. „Ale ty neopouštěj mne nyní tak zcela, Leone. Jsem tak rozechvěna, tak nešťastna, buď ty mou rozvahou, neopouštěj mne — jinak — nevím, zdali bych měla síly udržeti se v mezích —"

„Konvenience!" dořekl trpce Leon. „Ano, teto, neopustím vás, vždyť jsme spojenci, jsme oba otroky té jedné hrozné vládkyně a ona obemyká srdce nás obou, to vaše, aby nevykřiklo zlobou, to mé, aby se nezachvělo pocitem šťastné lásky."

Když odcházel, sklonil se Leon poprve od dlouhých let nad malou ruku své nyní tak malomocně plačící tety a přitiskl na ni, přijímaje z ní psaní hraběnce Maltenové, své rty.

* * *

Nad Vltavou choulily se mraky a šedá mlha splývala nad řekou jejíž vlny v ocelově matné barvě ubíhaly dál. Luisa seděla u okna malé své komůrky, seděla tu nehybně, ruce její spočívaly nečinně v klíně, oči její byly neodvratně upjaty na jeden bod, na ten úzký práh, za kterým byl Leon zmizel.

„Zmizel — odešel na vždy! Odešel na vždy!" zašeptala její ústa, ale srdce dlouho nechtělo chápati smysl těch slov, až pozvolna ona slova vnořila se bolestně i do něho, jako by v ně byla vřezána tupým nástrojem. A vše to, co byl mluvil, vše, čím sám sebe byl obviňoval — slova, chladná slova, z nichž chápala jen tolik, že v něm bylo cosi silnějšího té jeho lásky. Zahleděla se v tu dalekou oblohu podmračného dne.

Tam byla šeď a v ní se to choulilo, ulétalo v dál. Poprve hleděla s tupou resignací na to ulétání a přece se jí zdálo, že tamto ulétá, mizí štěstí, radost, vše, co v žití toužně byla čekala. Šedé mraky vše zahalí, vše zdusí — lehají na duši, na srdce, které nikdy, nikdy již se nezhojí. Nikdy! Tupě myslela na tu ještě dalekou pouť a nyní pojednou chápala, co dosud nikdy pochopiti nemohla, chápala, že sestárne. Položivši hlavu na skřížená ramena, myslela: „Všude šedá, lhostejná beznadějnost — k čemu dále žít?“ — Zapomínala, že se to na obloze kupí šedá oblaka jarního dne, že znovu slunce vysvitne a bude svítiti na tu dalekou její životní pouť — že je dosud v jaru života, že je cesta daleká a že kdesi v úkrytu musí zkvésti milé kvítko útěchy i pro ni.

Udušeno.

Novelka od Sofie Podlipské.

Byla svatba majora Molinského ve výslužbě a slečny Adely Šimonové v Týnském chrámě.

Major byl statečný padesátník se zardělým dobrosrdečným obličejem, ona dvacetidevítiletá štíhlá dívka v plném rozkvětu líbezné krásy. Ženich zářil štěstím; nevěsta byla klidna a zamyšlena, šla k oltáři se sklopenýma očima. Družičky a mládenci následovali ve svatební výborné náladě a pak přicházeli rodiče nevěstini. Ti vypadali skoro mladistvě v porovnání s nastávajícím zetěm. Matka nebyla posud padesátiletá, otec o nějaký rok neb dva pouze starší. Oba bývali a byli posud krásným párkem. Vzali se z lásky.

Ze čtyř dcerušek byla Adela nejstarší a vstupovala také první do stavu manželského.

Rodiče doprovázeli ji k oltáři s uspokojením, že bude zaopatřena. S nesplněnými nadějemi ve sňatek dceřin z lásky, jakého jim bylo dopřáno, již doúčtovali. Tu lítost již si byli odbyli. Co blížila se třicítka věku Adelina, bylo jim spustiti se takové naděje a tento rozumový sňatek byl jim vítán. Těšili se velmi, že Adela přijala majorovo nabídnutí a s dobrou myslí se zasnoubila. Znalať starého vojína od svého dětství a důvěřovala mu z celého srdce. Býval druhdy tanečníkem její matky v době mládí. Pak býval často Prahy vzdálen. Když byl dán do výslužby, zvolil si Prahu za bydliště a hledaje ženu připadl na Adelu.

Dokud byl ve službě, nechtěl vázat k sobě ženu v nepokoji vojenského života. Ale nyní toužil po klidném a příjemném domácím krbu, po někom, s nímž by mohl rozmlouvati, s kým chodit na procházku, kdo by mu zval a uctil hosti v domě. Adela byla vzorem hospodyňky

a spolu mistryní konversace. Uměla dobře poslouchat, vypravoval-li někdo a nikdy nenamítala vypravujícímu, že to a to již několikráte od něho slyšela.

„Co je z toho?“ myslívala si při tom. „Ať to povídá zas a zas. Mohu mezi tím na něco jiného myslit a probouzet se vždy při jistém odstavci, abych svědčila a se divila. Neb jemu tím působím radost. Tím je vždy něco získáno.“

S tím smýšlením zasnoubila se Adela majorovi. „On potřebuje společnici a později snad ošetřovatelku,“ pravila k sobě. „Mně je třeba pro někoho žít a někomu se věnovat.“ Zdálo se jí to tak jednoduché, že se bez rozmýšlení stala ženou majorovou.

O zaopatření ani jí nešlo. Bylať pianistkou, dávala před provdáním hodiny a krom toho mohla počítati na trochu jmění po rodičích. Ale sestry její také neměly posud vyhlídky na vdávání a tu zdálo se jí, že by bylo přece jen výhodou, míti krom otce ještě jednu mužskou podporu v rodině.

Řekla tyto své důvody majorovi upřímně do očí a jemu se velmi líbily. Zcela rozumné bylo to tak. Ovšem život má ještě jiné poklady na rozdání a člověk touží po nich tak dychtivě. Ale co platno? Násilně vydobýti jich nelze.

Molinský byl velmi znám v Praze a Šimonovic měli velký kruh přátel a známých, Adela pak byla považována za krasavici posud kvetoucí. Kostel byl tedy přeplněn obecenstvem, jehožto ženská větší polovice se obdivovala bělostnému atlasu, krajkám, závoji a květinám svatebního obleku, kdežto mužská polovice rozjímala o tom, je-li muži prospěšno anebo na škodu se oženit a co z toho má neb nemá.

Major znal dobře takové myšlénky svých spoludruhů a odpovídal k nim, kráčeje pevným krokem k oltáři, vítězným pohledem svých velkých bledě modrých očí. Tyto pohledy pravily: „Však já vím, koho jsem si vyvolil.“

Ženich a nevěsta již klečeli a osudná přísaha byla vyměňována.

Mezi obecenstvem ozýval se diskretní šepot jako lehký šelest padajících kapek na kamení.

„A jiného muže již nemohla dostat ta krásná dívka?“ ptala se malinká, nehezká, stará slečna své sousedky v kostele. Tato byla dobře známa u Šimonů. Zvali ji často a podporovali ji, měla-li toho zapotřebí ve svých poměrech.

„Vidíte, slečno, nemohla,“ odpověděla. „Nikdo se jí nehodil. Vždy byly nějaké překážky. Přece žijí Šimonovic tak společensky. Bývá tam hostů plný dům. Mladí pánové mají tam přístup.“

„To je nepochopitelné,“ divila se ubohá tazatelka, žijící v ústraní a oddaná s resignací ve svůj osud. „Snad měla nešťastnou lásku někdy,“ vyzvídala dále.

„Vím jistě, že ne. Mně řekla nedávno ještě před zasnoubením, že neví, co jest láska, že nikdy nedostala zamilovaného listu. A mne by nepřelhávala. Nemá k tomu příčiny.“

„Což jsou muži slepi?“

„Ach, ne, ne. Ona líbila a líbí se velmi. Ale, jak vám, slečno, povídám. Někdy je to jako uděláno. Říká se, že je osud slepý a láska

je také slepá. To je přece známo. Což Adeliny sestřičky, ty měly již každá nějakou známost a Helenka vystřídala dokonce tři. Ale žádná posud není nevěstou. To Bůh ví, že nemají štěstí. Přece jsou všecky hezounké, třeba žádná Adele se nerovnala. — — Tak, již je po všem. Již jsou svázáni navždy.“

Byl šumot a hluk. Svatební průvod vyšel z pochmurného nitra starého chrámu na denní světlo lednového masopustního odpoledne. Staré náměstí lesklo se ve sněhové ozdobě. Soumrak ohlašoval se modravě šedým nádechem a lehounkým vynikáním srpečku měsíce před první čtvrtí, rudým osvětlením přízemních místností kaváren a obchodů.

Adela pozdvihla sklopenou krásnou hlavu k nebi a cosi jako lítost bodlo ji u srdce. Ale major vzal ji kolem pasu, zdvihl ji do kočáru jako pírko. Smál se na hlas a ona usmála se též. Povoz letěl s nimi zběsile ku předu.

* * *

„Jak pravím, jsi u nás jako doma, hochu drahý. Přicházej jen hodně často. Čím častěji, tím líp. Nepřijdeš-li dlouho, budu se hněvat. To ti povídám.“

Tak major pravil k nadporučíku Pátkovi. Byl to syn jeho zemřelého přítele. Major neviděl ho od jeho dětství. Teď překvapil jej osmadvacetiletý krásný důstojník návštěvou. Byl právě do Prahy přesazen a nedávno dostal major zprávu o úmrtí jeho otce, která jej velmi dojala. V tom dojetí překypoval mu cit a byl by synovi rád pomyšlení učinil.

Ona srdečná slova promluvil major, když Pátek byl na odchodu; Adéla musila ovšem také mladého přítele manželova pozvati. Důstojník vděčně slíbil a odcházeje podíval se na paní majorovou se zvláštním výrazem. Sama nevěděla, jak měla tomu pohledu rozuměti.

Poroučela se novému domácímu příteli, když odešel a pak byla velmi zaražena.

Když zůstala o samotě s Molinským, ptal se jí: „Nu jak se ti líbí ten Alfred? Není-li to krásný hoch? Věru, je otci podoben jak jsem to jakživ neviděl. Jako jeho neměl jsem žádného kamaráda v lásce.“

Adela ptala se, čím byl otec Alfredův, kde žil, kde spolu se seznámili a nechala si to dlouze a široce vypravovati, při čemž na pohled klidně háčkovala.

Ale v ní dělo se při tom něco, čeho nikdy nezakusila až posud a nač dokonce již nebyla počítala ve svém živobytí.

Alfred učinil na ni takový dojem, jako posud žádný muž, dojem, na jaký za prvního mládí s tlukoucím srdcem čekávala před každým plesem, když k němu se zdobila, před každou vycházkou, aniž se ho dočkala. Byl to ten dojem, o kterém snívala tak, že zůstala vždy chladna, blížil-li se jí jiný muž. Odmítala mnohé nápadníky, čekajíc stále neústupně na toho pravého. Ale ten nikdy nepřišel. Potom náhle prohlásila dosavadní svůj názor o lásce za pošetilost romantickou a přestala nejen doufat, ale i věřit v takovou lásku. S tímto změněným názorem provdala se za majora.

Již byly tomu tři měsíce, co byla provdána, a jedinou chvíli toho

posud nelitovala krom tehdy na okamžik, když vyšedši z kostela do kočáru vstupovala. Neb major měl lásky hodnou povahu. Nebyl to blouznílek, byl naopak prosaický, někdy trochu prudký, slyšel rád jen sebe mluvit, ale to rozumné Adele nevadilo. Pravila k sobě, říkala matce a přítelkyním, že jest úplně šťastna, že toho ani neočekávala v té míře. Ale nyní pojednou to zachvění celé bytosti, to rozbouření srdce a všech nervů, to omámení myšlének! Takové si to myslívala. Tak představovala si lásku a ona ji vždy míjela, až teď ji přepadla. Teď, když před ní uzavřela na všecky zámky svůj osud.

Avšak, nikoli, nechtěla tomu věřit. Styděla se. Vždyť již nebyla tak mladá. Byl to pouhý nesmyslný nápad. Zasmála se teď hlasitě nějaké anekdotě, kterou hovorný manžel její vypravoval a prve zamlklá rozněcovala teď hovor, aby zapomněla.

Ale major vypravoval nyní, co dávno znala a myšlénky její byly volny. Vzpomněla, že Alfred právě tak vypadal, jak si myslívala od útlého mládí muže, jehož jediného by mohla milovat. Tak určitý měla o něm obraz a pro tu určitost právě nemohla se mýlit: byl to on.

Major usínal někdy uprostřed rozmluvy. Také toho večera náhle umlkl a usnul.

Adela podívala se naň, jak spal a trochu chrápal, na jeho všední obličej a cosi vykřiklo v ní: „K tomuto muži jsem navždy vázána. Co jsem to učinila!“

Náhle zarazila se. Bránila se, zápasila.

Ráno připadalo jí to vše jako trapný sen.

Alfred byl pozván na neděli k obědu u nich. Adela si přála, aby se nedostavil. Ale přišel. Toužila, aby se jí jevil směšným, aby jej shledala hloupým neb surovým. Nadarmo. Byl, jak jen kdy o něm snila, vážný a mužný, duchaplný a humanní.

Bohudíky, že dovedla se klidně tvářit, že chovala se vlídně a přece lhostejně jako ke komukoli. Jeho záhadný pohled změnil výraz. Teď mluvila z toho pohledu úcta.

Tak, první zkouška byla odbyta. Adela oddychla si, když odcházel. Ale major zval jej úsilovně, aby přicházel každou neděli.

V jejím nitru nastal krutý boj. Těšila se nesmírně na tu neděli a ptala se, co asi procítil při prvním s ní setkání; ale hned zase kárala se pro ty myšlénky a přála si, aby již byl zamilován do jiné. A ubohý major nic netušil; vypravoval své dlouhé zpomínky a anekdoty a byl rád, že se zdá, jakoby jim někdo naslouchal a neměl Adele dokonce za zlé, dávala-li mu převrácené odpovědi.

Ano, pro Adelu nastala doba tuhých vnitřních zápasů. Bylo to, jako by v ní zápasily dvě rozdílné bytosti. Jedna z nich litovala majora a brala jej v ochranu proti té druhé, jež podlehala kouzlu lásky. Hájila jeho práva, obdivovala se jeho prostosrdečnosti, nenáviděla druhou tu bytost, která od něho s nechutí se odvracela, usínal-li mezi hovorem, býval-li hodně prosaickým, smával-li se, kde nic k smíchu nebylo. Ta silná Adela cítila dokonce lásku jakousi mateřskou k starému manželu a usnul-li, zastínila před ním lampu, podstrčila mu pod hlavu podušku. Ale pojednou probudila se Adela druhá a ona odskočila od spícího

manžela a žalovala na svůj osud. Spěchala do vedlejšího pokoje, klekla u okna, vzdychala a plakala.

Jaro probouzelo se, měsíc putoval jasným nebem, provázen velkou jasnou hvězdou. Ach, kdyby byla ještě svobodna bývala! Jak byla by ssála do duše to, co k ní se sklánělo s jasných nebes, jak byla by blouznila a snila a na něho myslila, jenž se jí zdál býti povýšen nade všemi lidmi. Kéž byla by naň počkala!

* * *

Majorovic měli rozkošný příbytek na konci předměstí. Byl to starý rokokový dům se zahradou. Major jej zdědil po strýci a dal jej zřídit, když se oženil. Nic na světě nebylo roztomilejšího. Tam bylo možno šťastně žít. Také přispíval ten pobyt mnoho ku štěstí mladé paní v první době jejího manželství. Byloť v tom domku i v zimě plno půvabu a ona těšila se na jaro, jak ještě na nic se nebyla těšila. Teď bylo jaro zde. Ach, jaké jaro! Byloť to pozdní jaro jejího života, jaro záhubné a bouřlivé. Chtěla se uspokojiti již navždy s klidnou jesení a teď ji volalo jaro v nový nevítaný život, v novou trapnou mladost

Byl první jarní den v neděli. Poprve bylo možno obědvat v zahradní síni přízemní do zahrady otevřené širokými skleněnými dveřmi. Po obědě major ulehl si trochu k odpolednímu spánku a vybídl svou ženu i Alfreda, aby se prošli zahradou.

Váhavě uposlechla Adela toho vyzvání a snažila se vypadati jako matrona, když s Alfredem do zahrady vyšla. Oba mluvili o jaře, o té zahradě se starými stromy, bádaly po prvních poupatech na křovinách a hledali fialky.

Žamlčeli se při tom na delší chvíli. Až nenadále řekl Alfred: „Milostpaní, když jsem vás spatřil poprve, byl jsem divně dojat. Bylo mi, jako bych vás byl viděl někdy, snad ve snách. A vy? Řekněte mi, jaký dojem učinil jsem na vás?"

Sebrala veškeru sílu duševní a řekla s přirozeným přízvukem: „Velmi dobrý. Však víte dobře, že činíte na každého dobrý dojem, ale nestaňte se proto ješitným a nechtějte, aby se vám pochlebovalo. Tím bylo by vše zkaženo." Usmívala, smála se teď a dívala se po fialkách, našla nějaké, vykřikla radostí a zvolala: „Tyhle ty musí dostat Molinský." S tím běžela stezkou k zahradní síni, vrazila tam a probudila úmyslně spícího důvěřujícího manžela. Podala mu fialky a přiměla ho, aby se procházel s nimi zahradou.

Po odchodu Alfredově manželé vrátili se do své zimní jídelny. Major byl vesel a hovorný a nic, pranic netušil, co v mladých ňadrech ženiných bouřilo. Později klidně usnul. Teď věděla tedy Adela, že byla navzájem milována, právě jak o tom snila z mládí a jak později přestala věřiti, že to jest ve skutečnosti možno. Se slastnou závratí odevzdávala se té myšlénce a chvílemi jásala v duchu, že alespoň poznala ten božsky krásný, vznešený cit. Ale hned zase hrozila se: „Vždyť je to zrada! Tam spí ten ubohý dobrý člověk a věří mi jak jen své matce věříval. Což není ani trochu prozíravý, podezřivý, žárlivý? O, kéž by prohlédl, co mu hrozí." — V tom se však zarazila a pravila si s pláčem tichým

a oddaným: „Ne, nic mu nehrozí. Ale mně samé nejen hrozí neštěstí, nýbrž již je zde.“

Bylo zde opravdu. Alfred, jenž jindy přicházel k Molinským v neděli, přišel po oné neděli hned příštího dne.

Byl vesel až k rozpustilosti. Miloval jak posud nikdy a nepřemítal, co by z toho mělo být. Proč by byl přemítal? Vždyť posud nedělo se nic zlého. Někdy jen si myslíval; „Jaké by to bylo štěstí, kdyby major byl otcem Adelinym! Jak měl bych ho teprv hodně rád.“ Jindy dokonce vmýšlel se do toho tak, že zapomněl, že major je manželem štíhlé půvabné, mladistvé Adely.

Přicházel k Molinským každý den, ale choval se tak, že nic nebylo závadného v tom poměru a jednou, vzav Adelu za ruku, řekl jí vlídně, bratrsky: „Milostpaní, buďme přátely, chcete?“

Ona chtěla, byla také veselá a oddala se tomuto štěstí bez výčitek. Trvalo to, jak dlouho jen bylo možno. Trvalo to celé jaro. Vše bylo jasno. Zahrada kvetla, ptáci zpívali. Major smával se celou čtvrt hodiny svým vlastním vtipům. Ale známí a přátelé dívali se na tu důvěrnost mladých lidí s podivnou tváří. Rodiče měli úzkostlivý, soucitný výraz v očích, sestry Adeliny byly žárlivy, že nadporučík jim více pozornosti nevěnuje než Adele. Vyznamenával tuto tím neprozřetelněji, poněvadž mu dosud svědomí ničeho nevyčítalo.

Ale sebe větší neprozřetelnost Alfredova nebudila v manželovi ani stínu podezření. Jakou minulost měl ten major, že žádná zkušenost jej nevarovala? Měl zkušeností dost. Ale nikdy se nad nimi nepozastavil a potom nikoho sám neklamal, tak že mu nenapadlo, že by mohl býti oklamán. Stalo-li se mu to přece, byl li okraden na příklad, smál se tomu dlouho, jakmile ho přešla zlost. Zradil-li, pomluvil-li jej někdo, zahuboval „Darebáctví!“ ale za chvíli na to nemyslil. Celkem byl však dosti ušetřen toho trní života.

Adela nemohla jinak, než býti hluboce dojata touto povahou. Aby do majora byla zamilována, bylo arci nemožno, ale zarmoutiti takové prosté srdce bylo ještě nemožnější.

Major patrně věřil, že poměr mezi ní a Alfredem byl pouhým přátelstvím, a dával to zřejmě na jevo. Měl se přesvědčiti, že sebe klamal? Ale vášeň znovu bouřila v Adele: „K čemu takové odříkání? Nade všecko je láska. Ta je od Boha. Potlačiti, udusiti ji je hříchem proti přírodě. Je to předsudek, šosáctví, zbabělost, chabost. Molinský bude šťasten i s nějakou jinou obsluhou a společností. Ale zde jedná se o dvě duše, o neskonalé blaho dvou lidí pro sebe stvořených anebo o jejich neštěstí.“

Adela tonula. Neměla více síly odolat hlasu vášně. Nevěděla co namítat. Vždyť bylo to pravda, co ona děla.

Ale posud nepromluvil Alfred. Až jednou to vytrysklo z jeho srdce a pravil jí totéž s horoucími slzami.

Podivno však. Najednou našla odpověď a řekla: „Byla by to špatnost, Alfrede. Prosím vás, dejte se přesadit, rozejděme se.“ Pak uprchla mu zas jako tehdy s fialkami a všecka udýchána probudila majora ze spaní. Alfred nepřišel za ní, ale odešel, nerozloučiv se s majorem.

Šel domů a psal Adele. Byl otřesen slovem špatnost, a psal jí, že nechce špatnost, že jí nabízí své srdce, svůj dům, bude-li to možno i svou ruku, že se dá přesaditi jinam, a že ji vyzývá, aby ho následovala.

„Nuže, proč ne?“ volala, křičela vášeň. „Proč nésti svévolně pouto? Toť byla by zbabělost vůči předsudku.“ Ale jiný hlas odpovídal rozhodně: „Není mi to možno. Nikdo mne nenutil do sňatku a co jsem na sebe vložila, ponesu. Kdyby Molinský mne byl zklamal, mohla bych smlouvu s ním zrušit, ale on je lepší, než jsem kdy myslila. Kdybych jej opustila, neměla bych pokojné chvíle.“ Vášeň však namítala: „Teď nebudeš také nikdy více pokojná, budeš nešťastna. A také Alfred bude nešťasten.“

Bouře zmítala duší mladé ženy. Konečně psala Alfredovi: „Děkuji za vše, co je poctivé ve vaší lásce. Přijala bych vaše nabídnutí, kdyby mi nebránilo jedno a to je, že Molinský věří v naše čisté přátelství.“

Na ten lístek nedošla odpověď a major lámal si hlavu, proč Alfred se nepřišel rozloučit, když byl přesazen.

Ale Adele div se srdce nezlomilo, že nic již o něm se nedověděla ani to, jak přijal její rozhodnutí. Vše bylo skončeno, udušeno, ale bol byl bez konce, ten nebyl udušen.

Lidé si o tom ještě šeptali. Viděli, jak bídně vypadala a rodiče tiše se rmoutili — každý pro sebe, neb ačkoli jakživi neměli tajemství žádného druh přede druhem, vědomí o dceřině neštěstí skrývali si navzájem.

* * *

Ale čas léčí přece a když za dva roky Adele chlapeček se narodil, byly již utlumeny poslední plaménky, jež z udušeného žáru ještě časem vyšlehávaly.

Roky míjely.

Pátek byl také ženat. Měl několik dětí. Byl prý velmi šťasten. Sestry Adeliny provdaly se všecky tři v jednom roce.

Pak býval celý zástup vnoučat u Šimonů. V letě přicházelo to všecko do zahrady k majorovům a major smával se nápadům a hrám dětským, div se nezadusil. Měl zvláštní dar celou tu drobnou chásku hodně rozdovádět. Adela měla pak co činit, aby tu mladou krev zkrotila.

Po letech uviděla jednou Alfreda zas když přes Prahu cestoval. Tu navštívil majora a stiskl Adele ruku tak, že ucítila, kterak jí odpustil, ač bylo-li co odpustit. Žil šťastně a ona též.

Zdaž byli by mohli šťastněji žít? Oba myslili, že ano. Ještě, ještě to bolelo a po rozejití obapolném zbýval jak na ní, tak na něm stín zádumčivosti, který dlouho se nechtěl vyjasnit. Konečně zmizel přece a přátelství mezi manželem a manželkou bylo u Molinských stále vřelejší a vřelejší. Byli nejlepším důkazem, že jest přece možno přátelství mezi mužem a ženou. U Molinských rozvinovalo se a když major zemřel sedmdesátiletý, zůstavil vdovu upřímně truchlící.

Sedávala pak v zahradě na zamilovaném místečku s nádhernou vyhlídkou ku Praze, dumala, probírala minulost, a tu budíval se někdy také ohlas bývalé, umlčené vášně. Ptávala se pak někdy sama sebe, k čemu byla ta oběť celého života, komu tím se prospělo. Počítala, co

bylo zmařeno, ztraceno, jak mohlo vše býti jiné a posud jak mohla šťastna býti, kdežto nyní truchlila o manžela, jemuž byla více ošetřovatelkou než ženou. Ale hned si odpovídala, že nemohla jednati jinak, a zdaž by byla šťastna bývala s vědomím, že vášni obětovala povinnost? — Jistě by si teď stale vyčítala, že se prohřešila na tom dobrém Molinském.

Zas ubíhal čas a mladý Molinský, syn Adelin, dospěl. Žila pouze v něm a již netázala se více, k čemu přinesla oběť celého života.

Sen na Valdštejně.

Na Valdštejně staré hvozdy šumí,
koupajíce koruny své v slunci,
o Valdštejně, starém pustém hradu.
Ale Valdštejn neprobudí ze sna,
dřímá dále bez hnutí a tiše,
pne se mostem nad úvalem lesa,
tmí se spustlý nade srázem skalin;
jenom kostel, jemuž v dlouhá okna
prsty sosen lehce na sklo bijí,
s bílou kaplí v stínech lesa svítí
jitřní září . . .

V měkké svěží trávě
v stínu kaple sedí starý mistr;
štětec volně vypadl mu z ruky,
a on sedí, tiskne hlavu v dlaně,
jakby v dumách utonul byl duší,
jakby mocí rozumět chtěl písni,
kterou šumí kolem lesy staré.
Kroky náhle vytrhly jej ze sna,
pozved oči.

Úzkou stezkou k němu
poutník mladý vyšel ze tmy lesa,
zahalený v plášti. Líce bledé
o bolesti, o sklamání mluví,
ale v pevných rysech bledé tváře
přírody se divá snoubí síla
s jemným kouzlem, které vlíbá božství.
Na nekryté hlavě vlas se čeří,
pod čelem dvě velké oči snivé,
tajuplné jako horské vody,
planou, nevíš, vzdorem víc či láskou.

Překvapený povstal starý mistr,
o dva kroky zděšen couvl zpátky;
také poutník stanul blízko kaple,
a tak tiše stáli proti sobě.

„Ty jsi Jan!“ řek' chvějně mistr starý,
„Jan, jenž snil a trpěl, kázal v poušti!
Mnohý den již v dlaň tu tisknu hlavu,
čekám, až se vyhoupne mi z duše
obraz tvůj, by zachytil jej mžikem
štětec mdlý na bílé stěně kaple,
marně čekám ... A teď sám jdeš ke mně ...“

— Nejsem Jan — děl poutník. Při tom trpký,
matný úsměv prošlehl mu na rty.

„Kdo jsi tedy? Pověz!“ Poutník mlčel.

Potom pravil: — Pravdu děl jsi, mistře,
já jsem Jan, má noha bloudí pískem,
kolem kol se nesmírná poušť šíří,
bez života, bez pohnutí, smutná,
vidím ji a ještě víc ji cítím
plnou hrůzy ve svém vlastním srdci,
kde to pálí. Napínám zrak v dálku
vidinami spitý, který tuší
velké příští, volám — kolem ticho,
poušť je hluchá, volání mé marné
bez ozvěny v daleku se ztrácí ...
Zemdlen padnu na písčité pláni,
která vsáká moji krev i slzy,
ale za mnou přijde zástup celý,
mrtvá poušť se zahalí zas květem,
a přes moji lebku s vlahým větrem
přijde máj! ...

A poutník hlavou kyna,
kráčel dále ...

„Zůstaň, divný muži,
kam tvé kroky v žáru slunce spějí?
Zůstaň, zůstaň!“

Pousmál se poutník:
— Jan tvůj musí dále parnou pouští.
Cíl můj hrad je, na dvou hrotech skalních
začernalých bělavé zdi svítí. —

„Trosky!“ řekl stařec.

— Můj to život!
A již dral se dále lesní stezkou,
mistr za ním v pohnutí se díval,
jeho tvář si vrýval ve svou duši,
až mu zmizel v šerých lesa stínech.
Potom zvedl pohozený štětec,
počal v kapli malovati Jana.
Slunce plálo. Valdštejn tiše dřímal...

Ant. Klášterský.

Alfred Lord Tennyson.

Locksley Hall.

Přel. Dr. F. Krsek.

Nechte mne zde, braši, chvilku — ještě záhy ráno jest;
nechte — a když bude třeba, lovčí trubka dej mi zvěst!

Toť to místo — zas jak druhdy kulíkův zní vůkol hlas,
přes Locksley Hall vřesovištěm letmo prchá kalný jas —

přes Locksley Hall, který v dáli na písčitou shlíží pláň
a ty temné vlny, jimiž bouřlivá se vzdouvá sláň.

Mnohou noc tam z toho okna zřel jsem, divným sněním jat,
na velkého Oriona, an jde zvolna na západ.

Mnohou noc jsem v kypré páře Plejad viděl jemný třpyt,
jakby do stříbrné sítě ohnivé kdos mušky chyt.

Zde tím břehem chodě prosnil mládí vznešený jsem květ
se vším tím, co plodí doba, s kouzlem skrytým v bájích věd.

Za mnou věky spočívaly, úrodných jak rolí lán —
já jsem přilnul k přítomnosti, v níž dob příštích slib je dán.

V budoucnost tu ponořiv se, pokud lidský stihne zrak,
světa obraz s divy všemi zřel jsem, jež v něm vzejdou pak.

* * *

Z jara čermáčkovo hrdlo plnějším vždy nachem plá,
z jara čejka čtveračivá chocholičku čerstvou má;

z jara pestroleskiý holub barev živost mění víc,
z jara mysl jinochova snadno letí lásce vstříc.

Tenkrát bledé měla líčko — chudé za tak mladých let;
na každém mém hnutí visel s němou péčí její hled.

„Sestřenko má Anny (děl jsem), mluv a pravdu znát mě nech —
k tobě, sestřenko, věř, tíhne bytosti mé všechen běh.“

Nachu záblesk zbarvil čelo i tu její bledou tvář,
jako v severní jsem noci růžnou vídal vzpláti zář.

Obrátila se — jí ňadry náhlé bouře zmítal ruch,
v temnu hnědých očí svitl jitra šerem její duch.

„City své jsem (vece) kryla, v bázni majíc bol a klam —
strýče, máš mne rád? — dí slzic — já tě dávno ráda mám.“

Láska chopila sklo času, v žhavé ruce třásla jím —
lehce padal zlatý písek, lehce každá chvilka s ním.

Láska vzala žití lýru, mocně sáhla do strun všech —
struna „sám“ se rozzvučevši stichla v jemné hudby dech.

Mnohé jitro na vřesině slýchali jsme hučet mláz —
její šepot vesny kouzlem zrychloval mých tepen ráz.

Na vodách jsme mnohý večer zřeli vážné lodi dlet —
nám se duše v jedno slily, když se retu dotkl ret.

* * *

„Ó, má neti s mělkým srdcem! Ó má Anny, má ne dál!
Ó ty smutný, smutný vřese! Ó těch pustých, pustých skal!

Falešnější než lze myslet, falešnější než lze pět,
otcovy ty's hrozby loutkou, otrokyní planých cet.

Mám ti štěstí přáti . . .? Znala's mne a přec pak duše tvá
na nižší se cit a srdce vrhla horší než mám já.

Tak se stane — v nízkost jeho klesat budeš den co den;
jemného co v tobě, zhrubne, s ním bys cítit mohla jen.

Jaký manžel, taká žena — teď je hrubec mužem tvým;
sprostý jeho mrav i tebe dolů stáhne hrubstvím svým.

Ty mu budeš, až v něm ztichne první vášně bujná směs,
dražší trochu kůň než jeho, málo víc než jeho pes.

Hle, ty ztuplé zraky: nedbej, vínem-li snad zpity jsou —
běž ho zlíbat — vždyť ty musíš — vlož mu ruku v ručku svou!

Pán snad zemdlen — mozek jeho myšlením je zmožen as:
bav ho jemnějším svým vtipem, lej naň lehčí mysli jas!

Odpoví ti na to, čemu snadno rozumět se dá —
lépe věru, abych svojí rukou byl tě zabil já.

Lépe, bychom byli mrtvi, zbaveni těch srdce běd,
ve vzájemném obejmutí němě spjati naposled!

Kletba budiž světa řádům, na mládí jež páší hřích;
kletba světa lžím, co živou pravdu kroutí v klamech svých!

Kletba formám zlým, jež vládu přírody nám berou ctnou;
kletba zlatu, v jehož třpytu hlupci nízká čela pnou!

Dobře jest, že žehrám . . . Méně kdybych nehodnou tě zřel,
víc bych miloval tě nežli kdo kdy ženu v lásce měl.

Jsem to šílen, vnitř že pěstím, co jen v trpký zrá mi žal?
Ven to z ňader vyrvu, třeba s kořenem bych srdce rval . . .

Nikdy — byť i věku mému taký počet let byl dán
jako staré voditelce v hejnu krákoravých vran.

Čím se těšit? Rozdílením dojmů vlastní duše snad?
Lze mi dělit ji a jak jsem znal ji, hodnou mít jen rád?

Znal jsem jednu — po té veta! Slast byl její hlas a dech.
Jednu znal jsem — pohled na ni budil hned i lásku všech.

Mám ji rád mít jako mrtvou, že mne ráda měla kdy?
Nikdy neměla mne ráda — láska láskou trvá vždy!

Těšit . . .? Tím i ďábel zhrdá! Pravda v pěvce slově zní,
strasti korunou že strastnou upomínka lepších dní!

Zhub svou paměť, nevěrnice, ať to nezkusí hruď tvá
v zasmušilé, mrtvé noci, déšť kdy do střech šlehává.

Jako pes, on honí ve snu; a ty tupě ke zdi zříš,
kde se noční světlo kmitá, kde stín těká níž a výš.

Přijde ruka, ukazujíc tobě zpitý jeho klid,
siré lůžko tvé a slzy, tvé jež zraky budou lít.

Uslyšíš pak „Nikdy, nikdy!“ šeptat klamných roků zjev
a v tvé uši z nedohledné dálky zavzní divný zpěv;

a zrak jeden s láskou starou na tvou úzkost bude zřít —
obrať v lůžku svém se, obrať — zdřimni opět v sladký klid!

Příroda pak potěší tě, až se ozve něžný zvuk —
život čistší žití tvého — ret, jenž svlaží žár tvých muk.

Útlý sok můj dá ti klidu: zvítězí mi dětský smích,
dětských prstů tlak mne jemný vzdálí prsou matčiných.

Dítě otci nehodnému získá též i něžnost tvou —
tvé jsouc zpola, zpola jeho, hodno bude obou dvou.

Já tě vidím starou, mělkou, — vhodně k povrchnosti tvé —
s vetchou hrstkou zásad vtloukat v mladé srdce dcerky své:

Cit je vůdce nebezpečný — nebylo to jinak s ní:
ona zkusila to sama . . . Zhyň v tom sebesnížení!

* * *

Žij si dál; níž klesni ještě — šťastna buď! — Však což pak já . . .?
Činným budu, nebo schřadne zoufalostí duše má.

Co mám počít, když v dni tyto padl jsem jak losu míč?
Na všech dveřích zámkem zlato — zlatý otvírá jen klíč.

Kol všech dveří lidstva tíseň, přeplněn je každý trh . . .
Mým nic nežli duše v hněvu — nač bych nyní já se vrh'?

Rád bych byl tak zemřel klesna někde v zemi nepřátel,
kdež kol šiků dým by kroužil, střelby hřměním vzduch se chvěl.

Avšak peněz cinkot zléčí ránu, jižto cítí čest:
národy jen na se vrčí, reptajíce každý v pěst.

Mohu-liž tu žít jen v trudu? V dřívější stav dám se zas:
Kéž mi z hloubi cit ten vyrve divuplný otec čas!

Nech ať cítím bujný tepot, v boj co sílil duši mou,
dní a žití svého bouři když jsem uzřel před sebou;

když jsem s bouřnou touhou přál si příštích věků mocný ruch
jako chlapec, který prvně opouštívá otce luh

a jda v noci cestou šerou chvátá dál a dále v před,
až, jak hrůznou zář, zří světla londýnská se nebem stkvět.

Duše jeho před ním bouří letmo k cíli blíž a blíž;
on tu, v světlo dolů shlédna, stojí v davech lidstva již:

Muži bratří, muži práce, stále nově klidíte;
všechno dosud setbou pro to, co má vzrůst ze setby té.

V budoucnost jsem ponořil se, pokud lidský shlédne zrak:
obraz světa i vše divy zřel jsem, jež tu vzejdou pak;

já zřel nebe plné ruchu, zřel jsem loďstev čárný běh,
v červáncích jak zboží vzácné rozvážejí v korábech;

ryk jsem slyšel plnit nebe, odkudž děsně dštila krev,
národův jak onde válčil v modrém vzduchu lodí zjev;

šírým světem v dáli svištěl jižních větrů chvatný pal,
ve výši pak v třesku bouře různých kmenů prápor vlal;

až pak ztichly války bubny, polní vlajky vzaty zpět
v shromáždění lidstva všeho, v spolku, jímž se sbratří svět.

Pak tu zdravý rozum začne ctihodné své vlády den,
zemi zákon všespolečný mírně uspí v sladký sen.

Tak jsem jásal, v mou než duši šlehl vášně žhoucí blesk,
ochromiv mi srdce v ňadrech, zkaliv očí jasný lesk —

očí bystře vnikajících v řádu všeho změť i kal:
věda jde, však zvolna — zvolna jen se plíží dál a dál.

Zvolna hladový lid kráčí, jak kdy lev se krada blíž,
pase po koms, který dřímá za ohněm, jenž zmírá již.

Přec však věřím, v proudě věků rostoucí že kráčí cíl,
s postupem že sluncí zvýší též se lidské duše díl.

Ten, kdo z nadějí svých mladých nesklidí si žádných žní,
co má z toho, mladým-li vždy tlukem srdce v hloubi zní?

Věda jde, však moudrost váhá — na břehu zde váhám já;
ve prach zvětrá jednotlivec, ale svět vždy více má.

Věda jde, však moudrost váhá; v odpočinku svého klid
on si nese těžké srdce zkušeností smutnou syt.

* * *

Slyš, mí bodří kamarádi trubkou volají mne zpět;
těm by úštěpků byl terčem bláznovské mé vášně vznět.

Úštěpkův-li nezaslouží teď v tak vetchou strunu hrát?
Já se hanbím z duše hloubi, taký tret že měl jsem rád . . .

Slabost na slabost se horšit! Ženy radost, ženy žel —
od přírody slepá hnutí, do mělčejších dána těl:

Žena paobraz je muže; všechen cit tvůj proti mým
jest co voda proti vínu, luna bleskům slunečným —

aspoň zde, kde svět je nezdráv. Ach kéž já bych mohl dlít
tam v tom zářném Orientu, srdce mé kde začlo bít!

V mahrattské kde divé bitvě nešťastný můj otec sklán,
já pak, bídný osiřelec, k sobeckému ujci dán.

Neb vše zvyku pouta zlámat — bloudil bych v té dáli sám
od ostrova ku ostrovu až tam světla ku branám.

Nebe čisto, měsíc jemný — skvostnější tam hvězdný jas
v rajských skupinách tam palmy pnou své hlavy vzácných krás.

Nikdy nepřijde tam kupec, evropská ni vlajka s ním —
pták tam těká v hájích pestrých, poletuje nad skalím.

Sklání keř se těžkým květem, stromy shýbá těžký plod;
ostrovy tam rajské září v siném nachu mořských vod.

Tam as víc by bylo blaha než dá tento ducha let,
paroplavba, dráha z kovu, myšlénky, v nichž chví se svět.

Tam i vášně, pout již prosty, volně budou moci plát —
divou ženu sobě vezmu, jež mi zrodí temnou mláď.

S klouby z kovu, s tělem křepkým budou běhat, skákat v proud,
v běhu divou kozu chytat, zbraň svou v lesku slunce pnout,

po papoušcích budou hvízdat, skákat přes pramének třpyt,
ne však nad mizernou knížkou s matným okem tupě tkvít —

* * *

Blázne, opět snění, přízrak! . . . Vím, že slovy třeštím již;
vždyť i u mne temný divoch křesťanské je duše níž.

Já být v stádu nízkočelců — nemít slávy naší část —
znát, jak zvěř, jen nižší chtíče — znát, jak zvěř, jen nižší strast!

Být muž sprosté, divé ženy! . . . Jak bych v nebe, v slunce zřel
já, jenž všech jsem dědic věků, jenž vždy v předních řadách dlel?

Spíše chtěl bych, aby všechno lidstvo padlo v zhouby skon
než, by země tupě stála, jako měsíc v Ajalon . . .

Darmo nekyne ta dálka . . . Kráčejme jen vpřed a vpřed,
nechať v zvučná změny kola stále sahá velký svět!

Prudce zemské koule stínem kvapmo v mladších věků ruch:
evropských let padesáte líp než celý čínský kruh.

Matko Dobo (svéť jsem neznal!), přispěj, jak dřív, v život náš:
zrývej vrchy, stáčej vody, házej blesky, slunce zvaž! . . .

* * *

Oh, jak vidím, nezmizel z mé duše mnohoslibný hlas:
dávná zřídla nadšenosti vší mou myslí proudí zas

Jakkoliv se na dál stane — na vždy s bohem, Locksley Hall!
Pro mne tvé teď hvozdy zhyňte, pro mne tvůj teď krov se sval!

Od břehův-li přijde mračno, v černo halíc vřes i s rom,
před se pudíc různé vichry a v svém ňadru nesouc hrom,

déšt či sutky, sníh či oheň — ať jím mrští v Locksley Hall:
mocná k moři zvedajíc se bouře řve, a já jdu dál . . .

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti. Píše Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

apřel bych pokrytecky jeden z nejdůležitějších momentů našeho konviktského života, kdybych se trochu šíře nerozepsal o seminářské kuchyni.

Byla to vedle zimy věc, o které jsme nejčastěji resonovali. Bývá tak asi všude, kde vaří se společná strava pro veliký počet lidí — od trestnic, kde vyšlehuje vzpoura nejčastěji pro nějakou záležitost chudé kuchyně vězenské, až k refektáři nejbohatšího kláštera, jehož sebe bohatší tabule asi stěží bývá po chuti vždy a všem účastníkům.

Možná, že bych dnes mnohou výtku odvolal a již tehdáž pokládal jsem v hloubi srdce leckterou za nespravedlivou neb aspoň upřílišenou; avšak ostré kritisování všech seminářských opatření patřilo mezi námi jaksi k dobrému tónu a co dále vypravuju, jest pouze ohlasem oněch kritik, ať již správných či nesprávných.

Ráno měli jsme kávu s houskou. O jakosti kávy mluvili jsme jen s ironií a tradice o myši, malé obyčejné myšce, kterou jeden konviktista na dně svého hrnku utopenou nalezl a kterou jsem viděl vlastníma očima, udržuje se snad v semináři podnes.

Oběd skládal se z polévky, masa a příkrmu, buď z mouky, zemčat nebo zeleniny; k večeři byl nějaký pokrm téhož druhu. Oběd i večeři doplňovala dosti slušná porce chleba, kteráž musila sama posloužiti k ukojení hladu v těch případech, kdy jsme z osobní nechuti nebo demonstrativně z obecného usnesení nechali nedotknuto hlavní jídlo. Takovouto demonstraci prováděli jsme jednou důsledně několik týdnů za sebou proti vařenému zelí, které jsme mívali v určitý den k večeři — nota bene, ne snad s nějakým uzeným, nýbrž talíř pouhého vařeného, v řídké jíše plovoucího zelí. Náš představený si poprve demonstrace nevšiml; po druhé okusil zelí a prohlásil, že je dobré a zdravé; později nám již přísně domlouval a večer v oratoři četl nám s průhlednou tendencí životopis jednoho svatého, který aby bojoval proti žádostem těla svého, vybíral si nejhorší pokrmy a ještě je naschvál kazil nechutnými přísadami. Ale příklad svatého nenadchl nás k následování: demonstrovali jsme mlčky dále, až po čase nenáviděné zelí z jídelního lístku zmizelo.

Málo přátel měly také mrkev, hrách a čočka. Tu vždy odnášel Anton od stolu většinu talířů nedotknutých nebo jen s části vyprázdněných. On byl jediný, kterého naše stávky a demonstrace nemrzely; odnášelať si po nich jeho žena vždy spokojeně ze semináře plný veliký košík zbytků, neboť tyto náležely seminářským sluhům.

Za to zůstalo mu málo ve středu, v den všeobecně oblíbených špekových knedlíků. Vedle těchto a buchet měly nejvíce ctitelů koláče,

které bývaly v pátek večer. S těmi vyvinul se zvláštní obchod: Lehkomyslníci, kteří si chtěli opatřiti peníze na nějaké mimořádné vydání, prodávali své páteční koláče již napřed zámožnějším nebo šetrnějším soudruhům. Měli jsme pravé lichváře v tom oboru. Ti mohli pak v pátek nejen pojísti spokojeně své vlastní dva koláče, nýbrž odnášeli si ještě několik za pravou babku napřed koupených, nedbajíce lítostivých pohledů, jež hladoví prodavači na promrhanou lahůdku upírali. Oni lichváři těžili z lehkomyslnosti soudruhů, pro požitek přítomnosti nestarajících se o budoucnost; mnohý z těchto, který den před tím své koláče prodal směšně lacino, nebyl by je v pátek večer, kdy v plné svůdnosti své ležely před ním, přenechal za žádnou cenu. Přiznávám se, že jsem náležel k nejlehkomyslnějším. Stávalo se, že jsem prodal všechny své koláče na celý měsíc napřed jednomu z oněch lichvářů, který byl jinak mým důvěrným přítelem; ten pak po každé v pátek chladně a tvrdě jako Shylock brával oba mé koláče, zatím co já musel se spokojiti s pouhým chlebem. Jednou, abych si mohl koupiti něco k svačině, prodal jsem mu dokonce za tři krejcary všechny ranní housky na celý týden, tak že jsem pak snídal pouhou kávu. Můj soudruh, bera chladnokrevně, bez ohledu na mé laskominy, prodané mu pokrmy, byl ovšem ve formálním právu; ale každým takovým večerem, kdy jsem o suchém chlebě musel pohlížeti, jak si plnými ústy na koláčích pochutnává, stávalo se přátelství naše chladnějším a konečně spatřoval jsem v něm pouze lakotného a bezcitného sobce — rozešli jsme se docela.

Zvláštní jest, že i neděle s gastronomického stanoviska náležela mezi špatné dni. Mívali jsme v ten den k obědu bílou křenovou omáčku k masu a pak nákyp (rýžový, krupičkový nebo nudlový), což obojí mělo málo přátel, snad právě proto, že nám bylo imputováno, abychom v těch věcech spatřovali něco lepšího, nedělního, což jsme naprosto nemohli uznati. Ostatně, neděla byla pro nás vůbec málo příjemným dnem. Měli jsme sice celý den prázdno, ale jak jsme jej trávili! Dopoledne mše a exhorta na gymnasiu, odpoledne nešpory, při nichž jsme na kůru kostela Salvatorského zpívali latinské žalmy, nápěvů málo se nám zamlouvajících, mezi nimiž často mne ještě v upomínkách straší verš: „In exitu Israel de Egypto, domus Jacob de populo barbaro“ . . ., pak společná procházka za vedení p. prefekta městem a za město, většině z nás odporná a často v zimě a za pošmourných blátivých dnů vskutku nehrubě radostná, a konečně školní příprava — obyčejně dosti namahavá — na pondělí: to vše i s tou křenovou omáčkou a tím nákypem spřádalo se v jakýs těžký, ponurý, nevlídný stín, který mi dosud nepříjemně uléhá na duši, vzpomínám-li takové seminářské neděle.

Za to milovali jsme dni postní, zvláště pak suché dni, kdy vedle obvyklé páteční černé ryby byla ještě ve středu ryba smažená.

A slavnými dny byly svátky našich tří představených: nejnižšího — prefekta, vyššího — vicerektora, a nejvyššího — rektora. Rozumí se, že všichni tři byli kněži. Tu mívali jsme tak zv. „bene“: totiž malou hostinu s pečení a s pivem nebo i skleničkou vína.

Celkem byli jsme s kuchyní seminářskou rozhodně nespokojeni: s výběrem jídel, s přípravou, se vším. A vinu uvalovali jsme s polovice

na netečnost představených, s polovice na zištnost traktérovu. Zdravý tuk, jímž statné jeho tělo jen jen kynulo, pokládali jsme přímo za lup ukořistěný z našich vlastních těl. A přece nemohli jsme na pachatele náležitě zanevříti. Odzbrojoval nás právě tím svým sousedsky boubelatým zevnějškem: svou vysokou statnou postavou připomínal bodrého pantátu mlynáře starých zlatých časů a těžko bylo pocítiti opravdové nenávisti při pohledu do jeho okrouhlé, zdravě červené, usmívavé tváře pod sivými kudrnami, do bystrých modrých očí, z nichž probleskovalo čtveráctví. Rád s námi žertoval a přijímal s úsměvem i naše polohumoristické útržky, jakým byla na příklad parodie na známou národní píseň — náš traktér jmenoval se Skřivan: —

Skřivánek je malý pták,
nikdy nezahálí,
ve dne v noci šidí nás,
seminář si chválí.

Někdy, zvláště když jsme všeobecnou stávkou v refektáři demonstrovali, rozzlobil se na nás pořádně, ale hněv jeho netrval dlouho. Když zemřel, upřímně jsme postrádali jeho bodrého, veselého zjevu.

Kuchyně byla jediné místo v semináři, kde vládlo druhé pohlaví. Kolem ohromné plotny s objemným kotlem otáčely se tam jadrné postavy kuchařek a děveček s vykasanými rukávy a tvářemi horkem zruměněnými. Ale do těchto prostorů vnikaly jen kradmé naše pohledy pootevřenými dveřmi z refektáře. Jinak byly nám ty dvéře zapovězeny. Jimi procházeli jen sluhové přinášející nám jídla nebo někdy sám traktér; ženský kuchyňský personál však nepřekračoval jejich práh. Co bylo za tím prahem: kuchyně a byt traktérův ležely jaksi již mimo obvod semínářské klausury, venku v hříšném světě; měly také svůj zvláštní vchod a východ na zadním, zastrčeném dvoře semináře, z něhož se vycházelo na veřejný dvůr Klementina a odtud na Marianské náměstí nebo do Karlovy ulice. Do téhož dvorku byla také obrácena veliká okna refektáře a naproti měl byt světský „provisor“ seminářský.

Ale která hranice je nepřekročitelna všetečnosti a podnikavosti lidské? Protekcí nebo shovívavostí kuchyňského personálu zjednali si někteří konviktisté právě tudy podloudnou komunikací se světem zevnějším. Nechávali klidně fortníka střežit řádný východ semináře a vydávali se na nedovolené cesty do města zadem skrze refektář a kuchyňské místnosti. Bylo to arci nebezpečné a jednou došlo v té příčině k ostrému vyšetřování, jehož následkem bylo dokonce — pamatuju-li dobře — propuštění jednoho našeho soudruha z konviktu. Tuším, že byl usvědčen i z nějakých důvěrných styků s kuchyňskými vílami, o čemž se i jindy časem ledacos proslýchalo.

Jiný podloudný východ ze semináře vedl prostě některým oknem velkého refektáře, při čemž arci bylo třeba opatrnosti, aby takový zlodějský skok nevzbudil pozornost protějšího revisora nebo kuchyňského personálu. Ba, někteří nerozpakovali se, zneužíti samého kostela ke svým spádům, vykrádajíce se v příhodné chvíli z chodby druhého

poschodí na spojený s ní kůr chrámu Salvatorského, odtud pak dolů do sakristie a z té kostelem ven na ulici.

Avšak vrátím se na okamžik ještě k našim hmotným požitkům. Měly pro mne tutéž důležitost jako pro ostatní. Žaludek můj byl zdráv a dobré sousto mělo pro mne veliký význam. Ale jednou na delší dobu nastal ve mně rozhodný obrat. První podnět k němu dala marnivost. Soudruhové dobírali si mne časem pro tloušťku. Tuším, že jsem nebyl ani nápadně tlustý, ale z těch narážek ujalo se ve mně přesvědčení, že jsem neforemně tučný a že všichni lidé pohrdlivě a posměšně pohlížejí na mou vypasenou podobu. A mně byla právě tloušťka velmi protivna. Bylo to v době, kdy jsem již se zanícením pročetl spoustu básní a sám veršoval o překot. Jinocha ideálního a k tomu básníka nemohl jsem si představiti jinak nežli štíhlého a jemného. A hle! takto presentuji se světu jako pravý opak, jako otylý jedlík, jehož zevnějšek vypravuje pouze o nejhrubších požitcích hmotných. Pojala mě nenávist k vlastnímu tělu a ke hmotě vůbec. Začal jsem skutečně s tělem svým bojovati jako pravý askét. Přemáhaje úsilovně nutkání a choutky zdravého žaludku, ujímal jsem si den ode dne více potravy a to zcela soustavně s vytknutým cílem, že zponenáhla uvyknu své tělo na nejnutnější minimum pokrmu, a že vybavím do krajní možnosti svého ducha z pout povržené hmoty. Stálo mne značné přemáhání, zdržeti se první den úplného nasycení a ulehnouti s žaludkem neuspokojeným, ač v pultě lákala uschovaná od večeře buchta; ale za to jak povznešen jsem se cítil druhého dne prvním vítězstvím ducha nad tělem a s jakou pevností jsem si uložil toho dne ještě větší újmu! Hleděl jsem na tělesné požitky zcela jiným okem nežli dříve; rty stábly se mi pohrdáním, když jsem viděl chvat, s jakým soudruhové pospíchali k obědu; schválně loudal jsem se hodně pomalu a když si pak ostatní vybírali porce největší, počkal jsem do posledka a nedbale vzal si zbylý talíř, z něhož jsem pak pojedl jen několik lžic. Tak jsem pokračoval i třetí a čtvrtý den a konečně pátého dne dovedl jsem toho, že jsem v poledne jedl s hladovým žaludkem jen jako ptáček a večeře vůbec se nedotekl. V odměnu byl mi hrdý pocit triumfu nad mrzkou hmotou; připadalo mi, že celá moje bytost je volnější, čistší, ideálnější a všechny mé myšlénky vznášely se od prachu zemského vzhůru k jasným, vznešeným vidinám. Ale ach! na zejtří stal se náhlý obrat.

(Pokračování.)

Paříž: Větrné mlýny na Montmartru.

Některé vzpomínky na Paříž.

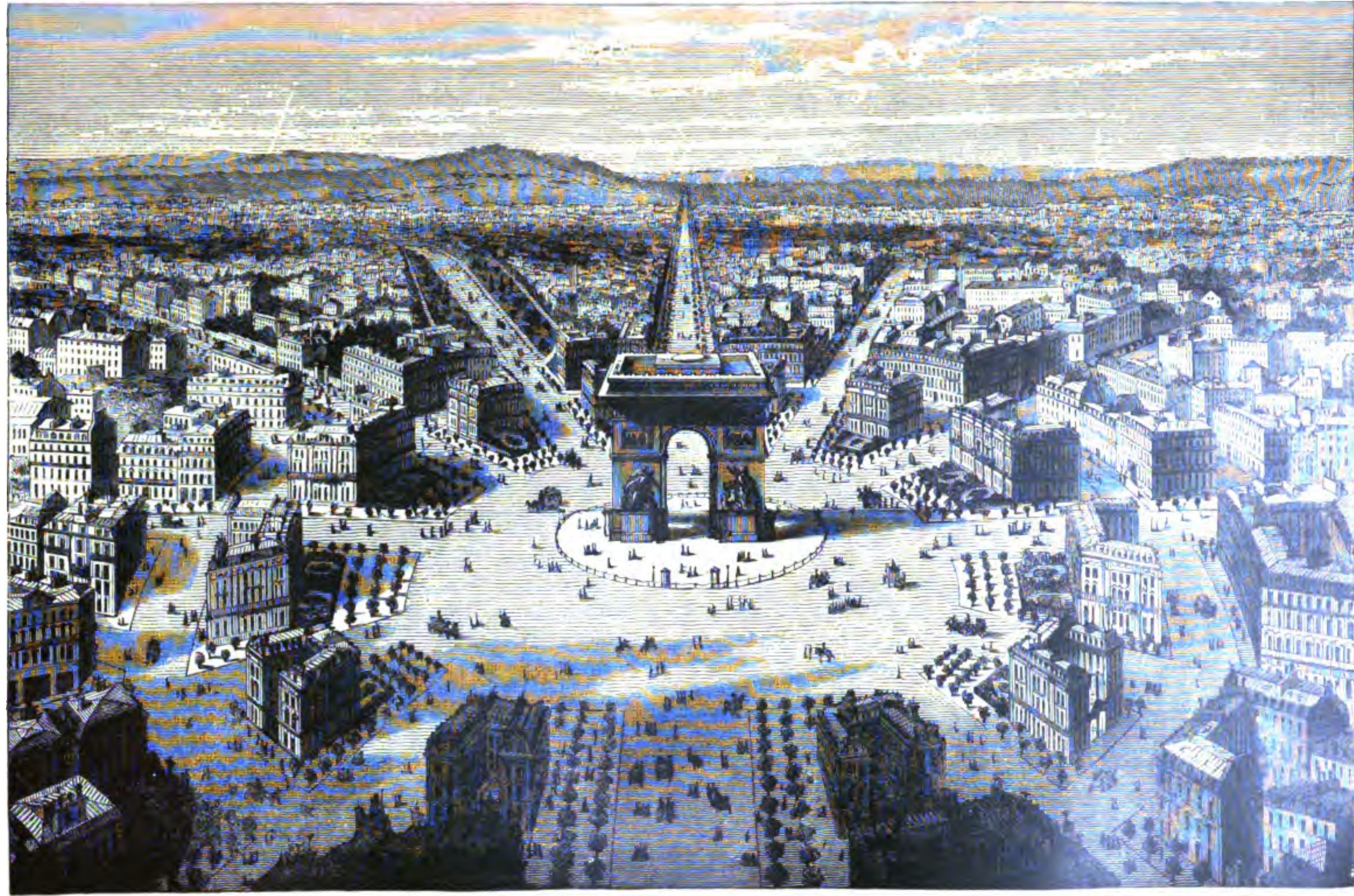
Napsal Dr. Ladislav Haškovec.

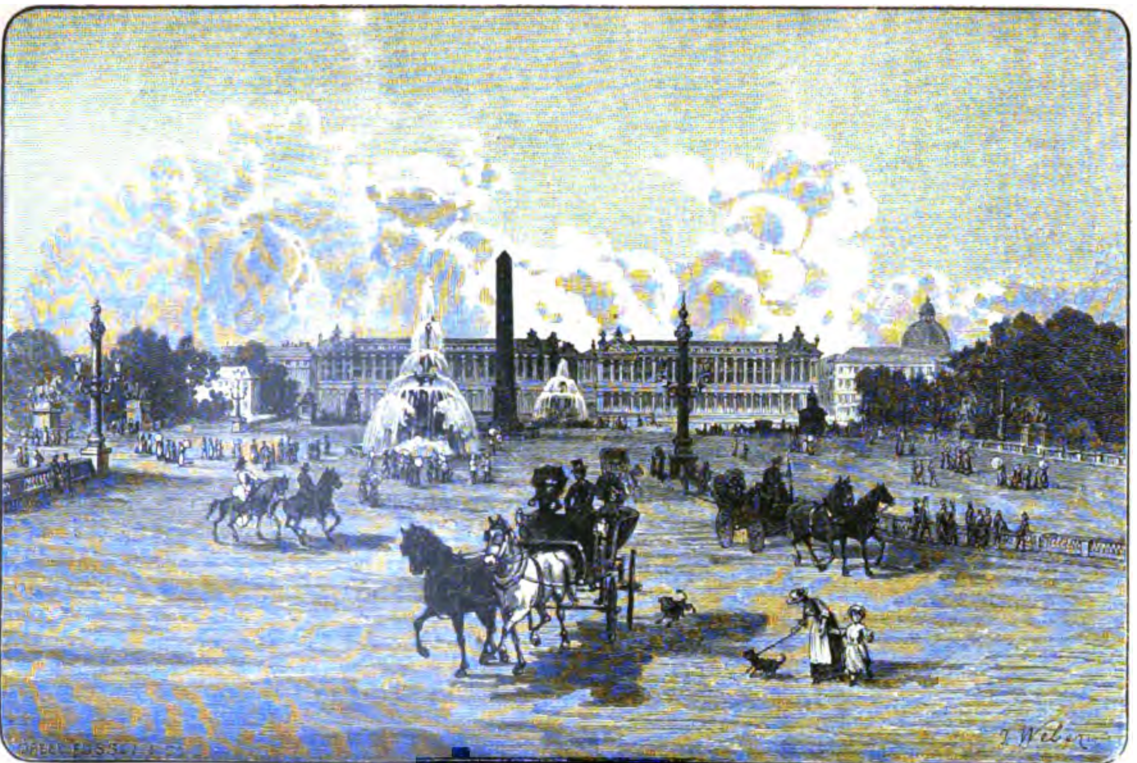
echci podati celkový obraz a dojem veleměsta na Sekvaně a jeho života. Netroufal bych si ani na úkol takový. Jak těžko nastíniti třeba jenom ten ustavičný, ohlušující šum a shon, který do pozdní doby noční neustává v ulici pařížské! A jaké množství mocných dojmů hrne se na vás, když pohlížíte na velikost a krásu tohoto města; když pozorujete jeho věčně čilý život, v jehož společenském a uměleckém ruchu, bohatství a chudobě, rozkoších, útrapách a vášních obrážejí se všechny snahy, touhy a chtíče dnešního lidstva; když projdete se nádhernými ulicemi, kde v neustálém tom hřmotu a pohledem na veškeren ten půvab a lesk jde vám až hlava kolem a zajdete si dále k obvodu města do malých zdánlivě klidných ulic, kde se vám však naskytuje dosti ještě nových dojmů a popudů ku přemyšlení . . .

Zachytím z roje pařížských upomínek pouze některé, jak mi právě přicházejí na mysl.

* * *

Paříž: Place de l'Étoile.

Paříž: Place de la Concorde.

Většina čtvrtí pařížských má svůj zvláštní ráz.

Veškerá vyšší učiliště nalézají se v bývalé čtvrti latinské. Vypravuje se mnoho o „quartier latin“ a namnoze slyšíte o ní přehnané báchorky. Bývalá čtvrť latinská zaujímá dnes v jedné z nejstarších částí města po levém břehu Sekvany, — v podobné poloze, jakou má asi naše Staré město s Josefovem, — prostoru od Jardin du Luxembourg k Jardin des Plantes. Jest to čtvrť výlučně studentská. Ale jako změnila se dnes celá zevnější tvářnost její, tak i bývalý život ustoupil životu modernímu. Onomu věnuje Murger ve svých „Scènes de la vie de Bohême“ jakousi posmrtnou vzpomínku. Dříve neprotínaly quartier latin dva nádherné boulevardy, jako dnes boulevard St. Germain a boulevard St. Michel, aniž stíraly starobylý ráz čtvrti té široké, nové ulice jako Rue des Ecoles, rue Monge a jiné.

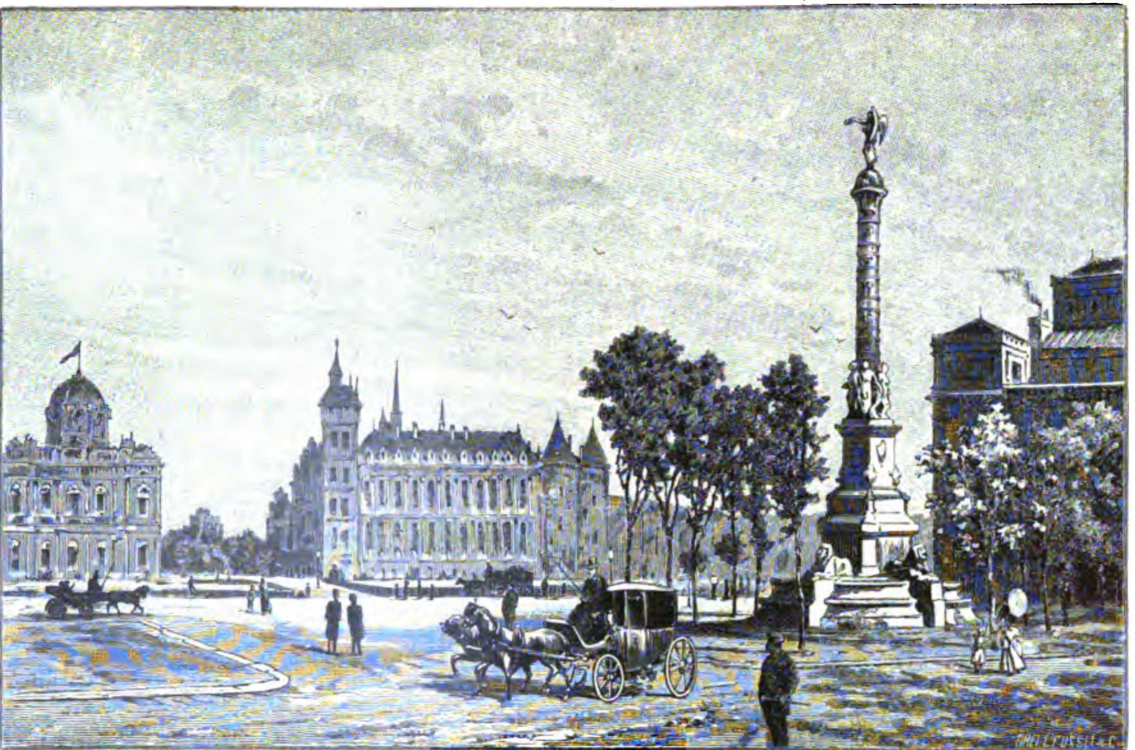

Paříž: Notre-Dame.

Paříž: Kolonáda Louvru.

Úzké a klikaté uličky, kterých ještě dnes dosti tu vidíte, zrušeny před 50 lety, když zřizovány pověstné boulevardy, široké a dlouhé to ulice, kteréž jsou Paříži nejen ku vzácné ozdobě ale zároveň slouží strategickému účelu, totiž aby jimi množství vojska rychle a pohodlně mohlo Paříží proběhnout. Před tou dobou quartier latin byl jaksi v sebe zavřen a v ulicích jeho panoval zvláštní, familiární, domácí život.

Paříž: Place du Châtelet.

Úzká, dlouhá rue St. Jacques byla tehdy nejčetněji navštěvovanou ulicí. Tehdejší poměry dovolovaly studentu, aby chodil prostě a jednoduše, tehdejší poměry dovolovaly mu život jak se říká „bohemský,“ ale dnes se poměry změnily. Byl-li život tehdejšího studenta a jeho dobrovolné družky ovanut jakousi poesií, kterou Murger s takovou pietou ve svém romanu líčí, poesie této dnes již není.

Student dnes jest tu gentleman a jen pořídku uvidíte tu a tam vychrtlou tvář studenta s plamenným okem a s dlouhými kšticemi, krytými širokým baretem, choulícího se v kraťounké své paleto přehozené uprostřed nejkrutější zimy ledabyle přes ramena. A na druhé straně vidíte na ulici bezstarostnou mládež ženskou, vidíte elegantní nádherně oděné dámy. Dlouho do noci neumlká na terasách kaváren na boulevardu St. Michel zvonivý a rozpustilý smích veselých těchto obyvatelek staré čtvrti latinské.

* * *

Quartier latin a přiléhající části města chovají ve středu svém nejvzácnější památky. Zde v latinské čtvrti na levém břehu jsou nakupeny památky starožitné, věda a práce duševní vůbec a na druhé straně Sekvany, moderní paláce jako Opera, renesanční radnice (Hôtel de Ville), bursa, atd. atd., zkrátka bohatství, nádhera a přepych. Jste uchváceni scenerií této části, zvlášť v noční době, uprostřed sterých světel, jmenovitě na Place de la Concorde. Náměstí toto připomíná vám celou moderní historii národa francouzského. Dříve náměstí Ludvíka XV., na to náměstí „de la Revolution“ a nyní place de la Concorde, náměstí svornosti. A věru důstojno velebného toho jména jest toto veliké a nádherné náměstí, zdobené dvěma překrásnými fontanami a obeliskem Luxorským, vroubené kolem sochami čelnějších měst francouzských. Z náměstí Svornosti přejdete rozkošnými poli elysejskými do Avenue des Champs-Elysées a stanete na náměstí de l' Étoile, do něhož ústí 12 velikých ulic. Uprostřed tohoto náměstí zdvihá se l'Arc de Triomphe, z něhož nadšeni rozhlížíte se po tom moři domů, mezi nimiž se vypíná tolik velikých a věkopamátných budov. Na pravo stkví se zlatem svým báň dómu „des Invalides“, hrobka Napoleonova, v mlhavé dáli trčí pochmurná báň Pantheonu, před vámi obě věže kathedraly Notre-Dame a v levo chrám „Sacre-Coeur.“

A když projdete vším bohatstvím, jež skytá vám část města na pravém břehu Sekvany, rádi uchylujete se v poměrně klidnou čtvrť latinskou, čtvrť duchovní práce. Čtvrti této vévodí mohutná a velkolepá budova Pantheonu, zasvěcená constituantou velikým mužům Francie, zde nalézá se stará a nová Sorbona, zde slavná „Colège de France,“ zde památný Julianský „Palais des Thermes“ a nově odkrytý starý cirk, hvězdárna atd. atd.

Maně za každým krokem vzpomínáte tu Prahy; jen život zdá se vám býti jiným, kvapnějším, živějším a veselejším.

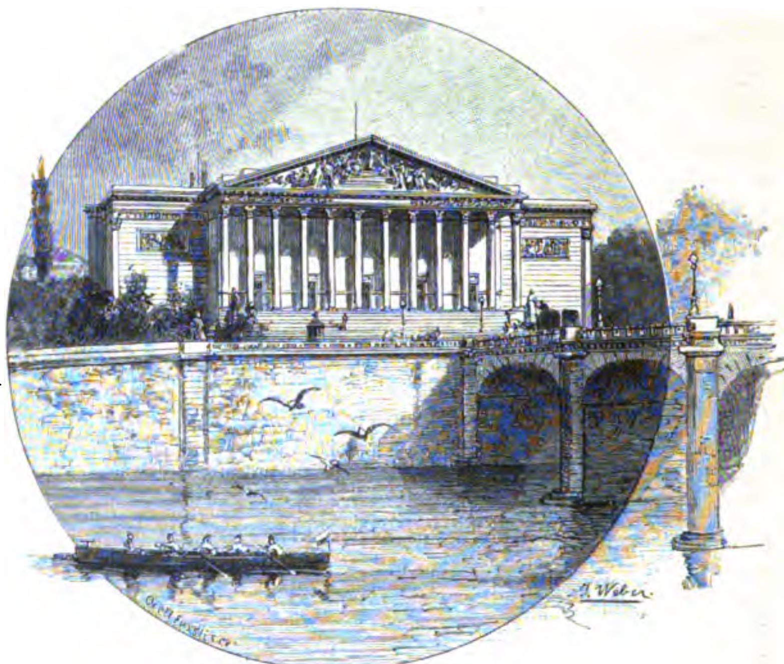
* * *

Paříž: Grande avenue des Champs Elysées.

Ulice pařížská liší se v mnohém od klidné ulice naší. Co přede vším nám bije do očí, jest ten čilý ruch a shon, který na všech stranách panuje. Život v Paříži jest drahý a odtud vysvětlujete si spěch každého. Pařížan šetří místem, šetří časem a využije a zužitkuje všechno, co zužitkovati lze.

Znáte dobře ty typické postavy prodávačů novin, kteří od rána do noci na křižovatkách a význačných místech chraplavým a pronikavým svým hlasem nabízejí noviny. Jeden překřikuje druhého svým: „Cinque

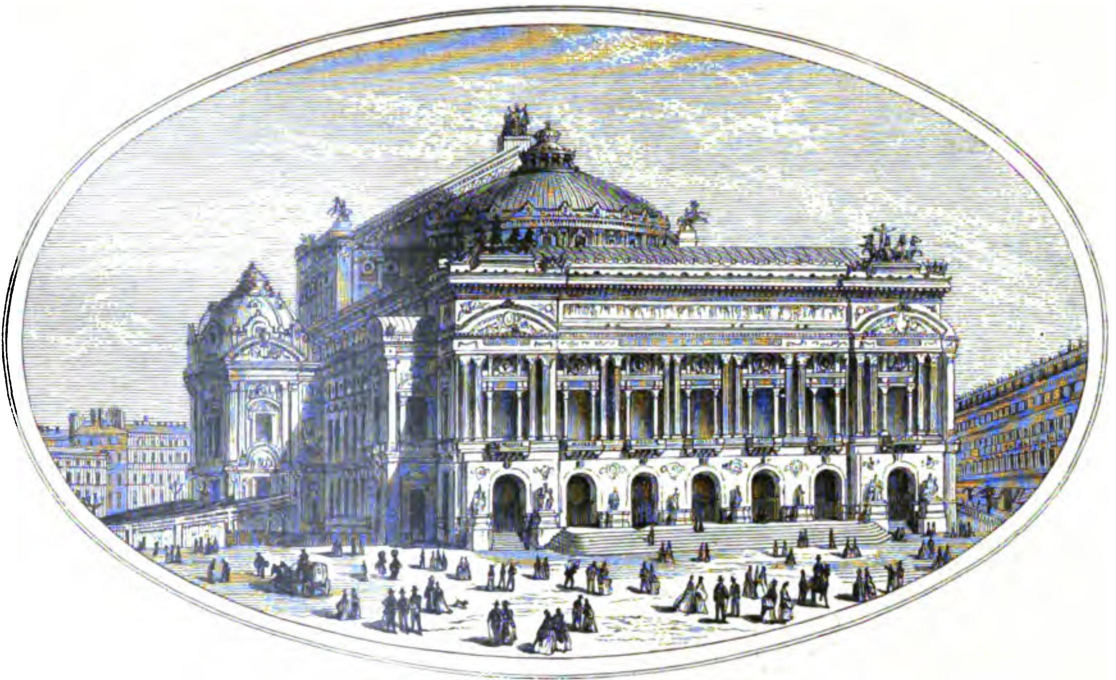
Paříž: Palác Bourbonský.

centimes, voilà le Jour,“ nebo: „voilà la Cocarde!“ a jiné, a hlas jejich málem zaniká v hrkotu kočárů, hlasitém hovoru a smíchu, ve kteroužto směsici podivně mísí se vřeštivý hlas signálů blížící se tramwaye neb omnibusů.

* * *

Překvapují vás někdy mnohé obrázky z ulice pařížské a nevěřili byste, že se nalézáte na boulevardu pařížském.

Zde kejklíř se zastaví a svojí výmluvností dovede upoutat jednoho, dva i více chodců, až maje kolem sebe malé posluchačstvo, napíná je průpravným výkladem, co všechno před oči jeho předvede. Svými posuňky i případnými gesty dovede upoutat a napínat pozornost tak dlouho, až každý v očekávání akrobatských kousků kejklířových, položí mu do misky peníz. Než dovedný vyděrač peněz buď zklame diváky směšným

Paříž: Opera.

neb nepatrným gymnastickým výkonem, anebo pokračuje ve své přípravě a ve svém mluvení tak dlouho, až omrzelí diváci odcházejí; jiní však přicházejí znova, mají-li trpělivost, a plní měšec kejklířův dále.

Jinde prodavač cigaretových papírů rozbije svůj stánek a nevšední svou výmluvností, jakoby přednášel někde na nejslavnější tribuně řečnické, vnutí téměř posluchačstvu přesvědčení, že papír cigaretový, který on prodává, jest nejzdravější na světě, že, ať cokoli jiného kouříte, vším podrýváte zdraví svoje, a bodrý prodavač rozvine před udiveným posluchačem celý obraz následků zkaženého zdraví, nejpěknějšími barvami vylíčí mu dobrodiní, jež skrývá se v jeho cigaretovém papíru, a posluchačstvo elektrisováno řečnickým výkonem — houfně kupuje cigaretový papír, nehledíc k tomu, že kupuje horší a dražší jiného.

Na jiném místě shromáždí zpěvák kolem sebe malý zástup. Zpívá kuplet, jehož refrain dav stále rostoucí a se množící v jednom choru opětuje; kuplet se líbí a zpěvák dělá dobré obchody.

Ale co zvláště vás překvapuje, jest neobyčejná vynalézavost v reklamě. Nejrozmanitější a nejvtipnější illustrace a provody k reklamám v novinách konečně i u nás nalezají dobrou půdu, ale tak daleko jako Pařížané jsme to přece ještě nepřivedli v reklamě osobní. Překvapil mne následující obrázek, který třeba všední, stojí přece za poznamenání.

* * *

Vyjeli jsme si za brány města směrem k Pantin za ústředními jatkami. Na silnici živo a čilý ruch. Nedaleko hradeb na pokraji silnice vidíme veliký zástup, z něhož chvílemi se ozývá mohutný hlas nějakého řečníka. Chvílemi přerušuje bubnování jeho řeč. Stanuli jsme u zástupu. U stolu pokrytého jakýmisi přípravkami cukrovými, vidíme muže oděného v žlutou togu, pestře vyšívanou. Zjev muže toho připomínal nám pestře oděného šaška středověku. Po straně stolu stkví se nápis: „Zde jest ten slavný dentist, profesor školy atd.“; následuje vypsání nesmrtelných zásluh dentistových. Muž ten v neobyčejné výmluvnosti vám dokazuje potřebu zachování zubů, nabízí vám své služby a když někdo ze zástupu svěřuje opravu chrupu svého jeho rukám, anebo když mistr dokončí svůj obšírný výklad, víření bubnů zvyšuje dojem, jaký v posluchačstvu výmluvnosť dentistova zůstavila. Rozumí se, že ony cukrové přípravky jsou nejlepším prostředkem k zachování zubů a že dentist s nimi dělá dobré obchody.

Nevím, jak by přeslavný ten profesor pochodil v nejposlednější naší dědině.

* * *

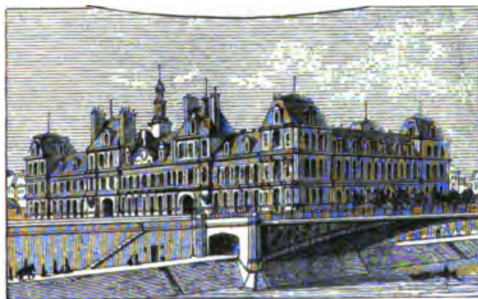
Jaké překvapení pro vás nalézti v městě, které nepřestává kráčeti v čele osvěty, massy tak nevědomé a lehkověrné. A překvapení vaše je tím větší, čím více poznáváte, jak nevyčerpatelné zdroje poučení a zušlechtění zdarma nejširším vrstvám v Paříži se naskytují. Nemůže vám ujíti tato vlastnost lidu pařížského, vlastnost spočívající v nejkrajnějším kontrastu vědění a vzdělání. Vedle toho vyniká v Paříži jiný kon-

trast: v rozdělení majetku. Uchýlíte se z nádherných, okouzlujících tříd v obvod města a vidíte tam bídu lidskou v největší nahotě.

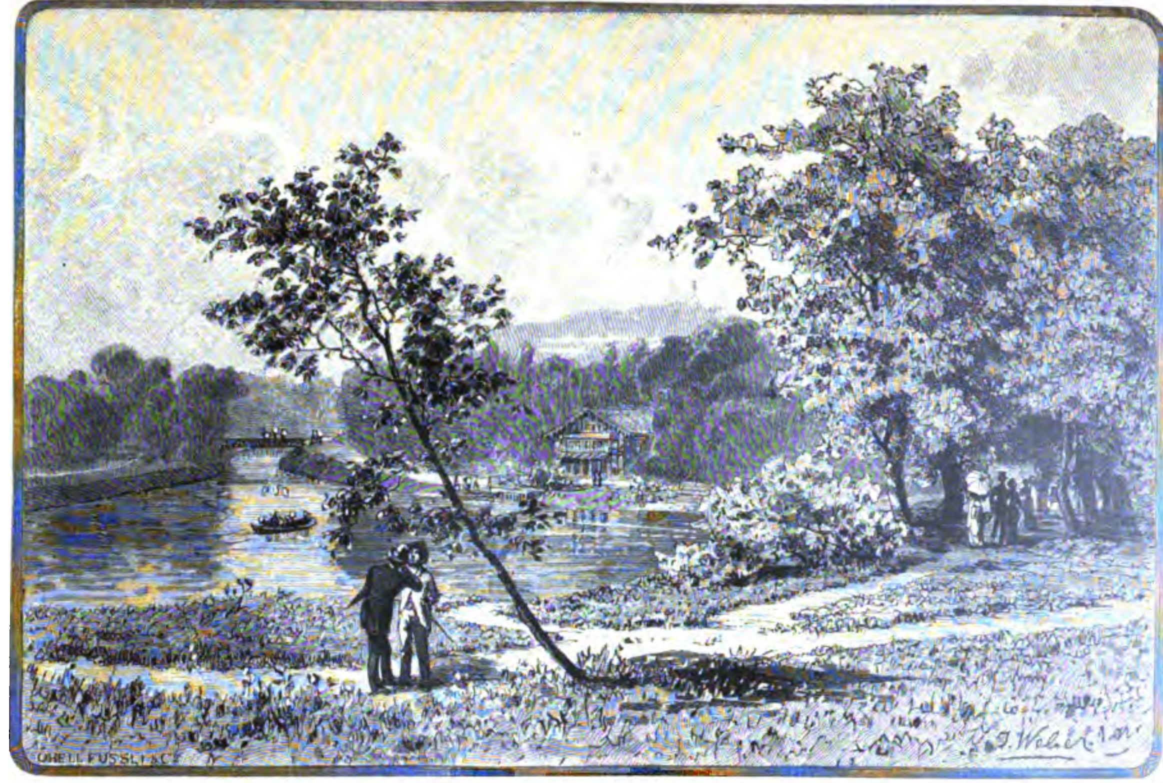
Dobře slyšel jsem, když o všech těchto svých dojmech jsem vyprávěl, charakterisovati Paříž z vlastních úst Pařížana: V Paříži jest všechno „exagéré“ (zvětšeno, přehnáno) Nemůžeme dosti věru se těšiti ze vzdělání nejširších našich vrstev lidových.

* * *

Než dobře znáti rub i líc města a jeho života, abyste tím více vážiti si mohli toho, co zde velkolepého, slavného a úchvatného. Paříž nezakrývá, netají svých vad a stínův a právě proto zůstává nezkalen dojem váš o velikosti, bohatství i slávě její.

Paříž: Radnice.

Paříž: V lese Boulognském.

John Hampden,

obhájce konstitučních svobod.

Z lorda Macaulay-e podává Jan Váňa.

(Dokončení.)

rál pokusil se po smrti Buckinghamově odlouditi některé hlavní náčelníky opposice od strany; Wentworth těmto pokusům neodolal a počal dřívější své soudruhy nenávidět na smrt, začež hrnuly se naň tituly, hodnosti a všeliká vyznamenání. Stal se hrabětem ze Straffordu, lordem, místodržitelem Irska, a používal své moci k vyvrácení těch svobod, jichž dříve býval nejznamenitějším obrancem. Idealem jeho bylo, vládnouti bez parlamentu, pomocí meče. Dopouštěl se všelikého násilí a všeliké podlosti. Kdo se pozastavuje nad ukrutností Dlouhého parlamentu, nechť nezapomíná, jakého tyrana tento parlament zbavil národ.

Král nařídil městu Londýnu, aby vypravilo válečnou loď k jeho službě a peníze na lodi měly se shánět i v krajích vnitrozemních, čehož se ani Alžběta neodvážila, když se Armáda blížila k anglickým břehům, a když velké nebezpečí mohlo ospravedlnit obejití zákona.

Anglické veřejné mínění počalo se bouřit. Část nákladu lodního, která vypadla na Hampdena, byla zcela nepatrná, ale on poradiv se s vynikajícími konstitučními právníky té doby, odepřel těch několik šillingů a odhodlav se ke všem obětem, zahájil veliký spor mezi lidem a korunou. „Až do té doby,“ praví Clarendon, „byl ctěn a vážen ve svém kraji, ale nyní octlo se jméno jeho na rtech všech, a každý se ptal, kdo že je ten muž, jenž na svou odpovědnost osmělil se hájit svobody a blaho království?“

Ke konci r. 1636 tato veliká otázka octla se přede všemi soudci Anglie. Tak jasně zněl zákon ve prospěch Hampdenův, že se proti němu prohlásila jen ta nejmenší většina. Pět z dvanácti prohlásilo se pro Hampdena. Toto rozhodnutí ještě více rozpálilo veřejné mínění. Odvaha, kterou Hampden dal na jevo při této příležitosti, získala mu slávu u všeho lidu; i dvořané mluvili o něm s úctou.

Osoba Hampdenova nebyla nyní již bezpečna. On věděl, že oko tyrana pase po něm. Jeho obezřelost a umírněnost však odzbrojovaly krutou nedočkavou nenávist Straffordovu.

Hampden umínil si opustit Anglii. Za okeanem v poušťích Connecticutu pronásledovaní puritané založili osadu, která zatím zkvétala, a do našich dob si zachovala leccos z původní povahy zakladatelů. Hampden chtěl uniknouti mimo dosah tyranie, neboť věděl, že se o něho ukládá. Provázen svým bratrancem Oliverem Cromvellem, na něhož měl veliký vliv, a ve kterémž sám jediný objevil pod hrubým a výstředním zevnějškem to veliké nadání, které později vzbudilo obdiv i postrach Evropy.

Oba bratranci nacházeli se již na lodi určené do severní Ameriky, ale na vyšší rozkaz loď nesměla odplouti. S Hampdenem a Cromwellem zůstal v zemi zlý genius rodu Stuartův.

Proud veřejných záležitostí počal se nyní obracet. Král si pošetile usmyslil zaváděti ve Škotsku církevní řády, které zaváněly silně papeženstvím. Lid se vzpíral, zdvihal a konečně se vzbouřil.

Prozatímní vládu, zřízenou v Edinburce, a její autoritu uznalo celé království. Vláda vystrojila armádu a svolala sněm Kirky (církve). V této době vydán byl slavný kovenant (smlouva) a horlivě podepisován lidem. Král hrubě nedbal hrozícího nebezpečí a teprve r. 1638 sebral vojsko a dal se na sever v jeho čele, domnívaje se, že snadno pokoří odbojné kovenanty. Král počínal si v tomto okamžiku jako míval zvykem po celý život: Utiskoval, hrozil, vypínal se, váhal a prohloupil. Na nepravém místě byl smělý, a v nepravý čas chabý. Výprava se mu nezdařila; uzavřel smlouvu s povstalci a ustoupil. Avšak obě strany porušily podmínky příměří. Králi chtělo se vypraviti nové vojsko, ale jeho peněžní prostředky byly vyčerpány. Bylo nutno svolati parlament. Po jedenácti trapných letech hlas národa měl být opět vyslyšán. Parlament sešel se v dubnu r. 1640 a jevil neobyčejnou poddajnost vůči králi na vzdor jeho přehmatům.

V tomto parlamentě zaujal místo i Hampden a od toho dne posvětil se veřejným záležitostem vlasti až do své smrti. Byl nyní nejoblíbenějším mužem v zemi, na něhož opposice pohlížela jako na svého vůdce, ba i zřízenci královští patřili naň s úctou.

Král opět žádal na parlamentu peníze, ale poněvadž byl porušil svůj slib při Petition of Right, byl tento sbor poněkud neochoten, vykupovat si opětně svá stará, dobrá práva a dědictví.

Hampden, největší mistr parlamentární taktiky své doby, tušil tyto city a důmyslně jich použil a učinil návrh, aby Dům dříve odpověděl, zdali souhlasí s formou královského poslání. Hyde se tomu vzpíral a žádal, aby Dům se toliko rozhodl, má-li se vyhověti králově žádosti o peníze, nebo má-li se žádost zamítnout. Dům se rozdělil; jedni hlasovali s Hampdenem, jiní s Hydem. Tu uprostřed hluku povstal Sir Harry Vane, a prohlásil, že král peněžní podpory nepřijme, nebude-li dána dle znění královského poslání. Sezení bylo odročeno na druhý den.

Následujícího dne král zavítal do Domu lordů a rozpustil parlament hněvivou řečí. Žádný z jeho zastanců neosmělil se hájiti tohoto jednání. Parlament choval se mírně a velmi uctivě, ale naléhal na odstranění nešvarů a šetření zákonů, čímž se ovšem učinil nenáviděným králi, jenž se nevázal žádným zákonem, a jehož celá vláda byla jediná soustava bezpráví.

Národ jevil nad tímto rozpuštěním sněmu nevoli, ale nemnozí prozíravější se tomu těšili, ba Oliver St. John ani nedovedl zatajiti svou radost a pravil, že mají-li se věci napravit, musí se dříve král octnouti v nejhorších koncích. A měl pravdu. Pokud král měl jenom stín moci, nemohl národ mít ani stínu svobody.

Jakmile král rozpustil parlament, uvrhl několik členů Domu obecných do žaláře a jal se vymáhati peníze, nucené půjčky, kupovat zboží na dlouhé lhůty, a prodávat je ihned za hotové.

Konečně vyrazil s vojskem na sever. Škotové vytáhli proti němu do Anglie. Zdá se nepochybným, že smělá rada Hampdenova pohnula Škoty k tomuto kroku. Tvrdívá se, že jest největší zrádou povolat cizince na urovnávání domácích sporů, a že puritané tímto jednáním se prohřešili na cti a neodvislosti národa, jen aby pojistili zdar své straně. Škotové, jsouce jednoho s Angličany jazyka, poddaní téhož panovníka a podrobení stejným zákonům, nebyli žádnými cizinci, a přispěli jen k tomu, aby anglický národ mohl projeviti své mínění a uhájiti své svobody.

Výprava Karlova proti Škotům skončila krátce a hanebně. Angličtí vojáci prchali, jako se nestalo nikdy před tím, ani později; snad útěk jejich nezavinila ani tak zbabělost, jako spíše neláska ke králi. Karel ocítil se ve hrozném postavení. Armáda se jitřila, pokladny byly prázdné a lid volal po parlamentu.

Na nehody a pokoření tyrana nelze pohlížeti bez zlomyslné radosti. Nemoha se spoléhati na nikoho, uzavřel se Škoty příměří. Vůdcové opposice zůstali po rozpuštění parlamentu v Londýně, a rozumí se, že nezaháleli. Zvláště Hampden činil se ze všech sil, jezdil od voliče k voliči, a napomínal je, aby hlasy své dávali jenom mužům, hodným důvěry. Volby dopadly veskrze ve prospěch opposice.

Třetího listopadu r. 1840 sešel se ten památný velký parlament, jenž zakusil všechny krajnosti proměnlivého osudu, vlády i zotročilosti, slávy i hanby. Tu byl mocnářem mocnáře, tu opět sluhou sluhů. Účastenství členů bylo hned od prvního dne veliké, a všichni byli odhodláni, že nyní „promluví s králem jinak než dříve". Dluh pomsty vzrostl úroky bezpráví drahných let, a splátka se měla provést svědomitě.

Tato pamětihodná krise objevila parlamentární talenty, jakých Anglie dosud nevídala. V Domě obecných vynikali zvláště Falkland, Hyde, mladý Harry Vane, Oliver St. John a jiní. Ale dva mužové vykonávali největší vliv na zákonodárství a zemi, Pym a Hampden. Všeobecným souhlasem přátel i nepřátel první místo zaujímal Pym. Pravidelné řeči míval Pym; Hampden povstával k rokování později. Jeho řeči byly toho druhu, jež se vždy těšívaly největší úctě anglických parlamentů; byly pohotové, obsažné a stručné. Znal dopodrobna náladu Domu, a způsoby jeho byly nevyrušitelně jemné, dvorné a gentlemanské. Ale nesmírný vliv, kterému se těšil, pocházel spíše z jeho vlastností mravních než duševních. Clarendon praví: „Když parlament byl zahájen, tkvěly oči všech na něm; on byl pater patriae a lodivod, jenž měl s lodí proplouti bouří i nebezpečným úskalím.

On měl tu největší moc prokázat vlasti služby dobré nebo zlé, neboť svou poctivostí, neznající osobních cílů, byl všeobecně nesmírně oblíben. Byl to muž moudrý a povolaný, aby vládl lidu, spíše než kterýkoli muž, jehož jsem poznal."

Uvedeme krátce jednání Dlouhého parlamentu v prvním zasedání. Ministři Strafford a Laud byli dáni v obžalobu, ve vězení a Strafford popraven. Stvůry královské se rozprchli. Všichni servilní soudcové, kterých král používal k utlačování lidu, kteří vynášeli rozsudky ve prospěch koruny proti Hampdenovi, až k poslednímu výběrčímu nezákonných daní, byli pohnáni k odpovědnosti. Hvězdová komora, vrchní dvůr komisařů,

rada Yorkská, byly zrušeny. Nešťastné oběti Laudovy, kteří zmrzačeni trápili se v žalářích, byli dáni na svobodu, a vedeni ulicemi Londýnskými ve vítězoslávě. Král musil pojistit soudcům doživotní nedotknutelnost, jestli se ničím neproviní.

Byl zbaven veškeré útiskové moci, která byla posledním zbytkem starých feudálných výsad. Bylo opatřeno, aby zasedající parlament nebyl odročován nebo rozpouštěn bez vlastního jeho souhlasu, a že parlament musí zasedat nejméně jednou ve třech letech.

Každý nepředpojatý člověk uzná, že ustanovení parlamentu byla velmi blahodárná. Poprava Strafforda se nám jeví zcela ospravedlněnou nebezpečím, které dovoluje nejen hrdelní trest, ale i válku. Spor, jejž národ vedl s králem, týkal se bezpečnosti majetku, svobody vůbec a osobní svobody zvlášť. Robespierre byl utracen, aniž byl vyslechnut. Straffordu se dostalo soudního jednání. Parlament měl právo vzdorovat králi, sbírat vojsko a vysýlat tisíce lidí statečných, aby vraždili a byli vražděni. Popravení nepřítele veřejného pořádku je více oprávněno, než občanská válka.

Je nespravedlivo odsuzovat Dlouhý parlament proto, že potrestal smrtí Strafforda dle obyčejných zásad. Od toho dne, kdy se parlament sešel, zahájil válku proti králi za vše, co mu bylo drahé, válku, která zpočátku byla vedena pomocí parlamentárních forem, konečně fysickou silou; v prvním i v druhém stadiu války parlament měl právo činit mnohé věci, které by nebyly omluvitelny v dobách míru.

V tomto roce počal dvůr vyjednávat s vůdci opposice, avšak smrt vévody z Bedfordu, jenž měl sestaviti populární ministerstvo, překazila jeho utvoření. Zdá se i jinak pochybným, zda-li by král byl souhlasil, aby měl kolem sebe rádce, které nenáviděl a kterých se bál. Chování Hampdenovo bylo po ten celý rok mírné a rozvážné; zdálo se, že chce veřejné mínění spíše konejšit, než jitřit, a jestli stoupenci jeho odvažovali se ke krokům násilným a výstředním, odcházel ze sněmovny před hlasováním, aby dal na jevo, že neschvaluje příkrosti.

Povaha Hampdenova byla umírněná a upřímně mírumilovná: Obával se, aby ukvapené jednání nespůsobilo reakci, a události, které se sběhly v nejbližším zasedání, daly mu za pravdu.

Na podzim parlament se na několik týdnů odročil, a Dům obecných odeslal Hampdena do Škotska jako komisaře v záležitosti nějakého dluhu, jenž uvázl na Škotech za jejich poslední výpravy. Pravý však účel jeho cesty byl, aby bděl nad králem, jenž se odebral ke svým severním poddaným, aby urovnal některé s nimi rozmíšky. Hampdenovi svěřen byl úkol, aby zdržel kovenantry od uzavření míru se dvorem na účet lidové strany v Anglii. Mezi tím co král dlel ve Škotsku, propukla vzpoura v Irsku. Náhlost a prudkost tohoto výbuchu zavdaly veřejnému mínění zvláštní podnět k podezření. Královna byla rozhodně smýšlení papeženského, a král i arcibiskup z Kanterbury pronásledovali puritány s největší řízností, ale neprováděli zákonů, které byly namířeny proti katolíkům, ač byly v duchu tehdejší doby. Každý byl přesvědčen, že vzpoura irská byla králem tajně vyvolána a puritané, kteří se ve škole utrpení nepřiučili snášelivosti, sešli se ve vzdorovitější náladě než dříve.

Toho, čeho se Hampden obával, se nyní stalo. Mnozí mírnější a obezřelí mužové, kteří dříve radili ku krokům rozhodným, počali nyní ustupovat, dokládajíce, že mnohé zlořády byly již odstraněny, a pro budoucnost že je o pořádek a svobodu dostatečně postaráno; že by bylo nevděčné a nemoudré napadat i nadále prerogativy královské. Byly uváděny mnohé důvody na dotvrzení tohoto názoru, ale na všechny tyto důvody byla jedna krátká odpověď: Králi nebylo možno věřit.

V čele těchto tak zvaných konstitučních royalistů byli mužové, kteří druhdy prováděli rozhodnější opposici než Hampden. Brzo nastala srážka mezi dvěma stranami Domu obecných, který do nedávna jednal s naprostou jednomyslností. Odpůrci vlády navrhli vyhlášenou „Velkou důtku", ve které vypočetly se všechny útisky za posledních patnáct let a zároveň projevena naděje, že král nebude povolávat ministrů, ke kterým parlament nemá důvěry.

Rokování o „důtce" bylo velmi bouřlivé a trvalo od rána až přes půlnoc. Ačkoli mnozí členové odešli následkem únavy, zůstalo jich tři sta a „důtka" byla odhlasována většinou devíti hlasů. Nyní nastala prudká debata, zdali menšině se má dovolit, aby podala protest. Rozčilení bylo tak veliké, že hrozilo vypuknout v osobní násilí. „Byli bychom ztápěli své meče ve vlastních vnitřnostech, nebýt veliké umírněnosti Hampdena," praví očitý svědek. Dům rozešel se ve dvě hodiny z rána.

Puritanští vůdcové octli se v postavení těžkém a nebezpečném. Nepatrná většina jejich mohla se v okamžiku zvrtnout v menšinu. Přívrženců počalo jim ubývat ve vyšších i středních třídách. Vzmáhalo se mínění, že s králem bylo nakládáno příliš krutě. Angličané vždy se přidávají raději na stranu slabšího, třeba neměl pravdu, než na stranu silnějšího, třeba měl pravdu. To je vidět při zápasech boxerů, i při zápasech stran. Mnozí přívrženci opposice opět hodlali opustit království Oliver Cromwell a mnozí jiní veřejně prohlásili, že by byli odešli z vlasti, kdyby při rokování o důtce byli zůstali v menšině. Karlovi zbýval nyní poslední způsob, získat si důvěry lidu. Měl povolat vůdce mírnější strany v Domu obecných za své rádce a řídit své jednání dle nich; jen tak byl by přestal býti despotou, a stal se mocným, ctěným králem svobodného lidu. Král nemusel se vzdávat žádné prerogativy, zabezpečující jeho důstojnost. Bylo nutno, aby se zřekl věrolomství, násilí a hrubého porušování zákona. Jen to národ od něho požadoval, ale i to bylo příliš mnoho. Na okamžik zdálo se, že se hodlá dáti pravou cestou. Dal na jevo vůli, svěřit oblíbeným osobám důležité úřady a ujistil je, že bez jejich rady ničeho nebude počínat vůči parlamentu. Kdyby se byl tak zachoval, byl by odvrátil mnohá leta krveprolití a smutku. „V několika dnech," praví Clarendon, „osudně zanechal svého úmyslu."

Třetího ledna r. 1642 poslal svého plnomocníka bez nejmenšího předběžného oznámení, aby vzal v obžalobu pro velezrádu lorda Kimboltona, Hampdena, Pyma a jiné, a pohnal je před soud lordů. Je těžko najít v anglických dějinách podobný příklad tyranie, věrolomstva a pošetilosti. Nejstarší a nejznamenitější práva poddaných byla porušena tímto skutkem. Plnomocník neměl práva dávat členy parlamentu v obžalobu, a Dům lordů neměl práva je soudit.

Komonři opřeli se vydání svých spolučlenů, a lordům nechtělo se přijat právomoc, kterou král jim vnucoval. Nastal zápas, ve kterém násilí a slabost byly na straně královĕ; zákon i odhodlanost na straně parlamentu. Karel poslal úředníky, aby zapečetili byty a truhly obžalovaných členů. Komonři poslali svého seržanta, aby rozlámal pečetě. Tyran si umínil, hromadit sveřepost na sveřepost. Svou obžalobou podtínal instituci porotní, zamyšleným uvězněním porušil privilej parlamentu. Odhodlal se, že vstoupí osobně do Domu obecných a ozbrojenou mocí zajme vůdce opposice, zaměstnané parlamentárními povinnostmi. Je patrno, že byl odhodlán prolit krev na prahu parlamentu.

Lady Carlisle zpravila o jeho záměru Pyma. Pět členů opposice vzdálilo se ještě, než se dostavil Karel. Byl provázen dvěma sty halapartníky a gentlemeny nádvorními, kteří byli ozbrojeni meči.

Zaklepal, vešel, mrštil pohled na místo, jež obyčejně zaujímal Pym, a uviděv je prázdné, kráčel k předsednickému stolu. Speaker (mluvčí) padl na koleno, poslanci povstali a obnažili mlčky hlavy. Král zasedl na křeslo a rozhlížel se po Domu. Pět členů tu nebylo. Dotazoval se speakera po nich, ale ten odpověděl, že je pouze orgánem Domu, a nevidí, neslyší, než dle jeho nařízení. Když odcházel, proneslo několik odhodlaných hlasů důrazně: „Privileje!“ Vrátil se do Whitehallu se svými zbůjníky a téže noci vydal nařízení, aby nikdo obžalovaným komonrům nedával útulku pod nebezpečím pokuty.

Hampden a jeho přátelé skryli se v City, této pevnosti občanské svobody, která měla v této době právě takovou důležitost, jako Paříž za francouzské revoluce.

Tak zvaná City sestává nyní z ohromných obchodních skladišt i účtáren, které jsou oživeny za dne, ale úplně pustnou v noci. Tehdy byla stále obydlena třemi sty tisíci osob. Toto veliké hlavní město mělo tak dokonalou občanskou i vojenskou organisaci, jako kdyby bylo neodvislou republikou. Bohatí a ctihodní kupci zastávali hodnosti municipalní s nádherou, která se rovnala skoro královské.

Londýňané milovali své město tou vlasteneckou láskou, kterou nacházíme jedině v menších obcích řeckých, nebo ve středověkých městech italských. Počet, intelligence, bohatství občanstva a demokratická forma jejich místní správy dodávaly jim veliké váhy v nejbližším okolí dvora i parlamentu. I vojenská zdatnosť jejich byla dosti značná, neboť ač vojsko, sestávající z kupců a jejich příručí, pisařů, zdá se poněkud směšným, vynikalo přece odvahou, výcvikem i kázní.

Pohana, kterou král způsobil Domu obecných, roznítila jejich hněv, a nabídli bez váhání vůdcům národa své domy, své měšce i své piky. Londýn octnul se ve zbrani. Zástupy lidu vrhaly se za kočárem krále, a provázeli ho hanlivým pokřikem.

Šerifům bylo nařízeno, aby bděli nad bezpečností obžalovaných poslanců; aby jim všude prokazovali největší úctu. Opposice rostla každým okamžikem; za to konstituční royalisté byli zaraženi studem i zármutkem. Viděli, že je Karel oklamal.

Komonři po několika dnech se zjevně vzepřeli králi, a nařídili, aby se obžalovaní členové dostavili do Westminsteru ke konání svých povin-

ností. Občané umínili si, že zastance svobody předvedou u vítězoslávě pod okna Whitehallu, a k této veliké slavnosti jali se ihned hotovit přípravy na zemi i na vodě.

Král dlel ve svém paláci pokořen, zděšen, zdrcen asi tou opovržlivou litostí, kterou pociťují lidé, kteří chtěli spáchat zločin a zatím vyvedli jen hloupost.

Lid pokřikoval a spílal pod okny královského sídla. Tyran nemohl patřit na vítězství těch, které byl již určil pro šibenici nebo špalek, i prchl den před uvedením vůdců opposice do parlamentu, provázen několika oděnci ze svého paláce, jejž neměl více spatřit, až kdy byl veden na popraviště.

Pronásledovaní vlastenci byli uvedeni jedenáctého ledna do Domu obecných za nevídané slávy a jásání všeho lidu. Z volebního okresu Hampdenova dostavilo se na čtyři tisíce svobodníků ve zbroji, s listinami protestačními za klobouky a nabízeli se parlamentu, dokládajíce, že chtějí za jeho důstojnost žít i mřít.

Nastával veliký zápas.

Král neměl práva dávat Hampdena a jeho soudruhy v obžalobu, neboť s tím, co činili, souhlasila většina Domu. Nejlepší krok, jaký komonři mohli učinit, byl, sesadit krále, jako předkové jejich sesadili Edvarda druhého, Richarda druhého, a jejich potomci později Jakuba druhého.

Panovník, vyšlý z takové volby, byl by musel jednat dle jejich vůle; ale veřejná mysl nebyla ještě k takovému kroku zralá. Titul královský měl mu být ponechán, ale nová svoboda nebyla bezpečna pod starým tyranem. Proto měly se mu odnít všechny privileje, a měl být učiněn jakýmsi Dagobertem s odznaky královskými, bez skutečné suverenity ve státě.

Podmínky parlamentu byly kruté, ale nikoli nespravedlivé. Hlavní podmínka byla, aby velení nad zeměbranou a vedení války v Irsku bylo ponecháno parlamentu. Myslíme, že požadavek parlamentu byl spravedlivý, neboť král od počátku jevil choutky vládnout pomocí vojska. Jeho nedávné chování dokázalo, že by s pouhou tělesní stráží, sestavenou ze svých kreatur, mohl ohrožovat sněmovnu. Jen v šílenosti by parlament byl mohl svěřit vojenskou moc králi, která se mohla státi, jako vojenská moc v římské republice, jako vojenská moc ve francouzské revoluci, nástrojem despocie.

Komonři chtěli mít v moci meč, král se ho nechtěl vzdát, a nezbývalo tedy nic než válka. Karel měl ještě silnou stranu na venkově. Jeho vznešený úřad, jeho důstojné způsoby, jeho ujišťování, že chce šetřit svobod svých poddaných, soucit s padlou velikostí, bázeň před násilnými převraty, získaly mu mnoho přívrženců. Měl na své straně církev, university a většinu šlechty. Přísné mravy puritánů odpuzovaly všechnu veselou a nevázanou mládež, která se přidávala ke praporu královskému.

Na druhé straně byl četný střední stav anglický, kupci, obchodníci, statkáři, jimž v čele stála značná menšina šlechty a zemanstva. Hrabě Essex, muž slušných schopností a vojenských zkušeností, byl jmenován velitelem parlamentární armády.

Hampden nešetřil svého jmění ani své osoby. Upsal dva tisíce liber k veřejnému prospěchu. Přijal místo plukovníka ve vojsku a odebral se do Buckinghamšíru sbírat pěchotu.

Jeho mužové byli známí svou zelenou uniformou a práporem, na němž skvělo se na jedné straně heslo parlamentu „Bůh s námi" a na druhé heslo Hampdena „Vestigia nulla retrorsum", dle něhož se i choval.

Žádný člen jeho strany nebyl mírnější než on, pokud zbývala naděje, zachránit vlast zákonnými prostředky; nikdo nebyl odhodlanější a energičtější než on, když bylo třeba chopit se zbraní. Jeho pluk byl nejlepší, on sám stavěl se všude v popředí, kde bylo nebezpečí největší. Jeho vojenská kariera byla krátká, postavení jeho podřízené, ale dokázal své schopnosti vojevůdce i státníka.

Nebudeme vypisovat průběh války, která se rozdrobila na menší potyčky v každém kraji. Města sbírala vojska pro parlament; na aristokratickém sousedním zámku soustřeďovala se posádka pro krále. Teprvé Fairfax a Cromwell učinili konec těmto rozptýleným šarvátkám a zvedli zdrcující vojenskou sílu proti zlomkům královské strany.

Je podivuhodno, že důstojníci, kteří studovali válečnou taktiku v nejlepších tehdy školách, totiž pod Verem v Nizozemí, a pod Gustavem Adolfem v Německu, osvědčili mnohem méně schopností, nežli puritanští velitelé, kteří ani neviděli šarvátky před vypuknutím občanské války. Z toho mnohý bude soudit, že umění válečné není valně hluboká mysterie, a že zdravý smysl, bystré oko, chladná hlava, chrabré srdce udělají spíše dobrého jenerála než diagramy Jominiho. Jisto je, že Hampden byl lepší důstojník než Essex, a Cromwell lepší než Leslie.

Válečné chyby, kterých se dopouštěl Essex, pocházely z jeho politické bojácnosti. Byl poctivě, ale nikoli horlivě oddán věci parlamentu a bál se velkého vítězství právě tak, ne-li více, než porážky. Hampden však byl pro rozhodné a rázné jednání.

On znal více než kterýkoli jiný veřejný muž své doby cenu umírněnosti, ale on věděl, podstatou války že je prudkost, ráznost, a vytasiv meč odhodil pochvu. Mírnost ve válce je chabost. Nejednou činil výtky Essexovi, a kde jednal samostatně, vždy se vyznamenával řízností a smělými pohyby. Satyrik té doby vzdává mu sarkasmem tu největší chválu, že ustavičně lítal mezi vojenským ležením u Windsoru a Domem obecných ve Westminstru. Tam naháněl strachu jenerálu, tu dával zákony parlamentu, jenž vlastně neznal jiného zákona.

Velitel vojska královského princ Rupert, syn českého zimního krále, nebyl sice vynikající jenerál, ale horlivý a podnikavý straník. Přepadal hlídky, pálil vesnice, odháněl dobytek a hned se opět ukrýval v Oxfordě. Vojsko parlamentární hlasitě reptalo na liknavost Essexovu, a toužilo po Hampdenovi jakožto svém náčelníku. Kdyby život jeho byl býval ušetřen, jistě by se byl stal hlavním velitelem.

Bohužel bylo usouzeno, že právě nyní Anglie ztratila muže, jenž spojoval naprostou nezištnost s velikým nadáním; jediného muže, jenž měl schopnost dobyt vítězství, aniž by získaného vítězství zneužil.

Sedmnáctého června r. 1643 Rupert vyrazil z Oxfordu s jízdectvem na loupeživou výpravu. Následujícího rána napadl a rozprášil malý oddíl

parlamentárního vojska. Spálil několik vesnic, zajal postavené v nich vojsko a zamýšlel vrátit se rychle se svou kořistí a zajatci do Oxfordu. Hampden již před tím důtklivě domlouval Essexovi, poukazuje na nebezpečí, které hrozí této části jejich válečné linie, i jakmile se dověděl o výpadu Rupertově, odeslal jezdce se zprávou k jenerálu. Oddíl vojska se měl ihned odeslat, aby se Rupertovi zaskočil návrat přes most u Chiselhamptonu. Sám postavil se v čelo jízdy, ač nebyl ustanoveným jejím velitelem, ano nenáležel ani k tomu sboru. U Chalgrovu srazil se s Rupertem. Nastala strašná seč. V prvním útoku Hampden byl zasáhnut dvěma kulemi, které mu zůstaly vězet v těle.

Vojsko parlamentu bylo sklíčeno a ustoupilo. Rupert kvapně přešel most a ustoupil neobtěžován do Oxfordu. Hampden s hlavou nachýlenou a s rukama opřenýma na šíji svého oře, vzdaloval se zvolna ze vřavy bitevní. Sídlo, v němž přebýval jeho tchán, a z kterého si odvezl svou nevěstu Alžbětu, strmělo v povzdálí. Pohlédl na okamžik na milovaný tento příbytek, jakoby se tam chtěl uchýlit zemřít. Avšak nepřítel stál tou stranou i obrátil koně svého k Theme-u, kam dorazil ve mdlobách.

Lékaři obvázali mu rány, ale nebylo žádné naděje. Strašné bolesti trpěl s podivuhodnou oddaností a pevností. Poslední okamžiky věnoval vlasti. Na smrtelném loži napsal několik dopisů o veřejných záležitostech a odpravil posla do hlavního ležení radě, aby rozptýlené síly byly soustředěny. Vykonav veřejnou svou povinnost, připravoval se k smrti. Přijav duchovní útěchu, šeptal modlitbu za sebe i za věc, za kterou podstoupil smrt.

„Pane Jezu Kriste!“ zvolal v posledním smrtelném zápase, „přijmi mou duši; o Hospodine, spas mou vlasť...!“ za těchto přerývaných výkřiků vypustil svého šlechetného a neohroženého ducha.

Byl pohřben v kostele Hampstedském. Jeho vojínové s obnaženou hlavou, se zahalenými bubny a prapory, se zbraní skloněnou, provázeli tělo jeho do hrobu, pějíce ten vznešený, truchlý žalm, ve kterém pomíjejícnost života lidského porovnává se s nepomíjejícností Toho, jemuž tisíc let jest jen včerejšek, a jako hlídka noční. Zpráva o jeho smrti způsobila všude veliké zděšení a smutek. Jedny tehdejší noviny napsaly: „Památka zemřelého plukovníka nikdy nevymizí z úcty a ze srdcí lidí; muž tak bezúhonný, nábožný, obezřelý, rozvážný zůstavil asi málo sobě rovných.“

Nezanechal sobě rovného nikoho. Zbyl mnohý bystrý duch v jeho straně, mnohý výmluvný jazyk, mnohé statečné a poctivé srdce. Zbyl drsný, neúhledný vojín, zpola fanatik, zpola smíšek, Oliver Cromwell, jehož nadání postihlo jediné oko Hampdenovo, a jenž byl schopen uvázat se v nejvyšší povinnosti vojína a panovníka. Jen Hampden spojoval v této krisi všechny vlastnosti, potřebné k zachránění státu, totiž chrabrost i energii Cromwella, bystrozrak a výmluvnost Vane-a, lidumilnost a mírnost Manchestera, přísnou bezúhonnost Hale-a, vroucího veřejného ducha Sydney-e. Jiní snad měli vlastnosti, potřebné k zachránění lidové strany v hodině nebezpečí, on jedině měl moc i způsobilost držet na uzdě výstřednosti v hodině vítězství. Jiní dovedli vítězit; jen on dovedl působit smír. Srdce udatné jako jeho, vedlo kyrysníky, kteří roz-

hodli bitvu na Marston Mooru; bystré oko jako jeho pozorovalo sestup vojska s výšin nad Dunbarem. Teprvé když po tyranii Karlově nastal zuřivý boj stran, ctižádostivých a prahnoucích po pomstě, kdy nepravosti a nevědomost, zplozená nedávnou tyranií, ohrožovala novou svobodu zkázou, teprve tehdy pohřešovala Anglie střízlivost, sebevládu, dokonalou rozšafnost, čestnost úmyslů, jimž historie nenachází podobných leda jedině u Jiřího Washingtona.

Zkazky o staročeském čaroději Žitovi (Zítovi) a první vydání české knihy o Faustovi r. 1611.

Podává dr. Čeněk Zíbrt.

Pověst o čaroději Faustovi byla u nás známa již na začátku věku XVII., jak hned doložíme, a snad ještě dříve. Není pochyby, že byla k nám zanesena četbou německé historie o Faustovi. Roku 1610 vypravuje kněz Havel Žalanský o čarodějích a při tom vyklouzla mu z péra zmínka o životě a smrti čarodějníka Fausta. Píše v ten rozum: „Čarodějníci tak dlouho pekelné své mistrovství provodí, až potom od mistra svého satana udáveni aneb s tělem i s duší vzati bývají, jako Faustus a jiní jemu podobní.“ *) Z toho vysvítá určitě, že Havel Žalanský pověst o Faustovi znal, a podobá se dále pravdě, že asi vedle Žalanského také jiní Čechové tehdejší se dočetli nebo doslechli o osudech kouzelníka Fausta.

Čechové měli již rok potom, totiž leta 1611 po česku vydanou knihu o Faustovi. Kniha tato je nyní velmi vzácná. I Jungmann uvádí jen stručně název a zdá se, že tohoto nejstaršího vydání neměl v rukou. Mám tu před sebou toto vydání z r. 1611. Knížka jest až na dřevoryt na obálce úplně zachována. Dřevoryt představoval Fausta, v doktorském šatu, obklopeného příšerami ďábelskými. Titulní list je teda tím trochu poškozen. Název knihy na listu titulním také poněkud je zkomolen. Čteme tu doslova: „Historia o životu Do: Jana Fausta, znamenitého čarodějníka, též zápisích ďábelských i čářích a hrozné smrti jeho, z vlastních po něm nalezených spisů všem všetečným a Bohaprázdným lidem k hrozné . . . adné vejstraze sebraná, z německého jazyka na česko přeložená a vůbec vydaná od Mart. Karchesia, písaře kancella . . . v Starém Městě Pražském. Léta MDCXI.“

Karchesius, radní písař Staroměstský, nazývaný také Kraus z Krausenthalu, vykládá v úvodní stati, proč knihu o Faustovi po česku upravil.

*) Knížka o starosti aneb věku sešlém a šedivém, v Praze, 1610, l. E 2-3.

Je známo, že potom na základě tohoto vydání Karchesiova častěji byla vydávána a že se zálibou byla čítána od lidu českého. Karchesius dovozuje v „Předmluvě k pobožnému a křesťanskému čtenáři“ četnými doklady z písma svatého, jak hrozný a ohavný hřích je kouzelnictví a čarodějnictví, jak žalostně zahynuli ti, kdož se dali na čáry a kouzla. „A summou ďábel má obyčej platiti služebníkům svým hůře nežli jaký katan aneb mistr popravní pacholkům svým, neb není slýcháno, aby kteří čarodějníci a zaklínači dobrou smrtí z tohoto světa vycházeli. Jakž pak to i při tomto Doktorovi Janovi Faustovi se spatřuje, ten ještě v těchto časích za lidských pamětí zápisy a spolky své s ďáblem jest měl a mnohé divné, potvorné a rozličné čáry, kouzla, mrzkosti a ohavnosti žraním, rufianstvím i jinými hanebnostmi v času určitém provozoval, až naposledy za to také mzdu svou zasloužilou od ďábla jest vzal, takovou, že mu hlavu jeho, jakž při konci této knížky se najde, hrozným a děsitelným způsobem stočil a mozek po stěnách rozkydal.“

V dalším snaží se Karchesius odůvodniti, proč vydává historii o Faustovi po česku. Napovídá, že byl k tomu vyzván od těch, kdo znali německé vydání spisu o Faustovi, aby jej po česku upravil a vydal pro výstrahu všem čarodějům i těm, kdo jsou pověreční. Knihu o Faustovi podle výslovného přiznání píše Karchesius pro lid, nikoli pro učence. Proto také dal výhost všelijakým zaklínacím formulím, kterými by čtenáři z lidu prostého byli pohoršováni a svozováni ku pokusům zaklínati duchy, oddávati se satanovi. V ten rozum vykládá: „I aby všickni věrní Pána Boha milovníci křesťané, ba všickni rozumem od Pána Boha obdaření lidé, tím opatrněji a dokonaleji ďábelské ouklady a ouskoky jeho poznati a jich se uvarovati hleděli, zvláště pak těchto časův posledních nebezpečných, jimiž svět veškeren oplejvá a s nimi k náklonku a cíli svému překotně valem běží a pospíchá, i protož z jistých a slušných příčin a k žádosti některých svých dobrých pánův přátel a patronův tuto Historii o Doktorovi Faustovi a o bezectném životu jeho kouzedlnickém, čářích a smrti jeho, německým jazykem sepsanou, na svou práci přijav, pokudž nejsprostnější pro samý toliko lid obecný (učených, kteřížto vše subtilněji a křtaltovněji transferovati a překládati umějí, v to nepojímajíc), na česko jsem přeložil tak a na ten konec, aby i Čechové majíc sobě tu takovou hroznou Historii českým jazykem v známost uvedenou a před oči předestřenou, netoliko sami v pobožnosti a při Pánu Bohu stvořiteli svém věrně stálí byli, ale také i dítkám svým dobrého příkladu na sobě v stálosti a nepohnutedlnosti při Pánu Bohu na časy věčné pozůstavili. Však aby žádnému skrze tuto Historii k nějaké nezbednosti, opovážlivosti aneb zoufalství příčina dána nebyla, naschvále formy a notule zaklínání zlých duchů a co tak jiného škodlivého uznáno a shledáno bylo, tuto vypuštěno a pominuto jest a toliko toho doloženo, co by jednomu každému k věrné vejstraze a polepšení života i uvarování nebezpečenství duši milé posloužiti mohlo. Což věřím, že také každý křesťanský čtenář to vše v dobré obrátíc, této práce křesťanské užívati bude. S tím milost Boží rač s námi se všemi býti. Amen.“

Pročítaje rozprávky o čarovné moci Faustově, jaké žertíky a jaké divy tropil ďábelským kouzlem, vzpomínal jsem, že si Čechové historky

podobné rozpráveli již v XV. století, nemajíce ještě ani potuchy o Faustovi, o čaroději německém. Vyprávěli si to o čarodějníkovi českém, jenž byl živ podle lidového podání staročeského za dob Václava IV. Byl to čaroděj Žito, o němž se rozepisují obšírně letopisci domácí i cizí. Jméno jeho od některých bývá také psáno Zíta a pod. Pokusil jsem se jinde (ve Vesně) ukázati, že zdrojem, odkud čerpali Čechové i cizinci zprávy o Žitovi, je latinská kronika Dubraviova Historia Bohemica. Z pramene tohoto, latinsky psaného a teda přístupného hlavně cizím spisovatelům, čerpali mnozí v XVI., v XVII. i v XVIII. věku. Popisují podle Dubraviových zpráv, jak královna Žofie, byvši sňata s Václavem IV., přivedla si do Prahy rozmanité kouzelníky a čarodějníky, aby ji bavili i chotě jejího. Bylo chystáno slavné divadlo veřejné. Cizí kouzelníci byli zahanbeni nepřekonatelným uměním českého čarodějníka Žita.*) Staročeská zkazka přecházela tímto způsobem nejen do literatury západoevropské, ale zabloudila i na východ. Přejímá ji do své snůšky Boričevskij.**)

Pozornosti zasluhuje, že některé staročeské zkazky o kouzlech čaroděje Žita byly také převzaty do historie o Faustovi. Co Dubravius vykládá o Žitovi, téhož se dočítáme (skoro beze změny) o Faustovi. Příklady nechť objasňují tvrzení, že pověsti o Žitovi jen v malých změnách přizpůsobené celku zapsány jsou v nejstarším českém vydání historie o Faustovi.

Dubravius popisuje, jak čarodějník Žito tropil směšné hříčky s pekařem Míchalem. Vyčaroval ze slaměných věchtů třicet tlustých, vykrmených sviní a prodal je lacino jmenovanému pekaři. Jen ho napomenul, a to si vymínil, aby jich nikdy do vody nehonil. Pekař nedbal, zahnal svině do vody — a div divoucí! po vodě plove místo tučných sviní třicet věchtů, došků slaměných. Pekař jak lacino nabyl, tak lehce pozbyl. Na soudě pochodil špatně.

Lid český dobře znal tuto čtveračivou rozprávku. Vždyť vzniklo odtud staročeské přísloví o tom, kdo nepochodil šťastně. Staří obyčejně si přisvědčovali o takovém: „Získal, vyhrál, co Míchal na sviních.“ Červenka zapsal toto přísloví a zároveň připojil k němu výklad, jak vzniklo: „Za českého krále Václava koupil Míchal, pekař pražský, od čarodějníka Zíty čisté, veliké vepře velmi lacino, z nichž potom, když do vody zahnáni byli, toliko slamění věchtové se ukázali a po vodě plouli.“

Snadno se vyrozumí, když úsloví již kolovalo o prodeji tomto v XVI. stol., že pověst o Žitovi byla známa u nás. Ti, kdo ji znali, byli asi překvapeni, že se podobná příhoda opakuje ve vydání staročeské knihy o Faustovi. Na listě J vypravuje Karchesius, „Kterak D. Faustus pět vepřů po šesti zlatých rejnských prodal Doktor Faustus opět znovu lichviti počav, zpravil sobě jako k trhu pět vykrmených vepřův, z nichžto jednoho každého za šest zlatých rejnských prodal,

---

*) Srv. Sim. Maioli, Dierum canicularium libri VII., 1642,455; Fugger, Spiegel der Ehren des Erzhauses Oesterreich, 1668, IV. 389; Anhorn, Magiologia, 1674, str. 247—248; Tharsander, Schauplatz vieler ungereimten Meinungen, 1737, IX. str. 499—500.

**) Повѣсти и преданія народовъ славянскаго племени, vyd. 1840, I. stať: О колдунѣ Житѣ.

však s tou vejminkou, aby kupec, kterýž je koupil, přes žádnou vodu jich nehonil, a tak s tím od něho doktor Faustus odešel. V tom když tíž vepřové v blátě se skáleli, že lázně potřebovali, hnal je kupec, zapomenuv na vejminku prodavače svého do vody, tu mu v okamžení se ztratili a zmizeli, takže po vodě nic jiného než toliko pouhé snopky slaměnné aneb došky plynouti viděl. A tak nevěda, kterak se to stalo a kdo mu takové vepře prodal, musil se s škodou domů navrátiti". Shoda je patrná jako při další rozprávce, jak Žito parohy přičaroval.

Když se dívali spoluhodovníci z okna, přičaroval jim náhle na hlavu široce rozvětvené parohy jelení, takže se nemohli hnouti sem ani tam. Nemohli do světnice, nemohli zasednouti k hodokvasu. Zatím potutelný čaroděj Žito chutě, pohodlně a do syta se najedl i napil a pak odčaroval ubožáky, kteří byli nuceni tak dlouho vyčkati v postavení trapném i směšném zároveň.

Podobně vypravuje Karchesius o Faustovi na listě H 2, 3. „Kterak D. Faustus jednomu rytíři v hlavě jeho jelení rohy způsobil. Po vykonání žádosti od císaře Karla Pátého na doktora Fausta vzložené, šel D. Faustus při soumraku, když k stolu císařskému troubili, na pavlači, a patřiv z ní dolů na dvořany Jeho milosti císařské, jak se sem i tam procházejí, v tom jednom lozumentu uzřev jednoho na okně spícího, kteréhož tuto jmenovati pominu, neb osoba stavu panského byl, a ačkoliv takovéto kouzlení na zlehčení osoby jeho se vztahovalo, však Mephostophiles v tom pilně a věrně pracoval, tak že témuž dvořanu, v okně spícímu, v hlavě jeho rohy jelení spotvořil. Kterýž procejtiv a hlavy své pozdvihnouti chtěje, ani sem ani tam z okna nemohl, neb okno odevšad zamčeno bylo. Což mu to nemohlo než k velikému zhrození a zděšení býti, sem i tam hlavu svíjejíc, kteréžto lotrovství vidouc císař Karel, jemu se zasmáti a sobě to za kratochvíl položiti ráčil. Však potom doktor Faustus zase takové rohy jemu odňal a čárův svých na něm více nedovozoval". Podrobnosti jsou tu trochu pozměněny, ale hlavní trest je zachována.

Uvedené dva příklady světle dosvědčují, že pověsti staročeské o Žitovi shodují se s pověstmi o kouzelné činnosti Faustově. Podobá se, že také upravovatel historie o Faustovi čerpal přímo z Dubravia, nebo snad oklikou od jiných spisovatelů, kteří zaznamenali staročeské zkazky o Žitovi, a zkazky tyto potom si přizpůsobil celkovému pásmu svého vypravování o Faustovi. Je na pováženou, že ještě v XVII. věku, kdy pověst o Faustovi dosti zdomácněla po knihách i přecházela do lidového podání, stále cizí spisovatelé, které jsem v poznámce na str. 342 jmenoval, vypravují historky uvedené o Žitovi, o čarodějníkovi staročeském a nikoli o Faustovi. Není tudíž pochyby, že některé pověsti o Žitovi byly přibrány do historie o životě Faustově.

Shodu možná ještě dále stopovati. Některé pověsti jsou již silně pozměněny. Na př. podle Dubravia šálil Žito diváky jakoby spolknul cizího čarodějníka; otevřev široká ústa od uší po uši, jen špinavé a ublácené škorně vyplivnul. Tak se aspoň lidu zdálo. Příhodě této podobá se historka o Faustovi na listě H 3, 4, „Kterak Doktor Faustus jednomu sedláku vůz sena s vozem i s koňmi nad podivení

sežral. Některého času Doktor Faustus do městečka (slove Gotty) za nějakou potřebou svou toho měsíce června, když seno sklizovati obyčej mají, přišel a jsa při večerním kvasu truňkem obtížen, šel s komonstvem svým za ním hlučícím z městečka, a procházeje se za branou po příkopích, vezl proti němu sedlák vůz sena, jemuž Doktor Faustus cestu, kterouž jeti měl, zaskočil. A sedlák nemoha proň ouvozem jeti, prosil ho, aby mu se vyhnul a stezkou, jako jiní lidé chodí, šel. Odpověděl mu Doktor Faustus jsouc pod helmem: ‚Slyš to, sedláčku Vavroušku, rád zvím, já-li tobě čili ty mně vyhnouti se musíš. Zdaliž's neslýchal, že se člověku opilému každý i s vozem sena z cesty vyhnouti má?‘ Sedlák s kofěrováním nemotorným Faustovi pyšné řeči podával. Kterémužto Doktor Faustus: ‚Což pak, sedláčku, ještě mi chceš odporných slov podávati. Radímť, mlč. Jinak tobě to seno, vůz i tvé koně sním.‘ I řekl mu sedlák: ‚I sežer třebas i nadělení mé.‘ A když dobré slovo dobrého místa míti nemohlo, oslepil Doktor Faustus sedláka tak, že se jináče nedomníval, než že on Doktor Faustus takovou tlamu má, jako největší drejlink, a že mu koně, vůz i seno již zžírá, náramně se ulekše, počal za ušima stejskala hledati a vidúc, že mu nevděk, zděšeně k purgkmistru toho městečka klubal a žalobu svou, jak se sama o sobě zběhla, ztížil. Purgkmistr chtěje podle jeho zprávy na to pohleděti, ubíral se s sedlákem z brány, smějíc se, ale když za bránu přišli, viděli koně a vůz sedlákův v své váze státi jako i prvé, a teprva srozuměvše, že Doktor Faustus sedláka toliko svými čarami oslepil a oči jeho zastřel, toho při tom zanechali.“

S touto rozprávkou shoduje se ještě jiná, na listě H 8, jak Faustus jako Žito kouzelníka cizince zdánlivě pohltil seno sedlákovi. Široce dlouze zase píše o tom Karchesius: „Kterak Doktor Faustus sežral vůz sena. Doktor Faustus byl jednoho času v městě Cvikově, v kterémž mnozí mistři s ním v známost vešli a k němu se přitovaryšili. I přitrefilo se některého času, když s ním po večeři na procházku vyšli, jel proti nim sedláček jeden vůz sena vezouc, kterémuž Doktor Faustus vece řekl: ‚Sedláčku, co by ode mne chtěl vzíti a k tomu dovoliti, abych se toho sena do sytosti najésti mohl?‘ Sedláček domnívaje se, že s ním Doktor Faustus toliko kunštuje, za takové jídlo krejcar dáti procenil. Doktor Faustus na tom přestav, dal se do toho sena a tak lakotně je smílal, že všickni okolo něho stojíce, tomu se náramně smáti musili. Ale sedláček jsouc omámen a jako oslepen, počal se šklebiti, neb mu již přes polovici toho sena ubylo, a bojíc se, aby o ostatek nepřišel, musil se s Doktorem Faustem urovnati. Však toho vskutku nic nebylo, neb jakž domův přijel, měl své seno zase tak v celosti jako prvé.“

Podivná shoda osudu Žitova a Faustova na konec jejich života potvrzuje rovněž, co bylo nahoře napověděno.

Pro staročeského čaroděje přišel zlý duch a odnesl jej za živa do pekelné říše jako pro Fausta přišel ďábel a hrozně jej ztrýzniv, unesl duši jeho do pekla. Jako život, tak i smrt obou jeví shodu. Shoda tato, doufám, jasně vysvítá z tohoto článku, jehož úkolem bylo upozorniti na příbuznost, ba totožnost staročeských zkazek o čaroději Žitovi z XV. věku a některých pověstí, přibraných do pozdější snůšky rozprávek o doktorovi Faustovi.

Anthropophagie a lidské oběti.

Podává O. Frant. Vaněk.

II.

estliže tedy jsou a byli lidé, kteří lidské maso jedli a rádi jedli a s náboženským smyslem jedli, jest přirozeno, že neodpírali ho ani svým duchům či bohům, aby je upokojili. Vždyť přáli si lidé, aby duchové je chránili, jim blahobytu dopřáli a všeliké nehody od nich odvraceli; zejména očekávali od nich nejúčinnější přispění v bojích proti nepřátelům, kteří byli i jejich nepřáteli a nebylo tedy pouze žádoucno, aby udržela se přízeň těchto mocných duchů, nýbrž aby také byla co nejvíce sesílena a to bylo možno pouze krví, která pro člověka měla tak veliký význam. Krev byla i duchům a bohům pokrmem svrchovaně vítaným a příjemným; čerstvá, vřelá krev, byla-li pro ně prolita neb v páru rozptýlena, měla moc obzvláště smírnou a byla s to naladiti jich smýšlení obzvláště příznivě.

Představa, že duchové požívají se zálibou pouze spiritualisované obětní krve a masa — jsouce i v jedení virtuósy [1]) — nevylučovala nikterak lidi od této hostiny: lidé mohli se jí směle súčastniti, anižby tím stala se duchům jakási újma. Naopak bylo znamením, že duch výpar, nejjemnější essenci, duši oběti přijal, že oběť byla jemu „vůní sladkou", bylo-li dopřáno člověku, aby požil společně s ním hmotnou součástku oběti, byl jeho přítelem a hostem.

Takto byl tedy kanibalismus, jak tušil již Plinius (Hist. nat. VI., 17.) podnětem myšlenky, pozvati ducha neb božstvo k hodům kanibalským, t. j. kanibalismus byl původem krvavých lidských obětí,[2]) jež potrvaly, i když lidé dávno již přestali býti anthropophagy, neboť nemohli odepříti přec kanibalský požitek svému „velikému duchu" a také tento „veliký duch" nechtěl nikterak upustiti od svého „historického práva". A jest zajisté charakteristickým, že právě u národů vzdělanějších, kteří dospěli ku větším i vlastním soustavám, oběti tyto jeví se v dokonalosti nejděsnější . . .

Irokesové v sev. Americe obětujíce válečnému svému bohu zajatce, modlívali se k němu: „Areskui! pro tebe spalujeme tuto oběť! Pochutnejž si na jejím mase a dopřej nám vítězství!" [3]) Henry R. School-

[1]) Tyerman and Bennet, Journal of a voyage and travels in the South Sea islands, London 1831, I., 273, 330 a sl.

[2]) Srv. Michelis, Die Völker der Südsee, Münster 1847, 91; J. G. Müller, Gesch. d. am. Urrel.² Basel 1867, 629. — Od těchto lidských obětí sluší lišiti lidské oběti nekrvavé a lidské oběti mystické.

[3]) K. Andree, Nord-Amerika², Braunschweig 1854, 243; srv. E. B. Tylor, Anfänge der Cultur, n. př. Leipzig 1873, II., 393.

craft[1]) uvádí pověsť, dle níž božstvo v podobě hada vítězí nad nepřáteli a pak je požírá. R. 1838. octla se 14letá dívka z kmene Dakotů, který válčil s kmenem Pawnee (na západu řeky Mississippi) v zajetí; nebyla však ihned usmrcena, nýbrž po 70 dní pečlivě ošetřována a živena. Pak zavedena na louku u pole kukuřicového a přivázána ku hranici. Po každé straně stál bojovník a držel jí pod pažím hořící louč. Když byla takto nějaký čas mučena, byla proklána šípy; ale dříve, než-li dokonala, byly jí vyřezovány z těla kusy masa, z nichž krev vycezována na mladé osení. Přítomný jeden běloch nebyl s to zabrániti těmto ukrutnostem. O osm týdnů později jednali Dakotové podobně se zajatým Pawneem.[2]) Podotknouti sluší, že za takovýchto trýzní volají Indiáni hlasitě nebožtíky, aby přišli a do syta se napili obětní krve[3]) a byť i často upírali bělochům, že by znali lidské oběti, konali je přece ještě až do XVIII. věku a dosud líčí se manitu (duchové) jako lidojedi. O duchu Oki u Indiánů ve Virginii, známo, že pije krev tekoucí jinochům při prohlášení za muže a že ssaje mnohým hochům levý prs tak dlouho až umírají.[4]) Prvotně zajisté obětovali Indiáni sev. Ameriky duchům též lidské prvence — děti —, neboť víme, že sami pojídají vlastní své děti,[5]) než záhy byl tento způsob lidských obětí již odstraněn a nahražen 40ti denním půstem, když se byl Indiánu narodil prvý syn.[6]) Týž zvyk nalezáme též u Botokudů, Aravákůa jiných kmenů jižní Ameriky.[7])

Pověstnou stala se země bojovných Azteků, kdež lidská krev proudem tekla v oběť duchům zemřelých i bohům. Také nebyly oběti ty bez hodů kanibalských, neboť lid uvyklý jsa na požitek lidského masa, nevzdal se jeho ani při obětech, v jichž prvotním smyslu nejsou obsaženy představy kanibalismu, nýbrž naopak myšlenka vyznamenání. — Vzdělanosť, již zdědili po Toltécích, nikterak nebránila jim, aby potrvali při ukrutných svých obyčejích, jež přinesli s sebou ze severních svých sídel a jež také shledali u praobyvatelů Mexika. Veškeří zajatci ve válce byli obětováni; poplatek podrobených národů záležel zejm. v dodávání lidí k pokrmu velikých duchů; stát sám vychovával za tím účelem otroky a soukromníci i společnosti závodili v nakupování lidí, aby zprvu dobře je vykrmivše, věnovali je svatyním. Z chrámů Mexických stoupal stálý výpar lidské krve,[8]) a nebyly žertvy přinášeny pouze božstvu války, Vhicilopočtlimu, nýbrž obětováni lidé též božstvům praobyvatelů, zejm. Tlalokovi a bohyni Kenteotl.[9]) Živý člověk položen na vypouklý kámen (oltář); pět silných kněží drželo jej, načež rozevřel mu

---

[1]) The Indian in his Wigwam, Philadelphia 1847, 217.

[2]) Bancroft, History of the United States, Boston 1846, III., 284.

[3]) C, Meiners, Allgem. krit. Geschichte der Religionen, Hannover 1806, I., 302. —

[4]) Baumgarten, Allg. Geschichte der Völker u. Länder von Amerika, Halle 1753, I., 135.

[5]) J. G. Müller, Gesch. der amer. Urreligionen, Basel 1855, 283.

[6]) Baumgarten, Ib, I., 122 a sl.

[7]) W. C. v. Eschwege, Journal von Brasilien, I., 193; Waitz, Anthropologie III. 384, 389, 420.

[8]) J. G. Müller, Gesch. d. amer. Urreligionen, Basel 1855, 626 a sl.

[9]) J. G. Müller, Ib. 493.

velekněz rychle obsidiánovým nožem (ictli) prsa, vyrval z nich chvějící se ještě srdce a vstrčil je modle zlatou lžící do úst.[1]) Vystřikující krví pomazávali se kněz a jeho pomocníci; mrtvola svržena po stupních chrámových mezi modlící se zástupy. Hlava nabodnuta na tyč; krví pomazávány též veřeje kapliček i soukromých příbytků. Mnohdy prosili pomocníci, aby oběť se dála na jejich zádech na místě na kameni, jen aby hodně byli zaplaveni lidskou krví; též stažena někdy oběti kůže a nosena jako plášť.[2]) Byl-li obětovaný zajatec ve válce, rozdány kusy vařeného masa z něho mezi bojovníky; byl-li to otrok, náležela jeho mrtvola bez srdce pánu.

O králi Čimalpopokovi se vypravuje, že neváhal se obětovati sám bohu Vhicilopočtlimu v době nebezpečí po příkladu jiných hrdinů [3]) a Sahagun vypravuje dle původních pramenů, že král Montezuma měl pro Don Corteza, jejž pokládal za boha Kecalko'atla, pohotově několik lidských obětí pro případ, že by božstvo žíznilo po krvi a že ostatním Španělům, kteří rovněž byli jmíni bohy, podávány byly kukuřicové placky skropené lidskou krví.[4]) Zprávy starých španělských spisovatelů, dle nichž Montezuma dal usmrtit ročně 50—80.000, ba někdy v jediném dni 5—20.000 lidí, že hlavní chrám mexický za vlády Avhikotla dne 19. února 1487 zasvěcen byl 60—80.000 lidskými životy [5]) prohlašuje nejnověji marquis de Nadaillac [6]) za věrojatné; jsou však nepochybně přepjaty za účelem, aby se zahalily hrůzy, jichž původci byli Španělé. Dle nespolehlivého udání Bart. Las Casasova neobnášel prý roční počet obětí více než asi 100 neb i jen 50. Snad má poctivý Bernal Diaz pravdu, tvrdí-li, že ročně bylo obětováno asi 2.500 lidí.[7]) Že však povšechný počet byl nadmíru veliký, dosvědčují na budově nazv. „vhikompan“ v Mexiku nakupené lidské lebky, jichž se páčilo na 136.000.[8]) V Xokatlanu, městě mezi Kampo'allou a Tlaskalou, nalezl Bernal Diaz pyramidu asi z 100.000 lebek. „Jest to značné číslo, jež uvádím,“ praví, „není však přílišné. Ostatní lidské kosti, jež byly nakupeny na jiném místě, nebylo lze ani spočítati a na jiných postraně zřízených palandách visely lidské hlavy.“ [9]) A tak mělo každé město zvláštní svou budovu k uschovávání lidských lebek.

V ostatní střední Americe Kozumelu, Čiapě, Tabasko, Hondurasu i v Nikaragui dály se lidské oběti a kanibalské hody týmže způsobem jako v Mexiku, ač obětováni byli většinou jen zajatci. Neposkytovala-li válka dosti obětí, nabízeli je vlastní příbuzní neb byly ku-

---

[1]) Th. Waitz, Anthropol. IV., 158.
[2]) Rich. Andree, Die Anthropophagie, 74.
[3]) Clavigero, Geschichte von Mexiko, n. př. Leipzig 1789, I., 222.
[4]) Čas. Ausland, 1831, 1054, zejm. 1027
[5]) W. Robertson, Geschichte von Amerika, n. př. Leipzig 1777, II., 557 a sl. — Prescott, Geschichte der Eroberung von Mexiko, n. př. Leipzig 1845, I., 64.
[6]) Die ersten Menschen, n. př. Stuttgart 1884, 240.
[7]) W. Robertson, Ib. II., 558.
[8]) Prescott, Ib. 65, 501; Clavigero, Ib. I., 373.
[9]) B. Diaz, Die Entdeckung und Eroberung von Mexiko, n. př. Hamburg u. Gotha 1848, I., 131.

povány od sousedních kmenů.[1]) V Yukatanu natírali sobě kněží Májů vlasy lidskou krví.[2]) Věřeno, že bohové sežírají se zvláštní rozkoší krev a srdce obětí. Stařičký kněz indiánský v Nicaragui jm. Taçoteyda, jenž odepřel státi se křesťanem, odvětil na otázku: Co jedí tito Teotes, t. j. vaši pradědové čili velicí duchové Tamagastad a Cipattoval: „Slyšel jsem své předky, že požívají krev a srdce lidí, jakož i některé ptáky; my obětujeme jim nyní jen kadidlo a gummi; toť jest, co požívají!" [3]) U Čibčů byla nejslavnější oběť jinocha zajatého ve válce. Byl nejprve pečlivě vychován; nesměl se stýkati se ženami; na to byl vyveden na vrch, usmrcen a jeho krví natřena skalní stěna, již ozařovalo slunce za svého východu. V jiných případech vyrváno oběti srdce podobně jako v Mexiku, zejména při slavnosti opakující se každý 15tý rok.[4])

Peruáni, kteří od jezera Titikaka do Kuzko se rozšířili a vzdělanost domorodců si osvojili, odstranili sice ponenáhlu kanibalské hody, nikoliv však lidské oběti, zejména lidského prvorozenstva, jaké ve Quito od pravěku byly obvyklými.[5]) Onemocněl-li inka nebezpečně, obětoval jednoho ze svých synů, žádaje božstvo, aby přijati ráčilo duši jeho v náhradu za jinou. — O slavnosti Raymi obětováno dítko neb dospělá panna.[6]) V chrámě slunce bylo nalezeno množství hliněných nádob, v nichž uschovávány byly vysušené mrtvoly dětské. Při nastolení nového inky obětováno dle jedněch 200, dle jiných až 1000 dítek u věku 4—10 roků. Též jiným bohům byly obětovány pravidelně každý měsíc děti, jichž krví pomazávány modly a dvéře chrámů.[7]) — Zmírněním lidských obětí bylo, že o slavnosti očisty a ochrany (Citu a Raymi) bylo uhněteno těsto promísené krví chlapců, jimž puštěno žilou mezi očima a nosem. Těsto to nazvané „tělo boží" bylo pak požíváno.[8]) — Než tu a tam klestila si cestu myšlenka náhradné oběti dítek prvenci zvířat; a vskutku obětovány již v poslední době říše Peruánské lámy, ovce, psi a králíci a sice přesně dle vzoru obětí lidských: živému zvířeti vyrváno srdce; krví jeho natřeny idóly a veřeje chrámové a ostatní tělo jeho snědeno za syrova při hostině obětní.

Takto barvily se od Skalistého pohoří v sev. Americe až po Cordillery čilské hluboko na jihu oltáře bohů po staletí lidskou krví a je-li něco, což může nás pohnouti k jakési shovívavosti s ukrutnostmi, zradami a vyděračstvím španělských výbojců, jest to faktum, že tito suroví bojovníci učinili alespoň pro vždy přítrž krvavým těmto obětem praobyvatelů amerických. Ovšem kouřily se tehdá ve Španělsku na březích

---

[1]) Petri Martyris ab Angleria, de rebus oceanis et novo orbe decades tres, Colon. 1574, 345.

[2]) Herb. Spencer, Sociologie, I., 354.

[3]) Th. Waitz, Ib. IV., 277, 310.

[4]) Th. Waitz, Ib. IV., 363, 364.

[5]) J. G. Müller, Ib. Basel 1855, 377.

[6]) Prescott, Geschichte der Eroberung von Peru, n. př. Leipzig 1848, I, 80 a sl., W. Robertson, Ib. II., 559.

[7]) Kottenkamp, Geschichte der Kolonisation Amerika's seit der Entdeckung, Frankfurt 1850, I. 349.

[8]) Wuttke, Geschichte des Heidenthums, Breslau 1852, I., 312.

Quadalquiviru a Guadiany občas hranice inkvizičních soudů, než sluší uvážiti, že těchto obětí nežádala si víra celých národů, nýbrž že byli to pouze mocní bídníci, kteří si je vynucovali. A což před několika sty lety bylo obyčejem v Americe, toť bylo před několika tisíciletími na všech místech povrchu zemského a jest na mnoze obyčejem dosud.

Že duchové a bohové požírají duše, jest vůbec vírou Polynesanů,[1]) což nejlépe plasticky znázorňoval idól Taaroův na ostrově Burutu jsa zevně ověšen malými idóly, kdežto v jeho nitru vězelo ještě 24 jiných [2]) Na ostrovech Společenských konají se při pohřbu velikých pohlavárů často lidské oběti a vedle lešení mrtvých nazvaného Tupapau viděli cestovatelé kromě pokrmů, zabitých prasat a j. též veliké množství lidských lebek.[3]) Z ostrovů Tonga, Havaj, Nukahiva a j. máme souhlasné zprávy, že duchům, e-atua, kteří výslovně zovou se Kaitaugata, lidožrouti (W. VI., 339.) zejména se obětují zajatci. „Kdyby jim je král nepřinášel," vyjádřili se domorodci, „bůh usmrtil by jej!" [4]) Brzy po skončení boje odvlékají se veškeré mrtvoly na pohřebiště (marai). Kapitan J. Cook byl sám svědkem lidské oběti na ostrově Tahiti, když byl král Otu zvítězil nad Eimeo-em.[5]) Král nepatrného ostrova Fotuna severně od souostroví Samoa obětoval prý téměř polovinu svých poddaných počtem 2000.[6]) Na Havaji byly lidské oběti nadmíru četné a neobětováno pouze duchu válečnému,[7]) nýbrž přinášeny i děti v oběť duchům vtěleným ve žralocích [8])

V Melanesii obětovali domorodci všechny, kdož bouří byli zahnáni k některému ostrovu, neboť domnívali se, že sám vládce jim je dal v moc a že rozhodně si jich žádá. Jakýs pohlavár na souostroví Fidži, jenž jednoho z nešťastníků ponechal na živě, byl od uraženého božstva ve snu trýzněn tak, že z toho zešílel.[9]) Miss. Thom. Williams [10]) vypravuje: Když r. 1850. Tuikilakila zabil vlastního ujce Ratu Rakesa, s nímž žil ve stálém nepřátelství, nedovolil, aby mrtvola jeho byla pohřbena, nýbrž kázal ji obětovati bohu války. Kdybych byl upadl do jeho rukou — pravil — byl by mne snědl; nyní, když jest mým, sním ho já! Maorové a vůbec Novozélanďané přinášeli e-atuům lidské oběti, aby je usmířili.[11])

V Indii byly lidské oběti za starých dob obvyklými (Cicero, Tuscul. quaest. V., 27. a dle něho Val. Max. II., 6.), což vysvítá též z alle-

---

[1]) Th. Waitz u. G. Gerland, Anthropologie V., 162 a j. — Tyerman and Bennet, I 273, 330 a sl.

[2]) Tyerman and Bennet, Journal of a voyage and travels in the South Sea islands, London 1831, I., 508.

[3]) R Oberländer, Oceanien, die Inseln der Südsee, Leipzig 1873, 254.

[4]) R. Forster, Geschichte der Seereisen u. Entdeckungen im Südmeere, Berlin 1787, VI, 224.

[5]) G. Klemm, Culturgesch. Leipzig 1845, IV., 382—386.

[6]) Michelis, Die Völker der Südsee, Münster 1847, 91.

[7]) Th. Waitz u. G. Gerland, Ib. VI., 163.

[8]) W. Ellis, Reise durch Hawai, Hamburg 1827, 173.

[9]) Erskine, Journal of a cruise among the islands of the western Pacific. London 1853, 440.

[10]) Fiji and the Fijians, London 1858, I., 206.

[11]) John Lubbock, Die vorgeschichtliche Zeit, n. př. Jena 1874, II., 169

gorických výkonů a zákazů.[1]) Dle Véd byl člověk neb více lidí připoutáno ke kůlu na počest bohyně Kali neb boha Narayana a dána jim opět volnost, což jest patrně jen pozdější zmírnění, neboť ještě dle Atharvédy (II., 34.) pojídají bohové pouze „duši (prána), jež vychází z údů“ obětovaných lidí a my víme, že v Tripuře bylo až do 15. století obětováno ročně asi 1000 lidí, a že teprv králi Cridharmovi se podařilo omeziti je pouze na každý třetí rok.[2]) Ve střední a zadní Indii udržely se lidské oběti až do naší doby. Tak na př. ještě do nedávna zarazili Ghondové do země silný kůl, přivázali k němu člověka, natřeli ho olejem i šafránem a ozdobili květinami. Třetího dne dovedli ho do háje a usmrtili sekerou. Aby nekladl žádného odporu spřeráželi mu kosti na rukou i nohou neb omámili jej opiem neb daturou. Při posvátném tomto úkonu shromáždil se četně lid. Po vykonané oběti sřítil se kolem mrtvoly a každý snažil se, aby si z ní urval kus masa. Za chvíli byla obrána až na kosti.[3]) Ještě r. 1865. a 1866. nevěděli si mnozí indičtí národové jiné pomoci, než že utekli se k lidským obětem. Nyní, kdy jsou přísně zakázány, vytváří si lid na mnohých místech z těsta neb z hlíny lidské figury a uřezuje jim pak hlavu.[4])

Na Madagaskaru potrvaly v obyčeji lidské oběti nejdéle v provincii Vangaidrano [5]) a velmi četné jsou v Africe, zejména u kmenů, jež združením utvořili samostatné říše. Oběti dějí se dílem na upomínku zemřelých králů, dílem při jiných slavnostech (yam, Adai a j.[6]) Již o Basutech na jihu Afriky se dovídáme, že neobětují při pohřbu pohlavára pouze dobytek, nýbrž i lidi [7]) a o Marimech, že spalují o slavnosti „vaření zrna“ (museleco oa mabele) dva mladíky, rozsévajíce popel z jich krve, čelních kostí a mozku po krajině, aby učinili ji úrodnou, kdežto ostatek snědí při hodech.[8]) U Ašantů v západní Africe obětuje pro zemřelého krále jeho nástupce lidi po 8 dní.[9]) Králi Kvaka-Dua, který zemřel dne 27. dubna 1867., dostalo se do 15. července již 1.100 lidských obětí (akjere) a když toho dne dosedl na trůn jeho nástupce Karakari, obětoval mu hned prvý den zase 400 lidí.[10]) Ještě více jest znám lidskými obětmi despotický stát Dahomé, jehož obyvatelstvo bylo dříve oddáno kanibalismu. Rakev, v níž odpočívá královská mrtvola, byla uhnětena z hlíny, prosáklé krví 100 zajatců. Marně snažili se po dobrém i po zlém Angličané, Francouzi i Portugalci učiniti přítrž těmto ohavnostem. V březnu 1889 odvlekli tlupy krále Geleleha, jichž garda záležela z 5000 amazonek, z okolí Porta Novo 1745 zajatců, kteří

---

[1]) A. Weber v Z. D. M. G. XVIII., 272 a sl.
[2]) Chr. Lassen, Indische Alterthumskunde, Bonn, 1858, III., 769.
[3]) Colebrooke v Asiat. Res. VIII., 47 u. v. Bohlena, Das alte Indien: Königsb. 1830, I., 302.
[4]) J. Lubbock, Entstehung der Civilisation, n. př. Jena 1875, 305, 307.
[5]) Sibree, Madagascar and its People, London 1870, 390.
[6]) Ed. Bowdich, Mission von Cap Coast-Castle nach Ashantee, n. př. Weimar 1820, 373 a sl.
[7]) Wangemann, Die berliner Mission im Basutolande, Berlin 1877, 28.
[8]) J. Lubbock, Entstehung der Civ. 305.
[9]) Čas. „Ausland“, 1883, 755 a sl.
[10]) Ramseyer und Kühne, Vier Jahre in Asante,[2] Basel 1875, 285 a sl.

vesměs byli pobiti a duchům zemřelých králů obětováni. Za posledních dnů měsíce července bylo povražděno 500 lidí, jichž krev byla vylita na hrob krále Gezo, jenž marně o to se zasazoval, aby lidské oběti zmírnil a r. 1858. kouzelníky byl otráven. V měsíci srpnu obětováno denně 70 lidí. Hlavní slavnosť odbývána dne 5. srpna a trvala až do 15. srpna. Král, maje dýmku v ústech, nejen žertvám těm byl přítomen, nýbrž sám činně se jich súčastňoval. Posledního dne otevřen hrob Gezo-ův, vrženo do něho množství živých otroků a kosti zemřelého krále skropeny krví 50 lidských obětí. Dne 2. ledna 1890. zemřel král Geleleh a nástupce jeho, známý Bedazin — ač byl pokládán za evropsky vzdělaného muže — přijav jméno Hosubuveleh, t. j. lidožrout, uspořádal před zástupcem Francie Drem. Bayolem žertvu 100 zajatců.[1]) Další osud jeho jest znám.

Děsný zvyk vládne v Bangale: Mrtvola zemřelého krále rozetne se podélně na dva díly. Z jeho poloviny a z poloviny muže jemu obětovaného sestaví se pak zase celý člověk a tento se pochová. Druhé poloviny svaří se pak s maniokem a banány v jakési ragout, jež se požívá spolu s ostatnímu obětmi.[2]) Rovněž v Abome, Waidah, Abbeokutě, Jorubě, Badagry, Beninu, Bonny, Brassu, Okrice, na Starém a Novém Kalabaru a j. přinášejí se občas neb alespoň v dobách sucha, před válečnou výpravou, při ukončení smlouvy místním duchům, kteří zejména rádi dlí v tělech zvířecích, lidské oběti. Tak na př. obětují dle Mr. Hutchinsona[3]) kanibalové při ústí Nigru vnitřnosti a srdce duchu Iguanovi, jenž má své sídlo ve veliké ještěrce. Domorodci na Kalabaru zaklínají ducha „veliké vody", jehož temný obličej domnívají se viděti pod hladinou a obětovali mu ještě r. 1857. dítě-albína.[4]) V Bonny obětuje se každý 3tí rok nejkrásnější panna duchu moře. Děvčeti vyvolenému za oběť splní se sprvu, čeho si jen přeje a vše, čeho se dotkne, náleží jemu. Kněz, jenž oběť tuto vykoná, ukousne si z týlu jejího kus masa.[5]) Též zajatci obětují se božstvu. Jich hlavy rozestaví se v řadě před stánkem fetiše, kdežto údy vaří se v kotli a rozdávají pak při hostině.[6]) Ladislav Magyar[7]) líčí lidskou oběť u Kimbundů: Obětuje se nejstarší všech zajatců, aby vláda knížete byla šťastnou. Věštci rozloží trup, vytrhnou z něho vnitřnosti a prorokují z nich. Pak dostane se každému vůdci část těla spolu s částicí srdce, aby stali se statečnými. Lidské oběti spojené s kanibalismem konány do nedávna též při dvoře jagů při slavnosti řečené „Sambamento". Vybrané oběti — nikango — dostávalo se pocty jako knížeti samému. V den slavnosti předveden nikango před jagu zády k němu obrácen; načež jaga

---

[1]) Čas. „Ausland", 1890, 458.

[2]) Ausland 1888, 276; srv. H. Ward, Fünf Jahre unter den Stämmen des Kongostaates, na př. Leipzig 1891, 74, 83 a sl.; 99, 101.

[3]) Ten years wanderings among the Ethiopians atd., London 1861, 66.

[4]) Ad Bastian, Geogr. u. ethnol. Bilder, Jena 1873, 144.

[5]) Holman, A voyage round the world, London 1834, I., 378; J. Smith, Trade and travels in the Gulph of Guinea, London 1851, 60, 68.

[6]) J. Smith, Ib 82,

[7]) Reisen in Südafrika. Pest 1859, I., 275.

prořízl mu srpovitým nožem záda až pronikl k srdci, jež vyrval. Ukousl z něho kus, vyplivl jej však ihned a kázal jej spáliti. Mezi tím drželi dvořané oběť tak, aby krev jeho se ronila přes prsa a břicho jagovo; pak natírali si jí sami těla volajíce: Veliký jest jaga! Mrtvola nikangova sťata, rozsekána na malé kousky a vařena spolu s masem volů, psů a slepic. Pokrm ten předložen pak nejprve jagovi, pak jeho dvořanům, naposled všemu lidu. Slavnosť končila zpěvem a tancem.[1] Také v Darfuru v mohammedanské střední Africe bylo zvykem, že při nastoupení sultána bylo obětováno dvé hochů a maso jejich snědeno od sultána a nejvyšších úředníků. Teprve od doby sultána Husseina pominul tento zvyk.[2] (Dokončení.)

Dva přátelé.

Napsal Emile Richebourg.[3] Přeložil Jos. Kubín.

I.

Jmenovali se Vít a Jakub.

Narodili se týž rok v Essexu, malé dědině jednoho z našich východních okresů.

Jakub byl synem bohatého nájemce. Otec Vítův, chudobný nádenník, užíval vší síly paží svých, všeho potu svého těla, aby opatřil chleba ženě své a pěti dětem. Třeba podotknouti, že to jsou obyčejně největší chuďasi, kteří mívají četnější rodiny.

V létě, v době senoseče, Radoux, otec Vítův, pokosil sám polovic luk nájemce Pérarda. Byl také první mezi dělníky, když přišla doba sekati obilí a oves. V zimě, — v onom čase mláticí stroje byly ještě velmi řídké, — Radoux chodil mlátit do stodoly; podle paměti sedlákovy nikdy v Essexu před Radouxem nevymlátil cep tolik snopů, tolik klasů v jednom dni. Dělník náš neměl také nikdy nedostatek díla. Ostatně bylo toho třeba, neboť pět krků míti na starosti byla tuhá úloha.

Však Radoux viděl vyrůstati Víta, svého prvorozence, a říkal si v blahém úsměvu:

„V několika letech můj velký hoch bude již dosti silný, aby se chopil kosy, aby vymlátil snop.“

---

[1]) Travassos Valdez, Six years of a traveller's Life in Western Afrika, London 1861, II., 159.

[2]) Werner Munzinger, Ostafrikanische Studien, Schaffhausen 1864, 558.

[3]) Tato povídka, upomínající v druhé polovici dějem svým na Tennysonovu báseň „Enoch Arden“, vyňata je z knihy „Vesnická láska.“

Vít v skutku slibоval státi se tak silným, tak statným, jako jeho otec. Mladý výhonek čekal jenom roubův, aby vydal dobré ovoce. Při nedotsatku vzdělání, jehož nemohl nabyti, rady rodičův a svrchovaná vnímavost jeho přiváděly k rozvoji dobré zárodky, které v něm vězely.

Jednoho dne o svátcích velikonočních oba chlapci, jsouce spolu na návsi, kouleli kraslice různě zbarvené. Najednou propukla hádka mezi Jakubem, synem Pérardovým a Vítem Radouxovým. Bylo jim tehdy deset let. Jakub byl chlapec slabý a útlý, ale zlobný a škádlivý jako jistí psíci, kteří se štěkotem chytají za nohy mimojdoucí, nebo se vrhají na soudruhy, chtíce je kousnouti v podkolení. Věděl, že otec jeho jest bohatý, byl lépe ustrojen než jeho kamarádi; to jej činilo hrdým, odmítavým, urputným, že nosil před ostatními hlavu výše. Odporný a nesnášelivý odpuzoval mladé soudruhy své a uvaloval na sebe hojnou nepřízeň.

Toho dne měl na sobě poprvé pěkný oblek z modrého sametu, na němž třpytily se velké, lesklé měděné knoflíky.

Spor, jako všecky hádky dětské, propukl ve hře, když Jakub srovnávaje pyšný šat svůj s chudobným oblekem Vítovým, řekl mu s pohrdou měře ho od hlavy k patě:

„Měl bys se schovati se svými kalhotami rozedranými a svojí vestou roztrhanou! Odejdi, žebráku!“

Oči Vítovy zaplály hněvem. Podnícen svými kamarády, kteří mu přizvukovali slovy i pokyny, šel na Jakuba s pozdviženou pěstí. Tento rozumně ustoupil. Jediným úderem mohl ho Vít zasáhnouti a poraziti; ale měl jiný úmysl; myšlénka kruté pomsty přišla mu do hlavy. Zahnal ho až na kraj bařiny, kde hnila blátivá voda. Zvláštní úsměv kmitl se na rtech jeho: vrhl se na Jakuba a jediným rozmachem páže shodil ho do bařiny.

Všichni chlapci mu tleskali.

Na pokřik oběti, která se potácela v bahně, přiběhl člověk. Nahnul se nad vodou, uchopil Jakuba za límec, vytáhl jej jako pírko a postavil na nohy. Byl to otec Vítův.

Nepromluviv slova ku svému dítěti, vzal je za ruku a táhl kvapně domů, zatím co Jakub v hanbě a lítosti pohlížel na svůj pěkný šat potřísněný blátem.

„Posaď se tu,“ řekl Radoux svému synovi, když vešli do světnice, ukazuje mu na stoličku.

Chlapec poslechl. Chvěl se na všech údech. Klid jeho otce ho děsil; tušil něco hrozného. Chtěje se vymluviti, koktal:

„Otče, nechte mne povědít . . .“

„Není třeba. Vše, co bys mně mohl říci, vím. Teď mne poslouchej.“

II.

Radoux byl bledý; vzal židli a posadil se naproti synu svému. Žena jeho odešla s ostatními dětmi, což nebylo příliš vhod Vítovi. Velké slzy kanuly mu z očí.

„Otče,“ zvolal, „byl jsem zlý dnes, ale slibuji, že nebudu více. Nebijte mne!“

Poslední slova tato zachvěla otcem, a on zbledl ještě více. „Což jsem tě bil někdy?“ řekl hlasem jako cizím. „Viděl jsi mne někdy vztáhnouti ruku na tebe, či na některého z bratří tvých?“

„Oh! ne, otče, nikdy!“

„Bůh nedal člověku sílu, aby jí užíval ukrutně,“ doložil Radoux. „Spáchal jsi právě zlý čin, Víte; ano, byl jsi zlý; ale než ti budu činiti výčitky, chci zvěděti, máš-li srdce. Dej dobrý pozor, co ti povím.

Jednou, je tomu více než deset let, vedl jsem matku tvou k veselosti do sousední vesnice. Byla v mém náručí, když se mladík jakýs odvážil ji pohanět. Zvěděl jsem později, že se zmýlil v osobě. Chyba jeho byla nám osudná. Ještě nedořekl, když uchvácen hněvem, udeřil jsem ho prudce. Klesl k mým nohám jako bezduchý.

Druhý den nešťastník zápasil se smrtí, a já byl . . . ve vězení!

Chápeš, Víte? Abych pomstil tvoji matku pohaněnou, zabil jsem jednoho ze svých bližních! Byl jsem odveden četníky, zasloužil jsem osud svůj.

Bylo před zimou, a rok byl špatný. Matka tvoje zůstala samotná, zoufalá, bez dříví, bez chleba, bez peněz a neschopná pracovati. Měl jsi se zrovna naroditi . . .

Bůh jediný znal bolest mou a viděl všechny slzy, které jsem prolil v cele své. Slyšel mne proklínati sílu, kterou mi dal, a na kolenou, s rukama sepjatýma přísahal jsem, že neužiji osudné síly této nikdy jinak, nežli ke práci. A několik dní zakoušel jsem všechna muka duševní.

— Moje ubohá Marie, říkal jsem si, co se s ní děje? Jediná myšlénka tato dělala mne šíleným. Vyrážel jsem hrozné křiky ze sebe a vedl jsem si tak prudce mezi čtyřmi stěnami cely své, že mne museli svázati provazy, abych si nesáhl na život.

Měl jsem dosti příčin zoufati si při myšlénce na ubohou matku tvou. Zima přišla, a jednou z rána, když zásoby její byly všechny vyčerpány, zůstala na loži; cítila se velmi slabou, nemohla vstáti. Pravila u sebe:

— Tento večer nebo zítra budu mrtva!

Ten den mladá paní, nebo spíše anděl, vstoupila do našeho chudobného příbytku. Pravím anděl, neboť přicházejíc v poslední hodinu, byla zajisté poslána od samého Pána boha. Viděla umírající bledou, hubenou, ledovou, a pochopila vše.

Hodinu potom velký oheň praskal na krbu, a dva sluhové ze statku přinášeli veliké košíky plné zásob. Smrt, která již klepala na dvéře, odešla. Tvoje matka byla zachráněna!“

Vít poslouchal vypravování otce svého s rostoucím pohnutím.

„Vzácná žena, o níž jsem ti právě pověděl,“ pokračoval Radoux, „stala se také v brzku matkou. Hned pro malé děťátko, které se mělo naroditi, dělaly se karkulky, povijany, košilky . . . vše jest malé pro takové milátko. A matka tvá nemohla připravovati ničeho k tvému příchodu; ale na statku řídili zatím dvě peřinky, jakoby čekali dvojčata.

Při tvém narození matka tvoje plakala překvapením a vděčností.

vidouc tě v pěkných bílých poduškách, na nichž bylo vyšito její jméno. Avšak od tří měsíců tolik trpěla, tvá matka ubohá, že když ti chtěla dáti prs, spozorovala s hrůzou, že byl prázdný. Tu paní, která tě viděla slaboučkého chuděrku, pochopila, že bys nemohl žíti. Ovšem zatajila pečlivě bázeň svou matce tvé, neboť by ji to bylo zabilo, ale řekla věc některým sousedkám.

Mnohé odpověděly:

„Bylo by to skoro štěstím pro takovou matku.

Jako kdyby chudí a nebozí neměli práva zachovati dítě, které jim dal Bůh!

Statkářka nemyslela tak. Synáček její narodil se v patnácti dnech. Když usnul na kolíbce, běžela k nám, vzala tě na své ruce, pokryla tě polibky, a zatím co matka tvoje plakala, povznesla tě k prsu svému, který jsi chtivě uchopil. I řekla:

„Marie, chcete-li, dítě vaše bude se děliti s mým. Přijdu sem denně kolikrát bude potřeba, večer odnesu je do statku, a naše dvě děti budou spáti u mne, na téže kolíbce."

Stalo se tak, a po tři měsíce dobrá statkářka krmila tě mlékem svým, že jsi rostl a sílil vůčihledě. Potom matka tvoje, která nabyla zatím zdraví, živila tě z lahvice; brzy pustil jsi se do polévky, jako malý člověk.

Mne zatím po třech měsících předchozího vězení přivedli před porotu; jednohlasným usnesením porotců byl jsem propuštěn a spěchal jsem k matce tvé. Nescházela mně dobrá vysvědčení; všechny vesnice, kde jsem byl dobře znám, sjednotily se na moji záchranu. Z prvu jsem měl velký strach před porotou, ale řekli mně:

„Řádným soudem byl byste odsouzen do vězení; ale porota vás osvobodí."

Bylo tomu tak.

Nyní, Víte, uhodl jsi již bez pochyby, že jest to paní Pérardová, která se ukázala tak dobrou k matce tvé a k nám všem, a že jsi to spával po boku jejího syna každou noc po tři měsíce."

Dítě, jež se až dosud zdrželo, aby nevyrušilo otce, propuklo náhle ve vzlykot.

„Tatínku," řekl chlapec, „nevěděl jsem věci tyto a lituji, že jsem to udělal."

„Jak se zachováš, aby to paní Pérardová zapomněla?" tázal se otec.

„Nevím ještě; ale ode dneška bude Jakub mým nejlepším kamarádem. Často velcí a nejsilnější hoši ho bijí: vezmu ho v ochranu, a poněvadž vědí, že se nebojím, neodváží se naň více."

„Tak jest dobře," řekl Radoux; „ale nemyslíš, že jest tu něco říci neb učiniti?"

Vít hleděl na svého otce s okem vyvaleným. Potom se najednou vzchopil a řekl v pláči:

„Půjdu odprosit paní Pérardovou."

„Ba ovšem," podotkl Radoux; „to jsem čekal od tebe."

A zcela po tichu pravil sám k sobě:

„Zkouška byla dobrá, Vít má srdce!"

Když chlapec přišel do statku, zastal paní Pérardovou, jak pomáhala Jakubovi do jiných šatů.

„Paní," řekl, „to já jsem uvrhl Jakuba do bařiny; přicházím vás oba odprosit. Když jsem byl zcela malinký," pokračoval klesnuv na kolena, „vy jste mne šatila, živila a snad ochránila před smrtí. . . . Můj tatínek mi to právě vypravoval. Po tři měsíce spal jsem s Jakubem v téže kolíbce; nyní, když to vím, nezapomenu toho nikdy . . . Odpusťte mi, paní Pérardová, odpusť mi i ty, Jakube, mám tě rád a budu tě míti rád jako svého bratra."

„Ah! Víte!" zvolala paní Pérardová něžně, „nevíš ani, jak mne činíš šťastnou. Hned jsem plakala, jak jsem zvěděla, že tys to zachoval se tak k synu mému, ty, Víte, jehož hlavičku držela jsem na prsou svých, vedle hlavy Jakubovy!"

Vzala ho za ruku, pomohla mu vstáti a přitáhla ho do svého náručí.

„Pojď také, Jakube, ať vás držím ještě jednou na svém srdci!"

Oba chlapci se objali; a potom, když Jakub vtiskl polibek na tvář své matky, Vít přiklonil tvář na druhou.

III.

Bylo to přátelství živé a hluboké, ba lépe řečeno bratrské, které pojilo Jakuba a Víta. Bylo je viděti skoro stále pospolu, tak že v Essexu nazývali je konečně dvojčaty. Aby nečinil Vítovi příkoří, Jakub ztrácel ponenáhlu svoji odpudivou pýchu a stával se lepším. Zapomněl, že otec jeho jest nejbohatší z kraje a zvykl si pohlížeti na své soudruhy, kteří byli méně obmyšleni štěstěnou nežli on, jako na sobě rovné. Poněvadž přestal býti hrdopýškem, ztratil chyby, které ho činily nenáviděným a dospěl k vlastnostem, které mu získaly hojně přátel.

Paní Pérardové ani nenapadlo skrývati štěstí, jež pociťovala.

„Vít," říkávala často, „učinil více pro vychování syna mého, než já sama. Jakub může děkovati přátelství tomu tak pevnému a oddanému za to, čehož moje láska slepá nebyla by mu mohla dáti."

Ve čtrnácti létech Jakub odešel do koleje, aby doplnil své vzdělání. Pan Pérard, nemaje jiné ctižádosti, než učiniti ze syna svého rolníka, nerad slýchal mluviti o lyceu a studiích klassických.

„Jakub," říkával, „bude vzdělávati půdu jako jeho otec a děd. Právě tak dobře jako lékař, advokát nebo notář, dobrý rolník prospívá svému kraji. Chci, aby syn můj byl dostatečně vzdělán, ale nemám potřebí míti z něho učence z povolání."

Oba přátelé byli odloučeni po tři léta; ale vídali se o vagacích. Ostatně Vít počal pracovati se svým otcem, a práce činila mu rozloučení snesitelnějším.

Konečně Jakub přišel do Essexu, aby ho již neopustil, a od roku následujícího otec svěřil mu část živnosti. Mladý muž měl ve Vítovi nejúčinnějšího pomocníka. A byl-li tam jen jediný pán, měl dvojí rámě již statné k dílu a dvě oči bdící nad dělníky a vše vidoucí.

Přišel dvacátý rok. Bylo třeba učiniti zadost zákonu odvodnímu.

Oba přátelé vytáhli z urny číslo špatné. Pro pana Pérarda neznamenalo to nic, mohl dáti zastupovati syna svého, avšak Vít byl vojákem.

„Chceš vskutku odejíti?“ ptal se Jakub jednoho dne.

„Jest tak nutno.“

„Poslyš: otec o tom pohovořil s matkou mojí, a chce tě dát zastupovati v tutéž dobu jako mne. Poskytne ti žádanou částku — mluví se o dvou tisících pěti neb šesti stech franků, — budeš ji moci umořovati srážkami každého roku.“

„Milý Jakube, to by trvalo příliš dlouho; jenom sedm let bude mi ztráviti u praporu.“

„Ano, ale takto zůstaneš u mne, neopustíš rodiny své; a budeš si moci vzíti krásnou Cilku, kterou miluješ.“

Vít se zapýřil, a slza jako perla zachvěla se mu na kraji dlouhých řas.

„Jest pravda,“ řekl, „miluji Cilku; ale když neodejdu, nemohl bych si ji vzíti.“

„Proč pak?“

„Uvaž, Jakube; jsme oba chudobní, a nevyzískali bychom nikdy dosti peněz, abychom mohli slušně žíti a zároveň spláceti můj dluh. Hleď, když člověk miluje mladou dívku a chce vzíti si ji za ženu, dělá to proto, aby jí opatřil blažený život, a ne aby jí uvalil na krk strádání. S tou jehlou svojí Cilka žije klidně a podporuje starou matku svou; kdybych se stal nyní jejím mužem, byl bych pro ni s dluhem svým novým břemenem, a místo dnešní skromné utěšenosti našla by jen bídu. Oh! nestěžovala by si ... Známe ji, jest plna odvahy a oddanosti. Však jest to pro ni, že ji miluji, ne pro mne. Zemřel bych, příteli, kdybych viděl blednouti krásnou její tvář, nebo vrásku hloubiti se na jejím čele. Ne, nemohu! Obětuji vlasti své sedm let, jež jí jsem dlužen. Cilka mne miluje, jest jí teprv osmnáct let: počká si na mne. Až se vrátím, najdu práci ve statku, u tebe; vezmeme se za sebe a budeme šťastni. Z druhé strany myslím na svého bratra, který ve čtyřech letech půjde za svým osudem. Jsem nejstarší, Jakube, musím učiniti něco pro své.“ Jakub uchopil ruce jeho a stiskl je láskyplně. Ten den, když Vít odcházel, loučení bylo dojemné, a mnoho slz prolilo se v Essexu! A Cilka nebyla z posledních strápená. Obejmuvši Víta naposled, pravila:

„U své matky a u tvojí budu očekávati příchodu tvého a budu čítati dni tvého vzdálení. Od této chvíle nebudu míti jiné radosti než mysleti na tebe.“

„Drahý Jakube“, řekl Vít příteli svému, „činím ti poručenu Cilku a starou její matku; kdyby se nedostávalo práce, kdyby přišla nemoc, dej jim, čeho bude třeba: jedním slovem, nahraď mne jim; buď jako bratr mé nevěstě; odcházím skoro potěšen, že bude míti v tobě oddaného přítele.“

„Budu bdíti nad Cilkou, jakož i nad matkou její, budu jejich podporou,“ odvětil Jakub.

Po dvou dnech Vít dorazil k 26. pluku. Mladý nováček měl poznati instrukce vojenské a státi se vojákem.

IV.

Přeskočíme hbitě půl sedma roků, po kterou dobu Vít byl držán daleko od Essexu. Byl jmenován desátníkem, když pluk jeho odeslán do Afriky. Vrátil se do Francie po pěti letech jako poddůstojník s vojenskou medalií.

Jednoho dne zavolal ho k sobě kapitán.

„Milý Radoux," řekl mu, „poddůstojníci a vojáci vaší třídy jsou právě posláni domů; ale poněvadž hledíme podržeti v armádě nejlepší členy, bylo mi nařízeno, abych se vás otázal, zdali byste nechtěl zůstati u nás?"

„Děkuji vám za blahosklonnost, pane kapitáne," odvětil Vít; „ale od té doby, co jsem opustil rodnou ves, neviděl jsem rodičů, jest potřebí, abych stanul ve středu své rodiny."

„Dostanete dovolenou na půl léta."

„Budu šťasten, když dostanu dovolenou na dobro, pane kapitáne."

„Tedy vás ztratíme; lituji toho velice."

„Pane kapitáne, dříve než jsem se naučil zacházeti s puškou a šavlí, uměl jsem držeti jen pluh, oháněti se kosou. Těch se hodlám zase uchopiti. Že jsem je opustil, zavinilo jen špatné číslo vytažené z urny. Oh! však nelituji, že jsem byl vojákem; ponesu vždy šťasten tuto medalii, kterou jsem si, tuším, zasloužil; a bude-li mne kdy Francie potřebovati, opustím znovu rodinu svou i pluh; chopím se opět pušky a řeknu svým soudruhům z vojny: Jsem vojákem, udělejte mně místečko mezi sebou!"

„Máme mocnou armádu, a doufám, že Francie nebude míti potřebí povolati všechny děti své."

Po těchto slovech kapitán podal Vítovi ruku a rozešli se.

Po několika dnech Radoux byl v Essexu. Otec jeho i matka sestarali; malí bratři i sestry dospěli; nahradili otce. Pro ně všechny návrat nejstaršího bratra byl dnem svátečním.

Jakub Pérard přišel stisknout ruku poddůstojníkovu. Ale Vít skočil mu kolem krku.

„Čekal jsem tě, že mne dovedeš k paní Pérardové," řekl mu. „Chci tohoto večera obejmouti všechny, koho mám rád. Ve třech dnech počnou žně: zítra budu brousit kosu; budu míti práci na statku?"

„Ty toho již nedovedeš," smál se Jakub.

„No uvidíme," odvětil Vít týmž tónem. „Ostatně mi dílo přisoudíš."

„A ani se mi nezmiňuješ o Cilce," podotkl mladý statkář hlasem pohnutým.

„Milý Jakube, o osobě, kterou nejvíce milujeme, nejméně mluvíme," odtušil Vít.

„Tedy zůstal jsi dosud při téže myšlénce?"

„Myslíš o mně, že bych zapomněl?"

„To ne, ale byl bys mohl změniti úmysl."

„Milý příteli, jsou vzněty tak hluboké, že jich nic nedovede seslabit; lásku mou k Cilce, mé přátelství k tobě živila vzpomínka; jedna i druhá zemře toliko se mnou. Když srdce jako mé se oddá, neodtrhuje se již."

„Tedy se vezmete za sebe?“

„Po žních, jestli totiž Cilka . . .“

„Cilka? . . . ty's nedořekl.“

„Kdyby se nechtěla vdávati?“

„Cilka tě miluje stále, čeká na tebe.“

„Říkáš mi to, jako bys byl pohněván.“

„Proti tobě, poněvadž to vypadá, jakobys pochyboval o ní.“

Tváře mladého muže se zapýřily, Vít to však nepozoroval.

„Nuže,“ dodal Jakub, „pojď do statku, matka i otec tě čekají.“

„Jest pořád hezká?“ ptal se Vít.

„O kom mluvíš?“

„O ní, o Cilce . . .“

„Uhlídáš ji,“ odvětil zhurta Jakub.

A táhl za sebou přítele.

Po návštěvě na statku, kde přijetí bylo co nejsrdečnější, Vít žádal Jakuba, aby ho doprovodil k paní Cordierové, matce Cilčině.

„To ne,“ odvětil Jakub; „překážel bych vám při prvním setkání.“

Vít chtěl naléhati naň.

„Jest mi snad potřebí býti svědkem štěstí vašeho?“ odvětil chladně Jakub. „Ostatně mám nalehavou práci.“

„Jakub není týž,“ řekl si Vít odcházeje. „Proč se tak změnil? Měl by mne méně rád, než dříve? Nikoli, nemohu tomu věřiti!“

Cítil se zasmušilým a nemohl pochopiti tíseň, kterou zakoušel. Avšak chmura, která zatemnila čelo jeho, brzy se zaplašila, když stanul před Cilkou, a když mladá dívka, pohnutá a usměvavá, vložila ruku svou do jeho.

Okamžik pozoroval tuto tvář luznou, která se ruměnila jeho pohledem, a mlčení jeho, spíše než slova, vyjadřovala podiv jeho. Cilka nebyla již půvabná a hezká, byla krásná. Měla onu zářící krásu, o které sní představa básníkova, a kterou malíř vykouzluje pod štětcem svým. Čistota linií, jemnost a pravidelnost tahů nezadávaly v ničem svěžesti pleti, půvabu tvarů a vábnosti pohybů. Nikdy krásnější vlasy rusé nezdobily čelo jasnější. Její úsměv jediný dostačil udělati ji rozkošnou.

„Shledáváš mě tedy změněnou?“ ptala se Víta.

„Ano, neboť jsi tisíckrát hezčí.“

„Že se vykrásila?“ řekla matka; „sama nechce to připustiti.“

„Oh! přidávám se k vám, paní Cordierová, Cilka nemá pravdu! Ano,“ pokračoval obrátiv se k mladé dívce, „shledávaje tě tak krásnou, nemohl jsem zakryti podivení své. Pravda, v pohnutí mém jest také štěstí, že jsem u tebe. Jen jednu věc mám se tě ptáti, Cilko: máš mne pořád ráda?“

„Což jsem na tebe nečekala?“ odpověděla s pohledem nekonečné slasti.

„A čekajíc na vás, Víte, uhospodařila sto kulatých tolarů na výlohy svatební, domyšlejíc se, že nebudete při penězích. Může říci, že jsem brebta, povím vám však ještě, že koupila pro vás stučku pěkného plátna, z něhož vám pořídila tucet košil.“

„Ah! Cilko, drahá Cilko!“ zvolal mladík dojat až k slzám.

„Toť mnoho, maminko, takhle mě prozraditi," zvolala dívka.

Vít ovinul ji rukou svou, a ona, aby zakryla svůj zmatek, sklonila se úplně na prsa svého ženicha. Paní Cordierová hleděla na ně s úsměvem.

„Toť počátek štěstí," myslela si.

Dvacátého září Cilka stala se ženou Vítovou. Jakub Pérard nebyl při oddavkách: den před tím odešel do Paříže. Trápilo to Víta; nemohl si vysvětliti podivné chování svého přítele, jenž přece mohl si vyvoliti jinou chvíli podívati se do hlavního města.

V.

Druhý rok na počátku července Cilka obdržela dvojčata, chlapce a holčičku, hezké jako jejich matka.

Po nějakém zdráhání Jakub přijal kmotrovství za chlapečka.

„Bude nyní třeba pracovati pro pět," řekl vesele Vít; „avšak mám odvahu a statné paže."

Po několika dnech ohromilo každého vypovězení války pruské. Ale brzy nastalo utišení, když naše dělostřelectvo a pyšné pluky jízdy táhly k Metám a Rýnu.

Nikdo nepochyboval o šťastném výsledku. Ale brzy po Vissembourgu a Reichshoffenu Němci vrhli se na Francii jako smečka hladových vlků.

Daleký výkřik bolesti vydral se ze všech ňader, a zuření nenávisti a palčivého hněvu rozlehlo se od východu k západu, od severu k jihu.

Chvatně svážela se poslední úroda, a venkované Elsas a Lotrinska chopili se pušek volajíce: Smrt Prusům! Ať žije Francie!

Potom přišla pohroma sedanská.

Nepřítel táhl na Paříž, a Francie neměla vojáků, aby se postavila na odpor tomu vpádu. Nebezpečí bylo veliké. Aby se v zápase mohlo pokračovati, dělala nebo kupovala se nová zbraň. Hotovila se jiná děla, volali se staří vojáci i všichni mladíčkové svobodní od dvacíti do pět a třicíti let k obraně vlasti.

Jakub Pérard obdržel rozkaz k odchodu. Tu Vít řekl ženě své:

„Zítra Jakub a ostatní mladíci kantonu odeberou se na shromaždiště, kde budou vyzbrojeni. Nevím, co se to děje ve mně, Cilko, ale zdá se mi, že by mně bylo hanba, kdybych zůstal v Essexu s rukama založenýma, ana vlasť je v nebezpečí."

„Ah! ty mě chceš opustit!" zvolala mladá žena v pláči.

„Pravda, hodlám následovati Jakuba a bíti se po jeho boku proti nepříteli země. Jest to povinnost každého Francouze."

„Ale ženatí nejsou voláni," odvětila; „co mluvíš o povinnosti?"

„Nemohu zapomenouti, Cilko, že jsem byl vojákem; dnes Francie jest nešťastná, a bylo by hanebností, neposkytnouti jí paží, která se naučila zacházeti se zbraní. Opustím tě s největším bolem, ale zásluha činu jest v oběti."

„Ale můžeš tam přijít o život!" dodala vzlykajíc.

„Nebojím se toho," odvětil s úsměvem. „Ostatně, kdyby se to stalo, Francie, za kterou bych zemřel, bděla by nad osudem vdovy a sirotků."

Objal ji a přitiskl na své srdce.

„Odpusť mi, Cilko, odpusť mi! . . . Chápu a cítím útrapy, které ti působím; ale jsem volán něčím mocnějším, než jest vůle má. Hleď, od nějakého dne, jakoby oheň kolotal v žilách mých! Miluji tě více, než kdy jindy, Cilko; zbožňuji a uctívám v tobě matku našich dítek, a přece vzdálím se silen, neb jsem pln důvěry v budoucnost.“

Mladá žena osušila své slzy.

„Nemám tvých sil ni odvahy, Víte, ale láska moje není sobečtější nežli tvá. Nesmí se státi, abys mi vyčítal někdy, že jsem ti překážela splniti to, co zoveš svou povinností. Jdi tedy, když tomu chceš, ať se náš osud naplní!“

Ze shromaždiště výzvy byly poslány k Neversu, kde správa Národní obrany rozbila tábor k výcviku nováčků.

Vít konal ihned výborné služby jako cvičitel. V patnácti dnech Jakub stal se seržantem. Vít mohl se státi důstojníkem; dali mu náramky. On je však odmítl a podržel své odznaky seržanta, jež mu byly přiděleny po příchodě do Neversu.

„Nejdu do zbraně ze ctižádosti,“ odpověděl, „nýbrž jen proto, abych se mohl bíti s nepřítelem vlasti. A pak, mohl bych býti odtržen od Jakuba Pérarda, a toho nechci opustiti.“

Když tento dověděl se, že Vít odmítl náramky, domlouval mu.

„Bylo to snad štěstí tvé,“ řekl mu.

„Pah! štěstí mé jest v práci a síle paží mých,“ odvětil Vít. „Jsme přátelé, zůstaneme si rovni v hodnosti vojanské; nechci býti výše tebe.“

9. listopadu oba seržanti dělali divy udatnosti v bitvě koulmierské.

Onen den armáda loirská, sotva stlučená ze zatímních vojáků ve dvou měsících, dokázala odvahou a neohrožeností, že bylo možno počítati ještě na rozsáhlé zdroje Francie. Armáda bavorská byla poražena a zůstavila Francouzům Orleans. Tu odvážný pochod k Paříži mohl sprostiti velké město jeho obležení. Každý čekal a doufal v tento pohyb. Bylo vzpomínáno, že tak mnohdy odvaha zaměnila štěstí Francie.

Na neštěstí vrchní general armády loirské ztratil výhodný čas v Orleansu a dovolil armádě Bedřicha Karla, která se uvolnila po nešťastné kapitulaci Met, že se mohla rozhostiti mezi ním a Paříží. A tu, když se d'Aurelle de Paladines chystal k útoku, ocítil se proti přesile.

V Patay opět shledáváme oba seržanty. Na místě tomto odpor byl velký a úsilovný; přes sílu nepřátelského dělostřelectva výsledek dne byl dlouho nejistý; pak se ustoupilo a převaha ponechána Prusům.

Ve chvíli, kdy Francouzi opouštěli své posice, Jakub Pérard byl zasažen kulí do holeně. Vít ho uviděl klesnouti a pospíšil, aby jej zdvihl. Vedle nich vybuchaly granáty a svištěly kule; škadrony pruské vypadaly na pláň, aby se zmocnily našich zavazadel a ohrozily náš zadní voj.

„Nech mne,“ řekl Jakub hlasem slabým, „mysli na sebe a nevydávej se dále v šanc nebezpečí.“

„Tebe zanechati? nikdy!“ zvolal Vít; „zachráním tě, nebo ponesu s tebou los, ať je jaký je.“

„Nešťastníče! neslyšíš hukot střelby?“

„Neslyším nic; ale vidím, že jsi raněn, že trpíš . . .“

„Víte, jdeš vstříc záhubě.“

„Nuž dobře! zemru u tebe, s tebou!...“

„Ale já tomu nechci. Pomysli na Cilku a děti své!...“

„Ty mně určují moji povinnost.“

Vzal raněného do náručí, pozvedl jej a držel objatého. Za střelby nepřátelské, ve sněhu až po kolena a za deště kulí hleděl se dostati k marodnímu vozu ambulance francouské, která sbírala raněné sto metrův odtud. Neurazil polovic dráhy, když najednou dvě škadrony pruských husarů vyrazily z rohu lesíku a zamezily mu ústup.

Oba seržanti a padesát povozů bylo husary obklíčeno a zajato.

VI.

Po obdivuhodném odporu na severu s Faidherbem, na východě s Bourbakim a na západě s Chanzym, Paříž, která držela od čtyř a půl měsíce v šachu dvě stě padesát tisíc Prusů, Paříž vyhladovělá, bez chleba, uštvaná k smrti, byla donucena vzdáti se. Počátkem měsíce března, hned jak byl mír podepsán, Německo počalo vraceti zajatce. Neměli jsme méně než čtyři sta tisíc v zajetí.

Jakub Pérard vrátil se do Essexu. Cítil ještě následky své rány, ale ta se již zacelovala a zahojila. Byl odloučen od Víta prvním dnem jejich zajetí. V Německu hleděl vypátrati, kde se nalézá; ale nemohl se dověděti nic určitého. Ujišťoval Cilku, že Vít byl zajat obětuje se pro něho, že neutržil žádného poranění, a že může doufati v brzký jeho návrat.

Mladá žena obrnila se trpělivostí.

Zatím však měsíce mizely, a marně se čekalo na zprávy o Vítovi. Zajatci se všichni vrátili až na malý počet nemocných. Byl snad Vít mezi těmito? Ale tu musel míti potřebu peněz, šatů, a věc ještě důležitější pro zajatce, novin o dětech, o své ženě, o rodičích. Proč nepsal?

Cilka neskrývala již svého nepokoje, své tísně, černé předtuchy ji štvaly, noci její byly bez spaní, pěkná barva tváří mizela, oči její obtáhly se modravým kruhem, neboť plakala často, po všechny dni myslíc na vzdáleného a objímajíc dvojčátka. Každý měl účastenství v jejím bolu, známek soustrasti se jí nenedostávalo. Hleděli ji potěšiti mluvíce o naději.

„Abych se potěšila, je mi třeba návratu mého manžela, nebo psaní od něho,“ odpovídala.

A poněvadž se Vít nevracel, a poněvadž psaní nepřicházelo, Cilka se trápila dále.

Jest Vít mrtev? Mladá žena měla vícekrát tuto neblahou myšlénku; odmítala ji z počátku úsilovně, nemohla věřiti v tak velké neštěstí; ale myšlénka ta vracela se jí tím tvrdošijněji, a nebylo možno zbaviti se jí. Ovšem mlčení Vítovo a jedenáct měsícův od podepsání míru uplynulých příliš utvrzovalo její obavy.

Odeslali dvě psaní na ministra války. V odpovědi na první sliboval zavésti hned účinné pátrání po seržantu Vítu Radouxovi a ptáti se naň na patřičných místech v Prusku. Na druhou žádost ještě neodpověděl. Když o tom mluvili mladé ženě, zakroutila smutně hlavou řkouc:

„Vím, na čem jsem; ministr mně již neodpoví.“

Mýlila se. Jednou z rána poslíček přinesl velké psaní. Přišlo z úřadu ministra války a bylo černě zapečetěno. Obsahovalo výtah ze zprávy o úmrtí seržanta Radouxa, která byla poslána ministerstvu po dotazech činěných v Prusku.

Cilka vypustila hrozný výkřik a klesla jako mrtvá na zem. Když přišla k sobě, uchopila dítky své do náručí, tiskla je na své srdce a pokryla polibky. Oči měla suché; prolila tolik slz během roku, že nemohla již plakati. Ale vzlyky a slzy nejsou vždy výrazem největšího bolu. — Vzala na sebe šat vdovin.

Paní Pérardová zahalila se ve smutek jako matka Radouxova. Nebyl Vít také jejím dítětem? Následující neděle viděla širokou stuhu smuteční na klobouce svého syna. Jakub nosil smutek za bratra.

Přišlo léto s krásnými dny slunnými, se svým veselím; ale pro Cilku nebylo dnů krásných, ani veselí.

Nastaly žně, které v tomto roce 1872. byly výminečně vydatné. Tato skvělá sklízeň zmírnila velmi bídu zaviněnou válkou a napravila část hrozných ztrát, které stihly náš venkov. Na statku Pérardově poznali, že dvé nejlepších rukou chybí při práci. Po sklizni krmiva, která jest před zasetím ozimu poslední důležitou prací rolnickou, Jakub Pérard přišel vyhledat vdovu Vítovu.

Mladá žena zpozorovala, že jest nad obyčej pohnut a tvář jeho že jeví rozpačitost.

„Cilko,“ řekl Jakub tonem těžkým, „přicházím k vám dnes, abych s vámi vážně promluvil. Co vám mám říci, jest velmi choulostivé pro mne, ale doufám, že mne vyslechnete.“

Pohlédla naň překvapeně.

„Nejdříve,“ pokračoval, „svěřím vám tajemství, a pak položím otázku. Víte, jak jsme se milovali s Vítem; přátelství to trvalo od dětinství. Když odešel poprvé, bylo vám, Cilko, osmnácte let, a byla jste jeho nevěstou. Abych vás potěšil z jeho nepřítomnosti, jsa jinak dbalý jeho vroucích odporučení, vídal jsem vás často; sedali jsme spolu jako tuto chvíli hovoříce dlouho o něm, a o tisíceré věci jiné. Pociťoval jsem kouzlo neskonalé slyše zvuk vašeho hlasu, a naše přástky, které se stávaly den ode dne důvěrnějšími, přinášely mi těchu, jaké jsem dotud nepocítil. Co mám ještě říci, Cilko? Bez vašeho tušení, ba ani sám nevěda, miloval jsem vás.“

Mladá žena se chvěla, ale nechala Jakuba pokračovati.

„Když jsem poznal, co se ve mně děje, bylo již velmi pozdě ostříhati srdce mé proti nebezpečí. Vídal jsem vás dále a cítil jsem, jak rozkoš zvyšuje zlo, jež jsem si způsobil. Ostatně toto zlo, tato láska beznadějná byla mým štěstím! Vy jste Víta milovala, věděl jsem také, jak on miloval vás; abych vás nepoděsil, vynaložil jsem největší péči, abych zakryl tajemství své. A pak styděl jsem se sám před sebou. Často jsem si dělal přísné výčitky, namlouvaje si, že zrazuji přítele. Ah! kdyby Vít nebyl mým přítelem, mým bratrem, kdybyste vy ho nebyla milovala, byl bych se vrhl k vašim nohám a řekl vám: Cilko, miluji vás; nejsem-li vás nehoden, buďte ženou mojí! Měl jsem stále

okamžité illuse; nadál jsem se, že Vít vzdálen jsa od vás nebude pamatovati na svůj slib, že si vás vezme po svém návratu. Když mně přišla tato myšlénka, nemyslel jsem na vás. Nepředvídal jsem trýzně vaší. Sobectví srdce jest nemilosrdné!“

„Vít se navrátil; nezapomněl na vás. Byl jsem v čase tom šťasten a zoufalý. Po chladném uvážení přátelství zvítězilo nad mojí láskou osudnou; ale nebylo to bez malého trápení, že jsem zvítězil nad sebou. Potlačoval jsem pocit žárlivosti, který se usadil v srdci mém, a když jsem poznal jednoho dne, že přátelství moje k Vítovi není ani méně vřelé ani méně čisté, zdálo se mi, jakobych byl zbaven tíže ohromné. Povznesl jsem zase hlavu, odvážil jsem se zjeviti se před vámi a pohlédnouti na svého přítele bez ruměnce. Narození vašich dítek přišlo vhod mému vyléčení. Měl jsem podíl na vaší radosti, a po tomto znamení jsem poznal, že jsem se stal hodným vás, Cilko, jeho, sebe. Ano, vyléčil jsem ránu svého srdce; avšak kořen tam zůstal. A tento kořen, jako by byl od živoucí květiny, vzmohl se, rozložil se a vyhnal stonek lásky.

Jste vdovou, Cilko, a proto jsem vám to vše řekl. Jest v tom také trochu zpovědi a vinník sklání hlavu před vámi žadoně za odpuštění.“

Od nějakého okamžiku Cilka přestala šíti, ale oči její zůstaly upřeny na dílo.

„Pane Jakube,“ odpověděla hlasem chvějným, obrátivši k mladému muži své krásné zarděné líčko, „není vám třeba žádati na mně odpuštění. Víta již není, mohla jsem slyšeti slova vaše bez urážky; ale jestli jsem rozuměla dobře, nemluvil jste mně o svých citech ke mně — a ty dělají mi velkou čest, pane Jakube — než abyste mne připravil na nějakou otázku, kterou jste mi hodlal položiti.“

„Ano, Cilko. Co jsem vám nemohl říci jindy, říkám vám dnes: chcete býti mou ženou?“

„Pane Jakube, jsem již stará, mám dvě děti, znáte moji chudobu; nemám nic než svou jehlu, nástroj práce své; nejsem ženou, která by se hodila jedinému synu pana Pérarda.“

„Vlastnosti vašeho srdce, vaše bezúhonnost, Cilko, váží více, než moje jmění. Ostatně není nám tu třeba přetřásati otázky zisku: nechávám je stranou, kde jde o mé štěstí, o naše štěstí, chcete-li mi dovolit vyjádřiti se tak.“

„Toť právě, pane Jakube, že zapomínáte na svůj prospěch, mluvím-li o dálce, která nás dělí —“

„A že odmítáte býti ženou mojí,“ doložil smutně.

„Jakube, neříkejte, že odmítám!“

„Ano, tak tomu: nemilujete přítele Vítova; kdož ví, snad ho dokonce nenávidíte! . . .“

„A můj Bože, proč bych vás nenáviděla?“ zvolala; „vás, vždy tak dobrého a mně oddaného!“

„Cilko,“ začal znovu pokročiv blíže, „víte, že otec můj i matka budou šťastni nazývati vás dcerou svojí; není to tedy strach, že byste byla od nich zamítnuta, který by vám bránil přijmouti žádost mou. Buďte upřímná, Cilko, řekněte mně svoje mínění.“

Pozdvihla zvolna hlavu, a Jakub viděl oči její vlhké. Beze slova

vztáhla ruku a ukázala mu dvojčata, která si hrála v prachu stinného vlaského ořechu.

Pochopil to.

„Neodlučuje od vás dítek vašich srdce mé, ani myšlenka,“ řekl živě; „sirotci Víta Radouxa zůstanou mými dětmi jako ty, které budu snad míti. Můj úmysl byl vždy přijmouti je za své, jak vám podám ruku. Nezapomenu, čím jsem povinen památce Vítově, a znám vás příliš dobře, Cilko, abych se snad domýšlel, že byste spojila los svůj s mým a nežádala pro děti své totéž místo v rodině, které jim patří.“

„Srdce vaše jest velké a šlechetné, Jakube,“ odvětila.

„Má býti celé vaše i vašich dětí.“

„Drazí drobečkové! . . .“

„Našli otce.“

Tvář mladé ženy se vyjasnila a zdála se zářivou.

„Chcete býti tedy otcem jejich?“ pravila.

„Ano.“

„A budete je míti mnoho rád?“

„Snad více, než kdyby byly moje.“

Vztáhla ruku a podala ji mladému muži.

„Na Víta, přítele vašeho, nezapomenu; ale vás budu milovati.“

Za měsíc byla vdova po Vítu Radouxovi ženou Jakuba Pérarda.

VII.

Přišel únor, nejsmutnější měsíc v roce. V době té noci jsou dlouhé a bdí se pozdě. Právě myslela na to paní Cordierová, která byla samotna a opuštěna od svatby Cilčiny. Nabídli jí sice světničku na statku, ale zůstala raději ve svém domečku plném upomínek drahých srdci jejímu. Bavila se jimi, slunila se v nich, a tak hleděla se utěšiti ve své samotě. Ostatně byla zvyklá práci, a ačkoli nemusela míti péče o zítřek jako jindy, nezahálela přece nikdy. Tak aspoň plašila nudu. Pořizovala prádlo do statku, předla konopí a len, šila šatičky dvojčatům, pletla jim ponožky.

Jednoho večera pracovala při krbu, bloudíc ve snách minulostí. Všechny trampoty, svízele, všechny radosti a chvilky šťastné, které ji potkaly životem, táhly před duší její, vzbuzeny jsouce vzpomínkami. Byl to četný průvod, v němž zřídka jen zableskl úsměv uprostřed slz.

Tlouklo právě devět hodin.

Najednou dvéře se otevřely a člověk vstoupil.

Při pohledu naň paní Cordierová zvedla se poděšena a hleděla uchýliti se v zad. Vskutku, pohled neznámého nebyl nijak utěšující. Měl dlouhý vous, a vlasy jeho špatně česané spadaly na krk a vroubily bledý obličej hrozně hubený. Na hlavě měl plstěný klobouk se širokou střechou; spodky jeho byly z hrubé látky, na sobě měl dlouhou černou blůzu, staženou v bocích provázkem.

Zavřel za sebou dvéře, sundal klobouk a pokročil k paní Cordierové.

„Nebojte se,“ řekl hlasem třesoucím se v pohnutí. Zvuk tohoto hlasu zachvěl starou ženou.

„Jak,“ pravil bolně, „vy mne nepoznáváte? Tak jsem se změnil?“
„Ne, neznám vás!“
„Odvracíte oči . . . pohleďte přece! Jsem Vít, váš syn! . . .“
„Vít! Vít! Oh! Pane, můj Bože!“ zkřikla paní Cordierová A klesla bez sebe na sedadlo.
Přiskočil k ní, vrhl se jí k nohám, uchopil její hlavu do svých dlaní a objímal ji.
„Nyní mne poznáváte?“ řekl radostně.
Odpověděla němým povzdechem.
Povstal a zachvěv se pohlížel kolem sebe.
„Maminko, a kde je Cilka? kde jsou děti?“ tázal se.
Paní Cordierová se schoulila a zakryla obličej rukama.
„Neštěstí!“ zkřikl, „žena moje umřela!“
Potácel se jako opilec.
„Odpovězte mi tedy, odpovězte mi!“ naléhal sípavým hlasem.
„Víte, Cilka není mrtva,“ koktala paní Cordierová.
„Ach! ach!“
Hledal oporu o židli. A tu s hlavou skloněnou na prsa, propukl v bědování.
„Jak to jest dobře, vyplakati se trochu,“ řekl.
„Pane, Bože můj, slituj se nad námi!“ brumlala stará žena.
Po nějakém okamžiku utišiv se, usedl vedle paní Cordierové.
„Matičko,“ řekl, „po prvé v životě myslím, že poznal jsem bázeň. Při myšlénce, že Cilky, mojí drahé ženy, není více, zdálo se mi, že dům, že nebesa hroutí se na mne a rozmačkávají mne . . . Vy mi neříkáte nic, proč ke mně nepromluvíte? Nejste šťastna, že jsem u vás?“
Paní Cordierová neměla slova; zaražení, bodavý bol učinil ji němou.
„Toť hrozné,“ podotkl; „počítal jsem na jiné uvítání . . . člověk by řekl, že jsem cizí pro vás. Cilka odešla někam na přástvu, ale děti . . . jsou tam, spí . . .“
Rukou ukázala na zamčené dvéře druhé světničky.
„Oh! spěchám je obejmout!“
Zvedl se, uchopil lampu a zaměřil k světnici, kde myslel nalézti spící děti své.
„Víte, děti tam nejsou,“ řekla paní Cordierová.
„Nerozumím vám, co pravíte?“
„Cilka a děti nejsou již se mnou.“
„Žena moje vás opustila, vás, svoji starou matku! Co se to stalo?“
„Víte, Víte . . . Ah! ty mě zabiješ!“
„Totě divná odpověď, tohle. Maminko, ještě jednou se vás ptám: Kde jest Cilka, kde jsou děti mé?“
Stará žena se zvedla zvolna.
„Myslela jsem, že bylo pro mne dosti zkoušek v životě,“ mumlala; „ne, v tomto okamžiku poznávám hrozná muka duše i srdce! Víte,“ pokračovala obrátivši se k synovi, „ode dvou let byl jsi daleko odtud, a nic nám nepřišlo, zda ještě jsi živ. Proč jsi mlčel, proč jsi nepsal?“
„Proč? poněvadž jsem nemohl. Později, maminko, později vám budu

vše vypravovati . . . ale vězte přece, že mám ve chvíli této jen jedinou touhu: uviděti ženu svou a své dítky.“

„Mysleli jsme, že jsi mrtev,“ pokračovala paní Cordierová; „Cilka, já, tvoji rodiče. Dali jsme sloužiti mše za pokoj duše tvé, nosili jsme smutek za tebe.“

„K čemu mi to povídáte? dobře vidíte, že vás neposlouchám.“

„Měl bys mne přece poslechnouti, synu můj! . . . Cilka nechtěla věřiti, že jsi mrtev. Doufala stále, že tě uvidí a říkala: Však se vrátí. Čas míjel, měsíce plynuly. Všickni zajatci se vrátili, a tys nebyl mezi nimi. Psali jsme odtud na ministra, — pan Gérard nám to vyřizoval. Ministr se doptával, dal po tobě pátrati v Prusku, až Cilka dostala jednoho dne úmrtní list tvůj. Jak se stalo, že i v Paříži mysleli, že jsi mrtev? To nevím. Nemohli jsme déle pochybovati; tedy jsme nosili smutek. Plakali jsme již mnoho, plakali jsme zas.“

„Ano,“ řekl Vít, „co jsem trpěl tam dole, byli jste tu v mukách.“

„Ach ano,“ odvětila paní Cordierová. „Tak Cilka stala se vdovou, děti neměly otce; to bylo smutné, velmi smutné . . .“

„Myšlénka tato, že moje žena plakala, že hleděla na děti jako na siroty, tisíckrát více mne trápila, nežli ukrutnosti pruské . . . Ale zlé dni pominuly; Bůh vrací zdánlivé vdově manžela a dětem otce jejich.“

„Ne, Víte, ne,“ odvětila hlasem skoro biblickým, „zlé dni ještě neminuly.“

A vroucně, oči majíc k nebi zdvižené, šeptala:

„Můj Bože, dej mi sílu a rozmnož odvahu mou!“

Mladý muž cítil, jak běží mráz po všech údech jeho.

„Maminko,“ řekl hlasem stísněným, „slova vaše vehnala strach a hrůzu do celé mojí bytosti. Mluvte: Jaké to děsné neštěstí čeká mne tady?“

„Víte . . .“ počala paní Cordierová.

Potom odvrátivši hlavu:

„Oh,“ pravila v zoufalství, „nikdy, nemohu mu říci pravdu!“

„Ale ať je pravda tato jakkoli hrozná, musím, chci ji znáti.“

„Ano, musíš ji znáti,“ odvětila bolestně paní Cordierová. „Víte, Cilka myslela, že jest vdovou . . . a opět se provdala!“

Vyrazil ze sebe výkřik stlumený, děsný; oči jeho se vypoulily, natáhl ruce a klesl nazpátek.

Když péče paní Cordierové přivedla ho k životu, pomohla mu povstati a usednouti do lenošky. Však trvalo dlouho, nežli nabyl opět smyslů a přišel k vědomí hrozného stavu svého. Náhle vstal a vyskočil do prostřed světnice.

„Vdaná! vdaná!“ vykřikl; „avšak já nejsem mrtev, sňatek tento jest neplaten . . . Žena moje náleží mně, vezmu si ji opět, zákon jest na mé straně.“

Potom chodě rozčileně sem a tam opakoval věty a slova nesouvislá, která jevila bouři jeho ducha. Konečně přikročil k paní Cordierové a prosil ji, aby mu vše vypravovala.

Když skončila, doložila:

„Neproklínej ani mne, ani Cilku, ani Jakuba Pérarda. Stalo se

tak, poněvadž tě miloval, jest to na upomínku přátelství, které vás pojilo, myslel tím splniti povinnost, když si vzal Cilku a přijal za své tvoje dvě děti. Mohla snad Cilka zneuznati šlechetnost tvého přítele? Mohla odporovati, když se jednalo o budoucnost dětí? . . . Přece na tebe nezapomněla, milovala tě stále.“

„A nyní miluje Jakuba?“

„Myslím, že ho počíná míti ráda.“

Nešťastník vypustil hluboký vzdech, a slzy dlouho tajené vyhrkly mu v hojnosti a stopily jeho tváře.

„Ah!“ řekla paní Cordierová, „kdyby slůvko jediné bylo přišlo nám povědít, že žiješ, radost, štěstí by tě byly přijaly dnes při tvém návratu . . . Proč jsi nám nepsal?“

„Povím to hned:

Jednoho dne, nebylo tomu ještě dvě neděle, co jsem byl v Prusku, — poněvadž jsem odmítl práci, která se mně příčila, která ostatně nebyla v mé službě, pruský důstojník, sotva dvacetiletý, švihl mne prutem, který držel v ruce. Vztekle vrhl jsem se naň a udeřil ho prudce v obličej. Byl jsem zatčen a uvržen do vězení. Přišel jsem před jakousi radu válečnou, která mne odsoudila k smrti. Očekával jsem osudnou chvíli a psal jsem list na Cilku. Myslel jsem, že tato poslední útěcha nebude odepřena umírajícímu. Druhý den mne uchopili ve vězení, ale místo aby mne vedli k popravě, byl jsem odveden na dráhu a přišel jsem hluboko do Pruska, stranou k Polsku. Nevěděl jsem nikdy proč, ani na jaké zakročení trest můj byl změněn v trvalé vězení v pevnosti.

Mezi čtyřmi stěnami úzké, studené celly, s klenutím tak nízkým, že jsem nemohl se vztyčiti, kde jsem sotva spatřil den a nikdy slunce, nemohu ani vylíčiti, co jsem zakusil. Dvacetkrát, stokrát žádal jsem o dovolení, abych směl psáti, prosil jsem, aby propustili ode mne zprávy do Francie. Vždycky dávali na jevo, jakoby mi nerozuměli, nebo mi dali odpověď zlovolným chechtotem. Byl bych snad mohl si koupiti tuto službu; ale neměl jsem haléře, abych splatil laskavost svých žalářníků. A tak jsem strávil v slzách, zoufalství nebo v záchvatech zlosti a bezmocného vzteku dlouhé měsíce, nevěda o ničem, slýchaje vždy jen řeč odpornou, které nerozumím. Konečně, jest tomu měsíc, podvedl jsem bdělost svých žalářníkův a unikl jsem z vězení, vydávaje dvacetkrát v šanc život svůj. Jako žebrák prošel jsem pěšky Rakouskem, Italií, Francií.

Vrátil jsem se; běda! nemyslel jsem, že mi bude štěstí na vždy odepřeno. Proč, odsouzen jsa k smrti, nebyl jsem zastřelen? ... Proč jsem nezemřel ve vězení svém? ... Proč, když jsem vyklouzl, nestihla mne do hlavy kule stráže? ... proč? proč? Ah! rozumím! ... bylo třeba, aby nová bolest, bolest strašlivá, neslýchaná, zastínila všechny ostatní, které byly mým údělem.“

„Ah!“ zvolal, ruce maje skřížené na hlavě, „proklet buď den, kdy jsem se narodil! . . .“

Po tomto posledním výbuchu šíleném ruce jeho klesly bez vlády po straně, hlava se naklonila, a on zůstal nepohnut, jako zdrcen pod tíží svého neštěstí a osudu.

„Víte, co budeme dělati teď?“ ptala se paní Cordierová hlasem třesoucím se.

„Jest pozdě,“ odpověděl; „půjdete si lehnout, a já, když dovolíte, strávím zbytek noci zde na této židli.“

„Což tu nejsi ve svém domě, drahé dítě?“

„Jest pravda,“ řekl se srdcelomným úsměvem.

„Víte, budeš příliš umdlen, přenechám ti své lože; přečkám tu do rána na lenošce.“

„Ne,“ řekl, „ne, nepůjdu si lehnout. Ah! ah! ah! lehnouti si, usnouti! . . . jak by to bylo lehko! Zítra, ano zítra, neříkám . . .“

„Zůstanu tedy u tebe, Víte: nechci tě opustit.“

VIII.

Jak se rozednilo, paní Cordierová chystala snídaní. Vítovi se však nechtělo do ničeho. Naléhaním donutila ho snísti dvě vařená vajíčka a vypiti půl skleničky starého vína.

„Dlouho jsi uvažoval: ustanovil jsi se na něčem?“

„Dlouho jsem uvažoval a rozhodl jsem se.“

„Na čem?“

Tato myšlénka, tak přirozená, zachvěla jím.

„Půjdu do města,“ řekl.

„Máš pravdu, Víte, především musíš se poraditi s úřady.“

Po chvílce mlčení řekl:

„Rád bych před odchodem objal děti své. Nemohla byste jíti do statku a přivésti je?“

„Udělám vše, co chceš, Víte. Mám se zmíniti Jakubu a Cilce?“

„Pro lásku dcery vaší, pro lásku vnoučků zapřísahám vás, ani slovem!“ odvětil živě.

„Budu tedy mlčeti,“ řekla.

Vzala si bílý čepec, šátek přes ramena a odešla. Vrátila se po půl hodině s dítkami.

Vít objal je rukama a přitiskl na svá prsa. Potom je schýlil na kolena, vzal do dlaní jejich rusé hlavičky a zlíbal je.

„Jak vyrostly, jak jsou hezké!“ řekl si.

Děti daly se laskati beze slova; nepoděsily se, ale dceruška, bázlivější než bratr její, chtěla se skrýti; tento pak vzhlížel na Víta, jehož dlouhý vous jej živě zajímal.

Ubohý otec byl by rád něco se jich ptal, pohovořil s nimi. V takovém neštěstí bylo by to pro něho veliká radost. Odepřel si ji, aby se neprozradil. Objal je ještě jednou, pak se vzchopil a řekl:

„Půjdu.“

Paní Cordierová vstrčila mu do ruky své úspory, dva dvacítifranky.

„Toť více, než mi třeba,“ pravil.

Nasadil si klobouk a vtáhl jej na oči; pro větší bezpečnost zahalil ostatek obličeje svého starým šatem vlněným. Vyšel po zadu, dvířkami zahradními. Aby se dostal na silnici, musil přeraziti úpad, v jehož hlubině teče říčka, obrostlá starými vrbami vykotlaných kmenů.

V létě za dnů velkého sucha řeka jest často vyschlá; možno ji tedy snadno překročiti na více místech po velkých kamenech.

Ale deště v předešlých dnech a tání sněhu přivodilo rozvodnění; řeka vystupovala na mnoha místech. Tato překážka Víta nemálo pomrzela.

Věděl, že nahoře u vsi našel by lávku; ale byl by musel přijíti k stavením, tomu však chtěl se vyhnouti, aby nepotkal někoho a nebyl poznán, což by byl pokládal za opravdové neštěstí.

A vskutku, kdyby přítomnost jeho v kraji se rozhlásila, postavení jeho tak trapné zhoršilo by se ještě, a nemohl by provésti úmysl, na němž se v noci ustanovil.

Město je vzdáleno šest mil od Essexu, a bylo bez podmínky nutno, aby se tam odebral. Chtěje se vrátiti do vsi ještě týž večer za včas, měl tedy uraziti pěšky dvanáct mil; neboť nemohl užiti veřejných prostředků dopravních.

I bylo již pozdě, a nesměl ztratiti ani minuty.

Uhodneme jeho sklamání, když se najednou octl před rozvodněným proudem. Zbývaly mu dvě možnosti: jíti po pravém břehu řeky, až by přišel ke kamennému mostu asi míli odtud vzdálenému, nebo přiblížiti se k stavením u lávky, která nebyla od něho více než tři sta metrů.

V případě prvním ztratil by asi dvě hodiny. Váhal okamžik. Ale ocitnuv se po více letech zajetí na svobodě, dovedl ji oceniti; dvě hodiny propásti bez potřeby nemohl.

Vrátil se k Essexu, zamířiv stranou k lávce. Při každém kroku kámen nějaký, křoví, strom, předměty vůkolní upoutaly jeho pozornost volajíce upomínku někdejších radostí.

Prostřed louky zastavil se před velikým topolem. Pohnulo ho to nad obyčej. Velké slzy vydraly se z očí jeho. V kůře stromu shledal V. a C., písmena dobře známá, a datum pod nimi. Před patnácti lety nožem je tam vyryl. Tyto dvě inicialky, toto datum bylo jako předmluvou v historii jeho štěstí. Nikdy nezapomněl na památnou chvíli tu.

Ten den před topolem setkal se s Cilkou: strom byl pln listí, ptáci zpívali v jeho větvích; tráva skvěla se ve květu, na modrém nebi smálo se slunce. Poprvé osmělil se vzíti Cilku za ruku a řekl jí:

„Mám tě rád.“

A týž den, oči majíc sklopené, Cilka mu odvětila:

„Jestli matka moje svolí, budu ženou tvou!“

Nešťastník nemohl se odtrhnouti od tohoto stromu, který nesl ještě stopy zničeného štěstí jeho.

„Jaro, které se blíží,“ myslel si, „vrátí mu zelenou zdobu; ptáci přijdou opět zpívat v jeho koruně; v červnu spočinou ve stíně jeho žnečky jako každý rok... Jaro a léto vrátí všechno zemi! A Bůh, který vše stvořil, který vše může, nevrátí mi snad štěstí ztraceného!...“

Vzlykot rozdírající vydral se z ňader jeho; vzkřikl zoufale a vzdálil se odtud náhle.

Nová zkouška, bolestnější, ještě krutější, čekala ho o něco dále.

Na břehu řeky, dvacet krokův od lávky, dva lidé vázali v otýpky sněti starých vrb. Ve dvou lidech těchto Vít poznal svého otce a bratra.

Ode dvou let otec Radoux hezky sestárl. Byl ještě silný a statný; ale vlasy jeho zbělely úplně, a hluboké vrásky zoraly jeho čelo a tvář.

„Ubohý otec!“ řekl u sebe Vít; „taky měl mne velmi rád!... Změnil se takto snad v útrapách za ten krátký čas?“

První jeho pohyb, pohyb ovšem nepředložený, avšak přirozený byl, rozběhnouti se k otci a zvolati k němu:

„Ten, jehož jste oplakával, jehož dosud litujete, není mrtev; jsem Vít, jsem váš syn!...“

Ale hned jakási bázeň se ho zmocnila; zdálo se mu, že ostré drápy zadírají se mu do srdce. Výkřik, na který se chystal, uvázl mu v hrdle; mlha šla mu přes oči; zavrávoral, ale nepadl; upomínka na ženu, na děti, na Jakuba činila ho silným. Vzchopil se s úsilím a domnívaje se, že nebyl zpozorován, pustil se úvozem za roštiny k blízké lávce.

Než ačkoli tak hbitě se vymkl odtud, neušel přece pozornosti otce Radouxa, jenž uvázav otep, zvedl se právě, když Vít uskočil ze křoví.

„Viděl jsi toho člověka, který uhání tam dole mezi zahradami?“ ptal se stařec syna svého.

„Ano, viděl jsem ho.“

„Snad měl před námi strach.“

„To jistě. Nejspíše to nějaký pobuda, který by se více lekl četníka nežli nás.“

„Nebo nějaké chlapisko chudé, jenž hledá práci, či kus chleba,“ odvětil otec Radoux.

„Chcete, abych se za ním rozběhl?“

„Nač ho znepokojovati? Zavaž raději otep, hochu, to bude lépe.“

Ve chvíli té Vít přecházel po lávce.

„Opravdu, jest to chlap složitá. Má postavu a pohyby jako tvůj bratr Vít: nemyslíš?...“ A při upomínce na syna dvě slzy velké vylily se po tváři starcově.

„Tak jen dál,“ utrhl se najednou, jakoby byl nespokojen s dílem, „potřeba, abychom byli do oběda hotovi.“ Vít se vzdálil hbitě. Za chvilku byl na silnici.

IX

Ve dvě hodiny dorazil do města. Zdržel se tam jen půl hodinky. K osmé večer byl zase v Essexu. Však místo aby se vrátil k paní Cordierové, která ho bezpochyby čekala, zamířil stranou ke statku. Chtěl shlédnouti Cilku, neb aspoň slyšeti její hlas. Do čeho se pouštěl? Nevěděl sám. Pod pláštěm noci, plíže se podél zdí myslel, že se již přikradl dosti blízko ke stavení, aby mohl viděti a slyšeti a přece nikdo netušil přítomnost jeho. Nebyl si přece jist, neboť oklamati bdícího psa nebyla věc tak lehká. Štěkot jeho mohl jej prozraditi a přinutiti, aby se držel hezky daleko.

Avšak večera toho Jakub odešel cosi koupit do sousední vsi, a pes následoval svého pána. Vít mohl se přiblížiti ke stavení bez obavy. Několikráte je obešel. K deváté hodině v přízemní světnici zaplálo světlo, přistoupil blíž a skrze tabule a záslony chtivě se zahleděl do vnitř.

Trpělivost jeho byla odměněna: ve světnici této uviděl Cilku a dvě děti své. Mladá žena seděla, a děti měly ručky sepjaté; odříkávaly před ulehnutím svoji modlitbu. V koutě jednom bylo jejich malé lože proti loži většímu.

Vít cítil studené krůpěje potu na čele; myslel, že se mu utrhne srdce v ňadrech, tak mocně bušilo. Opřen jsa o zeď, tvář maje přitisknutou k tabuli, nepropásl nic z toho, co se dělo ve světnici.

Zaslechl Cilčin hlas:

„Nyní pomodlíte se za svého druhého tatínka, za toho, který je v nebi u Pámbíčka.“

Vít zadržel v hrdle svém vzlykot, který hrozil vypuknouti.

Po chvilce mladá matka pomohla dětem na klín, a několik minut trvalo celování.

„Maminko,“ řekl najednou malý Jakub, „držíš nás a objímáš, jako ten pán dnešního rána u babičky.“

„Miláčku,“ odvětila matka, „líbili jste se oba pánu tomu a objal vás, poněvadž jste byli moudří.“

„Ah! byl dost ošklivý, s dlouhými vlasy, velkýma očima, dlouhým vousem,“ řekla dceruška; „bála jsem se ho!“

„Já jsem se nebál,“ pravil Jakub. „Dobře jsem viděl, že pán není zlý. Tak plakal . . . Zlí lidé nepláčou, není-li pravda, maminko?“

„Ano, ano, hošíčku. Podle toho, jak mi říkáte, objal vás beze slova?“

Malý Jakub a dceruška odvětili pohybem hlavy.

„A pak odešel?“

„A babička mu dala peníze, poněvadž byl chudý.“

„Má bezpochyby dítky malé jako vy, a za peníze od babičky mohl jim koupiti chleba. Jest mnoho nešťastných na zemi, dítky moje; přijde-li někdo do statku, neodpuzujte ho nikdy.“

Po vypravování, které dítky matce pověděly, Cilka puzena jsouc zvědavostí omluvitelnou, ptala se matky na příhodu, která se u ní sběhla ráno.

Paní Cordierová odvětila:

„Vše to jest pravda; neznámý člověk, patrně žebrák, přišel ke mně; byl umdlen a žádal mne, abych ho nechala chvíli odpočinouti, což jsem mu nemohla odříci. Děti byly tam, vzal je na klín a objímal je. Nebylo na tom nic zlého, nechala jsem jej.“

Mladá žena byla upokojena.

Když uspala dítky, vyšla zticha, a světnice stopila se ve tmě.

Vít ze vztýčil; několikrát přejel si ledové čelo rukou; povzdech vydral se mu ze stísněných prsou, a rychle se vzdálil.

Druhý den řezník z okolí přišel na statek koupit skopce. Když se shodl s Jakubem a položil Cilce na dlaň peníze, pravil:

„Nevíte zajisté ještě příhodu poslední noci! Dvě míle odsud u Moutigny v soutěsce, dvacet kroků od cesty, našli dnes ráno mrtvolu člověka.“

„Zavražděného!“ zvolal statkář.

„Podle lékařů byla to samovražda. Nešťastník prohnal si mozek ranou z pistole. Zbraň ležela vedle něho.“

„Oh! to je hrozné!“ řekla Cilka.

„Jest to někdo z kraje?“ ptal se Jakub.

„Nikdo ho neznal. Ostatně bylo by to velmi těžko, neboť před smrtí strašně si popálil obličej vitriolem.“

„Neměl nic u sebe?“

„Ani papírku. Byl to člověk statný, mladý ještě, chudě ošacený. Měl dlouhé vlasy i vousy.“

„Dlouhé vlasy, dlouhé vousy! . . .“ brumlala Cilka.

„Myslí se,“ pokračoval řezník, „že to byl nějaký žebrák, neb uprchlík z vězení, jenž si vzal život, aby unikl trudnému životu.“

„Dlouhé vlasy, dlouhé vousy! . . .“ brumlala ještě jednou mladá žena.

A nezmínivši se manželu, vyšla ze statku a běžela k matce.

„Poslední noc u Moutigny zabil se člověk,“ řekla jí. „Našli ho dnes ráno. Aby nebyl poznán, znetvořil si tvář vitriolem.“

Paní Cordierová zbledla; čekala Víta celou noc; pochopila vše.

„Maminko,“ pokračovala Cilka velmi pohnuta, vidouc nepokoj staré ženy, „tento člověk, tento nešťastník jest ten, který tu včera ráno objímal děti moje.“

„Jaká to myšlénka!“ koktala paní Cordierová.

„Samovrah měl dlouhé vlasy, dlouhé vousy . . “

„Všichni lidé mohou býti takoví,“ odpověděla stará matka; „třeba jen nechati si vyrůsti vlas a vous.“

„Maminko“, řekla Cilka víc a více rozechvěna, „hned, jak se mluvilo o tomto nešťastníku, nevím, co se to dělo se mnou: myslela jsem na Víta!“

„Na Víta! Ubohý zemřel dávno v Prusku.“

„Však pravda! Jak jsem pošetilá!“

Klesla na židli a jala se vzlykati.

Paní Cordierová si říkala:

„Ve svém srdci, sama, až do posledního dne po druhé ponesu smutek po něm.“

Nová Praha a české osady v jejím okolí.

Z toulek po americkém Severozápadě.

Píše Pavel Albieri.

ová Praha náleží mezi největší české osady v Americe. Po celá léta mne velmi zajímala tato jediná prý ryze česká obec v dálné vlasti za Oceánem, kde tolik krajanů nalezlo svůj nový domov, v němž jsou, jak se říká „jako doma“, mezi svými, a již dávno v Čechách byl jsem opravdu zvědav, jak to vlastně asi vypadá v tom jediném českém městečku za mořem, o němž jsem se tu a tam dočetl sporých zpráv v listech česko-amerických. Jiné prameny mi scházely a tak povědomost moje o místě, kde ještě před třiceti léty honili Indiáni, a jež nyní hlásá jménem svým pověsť naší slovanské, stověžaté Prahy, byla velmi kusá, při nejlepší snaze, abych si zjednal trochu lepší představu o vzezření osady té a životu v ní. Až teprve nyní, kdy jsem se octl na blízku těch krajů, jež se českým přistěhovalcům staly skutečně požehnanými, mohu zvědavost svou ukojiti.

Jak asi bude skutečnosť odpovídati mému očekávání? myslil jsem si, spěchaje ráno na malé st. paulské nádražíčko dráhy Minneapolis and St. Louis, na níž se stanice „New Prague“ nachází. Slyšel jsem osadu i život v ní jen chváliti, ovšem ale také jen od tamějších občanů, a to mladších, zde již vychovaných, lékárníka Mikišky, se kterým jsem mluvil jednou v Chicagu, a tamního poštmistra, ovšem že bez „c. a k.“, Štěpána, jehož jsem nalezl právě v St. Paulu, a který jel nyní se mnou zároveň do „Prahy“, jak Čechové minnesotští krátce vesměs říkají. Bylo mi to ovšem milé, že jsem měl průvodce.

Vlak místní hnul se kolem desáté dopoledne, aby nás zavezl nejprve do Minneapolis a odtud teprve řádně vypravený asi v půldruhé hodině ku kýženému cíli. Dosti rychle opustili jsme St. Paul, a octli jsme se mezi lesnatými nízkými návršími, jež však prostoupena jsou hustě domky a vyměřenými i napolo již upravenými ulicemi, kde vzniká den co den těsnější spojení obou „sesterských měst“, či „blíženců“, Twin-Cities. Domky, hlavně dřevěné, byly všude roztahány po rovině a na pravo naskytl se nám za chvilku pohled na státní výstaviště, „fair-grounds“, kde každoročně pořádány jsou výstavy hospodářské i průmyslných oborů, pokud do zemědělství spadají, spojené se závody, přednáškami, pokusy a rozličnou zábavou. Pro farmářské obecenstvo jest to kus jarmarku, výstavy a posvícení v jednom. Pavillony jsou stálé, většinou jen dřevěné, ale dosti slušně a prakticky k podobnému účelu zařízené, pavillon pro diváky při dostihách je veliký, vystavný a pečováno je o všemožné pohodlí pro návštěvníky. Prostora, již výstaviště to zaujímá, je velmi značná, v celku snad větší než plocha pražské jubi-

lejní výstavy, ale co do úhlednosti a nákladnosti budov nesnese ani přirovnání, jsouc ovšem jen výstavou státu, který čítá dosud nejvýše půldruhého millionu obyvatelů. Avšak rozdíl ten je karakteristický, jevící velmi ostře ráz obou zemí. Jest to rozdíl jak celým umístěním, tak uspořádáním, úpravou, leskem a ovšem i významem a náladou! Tam Čechy při vší své tísni finanční, politické i společenské přece jen rozvinuly ve krásném parku nádherné ukázky nejen své činnosti hmotné, svého důmyslu a vkusu, ale i práce duševní a ideální, a to i z dob dávno minulých. Zde však opanoval zastrčené pole mezi dvěma městy jen prospěch, trh, jen k ochraně jim zařízeny tyto jednotvárné pavillony a stáje s červenými střechami a pouze výroba současná nalezla zde místo. Stará, ideální Evropa, hrdá na svou minulosť, a mladá, střízlivá Amerika, počítající dosud jen s přítomností, ani na budoucnosť řádně nemyslící!

Než jsem se probral z těchto pozorování, — octli jsme se opět mezi hustými řadami domků a hned po té vyjeli jsme z hlubšího zářezu na vysoký most, pod nímž pěnily se divoce mocné proudy Mississippi. Byli jsme nad peřejemi pod vodopádem sv. Antonína, jehož jsem však tentokráte ještě neshlédl, jsa překvapen tím podíváním na velikou roklinu značné řeky a na domečky po pravém jejím břehu, hluboko pod námi. A než jsem se opět vzpamatoval, octli jsme se v šeru velikého nádraží minneapolského, které nachází se z části pod nějakým širokým viaduktem a právě tam octl se náš vagon, takže jsem neviděl chvíli zhola nic. Zůstali jsme zde hodně dlouho státi, až se vlak úplně spořádal ke dlouhé své cestě do St. Louisu, Mo., neboť zde se nachází hlavní východiště celé tratě. Konečně se opět rozkolébal a oči mé spatřily opět světlo denní. Ale toto je tak oslepilo, že jsem ani neviděl nic z výstavní budovy, na niž mne průvodce můj opozorňoval, a o níž jsem jen pro tu chvíli věděl, že je na druhém břehu, že je velká a že má vysokou věž. Pověstné mlýny minneapolské, jež mi občan Štěpán také ukazoval, jsem rovněž jen zahlédl již z dálky.

To bylo vše, co jsem viděl z Minneapole pro tu chvíli, neboť když jsem si opět na „sluníčko“ trochu zvykl, byli jsme již opět někde na pokraji města, které jest přece velmi rozsáhlé. Nacházeli jsme se opět v polohotových rozestavených ulicích, kde na samém pokraji nízkých listnatých lesů povstává čtvrť tamější zámožné třídy, pokud jsem viděl samé pěkné a výstavné residence se zahrádkami.

Nejbližší okolí Minneapole, aspoň podél tratě naší, zdálo se mi dosti holé a málo úrodné. Vlny půdy, jež nemožno nazvati ani pahorky, pokryty jsou listnatým stromovím, ale zakrsalým, nepěkným a pole vypadala písčitá a bídná. Pomalu počala již ve mně vzrůstati trochu obava, jaké to as poměry naleznu u milých krajanů, které osud až v tyto pláně zavál. Průvodce můj však mne ubezpečil na dotyčnou otázku, že je toho u nich pravý opak.

Však již také za chvilku počala krajina ztráceti tento význačný ráz vyvýšené planiny, jakou je ovšem celá Minnesota, zvédající se průměrem asi na tisíc stop nad hladinu mořskou, a celá její dosavadní charakteristika zmizela. Octli jsme se asi na polovici naší cesty, v údolí řeky Minnesoty u městečka Shakopee, jedouce z Minneapole směrem

jihozápadním. Asi dva průřezy a takřka rázem nabyl kraj vzezření, abych tak řekl českého. Podél řeky, klidně tekoucí uprostřed rozlehlého údolí s mírnými návršími, nacházela se velká luka, prostoupená hojně stromovím, jež tu a tam tvořilo celé háje, dále od řeky byla vzdělaná pole, na stráních i ovocné stromoví, vš de pěkně zeleno a žluto a na místo dřívější prsti bělavé nastoupila země černavá. I samy osady, halící se v hojnosť stromoví, mají mnohem přívětivější vzezření, než skupiny křiklavě natřených budov v holé krajině a chrámové věže trčí nad nimi jako stráže, hlídající úrodný, bohatý kraj. Vlak jel po úbočí na levém břehu řeky, valící klidně vody své k St. Paulu či Minneapoli, kdež pod skalou, na níž leží fort Snelling, splyne klidně s prudčím Mississippim.

Až u Chasky, většího městečka při Minnesotě, majícího několik pěknějších kostelů a vynikajícího pěknou polohou mezi stráněmi, opouští trať trochu údolí řeky a jde jižním směrem. U stanice Carver, rovněž pěkně položené osady, uprostřed hustého stromoví, přejíždí po velkém železném mostě dosti širokou dosud řeku a vybočí opět do planiny, na níž leží křižovatka drah, Merriam Junction, nazvaná na počesť tehdejšího guvernéra státu, v pusté skoro krajině. Hned však opět vnikne do hlubšího a užšího údolí nepatrného potoka, přítoku to Minnesoty a zde mezi kopci leží takřka stísněno městečko Jordan, většinou německé, jehož chaloupky lezou i po okolních stráních.

Všude zde jsou však již pěkná pole, přerušovaná kusy vysokého, vzrostlého lesa, listnatého a hodně hustého. V údolí jsou lučiny, mezi polemi i lesy místy pastviny a celý kraj jeví pokročilé zemědělství. Farmy jsou dosti husté a slušné. Jestiť to krajina, kde se usazovali první téměř pionéři v jižní Minnesotě, a sice hlavně pracovití Němci hannoverští a pak naši krajané, rozesetí zde již po celé krajině. Hned pak začíná již celistvé takřka jejich území.

Planina minnesotská je zde rozryta nesčetnými potoky a potůčky, z nichž každý prohluboval koryto své tak dlouho, až povstalo pěkné údolíčko s mírnými, povlovnými svahy, nepřekážejícími orbě. V údolíčkách byly vždy pěkné pastviny, jenom že dříve, než zde byli řádní osadníci, sloužily pouze za výživu divoké zvěři, velice hojné v lesích, jež se všude po návrších rozkládaly. Krajina tato musila býti rájem loveckých národů indiánských, kteří zde zároveň nacházeli v četných jezírkách i hojnou příležitosť k bohatému rybolovu.

Celá Minnesota jest jezery úplně prostoupena a ve státu čítá se jich celkem na osm tisíc, z nichž celá čtvrtina platí za větší a několik, zvláště na severu, dosahuje ovšem značné velikosti. Jezera tato nesmíme si však představovati jako snad jezera alpská, obklíčená skalnatými malebnými břehy, jako snad nějaké Lago di Como nebo Garda, s velkolepou scenerií kolem a živými osadami po březích. Většina jich podobá se více našim rybníkům, zvláště oněm více méně přirozeným, bez velkých umělých hrází a stavidel. Břehy jsou málokde trochu vyšší a i tam, kde jde jezerem řeka, jako je to skorem u všech větších, není skoro ani znáti silnějšího nějakého proudění. Většinou mají jezera minnesotská, a ovšem i ona v sousedním Wisconsinu, Jowě i Dakotách, na celé té ohromné prostoře, nazvané Britickou Amerikou, břeh buď písčitý, nebo

dosahuje les až k vodě, která takřka umývá kořeny ohromných velikánů. Pouze jezero Pépin na hranicích Minnesoty a Wisconsinu, kudy protéká proud mississipský, utvořeno vlastně širším rozlitím se řeky této ve skalní kotlině, má břehy skoro právě tak skalnaté jako jezero Wallernstaettské ve Švýcařích. Ostatní minnesotská jezera jsou skoro vesměs s břehy nízkými, nebo mají po březích jen mírná návrší.

Příroda hospodařila zde posud úplně sama, ale v poslední době počínají klásti jí už pouta a krotiti její občasnou bujnosť, která ovšem působí někdy značnou škodu.

Jezera v Minnesotě, na vysoké planině, dlužno si nejlépe představiti jako nějakou látku, kus sukna nebo plaid, rozestřený na rovném, nepromokavém podkladu a hodně namoklý. Utvořily se ovšem jakési vlny a více méně mírné záhyby. Kde je trochu jen jamka, tam usadila se voda, někde víc, jinde míň a tato voda prolíná k sobě látkou, vrchními prostupnými vrstvami půdy. Po delším deštivém počasí a zvláště na jaře, kdy tají veliké často spousty zdejšího sněhu a to mnohdy dosti náhle, nabíhají tyto vodní nádržky, jindy klidné, jako nevinné, a vzedmou se nad obvyklé hráze své. Tu a tam, dnes zde, napřesrok jinde, provalí se jezero tím neb oním směrem, rozšíří se do jiného údolí neb úvalu, spojí se s druhým jezerem nebo postupně s celou řadou jich a tak povstává ta jezerní síť, která pokrývá tak hustě celou širou krajinu na západ od pěti velikých jezer amerických, jak nám ukazuje každá jen trochu větší mapa. V létě, kdy zde málo prší, ztratí opět při nedostatku vody jezera ona namnoze své spojení, mnohé jich zátoky třeba i vyschnou a z velkého na jaře jezera zbude k podzimu jenom kaluž, kdež voda se skoro tratí pod spoustou vodních rostlin a jenom uprostřed leskne se hlubší prostředek, černá tůň, kudy mnohé jezero, buď beze všeho přítoku i odtoku, nebo i s přítoky, ale bez odtoku, pravé to „pleso“, udržuje své podzemní spojení s jinými podobnými nádržkami.

Jezírka, jež jsem v končině této zahlédl, nebyla ovšem ani rozlehlá ani zvláště pěkná, malebná, nýbrž podobná velkým loužím uprostřed polí, aniž na nich jezdily parníčky, jako po hezčích a větších jezerech, na jichž březích jsou letní obydlí. Ale divokých kachen a vodních slípek bylo viděti na některých dost a rovněž ani ryby nescházely.

Avšak již nebylo času k úvahám, neboť průvodčí vlaku oznámil, že nejbližší stanicí je New Prague. Sebrali jsme zavazadla a s námi zároveň celá řada lidí ve vagoně, kteří se mi již před tím zdáli jako povědomými, ne sice podle tváře, ale podle výrazu a ústroje. Byli to tedy krajané, kteří nás zajisté slyšeli česky mluviti, ale nepřihlásili se, neboť je zde právě asi tak hojně slyšeti řeč českou, jako v Chicagu v české čtvrti „Plzni“ a krajanů je zde tolik, že se mnozí navzájem snad ani neznají.

Byl jsem tedy u cíle a vystoupiv rychle na dřevěný peron takovéhotéž nádražíčka, rozhlédl jsem se zvědavě po osadě, rozkládající se na levo od směru naší jízdy na mírném návrší. Viděl jsem ji sice již jednou „vyobrazenu“ v kalendáři „Amerikán“, ale díky spojenému úsilí neumělého kresliče s úplně neumělým rytcem mohlo se pod skvostnou tu illustraci stejným právem napsati „Osada Bečuánů v Jižní Africe,“ nebo „Jakutská ves na Sibíři“ a k většině předmětů znázorněných mohlo

býti směle připsáno: Totoť jest na př. les, dům, větrná pumpa atd. Ostatně se od té doby, asi za osm let, Nová Praha také dosti ve svůj prospěch změnila.

Hned dole u dráhy je malý rybníček, podobný nádržce, „Remešovo jezero" a na blízku něho větší domek s komínem, což je česká strojírna občana Breuera. Trochu dále a výše na pravo kupí se ve větší hromadu stavení a staveníčka Nové Prahy a tu a tam několik skupin stromoví, pozůstatků velkého listnatého lesu, jenž před lety celou půdu zdejší pokrýval a úsilím českých rukou byl obrácen ve staveniště a úrodná pole kolem nich. Nad domky pnuly se dvě věžičky a pak vysoké kolo větrné pumpy. To byl první dojem, jakým na mne ryze české toto městečko působilo, ale hned také jsem poznal, že nemá Nová Praha přece jen toho fádního, úplně stejného vzezření osad, založených Američany, nýbrž ku svému prospěchu liší se od nich právě těmi svými odchylkami, jimiž podobá se spíše velké české vsi nebo menšímu městečku.

Zůstalo zde však přímočárné rozdělení ulic a také stavby jsou ovšem provedeny americkým způsobem, většinou ze dřeva. „Blocky", čtverce domů, jsou však dosti neúplny, nespořádány, přerušeny tu a tam zahrádkami, čímž vzniká právě rozmanitost, která podobnému venkovskému místu spíše svědčí než škodí, kdežto ovšem ve městech je to naopak. Hlavní ulice či silnice, jak je libo, jde středem celé osady kolmo ku železniční trati, je dosti značně široká, má více krámů a hostinců a postupuje pozvolna po návrší. Rovnoběžně s ní na pravo i na levo jde ještě po jedné ulici, ale tyto nejsou již obchodní a také jen částečně jsou zastaveny. Tři tyto ulice delší řežou asi čtyry ulice příční, kratší, z nichž však jen dvě uprostřed osady jsou trochu upraveny a opatřeny chodníky, kdežto ostatní takřka již mizí i oku bedlivého pozorovatele.

Na levo od hlavní skupiny budov, skoro již o samotě na pokraji polí, shlíží s návrší nad rybníčkem malý dřevěný kostelík, bíle natřený, se zelenou střechou a štíhlou vížkou. Druhý, mnohem větší a zděný již chrámek vypíná se v pozadí nad střechami, na pravo od něho. Blízko něho jsou vyšší stavení, bezpochyby škola a fara. Skoro v samém středu osady vyčnívá pak ještě jedna maličká vížka, kterou jsem zprvu přehlédl, na vyšší červené budově, jež je síní řádu „Čechoslovan", č. 30. Č. S. P. S. Na pravo od osady, v hořejší její polovici, poutá pozornost zmíněná větrná pumpa, tento význačný předmět ve většině amerických osad, zvláště oněch, jež jsou dále od řeky. Kolkolem městečka roztroušeny jsou farmy a jednotlivá staveníčka a v pozadí zvedají se lesíky.

(Pokračování.)

Píseň o korunování krále Lovise.

Napsal Julius Zeyer.

Pokračování.)

Když viděl jsem ten krotký jeho zrak
a vlhký pláčem, slyšel jeho hlas,
tu roztálo mé srdce dojmutím,
hněv zmizel můj a lítost nesmírná
nad činem mým, tak prudkým, ukrutným
mě schvátila, v stan rychle vešel jsem,
pad na své lože, štkaje silně tak,
že dechu neměl jsem . . . A nyní, hleď,
zas při vzpomínce pláč mě schvacuje!
Můj Rolande! Můj drahý Rolande!"

A zase hlavu Karel položil
na stůl a plakal tak, že zdálo se,
že zemře pláčem. Gontram z Arrasu
jej těšit chtěl, však slova nenalez
a bylo ticho v síni, vzlyky jen
se nesly pustem dutě pod klenbou,
až zasáhla Sibyla jako v snech
do harfy strun, tu jako vesny van,
jak vody šum, jak stromů vzdychnutí
se snivá její hudba linula
a zmírala a prýštila se zas,
až zdálo se, že prostor naplněn
jí celý jest, a jako udiven
byl Karel hlavu zdvih' a utišen
byl jeho pláč a sladce tesknivý
dlel na rtech úsměv mu a zašeptal:
„Při živém bohu, Rolandův že hlas
v těch zvucích jest! Hlas zvyklý mísit se
teď v sbory andělské" . . . I usmála
se Sibyla a vzešel takto klid
do duší všech. A Karel za chvíli
v svém pokračuje děje líčení
tak mluvil dále: „Těžká byla bouř,
jež na mou hlavu v stanu snesla se,
neb výčitky se na mě sypaly
mých paladynů, tvrdé, vášnivé,
a jeden z nich mi řekl: Pláčeš teď?
Je příliš pozdě! Rvi jen vlasy své!
My taktéž máme příčin naříkat!

Tak odměňuješ snahy reků těch,
již za tebe a věc tvou cedí krev?
To naše odměna, že odňal's nám,
co pýchou naší bylo největší.
Tak naší slávy slunce zapadlo!"

A všickni naříkali, Olivier
však v zoufalosti trhal roucho své
a zvolal takto: „Nezůstanu zde,
když Roland odešel, jenž jest mi vším!
Jdu na svůj hrad, svou sestru vyhledám,
svou bílou labuť, Aldu, zpravím ji
o tom, co's učinil. Žal schvátí ji,
jak schvátil mě. Co bez Rolanda jsem?
Ne více rekem. Budu poutníkem,
jdu za moře a bloudit bez klidu
tak dlouho budu, až mne potká smrt
kdes v poušti žhavé nebo v lese kdes.
Smrt najít chci neb s Rolandem svým být!"
A plakal tak, že padl do mdloby.

Tu bolest vida, utišil jsem svou
a tak jsem odpověděl rekům svým:
„Je líto mi, že byl jsem bezcitným,
však vzhůru, vzhůru, hledat Rolanda
a smíření a štěstí ztracené!"

Na tváři všech hned úsměv zasvítil,
a vydali se bez odkladu hned
na cestu hledat reka Rolanda;
však bylo všechno marné hledání,
a dlouhý minul, bože, dlouhý čas,
než opět k nám se vrátil nešťastným!
Ach, s jakou touhou jsme jej hledali!
A přece, vše, co vypátrali jsme,
jen jeho bylo tklivé loučení,
jež v jeho stanu dítě zaslechlo,
hoch, který sloužil z reků jednomu
a se zbraní se učil zacházet,
už v útlém věku, horlivosti pln.
Ten hoch nám pravil: „Roland klečel zde
před tímto křížem hrubě tesaným
a plakal hořce, mlčky, zvedl pak
své ruce vzhůru k spasitelovi
a zvolal: Tobě pane, pod tvou stráž
své dávám nejdražší, chraň Karla mi
a Oliviera, bratra duše mé!
Snad nikdy více neuvidím jej!"

Pak vyšel ze stanu a ke koni
se svému přiblížil a líbal jej
a šeptal mu: „Jak líto tebe je
mi, koni můj! Jsi znaven, právo máš
na odpočinek teď a přicházím
tě zase namahati! Promiň mi!
Však nutno jest, abychom oba šli,
jsme vyhostěni, slyšíš, koni můj?“
A věrné zvíře zařehtalo jen
a Roland líbal je a vyšvih se
na jeho hřbet, a oba zmizeli . . .“
To bylo vše, co hoch nám pověděl.

Tak tedy bez něho jsme válčili
pod Pampelunou, však jak bez duše
byl ten náš boj a neměl výsledku,
ač velké činy reci konali
a mnoho Saracénů padlo v noc
a v truchlou hluš, již smrtí zoveme.
A po ten čas co v chmurách dleli jsme,
po dráze kráčel Roland k slávě své,
jak hvězda nocí. Činy nesmírné
za mořem konal, zvolen králem byl
i posléz tam v pohanském království,
jež obrátil na víru Kristovu,
však když mu přinášeli korunu,
tu vypuk v pláč a zvolal: „Učinil
jsem pro vás dost, nuž, teď za odměnu
mě nechte odejíti v onu zem,
po které toužím duší tesklivou!
Chci svého strýce vidět, císaře,
a Oliviera, bratra duše mé!“
A zanechal i trůn i království,
vstoup' na loď, plul a přistál při bouři
na břehu neznámém, kam vichřice
jej byla zahnala a bloudil teď
ve hvozdě nesmírném a příšerném,
až posléz našel starou poustevnu,
tak mechem porostlou a kapradím,
že kupou tlících kmenů zdála se,
již tráví kus po kuse rostlinstvo.
Mdlý lampy svit však kmital otvorem,
jenž sloužil za okno a trčel kříž
do šera vysoký. Byl potěšen
tou známkou spásy Roland, vnikl v dům.

Kmet velebný stál nyní před rekem
a vítal jej a Roland ptal se ho:

„Rci, jaká jest to země, jaký kraj,
kam koráb můj zahnala vichřice?“

A řekl stařec: „Ve Španělích jsi,
kde posud vládne pohan, jímaje
lid křesťanský v svá pouta sveřepá.
Však Karel francouzský je v zemi už,
by vraha potřel. Váhá vítězství
k nám přistoupit, neb jesti určeno,
že bez Rolanda neskončí ten boj.
Rek ale Roland bloudí, nevím kde,
svou na paměti maje slávu jen
a světějšího nechav úkolu.“

Tu hlavu svěsil Roland pokorně
a poklekl a pravil: „Kajicně,
hle, Roland k dílu svému vrací se.
Sám Roland jsem, můj otče, žehnej mi!“

A radost byla velká v poustevně,
kde Roland odpočinul po tři dni
a v noci poslední před odchodem
se zbudil, slyše velký kmota pláč
a když se tázal ho, proč běduje,
tu posléz kmet tu dal mu odpověď:
„Mně puká srdce, neboť zjevil Bůh
mi mezi modlitbou tvé osudy.
Jsi mužem dosti, bys je vyslyšel?
Nuž, tedy věz, že nikdy, nikdy víc
svou sladkou neuvidíš Francii,
že ve Španělsku složíš kosti své,
svou krví že ji junou porosíš,
svou krví čistou, v krůpěj poslední!“

Zbled Roland poněkud a smutný byl,
jak blesk se mihl duší jeho kraj
ten drahý, v němž byl strávil léta svá,
ty řeky viděl téci stříbrné,
ty nivy zelenat se, lesy tmít,
ty stinné katedrály strměti, —
to vše, co v jedno sladké ponětí
mu splývalo, v to čarné slovo „vlasť“ —
ty sady viděl, v kterých na večer
se s Olivierem drahým procházel,
a lepé Aldy viděl bílý zjev,
jak v ráje glorii! A zachvěl se,
pak ale vztýčil hlavu, šeptaje:
„Však uvidím dřív plné vítězství,
v té zemi, která hrobem bude mým?“

„To uvidíš a budeš nástrojem
sám toho vítězství,“ řek svatý kmet,
„a obětí ty budeš poslední
za svatou věc, která tě vedla sem.“

Tu Roland zapomněl, že skosen být
má jako květ a k nebi zajásal:
„Nuž, postavte se v řady, pohané,
vy Maurové, ty lide granadský,
vy z Kordovy, z Afriky tajemné!
Už letím, abych zkázu nesl vám!
Co na tom, že můj konec náhlý tak,
když vyplněn můj bude úkol přec,
když Bůh mi žehná a mě nechá žít
do dokonání činů velikých!“

Tak zvolal Roland, vyšel před chatu
a zora právě smavě zlatila
zem, les a nebe, svit svůj růžový
na reka lila. Roland do trávy
klek třpytící se rosou, pravil pak:
„Hle, otče můj, já sluha Páně jsem,
nechť vůle jeho svatá plní se
a ať se děje se mnou, On jak chce.“

A zpovídal se ze svých hříchů všech
a povstal s lehkým srdcem, nadšeně
a dal se v pochod v tábor ke mně zpět.
To bylo k večeru, když přední stráž
na světlém nebi zřela postavu,
jež kráčela hned rychle směrem k nám,
hned zase váhat nějak zdála se,
a znepokojen vojín na stráži
teď volal soudruhy a jeden z nich
si oči mnul jak vzbouzející se
a řekl šeptem nejdřív, hlasem pak:
„Při živém bohu, to je Roland sám!“
Zvěst táborem se bleskem šířila
a všechno spěchalo mu chvatně vstříc
a jásot vnikal v šerý až můj stan,
mně nohy třásly se a v prsou mých
se chvělo srdce, bouří skákalo
a váhavě jsem vyšel v obavě,
by klam to nebyl! Vidět Rolanda!
Což bylo možné toho blaženství?
Však vzduchem tisíc hřmělo výkřiků
a jako jelen letěl Olivier,
už v náručí si oba leželi,

ni slova promluviti nemohli,
na trávu klesli s pláčem hlasitým
a polibky se téměř dusili
a kolem nich dav Bohu děkoval
a se slzami takto voláno:
„Je zase zde, on, který spasí nás,
rek velký, pokorný a litostný,
jenž ubohým byl sladkým bratrem vždy!“
Já zatím na koni se přiblížil
a Roland spatřil mě a s výkřikem
se ke mně vrh a než jsem s koně moh’,
mou líbal nohu, hlasem plakaje;
já seskočil a držel v náruči
jej těsně tak, že dechu jsem mu bral
a v plavé jeho vlasy bystřicí
se slzy moje horké valily.
Tak byl zas můj, můj Roland, moje vše,
a nerozlučně nyní se mnou byl,
až jeho hvězda v krvi zapadla
tam v Ronsevalech, v zrádném průsmyku!“

Tak Karel domluvil a tesknota
zas v jeho úsměvu se jevila,
však nevypuk už v pláč, neb lahoda
té konejšivé hudby dlela mu
na duše dně a byla jako lék.
Vzdych dvakráte a zamyslil se pak,
vstal od stolu a pravil: „Znaven jsem,
a můžeš-li mi lůžka popřáti,
pak veď mé tam.“

A vzala Sibyla
louč hořící a cestou svítila
a Gontram z Arrasu ved císaře
do síně plné sešlé nádhery,
a loučili se tiše všichni tři.

Lkal venku vítr v lese hlubokém,
však v domě klid byl; spánek vešel tam,
jen Sibyla usnouti nemohla
a neustále opakovala
si sama šeptem: „To je tedy král
ten veliký, jenž vyšší lidí všech!
Jak krásný je s tím stříbrem vlasů svých,
s tím zrakem orla! To jest tedy on!
A jak zná silně cítit, milovat!
A jak zná plakat! Měkké srdce jest
to jeho mohutné, jak dítěte!

A sen když konečně ji přemohl,
o něm jen snila, s prvním paprskem
když probudila se, tu zase byl
on první její v bdění myšlenkou,
a první slovo její bylo zas:
„Jak krásný jest! Jak umí milovat!
Je blažen, kdo ten velký jeho bol
smí konejšit a útěchou mu být!“
Po celý den ty měla myšlénky
a byla šťastna, tam když seděti
ve stínu mohla sloupu, slouchajíc
těch rozmluv, které s dědem jejím měl,
a byla šťastna ve své pokoře,
když sloužit směla mu a přešťastná,
když zahrát směla mu a zazpívat.

A Karel po dva dni byl hostem tam
v tom starém zámku, polo zbořeném
a cítil neobvyklý, sladký klid
a třetí den, když posléz loučil se,
řek Sibyle: „Mně stýskat bude se
po hudbě tvé a po té písni tvé,
jíž matka tvoje naučila tě,
jak jsou ta slova odříkání, rci?“

Však dívka zbledla jen a mlčela
a v srdci svém si řekla: „Odcházi!
Nuž, mám ten šíp už v prsou, jak ten pták
v té truchlé písni! Mlčky zahynu!“
A vidouc pak, že čeká odpověď,
mu řekla pouze: „Bože, odcházíš?
A neuzřím tě, pane, nikdy víc?“
A lekla se a zbledla ještě víc
a sloupu chytla se, by nepadla.

Tu zazářil zrak slunně Karlovi
neb lásku její uhod, přemýšlel
a pravil Gontramovi z Arrasu:
„Tvým byl jsem hostem, hostem buď teď mým!
Dej ruku mi a slavně mi to slib,
že příští měsíc ke mně zavítáš
zde se svou vnučkou! Slavně mi to slib!“

A Gontram z Arrasu mu ruku dal
a sliboval a slib svůj dodržel
a přijel jednou ráno s vnučkou svou,
když Karel s celým dvorem před hradem
na louce seděl v stínu jabloní.

Tu dvořané, když jezdce viděli
na klisnách těžkopádných, sešlých už,
šat starce chatrný a dívky kroj
tak starosvětský, prostý, chudobný,
se posmívali bujně, vesele
a jeden řekl, (Makár byl to zlý,
jenž příbuzen byl Ganelonovi
a Karla nenáviděl v skrytosti)
ten tedy řekl: „Z které pohádky,
již v zimní večer staré babičky
svým vnukům povídají, vypadly
ty zjevy tři, ten rytíř ubohý
a v zadu sluha jeho bez pláště
a dívka v hávu z plátna režného?“

Však Karel vstal a řekl: „Můj to host!
Kdo posměchem chce vznítit zlobu mou?
Ten rytíř velký jesti bohatýr,
to Gontram jesti, hrabě z Arrasu.
Ten jeho sluha muž je poctivý.
Kdo z nás je víc? Ta dívka konečně
jest dcera bretonského vévody,
a císařovnou bude za krátko,
jak hvězda krásná, čistá, snivá je!“

A udiveni všickni mlčeli
a zatím hosté hradu dojeli
a za krátko se stal jim domovem,
neb stalo se, jak císař pověděl,
za ženu pojal lepou Sibylu.
A šťastna byla velmi, smutek jen
ji zachvátil, když Gontram z Arrasu,
děd její, zemřel krátce po svatbě.
Však minul mrak ten zas a Sibyla
to téměř věřit ani nemohla,
že šťasten tak na zemi smrtelník
být může jako ona. —

Minul rok
a klid se sladký v srdci císaře
jak soumrak šířil jasných, letních dnů
a cudná, bílá, krásná Sibyla
jak lilje kvetla kmetu po boku
a denně rostla její spanilost
a byla divem všem, již viděli
ji zářit v jasu cností veškerých,
a kdo ji viděl, dojat žehnal jí
a nevěděl, čím více zářila:

či těla nebo duše lepostí.
Však jedno srdce tvrdé, necitné
přec odolalo čaru svatému,
jenž linul z celé její osoby,
to onen Makár byl, jenž příbuzen
jsa Ganelonu, skrytě nenávist
a pomstu choval proti císaři.
Muž onen nenáviděl Sibylu
jak nenávidí světlo vždycky tmu
a myslil na to, činit nástrojem
ji pomsty své. Což kdyby rozdmychal
v ní vášeň pro jiného, strhl ji
v kal nevěry? To snadné bude přec?
Kmet Karel byl a ona mladá tak
a krásná ku podivu, nenávist
to sama přece uznat musila!
A není slovo někdy jediné
jak jiskra, která požár působí,
v čas pravý když je v duši vrženo?
Tak dlouho o tom Makár přemýšlel,
až zdálo se mu, doba vhodná přec
že přišla konečně.

Den jarní byl
a štěpnice jak sněhem pokryta
se skvěla v květů bílé glorii,
a Sibyla pod stromem seděla
a poslouchala s duší dojatou
zpěv jímající pěvce slavného,
jenž k dvoru zavítal a císařem
byl přijat jako vzácný, milý host.
Byl z rodu starého a mocného,
byl mlád a krásný, zrak měl blouznivý
a obsah jeho písní oslava
byl lásky hlubé, pevné jako smrt,
a veleba a výsost ženskosti.
Ten pěvec zván byl Martel z Dinartu
a na dně duše jeho tajemství
jak kámen na dně mořském leželo:
on šíleně miloval královnu.
A nikdo netušil tu jeho strast
a nejméně Sibyla, Makár jen
svým veden záštím, hádal mlhavě.

Stál Martel na pět kroků opodál
od královny teď, v trávě kvetoucí
a po boku byl jemu Alberik,
druh jeho věrný, přítel jediný,

jenž zbožňoval jej jako modlu svou
a tak jej miloval že do duše
mu obraz ženy žádné nevnikl,
neb Martelovi celá patřila.

Byl Martel píseň právě skončil svou,
když vešel Makár v jabloňový sad
a chvěly zmírající zvuky se
ve květokrytých větvích doposud
a zdálo se, že zamlžený zrak
je královnin tam hledá, blouznivý,
neb vzhůru oči její blankytné
se obracely, jako v zbožnosti.
Blíž přišel Makár, prsten s rubínem
zved z trávy hbitě, který královně
byl svlékl se, aniž to věděla,
když bílé její prsty s jabloním
si hrály květem, který napršel
jí do klína a v plavých vlasů slap,
co po plášti jí proudil stříbrném.
A Makár pravil: „Jaké nadšení
zpěv, paní moje, v tobě vzbuzuje!
Čar přemocný je v zvucích, zvláště pak,
když jejich zdroj je srdce stvořené
pro srdce toho, jenž jim naslouchá.“
A pohledl na pěvce, který zbled,
pak na královnu, s divným úsměvem,
ta ale klidně odpověděla
„Já nerozumím, pane, úplně,
co říci chceš.“

Však Makár blížil se,
by prsten podal dvorně královně
a zašeptnouti drze v sluch jí chtěl:
„Což nevidíš, jak zbledl pěvec ten,
jenž očaroval sluch tvůj nadšený?
Jest stvořen pro tebe, pro něho ty.“
To vše měl v mysli, říci jí to chtěl,
však nakloněn když blízko tak jí stál,
že jeho dech jí zavál na tváři,
tak že se odklonila s podivem,
tu náhle divá žádost vzplanula
v něm jako požár, mozek schvátila
mu šílenost, měl v očích jako mhu
a skřivený ten jeho drzý ret
se dotknul v neslýchané odvaze
jak žhavý plamen pláště královny
na samém rameně. To rychle tak

se stalo, že to nikdo nezahlíd,
ni Martel z Dinartu, ni Alberik, —
neb Martel klopil zrak a Alberik
v tvář jeho zbledlou hleděl s neklidem.
Tak královna jen hlubě raněna
o zločinu tom sama věděla,
a bleda vstala rychle jako blesk
a s ošklivostí odhodila plášť
a s neskonalou zřela výsostí
na Makára, jenž hadem zasyčel:
„Jsem mlád, jsem krásný, vetchý je tvůj choť,
to proti zákonům jest přírody,
by's milovala jeho a ne mne!"

Tu Sibyla se hrdě vzpřímila
a řekla klidně: „Dobře činíte,
že šeptem jen své frašky říkáte,
smích byste jinak, věřte vynutil,
u svědků, kteří by vás slyšeli.
Mně ale k smíchu dobrým nejste dost.
Však jděte, než sem císař zavítá,
snad kázal by vás na strom pověsit,
žert kdybych váš mu opakovala."

Po těchto slovech stál jak zkameněn
a šílenství, které jej zmámilo,
mu z mozku prchalo a s hrůzou zřel,
nad jakou propastí se ocitnul.
Však královna se obrátila teď
a sama vyšla, bleda, ze sadu. —

Stál Makár chvíli zmaten, nevěda
co počíti, pak rychle jako blesk
měl osnovu svých piklů spředenou
a pravil takto hlasem zdánlivě
se chvějícím, jak samým dojmutím:
„Ó Marteli a Alberiku též,
vy slyšeli jste pohanění mé?
To odměna za věrnost oddanou!
Já varoval královnu Sibylu
před hněvem císařovým . . . Marteli,
i tobě hrozí nebezpečná bouř!
zda stejně odplatíš mi službu mou,
jak učinila právě královna?"

Řek Martel: „Nerozumím na prosto,
o jaké mluvíš bouři?"

„Pokrytče,“
v sluch zašeptal mu Makár s úsměvem,
„ty rozumíš mi líp, než sám to chceš.
Pojď se mnou, jedině jen pro tvůj sluch
jest zvěst, kterou ti svěřím velikou.“

Chvěl Martel se a pravil: „Tedy pojď!“

A odcházel s prolhaným Makárem,
ač věrný Alberik se zachmuřil
a zadržet jej zjevně snažil se.
To marné bylo však a v komnatě
když Makár s pěvcem sám byl, pravil tak:
„Co skryto všem, to láska uhodne.
Věz, dávno Sibylu že miluji,
ač bez naděje, vím to, na věky,
a nikdo o tom nemá tušení.
Proč tobě vyzrazuji tajemství
své duše nejhlubší? By's pochopil,
jak uhodnout jsem doved tajemství
zas duše tvé! Zrak lásky zoufalé
tak ostrý je, že uhod lásku tvou!
ty miluješ Sibylu jako já!
tvé zblednutí dřív pod stromy i teď
mi důkazem, že jsem se nemýlil!
Nuž, věz, že Karel tušit počíná,
co v tobě děje se, a varovat
já proto dnes chtěl v sadě královnu.
Víš, co jsem zašeptal jí do ucha?
„Král blízko jest,“ jsem řekl, „přijde sem.
Když najde s Martelem tě v sadě zde,
hněv jeho vznítí se, neb tušení
má o tom, co se zdá ti tajemstvím.“ —
To řekl jsem, ty slyšel's královou!
Nuž Marteli, měj na pozoru se!
Jdi! Prchej! Zachraň se i její čest!“

Byl Martel bled a byl jak kamenný,
až posléz řekl: „Jsi tak upřímný,
že nelze mi se skrývat před tebou.
Věz tedy, že jsi pravdu uhodl.
Já miluju ji láskou šílenou,
však jako světici a kdyby král
do duše mé tak mohl nahlídnout,
jak Bůh v ni nahlíží, pak věděl by,
jak málo vinen jsem! . . . A královna
ta netuší a jsem jí lhostejný.“

Tu Makár usmál se a odvětil:
„Ó, Marteli, ty v pravdě věříš to?
Vždyť viděl's, ze sadu jak spěchala, —
proč činila to, čisté svědomí
když její jest? Však pravda, zachránit
též chtěla tě, před hněvem císaře.
A vlastní její hněv, což Marteli
ten neprozradil ji? že ubod jsem
co v ní se děje, pobouřilo ji!“

Tu Martelovi oči zářily
a purpur šleh' mu tváří ubledlou
a třásl se a Makár naklonil
se k uchu mu a šeptal: „Ještě víc
ti prozradím! Však dříve přísahej,
že nikdy slovem v poslední svůj den
ni otci svému, matce, příteli
to nepovíš, co nyní svěřím ti!“
A Martel pozved ruku k přísaze
a Makár šeptal: „Vím to bezpečně,
že jmeno tvoje ze sna šeptala
a že to císař zaslech'.“ —

Vykřikl
tu Martel jako raněn, zajásal,
pak ale kryl si v dlaně obličej
a zvolal: „Běda jí a běda mně!
Jaká to muka srdce čekají,
jež spojil Bůh, jež lidé na věky
však rozloučili.“

Makár odvětil:
„Věř, nezbyde, než na čas loučit se,
to její vyžaduje jistota.
Ó nemysli, že ze mne žárlivost
snad mluví! Půjdu s tebou, neboť zde,
po dnešním pohanění v zahradě,
už místa pro mě není na prosto!
Mé srdce puká, právě jako tvé,
však jako ty, tak myslím přede vším,
ba výlučně na její záchranu.“

A objal Martela, jenž němý byl
a tiše plakal, ale posléz řek':
„Nuž staň se tedy, jak jsi poradil.
Jeď se mnou na jih, k moři, daleko.“
Však náhle vzpřímil se a zavolal:
„A nemám nikdy, nikdy uzřít víc

tvář její andělskou? A neslyšet
ten sladký hlas, ach nikdy, nikdy víc?
A ani slovem nemám loučit se?
To nelze, ne! Toť víc než dovedu."

A Makár dlouho mlčel, zdálo se,
že uvažuje, dumá, rozjímá
a řekl posléz: „Napiš tedy list,
však krátký jen a já se postarám,
by došel jí. Mně tebe líto tak,
a pláčem tvým se chvěje srdce mé..."

A Martel z Dinartu, ó bloud, ó bloud,
list napsal rychle, který takto zněl:
„Já miluju tě, světlá královno,
zde vyřknuto to slovo šílené,
jež v písních plakalo mých, jásalo
a které's uhodla, ač tajil jsem
je v hloubi duše, dlouho, dlouho tak —"

A dále psáti Martel nemohl,
neb slzy jeho tekly hojně tak,
že jimi slep byl, Makár pravil mu:
„To stačí, věř, a pevně spolehej,
že k sobě povolá tě královna,
by řekla ti, co nikdy napsati
by nechtěla. Nuž, rozloučíš se s ní,
a řekneš jí, co psát teď nemůžeš.
Mou ale bude někdy odměnou,
že nahlédne posléze královna,
jak nezištně jsem jednal."

Zahalil
tvář do pláště jak dojat hluboce,
tisk Martelovi ruku beze slov
a rozloučili se. Pak ale sed
a napsal Makár spěšně slova ta:
„Jsi šílený, však šílená jsem též!
Já uhodla, jak uhodl jsi sám.
Ó prchej odsud! Jednou však v tvou tvář
chci ještě patřit; na vždy s bohem pak!"

A pozdě večer, zrádce prokletý,
se vkradl Makár k loži, beze sna
kde ležel Martel v hrozných úzkostech,
a dal mu list a řekl: „Rychle čti!"
A když se stalo, vrhl do ohně,
jenž slabě hořel v krbu, onen list,

jejž pěvci vytrhl a řekl tak:
„Chce vidět na posled tě! Bože můj,
jak šťasten jsi přes všechen lásky bol!
Co trpím já, to nelze vyjádřit!“

A Martel odvětil: „Ó, lakomče,
proč o ten poklad jsi mě oloupil,
o onen list, jenž zdrojem života
jest nového! . . . Jsemť, bože, milován!
Co muka jsou, co trud je veškerý
u porovnání s blahem takovým?
Však kde ji uvidím, a jak a kdy?“

Řek na to Makár: „Máš-li odvahu,
pak uvidíš ji zítra bezpečně . . .
Slyš, kvapí čas . . . Na stráži tuto noc
před ložnicí jsem Karla císaře.
Za chvíli už se odeberu tam,
bych čestný úřad onen nastoupil.
Nuž, nespi dnes a pozor dobře dej,
až před svítáním zvonek uslyšíš,
jenž stříbrný se šerem ozývá . . .
Zve na mši ranní krále onen zvon,
hned vstává, jak jej cinkat uslyší,
však královna na loži zůstane
a ještě spánku hoví sladkému.
Přijď tedy ke mně v předsíň ložnice,
kde budu sám, neb vzdálím pážata.
Tam snadně skryju tě. Jakmile však
se vzdálí císař, vyjdeš ze skrytu
a zavřenými dveřmi promluvíš
s ní, kterou miluješ, aniž by stud
byl její vetřením tvým uražen.“

Ač Martel jako osyka se chvěl,
přec neodolal tomu vábení
a vděčně Makárovi ruku tisk
a ujednáno bylo takto vše. —

Noc přišla hluboká a svítalo
se sladce zas a šerem uslyšel
teď Martel, bdící, zvonku stříbrozvuk,
jenž bezsenného Karla na mši zval,
na jitřní tichou v kapli zámecké,
a zmámen jako kouzlem přemocným
krad Martel chodbou se, jež do spalny
do císařovy vedla, v hlubý stín
se vtěsnil za sloup, zůstal bez dechu

a bušením vlastního srdce hluch . . .
Teď bral se Karel šerem pomalu
v plášť zahalen, teď zmizel v kapli všed,
a tiše, rychle, ale jako blesk
se Martel řítil v onu komnatu,
v níž čekal Makár, bledý paprslek
se linul vstříc mu, neboť přivřeny
jen byly dvéře, jak by čekaly
se před ním rozlítnouti do kořán . . .
Stál v předpokoji, Makár položil
prst na rty, aby takto mlčení
mu ukládal a za ruku ho jal
a ved ho k dveřím jiným, zastřeným
jen z pola odhrnutou záclonou.
„Tam ona dlí,“ mu v ucho zašeptal
a klek na prahu Martel. Makár však
mu opět šeptal: „Ještě nepromluv
a ještě nezaklepej! Pohlednu,
zda chodba prázdna, zda je bezpečno —“
A činil krok, však náhle těžký plášť
svůj vrhl na Martela, zahaliv
mu hlavu tak a tvář, by udušen
byl onen výkřik, na nějž počítal,
neb vrazil ze zadu mu zároveň
po samý jilec dýku do srdce.
Trh sebou dvakrát silně nešťastný,
pak Makárovi těžce na prsa
pad bez života, mrtvá jako věc.
A Makár s úsměvem mu svítil teď
na bledou tvář, pak bystře naslouchal,
zda přece šramot vraždy nezbudil
snad královnu, však když se přesvědčil,
že tiše dýchá, bílá lilije
v svém sladkém spánku, chopil mrtvolu
a tiše dveře spalny otevřel
a v náručí jak dítě Martela
nes k loži, pořád spící, královny
a na zem položil jej na tvář tak,
že zdálo se, že padl pod ranou,
když nakloněn u toho lože stál,
shas lampu pak, která tam visela
a tiše jak byl přišel, vyšel zas,
však bleskem vtrhl v kapli, právě kněz
když pozdvihoval svatou hostii
a takto zvolal hlasem hromovým:
„Nech svatý obřad, sluho Páně, teď
a místo modliteb a žehnání,
ty nejstrašnější kletby pronášej!

Trůn znectěn jest a lože Karlovo!
krev dýmá k nebi, ale prokletá,
nech tedy svatou spasitelovu
v svém, kněži, kalichu!"

Tak Makár hřměl
a zbledlý kněz položil hostii
a vzpřímen císař stál a zdrcen byl,
jak hrozným tušením a pracně děl:
„Jsi smyslů zbaven? zmocnil ďábel se
tvé duše hříšné?"

„Ďábel zmocnil se,
ne duše mé, však duše královny,"
řek směle Makár, brodil v zločinu
se v proklatém svém nyní po hrdlo
a věděl, že mu rychle jednati.
A vida Karla nyní vrávorat
pod ranou těžkou, hbitě mluvil dál:
„Já dávno podezření, pane, měl,
že Martel vábí hudbou svůdnou svou
v pasť ženu tvou, však přec jsem nevěřil...
Když nyní šel jsi na mši, dřímal jsem,
ó, odpusť mi tu slabost chvilkovou —
však v dřímotě té měl jsem pocit přec,
jak by se někdo kradl kolem mne...
Hned zbudil jsem se, hle, a vidím stín
se ztrácet v ložnici tvou, myslil jsem,
že jsi se vrátil... Slyším polibek
a hlas, jenž přece nebyl hlasem tvým,
se ozval teď a šeptal: Sibylo!
Hlas ten jsem znal a vlasy ježily
se na hlavě mi! Což to mohlo být?
V tom zašeptala ale královna:
„Můj Martele!" Nuž, tu jsem sešílel,
do komnaty jsem vrazil, dýku svou
jsem ponořil ve zuřivosti své
po samý jilec zrádci do těla!
Pojď v komnatu svou, leží v krvi tam
a ve mdlobě jsem nechal královou!"

Jak ve snu Karel, jako omráčen
v svou kráčel komnatu, však hlukem svým
ze spánku bouřil Makár celý dvůr
a ložnice se lidem plnila
a náhlým světlem lamp a voskovic,
jež se všech stran teď přinášeli sem
a ze sna těžkého se Sibyla

sléz probudila, velké leknutí
se na tváři jí bledé jevilo,
neb myslila, že císař zemřel snad,
když ustrnutí na všech tvářích čtla
a hledala na loži na prázdném
jej, který stál jak zničen, zahalen
v svůj zlatý plášť, však náhle vykřikla
a zalomila v žalu rukama,
neb někdo pozved' k ní až mrtvolu
tu zkrvácenou, pěvce Martela.
„Jsi mrtev, sladkozvuký slavíku?
Zdroj písní tvých, jak náhle vysechl!
Bůh trestej ho, jenž to ti učinil!“

Tak zvolala v své velké soustrasti
a v matném polobdění posavád
nic nechápajíc než tu vraždu zlou,
však Karel, zuřiv náhle, zahřměl tak:
„Před tváří mou, ó ženo nestoudná,
o svého pláčeš, bídná, milence?“

A Makár vzkřikl: „Hle, co vypadlo
jí s ňader teď!“ A císaři dal list,
jejž napsati přemluvil Martela.

„Viz!“ řekl císař. „Smrti propadneš!“

Teď teprv bděla zcela Sibyla,
ač bylo jí, jak by ji děsil sen,
a nyní teprv přelít ruměnec
jí zbledlou tvář, neb teprv viděla,
že polonahá byla vydána
těm zrakům všem, jež na ni zíraly,
a jako závojem se halila
tím zlatým proudem vlasů vonných svých
a polo v mdlobách klesla na polštář.
Však Karel zvolal: „Můžeš zapírat,
že vinnou jsi? Že nebyl milencem
tvým Martel z Dinartu, když tento list
jsi jeho v ňadrech skryla, hříšnice,
a v samém loži tvém když zastihnut
i usmrcen byl bídný svůdník tvůj?
Nuž, máš-li slovo, buď si jediné,
jež třeba zdánlivě tě umyje
a hřích tvůj černý, tedy vyřkni je.
Ne bez obrany stojíš před soudem!

Tu vzpřímila se bílá lilije
ta zlomená a zrakem velikým,

v němž celé nebe svatých plálo hvězd,
v tvář císaři pohlédla s výčitkou
a s úsměvem, jenž byl tak bolestný,
že mnohé oko zarosilo se
v tom cizím davu, řekla Karlovi:
„V mou vinu věříš? Rci, ty věříš v ni?“
A více nic, a on když odvětil:
— „Mám nevěřiti vlastním zrakům svým?“ —
tu viděla prv kolem sebe tmu
těch zločinů, jež chápat nemohla,
tu viděla svou výsost šlapanou
v to bláto, před nímž hrůzou chvěla se
a uražena v důstojnosti své
a bezbranná v své světlé nevině,
až k smrti smutna, k smrti znavena
jen hlavu svěsila a mlčela...

Nuž, soudili ji během málo dnů.
Dav rozzuřený stále volal: Smrt!
Smrt! volal Makár, žízniv po pomstě
a jásaje nad bolem Karlovým,
Ném jediný byl mírný jako vždy
a moudrý, rozvážný, však jeho hlas
ve vřavě zanik. Pravil Makáru:
„Ty příliš dychtiv jsi, a spěcháš tak,
by rozsudek se vynes, příteli,
že myslím, že máš k tomu příčinu!
Čas vysvětlil by mnohé, co se zdá
teď záhadné až k nepochopení!“
A obrátil se takto k císaři:
„Buď silen, pane,“ řekl, „spravedliv
a nedej strhnouti se v divý vír!
Ó, pomni, jak jsi často v životě
se přenáhlil a jak jsi pykal pak!
Což plodů nenese tvá zkušenost?“

Však Karel sláb byl, chorý, bez vůle,
teď náhle sestár, náhle teď byl kmet
a zdálo se, že uhasl v něm duch.
„Ó, Néme,“ pravil, „co mám činit víc
než popřát královně, by mluvila?
Když mlčela, tu přiznala se též.“

A v tom ji přivedli a stála tam
v své bílé kráse, bledé, vznešené,
v své důstojnosti ženy, královny,
v tom purpuru, jímž dívky oděly
ji ze starého zvyku, s korunou,

již na hlavu jí postavily též,
neb posud byla ještě králvnou,
ač hrozila jí smrt a pohana.
A ústa otevřela před soudem,
když řekli jí, že brániti se smí
a v tiché důstojnosti pravila:
„Co mohu více říci, přísahat
než to, co v první chvíli řekla jsem:
jsemť nevinna a nelpí na mně hřích
ten hnusný, strašný, jímž mě viníte.
Co se mnou dálo se, to nechápu...
Vy nevěříte, nuže odsuďte
mě nešťastnou. Já vím, že přijde den,
kdy litovati budeš, císaři,
že nevěřils mi. Buď pak útěchou
ti, pane můj, že prominula jsem
ti upřímně tvou křivdu od srdce.
Nuž, usmrťte mě tedy. Duše má
se podrobuje Bohu... Žel však, žel
přec jest mi toho žití... Sladko je
ve slunném kráčet světle po zemi
a vítr slyšet šeptat ve stromech
a hvězdy viděti plát na nebi
a milovat a milovánu být...
Však láska zemřela už, láska ta,
jež sluncem byla mým... Nač tedy žít?“
A sklonila svou hlavu spanilou
a mezi tím co slzy tekly jí,
si šeptala: „Jak stará píseň zní
ta matčina... Ach ano, tak as dí:
— od ptáka v lese uč se umírat,
od ptáka, který s šípem v prsou svých
v šer houštiny se skryje v smutku svém
a pomalu tam tiše dokoná...“

A více nemluvila slova už
a odsoudili ji a vedli ji
pod černým závojem teď k hranici,
kde upálit ji chtěli neblahou,
a tiše šla a tiše poklekla,
jen jednou ještě řekla: „Nevinna,
Bůh ví to, zemru. Spokojena jsem,
neb lépe jesti zemřít bez viny,
než žíti s vinou, třeba tajenou.“

Tu starý kněz jí vstoupil do cesty
a hleděl na ni přísně, pravil jí:
„Což nebojíš se vzíti na věčnost

lež s sebou před soud boží, dcero má?
Hřích tvůj zde bude smrtí tvojí smyt,
tam pokání jen smýti může jej
a proto poklekni a zpovídej
se z hříchů svých a nejdřív z onoho,
jenž na hranici tebe přivádí.“

Tu poklekla a knězi řekla tak:
„Ze všech se hříchů svých zde zpovídám,
buď milostiv mi sladký spasitel,
však onen, pro který zde umírám,
jsem nespáchala ani myšlenkou,
ni hnutím svého srdce. Čistá jsem
a proto bez bázně též umírám.
Jen dvojí cítím bolest: Samoten
že choť můj zůstane a druhou pak,
že sama nezemru, neb otče, věz,
že nové žití pohnulo se dnes
pod srdcem mým, tak krutě trýzněným.
Však svatá vůle boží staniž se.“

A povstala a řekla katanům:
„Teď veďte mě!“ Však onen starý kněz
své ruce zdvih a zvolal: „Postojte!“
a spěchal k císaři, jenž s pavlánu
chtěl pohledem se loučit s ženou svou
a vrhl k nohám se mu volaje:
„Při samém bohu, že jest nevinna!
To není soud! Toť vražda krvavá!“
Pak ale vstal a šeptem císaři,
co svěřila mu, svěřil na vzájem.
A Karel zbled a volal s pavlánu:
„Jest ortel zrušen, shaste plameny!
Sem pod pavlán přiveďte neblahou,
jež byla někdy vaší královnou.“
A když ji přivedli, tak pravil jí:
„Já milovat tě déle nemohu,
přec nelze mi se dívat na tvou smrt...
Žij tedy dál, ač pro mne zemřela's,
žij tedy dál, však ne už v domě mém,
jdi z paláce a z města, daleko,
a nikdy víc se nezjev zrakům mým.“
Kýv rukou jí a vešel smuten v dům. —

(Pokračování.)

Odstrčený.

Podhorský obraz. Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

IV.

údolí za lesem už začínali sekati pšenice, ale v březinském okolí teprve žita dozrávala, a to proto jen, že se sem dívala ta skupina krkonošských zamračenců; dívali se na ta bujná, plným životem dýchající pole bez hnutí, od rána do večera stejně upřeně, jen že v některých dnech studeně zadýchali. Vesničané měli je rádi, zvykli jim od malička a za dne kolikráte pohlíželi, co dělají hora.

Na pole po planině i na stráních byla pěkná podívaná: kus šedobílý, jiný tmavě zelený, jedna lata do zlatova, vedle druhá růžově červená, běl vedle blankytné modři.

Hrušeň panenka za živností u Škaloudů byla plna drobného žlutočerveného ovoce; bylo jich jako v máji kvítků a z chumáčů listí vyhlížely opravdu jako žlutočerveně nabarvené hlavičky panenek, jež o packých poutích kramáři po krejcaru, po dvou prodávají dětem podhorských dědin.

Té doby hrály si vesnické děti nejraději s Mórovým Hondou; bylo jich pod hruší pořád celé hejno a krouhaly jedno přes druhé . . .

Tu neděli před prvními žněmi byl Mariján v městečku na požehnání a po něm zaběhl si na hřbitov. Bylo tam ticho, prázdno, jenom na otcově hrobě seděla Litochlebka; ruce, držící tlusté modlitby, měla ležet v klíně a hleděla do vzduchu nad rovy, porostlé bujnou travou, mezi níž modraly se macešky, krvavěly karafiáty a zářily měsíčky.

Vida, napadlo Marijánovi, jak se taky naší Kačce stejská, přišla si pěkně k tatínkovi a k mamince — přec jen je měla ráda a vzpomíná.

Když bratra spatřila, trošinku se usmála a zakývavši pravila: „To jsem si nepomyslila, že se tu uhlídáme. Tak se pomodli, pomodli u chudáčků!“ a bílým šátkem vytírala si oči.

Mariján smekl čepici, pokřižoval rovy a klekl na hrudy.

Kačka ho nechala a zase tak tupě hleděla do prázdna. V obilí za hřbitovním plotem křepelka spustila své břinčivé pozdravy.

„Tak mne to sem už kolik dní táhlo, že jsem si steskem nevěděla rady,“ začala Kačka, „člověk nemá už kam vyjít na přástvu nežli sem.“

„Ba, ba,“ přisvědčil Mariján a myslil si, že by toho nikdo do té zamračené Kačky neřekl.

„Doma jeden kouska radosti nemá, ty děti nadělají křiku, že chvilky pokoje není — tady si člověk aspoň odpočne!“

„I jojo — a tatínek je už shnilý, je z něho pár kostí — povídal hrobník o funuse.“

„Ach Bože, vždyť jsou to léta!“ a Kačka opět vytírala oči.

„A já ho pořád vidím, jak chodí u nás po dvoře a jak mne jednou vzal takhle kolem krku a povídal: „Ty hochu — ty Mariјáne — ty můj kluku —“

Kačka zahleděla se na bratra.

„Nějak stůněš, ne?“ ptala se.

„I ani nevím — tak to do mne leze, ohnout se kale nemůžu, málo spím, pořád mám takové divné sny a z potu nevyjdu.“

Kačka jenom vážně kývala.

„Jest-li pak ti už vyplatili těch třicet jednušek?“ ptala se lhostejně a vidouc, že jí Mariján nerozumí, vysvětlovala: „No, po mamince! I já jsem si hned pomyslila, že ti to nedají, proto nechtěli, abys šel do Paky sám. Pane, ti to s tebou umějí!“

Mariján neodpovídal; vzpomněl si na Litochlebovy výčitky Mórům, že se jim povedlo, že už mají jen jeden vejměnek.

„Ty nevěříš, ale uhlídáš — vždyť to známe!“ přitlumeně, volné dodala.

„I nic nepotřebuju, dělají mi všecko hezky, pořádek mám ve všem,“ odvětil nutě se do smíchu.

Kačka hledíc někam do polí, opět jen přisvědčovala.

„Zrovna jsem se ti tuhle nasmál: vždyť jsem musel s nimi ke stolu a nedali jináč!“ a chechtal se šeptem, až mu oči oslzely.

Kačka neodpověděla; ruce majíc v klíně na modlitbách sepjaty, seděla zpříma a jako z kamene.

„Ale já vím, to je všecko od Málky, ta se tak stará. Ale Tóna taky, leckdy kus toho jídla přinese, posedí, popovídá.“

„Snad nemá zač — všecko jim zůstane, dřeš jako morák, proč by trochu nepopovídala, nic ji to nestojí! Co pak tomu nerozumíme? My dostali pretence, ona živnosť, to je, pane, něco jiného. No, řeklo se, že jsou na tom dva vejměnky — ale to jsou dva vejměnky! Za trochu jídla mají dělníka, že by ho pohledali!“ Povídala to, jako by jí na tom pranic nezáleželo, lhostejně, ledově.

Mariján sklopil hlavu a hleděl do hrud.

„Už mi to taky nejde — jen tak že ten dobytek vyženu,“ bručel.

„A jsi jako žebrák! Ale mně to je jedno, jen tak povídám; člověk má svých starostí, že si neví s hlavou rady. Nestojí to všecko za mnoho, ještě nejlíp bylo, když jsme běhávali doma po zahradě a nestarali se o nic.“

Mariján přisvědčoval a zas mu napadlo: Vida, Kačka taky na to vzpomíná!

Opět seděli mlčky.

„Nono, musím se sbírat, trvá to taky chvíli, než se domů dotáhnu,“ ozvala se, zdlouha vstávajíc.

„I taky já půjdu, taky.“

„Tak si tu tatínku s maminkou hezky odpočiňte,“ pravila vřeleji a zase křižovala hroby.

Mariján činil to po ní a myslil si při tom, že v tatínkově hrobě už je shnilá truhla a jenom několik kostí.

„Kdo pak ví, dlouho-li to bude trvat a půjdeme za nimi. I Bože, Bože, člověk ani neví a je starý,“ těžce odcházejíc, povzdechla sestra.

Mariján ohnut klusal za ní.

„Jak pak to mají s Málkou — bude svatba?“ už na cestě mezi oprášenými starými slivami ptala se Kačka.

„Ani ti, holka, nepovím; vídám je spolu, ale víc nevím.“

„I chtěli by oni, aby Pejcha slevil, proto odkládají a bědují; jenom že on Pejcha starý je taky tvrdý pařízek, a kdo by se mu divil, celý život pro hocha dřel a jisté že si to taky myslíval jináč. No, mně se zdá, že už mu to nedopadne, Málka je taky chytrá a nedá si to ujít!“ trhavě rozprávěla.

„I pane, to je — to je —“ smál se Mariján.

Kačka se trpce usmála.

„Dobře ty nemáš takové starosti,“ prohodila. „O tebe oni se už postarají,“ přidala ostřeji.

Mariján mlčel.

„No, dej ti Pánbůh dobrou noc, půjdu tuhle rovnou k nám!“

„S Pánembohem, Kačka, s Pánembohem, a pěkně pozdravuj!“

Podavše si ruce, šli každý svou: Mariján do městečka, sestra vozovou cestou do polí.

Kousek odklusav, ještě jednou se za ní ohlédl.

Poprsí její, zahalené tmavým salupem, houpalo se úvozem mezi klasovím.

Tak taky přišla ke hrobu — vida! I jojo, má chuďas lopotu, nevěsta přinesla málo, dětí je už tolik, to jsou starosti! Chudáci holky, je jim zle — na té naší zahradě bylo nejlíp. To je pravda, že by Tóna tolik naříkat nemusela — dělám dost. —

Městečko stálo v plné záři zapadajícího slunce; na červené věži byl patrný každý šindel, ručičky na hodinách, ukazující tři čtvrti na pět, svítily, a ze všech oken na východní straně náměstí sršela sluneční zář.

Na starém hřbitově u bílé stěny kostelní sedělo několik babek, na cestě procházela se mladá chasa vesele hovoříc a odněkud z uličky vylétaly hrkavé zvuky polámaného kolovrátku. — —

Sotvaže prvé ranní paprsky sluneční přeletěly zelené, lesnaté stráně podzvičínské, již se v polích bělely košile sekáčů. Na všech stranách srčelo to do hustých, svlakem a povázkou obrostlých stébel žitných. Odběrači rovnali hrsti do řad, po nichž skákali zelení a hnědí konipasové a poletovali modráčci. Všechen zvuk na těch žitništích byl teď suše praskavý: kosy crčely, v klasech praštělo, koníci a cvrčkové vrzavě cvrčeli, hrsti šustily a spodní listoví svlaku se drolilo.

Mariján také chvílemi za Mórem odbírával, ale šlo mu to bídně; ohnut dlouho nevydržel, proto musel lézti po kolenách. Když se potom vázalo, nadělal snopů málo a nenakládal jako druhdy, jenom pohraboval. Hnal se do práce jako dříve, ale brzy měl dost.

„Co se to jen do mne dává,“ myslíval si a měl na sebe zlost. Nepostýskal, ale přemáhal se, seč byl.

Když jednou před polednem sám pomalu obracel, vedle po mezi šel chalupník Petera; dřevěnku držel v koutku rtů, hrabici měl pověšenu na pravém rameni, starý měkký klobouk v týle. Byl bos a jenom v plátěnkách a košili; kůži měl jako měď a pot mu na tvářích svítil.

„Pomoz Pánbůh!“ pozdravil a zapaluje si, Marijána pozoroval.

„Mně se zdá, Marijáne, že ti hřbet taky už nedělá dobrotu?“ huhlal bafaje.

Marijáu překlopiv hrsť a vzpřímuje se, hleděl na chalupníka.

„Ba, ba, skoro,“ smál se.

„I to věřím, vždyť jsi se na mou pravdu od malička po těch polích naplahočil!“ a Petera zabafal.

„To teplo tak ňák po mně leze a nemůžu se dost nadýchat,“ vypravoval všecek se kroutě Marijáu.

„Tak jim to řekni, aby tě nehonili, nejsi už žádný skoček a máš svoje; co pak si, na mou milou, nemůžou přijednat? Ty holky by tohle všecko mohly zastat!“ a Petera z hluboka bafaje, tvářil se tuze přísně, oči jen vyvaloval.

„I pane, je té práce všude potřeba, vždyť to vidím,“ vymlouval Marijáu poškrabuje se za uchem.

„Inu je, je, dřu taky od rána do večera, ale když to nejde, tak to nejde! Potřebujou tolik škmořit!“

„Mají ty čtyry děti,“ usmál se Marijáu.

„Mají, mají — ale nežeň se do toho sám, až lehneš, bude zle; takový člověk jako ty, když lehne, špatně vstává. Jen si vzpomeň na nebožtíka tatínka — no, s Pánembohem, mně se zdá, že ti ta holka už tamhle nese oběd.“ Chalupník bafaje, klidným krokem loudal se do vsi.

Marijáu pohleděv k domovu, opravdu spatřil červený Málčin šátek a světlou kartonovou halenu; přehodiv ještě několik hrstí, šel si sednout na mez. Tráva na ní byla zahnědlá a země vyprahlá, rozpukaná, na krajích drolivá. Vzadu vymetalo ječniště; jakoby v každém tom klasovém obalu bylo skryto několik velkých, zelených konipasů, kteří vystrkovali a chvěli tenkými vousíky. Obloha byla jako čistý plech, slunce se zrovna třáslo, jak sršelo, a vzduch byl horký, suchý; Marijáu měl v ústech jako v peci.

Usednuv, ruce svěsil v klíně a čekal, až dívka došla.

Nepozdravivši, mlčky usedla vedle něho a rozvázavši šátek, podávala mu hrnek s jahelnou kaší, do níž zapuštěna byla stará lžíce.

Bera oběd, podíval se jí do tváře, staženým šátkem hodně zasloněné.

„Co pak se ti zas stalo?“ ptal se vida, že má na lících suché slzy.

„I nic,“ pronesla chladně a opřevši si loket o koleno, hlavu položila do dlaně a tupě hleděla do polí.

Marijáu nabíral plnou lžíci a jedl; ale šlo mu to zdlouha, kaše byla nějak tuze suchá, vyprahlá, zrovna v krku vázla.

„No mlč — nepovídej — něco přec —“ pravil zase a mutlaje, dobrácky na ni patřil.

Málka ani sebou nehnula a neodpověděla.

„Máš pláč ještě na tváři,“ úzkostlivěji pokračoval.

„I protože je to u nás živobytí!“ mrzutě, prudce vybuchla a mávla

rukou. „Tatínek mluvil s Pejchou starým a teď mi doma kázali. Jakoby u Pejchů nebyla hezká živnost — a Kadlík sám jediný — zadarmo mu to nedají!"

„Nono, mlč, mlč — vždyť on tatínek —"

„I maminka je horší, pořád naříká, že to obilí teď nic neplatí, vydání že jde za vydáním a z Želejova a z Oujezda že nedají pokoj. Ale já tomu rozumím, naši chtějí Pejchu donutit, aby slevil a hnul se z těch tří tisíc!"

„To jo, to jo, to tak bude —" přisvědčoval Mariján.

Málka mrzutě shrnula si šátek.

„To se ti řekne, jenom jest-li Pejchovi Kadlíka nepoženou jinam," pravila hněvivě; Marijánova klidná slova rozčilovala ji znova.

„I to snad ne — to snad ne —" prohodil, olizuje lžíci.

„Když je s tebou těžká řeč — ty takovýmhle věcem nerozumíš!"

Mariján zčervenal ještě více, ústa zůstala mu pootevřena a pohled byl pln rozpaků i bázně.

Málka vidouc ten pohled, pokračovala mírněji: „Věř mi, každá na mém místě by tak naříkala. On Kadlík říká, že bude všecko dobře, ale kdo pak ví —" a hrnek opět zavazovala.

„Dá Pánbůh — proto povídám —" bázlivě přisvědčoval.

„Je tohle u nás živobytí — Bože, Bože —" vstávajíc pravila přitlumeně. „No, tak zas půjdu!" a již se jí kol bosých nohou prášilo.

Mariján hleděl za ní, dokud za ječništěm nezmizela.

Zatrachtilá holka, to jí to motá hlavou, zrovna jakoby to ona nebyla. Hořela a slz měla plny oči. I vždyť on, Kadlík, jinam nepůjde, kde pak je druhá Málka, kolem dokola taková není. Když ona se v neděli vystrojí, to ty nožičky dupou klep — klep — klep — klep — A k muzice jak se nafikla a přišla se ukázat. A řekne si mně: Koukej, Marijáne, jak jsem se ustrojila, kdybys za něco stál, šel bys mne provést aspoň párkrát dokola. Zatrachtilá holka!

Počal opět obraceti, ale každou chvilku ustával a zíraje ke vsi bručel: Zatrachtilá holka — je to palička! Ale tohle já Tóně řeknu — budou holku trápit! A co že ze Želejova a z Oujezda nedají pokoj — vždyť jsou to sestry, ne? Co pak dostaly proti ní? —

Jenom abych já nezačal dupat: Všechen vejměnek sem — peníze tuhle na dřevo!

Ohybat se nemůžu, horko, zima po mně lezou, hlava se motá a spát se kale nechce, dobře to Petera povídal —

Ale při té vzpomínce přejelo mu chladno po zádech a honem dal se do práce. —

Večer sedě na prahu výminku ještě to měl všecko v hlavě a myslil si, kdyby přišla Tóna, že jí to řekne. Ale když přišla nesouc hrnek mléka, nechtělo se mu do toho; teprve když odcházela, zatáhl ji za sukni a povídal: „Holka, slyšíš?"

Obrátila se udivena.

Rozpačitě se škrabal na hlavě a nevěděl, jak začít.

„Co pak se ti stalo?" ptala se chladně.

„Ty, poslouchej, holka, té Málce nedělejte zle!“ povídal, jakoby se dusil a pohleděv na sestru, honem zas oči sklopil.

„I podívejme, ty se už taky staráš?“ a nuceně se zasmála.

„No, je hodná, a jak povídám —“

„Chodí a breči, viď, ale co pak krademe?“

„Je to pěkná živnost, pole pořád kupovali —“

„I to já vím, to mi nemusíš povídat, ale co pak je sama, nemáme ještě dvě? Kdo pak to všecko má stihnout! Kdybys měl rozum, řekl bys Kačce a Manči, aby daly pokoj!“

„No mlč, mlč, jsou naše sestry a víš — zas já dřu, pořád se jen plahočím, říká to každý; a nic na vás nechci —‘vejměnek — podíl — a už taky nemůžu!“ Brada se mu třásla, mluvil trhavě a mezi řečí dvakráte srkl si mléka.

Kačka stála jak omámena; upřeně naň hledíc, ani nemrkala.

„Jdi — jdi — kdo pak tě na tohle navedl?“ ptala se jízlivě.

Mariján pil rychle.

„Kačka, viď, a Manča, že?“

„Jen to tak vám povídám — když já ne, tak vy taky nedělejte zle!“

„A co pak vejměnek nedostáváš? Snad nemyslíš, že co sníš, není nic — a tolik let!“ mírně a rozvážně vykládala.

„No mlč, mlč, nic neříkám, jen holku netrapte!“

Tóna se trochu usmála a zakývala hlavou.

„Vždyť jsme rodiče — musíme tomu rozumět a hlavu jí neutrhneme. Ale našim holkám tohle neodpustím, samy přišly pěkně z domů a všecky starosti zůstaly jenom nám. Dokud byla maminka, pořád dobíhaly, já vím, že na nás posazovaly, ale aby si ji taky některá vzala, to ne; musíš sám říct, že jsme jí dělali všecko a že si na nás nikdy nenaříkala.“

„I maminka byla hodná, všecky měla ráda!“

Tóna mlčela.

„Tak jen už nehubuj, ať holka nepláče!“ a Mariján povstav, pohladil sestru na rameni.

„Musíš sám říct, že ti děláme, co můžeme; hůř se nemáš nežli za tatínka a za maminky, dělat už taky nemůžeš, sám to povídáš!“ hledíc do šera, pravila volně.

„Nejde to tak, nejde, ani tomu nerozumím —“

„No, tak vidíš a pak bys povídal!“ a již zvolna odcházela do stavení.

Mariján opět usedl na práh a opřev hlavu o veřej, patřil dvorem.

Nebe bylo již temněmodré, jenom nad střechou statku mělo fialový nádech. V prachu před hnojištěm pelešily se slepice a tloukly křídly, až se kouřilo. Na hřebeně střechy seděli dva široce nadutí vrabci a nehnuli se ani.

No, snad bude teď všecko dobře, myslil si Mariján, oni jsou rodiče a musí tomu rozumět. Zas bručí na holky — jen aby nebyly mrzutosti, aby se zas nezlobily na mne. Vždyť já nic nechci, jen to tak povídám. A maminku že si nevzaly — —

Mariján nabýval vědomí, že maminka byla obtíží — to pro ten vejměnek! A se mnou je taky tak! Byly dva vejměnky, teď už je jen

jeden ... A už taky nemůžu, skoro se mi zdá, že to bude, jak Petera povídal, jako u tatínka.

Při té myšlénce bylo mu úzko, zmocňoval se ho svíravý strach.

Pamatoval dobře, jak se tatínek vláčel, vláčel, až ulehl. Takový býval silák, ramena měl jako zeď, hlavu nosil vzhůru — a potom najednou byla ho troška, nohy a ruce měl jako hůlky, hlavu malou.

Tu si Mariján myslil, že snad taky brzy půjde přes dvůr tak, jak z postele vylezl, že bude kost a kůže a mluvit že bude tence jako tatínek.

Honem běžel domů. —

Když byla Tóna s mužem večer sama v chlévě, vypravovala mu, o čem s Marijánem hovořila.

Sedíc na stoličce, dojila, a Mór stál u přivřených dveří opřen o zeď. Byla tam tma, okénkem linul dovnitř nepatrný pruh šera.

„A víš, teď už taky nebudeme čekat," pravila bublavě, „oni pořád pamatují jen na sebe, nebudeme taky mlčet. Co pak u nich nemá Mariján peníze? Leží to tam taková léta! To si tatínek ani pomyslit nemohl, že jim to dává na takovou dobu bez intresu. Co pak to jaktěživo někde je? Peníze mají ležet tam, kde je vejměnek!"

Mór přešlapoval a pokašlával.

„Už jsem na to kolikrát myslila, ale dokud byla maminka, nechtěla jsem začínat. Totě nějakých roků! A je to jeho povinnost, aby o to řek — načpak to má? Sám povídá, že už dělat nemůže, ať to leží tady, kdyby zhas', špatně by se to shánělo, já je znám."

„Jen jest-li bude chtít," mračivě prohodil.

„Ty máš hned starosti — pořádně mu to vylož a je to! Já vím, že by to byl dávno udělal, kdyby tomu rozuměl; na člověka se jen spoléhat nesmí!"

„No, nevím — nevím —"

„A řekni, že teď k vůli Málce taky potřebujeme, tolik se jí ujímá, ať teda něco udělá. Kdo pak ví, jak dlouho by to tam mohlo ležet a jsou to peníze. A už naschvál jim to uděláme, oni taky počítají každý groš. Snad nebudeš chtít, abych já s tím začala, lidi znáš, darmo by se otírali."

Vzavši plný dvouuchý krajáč, odcházela domů; Mór ještě přidal krmení a vyšel z chléva, aby zavřel.

Stál chvíli na záspi hledě do temna; podíval se na nebe, na němž vytryskovaly drobné hvězdy a upřel oči na temné okno výminku ...

Zamknuv, ruku strčil pod košili na prsou a klátivě loudal se do síně.

Následujícího dne hned po ránu slepice sedaly na plotě a vlašťovice létaly nízko při zemi. Bylo pařlivo, východ měl červinku a slunce dlouho nemohlo pořádně prokouknout, bylo pořád jako v krvavé tůni. Petera jda s kosou na rameni vedle Škaloudů, povídal Mórovi, že se mha zdvihla. Z těch příčin šel Mór s Marijánem nahrabovat ještě před polednem.

Prahlo silně, horko zrovna dusilo. Oba mužové měli na sobě jen kalhoty, ale jen se z nich cedilo. Obloha byla světlemodrá, ale jakoby přes ni byl napjat bělavý, průhledný povlak. Cvrčkové u meze bzikali jako z dálky.

Mariján ani Mór nemluvili, začalť nahrabovati každý z jiného kraje; teprve když se u posledních tří řad sblížili, začal hospodář:

„Tak jak pak, jak pak ti to dnes jde?“ a usmál se.

„No pomaličku — jen když se nemusím ohýbat.“

„I dá Pánbůh, že ti to zas všecko vyjde; bude ona to taky ještě pořádná lítost za maminkou.“

Mariján ustál, rozpačitě podíval se na Móra a přikýval.

„Jojo, člověk přežije na tom světě trápení, než se k tomu hrobu doklepe,“ povzdychl Mór; a o hrábě opřen zasmušile patřil do dálky. „A tak ta léta utíkají, že jeden ani neví, jak; jakoby to včera bylo, když jsme tatínka pochovávali, a dneska už jsme staří oba, já i ty.“

Mariján nahrabuje, opět povznesl hlavy a přisvědčil.

Co pak to — co pak to, že tolik hovoří? myslil si.

„A tak mi napadlo, jestli si přeci v Želejové a v Oujezdě vzpomenou, že mají k tobě povinnosti. Ale kdepak — těm to ani nenapadne!“ nahrabuje, volně a klidně pokračoval Mór.

„Co pak —“ vyletělo Marijánovi ze rtů a ustav, opřel se o hrábě.

„No máš tam u každého stopadesát jednušek — je to na zlé časy a na funus. Tatínek ti to tenkrát udělal a půjčil jim to bez intresu. Co pak už nepamatuješ, jakou měl Litochleb starost? Zatím uteklo tolik roků a ty jsi se ani nezmínil.“ A Mór se zasmál.

„Nač bych říkal?“ vyjekl Mariján.

„No vždyť povídám, měli zbytečné starosti; Panbůh ti dal zdraví, živobytí jsi měl, tak co bys je upomínal. No, užili toho hezky, jen co je pravda a nehlásili se. Ale neměj za zlé, teď bys už sám něco měl udělat!“ jakoby Marijánova ustrašeného pohledu neviděl, klidně pokračoval.

„Proč?“

„Inu, věčně to tam nenecháš, vždyť to už ani nepotřebujou, totě intresů, nač to tam má ještě ležet!“

„No, až bude potřeba,“ zamručel Mariján.

Mór se usmál.

„Jaká pak ještě může být potřeba? Vždyť to sám vidím, že se nějak tratíš; kdybys lehnul, potom bys k nim běžet nemohl a na mně bys to chtít nesměl, nač bych já se do toho pletl.“

Mariján sehnul se více a nohy se mu roztřásly.

„Když ona Manča je taková chuděra, ten hoch se ženit nechce a Krystyna zas upomíná; Litochlebka taky má starosti, mladí mají už tři děti a je to samé dření!“ jektal. Mór opřel se o hrábě a zahleděl se na Marijána.

„Vidíš, ty švaře, vidíš, na ně pořád pamatuješ, ale na nás nedbáš. Děláš to zrovna tak jako oni; starejte se, starejte o všecko jen vy! Jak pak kdybys dneska ulehl, kdyby přišlo doktoření a jiné a jiné starosti — to všecko necháš jen tak nám? Teďko jsou k tobě jako miliusové, ale pak bys viděl, jak by dbali; proto povídám, že bys měl něco udělat už teď!“ Mór mluvil pomalu, měkkým hlasem, ale na Marijána se přestal dívati.

„A copak už umřu?“ skoro plačky zachrchlal Mariján, ale hned se rozkřikl: „Však já ještě neumřu!“ a byl jako měď.

„Kdo pak ti to říká? A co pak to máš jen pro umření?“

Mariján vzpomněl si na poslední hovor s Kačkou a pravil rychle: „Povídala Kačka, že mám taky u vás ještě třicet jednušek."

Mór přestoupil s nohy na nohu a na hrabišti přendal ruce.

„Aha, to vědí, ale co máš u nich, o tom mlčí. Kdyby měli kouska citu v těle, byli by dávno přišli a peníze složili; ale to jen ať se starají Mórovi! Jsou tomu u nás zvyklí, viděli, jak jsme sloužili mamince i tobě, a myslí si, ať to jde tak pořád dál. Já ti zrovna řeknu: Takové peníze mají být na živnosti, kde vejměnník žije, pak je to v pořádku a bez mrzutostí. Když vejměnník zemře, co zbylo, rozdělí se všem! Tak si to asi tatínek myslil!"

Mariján loudal se k mezi a položiv hrábě, usedl.

Mór opět mlčky nahraboval; došed ke konci pole, začal na nové řadě. Blíže se k Marijánovi, pořád plaše ho pozoroval.

„Poslouchej, švaře," začal opět, „neměj mi za zlé, já také žádné nebe nemám a neměl jsem ho tu nikdy. Teď nevím starostmi kudy kam — mám tu holku vdávat. Tam to mají tolik roků, vědí, že je to tvoje, dát to musí — no tak! Nemůžeš si naříkat, dělá se ti všecko pěkně a bude se dělat dál, ať to trvá, jak dlouho chce, ale měj také náhled. Je to jejich povinnost a tvá taky!"

„Vždyť nic nechci — a chodím dělat —" sípavě volal Mariján.

„Je s tebou těžká řeč — no, dělej, jak chceš, nutit tě nemůžu, ale taky neříkej, že nás máš někoho rád. Koukal bys, kdybys měl v Želejově nebo v Oujezdě být pořád — koukal bys, povídám!"

„I zvou mne, abych taky přišel!"

„No tak jdi, zůstaň si všude nějaký den, my už to tu uděláme, to víš sám, že mnoho nezmůžeš a zmiň se jim, že je na to čas. Řekl jsem ti to v dobrotě, Tónu znáš, ta by to třeba řekla jináč!"

„Co by mohla říct!" zlostně odvětil Mariján.

Mór se naň zahleděl a dal se do sípavého smíchu.

„Je ke mně hodná —" bručel Mariján.

„No tak vidíš, a děláš, jakobysme byli nepřátelé. Jiní dělají všecko na oko, sic by byli přišli sami a nedali si říkat — to se upřímnost pozná!"

„I však oni to dají, jen až budu chtít, vy taky nic nedáte a jen dřu a lítám!"

Mór zamyšlen poslouchal a stál chvilku bez hnutí.

„No, dělej, jak chceš," prohodil potom; pokrčiv rameny, nahraboval dál.

Došed ke konci řady, rovnou pustil se domů. Čepici měl v týle, čelo utíral si rukávem a několikráte odplivnul. Měl zlost na sebe, na ženu i na Marijána.

„Pořád nějakého čerta u nás máme," bručel, ohlédnuv se, „a já abych to všecko rovnal."

Tonka spatřivši jej přicházeti, běžela mu na dvůr naproti.

„Tak co?" ptala se a vlídným, trochu usměvavým pohledem utkvěla na muži.

„I vždyť jsem to povídal —" odseknul a hodil rukou.

„Co říkal?"

„Co říkal — to víš, že si nezpíval.“

„No, Bože, snad je to něco zlého!“ a zle se zamračila. „Měl's mu to pořádně říct a musel by uznat.“

„I vždyť jsem povídal! Ale teď mám hlad —“

„O ten u tebe nikdy není.“

Hospodář již neodpověděv vešel do síně a do světnice; Tonka hlavu v ramenech, lopatky vysedlé, loudala se za ním. —

Mariján po odchodu Mórově seděl bez hnutí. Lokte měl podepřeny o nohy, skráně o pěsti; zamračené oči vyzíraly z rudého obličeje do polí, nad nimiž vlnil se rozpalovaný vzduch.

Švaře — švaře — slyšel Mariján a zachechtal se. Vida — už jsem švagr, jakživ jsem byl jen Mariján. No, no — ti mne mají rádi! Tak jen běž, Mariјáne, pro peníze, běž, utíkej, ať ty peníze leží tady. Co pak to tam bude na věky věkův? Sem stopadesát jednušek! a Sem stopadesát jednušek! Jen ty peníze počítají, pořád počítají; všecko už spočítali, jen ještě chybí stopadesát jednušek ze Želejova, stopadesát z Oujezda! a sípavě se zasmál. Ta Kačka měla pravdu, dobře to povídala; třicet jednušek měli dát, nedali nic, vejměnek nedávají, kusa hadru nedají a jen dři, Mariјáne! A všecko, co máš, sem — sem — běž a utíkej!

Na funus! Já vám dám na funus — tuhle chodím obracet, nahrabovat a potřebujete mi na funus! Nebudete se dělit — nebudete — nebudete! To se podíváte na Mariјána, jak si teď pěkně odpočne, takhle dá ruce na zad a bude chodit po dvoře sem — tam — a peníze sem! vejměnek sem! všecko, jak mi to tatínek udělal. Pořád by ta Tóna měla málo — pořád jen: dej — dej — všecko dej — jako na maminku.

A chuďas Manča, — a Kačka taky. I však ona Tonka má peněz dost, ale chtějí ho dotáhnout, aby slevil. Jen ty se, Málko, neboj!

Nic nedají, jenom dřu a tak si přijdou. Ti mne mají rádi — ale podíváte se, Mariјán ještě není na prkně! —

Těch myšlének maje plnou hlavu, motal se domů. Když mu Tonka přinesla oběd, ani se na ni nepodíval. Přešlapovala, měla se k odchodu, ale znova vracela se ke stolu.

„Tak uděláš, viď, co ti táta povídal?“ ptala se vlídně a upřela naň oči.

Nepohleděl na ni.

„E nic neudělám — pořád jen: Peníze sem! všecko sem! Ještě o to nepožádám, ještě nestůňu, žádný funus nebude!“ křičel, jakoby se škrtil.

„No, Bože, když ne, ne! To já vím dávno, že ti jsou v Želejově a v Oujezdé milejší než my. Tam to leží tolik let zadarmo a my abysme se jen starali! A podruhé mi zas povídej něco o Málce —“

„Máte dost — nejvíc! To vy byste chtěli, aby honem druhý vejměník taky umřel!“

„I kdo pak se s tebou bude křičet,“ opovržlivě pravila Tóna a vyšedši, bouchla dveřmi.

Mariján za celé odpoledne z baráčku nevyšel. Mórovi vázali, ale Mariján odpočíval.

„Jen si jděte, jděte, počte se sami, já si odpočinu, jsem starý,

hřbet se nechce ohýbat a mám vejměnek!“ smál se, když odcházeli do pole. „Počte se, počte, nakládejte, skládejte! Budu já vám dřít a vy pořád jen: peníze sem, ať je na zlé časy, ať je na funus!“

Když vůz, naložený bílými, chrastivými snopy žitnými, zvolna jel do stodoly, Mariján sedě na posteli vyhlížel, nedívají-li se do baráčku.

„Pálí vás to, pálí, že Mariján nejde — i jen se počte sami!“

Když opět odjeli, vyšel si také na tichý dvůr, a ruce maje vzadu složené, procházel se tam, sem, obcházel stavení, každou chvilku se zastavoval a měl na mysli nebožtíka tatínka, jak takhle chodíval, vyhříval se na slunci a odpočíval. Zašel si na zahradu pod hruši panenku a vzpomínal, jak se tenkrát s Mančou a Kačkou honil, jak se chechtaly — a zrovna se mu zdálo být nemožno, že je to ta stará Kačka Litochlebka a ta skrčená Budinka.

Navečer přinesla mu mléko Tonča.

„Co pak Málka dělá, co?“ ptal se jí sedě na lavičce u kamen.

„Jí, co by dělala,“ zasmála se a odběhla.

To už se snad taky zlobí, že honem neběžím, myslil si Mariján. Nebo ji ta Tóna schvalně nenechala!

„Na, mňaucka, na, vypij si to,“ volal na kočku, nalévaje jí do misky. „Pane, už jsi taky stará, jen ti ty kosti hrajou!“ Ale náhle mu napadlo: Co ta mňaucka s hrdlou budou dělat, až já umřu? A zase ho přejížděla zima.

No, vždyť ještě nejdu — ještě nejdu. Ale Petera má pravdu — každou chvilku můžu lehnout jako náš tatínek a pak se špatně vstává. Zrovna tak mu to začínalo, krčil se, krčil, potom jen sedal na dvoře na sluníčku, pak už zalézal do postele — tak to bude — tak — Mariján byl by utíkal — ale kam, kam?

Celý den zde bylo dusno, odpoledne i mraky na západě vystupovaly, ale vydrželo to až do večera. Teprve teď náhle se setmělo a na dvoře počal rarášek točiti prachem.

„To se to nějak žene,“ povídal si Mariján, vyhlížeje na dvůr.

Nad živností byl ještě ostrov světlé oblohy, ovroubený kusy bělavých, choulících se mraků, ale vzadu za hruší panenkou bylo černo, a mračné lalokaté obruby té černé zdi hnaly se blíž a blíž. Koruna staré hruše tuze se ohýbala a šumem, svistem i hvizdem pronikal praskot a vrzot kmene i krovů.

Na dvoře bylo úplně mrtvo.

V tom černou zdí západní od samého kraje až dolů do hlubiny projel klikatý bělomodrý had.

Mariján odskočil od okna a zatmělo se mu v očích.

„To se to nebe otevřelo,“ šeptal si a dělal kříže na čele, ústech i na prsou.

Honem zkoušel, jsou-li okna dobře zavřena, a vyběhl na síň, aby zaklínoval dvéře na půdu i zavřel okénko v zadu v síni.

Tam zvenčí uslyšel hovor.

„No, půjdeme, holka, půjdeme,“ pravil mužský hlas.

„I nemá-li být tohohle trápení konec, ať mne radši hrom zabije!“ Mariján poznal, že to křikla Málka a mráz ho přejel.

„No mlč, mlč, teď už se to skončí."

„To říkáš pořád, ale naši i vaši jsou jako z kamena. Kadlíku, věř mi, kdybys si měl vzít jinou, já se utopím, já v hanbě nezůstanu, ale utopím se —" V tom se celý kraj modravě osvítil. Všecka pole až k lesu i chumlaté, honící se mraky na obloze byly na okamžik patrny.

Mariján couvnul, pokřižoval se a honem zabouchnuv okénko, utíkal do světničky. Shodiv se sebe oděv, rychle vlezl do peřin.

Blesky střídaly se rychleji a rychleji; Mariján i zavřenýma očima viděl, jak se světnice pokaždé osvětlila.

Tu již také hrom počal rachotiti.

Hrnek v polici zahrkal, dvířka ťukla a v malé chvilce Mariján cítil, že se mu mňaucka krčí v nohách.

Opět vylezl, nahmatal sirky na kamnech a rozsvítiv lampičku, postavil ji na stůl. Hrdlička byla tuze nepokojna; skákala s bidélka, třepetala křídly a bušila do stříšky a do brdlení klece.

Mariján skrčiv se opět pod peřinu, pokřižoval se a šeptal Otčenáše. Každý blesk a hromový rachot mu modlitbu popletl.

Bože, Bože, to je zas jednou noc! Kdyby byla živa maminka, přišla by se ke mně podívat. Mariján počal vzpomínati na otce a na matku, ale pořád je jen viděl v rakvích; vzpomínal si na jiné chvíle jejich života, ale vždy zas viděl, jak rakev vedle rakve stojí v síni a v nich tatínek s maminkou jako zkamenělí, zažloutlé pleti, ruce na prsou skříženy.

Usedl na posteli a s čela utíral si pot. Rty pořád šepotaly Otčenáše, ale hlavou to lítalo jako venku ten vítr.

Už taky umřu — už taky umřu — takhle to začíná! a byl by úzkostí křičel. Skrčil se pod peřinu, přehrnul ji až na temeno hlavy a pořád se modlil; ale za chvíli nemohl dýchat horkem, už byl všecek mokrý a srdce div z prsou nevyletělo. Vzpomněl si na Málku; viděl ji prostovlasou, v jediné sukni, jak za deště a hromu letí k rybníku a pořád křičí: Já se utopím, já se utopím!

Zatrachtilá holka, to jí to vlezlo do hlavy — smrt by si chtěla udělat. Tak ji ta Kačka mučí, až ji do toho vežene.

Blesky šlehaly stále a za každým to divě zapráskло i zarachotilo. Již se taky spustil liják, jak když konev obrátí; šlehal do okének, po skle valily se celé bušící proudy a kolem rámů stříkalo to i do světničky.

Mariján viděl tatínka, jak zvolna chodí po dvoře, jak jde k němu, bere ho kolem krku a povídá: Tak tak, ty Marijáne — ty můj hochu — ty Toníku!

Už umřu — už umřu — zrovna tak to bylo s tatínkem, Petera má pravdu. A Marijánovi se zrovna zdálo, že se mu krátí dech, že se nemůže vzduchu dosti nalapat.

Obrátil se ke zdi, hlavu přitlačil ke trámům, ale dlouho tak nevydržel; zdálo se mu, že někdo chodí po světničce a pořád šeptá: „Tak pojď, Marijáne —"

Usednuv, sáhnul po kočce a posadil si ji na klín. Zahleděla se naň žlutýma svítícíma očima, zvolna mrkala a počala přísti.

Mariján si umiňoval, že dočká-li se rána, poběhne do Oujezda i do Želejova pro ty peníze.

Nic platno — nic platno — už umřu, bude jich potřeba. Až budu stonat, vezmou si mne do sedničky a budou u mne jako u maminky. A k vůli Málce — co by jí to napadlo!

Jen kdyby už svítilo sluníčko, hned poběhnu, ať je to v pořádku. Co pak potom musím umřít? Nemusím a bude zase dobře — všecko mi dělali, hezky jsem se tu měl. Skrčil se do klubka, kočku položil vedle sebe a modle se, hleděl usnouti. Po oknech pořád šplíchaly proudy deště, blesky šlehaly a hrom rachotil. Kočka tiskla se mu k rameni a spokojeně předla . . .

V.

Po noční bouřce bylo přeháňkové ráno. Nad západem vystupovali bubáci noví a noví, každý jako pytel; rozbíhali se po jasném blankytu a kropili zemi krátkými, prudkými prškami. Slunce se každou chvilku schovávalo a teprv po desáté hodině klidně, vlaze svítilo.

Ves byla plna vlaštovčího švitoru; staré mladé s bujnou rozkoší honily se nad chalupami a stromovím. Zroseny usedaly na hřebeny střech, na suché sněti starých štěpů a jen jen štěbetily, švitořily a tejnořily. Nejbujnější sedaly i po zemi a na pokrajích kaluží rousaly si křídla, jiné honily se ve smělých obloucích, dotýkajíce se napršených zrcadélek aspoň v letu.

A za té bujné vlaštovčí zábavy, při tom švitoru jejich, Mariján, proutěný starý košík zaklopených vík nesa na levici, zamknuv vyšel z baráčku.

Tonka vidouc jej, vyšla ze statku a volala: „Kam pak se chystáš?“

„Trochu do Oujezda a do Želejova,“ odpověděl a klopě hlavu šel přes dvůr.

„No tak vidíš,“ volala spokojeně, „a všecky je pozdravuj!“

Mariján jen přikývnul.

Celý kraj byl vykoupán i osvěžen; byl bujný jako hoch, který za parného dne vyválel se ve vlnách a teď, jsa ještě mokrý, dovádí na sluníčku. Co kde bylo povadlého, zdvihlo se omlazeno; obilnatá pole byla jako kožichy, jen se to všecko vlnilo, šeptalo, dýchalo a téměř na každém klásku ječném, na ovesných zrnech, na jetelových palićkách i na hlavičkách lněných stonků seděly ještě drobné, kulaté, třpytné kapky.

Mariján po mezi mezi těmi vlhkými stébly a klasy, jež rousaly mu nohavice, sběhl do úvozu, v jehož zeleni červenala se pěšina do Oujezda.

Stráně hlubokého úvozu i široké koryto jeho byly nyní vysečeny, žlutozeleny a rovny. Mariján dívaje se dlouhým úvozem, vzpomínal si, jak si za mlada při pastvě tady myslíval: Pane, tady by se koulely kuželky, to je jinačí hampejz nežli u hospody a žádný ho nedělal! Bývaly tady honěnice: Kačka i Manča mezi jinými pasáčky spouštěly se s těch strání do dolíka, vždycky hrr! dolů, a tam koulely se jako kuželky. Mariján sám se těch letů neúčastnil, protože to tak neuměl, byl na ně tuze těžký a jen se mu smávali. Sedávaje na bobku, díval se, co provádějí ostatní. Po honěnicích sesedali se do kolečka a povídalo

se, jak strejc Pazourek nedávno tamhle u struhy pod lesem vodníka, klepl holí za uši, že se skrček jen skolil do vody, až to žblunklo; nebo že tamhle po cestě na kraji boroviny noc co noc chodí bílá ženská, a na hradišti že jezdí černý rytíř na bezhlavém koni.

Od těch dob Mariján na těchto místech projížděla zima a nose každoročně před posvícením vedle boroviny Budinům koláče, krčil se, mrkal do křoví a pospíchával, až se spotil.

Dnes měl po té bouřlivé noci hlavu jako nabitou, v šiji jej bolelo a loupalo, šel jako po cizích nohách, a na kříži seděla mu zima, ale tady přece pospíchal, jak mohl. Snažil se klusati tiše, ale těžké podpatky kovaných bot buchaly a harašily. Při každém šustu ve křoví, při každé dunivé ráně do tvrdého kořene plaše ohlížel se na všechny strany.

Cesta byla stinná a vlhká; v bažinatých dolíčkách, do nichž slunce sotva kdy proniklo, deštěm sbity, rozcuchány choulily se chumáče ostřice, sítí i dlouhé vějíře rozčepýřeného kapradí. S červenavých kmenů kroutily se dlouhé chundele šedých lišejníků, a krajní snětí místy skláněly se tak nízko, že se Mariján musel shýbati.

Při poskocích po této cestě košík stále držel trochu od těla, aby bokem netloukl do proutěných stěn. Chvílemi to v nitru koše zachrastilo, zaharašilo, zaškráblo, ale zas bylo ticho hned.

Přeběhnuv krajem lesa, drápal se na kamenitou, místy sypkou, jinde hladkými balvany dlážděnou, trním i ostružinovím prorostlou stráň. Na temeně jejím byla rozlehlá, polnatá pláň, v níž klonila se široká, rozklesla hruše pláňka; u té se Mariján uhnán, dechu sotva popadaje, zastavil a hřbet opřel o kmen.

Vůkolní kraj byl samá krabatina, na níž střídaly se kousky lesa, pole všech tvarů a rozměrů, pro několik čtvrtec i celé plachty, zelené jedlové a smrkové, šedé sosnové paseky, po jejichž krajích to žlutě, bíle i červeně kvetlo, doliny a kotliny s lukami svěží zeleně; zároveň bylo viděti počátek dolu, jenž se patrně tam v pravo za lesem rozšiřoval, a v něm několik střech a části bílých stěn.

To byl Oujezd, jenž se tam na stráních a na úpatích jejich krčil.

To jsem se uhnal, abych zrovna pad! myslil si Mariján, a maje ústa pootevřena, dýchal rychle. Ohlížeje se planinou, lidí nikde nespatřil. Pohleděl opět na cestu pokrajem lesa a zase mu napadalo, neukáže-li se tam ta bílá ženská. Kdyby tak byla vyšla jako jednou na žebravou Ančku, jistě by byl padl mrtev. Při pouhé vzpomínce projela jím zima od temene do konečků prstů. Ale když se opět zvolna rozešel a slunce tak vlaze září svou jej polívalo, usmál se: To jsem starý blázen — a kdybych temi místy stokrát šel, vleze to do mne zas.

Šel volně a pohodlně. Bude-li pak někdo doma, napadlo mu; mají-li něco ležet, budou nejspíš obracet, teď to hezky oschne. Nebudou-li doma, sednu si na prahu a počkám. Při této myšlénce cítil pohovu, které poskytne mu posedění na dvorku v tom lahodném teple.

Budou koukat, co tam chci — no, jdu na přástvu, vždyť jste pořád zvali: Přijď k nám taky, Marijáne, nikdy k nám nepřijdeš! Jdu, jak maminka chodívala, ráno vyšla a vždycky nějaký den pobyla. Posedíme, popovídáme si se všemi, jak to všecko v poli chodí; na konec jim

řeknu, že je jdu teda prosit o těch stopadesát jednušek, že už bude dobře, když budou u Škaloudů na živnosti. No, mají ležet tady nebo tam, a jsem přece už chatrný, skoro jako tatínek, takový člověk lehne a špatně vstává . . .

Při tom svěžím dechu polí a lesů, z nichž se jemně kouřilo, při vůni mateřídoušky, heřmánku a nalévajících se klasů šlo se mu pěkně a tuze si liboval, jak se to hezky na tu přástvu chodí.

A proč by si trochu neodpočal, proč by si na nějaký den nevyšel, když mu to doma přejou a sestry zvou. Jenom jestli to ty peníze nezkazí — —

Sotvaže došel k nejvyššímu, krajnímu baráčku oujezdeckému, rozevřel se mu celý zastrčený údol, v němž se víska proti severním větrům skrčila.

Po červenavé, široké cestě vedle bublající struhy, prohlížeje si baráky i chalupy, jež čely hleděly do návsi, loudal se k familijím.

Uprostřed vesnice rozkládal se bývalý panský dvůr, teď rozdělený na familije. Celá budova, do čtverce stavěná, měla ve středu velké prostranství, na němž stály vozy, pluhy, vyrovnané hranice dříví a studna s okovem. Půda byla hodně rozjezděna, hrbolata a rozléhal se v ní křik a jásot hloučků vesnických dětí, větších ustrojených, drobných košiláčů, zle umouněných, i kvoky slepic, vodících kuřata

Jednotlivé familije byly na budově dobře patrny; každá měla svou síň, světnici se dvěma okny, chlév s okénkem, před ním na dvoře hnojiště s loužičkami a stružkami, stodolu velkých, tmavošedých prkenných vrat. Nad každou familijí byl komín a ze všech vinul se teď bělošedý, řídký kouř; vzduch byl pln pryskyřičné vůně hořícího roští. Stěny byly otlučeny, z umazané bílé omítky prohlížely cihly i žlutá, tvrdá mazanice.

Sem tam z dveří do dveří, ze síně na dvůr ke dříví přeběhly ženské, oblečené jen v barchetky či kanafasky, sahající po kolena, a ve sdrhnutou košili. Před jednou stodolou na stoličce rozkročen seděl malý familiant a tloukl si kosu; jednotvárný cvrnčivý buchot pravidelně prorážel do křiku dětí i hlasu drůbeže.

Mariján vkročiv na dvůr, zastavil se a rozhlížel; pootevřev košík, podíval se dovnitř, usmál se a prohodiv: Tak jsme tady! zase zavřel a namířil si k Budinům.

Čekal, čekal, že někoho z nich prve spatří, že mu někdo vyběhne naproti, ale nedočkal se. Obešed hnojiště, vkročil na úzkou zásep, na práh, uprostřed tuze vydupaný a v síni na utlapané, hrbolovité půdě otřel si boty.

Slyše, že někdo ve světnici povídá: Kdo pak to k nám jde? zatáhl za provázek nízkých, jednodílných dveří a směje se vcházel.

„Pochválen —“ vyhrkl radostně a vklouznuv, rozhlédl se kolem.

„I podívejme, kdo to k nám jde!“ pohodlně sedě za stolem, vítal jej starý Budina. Obě paže v bílých rukávech měl rozloženy na stole a z malé dřevěnky krátce pobafoval.

„Lidičky, co pak se to stalo — Mariján! —“ cupajíc kolem velikých černých kamen, volala Budinka a podávala bratrovi malou v rdou ruku, tuze zahnědlou.

Měla modračku po kolena, sdrhnutou košili, ale ramena a hnědošedá, drobně vráščitá hruď byla hodně nezahalena. Krátké, řídké šedé vlasy měla vzadu stočeny, nohy bosy.

Světnice byla malá, nízká, tmavého, trámcového stropu, stěn žlutých, opryskaných, krabatých. Na levo v průčelí stály dvě nízké, černé postele, modrých, jen ledabylo urovnaných peřin, v pravo byl stůl a kolem něho lavice, u dveří, naproti kamnům tmavá police beze skla s několika hrnéčky, talíři a misami.

Podlaha byla do polovice jen udupaná, dále byla špinavá, široká, sukovitá prkna, každé do středu po délce vyduté.

Malými, zakalenými okny, ostíněnými vyčnívající střechou, proudilo světlo, v němž třepetal se jemný prach a poletovalo hojně černých, bzučících much.

„No pozdrav tě Pánbůh, hochu, a kde pak jsi se tady vzal?“ směje se volal starý a přes stůl podával mu velkou ruku.

„Pozdrav nás Pánbůh, pozdrav nás Pánbůh,“ breptal Mariján a potřás rukou, zůstal státi uprostřed světnice.

„To je dost, že jsi přece přišel,“ stojíc před ním, povídala Manča. „No, sedni si, sední a odpočiň si, jsi beztoho ušlý, tváře máš jako oheň.“

Mariján rozpačitě se směje, přikyvoval a díval se s jednoho na druhého.

„Tak sedni, sedni, ať nám spaní neodneseš!“ pobízel Budina.

Mariján postaviv košík na lavici, položil čepici a sedl si mezi ně.

„Kde pak jsi se, hochu, honil?“ ptala se Manča. Stála před ním shrbena, ruce na prsou sepjaty, malé oči scvrklých víček ovlažené.

„Nikde — nikde —“ povídal a pořád rozpačitě se směje, hleděl s jednoho na druhého.

Ve světnici bylo chvílku ticho, jen v kamnech praskalo, hodiny zdlouha cvakaly a mouchy bzučely.

„Tak co u vás pořád děláte?“ ptal se Budina, a Manča ohnuta cupala ven.

„I tak pořád po vůli Boží, žita jsme svázali včera.“

„Taky my ho máme doma, taky, hezky jsme ho dostaly pod střechu.“

Mariján přikyvuje, mlčel; plaše pohleděl na Budinu, pohled jejich se setkal a Mariján honem sklopil oči.

Tu Manča opět vběhla nesouc bochník chleba a talířek s kusem pomazánky.

„Pojď si u nás ukrojit chleba, jsi beztoho hladov — táto, ukaž zavírák!“ švitořila kladouc jídlo na stůl.

„Pánbůh naděl, nemám hlad.“

„I jen pojď, pojď, tuhle si sedni ke stolu a jez!“

„Nebudu — nebudu —“

„Jen pojď, pojď!“ a Manča vzavši bratra podpaží, vedla jej ke stolu.

„Jez a maž!“ přidal Budina.

Mariján všecek se třesa ukrojil si skývu.

„No, ty jsi si ukrojil krajíc!“ smál se Budina.

„Pánbůh naděl, dost mám!“ Maže, pořád klopil oči.

„Jsou zdrávi u vás?“ ptala se Manča.

Mariján zakýval.

„Co pak pořád děláš — po mamince se ti nestejská?“

„Pane, stejská, holka, pořád ji vidím a zdá se mi o ní i o tatínkovi.“

„Jojo, to jináč není, byl jsi jí tuze zvyklý.“

Zase chvilku mlčeli.

„A co vy tady pořád děláte?“ směje se ptal se Mariján.

„I Bože, hochu, toť víš, jaký je u nás život, od rána do noci děláme v tom poli, ledaže dneska po tom dešti je chvilka. Já se už jen tak belhám, táta je pořád ňáký maroda a Váša se nám ženit nechce,“ litostně odpovídala Manča.

„Tak ještě ne?“

„Ani pomyšlení, šel na trochu ječmena a Marijánka mu odbírá; Josífek je ve škole na poledne, a tak to máš den za dnem.“

„Zejtra bysme to rádi dostali domů, jest-li zas něco nepřijde,“ dodal tatík.

„A copak si to v tom košíku neseš?“ zasmála se Manča a již odklopila víka.

„I pro Boha, táto, koukej, kočku a tu hrdličku.“ Manča ruce majíc sepjaty, hleděla do koše, v němž se kočka protahovala a hrdlice, ke dnu přikrčena, tloukla křídly.

„Snad jsi to někde neprodával?“ smál se Budina.

„No, vzal jsem je s sebou, aby to někdo nemučil, když nejsem doma, a hladu aby neměli.“

I ty jsi starostlivý otec, vyběhne z domu a zvířata nese s sebou — toť abys je i do kostela nosil.“

„No, měl bych starost —“

„To abych tomu něco dala,“ smála se Manča a již běžela k polici, vyndala talířek a postavivši ho pod kamna, nalila mléka.

„Tak pojď, stará, pojď — to jsi si nepomyslila, že se na stará kolena ještě podíváš, odkud jsi přišla.“ Vytáhnuvši mňaucku z koše, donesla ji pod kamna. Kočce hned do jídla nebylo; přitlačila se ke zdi, a zvolna mrkajíc, dívala se do světnice.

„Jen se neboj, neboj, tady máš doma, odtud si tě náš tatínek odnesl. A co pak bych téhle dala?“

„Jenom drobečky nebo bandoru zobat.“

Manča honem ukrojila skývu a mezi prsty ji do košíka rozdrobila.

„Tak na, zobej! Škoda, že není náš Jozífek doma, ten by tě hladil!“

„No, až na večer přijde!“ podotknul Mariján.

Manča se naň zahleděla.

„Já myslela, že jsi pro něco přiběhl?“

Mariján se zasmál a mlčel.

„Přiběh' jsem na přástvu, když jsi povídala,“ a pořád se smál.

Manča zvolna kývnula hlavou a podívala se na Budinu.

„Škoda, že dnes nevážeme, byl bys nám mohl pomoct,“ dýmčičku maje v koutku, stranou mžouraje na hosta, tahavě řekl Budina.

Mariján přisvědčoval, ale potom pravil:

„I pane, už to kale nejde, jak to chodívalo, ohnout se pořádně

nemůžu a ňák mi to jezdí po celém těle. Zrovna to tak na mě jde jako na nebožtíka tatínka."

„I houby, to ti všecko vyjde, ale honí oni tě z práce do práce, to to bude, a ty jsi takový blázen stará, dřeš se, až nemůžeš. Tak ti to tatínek hezky udělal a co z toho máš? Nebožka panímáma byla dobrá ženská, ale v tomhle byla při nich, dopustila, aby tě tak honili!" zdlouha, tenkým zpívavým hlasem rozprávěl Budina.

„No, všecko mi hezky udělají a práce není tolik, nevážu ani nenakládám," měkce a rychle odporoval Mariján.

Budina rozkýval hlavu a hladil si řídké, světlé vlasy.

„Bodejť, bodejť, protože tomu už ani nerozumíš. Já tuhle vím, co může dělat člověk, když je maroda."

„Ba, ba," přisvědčovala Manča.

„Ve všech kostech to křupe, hřbet je jako když ho nalomí a hlavně ten dech —"

„I jojo," teskně hledě před sebe, přisvědčoval host.

„Ale poslouchej, hochu, neměli jste nějakou mrzutosť?" přistoupivši až k bratrovi a malými očky upřeně naň zírajíc, ptala se Manča.

„I nenene — i nenene —" rychle, vrtě hlavou, odpověděl.

„Ba, mně se zdá, že měli — to bys ty jen tak nepřišel —" pravila zdlouha, očí s něho nespouštějíc.

„I nene, všecko mi dělají hezky, jíst dost, i ke stolu mne chtěli —" odpovídal rychle, ale hlasem stísněným a hleděl do podlahy.

Manča jen zvolna zakývala, ale hleděla stále tak upřeně.

„Co pak těch třicet jednušek ti už vyplatili?" zdlouha, tence ptal se opět Budina.

„Nic neříkaly — nic — no, mám všecko hezky —"

„Vždyť jsem já tohle věděl — jen kde můžou uškubnout!" vyplil se do prostřed světnice a drže dýmčičku, zvolna bafal.

„Co pak Málka?" odběhnuvši k plotně, zase Manča začala.

„I nějak to dobře nejde dohromady, mají tuze starostí," podíval se na ni z podvíček, ale hned opět oči sklopil.

„Kdyby oni nedělali — taková živnosť zas stojí za to. Kdyby jim bylo jako nám! Já už tuhle sotva běhám, táta se jen třese a hoch se ženit nechce. Což o to — on udělá pomyšlení, ale ty ostatní starosti! Krystyna nám naříká, že nemá pořád ještě doplacenou pretenci a groše není, ta pole nic nenesou, projí se to doma; těch třicet jednušek jsme jí dali hned, ale co pak to je! V neděli tu byla a tuze prosila — no, my bysme rádi, vždyť jsme, Bože, rodiče, ale co je dělat, když si pomoct nemůžeme!" Sedla do koutka před prskem a hodila do kamen trochu jehličí, až to zasyčelo a zapraštělo. Starý opět se vyplil a dostav se těžce ze zástolí, ohnut, plouhal se ze světnice. Měl jen košili a rezavé tuze bídné koženky, dole svázané nad bosým chodidlem. Sotva byl za dveřmi, kočka utíkala od kamen a na lavici přikrčila se k Marijánovi. Tomu bylo tuze úzko; měl na mysli, proč vlastně přišel a teď se bál zmínit. Ta přástva se mu pranic nelíbila, těšil se, jak si popovídají, ale teď se bál každého slova.

Manča seděla skrčena, hlavu opřenu o dlaň, a smutně hleděla do světnice.

Ta je stará, ta je stará — zrovna jí je trošíček jako maminky, šumělo mu pod čelem . . .

„To jsme měli v noci bouřku,“ po chvíli maně řekl Mariján.

Pohnula trochu hlavou, ale mlčela zas.

Bože, Bože, to jsou starosti! Takoví jsou udření a s těmi dětmi je tolik trápení . . .

„Poslouchej, Marijáne, proč to zapíráš, když to na tobě vidím — oni tě k nám poslali!“ sedíc pořád tak nehnutě, promluvila Manča.

Mariján se postavil, jakoby chtěl utíkat, ale přejev si vlasy, honem zase usedl.

„Něco nám vzkázali —“ pokračovala.

„I nene — sám jsem přiběhl — tak se podívat — není zrovna co —“

„Bodejť, bodejť, mně to nemusíš zapírat,“ řekla nevrle a rozhodněji.

Marijánovi se roztřásla brada a lapal dechu.

„No, víš Manča, jen jsem se chtěl zmínit, že jsem už takový chatrný, — už, myslím, tady dlouho nebudu a mám u vás těch stopadesát jednušek —“ a vyhrkly mu slzy.

Manča zůstala jako vyjevena.

„I pro Pána Boha!“ zvolala úzkostně a ruce jí klesly do klína.

Mariján všecek se třesa, tuze shrben, cupal k ní.

„No mlč, mlč, jen tak povídám, vždyť vidíš, že jsem chatrný — a tatínek to tak udělal —“ jektal a těžkou svou rukou třaslavě hladil ji po zádech.

„Že mne hned něco takového nenapadlo, když jsem tě viděla! Nono — nono — jen aby na tě, Tonka, taky nedošlo! Vždyť já vím, že je to z nich —“

„No mlč, mlč, ale je to na zlé časy a na funus!“

„Bodejť, snad bysme tě nechali nezakopaného!“

„Víš, bylo by to dobře — aby to jako bylo na živnosti, kde je vejměnek —“ povídal měkce, úlisně.

„Toť vím, že oni tak mluví! Ale proč pak nám to tatínek dával? Věděl sám, že nám proti Tonce bylo ublíženo, že jsme dostali míň. Vždyť to tady vidíš sám — nevidíš?“

Mariján stál opřen o stěnu, ruce sepjaty a hleděl na skrčenou sestru, jež si sukní otírala oči.

„Kdyby se ten hoch oženil, hned by byla pomoc a dostala by Krystyna a ty taky — hned na krejcar! Pánbůh chraň, abysme z tebe chtěli něco mít! Ať si to Tonka má všecko — dostala nejvíc, všecko jí zůstalo, ale ať, jen když bysme živi byli. Já nevím, já nevím, jak by to u nás bylo, kdybych měla oči zamknout — chalupa by se snad musela prodat a děti by musely mezi cizí lidi!“

„No mlč, Manča, mlč —“ konejšil, sám si rady nevěda.

„I jojo, bratříčku, ty tomu nerozumíš a jen ji posloucháš!“ a zase zaplakala.

Marijánovi se počala třásti brada, líce se mu chvěla, počal vyrážeti bolestný sykot, chrapot a konečně zahoukal — —

Toho dne v podvečer, když se už hodně sešeřívalo, Marijáu seděl skrčen u Budinů na záhrobni a hleděl do dvora. Chtěl se hned odpoledne pustit do Želejova, ale Manča ho nenechala.

Na dvoře bylo živo; děti opět se proháněly, tetky běhaly pro dříví, do chlévů a klika u studny přes tu chvilku vrzala, okov duněl a voda šplýchala. Hospodáři štípali dříví, mazali vozy, klepali kosy; ze stodůlek zněl jednotvárný srčivý klepot řezaček. Kalužinky a přehozené radlice ruchadel leskly se v šeru, z komínů kroužily řídké bílé obláčky. Drobný familiant opozdiv se vjížděl s trakařem jetele, matky již počaly svolávati děti a dva dědečkové pobafujíce seděli na záspi a šeplavě si povídali.

Ve světnici u Budinů byli staří s Vášou. Domlouvali mu, a Mariján přivřeným oknem slyšel každé slovo.

„Přece se, hochu, nad námi smiluj, vždyť snad ta Filomena nebyla ze zlata a tuhle se taky rozpomeň, že máš tátu a mámu!“

„I mlč, Manča, nepovídej, kdepak on Váša na nás pomyslí —“ tenkým, tahavým hlasem promluvil do toho Budina.

„Tatínku, tak mi neubližujte, že bych na vás nemyslil!“

„No ne, no ne — to musím říct, že nám děláš, co můžeš,“ rychle, vřele vpadla Manča.

„Dělá, dělá, ale dál nedbá, že je máma už jako třaslavka a táta věčný maroda.“

„Vždyť ta holka má už tolik dětí — člověk se zrovna musí smát —“

„Už na to nemyslím, maminko, vdala se, vdala, co jsem měl dělat, ale co pak já za to můžu, že se mi nechce ženit? Tam ta se mi líbila, ale nemohlo to být — jinou nechci — ani nevím, jak bych s ní mluvil —“

„Hochu, hochu, kdybych já umřela, zůstali byste jako psi, co byste dělali? Potom abys vařil, dělal v poli, staral se o druhé — ale darmo mluvit!“

„Vždyť dá Pánbůh, že nám neumřete!“

„Mysli si, mysli — a kdyby ne, copak jednou bude z tebe, podívej se tuhle na Marijána, takový otrok z tebe bude! Dřel se jako kůň, v tom vejminku byl pořád jako jezovec — kdo pak ho měl rád? — žádný — a teď aby si zrovna sám sháněl funus! Vždyť je to hrůza pomyslit, proč Pánbůh takového člověka na svět posílá! Jen si nemysli, že jsi silák a zdravý, počkej, až ti přijdou léta! Bude tady hospodařit jiný, tobě vejměnek nestačí a budeš se dřít pro cizí — pro nic, za nic. Tuhle se člověk taky dřel, ale věděl, že to dělá pro vás —“

Konec té řeči Marijáu už neslyšel — Váša zahlédnuv ho na záhrobni, honem zavřel.

Seděl schoulen, kolena měl až u brady, ruce přeložené na prsou.

Pes jsem — pes — takový pes — dřel jsem jako kůň — a teď abych si zrovna sháněl na funus. Kdo pak mne měl rád — žádný — žádný — žádný! Ta má pravdu — dobře — nikdo si mne nevšim!

Marijáu cítil v celém těle, ve všech kostech, jak se po celý věk

dřel, jak po všecka léta se ty údy jeho napínaly z lopoty do lopoty — vzpomněl, jak skoro od malička byl v tom výminku sám a sám, že k němu chodili jen s tím jídlem. Nikdo ho neměl rád — anebo jen chvilku — tatínek a maminka teprv trochu ke stáru a holky málo —

Je to pravda, je — je —

Mariján neplakal — seděl jako zaryt a tak mu bylo, jakoby v něm něco tvrdlo, jakoby kameněl, ledovatěl.

Neviděl, jak se dvůr vyprázdnil, ani velké hvězdy, jež naproti němu jiskřila, ani záře měsíce, jež bělela se nad střechou . . .

Až když jím Váša zatřásl a vzav jej za páži, vlídně povídal: „Tak, strejčku, půjdeme si na půdu lehnout,“ narovnával nohy a ztěžka vstával.

Do sena padl těžce jako dřevo, pravicí mané ho trochu přes sebe hodil a usnul hned.

Jako kámen když padne do vody.

Jak dlouho tak spal, nevěděl. Najednou projelo mu to celým tělem — skrčil se, opět se natáhl a usedl.

Na půdě bylo šero; dvěma okénky v lomenici proudilo tam bílé světlo měsíčné.

Mariján nevěděl honem, kde je; třeštil oči a hleděl na ta okénka.

„Strejčku, nespíte?“ ozvalo se vedle něho.

„Co pak — co pak —“ pravil rychle a třásl se.

„Něco se vám zdálo — ne?“

„Ani nevím — ani nevím —“

„Zahrabte se hezky, aby vám třeba nebylo zima.“ A Váša sám počal mu na nohy hrnouti seno.

„Ty jsi tady?“ a Mariján chytil jej za ruku.

„To jste spal nějak tvrdě — nebo vás to seno omámilo. Za to já jsem ani nezdřímnul.“

Mariján rozhlížel se půdou, pokud bylo možno. Viděl hranice šindele, dvéře do komory i temný komín — potom tmavou hromadu sena.

Seděl zticha a v hlavě počalo se mu jasniti.

„Strejčku, nezlobte se, že jste ty peníze nedostal,“ začal zase Váša.

Mariján mlčel.

„Mne to tolik trápí. Kdybyste takhle chtěl být tak dobrý a zajít si k naší Krystyně, aby měla s námi trochu strpení, já bych vám něco sehnal; snad by to spíš udělala.“

Mariján poslouchal vlídná, přitlumená slova a bylo mu při nich, jakoby se ovlažoval.

„Já bych to tak rád našim udělal, ale nemůžu za sebe. Tak jsem tu holku měl skoro od malička, do školy jsme spolu vždycky kus chodili a ze školy zas, potom jsme po sobě pokukovali, až jsme začali chodit dohromady.

Jakživo mi ani nenapadlo, že nebudeme spolu vždycky, tak jsem si myslil, že to ani jináč nemůže být. Šlo to tak dlouho, ale když jsem si jí vzít nemoh, obrátilo se všecko. Co pak ten krejčík — o mnoho víc neměl, než jaký by byl můj podíl, ale jen kdyby u nás byl druhý větší syn, aby přejal chalupu a vyplatil ostatní. No, Filomena mohla čekat jako já, až by Lojzík dorost, ale když ony ženské nejsou jako

my. A tak to máte! První časy jsem myslil, že musím skočit do vody nebo utéct někam už na konec světa — ale je tu tatínek a maminka — tak jsem tak, strejčku, ztvrd jako kámen."

Váša mluvil vřele, stále volněji a volněji, ke konci těžce, ledově. Mariján tiskl mu ruku stále pevněji a víc a více srozumíval.

„A teď už to nejde — to je jako když v člověku všecko umře —"

„Jojo — jojo —" bručel Mariján.

„Pak zas vidím, že dělám zle, že hromadu lidí tím trápím a tak nevím, co mám dělat."

„No mlč, mlč, vždyť já nic nechci —"

„Věřte mi, strejčku, mně je vás tolik líto, když vás vidím, jak se k vůli mně tuhle mučíte — vždyť já tomu všemu rozumím, mně nemusíte nic povídat "

„To já vím, Vášo, to já vím —" a Mariján počal se rozpomínati na matčin pohřeb, kdy s ním Váša tak pěkně jednal.

„Hned bych vám pomohl, abyste měl doma pokoj! Kdyby ta naše Krystyna trochu ještě čekala, aspoň pár zlatých bych sehnal."

„No mlč, mlč — vždyť já nic nechci — nic, nic —" Marijánovým nitrem ozývalo se stále: Co pak Váša to je hoch, to je dobrák —

Jak pak bych na něm něco moh' chtít — vždyť bych ho trápil, a tak se mnou hezky jednal jako žádný na světě.

„No — budu to mít v hlavě a budu se starat! Snad vám u Litochlebů dají, tam není o groš zle a budete mít pokoj, vždyť vy to ještě nepotřebujete, jste červený a zdravý dost. A jen se na mne nemrzte, ještě jsem k vůli tomu oka nezamhouřil."

„No mlč, mlč —" To je hoch — ó to je hoch, tenhle Váša, ten má člověka rád!

„Jen se hezky do toho sena skrčte, je-li vám chladno; já si zas horkem nevím rady, zrovna to tu dusí."

„I jo jo — když já už jsem starý, takový chatrný — a spěme, spěme —"

Váša podložil si paže pod hlavu a tiše hleděl do šera, Mariján dýchaje krátce, ostře, již opět spal.

Usnul tvrdě a když se ráno vbelhal dolů do světnice, zrovna se lekl, jak bylo již pozdě; všichni dávno byli v poli, jenom Manča šukala kolem kamen.

Když se Mariján chtěl vydati do Želejova, povídala mu: „I jen počkej až po obědě, to bys si byl u nás pěkně pobyl, přijdeš jednou za čas a hned bys utíkal! Povídal Váša, že tě po obědě na kus cesty vyprovodí —"

Mariján se usmál

„Co pak Váša — to je hoch, ten je ke mně hodný —" povídal si polohlasně a myslil si, s tím že by tak chtěl být pořád.

„Jen kdyby se už oženil; hochu, kdybys tu Macnarku viděl — ženská je to jako růže — chalupu má čistou, s mužem byla dvě léta a skoro pořád jen stonal, děti nejsou, a našeho Vášu by chytila oběma rukama. Co se mi lidé o tom napovídají — a jemu — ale to jako když do dubu mluví." Manča vypravujíc všecka tou řečí oživěla, docu-

pala až před samého Marijána, rozkládala rukama a v tvářích jí všecko hrálo.

„Jen ho netrap — jen ho netrap —“

„I vždyť je to jen takové bláznovství od něho, kdyby si Macnarku vzal, teprva by viděl, jak by se měl dobře — a my všickni. Spojil by si pěkně obě chalupy, my bysme tady zůstali na vejměnku, Krystynku by zaplatil, druhým by to zůstalo na stavení a ty bys dostal peníze hned, Tonka by měla pokoj. Víš, měl bys mu taky říct —“

„Nenene — jen ho netrap —“

„Inu netrap! A prosím tě, co budeš dělat, jest-li ti v Želejově taky peníze nedají? Co budou u vás říkat, když tě do toho tak hnali, a přijdeš jim s prázdnem? My teď z místa nemůžeme!“

Co budu dělat — co budu dělat — hučelo mu v hlavě. To jsou starosti, to jsou starosti! Tady Váša se nechce ženit — tam se ta holka chce vdávat — a utopí se — utopí se. Co jen mám dělat? —

Odpoledne Marijáu od Budinů odcházel.

„Tak tě provázej Pánbůh a musíš Litochlebům domluvit, aby oni dali, když my nemůžeme, tam je všeho dost, Kačka jen tak na oko běduje. To se s těmi zvířaty proneseš,“ a Budina se zachechtal.

„Všecky pěkně pozdravuj a přijď k nám zas někdy, vždycky tě rádi uvidíme!“ povídala Manča.

Vyprovázeli Marijána až z familií; staří se od zahrad vrátili, ale Váša šel dál.

Bylo horké odpoledne, obloha jako sklo, slunce zrovna píchalo.

Mariján sehnut, košík nesa na levé ruce, čepici maje naraženu, tuze pospíchal.

„Jen pomalu, strejčku, vždyť dojdete a ať se neuženete,“ napomínal ho Váša.

Po vsi i do stráně k lesu šli nemluvíce. Teprve nahoře Váša povídal:

„Tamhle tou cestičkou jsem se našlapal —“ a v pravo ukazoval bílou stezku pasekou.

Mariján na ni pohleděl, ale nepromluvil.

Smrkový a jedlový les byl pln modravých pruhů světelných. Mezi řasnatými, nehybnými snětěmi zvučel jednotvárný, jako přitlumený akord bzukotu vos a včel. I zde bylo suché teplo a tak se zdálo, jakoby jím sálaly ty tiše stojící, pol ozářené kmeny.

„Tamhle u toho rybníka jsem kolikrát stál, ale vždycky jsem si vzpomněl na naše —“ při východu z lesa ukazoval Váša.

V dolíku, na třech stranách ovrouben lesem, leskl se rybník Zákop. Hladina jeho ležela jako zrcadlo klidného modravého lesku, jenom blíže stavidel tam, kde potopen byl obraz slunečný, sršelo to z hlubiny jako z výhně, plné bílého, řeřavého ohně. Po krajích mezi zelení vynikaly sněhové labutě.*) —

Mariján zadíval se na rybník a oči jeho utkvěly na té žhavé výhni . . .

*) lekníu.

Váša doprovodil ho až za druhý les, odkud již viděli několik želejovských stavení.

„Tak, strejčku, už se musím vrátit — Želejov tuhle vidíte.“

„Vrať se, vrať, hochu —“

„A nemrzte se. prosím vás —“

„Mlč, mlč, nemluv — mám tě rád, Vášo!“ a Mariján svíral Vášovu těžkou, upracovanou ruku.

V tom mu pohleděl do očí, ale hned hlavu sklopil — viděltě, že se naň Váša upřeně dívá a že má na tvářích slzy.

Těm slzám Mariján porozuměl.

Pes — otrok — jezovec — kdo pak ho měl rád — táhlo mu hlavou.

Znova křečovitě sevřel Vášovu ruku.

„Tak s Pánembohem!“

„S Pánembohem, strejčku, ale až se s Mórem sejdu, jak jsem mladší, řeknu mu, tohle že vám dělat nemuseli!“

Mariján jen zakýval, nuceně se usmál a pospíchal dál.

Toník poodešel několik kroků, znova se obrátil, a hleděl za ním.

„Chuďas — aby si sám sháněl na funus —“ zabzučel a hlavu maje sklopenu, volně vracel se do lesa. (Dokončení.)

Sonety Josephina Soularyho.*)

Překlady Jarosl. Vrchlického.

I.

Vidění.

Co vidíš, dítě, v obzor nořic zrak?
— Já orla vidím s chmurným pohledem,
skráň v nebi má a spáry deptá zem. —
To, dítě, Genij, nekonečna pták.

Hleď dál, co vidíš? — Zhoustl azur v mrak,
a v blátě, slinou, která svítí v něm,
plaz vzteká se a svíjí kruhů stem. —
To, dítě, Zášť, ten orla schvátí drak.

Hleď dál, co vidíš? — Žena tváře cizé
v skřípání zubů prázdnou vázu hryze.
— To dítě Bída, Hlad ji rve jak chrt.

Co ještě vidíš? — Rozkoš nekonečna,
toť Psyché, žití věčná dráha mléčná,
toť, otče, Sláva! — Dítě, ne, to Smrt!

II.

Kroky v písku.

To byla nožka malá — nožka panny,
tak drobná, plachá, pružná v lehkém skoku;
princ z pohádky za Popelkou sto roků
by bloudil za ní v úhly světa štvaný.

Však ani nožka ne, to pouze oku
byl písek nožky stopou znamenaný.
Dím: Najdu Popelku! a na vše strany
ji hledám krásnější ve každém kroku.

Tu stopu hledám takto již dvě míle.
Teď u jezera stojím, stopy milé
u modrých vln se náhle v písku tratí.

---

*) Z knihy v tisku: Moderní básníci francouští. (Nákladem J. R. Vilímka.)

Zpět — netrefím. Na levo, v pravo hráz —
Uletla Popelka má v prostor as?
Jen hlubou tůň zřím němou jak smrt spáti.

—

III.

Přijímání.

Jsem dob všech člověk, duše má v nich zpívá,
všech rty na chlebu dlí, který mne živí,
touž jiskrou vzplál jak jejich můj duch snivý,
všech jeden zárodek, všem hrob týž kývá.

Jest včera minulost, v ní zítřek zpívá:
na lidstva pokroku všech úděl živý,
kdo můžeš, žití všech chyť s všemi divy!
Má píseň klečíc blaho všechněch vzývá.

Ó zhasni, svatý hněve! Co mi eden,
kde z hodovníků chyběl by jen jeden,
ten jeden zviklá váhu spravednosti.

Pryč s každým já! Na lidstva hodokvase
byť celé jednu hlavu mělo, zase
i její mozek moji bytost hostí.

—

IV.

Na knihu hodinek.

Je život roven ku silnici,
jíž úzkou jdeme v stálém boji,
na levo Ďábel, svůdce, stojí,
Anděla máme po pravici.

Dí první: Lstí, lží vítězící
bližního vyssaj zlobou svojí! —
Trp, druhý dí, a v těžkém znoji
mír hledej ve samotě snící! —

A člověk v prostředku jich kvílí.
Ten křičí: Prodli, počkej chvíli!
A druhý opět: Prchni plaše!

Však mudrc pravou cestu cítí,
za křídlo Anděla se chytí
a za dráp vede Satanáše.

—

V.

Eva.

Já znal tě, Evo, když jsi byla malá,
když koroptvičkou jsi se popelila
a v dětské nahotě všem objevila,
co, skrýti zraku, dne je péče stálá.

Teď velká, krásná přede mnou jsi stála,
jdeš královnou, v níž gracie i síla,
mé touze, jež by v prostor zabloudila,
hráz, která víc nás nesloučí, jsi dala.

Jdi, choti máj svůj dej, tak růžný, čist!
Však dětství tvé mu zavřený jest list,
to kouzlo nepozná, jež duch můj cítí.

Mne v tobě žena jako dítě těší;
Ach, žena! rozkoš s tebou zahřešiti,
ach, dítě, zřít, že taký anděl hřeší!

VI.

Praetexta.

Jeť v božském vzrůstu stálý pokrok žití,
včerejší tělo nemáme již dnes,
jak oděv, nošením jenž v cáry kles,
vliv cizích těl též naše tělo cítí.

Na každém trnu kus jeho se chytí,
to bludů, vin, křivd, hříchů pestrá směs,
čas hlodá je i červ i bouře běs,
až Harlekinův šat pln děr v dál svítí.

S ním rovněž duše bere formy různé,
však vedle těla, jež se kazí, hyne,
plá v síle větší, v kráse roste luzné.

Až rozrazí v sled úzké pouto stinné,
kdes v koutě hnusný cár svůj ležet nechá,
pro vhodnější šat do hvězd sobě spěchá.

VII.

Plný souzvuk.

Kdys na podzim jsem bloudil v lese,
to uchu převzácný byl hod:
Roh, flétna, oboj v svorném plese
kdes hrály jako o závod.

Roh, flétna, oboj na vzájem
satyrů zápas opěvaly,
roh, oboj, flétna, zvuk to, v něm
gracie svorně tancovaly.

Já za nimi šel. Náhle křik,
já houštinou jsem za ním vnik:
„Ó pomoc, vražda!“ křičím dál!

Roh na mol zpitý bez dechu
ten flétnu škrtil na mechu,
jíž oboj kapsy vykrádal.

—

VIII.

Prsten smrti.

Já umřel. Duše, plachý dým, se chvěla
nad tělem, na červy se zadívala,
ty černé hrobaře; v tom rána zněla,
jež hladové ty hosty polekala.

Já prsten měl, který mi milka dala,
v tom hrobníka dlaň po mém těle sjela
a brzy třpytný prsten v hrsti měla,
s tuhého prstu — cítil jsem — jej vzala.

Dva kroky stála jeho milá v tmách.
Jak zřela klenot lesknouti se, nach
tvář zbarvil jí, v té vzdala se mu chvíli.

Já mezi nimi stál, co dech svůj pili.
Co po tom? — Devátý prch měsíc snem,
já znovu zrodil se — tím prstenem.

—

IX.

Ocún.

Vzal člověk plod, jejž počasí mu dalo;
zem vysílená, kde dík jeho, ptá se.
Na vlhkých lukách ocún pozvedá se,
sta číšek se pro slzy října vzpjalo.

Mé mládí všecko dalo, co v něm plálo,
chce duše spat, kvil zní v mé písně hlase
a v brázdách srdce v bledé svojí kráse
sta jednotvárných smutných květů vstalo.

Toť upomínko! tvůj truchlivý květ
nám roste z ňader jako z půdy jed
v tom květu, který roven liljím niv.

Pryč odhoď jej, on ledný úsměv hostí!
Kdo lásku hledá v něm? — Květ minulosti,
mřeš jeho šťávou, slzami je živ.

X.

Atra cura.

Ty přelude, jenž všade, v každé chvíli
neht vrýváš svůj v mé zamyšlené čelo,
jenž dechem kácíš, jak nic by v prach sjelo,
mých plánů tkanivo, jímž hlava šílí.

Hnus v rozkoši jsi, tebou ctnost se mýlí,
jsi zmatek, úzkost, jíž se nitro chvělo,
host vyhnán stokrát, osten v líné tělo,
mluv, Starosti, mystický tyran jsi-li?

„Když smysly spí, já smysl jsem, jenž bdím,
jsem zvonek, v sluch jenž k únavě ti zním,
jsem černý pták, jenž k luzným snům se kloní.

Jsem přemet srdce a jsem výkřik duše,
jsem chmurný zvoník v noci tvé v zlé tuše,
jenž kráčí časem a na věčnost zvoní.“

XI.

Božská antithesa.

Zvon pohřební lká v staré zvonici —
však vzduch se touhou jara sladkou chvěje;
vchod chrámu, každá zeď se v smutek kreje —
však nachem hoří západ zářící.

Pohřební průvod volným krokem spěje —
ve vzduchu vlaštovek roj vířící;
slz proud se na rakev z všech očí leje —
však tráva hraje perel tisíci!

Zde hřbitov již a tělo již tam noří,
kněz tiše prosby mrtvých zahovoří:
Ó vrať se k prachu, jednodenní prachu! —

A pole kvetou, vše tu plá a klíčí
a nezměrné hlas Přírody kol křičí:
„Vzplaň věčná kráso a vstaň v novém nachu!"

První služka.

Genrový obrázek z mladé domácnosti.

Napsal M. A. Šimáček.

I.

Devítiletý Maxínek seděl v kuchyni na kufru pod hodinami a hrál si s železným válcovým závažím, k němuž přivěšen byl starý rezavý klíč a malá čtyrhranná matka od šroubu. Hned závaží nadzvedal a naslouchal, jak tikot kyvadla se tím seslabil, jakoby hodiny jen šeptaly, hned zatáhl za závaží a radoval se ze zostřených a sesílených kyvů puklicovitého, všelijak již zprohýbaného kyvadla. Chvílemi také závažím zatočil a zálibně pozoroval, jak se s ním zatáčí a zase roztáčí i tenký řetízek i zavěšené přívažky. Při této kratochvíli klátil nohou a tloukl podpatkem do kufru, v jehož měkkém dřevě po každém tom úhozu zůstala vhloubená stopa.

Najednou — snad silněji zatáh', zatočil nebo co — řetízek se přetrhl a závaží i s klíčem i s matkou padlo nejdřív hlomozně na kufr a odtud se skulilo rachotivě na zem. V Maxínkovi se zatajil dech, v hodinách slabě hrklo, kyvadlo se několikrát zmateně zapotácelo, potom se zatřáslo a zastavilo. Rafije na zažloutlém ciferníku s růžovou kytičkou na štítku ukazovaly právě devět hodin bez sedmi minut.

Ale poslední tyto příznaky ucházejícího z hodin života Maxínek již nepozoroval. Byl již s kufru na podlaze a sbíral utržené doklady svého výzkumného hodinaření a právě se chystal pokusiti se o provisorní reparaturu, když se otevřely dvéře z pokoje a v nich objevila se starší paní v tmavém flanelovém županu, v bílém čepečku s fialovými pentlemi na šedivé hlavě a se skřipcem na táhlém, ušlechtile zahnutém nose.

Jak dvéře zavrzly, dušička Maxínkova zapotácela se jako prve to kyvadlo, ruka se závažím vjela za záda, oči polekaně zamrkaly, potom pozvedly se k hodinám, k nimž upjat byl i přísný pohled staré paní a z tetelících se rtů vyklouzlo nesmělé: „Zastavily se,“ provázené nezdařeným pokusem o úsměv.

„Ale proč se zastavily?“ ostře otázala se stará paní, popošla o krok a pohled šedivých jejích očí svezl se s hodin pátravě na Maxínka.

„Jen tak — samy od sebe,“ ukapovalo skroušeně se rtů Maxínkových.

„A kde je závaží?“ zazněl teď ještě přísněji hlas staré paní a pohled její se sbíhal na rtech vinníkových.

„Upadlo — — Z ničeho nic, babičko — snad znamení — —“

„Já ti dám znamení — Kde je, chci vědět?!“ Při tom učinila opět další krok ku předu.

Ruka Maxínkova za zády skrčená pomalu se šourala kolem boku a zjevila se konečně i se závažím a částí řetízku zrakům staré paní.

„Tady, babičko — já ho zved, jak upadlo —"

„Ty kluku nezbedná, rozpustilá —" ruka staré paní vytrhla Maxínkovi prudce závaží i s přívěsky — „cos dělal s hodinami, chci vědět?"

„Nic, babičko," zapíral Maxínek, ale choulící se postava jeho, tulící se na kufru k samé zdi, byla křičícím přiznáním.

„Zase jsi si s nima hrál, viď? — Zas ti roupy nedají dobře dělat, viď? — Jdeš mi hned s toho kufru! (Maxínek sklouzl s kufru, jakoby byl namydlený.) To je horoucí peklo s tebou, když nemáš školu. Z jedné hlouposti do druhé leze. Sotva ho člověk s oka pustí, už něco vyvede. Hajdy do pokoje, marš!"

Maxínek s pokleslýma ramenoma šoural se skroušeně k pokoji čině podezřelou zatáčku kolem babičky a pozoruje úzkostně každé její hnutí. Přívalu jejích slov byl rád, poněvadž už věděl ze zkušenosti, že jak babička si uleví křikem a on jí neodmluví, ještě z toho vyjde jako čáp z konopí. Ušel skutečně také tentokrát bez úrazu, až na jedinou herdu, kterou jej stará paní popohnala v samých dveřích do pokoje vedoucích.

„Co pak se nemáš, dítě, nic co učit?" ptala se beznadějně, když za provinilcem tam vstoupila.

„Nic, babičko. Já všecko umím."

„Ani úlohu žádnou nemáš na zítřek?"

„Nemám, babičko."

„A to já se mám s tebou od božího rána zlobit až do večera?" a stará paní malomocně skřížila prsty skleslých svadlých rukou.

„Dyť já nic nedělám, babičko —" pronášel hoch na svou obranu a již se usmál, ne v úzkosti, aby zmírnil hněv, ale v radosti, že to polekání nemělo dalších nepříjemných následků.

„On že nic nedělá — tak se na něj podívejte!" volala stará paní, jakoby byla ještě nějaká třetí osoba v pokoji. „Ráno zvrhne snídani na čistý ubrus a na kalhoty, potom strhne závaží, div že hodiny nespadnou, a to všechno do devíti. Co pak toho bude do oběda, co?! Vždyť ty mě do hrobu připravíš tou svou nezvedeností. Chceš, abych se s tebou uzlobila, co?" (Maxínek mlčí a klopí oči.) „Až já umřu, nebudeš mít nikoho — (staré paní se hlas třese), tedy mě šetř, prosím tě, trochu a nebuď takovej zvlčilej."

Tyto konce Maxínek velmi dobře zná a ví, že jsou to poslední trumfy. Proto ani nedutá a jen u okna se choulí a prstem po tabuli čmárá.

„Buď tak dobrej — předešlý týden se myla okna, zamaž je zas, čmárej zas po nich — inu, z jedné hlouposti do druhé. Víš co, já se s tebou zlobit nebudu. Jdi si někam — jdi si k tetičce Bertě! Beztoho mi říkala, že tam nikdy nejdeš."

„Nová tetička?" ptal se Maxínek, jen tak, aby protáh' řeč, neboť dobře věděl, o kom babička mluví.

„Ano, nová tetička," potvrzovala stará paní.

„A co tam budu dělat?" ptá se opět mrzutě Maxínek, ač je celkem srozuměn s návrhem babiččiným.

„Jen jdi, jdi, jdi — je sama doma a je jí beztoho smutno. — Kdyby byla zrovna v trhu, tak na ni počkej. Tu máš, oblíkni si zimník a jdi — já bych do oběda o plíce s tebou přišla.“ A stará paní již vyndala z almary šedivý zimník Maxínkův a drží mu jej, aby do něho vklouz.

„Já půjdu radši na dvůr, babičko!“ pokouší se Maxínek o dovolení do zapovězeného mu ráje.

„Inu bodejť, vztekat se tam, na trakaři se houpat, nohu zlámat, nebo hlavu rozbít — abych měla ještě z tebe mrzáka — to tak! Nic, nic, nic — k tetičce Bertě půjdeš a hezky rovnou, ať se mi nikde nezastavuješ, to ti povídám. Já se tam před obědem stavím a tetičky se zeptám, kdy jsi tam přišel, rozumíš?!“

Maxínek jen kývl hlavou a vklouzl do rukávů zimníčku.

„A po schodech neskákej a nedupej, ať na tebe pan domácí nevyjde. A po ulici jdi slušně,“ zněla povýšeným hlasem poslední napomenutí staré paní, jež však Maxínek již ani nedoslech.

Zavřevši za ním dvéře vešla do druhého pokoje a dívala se za hochem, až zmizel za rohem ulice. Potom vrátila se do kuchyně, postavila se před kufr a držíc utržené závaží v pravici, přitáhla levicí zbytek řetízku a dívajíc se na roztažený poslední článek v myšlénkách mluvila polohlasně:

„S klukem čerti šijou. Ale bledej byl jak stěna, a strachem se celý třás, chudinka malá. — Jak pak já to jenom udělám, abych nemusela posýlat pro hodináře. Snad to půjde svázat režnou nití . . .“

II.

V tom okamžiku právě přicházela do kuchyně služka Lény s proutěným košem na ruce. Byla to osoba již asi třicetiletá, vysoká, statná, obličeje širokého, dobráckého, ale nehezkého.

Vidouc starou paní v úvahách nad řetízkem pochopila ihned situaci.

„To jiště Maxínek vyved',“ řekla stavíc koš na stůl proti kufru a odklopujíc víko.

„To víš, kdo pak jiný,“ potvrzovala stará paní. „Tak se na to dívám, půjde-li to spravit.“

„I jen to nechají, já to potom ňák svážu, jen co udělám oheň a postavím na maso.“

Stará paní zatím stoupla ke stolu a prohlížela svazeček zeleniny a pěkný špalíček hovězího masa.

„Játra nedostalas?“ ptala se obracejíc se na služku.

„Nikde ani památky,“ jistila Lény, klečíc již u plotny a dělajíc z třísek hraničku. „Mladou paní jsem potkala ve Spálené ulici, šla taky od řezníka,“ dodávala potom. „Pane, už je to hodně na ní znát.“

„No jak pak by nebylo,“ pravila stará paní, „v druhé polovici dubna to tady může být, a v sobotu už máme Tří králů“.

„Bože to ten čas utíká,“ vzdychla Lény, „já si nemůžu pořád ještě zvyknout, že mladý pán je ženatej, a je to už přec — počkejme, srpen, září, říjen, listopad, prosinec — ba jo, pět měsíců.“

„Ba přes pět měsíců,“ opravovala stará paní. „Utíká to, utíká. No, já jsem žádostiva, co to bude. Ona moc dobře vypadá, tak myslím, že chlapec. Já jsem tam teď poslala Maxínka. Ať ji tam trochu obveselí.“

„Což to, ten ji obveselí pořádně, jestli bude jako doma,“ mínila Lény a šla do almárky pro železňák, aby dala vařit vodu. „Už by se pomalu měla mladá paní taky ohlédnout po nějaké holce,“ mluvila při tom, „s posluhovačkou není už nic, sama nemůže pro ni běžet, kdyby se něco stalo —“

„Co pak o to, to už ona sama říkala. Když ale hned je tu nejmíň o patnáct zlatých větší výdaj, na to nesmíš zapomínat, má drahá. Jo, kdyby on si byl syn vzal děvče s penězi, to by bylo všecko jiné. A moh' dostat, ale ne a ne dát si říct. Jako blázen do Bertičky. Ale však on bude koukat, jak se bude muset ohánět, až tu bude víc krků, to bude muset safraportsky hluboko sahat do kapsy.“

„No vždyť on mladý pán — či vlastně mladý milostpán — má do čeho sahat, chvála Pánubohu,“ dovolila si poznamenat Lény, z jejíhož familiérního tónu i každý nezasvěcený by byl poznal, že během let vybojovala si již jisté právo v této domácnosti.

„Inu, právě že má, moh' udělat zcela jinou partii,“ zahovořila důrazněji stará paní, „moh' dostat ženu, že si mohla vzít služku hned a oba mohli mít zcela jiné pohodlí. Co pak teď — teď jsou ještě samej med a mandle, teď to necítí, ale však on přijde čas, kdy si vzpomene na moji řeč —“

„Má to tak některá holka štěstí,“ pokračovala stará paní po krátké přestávce a Lény již ani nemusela poslouchat, aby věděla, co teď přijde. „Toníček přec nebyl partie jen tak ledajaká. Takovou službu — a z domova taky není bez pomoci! Moje dcery měly přec obě po osmi tisících hotových peněz a jakou vejbavu — o takové se té jeho Bertičce ani nezdálo — ale žádná z nich neměla to štěstí, aby dostala nějakého Toníčka. A ošklivy přec taky nebyly. Mári je ještě teď hezká, jak je jí už pětatřicet, a nebožka Karolina — Maxínkova maminka, chudáček — ta byla jako obrázek. A jaké pak štěstí měly, chudinky? Márinin pán se teprv před třemi roky stal definitivním professorem, a tak že se jim teď teprv trochu kale vede, a Karolinin muž, Skřivan, měl v cukrovaru osm set, když si ho dcera vzala. Teď ovšem v Rusku má krásné postavení, ale z toho ona chudáček už nic nemá.“

Celou tuto kapitolu Lény již znala nazpaměť, ale poslouchala pozorně, poněvadž cítila, jak si paní těmito vzpomínkami vždy odlehčuje.

„A já sama, jak pak já jsem se tak obzvlášť vdala?“ pokračovala tato po chvíli. „A byla jsem z velkého domu; dvanáct tisíc jsem dostala hned a po maminčině smrti ještě deset. Ovšem můj nebožtík pán byl císařský inženýr a měl pěknou službu a krásné diety, ale co jsem se zas nabejvala sama! Celé měsíce byl kolikrát v letě venku na komissích. A potom ta nemoc, ta strašně dlouhá nemoc! Šest let jako Lazar ležel, a už před tím každý rok do lázní. To byla zkouška, Pane Bože! A ne a ne pomoc! Těch nocí, co jsem probděla a proplakala! A ti doktoři co stáli, a mediciny, a on už potom byl v pensi. Jojo, milá Lény, desátá toho tolik neprodělala a nezakusila, co já. A taková slečinka Berta, bez

krejcaru z domu, s výbavou, že se nesmí s ní ani pochlubit, dostane muže s patnácti sty služného a ještě s hotovými penězi. To je jiné štěstí."

Stará paní se zamlčela a Lény jen přikyvovala mlčky hlavou, omývajíc v hliněné míse maso a připravujíc je na vaření.

„Ne že bych jí to nepřála, ona není zlá ženská a ošklivá taky není, ale má svou paličku, to jsem už pozorovala. Před svatbou to byla samá skromnost a poníženost, ale teď už vystrkuje někdy růžky a chce všecko líp vědět, než já. — No, člověk s ní musí mít v tomhle čase trpělivost," dodávala po těch slovech, dost zprudka pronešených, stará paní mírněji a shovívavě.

„Jen aby trefila na dobrou a poctivou holku," vracela se neustupně k původnímu thematu Lény.

„Co pak o to, to já se jí už poptám a obhlídnu; jí to nemůžu nechat na starost, kde pak! Zkušenost žádnou v tom nemá, u nich doma služku sotva měli — a vzala by si nějakého cumplocha, kterej by jí zůstal stát, kam by ho postavila."

„Anebo nějakou hodnou běhnu," poznamenala Lény. „Nejlepší by bylo, kdyby si vzala mladá paní nějakou z venkova," dodávala oškrabujíc u stolu zeleninu.

„Prosím tebe, ty jsou zas ještě neohoblovaný — a nikam to netrefí — tak je s tím taky kříž."

„Taky se trefí některá, že je vycepovanější než která už je pár let v Praze."

„I já neříkám, že nejsou, ale je to náhoda, když člověk na takovou padne. Jo, kdyby o ní věděl, tak by se nerozmýšlel."

„Já bych možná, milostpaní, o takové zrovna věděla," prohodila jak nejklidněji mohla Lény, dávajíc oškrabanou a očistěnou zeleninu s kouskem loje a cibule na rendlík.

„A odkaď?" ptala se stará paní a vzhlédla pozorně na Lény.

„Ona je nedaleko od nás. Už od svýho čtrnáctýho roku je ve mlejně — ona jako mlynářka je její tetička. A teď je jí už třiadvacet roků, tak už taky není žádný fanfárum. A umí všecko, tetička ji měla ke všemu, protože sama žádnou dceru nemá, a tak ji měla skoro jako za vlastní," mluvila Lény svým volným klidným způsobem, přebírajíc rejži na dřevěném vydrhnutém víku kuchyňské postele.

„A proč tam tedy nezůstane?" ptala se stará paní.

„Inu — ňák se s tetičkou pohněvala," odpovídala velice zvolna Lény, ustala přebírat a obrátila se k paní. „Vědí, milostpaní, to je tak — jim to povím. Ale prosímich, ať už si ji mladá paní veme nebo ne, tak se o tom nezmiňujou. Já bych to nikomu jinýmu neřekla, než jim, protože ona ta holka je jako má vzdálená sestřenice — vědí."

Po této předmluvě stlumila Lény hlas a začala:

„To je celá historie. Ona ta její tetička mlynářka má syna Josefa — vědí — a ten před dvěma roky přišel z vojny domů a ňák začal za milou Tonkou chodit. Padla mu do oka — no, ona je holka k světu. — No, a to se rozumí, když tetička na to přišla, byl oheň na střeše. Rámus! — vědí. A že to nebude a nebude trpět! — To se rozumí,

syn má jednou dostat mlejn — vědí, a tak by ráda pro něho holku s penězi — to se jí není co divit. No, a od těch dob to nedělalo dobrotu. Tetička myslila, že holka ňák Josefa svádí — ale ta si ani na nic nepomyslila — a už na ní pořád seděla a pořád ji špehovala a podezřívala. No — vědí — to žádnýmu není milý — a tak milá Tonka se ňák pohněvala, a že nepotřebuje v mlejně bejt, že půjde do Prahy sloužit. A to snad tetička chtěla zrovna docílit, tak jí řekla, že ji nikdo nemůže držet, a tak milá Tonka je od vánoc doma u mámy — vědí. — Ale to jim, milostpaní, můžu krk na to dát, hodná holka že to je a poctivá — no, kde pak, tetička jí všecko svěřovala, od všeho klíče měla, a nikdy ani tohle" — a Lény učinila špetku, — „se neztratilo. A všecko umí. Čistě pere, krásně žehlí i vařit se naučila a jak dobře! — To by mladá paní udělala terno, kdyby si ji vzala, to by měla věrnou a spolehlivou osobu kolem sebe. A rozumnou! Žádnou couru a žádnýho cumplocha — vědí."

„Jen aby to zas nebyla žádná fiflena," prohodila po krátké úvaze stará paní.

„Ale kde, milostpaní. Ta se nesměla za nic stydět, do všeho musela, na pole i do chlíva, tak dobře jako jiná děvečka. Jen že taky přišla k tomu lepšímu."

„Kdo ví, jestli by šla do Prahy?"

„A jak ráda. A k takovým pánům! Dva lidi, kde pak se jí to hned trefí!"

„Však jich bude hnedle víc. A jak pak je k dětem?"

„Ó, na děti je moc hodná Ona má ještě tříletýho bratra. Sama byla nejstarší ze šesti dětí, tak to všecko pomáhala vypiplat hned od malička."

„V Praze nikdy nebyla?"

„To nebyla. Ale to jsou bez starosti, milostpaní, ona je čiperná a hned všude trefí, jak se jí jednou ukáže," chválila Lény napořád.

Stará paní již chvíli seděla na kufru a teď škrabala si drátem, jejž měla v copu zatknutý, zvolna ve vlasech na spáncích a uvažovala.

„Aspoň zkusit by to s ní mohli; cestu ona si zaplatí ráda. Vždyť ona není bez krejcaru. Prádlo a šaty má všecko v pořádku. To zas tetička na ni dbala — vědí — jen co je pravda. Plný kufr toho má a jakých krásných věcí."

Stará paní vytáhla drát a zvolna jej zase zapichovala do šedivého svého copu. Potom povstala, přejela dlaněma o boky, poškrabala se ještě lehce na tváři a řekla: „Tonka že se jmenuje?"

„Tonka, prosím, milostpaní."

„No víš co — tak ji napiš, ať přijede."

„Nepromluvějí dřív s mladou paní?"

„Co bych s ní mluvila? — Když já jí holku doporučím, tak si ji vezme."

„Tak poníženě ruku líbám, milostpaní," řekla Lény, a šla paní políbit rameno.

„Jé — milostpaní pořád drží ještě to závaží v ruce," zvolala živě, „ukážou, já to ňák přivážu."

„Tu máš — to bych byla ráda. Já se teď jdu obléct a půjdu na desátou k Trinitárům a potom se stavím pro chlapce. Ty zatím postav rejži a rozkraj do ní ten kousek uzeného, co je v pokoji za oknem.“

„I, to vědí, že můžou bejt bez starosti, jen jdou s Pánembohem.“

Stará paní vešla do pokoje, a Lény zavěsila závaží s přetrženou částí řetízku na roztažený článek, ohnula drát silnými svými prsty a spojila stiskem svých zdravých širokých zubů.

Když stará paní odcházela, hodiny již zas vesele cvakaly ukazujíce na půl desátou.

III.

Maxínek vyšed z domu přimhouřil oči. Ulice v jízdní své části bělala se včera napadlým sněhem, posud příliš nerozbrázděným a neudupaným. Jiskření kyprého tohoto povlaku v jasném lednovém odpoledni hocha osvěžilo. Nabledlé tváře i nos brzy mu zčervenaly, oči zazářily veselým úsměvem. A dráždila jej ta měkká, zvláště podél umetených chodníků jak načechraná vrstva ledových těch hvězdiček! Sotva byl za rohem, seběhl s chodníku, zabořil do sněhu všech deset prstů a vyhrábl každou rukou celou hrsť sněhu. V tiché rozkoši ze své svobody začal hnísti kouli, hezky přitlačuje, aby byla pěkně tvrdá. Při tom rozhlížel se veselýma očima kolem, hledaje již příhodný předmět, do něhož se strefí. Nejvíce jej lákali vrabci, již poskakovali a se natřásali, tázavě cvrlikajíce v dotknutí světlých paprsků slunečních. V tom však dolétl k jeho sčervenalým boltcům zvuk rolniček. Maxínek se obrátil a hleděl proti slunci na přijíždějící kočár. Ráfy jeho kol se leskly přilnutými hladkými zmrazky, o skla a kovové části luceren odrážely se paprsky sluneční. Koně hbitě pozvedali nohy, jež lehce, bez hluku dopadajíce do sněhového peří, jako v rozkoši z toho dotyku se opět vymršťovaly a do elegantně lomených křivek ohýbaly. Z nozder koní v lehkých obláčcích frčel dech usazuje se bílým jíním kolem tlam a zapěněných udidel. Maxínek pocítil radosť z toho pohledu, a v té radosti, když kočár předejel a vrabci poděšeně vylítli kamsi na okap, poslal za ním svou sněhovou kouli. A strefil se. Viděl, jak koule dopadla do samého téměř středu a jak rozstříštila se o hřídel prudkým hodem. Uspokojen vstrčil ruce do kapes zimníku, aby si je tam otřel a zahřál. Kochaje se v příjemném teple, jež rozvlačňovalo skřehlé jeho prsty, veběhl klusem do Spálené ulice.

Tam záhy jiná radovánka zaujala jeho pozornosť. Hned v jednom z prvních domů po levé straně měl krám ptáčník. Na levém křídle rozevřených zevních dveří visela klec s drátěným bubínkem uvnitř, a v kleci poskakovala chvostnatá ulekaná veverka a jak zavazovala drápky o bubínek, ten se točil a s ním plechový červenobílý praporeček na vížce kleci. Maxínek se zastavil, stoupal na špičky, natáhl se a díval se vzhůru v netajené radosti. Rty nestačily zadržeti úsměv, ale po chvíli stáhly se a Maxínek zahvízdl, aby veverku na sebe upozornil. Ubohé zvíře však skákalo sem a tam, trhavými pohyby, poplašeno otáčením bubínku a skřipotem korouhvičky. Když zahvízdnutí nebylo nic platno,

vytáhl Maxínek ruku ze zimníku a zaluskal prsty a zároveň jazykem zamlaskal. Ale veverka nic. Černá očka její polekaně pomžikovala, a tělo dále skákalo z kouta do kouta utloukajíc se v tom drátěném vězení.

„Bože, takovou veverku mít," pomyslil si Maxínek, a hned mu zatanulo v mysli, co vše by s ní prováděl. K praporečku by dal zvoneček, aby zvonil, anebo by raději zvoneček dal zvlášť, šlo by to jistě taky. A veverce by se to snad líbilo, že by zvonila pořád. A do bubínku by dal barevné pásky a škatulku s hrachem, aby to chrastilo.

Rozpřádaje zálibně tyto plány, Maxínek uchvácen byl touhou míti takovou veverku. Škoda, že ji nevyvěsil ptáčník před štědrým večerem. Tu by byl měl raději nežli penál, barvičky a Jablonského básně. A byl by ji snad dostal. Kdo ví, jestli není dokonce lacinější. Co může taková veverka stát? —

S rostoucí touhou vzmáhala se i zvědavosť. Má ve spořitelničce čtyry zlatky na hodinky, snad by mu babička dovolila si místo remontérek koupit veverku. Pomyšlení na tuto možnosť jej rozčililo. Nakoukl skleněnými vnitřními dveřmi do krámu, nedívá-li se nikdo ven. Nedíval se. Viděl tam jen velikou skleněnou kouli na podstavci, v níž pluly zlaté rybičky (takovou rybičku doma taky už měl, ale umořil ji), a širokohrdlou láhev s pijavkami. Chvíli bojoval ještě s ostýchavostí, ale brzy se vzmužil, sáhl na kliku a smáčkl.

Dvéře se otevřely, zvonek zacinkal a Maxínek vstoupl do krámku plného klecí, posad a přihrádek se zobem. Jak vešel, někteří z ptáků úzkostně, jiní jen tázavě zapípli, zahvízdli, zavrkali, zamávli křidélky, seskočili s bidélek, zakroutili hlavičkou, zajiskřili očičkem Z přilehlé místnosti přišoural se v bačkorách muž již starší, s čepicí na hlavě, mrzuté tváře s věnečkem vousů pod bradou.

Podíval se na malého kupce a na půl úst se zeptal: „Co pak chtěl?"

Maxínek smekl a uklonil se trochu. „Prosím, já se jdu ptát, co stojí ta veverka venku?" nesměle dralo se mu z úst.

Ptáčník změřil hocha od hlavy až k patám, ale vida slušnější přec šat, povídal volně dívaje se Maxínkovi do tváře:

„Ta veverka? I s tou klecí dvanáct zlatejch."

V Maxínkovi hrklo. Takovou sumu ovšem neočekával. Nevěděl v prvním okamžiku co říci, ale záhy se vzpamatoval.

„A moc-li bez klece, prosím?"

Ptáčník škubl rty, přimhouřil oči, odplivl stranou mezi holuby a povídá: „To ji neprodám. — Ví co, koupil si ňákýho vodomila, toho mu dám za dvanáct krejcarů, nebo ňákýho zlatohlávka za dva nový," a ukázal na zasklenou skřínku, v níž měl napícháno několik dlouhovousých tesaříků, zlatozelených krajníků, tmavých vodních brouků elipsovitého tvaru a jinou všednější havěť z říše hmyzu.

„To já nechci," vyhrkl Maxínek a usmál se na ptáčníka instinktivním úsměvem menších vůči větším, slabších proti mocnějším, chtějí-li udržeti dobrou míru. Ale nepořídil.

„Na veverku nemá a brouka nechce, tak co mi sem leze," vyjel ptáčník. „Každou chvilku nějaký kluk se sem přitáhne jako — — ch chm —"

Nedořekl, zaškrtil to slovo v mrzutém odkašlání a učinil krok ku dveřím, z nichž vyšel.

„S Pánembohem,“ řekl Maxínek velmi skroušeně a rychle couval k východu. Opět zazněl zvonek, dvéře zavrzly a hoch proklouznuv na ulici odklusal s hlavou sklopenou a dušičkou schlíplou.

Ale brzy mu odtrnulo. Přešel na druhou stranu ke kostelu u sv. Trojice, dopřál si malého poklouzání na krátké klouzačce před školou, a tento požitek vrátil mu úplně dobrou míru. U papírníka na rohu Purkyňovy ulice díval se chvíli na vyvěšené tam otiskovací a skládací obrázky i na archy potištěné zuávy a pruským vojskem v šišácích, ale neshledav nic dosud neviděného, zahnul do ulice a bral se směrem k Měšťanské besedě. V ulici Vladislavské nový obraz upoutal jeho pozornosť. U Anglické královny skládali led. Maxínek šel blíže a díval se chvíli, jak jej dopravují do sklepních otvorů. Kameny chodníku byly hladké, okluzlé, pokryté drobnou, otlučenou tříští ledovou, jež se jen jiskřila Maxínek v rozkoši vtáhl sykavě do sebe vzduch; pocítil mocnou touhu zkusit, jak by se to na těch kamenech klouzalo. Vyčkával příhodný okamžik. Nemohlo to již dlouho trvat, neboť byli skorem hotovi. Za pět minut skutečně vyprázdněný vůz odrachotil, a sklepáci odšupovali poslední kusy s kraje chodníku k otvorům.

Teď!

Maxínek se rozběhl a klouzl maje ruce bravurně roztaženy, aby udržel rovnováhu. Ale náhle zakolísal, nahnul se v před, vymrštil nohu, dva velké dopadavé kroky — „pozor, pozor, mladý pane!“ slyšel jak naň volají za smíchu sklepáci, škubl sebou zpět, ale nic platno — neudržel se, prudce sebou švihl a dopadnuv na kolena jel ještě asi půl metru po omrzlých kamenech.

„Po nose to jde lehčejc, že jo,“ volal za ním mladý sklepák, kdežto starší zabručel jen: „Přeraž se, kluku!“

Maxínek vstal a oprašoval se. Pokusil se usmát a dělat hrdinu, že jako nic se mu nestalo, ale cítil pořádnou bolesť v pravém koleně; přemohl ji však a šel kolem sklepáků s tváří usměvavou a hlavou vztyčenou, rychle a švižně. Ale hned na dvoře průchodního domu povolil a vyšed do Jungmannovy třídy vklouzl za vrata nejbližšího domu, aby se podíval na koleno, ale hlavně na kalhoty, neboť jej v chůzi projmul pocit podezřelého stuzení, z něhož podle nabytých již zkušeností soudil, že neodstonalo ten pád pouze jeho tělo, nýbrž i pokrývka jeho, a toto podezření stlumilo sic bolesť, ale zrodilo úzkosť a strach.

Kontrola vypadla pro Maxínka smutně. Pravé koleno odřené — ale což o to, to by nikdo nepoznal — hůře, že i v kalhotách byla díra, malá sice, ale přece neutajitelná.

Maxínkovi bylo do pláče. Co teď? — Zpátky k babičce? — Ani minutu by neudržel v taji, co teď ještě ví pouze on sám. Bouřku by nezadržel, a bouřky se bál. K tetičce Bertě tedy? Svěřit se jí? — Za žádnou cenu. Shořel by studem, kdyby měl před novou tetičkou svléknout kalhoty a snad se dívat, jak mu je spravuje. Krev se mu vehnala do tváře při pomyšlení na tuto ponižující situaci. Viděl, jak by se usmívala tím svým zvláštním úsměvem, kterým se na něj dívává, a jak by se

ptala svým laskavým jasným hlasem: „Co pak's to dělal, hošíčku?“ (To ‚hošíčku‘ nemůže vůbec ani cítit. Co si to vzala do zvyku?) — Ale vždyť může nechat u ní zimník na sobě, je dost dlouhý a zakryje to nešťastné koleno, a před polednem přijde babička a před tetičkou bude přec bouřka jen menší.

Maxínek byl už rozhodnut. Zapjal zimník, stáhl ho, díval se nenápadně do skel krámů a výkladních skříní, není-li vskutku nic vidět a příznivým seznáním trochu upokojen, vstoupil do domu, v němž strýček Tóna s tetičkou Bertou bydlil.

IV.

Byl to nový dům komfortně zařízený. Na lakovaných nových vratech leskla se pozlacená klika, před bílými kamennými schody byly ještě jedny dvéře se žlutými a červenými hvězdami skel, skrze něž Maxínek vždycky se díval, schodiště bylo pěkně vymalováno, u stropu byly andělíčky s modrými šerpami kolem tělíčka, držící v rukách řetězy chvojí, svázáné uprostřed růžovými mašlemi. Kolem schodů bylo točité zábradlí a na něm mosazné knoflíky. Maxínek na každý si sáhl a zkoušel, nedá-li se vytáhnout. Nedal ani jeden, jen některé se kroutily a o těch byl Maxínek přesvědčen, že časem budou jeho.

Došed do druhého poschodí na mosaikovou chodbu dal se Maxínek v pravo a stáhnuv ještě jednou zimník co nejvíce mohl, zaklepal u dveří, na nichž byl upevněn mosazný štítek s vrytým nápisem:

Antonín Vlačiha, techn. chemik.

Když vstupoval, mírné pohnutí projmulo jeho hruď a srdce mu prudčeji zatepalo.

U tetičky v kuchyni byla právě domovnice. Stála s mladou paní nedaleko dveří a byly v nejživějším hovoru, tak že na Maxínkovo „Má úcta“ („ruku líbám“ by byl nové tetičce neřek', kdyby ho byli tloukli) poděkovala tetička jen rychlým několikerým kývnutím rusé své hlavy.

Maxínek drže čepici v ruce popošel k oknu a čekal, neboť zpozoroval, že s rozprávkou jsou již u dna.

„Já už bez holky být nemohu,“ důrazně vykládala mladá paní, „to je marné. Jak pak, kdyby se mně náhle něco stalo, koho pak se dovolám, když jsem tu sama?“

„Vždyť jim povídám, milostpaní, to by měli spolehlivou služku, u komisařů už je půldruhýho roku a jen proto by šla, že je tam šest lidí. To se ví, každá si chce polepšit. Páni ji neradi ztratí, už jí přidali zlatku, tak že by teď měla sedum —“

„Ó, to já bych jí nedala tolik —“

„I k nim by ona milostpaní šla za pět a zlatku na pivo — já už jsem s ní o tom mluvila — ona tak na peníze nekouká, jako aby nepřišla o zdraví — vždyť to je taky to nejdražší, co každý člověk má — když není zdraví, do ničeho nic není —“

„Říkala jste, že je mladá?“

„Devatenáct let, ani ještě ne.“

„A žádná fiflena, žádná parádnice?“

„Ani zdání. Vždyť ji konečně budou vidět. Já ji sem některej den přivedu.“

„To přiveďte — máte pravdu! — nic určitého jí zatím neříkejte — až se na ni podívám.“

„I co pak, to já jsem jista, že se bude milostpaní líbit,“ jistila domovnice sahajíc již po klice.

„No když se mně bude líbit, tak vám dám ráda tolik, co bych dala v kanceláři, abyste nedohodila zadarmo,“ usmála se mladá paní.

„Poníženě ruku líbám,“ děkovala domovnice, „já si teď radši hned doběhnu domydlit prádlo, abych tam k polednímu mohla skočit. — Pánbůh rač pozdravit, milostpaní.“

„S Pánembohem, s Pánembohem.“

Když domovnice odešla, obrátila se mladá paní po hochovi a usmávši se vítala ho:

„Přišel's mi pomoct? — No to je dobře! Utlučeš mi zas cukr, jako předešle, viď?“

Maxínkovi se zdálo, že toto její vyzvání je proň vlastně ponižující, a proto neodpověděv ani na její otázku, řekl jen tak na půl úst:

„Já dnes nemám školu, tak jsem sem šel.“

„Nemáš rýmu?“ optala se ho tetička a pokročila k plotně.

„Nemám,“ zavrtěl Maxínek indignován hlavou

„Ale, pojď přec blíž. Ještě's mi ani ruku nepodal,“ pobízela jej a napřahovala proti němu svou hezkou buclatou ruku, silnou v zápěstí a obnaženou až k lokti.

Těch několik kroků k tetě znamenalo pro Maxínka vnitřní boj. ‚Chce, abych jí políbil ruku,‘ domýšlel se, ‚ale já to neudělám,‘ byl rozhodnut. ‚Jaký to má hloupý zvyk s tím podáváním ruky — nač to? — Co by jiného tím chtěla docílit — ale já schválně ne!‘ uvažoval docházeje k ní, zatím co se ona pásla na jeho rozpacích.

Podal jí ruku, ona ji stiskla a potřásla mu jí. „Na zdar, sokole,“ volala, „na zdar!“ a smáčkla v překypujícím rozmaru, až to hocha bolelo. „No a přece si svlékni zimníček“ (zas to protivné ‚zimníček‘, proč neříká zimník, hněval se v duchu Maxínek) „a hezky si sem ke mně hačni (hačni! —) a povídej mi něco,“ vyzývala mladá paní.

„Mně není horko, já zůstanu tak,“ namítl chladně hoch.

„Ale vždyť je zde už zatopeno, spotíš se,“ naléhala teta.

„Ba ne, mně není nikdy horko,“ opakoval důrazně chlapec.

„Jsi jistě trochu nastydlý,“ pravila mladá paní a položila mu ruku na čelo. „Nebolí tě hlava? Máš ji trochu teplou,“ a pohlédla naň s účastí.

Maxínek jen zavrtěl hlavou.

„A nějak se pořád krčíš v tom zimníčku a ruce strkáš do kapes, nemáš trochu horečku?“

„Ba ne,“ odpovídal chlapec a vystrčil opatrně ruce, aby nepozvedl kraj zimníku. Usmál se i při tom, aby bylo vidět, že je vesel.

„No tak si tedy sedni aspoň,“ domlouvala teta.

„Mě nebolí nohy,“ odmítal Maxínek boje se, že by sednutí mohlo odkrýti nešťastné koleno. Při tom odstoupil opatrně k polici, na níž

měla mladá paní rozestaveno rozmanité nádobí, všecko ještě nové, neotřelé a lesklé.

„Já budu rád, až tady bude služka," pronesl z ničeho nic popocházeje kolem police a utkvívaje pohledem na skřínce na koření, jež vypadala jako domeček a na zásuvkách měla porcelánové nápisové štítky.

„Proč?" otázala se mladá paní a upřela naň zkoumavý pohled čistě modrých svých očí.

„Protože všecky moje tetičky mají služky," odpovídal Maxínek přešlapuje.

„Dokud byly samy se strejčkem, snad taky neměly," poznamenala mladá paní.

„Ó, měly hned," tvrdil Maxínek.

„Jak pak ty to můžeš vědět?" optala se teta.

„U nich to bylo všecko jináč," opakoval hoch babiččinu nesčetněkráte slýchanou poznámku, a mladá paní jen zahryzla zuby do rtu, až jí zbělal.

Řekl to hoch schválně, či jen papouškuje nechápaje jádro? —

Hořkost zalila jí nitro.

Což ona za to může, že byla jenom dcerou po hraběcím lesním a že její matka měla jen skrovnou pensičku, tak že malé svoje věno byla nucena přisaditi, aby řádně vychovala děti — ji, dceru, a syna, jenž loni absolvoval akademii v Libverdě?

Což ona za to může, že si ji syn paní Vlačihové zamiloval, když byl ještě úředníkem v cukrovaru, v témž místě, kde ona žila se svou maminkou? —

A což neváží její láska nic? — A v mladé paní při této myšlénce se zvedla síla vzdoru. Cítila tu svou lásku k manželu, jak naplňuje celou její bytosť, a byla by v tom okamžiku přísahala staré paní, že žádná žena na světě by byla nemohla jejího syna více milovat, než jak jej ona má ráda.

A při teplém pocitu té lásky pojednou jakási úzkost prochvěla celým jejím tělem. Znala ji dobře z posledních dob. Sevřela jí vždy srdce a stoupala až do hrdla. Byla to úzkost před dobou příští. Prochvění hrůzy před smrtí, před rozloučením, před odtržením od té blaživé lásky k muži, před nuceným odejitím z té útulné, mladé, krásné její domácnosti, jejíž byla tvůrkyní, duší, v níž tak byla šťastna a již tolik milovala.

Projímala ji vždy radost, když s posvátným pocitem odvážila se pomyslit na dítě, jež nosí pod srdcem, ale světlo té radosti vleklo vždy za sebou příšerný stín strachu před smrtí. Vzpomněla vždy při tom na Maxínkovu matku, o níž slyšela vypravovat, a vždy se zachvěla před myšlénkou, že i její dítě by mohlo být takovým sirotkem, vychovávaným u její tchyně, kde by se sice špatně nemělo, ale kde by přec nikdy nezakoušelo jejích polibků, jež budou tak vřely, tak prudky, tak sladky a jimiž mu vdýchne štěstí do srdce i do duše.

Cítila při té myšlénce již, jak to dítě k sobě přitiskne a jak je bude líbat, a ze síly pocitu toho jí tváře zaplanuly a plná prsa její bouřlivě se zvedla.

Zatím Maxínek přešlapuje u police zajat byl již zcela jinou věcí.

Stál tam v koutě strojek na mletí tvrdých housek, a ten hocha dráždil. Byl by si rád zamlel, ale nevěděl, kudy na to. Nejraději by se byl nové tetičky zeptal, co bude vařit, a dle toho by se byl přihlásil se svou nabídkou na umletí, ale byl v tom háček. Vykat nové tetičce nechtěl — nevykal vůbec žádné tetičce — a říci jí „ty“ se ještě styděl.

„Já nevím, co budeme mít dneska k obědu,“ pronesl najednou s úmyslným povzdechem.

Mladá paní při všech svých zvířených myšlénkách a vzedmutých pocitech nemohla se zdržet úsměvu nad tímto nenadálým výlevem. Co se za ním skrývá, zdaleka netušila, jinak by snad byla řekla: ‚my budeme mít to a to‘, a Maxínek byl by býval sestřelil odpověď, na jakou mířil.

„Tak? — to je škoda,“ řekla jen a obírala se zas dál svou prací a svými myšlénkami.

„Já rád nudle posypaný strouhanou houskou,“ začal zas po chvíli Maxínek, dotkl se tety pohledem, a ťukl do kliky přístroje, že se zakývala.

„Tak počkej, já ti je jednou udělám a pozvu tě, ano?“ povídala vlídně mladá paní, ač tyto zvláštní náběhy hochovy vzbudily již její pozornosť.

„Chce zvídat?“ zašeptlo v ní podezření.

„Strejček Tóna taky vždycky rád nudle s houskou,“ učinil další krok Maxínek, uhýbaje jejím slídivým pohledům.

„Vždyť já mu je taky někdy dělávám,“ pravila tetička s ostrým důrazem.

„Dnes ne?“ zeptal se rychle hoch a slabě se začervenal.

„Dnes ne — proč se ptáš?“ ozvala se s neobvyklou určitostí mladá paní a ulpěla na hochovi pronikavým pohledem.

„Jen tak,“ odpovídal Maxínek. — „Že bych byl třeba umlel housku,“ dodával tiše a rychle ťukl při tom znova do kliky přístroje.

„Ah tak!“ zasmála se mladá paní neodolavši oklikám tohoto přiznání. „Tedy to jsi chtěl! — Dnes broučku (zase broučku!), nemáme nic se strouhanou houskou, ale chceš-li mlít, můžeš mi v tom mlít sůl, ano?“ a v prochvění jakési něžnosti po neodůvodněném svém podezření políbila přisvědčujícího hocha na tvář, že se začervenal jako panenka.

Za chvíli již stál Maxínek u přístroje a toče klikou se zalíbením se díval, jak rozstrouhaná bílá sůl sype se z postranního otvoru na podložený čistý papír.

Na odvděk za povolený mu tím požitek sám se potom přihlásil k utlučení cukru, ale když mladá paní mu dala hmoždíř a vyzvala jej, aby se k tomu posadil na stoličku, jako by jej šídlem bodl, že prý ne a ne.

„Proč? — Hezky si dáš hmoždíř do klína —“

„To radši nebudu tlouct.“

„Vždyť jsi předešle taky tak tloukl —?!“

„Ale tlouklo se mi špatně,“ stál hoch neustupně na svém.

Mladá paní v udivení kroutíc hlavou konečně povolila a poslala hocha ven na chodbu, aby netloukl v kuchyni na podlaze.

Když se vrátil, zpozorovala, že se poprášil a chtěla jej okartáčovat, ale Maxínek téměř od ní odskočil a volal úzkostně:

„Já sám, tetičko, já sám!“

V kuchyni zatím začínalo prohřívat, plotna byla jako šín, a Maxínkovi planuly tváře a vlhl krk.

„Nebude nic třeba od kupce, tetičko?“ nabízel se po krátkém boji, aby se dostal trochu na vzduch, ale když mladá paní pravila, že má všechno doma, sklamán přešlapoval, maje ruce v kapsách a hlavu svěšenu. Přemýšlel, co teď. Odejíti nemohl, musel čekat až babička přijde, a svléknout se ze zimníku? — Ne! To se radš upeče.

Konečně, rozhodnut, po delší chvíli se přitočil k mladé paní a ťuknuv jí do ruky zašeptal neobvykle důvěrně:

„Tetičko —!

„No co pak?“

„Já bych šel vedle do pokoje, smím?“ a pokukoval po mladé paní potutelně, jako myš z komisárku.

„A co tam?“

„Já bych si zahrál na ten kolovrátek, víš — co měl strejček Tóna?“ protahoval mazlivě.

„Já tam s tebou nemohu být, a tobě by tam bylo smutno, chlapečku,“ namítala mladá paní, která nerada pouštěla Maxínka samotného do pokoje, kde vonělo ještě vše novou politurou a lesklo se čistotou.

„Ba nebude, tetičko,“ jistil Maxínek a třásl hlavou, jakoby si ji chtěl odtřepat.

„A nepoškrabeš tam nic, nepolezeš nikam?“ spíše varovně než tázavě pronášela mladá paní v úzkostech o pořádek a lesk svého pokojíčku, v němž se ještě zhlížela s pýchou a radostí, jako v části té své nové domácnosti, kterou zbožňovala a jíž se dosud nenasytila.

„Kdepak! Já si jen budu hrát,“ sliboval chlapec.

„No, tak si jdi tedy na chvilku,“ povolovala teta a sama s ním šla do pokoje, sundala mu kolovrátek s jarmary, postavila jej na pokryvku svého šicího stolku, a Maxínek postaviv se k němu zatočil třikrát klikou, a již se z píšťal kolovrátku ozvalo hvízdavě: Na Bílé hoře, sedláček oře — —

Mladá paní se vrátila do kuchyně a zavřela za sebou dvéře, neboť neměla to pískání příliš ráda. Hoch vytáčel písničku za písničkou, a mladá paní, slyšíc v kuchyni i zavřenými dveřmi pískání píšťal, byla upokojena jistotou, že chlapec nepáše v pokoji neplechu. V tomto upokojení se myšlénky její brzy zas odpoutaly od hocha a vrátily k domovnici a k doporučované jí holce.

Bude to dobrota, až tu bude mít kolem sebe živou bytost a přece bude moci s někým promluvit. A pak ta úleva, když nebude muset od **a** až do **z** všechno sama si udělat. Posluhovačka se někdy od sedmi hodin ráno neukáže až v poledne, a ona kolikrát nemá tu už ani trošku uhlí. A pro všecko aby si sama docházela a vždycky znova se oblékala. Už radši aby bylo toho prvního! Potom si to zcela jinak zařídí. A mladá paní zabrala se do příjemného uvažování o tomto příštím zpříjemnělém pořádku.

V.

O čtvrt na dvanáct zadrnčel zvonek a přišla k mladé paní pro Maxínka babička. Šla z kostela a měla kol rtů změklý a zjasnělý úsměv.

Mladá paní jí políbila ruku, a tchyně ji pocelovala přívětivě skrze závoj na rty. Potom rozhlédla se po kuchyni a ptala se na chlapce. Mladá paní sdělovala, že si přál zahrát a že je v pokoji, i zvala tchyni, aby vešla dále, ale stará paní odmítala.

„I ne, i ne — já tady zůstanu u tebe, před chlapcem nemůže člověk ani promluvit, všude má uši.“

„Tak aspoň, maminko, odložte, je zde horko,“ pobízela snacha

„No — na chvilku,“ povolovala stará paní, a již rozvazovala pentle u klobouku a rozvírala plášť, podšitý uvnitř kožešinou.

Já hned zase musím jít, milá Berto,“ hovořila při tom, „bude půl dvanácté a k jedné aby byl oběd na stole.“

„Však máte doma Lény,“ usmála se mladá paní, která znala familiérní již poměr mezi starou paní a její kuchařkou.

„Co tě napadá, holka zlatá, na tu já se spolehnout nemůžu; to bych si dala! Člověk aby měl oči napřed i vzadu. Však to uvidíš, až budeš mít vlastní holku. Kde pak teď ještě nic nevíš. Potom poznáš, jakou musí mít člověk často trpělivost,“ mluvila stará paní a pokyvovala vážně hlavou. „Já už jsem se s nimi nazlobila, Panenko Maria! Já měla holku hned jak jsem se vdala — u nás to mohlo být — a doma u rodičů jsme mívali vždy dvě děvečky. Kde pak, takový dům, taková domácnost! Tak mám ňákých zkušeností s nimi, má zlatá, to si můžeš pomyslet. Co pak Lény, Lény ještě ujde, ale něco lepšího uvařit, taky ani památky. Ještě že mám dnes jen tak jednoduchý oběd, rejži se sekaným uzeným, a že na tom nemůže nic zkazit,“ dodávala pověsujíc si plášť na hřebík u dveří. Potom si narovnala a přihladila vlasy a obrátila se k snaše.

„A co vy budete mít dnes dobrého,“ otázala se, přistoupla k plotně a nadzvedla pokličku u železňáku, v němž se vařilo maso.

„Hezky se ti to vaří,“ pravila. „A peče taky dobře, viď?“ obrátila se s účastí na mladou paní.

„Ještě to ujde,“ odpovídala tato přívětivě, ačkoliv toto prohlížení staré paní jí bylo solí v očích.

„To máš dobrotu,“ pochvalovala tchyně. „Zeleninu dáváš vždycky zvlášť smažit, viď?“ optala se rychle, ale tónem spíše kladným, jako by se to samo sebou rozumělo.

„Ano, maminko, polívka má mnohem lepší chuť.“

„No, to se ví. Ale jsou lidi že to nevědí a dávají ji hned k masu. Zvlášť co jsou z venkova,“ hovořila stará paní účastlivě.

Mladá paní znala již všechny tyto její výklady z paměti, poněvadž se opakovaly téměř vždy, když stará paní přišla na návštěvu, ale přes to poslouchala ji opět ochotně.

„Moje maminka vždycky dávala zeleninu zvlášť,“ pravila i nyní mírně, ač nikoliv bez důrazu.

„I jo jo, jsou některé hospodyně, proč pak ne,“ připouštěla stará

paní, „ale jistě se to naučily v městě. — A jakou pak omáčku dnes děláš?“ obracela se znova vlídně k mladé paní. „Já mám dnes cibulkovou,“ svěřovala hned předem.

„A já rajskou,“ odpovídala mladá paní, ale tchyně již odklopila pokličku s malého hrnečku a viděla potvrzenou odpověď své snachy na vlastní oči.

„To kupuješ jablíčka?“ ptala se.

Mladá paní přisvědčila.

„Já si vždycky sama nakládám, člověk aspoň ví, co do toho dá. Je to vždycky lepší a lacinější,“ povídala stará paní.

„Pro dva lidi, maminko, to za to ani nestojí,“ usmála se snacha.

„I stojí, holka, stojí — a u tebe zvlášť, ty máš pěknou špíž, kdežto já je musím mít v saloně na kamnech. Na každý krejcar se musí člověk učit koukat, má drahá,“ dodávala. „Já byla z většího domu a vždycky jsem si všecko sama nakládala.“

Mladá paní spolkla tuto výčitku mlčky, ale tvář měla rozčilením trochu zruměnělou. Stará paní to zpozorovala a začla proto znova tónem co nejlaskavějším:

„Dáváš taky, Bertičko, do jablíčkové omáčky pepř a nové koření, viď?“

„Ano, maminko!“

„Já taky ještě dávám trošku skořice, ty ne?“

„Já ne.“

„Zkus to jednou,“ vybízela stará paní mateřsky, „je to o mnoho lepší, a Toníčkovi doma vždycky jablíčková omáčka náramně chutnala.“

„Mohu to zkusit hned, mám skořici utlučenou,“ pravila mladá paní.

„Co pak ty ji nenecháváš v celku, vždyť ztratí vůni?“

„Nechávám, maminko, ale dělám dnes rejžovou kaši.“

„Rejžovou kaši!“ zvolala stará paní a vykulila na snachu oči.

„No, ano —“

„Vždyť ji Toníček nikdy nejed. Co mu to vaříš?“

„Ale teď ji náramně rád, máme ji už od prosince každý týden.“

„Jak pak je to možná, doma ji ani cítit nemoh'!“

„Teď říká, že je to jídlo, které jedí andělé v nebi,“ smála se mladá paní.

„To se přetvařuje k vůli tobě, věř to! Co bylo v mlíku zavářené, ani do úst nevzal, říkal, že je to pro nemluvňata — tak vidíš! Já to přec musím vědět, vždyť jsem matka,“ mluvila s důrazem stará paní.

„Ale, maminko, tak se přesvědčte: zůstaňte u nás u oběda a uvidíte to,“ usmívajíc se stála na svém mladá paní. „Já o rejžovou kaši nestojím, pro sebe by mi ani nenapadlo ji vařit, já tisíckrát radši rejži jen tak do omáčky k masu,“ dodávala na dotvrzenou svých slov.

Stará paní chvíli nedůvěřivě se jí dívala do očí, potom zavrtěla hlavou a povídala:

„Já to nemůžu, holka, ani pochopit. A to že ji jí sypanou cukrem a skořicí?“

„No ano, vždyť už mám oboje utlučeno,“ a ukazovala tchyni talíř se smíchaným již sypáním.

Stará paní opět zavrtěla hlavou. „To jsou změny, to jsou změny,“

vyrážela s povzdechem. „Kdyby tak dobře nevypadal, zrovna bych si myslila, že ňák slábne. Kdo to jakživ slyšel, náš Tóna a rejžovou kaši! To musím říct, zrovna jak přijdu domů, Lény.“

A dlouho ještě vrtěla šedivou hlavou pod veselým úsměvem mladé paní, jež z jejího údivu měla neutajitelnou radosť.

„Vidíš, tvůj Toníček jak se změnil!“ plesalo teď v ní. „Už není tvůj, už není, už je můj, už je jiný, a jak jiný!“ jásavě to znělo z toho plesání. (Pokračování.)

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti. Píše Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

Zvad mé povahy vynikala od jakživa nestálost, nedostatek vytrvalé energie. Často zaujalo mne nějaké předsevzetí silou neobyčejnou; vášnivě chopil jsem se ho a začal je prováděti s úsilím až přepjatým, ale zenenáhla horlivost chladla a za týden, za měsíc, za rok upouštěl jsem od věci nadobro, zaujat opět nějakým jiným záměrem. Tak se na př. stalo, že jsem se zabýval dosti často cizími jazyky, ale žádnému pořádně se nenaučil. Ve vědách mám tu a tam v některém, třeba podřízeném odboru zbytečné, podrobné vědomosti, z dob, kdy jsem tu neb onu začal co nejdůkladněji studovati, ale poněvadž jsem nevytrval, zejí vedle toho mezery velmi povážlivé pro člověka, který chce býti jmín člověkem vzdělaným.

Moje nestálost ukázala se i zde. Po týdnu hodiv na den stranou své předsevzetí, nahradil jsem si dlouhý půst najedením do plné zvůle. Následujícího dne vrátil jsem se zase ke své zdrželivosti a provozoval jsem ji s občasnými výminkami ještě delší dobu, ale znenáhla upouštěl jsem od prvotní přísnosti a jen jakýsi theoretický odpor proti hrubému požitku podržel jsem ještě leta. Nezdržoval jsem se již ukojiti svůj hlad nebo povolovati své mlsnosti, ba časem býval jsem i nestřídmým, ale vždy vězel mi v hloubi duše pocit, že tato odvislost od mrzké hmoty jest nedůstojná, bylo mi stydno zabývati se nějak vážně otázkami žaludkovými a hleděl jsem s pohrdáním na každého, kdo dával bez ostychu na jevo, jak důležité jest pro něho vydatné a dobré pojedení.

Onen můj spolužák, který si později na útraty mé lehkomyslnosti lacino zjednával koláčové a jiné hody a s nímž jsme se na konec chladně rozešli, býval z počátku po delší dobu mým nejčastějším společníkem. Když jsme začali potaji pěstovati zapovězený kuřácký sport, vyhledal pro to zvlášť výhodnou skrýši. V jedné síňce za studovnou byla dvířka

k malému kumbálku, sloužícímu k ukládání topiva a k vytápění z venčí kamen v zadním dormitoři, která se však nikdy nevytápěla nebo jen vzácnou výjimkou. Úzký ten prostor byl zcela prázdný, úplně tmavý a všecek začazený. A. zanesl si tam odněkud starou židlici, nějaký výstupek nebo cos jiného sloužilo mu za stůl a světlo sloupku umožňovalo mu zde studování nebo čtení pro zábavu či lepení všelijakých lepenkových košíčků a tret, jímž se nejraději zabýval. Když zavřel za sebou dvířka dobře přiléhající, byl zde bezpečen a odloučen od celého světa. Ani nám ostatním, neřkuli představeným nenapadlo, že by se nepovšimnutý „capouch“ hodil za tajné obydlí. Zařídil si zde takto skrytou domácnost, kam se uchyloval, když měl mnoho školní přípravy a chtěl býti proto zcela nevyrušován, nebo když se hodlal po svém pobaviti a zejmena, když si chtěl zakouřit. Svůj útulek tajil pečlivé před ostatními, dílem aby některým špiclem nebyl našim představeným vyzrazen, dílem aby zůstal zabezpečen ve výhradném držení znamenité skrýše. Mělť notnou dávku egoismu a byl také dosti uzavřený; nedružil se upřímně s nikým, choval se ke všem zdrželivě, hrdě a nedůvěřivě, jakoby dával na jevo, že nejsme dosti dobří pro jeho společnost a že je lépe míti se před námi přede všemi na pozoru.

Nevím, proč se právě ke mně jedinému naklonil, ne sice přátelstvím — neboť toho nebyl snad ani schopen, — nýbrž jakousi blahosklonnou, shovívavou přízní. Bylíť jsme povahou velmi rozdílní: on jaksi šosácky suchý, pořádný, konservativní, lpící na zkostnatělých názorech a zásadách úzkoprsého maloměšťáctví, v nichž byl vychován, a s pohrdou i nenávistí hledící na vše, co z nich vybočovalo neb nad ně se povznášelo — já naopak s lehce vznětlivou fantasií, lehkomyslný, nepořádný, těkavý, s novotářským kvasem v duchu nasyceném záhy hojnou různorodou četbou a tíhnoucím ke všemu neobvyklému, fantastickému, od skutečného okolí odchylnému. Ani samotářem jsem tehdáž nebyl jako on; byl jsem sice ostýchavý, nesmělý, zamlklý ve větší a hlučnější společnosti, ale měl jsem přátely a v jejich kruhu rád jsem se bavíval. Bylo to tedy snad pouhou náhodou, že A. právě mne si zvolil za důvěrníka.

Jednoho dne večer, kdy jsme neměli žádné nutné přípravy školní, vyzval mě v museum tajemným kývnutím, abych ho následoval. Šel jsem za ním do síňky za studovnou a tu, rozhlednuv se opatrně po sousedních místnostech, není-li nepovolaného svědka na blízku, uvedl mě potichu do své skrýše. Zavřel pečlivě, rozsvítil sloupek a pásl se na mém překvapení. V jeho pohledu byla pýcha bohatého domácího pána, který provádí hosta nádherně zařízenými pokoji a praví mu pohybem ruky máchající do kola: Hle, toto všechno jest mé! A mně líbil se skutečně velmi tento úzký brloh učazených stěn, s rozviklanou židlí, se starou prázdnou bednou, na kterou mne hostitel blahosklonně poukázal jako na pohovku, a s podobně improvisovaným stolem, na němž kromě několika knih a sešitů úloh ležela laciná porculánová dýmka vedle měchuřinového pytlíku na tabák. Bylo tu robinsonsky útulno, a pomyšlení, že zde sedíme uprostřed samého semináře ukryti jako kouzelnou čapkou před všelikým dozorčím zrakem, zvyšovalo tento půvab. Samo nebezpečí vy-

zrazení, proti němuž bylo potřebí různých opatření, jako zacloněni světla, aby snad záře nějakou štěrbinou zrádně na venek nepronikala, zdržování se všeho šramotu a t. d., působilo kouzlem dobrodružnosti.

A., napomenuv mne šeptem, abych se choval hodně tiše, rozevřel hrdě měšec s tabákem, nacpal pečlivě dýmku a — ne, nepodal mi ji, to nebylo nikterak v jeho povaze, nýbrž vsunul špičku její labužnicky mezi vlastní zuby, zapálil ji a odfukoval se spokojenou tváří modravé obláčky dýmu, blažen asi spíše vědomím, že mu závidím, nežli pochybným požitkem — pochybným při jeho kuřáckém začátečnictví vůbec a při jakosti jeho tabáku zvláště.

Avšak nechci stavěti dávného soudruha do příliš špatného světla. Byl sobec, pravda; ale my všichni milujeme své já, jeden více, druhý méně, jeden zjevněji, druhý ukrytěji. Jeho rodiče vštípili mu asi prostou životní filosofii, získanou v tuhém zápasu o slušnou poněkud existenci, že nutno pokládati život za všeobecný boj, v němž každý musí bojovati pro sebe a ponechati ostatním, aby se starali sami, jak se protlukou. V praxí řídí se valná většina lidí touto zásadou, třeba že v theorii horlí pro obětavou lásku k bližnímu. Takové přetvářky on neznal; nikdy na příklad sentimentálně neblouznil, že hodlá kdysi prospívati lidstvu, nýbrž vyznával nepokrytě, že studuje pilně jen proto, aby sám jednou se měl dobře. Takové byly jeho sny o budoucnosti a v přítomnosti staral se hlavně o to, aby si zřídil v té konviktské obci dle možnosti pohodlné, snesitelné bydlo a hájil své državy svědomitě na všechny strany. Měl právní cit v nejpřísnějším římském smyslu. Majetek byl mu pojmem v pravdě posvátným. Vždy zdávalo se mi, že kolem jeho pultu v museji, kolem jeho postele s kufrem v dormitoři táhnou se neviditelné a přec ostře vytčené meze, nepřekročitelné pro jiného, jež si ustavičně hlídá Argovým okem, hotov každé porušení své držby odraziti všemi zbraněmi uraženého práva. Svůj pult vždy zamykal, jeho péro bylo nedotknutelné a poněvadž se mu protivilo každé společné užívání, pořídil si svůj vlastní plechový zavírací kalamářík, aby nemusel namáčeti s protějším sousedem z velikého skleněného kalamáře, do otvoru na hřebeně pultu zapuštěného, které správa konviktu sama opatřovala. Od něho si nikdo nevypůjčoval ani perořízku aniž čeho jiného; každý věděl, že by mu bylo jen váhavě vyhověno, s pohledem tak pohrdlivým a vyčítavým, že si raději došel pro potřebný předmět třeba až k soudruhu nejvzdálenějšímu. On sám nikdy se nevypůjčoval a od nikoho nic nechtěl zadarmo; u něho platilo „do ut des“ i obráceně. Nabýval někdy cizích věcí směšně lacino, ale vždy formou úplně správnou; což mu bylo po tom, že prodávači svou lehkomyslností se poškozovali! A z práva jednou nabytého neslevoval nikdy ani tečky; jestliže někdy skoupil tolik buchet, koláčů a chlebů, že je nemohl všechny snísti, nechával zbylé klidně ve svém pultě zplesnivěti. Darovati je hladovým sousedům, kteří mu je skoro zadarmo prodali, byl by považoval za hřích proti svým zásadám a za čiré bláznovství. Ať pykají za svou lehkomyslnost!

Zdržuji se tak dlouho při jeho povaze, poněvadž je tento typ i mezi odrostlými velmi častý a — možno říci — pro celou lidskou

společnost zvláště význačný. Zásadní egoismus takových lidí je hlavním základem, na němž spočívá odvěký řád společenský.

Ubohý A. odpočívá již v hrobě. Sotva že ukončil klopotnou, svízelnou dráhu studií a mohl si zaříditi ve světě bydlo podle srdce svého, táhla smrt černou čáru přes tu slibnější část jeho životního výpočtu. A nevzpomínám mu zlým ani nešťastných koláčů ani těch stínů, které jsem ze svého stanoviska spatřoval v jeho povaze; mámť zase stíny své a máme je asi všichni. Vedle svých vad měl dobré vlastnosti: byl přímý, věrný svým zásadám, správný ve všem, svědomitě dbalý všeho toho, co pokládal za příkaz mravného pořádku. Ba, nyní z dáli má pro mne jakýsi zajímavý půvab celá ta chlapecká povaha i se svým upřímným, bezohledným egoismem.

Jak se nám to tehdáž příjemně sedělo v tom učazeném brlohu, zveseleném kmitavou září sloupku! A. bafal chvíli mlčky a jeho střízlivý obličej nabýval nezvyklé snivého výrazu. Začal mi pak šeptem vypravovati o svém rodném městě, v němž dlel čerstvými ještě vzpomínkami: bylot to nedlouho po velkých prázdninách. Jezdíval tam již po železnici, ale měl od stanice ještě hodinku k domovu i vyprávěl mi, že cesta vede kolem rozsáhlých luk a že tudy lidé neradi chodí v noci, poněvadž prý bývá slyšeti z těch luk podivné sténání a bědování; on prý se strašidel nebojí, ale přece bývá mu dosti úzko, když se od nádraží pozdě večer samoten ubírává domů. Za to ve dne bývá prý radost pohleděti na tu lučinu, zvláště na podzim, když je celá poseta fialověrůžovými kalíšky kvetoucího ocúnu. Zamlčel se opět se snivě sklopenými zraky a já zatím pohlížel v myšlenkách na učouzenou stěnu kumbálku, kterou si má obraznost měnila v nekonečnou, překrásně zelenou pláň, z níž zářily nesčíslné zarůžovělé plaménky ocúnových květů ... Byl to kouzelný obraz! Kéž bych jej mohl spatřiti ve skutečnosti! — pomyslil jsem si a pohlédl závistivě na soudruha, který se o prázdninách kochává takovým divem.

Ale ten tvářil se nyní jaksi unyle a rozpačitě. Konečně se sklopeným zrakem, s váznoucím dechem jal se mi svěřovati, že miluje ve svém rodišti jednu dívčinu. — Kdybych prý věděl, jak je hezká! Mohl jsem si pomyslit, jak byla hezká. Vytanul přede mnou div krásy, když jsem hleděl do jeho v sladké upomínce přivřených a zamlžených očí, do jeho skloněné, jako odleskem vnitřní záře světélkující líce. Pohlížel jsem na něho nyní se závistí ještě mnohem větší a zároveň s obdivem. Bylo to poprvé, kdy mi jiný hoch stejného se mnou stáří sdělil, že je zamilován. U mne sice již to ono děvče vzbudilo živější city, podobné začínající lásce, ale milenky znal jsem dosud jen z povídek a to jako bytosti polobáječné, téměř nadpozemské, jako víly étherického těla a nevýslovné duševní líbeznosti. Ani mi dosud nenapadlo, že by mne mohl šťastný osud sblížiti s takovou nebešťankou. A hle! on ji už našel. Závidění hodný člověk! Představil jsem si v polozřetelných obrysech nejkrásnější dívku, jakou jsem si dovedl vybájiti, kterak se vznáší po boku toho štíhlého, pěkně rostlého hocha ruměnných tváří kolem oněch zelených luk, zářících fialověrůžovými květy ocúnu — jaká v tom byla pro mne poesie!

Náhle položil A. prst výstražně na rty a zbystřil sluch. Zavrzly dvéře musea. Snad pan prefekt! Pro větší bezpečnost, z obavy před některou zrádnou skulinou sfoukli jsme světlo. A sedíme tu po tmě, bez nejmenšího hnutí, zadržujíce i dech. Kročeje šustí síňkou kamsi do dormitoře, vracejí se, opětné zavrznutí dveří musea — a zase ticho. Ještě chvíli čekáme, pak rozsvěcuje A. znovu sloupek a v bezpečí povídáme si šeptem dále.

Častokrát pobyl jsem takto s A. v tajném útulku. Později pořídil jsem si také lacinou sádrovku a kouřil tam s ním o závod, — ovšem svůj vlastní tabák. Kouřili jsme „sprostý“, jen někdy míchaný s „tříkrálovým.“ S hrůzou si vzpomínám na ty zavlhlé houžve a uzly, jež siptěly a prskaly v našich dýmkách, daříce nás štiplavým dýmem takové chuti, že se naše ústa křečovitě svíjela a všecky útroby kormoutily. A přece mocí jsme se přemlouvali, že je to vzácný požitek, hodný všech obětí a nebezpečí, které jsme k vůli němu na se brali.

Za těchto kuřáckých duett pokusil jsem se několikráte, vylouditi na soudruhovi zevrubnější zprávy o jeho lásce, která mne velmi zajímala. Ale on odpovídal nějakým bezvýznamným slovem a vždy odbočoval na jiné předměty. Snad ho i mrzelo, že jednou proti svému obyčeji překypěl takovou důvěrností a že mne zasvětil ve své tajemství nejintimnější. Jsem ostatně přesvědčen, že byla jeho láska velmi nevinná. Bylť ve vécech mravopočestnosti zvláště přísným na sebe jako na jiné. Když jednou přečetl jakousi tuctovou mravokárnou povídku — volilť svou skrovnou četbu s velmi šosáckým vkusem, — v níž byly vylíčeny trudné konce člověka zhýralého, duševně i tělesně zkaženého, přišlo to tak vhod jeho přísnému smýšlení, že se v hovoru stále a stále k tomu příběhu vracel a nejživějším způsobem dával na jevo, jakou ošklivost a hrůzu v něm budí mravní zpustlost, která vede k takovému rozvratu.

Skrýše A—ova nezůstala ovšem po čase utajena ostatním konviktistům; ale právní zásady byly mezi námi tak vyvinuty, že všichni mlčky respektovali výhradné držení prvního objevitele a zařizovatele brlohu.

Později, když mé přátelské styky s A. přestaly, objevili jsme s jiným soudruhem kuřáckou místnost ještě mnohem bezpečnější a výhodnější. Kdysi povšimli jsme si v malém zadním dormitoři starých dvířek, zastavených jednou postelí. Odstavivše postel, shledali jsme, že dvířka nejsou uzamčena a že je tudy přístup na temné schodiště, vedoucí někam do výše. S mocně napjatou zvědavostí vydali jsme se hned na výzkumnou cestu. S bázlivým poněkud ostychem, tápajíce ve tmě po zdích, vystupovali jsme do neznámých výsostí mohutné seminářské budovy, bývalého sídla jesuitů. Dostali jsme se do úzké, šeré chodby, do níž ústily řadou tmavé cely, prázdné a dveří zbavené. Vše tu činilo dojem mysteriosně pochmurný, že nám nebylo hrubě volno. Vyprávělo se pak mezi námi, že to byly cely jesuitských noviců nebo snad vězení, v nichž pykali v domácí kázni přestupníci řeholních pravidel. Ekert praví o tom, že nad severním křídlem seminářské budovy „vyčnívá na slemeni střechy úzký přístavek po způsobu vlašských klášterů s malými, nyní zazděnými okny. Tam bývala někdy chodba, kde jesuité, majíce

odtud krásný rozhled, se procházeli a hodinky modlili. Ve vikýřích bývaly jizby pro mladší řeholníky."

Avšak důležitější byl pro nás tehdáž objev, že možno touž cestou dostati se i na rozsáhlé půdy pod střechou ohromné budovy. Byly tu pod cihlovou krytbou rozlehlé volné prostory, do nichž vnikalo jasné světlo velikými otvory vikýřů; mohutná dřevěná kostra břeven, trámů a kráčat křižovala se ve výši, spočívajíc dole na roštu ohromných klád, po nichž jsme chodili jako po širokých stezkách. V prohloubených čtvercích nadstropního zdiva mezi těmi trámy byly rozloženy suché vrstvy rozličných lékařských bylin, vydávajících silnou kořenitou vůni. Zvěděli jsme, že to jeden lékárník používá za plat půdy Klementina k sušení svého léčiveho koření.

Objevení toho podkrovního světa bylo pro nás ovšem znamenitou událostí. Zasvětili jsme i několik jiných spolehlivých soudruhů do fenomenálního objevu. Drahnou dobu vykrádali jsme se v prázdných chvílích nahoru a holdovali tam v bezpečí své kuřácké vášni, procházejíce se volným vzdušným prostranstvím po širokých trámech dřevěného spodku střechy nebo sedíce v některém z mohutných vikýřů. Ale konečně se dostali představení přece na naše spády; prý viděl někdo ze sousedství vycházeti kouř z vikýřů naší střechy a oznámil to v semináři. Buď tomu tak či onak — nastalo vyšetřování, na štěstí bezvýsledné, pak dostalo se ve svolaném shromáždění celého konviktu přísné důtky neznámým pachatelům, kteří mohli snadno způsobiti požár nedozírných následků, a nešťastná dvířka v dormitoři opatřena jsou bezpečným zámkem.

* * *

Hodina prázdně po večeři bývala věnována společné zábavě. Tiché museum proměnilo se tu v hlučnou besední síň. Jen tu a tam některý „dřič“, ukryt za otevřeným víkem svého pultu, hlavu a uši pevně svíraje dlaněmi, brebentil dále svou lekci v okolní vřavě. Bylo-li to možno, uchýlil se ovšem raději z hlučného musea do některého tichého koutku dormitoře nebo na odlehlou chodbu. Tam zdržovali se také raději samotáři nebo ti, kdo dávali přednost rozhovoru jen ve dvou nebo třech. V letě ovšem byly chodby a oba vnitřní seminářské dvory valněji oživeny. V zimě však sloužilo museum za hlavní shromaždiště.

Diskutovaly se tu přede vším různé záležitosti školské a seminářské, však i veřejné: národní, politické, literární a sociální.

Silně pěstovala se politika. Právě v dobu, kdy jsem jako žák druhé latinské třídy vstoupil do konviktu, dály se po pádu Bachově přípravy k novému organisování Rakouska na základě ústavním. Ruch, vzbuzený tím v národě, vnikal mocně i k nám do zdí semináře. Oživovali jsme tradice z roku osmačtyřicátého, které jsme přinesli ze svých domovů a sdělovali jsme si, co kdo z nás doslechl o věcech, jež se připravují ve Vídni a ve vlasteneckých kruzích pražských. Samostatných novin českých r. 1859 ještě nebylo; vláda odpírala koncesi k jich vydávání.

Stali jsme se také očitými svědky první demonstrace, která po letech úmorného absolutismu ozvala se v ulicích pražských, jako znamení,

že národnost česká sbírá se k novému čilejšímu a ráznějšímu životu. Bylo to v předvečer 11. listopadu 1859, stoletých narozenin Schillerových. Praha, tehdy ještě svou representací a zevnějším nátěrem německá, oslavila předvečer památného dne velikým pochodňovým průvodem, na nějž jsme se dívali s balkonu Salvatorského kostela. Ještě mi tane ten obraz živě na mysli. Stál jsem na tom imposantním kamenném pavlánu vedle jednoho svého soudruha v husté tlačenici konviktistů, alumnů, sluhů seminářských a jiných lidí, kteří si tam přístup zjednali. Opíral jsem se o kamenné zábradlí balkonu a čiperný soudruh vyšvihl se až k nohám jedné z mohutných soch, zdobících toto zábradlí. Nálada valné většiny zvědavců na balkoně nebyla slavnosti přízniva. Bylo tu slyšeti leckteré úštěpky a když můj soudruh hlasitě prohodil několik posměšných vtipů, byl odměněn souhlasným smíchem lidí stojících za námi. Jak jsem se tehdáž obdivoval mladému příteli a jak jsem mu záviděl! Je malý hoch jako já a již si troufá baviti dospělé cizí lidi, dovede je dokonce rozesmáti svým vtipem, kdežto já bych se ostýchal obrátiti na sebe pouhou jejich pozornost.

V hustě sražených zástupech dole na Křižovnickém náměstí bylo slyšeti šum, hovor, tu a tam výkřiky nebo smích. Pojednou se to množství začalo vlniti a mezi ním objevily se první řady účastníků průvodu, ve fracích, s cylindry na hlavách, v rukou držíce hořící pochodně, jichž zarudlá zář rozlévala se fantasticky temnem nad hlavami polozřetelných zástupů. V tom na jednom místě dole ozval se hlasnější křik a zavznělo i pronikavé pískání — nastal tam jakýsi zmatek a chumel — ale právě odvolal nás hlas zvonce s balkonu, nevím zda k večeři či k modlitbě. Později jsme se však dověděli, že české obecenstvo tu a tam protestovalo proti průvodu posměšným nebo hněvivým pokřikem a hvízdáním, ba že některým účastníkům té německé slavnosti i pochodně z rukou byly vytrženy a do řeky hozeny.

Musím říci, že jsem byl tehdáž poněkud na vahách, mám-li demonstraci tu schvalovati. Pokud čelila proti němectví, neměl jsem námitky — ale Schiller! Měli jsme doma německou sbírku básní Schillerových s krásnými obrázky, na jichž význam jsem se již jako dítě matky doptával; a ta mluvívala o německém básníkovi tak, že byl v mé představě obklopen vznešeným nimbem dříve, nežli jsem ještě řádky od něho četl. A také otec byl jeho ctitelem. V Litoměřicích pak na hlavní škole a v parvě velebili nám učitelé Schillera při každé příležitosti a poznal jsem již některé jeho básně v originále. O prázdninách pak před svým vstoupením do konviktu přečetl jsem již i některá jeho dramata a byl jsem jím nadšen. Myslel jsem si tedy, že i Čech bez rozpaku může oslavovati takového veleducha.

Ovšem, neměl jsem tehdáž ještě jasného tušení, jak soustavně germanisující směr používal i vznešeného umění jako všeho jiného ke svým nekalým účelům.

(Pokračování.)

———

Ze starověkého Manchestru.

Píše dr. J. V. Prášek.

Instinktivní takořka byla snaha nejstarších národů kulturních pronikati v ty strany, kde každodenně uléhá zlaté slunce, kdež podle názorův egyptských, foinických i řeckých z vln věčně klidného oceánu vynořovaly se ladné ostrovy blažených, říše Osiridova i Melkartova. Příroda sama podporovala snahu tuto, nebo na opáčné, východní straně zahradila známý obzor starých národů věčnosněžnou hradbou Emodských hor a oblastí jihozápadního monsunu, jehož síle nedovedlo ještě čeliti plavecké jejich umění, na západě pak, mezi rozeklaným pomořím kilickopamfýlským a parnou pouští libyjskou otevřela širokou a lákavou výpadní bránu, moře syrskolevantské, s proudy směrem jihozápadním a severozápadním zatékajícími a s velikolepým majákem, k přistání vybízejícím, jemuž podobají se obrysy kyprské pozorovateli s pobřeží syrských na západ hledícímu.

Úzké sice ale přeúrodné pobřeží, mezi západním úpatím cedronosného Libánu a mořem středozemským rozložené, jest klíčem k této bráně, klíčem k dalekému západu. Nebo jižní pomoří syrské, mysem Karmelem počínajíc, a severní břeh egyptský nemají přístavu přirozeného, který by chránil loď před živlem rozpoutaným; uměle a nákladem nesmírným upraven byl přístav alexandrijský, který však již ve středověku pískem byl zanesen a dnes pokryt jest namnoze nejelegantnější čtvrtí severoafrického emporia. Městům jihopalaestinským, Gaze, Askalonu, Asdodu místo přístavu bylo spokojovati se otevřenými rejdami, majumy zvanými, a přístav jaffský, jenž se světem spojuje svaté město Jerusalem, nechrání lodí před příbojem a nedovoluje ani za dnů našich kotviti větším loděm. Přístav v Haifě, jakkoli novější, hrubě neliší se od jaffského, a tak veškeren styk přední Asie se západem díti se mohl toliko z přístavů, které si příroda sama vyhloubila na západním úpatí libánském. Tam podnes zachovaly se přístavy původu nepamětného, Akkon, Saida, Bejrût, Tarabulus i j., mezi nimiž Bejrût vévodí. Avšak bylo potřeba nejdůkladnějších ochran novější techniky, aby přístavy tyto chráněny byly před neúnavným příbojem, gigantskou silou ze západu dorážejícím. Podání obyvatelstva pobřežního živě vzpomíná katastrof, které příbojem a nezbytnou v jeho průvodu smrští byly způsobeny, jimiž i někdejší povaha libánského pobřeží podstatně byla změněna. A co odolalo příboje zubu zžíravému, upadlo jednak v pospas zemětřesením, na březích syrských často a hrozně řádícím, jednak nenáhlému zanášení pískem, který hluboké zátoky pobřežní znenáhla zaplňoval. Příroda sama starala se však o ochranu, která byť by sice nezamezila mohutný náraz příboje a tiché pronikání písku, přece alespoň obojí po dlouhé doby zdržela a tak

zachovala periodu, potřebnou ku prostředkování vzdělanosti branou touto dále na západ. Chránilať libánské pobřeží po celé délce jeho řadou malých skalnatých ostrovů, které vytrvale vzdorovaly návalu vln vzbouřených a byly záštitou nejstarší plavbě pobřežní.

Kolik bylo těch ostrovů, pověděti již neumíme. S postupem lidské vzdělanosti a tudíž měrou, kterou vykonávaly úlohu svou kosmickou, mizely i tyto ostrovy v hlubinách moře, zkazky toliko zajímavé památkou zůstavujíce. Avšak lidstvo vždy pohlížeti bude s úctou ku skalnatým výspám, kteréž po celé tisíceletí byly jediným i nejznamenitějším prostředkovatelem světa a osou, zachycující paprsky probouzející se na všech úhlech vzdělanosti. Tři z nich pak zvláště hodny jsou světodějné vzpomínky. Jeden podnes nesoucí na hřbetě svém malé rybářské město Ruád i jménem i významem i zachovanými památkami hlásá slávu prastarého někdy foinického města Arada, druhé dva, zubem času sice ohlodané a k nepoznání změněné, jsou městištěm starověkého Manchestra i Hamburka zároveň, prvé foinické métropole Tyra, s jejímiž poměry a osudy, radostnými avšak i tragickými, dovoleno mně budiž seznámiti vlasteneckého čtenáře.

Na jižní straně ústí libánské bystřice, nyní Kasimíje zvané, jejíž však starověké jméno nedochováno, šíří se neveliká rovinka pobřežní, obklopená tu mořem tu svahy horskými, terrassovitě se nad sebou zdvihajícími, a i nyní, jakkoli po staletí již spravována jest nevšímavou vládou tureckou, skvoucí se plnou svěžestí subtropického bylinstva. Tu již střídají se lesíky palmové s cypřiši, piniemi, oranžemi, mandloní a révou vinnou a veškera nížina, bohatě jsouc ovlažena mocnými prameny, podobá se jediné louce, květnaté, pestrobarevné, jíž nepokrývá nikdy rubáš sněhový. A libánská patra černají se rozložitými hvozdy, plnými stromů staletých, výborně ku stavbě lodí spůsobilých. Jediné jen nedostává se dnes půvabnému kraji ozdoby, která ve starověku byla z hlavních příčin světového jeho jména: slavné lesy cedrové, které kdysi poskytovaly pobřežním obyvatelům nedostižné látky výzdobné a staviva po staletí ba tisíceletí vzdorujícího žžíravému zubu času, lesy ty téměř úplně zanikly a jen jako památkou na slavnou minulost chudičký uchovává se cedrový háj, 377 kmenů čítající, v okolí nynějšího Bžarre.*)

Mírné, vlažné podnebí ovívá rajský koutek tento. Jen když severozápadní vítr ohlásí se z končin zámořských, tu úzkostlivě spěchá loď do ochranného přístavu. Avšak stálé přibývání písku na pobřeží zanáší rychlým krokem malé zátoky k západu obrácené i činí je k přistání nespůsobilými; nad to neposkytují zátoky tyto dostatečného útulku před bouřlivými větry. Tu opět příroda sama podala náhradu. V nevelikě vzdálenosti od břehu — asi 1000 kroků neb 8 stadií, t. j. asi 1500 m. — vynořovaly se z moře na počátku historické paměti dva skalnaté ostrůvky; pevným čelem na západě odrážely dravý příboj, na východě pak, proti

*) Fr. Klement (Quido Mansvet) napočetl za své letošní návštěvy Libánu 388 kmenů a podotýká, že spatřil i na jiných místech tohoto pohoří, v okolí Hadetu a Tamzinu dosti četné zbytky bývalých velikých lesů cedrových. (Viz článek jeho „Země starých Feničanů“ v ranním feuilletonu „Nár. Listů“ ze dne 15. srpna t. r. Red.

nedalekému pobřeží, ukrývaly pohodlné přístavy, bezpečné před bouří a snadno i hajitelné. Úzký toliko a patrně i nehluboký průliv odděloval oba ostrovy, jichž menší položen byl na jihozápadní straně většího, tento pak maje v záhybech břehu svého oba přístavy, byl nejspůsobilejším místem pro vznik obchodního a plaveckého emporia, které by prostředkovalo spojení asijského východu s neznámým dotud západem. Vedle východní a k osazení se vybízející polohy obou ostrovů neméně byl důležitý druh mlžů murex trunculus, mlž nachodárný, jenž u velikém množství zdržoval se v moři kolem obou ostrovův i v průlivu výspy od pobřeží oddělujícím. Výroba vzácného nachu, jímž barvena vlněná roucha králův a kněží, mylně přisuzuje se vynalézavosti Foiníčanů. Ti jej toliko zdokonalili, vynalezen byl však původně v Babylonii; jména obou hlavních druhů nachu, temnorudého (argámân) a temnomodrého (tekhéleth) jsou zajisté původu babylonského (Gutschmid, Kleine Schriften II., 47).

Za dob chronologicky nevystihlých, vždy však před usazením se Foiníčanů na pobřeží středomorském, vznikla na břehu, opodál ústí řeky Kasimíje, osada původně asi lidem rybářským obývaná. Prostí rybáři založili bohu svému Melkartovi dvě úctyhodné svatyně, jednu na břehu, která ještě za dob Alexandrových za nejstarší svatyni Melkarta Hérakleа byla jmína (Just. XI., 10., 11., Curt. IV., 2., 4), druhou na menším jihozápadním ostrůvku či spíše na skále z moře trčící, která byla pokládána za oblíbené sídlo božstva a prostě Zor t. j. skála nazývána. Městiště svatyně pobřežní zmizelo beze stopy; zasloužilý bádatel o starožitnostech foinických Movers domníval se, že stávala kdysi pobřežní svatyně Melkartova na návrší, osaměle opodál břehu se zdvíhajícím a el Mašuk zvaném, kdež prý bůh Melkart společně byl uctíván s kanaanskofoinickou bohyní plavby Astartou (Die Phoenizier II., I., 241—242). Poloha pahorku tohoto jest skutečně význačna, ba jest pravým středem městiště, někdejší pobřežní osadě obvykle přikládaného. Z památného vřídla Ras el Ain, jehož ještě bude vzpomenuto, vedena byla naň voda vodovodem ve zbytcích dotud patrným; na úpatí pahorku posud spatřují se zbytky vodojemů velikých, z nichž stoky napájely se pro město veškero. Téměř samo výborně hodí se za městiště starověkého chrámu. Rozptýlené trosky antického zdiva, sarkofágy v zemi vykopané a skalní výklenky, pečlivě tesané, podpírají zajisté náhled, k němuž jinak dospěl Movers cestou ne obyčejnou. Ježto totiž Mašuk znamená „milovaný“, usuzoval Movers, že dnešní jméno jest ohlasem starověkého pojmu, Astarty Melkartem „milované“ a tudíž že jméno Mašuk památku uchovává na pradávný chrám obou božstev foinických.

Byl-li jmín Melkartův chrám v pobřežní osadě za nejstarší, požíval naproti tomu chrám ostrovský pověsti svatyně veleposvátné. Až do konce samostatnosti tyrské byl chrám tento pravým náboženským, politickým i kulturním středem Foiníčanů městem Tyrem repraesentovaných, pravou Olympií mořeplavného národa, a veliké slavnosti Melkartovy v něm konané shromažďovaly zástupce všech osad tyrských, z končin i nejvzdálenějších, na památné výspě této. O rozsahu ostrova Melkartova lze nemnoho určitého pověděti. Veliký nebyl. Když později oba ostrovy spolu spojeny a na východní straně ještě uměle rozšířeny, měřil veškeren

obvod města toliko 22 stadií, t. j. 4070 m., byl tudíž ostrov Melkartův pouhým bradlem, z moře trčícím. Vedle chrámu připomíná se na něm toliko dům velekněze Melkartova a předpokládati jest i obydlí druhých kněží, sluhův a snad i otroků chrámových. Také o podobě chrámu není lze pronésti úsudku. Staří spisovatelé popisu chrámu nezůstavili a z analogie jiných foinických chrámů pravé jeho podoby vyšetřovati se nezamlouvá; zachované zbytky obou foinických chrámův u Giganteje a Hagiar Kimu na maltském ostrově Gozzu, jakož i chrámy v Byblu a v kyprském Idalii, z antických vyobrazení známé, stavěny byly za jiných okolností a s úmyslem podstatně jiným, nehodí se tudíž k restituci chrámového obrazu naprosto ztraceného. Spisovatelé řečtí nazývali jej chrámem Olympského Dia, což patrně byl toliko pojem Melkarta jakožto boha nebes (= Baal Šamaim). S tímto významem božství ve chrámě uctívaného dlužno srovnati jedinou podrobnost stavební úpravy jeho, starými spisovateli poznamenanou. Hérodot totiž, zvědavostí ušlechtilou jsa puzen, plavil se z Egypta schválně do Tyra, kdež navštívil Melkartův chrám a u kněží doptával se po znamenitostech jeho. I praví o chrámu tom takto: „Plavil jsem se do Tyra ve Foiníkii, poněvadž jsem slýchal, že jest tam chrám Hérakleovi posvěcený. I viděl jsem tam chrám četnými dary skvostně ozdobený; v něm stály dva sloupy, jeden z ryzího zlata, druhý ze smaragdu, v noci jasně se třpytícího.“ (II., 44). Téhož zlatého sloupu dotýkaly se i neznámé jinak prameny tyrské, z nichž poučoval se o dějinách města hellénistický historik Menandros (u Josefa Flavia ve Spise proti Apionu I., 18). Sloup tento patrně nesl strop a z toho jest souditi, že byl chrám větších rozměrův a o jediné síni veliké, kteráž za svatyní boha byla jmína. Poněvadž věnován byl nejvyššímu pánu nebes, můžeme se domýšleti, že strop jeho barvou i ozdobou nebesům se podobal.

Úzký toliko průliv odděloval Melkartův ostrov od druhého většího ostrova, kterýž však za neodlučnou součást chrámového ostrova pokládán. Oba ostrovy již na prahu dob historických byly osadou spolu souvislou, která Zor nazývána. Větší ostrov zajisté pro výhodný svůj přístav, k severu obrácený, hluboký a řadou bradel chráněný, hodil se za sídlo obchodní obyvatelům osady pobřežní, jež odtud také Zorem zvána. A tak vzniklo památné dvojměstí, na pobřeží a na obou ostrovích rozložené, které původně nazýváno úhrnem „dvojím Zorem“, „dvojím Tyrem“, chceme-li již užívati tvaru zhellénisovaného a odtud i zobecnělého. Tak již jmenován Tyros (ve tvaru Sen-tsar) v biografii egyptského hodnostáře Amenemheba, současníka slavného krále Thutmesa III. z XVIII. dynastie (Wiedemann v Zeitsch. d. deutsch. morgenl. Gesell. XXXII., 127), tudíž mezi léty 1503—1449 př. Kr. Později nazýváno město pobřežní „starým Tyrem“, ἡ Παλαίτυρος — původní foinické pojmenování nedochovalo se, avšak vážné úvahy velí, abychom v městě Uzu neb Ušu, v egyptských a assyrských zprávách častěji připomínaném, i někdejší Palaityros i původní jeho foinické jméno Uzu neb Ušu shledávali; s tím shoduje se, že dle nejstarší pověsti polobůh Usoos za zakladatele města byl jmín —, což předpokládati dovoluje, že město pobřežní bylo původu staršího. O vzniku chrámu a města ostrovního zachovala se zajímavá zpráva, původem svým odnášející se k podání kněží Melkartových. Ti vypravovali totiž Héro-

dotovi (II., 44), že byly chrám i město — zde patrně město ostrovské, ježto město pobřežní za dob Hérodotových bylo již rumoviskem — založeny najednou, Tyros pak že již stojí 2300 let. Ježto Hérodot pobýval v Tyru kol r. 450 př. Kr., sluší klásti založení chrámu a města ostrovního kol r. 2750 př. Kr., města pobřežního do dob ještě starších.

Když Thutmesem III. r. 1481 př. Kr. Foinikie učiněna Egyptu poplatnou, byl již Tyros městem důležitým a poloha jeho nesla sama sebou, že město pobřežní zůstávalo převahou městem rolnickým, sadařským a průmyslovým, kdežto větší ostrov rychle vyvíjel se v nejpřednější obchodní emporium na břehu syrském. Nejnovější zkoumání zjistilo okolnost svrchovaně zajímavou, neboť shledal A. H. Sayce v přebohatém archivu amarnském, že již za dob králův egyptských Amenhotepa III. a IV. (ca. 1400 — ca. 1370 př. Kr.) Tyros kupčil s Iony, kteří sami do Tyra přicházeli. Zajisté byl tehdy již Tyros obchodním městem v dalekých končinách známým, když z daleké Ionie — jméno Jivânâ v klínovém prvopisu užívané značí zajisté ne toliko pozdější Ionii asijskou, nýbrž sídla Řeků-Ionů vůbec — již přicházeli kupci za obchodem do přístavu jeho. Obchodní význam Tyra vysvětluje se však jeho polohou výhodnou uprostřed krajin, oplývajících plodinami i tovary tehdy hledanými. Proti Eufratu dostávali Tyrští vzácné tovary babylonské, karavanami z vnitřní Asie otroky, z Kanaana balšám, ladanum, víno, obilí, z Egypta obilí a všeliké výrobky, sami pak již tou dobou oddávali se průmyslu měrou velikolepou, jednak výrobu v sousedských zemích zdokonalujíce, jednak i nová odvětví průmyslová vynalézajíce.

Ježto průmyslová činnost byla právě příčinou, že nabyl Tyros mezi městy starověkými místa nad jiné význačného, sluší se blíže přihlédnouti ku způsobu jeho výroby a tak i odůvodniti, proč volili jsme přirovnání Tyra s prvým továrním městem Evropy nynější. Foiníčané v Tyru byli zajisté lid v přečetných stránkách obdivuhodný a ne bez příčiny nazývali příslušníci latinského kmene na západě ještě za dob svých nejklassičtějších vše, co bylo lepé a umělecky provedeno, po výtce „tyrským“ nebo „sarranským“ (sarranus od Sarra, latinského původního názvu města Tyra). Nebylo živnosti umělé v širém kruhu zemí starověkých, která by nebyla do Tyra přinesena a tam zdokonalena a do světového obchodu uvedena. Barviti nachem z Babylona sice přineseno, avšak v Tyru přivedeno na výši ve starověku již nedostiženou; ještě za pozdních dob, kdy psal Strabon popis tehdejšího světa, bylo v Tyru tolik barvíren nachem, že zápach z nich vycházející činil cizinci pobyt v městě přímo nesnesitelným. Tyrské zboží nachové zlatem vyvažováno, odtud i vzácnost nachu, který po všechen starověk vyhrazen zůstával osobám nejvznešenějším; v Římě republikánském ku př. jediný „král obětní“ (rex sacrorum) nachovým rouchem odívati se směl, kdežto konsulům toliko togu nachem lemovati dovoleno. Avšak i tak byla poptávka po zboží nachovém veliká a proto plavci tyrští pečlivě vyhledávali příhodných zátok a průlivův i kromě vlastenského svého pobřeží, kde vyskytoval se murex trunculus ve množství větším. Na mnohých ostrovích i pobřežích řeckých a maloasijských, jakož i na Sicilii, Sardinii a j. podnes vyskytují se shluky mušlí mlže tohoto, které dosvědčují, že tam kdysi tyrští plavci přistávali,

vzácného mlže lovili, zabíjeli a z měkkých částí jeho zvláštním a ovšem i prvobytným chemickým spůsobem drahocennou červeň vylučovali. Původně asi spokojili se výsledkem lovu, s nímž vraceli se do rodného města; později na pobřežích mlžem bohatých jali se zakládati i osady, v nichž pak barvírny nové zařizovali.

Jiné předměty tyrské byly sklo a šperky zlaté. Ani ta, ani ona výroba nebyly v Tyru původními; výroba skla přinesena z Egypta, výroba šperků nepochybně z měst severosyrských, kdež od pradávna zkvétala i výroba všelikých pestrých látek, tehdy oblíbených. Co se skla týče, vyráběli sice Sidonští zboží více, tyrské však bylo jemnější a hledanější, ve mnohé příčině majíc stejný význam s benátskomuranským sklem ve středověku. Výroba šperků byla však velmi rozsáhlá, od Tyřanů pak seznali ji Řekové ostrovští a evropští, jichž výrobky, závislé jednak na spůsobu foinickém jednak i na motivech egyptských, v nejstarších již hrobích se vyskytují. Nutno tudíž představovati si Tyros za dob již prvotních jako sídlo živností hojných, vyvinutých i pokročilých, a s druhé strany jako středisko a prostředkovatele světového obchodu, jenž spojoval vzájemně nejzazší kouty známé tehdy země.

Vedle průmyslu a s tímto takořka srostlá byla vynalézavost tyrská, kteréž vděčíme za přemnohé nevyhnutelné téměř pomůcky pohodlnějšího života. Staří sice přikládali Tyrským i vynález skla a nachu, již však výše bylo prosloveno, že Tyrští tato dvě odvětví výrobná toliko zdokonalili (Perrot et Chipiez, L'historie de l'art dans l'antiquité III., 733). Také jim připisován vynález plavby a bájeno, že mýthický zakladatel města, polobůh Usoos, sám prvý plavil se vorem z Palaityra na ostrov větší (Filon Herennios, Sanchoniathon 18). Naproti tomu jsou bezpečným vynálezem tyrským lodi pro dalekou plavbu, obzvláště veliké lodi dopravné pro osoby, zboží, které se původně do Tharšiš t. j. do jižní Hispanie plavily, později však, nynějším anglickým steamerům jsouce podobny, křižovaly veškera moře se Středomořím souvislá, anobrž za dob králů judských, Salomona, Josafata a Uzzie i do končin na obou stranách perského zálivu rozložených, do biblického Ofira totiž všelikým bohactvím slynoucího, se vypravovaly. Jiný druh lodí, které rovněž v Tyru byly vynalezeny, jest pohárovitý gaulos, kupecká loď dvojího spůsobu, při níž staří zvláště vychvalovali pořádek, účelnost a skladnost každého koutku. Za pozdějších dob pokládán Hippos Tyrský za vynálezce gaulu (Plinius, Hist. Natur. VII., 57) a sice menšího druhu jeho (Movers, Die Phoenizier III. I., 161). Lodi tyrské a foinické vůbec vynikaly neobyčejnou rychlostí svou; tak urazil tyrský plavec cestu od mysu Blanka v severní Africe až ku průlivu gibraltarskému za 6 dnův a nocí, vůbec pak Tyrští byli prví, kteří spravujíce se hvězdou severkou, odvažovali se jednak plavby širým mořem, proti obvyklé tehdy plavbě pobřežní, jednak i za noci ve plavbě pokračovali. V oboru hospodářském přisvojovali staří Tyrským vynález pšenice, t. j. tvrdili o Tyrských, že sami prví jali se pšenici pěstovati (Achilles Tatios, II., 2). Zpráva tato není nepravdě podobna, poněvadž přes veškeré záslužné bádání Hehnovo není ještě lze dopodrobna určiti, od které doby ušlechtilá obilina tato, z vnitřní Asie přinesená, v středozemských končinách byla pěstována.

Také válečnictví, útočné i obranné, bylo zdokonaleno vynalézavostí tyrskou. Byliť především mistry ve stavbách opevňovacích; níže bude vzpomenuto tyrských hradeb a obrovských rozměrů jejich, které dovedly po celý téměř rok vzdorovati i samu synu Olympiadinu. Také v jiných končinách, které z Tyra byly kolonisovány, na sicilském Eryku, v Karthagině, v Utice, v marockém Lixu i j. zachovaly se zbytky hradeb a přístavních opevnění, ještě podnes i v ssutinách svých obdiv znatelů vzbuzující. Též ve stavbách přístavů, lodních stanovišť a arsenálů pořídili Tyrští díla v pravdě mistrovská. Starověká artillerie, jíž užívalo se k dobývání pevných měst, vznikla rovněž v Tyru. Již za dob dávných vymyslil prý Tyřan Pefasmenos berana obléhacího, jehož dle pověsti poprvé užívali Tyrští, města Gadů v Hispanii (nynějšího Cadiza) kol r. 1100 př. Kr. dobývajíce (Vitruvius X., 13). Také ballista a obléhací prak, jimiž veliké kameny vrhány do města obléhaného, Tyrským připisovány (Plinius, Hist. Natur. VII., 57). Kvetoucí vinařství italské, africké a španělské vzniklo rovněž zásluhou Tyrských, kteří z palaestinské vlasti své ušlechtilé druhy révy do zemí osazených přenášeli.

Již poloha města toho vyhledávala, že byl obchod tyrský převahou námořský, do Malé Asie, Egypta, do Řecka a Italie, na ostrovy středomorské, do Gallie, kdež při ústí rhodanském kupovali od dovozníků britanský cín a baltský jantar (Diod. V., 23), do území menší Syrty, při níž končila karavanní cesta vnitroafrická, do západní Afriky, Hispanie a na druhé straně do Arabie a východní Afriky, ba snad i do Přední Indie. Při tak velikém rozsahu plaveb a při dlouhých dobách, potřebných ku plavbám vzdáleným, možno právě tvrditi, že největší část obyvatelstva tyrského meškala ustavičně kromě domova. V Tyru zůstávaly toliko dvě vrstvy obyvatelstva svobodného, vznešení urozenci a spolu velkoobchodníci i podnikatelé dalekých plaveb, pak řemeslníci, v dílnách svých pracující až do únavy; vedle těchto tvořili velikou massu obyvatelstva přečetní otroci, ze všech známých končin zemských skupovaní a svážení. Jádro obyvatelstva, obchodníci a plavci, opouštěli Tyros již v útlém věku; někteří vraceli se ve stáří do rodné kolébky, veliká však část trvale nabyla domova v končinách cizokrajných. Menší měrou provozován obchod suchozemský, jehož prostředkovateli byli kmenové cizí, zejména severoisraelští. Hlavní obchodní cesty vedly z Tyra skrze Mesopotamii do Armenie a Irána a podél Eufratu do Babylonie.

Odtud vysvětluje se význam Tyra v pamětech různých národů starověkých. Neznámý dle jména egyptský důstojník, současník Ramsa II., kterýž zůstavil nám nejstarší cestopis, psaný i podrobně i vtipně, ba místy i burleskně, dotýká se cestou po Syrii i města Tyra. „Mluví se," praví starožitný Egypťan (dle překladu Brugschova, Gesch. Aeg. nach den Denkm. 556), „o jiném městě v moři, Zor morský jest jeho jméno. Na člunech přiváží se jemu voda pitná. Rybami nad písek jest bohatší." Z prostého tohoto popisu vidí se, že již tehdáž, kolem r. 1300 př. Kr. ostrovský Tyros byl pokládán za přední část města, za *ἄστυ*. Odtud i podoba, jež Tyru v názorech různých národů přikládána. Dle nejstarší báje, jejíž odlesk zachoval se na tyrských mincích z doby císařské, plovaly oba ostrovy původně v moři, pozdější řecký básník Chariton

přirovnával Tyros k lodi, opodál břehu z moře se vynořující, nejskvěleji však líčí Tyros svědek posledních dnů jeho slávy, veliký karatel a spolu i těšitel zajatců̊v israelských v Babylonii, prorok Ezechiel. Káraje kluzké mravy, jimiž Tyrští od sousedů se lišili, horlí veliký prorok: „Synu člověka, počni nad Tyrem nářek, a rci Tyru, kterýž bydlí při vchodu morském, kupectvu národů k ostrovům mnohým. Toto praví Adonai: O Tyre, ty jsi řekl: „„Dokonalé krásy já jsem a v srdci moře položený."" Krajané tvoji, kteří tě vystavěli, doplnili krásu tvou. Z jedlí Senirských vzdělali tobě obložení veškero. Cedry z Libánu vzali, aby udělali tobě stěžeň, duby z Bášan tesali k veslům tvým: a lavičky tvé veslařské zhotovili tobě ze slonové kosti se zimostrázem z ostrovů Chittím. Byssus s vyšíváním z Egypta utkán jesti tobě na plachtu, aby byla tobě vlajkou, modravý a rudý nach z ostrovův Eliša jsou přikrytím tvým. Obyvatelé sidonští a aradští byli veslaři tvými, tvoji znatelé věcí, o Tyre, byli jsou lodními správci tvými." (Ezech. 27, 1—8).

Takto průběhem několika století stal se Tyros obdivovanou královnou moří, veletrhem světa a dílnou, ze kteréž nejhledanější vycházely tovary. Za úpadku panství egyptského Tyrští posili takořka břehy všech ostrovův a zemí středomořských nesčíslnými osadami, více anebo méně politicky závislými, a než dokončeno XII. stol. př. Kr., zkvétaly již osady tyrské na malé výspě proti ústí Quadalquiviru, na březích marockých i severoafrických. Nesmírné boha tví soustřeďovalo se v mateřském městě, jemuž spolu přibývalo i obyvatelstva a za krátko stalo se ostrovské město útočištěm všem těm, kteří ve zdech jeho hledali buď živobytí buď pohodlného užívání pokladů nabytých. (Dokončení.)

Železná brána.

Okolí Železné brány.

Podává dr. Václav Hovorka.

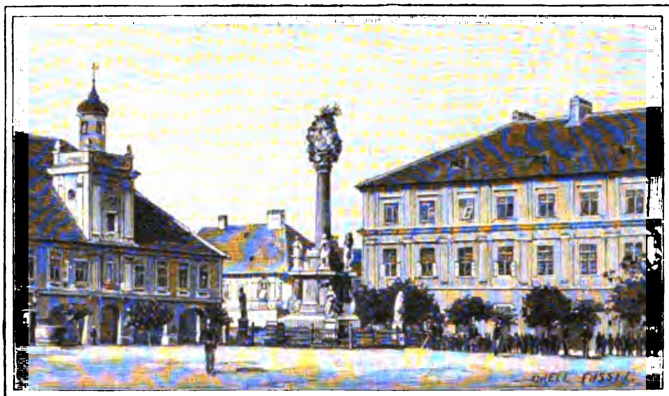

brázky z okolí Železné brány budí i po letech ještě vzpomínky dojmu mohutného u každého, kdo tam jednou pobyl. Krajina tato, ležící na dolním Dunaji na blízku hranic uhersko-srbsko-rumunských, protkaná velkolepými horami, výběžky alp transsilvánských, jimiž majestátný Dunaj se prorval z rovin uherských (někdy moře vnitrozemního) do rovin rumunských, jest nejen plna krás přírodních, ale i zajímava nynější svou pestrou mosaikou národností a pozoruhodna z dob slávy svých dějin do našich časů zachovanými pomníky staré kultury římské. Když Řím byl na vrcholu své moci, spadala krajina tato pod jeho panství, legie římské hlomozily v průsmyku Kazanském po cestě císařem Trajanem na pravé straně, v tehdejší Moesii, sdělané a táhly mostem téhož budovatele přes Dunaj s pravého břehu na levý do staré své Dacie. Později po toku Dunaje valívaly se hordy barbarských národů do západní Evropy a neblahou působnost jedné z těch hord, hordy uralsko-čudské, pociťuje Slovanstvo do dneška ve všech kostech.

Krajina tato za červánků dějin slovanských národů obývána byla Severany (odtud „Severánský komitat“, „Turn-Severin), větví to slovanského národa starobulharského. Po těchto Severanech zůstaly zeměpisné názvy slovanské do nynějška, ač krajina nyní Rumuny osídlena jest. Jazyk lidu rumunského vykazuje také nápadné množství lexikálních prvků vzatých z jazyka slovanských těchto prvobydlitelů. Dlouhé doby trval zajisté styk Rumunů s těmito Slovany. Jak slovanské obyvatelstvo zde

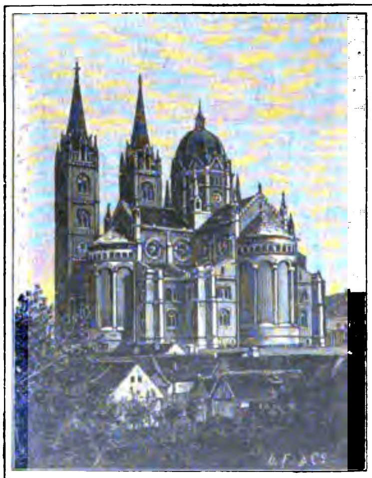
zaniklo, kdy Rumuni v této krajině se vyskytli, jsou dosud temné záhady dějinné, ač četnými badateli opět a opět řešívány byly.

Za východiště pouti své volíme železniční a paroplavební stanici Baziaš. K ní dostaneme se z Pešti buď železnou dráhou přes Temešvár nebo

„Parádní náměstí“ v Osěku.

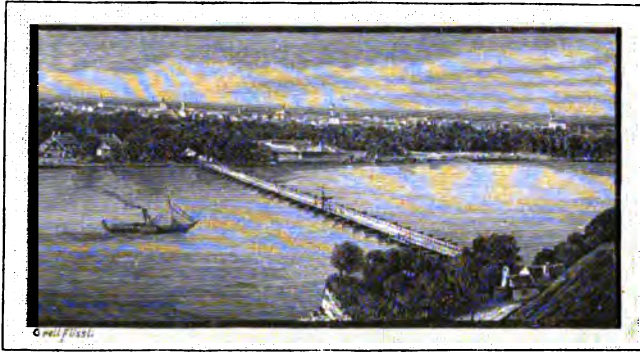
parníkem po Dunaji, při čemž bychom mohli učiniti některé zastávky a navštívit na př. hlavní město Slavonie Osěk na Drávě, as 2 míle od jejího ústí do Dunaje vzdálený, vylétnout si až do Ďakova, sídla šlechetného biskupa Strossmayera, který toto jinak skrovné městečko ozdobil obdivuhodným skvostem stavitelství, katedrálou v pravdě velkolepou, prohlédnout si dále Nový Sad, s protějším Petrovaradínem, Karlovce a malebná údolí blízké Frušky Gory s pravoslavnými kláštery atd.

Sídelní chrám v Ďakovu.

U Baziáše okolí Dunaje mění svou tvářnost a břehy jeho počínají se obklopovat horami. Narážejí zde vody veleřeky na prvou hráz, na mírnou pahorkatinu na srbském břehu, ale na dosti vysoké a strmé hory, Lokva zvané, na straně banátské. Vrcholy hor těchto mají listnatý, ponejvíce bukový les, avšak úbočí spadající k Dunaji jsou holá buď pro svou strmost aneb hospodařením kozích stád, která se tu pasou. Celý obraz dýše životem pastýřským v divoké krajině, nad níž přečasto mohutní orli veslují vzduchem. Brzy pohoří Lokva ustupuje dále od řeky a úbočí jeho táhlé spadá v nešírokou rovinu na levém břehu tvoříc takto prostor pro osady srbské a rumunské, v jichž pozadí za poli zelenají se

rozkošné vinohrady, nyní ovšem révokazem spustošené. U Moldovy (25kilometrů níže) Dunaj se rozlévá jako v širé jezero, objímá dvěma rameny Moldovský ostrov a ocituje se před druhou mnohem mohutnější

Nový Sad.

hrází, holými skalami obrovskými u hradu Golubce na srbské a pod vsí Coronini na banátské straně. Skály tyto jsou vraty, jimiž Dunaj vtéká mezi hory na obou březích brzy úže, brzy volněji jej skličující, kteréž mu na další pouti zůstávají věrny až do rovin rumunských.

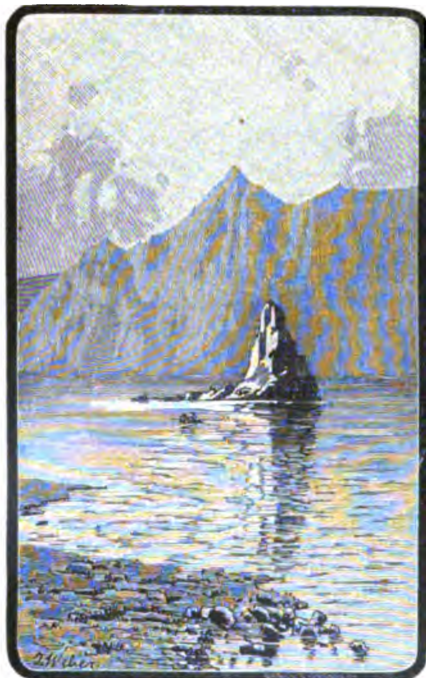

Karlovci.

Ze strmých břehů skalnatých rozpínají se výběžky různých tvarů a různé geologické jakosti, na příč přes kamenité řečiště a tvoří prahy či slapy, mezi nimiž osamělá skaliska na četných místech vyčnívají ze dna říčního. Takových útvarů slapovitých jest dvé hlavních; jeden mezi vsí Dobrou a Milanovcem, druhý mezi ostrovem Adakale a Kladovem,

a tento druhý zove se **Železnou branou**. Všechna tato úskalí jsou plavbě velikou překážkou a dala podnět k úpravám, kteréž se nyní provádějí.

Prvým útesem skalním na dně Dunajském je **Babakaj** pod obcí Coronini, viditelný vždy, při malé jako veliké vodě. Jest to skalisko blíže břehu banátského, z jedné strany jako stupňovitě osekané, s tupým, homolovitým vrcholem. Jméno jeho neznámého smyslu mylně vykládáno vedlo k bájce, již Srbi o Babakaji vypravují: Byl prý jeden muž a ten měl zlou ženu a vybídl ji k projížďce po Dunaji. Přistál s loďkou u skály Babakaje, složil ženu, odrazil s loďkou, zanechav ženu na pusté skále a pluje odtud volal: Baba kaj! (t. j. babo (ženo) čiň pokání!)

Skála Babakaj.

U Moldovy před vstupem Dunaje do skal u Golubce vzniká rozkošná malá rovina, neboť hory tu nejvíce se vzdalují a svahy mají porostlé vinicemi. Podobně jest i na straně srbské. Do této roviny spadá též srbské město Gradiště na vtoku řeky Peka do Dunaje, tam kde někdy v úhlu mezi Pekem a Dunajem byl starý římský tábor. O tom do dnes peníze římské měděné a stříbrné, v prsti přehojně nalezané, vydávají svědectví. Srbský břeh níže pod Gradištěm zvedá se v mírných pahorkatinách, z nichž pás pod Vincemi, naproti ostrovu Moldovskému ležícími, jest na veliké prostoře zanesen jemným, v slunci nad míru třpytným pískem, ovšem že jenom lacinou slídou, a při větru východním, Košava zvaném, jenž na jaře a na podzim vytrvale a mocně tu duje, ocituje se celý ten pás písečný jako v dýmu, způsobeném poletujícím pískem. Dunaj chová u ostrova mnoho písku vypraného a usazeného, který tiše leží, dokud vítr Košava nezačne jej bičovat, pak ale se zvedá v oblacích a zalétá směrem větru na daleké míle, pokrývaje úrodnou prsť mocným jalovým příkrovem, na kterém spoře jen modrá kvítka slaměnek rostou. Hlučná činnost mocných živlů vody a větrů vede tu dosti záhladný boj a chystá nenáhlý převrat, který ovšem u porovnání s dávnými změnami, kdy tu ještě středozemní moře působilo svým příbojem a sopečné síly převracely horské vrstvy, zdá se býti velmi krotkým. Pod pískovým pásem zvedá se nevysoký „Žutý breg,“ jehož klikaté vrstvy k Dunaji jsou odkryty a ukazují mohutná ložiska ústřic a v písečnohlinitých slujích hojnost zkamenělin Fauny bývalého moře Pannoského.

Za „Žutým bregem“ v malé kotlině leží městečko srbské Golubac, zeleným věncem vinic po pahorcích v pozadí obtočené. Zde jest bohaté naleziště pěkných rytých kamenů z prstenů Římských. Město k Dunaji má zbudované, ovšem trochu oprchalé nábřeží, v jehož materiálu semo tamo lze postřehnouti dlaždicové cihly s číslem římských legií, které dle toho dlouho a nerušeně zde sídlily a vykonávaly práce vysoké kultury.

Za městem Golubcem zvedá se již vysoký vrch Babina stěna, nahoře zalesněný a spadá příkře k Dunaji jakožto holá skála, širokými vodorovnými vrstvami rozbrázděná; mezi brázdami vypryskují úzké zelenavé pruhy, jako slitého kamene, svědka to vulkanické činnosti. S druhé,

Strážní domek na Dunaji.

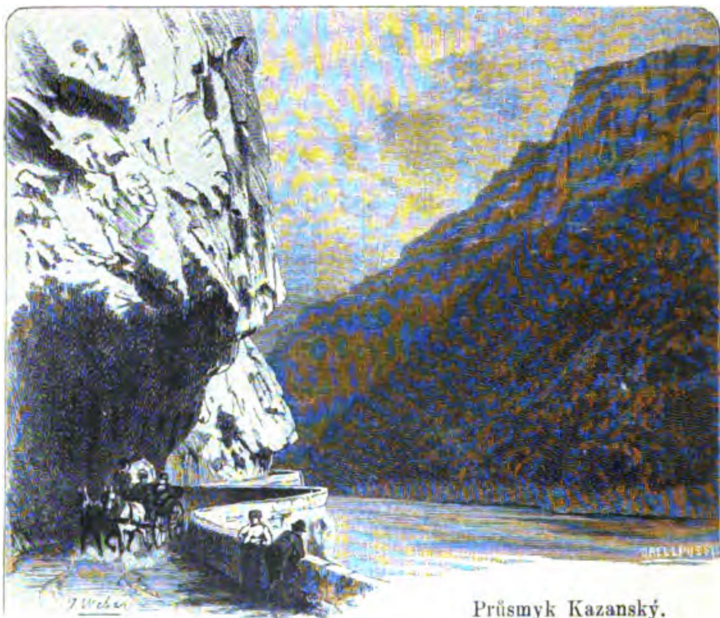
banátské strany v kruhu za vesničkou Coronini vysoké pohoří Varád přistupuje též těsně k proudům Dunajským, tak že se zdá, jako by tok řeky zde byl uzavřen.

Pod Babinou stěnou v těsném ústupku na pobřežní homoli stojí mohutné rozvaliny hradu Golubce, středověké stavby na troskách římského kastelu a dle nápisu s přístavbami tureckými, mezi nimiž zajímavy jsou polozbořené turecké lázně s ozdobnými klenbami z cihel, v každé kobce jinými, upomínajícími na stavitelské umění arabské.

Naproti hradu Golubci, na straně banátské, byl hrad Vladislavův (Laszlovár) nyní již málo znatelný; mezi oběma hrady Dunaj před vstupem do těsných hor byl prý ohromným řetězem zatažen. Řetěz ten nalezá prý se v arsenále Vídeňském.

Cestovatel český nechť ještě zastaví kroky v krajině této a poohledne se po vesnicích Čechy zde založených. Jest jich celá řada a táhnou se po straně banátské v horách až po samu Ršavu. Češi přišli sem do Hranice Vojenské asi před 60 lety a ač jim místa na blízku Dunaje nabízena byla, zvolili si sedliska v nepřístupných, zalesněných horách, jež museli pracně kolonisovati. Prvá z nich leží na planině nedaleko Dunaje nad vesnicí Coronini ve výši 208 m., s dalekým rozhledem do

Srbska. Sluje Svatá Helena, má kapličku sv. Václava, školu katolickou a protestantskou. Obyvatelé její protestantští pocházejí z okolí Libice u Poděbrad, odkudž je zajisté nevypudil blahobyt, nýbrž spíše tíseň dob patrimoniálních. Severovýchodně v horách leží větší vesnice česká Gerník, též Weizenried zvaná, snad proto, aby se banátským Čechům nezastesklo po germanisaci ve staré vlasti. Gerník má katolickou faru a školu, obyvatele z kraje Pražského a Plzeňského, kterýžto různý původ i v Banátě různí vesnici na část Pražskou a Plzeňskou. Dále týmž směrem ve větší výši (421 m.) leží česká ves Ravenska, na jihovýchod ještě

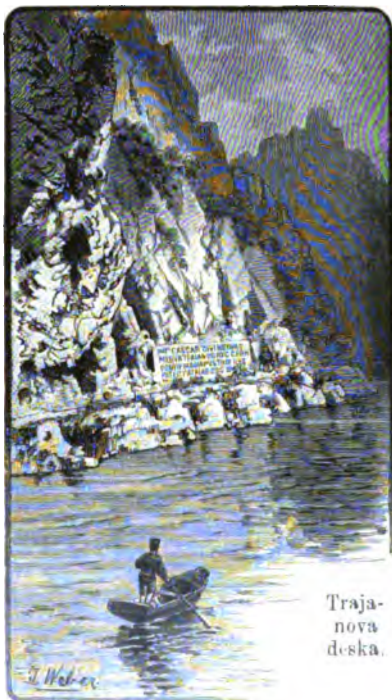

Průsmyk Kazanský.

výše (479 m.) Biger (Schnellersruh) a ještě dále již blíže ke Ršavě Eibenthal. Počet jich doplňují dvě vsi české před Baziášem blíže Jusenova, Ablian a Krušica jménem, jež v rovině leží. Patrno, že je zde mohutná kolonie česká, která dosud žije dosti svérázným životem českým. Ženy a děti znalé jsou jenom jazyka českého, muži se již přiučili příbuzné srbštině a i cizí rumunštině. Zvyky staré zachovávají zdejší Čechové dosud neporušené, což o svatbách nejvíce vyniká, ač v tanci ani Srbským kolem neopovrhují. Domky mají zděné, čisté, kuchyň zvláště o svátcích jeví přepych u porovnání s prostičkou patriarchální kuchyní srbskou a rumunskou, Pole, ač lopotné práce vyžadující, mají dobře vzdělaná. Vzpomínky starších lidí táhnou se do dob patrimonialních, za kterých z domova vytrženi byli; dorost vyvinuje se již samorostle. Národopis český by mohl z této vzdálené studnice v mnohých vzhledech vyvážiti cenné příspěvky.

Od Golubce prorývá se Dunaj horami, jež na srbské straně stále

těsně jeho pravého břehu se drží, na banátské straně však místy poněkud ještě ustupují. Od Coronini vybíhá po levém břehu dunajském silnice Szechényi-ho, která místy do skal vtesána pod převislými klenbami horskými, jakožto věrná spolupoutnice Dunaj až do Ršavy doprovází. Hory pod Coronini jsou dosti holé, oživené stády koz, jež na skalných bocích s chudými travinami a nízkými řídkými keři divně hospodaří, dále od osad jsou skalnaté hory, porostlé hustšími keři svid, dřínek, lísek, škump a rují, kteréž poslední svým peřitým květem na podzim a keře šeříkové z jara zvláštní ráz celé krajině vtiskují. Kde svahy nejsou příliš příkré, objevuje se krásný listnatý les s dubem, bukem, klenem, javorem, pajasanem, habrem a vlašským ořechem. Kmeny buků a jiných dřev často oplétá barvínek plotní, jehož mocné týče pnou se až k vrcholům vysokých kmenů a odtud stelou své svislé větve na způsob guirland kolem nich. Na horách jsou četné planiny s poli, tu a tam s horskými lučinami a pastvinami a hlavně ovčím salašnictvím. Zvláště v letě v horách je stálý ruch, kdežto ve vsích na mnoze v letě život poutuchá, neboť lid hlavně rumunský, celou duší lne k salaším svým v krásných horách a ves dole na týdny a měsíce opouští.

Trajanova deska.

Nedaleko pod Coronini v dosti strmé skále jest prostorná jeskyně Golubačská, která jest ponorem vod ve větší výši na povrchu tekoucích, neboť po jejím dně běží potok dle ročních počasí na vodu brzy chudší, brzy bohatější. Před jeskyní tvoří se z kamenu krápníkového, jako obyčejně v horách vápencových, výstupek v podobě náspu, přes kterýž voda teprve dolů as s výše dvou pater k silnici spadá. Soudilo se, že v jeskyni této se líhne pověstná moucha golubačská, jež v myriadách koně a dobytek přepadá, krev dobytčat ssaje a takto krajině pravou metlou jest, avšak domněnka ta byla mylná, neboť se našlo, že zárodky těch komárů nalezají se všude v mělkých bahnitých vodách, jichž tu je hojnost a při nich (druhá trýzeň krajiny) časté zimnice. Podél silnice Szechényi-ho, vždy na důležitých bodech, stojí roztroušeny strážní domky, malé to kasárničky pro kordony vojska Hranice Vojenské, nyní již zrušené. Hranice nezanechala mimo silné stopy germanisační žádných kulturních památek a lid hraničárský všech národností hlavně ve svých notabilitách hrubě je porušen; po cnostech vojenských ve způsobu Černohorském není potuchy. Nedaleko pod jeskyní trčí opět z vod Dunajských úskalí žulové Stenka.

V okolí Ljubkovy a Berzasky na levém břehu jsou hory svahů poněkud táhlejších a u prvé tolik je rovinatého prostoru na potocích Kamenici a Oravici, že pole osetá bujnou kukuřicí, tou palmou uherskou,

Ršava.

zaměňují skalnaté stěny a listnaté lesy. Okolo Berzasky vinou se vinice, nyní též spustošené, ve věnci — ovšem holou strmou skálou na řece Berzasce prorvaném — až nad Drenkovu. Tato jest tím znamenitá, že nad ní jsou uhelné doly Kozla a Syrinja a pak že Drenkova je paroplavební stanicí, odkud jen malé lodi při mělké vodě pro úskalí v Dunaji za každým krokem se vyskytající plouti mohou. Na protější straně řeky leží k horám přilepená srbská ves Dobra.

Adakale.

Mezi Dobrou a Milanovcem nalezá se slap horní se skalami Žljebure, Dojke, Byvoli, Izlaz, Tachtalia, Greben, Vráň, které oplouti umějí jen lodivodové místní. Tu skoro v středu oblouku, který Dunaj tvoří méně směr jihovýchodní v severovýchodní, leží na banátské straně ves Svinic as obyvateli Srbskými, kteří jako Češi v blízkém zde sousedství prostřed živlu rumunského hájí houževnatě svůj srbský typ.

Pod Svinicí nepřetržitě na obou březích kupí se obromné hory místy jen úzkými propastmi prorývané, dílem holé s osamělou klečí tisovou v nesmírné výšce na skále, dílem i lesnaté, kol velikánské vody. Dunaj totiž podobá se tu velikému horskému jezeru, jež zdánlivě nemá žádného odtoku a jehož voda, černající se bezměrnou hlubinou a stíny na úpatí strmých skal, nad nimiž jen úzký pruh oblohy kmitá, zdá se tiše v březích odpočívati. Každým krokem pak obraz se mění; neb skály

a hory stále jiných tvarů a v jiném seskupení vsouvají se jako nové kulisy před udiveného diváka. Tak najednou octnou se na sceně tři ponuré, strážní věže, zvané Trikule, jež v 16. století Petrovič ban Karansebešský a Lugošský, dal vystavět. Hnědé ty věže u porovnání se stěnami hor v jich pozadí zdají se býti pravými holubníky. Dunaj valí se dále přes úskalí Juc a Kanlika pod vesnicí Plaviševicí až k Ogradině, kde probíjí se takovým skalnatým průsmykem, zvaným Kazan, jakých na světě snad je málo. S jedné i s druhé strany vody zvedají se do nebe skály, které místy nejen že přímo strmí nad vodou, ale ještě se nad ni nadklánějí svými vrcholy. Dunaj se tu súžuje s 2000 m. u Grebena na 240 m. a prohlubuje až k 120 m. hloubi. Římané měli i průsmykem Kazanským svou cestu po suchu. Do dneška jsou patrny díry ve skále, v kterých trčely trámy podmostné a nesly most, jehož jedna strana se opírala o sloupy ve vodě a druhá připjata byla ke skále na břehu.

Na jedné střechovité skále pobřežní na straně srbské spatřuje se nápis, jenž má vztah k této římské cestě a nazývá se „Trajanova deska.“ Místo voleno ve skále příhodné a vytesáno vše mistrovsky. Nápis zní:

JMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. NERVA. TRAIANUS AUG. GERM. PONTIF. MAXIMUS TRIB. POT. IIII.

PATER PATRIAE COS IIII MONTIBUS EXCISIS AN CONIBUS SUBLATIS VIA F . . .

Korunní kaple u Ršavy.

(po česku:) Imperator Caesar, Božského Nervy syn, Nerva Trajan vznešený, vítěz germánský, kněz nejvyšší, zástupce národa po čtyřikráte, otec vlasti, konsul po čtvrté, prosekav hory podloživ sloupy . . . zbudoval tuto cestu, bylo asi na konci)

Za Kazanským průsmykem, obstoupena horami s mírnými svahy, při rovině na ústí řeky Černé leží v rozkošném pruhu pobřežním Ršava. Tajil-li se dech cestovateli procházejícímu průsmykem Kazanským, dme se mu za to hruď v tomto volném prostoře s dalekým rozhledem po horách a Dunaji. Město Ršava má dosti úpravné nábřeží, na němž stojí dlouhá řada zcela moderně vystavených domů obchodních, hotelů a jiných,

pod nábřežím Dunaj jen se hemží loděmi zde přistavujícími. Na protější straně leží Tekije s rozvalinami hradu někdy velepevného, jejž Turci do r. 1867 drželi a pak vyzdvihnuvše z něho posádku sami pobořili.

Nedaleko pod Ršavou jest ostrov Adakale, Rakušany opevněný a držený od r. 1717 — 1739, kdy před Turky kapituloval, 1790 zase Rakušany dobyt, ale Svištovským mírem Turecku vrácen byl. Roku 1804 vojvoda srbský Milenko, umluviv se s Ibrahim-Agou, velitelem Adakalským, obklíčil tu ony čtyři usurpatory moci turecké, Dachie zvané: Kučuk Aliu, Foiště, Aganliu a Musu-Jusufa i pobil je. Fočitě našli ještě živého, když vnikli do jizby a dotloukli ho zde a všem čtyřem hlavy odsekli. Hlavy jejich dali cikánovi, aby je opral od krve a on — nešťastník — Aganlijinu pustil do Dunaje. Turci mu za to dali 500 ran na chodidla. Zbylé tři hlavy Milenko odnesl na Vračar do ležení srbského. Krutý tu stihl násilníky tyto turecké trest, ale zasloužený, neboť soužili Srby přeukrutně a hotovili se jim vůdce pochytat a pobit.

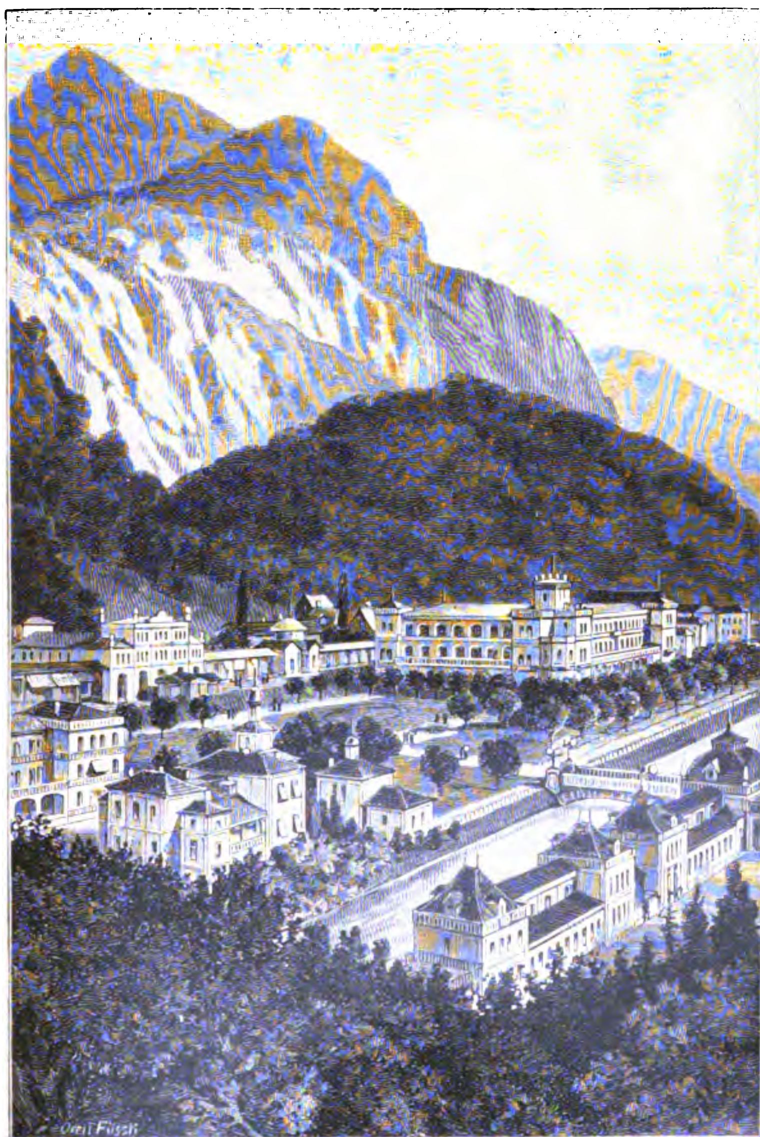

Roklina řeky Černé.

Nyní opět od r. 1878 Rakušany obsazený ostrov má turecké obyvatelstvo po chalupách silně zaplotěných, vnitř o malých prostorách velmi čistých, s haremy pro chudobu chatrně obsazenými, s květnými a ovocnými zahradami, v nichž hlavně hrozny nápadné velikosti na starém staletém, po vysokých trelažích vedeném révoví se pěstují. Život soustřeďuje se v ulici na bazáru, kde jsou kavárny, dřevěné krámky s tabákem, pěkným měděným a cínovým nádobím a jinak s orientálskými tretkami. V pevnosti samé je chudobná džamie, ve valech hřbitov turecké elity, v kasematech vidět ohyzdné chudé Turky. Nečistota uliční kontrastuje nápadně s čistotou domků.

Na cestě ze Ršavy k Adakale pod kopcem Allionem v rovině jest zbudována kaple na místě, kde po porážce u Világoše v r. 1849 prchající Kossuth korunovační klenoty uherské v zemi ukryl.

Mezi ostrovem Adakale a Kladovem táhne se skalnatý práh přes koryto Dunajské, druhý to hlavní slap, jenž se Železnou branou zove. S třeskem přelévají se zpěněné vody Dunaje přes tento práh. Loděm je prostup možný toliko při veliké vodě úzkým průtokem mezi úskalími. Při mělké

Herkulovy lázně.

vodě tolik výstupků skalnatých vyčnívá z vody, že smělý chodec může se přes řeku dostat suchou nohou z jedné strany na druhou.

Proti železné bráně na srbské straně nalezá se ves Syp. Jméno to má po obrovském násypu římském, jehož trosky zarostly lesem. Římané aby se vyhnuli slapu, zbudovali vysoký násyp podél Dunaje a hnali vodu Dunajskou průplavem mezi horou a tímto násypem, kudy lodi bez nebezpečí plouti mohly.

Půl hodiny od Kladova pod vsí Kostolem stál mohutný most Trajanův. Pilíře pozemní i nyní jsou znatelny na srbské i na valašské straně. Asi 20 kilometrů severně od Ršavy v hlubokém úzkém údolí na řece Černé rozkládají se Lázně Herkulovy, s teplými prameny sírnými. Ačkoli jsme dosud v krajině nalézali mnoho zajímavostí a krás přírodních, lze přece říci, že lázně vrcholí nade vším, spojujíce s krásným, majestátným okolím přívětivou půvabnost lázeňskou. A zvláště kontrast krajiny před vchodem do lázní s holými, s práhlými vrcholky kolem chudobných osad, a lázní samých překvapuje nadmíru mile. Pojednou nás vítají svěže zelené koberce luční, husté listnaté lesy, i strmé skály na vrcholu lesem porostlé, úpravné a i nádherné budovy lázeňské, v imposantním seskupení, část jich na prostoře do skal vytesaném zbudována a jako křištál čistou řekou oddělena. Okolí je čarovné zvláště podél řeky Černé na blízku můstku, kde řeka malý vodopád tvoří a krásné listnatým lesem porostlé hory po obou stranách údolí do obromné výše se pnou. Za lázeňskou budovou zvedá se obrovská hora Domoklet, s jejíhož vrcholu překrásná vyhlídka do Rumunska a Uher se otevírá.

Rumun a Rumunky.

Ráz krajiny se doplňuje svérázným l i d e m r u m u n s k ý m, který zde souvisle sídlí. Uniformující kultura nedotkla se jeho kroje starého, proto hlavně v neděli vsi a městečka vypadají jako maková pole. Zvláště kroj ženský sluší dobře k lepým lícím Rumunek a dodává jim při vší barvitosti jakési slavnostní vážnosti, upomínající na ženy fóra římského. Rumuni jsou lid bystrý, k obyčejům a jazyku svému zrovna přikovaný, takže žádné úsilí nedovede jich odnárodnit.

Vetřelkyně.

Napsal Maurice Maeterlinck.

Osoby:

Děd. (Slepec.)
Otec.
Strýc.
Tři dívky.
Milosrdná sestra.
Služka.

Děj. v naší době.

Šerá síň v starém hradu. V pravo i v levo dvéře; v rohu zastrčená dvířka. V pozadí malovaná okna, v nichž převládá zeleň; skleněné dvéře. V koutě velké flamské hodiny. — Rozžatá lampa.

Tři dívky. Sem pojďte, dědečku, posaďte se pod lampu.

Děd. Zdá se mi, že zde není příliš jasno.

Otec. Půjdem na taras, či zůstaneme zde?

Strýc. Nebylo by lépe zůstati zde? Pršelo po celý týden a noci jsou vlhké.

Nejstarší dívka. Však svítí hvězdy.

Strýc. Ó což o hvězdy!

Děd. Bude lépe zůstati zde; nevíme, co se může přihoditi.

Otec. Není třeba znepokojovati se. Nebezpečí minulo, je zachráněna...

Děd. Myslím, že nedaří se jí dobře...

Otec. Proč tak soudíte?

Děd. Slyšel jsem její hlas.

Otec. Vždyť i sami lékaři ujišťují nás, že můžeme býti klidni...

Strýc. To již znáte, že tchán váš rád nás marně znepokojuje.

Děd. Já vidím jinak než vy.

Strýc. Právě proto musíte spoléhati na nás, již vidíme lépe. Vypadala velmi dobře dnes odpůldne. Spí nyní hluboce, a my nikterak nehodláme otravovati si pro nic za nic první klidný večer, jejž nám osud skytá... Mám za to, že dobrým právem můžeme dnes večer spočinouti, ba i rozveseliti se bez obavy.

Otec. Ba věru, cítím se poprvé, od onoho děsného porodu, jako doma, jako mezi svými.

Strýc. Sotva že nemoc vtrhne do domu, toť jakoby nalézal se v rodině cizinec.

Otec. Pak teprvé nabude člověk přesvědčení, že kromě své rodiny nemůže spoléhati na nikoho.

Strýc. To máte pravdu.

Děd. Proč nedovolili jste mne dnes k mé dceři?

Strýc. Víte, že lékař to zapověděl.

Děd. Nevím, co o tom souditi...

Strýc. Marně se znepokojujete.

Děd (naznačuje dvéře v levo). Nemůže nás slyšeti?

Otec. Hovořme tiše; ostatně dvéře pevně přiléhají, a pak je u ní milosrdná sestra, ta by nás upozornila, kdybychom ji rušili.

Děd (naznačuje dvéře v pravo). Nemůže nás slyšeti?

Otec. Ne, ne.

Děd. Spí?

Otec. Tuším, že spí.

Děd. Přesvědčte se.

Strýc. Měl bych větší starost o to dítě než o vaši ženu; je nyní již několik neděl staré a sotva sebou hnulo; ani nehlesnulo; jakoby bylo z vosku.

Děd. Myslím, že bude hluché a snad i němé... To máte z těch sňatků pokrevních... (Pomlčení.)

Otec. Horším se skoro na to dítě za všechen bol, jejž matce způsobilo...

Strýc. Tak přec buďte rozumný; což za to může? — Je samo?

Otec. Ano, lékař nesvolil, aby bylo déle zůstaveno u matky.

Strýc. Kojná je přec u něho, ne-li?

Otec. Není; odešla na chvíli spočinouti, však si toho zasloužila v těchto minulých dnech — Voršilo, podívej se, spí-li.

Nejstarší dívka. Ano, otče. (Tři dívky vstanou, a, držíce se za ruce, odejdou do jizby v pravo.)

Otec. V kolik hodin že přijde naše sestra?

Strýc. Myslím, že přijde as okolo deváté.

Otec. Devátá již odbila. Byl bych rád, kdyby přišla; má žena si toho velmi přála.

Strýc. Však přijde, jistě. Nebyla dosud nikdy u vás?

Otec. Ne, nikdy u nás dosud nebyla.

Strýc. Jest jí tak nesnadno opustiti klášter.

Otec. Přijde samotna?

Strýc. Jedna ze sester jistě ji doprovodí. Nemají dovoleno vycházeti samotny.

Otec. Je přec abatyše.

Strýc. Pravidla platí pro všechny.

Děd. Tedy se už ničeho neobáváte?

Strýc. Čeho se obávati? Nechme toho. Nač se marně strachovati?

Děd. Sestra vaše jest starší vás?

Strýc. Jest z nás všech nejstarší.

Děd Nevím, co to se mnou; nejsem s to nabyti klidu. Kéž byla zde již vaše sestra!

Strýc. Přijde jistě, slíbilať to.

Děd. Kéž by bylo již po tomto večeru! (Tři dívky vejdou.)

Otec. Spí?

Nejstarší dívka. Ano, otče, spí hluboce.

Strýc. Co počnem zatím?

Děd Jak to, „zatím“?

Strýc. Zatím, než přijde sestra naše.

Otec. Zda nevidíš, přichází-li někdo, Voršilo?

Nejstarší dívka (u okna). Nikoho nevidím, otče.

Otec. Ani v aleji? — Vidíš-li aleji?

Dívka. Ano, otče; svítí měsíc, i vidím cestu alejí až k cypřišovému háji.

Děd. A nikoho nevidíš, Voršilo?

Dívka. Nikoho, dědečku

Strýc. Jak je venku?

Dívka. Krásně; slyšíte-li zpěv slavíků?

Strýc. Ano, ano.

Dívka. Lehounký vítr se zdvihá alejí.

Děd. Vítr že se zdvihá alejí, Voršilo?

Dívka. Ano, stromy tiše se chvějí.

Strýc. Podivno, že sestra nepřichází.

Děd. Co to, neslyším více zpěv slavíků, Voršilo.

Dívka. Tuším, že kdos vešel do zahrady, otče.

Děd. Kdo to?

Dívka. Nevím, nevidím nikoho.

Strýc. Pak to nikdo nebyl!

Dívka. Přec musil kdos vkročiti do zahrady; slavíci náhle umlkli.

Děd. Neslyšeti žádných kročejů.

Dívka. Kdos musí kráčeti kol rybníka, labutě jsou poplašeny.

Druhá dívka. A ryby v rybníku se náhle pohroužily.

Otec. Nikoho nevidíš?

Dívka. Nikoho, otče.

Otec. A na rybníku přec leží svit luny.

Dívka. Ano, vidím, jak labutě jsou poděšeny.

Strýc. To jistě sestra byla; vešla as zadními vrátky.

Otec. Nechápu, že psi neštěkají.

Dívka. Vidím psa schouleného v psí boudě. — Labutě plují na druhý břeh.

Strýc. Příchod sestry je poplašil. Půjdu se přesvědčiti. (Volá.) Sestro! Sestro! Jsi-li to ty? — Nikdo tam není.

Dívka. Přec musil kdos vkročiti do zahrady. Uvidíte.

Strýc. Ozvala by se přec.

Děd. Zda pějou opět slavíci, Voršilo?

Dívka. Neslyšeti ani jedinkého v celičkém kraji.

Děd. A přec vládne ticho.

Dívka. Mrtvé ticho všudy.

Děd. Kdos neznámý je as poplašil, neboť nikdo z domácích nerušil by jich.

Dívka. Vidím jednoho slavíka na smuteční vrbě... Odlétá...

Strýc. Že se vám chce starati se nyní o slavíky!

Děd. Jsou všecka okna otevřena, Voršilo?

Dívka. Skleněné dvéře jsou otevřeny, dědečku.

Děd. Zdá se mi, že vniká sem chlad.

Dívka. V zahradě vane vítr, dědečku, a růže opadávají.

Otec. Tedy zavři dvéře, Voršilo: Je pozdě.

Dívka. Hned, tatínku. — Nemohu zavříti dvéře, tatínku.

Druhé dvě dívky. Nemůžeme je zavříti, otče.

Děd. Co je s těmi dveřmi, děvčata?

Strýc. Netřeba tázati se hlasem tak zděšeným. Pomohu jim.

Nejstarší dívka. Nejsme s to zavříti je, dědečku.

Strýc. To následkem vlhkosti. Opřeme se pevně. Vázne cos mezi veřejemi.

Otec. Truhlář to zítra spraví.

Děd. Což tu bude truhlář zítra?

Dívka. Ano, dědečku, bude pracovati ve sklepě.

Děd. Toť bude v domě lomozit!...

Otec. Poručím mu, aby pracoval zticha. (Náhle slyšeti broušení kosy.)

Děd. (zachvěje se). Ach!

Strýc. Voršilo, co to?

Dívka. Nevěděla bych; myslím že zahradník. Nevidím jasně, nalézáť se v stínu.

Otec. To zahradník se chystá sekati trávu.

Strýc. Což hodlá sekati v noci?

Otec. Není-li zítra neděle? — A tráva kol domu byla již vysoká.

Děd Zdá se mi, že kosa jeho činí hluk...

Dívka. To proto, že seče blízko domu.

Děd. Vidíš-li jej, Voršilo?

Dívka. Nevidím, dědečku; seče v stínu domu.

Děd. Zdá se mi, že kosa jeho působí přílišný hluk...

Dívka. To zdá se jen vám, dědečku, jenž máte tak jemný sluch.

Děd. Obávám se, by nevzbudil mou dceru.

Strýc. My jej sotva slyšíme.

Děd Já slyším jej, jakoby kosil zde v samé síni.

Strýc. Nemocná jej neuslyší, není se čeho obávati.

Otec. Ta lampa dnes večer nějak špatně svítí.

Strýc. Aby snad bylo přilito oleje.

Otec. Viděl jsem, že nalito dnes ráno. Hoří špatně od té chvíle, co zavřeny dvéře.

Strýc. Snad že je kalné sklo.

Otec. Hned bude hořeti lépe.

Dívka. Dědeček usnul. Nezavřel oka již po tři noci.

Otec. Je chuďas tak znepokojen.

Strýc. Činí si až zbytečné starosti. Marno mluvit: nedá si říci.

Otec. V jeho stáří lze to omluviti.

Strýc. Bůh ví, jací my budeme v jeho stáří!

Otec. Však mu bude brzy osmdesát!

Strýc. To už má člověk právo míti své vrtochy.

Otec. Kdož ví, nebudeme-li horší než on.

Strýc. Kdož to ví! Bývá někdy žertovný.

Otec. Jako všichni slepí.

Strýc. Rozjímají příliš mnoho.

Otec. Mají tolik zbytečného času.

Strýc. Ba, co by jiného dělali.

Otec. A pak nemají takto čím se pobaviti.

Strýc. Musí to být hrozné.

Otec. Zdá se, že i tomu lze uvyknouti.

Strýc Nemohu si to představiti

Otec. Ovšem, jsou vždy politování hodni.

Strýc. Nevěděti, kde se nalézáme, nevěděti odkud, kam, nerozeznati poledne od půlnoci, léto od zimy... nic než ta věčná tma, ta věčná tma... raději bych nežil... Což to vskutku nezhojitelno?

Otec. Zdá se.

Strýc. On však není úplně slep?

Otec. Rozeznává jen velký jas.

Strýc. Proto střežme svůj zrak!

Otec. Mívá často divné nápady.

Strýc. Někdy nebývá zábavným.

Otec. Jak si co myslí, tak to řekne.

Strýc. Nebýval vždy takový?

Otec. Ba nebýval; býval tak rozumný jako my; neříkal nic neobyčejného. Ovšem že Voršila jej v tom přes míru podporuje; odpovídá na všecky otázky...

Strýc. A bylo by lépe často nedati odpovědi; tím se mu nejméně poslouží. (Bije deset hodin.)

Děd. (probouzí se). Jsem obrácen tváří ke skleněným dveřím?

Dívka. Usnul jste trochu, dědečku?

Děd. Jsem obrácen tváří ke skleněným dveřím?

Dívka. Ano, dědečku.

Děd. Není tam nikoho u skleněných dveří?

Dívka. Kde že by se tam kdo vzal, dědečku; nevidím nikoho.

Děd. Zdálo se mi, že tam někdo stojí. Nepřišel nikdo, Voršilo?

Dívka. Nikdo, dědečku.

Děd. (k otci a strýci). Vaše sestra nepřišla?

Strýc. Je už pozdě; nepřijde již. Je mi to do ní líto.

Otec. Mám o ni starost. (Slyšeti ruch, jakoby kdosi vkročil do domu.)

Strýc. To jest ona! Slyšeli jste?

Otec. Ano; kdosi vešel dolejškem.

Strýc. Jistě, to ona. Poznal jsem ji dle kroku.

Děd. Já slyšel váhavý krok.

Otec. Vešla tak tichounce.

Strýc. Víť, že máme v domě nemocnou.

Děd. Neslyším nic více nyní.

Strýc. Stoupá as po schodech; dole jí řekli as, že jsme zde.

Otec. Jsem rád, že přec přišla.

Strýc. Věděl jsem jistě, že přijde.

Děd. Toť to trvá, než sem dojde.

Strýc. Jen je-li to vskutku ona.

Otec. Nečekáme jiných návštěv.

Děd. Neslyšeti ani slechu více.

Otec. Zavolám služku; zvíme hned, na čem jsme. (Zatáhne za zvonec.)

Děd. Nyní slyšeti kroky na schodech.
Otec. To služka stoupá.
Děd. Zdá se mi, že není samotna.
Otec. To že tak hřmotně kráčí...
Děd. Zdá se mi, že není samotna.
Otec. Stává se děsně těžkopádnou; myslím, že trpí vodnatostí.
Strýc. Bylo by na čase zbaviti se jí; zbude vám jinak na krku.
Děd. Slyším krok vaší sestry.
Otec. Já slyším jen služčin krok.
Děd. To vaše sestra! Vaše sestra! (Zaklepáno na zastřená dvířka.)
Strýc. Klepe na dvéře u vedlejších schodů.

Otec. Otevru sám, ty dvéře tak silně vrzají, užívánoť jich jen na zapřenou. (Pootevře dvířka, služka zůstane venku.) Kde jste?

Služka. Zde pane.
Děd. Nepřišla-li i vaše sestra?
Strýc. Já vidím jen služku.

Otec. Není zde nikoho mimo služku. (K služce). Kdo to vešel do domu?

Služka. Do domu, milostpane?
Otec. Ano, kdo to přišel před chvílí?
Služka. Nikdo nepřišel, pane.
Děd. Kdo tam u dveří stená?
Strýc. To služka je tak bez dechu.
Děd. Což pláče?
Strýc. Nikoliv; proč by plakala?
Otec (k služce). Což vskutku nikdo nepřišel, před chvílí?
Služka. Ani živá duše, milostpane.
Otec. Slyšeli jsme přec otevříti dvéře.
Služka. Já sama jsem dvéře zavřela, pane.
Otec. Což byly otevřeny?
Služka. Ano, pane.
Otec. Proč byly otevřeny v tak pozdní hodinu?
Služka. Nevím, kdo je otevřel; já je zavřela.
Otec. Kdo tedy je otevřel?
Služka. To nevím, pane; někdo musil po mně vyjíti.

Otec. Musíte býti bdělejší. — Nehýbejte těmi dveřmi, víte přec, že vrzají.

Služka. Vždyť se jich ani nedotýkám, pane!

Otec. Jak by ne! Hýbete jimi, jakoby jste se drala do síně!

Služka. Nemožno, pane; vždyť jsem dobré tři kroky ode dveří vzdálena!

Otec. A mluvte méně hlasitě!
Děd. Což jste shasili světlo?
Nejstarší dívka. Neshasili, dědečku.
Děd. Zdá se mi, že je zde náhle tma.
Otec (k služce.) Jděte; jen ne tak hřmotně po schodech.
Služka. Nešla jsem věru hřmotně.

Otec. Pravím vám, že jste šla hřmotně; jděte zticha, ať nezbudíte paní.

Služka. Já hřmotně nešla, milostpane.

Otec. Kdyby nyní někdo ještě přišol, řekněte, že nejsme doma.

Strýc. Ano, řekněte, že nejsme doma!

Děd (chvěje se). O! To neměli jste říci!

Otec. Vyjma, přijde-li má sestra nebo lékař.

Strýc. Kdy přijde lékař?

Otec. Sotva před půlnocí. (Zavře dvéře. Bije jedenáctá.)

Děd. Vešla sem?

Otec. Kdo?

Děd. Služka.

Otec. Nikoliv, odešla opět.

Děd. Měl jsem za to, že přisedla ke stolu.

Strýc. Služka?

Děd. Ano.

Strýc. To by ještě scházelo!

Děd. Nikdo tedy nevešel?

Otec. Ne, pranikdo nevešel.

Děd. Ani sestra vaše tu není?

Strýc. Sestra vůbec nepřišla. Kde bloudí vaše myšlénky?

Děd. Vy mne klamete!

Strýc. Vás klamati?

Děd. Voršilo, rci pravdu, pro lásku Boží!

Nejstarší dívka. Dědečku! Dědečku! Co je to s vámi?

Děd. Rci, co se přihodilo?... Jsem jist, že dceři mé daří se hůř!...

Strýc. Což sníte?

Děd. Tajíte cosi přede mnou! Vidím jasně, že se cos přihodilo!...

Strýc. Pak vidíte víc než my.

Děd. Voršilo, rci ty mně pravdu!

Dcera. Řekli vám pravdu, dědečku.

Děd. Tvůj hlas je nezvyklý.

Otec. Protože jste ji poděsil.

Děd. I váš hlas je změněn!

Otec. Vy šílíte! (Otec a strýc činí posuňky na srozuměnou, že děd pozbyl rozumu.)

Děd. Já dobře vím, že máte strach!

Otec. Proč měli bychom strach?

Děd. Proč mne klamete?

Strýc. Kdo by vás klamal?

Děd. Proč jste shasili světlo?

Strýc. My přec světlo neshasli; jest právě tak jasno jako dříve.

Dívka. Mně zdá se také, že lampa uhasíná.

Otec. Já vidím stejně jasně.

Děd. Mám na očích mlýnská kola! Děti drahé, rcete, co se děje! Povězte, pro lásku Boží, povězte mně, co se tu děje, vy, již máte zrak! Jsem sám, tak zcela sám, v těchto nekonečných temnotách! Nevím, co se kol mne děje... Proč mluvíte šeptem nyní?

Otec. Nikdo nemluví šeptem.

Děd. Hovořil jste šeptem u dveří.

Otec. Však jste slyšel vše, co jsem řekl.

Děd. Vešel s vámi někdo do síně?

Otec. Pravím vám, že nevešel nikdo!

Děd. Rcete, byla to sestra vaše, či kněz? — nesmíte mne déle klamati: Voršilo, kdo to vešel?

Dívka. Nikdo, dědečku.

Děd. Neklam mne; vím, co vím! — Kolik je nás zde?

Dívka. Jest nás šest kol stolu, dědečku.

Děd Sedíte všichni u stolu?

Dívka. Ano, dědečku.

Děd. Jste zde, Pavle?

Otec. Ano.

Děd. Jste zde, Oliviere?

Strýc. Ano, ano; tu jsem, na svém starém místě. To přec není nic divného, co?

Děd. Jsi zde, Jeničko?

Jedna dívka. Ano, dědečku.

Děd. Jsi zde, Geltrudo?

Jiná dívka Ano, dědečku.

Děd. Jsi zde, Voršilo?

Nejstarší dívka. Ano, dědečku; tu jsem, vedle vás.

Děd. A kdo sedí tamhle?

Dívka. Kdo to, dědečku? — Nikdo zde není.

Děd. Tam, tamhle uprostřed?

Dívka. Nikdo, pranikdo, dědečku!

Otec. Věříte nyní, že zde nikdo není?

Děd. Vy nevidíte, vy!

Strýc. My že nevidíme, vy žertujete!

Děd. Není mně do žertu, věřte.

Strýc. Tedy uvěřte těm, již vidí.

Děd (na vahách). Myslil jsem, že tu někdo mezi námi... Zdá se mi, že nebudu dlouho živ...

Strýc. Nač bychom vás klamali? K čemu by to bylo?

Otec. Však bychom vám jednou musili pravdu zjeviti.

Strýc. K čemu by to bylo vzájemně se klamati?

Otec. Dlouho byste v pochybnostech nesetrval.

Děd. Přál bych si býti doma!

Otec. Jste zde přec doma!

Strýc. Což nejsme doma?

Otec. Jste tu snad u cizinců?

Strýc. Jak jste dnes divný.

Děd. Vy zdáte se mně divní.

Otec. Schází vám něco?

Děd. Nevím sám, co je se mnou.

Strýc. Přejete si něčeho?

Nejstarší dívka. Dědečku, dědečku můj, čeho byste si přál, dědečku?

Děd. Podejte mně ruce, milé děti.

Tři dívky. Velmi rády, dědečku.

Děd. Proč chvějete se všechny tři, mé dcery?

Nejstarší dívka. Sotva trochu se chvějeme, dědečku.

Děd. Zdá se mi, že jste všecky bledy?

Nejstarší dívka. Jest již pozdě, dědečku, a my jsme unaveny.

Otec. Měly byste jít spat; dědeček též by lépe učinil, kdyby se odebral na lože.

Děd. Nebyl bych s to usnouti dnešní noci.

Strýc. My bychom zůstali vzhůru, až přijde lékař.

Děd. Povězte mně pravdu!

Strýc. Není žádné pravdy!

Děd. Pak nevím, co to!

Strýc. Pravím vám, že nepřihodilo se pranic.

Děd. Přál bych si býti u mé ubohé dcery!

Otec. Víte, že to nemožno; nesmíme ji marně buditi.

Strýc. Zítra ji zas uvidíte.

Děd. Není ji ani slyšet.

Strýc. Bylo by hůře, kdyby ji bylo slyšeti!

Děd. Tak dávno jsem ji neviděl!... Včera držel jsem ji za ruce a neviděl ji!... Nevím, co se s ní děje... Nevím, jak jí jest... Nepoznávám ji více... Změnila se za posledních týdnů!... Cítil jsem pod prsty svými kosti na vyhublé její líci!... Čirá temnota se klade mezi mne a ji, a vás všecky... To není život více... To není život, tohle!... A vy tu stojíte, všichni, a otevřenýma očima zříte na mé mrtvé zraky, a žádný z vás nezná slitování!... Nevím, co mi jest... Nikdo mi nepoví, co by měl říci... a vše, nač pomyslím, je tak děsné... Proč žádný z vás nemluví, nyní?

Strýc. Co máme mluviti, když nechcete uvěřiti?

Děd. Bojíte se, abyste se neprozradili!

Otec. Tak přec buďte rozumný!

Děd. Dlouho již tajíte cosi přede mnou... Vím, že se cosi přihodilo... Rozumím... Nebudete mne déle klamati!... Myslíte, že nezvím jednou vše?... Jsou chvíle, kdy vidím více, než vy všichni, rozumíte? — Myslíte, že neslyším váš šepot, jakobyste byli v domě oběšence... Netroufám si říci, co vím, dnes večer... Však já pravdu zvím!... Počkám, až mi sami pravdu zjevíte, ač ji dobře vím i bez vás! — Ach, nyní cítím, jak jste všichni nad mrtvoly zbledli!

Tři dívky. Dědečku, dědečku! Co je to s vámi, dědečku!

Děd. Vás, mé děti, nemíním; ne, vás já nemíním... Vím, vy že byste mně pravdu zjevily, nebýti oněch na blízku... Ba jsem jist, že i vás klamou... Uvidíte, mé dcerušky, uvidíte!... Proč lkáte nyní všecky tři?

Strýc. Já tu déle nezůstanu.

Otec. Což daří se mé ženě vskutku tak zle?...

Děd. Nechte toho klamání; je na to již pozdě nyní, a já vím pravdu lépe než vy!...

Strýc. My přece nejsme slepí, my!

Otec. Chcete se jíti přesvědčiti sám k ní do ložnice? Zde vládne jakés nedorozumění, jež nutno objasnit; chcete?

Děd. Ne; ne, nyní ne... ještě ne...

Strýc. Nu vidíte, sám nevíte, co chcete.

Děd. Nezvíme nikdy to, co zůstalo nevysloveno v duši lidské!... Co se to hýbe?

Nejstarší dívka. To lampa se hýbe, dědečku.

Děd. Zdá se mi tak neklidná... tak neklidná...

Dívka. To chladný vítr jí tak zmítá... to chladný vítr jí tak zmítá...

Strýc. Kde že by se vzal chladný vítr, všecka okna jsou zavřena.

Dívka. Myslím, že shasne.

Otec. Olej dohořel.

Dívka. Již shasla.

Otec. Nemůžeme setrvati přece v temnu.

Strýc. Proč by ne? — Já šeru již uvykl.

Otec. Přineste lampu z ložnice mé ženy.

Strýc. Rozžehneme ji, až lékař přijde.

Otec. Ostatně není ani tak temno; vniká sem svit měsíce.

Děd. Což je venku jasně?

Otec. Jasněji než zde.

Strýc. Já rád hovořím v šeru.

Otec. Já též. (Pomlčení.)

Děd. Zdá se mi, že hodiny jdou tak hlasitě!...

Dívka. To proto, že jsme tiši nyní, dědečku.

Děd. Proč jste všichni umlkli?

Strýc. O čem také hovořit? — S vámi nelze dnes večer mluvit.

Děd. Panuje zde v síni hluboká tma?

Strýc. Jasno tu není! (Ticho.)

Děd. Jest mi nějak nevolno; Voršilo, otevři trochu okno.

Otec. Ano, otevři trochu okno; já též cítím potřebu čerstvého vzduchu. (Dívka otevře okno.)

Strýc. Ano, tak jest; příliš dlouho byli jsme v uzavřeném vzduchu.

Děd. Zda jsi otevřela okno, Voršilo?

Dívka. Ano, dědečku, je otevřeno dokořan.

Děd. Byl bych měl za to, že není otevřeno, neníť slyšeti ani slechu z venku.

Dívka. Není ani slechu venku.

Otec. Panuje mrtvé ticho.

Dívka. Anděla by bylo slyšeti kráčeti.

Strýc. Proto já nejsem milovníkem venkova.

Děd. Přál bych si slyšeti nějaký ruch. Kolik je hodin, Voršilo?

Dívka. Brzy bude půlnoc, dědečku. (Strýc vstane a jme se přecházeti po síni.)

Děd. Kdo to tu kol nás obchází?

Strýc. To jsem já, to jsem já, nebojte se; cítím potřebu projíti se trochu. — (Pomlčení.) Však lépe zůstat seděti, nevidímť, kam nohu kladu, po tmě. (Pomlčení.)

Děd. Přál bych si býti daleko odtud!

Dívka. Kam byste si přál jíti, dědečku?

Děd. Nevím sám, kam — jinam, kamkoliv! kamkoliv!...

Otec. Kam pak bychom šli?

Strýc. Je pozdě na to jíti někam. (Pomlčení. Všichni sedí nehybně kol stolu.)

Děd. Co to, Voršilo?

Dívka. Nic, dědečku, to listy se stromů padají; — to listy padají na taras.

Děd. Zavři to okno, Voršilo.

Dívka. Hned, dědečku. (Dívka zavře okno a usedne opět ke stolu.)

Děd. Mrazí mne. (Pomlčení. Tři dívky se obejmou.) Co to bylo? Co to?

Otec. To mé tři dcery se objaly.

Strýc. Zdá se mi, že jsou dnes nadobyčej bledy. (Pomlčení.)

Děd. Co to zas bylo, Voršilo?

Dívka. Nic, dědečku; to jak jsem ruce sepjala. (Ticho.)

Děd. Co to, co to bylo, Voršilo?

Dívka. Nevím, dědečku; snad jak se mé sestry zachvěly.

Děd. Mám strach, mé děti. (V té chvíli pronikne malovanými okny svit luny a vrhá, zde onde, matná světla po síni. Půlnoc bije; posledním úderem zdá se, jakoby někdo spěšně vstal od stolu.)

Děd (zachvěv se, pln zděšení). Kdo to vstal od stolu?

Strýc. Nikdo nevstal od stolu!

Otec. Já se nehnul!

Tři dívky. Ni já! — Ni já! — Ni já! —

Děd. Kdo to vstal od stolu?

Strýc. Rozžehněte světlo! (Náhle slyšeti na pravo, z ložnice novorozence stenání plné zděšení, jež neustává a s výrazem hrůzy trvá až do konce scény.)

Otec. Slyšte! Dítě!

Strýc. Dosud nezaplakalo!

Otec. Rychle k němu!

Strýc. Světlo! Světlo! (V té chvíli slyšeti v ložnici v levo běh pádných kroků. — Pak mrtvé ticho. — Všichni naslouchají v němém zděšení, až znenáhla otevrou se dvéře ložnice, zkad vniká jas rozžaté lampy, a na prahu objeví se milosrdná sestra v černém šatě, a uklonivši se, činí znamení kříže, v ten smysl, že paní zemřela. Přítomní porozumí, a po chvíli strnulosti a hrůzy odcházejí do úmrtní síně. Strýc stane na prahu, dávaje dvorně přednost třem dívkám. Slepý děd, zůstaven samoten, vstane a hmataje, potácí se kol stolu, po tmě.)

Děd. Kam jdete? — Kam jdete? — Zůstavili mě zde samotinkého.

Autorisovaný překlad *Marie Kalašovy.*

Nová Praha a české osady v jejím okolí.

Z toulek po americkém Severozápadě.

Píše Pavel Albieri.

(Pokračování.)

u dlouhému pozorování Nové Prahy od nádraží neměl jsem však mnoho času, neboť průvodce můj odevzdal mne občanu Proškovi, vlastníku malého, ale čistého hotelu zdejšího, přítomnému na nádraží a s ním ubíral jsem se několik těch kroků do městečka. Vlak hned opět odjel a já spatřil ještě jen na druhé, pravé straně trati menší obilní elevátor s několika staveními.

S hotelem, hned na kraji městečka, nedaleko nádraží, měl jsem plnou příčinu býti spokojen. Vše se jen lesklo čistotou. V přízemí do předu je „lobby“ a vedle slušně upravený „parlor“, do zadu pak malá jídelna, za jejíž úpravu stolu nemusila by se styděti žádná velkoměstská restaurace první třídy, rovněž jako za jídlo, jak jsem se brzo přesvědčil. Hostinské pokoje, či vlastně dle zdejšího zvyku ložnice, nacházejí se nahoře. Hotel takový slouží české osadě jen ku cti, jak zněl jednomyslný úsudek cestujících, jichž zde bylo několik a kteří přiznávali, že podobnou čistotu, úpravu a pohodlí nenaleznou tak hned na venkově po celém americkém Západě. Majetník, muž tichý, velice mírný a ochotný, studoval v Jindřichově Hradci několik latinských tříd, a ačkoliv jest již dlouhá léta v Americe, studie jsou na něm viděti hned po krátké rozmluvě. Před nedávnem teprve jsem se dověděl, že povolán byl důvěrou spoluobčanů, jíž se v plné míře těší, na úřad starosty obce, který před ním zaujímal k ostudě ohromné většiny české v městečku — Němec!

Odpoledne použil jsem k návštěvám a sice nejprvé v lékárně občana Mikišky. Mladý, lékárník diplomovaný, s nímž jsem se znal, nebyl doma, a lékárnu vedl otec jeho, hodný muž, který prý tomu všemu právě tak rozumí, o čem skutečně nepochybuji, ač jest to věc zajisté dosti obtížná. V americké lékárně lze totiž obdržeti skoro „všecko“, čemuž se cizinec nemálo podiví, jako na př. vedle obvyklé sodové vody a lihovin i kartáče všeho druhu, doutníky, mýdlo, svíčky, květiny, noviny, leštidlo, sirky, poštovní známky, psací potřeby, mycí houby, často i potřeby mužské toilety, hole atd., ale v lékárně v Nové Praze lze dostati i kšandy, nitě, hračky, nádobí a j. v. Samotná lékárna by se snad ani nevyplácela, neboť po krajině zdejší panuje prý neustálá zdravotní epidemie, čemuž se při svěžím vzduchu tamním nedivím, a konkurence je asi také značná, neboť není trochu jen patrnější osady bez lékárny, anebo hned raději se dvěma.

Se starým zdejším osadníkem tímto jsme se srdečně pobavili, neboť vyniká opravdovým přirozeným humorem, s nímž mi líčil zvláště „půso-

bení" zde jistého podivína lékaře, dra H., meškajícího té doby v Chicagu a dobře mi ovšem známého. Jest náramným nadšencem pro divadlo a když si vzpomněl, třeba v plném létě, kdy bylo nejvíce polní práce, sháněl z občanů, zde vůbec většinou polovičních farmářů, ochotnické divadlo. Na menšího než na Shakespeara nebo Schillera se nespouštěl, nejméně tak ještě na Brachvogelova „Narcisse", pro nějž horoval, a v němž ovšem hrál titulní úlohu, jako ve všem vždy chtěl vyniknouti v první osobě. Ostatní účinkující měli mu sloužiti pouze za pozadí, a proto také na ně moc nedbal: skoro násilím však nutil je do hry, sháněl do zkoušek, vtloukal do nich úlohy, kterým většina ani za mák nerozuměla. Rodina jeho, choť a tři větší již dcery, musily ovšem také účinkovati, chtěj nechtěj! „Herci" se však také při každé příležitosti s velkou chutí rozutíkávali, načež nastal velký křik, hubování na malý smysl zdejšího obecenstva pro umění atd. Po dlouhých útrapách přivedl doktor přece kus ku představení, ale jak toto často dopadlo, o tom lze velmi ztěžka vážně mluviti.

„Ochotníci" obyčejně neuměli přese všecku práci s nimi ani slova, neboť považovali „zkoušky" za pouhou zábavu s trhlým doktorem, a ústroje byly přímo hrozny, neboť pořádného sotva bylo zde co dostati, a kdo by také věnoval peněz na podobnou „komedii", zač byla všeobecně představení tato právem pokládána. Doktor, jenž si ovšem řádně všecko zřídil, zuřil, lítal po jevišti jako zběsilý, nadával, strkal „herci" nemilosrdně, mluvil za ně — hrál vůbec sám. Jednou se mu stalo, že strčil v zápalu hry nepříliš něžně do své objemné manželské polovice, která dosti rychle „nechytila" nápovědu a tato upadla, až kulisu porazila, k nemalému obveselení všech diváků, jichž se vždy hodně sešlo, aby se na doktorovo řádění podívali. Tohle byla legrace dosud nevídaná! Doktora nemohlo však nic více dopáliti, jako smích při „vážných" scénách na jevišti. „Holoto pitomá!" rozkřikl se jarým turem, zapomenuv na svou hru. „Tohle je k smíchu? Nestydíte se? Jak pak kdyby se „té ženské" něco stalo?" Že to je jeho drahá choť, nechtěl se ani pochlubiti, ač to ovšem každý věděl!

Toto rozkřiknutí a nadávky, jež byly ještě mnohem horší, vzbudily však v citlivém obecenstvu novopražském nelibost, a přes to, že každý znal doktorovo bláznovství, dosud mu odpouštěné, počalo se to bráti nyní po vesnicku na velké vážky. Doktor se hádal, křičel, zlobil, „urážel" obecenstvo dále, a konečně se docela odstěhoval až do Nebrasky, což ovšem bylo opět pro Prahu škoda, neboť ta zůstala bez českého lékaře. Netrvalo to však než asi dvě léta, doktor přijel opět do městečka, slavnostně se smířil a za nedlouho opět přistěhoval. Nestal se však tím „vyhnanstvím" ani lepším, ani horším, a „divadlo" započalo brzo znovu. Nejspíše že jinde bylo obecenstvo ještě horší a doktor, který pro nic jiného nežije, Nové Praze „povolil". Přijel také s velikým plánem, že prý by se zde daly zřídit znamenité lázně, celé lázeňské místo, americké Karlovy Vary, druhá Saratoga. Občané zdejší, kteří v odpustitelném lokálním vlastenectví mají za to, že je osada jejich v nejkrásnějším položení na světě, pravý to „ráj na pohled," a kteří věřili doktorovi aspoň jako odbornému znalci, byli brzo ne-li přesvědčeni, aspoň té víře

nakloněni, že „Romešův rybníček“ u nádraží je pln té nejvzácnější léčivé vody, a doktor sháněl 20.000 doll. na stavbu lázeňského domu. Snil již o obrovském parku atd. Peníze měly býti opatřeny 200 akcii po 100 doll., a doktor sbíral zatím jen pět procent na „pokusy“. Něco se mu přece podařilo sehnati, zač si koupil pěknou cínovou vanu a koupal se v ní — sám, zkoušeje na sobě účinky vody. Pokusy nedopadly prý uspokojivě, ale vana byla tady! Doktorovi nejednalo se však o nějaký snad podvod, ale byl to opět pouze jeho bláznivý nápad. Když mu kdosi v opici vyčítal sebrané peníze a užívání vany, vyhodil ji do prostřed ulice, aby prý ji tedy měli k obecnému použití.

Hůře bylo však s divadlem, které učinilo doktora v Praze konečně přece jen opět nemožným. Dával Schillerovy „Loupežníky“ a na jevišti nastalo opět strkání „herci“ a celý ten dramatický běs doktorův. Bylo to prý hrozné. Lidé se smáli ve hledišti i na jevišti, doktor zuřil, pískal napomínal obecenstvo přes tu chvíli k tichosti, pořád vypadal z úlohy ' aby P. T. publikum trochu vynadal, až tu vyvstal náhle v první řadě, starý jeden občan trochu napařený, a hroze doktorovi dýmkou — v ochotnických divadlech mezi americkými Čechy se skoro všeobecně kouří — zvolal: „Teď už mám ale tyhle sak .... komedie dost!“

„Vyhoďte ho, toho mopsa, toho sprosťáka!“ řval doktor, neznaje samo sebe nad tím hrubým porušením divadelního řádu.

„Co? mě vyhodit, ty kluku přivandrovalá!“ opřel se napilý občan, jenž byl v městečku o několik let déle než doktor, a tedy naplněn domorodeckou pýchou, a začal se drápati přes muzikanty na jeviště. Někteří ho strhli, jiní drželi doktora, který chtěl po něm skočiti, ač by bylo to s ním asi špatně dopadlo, vřava byla všeobecná, doktor opět všem vynadal sprosťáků, sedláků a přirovnal je s jejich čtyrnohými chovanci všeho druhu. Obecenstvo se rozštěpilo ve dva tábory, rámus byl ukrutný a konečně uprchl statečný vůdce loupežníků v českých lesích, „Karel z Moorů“, oknem, aby nedostal bití. Bylo po divadle i po slávě a doktor uspořádal druhý „exodus“, vyraziv prach s obuvi své na nevděčné městečko. Nyní však, po několika letech, se tam chystá po třetí!

Kdo zná pohyblivou postavu doktorovu, který letí dnes, v tuhé zimě, po ulicích chicagských, v lehkém haveloku a cilindru, pod nímž skrývá velikou pleš, která už vlastně ani není pleší, nýbrž úplně holou hlavou, se zamračenou, hladce po herecku oholenou tváří, nebo kterého potkáme jindy za pěkného slunečného dne v důkladné čepici s kožešinou, ve velkém huňatém zimníku a se zimními bačkorami na nohou, ten zajisté pochopí, že jsem se při vypravování o znamenitých činech jeho v Nové Praze velmi bavil. A v téže asi chvíli šlo ubohému doktorovi v Chicagu právě skoro o život! Operoval si sám něco v nose, řízl se, kam neměl, nastálo silné krvácení, které nemohl zastaviti, až už šly na něho mdloby a nebýti rychlé pomoci jiných lékařů, byl by snad vykrvácel. Podivín, ale jinak člověk dobrý, vždy ochotný, ale také hned zhurta nakvašený, hned však opět smířlivý, nestálý, lehkomyslný, pravá to povaha umělecká, kterouž osud uvrhl na špatné pole, jenom že v tom umění to také daleko nedotáhl. Studuje celé tlusté knihy o divadelním umění, — mnohé ovšem také jen koupí a nepřečte je — porovnává se

s Possartem, Iflandem a jinými „hvězdami“ dramatického umění, které mu však cele nevyhovují, ale hraje-li sám, tu k velikému gaudiu vzdělanějšího „národa“ česko-amerického vše nesmírně přehání, Shyllocka hraje hůře po židovsku než Izáka Léviho, ač před tím tisíckráte tvrdil, že se právě tak hráti nesmí, atd. Amerika má pro podobného vzdělanějšího, neškodného podivína s nápadnými „koníčky“ zvláštní případné jméno „crank“.

Mohl bych toho vypravovati o dru. H., známém po celé české Americe již nejméně po 25 let, aniž by se byl za tu dobu naučil jen trochu anglicky, celé ještě historie, avšak sdělil jsem jen ty nejvýznačnější pro vylíčení poměrů, panujících v „uměleckém směru“ ve městečku. Že jsem si prohlédl i místo „triumfů“ doktorových, divadlo v síni Č. S. P. S., cihlové to budovy s vyšším průčelím, účelu svému a na poměr městečka dosti přiměřené, rozumí se samo sebou. Hezké ty venkovské síně dle našeho evropského pojmu nejsou ani na zevnějšku, ani uvnitř, jsouce dosti holé, a stodolovitého jen vkusu, ale co možno zde také očekávati? V Čechách na daleko větších místech nemají ani nic takového. Myslím však, že za ty peníze dalo by se dokázati i něco hezčího a stejně praktického, kdyby jen čeští stavitelé dbali. Na ty spadá přední vina, že nehledí aspoň trochu ke slohu a úhlednosti!

S občanem Mikiškou navštívil jsem sousední knihtiskárnu p. Taylora, redaktora anglického listu „The New Prague Times.“ Celá knihtiskárna byla ve dřevěné, zeleně natřené kolně, „šantě“, jak říkají Čecho-američané a obsahovala jen několik „kas“ písma, „kámen“, na němž se nacházela rozkuchaná forma jedné strany, a pak větší knihtiskařský lis nové soustavy, opravdu překvapující v tomto chudičkém inventáři. Vypadalo to jako skvostný, velecenný kus nábytku v bídné světničce. „Office“, totiž sazárna, tiskárna, redakce, administrace a expedice v jednom, byla prázdna, neboť pan redaktor, mladý člověk, něco tak přes dvacet let, bavil se z dlouhé chvíle vedle na dvorku velmi užitečným sportem, štípáním dříví. Záviděl jsem mu skorem, neboť mnohdy by šel věru každý z nás raději nejen štípati dříví, ale i pařezy, než psáti žurnalistický článek. Redaktoru zdejšímu jest však hej, neboť dostane list svůj až na dvě prostřední stránky již vytištěný od podnikatelstva, které tímto způsobem obstarává hned „veřejné mínění“ snad mnoha set městeček a osad, kde by se jinak na vlastní list nevzmohli. Podnikatelstva podobná jsou ve všech větších městech, a mají listy obou hlavních stran politických. „Redaktor“ si dopíše pro vzorky, prohlédne, který by se nejlépe občanstvu zdejšímu hodil a pak uzavře smlouvu na dodávku, vymíně si, že na obvod tolika a tolika mil nebude týž list jinému panu kollegovi dodán, aby obecenstvo dvou blíže sebe ležících míst nemělo časopis stejný. V ohromné Americe jest ovšem možno i při tom list hezky rozšířiti, neboť na dálku 20—30 mil se už nikdo po podobných novinách nepídí. Na šesti stranách jsou zde všeobecné americké i evropské zprávy, články a povídky dosti zajímavě vybrané a redaktor dostane celý potřebný náklad velmi levně, po případě i zadarmo, neboť podnikatelstvo je zaplaceno z inserátů, jež má na „svých“ šesti stranách. Redaktor si pak může dělati na svých dvou, co a jak chce. Pár inserátů se mu

vždycky sejde, list stojí asi dolar nebo půldruhého ročně, něco práce přijde také do tiskárny a redaktor má při tom živobytí. Sebere a přitiskne jen místní zprávy, které jsou ovšem náramně důležité, jako na př. v Nové Praze že včera pršelo, dnes že je bláto, a zítra že možná bude hezky, ják si to už každý přeje, nebo že občan ten a onen jeli do St. Paulu, jiní že přijeli, která holka šla do služby, který kluk do učení, a tomu se říká zde novinaření. Při tom však dlužno uznati, že jest to lepší a pohodlnější způsob, než vydávání malinkého plátku o čtyrech asi stranách s celým „původním“ obsahem, neboť část všeobecná může býti mnohem obsažnější a řádněji vedená a část místní opět podrobnější.

S občanem Taylorem jsem se však později, jako redaktor st. paulského „Obzoru“, utkal v tuhém boji, vedeném však s jeho strany velice chabě, neboť předně neměl řádné opory a za druhé brániti se ani nedovedl, takže vítězství mé nebylo právě skvělé. Vedlo se mu špatně, a sice následkem místních třenic, kde se přidržel nepravé strany. Zařídil tedy při listu svém „české oddělení“, totiž počal tisknouti jednu stranu česky, koupiv si za pár dollarů písma. Ale ta česká strana nesmysly všeho druhu jen jen se hemžila. O chybách mluvnických a pravopisných ani nemluvě. Bavil jsem své obecenstvo klasobraním těchto znamenitých duševních výtvorů. Ale v nejlepší chvíli nám rada obce zavřela redaktora Taylora pro jezdění na bicyklu po chodníkách, což zvláště vůči jeho osobě bylo přísně zakázáno, do obecního „kalabusu“. Jediné bouchnutí do okénka bylo by mu pomohlo na zlatou svobodu, obětoval se však a žaloval pak obec na 25.000 doll. náhrady. Ale z takových žalob nebývá déšť a jednoho krásného jitra prodal občan Taylor list i tiskárnu — beze stroje, který mu zatím sebrali, neboť měl jej na splátky, jichž nedodržel — svému učedníku mladému, asi 18tiletému občanu Vrábkovi, a odstěhoval se. Prvním činem „Johannyho“ bylo zrušiti ono smutně pověstné „české oddělení“.

Z tiskárny ubíral jsem se procházkou po městečku, do vrchu, k většímu kostelíku. Na pravo stavěli úhledný dům, pro střižní obchod, náležející také krajanovi. Výše ve příční ulici stála výstavnější villa, v jejíž zahradě otáčelo se právě ono kolo větrné pumpy, vévodící Nové Praze. Bylo to však obydlí Němce, jednoho z těch asi desíti příslušníků cizí zde národnosti, z nichž někteří ještě mají Češky za ženy. Maličká banka zdejší je v německých rukou, za to všecky „saloony“ (hostince) jsou české, avšak vesměs malé, příliš venkovské. Nyní jest tam jeden doktor Němec, Landenberger, druhý Irčan, Mc Carthy, ale oba se naučili tolik česky, čeho ke styku s lidem potřebují, zvláště první a u Irčana je to opět tím nápadnější. A zajímavo je také, že se zde usadil starý jeden irský farmář na odpočinku, jmenem Flynn, zámožný prý muž, jenž měl nedaleko odtud farmu, ale ačkoliv bezdětný, netouží po návratu na „zelený ostrov“, a žije zde již delší čas mezi českým živlem v hotelu Puškově. Žvýká tabák, čte noviny a nudí se! Také zábava a odpočinek!

Octl jsem se u katolického kostela na malé vyvýšenině nad osadou, uprostřed hřbitova. Stavba kostelíku jest prostičká, zděná sice, ale chudá,

beze slohu. Pocházíť hned z prvních dob osady, když brzy po občanské válce starý, dřevěný ještě kostelík na způsob srubu, zprvu docela jen senem krytý, byl shořel. Okolní hřbitov pak vykazuje podivnou sloučeninu českého pohřebiště venkovského s americkým. Z prvního jsou zde široké dřevěné a železné kříže, ze druhého ploché náhrobní kameny na rovech, zarostlých dlouhou suchou travou, dokazující, že zde není nic „spaseno". Květin je pramálo, úpravnějších hrobů a skvostnějších náhrobků zde skoro ani není. Odpočívá zde mezi českými osadníky svorně i několik Němců, kteří se za živa s námi třeba dosti škádlili, ač zde, v nové zemi za mořem, národnostní spory nedosahují takové prudkosti a Čech s Němcem považují se na mnoze za bližší, než se kterýmkoliv jiným národem, ani Poláky nevyjímaje. Mohouť se přece dohodnouti a mají stejný skoro způsob života.

Smutně dojímají ta jména na křížích, kde zároveň u většiny podotknuto, odkud nebožtík pocházel. Mimovolně vyvstávají zde, v dálné končině, urvané teprve před třiciti léty Indiánům, před duševním zrakem pozorovatele obrazy oněch tichých vísek českých v táborském kraji a kolem Vltavy, odkud nejvíce osadníků zdejších přišlo. Spatřili světlo světa v chaloupce, jež byla sídlem rodiny jejich takřka od nepamětna, v osadě, po staletí stávající, na půdě, zkropené potem a krví předků, jež celým pokolením poskytla již výživy. Zlým osudem octli se však a zavřeli zraky své v zemi cizí, nové, kde před tím probíhala jen noha divokého lovce, a spočinuli v půdě, kterou s nesmírným namáháním urvali pralesu!

Stoupá nám neodolatelně na mysl, jak asi prvním těmto českým pionérům na dálném americkém západě bylo, když viděli, že nikdy již asi více nespatří ten svůj milý rodný kraj, místa svého blaženého dětství, a chudého, ale přece šťastného mládí!

Většina lidu našeho, jmenovitě trochu jen uvědomělejšího, těch trochu jen lepších živlů, nevzdává se, jdouc do ciziny, nikdy skoro naděje, že spatří opět své drahé Čechy a velmi mnohý ubírá se přes moře s tím pevným úmyslem, že se vrátí, jakmile jen bude trochu moci, podaří-li se mu totiž tak dalece se uchytiti, aby mohl vrátiti se s částkou, jež by mu umožnila ve vlasti spokojeněji, bezstarostněji žíti. Avšak léta utíkají a blahobyt se nedostavuje, aspoň ne tak rychle, jak očekávali, a na návrat není ani pomyšlení. Nebo opět zdar podniků těch, jimž se podařilo, kteří dle zdejšího rčení „padli na Ameriku", svádí je k delšímu setrvání a přistěhovalce ovládne americká horečka po dollaru. Jest mu líto opustiti tak záhy zlatý důl, jejž zde snad nalezl, odkládá, pořád se mu zdá, že má málo, chce zabezpečiti se úplně, přijíti jako boháč veliký, postarati se důkladně o budoucnosť dětí svých, a pracuje a shání, až jej překvapí stáří, nemoc a smrť. Mnohé opět zdrží zde děti které srostly již se zvyky této země, kde mají lepší, jak se jim zdá, budoucnosť, otevřenější svět a pro vlasť starou již necítí. Rodičům je těžko jich opustiti snad navždy a rozděliti jmění za živa, aby ještě jim zbylo tolik, by mohli žíti v Evropě v dostatku. A tak veliká většina, zdržená okolnostmi hlavně hmotnými, nachází hrobu svého přece jen v cizině!

Můžeme býti však přesvědčeni, že u valné asi části krajanů našich,

zde umírajících, tanou vzpomínky poslední chvíle na těch rodných nivách krásné, nezapomenutelné vlasti a že s bolestí odevzdávají tělo své této nové zemi, která přese všechen dlouholetý třeba pobyt, přes tu okolnost, že si ji s tak mnohou prací a potem vydobyli na drsné přírodě a zlých okolnostech, aby nyní se jim bohatě odměňovala, nepřiblížila se přece nikdy tak k srdci jejich, jako vzdálená země mateřská! A tak umírá zde každý, kdo má jen trochu citu v nitru svém! Umírá, tak jak žil — ve stálé, nikdy neukojené vnitřní touze a jakési nespokojenosti, často násilně rozumem potlačované a popírané, ale srdcem v poslední chvíli přece jen zvláště živě pociťované.

Gray-ova elegie „na hrobech vesničanů“, již jsem s pohnutím čítával ve školní knize za jinošských let, je báseň velmi tklivá, ale jak nekonečně dojemnější jsou myšlénky, vznikající ve člověku na smutných hrobech těchto vystěhovalců! O kolik více smutných okolností pojí se s těmito zarostlými chudými rovy ubohých prostých rolníků, kteří byli nuceni vydati se do ciziny na honbu za chlebem, a zde uštvavše se konečně sami, klesli do té polo divoké dosud země, daleko od popele svých předků, aby smísili prach svůj s kdo ví jakým národem, a nad jichž hroby snad brzo i ten hlahol jejich krajanů, jež stejný osud stihne, zanikne skoro beze stopy ve zvucích řeči cizí!

Byl jsem pobytem na smutném tom hřbitůvku tak dojat, jako dosud málo kdy ve svém životě, a na chvíli zaujali mne, opřeného o plot hřbitovní a patřícího do neznámého kraje, aniž bych co viděl, neveselé myšlénky i o mém vlastním snad osudu a hrobě. Vrátím se domů, či i mně snad je usouzeno kosti složiti v půdě země mnou ve mnohém směru obdivované, ale rozhodně nemilované? Ostatně, místo posledního odpočinku bylo by mi třeba daleko lhostejnějším, než mnohému krajanu, ale pomyšlení, že bych neměl více Čechy viděti, mimovolně mne zkormoutilo.

Ke smutné náladě té přispíval i chladný větřík a valící se již pomalu soumrak, jakož i šedé mraky, putující stále po obloze a celý ten pohled do tmícího se, cizího mi kraje, obklíčeného lesíky, jež v soumraku jakoby vzrůstaly. Pozdržel jsem se zde déle, než jsem zamýšlel. Konečně však vyrušil mne příchod tří černých ženských postav — jeptišek, ubírajících se z domu za hřbitovem, v pozadí kostela, do chrámu. Byly to školské sestry, jimž je svěřeno i v Nové Praze, jako ve většině katolických škol i v českých osadách, vyučování. Na druhé straně, asi naproti průčelí chrámku, stojí malá fara, v níž bydlí katolický kněz, duchovní správce osady, rev. Jan Tichý.

Ubíral jsem se pomalu jednou z oněch postranních ulic, jsa dosud zamyšlen a nemaje chuti do řeči, k onomu druhému dřevěnému kostelíku, a spatřil jsem domeček jako stodůlku, náležející Methodistům, v němž koná se však bohoslužba jen občasně. Vraceje se, měl jsem potěšení spatřiti „radnici“ novopražskou, jednopatrový domek na blízku „řádové síně“ či divadla. Dole byla stříkačka a obecní vězení, nahoře „zasedací síň“ a úřadovna.

Večer byl jsem od několika občanů, kteří se již dověděli o mé přítomnosti, pozván do jednoho z hostinců, kam se shromáždil celý houf krajanů. Z nich mi v paměti utkvěla již tehdáž hlavně rázovitá

postava občana Jana Vacka, „rychtáře“, jak mu ze žertu říkají, t. j. soudce zdejšího a člena zákonodárného sboru, totiž sněmu minnesotského. Mladý, velice statný člověk, jako dub, ale s obličejem kulatým, pravým slovanským, stále usměvavým. Překvapil mne svou opravdu podivuhodnou sečetlostí, a sice nejen novin, ale i belletrie a vůbec literatury české a rovněž i anglické. Ačkoliv přijel do Ameriky jako děcko, jest přece výrazem i smýšlením svým pravým typem českého uvědomělého občana, jenž o všecko se čile zajímá a věnuje pozornost událostem ve staré vlasti právě tak velkou, jako v své, a znalostí i pochopením dějin i situace v Čechách zahanbil by zajisté velmi značné percento tak zv. „vzdělanců“ v Praze. Ve sněmovně st. paulské je čilým a vytrvalým, nepodkupným zástupcem nejen svých krajanů, ale vůbec všeho farmářstva a zvláště lidu pracovního, třídy dělnické, jmenovitě zemědělské, jejíž poměry výborně zná. Pro svou veselou povahu jest pak stejně oblíben jako vážen po celé krajině široko daleko, po celé té rozlehlé minnesotské osadě české, i mezi živlem jinonárodním, jenž taktéž jej volí.

Netřeba snad připomínati, čím jsme se s krajany novopražskými bavili! Já se vyptával na poměry osady, na život zdejší, oni opět na Čechy, na dnešní politické boje tamnější atd. Většina krajanů je statečnými lovci, před nimiž není jisto nic, co po zemi běhá, v povětří lítá, a ve vodě plove, a mnohé honební zábavné historky vyplnily také část večera. Ze všeho bylo patrno, že se krajané baví, jak mohou, nestýskají si a jeví značný zájem o národní hnutí české v Americe i ve staré vlasti, ač starých původních osadníků je zde již poměrně málo a nynější hospodáři jsou již druhým pokolením, v Americe z větší části vychovaným, ale více po česku, než po americku, ač anglicky každý plynně mluví.

Nová Praha jest dílem úplně českých rukou. Dle vypravování Hynka Breuera v chicagském kalendáři „Amerikánu“ na r. 1884 přibyli sem první čeští osadníci z Dubuque v Jowě, na Mississippi. Dráhy dopravovaly tehdáž, před rokem 1860 přistěhovalce na západ z Chicaga většinou jen k Mississippi a odtud nastala obtížná pouť po lodi, povozem nebo i pěšky, hlavně pro naše lidi, kteří přišli obyčejně beze všech prostředků. Přistěhovalci Vojtěch Vrtiš dosud žijící, M. Borák, Jan Hanzel a Mat. Štěpka snažili se uchytiti u Dubuque, avšak vidouce úplnou toho nemožnost, vydali se dále po lodi. Připluli až do St. Paulu, kde si vybrali pozemky jim odporučované a odtud jeli na ně rovněž po lodi po Minnesotě do Shakopee, kteréžto kvetoucí nyní městečko sestávalo tehdáž asi z pěti bídných chatrčí. Odtud šli pěšky do Jordanu, kdež byla jen píla a malý domek. „Zde praveno jim, že musí pozorovati, kde je polámané křoví v lesích, nebo kde je vysekané znamení na stromech a koleje ve vlhku, okolo luk, jiné cesty že není. Octnuvše se po tak obtížné cestě u Antonína Philipa (Prušáka, na něhož měli od katolického biskupa ze St. Paulu odporučení, a který zde v celé krajině se čtyřmi Němci bydlil), žasli hrdinové naši nad bujností trávy a rostlinstva, líbila se jim velice krajina bujnými lesy porostlá, i uzavřeli zde se usaditi.“

Svým bystrozrakem, vycvičeným asi dlouhou poutí, poznali čeští rolníci hned výhodu zdejší polohy, a také se pro svůj účel nezmýlili. Celá krajina činí teď dojem velké úrodnosti, pořádného vzdělání půdy

a zámožnosti obyvatelů, jako málo která končina v Americe. Není zde snad nějakých zvláštních přírodních krás, nějaké divoké romantiky a malebnosti, ale jest to ráz bohaté rolnické krajiny, nikoli však nudné, jednotvárné roviny, nýbrž lesíky a návršími příjemně rušené, takže nemožno se diviti, že se zde ubohým českým poutníkům zalíbilo, třeba že tehdáž pokryto bylo vše dosud skoro úplně vysokým, hustým lesem.

Nová Praha je v každém způsobu a směru opravdovým středem pěkného českého velkostatku, který se rozkládá na ploše skoro celého tisíce čtverečních mil, ovšem že jen anglických, ale i při tom tedy na prostoře velmi značné v okresích Scott, Rice a Le Sueur. Statisíce akrů nejlepší půdy je zde v českých rukou, živící daleko víc než deset tisíc obyvatelů české národnosti, která zde asi dlouho zůstane uchována, neboť i mladší pokolení dobře se česky naučí a angličiny užívá jen hlavně ve stycích s jinými národnostmi, zejmena ovšem obchodních. Krajina okolní je prostoupena mimo Anglo-Američany hlavně i Němci, Irčany a konečně i Francouzy, ale český živel žije skoro soustředěně, a osada jeho stává se během dob spíše ještě ryzejší, neboť cizinci se z obvodu jejího pomalu vyprodávají a krajina se tím jen počešťuje. Bohužel, že není sem silnějšího přistěhovalectva, což dlužno přičísti značné nyní poměrně ceně zdejší půdy, která novému přistěhovalci je nedosažitelnou. Nové proudy přistěhovalecké ubírají se do krajů, kde je úrodný pozemek ne sice již zadarmo, ale kde dosud možno obdržeti akr dobrého pole za 5 až 8 doll. S novým přílivem českým dal by se zajisté národní ráz osady udržeti na dlouhá léta, neboť rolník i v Americe se tak rychle neodnárodňuje jako obyvatel měst a ani druhé pokolení nelze dosud nazvati zde americkým, třeba angličinu ovládalo.

Česká velká osada tato rozkládá se na všecky strany kolem Nové Prahy, ale hlavně směrem jihovýchodním, k ryze českému „městečku“, ovšem jen v americkém smyslu, Veselí. Hranice její jsou tak asi městečko Jordán na severu, Heidelberg na západě, Montgomery na jihu a na východ kus za Veselí. Jednotliví farmáři jsou ovšem roztroušeni i za těmito městečky, místy dosti husté, ale hlavní massa zůstává asi v oněch hranicích. Hlavní „město“ Praha má pak tu zvláštnosť, v Americe velmi řídkou, že stojí ve dvou okresích, a sice ve Scott County severní částí svou, v Le Sueur pak jižní a hlavní ona obchodní ulice její jest zároveň „pohraniční“ čarou.

Býti v Nové Praze a nepodívati se aspoň trochu po osadě, bylo by bývalo věru neodpustitelným hříchem a zvláště do Veselí bylo nutno zajeti, třeba cesty nebyly právě nejlepší. „Zákonodárce“, jak se v české Americe nazývá člen státního sněmu, Vacek prokázal mi pak značnou v okolnostech službu, nabídnuv mi nutný povoz i vítaný průvod svůj do „Wesley“, jak přezděli Američané naší ryze české osadě, davše jí tak rázem slavné jméno z anglické historie.

I bujný, statný kůň měl druhý den odpoledne co dělati, aby naše „buggy“ (lehký vozík) mohl někde vytáhnouti na nízké vršky, jež jsme hned za Novou Prahou počali každou chvilku ve dlouhé řadě přejížděti. Byl pěkný den, ale ve znamenitých cestách zdejších tuhé bláto, pro koně nejobtížnější. Čím úrodnější krajina, tím horší bláto v ní, je starou

známou věcí, o níž měl jsem i zde příležitost uvažovati a blahořečiti „stavitelům“ zdejších „silnic“. Hluboko vyryté koleje byly plny vody, podobajíce se potokům, a potoky, přes které jsme několikrát jeli, vypadaly jako bystřiny, ač v létě se z nich asi sotva pták napije. Lesy, jež je živily a udržovaly, jsou však z většího dílu vykáceny a potok mění nyní po každém dešti rychle svou podobu, odnášeje po přívalech často i množství úrodné prsti, kterou ukládá místy, zvláště v zátokách, a tvoří tím bažiny. V tomto směru neosvědčilo se zde hospodářství člověka, který porušil rovnováhu přírody a trpí nyní častěji zlými toho následky. Pěkné lučiny při potocích, jindy pastviska četné zvěře, s krásným trávníkem, jsou nyní namnoze vydány kalným zátopám po každém větším lijáku.

Ale jinak byla projížďka velmi pěkná a s potěšením prohlížel jsem lány pěkných polí, jednotlivé farmy, náležející vesměs krajanům, a pak lesy, ty krásné lesy minnesotské, plné nádherných barev, jimiž podzim je přioděl. Cesta vedla hned do kopce, hned s kopce, často zahýbajíc kolem rohů jednotlivých čtverců sekcí. V údolíčkách, někde velmi útulných, tichých a jako opuštěných, překročila po úzkých dřevěných můstcích, většinou bez zábradlí, nějaký potok a již opět stoupala do lesíků, podobných hájům.

„Zde bývalo množství jelenů!“ vypravoval občan Vacek s politováním. „První čeští osadníci zde jich na sta postříleli u těchto potoků, kam chodívali pít! Nyní však musíme hodně daleko, neboť zde je všecko vytlučeno, a pouze na některou zvěř je honba dosud vydatnou, hlavně na kachny!“

V tom, jako na úmyslné potvrzení jeho slov, přeběhlo přes cestu celé hejno koroptví či podobných jim ptáků, zde tak jmenovaných, a zmizelo v bujném lesním podrostu. Průvodce můj se chytil za hlavu: „Že jsem jen nevzal ručnici s sebou! Taková příležitosť!“

Aby pak lítosť jeho měla ještě více důvodu, zaharašilo to za malou chvilku, sotva se ubohý Nimrod trochu upokojil, opět najednou mocně v listí mohutné lesní klenby nad námi a občan Vacek v polovičním takřka zoufalství, celý u vytržení, oznamoval, že jsou to divocí bažanti i zde velmi vzácní a znamenitá pochoutka. Nešťastná puška, že jí nemá s sebou! Průvodci mému zkazilo to skutečně trochu rozmar, neboť nebyl k utěšení. To se mu prý už dlouho nepřihodilo.

Konečně, asi po půldruhé hodině jízdy, spatřili jsme Veselí, vlastně prozatím jen jeho kostelík, shlížející s vršíčku do širokého údolí či úvalu, po jehož západním úbočí jsme přijížděli. Údolí samá skoro pole a jen tu a tam kousíček lesa, v němž se mezi žlutým listím bělají bílé kmeny bříz. Městečko, nad nímž chrámek stojí jako stráž, nachází se pak na severním konci údolí. Dvě řady domků, tvořících ulici, táhnou se od kostela do úvalu. Druhá podobná ulice, ještě trochu větší, je na levo od kostela, opět na opáčném svahu návrší, jež ukončuje údolí. Celek připomínal mi skoro nápadně těmi návršími a lesíky, i celým rázem osady některé ty chuďoučké pohorské dědiny, ve kraji podkrkonošském, ku kterémuž dojmu přispívala u mne ovšem již i nálada podzimní, ktera zdála se působiti zasmušivě na celou krajinu.

Nějaké bližší prohlídky městečka nebylo věru zapotřebí, neboť k tomu stačilo mi to, co jsem viděl s „buggy", úplně. Domky jsou většinou ovšem dřevěné, malé a zcela po americkém způsobu, ale osada založena je rozhodně podle způsobu českého, jak to dle povahy půdy nejlépe šlo. Zastavili jsme se v hostinci a zároveň „stoře", či obráceně, občana Drozdy, předního osadníka zdejšího, kam za chvilku přišel za námi zdejší katolický duchovní, rev. Přibyl, bývalý novinář, kněz vzdělaný a bez fanatismu. Vydával svého času, po roce 1880 v blízkém Montgomery týdenník „Čechoslovan", katolického ovšem rázu, ale v okolí svém všeobecně oblíbený, právě jako redaktor jeho těšil se mezi kolegy uznání, které je v Americe mezi novináři ještě daleko vzácnějším než v Čechách. Maje nepopíratelnou zálibu pro novinaření odebral se rev. Přibyl do Chicaga, kdež zarazil pod stejným jménem katolický denník, ale ač těšil se dosti značné podpoře jak soudruhů svých, českých duchovních, tak katolického lidu, nepochodil, hlavně ovšem pro nedostatek obchodního smyslu, jehož je při podobném podniku zde více zapotřebí, než čeho jiného. Ztrativ peníze a maje různé nepříjemnosti, vrátil se do Minnesoty, kde od té doby trval, ale spokojen nebyl. Neměl zajisté valné k tomu příčiny, neboť fara byla chudičká, osadníků málo, a co hlavního — nacházela se v zákoutí, odlehlém takřka od celého světa, daleko ode dráhy, kamž je do Nové Prahy nepohodlné cesty asi sedm mil. Muž tento musil se tam cítiti ztracený, a nedlouho na to uslyšel jsem zprávu, že vůbec zmizel odtamtud, vyhledav si faru v jiném státu, hodně daleko. Zná dobře anglicky, což mu ovšem umožňuje i správu osady mimočeské. Ale na parádu si podle všeho nepotrpěl, neboť přišel v odřené klerice, kterou v Americe kněžstvo jinak ven mimo chrám nenosí, a v červených laciných trepkách jako kardinál. Šel bez ostychu do hostince a stýkal se tam s „nevěrci", t. j. s nekatolíky, což platí zde již za velké svobodářství a nepřístojnost. (Dokončení.)

Anthropophagie a lidské oběti.

Podává O. Frant. Vaněk.

(Dokončení.)

ísto Gebel-Barkalu v bulackém museum dosvědčuje, že v Ethiopii byli lidé upalováni Sute'hovi [1]) a rovněž nelze upříti, že oběti lidské byly za nejstarších dob známy též Egypťanům, neboť udržely se u nich po různu, dokud trvala říše. Dle Mand'huta (u Plut. De Is. 73 a Porphyr. De abst. II., 55.; Euseb., Praep. evang. X., 11.) byli v Elkabu (Eileithyia) jakož i v chrámě heliopolském obětováni „Héře" denně tři lidé Když A'a'hmes (Amasis) vypudil Hyksy, odstranil tyto oběti nařídiv, aby místo nich bylo spalováno tré loutek z vosku. — Než to byla pouhá jen theorie, neboť dle svědectví Diodora (I., 88.), Makrobia (Saturn. III., 7.), Plutarcha (De Is. 73.) potrvaly lidské oběti Šetovi (Typhonovi) ještě dlouhé doby. [2]) Později nahraženi ovšem lidé červenosrstým býkem, jemuž vtištěna na čelo pečeť s vyobrazením klečícího člověka, svázaných rukou a s nožem na hrdle. [3]) Zvláštní třída kněží nazývala se dle těchto pečetí, z čehož lze souditi, že takovýchto zástupných obětí byl nemalý počet. Síně chrámu bohyně Hathory v Dendéře svědčí svými názvy „ma ju sen sa," „kdež teče lidská krev" [4]), o způsobu obětí v nich přinášených a jedna skalní deska ozdobená egyptskými skulpturami na antické vojenské silnici při ústí Nahr el Kelbu u Beirutu ukazuje nám egyptského krále, kterak obětuje božstvu zajatce. [5]) Dle staré legendy ustanovil si Ra', když byla Suchet hrozně řádila mezi lidmi, zachrániti zbytek. Kázal z Elefantiny přinésti obilná zrna a jablka. Z toho připravily otrokyně 7000 věder piva, jež ve velikých džbánech promísily s lidskou krví. Tekutina ta rozlita po zemi, což když bohyně časně z rána uzřela, „rozveselila se její tvář; počala píti a nitro její se rozjařilo; kráčela pak opita dále anižby pozorovala lidí." [6]) Též staré řecké pověsti o králi nazv. „Busiris", jenž prý vládl za šedého pravěku v Egyptě, nejsou zajisté bez podstaty: Když sucho a hlad běsnily v zemi, obětoval prý Busiris na radu Thrasia,

---

[1]) Mariette, Quatre pages des archives officielles de l'Ethiopie v Revue archéol. nouv. série XII, (1871) 171 a sl., 330. — Srv. J. Ebers, Durch Gosen z. Sinai, 495 a sl.

[2]) Srv. Seleukos: ἐν οἷς περὶ τῆς παρ' Αἰγυπτίους ἀνθρωποθυσίας διηγεῖται u Athen IV., 172. d.

[3]) Jiří Ebers, Aegypten u. d. Bücher Moses, Leipzig 1868, I. 256.; Durch Gosen zum Sinai, Leipzig 1872, 496.

[4]) J. Ebers, Ib. l. 242.

[5]) K. Ritter, Erdkunde, 17, 1, str. 535.

[6]) F. J. Lauth, Aegyptens Vorzeit, Berlin 1881, 71; srv. H. Brugsch, D. Aegyptologie, Leipzig 1889, 28.

věštce z Kypru, bohům lidi a požíral jich maso, až posléze zajav za tím účelem i Herakla, od tohoto byl zabit.[1]) Již staří vykládali správně tuto pověsť[2]): Busiris jest egyptské slovo a značí „hrob osira" t. j. prvotně odloučené duše čili ducha vůbec. U hrobu každého místního osira obětováni byli tedy za pravěku lidé a spolu slaveny anthropophagické hody, což shoduje se s názory i zvyky všech primitivních kmenů. Odtud pověsť, že král Busiris obětoval cizince a spolu je požíral. Původ toho odvozován od věštce z Kypru, ježto Řekům bylo známo, že ostrov tento, fénická osada, jest notorickým jevištěm lidských obětí.

Kdežto u vzdělaných Egypťanů lze tušiti tedy kanibalismus jen v šedém pravěku a v době historické lidské oběti jeví se jen po různu a jen jako skrovný rudiment obětí druhdy více rozšířených, neměly lidské oběti zejm. oběti dítek na celém oboru zemském kromě Mexikánů takový rozsah, jako u národů semitských. Plutarch (De superst. c. 13.) praví o Karthagiňanech, že obětovali s vědomím a rozvahou vlastní své děti. Ti, kdož dítek neměli, kupovali si děti od chudiny a zabíjeli je pak jako beránky neb ptáčata. Matka byla tomu přítomna, anižby uronila slzy neb si povzdechla; neboť, bylo-li na ní pozorovati, že slzí neb si vzdychá, neměla oběť dítka žádného významu. Kolkolem idólu byl hluk flétén a trub, aby přehlušen byl všeliký křik a nářek dětí. Afričan Minucius Felix (Octav. p. 34.) a Tertullian (Apolog. c. 9.) praví, že rodiče přivádějíce své děti k oltáři snažili se udržeti je v dobré náladě tím, že se s nimi mazlily, je líbaly, až náhle je zasáhla dýka knězova neb uvrženy byly do plamenů.

V Karthagu byl též veliký kovový idól s býčí hlavou, na jehož rozžhavená ramena byly děti živé neb zprvu usmrcené položeny a po nichž svezly se do jícnu ohněm naplněného. Mnohdy dovršovali kněži obřad tím, že sami se zraňovali a vlastní svou krev do ohně vlévali. — Clitarch (u Timaea v Müller, Fragm. Hist. Graec. I 199.) a j. vykládají rčení „*Σαρδάνιος γέλως*", Sardónský smích, tím, že dětem v náručí modly ležícím bolestí tvář tak byla stažena, že se zdálo, jako by se smály (*σαίρειν δὲ ἐστὶ τὸ διελκειν τὸ στόμα καὶ χαίρειν*).

Obětí prvorozenstva lidí i zvířat konány v určitých dnech v roce,[3]) ale pak také příležitostně, zejm. za velikých pohrom, války, such a moru. V případě tom obětováno dle svědectví Porphyriova[4]) po veřejné úradě velice milované dítě. Obětí takových „nalezáme" pokračuje dále „v dějinách Feničanů nadmíru často." Příklad podává nám Diodor (XX, 14.) a Lactantius (Justit, I, 21.): Když r. 307 př. Kr. Agathoklés Syrakússký přistál na pobřeží africkém, karthaginské voje porazil a u města táborem

---

[1]) Apollodor, II, 5, 11; Ovid, De art. am. I, 647; Metam. IX, 182; Diod. Sic. VIII, 27, Hygin, Fab. 31. Phylargyr Ad Verg. Geogr. II.

[2] Diod. Sic. I, 88.

[3]) Euseb, In laud. Const. c. 13 (*κατ' ἕκαστον ἔτος*); Porph. De abst. II, p. 150 (*κατὰ περίοδον*); Sil. Ital IV, v. 770. (urna reducebat miserandos annua casus).

[4]) Porph. De abst. II, p. 201: „*τῶν φιλτάτων τινά*". Justinus (XVIII. 6.) praví o Karthagiňanech, „Cum inter cetera mala etiam peste laborarent, cruenta sacrorum religione et scelere pro remedio usi sunt. Quippe homines ut victimas immolabant et impuberes aris admovebant, pacem deorum sanguine eorum exposcentes, pro quorum vita dii rogari maxime solent."

se položil, domnívali se Karthagiňané, že popudili proti sobě hněv božstva tím, že obětovali jemu podhozené a zakoupené děti na místě vlastních synů. Ihned vybráno 200 hochů z nejvzácnějších rodin a rodiče, na nichž lpělo podezření, že dříve utajili své syny, vydali nyní dobrovolně v oběť 300 mladíků. Zvítězivše pak nad Agathoklem přinesli božstvu v oběť díků nejkrásnější zajatce. (Diod. XX, 65.). Za velikého nebezpečí, jaké hrozilo říši, bylo též obyčejem, že králové obětovali své nástupce trůnu. Když Meša' král mo'abský, (k. r. 853—852) od kmene Jehuda' a Jisra'elitů byl ve své pevnosti Kir-'Harešet obležen a zamyšlený výpad se nezdařil, vzal svého nejstaršího syna a upálil jej na hradbách před očima nepřátel. Že pak tito v brzku odtáhli, přisuzoval svému božstvu Kemošovi. (II. kr. 3, 27.).[1]) Podobným způsobem obětoval exilovaný karthaginský vojevůdce Maleus svého syna Cartala. Ozdobiv jej královskými i kněžskými odznaky dal jej ve tváři města Karthaga, jež obléhal, přibíti na vysoký kříž[2]) a oběť tato učinila na obležené dojem tak zdrcující, že Maleus v několika dnech dobyl města. (Justin XVIII., 7.). Ba máme zprávy, že na př. Hamilkar, který mezi tím, co trvala bitva se Syrakusány, stále metal zvířata na velikou hořící hranici, posléze, když vítězství bylo nerozhodným, sám se vrhl do plamenů, aby bohy příznivě naladil (Herod. VII., 167.). Též oba bratří Philänové dali se pro blaho vlasti za živa zakopati do země (Sallust, Bell. Jug c. 79.; Valer. Max. V., 6.).

Fenickému i Karthaginskému národnímu božstvu dostávalo se obětí lidských až do dob křesťanství,[3]) ba ještě ve století třetím obětovali mu obyvatelé sev. Afriky lidi.[4])

U 'Ebreů vypravuje nám již známá pověst o Jipta'-ovi (soud. 11.), kterak slíbil svému božstvu obětovati toho, kdo (אֲשֶׁר) vyjde jemu vstříc z jeho domu (מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי) ač vrátí-li se jako vítěz

---

[1]) „Na Jisra'el přišel veliký hněv.“ t. j. hněv Kemoše, v jehož území se vojsko nalezalo, neboť víme, že dle antických představ netrpělo numen loci nikoho cizího ve svém území. Podobně jako Kemoš pokládá Mo'ab za svůj „dům“, tak dle Jahvistů byl Kena'an „domem Jahve'a; proto Kajín jsa vyhnán ze země (Kena'anu), jest vypuzen od tváře Jahve'ovy; proto nespěčuje se Ja'kob odejíti do Micra'imu, neboť Jahve u výminečné milosti změní s ním své sídlo; (srv. i Ex. 15, 17; I Sam. 26, 19; Hos. 8, 1; 9, 15.); proto byl i za pravěku Jahve' stěhovavý jako kmen sám a sídlel v pohyblivém stánku. —

[2]) „Atque ita cum ornatu suo in altissimam crucem in conspectu urbis suffigi jussit.“

[3]) Silius Ital. IV. Punicor: „Mos fuit in populis, quos condidit advena Dido,
Poscere caede deos veniam ac flagrantibus aris
(Infandum dictu) parvos imponere natos.“

Athanas. Orat. adv. gent. *Φοίνικες καὶ Κρῆτες τὸν Κρόνον ἐν ταῖς τεκνοθυσίαις ἐθρήσκευον*; Hieronym In Jesai lib. XIII, c. 46: Saturni tanta fuit apud veteres religio, ut ei non solum humanas hostias captivorum ignobiliumque mortalium, sed et suos liberos immolarent.“

[4]) Tertullian, Apologet. c. 9.: „Infantes penes Africam Saturno immolabantur palam usque ad proconsulem Tiberii, qui ipsos sacerdotes in eisdem arboribus templi sui obumbraticibus scelerum votivis crucibus exposuit, teste militia patriae nostrae, quae ad ipsum munus illi proconsuli functa est. Sed et nunc in occulto perseveratur hoc sacrum facinus.“

nad bene ʻAmmon. Když pak jemu vyšla vstříc vlastní jeho dcera neváhal splniti svůj slib (soud. 11., 39.) t. j. obětoval svou dceru.[1]) Upomínka na tento héroický čin potrvala v Palestíně po dlouhé doby. Dcera Jiptaʻova požívala u dcer jisraʻelských téměř božské pocty, jež prokazována jí každý rok o zvláštní slavnosti: „velebily[2]) ji po 4 dny v roce“ nep. jako ochranitelku kmene. Samaritáni ctili ji ještě i později jako bohyni.[3])

Není pravdě nepodobno, že pověsť ta pronikla až do Řecka a že *Ἰφιγένεια* není leč znetvořené *Ἰεφτι-γένεια* (Eurip. Iphig. Taur. 17. a sl.; Cic. Off. III., 25., 95.; Ovid. Met. XII., 81.). Podobná jest též řecká pověsť o Idomeneovi (Serv. Ad. Aen. 3., 121.; 11., 264.), který, když byl zastižen bouří, slíbil bohům, že obětuje jim toho, s nímž se setká až se vrátí domů. Prvým, kdož jemu přišel v ústrety, byl jeho syn. — Byl však od bohů morem, od spoluobčanů vyhnanstvím potrestán.

Pověst o Jiptovi illustruje nám dobře semitskou klatbu (ʻherem)[4]) jež zove se též „velikou přísahou“ (soud. 21., 5.), neboť jí slibovali Semité obyčejně válečnému božstvu velikou lidskou oběť, aby zajistili si jeho pomoc v nastávající bitvě. — Že Feničané znali tuto klatbu, toho stopy máme u Am. 1., 2.; 2., 1. O moabském králi Mešovi víme, že Kemošovi obětoval, dobyv pevnost Atarot, nepřátelskou posádku (viz jeho nápis) a bible poskytuje nám dostatek příkladů, že též E b r e o v é ji často vykonávali a to s vášnivostí právě bestiální, jak se o ní dočísti můžem v Num. 31., 17.; Dt. 2., 33.; Jos. 6., 17.; 8., 8., 24.; I. Sam. 15., 3. a sl.; 27., 9. a j. Z dokladů uvedeme pouze dva: Dle II. Sam. 8., 12., kázal David dvě třetiny zajatých Moabů pobíti t. j. určité procento obětovati válečnému bohu, jak to bylo na př. též zvykem u S k ý t ů (Herod. IV., 26.)[5]) Dle II. Sam. 2., 26—31., dal David, dobyv města Rabba — Ammon, obyvatele položiti podobně jako mnohem později ještě Caligula[6]) pod píly, železné brány a železné sekery a upáliti na počest svého božstva — vládce (malka)[7]) Smysl jest jasný: Obyvatelstvo Rabby bylo stiženo ʻheremem a vesměs, jak toho kult požadoval, obětováno božs(vu. — Tyto dva příklady tuším stačí.

Kromě zajatců byly různým bohům v Palestině obětovány zejm. děti. V II. kr. 22., 13. vypravuje se, kterak jahvistický reformator Jošijjahu

---

[1]) Tak ; Josephus, Ant. 5, 7, 10: *θυσας την παιδα ὁλοκαυτωσιν.*

[2]) תָּנָה neznačí ani v ʻebrejštině ani v arabštině „oplakávati“ neb „truchliti“ (plangere Vulg.), nýbrž naopak velebiti, jak vysvítá ze soud. 5, 11.

[3]) Epiphanias, Advers. haeres. l. III. t. II, p. 1055. ed. Petav. „*Ἐν γὰρ Σικίμοις, τουτέστιν ἐν τῇ νυνὶ Νεαπόλει, θυσίας οἱ ἐπιχώριοι τελεῦσιν εἰς ὄνομα τῆς Κόρης, ὅθεν ἐκ προφάσεως τῆς θυγατρὸς Ἰεφθάε τῆς πότε προσενεχθείσης τῷ θεῷ εἰς θυσίας.*“

[4]) Od dáti v držení, zasvětiti; vyhubiti; ʻherem jest tedy podobné lat. sacer, jež značí „posvátný“ i „prokletý“ (srv. auri sacra fames, Vergilius.)

[5]) Srv. F. J. M o n e, Geschichte des Heidenthums im nördlichen Europa, Darmstadt 1821, 20, 21.

[6]) Suet. Calig. c. 27: „multos honesti ordinis . . . medios serra dissecuit“.

[7]) Tak místo „pece cihlové“, neboť v ʻebr. textu psáno zcela zřetelně: בְּמַלְכֵּן וְהֶעֱבִיר אוֹתָם (vl. יהבעיר). Pozoruhodno též, že v I. Par. 21, 3 celý tento passus jest vynechán, což ovšem není pouhá náhoda).

(638—608. př. J.) znečistil „bamót“, jež byl Šelomo‘ zřídil; jak i (v. 10.) znesvětil „tophet v údolí synů Hinnomových, aby nikdo již neupaloval syna svého neb dceru svou ohněm malkovi,“ z čehož vysvítá, že až po tuto dobu nerušeně se dály lidské oběti a že reformace přisuzovaná některým dřívějším králům neměla přílišného významu. Než i reformace Jošijjaova zanikla, jak známo, ihned po jeho smrti a neměla tedy dlouhého trvání. V II. kr. 17., 17. svádí se záhuba říše jisra‘elské na to, že prý Jisra'elité upalovali své syny a dcery; pro které „božstvo“ se nepraví, ale Jirmjahu přisuzuje oběti ty nejen malkovi (Jer. 19., 2. a sl.), nýbrž i specielně božstvu Jahve‘ovi. — V 7., 22. tvrdí, jsa rozhořčen nad veškerými krvavými i ukrutnými obětmi svého lidu, že Jahve je nepřikázal praotcům a vůbec prý je nechtěl a že jemu ani na mysl nepřišly. (Jer. 7., 31.; 19., 5., 20., 26.; 23., 36. a sl.; 32., 35.). Než veškeré toho horlení a ujišťování, že Jahve si nepřál lidských obětí bylo by bývalo zbytečným, ba bezsmyslným, kdyby se nebyl skutečně dál pravý opak, neboť nelze proti ničemu horliti, čeho vůbec není. Z antithese této vysvítá tedy, že lid věřil, že též Jahve si žádá takových obětí,[1]) jaké jemu v údolí bene Hinnom přinášel. Že idóly, jež tam stály, označují se též jako ba‘al neb malk, nemůže nás nikterak mýliti, neboť víme, že slova ba‘al neb malk jsou synonyma ve smyslu animistickém a že jimi rozuměla se božstva vůbec. Také Jahve byl ba‘al (pán) neb malk (vládce) a jako takový se skutečně i označuje: (Hos. 2., 16. a sl.; Jos. 44., 6.; srv. 52., 7.; Jer. 10., 7., 10.; Zeph. 3., 15.; Mal. 1., 14.) Proto i většina míst (na př. Jer. 57., 5.; Jer. 3., 24.; 7., 6.; 16., 18.; 19., 4.; Ez. 16., 20., 36.; 20., 31.; 23., 37., 39. a j.,) kdež jedná se o lidských obětech, mluví o bozích vůbec.

U Je‘hezkela (20., 25.) k r. 584 před Kr. praví Jahve: „Dal jsem jim (‘Ebreům) zákony, jež nebyly dobré a předpisy, dle nichž nebylo možno jim žíti.“ Na to následuje příklad (v. 26.): „Dopustil jsem, aby znečistili se dary obětními, upalováním (הַעֲבִיר) všeho, což otevírá lůno mateřské.“ Je‘hezkel má tu na mysli lidské oběti, oběti lidského prvorozenstva a zove dřevnější zvyk („zákon“) špatným. Podobného mínění byli zajisté i ti, kdož v exilu sestavovali Hexateuch; smyslili si známé vypravování o Abrahamovi a Jic‘hakovi za účelem, aby ukázali, že božstvu více než-li na oběti prvorozence záleží na ochotě člověka. Proto modifikován též závadný zákon Ex. 13., 12, jímž Ezechiel byl pohoršen a jehož prvotní znění lze u něho čísti: „Spálíš vše, což lůno mateřské otevírá, pro Jahve‘a!“

Slova ta sice ponechána; připojena však zcela na konci v. 13. klausule násl. obsahu: „ale veškeré prvorozenstvo lidské mezi syny svými vykoupíš.“ — Za exilu však dodatku toho ještě nebylo, neboť Je‘hezkel, kdyby jej byl býval četl, byl by líčil věc zcela jinak. Než ‘Ezrovi a jeho pomocníkům šlo o to, aby historický obraz dávnověku modifikován, ba přeměněn byl tak, aby národ ‘ebrejský se jevil ve světle mnohem přízni-

[1]) Vždyť ještě prorok Míká z Morešetu k. r. 720. se táže: „S čím mám předstoupiti před Jahvea? . . . Mám předstoupiti před něj s obětmi zápalnými, ročními telaty? . . . Mám dáti jemu svého prvorozence pro svou vinu, plod svého těla pro hřích své duše?“ (6, 6, 7).

vějším; záleželoť jim na tom, aby vštípili mladé obci názory pokročilejší i vytříbenější a pak nehodila se do jejich soustavy ovšem historická pravda. Z téhož důvodu změněno všude הבעיר (hib'ír od בָּעַר, ba'ár) spáliti (resp. באש, bá'éš, ohněm srv. Jer. 32., 45. s 7., 31; dále 19., 5.; II. kr. 17., 31.) v העביר (he'ebír od עבר, procházeti bá'éš, ohněm,[1]) což vykládáno eufemisticky, že staří 'Ebreové děti neupalovali, nýbrž pouze „prováděli" mezi dvěma ohni za příčinou jakési februace čili očisty.[2]) V Lev. 20., 2.—5. užívá se výrazu „dáti" (נָתַן) a rozhodujícími jsou místa Jer. 7, 31; 19, 5; Ez. 16, 21; Dt. 12, 31. a j., kdež mluví se i v našem 'ebr. textu o usmrcování a upalování dětí, tak že nezbývá žádné pochybnosti. Děti byly totiž obyčejně zabity a pak v oběť spáleny (Mich. 6., 7.; soud. 11., 31.); mnohdy jen kosti z nich, kdežto maso pojídáno při obětním kvasu (Ez. 16., 20., 23., 37.). Pozoruhodno jest rčení Je'hezkelovo: „dáti ohni k jídlu" (Ez. 15., 4., 6., 21., 31.). Byly však též upalovány za živa: Vloženy podobně jako v Karthagu (Diod. XX., 14.) idólu na napřažené ruce, po nichž se svezly do ohnivého jícnu (χάσμα πλῆρες πυρός). Víme, že dle rabbínů (na př. Raši k Jer. 7., 3.) nalezal se na př. takovýto idól u samého Jerusaléma. Líčí jej jako dutou postavu z kovu, které když byla rozžhavena, do vypnutých ramen položena oběť. „Bolestný její křik přehlušen hlučnými nástroji nelidských kněží." (Midraš Tanchuma). Ješto dle zvuku trub a bubnů poznávali obyvatelé Jerusalémští, že v Ge ben Hinnom[3]) se konají lidské oběti, nazváno obětiště to nep. tophet (תפת).

Z toho, že lidské oběti po staletí marně pokročilejší věštci i králové pokoušeli se odstraniti, vysvítá, že měl tento kult hluboké kořeny v národě samém, že nebyl přijat od jinud, nýbrž že byl cosi samorostlého, neboť lid, byť sebe surovějším byl, nedal by se nikým „svésti" k obětování, upalování vlastních synů a dcer. I v případě, že by se bylo podařilo cizím kmenům zjednati u jedné části lidu průchod lidským obětem, nebyl by je trpěl celek; obětiště nebyla by se směla nalezati na blízku hlavního sídelního města,[4]) nýbrž oběti dály by se spíše tajně a na místech vzdálených i nepřístupných. Též nebylo by kněžím a králům bývalo obtížno kultu takovému učiniti přítrž, kdyby byl býval v národě živlem cizím. Jest tedy naprosto lichou výmluvou, že by byli 'Ebreové od sousedních kmenů k obětem lidským „svedeni", jak nám to pozdější pisatelé bibličtí chtějí namluviti, neb že prý již za pravěku byl na kult

---

[1]) Též Josefus, Ant. IX, c. 12, jakož i rabbíni Abarbanel, Bechai a j. uznávají skutečné upalování, dokládajíce, že otec, jenž byl obětoval svého prvorozence, se domníval, že tím zajistil ostatním blažený, dlouhý život. —

[2]) ἐν πυρὶ βαπτίζειν. Mat. 3, 11.

[3]) Z čehož později vzniklo Γέεννα (Mat 5, 22, 29, 30. Mar. 9, 43, 45, 47; Jak. 3, 6.)

[4]) Tophet v rozkošném údolí bene Hinnom na jižní straně Jerusaléma bylo nep. hlavním obětištěm v Palestíně, ne však jediným; tophet vůbec (II. kr. 23, 10; Jer. 7, 31; 19, 6, 13, 14) lze si dle analogie obětišť Skýtů (Herod. IV, 62; srv. Jer. 7, 31, 30, 33.) představiti jako dřevěnou budovu, na níž sice bylo obětováno, která však za velikých slavností sama na počesť božstva byla spálena.

ten stanoven trest smrti (Lev. 21, 2 a sl.; Dt. 13; 16, 3; 18, 9.).[1]) Vímeť, že ještě na sklonku říše judské a jisraelské také sami králové (A'haz a Menaše'; II. kr. 16, 3; 21, 6.) neváhali obětovati vlastní své syny bohům. Lze z toho seznati rozsah bídy, v jaké státy 'ebrejské tehdá se ocitly; neboť nebyla to zajisté nižádná zpupnosť, žádná chtivost po modloslužbě, jež žádala si tak bolestných obětí, nýbrž nouze a zoufalost, která se domnívala, že jen takto uchlácholí a usmíří zasmušilé božstvo: královici měli se státi trpícími spasiteli svého národa, když lid obětováním synů svých nižádné pomoci vyšší dovolati se nemohl.

Arabové přinášeli — pokud máme zprávy — lidské oběti, zejm. bohyni Al-'uzze: Tak obětoval na př. dle svědectví Porphyriova (De abst. 2, 56) arabský kmen Duma ročně chlapce a pochoval jej pod černým kamenem. K. r. 400 obětovali Arabové sinajského poloostrova Al'uzze obyčejně krásné hochy a nasypali pak na jejich mrtvoly hromadu kamení.[2]) Dle Procopia (D. bell. pers. II., 28, 4.) obětoval Mondir, král 'hyrahský, téže bohyni syna 'Hárita, knížete Sásanovců a jindy 400 zajatých jeptišek.[3]) V první polovici V. století po Kr. vnikli Arabové dle sýrského spisovatele Isáka Antiochéna (ed. Bickell, Giessen 1873, I., 220) do území Eufrátu, jež náleželo tehdá k říši perské, při čemž v Bét-'Huru obětovali Al'uzze četné chlapce a děvčata. Za císaře Mauritia uvádí se arab. šejch Naaman, kterýž byl nejednoho člověka obětoval bohům a rozdal zlato z idólu Al-'uzzy mezi chudinu. (Evagrius, Hist. eccles. VII., 22; Nicephor, Callist. Hist. eccles. l. XVIII., c. 23.) Obyvatelům Makky vytýká ještě Mu'hammad (Koran, sura VI., str. 113 ed. Wahl), že „modly je svedly k vraždění dítek" a Islam má zásluhu, že prodlením dob nahraženy byly tyto oběti obětí beránka, jehož krví pomazána jest hlava dítěte. Obět ta zv. 'akyka[4]) slaví se v Mekce jako před půl druhým tisíciletím, než pozoruhodno jest, že ještě na počátku našeho století arabští piráti zajavše angl. kapitána Hopegooda jemu za výkřiku Allah ekber! Allah jest velik! jakého užívají při porážení dobytka, prořízli hrdlo a mužstvo jeho obětovali k usmíření proroka![5]) Takto probouzí se tedy znovu po staletích zvyk, o němž se mělo za to, že dávno již zanikl!

Že též Babyloňané a Assýrové znali lidské oběti, ukazuje nám zejména akkadská báseň v assýrském překladě [6]) jakož i stať z většího spisu v knihovně Sargonově.[7]) Ani Peršané, jakkoliv velikou mají

[1]) Rovněž lichou jest domněnka, že onen malk, jehož idól stál v údolí Hinnom, byl božstvem 'Ebreům cizím, a proto že neměl místa v chrámě jerusalémském. Také socha „Herkulova", před níž v Karthagu ročně byli obětováni lidé, nestála v chrámě božstva, nýbrž před ním (ante adytum porticus ad nationes, Plin., Hist. Nat. 36, 4.) a rovněž socha Joviše v Amanthu, jemuž byli obětováni cizinci, stála „ante foras" (Ovid, Met. l. X.) Bezprostředně po obětování šlo se do chrámu.

[2]) J. Wellhausen, Reste des arabischen Heidenthums, Berlin 1887, 37.

[3]) Th. Nöldeke, Geschichte der Araber u. Pesser, 171, Leyden 1879. pozn.

[4]) W. Robertson Smith, Kinship und Marriage in Early Arabia, Cambridge 1885, 154,

[5]) J. R. Wellsted, Reisen in Arabien, n př. Halle 1842, I, 169 a sl.

[6]) Fr. Lenormant, Etudes accad. II, 1, 298 a sl. —

[7]) A. Sayce, On human sacrifice among the Babylonians v Transactions of the society of the biblical arehaeology, IV, 25 a sl. —

záslubu o odstranění lidských obětí ve všech zemích, jichž se byli zmocnili, nepotlačili je přece ani ve své vlasti, kdež nebylo ničím neobyčejným, když lidé k oběti ustanovení byli za živa pochováni (Her. VII., 114.). Ještě manželka Xerxova Amestris dala zahrabati do země 12 lidí za živa, aby si naklonila bohy podsvětí (Plut., De superst. c. 13.) a o Xerxovi samém víme, že v jeho vojště byli obětováni nejkrásnější zajatci (Herod. VII., 180.). Mithrovy mysterie, v nichž se dály lidské oběti a které ještě za doby římského císařství byly rozšířeny, mají původ svůj v Persii.

Jako již P e l a s g o v é obětovali lidi (Dionys. Halicar. 1, 23.), tak i za starověku různí kmenové H e l l e n š t í mívali v obyčeji dříve, než vytáhli do boje, obětovati člověka (Phylarch. u Porph. De abst. 2, 56; Euseb. Praep. evang. IV., 16.). Sem náleží i pověsť o Lykaonovi, jenž zabiv novorozené dítě, krev jeho obětoval lykejskému Zevovi. (Paus. VIII., 3, 38; Porph. De abst. 2, 27.) Achilles slíbil a obětoval stínu Patroklovu hlavu Hektorovu a 12 trojánských jinochů. (Il. 18, 334 a 23, 22, 175.) O L a k e d e m o ň a n e c h víme, že obětovali Martovi lidi (Appolodor u Porph. De abst. 2, 55.) a o A t h e ň a n e c h, že nejen za starých dob znali krvavý kult taurské Artemidy (Paus. I., 33.), nýbrž i živili na státní útraty lidi, aby je mohli obětovati bohům v oběť smírnou. (Schol. Aristoph, Equit. 36). Každoročně o slavnosti Artemidy a Appolla vyvedeni za město muž a žena, bičováni do krve, posléze upáleni a jich popel vržen do moře (Hellad u Photia, Bibl. cod. 279 ed. Behk. p. 534.). Když Erechtheus v boji Atheňanů proti Eleusiňanům otázal se věštírny, čím by si mohli Atheňané zajistiti vítězství, odpovědělo božstvo: Boj bude šťastným, ač obětuje-li jednu svých dcer. Erechtheus neváhal jednati dle této rady. (Dorotheus u Cyrill. Alex. Contr. Jul. IV., ed. Par. 1638, 128; Demaratus u Clem. Alex. Protrept. ed. Sylb. p. 27.). Ještě Themistoklés obětoval na radu věštce před bitvou u Salamíny tré zajatých Peršanů a skutek ten omlouvá se jako v š e o b e c n ý mrav starých Hellenů. (Phanias u Plut. Themist. 13; Arist. 11; Pelop. 21.). Messeňan Aristomenes obětoval Zevovi v Ithome 300 lidí (Euseb. Praep. evang. IV., 16.). Když v P a t r a e v Achaji zneuctila Triclaria, kněžka Artemidy a milenec její Melanipos chrám a rozhněvaná bohyně proto seslala na krajinu neúrodu a nemoce, zvěstovala věštírna delfická, že nutno obětovati nejen Triclarii a Melanipa, nýbrž i každý rok nejkrásnější pannu a nejkrásnějšího panice, (Paus. VII., 19. srv. Her. 5, 197.) Podobně když v P o t n i a e v Böotii byl zabit jeden kněz Dionysův, dala věštírna v Delfách radu, aby k usmíření Dionysa, byl jemu obětován kvetoucí hoch; nejen že jednáno dle této rady, nýbrž oběť opakována po delší čas (Paus. IX., 8, 26). V P e l l a v Thessalii obětováni lidé Peleovi a Chironovi (Euseb. Praep. sv. IV., 16; Monimus u Clem. Alex. Protrept. ed. Sylb p. 27.), v H a l o s u na jižním pobřeží Thessalie Zevovi Laphystiovi (Her VII., 197.). Na vrchu Lyceu v Arkadii dostávalo se Zevovi lidských obětí až do prvního století po Kr. (Paus. VIII., 2, 33; Varro u Aug De civ. Dei 18, 17; Eus. Praep. sv. IV., 16.) a na ostrovech řeckých byly všude rozšířeny lidské oběti. K r é ť a n é obětovali Zevovi, obyvatelé L e s b u Dionysovi lidi; na C h i u a T e n e d u

usmrcováni lidé pro Διόνυσος ὠμάδιος; Ovšem jevila se též již záhy snaha po zmírnění. Tak na př. nařizuje Athéna (u Eur. Ifig. v. 1440 a sl.) že na příště místo lidských obětí stačí pouhé krvavé zranění na krku: ὁσίας ἕκατι Θεά θ' ὅπως τιμὰς ἔχῃ" a Lykurgovi u Paus. III., 16, 10.) přisuzuje se zákon, dle něhož mají Spartáni před oltářem Artemidy bičovati pouze efeby, až by z nich krev vystřikovala, na místo, aby je usmrcovali a jich krví po starém zvyku oltář bohyně potřisňovali.,

U Římanů jakož vůbec v Italii zachovaly se lidské oběti až do doby císařské. (Lactantius, Divin. instit. I. 1.) V Římě bylo obyčejem obětovati o slavnosti kompitálských Lárů Manii, matce Lárů, na křižovatkách děti. (Macrob. Sat. 1, 7, 34 a sl) Tarquíňané obětovali dle pověsti najednou 307 římských zajatců (Livius 7, 15.). Marius obětoval vlastní svou dceru duchům podzemí. (Dorotheus u Clem. Alex. Protr. p. 27.). Za vzpoury otroků obětoval Spartacus Crixovi, spoluvůdci v boji zahynuvšímu, 300 zajatých Římanů. (Appian, Bell. civ. 1, 117; Florus 3, 20; Orosius, Hist. adv. pag. l. V., c. 24.). Za doby Caesarovy obětováni na poli Martově Marsovi od velekněží dva lidé v oběť smírnou (Dio Cass. 43, 24: Δύο ἄνδρες a sice ἐν τρόπῳ τινι ἱερουργίας). Augustus zvítěziv nad Antoniem obětoval prý 400 senatórů a rytířů na oltáři zbožňovaného Caesara (Dio Cass. 48, 14; Suet. Aug 15.; Seneca. Dle clement. 1, 11.) jakož i pannu jménem Gregoria (Malalas, Chron, 221.) Nero uděšen vlasaticí obětoval, aby odvrátil od sebe nebezpečí, několik vznešených Římanů (Suet. c. 36.). Traján obětoval Calliopě při znovuzbudování Antiochie hochy a postavil její sochu v divadle, (Malalas, Ib. 275.) Za Commoda a některých pozdějších císařů vzmohly se nep. ještě více lidské oběti, ba potrvaly až do doby Constantinovy, kdy Joviši Latialis byl obětován gladiátor (Porph., De abst II, 56.) ač víme, že již r. 97. př Kr. byly lidské oběti výslovně zakázány a Plinius (Hist. nat. 30, 1, 12.) nás ubezpečuje, že za jeho doby již nikde veřejně se neudály. Za zmírnění lidských obětí lze pokládati, že o slavnosti Lupercalií v Římě bylo dvěma mladíkům rozjizveno čelo, až krev se prýštila, při čemž mladíci se museli usmívati. (Serv. Ad. Aen. 8, 343.). Též loutky na mnoze představovaly lidi. Kdežto druhdy svrhovaly Vestálky s mostu do Tibery lidi, shazováno později 24 z proutí upletených lidských figur (Ovid, Fast. 5, 621; Plutarch, Quaest Rom. 32; Lactant. Justit. I., 21.) Podobně byly později lárům o jich slavnosti na křižovatkách a dveřích domů zavěšovány loutky a sice tolik, mnoho-li rodina čítala členů (Macrob. Sat. 1, 5, 34 a sl.). Sabíňané, kteří dle řeckého orakula druhdy obětovali lidi (φῶτες), obětovali později světla (φῶτα) vymlouvajíce se, že orakulu dříve špatně rozuměli.[1])

O Gallech a keltických kmenech shodují se zprávy v tom, že přinášeli bohům lidské oběti a Cicero [2]) jest rozhorlen, že tak se děje ještě za jeho doby (Caesar, Bell. Gall. VI., 16; Tacitus, Ann. XIV., 30.;

---

[1]) Čas. Kosmos III. (2 díl), 81.

[2]) Proj. Fonte c. 10: „Quis ignorat, eos usque ad hunc diem retinere illam immanem consuetudinem hominum immolandorum?"

Justin, 26, 2; Lactant, Div. inst. I., 121; Minucius Felix, Octav. p. 34. ed. Ouzel a Tertullian, Apolog 9.). Dle Diodora Sic. (V., 32.), jenž výslovně zove východní Kelty a praobyvatele Irska a Britanie lidojedy, koupili si Keltové člověka, krmili jej po celý rok, prováděli jej pak v určitém svátečním dnu za různých obřadů městem, načež jej obětovali.[1])

U Gothů nezanikly lidské oběti, ani když se stali křesťany (Procop. II., c. 25.; Jornandes, De reb. Goth. c. V.).Dle dánské pověsti u Saxa Gramm. ed. Steph. IX., 170.) zjevil se králi Sivardovi, když ležel nemocen na loži, duch a slíbil mu, že se uzdraví, ač zasvětí-li jemu duše oněch, jež pobije svou zbraní. Vůbec potrvaly u jednotlivých kmenů germánských lidské oběti až do doby římského císařství (Tacitus, Germ. 39.; Lucian, Pharo III., 403. a sl.) u Sasů a j. až do r. 785., kdy Paderbornské Capitulare (cap. 9.) oněm „kdož obětují zloduchům člověka dle pohanského zvyku“ vyhrožuje smrtí a spolu v cap. 6 důsledně zakazuje pod trestem smrti pojídání lidského masa, t. j. kanibalské hody při těchto obětěch. Yarl Orkneyských ostrovů obětoval r. 893 Odinovi syna krále norvéžského; r. 993 obětoval Hakon Yarl, zničiv vznikající křesťanství bohům vlastní dva syny a lid švédský obětoval v době krutého hladu Odínovi krále svého Domalda (Snorre, Heimskringla II., 31; I., 56.). V Upsale byl proslavený chrám, kolem něhož dle svědectví Adama Brémského, zavěšeno bylo 72 lidských obětí.

Veliký kmen Svévů započínal výroční svou slavnosť obětí člověka (Tacit. Germ. c. 9.) a Skýtové, jimiž rozuměli se též někteří kmenové slovanští, znali rovněž lidské oběti (Herod. IV., c. 62, 71, 72, 94; V., 5.) a Helmold (Chron. Slav. I., 52.) podotýká výslovně, že Slované shodují se s jinými národy v tom, že krví lze nejsnadněji přilákati duchy. Za doby Dětmarovy (Chron. VI., 18.) obětovali většinou zajaté křesťany.

[1]) Wilh. Mannhardt, Der Baumkultus d. Germanen u. ihrer Nachbarstämme, Berlin 1875, I, 525 a sl.

Illustrace k národní písni. Nakreslil M. Aleš.

E morta.*)

Nové básně Jaroslava Vrchlického.

(Památce Kl. Kalašové.)

I.

Ó bolesť veliký je mistr věru,
na jedné struně hrá jak Paganini.
Jak slunce mroucí, když se taví v šeru,
v sta odstínů se tříští mezi stíny.

Však v barev hře vždy je to slunce stejné,
tak v odstínech slov jedna bolest kvílí
a vše ty tony a paprsky chvějné
jsou přec jen jediný pláč u mohyly.

Tak myslil jsem nápisy překládaje,
jež autor Sibyll psal Cecchinu Bracci,
za Tebou spěl jsem až na prahy ráje,
Tys ožila mi v jeho rmutném pláči.

Co cizímu kdys psáno bylo junu,
jenž zemřel v květu krásy své a mládí,
to rozchvívá teď srdce mého strunu
a české slovo v stejný ohlas ladí.

Jeť bolest jedna a když začne zpívat,
je nejkrásnější, nesmrtelnou básní;
již dosti, zrak mi začíná se stmívat . . .
Tak oba mladí a tak oba krásní!

II.

Říká se, že v temném lese
houba vedle houby sedá;
tak hruď když se bolem třese,
býti sám, to vzdechu nedá,
v mech jak houba vedle houby
v oko slza k slze sedá.

---

*) Z druhého rozmnoženého vydání, které jest v tisku.

A ta slza píseň nese,
jest jich stále víc a více.
V bolesti mé černém lese
jsou to šedé holubice,
rostou, kvílí, jest jich více
do tisíce, do tisíce!

—

III.

Co může po nás jednou tady zbýti?
Víc nejsme přec než ve hře větrů listí,
než schnoucí a vadnoucí luční kvítí,
než hvězdná tříšt, když pádem svým se čistí.

Jen prázná zvěsť: „On po dobru žil v touze,
za krásy plachým fantomem se honil,
zrak zjasnil, v pláč jejž zakalila nouze,
před nikým, před Bohem jen čelo sklonil.“

A nejlepší to nápis, však ten časem
déšť rozhlodá a vítr křídlem zdeptá
a metlice svým zlatým skryje klasem
a budoucnost jen mlčí, dál se neptá.

Ta na oltář svůj vznese jiné modly,
jmen jiných plesným opojí se křikem,
ze současníků poslední až prodlí
nad zapadlým tvé slávy památníkem.

Pak i ten umře — poušť jen kol a ticho,
kde laury jsou, kde sláva vytisknuta,
kde, zvěsti, polnice tvá a kde, pýcho,
tvá hrdá šíj? — Ve hrobě rakev dutá

Se rozpadává zatím zvolna taky . . .
jak slzy rosné perly leží v kvítí.
Ó skloňme v pokoře a v pláči zraky —
Co může po nás jednou tady zbýti?

—

IV.

Když před lety první zněl pro Tebe kvil,
já tenkráte myslil, že šťastný jsem byl,
že poznal jsem život i jeho cíl —
Oč, sestro, jsem Ti dnes bližší?

To maska jen byla, kýs neznámý bůh
strh mi ji rázem, snů konec i tuch;
dnes k požitku němý, k slávě jsem hluch —
Oč, sestro, jsem Ti dnes blížší?

A brzy jsem poznal celý ten trud,
ten zápas, to pachtění, velký ten blud,
ten před vlastní bídou zoufalý stud —
Oč, sestro, jsem Ti dnes bližší?

A brzy jsem poznal, že věrnost je klam,
jak mnoho jsem vědět chtěl, málo jak znám —
že ve víru zástupů, vždycky jsem sám.
Oč, sestro, jsem Ti dnes blížší?

A bludičky slávy ten prchavý lesk,
ten fosfornou září též v oko mi blesk,
s ním však ten prastarý ozval se stesk: —
Oč, sestro, jsem Ti dnes bližší?

Tak dneška se třímám, jitro mi sen,
noc Nirvany zvěst mi — mukou je den,
mé písně jsou větrem vzdutý vír pěn —
Oč, sestro, jsem Ti dnes bližší?

S dnem po dnu se rvu a Ty tichounce spíš,
jen tiskneš si blíž k rtům Nepenthu číš,
co snem jest, co životem sotva již víš —
Oč, sestro, jsem Ti dnes bližší!

A nad Tebou vyrůstá hloží a pýr
a kol Tebe uhání šílený vír.
Já míru mám přání jen, Ty však máš mír —
Oč, sestro, jsem Ti dnes bližší?

Ach, bubliny! Splaskněm, jak stiší se pláň,
chceš chytat je, vlhká jen zbude Ti dlaň.
Ó splaskni též bublino v Nirvany daň,
jen tam, tam všecko se ztiší —
Oč, sestro, jsem Ti dnes bližší?

—

V.

Nelze, nelze zapomníti
onen večer plný kouzla,
plný snivé poesie,
kdy Ty u nás naposledy
zpívala jsi, bolesť v duši,
Amneris.

Stále před sebou zřím v duši
závěrečuí velkou scénu.
V hrobku vstoupila již Aida
za milencem, nad nimi jen
klečí v pláči zoufající
Amneris.

Klečí s velkým žalem v duši
jako socha, jako přelud . . .
Dole ti se objímají,
heroicky jdou vstříc smrti,
ve výši jen klečí sama
Amneris.

Scena ta mi přišla v mysl,
když jsem zvěsť čet o Tvé smrti;
scena věčnosti a světa
přede mnou se otevřela,
jiní milenci a jiná
Amneris.

Milenec slul Smrť a seděl
v říši stínů, v jeho náruč
Ty jsi tiše sestoupila,
na hoře kdo zůstal klečet,
my jsme byli, zoufající
Amneris.

Zasnoubena králi stínů
ticha po jeho dlíš boku,
piješ z rtů mu zapomnění;
snad jsi šťastná, klid je štěstí,
leč kdo ptá se po té smutné
Amneris?

—

VI.

Na Tobě se nejlíp ukázalo,
krásnou býti, jak to v žití málo;
co z Tvé krásy — pouze pověst pouhá,
marné sny a nesplněná touha.

Na Tobě se nejlíp ukázało,
slavnou býti, jak to v žití málo;
dozní potlesk, laury svadnou záhy,
zbude pouhý zvuk, prut věnců nahý.

Na Tobě se nejlíp ukázalo,
dobrým být a byť to život stálo,
že je všecko. — Dávno hrob Tě schrání,
a přec jaké z Tebe požehnání!

VII.

Žít dlouho — ne v tom není zisku,
to pouze větší stopa v písku,
již stejně setře vichr v trysku.

Žít v plesu — ne v tom není štěstí,
toť zlatý štít je navrch nésti
a pod ním blud a klam a scestí.

Žít v slávě — to je teprv málo.
Cos na chvilku nám v uchu hrálo,
dost slzí to, víc krve stálo.

Žít v sobě — to je žíti v Bohu,
toť květ z uschlého lákat hlohu,
toť míň, než chci a víc než mohu.

Tys žila tak a proto právě
máš slzy v hrobu svého trávě,
své pevné místo v boží slávě,

Tož v srdcích všech kdo Tebe znali,
kdo jednou jen Ti naslouchali
a pro vždy Tebe milovali.

Neb co můž člověk více chtíti:
než sobě zůstat věrným v žití,
být prostým jak to luční kvítí?

Neb co můž člověk si víc přáti,
než sobě žít a bratru dáti
a umění žít ve závrati?

Tys našla směr, kde v každém čase
s umělcem člověk potkává se
ve harmonické, plné kráse.

Žít dlouho, v plesu, slávě — masky!
To pouhé sny, to vložné sázky,
jež podstupujem bez otázky,

Jež zplácíme, když prohráváme,
na slední kartu když vše dáme,
když vše se láme, vše když klame.

Oč líp je, žíti plně, krátce!
Ach starý sbore, jak zníš sladce!
A nejlíp umřít v klínu matce!

VIII.

Dost pláče již i žalu,
spi v chladném klínu země,
spi tiše, sladce, jemně,
jak v klínu matčině;
Tvé jméno v srdcí skálu
je, pokud žijem, vryto,
čím bylas nám, Bůh ví to
a srdce jediné!

Spi — život tvůj byl krásný,
on unaveným skráním
byl sladkým požehnáním
a křídlem ku ráji.
Jak velká voda jasný,
jak list lilije ryzí
a plný vláhy, mízy
těm, kdo tu zoufají.

Spi na pobřeží moře,
spi v cizí země klínu,
v ten velký zástup stínů
splyň, k němuž všichni jdem
jak po neschůdné hoře;
však spíš přec pod hvězdami,
jichž svit nám sladký, známý:
je všady svatá zem.

Ta matka všech nás drahá
nad Věčna klímá strží,
své děti v klínu drží
je vinouc k srdci blíž;
co po nás teprv sahá
ta velká ruka stíná
a ona pohostinná
se otvírá — Ty spíš.

V poslední pozdrav ještě
na poslední hrsť země,
jež dolů klesá jemně,
můj sprchni tichý zpěv
jak růžných lístků deště;
jen sladké cíť z nich vání,
ať nikdo neví ani,
že prší na rakev.

Odstrčený.

Podhorský obraz. Napsal Karel V. Rais.

(Dokončení.)

VI.

ariján blíže se k Železovu, šel volněji a volněji. Když došel na kopeček hned za krajní stodolou, zastavil se a přemýšlel. Nad vozovou cestou usedl na travnatý břeh a díval se v dál. Ač měl oči široce rozevřeny, co se kolem děje, neviděl.

Tak zas upomínat — nono, nono. V Oujezdě peníze nejsou — mají toho hocha a to je konec. Podíváme se k Litochlebům — ke Kačce. To byl náš tatínek, maminka, Kačka, Manča, Tóna, Mariján. A ty holky teď pořád jen: Peníze sem, peníze sem! A Málka jen se topit. Co pak ty jednušky mám já? Jsem jezovec, dřu, dřu a kdo pak mne má rád?

Sbíraje se, pohleděl ke slunci, jež na čisté obloze svšelo, jakoby se chtělo na všecky strany rozstřiknouti a bručel: „To to sluníčko do mne střílí! Inu, co platno, půjdem.“

Doloudav se na hlavní vesnickou cestu, podíval se do koše, zasmál se, zamrkal a zakrátko zahnul v pravo ke vratům, jež uzavíraly dvůr Litochlebovy živnosti. Díval se na okno, hledící k cestě, někdo-li se v něm neukáže — ale zůstalo prázdno.

Budou v poli — ticho je tam jako v hrobě, myslil si a otevřev dvířka ve vysokých, prkenných vratech, vklouzl na dvůr a loudal se k záspi.

Na prostranném, zeleném dvoře bylo placho: slunce opíralo se o vyrovnaná polena borového dříví, o starou jabloň, v jejíž koruně, obalené šedými listy, červenala se jablka, o doškovou střechu staré kůlny, pod níž stál vůz bez žebřin. Sem tam procházely se krákorky, a na stupínkách před holubníkem pod střechou nadýmali se a bukali statní voláči.

Nejsou doma, nejsou, vždyť jsem to věděl hned, vlnilo se pod čelem Marijánovým, ale v prsou bylo mu těsno, úzko. Jda po záhrobni skrčen, do prvého ani do druhého nízkého okna se nepodíval.

U síně byla zavřena jen dolení půle dveří; půle hoření, ozdobená malovanou pestrou kyticí v červeném poli, byla otevřena dokořán. Sáhl na klapku, tiše pootevřel a vešel do síně, jejíž podlaha zachrupala. Plesknuv si několikráte do nohavic, již otvíral dvéře do světnice.

„Pánbůh dobry odpoledne!“ pozdravil a smeknuv zůstal u dveří.

Na bílé lavičce před kamny seděla ženština a nohou kolébala; slyšíc, že někdo vešel, vstala a obrátila se.

Přivřela oči, jakoby hostě nepoznávala, a malinko se usmávši, pravila: „I vítám tě, Mariјáne, to jsou k nám hosti — pozdrav nás Pánbůh!“ a podávala mu ruku.

„Co pak jste sama doma, Barčo?“ ptal se.

„Sama, pojď dál a sedni si. Tuhle spravuju a kolíbu, máme těch hadrů rozedřených až hrůza; všichni jsou v poli, máme toho trochu ležet.“ Mluvila suchým, skoro drsným hlasem a líce zůstala jí mdlá, bez výrazu, jako ospalá. Byla jistě už přes třicet, vysoká, slabá, vrásčitá, bledé, lesklé pleti; zubů scházela jí dozajista polovice. Světle rusé, trošku přižloutlé vlasy měla v polovici rozčísnuty a svázány kartonovým šátkem. Oděna byla v kartonku a lehkou halenku, na bosých nohách měla kožené střevíce rozchoděné.

„No sedni si, sedni — co pak nám to neseš?“ ptala se stále tak chladně a zase sedla k práci.

„I to je má kočka a hrdlička,“ odpověděl a postaviv košík na červenou lavici před oknem, usedl vedle.

Ve velké, světlé světnici s trámovým, tmavěčerveně natřeným stropem byla podlaha jenom od polovičky, ostatní pokrývaly velké, již oblé dlaždice. V levo ode dveří stála zelenavá kachlová kamna s chlebovou pecí vyplňující skoro čtvrt světnice; dále podél stěny byly dvě červené postele s vystlanými kanafasovými peřinami, modře, bíle a červeně pruhovanými, v průčelí od postele až do rohu stála červená lavice, před ní v rohu velký, nebarvený trnožový stůl, pod ním těžké židle se srdcovitými lenochy, v pravo ode dveří hodiny s truhlíkem až na zem a červená vysoká police. Nahoře na pravé stěně a v průčelí byly rohatiny s malovanými velkými misami, s řadou talířů, hrnéčků a s několika džbány hliněnými, okrášlenými bílými květy a rozestřenou orlicí uprostřed.

„Co pak u vás pořád děláte?“ ptala se Barča.

„Taky v poli,“ usmál se a hleděl se stěny na stěnu.

„Jste všicкni zdrávi?“

I tak to ujde, jenom mně to nějak neslouží.“

Zas bylo chvíli ticho.

Mariján díval se na polici a prohlížel si hrníček za hrníčkem; utkvěl i na dřevěných hodinách, na peci, na níž ustláno bylo nízké lůžko, až i na červeném hojtáku s hůlkovitým roubením. Vzpomněl si, že u nich doma mají podobnou kolébku, ještě tu ‚se zahrádkou‘ v níž sám se houpával. ‚Zahrádka‘ říkával tomu roubení, jež dětskou mysl upomínalo na plot.

„Něco vzkazujou našim?“ šijíc ptala se Barča

„I jen jsem tak vyšel,“ přejel si spocené vlasy.

Upřela naň dlouhý pohled.

„Tak trochu na přástvu — Kačka zvala.“

Pohled její, stále chladný, trochu oživěl.

„Už jsem taky starý — tak jsem si myslel —“ vysvětloval.

Prohlédla si jej od hlavy k patě a znova zadívala se mu do červené tváře.

„I jsi pořád stejný — to já bych tuhle mohla říct,“ a znánko se usmála.

Mariján přivřel oči a usmál se též.

„I jděte — vždyť ještě ani nehospodaříte," a smál se nahlas.

„Proto! —" pronesla nevrle i trpce — „já beztoho dřív umřu."

„Kde pak byste umřela, Barčo," a ústa maje otevřena, díval se po stropě.

Kočka i hrdlice začaly se v košíku vrtět; otevřel víko, pohladil je a zavřel zas.

„Nepovídej, žes pro nic nepřišel," začala opět, ale hlavy od práce neodvrátila.

Mariján přesedl a mlčel.

„Něco vzkázali, viď — mně to přec můžeš říct!" Poslední slova byla velmi trpka.

„I jen tak, Barčo — jsem už starý a můžu umřít, chci je prosit, aby mi složili těch stopadesát jednušek, co tu mám od tatínka," povídal zvolna a na řasách se mu zatřpytilo.

Barča hned neodpovídala; zadívala se do okna, jakoby vzpomínala.

„Je to tady už kolik let bez intresu a když si řeknu, mají to složit, tatínek to tak udělal!"

Kolem tenkých, skoro bezbarvých jejích rtů ukázal se smutný úsměv.

„Tak proto jdeš," řekla polohlasně a zakývla. „To oni tě od vás poslali, viď?"

Mariján mlčel.

„I blázne, mně můžeš říct všecko, já nic povídat nebudu!" a mávla rukou. „Poslali tě, viď, naši je honí pro pár zlatých a ti jdou zas na ně takhle," a volně přikyvovala.

„Neříkejte to, Barčo, bylo by zle," breptal úzkostně.

„I neřeknu, neřeknu, neměj starosti; vždyť já se tu, milý brachu, málo namluvím, chodím po stavení kolikrát jako duch. Ale mrzutosti budou, to se nestarej, jak se zmíníš, bude zle!" usmívajíc se, klidně vykládala.

„Vždyť je to sepsáno, když si řeknu, musí se mi to dát, je to na funus a na nemoc!" povídal ostře a rukou vážně vykládal.

Barča opět zakývala, otevřela ústa, jakoby se chtěla hlasitě zasmáti, ale nezasmála se, jen dech vyrazila.

„Tak už se ti starají o funus? I jojo!" a vzdychla zhluboka.

Mariján se ohnul a hleděl do podlahy.

„I jsem, holka, chatrný, vždyť to vidíš, už se jen tak belhám."

Kývajíc, tklivě a smutně se naň zadívala.

„Tys měl taky živobytí!" povzdechla tklivě.

„Dělají mi všecko jako dřív —" honem vysvětloval.

„Vždyť já vím — no dělej, jak chceš, ale jak se jim zmíníš, chválit tě nebudou!"

„I Kačka kolikrát mi říkala, abych přišel, a že na mne nedopustí!"

„To já vím. No, dělej, jak chceš. Stopadesát jednušek máš dostat — to bude zas živobytí!" a vzdychla zhluboka.

Mariján opět těkal pohledem se stěny na stěnu, až utkvěl zas na mladé hospodyni.

„Stůněte, Barčo?" ptal se soucitně.

„I nestůňu, ale je to živobytí! Co bych ti to povídala, darmo lidi trápit!“ Mávla rukou a ohrnula rty.

Mariján ohnul hřbet, a skrčil se jako v bázni; víčka oční se mu třásla a škrabal se v krátkých vlasech.

Že jsem chodil — že jsem chodil — zvonilo mu ve skráních.

„Já jsem jim tuze málo přinesla, a to je bída,“ studeně, zrovna řezavě pokračovala, „tady se ty krejcary pořád přepočítávají, panímáma s pantátou pořád ještě jich málo nasušili, tak jsme tu jako z milosti.“ Tu podívala se na Marijána, začala se chvět, zaškytla a povídala plačíc: „Ach, milý Marijáne, já se tady mám tuze zle!“

Mariján chtěl se k ní rozběhnout, ale zamotav se, usedl hned.

„Neplačte, holka, neplačte, zbudíte si děťátko!“ nabádal ji šeptem a hrozil ukazovákem.

„I to spí chuďas jako zabito,“ a zadívala se do hojtáku. „Já ráda dřu, Marijáne, ale jen kdybych pořád neviděla ty oči a neslyšela ta vyčítavá slova, ale to přes tu chvíli nějaké padne. Lojzík mne měl rád, ale teď už je pitomý jako já, chodíme kolem sebe jako cizí — beztoho že už má taky zlost, že si mne vzal, a jak by neměl, když to slyší pořád. Nic nám nechtějí dát, dokud obě holky nebudou nadobro vyplaceny, protože jsem to všecko nepřinesla, musíme prý čekat!“ a rohem zástěry zvolna utírala si oči.

Mariján opět povstav šoural se až k ní, a dotknuv se jí ramene, povídal vřele, jak jen uměl: „Povídám vám, neplačte, Barčo!“ ale na tváři bylo mu patrno, že má sám na kahánku.

Pohodila hlavou, narovnala zástěru a pravila trpce: „Darmo mluvit! A ty děti! Tohle ještě kolíbám, ale tam ty dvě nic dobrého neuslyší — jen ty lamentace a hubování. Kolikrát si myslívám, jak se ty děti na mámu a na tátu dívají — mnoho lásky v nich asi nebude. Žádnou radost z nich nemám, a kdybych měla, hned se mi zkazí. Panímáma je divná, dělá, jakoby sama byla dětí neměla.“

Vida, Kačka, vida! myslil si. Inu, je taková dlouhá, zamračená — ale kde se tohle naučila! Tak se chechtávala, až se ohýbala.

„To ti povídám, Marijáne, ne abys něco vybleptal, to bys mi teprva připravil zlé chvíle. To se tak lidí zmůže lakota, že snad sami nevědí jak. Mají ty dvě holky a chtějí, aby měly hodně, Lojzík taky aby měl hodně. Nebožtík náš tatínek byl tuze rozumný a říkával mi: Barčo, dej si s tím Litochlebovým pokoj, radím ti dobře, budeš tam mít zle, máme málo na jejich živnost, budete tam jako přílepek! Ale já si myslívala: I, když tam bude Lojzík se mnou, však ono to nějaké bude, třeba si pantáta s panímámou hospodařili. Teď už dávno vidím, že nebožtík tatínek měl pravdu — a tak mi s maminkou odešli, že si člověk ke všemu nemá ani komu postěžovat, bratr a sestra by se spíš vysmáli.“

Mariján došoural se opět k lavici a usedl.

„Ráda bych hodně dělala, ale mám pořád s těmi dětmi starosti, tak nemůžu tuze pomoct, a to je taky chyba. Nevím, nevím, jak to všecko bude.“

„Jojo, jojo, u nás to je taky — teď s Málkou!“ přisvědčoval.

„Vždyť já vím; jen ať dá pozor, aby jí nebylo tak jako mně, taky

k Pejchům nemá, co by chtěli. Ale tam mají jenom toho syna, snad to bude jináč," klidně odpověděla šijíc.

„Málka je celá divoká."

„Kdyby měla rozum, nepospíchala by z domů."

„Povídala už, že se utopí —" a díval se ustrašeně.

„Holka hříšná! Kdybych to řekla já nebo ty — ale ona! Co pak zkusila? Ale já si konečně myslím, že to už tak musí být — a přec jen mám ty děti!"

Mariján seděl schlípen a nehty zatínal do kolen.

„Ať se podívá na tebe, co pak ty jsi jakživ na světě měl? Kolikrát, když mi bylo nejhůř, vzpomněla jsem si: I tamhle Mariján se má ještě hůře — nemá vlastně nikoho, já mám aspoň děti, ať je to už tak nebo tak. Žádný ode mne slova zlého neuslyší, to jsem dnes tobě, Marijáne, povídala! Zrovna než jsi přišel, jsem na to na všecko myslela; ale jestli to povíš!" a s Barčiny tváře, dívající se na Mariјána, bylo patrno, že si mladá hospodyně myslí, proč to vlastně právě jemu povídala!

„Nebojte se nic, Barčo, nic se nebojte!" hovořil rychle.

„Víš, povídala jsem ti to, protože jsi taky dost zkusil, jenom že ty jsi tomu zvykl od malička a už to ani necítíš. Ale po všem tě takhle hnát nemuseli!"

„I když to má být na živnosti — jak pak až umřu!" zakvílel zoufale.

„Bodejť, bodejť — neměli by ani na funus! Bože, Božo, to jsou lidé! Tolik jsi se jim nadřel — a vždyť jsi ještě živ!" a Barča se musela smát.

Mariján chvilku nepokojně přesedával.

„Jsem už, pane, chatrný —"

„Inu mají nás rádi, tebe i mne!"

Tichou světnicí zněl jenom klapot kolébadel, šustělo plátno v ruce mladé hospodyně, a cvakaly hodiny.

„Tak já nevím, osobo, co mám opravdu dělat," skoro plačky ozval se Mariján a již mu slzy vyhrkly.

„Jak povídám, dělej jak chceš, já tě nezrážím, mně už je to jedno, ztvrdla jsem jako špalek."

Mariján snažil se o všem rozvažovati, ale šlo mu to těžko. Všecko, co slyšel doma, v Oujezdě i teď, honilo se mu hlavou.

„U Budinů taky nemůžou — Manča už je taková skrčená a ten hoch se nechce ženit —" pravil spíše k sobě.

„Byl's tam?" a pohlédla naň.

Mariján přisvědčil.

„No tak vidíš!"

„Jak pak já přijdu k nám —" zasténal.

Myslil si, že ty peníze leží v Oujezdě i v Želejově někde v truhle v knížkách a že je snad dostane hned — zatím má takové trápení. A má to sepsáno, tatínek to dobře udělal!

Dětátko v kolébce zakvílelo a zatřepotalo rukama.

Vššš — všš — všš — konejšila Barča rychle kolébajíc. Ale drobeček ozval se znova a maličké dlaně chytaly se zábradlí kolíbky.

Matka odhodila šití a sklonivši se ke kolébce, bzučela: „Mlč, hošíčku, mlč, jen si zas buncni — buncni —

Spi, Lojzíčku, spi,
zamhuř očka svý —“

zpívala.

Ale Lojzíček rozkřikl se plnou silou a chytiv se okrajů, snažil se sednouti.

Barča vidouc, že je marno konejšiti, vzala jej na ruku.

Klučík byl jak uplácaný; měl jen malou, vzadu svázanou košilku, takže ukazoval kypré tílko. Měl krátké bleďoučké vlasy, nadité, červené tváře a velké, modré, skoro přísné oči. Sotva jej matka vzala na ruku, zadíval se na Mariјána.

„Koukej, kdo to k nám přišel — koukej, strejček!“ na hosta ukazujíc, volala matka.

Hošík uhnul hlavu do zadu a šikmo, zamračen díval se na neznámého.

„Ukaž, co máš v koši, Mariјáne, ukaž!“ pravila vřele.

Marijáп seděl jako po ráně do hlavy, ale po těchto slovech honem sebou škubl, rozevřel košík a vzav hrdličku, nesl ji k hošíkovi.

„Koukej — koukej — kukrúúú — kukrúúú —“ volala matka.

Lojzík před strýčkem uhýbal hlavu a jenom na hrdličku mžoural.

„Koukej — koukej — udělá frr!“ volal Mariján a hrdlu posadil si na prsty. Divoce se chechtajíc vyletěla, dvakráte buchla do stropu a snesla se na bidlo nad kamny.

Dítko bylo vyjeveno. Dydy dydy dudu — eněněněně — krau — kráuu — kukrúúú — spustila.

„Počkej hošíčku, počkej, dáme ptáčkovi kousek bandoru, počkej,“ lichotivě hovořila jdouc k polici; vyndala studenou vařenou bramboru, a drobíc ji na podlaze, volala:

„Na, tu máš, na!“

Kukrúúú kukr — úúú — kukerúúú — odpovídala hrdlička a jenjen se ukláněla.

„No pojď, stará, pojď!“ volal Mariján a sedě u brambor, klepal do podlahy.

V tom světnicí projel táhlý hlas: Ňa —úú!

Lojzík honem otočil hlavu.

Strakatá kočka, předníma nohama opřená o kraj košíka, dívala se světnicí.

„Koukej — koukej — ččč — naččč —“ volala matka a Mariján tlapal pro kočku.

„Na, hajcni si, hajcni, takhle — vidíš — hájc — hájc!“ ukazoval dítěti, ale to stále před ním uchylovalo hlavu.

Mariján pustil kočku na podlahu. Protáhla se, mroukla, zasvítila rezavýma očima, ohrnula pysky, zívla a krok co krok tichounce loudala se k rozdrobenému bramboru.

V tom se hrdlice s křikem a hlučným třepotem spustila k ní.

„Nesežere jí — nesežere jí —?“ křičela Barča.

Mariján se jen zasmál Hrdlička drobným krůčkem docapala před samou kočku a klofla ji zobákem.

„Že jí vyklofne oko,“ volala.

„Nic jí neudělá, nic“ — chechtal se a sednul na bobek. Hrdla chvilku kolíbala se kolem mňaucky, ale potom hop! jí na hřbet.

„I jsou to dva blázni!“ srdečně zasmála se Barča, „to jim musím dát ještě něco k snědku!“ a znova drobila jim dvě brambory.

Kočka polykala kousek za kouskem, olizovala se, ale hrdla rozčepýřena stála jí na na zádech a klofala ji do strakaté hlavy.

Marijan s Barčou seděli kolem nich a pozorovali hrdlino uličnictví.

V tom na síni zaduněly hromadné kroky a již se dvéře otevřely.

Kačka, na hlavě majíc šátek na kretku, jejíž konce visely jí až na ramena, v plátěné sukni, bosa stála ve dveřích a Litochleb za ní na síni.

„I lidičky, koukejte, co se to u nás děje!“ volala, jakoby byla vstala z hrobu.

Hospodyně s dítětem honem vstala a šla ke kamnům, ale Mariján zůstal skrčen a rozpačitě smál se na sestru.

„Kde pak ty se tady bereš — a co pak to k nám nosíš?“ jdouc blíže, volala Litochlebka. Tatík a hned za ním syn Lojzík s hošíkem asi pětiletým a menší dívčinkou vešli také.

Hrdlička honem skočila se hřbetu a cupala pod postel, kočka ulekána, krčíc se vletěla na lavici a vlezla do košíku.

Mariján teprv teď zvolna povstával a bázlivě se směje, breptal: „I jen tak jsem přišel.“

Oba Litochlebové mlčky podávali mu ruku.

Byli si podobni; oba byli stejně velcí, velkých, kulatých hlav hustých vlasů, ale Lojzík byl v těle slabší, starý pak měl hlavu jako mléko. Byli bosi, měli jen kalhoty a košile tuze propocené, zažloutlé, rudé krky a tváře.

„Podívejme, my se na poli pražíme a oni si tu dovádějí s kočkou a s tou —“ suše chechtala se Kačka.

Mariján pohleděl na mladou a vida, že nevšímavě přechází s dítětem, povídal rychle: „Teď vstal — tak jsem mu je pustil, aby nebrečel.“

„A kde pak jsi s tím chodil?“ táhle, zpívavě a taje smích ptal se starý; usedl na lavici a opřel loket o stůl.

Mariján stál skrčen, ruce měl svislé, ústa rozevřena.

„I tak jsem byl na přástvě v Oujezdě —“

„Sedni si u nás,“ pobídla ho Kačka.

„Tak ty chodíš na přástvu,“ zdlouha, kývaje hlavou, pravil starý.

Hošík a děvče nehnutě dívali se na Marijána, Lojzík usedl na lavici u kamen a mladá držíc hrdličku, ukazovala ji dítěti.

„Manča zvala —“ spěšně pravil Mariján a sedl si.

„Že tě vaši nechali!“ ostře řekla stará.

Mariján neodpověděl, ale plaše hleděl s jednoho na druhého. Nohy se mu třásly a po zádech jezdilo mu chladno.

„A to tuhle sajraj nosíš s sebou?“ smál se starý.

„I to víš, náš Mariján to má v lásce, bojí se o ně,“ odpověděla žena.

„No, nemá jiných starostí, to se to běhá.“

Mariján stále mlčel.

Hošík přiloudal se ke košíku a pozoroval kočku, děvčátko šlo k matce a hladilo hrdlici. Panímáma vyběhla na síň a přinesla nakrojený bochník tmavého chleba a mísku s tvarohem.

Starý vytáhl zavírák a pobízel: „Pojď si taky s námi ukrojit!“

„Naděl Pánbůh, šel jsem po obědě,“ děkoval Mariján.

„No — po obědě — vždyť máš večer pomalu a než dojdeš domů, teprva vyhladovíš!“

„Nebudu, nebudu,“ rychle breptal Mariján.

„Nedělej, nedělej a krájej!“ nevrle pobídla i Kačka.

Teprve teď přisedl ke stolu a ukrojiv si krajíček, namazal; ruka se mu při tom třásla.

Krájeli si a mazali jeden po druhém; dětem uchystala to panímáma.

„No, svatá pravda je, že můžeš nebi žehnat, jaké ti dává zdraví — tolik roků dřeš, ale jsi jako řípa,“ ústa maje plna, vykuluje oči, Mariánovi pravil starý.

„Pane, už to nejde, už dlouho nebudu —“

„Iii, podívejme, jaké máš nápady; kdybysme my měli takové zdraví! A když ti něco chybí, lehni pěkně do postele, ty to můžeš dělat, kdo pak ti poroučí, abys tak dřel — musíš mít rozum sám!“

„A jestli pak ti už dali těch třicet jednušek?“ na lavici u kamen mutlajíc, ptala se Kačka.

„I neříkal jsem,“ odvětil.

„Že jsem já si to nemyslela! Tys toho jakživ dostal! Tak přece, člověče, nebuď jako z bláta a ozvi se trochu, vždyť to není žádná milosť, je to tvoje a dal's jim už tolik — můžeš si přilepšit!“ kázala dutým, přísným hlasem.

„I mají taky starosti, ta holka by se ráda vdávala.“

„Snad je někdo nemá — mohla by se Tonka podívat k nám, to by viděla. A nevídáno, jestli jim to k Pejchům nestačuje, proč tam lezou! Pejchům já se nedivím, že chtějí moc, dřeli celý život a tu jim každá nevěsta není dost dobrá, aby se tam roztahovala a Málka, jak ji znám, ráda si zahraje na paní.“

„Jen jim nevěř, když ti lamentujou,“ zdvihnuv prostřední prst, hučel starý Litochleb, „ono to tak pravda není. Nebožtík pantáta jim v ničem neuškodil, to bysme jen my a Budinovi mohli zpívat. Maminka jim taky dala, co měla. Inu říkávala, říkávala Kačce i Manči všelicos, člověk si pořád myslíval — ale konec konců co je u nich, je u nich a nikdo to odtamtud nevytáhne!“

„I jo — kdo naši Tónu nezná —“ ostře prohodila stará.

„Panímáma umřela a vejměnek je jejich; co tobě dají, odedřeš několikráte, co ti patří, slevuješ jim pořád a pořád — tak zač pak dostali víc než ostatní? To bych přec jen rád věděl!“

Mariján seděl skrčen, hleděl do země a jen přikyvoval.

„Mají štěstí, každý všecko jen jim, jakoby ostatní nebyli z toho rodu,“ ledově pravila Kačka vstávajíc.

Každý všecko jen jim — vejměnek, dření, peníze — to je pravda, to je pravda! Teď abych říkal o peníze — to je trápení, to je trápení,

skákalo Marijánovou hlavou. Mžiknul na Litochleba, na Kačku, na mladé i děti jejich a bylo mu do pláče. Bože, Bože, co mám dělat! Ale to je pravda, že doma nechci nic — vejměnek, peníze, nic, nic — tak nemají dost?

„Tak tys byl u Budinů?“ úlisně začal opět starý.

Mariján se rozpačitě usmál a přisvědčil.

„A co pak pořád dělají?“

„Váša se nechce ženit — tak je zle — zle —“

„I jojo, to by Mórovi hekali!“

Panímáma prohlížela Barčino šití a na všecky strany je zobracela. Lojzík Litochleb dojedl krajíc, zavírák strčil do kapsy a protáhnuv se, nepromluviv vyšel.

Hrdlička uletěvši dětem usadila se zase na bidlo a chrčíc kukrovala.

Obě děti stály uprostřed světnice a nespustily jí s očí.

„Koukejte, dědečku, koukejte, co dělá!“ křičel hoch.

Chraúú — kukerúúú — chraúúú — kukerúúúú ú — ú — rrr —

„Chtěl bys ji, chtěl?“ ptal se Mariján.

„I to by nám chybělo něco do stavení, ty máš nápady, co pak myslíš, že je to jako u tebe?“ odpověděla Kačka.

Chchchch — zachechtal se starý.

„Na — na — pojď sem,“ ťukaje do podlahy volal hrdlu hošík a mlaskal na ni.

„Nono, musím s Lojzíkem ještě pro trochu krmení,“ zvolna se zdvihaje a rovnaje si kříž, pravil Litochleb, „škoda, že jsme nebyli celé půldne doma, byli bysme si popovídali, ale to máš u nás všední den — z práce do práce! No, pozdravuj tam u vás všecky!“ a podával Marijánovi ruku.

Mariján ji chytil, potřásl a chvilku podržel; uslzeným okem podíval se švagrovi do tváře.

„Nono, jsi hodný, že jsi si taky na nás vzpomněl a přišel se podívat,“ přátelsky srdečně povídal Litochleb a poklepal mu na rameni.

Mariján rozevřel rty k nucenému smíchu.

Hospodář ohnut, dlouhými kroky vyklátil se ze světnice.

„A vy, klazani, nechte už hrdličku a kočku a jděte se vztekat ven, kdo vás tady bude poslouchat, a co tu budete dělat nepořádek — ještě málo se ho naděláte?“ zvolna i ledově poroučela Kačka a obrátivši se k Marijánovi, pokračovala: „To je u nás pořádek, viď? Zlatě u tebe na vejměnku, sedíš si tam jako král, ale tuhle člověk má pořád hlavu jako vértel.“

Mariján seděl ohnut a mlčel.

Hospodyně přecházela kolem kamen, jakoby něco hledala.

„Snad ti něco chybí, ne?“ zeptala se náhle a pohlédla naň upřeně.

„Nic — nic —“ bručel.

„Kdybys něco potřeboval, řekni jim a neboj se, nechceš nic nespravedlivého.“

Mariján rychle vrtěl hlavou.

„Inu, ty jsi dobrák, uděláš pro ně všecko!“ a také Kačka vyšla. Volné kroky její chrupaly na síni, potom duněly na schodech k půdě.

Barča kojíc seděla v koutku u postele, kolem níž rychle tapala hrdlička.

„Tak jsi se přeci nezmínil!“ a Barča tklivým, srdečným pohledem obrátila se k Mariјánovi.

„Ne — ne —“

„I neviín, nevím, jestli jim nenapadlo, proč jsi vlastně přišel — byl by to div!“

Mariján hlavu maje v ramenech a snaže se tlapati na špičky, honil se chvilku za hrdličkou, jež jako žertem stále se mu uhýbala.

„No tak tak, pojď, stará, pojď zas do svého,“ breptal nesa ji ke košíku, v němž se již mňaucka krčila, „a půjdeme s prázdnem, není na nemoc ani na funus,“ a chraplavě se zasmál.

„Je z toho člověku ouzko,“ vzdychla Barča a stírala si slzy.

„A tak zas půjdu,“ protáhnuv se a bera košík prohodil Mariján.

„Co pak — ty už chceš utíkat?“ vracejíc se, ve dveřích volala Kačka.

Mariján se pousmál a přisvědčoval.

„I vždyť ještě dojdeš — a cestu budeš mít krásnou. Škoda, převškoda, že jsi si nevybral neděli, všední den je u nás hon,“ tuze přátelsky vykládala.

„Tak s Pánembohem, Barča, s Pánembohem!“ belhaje k mladé hospodyni a podávaje ruku loučil se Mariján; víčka oční rychle mu při tom mžikala.

„Ta z nás má ještě nejlíp, sedí jen doma a chová,“ zasmála se Kačka, „a ještě si na to vezme střevíčky,“ dodala pichlavěji.

„Mám tuze rozsedané nohy,“ obrácena k Marijánovi klidně vysvětlovala Barča a stiskla mu ruku.

„Tak je tam všecky hezky pozdravuj a přijď k nám zas někdy, vždyť si snad můžeš vyběhnout, kdy chceš. To se ti to s těmi zvířaty poběhne — ale s těmi ty se máš nejradši! Tak s Pánembohem!“

Kačka vyšedši za bratrem na síň, obrátila se do sklepa.

VII.

Mariján vyběhl na zásep zrovna do houfu slepic, jež se s křikem rozutekly; málem by byl na jednu tlápl a zamotal se, až se musel chytiti stěny. Košík nesa na levici, čepici maje naraženu, hnal se z vesnice do vrchu; hnal se jako stroj, jenž má uvnitř plno plamenů a jejž to samo žene. Ale na vrchu nemohl dál a zrovna padl na vysokou mez.

„To jsem se uhnal,“ rychle oddychuje zasténal, „proč jsem tak letěl? Zrovna jakoby mne odtamtud hnali, jakoby mne psi honili!“

A při tom si vzpomněl, jak se jednou všicknі březinští psi divě hnali za cizím hafanem, jenž sám vloudil se do vsi. Letěl jako vzteklý, tlamu měl rozevřenu, opěněný jazyk mu visel a tělo div se v půli nepřetrhlo. Domácí psi zuřivě, ječivě řvali a vyhnali ho až do lesa.

Mariján leže na břehu, díval se na protější pole.

To jsem dávno nebyl doma — to je doba — už od té bouřky. V tom přivřel oči, protože v duchu viděl, jak ten modravý, žhavý had vztekle proletěl černým mračnem. Vzpomínal, jak déšť valem proudil

po oknech, jak to i do sedničky crkalo a hrom bouřil, až se baráček houpal, jakoby se pod ním něco bořilo.

Dnes máme hezky — mám pěknou cestou, jenže tuze tepličko, myslil si a hleděl kolem.

Slunce bylo naproti za smrkovým lesem, jenž vroubil pláň polí, ale paprsky jím prostřelovaly. Znělo to z jeho hlubin všemi ptačími hlasy, byl jich celý chumel, honily se i překřikovaly, jako když hromada pasáčků na lukách zpívá každý jináč. Nad ovsištěm zrovna za Mariјánem třepetal se skřivan a jen jen se rozplýval.

Marián hově si na hřbetě, o lokte opřen, hlavu ohnul zpět a díval se, jak se zpěváčkovi tam nahoře pod šírým modrem křidélka třesou.

To mu to jde, to mu to jde! a chrčivě se zasmál. Hleděl vzhůru, až krk tuze zabolel. Usednuv, rozevřel košík a šťuchaje do zvířátek, povídal: „No, hrdlo, no, mňaucka, to jsme se už natloukli — tam, sem a zas zpátky —“ Drže košík mezi koleny, upřeně zíral na obě zvířata a vzpomínal, jak si je do výminku přinesl. To byla ještě maminka, navečer přicupala a jak se smála, když ty dvě spolu zadováděly.

„Polezte si, chcete-li, polezte, beztoho vás už všecko bolí,“ lichotně šeplal.

Zvířátka se naň podívala, trochu se pochrula a dřímala zas.

Ani se jim nechce — no, natloukla se tuhle o můj bok, teď si hoví. Pane, taky by se mi tady dobře leželo, to se ten hřbet natahuje —

A Marián zálibně protahoval se v travné peřině. Paže přeložil přes oči a ležel nehnutě. Myšlénky jen jako jiskry skákaly mu v hlavě a při tom stále měl pocit, jakoby běžel tvrdou cestou; i buchot svých těžkých bot slyšel . . .

Z lesa vyletěl křaplavý krákot stračí a Marián usedl.

„Nono, musíme zas jít,“ bručel a zavřev košík, pověsil si jej na ruku a těžce vstával.

Zatrachtilý hřbet — to to v něm píchá! Taky toho mám dost, taky — i je to s přástvou! a hrbolatou vozovkou zvolna klopýtal.

Hejna drobných mušek a komárků stále před ním kroužila, mihala se a vlnila, jakoby mu ukazovala cestu. Několikráte mávl do nich rukou, rozehnal je, ale když hned zas byli pohromadě, už si jich nevšímal.

Spěchal vedle lánu jetele švajcáku, jehož bílé paličky silně voněly.

Tak jdu z toho Želejova, jakobych byl nesl koláče před posvícením, napadlo mu, a již si vzpomínal na den, kdy tu byl naposledy.

‚Jdi hezky pomalu a tuze tím netluc,‘ povídala tenkrát maminka cukrujíc koláče, v košíku pěkně vyrovnané. Když se potom vrátil, ptala se ho vesele: ‚No, dostal's od cesty?‘ Zavrtěl jen hlavou. ‚Ta Kačka naše je čím dál skoupější,‘ zahubovala maminka . . .

To je mi dnes horko, pořád zima, teď horko, z těch myšlének zabručel a čepici posunul si do týla. Sluníčko jde dolů, stíny se natahujou přes celé pole — pozoroval. To by se to tuhle v trávě leželo — hlavu pěkně do rosy, zamknout oči, natáhnout se a spát v tom chládečku až do rána! a při tom pomyšlení se usmál.

Vždyť jsem se nachodil — do Oujezda, do Želejova, zpátky — to je nějaké cesty! Vzpomínal, kdy z domů vyšel a nechtělo se mu ani

věřiti, že to bylo včera, zdálo se mu to tak dávno. V mysli měl celý ten pahrbkovitý kraj, v němž střídají se lesíky, planiny polí, dolíky s vysečenými lučinami, a v tom kraji tři dědiny: tuhle Březinku, tamhle Oujezd, tady Želejov a v nich Málku, Vášu, Barču.

Co mám s nimi dělat s chudáky — tamta se chce vdávat, ten se nechce ženit a tahle je taková smutná, ani se nezasměje.

Za postavami mladých vyskytli se i staří — Tóna zamračená, s vysedlými rameny, Manča taková shrbená, maličká, Kačka velká, snědá, s hlasem ledovým.

Mariján měl pocit, jakoby se motal od sestry k sestře, jakoby se u každé chtěl zachytit, odpočinout — ale musel dál, pořád dál a se všech stran slyšel nářky.

Skoro klusal, nohy se mu zdvihaly a ohýbaly jako páky u stroje, otevřenými ústy vyrážel krátký, zachroptělý dech a jen se s něho cedilo.

Pane, pane, už jsem se nahonil od malička a napotil — s tatínkem, s maminkou, se sestrami, s Mórem — všude byl Mariján, pořád jen Mariján, od rána do noci v poli, v jednom potu a potom doma jako jezovec. Viděl vejměnek, v něm lůžko a na lůžku sama sebe skrčeného do kolečka — jako jezovec!

Dvéře do výminku se otvírají a tatínek volá: Marijáne! Sotva se zavřely, vchází maminka, potom Kačka, Manča, Tóna, Málka a pořád jen: Marijáne, Marijáne! Dvéře se jen otvírají a zavírají.

Činčinčinčinčinčinčirajatačijá! na kraji lesa, k němuž Mariján dobíhal, vřeštěla pěnkava a honem zaletěla dál.

Pokrajní stezkou, nad niž skláněly se rozložené čepýřnaté snětě smrkové, šel volněji. To jsou léta — to jsou léta! dále snoval pavučinky myšlének. Vzpomněl si i na dobu, kdy na výminku byl ještě dědeček a hned se mu zase zakmitl výjev na zahradě, když padančat maje plny kapsy mířil na Kačku a na Manču, jež se chechtaly, až se ohýbaly. Bác! bác! už byly za stromem.

‚Jen ne do oka — ty hochu — ty můj kluku — ty Marijáne — ty Toníku!‘

Hlavu skrčil do ramen a choulil se jako tenkrát, když kolem krku ucítil tatínkovu ruku.

To je dávno — z tatínka už je jenom pár kostí — — Tóna tenkrát ani na zahradě nebyla a teď je stará, má čtyry děti.

Představil si ji, jak stojí dnes na záspi a čeká, až Mariján dojde, dívá se jako tenkrát, když dovedl pana pátera.

„No tak, neseš, dali ti?“

„Hhhh — musíme čekat — co mám dělat, tam se Váša nechce ženit a tuhle je teprva zle, Barča je taková smutná, že se ani nezasměje.“

Viděl, jak se Tóna mračí, jak se jí rty chvějí.

Co řekne — co jen řekne? a při tom pomyšlení bylo mu úzko, maně choulil se, jakoby stál před ní.

Zle unaven sedl na zelený, omešený balvan a hleděl do polí, po nichž se stín lesa již úplně rozestřel.

Bylo tu ticho, jenom jehličky, jež mezi sehnutými větvemi padaly,

trošinku harašily. Z lesa vystupoval chládek, vonící smrčím, pryskyřicí a vřesem. Na nedalekém strništi stanul velký zajíc; Mariján pozoroval, jak se mu špičaté slucby pohybují a jak se po chvilkách staví na zadní. Ušák ohlížel se na všecky strany a konečně dlouhými, volnými skoky, přehupuje se přes brázdy a meze, jakoby se uměním svým chlubil, vzdaloval se k západnímu lesu, jehož hřeben ještě lehce svítil na důkaz, že slunce tam vzadu nadobro nezapadlo.

Ta podivánka Marijána zajala, takže na vše ostatní pozapomněl, ale když zajíc v temném lesu zmizel, hlava klesla k prsům a jiskry počaly skákati znova.

„Slyšíš, táto, Mariján je tu, ale nenese nic," Tóna volá na muže.

Mór, ruku maje pod košilí na prsou, protahuje se, zívá a povídá: „Ty peníze mají být na živnosti, kde výměnkář žije a ne támhle — a támhle; je to na zlé časy a na funus."

„Ještě jsem neumřel," hučí Mariján, „a povídala Manča, že mne nezakopaného nenechají."

„To ty vždycky, jen co holky řeknou — ty nás máš taky rád!" buble Tóna. —

Mariján sedě na kamené hluboce ohnut, rukávem rychle přejížděl si čelo. Kdo pak ho má rád? Kdo pak ho má rád! slyšel včerejší Mančina slova a brada se mu rozetřásla.

Žádný — žádný — všichni jen pořád: Peníze sem! Všecko sem!

A neměli — jenom tatínek a maminka — leda Váša, ale ten je chuďas, nebo Barča trochu, protože se má taky zle — no, Málka taky byla hodná, to je pravda!

A tyhle snad taky! usmál se a rozevřev víka košíku, zadíval se na skrčená zvířátka. Taky jsou na tom vejměnku a musela s Marijánem — chchchch — Z hlubiny lesní ozval se přitlumený vrkot divokých holubů; duněl, jakoby vycházel z kotlavého stromu.

Hrdlička se zachrula, roztáhla křídla a zaplácala jimi.

„Aha — aha — chtělo by se ti k nim, chtělo?"

Hrdla opět zaklepala křídly a postavila se.

„No pojď a leť, chceš-li, já tě držet nebudu!" durdivě hučel a vytáhnuv hrdlici, posadil si ji na dlaň.

„Tak leť — leť si k nim —"

Když se chechtalka nehýbala, povyhodil ji do vzduchu. Ustrašena zahýkala a povznešši se trochu, sedla si na smrkovou řasnatou větev, zaklichtala se, zachrčela a kloníc se počala cukrovati.

„A tobě se nechce? No jdi si taky, ať tebou zas nepráskne na zásep —" a chytiv kočku pod břichem, postavil ji na balvan.

Vztyčila hřbet, protáhla se, ohrnula pysk a táhle mroukla.

É — dydydydede — zachechtala se hrdlička a zatřepavši křídly, zaletěla dále do lesa. Mariján vyskočil, jako když ho bodne. Díval se, jakoby se nemohl upamatovati, co se stalo, ale potom několika skoky vletěl do lesa.

„Na — na — na — pojď sem — nana, stará," jektal, vyjeveně patře do zeleného řasoví štíhlých stromů, s nichž padaly úlomky snítek,

a levačkou hrabal se v krátkych, spocených vlasech, jakoby si je chtěl vyškubati. Nemohl se rozpomenouti, co ho to napadlo, že hrdlu pustil.

Ve vrcholcích to zašustilo a Mariján spatřiv bílá křídla mihnouti se pod modrem nebe, zavyl. Skočil ještě dále do lesa, díval se na všecky strany, ale bílých křídel už nespatřil.

„Ta mi uletěla," povídal si plačtivě, „ale počkej, počkej, ty budeš vzpomínat, až si tě zas uvážou na provázek!"

V tom se mu leknutím prohnula kolena a div nepadl.

Kočka příšerně vřískajíc vedle balvanu tloukla sebou v křečích.

Několik okamžiků hleděl na ni tak ulekán, ale potom několika skoky byl u ní. Již opět stála a olizovala si bok.

„Ty dovedeš člověka polekat, mňaucka stará," přitlumeně breptal, ale v tom si již vzpomněl, co se prve stalo, a zachraptěl bolestně: „Vždyť ty tu jsi sama — chechtalka ti uletěla, honem poběž za ní."

Hodiv kočku do košíka, zavřel víka, pověsil si ho na levici, plaše se ohlédl a slz maje plny oči, dal se do klusu; kobrtaje o kořeny, div si krk nevykroutil, pořád pátral po bílých křídlech.

Chvátal vlhkou, travnatou cestou lesní, nad níž klonily se široké vějíře smrků a jedlí. Těžké boty dupaly, někde ve vrcholku veverka loupala šišku, šupiny házejíc k zemi, a uzonká jasná stružka crčela vedle zapadlých, porostlých balvanů.

Mariján se zastavoval, pátral v korunách a mlaskotem vábil ztracenou; ale jen tichý šepot lesa byl mu odpovědí.

Uháněje dál, lítosti měl plné hrdlo a chvilkami chraptivě zavzlykal. V lese bylo již hodně šero, jenom nahoře mezi korunami svítila pomněnková modř oblohy.

Mariján byl již tuze uhnán, ale skákal s kořene na kořen, přehupoval močálky, ač srdce divě tlouklo a nohy v kolenách klesaly; pod lebkou měl jednotvárný hukot, do něhož vrývalo se hluboké: ku — krůů, ku — krůů — „Na — na — pojď sem — na —" každou chvilku lichotně volal k výši a slídivě zíral mezi sněti. Teď se zastavil a polekán rozhlédl se na všecky strany; stálť na kraji lesa, na temeni stráně, pod níž byl dolík, temnězelenými bory věnčený, a na jeho konci leskla se tmavěmodrá hladina rybníka Zákopa.

V Marijánově umořené hlavě vznikla myšlénka, že zaběhl, k vůli hrdličce že se s pěšinky pustil v levo místo rovnou.

Stoje rozhlížel se na všecky strany; zadíval se i na planinku, v níž byla patrna stezka, po které s Vášou ráno kráčel a na které se také rozloučili.

Kdyby on Váša věděl, co jsem se nahonil a kde teď jsem! myslil si, prudce oddychuje. „A kde je ta — kde je ta?" zaténal pátraje po vrcholech stromů.

„Je pryč — ani památky!" a hlasitě zavzlykal.

Ohlížeje se rozvažoval, má-li se vrátiti, ale vlhká cesta, kterou právě byl překlopýtal, nevábila, a ještě si myslil, kdyby, kdyby tak ulétlou spatřil.

Takhle taky musím dojít, rozvažoval; tuhle pěkně po kraji lesa, potom trochu v pravo, hrr! dolů s kopečka a doletím tam. A již opět klopýtal.

Nohy ho tuze bolely a cítil, jak má kotníky i paty oskřípány.

To mně to dalo, Bože, taková cesta, aby bylo na zlé časy a na funus. A nic nemám — nic — nic — Tatínek mi to dobře udělal, ale teď už je z něho jen pár kostí a maminka leží vedle. Ještě Tóně povídala: ‚Ať Marijánovi neubližuješ‘, ale ta má pořád jenom: Peníze sem, všecko sem, ať je to tady na živnosti! Manča nemá, je už taková skrčená, stará, Barči je zle, ani se nesměje, a já už taky nemůžu, jsem starý, hřbet se nechce ohnout, nohy se třesou. Ať se jde Tóna na mne podívat — Tuhle mne vidíš, jak se šourám a ta hrdla mi uletěla! a z těch myšlének se rozplakal.

Čím více blížil se k temné hloubi lesní, do níž musel vstoupiti, tím šel volněji.

„Panenko Maria, kdybych já už byl doma,“ šeptal si a rozhlížel se po hrdle; myslil si, že se mu náhle nad lesnatými kopečky zatřpytnou bílá křídla, že uslyší chechtot a ztracená bude tu zas . . .

Byl již téměř na konci suché stráně, porostlé jalovčím, vřesem, vrbicí, mezi nimiž vyčnívaly jeřábky, kusy bílých pařezů a místečka rozchodníků ještě zlatě svítila.

Zastaviv se hleděl na rybník, v jehož zadí v hlubině černal se les i svítil kus jasné oblohy; utkvěl pohledem blíže stavidel, tam kde ráno bylo potopeno žhavé, sršící slunce.

Už to tam tak nesvítí, napadlo mu a plnými ústy lokal chládek, jenž ode zdola do té písčité stráně vanul.

Za starými trámy to bublalo, kloktalo a sloupec vody jako skleněný šroub hned se do hloubi s hukotem zarýval, hned z víru vytryskoval.

Mariján poobrátil hlavu k lesu, na tu stranu, kde soudil, že je Březinka.

Ústa měl rozevřena, oči přimhouřeny a v lebce se mu to jen chumelilo.

‚Co pak můj vejměnek — v tom jsem jako král, nikde ani mušky, chládeček —‘ letělo mu hlavou, ale při tom měl vzpomínku na poslední večer, kdy modré světlo šlehalo okny, hrom rachotil a na tabulích to šplíchalo; cítil, jak se pod peřinou choulil, potil, jakou měl mučivou úzkost.

Teď se skrčil, hlavu vtiskl do ramen a plaše se ohlížel; zdálo se mu, že z hlubin lesa vyplynul šepot: Marijáne — Marijáne — Marijáne —

Rychle, vyjeveně díval se kolem, hledaje cesty, aby nemusel do toho tmavého lesa, z jehož tiché temnoty bylo mu ouzko.

Už umřu — už musím umřít — pořád mne volají — svištělo mu pod skráněmi a již učinil několik skoků zpět, aby se vrátil, kudy přišel; ale hned zas mu napadlo, že by si zbytečně zadálil a les že je tam taky.

Zastaviv se, hleděl k oujezdeckým kopečkům.

Pane, kdyby tak šel Váša, to by bylo veselo — a obcházíval tady — snad už jen skočit — —

Jako ta Málka — křikne si: ‚Utopím se, radši se utopím!‘

Dobře Barča řekla: ‚Holka hříšná, kdybysme to řekli my —‘

Ach, Ježíšku, to žádný neví, co jsem já se na světě nahonil — a teď ještě na zlé časy — na funus — a pořád jen: Peníze sem, všecko sem — utíkej, Marijáne —

V tom jako když do té chumelenice v hlavě vjede blesk — dlouhý, modrý —

Žádná nemoc! — žádný funus! — chládeček! zahřmělo mu v lebce a vypoulené oči hleděly k rybníku.

Jako divý chraplavě vykřikl, hlavu ohnul k týlu, košík přitiskl k boku, a tryskem, dělaje skoky přes křoviska a kamení letěl se stráně a jako těžký balvan padl do vody tam, kde ráno bylo zapadlé, z hlubin sršící slunce.

Zahlučelo to, zašplíchalo, tenké proudy vystřikly.

Marijánova hlava, prohnutý hřbet i páž s navlečeným košíkem ukázaly se ve vlnách, nesrozumitelný jek projel dolíkem, ale zas zmizelo vše.

Vlny se přehazovaly, bouchaly, pleskaly, natahovaly se, šplíchaly až na břeh.

Křečovitě ohnutá pravice znova vynikla, zaryla se do hladiny a zapadla na dobro . . .

Ve vůkolních lesích to krátce zahučelo, jako by se ptaly: Co se stalo? ale ztichlo to hned.

Vlny pleskaly do břehu a rákosí ševelilo. Pěnivý šroub vrýval se do víru a znova vytryskoval s hukotem. Vodní zrcadlo, vroubené rámcem zeleně rákosí a puškvorce, mezi nimiž bělaly se bílé, zlatem pokropené květy labutí, bylo zase hladko — klidno — —

* * *

Třetího dne po náštěvě Marijánově v Oujezdě Váša Budina přišel do Březinky. Šel přímo do Marijánova výminku, ale našed jej zamčený, obrátil se do statku.

„Pánbůh dej dobry odpoledne — kde pak máte Marijána?“ ptal se vcházeje.

„Co pak nebyl u vás?“ divil se Mór.

„Byl, ale předevčírem jsem ho vyprovázel do Želejova.“

„I tak je ještě tam — no, ať si pobude, když se mu líbí,“ pravila Tóna.

„To je škoda, že není doma; přišel jsem mu říct, že se teda ožením!“ vesele se usmívaje povídal Váša,

„Jdi — jdi — co pak tak najednou?“ zasmála se úlisně.

„Prosím vás, už jsem to nemohl vydržet, abych tolik lidí pořád mučil, zvláště když jsem viděl, jak si chuďas shání na funus —“ a modré své oči upřel na Móra.

„No, to ne, to ne, jenom aby to bylo v pořádku,“ rozpačitě, trhavě vymlouval Mór.

„A koho pak si vezmeš?“ honem obrátila Tóna.

„Macnarku — tu vdovu — vzkázali jsme tam s maminkou a už je to; radost je u nás veliká a Mariján taky dostane peníze, chuďas byl celý bez sebe!“

„Ty máš štěstí,“ nuceně usmála se Tóna, ale hned dodala veseleji:

„No, u nás už taky bude svatba, včera se to dojednalo. To se Mariján bude divit, až se vrátí!“ —

Ale Mariján se už nevrátil . . .

———— ——

Píseň o korunování krále Lovise.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Dav rozprchl se, pustly ulice
a náměstí, na smutku znamení
se všechna okna uzavírala
a všechny dvéře domů, prapory
od štítů vlály budov smutečné,
a se všech věží hlahol pohřební
se zvonů nesl, nářek kovový.
A Sibyla jak ve vytržení,
jak v horečce suchým se dívala
a zamlženým zrakem kol a kol,
pak podpírala čelo o mramor
zdí zámku, který krutě vyvrh ji
na pustou ulici a šeptala:
„Co se mnou děje se to, Bože můj?
Jest pravda vše, co nyní se mi zdá?“
A ledovými prsty hmatala
si po ramenech slabě, po čele,
pak ale náhle bolest palčivou
jak prudkou ránu v srdci cítila
a zalomila divě rukama
a zvolala: „Jsem sama na světě,
on vyhnal mě, jak vyháníme psa,
a láska jeho na vždy ztracena!“

Pak ruce její těžce klesaly
jí po boku a s tíží kráčela
a hlava visela jí na prsa
a vlekla černý závoj za sebou
a pomalu se brala náměstím
a ulicemi, branou posléze
a pořád dále po silnici šla
snad den, snad dva, či pouze hodinu,
vždyť ani nechápala už co čas,
až lesů šer ji pojal v hlubý klín
svůj posléze, kde stromů šumění
ji vyrušilo z ducha mrákoty,
a udiveně ohlížela se
a nechápala hned, co vlastně strom,
co jeho šum, zda duše ve stromu
a slova v šumění, však zřejmě teď

to rozeznávala, že lidský hlas
se žalující mísí v šelest bříz,
a ejhle v stínu jejich seděl muž
a k srdci tlačil hlavu svého psa,
jejž objímal a takto pravil mu:
„Ty tvore věrný, ty's to jediné,
co zůstalo mi na tom světě zde,
když odešel můj přítel, moje vše!
Co život lidský, život zvířete,
co život rostlin! Nic než vzplanutí,
jež slunce způsobuje ve hmotě,
v tom temném, mrtvém, v příšerném tom nic!
Květ plamenem je tichým, srdce tluk
je prouděním jen slunce paprsků!
Když slunce shaslo by, tu žádný květ
by nevzplanul už více, netlouklo
by žádné srdce víc a tiš a hluš
by příšerně zas vládly temnotou!
On ale, druh můj, Martel, sluncem byl
mým jediným a proto tiš a hluš
v mém vládnou nyní nitru ztemnělém
tak příšerně! Ó jasné slunce mé,
v tu krvavou proč zašlo's bařinu?
Svět celý měl by v smutek halit se,
neb s tebou zemřelo vše na světě,
co krásné bylo a co mělo vzlet,
co dobré bylo! Všemu konec teď!
Ó lesy lkejte, plačte slavíci,
on odešel, jste pusty, lesiny!
On odešel, jste siří, slavíci!
žel volejte a běda, běda, žel!“
A s pláčem padl na tvář, v temný mech
a nad ním pes vyl hlasem hlubokým.

Tu Sibyla se přiblížila mu,
neb poznala jej, byl to Alberik,
druh Martelův, a vlastní bolest svou,
tu jeho vidouc, zapomínala,
na hlavu jeho ruku vložila
a zašeptala: „Ustaň! Nežaluj!
Je život hořký, sladká však je smrt!
Nuž, přej mu ji a doufej na ni sám!“

Vzhléd Alberik a poznal královnu
a zasmušil se: „Ženo,“ řek, „to's ty?
Proč obraz tvůj vnik jemu do duše?
Ty's mi ho vyrvala! Na tobě lpí
krev jeho čistá, kterou zkalila's

ty teprv zjevením svým vábivým!
Proč démon ženě nad námi dal moc?
To náš je pád! Jak pyšný byl by tvor,
jak dokonalý muž, bez snížení,
jež nazýváte láskou! Přátelství,
jež druha k druhu pojí na věky,
toť svatost původu je božského,
to spojení stejného se stejným,
v němž smyslů kalné není víření...
V mou duši nikdy žena nevnikne...
On odešel. Proč za ním nešla's ty?
Jak tvoje milování chabé jest!
Nuž, odejdi a nech mě zemříti."

Tak vyčítal jí, ona s výsostí
však pravila mu: „Velký omyl tvůj!
Co mluvíš mi o smyslů vábení?
Já hřích ten neznám. Jako tobě byl
mi Martel přítelem a ničím víc!
Co lidská zloba na něm spáchala,
ne vina má. Vždyť stejně zasáhla
i hlavu mou. Jsemť vyvrhelem teď
a lidem přísloví a nemám kam
bych položila hlavu. Bože můj,
ty aspoň psa máš, který nad tebou
teď právě vyl, když trpět viděl tě —
kdo ale pro mne ustrnutí má?
ten ani ne, jejž Martel miloval,
ten Martel, který též mým druhem byl
a jehož smrt mě hlubě dojala.
Buď, Alberiku, zdráv a spravedliv!"

Něm mladík stál, když rukou kývla mu
a odcházela, jeho ale pes,
jenž znal ji dobře z dob, ach, šťastnějších,
za roucho chytl ji a zadržel
a ona dojmuta jej objala
a nemotornou hlavu líbala
mu mnohokráte, dík mu šeptajíc,
a Alberik to vida, propuk v pláč
a poklekl a zvolal: „Odpusť mi,
ó královno, ty jasná, vznešená!
Ty's bez viny, jak bez poskvrny jsi!
Ó stůj a čekej až se rozloučím
zde s Martelem. Viz, zde je jeho rov,
na ramenou svých jsem ho přinesl
v ten tichý kout, kde vítr stromy lká
a tisíc květů voní, hnízda svá

kde slavíci a drozdi staví si . . .
Zde leží Martel! S Bohem, s bohem buď,
ty krásný jinochu, ty nádobo,
jež naplněna zpěvy sladkými
po samý kraj jsi byla! S Bohem buď!
A nemám nikdy víc tě uzřít zas?
A budu věčně marně toužiti,
po tobě práhnout, lkát a hladovět?
Ó, lépe bylo by, bych zemřel hned
a vedle tebe ležel dole tam
v té zemi černé, těžké, bezcitné,
jež hruď tvou kruší v hrozném objetí!“

Tak zvolal Alberik a zase pad
na tvář a plakal a zas jeho pes
vyl nad ním smutně jako při pohřbu
a královna též trpce plakala.
Sléz Alberik se zmužil, vstal a řek:
„Má paní královská, jsem v službě tvé.
Kam pustým lesem povedu tě však?“

„Jsem bez přítele,“ řekla, „poroučím
se v boží ale svatou ochranu.
On povede mě, kde mě míti chce.
Snad najdu útočiště v klášteře
neb na vsi někde, v hlubé samotě,
kam snad se nedostane truchlá zvěst
o smutných mých a těžkých osudech.“ —

Šli spolu tedy hvozdem hlubokým
a nemluvili, v bolest shrouženi,
a vedle nich šel Alberikův pes,
jenž Javor zván byl, zvíře rozumné
nad míru, tak že věru, zdálo se,
že duše v něm jak v lidech, nesmrtná,
a velký byl a silen jako lev
a přítulný jak dítě. Celý dvůr
jej Karlův znal a každý hladil ho
a jmena lichotivá dával mu.
Teď smuten byl a s hlavou svěšenou
po boku svého pána lesem šel
a marně ptáci kolem míhali
a vábili ho, by se pustil v hon
za nimi, žertovně jak činíval.
Však náhle stanul, jak by větřil zvěř,
a zaštěkal a nepokojný byl,
a na to hned se ozval koně cval
po hustém mechu. Vzhledl Alberik

a viděl jezdce, zbledla Sibyla,
neb poznala, že Makár sám to byl
a rázem vzpomněla na štěpnici,
kde drzostí svou byl ji urazil,
a náhle bělmo s očí spadlo jí
a po prvé se jasně zjevila
jí duše jeho černá, zlotřilá
a celá zrady jeho osnova.

Ten bídník zhlíd ji též a zasmál se.
„Teď nevyvázneš,“ vzkřikl, „z rukou mých!
To sladké tvoje tělo bude mým
a bude rozkoš pít, co mezi tím
tvůj choť, ten bloud, který tě zahodil
a snadně tak v má padl tenata,
jen slzy pije své a trápí se!
Ten lehkověrný, pošetilý bloud!“

A stál už u nich, s koně seskočil,
za dlouhé kštice pojal královnu,
však jako blesk se řítil Alberik
na bídníka a zvolal zuřivě:
„Tak přiznáváš se tedy ke lži své?
Ty podlý vrahu mého přítele!
Meč vytas rychle! Chceš-li kořist mít,
pak odvahu měj o ni zápasit!
Já chráním královnu!“

A nastal boj
tak zuřivý, že lesem hlubokým
zněl zbraní hřmot jak bouře divoká
a z mečů jiskry rudé lítaly
a Alberik tak volal v zápasu:
„Na útěk dej se rychlý, královno,
neb cítím, že můj sok je silnější
a běda tobě, kdybych podehl!“

Tu vzchopila se bledá Sibyla,
na Makárova koně skočila
a uháněla lesem šíleně
a slyšela za sebou výkřiky
ty divoké, jež Makár vyrážel,
když za ní nemoh', stále napadán
i Alberikem, těžce raněným,
i Javorem, jenž s pánem bojoval.
Však slabší hluk se stával, slabší vždy
až zanikl a jista královna
teď byla posléz, že už dohonit
ji Makár nemůže . . .

A mezi tím
co uháněla dál a pořád dál,
kles Alberik do mechu zmíraje,
vzdych z hluboka a „Martel!“ zašeptal.
Řek Makár: „Za ním pospěš do pekel!
Jsi krotký teď? Už prchá život tvůj.“
A Alberik už ztrácel vědomí,
však v duši své si takto řekl sám:
„O životě mi mluví podlý vrah?
To život byl, když Martel živ byl též,
když ruka jeho tiskla ruku mou,
když v jeho zrak jsem jasný pohlížel.
Když on mi zemřel, nastala mi smrt,
teď dech jen prchá, teplá stydne krev —“
Víc nemyslil a necítil už nic,
jen teplý dech mu zavál na čelo
a shasl život jeho s dojmem tím,
že přítelův to slední polibek . . .
A byl to přítel, jehož teplý dech
tak ovanul mu tvář, však přítel ten
byl pouze pes, to Javor pouze byl,
jenž raněn v boji nad ním zavyl teď
a nářkem svým hluš lesů naplnil.
A raněn byl též Makár, lehce sic,
však přinucen přec vrátit k městu se
bez svého koně, bez té kořisti,
již hledat vyšel, zrádce, do lesa. —

A po tři dni pes věrný nehnul se
od svého pána bledé mrtvoly
a jeho pláč jak pláč byl člověka,
den čtvrtý ale sláb a vychrtlý
jak hladem, tak i krví prolitou,
vstal Javor se země a ploužil se
až do města, až v palác císařský,
kde každý znal jej, každý miloval
a přišel tak až v síň, kde za stolem
sám císař seděl v kruhu dvořanů;
na stole tom se mísy kouřily
a víno v zlatých čiších hořelo,
však ani jídel ani nápojů
se nedotýkal Karel. Něm a bled
se díval v prázdno, zrakem skleněným.
Tu zatáh pes jej za plášť purpurný
a smutně zavyl a pak vzpřímil se,
vzal rychle chléb, jenž ležel na stole
a bral se opět k dveřím k odchodu.

Ném ale vstal, když udivení všech
se jevilo nad počínáním psa,
na tvářích jejich, a tak promluvil:
„Toť hádanka! Kde vzal se zde ten pes?
Tři tomu dni, co zmizel jeho pán,
a nikdo neví, co se stalo s ním!
A pes ten raněn je a vychrtlý!
A přišel sem, ne pouze pro pokrm,
však, věru, jako kdyby pomoci
se dovolávat chtěl v své němotě!“

A náhodou pad Némův nyní zrak
na Makára a ten byl zsinalý,
a rychle zvolal: „Zabte, strážcové,
to zvíře rychle, pominuté je!“

Pes pustil chleb, když tento zaslech hlas
a zaštěk zuřivě a Makár hned
zas volal s horlivostí: „Zabte jej,
což nevidíte, že je zuřivý?“

Však zatím Ném se blížil Javoru,
by hladil jej, a jako beránek
se Javor k němu tulil. Řekl Ném:
„Proč proti mně to zvíře nezuří?“

A nyní všickni k němu dvořané
se blížili a všickni hladili
jej po řadě a pes tak krotký byl,
že Makár sám též na něj sáhnout chtěl,
by neurčitý strach svůj zastíral,
však jako lev tu zařval Javor hned
a zježen zuby cenil divoce
a oči krví se mu zalily
a strhl Makárovi roucha kus
a hle, tu poranění ukryté
se zjevilo, jež Makár odnesl
si z boje s Alberikem ve hvozdě.

Zbraň tasil Makár, aby zabil psa,
však císař též byl vstal a položil
svou ruku ochrannou na Javora
a řekl Makárovi: „Utekl
se ke mně pes ten. Nezabiješ ho!“

A zase pes se tulil, lichotil
teď k císaři a krotký, tichý byl
a císař k němu klonil se a hle!

cos blýskalo se v temné čupryně,
jež psovi dlouhá rostla na čele,
a poznal Karel sponku z rubínů
teď s udivením, vzácný byl to skvost.
jejž dívky císařovně v onen den,
když na soud šla, na roucho připnuly
a který také nesejmuli jí
když na hranici byla vedena;
šperk vzácný ten se smekl královně
pak v lese, aniž o tom zvěděla,
když v dojmutí líbala Javora
a náhodou se zavěsil ten skvost
v psa dlouhou čuprynu a našel tak
jej nyní císař Karel. Pozved ho
a podivení bylo nesmírné,
neb každý věděl, komu rubíny
ty náležely vzácné třpytivé.
Ném ale pravil: „Jako v knize čtu
děj záhadný a plný zločinů!
Pes ten byl s královnou! Tam Alberik
též musil být! A pes je zbědován
a raněn je! Byl tedy jakýs boj!
S kým v zápas mohl vejít Alberik
než s nepřítelem bídným královny,
jenž v neštěstí ji ještě stíhat chtěl?
Na celém světě jeden však jen muž,
jenž nepřítelem jejím tvrdým byl
a žalobníkem a to Makár jest!
On skrýval ránu! Zamlčuje boj!
Proč činí tak? A proč to zvíře zde,
ta němá tvář k nám ke všem tulí se
a zuří proti němu jedině?
Proč, Makáre, jsi zbledl nápadně
hned Javor jak se v síni objevil?
Ty mlčíš zmateně! Ó, králi můj,
ten soud byl příliš náhlý! Nevinna
je královna, svůj život za to dám!“

Vzkřik Makár, jako bodnut: „Šílenství
neb kmeta slabá mysl zmatená
z tvých, Néme, mluví úst! Je nevinna
ta svržená a zvrhlá královna?
Proč tedy s Alberikem sešla se
tam v tmavém lese, v kterém Martela
pod dubem pochovali —“

„Viděls je?“
Ném zvolal náhle s okem pátravým.

A zmaten Makár takto odvětil:
„Šli spolu lesem, prozradil je špeh,
jejž za ní... za ním... nuž, jejž poslal jsem.“

„A jeho jmeno? Zavolám ho sem,
by opakoval vše, co uviděl.“

Tu mlčel Makár chvíli zmateně
a pyšně řekl pak: „Jsi soudcem mým?
Tvou obžalobu hrdě odmítám
a nejsem povinen ti odvětit.“

„Nuž tedy mně,“ řek Karel, „odvětíš?“

A k smrti bled řek Makár: „Pane můj,
tvou nezasloužil jsem si nevoli,
když na mě naléháš, pak pouze při
zde Néma hájíš...“ Chvěl se nápadně
a bylo ticho chvíli. Zatím pes
byl hltavě chleb snědl, škrábal teď
na dvéře vysoké, a pravil Ném:
„Nuž, pojďme za psem všickni do muže
a snad že vše se takto vysvětlí.“

Když Karel hlavou kýv, tu nebylo
lze odporovat, tedy všickni šli,
i Makár s nimi, který vrávoral.
A dlouho šli za psem, jenž vedl je
až k místu v temném hvozdě šumivém,
kde zabit ležel v mechu, nepohřben
tři dni už Alberik a Javor teď
vyl znova zas nad jeho mrtvolou
a náhle vzpřímil se a zuřivě
se proti Makárovi postavil
a vztekle snažil se ho udávit.
Jen s tíží uchránili Makára,
jenž stále volal: „Ďábel je to sám,
jenž na sebe vzal tuto podobu!“

Však z trávy zvedl dýku nyní Ném
a pravil: „Zbraň to tvoje, Makáre,
já poznávám ji, znak tvůj zdobí ji,
jak přišla sem, je zrezavělá už,
tři jak by dni ji rosa máčela?

Zbled opět Makár, chmurný jako bouř
pak řekl císaři: „Mám snášet to?
To zřejmé jest, že viní z vraždy mě

Ném veřejně. Nuž, tedy slyšte mě.
Za svědka volám Boha. Je-li kdo,
jenž za svou vezme Alberika při,
ať na souboj mě vyzve. Rozhodne
v tom boji Bůh."

A pyšně vzpřímil se,
neb chrabrý byl a boje nebál se.
Tu náhle Javor zase vztýčil se
a v tvář mu hleděl, ne však vztekle teď
a jediný zvuk divný, příšerný
a neslýchaný Javor vyrazil
jak snažil by se mluvit, děsivé
tak ono bylo krátké zavytí,
že mrazilo to teplou v žilách krev.
A Karel pravil: „Nuže, Makáre,
zde Alberikův jesti zápasník."

A Makár zvolal: „Pane, krvavá
to urážka! Mám zápasiti s psem?"

„Ty bojíš se ho?" císař odvětil.
„Zde silná hůl, nuž, braň se, zuřivě
se žene zase Javor na tebe!"

Hůl chopil Makár v divém zoufalství;
on, který nikdy, chrabrý, netřás se
před člověkem, se nyní hrůzní chvěl,
neb zvíře neviděl už v Javoru,
však lačné peklo, smečku démonů,
již přišli na žně jeho zločinů,
již přišli do propasti vléci jej.
Ne jednoho, sto viděl kolem psů,
sto tisíc vlků, nohů, ještěrů,
les celý zel jak tlama nestvůry
na nešťastného . . . Nikdy neviděl
ten starý hvozd tak zápas zuřivý,
neb bránil Makár se jak zoufalec.
Měl pouze hůl, pes pouze zuby své,
však oba v ďábly byli změněni,
krev stříkala a pěna lítala
z těl obou, z obou úst a rozeznat
na prosto nebylo už vytí psa
od křiku člověka a v chumáči
se kouleli a hustý prachu mrak
a listí, mechu dlouho halil je
a úžas měnil Néma, císaře
a ostatní jak v sloupy kamenné

a ptáci prchali a chvěli se
a stromy jako strachem hučely.
Mrak rozptýlil se pozuenáhlu teď
a vedle Alberika mrtvoly
jen na dva kroky ležel Makár bled
a pes mu trhal pr-a, vytrhnout
jak by mu srdce chtěl a zoufalýn
tak volal Makár hlasem: „Zabte mě!
Však nedejte mě trýznit zvířetem!
Jste křesťané? Jste lidé? Kletba vám!“

Tu k němu spěchali, však nechtěl pes
ho pustiti a Makár prosil tak:
„Ó, zachraňte mě, ač jsem hříšníkem!
To zvíře zabte, stvůru pekelnou!
Vždyť přiznávám se, že jsem lhář a vrah . . .“
Tu pustil Javor náhle kořist svou
a netrhal ji více, držel jen
ji v spárech, ale tich a klíden byl,
a Makár pravil takto Karlovi:
„Ty bloude, jak jsi lehkověrným byl!
Bez viny žena tvoje Sibyla.
Já vlekl zabitého Martela
v tvou ložnici, když spala. Zabil jsem
zde Alberika, jenž ji chránit chtěl
a svědkem byl ten pes, ten prokletý.“

A zavřel oči. Karel k němu klek
a divě zakvílel a tázal se:
„Proč jsi to učinil, ó Makáre,
proč zničil jsi mé?“

Makár zasmál se
jak ďábel sám a řekl: „Ganelon
přec musil pomstěn být! . . . A královnu
já žádal v chvíli slabé, s pohrdou
mě odbyla, s posměchem krvavým . . .“
A ještě zbledl víc, ač zdálo se,
že nemůže ta zsinalá už tvář
víc blednouti a dech se krátil mu
a vypustil svou duši prokletou. —

Od toho dne byl Karel vetchý kmet,
byl zcela zkrušen, mnohdy v temnotách
se ztrácel velký, jasný jeho duch
a občas jen byl zase s sebou sám.
Po celé říši rozhlásiti dal
co stalo se a hledat královnu

hned nařídil, však v onu samotu,
kde žila Sibyla, nevnikl ruch
a žádná zpráva nepřicházela
až k ní. Neb donesl Makárův kůň
po dlouhém bloudění ji tenkráte
až k malé chatě, kde žil s ženou svou
a s dítětem svým uhlíř ubohý,
a žila s nimi po dva měsíce
a po tom čase uhlíř řekl jí:
„Pojď, paní, se mnou, uhlí povezu
po řece dolů, v klášter nevelký,
kde tebe ale přijmou zajisté
a poskytnou ti víc, než mohu já.
Ty vůčihledě chřadneš, vlhký les
by zhubil tě, na dítě pamatuj,
jež pod srdcem svým nosíš bolestným."

A svolila a uhlíř vezl ji
po lesklé vodě lesem zeleným
až pod skálu, kde klášter onen stál,
byl nízký, šedý, mechem porostlý,
však hostinný a vešla Sibyla
pod jeho střechu, však když tázala
se abatyše jí, kým vlastně jest,
když jméno svoje měla vyslovit,
tu lítost nesmírná ji schvátila
a její duch se hořem zatemnil
a pamět její jak by ztrácela
se v mlhách bezedných a mluviti
jí bylo nemožné, jen v dlouhý pláč
se dala němý, trapný, příšerný.
A nechali ji tedy jeptišky
bez dalších otázek a žila tam
a syna svého porodila tam
a vstala po čase a jako stín
se ploužila po chodbách kláštera
a zdálo se, že hrobu kráčí vstříc.
Po celý den do prázdna hleděla
přes stromů vrcholky, tam, směrem tím,
kde myslila že Karel císař žil
a jednu měla pouze myšlenku:
zda přijde den, kdy moje nevina
mu zřejma bude? Ó, zda přijde den,
kdy po té vodě modré, hluboké
sem popluje, by syna svého zřel?"
A vnitřní hlas jí šeptal: „Nikdy, ach,
den onen nevzejde a zemřeš zde
bez jeho lásky zapomenuta . . .

Snad památku že tvoji proklíná?"
A myslila pak vždy, že hořem svým
a neskojenou touhou zahyne.

Tak minul rok a v klášter konečně
se dostala ta zvěst o královně,
o křivdě velké, jež se děla jí
a o zázračné její očistě.
A abatyše náhle zvolala:
„Pod střechou naší žije Sibyla,
jsem jista, že náš host je královnou!"
A vešla k ní a neopatrně
tak oslovila nyvou Sibylu:
„Má paní vznešená, proč tajíš mi,
že korunu jsi zvyklá nositi
a v rukou držet žezlo Francie?"
Tu zbledla královna a její duch
se opět zatemnil a promluvit
už nedovedla slova, zůstala
jak socha bílá, chladná, nehybná
a polekaná abatyše hned
na druhý den tak psala císaři:
„Můj pane, pošli posla jistého.
Pod střechou mou je žena nešťastná,
tak krásná, stříbrná jak lilie,
však němá jako kámen v hoři svém.
Mně zdá se vždy, že je to královna,
tvá choť Sibyla. Svědčí tomu vše."

(Dokončení.)

První služka.

Genrový obrázek z mladé domácnosti.

Napsal M. A. Šimáček.

(Pokračování.)

o, poslouchej, Berto, proč sem taky dnes zvlášť jdu," začala po chvíli stará paní, když její údiv vykonal již všecky své účinky, a pohlednuvši na snachu upjatě, svěřovala s tváří vážnou:

„Tak jsem se ti dnes dověděla o holce. Hodná holka — z venkova — nezkažená, v Praze ještě ani nesloužila — a umí prej všecko. Krásně pere a žehlí, čistá je, i vařit prej tak to obyčejnější dovede."

Vyčítajíc všecky tyto přednosti nespouštěla stará paní se snachy oči, aby jí neušel účinek tohoto jejího sdělení.

Mladá paní nehnula ani brvou.

„Mně zrovna dnes taky naše domovnice povídala, že by věděla o slušné holce, je už půldruhého roku na místě, ale je tam šest lidí, tak by ráda někam, kde jich není tolik," sdělovala klidně tchyni.

„To už je vidět, že za moc nestojí — že je líná," živě namítla stará paní. „Co pak domovnice! Taková ženská ti dohodí vždycky nějakou svou příbuznou —"

„To není příbuzná, maminko —"

„Ona ti to zrovna poví, bloudku! To je neznáš, o jé! Zná ji odtamtud a odtamtud, a zatím je to nějaká její neteř, nebo sestřenice nebo co, a ty máš potom osud. Jsi vázaná na všecky strany. Jsi-li nespokojená s holkou, máš domovnici na krku, o jé — to já znám! A taková holka domovnici jen nosí od jídla a donáší klepy a vysedí ti u ní celé večery. To ty všecko neznáš, má drahá, ale já mám zkušenost. Jen si žádnou neber, co ti domovnice rekomanduje, sic bys byla prodaná. Domovnice na ni nic nepoví, všude jí nadržuje a ty chodíš jak slepá. To radši ňákou, na kterou má domovnice hodnou zlosť, aspoň se všechno dovíš, i o ní, i o domovnici, a je to tvůj prospěch, ale jak je to spřažené, hotové peklo máš doma."

Stará paní mluvila rychle, jakoby to měla už naučeno, ale důvodům jejím nedovedla mladá paní odporovat.

„U nás by to nemuselo zrovna takové být, domovnice je náramně řádná ženská," odvážila se jen říci, ale tchyně spustila na ni nový příval své výmluvnosti a dovolávala se svých zkušeností, proti nimž nebylo námitek.

Mladá paní už byla zviklána. Důvody tchyniny vyvolaly obavy.

Co teď? — —

„Ach co, domovnici vždycky lze konečně odříci —“ uvažovala. „K ničemu jsem se přec nezavázala.“

„A kdy může nastoupit ta holka, o které jste povídala?“ ptala se nahlas.

„V půli měsíce, patnáctého ji zde máš, možná že i dřív, a to by ti mohlo být jen vhod,“ odpovídala stará paní.

To rozhodlo nadobro.

„No — já bych proti tomu nebyla,“ — pravila mladá paní, „mohla byste jí tedy snad dopsat.“

„Vždyť já jsem to už udělala, má drahá,“ potěšena doznávala horlivě stará paní, „vlastně už jsem řekla Lény —“

„Ona ji Lény zná?“ vskočila jí do řeči snacha.

Stará paní v tom okamžení se vzpamatovala. — „Jenom tak zcela náhodou,“ začala tónem co nejlhostejnějším. „Vždyť ti povídám, že ta holka nebyla nikdy v Praze, a Lény už po osm let, co je u mne, nebyla doma. Tak jaká pak známosť? — Jen si hned zas něco nemysli, bylo by to prazbytečné.“

Ale v mladé paní již se zakotvilo podezření, že tchyně jí chce dát služku, která by jí potom všecko donášela. Již litovala, že se ukvapila, ale nemohla připadnout na způsob, jímž by couvla a odvolala své svolení tak, aby tím neurazila starou paní. Ale měla jí to za zlé, moc za zlé, že ji takhle přelstila, a již od tohoto okamžiku byla zaujata proti nové služce a odhodlána při první vhodné příležitosti ji propustit. Déle než měsíc ji na žádný způsob nebude mít. Ano, to staré paní vyvede, a kdyby potom třeba z toho měla být mrzutosť ta největší.

„Jen proboha tě prosím, neměj žádné mouchy v hlavě,“ začínala opět stará paní, znepokojena pomlčkou, jež nastala. „Když já ti holku doporučím, tak jistě zle nepochodíš, já mám, má zlatá, ňákou zkušenost — na čtyřicet let se s nimi soužím — tak můžeš klidně spát. Lény je spořádaná holka a ta by se za žádné fanfárum nebo trdlo nepřimluvila, to bych potom safraportsky s ní ončtovala,“ opírala stará paní svou nabídku se všech stran. „Ty potřebuješ ženskou, na kterou můžeš trochu spolehnout, zvlášť v téhle době —“

„Ba, už mě to přemáhá jen tak s tou posluhovačkou,“ prohodila mladá paní na oko klidně, ale v duchu počítala již, že kdyby ta holka přišla před patnáctým, prvního února by zas již mohla vandrovat. Špicla u sebe trpět nebude.

„No, snad ještě tak zle není,“ usmála se stará paní a stlumivši hlas začala se s mateřskou účastí a zkušeností snachy ptát, jak spí, snese-li všechno, má-li obtíže, a jak jinak všechny tyto delikátní otázky znějí, jež matky i tchyně kladou s vnitřním potěšením, křísíce vzpomínky na svou minulosť, blýskajíce se svými zkušenostmi, a na něž nastávající matky odpovídají co nejdůkladněji, v pýše ze svého mateřství, v úzkostech před onou důležitou chvílí, o níž dosud jen přemýšlely v nejskrytějších snech, tetelíce se rozkoší, ale jejíž blížení pozorují teď v bázni stejně veliké, jako v nadějích na šťastné splnění nejkrásnější tužby.

Za tohoto vyptávání, vzpomínání a svěřování, jež mladou paní úplně upoutalo, tak že zapomenula zcela na holku a na své znepokojení, a jež

vedeno bylo horlivým šeptem, přecházejícím někdy v stlumená zvolání, a provázeným živými posunky dvou k sobě nakloněných hlav, obě dámy ani nepozorovaly, že ve vedlejším pokoji už drahnou chvíli neznějí zvuky kolovrátku a že neozývá se ani jiná známka života. Teprve když kulaté nástěnné hodiny začaly bíti dvanáctou a nové, plné dosud jejich zvuky přerušily hovor a upoutaly k sobě pozornosť rozmlouvajících, pozvedla se rychle stará paní a se zvoláním: „Ježíš Maria, už dvanáct! To jsem se tu zapovídala,“ ohlížela se po svém klobouku a plášti.

„No, vždyť nic nezmeškáte, maminko,“ těšila ji mladá paní, podávajíc tchyni závoj a pomáhajíc jí jej připnouti vzadu k účesu.

„Aspoň omáčku musím sama udělat,“ namítala stará paní. „Sós ty holky nedovedou a nedovedou, kdyby jim to člověk padesátkrát ukazoval,“ ujišťovala připínajíc si jehlicí klobouk. „Buďto je řídká jako polívka, anebo hustá jako kejda.“

„Musíme taky tomu chlapci říct, aby se oblík',“ připomínala mladé paní, která za ní stála, držíc jí plášť pohotově, aby jen do něho vklouzla.

„On je oblečený, on se nechtěl ani svléknout, že prý je mu zima,“ poznamenávala snacha, odložila plášť a brala se ke dveřím. Stará paní byla již napřed a ztichounka smáčkla kliku.

Maxínek seděl u okna u šicího stolku, a jak se dvéře otevřely, rychle přirazil zásuvku a honem zavíral si zimník. Zčervenal jako rak.

„Co to tu děláš, proboha tě prosím?“ vyjela naň babička a tušíc nějakou neplechu, rychle šustila ku předu.

„Nic, babičko,“ povídal chlapec a již byl dole se židle. Zatím také mladá paní již vešla a pohleděla na stolek, na němž ležel sametový její šicí polštářek vroubený červenou šňůrou.

„Co pak's to šil?“ obrátila se k němu plně se usmívajíc.

„Já nic, tetičko,“ zapíral hoch, ale tváře mu jen hořely.

„Ale vždyť je tady v jehle navlíknutá černá nit,“ ukazovala mladá paní k polštářku.

„To už byla,“ sklíčeně znělo z úst Maxínkových, ale jeho oči se klopily.

„Nebyla, Maxínku, nebyla,“ tvrdila mladá paní, ale hlasem přívětivým a usmívajíc se.

„Tak co lžeš?“ vyjela babička, „co jsi s ní dělal, mluv!“

„Já si jen tak hrál,“ znělo ještě sklíčeněji než prve.

„Já ti nic nevěřím, ty vždycky zapíráš, mluv pravdu, povídám,“ pobízela s varovným důrazem stará paní a měřila hocha zpytavě od hlavy až k patám.

Mladá paní se zatím shýbla a zdvihla cosi se země . . .

„A stáhni si tu pravou nohavici,“ velela babička po své prohlídce.

Hoch se shýbl, popotáhl nohavici a opět se narovnal. Prsa jeho projmul pocit úzkosti a v oči vstupovala vláha.

„Víc!“ velela babička, „vždyť ji máš až nad kotník.“

Hoch opakoval předešlou proceduru, ale s týmž výsledkem.

„Víc to nejde,“ pravil a červeň mu rychle prchala s obličeje.

„To by bylo pěkné," povídala stará paní, sbýbla se sama, chopila se nohavice a trhla jí pohněvána. Něco prasklo.

„No — co pak to je," pravila, „někde to vázne, ukaž!" a již rozevírala hochovi zimník.

Maxínek učinil zabraňující pohyb, ale babička jen vzkřikla: „Dáš ty ruce pryč," a Maxínek je malomocně svěsil a slzy jako hrachy vykulily se mu z očí.

„Už to tady je," projelo jím v pocitu úzkosti a studu.

„Co's to dělal?" ozvalo se úžasem z úst klečící staré paní, „vždyť ty si's roztrh kalhoty — a — ty si's je přišil k podvlíkačkám —"

„Bab-ič-ko, já je chtě-l zaš-ít," volal hoch škytaje v pláči, „babi-čko, pro-sím tě, ne-zlob se, já — já — já jsem u-pad-nul, vo-zi-li led a já — já — já jsem se sme-ek," vysvětloval naříkaje.

„Proto on se, chudáček, nechtěl svlíknout ze zimníku — a — a proto si snad nechtěl ani sednout," znělo přerýváno veselým smíchem z úst mladé paní, a ten neskrotný, vesele vytryskující smích Maxínka zachránil.

„I ty kluku jedna — ty bys zasloužil —" zanotila přísně stará paní, ale nedodržela. Veselý výbuch snašin podlomil káravý tón jejího hlasu. Snad trochu i naříkání chlapcovo a jeho úzkostné tetelení.

„Ty bys zasloužil —" opakovala, „abych ti — no!" To „no" znělo již zřejmě promíjivě, a do vzlykajících prsíček Maxínkových vjížděla opět dušička, vyražená strachem.

„Vždyť to teď musíme odpárat," pokračovala již jen polo hněvivým a polo starostlivým hlasem babička. „Tak se koukni, Berto — celé koleno si přišil k podvlíkačkám."

„Tetičce by to ukazovat nemusela," pomyslil si Maxínek a již opět trochu zčervenal a táhl nohu zpět.

„Tak stůj teď přec a nešij sebou," okřikla jej babička, zatím co tetička nahýbajíc se a stále se smějíc, prohlížela nyní bez překážky tak dlouho utajovaný defekt Maxínkových nohavic.

„Já věděla, že něco šil a stříhal," pravila, „na zemi byly samé kousky nití. — A že si mi nic neřek', broučku, já bych ti to byla pěkně podložila a zaštupovala," obracela se k Maxínkovi, jehož tvář při těch slovech zalil studem horký proud krve.

„To máš z toho, že nechceš nosit krátké kalhoty," připomínala babička. „To prej je už na ně velký," obracela se k tetě. „I jdi mi," šťouchla Maxínka, povstávajíc, a to byl poslední projev unikajícího jejího hněvu.

„Neodpářeme to, maminko?" ptala se snacha.

„I ne, až doma — teď už na to není čas, ať jde tak!" rozhodovala babička, a obracejíc se k snaše dodávala již s úsměvem:

„Proto on byl tady tak tichej jako myš na špeku." — „Já tě dám na krejčovství," dodávala již s úsměvem, „když to tak dobře umíš," a pohleděla na Maxínka, jenž tu stál již prost bázně, ale dosud s červánky studu na tvářích. Po slovech babiččiných se vděčně usmál a se sklopenou hlavou šel za ní do kuchyně.

Když přišli domů a Maxínek již seděl v jiných kalhotech a se

studeným obkladem na odřeném koleně v kuchyni na kufru, obrátila se stará paní v náhlé vzpomínce na Lény a pravila:

„Jestli pak víš, že mladej jí teď rejžovou kaši?“ Pohled její utkvěl po těch slovech na služce, aby zachytil výraz přirozeného úžasu.

„A co se diví, milostpaní,“ zatím však zcela klidně řekla Lény. „U nás doma jeden sedlák k smrti rád tlustou vepřovou, a když se oženil, ani vidět ji nemoh. Lidi se smáli, že je to od toho, že si vzal hubenou ženu, a tak že od svatby nemůže nic tlustého vidět.“

„Jsou to tak změny,“ podotkla poražena stará paní, a zamyslila se.

VI.

Již šestý den po onom, co se stará paní rozhodla přijmouti pro svou snachu doporučenou jí služku, seděla tato o deváté hodině večerní v kuchyni u Lény, a Maxínek, jehož koleno se zatím zahojilo, obcházel kolem ní a prohlížel si ji. Nelíbila se mu valně. Seděla sklíčena a smutna u stolu oblečena v šedivé vlněné šaty a míchala pomalu lžicí v talíři polívky, jejž stará paní sama jí uchystat nařídila, aby se po cestě zahřála.

„Šel už spat, šel,“ posýlala jej Lény z kuchyně, nejspíš aby si s příbuznou důvěrně promluviti mohla, ale Maxínek se nedal vypudit. Příchod nové holky byl proň událostí, jež přivodila změnu do každodenního života, a proto jí chtěl užít jak náleží. Díval se, jak holka do každé lžice fouká a ostýchavě jí, jsouc nakloněna nad talíř, aby si nepokapala šaty. Čekal, až taky něco promluví, ale milá holka byla jako zařezána. Pohled jejích očí zdál se být přišpendlen k modrému okraji talíře.

V tom z pokoje ozvalo se zavolání staré paní, a Lény odložila rychle kartáč a botu, jižl eštila, a vešla do pokoje.

Stará paní, uchystána již k spánku, dala jí znamení, aby zavřela za sebou dvéře, a zakývnuvši potom na ni, ptala se jí šeptem: „Poslouchej, není ta Tonka ňákej pavouk?“

„I toto, milostpaní. Ale to vědí, poprvé v cizině, tak je jí těžko, a z tý Prahy je taky celá pitomá.“

„No jojo, ale taková ňáká zamračená je, jako smutný nudle kouká,“ připomínala stará paní uvazujíc si noční čepeček.

„I však ona se prokouká, to je jenom o den, o dva.“

„A nemluvná je ňáká, sotva odpoví.“

„Ona bude taky už ospalá, milostpaní, ráno časně vstávala, jistě si taky pobrečela, jízdě není zvyklá, tak se nedivějí.“

„To bych nerada, aby byla ňákej kakabus; ona musí spíš mladou paní rozveselovat —“

„Jen ji nechají prospat, milostpaní, uvidějí, že ráno bude celá jiná.“

„No uvidíme tedy; tak si zas jdi, já se jen tak chtěla ještě mezi čtyřma očima zeptat — to by mě mrzelo, abych byla dohodila nějakou mračnu.“

„I ba ne, milostpaní, to můžou klidně spát,“ jistila Lény a políbivši staré paní ještě jednou na noc rameno odešla do kuchyně, kde Maxínek zatím za její nepřítomnosti se produkoval před novou holkou,

aby s ní aspoň nějaký styk navázal. Z třísek na kamnovci narovnaných vzal pět nejdelších a složil z nich kříž, který pak držel prostředkem nad plamenem olejové lampičky, až hlavní žebro prohořelo, povolilo a tím celý kříž se rozlítl.

„Zas už dělá hlouposti?!“ okřikla ho Lény, již zarazil hned při návratu do kuchyně zápach pálícího se dřeva.

„Neví, co mu vždycky říkám, že se mu stane, když bude pálit dříví? A ono se mu to stane, a potom se mu budem všichni smát, a já to řeknu i nové tetičce —“

„Ne, Lény, ne — prosím vás —“

„Tak mi hned šel do pokoje, sic to povím babičce, co tady zas vyvádí —“

„Počkejte, já Tonce jen ještě ukážu čerta. Toničko, koukejte,“ a již napálil jednu třísku koncem, zhasil rychle a než tomu Lény zabránit mohla, vstrčil doutnající konec do úst a svíraje třísku zuby dýchal do ní, tak že dutinu ústní měl doutnajícím koncem celou osvětlenou.

Tonce zdál se ten pohled příšerný i odvrátila hlavu, Lény hrozila: „Však on se mu čert v noci ukáže, bude vidět,“ ale Maxínek vyňav dodoutnalý konec z úst, jen se smál té hrozbě a se slovy: „To bych ho už byl musel vidět nanejmíň tisíckrát,“ vrazil do pokoje.

Když hoch odešel, přistoupla Lény k Tonce, dotkla se jejího ramene a řekla potichu:

„Nesmíš tak sedět jako zmoklá slepice. Milostpaní už si toho všimla a už jí to vrtá mozkem.“

Tonka majíc hlavu opřenu o dlaň a oči stále sklopeny, pravila pomalu lámaným šeptem:

„Ono se ti to řekne, ale kdybys věděla, jak mi je uvnitř. Všecko to na mne padá — já nevím, já nevím, jaký to bude,“ dodávala; hlas se jí zatřásl a v oči vhrkly jí slzy.

„Prosím tě, jen mi tady nebreč, všecko se to podá. Jenom měj rozum. Přijdeš ke dvěma lidem, práce nebudeš mít moc, jídlo, jaký's nikdy neměla —“

„Co je to všecko platno,“ přerušila ji Tonka, „já bych radš suchej chleba a dřela, až bych padala, jen kdyby — — Však ty víš, však ty víš —“

„Inu, zapomeneš na to — dyť já taky zapomněla.“

„Já nezapomenu, to je marno všecko —“

„I tak tedy neškytej, dyť je tě slyšet, a svlíkni se a lehni si a spi, já ještě opláchnu nádobí.“

Tonka vzdychla, vstala pomalu a začla se odstrojovat. Co chvíli utírala si slzy, aby Lény neviděla a potom klekla u lože, pokřižovala se, položila hlavu na ruce a zůstala tak bez hnutí, až Lény domyla, odklopila víko s postele, narovnala polštáře a sfouknuvši lampičku sama také se odstrojila a ulehla vedle Tonky. Dlouho znělo z lůžka kuchyňského tiché šuškání a sténavé vzdechy. Z pokoje, kde bylo již dávno tma, slyšeti bylo mírné chrápání Maxínka, ponořeného v první tvrdý spánek po celodenní lopotě.

„Jak bys byla taková nemluva, tak bys mohla radši sebrat svejch

pět švestek a jet domů," kladla Lény šeptem ještě jednou důtklivě Tonce na srdce.

„Za živej svět bych nešla. Já bych se hanbou zalkla."

„Tak bys tedy vandrovala jinam."

„Jen to ne, Lény, jen to ne. Když už jsem v cizině, tak ať aspoň na jednom místě."

„Musíš se tedy držet, přemáhání to stojí vždycky."

„Všechno udělám, do ohně půjdu, jen ne z místa na místo, to by byla má smrt," znělo šeptem úzkostlivě se rtů Tončiných.

„Tak se přemáhej trochu —"

„Budu, budu, co budu moct."

— — — — — — — — — — — — — — —

Druhého dne po desáté hodině ranní, když Maxínek byl ještě ve škole, šla stará paní sama s novou služkou k snaše. Tonka měla pěknou černou zimní jupku, vlněné šaty ode včírka, bílý hedvábný šátek a na rukou soukenné rukavice. Vypadala jako slušné venkovské děvče, přišlé do Prahy na návštěvu. I jinak činila rozhodně příznivější dojem než včera. Držela se pěkně a vykračovala pružně. Tvář její byla bledá, ale výrazná. Pod význačným obočím měla příjemné šedivé oči se slabým stínem namodralých kruhů kol doleních víček, pod táhlým nosem malá ústa s tenkými rty. Jen více plnosti a barvy scházelo té tváři, a bylo by se mohlo o ní říci, že je dokonce pěkná.

Stará paní byla s ní dnes skoro úplně spokojena. Líbilo se jí, že má tak všecko pořádně na sobě a že se slušně drží stále po její levici a na úzkých chodnících zůstává skromně po zadu.

„Vida, je přece trochu otrkaná," libovala si v duchu a dívala se na ni po očku.

„Ať paní hezky políbíte ruku, až tam přijdete," napomenula laskavě, ale spíš jen aby načla hovor než z potřeby, neboť se již ráno přesvědčila, že holka je všímavá a zdvořilá.

„To líbějí být bez starosti, milostpaní," skromně ozvala se Tonka.

„Ona sic není ze žádného velkého domu — já vím, že doma musela všechno dělat sama — ale když si ji můj syn jednou vzal, je z ní paní jako každá jiná — to přestává všecko," dodávala stará paní.

Tonka jen slabě pokývla hlavou, jako na přisvědčenou, a řekla tiše: „Já myslím, že milostpaní bude se mnou spokojena."

„Vařit tedy něco umíte?" prohodila stará paní opět po krátké pomlčce.

„To obyčejnější, milostpaní, všechno."

„No ale jen asi jako na vsi se to dělá — Bože, to já znám, jak to tam všelijak odbejvají jen tak halabala — nic si na tom nedávají záležet, aby to taky úpravně vypadalo. No ale konečně je dobře, když holka na to umí alespoň koukat a dá pozor, aby se nic nepřipálilo, anebo něco nepřeteklo," vykládala stará paní. „Kolikrát člověk trefí na cumplocha, že si ničeho ani nevšimne."

„To já dám pozor na všecko," ubezpečovalo děvče.

„A jakpak šít, taky trochu umíš?" zeptala se stará paní, na oko

jakoby jen mýlkou, zatím však schválně holce tykajíc, aby viděla, kterak to bude na ni účinkovat.

Tonka jen slabounince trhla koutky úst, ale odpověděla skromně jako dříve: „Tak zástěry a sukně, i prádlo, to umím, ale šaty prosím ne, milostpaní.“

„To taky není třeba. Holka, která se plete do toho lepšího, nestojí zas obyčejně v té hrubší práci za nic, a ta je ta hlavní, pro tu se holka bere, šaty si už ušije paní sama nebo dá ušit,“ hovořila stará paní důrazně. „Tam u té tetičky jste přece dělala taky tu sprostší práci?“ zeptala se na konec.

„Všecko, prosím,“ řekla Tonka a slabě se začervenala. „A i kdybych byla nedělala, tady musím, vždyť vím, do čeho jdu,“ řekla po krátké pomlčce neočekávaně a pozvedla k staré paní oči s tak zvláštním výrazem, že tato nedovedla se ubránit mírnému pocitu překvapení.

„To je v pořádku, že se tak na to díváte,“ pochválila ji. „Kdo jde do služby, musí být připraven poslouchat.“

„Já udělám milostpaní všechno, co jí na očích budu vidět,“ ubezpečovala Tonka hlasem tak oddaným — ale dívajíc se již opět do země — že stará paní pohlédla na ni s povzbuzenou účastí

„Hle, jak slušně mluví,“ pomyslila si, „a včera jakoby neuměla hubu otevřít. Jen ještě trochu veseleji by měla koukat, ale snad i to se podá “

„Tak slyším ráda mluvit, tak,“ pravila nahlas, „jen taky ať to opravdu děláte.“

„Já budu, milostpaní,“ slibovala jí Tonka a vzhlédla opět s tím dřívějším výrazem v očích na starou paní „Když už jsem u cizích pánů, tak ať jsem u jedněch, a když vydržím, však oni mně potom cizí nebudou a já jim taky ne. Když to bude jen trochu moct bejt, udělám všecko,“ dodávala přesvědčivě.

„To je rozumná řeč,“ pochválila stará paní a v duchu dodávala: „Vida, ta holka je náramně slušná. Ta Berta má štěstí ve všem.“

Zatím již došly k domu, v němž mladá paní bydlila, a Tonka upozorněna, zastavila se, poznamenala rychle křížem a vykročila za starou paní pravou nohou.

„To je krásnej dům,“ projevila svůj obdiv jdouc po schodech.

„A voda je zrovna v kuchyni, nemusí se nosit v putně, to je dobrota,“ upozorňovala stará paní. „A všecko nové, nevytlapané, to se taky jináč meje, než kde je to samej dolík a hrbol jako u nás. V novým domě má holka polovic práce ušetřeno,“ dodávala.

Když na zazvonění mladá paní přišla otevřít, vstoupla tchyně se slovy: „Tak už ti ji vedu, první tvou holku,“ a obrátivši se na zad po Tonce vybízela: „Tak jen pojďte, pojďte!“

Tonka na lícních kostech slabě zrumělá vstoupla a hned se shýbla a políbila mladé paní ruku.

„Jen nechte, jen nechte,“ odmítala tato, ale přece neubránila se mírnému pocitu libosti z tohoto pokorného pozdravu. S odvrácenou k tchyni hlavou podívala se úkosem po holce, a hned zpozorovala, že tato je

o půl hlavy vyšší než ona. Ta okolnosť jen ještě zvýšila její předem již chovanou zaujatosť proti tchyninë porućence.

„Takové slombidlo — no ty zde dlouho nebudeš," projelo jí opět hlavou dávno již pojaté předsevzetí.

„Kufr má ještě na dráze — po obědě si pro něj s Lény půjde," vysvětlovala stará paní. „Zatím se může svlíknout — má vespod všední sukni a jupku — a hned ti pomoct."

„Já nic teď nepotřebuju", dosti nevrle prohodila mladá paní a opět se podívala po holce, která již stáhla rukavice a právě odkládala šátek.

„No přece, přece — aspoň se poohlídne, kde všecko stojí a visí, kde je špíž, kde je sklep, kde je půda — všecko jí hezky ukážeš — a já vás zatím zde nechám, protože chci přece ještě aspoň na kousek mše k Trinitářům," mluvila stará paní umírněně a rozšafně, ačkoliv jí neušla nelibost snašina.

Tonka odložila již i zimní jupku a rozhlédajíc se chystala se ji položiti na dřevěné víko nové železné kuchyňské postele, kterou stará paní s mladou v minulých dnech koupila a jež stála proti kuchyňskému stolu.

„Tam mi to nedávejte," zakřikla Tonku mladá paní, „pověste si to na věšák, máte ho přec za sebou."

„Já neviděla, milostpaní," tiše omlouvala se holka, zaražena prudkým tónem nové své velitelky a hned činila, jak jí bylo přikázáno.

Sotva se odvrátila, dala stará paní snaše znamení kynouc ke dveřím pokoje a hned také sama se tam brala. Mladá paní šla za ní.

„Mach zu, mach zu!" upozorňovala ji tchyně, když vešly.

Mladá paní zavřela a stará pokračovala přitlumeným hlasem německy:

„Holka zdá se být opravdu slušná a spořádaná, musíš tedy ze začátku už mít trpělivosť, a raději zamhouřit oko, když něco nedělá, jak má dělat, aby se ti nezalekla. Křikem ztratí hlavu a bude se bát na něco sáhnout, všecko jí bude padat z ruky. To já znám. A pak, říkej jí ‚slyšíš', zaveď si to hned, je to o moc lepší. Já tohle vykání služkám těm nynějším paničkám neschvaluju. Taková venkovská holka si pak buď myslí, kdoví čím se najednou stala a hned jí začnou růst rohy, a když to ne, tak se tím cítí být pořád v cizině. Venku jí nikdo nevykal, tak tady, když si to zavedeš, aspoň nepřijde z pořádku a cítí se víc doma. Já si nemůžu pomoct, ale já bych holce tykala i kdybych tomu nebyla zvyklá už po třicet let, a hned z domova. Mně se to zdá takové domácnější, a já si myslím, že i holkám to je milejší. Pán ať si jí, když chce, s Pánembohem vyká, ale paní ne. To jsou takové hloupé novoty, dříve to nikdo nikdy ani neslyšel, a byly holky lepší a paničky taky, věř mi. Holky bývaly déle na místě, protože se cítily víc jako v rodině. Teď je to samé vykání, ale za to se holka leckde ani pořádně nenají."

Mladé paní tento návrh nebyl proti mysli. Lahodila jí už dávno představa služky, které ona bude poroučet, říkat ‚ty' a která jí bude líbat ruku. Hned když byla ještě malou holčičkou, hrávala si ráda a se zálibou na paní, a hned tenkrát ani jí nenapadlo, družce, která se uvolila dělat služku, jinak říkat, než: Ty, slyšíš, podej tamhle tohle, běž tam neb onam! Vždyť venku ani jinak služkám říkat neslýchala. A hned když tenkrát si hrávala, naplňovala ji vábivá představa té krásné doby jednou,

až skutečně bude mít svou vlastní služku a bude jí poroučet a ji posýlat, kam si jen vzpomene. A později, když tatínek jí zemřel, a rodina byla nucena se uskrovnit ve všem, i služku pustit, a jí když nastal úkol v lecčems v domácnosti vypomáhat, i hrubší práci vykonávat, vrcholem štěstí se jí vždy zdálo, provdat se jednou tak, aby nemusela závidět těm úřednicím, selkám, obchodnicím, a jich dcerkám, které mají služku a mohou dělat paní a slečny. To byl její sen, horoucí tužba, jejíž vyplnění připínala ku svým nejkrásnějším nadějím.

Provdala se dobře, byla šťastna, ale jednu touhu přece až dosud zakrývala.

„Služku, dokud jste sami dva, nebudete potřebovat," řekla tchyně, když si její syn svou mladou ženu uvedl do své nové domácnosti. „Bertička beztoho je zvyklá pracovat," dodávala s úsměvem, jemuž mladá paní hned dobře rozuměla, „fortepiano nehraje, a tak by ani nevěděla, co s časem. Posluhovačka vám stačí docela."

„Ah, to se rozumí," zakrývala tehdá mladá paní svou touhu, „byla by to holá zbytečnosť."

Ovšem nebylo to zakrývání bolestné, ba ani obtížné, neboť naplňovala mladou paní s tou touhou zároveň sladká naděje, že dlouho sami nebudou. A když splnění té naděje stalo se jistotou, splnění té její touhy bylo tím spíše již jen otázkou času. A mladá paní pohlížela k uskutečnění jejímu již pouze se zálibným přemítáním a příjemnými představami. V těch představách bylo, že první její holka se bude jmenovat Nany, že to bude takové mladé přívětivé smavé stvoření, kterému ona beze všech rozpaků řekne: „Ty holka, ty jsi nerozuma! Jak pak to zas děláš, jak to bereš do ruky, to musíš takhle a takhle!" A Nany se jen zasměje, pohlédne a řekne: „Aha, už vím." A udělá to tak, jak jí bylo ukázáno a jen se zeptá: „Je to tak dobře, milostpaní?" — Ano, dobře," řekne ona, „já tě přece jen vycepuju." — —

V hlavní podstatě je dnes touha mladé paní vyplněna. Tam venku v kuchyni je tvor, na nějž může teď jen zavolat: „Ty, pojď sem!" a on přijde a optá se pokorně: „Co poroučejí, milostpaní?"

Okamžik, jejž tak dlouho očekávala tedy přišel, ale okolnosti nejsou ty, jak ona si je představovala.

Ta holka venku je starší než chtěla mít, tvář její nějaká příliš vážná a tak trochu jako bolestná, postava příliš vysoká, a krom toho je ve všem ta její tchyně jako protektorka té osoby tam venku, protektorka držící nad svěřenkou ruku. Vždyť už před chvílí ji, paní, napomínala, že má mít se služkou trpělivosť. — Není, není to to, co si představovala.

„Jak pak se jmenuje ta holka?" zeptala se staré paní, když tato domluvila svou rozvážnou řeč.

„Tóna, Tonička," odpovídala stará paní.

„A to já mám snad na ni volat jako na muže? Vždyť jemu říkám Tóno, Tonči — a jí bych snad měla taky tak říkat?! To ani zdání, já jí tak říkat nebudu."

„Vidíš, na to jsem ani nevzpomněla. — Ale vždyť jí můžeš říkat Antonie — nebo tak nějak jinak."

„Služce a Antonie! kdo to jakživ slyšel," namítala mladá paní.

„Tak jí říkej krátce Tonka.“

„Ne, ne — to bych jí radš nechtěla. Kdybych to byla věděla — — že jsem se jen zapomněla zeptat — —“ s rozmrzenou tváří namítala mladá paní.

„Ale to máš krátký proces“, řekla už netrpělivě tchyně. „Říkej jí tedy jináč, třeba Marjánko, nebo Katy, nebo tak nějak. Co pak takové holce na tom záleží?! Ta je chudák ráda, že je v dobrém místě. Ani nevíš, jak ti bude vděčna,“ povzbuzovala zas mírněji stará paní snachu, snažíc se zaplašiti její rozmrzelosť.

„Nany jí budu říkat,“ rozhodovala konečně tato po krátké pomlčce, v níž zarývala zoubky do dolního rtu.

„No tak tedy Nany. Ale, jak povídám, zaveď si hned, abys jí říkala ty. Můžeš jí to hned oznámit, já to taky tak vždycky dělám.“

„Když je taková nějaká velká, a stará už —“ mrzutě opět namítala mladá paní.

„Jak pak stará! Je jí třiadvacet let, vždyť jsem se dívala do její knížky. Aspoň není žádné famfarum. A co pak konečně na tom! Jednou je tvá služka, a ty jsi paní.“

„Až teprv, jestli na ni zvyknu, dřív ne,“ odpírala mladá paní.

„Ty, poslouchej,“ promluvila stará paní tlumeným hlasem, ale důrazně, „já tě ještě jednou upozorňuji, že je to slušná holka. Je to hned na ní vidět, že je spořádaná. A takové si musí každá paní za našich dnů vážit Vždyť já to myslím s tebou upřímně. Jen měj trpělivosť. Mrzí-li tě, že já jsem ti ji dohodila, počítej zase, že já mám zkušenosť, a že vidím na první pohled, co na holce je.“

„Ale, maminko, o tom není ani řeč —“

„ I jen nemluv, to já vidím, proč ti není po chuti — víš, to já zas poznám, ale to konečně uznáš, že mně vlastně pranic na ní nezáleží, a že já z toho nic nemám. Já jsem jen myslila prokázat ti službu. Dělej si teď konečně, co chceš. Dáš-li ji pryč a vezmeš-li si nějakého cumplocha, ty se s ním budeš zlobit a ne já. Ale tou radou ti jsem, neukvapuj se, měj trpělivosť a jednej, až ji poznáš.“

„Ale vždyť já proti ní nic nemám, maminko — já nevím, že —“

„No, je dobře, dobře, žádné hněvy proto snad nebudou, já jsem ti řekla a poradila, co si myslím, a teď jdu. Ty jednej teď, jak chceš.“ A stará paní po těch slovech podala snaše ruku, jako na důkaz, že neodchází s kyselostí a obrátila se ke kuchyni.

Když obě paní tam opět vešly, Tonka byla již svlečena z vlněných šatů a stála tu v prosté švonapajové sukni a kartounové jupce. Mladá paní na ni pohlédla, a zdálo se jí, že Tonka v tomhle úboru jí nepřipadá už tak vysoká a vážná.

„Tak holka, tak,“ pochválila Tonku stará paní. „A hned se do něčeho dejte a hezky poslouchejte. Já teď jdu. S Pánembohem.“

Tonka se sehnula a políbila jí ruku, také mladá paní chtěla potom vznésti pravici tchyninu ke rtům ale stará paní tentokrát nepřipustila a jen připomněla německy: „Tak jen pamatuj, co jsem ti řekla, a co a jak si chceš zařídit, pověz jí raději hned, ať to ví.“

A stisknuvši snaše ruku, odešla.

Mladá paní byla ráda, že se ocitla se služkou o samotě bez kontroly. Uvažovala nejdříve, jak jí poví, že jí nebude říkat Tóny.

„A co, jaké pak s ní okolky," rozhodovala se, „řeknu to zcela přímo a basta."

„Pán se jmenuje Antonín," pronesla od plotny, nepřirozeným, zvýšeným, cizím hlasem, na holku se nedívajíc, „já mu říkám Tóny nebo Tonči, a to dá rozum, že nebudu služce říkat tak jako pánovi. Tak vám (byla chviličku na váhách, má-li říci „vy" nebo „ty", ale rozhodla se, že tykat bude až té druhé, s touhle už to nějak odbude těch několik dní) budu říkat Nany, rozumíte?"

„Jak líbějí poroučet," ozvala se Tonka odevzdaně, ale uvnitř jí přece zalila lítosť, že má ve službě i svoje jméno ztratit.

„A to taky připomínám," pokračovala mladá paní, „že klepy žádné netrpím. Žádné donášení, žádné spolky! Nikomu a s nikým!" dodávala důrazně.

„Já, milostpaní, zde nikoho ani neznám," pronesla tiše Tonka a vzhlédla k paní, která v tom okamžiku právě se po ní otočila. Pohled Tončin byl opět tak tklivě jímavý, jako prve, když šla se starou paní. Jako na tu, nezůstal bez účinku ani na mladou paní.

„Já jen raději varuju hned předem," pronesla mírněji a v duchu si řekla: „No co, konečně ona za to nemůže, že sem přišla... A takové má oči, jako by se bála, chudák!" A mladá paní se slabounince usmála.

„Ať sem přijde domovnice, je-li doma," kázala vyhýbajíc se přímému oslovení. „Zůstává v přízemí, hned v pravo od schodů."

„Mám ji zavolat?" optala se Tonka.

„No to se rozumí, té jarmaře to přec neříkám!"

Tonka vyšla a seběhla se schodů.

„To bude kříž, takhle s ní mluvit," uvažovala mladá paní. „A co konečně se jí budu nějak oslejchat, řeknu jí ‚ty', jaké pak komedie — aspoň to zkusím — jen jednou! Ano, zkusím to — a hned jak přijde!" a při tom dráždivém kolísání zalil mladou paní příjemný teplý pocit. „Já jsem jednou paní, a ona je u mne ve službě," dodávala si odvahy. „A stará to konečně schvaluje," vzpomněla slov tchyniných, „a holka bude třeba ráda, je tomu zvyklá."

Vjel do ní jakýsi nepokoj, ale nikoliv nepříjemný, aby již provedla ten pokus.

Se srdcem rychleji bušícím čekala, až Tonka přijde, a zabývajíc se jí v mysli přistoupila k věšáku a prohlížela pověšené tam Tončiny šaty a šátek.

„To je dobře, že chodí v šátku, klobouk bych jí netrpěla," řekla si pololhlasně. „Co tam tak dlouho dělá — domovnice přec bude teď doma —"

V tom však právě již vcházely obě. Domovnice pozdravila, ale mladé paní neušlo, že nějak nevlídněji než jindy.

„Tak milostpaní už ani nedočkala patnáctýho," řekla nakřaplým svým hlasem, ale jaksi přiostřele.

„I — to je jen náhoda taková, že přišla ta holka dřív. Ale aspoň se může okoukat, nikdy ještě v Praze nebyla,“ řekla mladá paní rychle.

„No, to bude mít milostpaní někdy kříž,“ poznamenala domovnice. „Když holka všude trefí, to je náramná výhoda.“

„No — vždyť uvidíme. Kdo ví, jak všecko bude“ opáčila mladá paní, jakoby pospíchala jinam. „Já jsem vás teď, paní domovnice, chtěla prosit, abyste jí ukázala náš sklep a naši půdu,“ a obracejíc se k Tonce skromně za domovnicí stojící, mladá paní podívala se jí přímo do tváře a potom nachýlila trochu hlavu stranou a slabě zčervenavši vyrazila rychle:

„A ty jdi s ní a pamatuj si to dobře!“

Tonce zachvěly se opět jedva pozorovatelně rty a koutky stáhly se malounko dolů. „Co pak to já si budu pamatovat dobře,“ řekla však tiše, a mladá paní slabě se na ni usmávši podávala domovnici klíče od visacích zámečků.

Když obě odešly, nezdržela se mladá paní opakovati si jestě jednou v příjemném hřejivém pocitu nadvlády:

„A ty jdi s ní a pamatuj si to dobře.“ A s úsměvem na rtech a s tvářemi zčervenalými si v duchu přiznávala v lahodícím uspokojení:

„Vida, jde to — přijmula to zcela pokorně. Ta holka vůbec nezdá se být zlá. A budu jí tak říkat pořád — Proč bych neříkala! To bych byla sama proti sobě.“

VII.

Kulaté nástěnné hodiny v kuchyni mladých manželů Vlačihových bijí šestou. Hořejší polovicí okna vniká k vydrhnuté, pískem posypané podlaze slabý zásvit východní oblohy. Tonka, která už chvíli nespala, zvedá se na lůžku, seskočí, rozsvítí kuchyňskou petrolejovou lampičku, přehodí rychle modrou švonapajovou sukni, umyje se a učeše, navlékne teplou flanelovou kacabajku a neslyšným krokem jen v punčochy oblečených nohou vchází do prvního tmavého pokoje, v jehož oknech spuštěny jsou závěsy. Po paměti šourá se ke kamnům, přiklekne a tichounce podpaluje již od večera narovnanou v nich hraničku dříví, která okamžitě vzplane. Na kuchyňské židli vedle kamen má již připravenu mašinku na kávu a mlejnek, v jehož zásuvku vložila hned před spaním mladá paní každodenní porci pražené kávy, polovici Ceylonu, polovici Javy.

Tonka klečíc čeká, až hranička se rozboří, potom přiloží ještě nějaké polínko a tiše, tichounce přihazuje rukou uhlí, aby způsobila co nejméně šramotu.

Za malou chvíli již uhlí zapraská, vzejme se, Tonka vstane, sebere mlejnek, a v kuchyni naleje ze džbánku do hrnku vody, umele kávu a v pokoji tiše ji vsype do mašinky. Po těchto vykonaných přípravách zlehounka otevře dvéře do ložnice, do níž nyní zvolna proudí šířící se teplo z prvého pokoje.

Chvíli Tonka postojí u dvéří a hledí k protější stěně, u níž stojí dvě lůžka podle sebe. V pravém pohne se lehounce hlava, Tonka tichým krokem kočky přiblíží se až k samému lůžku, políbí paní ruku a zašeptá:

„Už je to připraveno, milostpaní, já teď půjdu k mlíkařce a pro housky.“

„Tak jdi, jdi,“ zašeptá paní, „já zatím vstanu.“

Tonka vyjde, v kuchyni vjede do bačkor, přes ramena přehodí vlňák, s police vezme tác, hrnečky na mléko a pletený košíček na housky a vycházejíc opatrně za sebou zavře.

V ložnici je ticho, ani zvuk, ani hnutí, jen pravidelný tichý klidný dech. Konečně za chvíli ozve se z levého lůžka přidušeným hlasem:

„Nebudeš vstávat, milouši? — Mně se zdá, že se voda už vaří.“

Bílé rámě zamávne do výše a položí se v tu stranu, odkud ozval se hlas. — I hlava se tam zpola natočí na prachové vlně prohřáté podušky.

„Když se mi tak krásně leží, mužíčku — —“ zní rozdřímale k loži mužovu. „Tak je mi teploučko — — Ona hned tu bude Nany a dovaří to — Je pozorná, pomalu nalejvá, je na ni spolehnutí.“

„A vždyť první dny pořád jsi proti ní něco měla?!“

„Ona se ku podivu vpravila do všeho, mužíčku. Jen veselejší kdyby trochu byla. Kouká jako pytel neštěstí.“

„Jako sedm drahých let,“ přisvědčuje muž a táhle se rozzívne.

„Mladá paní založila ruce za hlavu a ležíc na znak protahuje zlehka tělo a v příjemném pocitu pohovy pronáší tiše:

„Ach, je to přec jen dobrota, když má člověk holku. I přiležet si může, do teploučka vstane a k hotovému sedne. Je to blaho, mužíčku!“ a hlavou mihnou jí předešlá rána, kdy posluhovačka jen mlíko přinesla, oheň udělala, vodu postavila, kávu umlela a již zas pospíchala jinam, a ona sama musela vstát do studeného ještě pokoje, sotva probuzená, ještě rozespalá a zimomřivá.

„Jen že přece je člověk ženýrovanější,“ maje oči zavřeny a oddechuje stále ještě z hluboka a volně jako v spánku, poznamenává muž.

„Inu, Tonči, když už to dál nešlo — a za nějakých deset neděl — víš — ! —“ Opět se pozvedlo bílé rámě do výše, naklonilo v pravo, ruka nahmatala vousatou tvář mužovu, podložila se mu pod hlavu, a hned se s ní druhá spojila, a mladá paní obrácena již k muži, opakuje ještě jednou: „— víš, Tonouši — víš?“ a její ruce, zavěšené o jeho šíji, svírají ji, její hlava blíž se přisouvá po rusých pramenech vlasů, a dvé rozevřených očí proniká pohledem plným vzplanulé lásky šero ložnice a nastavuje zřítelnice paprsku souhlasnému, jenž vyšlehne z očí mužových.

„Vím, drahoušku, vím —“ a dvě silné ruce chápají se hlavy ženiny, přitahují ji blíže, až rty se dotknou rtů a splynou v prvním denním políbení.

„Jen neměj žádný strach, jen žádné obavy —“

Tonka se vrací profoukaná ranním mrazem, z ticha otevírá pokoj, nesouc tam pečivo a smetanu. V pokoji ještě tma, i vedle. Tonka ví, co to znamená. Úsměv jí kmitl kolem rtů, ale natrpklý s koutky dolů nalomenými. Teplo kamen rozpaluje jí tváře ošlehané ledovým vzduchem venku, a proniká i flanel kazajky. Tonka jde do kuchyně, obléká lehčí jupku a vrací se, aby dovařila kávu.

Pomalu nalévá vařící vodu do mašinky, stojíc u kamen a nahlédajíc chvílemi do šera ložnice očima široce rozevřenýma a zachytávajíc každé

zešeptnutí pootevřenými rty, kolem jichž koutků skládá se zvolna vráska zpola ztrpklého úsměšku.

Za chvíli rozžíhá se v pokoji světlo, a mladá paní v bílém nočním kabátku přichází z ložnice s rozsvícenou svíčkou, jejíž táhlý plamen ozařuje plnou vyspalou její tvář, odpočalé modré oči s jasným bělmem, na rychlo k temeni spíchnuté vlasy, z nichž jednotlivé nepodajné praménky poletují škádlivě kolem skrání a lící. Našlapuje měkce a téměř neslyšně v plstěných svých střevících, jejichž červené vyložení tvoří kolem nich tenký pásek obruby.

V pokoji je již příjemné teplo a plno kávové vůně, kterou mladá paní zálibně vdechuje. Zbývá již pouze kávu slíti, a Tonka vchází do kuchyně pro hrnečky.

Zatím vešel do pokoje již také pán zavazuje na rychlo ještě šňůru spěšně navlečeného županu. Je vysoký, štíhlý, tmavovlasý, s měkkým jemným knírem a širokou bradou. Uvelebuje se na pohovce, mladá paní staví před něj jeho hrneček a usedá vedle něho křupajíc již makový loupáček.

Tonka přinášejíc čerstvou vodu vidí, jak on má ruku kolem její šíje ovinutou a ona hlavu k jeho rameni nakloněnu.

„Máš dost sladké, Tonči?“

„Dost, drahoušku.“

„Já bych ti přidala ještě trochu smetany, nechceš?“

„No — tedy ještě lžičku, ženuško.“

„Ty rád škraloup, já vím — tu máš,“ a sama se své kávy sbírá škraloup a dává jej do jeho hrnečku.

On chytil ji za ruku, přitáhl blíže a políbil dlouhým polibkem vzadu do týla mezi jemné rusé chmýří.

„Ale jdi, Tonči, vždyť tam budu mít červenou skvrnu,“ brání se ona mazlivě, a on napodobuje její tón těší ji:

„Tak ji pěkně zafoukáme jako děťátku a ona zajde.“

Tonka má oči sklopeny, tvář nehybnou a tiše se vytrácí, jakoby nic neviděla, nic neslyšela.

„Na kamnech máš svou snídani,“ upozorňuje ji paní, „vem si ji, ať ti nevystydne.“

„Zaplať Pánbůh, Pánbůh rač nadělit,“ děkuje Tonka a jde mladé paní políbit rameno.

„No dobře, dobře,“ odmítá tato, a Tonka odpližuje se do studené kuchyně se svým hrnkem, usedá k vydrhnutému stolu, opírá hlavu o dlaň a dívajíc se do prázdna, zatoulává se myšlénkami někam k horskému mlýnu, anebo k tichému baráčku, kde — —

V tom zaslechne pána vstávat, škubne sebou, vchrstne do sebe kávu na jeden ráz, housku vstrčí do kapsy a spěchá do pokoje, aby vyklepala šaty, než se pán začne oblékat.

V pokoji je již svíčka sfouknuta, závěsy vytaženy, a mdlé světlo zimního rána souká se rozmrzávajícími okny kolem slabě zapoceného, zaslepléko nábytku.

Tonka přináší vyklepané šaty, vycíděné od večera boty, klade vše

na určené místo, potom přikleká ke kamnům a přikládá, načež sbírá nádobí a jde do kuchyně je umýt.

Zatím pán se oblekl, paní učesala, ale ještě v nedbalkách jej jde vyprovázet, když před osmou hodinou odchází.

Již v pokoji jej políbila, ale v kuchyni ještě jednou se mu zavěsí kolem krku.

„S Bohem, Tonči — máš všechno? — Klíče, kapesník — tobolku—?"

„Mám, mám —" oklepává pán kapsy.

„Sirky, pouzdro na doutníky?"

„Všecko, všecko."

„A zapni si dobře zimník, i kabát vespod, je tam mráz."

„Jen neměj starost." A sklonil se a ještě jednou ji líbá v ústa maje ji pravicí k sobě přitisknutou, až se prohýbá.

„Pa, dušinko, pa!"

„A přijď brzo. Máš dnes k obědu, co rád?"

„Já vím — lívanečky. Pospíším si, miloušku. Ale teď už s Bohem."

„Ruku líbám, milostpane," pozdravuje Tonka skloněna nad dřezem.

Pán ve dveřích jen pokyvl hlavou, usmál se ještě na ženu a odchází.

Mladá paní za ním zavírá a vrací se do pokoje dokončit toaletu.

Tonka doumyvši nádobí, jde za ní, aby jí pomohla uklízet. Jak ustýlá sněhobílá lůžka, cítí, jak jsou ještě vlažná teplem těl, a na pánově polštáři nachází rusý vlas z paniny hlavy. Bere jej mezi prsty a odhazuje majíc oči sklopeny, ústa semknuta s koutky dolů zalomenými.

Paní je dobře vyspalá, přívětivě hovoří, Nany sem, Nany tam, ale Tonka odpovídá jedva jedním slovem.

„Je ti snad něco?"

„Nic mi není, milostpaní."

„Nevyspala jsi se dobře?"

„Vyspala."

„No, tak co jsi taková nemluvná, pro Boha tě prosím?"

„Já nejsem, milostpaní! — jako jindy," a rty pokoušejí se usmát, ale je to úsměv nezdařený, zhořklý.

Paní se na ni dívá a zdá se jí, že Tonka je bledá a jaksi vpadlá I kruhy pod očima má temnější než jindy.

„Přiložila's si na noc v kuchyni? — Já nechci, abys se mi nastydla, slyšíš?"

„Já jsem zvyklá spát ve studenu."

„Ale nějak mi vypadáš tak nedobře. Zrovna nazelenalá jsi. Není ti opravdu nic?"

„Nic mi není, milostpaní."

„Já nevím, holka, přece práce tolik není, hlad snad u mne taky nemáš —" a paní vzhlédla k Tonce, jakoby čekala odpověď.

„Vždyť vždycky až nechávám, milostpaní," praví Tonka a opět pokouší se usmát.

„No tak tedy — jiná by musela jen kypět, a ty pořád taková zelenka a jako pytel neštěstí."

„Ale to nic není, milostpaní, ani si toho nevšímají," praví Tonka a odchází do kuchyně, aby vylila vodu z umyvadel.

„Té holce něco je,“ uvažuje mladá paní a roste v ní žádost zvědět, vypátrat to.“

„Snad se ti stejská po domově?“ naléhá na ni, když se vrátila.

„Já jsem ráda, milostpaní, že nejsem doma,“ pronáší Tonka tak upřímně, že nelze pochybovat.

„Tedy snad tam po tom mlejně, co jsi byla.“

„Ba ne,“ vrtí Tonka hlavou.

„Ale něco ti je,“ doráží paní, „to mi neupřeš. Jsi tady s něčím nespokojena?“

„Nejsem. Zaplať Pánbůh za všecko, milostpaní.“

„Víš — já ti to řeknu rovně, jak to je. Ze začátku, jak jsi ke mně přišla, to jsem ti dlouhý pobyt u mne nekladla, proto že jsem měla nedůvěru, ale teď, protože jsi se do všeho vpravila, a nejsi odmlouvačná, a nejsi běhna a umíš přece všechno vzít do ruky, nemám příčinu být snad nespokojena. A ty přec taky si nemůžeš na mne naříkat. Já přec nejsem zlá, no řekni?“

„To ne, milostpaní, vždyť já jsem taky zouplna spokojena a děkuju Pánubohu, že jsem zde.“

„Žádnou příčinu k trápení zde tedy nemáš?“

„Nemám.“

„Tak bych tedy byla přec veselejší a rozvázala bych a nekoukala pořád jako sedum drahých let.“

„Vždyť já, milostpaní, nevím, že bych byla nějaká snad zamračená, nebo zaražená — vždyť já — já se nutím dost — to už snad mám takovej obličej — já nevím,“ v nesnázích, ale co nejpřívětivěji mluvila Tonka zametajíc a kolem rtů vynutila úsměv co nejširší mohla. „To já přece nechci, aby byla proto se mnou milostpaní nějak nespokojena, Pánbůh rač chránit, ale já za sebe tedy už nemůžu — to už je snad tak některej člověk, že vypadá tak smutně —“ Po těch slovech se pokusila dokonce se zasmát.

Mladé paní jí bylo líto v tomto jejím úzkostném snažení se omluvit z kyselého svého vzezření.

„Vždyť já ti nechci dělat žádné výčitky,“ povídá shovívavě, „já jen chtěla, abys mi řekla, kdyby tě něco zde soužilo. Já nechci, aby o mně snad někde řekli, že se snad u mne nenajíš, nebo že tě snad sekýruju. To přec není pravda. Ze začátku jsem snad byla trochu hrrr — žes měla snad příčinu si stejskat, ale teď snad se soužit nemusíš —?“

Když domluvila, byla mladá paní ráda, že to všecko vyřkla. Když pohledla někdy na utrápenou tvář Tončinu, cítila bodnutí lehké výčitky za svoje příkré chování v prvních dnech, jež Tonka již první týden zlomila svou poslušností, odevzdaností, poníženostmí. Bývalo jí potom té holky líto a cítila potřebu nejen říci jí dobré slovo, ale i jaksi omluviti svoje jednání. Dnes konečně to vyřkla a byla ráda; ulehčilo se jí.

„Milostpaní, vždyť já si pro Pánaboha přece nenaříkám,“ řekla Tonka pohnuta touto vlídností, až se jí slzy tlačily do očí. „Jenom se nezlobějí, že jsem už takovej morous — já o tom ani někdy nevím —“

„No dobře, dobře — já jen chtěla, abys nic přede mnou snad neskrývala. Teď jsme si to všecko řekly, a já jsem aspoň upokojena.

A ty se teď hezky seber a jdi pro maso. Bude pomalu čas." A mladá paní odpočítala Tonce peníze, Tonka přehodila si v kuchyni vlňák, popadla koš a běží do masných krámů, potom k zelinářce, ke kupci, ke krupaři.

Dnes jako jindy.

Všude již trefí a kupuje spolehlivě. Před desátou se vrací, udělá oheň, mladá paní si vaří a Tonka dává se do práce, která právě je. V pondělí, v úterý a ve středu s prádlem a mytí, v ostatních dnech týdne všelijaký úklid, čistění, cídění atd. Není toho mnoho, a paní leckdy v tom i onom vypomáhá.

Tonka sice brání, zdržuje, ale mladá paní nedá si říci.

„Jen mě nech, já se mám hodně pohybovat. Všichni mi to radí, je to líp. Zvlášť metení prý dobře dělá," namítává pokaždé a šmejdí se smetákem po všech koutech.

Za to Tonka uspořenou takto prácí jinak vynahrazuje. Pomáhá mladé paní plést i háčkovat. Už jí uháčkovala dvě karkulky, tři cintáčky, jeden povijan a ovroubila jistě asi tucet plen. Je až ku podivu, jak tvrdé její ruce stačí na jemné ty hvězdičky, mřížky, lístečky a vroubky.

Háčkuje i po večeři, kdy má již po práci a kdy páni dávno již odebrali se do příjemné teplé své ložnice. Sedí na truhlíku na uhlí, petrolejovou lampičku má postavenu vedle na stole, a ani slyšet ji není. Jen její ruce rychle se pohybují, oči upjaty jsou na práci, ale myšlénky jsou zatoulané daleko, daleko od té chladné kuchyně. Vyletují z hlavy, přinášejí na křídlech svých vzpomínky, a mnohá z nich zachycuje se do očka karkulky a uvízne mezi paprsky některé té hvězdičky aneb v mřížoví hebounkých těch sítěk.

VIII.

Někdy dopoledne přicházela stará paní, odpoledne po škole Maxínek.

„Tak jak je holka, jak je?" tázávala se stará paní Vlačihová vlídně Tonky.

„Zaplať Pánbůh, milostpaní, dobře," odpovídala tato políbivši paní ruku.

„Jak pak se ti činí?" obracela se potom tchyně na snachu.

Mladá paní chválila. „Jen že pořád vypadá jako kdyby cvrčky louskala," dodávala usmívajíc se. „Ještě budou lidé myslet, že se u mne nenají."

„No tak vidíš, že jsem ti dobře dohodila," říkala stará paní se zadostučiněním, „má drahá, já mám v těchle věcech zkušenosť. A co se toho vypadání týče, inu, přišla na pražský vzduch, nediv se. Až si plíce navyknou, však ona zčervená. Jen počkej, až přijde jaro, a bude s maličkým chodit po procházkách," usmívala se stará paní a tímto obratem zabočila řeč do žlábku, po němž nyní nejčastěji tekla. Paničky se uchýlily do pokoje, mladá ukazovala, co již má uchystáno, a razení, rokování a těšení trvalo někdy do samého poledne.

Tonka zatím v kuchyni zdvojila pozornosť. Věděla už, jak a co milostpaní upravuje, odkoukala dokonce její způsoby a pohyby, dbala,

aby na plotně bylo všecko v pořádku, a tak stačilo, vyšla-li se mladá paní časem podívat a poučila-li tak pro forma, co a jak dále. Tonka byla ráda takovýmto dopolednům, kdy mohla osvědčit, že i ve vaření se trochu vyzná, a když jednou zaslechla, jak stará paní povídá snaše: „Koukej, jak se ti činí, budeš si moci v prvních nedělích pěkně hovět,“ pocítila neutajitelnou radosť.

Někdy přicházela i některá jiná paní na návštěvu, v poslední době zejmena často babička paní Košvancová.

Byla to čilá, malá, zavalitá osůbka, dobrá čtyřicátnice, s lalůškem pod bradou a se stálým úslužným úsměvem na pěkně krojených rtech. Neříkala mladé paní jináč, než ‚zlatá milostpaninko‘, a Tonce ‚dušinko moje‘.

Maxínek, který od kalhotové aféry nepřišel navštívit novou tetičku celých čtrnáct dní, z prvu proto, že se styděl za svůj nezdařený krejčovský pokus, později, že měl oteklé mandle (babička říkala, že od toho, jak prudce roste, ale Maxínek věděl, že od uhnání na čundračkách), přicházel nyní již zase na visity, a dosti často, ale skoro pokaždé odpoledne.

Tonka si získala zvláštní jeho lásku, poněvadž mu říkala „mladý pane“. Žalovával jí na Lény, jaká bývá na něj hubatá a povýšil vůbec Tonku tak trochu na svou důvěrnici.

Mladí manželé chodívali odpoledne na procházku. Mladá paní docházela si obyčejně kolem páté hodiny pro muže do závodu (byl správcem lučební továrny), někdy i on sám přicházel dříve, aby ji provedl po Příkopech, nebo po Karlově náměstí, dle pohody.

Ona i on, byl-li právě Maxínek u nich návštěvou, vyzývali jej pokaždé, aby šel s nimi, ale on tyto procházky, na nichž měl způsobně vykračovat před nimi, nemiloval. Vymlouval se, že musí brzy domů a že tu jen chvilku ještě zůstane s Toničkou (tak ji ve své náklonnosti jmenoval).

„I tak si tedy zůstaň,“ povolovali obyčejně, neboť konečně byli oba rádi, že budou o hocha bez starosti, „ale nezlob a nedováděj, aby si Nany mohla všecko udělat.“

„Já jí budu povídat o Praze,“ sliboval hoch, a tomu se vždy musel strýc usmát.

„Ty asi semeleš pěkné věci,“ povídával. „No tak jen tedy vypravuj, vypravuj, já si sám jednou dopřeju, tě poslouchat.“

Maxínek však těmi úsměšky nedával se zviklat. Byl rád, že může vykládat Tonce o věcech, které ona nezná a jimž se diví. Nadsazoval, přilhával, a když se dostal do ohně, vymýšlel si hrozné věci, kterým na konec snad sám věřil. Vypravoval jí o produkcích v cirku, o feeriích v divadle, o ohňostroji svatojanském, o loňské výstavě, o pouštění balonů, o povodni, o vojenském vzkříšení, o dostihách, o fidlovačce, o zvěřincích a opičích divadlech a pociťoval při tom zvláštní rozkoš, když mohl líčit krkolomné skoky, kejklířské kousky, vypalování očí v Carově kurýru, shoření Kysibelky, jízdu na skluzavce, ohnivá točící se slunce, zřícení Karlova mostu, plavbu na lodích po ulicích. S nemenším potěšením vypravovával o počítajících koních, břichomluvcích, pudlech na piano hrajících a střílejících opicích.

„To vám byl rachot, když ten most spad, jako když se celá Praha boří. Všecky domy se třásly. Já jsem zrovna viděl, jak ty figury se kácejí do vody, nad každou se udělalo takový světýlko a to plavalo dlouho po vodě.“

„A na lodi jsem jel po Nábřeží, a pomáhal jsem odstrkovat. To musel každej, proto že byl velkej proud. A najednou se vám loď zatočí a dva lidi tam spadli, ale já se udržel a křičel jsem tak dlouho, až je vytáhli. Ale jeden z nich už byl utopenej a celej černej.“

„. . To vám ten pán vyhodí zlatník, a opice, oblečená jako myslivec, do něho střelí a pokaždé se strefí. Rozsvícenou svíčku zhasne kuličkou, jak do ní bouchne, a svíčka se ani nehne. A Kde domov můj vám zazpívá, jen to fikne.“

„Kdo?“ ptá se Tonka.

„No, ta opice.“

„Co pak ona se naučí taky mluvit?“

„No Bóže — a jestli! A to jste nevěděla?“ ptá se s nejopravdovějším úžasem.

Tonka poslouchá se silnou dávkou nedůvěry, ale mlčí, neodporuje. Slyšela sama již doma i ve mlýně tolik věcí na př. o výstavě víře nepodobných a přece věrohodnými svědky zaručovaných, že netroufá si určité tomu neb onomu odpírat. Krom toho nezdá se jí dobře možno, aby takový chlapec si nějaké takové věci sám vymýšlel, a jen tolik v duchu připouští, že snad sám je sice neviděl, ale jiné o nich vypravovati slyšel. Proč mu kaziti radosť pochybováním, když vidí, s jakým potěšením a zápalem vypravuje. Mimo to uchází jí tak dlouhá chvíle a nepadá na ni smutek.

Půvab tohoto vykládání, tohoto smělého a účinného bájení, kochání se v údivu Tončině, pocit domnělé duševní převahy nad ní, to vše zpříjemňuje Maxínkovi tyto pobytky v bytě strýcově, podvečer s Tonkou o samotě, zvláštním přitažlivým kouzlem a zvyšuje jen jeho náklonnosť k Tonce Jaksi odvděkem za její důvěřivosť svěřuje jí své malé nehody ve škole i doma a navzájem projevuje jí svou upřímnou účasť. (Dokončení.)

Návštěva.

Oprchalé terče sklání slunečnice,
na záhonech schudlých studí aster běl,
v ruce dýchají si muži orajíce,
zřídlé olšoví zří do vod schladlých skel.

Zbarvilo se žlutě lupení řep splihlé,
fijalové stíny lehly v orný lán,
v hnízdech vajíčko jen zbylo nevylíhlé,
suchý lupen na něm větry sešlehán.

Znám, ó znám ten čas, kdy večery se dlouží,
mlhy vyrůstají v soumrak studené.
Duše bouřně touží, srdce se mi ouží,
stesk se prolomil po době ztracené.

*

Časné vy večery mlhavé
v pustnoucím chladnoucím kraji,
vysoká okna továren
do šera vašeho plají.

Domírá život na polích,
ale tam nový se zrodil,
a v ten život tam vzklíčelý
stesk, stesk mi srdce mé vhodil.

Se srdcem staré lásky cit,
dávných tuh vzkypělé kvasy,
dávných snů modravý ve tmách svit,
ozvěnou vzkříšené hlasy.

*

Cítím zas to teplo varny,
čpavé, vlhké, plazivé,
zas ten šumot jednotvárný
kypí, bije v uši mé.

Železných zřím koles zvraty
spjatých hady řemenů,
černat zřím se kotlů pláty
z krvavých tlam plamenů.

Napjaté zřím v práci svazy
nahých paží, nahých noh,
slyším zvolání i rázy,
zde muž, dívka tam, tu hoch.

Známé hlavy, známé rysy —!
Buďte zdrávi, vítám vás.
Mezi vámi zas jak kdysi,
přátelé, jsem v noční čas.

*

Hedvábnou čapku jsem nasadil
(visela na starém místě),
v čelo stáh' — vlasy jsem přihladil,
skřipce skla otřel jsem čistě.

A již jdu dávném po zvyku
pozvolna od štace k štaci,
pravice tisknu dělníků,
z vojny jak druh když se vrací.

Je mi tak milo, známě tak,
z ciziny jak bych byl doma,
věřte mi nevěřte, vlhne zrak,
štěstí mi pochvívá rtoma.

*

A já vím, odkud se bere:
Po shonu, po psotě cest,
po mlze sobectví šeré,
výpadech na práci, čest

bezpečně mohu tu státi,
slov vašich vnímati zvuk,
bez obav smát se i lkáti,
oplácet stisk vašich ruk.

V žilách jim čistá krev proudí,
třeba v dlaň zažral se prach,
pro nůž že po stisku zbloudí,
netřeba míti tu strach.

Čin zraje, slovo jak kvetlo,
faleš tu není, ni lest,
stín taký, jak bylo světlo:
A to mi vzácné tak jest.

*

Práce zas těžké dýchám tu vzduch,
rovnosť v němž dělníky bratří,
v současné klíčení společných tuh,
slíti se v jeden nezlomný kruh
duše má v pohnutí patří.

Cítím té síly rostoucí proud
i její čistící plamen,
sobectví, zášti kvas obrátit v troud,
vůli, čin, duši sprostiti pout,
odmetnout na cestě kámen.

Tam, zkad jsem přišel, čišel chlad,
v srdci měl každý jen sebe,
každý jen svůj tam sytit chtěl hlad,
polínka pod svoji pícku jen klad,
druha ať před dveřmi zebe.

*

Ale ne, já nechci kalit
nářkem několik těch chvil,
vzpomínky z dob v číš chci nalít,
kdy jsem mezi vámi žil.

Zdá se mi, že líp mi bylo,
než mi, drazí, v duši dnes,
mnoho plálo, kvetlo, žilo,
nač teď mráz jen skepse kles.

Co sen v růžový jas nořil,
vybledlo a pokleslo,
kde jsem velkosti se kořil,
vidím prospěch, řemeslo.

A tak, věřte, často klepe
na srdce mi skrytý sten,
že by u vás bylo lépe
zas to vidět z dálky jen.

Ve všem citu, ve všem hnutí
ve vás, u vás pravdy víc,
v slovu, činu, vzdoru dmutí,
v krvi, v blesku zřítelnic.

I v té bídě, i v tom hříchu,
v lásce, strasti, družnosti . . .
My tam všichni šlapem v tichu,
v před, v zad plni úzkosti.

I já změkl parou její,
škraboškou vše zakrývám —
mám ji v kapse — vidíte ji? —
sňal jsem ji než šel jsem k vám.

Hořkosti tu skrytý kal se
rozlil rázem z mojich plic.
S ní — bych na oko snad smál se,
ale věru neřek nic.

*

Z řady v tom dělník vykročil v před
(znám se s ním nejmíň dvanáct už let).
Všecko je, pane — děl — pěkné!
Za vaše poklony srdečný dík,
dávný už bývá o návštěvách zvyk,
že se vždy lichotka řekne.

Ale tak zdá se mi — usmál se teď —
přes všechny stíny a chladno a šeď
líp je přec při vaší práci; —
písní tam hudba zní, výš pne se duch,
zde však květ spálí hned mrazivý vzduch,
síla i vzlet se v něm ztrácí.

Vám šťastnou sudbou dán vděčnosti plod,
vám kyne slávy i uznání hod,
každý krok zaryje stopy;
paprsky metáte v temnoty říš,
myšlénku vypnete ve hvězdnou výš,
v hada křivd vbodnete kopí!“

*

— — — — — —
— — — — — —
— — — — — —
— — — — — —

. . . Moh' bych škrabošku teď vzít a sladce
pravit: Starče, dobře jste to děl!
Moh bych smích i spustit, neb dít hladce:
Příteli — co praví Kazatel? — —

Moh' bych zvolat: Bludička, klam k smíchu!
nestojí ten plevel za to, žít!
Dutá slova! — Odhoďme jen pýchu,
stůjme nazi, dolů šalby štít! —

Ale ne — to všecko pravda není:
Krásné je to, svaté, božské tak!
Mně jen cosi ve zracích se pění,
půjčte mi, ó půjčte mi váš zrak!

Ať to zřím zas, jako vy to zříte,
a jak já jsem kdys to také zřel:
Čisté, zářné, svaté, obrovité,
že jsem nadšen za to v zápas šel.

Nenechal jsem zde kdes zraky svoje
z doby oné? — Patřte v každý kout!
Je v nich víra, naděj, mládí moje — —
Což je nemůž' nikdo naleznout?! — — —

*

Hledají, shánějí — neshlédnou zradu —
marna jich snaha i spěch!
Po špičkách tiše se z továrny kradu,
v srdci mém lítosti žeh.

Byl bych se rozplakal louče se s vámi,
honem zas škrabošku v líc! —
Hledejte, patřte za zdě i trámy,
já už je nechci mít víc!

Mně je tak dobře s mými teď zraky,
jimiž zřím propasť i prach,
krvavé stopy, střepy a mraky,
kde jsem zřel zlato a nach — — —!

*

Oprchalé terče slunečnice kloní,
astro, květem bílým i ty zemi skrop!
Shasla šalba mládí — co je nám již po ní!
Noho, zticha šlap do resignace stop.

Nejměkčej' tam jde se, dojde nejjistěji,
nadějí kam roj před námi tiše tíh'...
Večery se dlouží, průzory se tmějí,
v mracích již se blíží bílý na vše sníh.

(Koncem září 1893.) *M. A. Šimáček.*

———

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti. Píše Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

ledím-li zpět na svá gymnasiální leta, shledávám, že vyučovací soustava úmyslně směřovala k tomu, abychom německou literaturu pokládali za nejdokonalejší a téměř jedině poznání hodnou na světě. Kdybychom nebyli mimo školu poznali básníky anglické, francouzské, španělské, vlašské, ruské a polské, byli bychom se mohli domnívati, že nejen dvojice Schiller a Göthe trůní samojediná na nejvyšším vrcholu světového Parnasu, ale že vůbec vedle těchto německých veleduchů básnické koryfey jiných národův na prosto mizí a že vzdělanému člověku plně stačí, pozná-li jen pěknou tu řadu německých t. zv. klassiků od oněch dvou velikánů až po Hagedorna, Gleima atd. Vše čelilo k tomu, abychom netoliko prosákli německým duchem, nýbrž nabyli zároveň přesvědčení, že třeba hlavně a především přimknouti se k německé kultuře, která jest nejvznešenějším výkvětem lidské vzdělanosti.

A jaké to byly tehdáž do r. 1860 zlaté doby pro poněmčovací tendenci v Čechách! Český národ byl spoután okovy absolutismu a neměl místa, kde by byl pozvedl hlasu svého; shůry pracovalo se pro germanisaci všemi prostředky všemohoucí vládní moci a ve školství měli Mareschové volné ruce k hubení nenáviděného českého jazyka. Střední i hlavní školy byly veskrze německé a kde některá výminka zbyla z doby předešlé, ta buď dodatečně odstraněna, nebo již jen z dneška na zítřek živořila. A jaký duch panoval v těch germanisujících školách, nejlépe viděti z toho, že na příklad někteří professoři českého původu klidně diktovali a nechali si odříkávati od českých žáků: „Wir Deutschen“ atd., jakž bych toho mohl uvésti příklady z vlastních gymnasialních studií.

A přece mnuli si Päumannové a Mareschové ruce před časem. Všechno jejich úsilí nemohlo vypleniti z duší mládeže odpor proti vnucovanému cizáctví, vštěpený a živený z domova, — kde na venkově a namnoze i v městech mohutněji, než se zdálo nahoře, dále působily tradice z roku osmačtyřicátého a nechtíc zdánlivě uspané, přirozenou silou žilo a rostlo uvědomění národní, — pak českou četbou a stykem s probudilejšími soudruhy.

Již v Litoměřicích, v letech 57. a 58., žil jsem uprostřed německého města v jakési uvědomělé české kolonii.

První rok jsem sice osaměle a téměř bez obrany tonul v cizím živlu, který mne obklopoval se všech stran. Bydlel jsem u břichatého Němce, na kterého vzpomínám jako na výlupek všeho šosáctví: nenáviděl vše, co sahalo nad péči o dobré a pohodlné bydlo, rád láteřil na

rýpaly a revolucionáře, za jichž odrůdu pokládal i české „flaštence", o kterých mluvíval jen s pohrdlivým úšklebkem. Jeho paní měla asi stejný obzor duševní, jen že k tomu družila značnou dávku pověrečného pobožnůstkářství. Mluvívala nejraději o různých zjeveních, a pamatuji, že vrátila se jednou ze své každodenní vycházky ke kapli jednoho svatého za městem všecka vyděšena: když prý se tam modlila, zaslechla shůry hlas, pronášející zcela zřetelně její jméno. Zkrátka byl tu svět naprosto rozdílný od toho, v jakém jsem doma vyrostl.

Oba museli se z počátku dorozumívati se mnou pomocí češtiny, poněvadž jsem slova německého neuměl; avšak lámali z ní bídně jenom skrovné drobty. Služka jejich vůbec neuměla česky a také gymnasista, bydlící se mnou a zjednaný mi za domácího učitele, byl kovaný Němec. Tak mohl jsem v bytě volně česky rozmlouvati jen s druhým spolubydlitelem, synkem zámožného rolníka z jedné vesnice na blízku mého domova. Avšak ten byl v Litoměřicích již druhý rok, ve vyšší třídě, dovedl se již německy smluviti a hleděl proto na mne, úplného nováčka, trochu přes rameno; nedával mi dlouhých audiencí a pak, třeba že mu ani z daleka nenapadlo odříkati se svého češství a třeba že projevoval přirozený kmenový antagonism proti Němcům, neměl přece ani potuchy o vlastenectví v tom smyslu, v jakém jsem byl doma vychováván.

A třeba že nás českých dětí z dalekého okolí byla tehdáž spousta ve „školském městě" Litoměřicích — vždyť českých škol kromě obecných tehdáž vůbec v Čechách nebylo —, neměl jsem ten první rok žádného posilujícího styku s českými spolužáky. Každý jsme jaksi ojediněle a na svůj vrub zápolili s cizím živlem, uprostřed něhož jsme se z nenadání octli.

Ale přece i v tom perném prvním roce dostávalo se mi časem vlasteneckého osvěžení, dílem dopisy mého otce, který mne téměř v každém napomínal, abych zůstal vždy věrným synem svého národa a jednou dokonce místo pochvaly mě pokáral, když jsem mu poslal psaní pracně německy sestavené, abych se pochlubil svými pokroky v té řeči, dílem občasnými styky s jedním žákem vyšší třídy, Čechem uvědomělým, s nímž jsem se náhodou seznámil. Ten mi vyprávěl také mnoho o svém učiteli, že je Čech rodem i smýšlením. Odtud pohlížel jsem vždy na toho učitele, kterého jsem jen někdy v průjezdě školní budovy a na ulici potkával, s úctou a láskou velikou i hořel jsem touhou, abych se mu mohl přiblížiti. Uslyšev, že povzbuzuje žáky své třídy ku sbírání přírodnin a že ochotně jim vysvětluje každou, kterou mu k nahlédnutí přinesou, pásl jsem dychtivě po nějaké takové věci a když jsem šťastně jakousi zkamenělinu — nebo co to bylo — našel, chvátal jsem s tlukoucím srdcem přímo k jeho bytu. S nedočkavostí i posvátným ostychem zaklepal jsem na jeho dveře a když mi otevřel, všecek uzardělý vykoktal jsem česky, že mu přináším nějaký nález. Zajisté uhodl z mé češtiny (na jiného učitele nebyl by se nikdo z nás odvážil se svou mateřštinou) a z celého mého vzezření, že mne k němu vlastně přivedlo jeho češství. Usmál se vlídně, pojmenoval mi nalezenou přírodninu, vyptal se česky na mé jméno a rodiče a propustil mne s několika pochvalnými, laskavými slovy. Cítil jsem se toho dne šťasten a povznešen.

Druhý rok bydlel jsem u bodré české vdovy, paní M.... ové, kde jsem se ocitl jako na útulném domáckém ostrově v tom cizím moři. Byla majitelkou malého jednopatrového domu v odlehlejší ulici, se zahradou, táhnoucí se za ním k nějakým starým zdem, bezpochyby zbytkům bývalých hradeb městských. Kdykoliv jsem vešel širokými vraty do toho domu, bylo mi, jako bych se z cizího nepřátelského území uchyloval do pevné tvrze domácí. Tam jsem byl jako v rodném kraji, mezi samými Čechy. Domem a zahradou ozýval se tu jen hovor našinský a zřídka vnikaly sem z venčí zvuky německé.

Naše paní tuším ani hrubě německy neuměla, rovněž její neteř, veselá, hezká, asi dvacetiletá dívka a studentíci, jichž měla asi 6 nebo 7 na bytě, byli vesměs Čechy až na jednoho žida, který však česky uměl a s vlky výti musel. Kromě naší studentské kolonie hostil dům jen jediného nájemníka, pana Laschka, starého vdovce a počestného mistra kolářského, který měl svou dílnu naproti přes ulici. Na vzdor onomu „sch“ ve svém jméně byl také Čech.

Přízemí obsahovalo vedle kuchyně jen prostranný pokoj studentský, s velikým stolem uprostřed a s postelemi podle stěn. Z kuchyně šlo do studentského pokoje okénko, zastřené bílou látkou. Stávala-li se mladá cháska nepokojnou, poodhrnula se záclonka, dvě pátravé oči nahlédly do vnitř a zaznělo výstražné zaťukání na sklo okénka; jestliže výstraha nepomáhala, otevřelo se prudce a v něm objevila se vedle široké, boubelaté tváře paní M... ové, snažící se, aby vypadala přísně, tlustá ruka s hrozivě pozdviženou vařečkou.

Tím okénkem podáváno nám také z kuchyně jídlo. Ztravovali jsme se u své domácí všichni až na onoho žida, který odbýval své obědy a večeře velmi nuzně z chudých potravních zásob, zasílaných mu z domova, aby se neprohřešil požíváním pokrmů zapovězených. Nešťastník byl tu mezi námi jako Daniel v jámě lví. Zakoušel úštěpků a ústrků všeho druhu. Nerespektovali ani jeho pobožností, kdy ovinuv se obřadními řeménky, mumlal nesrozumitelná slova modlitby. Mně ho bývalo líto a proto jsem mu neodpíral přátelské společnosti, kterou ve své opuštěnosti u mne jediného nalezal. Nejraději chodíval se mnou na konec zahrady, pod ony staré zdi, kde jsme sedali nad jakýms příkopem, jímž tekl kalný potok Vyprávěl mi tu o svém domově a sdíleli jsme si na vzájem zábavné příběhy, které jsme kdy četli. On byl starší mne a četl mnoho; pamatuji se, že mi jednou s velkým zanícením vypravoval obsah Byronovy „Nevěsty z Abydu“. Byl to hoch vtipný a moudrý; snášel útoky se všech stran s rozumným klidem. Ale konečně, asi po půl letě, vypudilo jej přece všeobecné nepřátelství z našeho domu; přestěhoval se jinam.

Seniorem naším u paní M... ové byl jeden quintán nebo sextán, bydlící zvlášť v malém pokojíku nahoře vedle bytu pana Laschka a parádního pokoje paní domácí. Měl německé jméno, ale byl Čech rozhodný. Pohlíželi jsme na něho s posvátnou úctou: vždyť převyšoval o půl hlavy pana Laschka, kouřil již statně z dýmky a měl dokonce zcela opravdovou lásku. Nějaký čas po svém příchodu z prázdnin sedal zamlkle, s hlavou pohříženou do dlaní, a jednou přistihla ho paní

M . . . ová slzícího; brzy jsme zvěděli, že má ve svém domově děvče, po kterém tak teskní. Rozumí se, že tím nabyl v našich očích ještě skvělejšího nimbu. Později přestěhovala paní mou postel k němu nahoru. Byl jsem sice hrd na společníka tak vzácného, ale nová ložnice měla i své nevýhody: často večer přicházel k mému souložníku jeden jeho spolužák, načež se společně pozdě do noci připravovali z matematiky nebo fysiky, odříkávajíce hlasitě, bez ohledu na můj spánek, úkoly z učebnic, kreslíce a počítajíce na dřevěné černé tabuli, jako ve škole na stojanu umístěné, pijíce pivo z kamenných žbánečků a kouříce z dýmek tak horlivě, že celý pokojík naplnil se jediným hustým oblakem čpavého dýmu.

V dobách, kdy jsme mívali prázdno, ráda si od nás menších studentíků paní M . . . ová dávala předčítati v kuchyni české knihy. Milovali jsme ty čtenářské dýchánky, ale někdy bývaly přece spojeny s obtížemi. Vzpomínám, kterak jeden z nás kdysi začal předčítati nějakou novou knížku, ale uvízl hned v první větě. Povídka začínala asi takto: „Z jasně zelené houštiny lesní vynořil se roztomilý slaměný klobouček s růžovými stuhami, pod nímž laškovně blýskala dvě jiskrná očka dívčí . . .“ Předčítatel dospěl pouze k růžovým stuhám, ale pak, mrknuv okem po následujícím řádku, zarazil se, zčervenal a odšoupl knížku s rozpačitým smíchem.

„No, copak je slaměný klobouk něco zlého? Jen čtěte dále!“ pobídla ho s úsměvem paní domácí a také její mladá neteř začala se po tichu šibalsky smáti.

Předčítatel, červený jako rak, začal znovu, ale skončil ještě dříve než poprve. Knížku vzal srdnatě jiný; leč ani on nedostal se k jiskrným očkám dívčím. Žádný nebyli bychom dále čtli za živý svět. Pro sebe byl by to každý pročetl jako nic; ale zde před paní M . . . ovou a dokonce před její švarnou neteří, které se obě smály, až jim slzy tekly po tvářích!

S pohrdlivým úsměvem pomohl nám konečně přes nešťastný začátek veliký student shora, který se právě do kuchyně namanul. Ostatně jindy, byl-li předčítatel již v proudu, přenášeli jsme se bez obtíže i přes místa mnohem povážlivější.

Přečtli jsme takto společně mnoho zábavných knih, z nichž nejhlubší dojem učinil Sabinův „Hrobník“. Mluvívali jsme při tom také o Praze a někdy nabýval hovor i rázu vlasteneckého, ač rozšafná paní M . . . ová vždy nás ochlazovala poučením, že bez němčiny nikdo daleko ve světě se nedostane a že Němec, je-li hodný, je jí stejně milý jako Čech.

Do Prahy přišel jsem také mezi uvědomělé české soudruhy a zvláště v konviktě probudil se mezi námi brzo čilý národní ruch. První vážnější jeho projev byl následující. Hned první dobu mého pobytu v konviktě, r. 1860, kdy jsem byl teprve v druhé latinské, přinesli jednou starší konviktisté do musea několikaarchový rukopis, který s velikým tajnůstkářstvím dali některým z nás mladších opisovati. Bylo to memorandum Riegrovo k císaři, podepsané od celé řady vynikajících českých politiků, v němž uvedeny byly hlavní stížnosti českého národa a žádalo se o po-

volení samostatných českých novin politických. Hrdi, že tak důležitá věc svěřena našim rukám, chopili jsme se horlivě práce a brzy bylo zhotoveno několik opisů. K čemu byly určeny a kam se všechny dostaly, nevím. Ale jeden opis zůstal v semináři a byl po večeři polohlasně předčítán v kruhu zasvěcených; vlastenecky rázná slova jeho, jakých jsme dotud neslýchali, vzbudila v nás pravé nadšení.

Jak známo, odevzdali petici tu Rieger s Macháčkem císaři, ale vyřízení jejího se nedočkali. Avšak povoleno přece vydávání českých novin, jenže jinému žadateli, totiž Dru. Krásovi, který je v říjnu r. 1860 začal vydávati. Pamatuji se, jak mocný dojem na mne učinilo, když poprve držel jsem v ruce veliký ten arch papíru, s ohromnými tištěnými písmeny „Čas“ v čele. A zároveň přiznávám se k jinému pocitu. Ač jsem měl z domova živé národní vědomí a celkem si je také v Litoměřicích zachoval, ulehla přece bezděky silná vrstva germanisace na mé smýšlení: vida svrchovanou nadvládu, ba s velké části samovládu němčiny ve školách, ve veřejném a lepším společenském životě, zvykl jsem pozvolna myšlence, že není proti tomu pomoci, a naděje, že bude jinak, jevila se mi jako luzný sen, jímž v neštěstí malujeme si obraz budoucího blaha, kteréž kyne nám prozatím jen z nedozírné dálky a v té kráse, jak se představuje naší blouznivé fantasii, nikdy splniti se nemůže. Zkrátka byl to pro mne nedostižný ideál, k němuž ovšem třeba stále vzhlížeti, ale jehož uskutečnění vznáší se někde v oblacích. Začal jsem pozvolna i zvykati na jho němčiny tak, že jsem nejen často zapomínal na jeho tlak, ale jaksi nevědomky s ním srostl a sotva vmysliti se mohl do představy, že bych se mohl obejíti bez něho. Přál jsem si vroucně splnění vlasteneckého ideálu, ale kde jsem v praksi spatřovalráznější pokusy k tomu, hleděl jsem na ně poněkud — chtěj nechtěj — brejlemi skepse, které mi nepozorovaně školské vychování a poněmčilá společnost vpravily na oči. Zdálo se mi, že jsou ty pokusy nevčasné, přepjaté, fantastické, nehodící se do vůkolní skutečnosti a věru leckdy jevily se mi jako podniky Donquixotovy, nechť jsem se proti tomu názoru bránil jakkoli. Tak na př. jsem měl velikou radost z těch prvních českých novin, ale v nejvnitřnějším nitru hlásil se pocit, že je to něco dělaného, umělého, schválného a násilného, že se to všechno jenom snaží vypadati jako skutečné noviny, kdežto v pravdě je to pouze na oko uměle sbitá Potemkinova vesnice. Zvláště tehdejší inseráty, plné nově tvořených českých slov pro věci pod německým názvem každému známé, činily na mne tento dojem. Týž pocit měl jsem i později, když někteří světští supplenti na našem gymnasium začali nám při vědeckých terminech říkati také vždy názvy české.

Ale to byly pouze bezděčné dojmy, jichž jsem se ubrániti nedovedl; v srdci vítal jsem radostně každou takovou vymoženost, umlčoval skeptický ten vnitřní hlas a snažil se horlivě, přisvojit si každý takový pokrok národní věci. Činila to ostatně téměř všecka tehdejší mládež vůkol mne.

Brzy začali jsme projevovati své národní smýšlení i zevnějším úborem. Bylo to tuším na sklonku r. 1859 nebo r. 1860. Němci začali nositi t. zv. Šillerovy vesty zvláštního střihu, ovroubené barevným prýmkem.

A tu objevily se proti nim vesty „slovanské“, tuším modré nebo červené s hustou řadou lesklých kovových knoflíčků. Ale nepotrvaly dlouho. Za to tím trvaleji ujala se čamara, známá již z roku osmačtyřicátého. Objevila se hned ze začátku v několika podobách a prodělala postupem let několikerou změnu. Tu byla s širokými pentlemi, tu s tenčími nebo tlustšími šňůrami, tu visely na ní šňůry i kolem krku, tu pokrývalo ozdobné šněrování i rukávy, někdy na jinobarevné vložce, tu zase z černého, vážného, až po kolena sahajícího oděvu měnila se v lehkou světlobarevnou kazajku, lišící se jenom našitými šňůrkami od obyčejného letního kabátku. A s ní družil se po nějaký čas i zvláštní nákrčník, splývající dvěma širokými, vyšívanými cípy na prsa — takový, s jakým jsme zejmena v dřívějších letech uvykli vídati Nerudu. Hlavu pokrýval z počátku černý kulatý „slovanský klobouk“, s dvěma svislými střapci vzadu, pak čikoš, vedle něhož se vyskytovaly různé pestré beranice: poděbradky, přemyslovky, svornostky, ba po nějakou dobu i srstnatý „výtečnický“ klobouk, tvaru zcela obyčejného, ale pasovaný za národní proto, že jej nosil nevím již který z českých předáků.

Němců bylo mezi námi v konviktě velmi málo.

Jeden byl veselý, joviální chlapík, který se naprosto vyhýbal všem národním sporům. Měl staršího bratra, tuším v septimě neb oktavě, který byl stejné povahy. Oba nestarali se vedle povinných školních věcí téměř o nic jiného nežli o hudbu, kterou pěstovali s pravou vášní, a byli oblíbeni u všech konviktistů bez rozdílu národnosti.

Zcela jiného rázu byl jeden Němec z nižší třídy, kdež mezi svými spolužáky, vstoupiv na studie dosti pozdě, svou vyčouhlou, hranatou postavou vynikal téměř jako Gulliver mezi Liliputány. Byl chorobné pleti, mračného vzezření a neomalených způsobů. Hned jak poprvé v průvodu svého otce, majícího vzhled schátralého divadelního herce a mluvícího nějakým saským nebo pruským dialektem, mezi námi v konviktě se objevil, vzbudil posměch a nechuť všeobecnou. Podivný, posupný, jeřabatý, oděný nepořádně v šaty, které nezdály se na něho šity a byly nejhrubší látky, klátě rukama nepoměrně dlouhýma a hápavě se šouraje v nemotorných, rozpraskaných botách, připadal nám jako divoch, který přichází z neznámé pustiny. Ale zároveň jako divoch shlížející nepřátelsky a pohrdlivě na své nové okolí. Byl to nevlídný podivín, jemuž rovných málo jsem poznal v životě. Ač neměl hrbu, připomínal mi později, když jsem pročetl román Viktora Huga, v nejednom ohledu Quasimoda, zejmena nemotorností svou a zvláštním bizarním rysem obličeje. Přítele nezískal ani jediného. Ostatně žádného přátelství nebledal a s nikým téměř ani se nestýkal; byl nemluvný samotář a když časem přece něco prohodil, znělo to jako zamručení medvěda, kterémuž se podobal i svou neobrabaností. Uzavíral se na prosto do sebe, tak že z nás nikdo nezvěděl ani, čím jest jeho otec a jaké jsou jeho domácí poměry.

O jakýchkoli ohledech nebo společenském brusu nebylo při něm ani stopy. Štítili jsme se ho pro jeho nečistotu a všichni mluvili o něm vůbec jen s opovržlivým úsměškem. Když pronášeny tyto útržky tak, aby je mohl slyšeti, nebo když jej ostatní dráždili nastrojením nějaké neplechy, odpovídal nesrozumitelným bručením nebo jen pohledem pohr-

dlivé nenávisti a zkřivením rtů k ironickému pošklebku. Jednou, když mu v dormitoři zase něco vyvedli, dal pokušitelům němou odpověď, napsav křídou na pelesti své postele velikými literami citát z bible tuším tohoto znění:

„Ejhle! telátka obklopila mne a volkové shromáždili se vůkol!“ s udáním proroka, kapitoly a verše, z něhož byla ta slova vzata.

Mým nejčastějším společníkem mezi Němci byl jeden spolužák z Chebska. Dlouhou dobu bývali jsme s tím bodrým hochem přátely a téměř ustavičně pospolu, ač naše rozmluvy obyčejně končívaly národními spory. On byl proniknut národním německým smýšlením, čítal nějaký časopis velkoněmecké tendence a odbíral malé sešitové vydání německých klasiků, kde zvláště s velikým nadšením čítal vlastenecké básně Körnerovy, Arndtovy a jiných. Vždy mi chlubně poukazoval na velikost a sílu, slavné dějiny a velkolepou literaturu svého národa, s nímž nemůžeme se ani zdaleka měřiti my nečetní, bezmocní Čechové se skrovným duchovým životem a chudičkým písemnictvím. Co se literatury týče, mohl jsem mu arci divy vypravovati o naší, z níž neznal ničeho, ačkoli mne tajně hnětlo, že v duchu musím uznati přednosť písemnictví německého. Poněvadž jsem také viděl, že současného trudného stavu českého národa a máloslibné nejbližší budoucnosti nejlépe se nedotýkati, držel jsem se hlavně minulosti, vynášeje někdejší moc a slávu samostatných Čech, jejichž vítěznou sílu i Němci častěji zakusili. Rozdrážděný odpůrce pak shledával zase kde jaké německé vítězství nad Čechy a zvláště rád mě pokořoval vychloubáním, že český král měl svou korunu z rukou císaře německého a že musel posluhovati jako číšník při tabuli císařské. Ale já měl jeden trumf, kterému na konec obyčejně neodolal: bitvy husitské. Vypočítával jsem všechna ta slavná vítězství husitů nad ohromnými přesilami vojsk německých a posmíval se strachu Němců, kteří zděšeni dávali se na útěk, jedva že z dálky zaslechli válečný zpěv český nebo zaslechli zvuk bubnu, potaženého Žižkovou kůží, kteroužto bájku jsem tehdáž bral za historickou pravdu, dovolávaje se proti odpůrci na svědectví i samého německého básníka Alfreda Meissnera. Němčík se pak malomocně svíjel pod mými argumenty a marně snažíval se oslabiti pádnost těchto ran jízlivými úsměšky o vzteklých divoších, mlátících kolem sebe cepy a palicemi, s nimiž prý ovšem těžko bylo bojovati pořádnému rytířstvu.

Aby byl zlehčoval váhu těchto dějů pro dávnou jejich minulost, ani mu nenapadlo. Vždyť také Němci tehdáž za let padesátých ve své rozdrobenosti a nevalně utěšených státních poměrech raději pohlíželi v doby zašlé, v doby světovládných císařů německých, sníce o starém Barbarossovi na Kyffhäuseru asi tak jako my o rytířích blanických. U nás Čechů pak zejména měla historie tehdáž význam v pravdě vševládný. Žili jsme takořka jen v minulosti. Dějiny Palackého byly naším evangeliem. A děje nejmlhavější dávnověkosti měly pro nás tutéž váhu jako novější. Pamatuji, že hádával jsem se o dosah vítězství Samova nad franckým Dagobertem u Vogastisburku s takovou prudkostí a vášní, jakoby na něm záviselo celé bytí českého národa. (Dokončení první části.)

Smrt dle názorů lidových.

Napsal F. V. Vykoukal.

mrt! Jaké to slovo nevábné, nelákavé, ano odporné, a jaký to tudíž i nápis nesympathický, hlásající látku nevhodnou, které by bylo nejlépe se vyhnouti! Nepochybuji také nikterak, že většina čtoucích — (obvyklý titul „laskavých“ nutno jim v tomto případě odepříti) — chvatně prchne od těchto řádků, domnívajíc se, že by si vzpomínkou na smrt zkazila dobrou náladu. Kdož by také rád na smrt vzpomínal! Jeť pobyt na světě přece jen krátký, svět sám je tak rozkošný a život má pro toho, kdo ho umí užívat, tolik půvabů, že se kromě potrhlých a nepříčetných sebevrahů odtud nikomu nechce. Vždyť i ti, kteří o světě nemluví jinak než jako o slzavém údolí a o všech jeho krásách a požitcích pronášejí se Šalomounskou průpovědí „vanitas vanitatum“, bývají nejhorlivějšími podporovateli lidí, honosících se vynálezem životodárných elixirů a různých prostředků, kterými prý se dá život prodloužiti. A že neloučí se rádi se světem i ti, kdož se jím jen bídně protloukají a nepoměrně více běd a trampot v něm užijí než radostí, jakož i ti, kteří drahnou řadou let prošedše jen sklamání tu došli a nad to snad i fysickými úhonami jsou stiženi, jest zajisté věc tak známá, že není třeba šíře se o ní zmiňovati. — Pro koho tedy psáti o smrti?

Ujišťuji vlídného čtoucího, že ho nikterak nehodlám trýzniti nemístnými úvahami o smrti, kteráž jest „ultima linea rerum“, že nemám v úmyslu činiti snad jakýsi postní výklad o „posledních věcech člověka“. Nebudu mluviti o smrti jakožto umírání, nýbrž o Smrti jakožto personifikaci té nadpřirozené síly nebo moci, která se dostavuje k člověku, aby jej života zbavila.

Že taková personifikace bývala, netřeba dokazovati. Nedělo se v tom případě nic jiného, než co známe z četných obdob jiných. Místo síly přírodní nebo zjevu z ní pochodícího kladl si lid sbájenou osobu; ona mu byla spůsobitelkou a vykonavatelkou úkazu nebo děje, který mocně zasáhal v jeho bytí a jehož si prostá mysl dávného člověka jinak nedovedla vysvětliti. Zůstatky zmíněné personifikace pak zachovaly se nám v podání lidovém až na naše časy měrou dosti hojnou.

Sosobněná Smrt, jak uvidíme, patřila v uvedené příčině v řadu těch bytostí, které se úže neb volněji týkaly osudu lidského. Se Sudičkami, Rojenicemi, srbskou Srečou, ruskopolskou Doljou atd. náleží Smrt do společné skupiny bytostí bájeslovných. S té stránky věnujme jí zde zevrubnější pozornost.

S personifikovanou představou Smrti shledáváme se, jak pochopitelno, již v bájesloví antickém; není pak nezajímavo uvésti pro další srovnání, jak si Smrt představovali vzdělaní národové starověku několik set let před příchodem Kristovým. U Řeků Smrt vůbec je *Θάνατος*, který dle

Hesiodovy theogonie je synem Noci a bratrem Spánku (Ὕπνος), s kterým bydlí v podsvětí. Již z této příbuznosti jeho jde na jevo jeho mírná a vlídná přirozenost. Thanatos a Hypnos často bývali vyobrazováni společně jako spící jinoši nebo geniové s pochodněmi k zemi obrácenými, shaslými. Na skříni Kypsélově v Olympii byla zobrazena Noc, objímající dva dřímající jinochy, jednoho černého, druhého bílého, s podpisem „Thanatos a Hypnos". U Euripida v Alkestidě vystupuje Thanatos jako temný, obětní kněz podsvětí, v černém rouše, s mečem obětním, kterým utíná umírajícímu kadeř.[1])

Personifikace lósu smrti a mimo to i zvláštních druhů jejích slula u Řeků κήρ a často i κῆρες. Také Kér jest dcerou Noci, a tedy sestrou Thanata a Hypna, ale bytost její je hrůznější, děsnější. Kéres s jinými bytostmi podobnými zuří ve válce, spůsobujíce spousty v řadách bojovníků a zápasíce o jejich mrtvoly. Tak je líčí Homer i Hesiod. Ve spolku s nimi chodívá i mor, doprovázejí je sžíravé starosti a p. Později byla Kér připodobňována i ke mstitelkám Eryniím.[2])

V bájesloví římském počíná řadu bohů smrti Deus Viduus, který duši od těla dělí (viduat). K němu se druží Deus Caeculus, který zvrací oči v sloup, pak Dea Orbona, která světlo očí nadobro zhasíná. Vlastní bohyní smrti jest Mors neb Morta, kterou někteří počítají ke třem Parkám-Sudičkám, o kteréžto platnosti Smrti ještě níže uslyšíme. Libitina, jakožto bohyně pohřbu a Naenia jakožto zosobněný nářek nad mrtvými tvoří závěrek družiny Morty.[3])

Jak patrno z řádků předešlých, představovali si zvláště Řekové Smrt v podobě dvojí, mírné, vlídné, která jim byla toliko vykonavatelkou nutného zákona přírodního, — a hrozné, děsivé, vysílané na trest a pomstu od bytostí vyšších. Smrt v podobě vlídné však měla v představách antických převahu. Nápadnou obdobu těchto názorů shledáme také v tradici lidu našeho a vůbec slovanského.

Mimochodem ještě podotýkáme, že také ve Starém Zákoně mluvívá se o andělu smrti a že tedy i tam představuje se Smrt v podobě mírné. Ano mluví se o tomto andělu i tam, kde řádí jako zosobněná lítice moru. Tak čteme na př. v II. knize král. 24., 15. a 16.: „A tak uvedl Hospodin mor na Izraele od jitra až do času uloženého; a zemřelo jich z lidu 70 tisíc. — A když vztáhl anjel ruku svou na Jeruzalém, aby hubil jej, litoval Hospodin toho zlého a řekl anjelu, kterýž hubil lid: Dostiť jest, přestaň."

Ale běžná představa dnešní líčí Smrt jinak. Jak prostý lid, tak umělci výtvarní i slovesní nepředstavují Smrt jinak než jako kostlivce s kosou v ruce, vzpínajícího ohyzdné spáry na člověka. Vzpomeňme na př. známého obrazu, na němž sešlý stařec, vlekoucí z lesa otep roští, přivolává na sebe smrt, a když se mu kostlivec ukáže, prosí, aby mu pomohl znovu se dřívím na záda. Vzpomeňme si jiného obrazu nálady pochmurné, kde Smrt vede za sebou řadu postav, jež si ze řad lidských vyhlédla za kořist, — vzpomeňme i na známou a obecně rozšířenou

[1]) Lübker, Reallexikon, 1874., str 999. — [2]) Tamtéž, str. 518. — [3]) Preller, Röm. Mythologie; 1856, str. 587—8.

figurku kostlivce, jak bývá neumělou rukou namalován na zdech hřbitovních nebo na kostnicích, a nezapomeňme i na veleznámou Smrt z orloje na pražské radnici Staroměstské, — všude je zobrazena v podobě kostlivce, který má býti hlasatelem jejích hrůz. A dokladem z moderních spisovatelů poslouží nám jeden z nejoblíbenějších našich belletristů realistů, (právě pro tuto vlastnost k němu saháme), který nám popisuje Smrt a její dílo těmito živými barvami: „. . . a smrt ubírá se milostivě přes jejich ramena (řeč je o všelijakých lidech schátralých), dotýkajíc se jich jenom bezmasými klouby svými, pokud to stačí na poloviční ochrnutí, znemocnění, — ona je nekonečně, znova a znova načíná, nikdy nedokonávajíc práci svoji, — a zapadá pak právě tam, kde smrtící její rána je nejbolestnější. A když zadrhla hrdlo, když udusila kostnatým spárem srdce a na věky je umlčela, usedá na chvíli na pelesti smrtelné postele, jakoby se chtěla přesvědčiti, zda dávila dobře, dokonale. Hni se tělo, dechněte ústa ještě jednou — a vrhne se na vás lačně a dusí znova, znova — až udusí. Potom se rozšklebí její šeredná tvář a suché její sanice, v nichž není jazyka, jakoby se snažily lapati ty slzy, tekoucí nad nezměrnou, nenahraditelnou ztrátou." [1])

Nuže, zkoumejme, je-li tato představa Smrti původní, je-li jediná a správná, či dají-li se prokázati o této věci názory jiné a snad poetičtější, než jest nevlídný kostlivec s kosou, a vyličme vůbec Smrt se všech stránek, doložených podáním lidovým.

Všimněme si nejprve jejího jména. Sluje prostě Smrt, ale i Smrtnice, Smrtnička (na př. na Moravě u Příbora [2]) Smrtholka.[3]) Také název Mařena, Marena, Mořena (souvisící s pojmem mořiti a mařiti), kterým zhusta bývá označována „Smrt", vynášená ze vsí na smrtelnou neděli, patří sem. Dle gramatického rodu těchto slov jest Smrt osoba ženská, právě jako u všech ostatních větví slovanských, kdežto na př. řecký Thanatos, jak jsme svrchu viděli, z téže příčiny byl podoby mužské. Také u Němců, poněvadž sluje der Tod, byla to bytost mužská; vyskytá se tam v bajce na př. „Gevatter Tod", a v písemných památkách z prostřed středověku sluje (u Reinarda) vzhledem k líčené podobě dominus Blicero.[4]) Pozdní názvy české Smrťoch a Smrťák, dávané došku, vynášenému o smrtelnou neděli, jsou posměšného rázu a nepadají v naší příčině nikterak na váhu.

Zajímavo jest stopovati, jaká jest podoba Smrti. Ať již vypadá jakkoli, ať je kostlivcem, ať má podobu jinou, vždy putuje a pohybuje se Smrt po světě právě tak jako živoucí a rozumem obdaření lidé. Co pak se její podoby samé týče, máme doklady z podání lidového, kde Smrt vystupuje jako osoba jednající a kde její zevnějšek dosti zevrubně je popsán. V dramatických hrách tříkrálových z Moravy známých, vyskytá se též postava Smrti, kterou Fejfalík [5]) takto popisuje: „Der Tod, eine Gestalt von oben bis zu den Fersen in weiszes Linnen gehüllt, in

[1]) „Nad starou knihou". Ned. příloha „Nár. Listů", 21. května 1893 č. 140. — [2]) Sušil, Mor. nár. písně 1859. str. 11.: „Ma mila smrtničko, zaněchaj mne eščе". — [3]) Kulda, Mor. nár. pohádky III. 159. — [4]) Grimm, Deut. Mythologie, IV. vyd., 2. svaz. str. 708—9. — [5]) Feifalik Jul.: Volksschauspiele aus Mähr., 1861., str. 42.

der Hand eine Sense." A podobně F. Bartoš popisuje Smrt, ktera si ve vánoční hře „Betlému" přijde pro krále Herodesa: „(Smrť) vystoupí v bílé košili, majíc na hlavě bílý šátek, s bílou larvou, v ruce drží dřevěnou kosu. Přeskakuje s místa na místo." [1])

Také jiné prameny líčí Smrt oděnou rouchem bílým. V moravské pohádce potkává Smrt mládence, hledajícího nevěsty, a ukáže se mu jako „krásná paní, v bílých šatech oblečená." [2]) V okolí Rožnova představují si „Smrt ve spůsobě bílé ženy, která vůčihledě roste, i zvýší chalupy." [3]) V některých krajích v Čechách je pověra, že se Smrt ukáže, má-li někdo z manželů zemříti. „Má-li umříti ženatý muž, ukáže se ženě jeho bílá paní. Přijde komínem a číhá v kuchyni na ženu. Někdy šramotí přicházejíc, jakobys archem papíru chrastil. Ozve-li se takový šramot, nesmí se vdova již vdáti. Také muži se ukazuje, máli mu žena zemříti, a přijde o půl noci k jeho loži." [4])

Smrt v Čechách vůbec chodívá v podobě bílé paní k domu, ve kterém někdo má umříti. Přichází obyčejně pod okna, ale někdy vejde i do světnice, kde nemocný leží. [5]) Ptává se, jsou-li všichni doma. Slyší-li, že ano, poví jim, umře-li nemocný, či uzdraví-li se. Odpovědí-li jí, že nejsou všichni doma, řekne, že nemůže čekat, a nemocný zemře. — Před kterým domem jdouc dědinou, Smrť se zastaví, tam v brzku někdo zemře. Komu se však podaří spatřiti ji vlastníma očima, bude dlouho živ. — Dvěma chasníkům, kteří šli na hrad Romberk (v Litoměřicku), ukázala se veliká postava, celá v bílý šat zahalená, ale nemající hlavy. Byla to Smrt, která si pak večer pro jednoho z nich přišla. [6])

Podobně si představují Smrt jako bílou ženu také u jiných Slovanů.

U Slovinců n. př. Smrt je veliká bílá žena, která se ukazuje jako náhodou, jdouc odkudsi z daleka. Časem ji bývá viděti na křižovatkách, kde se scházejí také duše zemřelých. [7]) — U Lužičanů všude je „Smjerć běła". Popisují ji takto: „Smjertnica abo tež smjerć pokazuje so jako blěda, přistojna a v bělu drastu woblečena žónska, kotraž so před tym domom abo znutřka njeho zjewja, hdźež ma wob tři dny něchtó wumrěć." [8]) O bělosti Smrti panuje v Lužici víra tak pevná, že se říká o tom, kdo uvěří všemu, co mu kdo na nos pověsí: „Ten uvěří, třebas mu řekl, že je Smrt černá." [9]) Ad. Černý nalezl v Lužici jedinou bajku, v níž se Smrti přikládá roucho šeré. — Poláci na Sandoměřsku představují si Smrt bílou jako sníh a ostatně přistrojenou tak, jako jiná ženská, jen že je tak veliká, že dosahuje hlavou až po střechu. [10])

Vedle toho bývá o Smrti nezřídka vyprávěno, že vypadá zcela tak, jako obyčejná ženská. Chuďas, kterému se narodilo děcko, šel shánět kmotry. „Šel a potkal Smrt, ale on nevěděl, co to je za osobu; byla

[1]) Bartoš: Nár. písně mor. Brno 1889, str. 562. — [2]) Kulda, II. str. 152. — [3]) Tamtéž str. 298. — [4]) Grohmann, Sagen, Praha, 1863., str. 69. — [5]) Grohmann Aberglauben, str. 186; Sagen str. 69—70. — [6]) J. K. Hraše: Nár. pověsti a pohádky, str. 16. — [7]) Pajek, Črtice, str. 217. — [8]) Smolér, Pěsnički, II., str. 263. — [9]) A. Černý, Mythiske bytosće, I. str. 209. — [10]) Jagičův Archiv für slav. Phil., V. str. 656.

pěkná ženská, jako jiná ženská." [1]) — Jakýsi zbožný chuďas šel prosit lakomého boháče za almužnu. Lakomec ho zahnal, jako vůbec všecky žebráky zaháněl. Chuďas odešel plačky, a tu

„potkala ho jedna žena,
a to byla Smrt hotová." [2])

A právě jako se ženské rády krášlí pěkným rouchem a šperkují se, aby se světu líbily, tak fintí se i Smrt, aby snáze zmátla a v osidla svá dostala hrdého, troufalého mládence. Píseň z našeho Jičínska [3]) vypravuje o tom:

„Šel jest jeden, zpíval sobě
a Smrt k němu z daleka,
v pěkném krumplovaném rouše
proti němu pospíchá,

Řkouc: „Mládenče, buď veselý,
jestli jaký oumysl máš;
chudé panny zavrhuješ,
bohatých sobě hledáš.

A já jsem ta, kterou hledáš,
ve všem se ti vyrovnám,
stříbra, zlata, drahých věcí,
všeho všady hojnost mám."

Konečně nás může o podobě Smrti dle představ lidových poučiti také figurka Smrtholky, Mařeny nebo prostě Smrti, kterou místy posud vynášívají o smrtelné neděli. V Čechách býval to v posledních dobách již jen došek, lecjakými hadříky a klůcky omotaný, aby nabyl jaké také podoby ženské. Ale druhdy ozdobovaly též u nás dívky „Smrt" úpravněji, oblékajíce ji v ženský šat a stužkami i jinak ji ozdobujíce [4]) Na Moravě na Rožnovsku strojí se „Mařena" takto: „Vezmou se dvě tyčky a sváží se jako kříž. Na tyčky se omotá sláma a na ni ty nejpěknější šaty valašské se dají, tak že to má podobu osoby ženské. Máť pěkné rukávce, kasanku, zástěru, kabátek, který z kroje dávného toliko ještě na Mařeně se uchoval, v životě skutečném pak již kordulce místo své postoupil. Hlava jest utvořena z hadrů a ze šatek (šátků), a vzadu visí přípletek (dlouhá pentle svobodných Valašek do vlasů, do lelíka připletená) po zádech dolů; krom té však na Mařeně ještě mnoho jiných pentlí zavěšeno jest." [5])

Ve Slezsku robí Mařenu z došku, který obléknou do bílých šatů, místy docela i do svatebních šatů nevěsty, která se v dědině poslední vdávala. Hlavu jí pokryjí vlasy ze lnu a pak jí dají zelený věneček, aby vypadala jako nevěsta. Než si ji upevní na tyč, okrášlí ji ještě hojnými pentlemi. [6])

[1]) Kulda, Pohádky II., str. 97. — [2]) Sušil, Mor. nár. písně, str. 13. — [3]) Slavia, Nár. pohádky, písně atd. Svaz. 2., 1873., str. 58—9. — [4]) Viz mimo jiné: Erben, Písně, str. 57. — [5]) Kulda, II. str. 295. — [6]) V. Prasek, Vlastivěda slezská, I., 161 m.

Tedy také tato Mařena — Smrt má buď obyčejnou podobu ženskou, buď jest nad to vyšňořena, jak bývá žena v nejslavnější chvíli svého života — jsouc nevěstou.

Není pochyby, že tato představa Smrti, kde se jeví „ženskou, jako jiná ženská,“ kde tedy jest prosta hrůzy a přístrachu, kterým ji tradice později obmyslila, jest *starší, prvotní*. Jeví se to, jak níže ukážeme, zvláště z vlastností, které Smrt má v této podobě. — Co pak se týče zmíněné představy Smrti jako *nevěsty*, sluší podotknouti, že tímto poetickým názorem vyznačují se zvláště některé písně ruské. Afanasjev vykládá tento pěkný obraz z metaforických výrazů, užívaných o bitvě. Mládenec v písni, klesnuv v boji a maje od svých ran zemříti, vzkazuje rodičům, že se oženil, že ho oddala ostrá šavle, v lože ho uvedla kalená střela.[1]) — Že také v našich zemích bývala představa Smrti jako *nevěsty*, zdá se vycházeti na jevo ne tak z výslovných zmínek v několika našich pohádkách a písních (osnovaných na jiném motivu), nýbrž spíše z uvedeného výstroje Mařeny — Smrti ve Slezsku.

V této vlídné, mírné podobě byla Smrt prostým sosobněním přirozené nutnosti, která velí člověku umříti, nutnosti, které se nikdo nemůže vymknouti.

Vedle této představy však vyvinula se druhá, hledící původně jen k tomu, v co smrt člověka obrací, a znázorňující spůsob, jakým jej se světa uklizuje. Tak vznikla představa Smrti jakožto *kostlivce*, který již svým zjevem — beze všech přímětků jiných — vzbuzuje hrůzu a strach. Že při této představě spolupůsobila známá výstraha křesťanská: „Memento mori,“ — „pomni, že prach jsi a v prach se navrátíš,“ zdá se velice pravdě podobno, a mythologové také vyslovují domněnku tuto s určitostí.[2]) S tím ovšem souvisí pak i tvrzení, že tato představa Smrti jest pozdější, mladší, a proto nyní také obecnější.

V pohádkách a písních našich nezřídka se vytýkají význačné, nepěkné vlastnosti Smrti — kostlivce. Obyčejně jmenuje se tu Smrt „suchá“ nebo „zubatá“. Bázlivý muž, bojící se smrti, prosí ženu, aby ho někam schovala. Přikryje ho nůší, pod níž hrdina naříká:

„Ach má milá ženo,
nůše děravá:
přijde-li *ta suchá*,
vždyť mě uhlídá.“ [3])

Hříšník, který se ničím nedá přivésti na dobrou cestu, posléze vidí „*zubatou* před očima“.[4]) — Známý nám mládenec, jemuž se Smrt zjevila v krumplovaném rouše, spatřiv její tvář volá:

„Rač uteču pryč od tebe,
nechci, nechci, nechtěj mne,
nemáš uši, ani oči,
beznosá, var ode mne.“ [5])

[1]) Afanasjev, Poet. vozrenija, III., 57. — [2]) Viz na př. H. Paul, Grundriss der germ. Philologie, I. Bd. Strassburg 1891, str. 1108—9. — [3]) Erben, Písně str. 367. — [4]) Slavia, Pohádky a pověsti, 1882., str. 122. — [5]) Slavia, Nár. pohádky, písně atd., sv. 2. 1873., str. 59.

Přástevníkům nevázaně žertujícím ukázala se na práhu vyzáblá postava, „méně ještě než kost a kůže, — pouhý kostlivec, tak jako Smrt.“ [1]) Byla to vskutku Smrt, která si pro ně přišla, ale malé, nevinné děcko je vysvobodilo.

Takováto představa strašidelné Smrti jest obecně známa u národů indoevropských. Suchý, chrastivý skelet člověčí, mající zuby vysedlé a jako vyceněné a nos zapadlý, provalený, toť obraz Smrti, o jakém jsme hned s počátku mluvili, obraz, rozšířený uměním a literaturou a odtud znovu se šířící v lidu.

Rozumí se, že i dotknutí vylíčené bytosti jest mrazivé a způsobuje pocit odporný. Odtud pochází věta u nás všeobecně běžná: „Smrt na mne sáhla,“ kterou vykládají náhlé, okamžité zachvění těla, provázené chvilkovým nelibým omrazením. — Vědomí této ošklivosti Smrti jest tak rozšířeno, že matky již malé dítky jí strašívají, aby je odučily nepořádku. Zachceli se dítěti, když se po večeři pomodlilo ku spaní, ještě jídla, odepře mu to matka řkouc: „Nesmíš jíst, Smrt by ti olízala ústa.“

Postrach a ošklivost, kterou Smrt v podobě kostlivce vzbuzuje, zvyšuje se ještě nástroji, které Smrt nosí a kterými odpravuje lidi. Dnes to bývá dle tradice nejčastěji kosa, s kterou n. př. u Slovinců je Smrt spojena i v pořekadle: „Smrt má kosu, a ne sekeru.“ [2]) V našich pohádkách značnou většinou vystupuje Smrt s kosou. Tak přichází s kosou pro Pipána (Mikšíček, Nár. báchorky I. 119), pro nespokojeného mládence, který hledal pokladů (Hraše, Nár. pov. a poh. str. 16), vytáhne kosu a setne hlavu bezbožnému mládenci (Kulda II. 152), setne, rozumí se, kosou hlavu siláku Honzovi (Slavia, Nár. pohádky atd. sv. 4. r. 1875., str. 25), napřahuje kosu na Štěpána, který jí však unikne (Kulda III. 1892. str. 107), nese kosu na rameně tam, kde zuří mor (Kulda II. 298.) a hlásá sebevědomě hospodáři, který jí chce ujeti, že tomuto nástroji jejímu nic neujde:

> Ty budžeš na koněch a ja bosa,
> ale če dosoihne moja kosa.“ [3])

V lidovém podání ruském mívá Smrt nejčastěji kosu, ale též srp, hrábě, pilu nebo motyku [4]) a podobně představuje si ji německý lid jako žence, opatřeného kosou, srpem i nožem. [5])

Jako kosou, bývá Smrt opatřena také střelami, kterými lidi zbavuje života. Tento obraz Smrti, známý a lehko vysvětlitelný zvláště u národů bojovných, — (vzpomeňme n. př. několika míst v básních Homérových, známých šípů Apollonových, Dianiných a j.) zhusta se vyskytá zvláště v literatuře. U nás jest nejznámější z Labyrintu J. A. Komenského. Líče marné pachtění lidské na ryňku světa (kap. VII. 12.), praví Komenský ve zmíněném arcidíle: „Naposledy jsem spatřil Smrt mezi nimi všude se procházející, ana kosou ostrou, lukem a střelami zaopatřena byvši, všechněch hlasem, aby se smrtelnými býti pamatovali,

---

[1]) M. Mikšíček, Nár. báchorky mor. a slez., I. str. 241. — [2]) F. L. Čelakovský. Mudrosloví, str. 312. — [3]) Sušil, Mor. nár. písně str. 13. — [4]) Afanasjev, Poet. vozr. III. str. 47. — [5]) Grimm, Deut. Myth. IV. vyd., 2. sv. 707.

napomínala. Ale jejího volání žádný neposlouchal, každý svého bláznovství a neřádu přece hleděl. Takž ona střely dobývajíc, po nich na všecky strany házela, kterýmiž jak koho .. trefila, tak se káceli.“ [1]) Při obrazu tom pak Komenský i dále trvá a zevrubně jej rozvádí, neboť se mu k allegorii zajisté dobře hodil.

Důležitější vzhledem k našim cílům jest, že Smrt jakožto střelec vyskytá se i v podání prostonárodním. V moravské písni duchovní naříká člověk hříšný:

„Teď již přišla stará leta,
již se má dušička leká,
vidouc Smrt státi za sebou
mající střelu ukrutnou.

Která k mému srdci míří
jedovatým šípem střílí ...“ [2])

O sedláku, který stále jen na pozemské věci pamatuje a i když se mu Smrt zjeví, opět jen o své práce má starost, praví píseň:

„Střelila ho Smrti
střelu přeukrutnu.

A pichla ho v srdce
převelice těžce.“ [3])

Střely v rukou Smrti jakožto nástroj vražedný, jak již praveno, snadno si vysvětlíme. Ale i kosa, srp, hrábě, ano i nůž, kterýmižto věcmi v prostonárodním podání bývá vyzbrojena, nebyla jí od lidu dána bez důvodu a bez určitého vztahu k jeho zaměstnání, povaze a k okruhu jeho názorů. Zmíněnými nástroji jest jaksi metaforicky naznačena hubitelská síla Smrti. K čemu jinému však mohl zemědělský lid lépe přirovnati Smrt než k ženci, který kosou nebo srpem kosí řady dozralého obilí nebo poráží svěží traviny, protkané rozmanitými květy? Zda Smrt neuchvacuje své kořisti stejně mocně, rázem, neočekávaně? A zda může býti vhodněji stařec přirovnán k něčemu než ke zralému klasu, zda mládež dá se případněji srovnati v hodině smrti s něčím než s bujným bylinstvem, jehož se dotknul žencův srp nebo kosa? Tak vysvětlíme si pak i hrábě v rukou Smrti a seznáme, že i pilu a nůž přidělili jí nejspíše tam, kde práce lesní, zejmena kácení stromů, má vrch nad zaměstnáním jiným. [4])

Ostatně i beze všelikých nástrojů odpravuje Smrt lidi nemilosrdně a hrůzně, rdousíc je nebo škrtíc a o zemi jimi bijíc, až z nich krev vyjde. Tak potkala smrt jakéhosi mládence pocestného, který se jí potom marně skrýval. Našla ho za pecí, vytáhla, a

„hned ho za krk vzala
a o zem nim prala.

A takhle ho stiskla,
až krev z něho vyšla“ [5])

---

[1]) Komenského Labyrint, vyd. Fr. Bílý 1891, str. 26. — [2]) Bartoš, Nár. písně mor. 1889, str. 605. — [3]) Sušil, Mor. nár. písně str. 10. a 11. — [4]) Srovnej Afanasjev, Poet. vozr. III. str. 47. — [5]) Sušil, Mor. nár. písně str. 11.

Podobně naložila s jiným mládencem, který ji prosil o kratičké poshovění:

„Tak ona nim pere,
až se zema chvěje
tak ona ho hneče,
až z něho krev teče,
tak ona ho sciska,
až z něho krev prska.“ [1])

Daleko mírněji se zachovala k Jurovi, kterému ochotně povolila delší pobyt na světě, majíc jinde práci. Odpověděla k jeho prosbě: „Ještě tě nechám na nějaký čas, ale nedlouho; jdu do jednoho města, tam mám moc lidí uškrtit.“ [2]) Když byla Smrt od Štěpána, který ji věznil, puštěna z pytle, „vyletěla a honem dávila na světě, aby vynahradila co promeškala.“ [3])

Ale nebývá Smrt vždy tak ukrutna. Někdy si lidi prostě bere. Když ji Pipán pustil z kabelky „hned vyběhla a vzala si ho.“ [4]) Lakomému boháči pak vyřizuje ortel těmito slovy:

„Půjdem spolu ke kerchovu,
a já tobě tam ustelu,
tam si budeš odpočívat,
dne soudného očekávat.“ [5])

Chuďasovi, jehož děcku Smrt byla kmotrou a z něhož pak učinila slavného lékaře, zjevila se jednou na cestě a vezla se s ním v kočáře. „Začala ho lehtati a šustla ho zelenou ratolestí pod krk, on se jí svalil do klína a odespal smrtelným spánkem. Smrt ho uložila v kočáře a utekla pryč.“ [6])

Zvláštním způsobem, nám jen z jediného příkladu známým, odpravuje Smrt krále Herodesa v moravské hře tříkrálové. Vystoupí totiž s hadem (sbíjeným ze dřívek tak, že se dá stáčeti a roztáčeti, a opatřeným primitivní hlavou s žihadlem) a dotkne se žihadlem hadovým Herodesových prsou řkouc: „Present, Herodesi králi, tvému srdci podávám.“ Krále v té chvíli čert odnese..[7]) (Dokončení.)

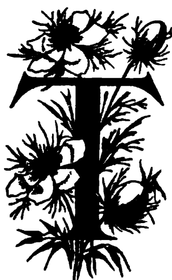

[1]) Tamtéž str. 12. — [2]) Kulda, Mor. n. pohádky II. 201. — [3]) Tamtéž III., str. 107. — [4]) Slavia, Pohádky a pov., 1882., str. 42. — [5]) Sušil, Písně, str. 14. — [6]) Kulda, l. c. II. 97. nn. — [7]) Bartoš, Nové nár. písně mor., 1882, str. 192.

Ze starověkého Manchestru.

Píše dr. J. V. Prášek.

(Dokončení.)

ento stav věcí neušel bystrozrakého krále Hírama I. (980—947 př. Kr.), souvěkovce nejmocnějších králův israelských Davida i Salomona. Dobře uvažuje, že pro světový význam Tyra důležito jest toliko město ostrovské a ne rozlehlý a zevšad přístupný Palaityros, odhodlal se k nesmírnému podniku, jímž mělo se dostati ostrovskému městu rozsahu zdvojeného. Především dal zasypati průliv, oddělující větší ostrov od ostrova Melkartova, při čemž na západní straně zbudoval mohutné hráze na ochranu proti příboji, a oběma ostrovům dodal pevného břehu, spůsobilého i pro hradby městské a jiné potřebné stavby. Rovněž na východní straně město značně rozšířil. Patrně již tehdy moře pískem zanášelo část průlivu při východním břehu ostrovském; dal tudíž mělčiny zavézti, návoz proti moři uchránil obrovskými hrázemi a tak zjednal městu na východní straně rozsáhlé plochy, kdež vznikla nová část města, Eurychoros později zvaná a výhradně zájmům obchodním vyhrazená. Tak nabylo město ostrovské rozsahu podstatně zvětšeného, i mělo odtud v obvodu 22 stadií, t. j. asi 4150 m Na tomto prostoru směstnány byly odtud stavby nejrozmanitější. Eurychoros sám odděloval jihovýchodní, „egyptský“ přístav, od severního, dvojitého a sidonským nazývaného, v něm pak byly veliké obchodní sklady, lodní stanoviště, arsenály i jiné budovy, se světovým obchodem města nerozlučně souvislé. Západní část ostrova vyplňovalo město samo, těsné, s úzkými uličkami a domy mnohopatrovými, a přečetnými dílnami nejrozmanitějších živností, avšak i s hojnými chrámy, původem starobylými, které Híram velmi nákladně kázal opravovati. Prastarý chrám Melkartův byl ozdoben sloupem zlatým, jenž nesl odtud rozložitý strop jeho, jakož i jinými zlatými dary obětními. Z Libána dal Híram přivážeti břevna cedrová na úpravu střech chrámových, staré chrámy strhl a znova zbudoval, mezi nimi chrám Melkarta a Astarty. Ze svatyň těch známy jsou nám některy, na prvém místě Agénorion, položené na severní nebo severozápadní straně paláce královského, posvátný to okres, věnovaný tyrskému hérou Agénoru, kdež prý konána svatba Kadma a sestry jeho Europy, později Diem unesené. Také chrám Melkarta a Astarty hledati jest ve městě starém, rovněž i svatyni Melkarta nebo Héraklea thaského, o níž soudil Hérodot (II, 44), že byla založena kupci thaskými. Královský palác v městě rozšířeném byl dle popisu Pseudoskylakova (v. 42) stavbou svou velice pamětihodný a rozkládal se blíže lodních stanovišť, tudíž na úzké šíji mezi egyptským přístavem a břehem západním, v sousedství již pozdější západní hradby městské, neboť dle Diodora (XVII., 46) dobyl Alexandros města u lodních

stanovišť, kde byly sice hradby nejslabší, avšak dle Arrhiána (Anab. II., 23. 24) byly chráněny příkopem paláce královského. Jediné větší prostranství v Tyru, za dob pozdějších agorou i forem zvané, rozkládalo se v Eurychoru (srv. Just. XVIII., 3). Tam častěji konána shromáždění lidu, bouřlivá i pohnutá, pramen mnohdy zápletků velice vážných. Někde v sousedství tržnice této hledati jest posvátný okres, kdež pěstovány oliva a réva, hlavně pro potřebu osad nově zakládaných, aby s mateřským městem udržováno bylo ustavičné spojení (Achill. Tat. II., 14), a což ve starověku zvláště vzácné, i veřejnou zahradu, týmž spisovatelem vzpomenutou (I., 15).

Veškeren význam ostrovského města spočíval na jeho přístavích, z nichž podnikány výpravy do dalekých zemí, kdež kotvívalo válečné loďstvo foinické a shromažďovaly se vedle tharšišských rychlolodí a přečetných gaulův i lodi všech jiných národů přímořských. Proto Tyrští vždy péčí nejhorlivější opatřovali přístavy své. Jihovýchodní, egyptský, nyní zúplna, ba až k nepoznání pískem zanesený, byl hrázdmi vysokými obklíčen (Strabon 757. Arrhián II, 22. 24), jimiž zvláště chráněna lodní stanoviště na jeho pobřeží. Vchod do něho za dob válečných, jako ku př. za obléhání Alexandrova, řetězem zavírán. Severní, posud zachovaný i užívaný, skládal se z dvou vodojemů. Vnější, otevřený, byl od moře oddělen skalistým bradlem, které později nazýváno hrobem sličné hetairy Rhodopy (Achill. Tat. II., 17); vnitřní, zvaný sidonským přístavem, byl již městem na třech stranách obklíčen. Vchod jeho byl úzký a proto za makedonského obléhání nebyl ani řetězem zavřen, nýbrž toliko loďmi chráněn (Arrhián II., 20). Zbytky antického mola jeho podnes chrání přístav městský.

Z péče, kterou král Híram věnoval městu ostrovskému, lze usuzovati, že nezanedbával ani města pobřežního. Nenadál se ovšem nikdo za jeho doby, že Palaityros za krátko bude opuštěn a že jeho obyvatelstvo rozptýlí se buď po městě ostrovském anebo po širém okruhu osad zámořských. S příchodem prvých výbojců assyrských na „palmové pobřeží“ počíná se i rychlý úpadek Palaityra, který neposkytoval dosti bezpečnosti obyvatelstvu svému. Byloť to město rozsáhlé, řekou protékané (Pseudoskylax 42) a hlavně na pobřeží se rozkládající; jižní jeho konec byl od ostrova vzdálen 30 stadií, t. j. asi 5670 m. (Strabon 758), objem pak jeho obnášel dle Plinia (Hist. V., 17) 135 stadií, t. j. 25·5 km., odečítáme-li od 19.000 kroků (125 kroků = 1 stadion), jimiž Plinius obvod města i ostrova zahrnuje, obvod pouhého ostrova. Již výše řečeno, že obyvatelé Palaityra, žijíce v pobřežní rovině, přeúrodné a četnými prameny ovlažené, hleděli si vedle průmyslu značnou měrou i hospodářství. Proto okolí města podobalo se pečlivě upravenému sadu a tou měrou působil pohled jeho v mysl vnitrozemce, z vyprahlých stepí přicházejícího, že mohl právem s israelským prorokem Hoseou zváti Palaityros „Zorem založeným v kráse“ (Hos. 9., 13). O vnitřní podobě jeho nevíme však zhola nic; jedinými zbytky, které dochovaly se doby naší, jsou vedle památek mašuckých, již výše vzpomenutých, toliko zbytky vodovodů, z pramene Ras el Ain někdy napájených, které všechny sbíhají se na úpatí pahorku el Mašuka, a antická nekropole u Adluna, 3 km. severně

řeky Kasimije, Bertonem objevená, která označuje severní cíp někdejšího města.

Doba Hiramova značí vrchol moci tyrské, politické, obchodní i námořské. Již však za jeho nástupců vznikly povážlivé spory vnitřní, otřásající všemi základy, na nichž spočívala převaha města. Bylo důsledkem zcela přirozeným, že za takých poměrů počala moc tyrská klesati, zvláště když r. 826 př. Kr. vznikla roztržka mezi králem Pumaiathonem nebo Pygmalionem a vysokou šlechtou. Tehdy králova sestra Elissa s jádrem starousedlého obyvatelstva tyrského opustila vlasť a založila r. 814 př. Kr. v daleké Africe Karthágo, jež stalo se znenáhla dědicem moci i obchodu tyrského. R. 722 př. Kr. objevili se poprvé před Tyrem Assyrové, vedeni králem Salmanassarem IV. a jali se města dobývati. Veškerá Foiníkie poddala se mocnému výbojci, i Palaityros pokořil se, toliko hrdé město ostrovské odhodlaně hájilo své nezávislosti. Nové vojsko assyrské tudíž povoláno a Foiníčané přinuceni vyzbrojiti 60 lodí s 800 veslaři proti zpupnému ostrovu. Avšak Tyrští s 12 lodmi rozptýlili loďstvo nepřátelské a při tom ještě ukořistili 500 zajatců. Král assyrský odtáhl, zanechal však stráží u řeky Kasimije a u vodovodů, které měly Tyrským překážeti při čerpání vody. Tu však projevila se v Tyrských plná energie semitské čeledi. Majíce ochranu v nedostupné poloze svého ostrova. pili po pět let vodu ze studen kopaných (Menandros u Jos. Flav. Arch. Jud. IX, 14., 2), až konečně poddali se smluvou, která jim zajisťovala plnou autonomii.

Přímým následkem tohoto obležení jest vznik slavných hradeb tyrských, vysokých, stavěných těsně při břehu, někde i na skaliskách v moři, z kostek sádrou spojených. Obkličovaly celé město, nejslabší jsouce na straně západní, nejtvrdší pak a nejvyšší na východním břehu, kdež zdvihaly se do výše 50 m Kdy vznikly, není nikdež poznamenáno, praví-li však israelský prorok Zecharja, jenž žil ku konci VII. stol. př. Kr., že „vzdělal Tyros pevnost svou“ (Zech. 9., 3), sluší z toho vyvozovati, že kol r. 625 př. Kr. hradby tyrské již byly pořízeny. Spolu s hradbami opatřili Tyrští ostrovu svému i vodu pitnou podmořským vodovodem, nepochybně z Ras el Aina napájeným, jenž byl však tak skrytě položen, že nepodařilo se jej objeviti ani inženýrům Alexandrovým. Ještě podnes přichází do Sura pitná voda skrytým vodovodem, končícím na půdě bývalého ostrova dvěma studnami. Opodál v zemi shledán vodovod, složený z velikých rour hliněných.

Takto na pohled Tyros uhájil své zvláštní postavení a mohl vzdorovati každému výbojci, který by položil se na jeho pobřeží. Přes to však prvý styk s Assyry znamená počátek jeho úpadku. Především počal klesati Palaityros, jehož hradby neposkytovaly již dosti ochrany proti novým strojům obléhacím, a spolu počaly odpadati od Tyra vzdálené osady. Již kolem r. 701 př. Kr. očekával veliký prorok Jesaia (23., 10), že odtrhne se od Tyra přebohatá krajina Tharšiš ve Španělích, což také nedlouho potom skutečně se stalo. Před r. 708 př. Kr. odpadl i zlatem bohatý ostrov Thasos a již r. 654 př. Kr. osadili Karthaginci ostrovy Pityuské (Diod V., 16). Než uplynulo VII. stol. př. Kr., veta bylo po námořním panství tyrském. Současníkem úpadku politické moci tyrské

byl veliký prorok Ezechiel, který již věstil i zkázu sama pevného města ostrovského.

R. 722 př. Kr. počínajíc byl Tyros poplatníkem velikých států předoasijských, nejprvé Assyrův a po zkáze Niniva r. 606 př. Kr. Babyloňanů. Hmotný stav města tím z počátku nevalně utrpěl, ježto ztráty na západě vzniklé byly poněkud odčiněny volnějším obchodováním po souši, na prostoru k Assyrii a později k Babylonu náležitém. Přes to zželelo se Tyrským častěji bývalé moci politické i pokoušeli se ve spolku s drobnými státy syrskými o vytržení se z cizího nadvládí. Tak stalo se zejména r. 588 př. Kr.; tehdy ve spolku s Hofrou, králem egyptským a Zedekiou, králem judským, podnikli vzpouru proti mocnému babylonskému králi Nebukadnezarovi II. Než egyptská pomoc selhala, Jerusalem r. 586 př. Kr. útokem vzat a s veškerou mocí oblehl Nebukadnezar vzdorné město. Obležení trvalo po celých třinácte let, my však pohříchu zcela chudičce jsme zpraveni o jeho podrobnostech i konečném výsledku. Pozdější historikové tvrdili sice, že Tyros byl vzat a vyvrácen, avšak tvrzení toto správno jest toliko částečně. Tolik sluší tvrditi, že Palaityros, ať již byl pobořen nepřítelem anebo Tyrskými, jichž ostrov mohl býti posádkou v Palaityru ohrožován, již nepovstal ze ssutin svých. Pojem Tyra utkvívá od té doby toliko na městu ostrovském, které patrně r. 573 př. Kr. učinilo dlouhé blokádě konec smluvou, nedotýkající vnitřní autonomie jeho.

A tak shledáváme za dob babylonských a po r. 539 př. Kr. i za dob perských v Tyru pevnou řadu vládců, jen na krátko volenými soudci přerušenou, kteří přijímali z rukou babylonských nebo perských králů potvrzení svých hodností. Za perského panství byl stav Tyra ještě snesitelný, ježto veškeren obrovský prostor od Elefantiny až po Indos a Iaxartés byl otevřen obchodu jeho. Na dvoře velkokrálovském byli Tyřané velice váženi, ježto lodi jejich činily hlavní součást válečného loďstva perského a za dob válečných králové tyrští závažný hlas měli v radě admirální. Proto Tyros celkem klidně snášel panství perské, ba takřka samovolně učinil se hlavním účastníkem zkázy, která z nenadání hrdou dynastii Achaimenovců zachvátila.

Ku jménu největšího představitele osudů hellénskoorientalských, Alexandra syna Filippova, pojí se i katastrofa, která z métropole východu učinila toliko patrnější hellénistické město provinciální. Již ozdoben byl hrdinný jun vítězstvím nad Granikem a u Issu, již Malá Asie a Řecko spravovaly se jeho rozkazy, když od Issa dal se k jihu, spěje pobřežím foinickým k egyptskému pomezí. Sotva dal se na pochod, podrobovala se města jednotlivá a vzácnými dary vyprošovala si milost vítězovu. I města foinická vypravovala poselstva do hlavního stanu králova, nejprvé Arados, pak i Sidon, a laskavý Alexandros vlídně přijímal prosby jejich a rád ztvrzoval jim výsady odvěké. Mezi Sidonem a Tyrem pozdravilo jej i poselstvo tyrské, v čele majíc syna krále Azemilka, i oznamovalo, že Tyrští rádi vykonají, čeho by si slavný vítěz přál. Alexandros vzpomínaje významu, jehož požívala ostrovská svatyně Melkartova již od nepaměti, chtěl panství své v Syrii a Foiníkii zahájiti velikolepou obětí a proto odpověděl poslům, že sám do Tyra zavítá a tam vzdá oběť v prastarém

chrámu Hérakleovu. Než rada tyrská větřila nebezpečenství z příchodu Alexandrova a proto snažila se malichernými kličkami jej od návštěvy města odvrátiti. Proto oznámili králi, že prastarý chrám Hérakleův není v městě, nýbrž v někdejším Palaityru, tam že s velikou ctí krále uvítají, města ostrovského však že jemu neotevrou, chtějíce za světového boje zachovati si blahovolnou neutrálnost.

Alexandros rozhodl se ihned, že proti vzdornému městu užije zbraně, neboť odpor, byť i sebe menší, byl s neprospěchem úmyslů jeho. Tyros byl předním válečným přístavem perským a dokud loďstvo jeho nebylo v rukou Alexandrových, bylo stále se obávati, že za zády vítězovými tyrským loďstvem a penězi perskými rozdmýcháno bude v Řecku nebezpečné povstání. Avšak úloha obléhati Tyros bez loďstva byla toliko Alexandra Velikého hodna. Bez odkladů smyslil si Alexandros útočný plán: nemaje loďstva, odhodlal se zasypati průliv, ostrov od břehu oddělující a tehdá již pískem namnoze zanesený, takže toliko při ostrovské straně bylo lze plouti lodém o hlubším ponoru. Hmoty k pořízení hráze potřebné bylo dosti: jehel poskytly kmeny libánské, staviva trosky palaityrské a bahno morské mělo nahraditi maltu. Alexandros sám prvý přinesl koš hlinou naplněný, načež s úžasnou rychlostí a za osobního dozoru králova, který měl oko i pro nejmenší podrobnosti, stavba hráze pokračovala. Tyřané činili všechny možné překážky; s počátku doráželi na dělníky z lodí svých, které na obou stranách deštěm šípův a kamenův obsypávaly pracující, když pak hráz již východní hradbě ostrovské na dostřelenou se přiblížila, jali se s hradeb metati těžké předměty na dělníky, jež Alexandros chrániti musil dvěma pohyblivýma věžema. Než Tyřané žhářskou lodí zapálili věže, pobořili jehloví a tak způsobili, že velikou část hráze již hotové moře pohltilo. Avšak čím větší odpor kladli obležení, tím energičtěji vedl si Alexandros. Odmítnuv králem perským nabídnutý smír, kázal hráz znova a sice ve větší šíři stavěti; Sidonským a jiným Foiníčanům nařízeno, aby s loďstvem svým strhli se před Tyrem, načež když i z Kypra, Rhodu a Malé Asie četné lodi přišly, jal se Alexandros z jara r. 332 před Kr. obléhati Tyros již i po moři. Loďstvo královo střehlo vchody obou přístavů, jeho inženýři pak hledali vhodných míst, odkudž by bylo lze proti obrovským hradbám hnáti útokem. S nesmírným namáháním vyhloubeno moře při zdi městské, kteréž Tyřané kameny a jinými hmotami zanesli, a tak získáno blízké místo pro lodi, obléhací stroje nesoucí. Konečně 20. srpna podniknut útok rozhodující na všech stranách; po vícehodinném boji sřítila se část hradby na západní straně, kterýmžto průlomem Makedonové pronikli do města. Současně zmocnilo se makedonské loďstvo obou přístavů, načež na všech stranách hrnuli se vítězové do města. Uděšení obránci shromáždili se v Agénorii, avšak i tam pronikl meč nepřátelský. 8000 Tyřanů padlo, ostatek počtem asi 30000 do otroctví prodán. Toliko králi Azemilkovi, vyslancům karthaginským a některým kněžím i velmožům, kteří hledali útočiště ve chrámu Melkartovu, dostalo se milosti i odpuštění královského. Město zbořeno nebylo, za to však bylo pokutováno ztrátou dávné své autonomie a podřízeno správě makedonského stratéga. Teprvé potom vzdal Alexandros Hérakleovi slavnou oběť v Melkartovu chrámu, za účastenství všeho vojska i loďstva,

nařídiv spolu svému stratégovi, aby hradby obnovil a všestranně obchod tyrský zveleboval.

Avšak veškera tato blahovůle Alexandrova minula se s účinkem. Osudný 20. srpen rozrušil na vždy světové postavení Tyra, jemuž ještě téhož roku v nejslavnějším díle Alexandrovu, v Alexandrii egyptské, vzešel protivník svrchovaně nebezpečný. Žádný rozkaz královský nebyl s to, aby připoutal světový obchod k Tyru, ježto rychle vzkvétající Alexandria zamlouvala se mnohem lépe poměrům doby. Rychle klesal Tyros se své výše a úpadek jeho se zjevnou škodolibostí podporovala druhá města foinická, zejména Sidon. Tehdy zajisté vznikl malicherný spor mezi městy foinickými o právo métropole, nejprvé mezi Sidonem a Tyrem, později mezi Tyrem a městy jinými, z nichž Byblos dovozoval, že jest původem nejstarší, anobrž i nepatrná jinak Laodikeia na mincích svých zvala se „matkou Kanaanu“. Spor podobného rázu zajisté nejlépe projevuje, že veta bylo po podnikavosti tyrské, když obyvatelstvo mařilo drahý čas bezúčelným zpytováním starých bájí, pověstí i kultů, chtějíc jimi dokazovati, že přísluší přednost métropole Tyru. Po smrti Alexandrově dostalo se Tyra s Foinikií egyptským Ptolemaiovcům, za nichž opět důstojnost královská obnovena, než významu historického králové tito již nenabyli. Neposlední příčinou, proč Tyros nepovznesl se k bývalé výši, byla hráz Alexandrova, kteráž z někdejšího ostrova učinila půlostrov, a poněvadž nemělo proudění morské při břehu někdejší síly, zadržujíc se o mohutnou hráz, neměl překážky ani písek morský v rušivém díle svém, takže zneenáhla, zejména na jižní straně hráze, vznikala mělčina písečná, kterouž vchod do egyptského přístavu za doby poměrně nedlouhé stal se úplně nemožným. Strabon řídě se údaji výtečně zpraveného syrského geografa Poseidona Apamejského (str. 756) nazývá již Tyros městem ve Foinikii druhým, po Sidonu největším a nejstarším, jemuž prý však vyrovnává se velikostí i slávou. Tyros za něho byl ještě téměř celý ostrovem a týmž spůsobem byl zbudován jako Arados, t. j. na malém prostoru žilo velmi četné obyvatelstvo, pročež byly domy stavěny o více patrech než v Římě. Oba přístavy za doby jeho ještě byly zachovány, egyptský však byl již otevřenou toliko rejdou. Z někdejšího průmyslu zbývaly ještě barvírny nachem, které činily pobyt v městě nepříjemným, byly však stále ještě zdrojem značné zámožnosti.

Když panství nástupců Alexandrových ustoupilo panství světovládné Romy, tu chytří republikáni lahodili městu, historickým významem nad jiná povzneseného, a potvrdili zbývající dotud stín autonomie jeho. A tak i za římských dob byl ještě Tyros větším městem syrským, ovšem ale následkem rychlého pořečťování se vší Přední Asie pozbýval i on svého foinického rázu. Již ve III. stol. po Kr. obyvatelé tyrští mluvili výlučně latinsky nebo řecky, kdežto jazyk foinický pěstován toliko učenci a mýthografy, úsilně hledajícími souvislosti mezi mýthy syrskými a theogonií hellénskou. Jest zajisté vždy zvláštním úkazem, že foinický živel ve své původní vlasti a v někdejší své métropoli o celá dvě století dříve vyhynul, než v osadách afrických, kdež ještě za doby sv. Augustina lid venkovský veskměs mluvil foinicky. Takto byl by se zajisté udržel Tyros, byť i za poměrů změněných, v nezteučeném rozsahu až po naše

dny, neboť sidonský přístav byl jemu stálou zárukou jistého významu. Než za římských dob objevil se hrozný a neodolatelný nepřítel, který překonal daleko sama Alexandra. Podzemní síly, od věků podél úpatí libánského nashromážděné, počaly se najednou uvolňovati prudkými nárazy země. Historické záznamy dob císařských a byzantských na místech velmi hojných vzpomínají katastrof zemětřesením způsobených, jimž odvěká města foinická, jedno po druhém, padala v pospasy. Již Strabon vzpomíná prudkého zemětřesení, které téměř celý Tyros proměnilo v ssutiny. Zkázu tuto bylo ovšem lze oželeti i napraviti, nebo domy a chrámy sřícené péčí obce a jednotlivců byly opět obnoveny. Avšak opětující se nárazy, přicházející se strany západní, počaly naléhati na západní hradbu a skalné její základy, které již otřeseny byly stroji Alexandrovými. Rovněž Seneca (Nat. quaest. VI., 26) připomíná zemětřesení a příboje mořského, jimiž Tyros za jeho doby byl zmítán. Opět za Diokletiana zpustošen Tyros zemětřesením, při čemž zvláště mnoho vysokých domů pobořeno (Orosius VII., 25). Častými těmito nehodami vešel Tyros až v přísloví. Počínajíc I. stol. po Kr. počala se dostavovati zkáza západní části ostrova. Movers (Die Phoenizier II., I., 205, 206) shledal ze zpráv spisovatelů, kteří psali v I. stol. po Kr., že neštěstím, které tehdy Tyros stihati počalo, míněna může býti toliko zkáza výplně Híramovy. Jest zcela přirozeno, že zemětřesení a příboj podryly základy hráze a hradby západní, které se do moře sřítily, načež nenáhle spláchnut návoz, jenž oba někdejší ostrovy dle úmyslů Híramových na vždy spojovati měl. Na mincích Tyrských z doby císaře Gordiána opět vyskytují se zobrazeny dvě skály, byl tudíž ve III stol. po Kr. návoz Híramův již úplně mořem pohlcen. Avšak za opakujících se nárazů podzemních nedovedl ani ostrov Melkartův vzdorovati rozbouřeným silám přírodním. Neznáme sice již doby, bezpečně však můžeme tvrditi, že s počátku středověku pohltilo moře i skálu i zbytky přeslavné někdy Melkartovy svatyně, čehož toliko dochovalo se nejasné podání Když po r. 1165 po Kr. navštívil Tyros učený rabín Benjamin ze španělského města Tudely, vypravovali již tyrští rybáři o katastrofě, která pohltila větší západní část někdejšího tyrského městiště, jako o události v dávných dobách sběhlé.

Osudu Memfidy, Ninivy, Babylona, Karthaginy i j. Tyros unikl, ba za křižáckých dob opět slušného domohl se rozkvětu. V dějinách středověkých nabyl zvučného jména, že byl kolébkou nadšeného arcibiskupa Viléma, který nejbedlivěji vylíčil dobu posvátného zápalu za osvobození Jerusalema i Palaestiny z rukou mahommedánských, jakož i hrobem velikého Barbarossy, jenž za našich dnů marně hledán byl péčí a nákladem moderních Hohenstaufů zollerského původu. Avšak souvislost nynějšího Sura se slavným antickým Tyrem jest nepatrná. Přes nejúsilnější snahu Renanovu, který na zkumné své cestě foinické věnoval Tyru péči největší, nebylo lze objeviti památku, která by důstojně repraesentovala slávu a velikost někdejšího prvého továrního a přístavního města světa.

Nová Praha a české osady v jejím okolí.

Z toulek po americkém Severozápadě.

Píše Pavel Albieri.

(Dokončení.)

Po knězi, s nímž bylo milé promluvení, neboť vypravoval s humorem o svém zdejším živobytí, jež si krátí štípáním dříví, lepením pokojů, knihařstvím a podobným užitečným a zdravým zaměstnáním, přišlo za námi více občanů, kteří měli právě volno a nebáli se „novináře", aby je nepomínal o dlužné předplatné nebo neagitoval. Povídání o poměrech osady nebylo mnoho. Jsou zde samí Češi, a je zde asi pět nebo šest hostinců, z nichž některé mají taneční síně, asi tři kovárny, tři „smíšené obchody, totiž „general story", v nichž lze obdržeti po americkém zvyku zboží všeho druhu, pokud ho asi farmář potřebuje, a pak pošta, v níž vládne — kovář!

Šel jsem se schválně na bodrého toho pana poštmistra podívati, zasýlaje při té příležitosti přátelům svým korrespondenční lístky o světodějné události, že jsem ve Veselí, Minn. V malém, tmavém krámku byla přihrada, dobře po kovářsku železem pobitá, a v ní malé okénko, kde sídlil sprostředkovatel zdejšího spojení se světem. Přijav ode mne lístky, kroutil nad nimi hlavou, pozorně je proti všemu slušnému zvyku hned v mé přítomnosti prohlížeje. Myslím však, že mu to nebylo vůbec nic platno, poněvadž asi nedovedl mou skripturu přeslabikovati, kdyby mu pán bůh všecky hříchy byl za to chtěl odpustiti. Také to nepotřeboval, neboť povinností jeho je zásylky pěkně uschovati a dáti poštovnímu poslu, který je asi dvakráte za týden odnese či odveze do sousedního městečka Northfieldu, kamž je sice dále, ale schůdnější cesta než do Nové Prahy. Sem dostane se ovšem dopis z Veselí teprve velikou oklikou, ale pochybuji, že by jich bylo mnoho za rok! To spíše už někdo přinese vzkázání, když náhodou je zde.

Americké venkovské pošty, zvláště tohoto druhu, pouhé sběrny, jsou většinou velice primitivní a „poštmistr", spolkový to úředník, má za to také královský plat, někde i jen půldruhého dollaru — ročně! Má to ovšem při obchodu a jen proň poštu „drží". Poštovní posel musí býti lépe placen, než takový poštmistr, maje s tím víc práce. Donášek do domu na americkém venkově není, nýbrž farmáři a osadníci přijdou si na poštu sami, hlavně v neděli, a zeptají se, co přišlo pro ně, po případě i pro sousedy.

Asi po dvouhodinném skoro pobytu ve Veselí opět jsme se rozloučili, abychom před večerem, v pokročilém podzimu, tak náhle se dostavujícím, byli raději dříve doma. Při zpáteční cestě byl jsem upozorněn

ještě na pivovar, nalezající se na konci městečka, čehož bylo skutečně zapotřebí, neboť jinak bych byl v té boudě, podobající se spíše praobyčejné stodole u farmy, nijak nepoznal průmyslný závod podobné důležitosti. Ale pivo, jež jsem pil ve Veselí, právě dobré nebylo, jsouc jaksi tvrdé, ale majíc rozhodně opáčné účinky. I v Nové Praze jsou dva pivovary, jeden u rybníčka, druhý trochu dále u lesa, ale i ty bych nebyl nijak poznal, neboť i komíny jejich mají ráz úplné všednosti a celý podnik neliší se mnoho od obyčejné farmy. Později povstal docela i čtvrtý pivovar blíže Montgomery, ale rozumní farmáři, třeba jinak v dopisech do listů pivo chválili, dávají i v Nové Praze přednosť pivu jinému. Majitelé pivovarků těch jsou ovšem skoro vesměs Češi, ale pivovarnictví život nevěnovali, chmele a sladu mnoho nespotřebují, a také led je přepychem, třeba bylo ho zde v zimě dosti. A to jsou ještě „česká“ piva tato vlastně chlapík proti oněm vařeným jinými národnostmi, při jichž pití člověk přestane se diviti — prohibičním snahám! Kdo jednou má s takovým „pivem“ zkušenosť, prohlásí mu totiž zuřivé nepřátelství na celý život!

Městečko Veselí, takto dobře česky řečeno dosti malá vesnice amerického způsobu, děkuje za své čeѕtější vzezření rozhodně té okolnosti, že povstalo právě také způsobem „neamerikánským“, totiž bez železné dráhy, jejíž stanice byly základem většiny amerických městeček i měst. Veselí však založeno bylo pouze usnešením některých českých farmářů obce Wheatlandu, v jejímž obvodu, totiž townshipu, se nachází. Tito si roku 1875 umínili, že postaví na vhodném místě kostel, aby kolem něho povstalo nějaké obchodní středisko, v němž by se mohli scházeti a potřeby své kupovati. Usnešeno a provedeno! Dle pravidla katolické církve v Americe bylo nutno upsati ke kostelu 40 akrů půdy jako fond na vydržování, což se stalo soukromým opatřením několika předních farmářů, ostatní pomohli penězi, dřívím i prací a za dvě léta byl kostelík hotov a vysvěcen. Z počátku jezdil tam duchovní jen některé neděle, ale po třech létech vzmohla se osada na stálého faráře a později povstala zde i katolická škola. Krámy a domky vyrostly kolem chrámku jako houby po dešti.

První osadníci čeští přišli do těchto míst hned po roce 1862, tedy nedlouho po založení Nové Prahy, od níž vždy dál a dále roztahovalo se území českých farmářů. Pravidelné větší stěhování nastalo však asi kolem roku 1870 a potrvalo po řadu let, avšak v době poslední se i v této straně zarazilo, jako v celé velké osadě. Lepší snad budoucnosť kyne městečku, až bude tudy postavena nová dráha, ovšem jen spojovací křídlo, ze stanice Farmingtonu na východ odtud, k Nové Praze. Dráha tato, pro celou českou osadu a obě městečka velice důležitá, je stále vyměřována, ale společnosti nechce se pořád do stavby, snad pro značné asi výlohy v kopcovité krajině a vůči výtěžku ne právě mnohoslibnému.

Ve Veselí a v okolí, právě jako ve většině celého českého území minnesotského panují vůbec dosti slušné poměry hmotné, neboť polní plodiny platí zde poměrně lépe než jinde a pouze daleká doprava povozem po špatných cestách náleží k obtížím. Pšenice zdejší, vypěstovaná

v černé mastné půdě této, může se směle měřiti se všemi v Americe, jsouc vesměs první třídy a úrodnosť polohy nezadá si skoro pranic s vyhlášeným údolím Červené Řeky, „Egypta amerického Severozápadu“. Sypeť ve příznivých létech i 40 bušlů po akru a „bušl“ váží až přes 60 liber. Obilní a pšeniční ceny jsou zde vyšší, hlavně pro blízkosť Minneapole, která spotřebuje ve svých četných a ohromných mlýnech nesmírné množství pšenice a ovládá v tom směru veškeré trhy severozápadní.

Pšenice je zde hlavní plodinou, jako v jižnějších státech opět kukuřice. Tuto zde také místy viděti, ale ne již tak všeobecně jako v Iowě, Nebrasce a jinde, neboť uzrání její nebývá zde již jistým. Pšenice však, jíž postačí i krátké, jen když horké léto, a jež zraje znamenitě i v Manitobě, daleko odtud na sever, pokrývá ohromné lány a jest pro rolníka rozhodující. Vůči ní zanedbávány jsou skoro ostatní plodiny a s nimi i dobytkářství, neboť nezbývá na ně půdy a pak potřebu hnoje zdejší farmář dosud příliš necítí. Daří se pak zde veškeré druhy užitečných rostlin, jež se nemusí tak báti zlých jarních a brzkých podzimních mrazů.

Pouze ovoci se zde nevalně daří, následkem dlouhé zimy a velkých větrů, ale mnozí osadníci konají stále pokusy o zavedení vytrvalých druhů, či o pozvolnou změnu choulostivějších, a zdá se, že dospějí cíle svého. Zvláště jablka zde asi dobře půjdou, jako se daří i v polohách daleko severnějších, ovšem že přímořských, a snad i švestky se zde povedou, poněvadž po lesích nacházejí se různé jim podobné stromy. Švestky, jež by měly onu sladkonakyslou chuť našich, patří dosud v Americe ke zvláštnostem, neboť i štěpy přivezené zvrhnou se zde za krátký čas v rozličné ty slívy s chutí hořkosladkou a s peckou srostlou obyčejně s masem. První rok po příjezdu do Ameriky bylo mi dáváno od různých krajanů, kteří s touhou vzpomínali na švestkové knedlíky s pravými českými švestkami, rozličné podobné ovoce k ochutnávání, abych řekl, je-li to pravá chuť, kterou spíše měl bych poznati, než oni po létech, ale nikdy jsem tak neshledal. Až v Minnesotě ve třetím roce pobytu svého, přišel jsem náhodou na švestky, koupené na trhu v St. Paulu, které měly chuť pravých našich švestek, ovšem, nemýlil-li jsem se již také sám! Vůči častým o to hádkám snažil jsem se dověděti, odkud ovoce to, větší, kulatější, ale „masa“ stejné barvy, pocházelo, ale nemohl jsem se již dověděti. Podnebí minnesotské je však na místech trochu jen chráněných před ranními větry dosti podobno našemu českému, takže není nemožno, že i v ovoci docíleno bylo stejného výsledku.

Čeští farmáři zdejší jsou známi i chovem dobrých tažných koní, jichž míval druhdy skoro každý více kusů, ale poněvadž cena jich velice klesla hlavně velkým rozšířením koňského chovu na západě, nevyplácí se více koně pěstovati. Není zde také dosti místa na ně, neboť úrodná půda zdejší dá se vesměs lépe vytěžiti než za pastviště.

Vrátili jsme se za samého již soumraku, potkavše na cestě tentokráte jen těžkou lokomobilu, uvázlou v blátě. Byla to jedna z oněch, které jezdí samy jako lokomotivy, ovšem že ne tak rychle, avšak tohle bláto bylo i na sílu železného kolosa trochu moc!

Třetí den vybral jsem se posledním vlakem na návštěvu do Montgomery, jižního městečka české osady. Jest to pouze jedna stanice po dráze od Nové Prahy a trať vede úrodnými polemi kolem samých skoro českých farem na levo, zatím co na pravo je nízké návrší, po jehož úbočí vlak uhání, prostíraje mraky svého dýmu nad několika pěknými hájky a údolíčky, jakož i nade třemi asi jezírky, podobnými čistým loužím. Několika průřezy projede nízké návrší příčné a již velký červený vodojem s velkým větrným kolem na vršku na pravo nad dráhou značí nám, že před námi je Montgomery.

Jednoduchá vodárna, dřevěná nádržka, veliká káď na lešení, vyčnívající přese všecky budovy, do níž čerpána je voda větrní pumpou, je vlastně nejnápadnějším předmětem malého městečka o několika „blockách" roztahaných po obou stranách tratě, zvláště však na západ. Nádražíčko je uprostřed a také zde pere se les s osadou takřka ještě o místo. Lesní stromy vnikají až do městečka, či domky tohoto opět do hájku, zvláště na levé straně tratě. Řídké skupiny listnatých stromů lesem nazvati však dobře nelze. Naproti nádraží jsou asi dva malé dřevěné hotely a v západní části města jsou dva kostelíky, z nichž menší dřevěný, ale čistý, úhledný, je český katolický.

Nemaje zde nikoho známého, ale nesa několik adres našich odběratelů v zápisníku, hledal jsem na předním místě hospodu, kde bych se mohl na ně zeptati. Jdu první ulicí od nádraží, dívaje se pilně po nápisech, až spatřil jsem nad jednou ne právě vzhlednou místností hostinskou jméno: „J. Němec. Přes rozhodně germánský původ slova doufal jsem nalézti zde krajana, ale nalezl jsem — Irčana! Jizba černá, začazená, u „baru" dva otrhaní muži a zatím co naléval jsem si „whisku", abych se pivem neotrávil, natáhl hospodský, mající pravý kriminálnický výraz, snad docela k poctě mé velký flašinet, jenž počal v pravém slova smyslu řváti nějaké irské národní melodie, které lahodou právě nevynikají a znějí skoro vesměs jako jarmarečné. Avšak z toho zpropadeného nástroje, vřeštícího jako tucet největších křiklounů „nemluvňat", musil by andělský nápěv zníti sprostě!

Mysle, že cizinec je jen „barkeeperem" a vlastní majetník je přece Čechem, tázal jsem se na tohoto. Bývalý vlastník však zemřel, a „firma" zůstala po něm, jak mi ochotně vysvětloval jeho nástupce, zatím co oni dva otrhaní mládenci pilně naslouchali.

„Nejste vy Čech?" táže se najednou větší z nich, chlap sáhající až skoro do stropu, který ovšem nebyl vysoký.

Přisvědčil jsem a tázal jsem se ho na krajany, žádaje, aby mi ukázal, kde který as bydlí.

„I to já vás tam mohu dovést. Nemám co dělat, nezmeškám!"

Úplně vítanou mi právě nabídka ta nebyla, zvláště když jsem hned na to poznal, že má chlapík již trošku v hlavě. „Část" byl však nezbytný, a zaplativ ten nutný obnos za krajanskou ochotu, vydal jsem se raději dříve než později z hospody. Jeho druh byl Němec, a zůstal v krčmě.

Vytáhl jsem zápisník a řekl jsem adresu prvního našeho odběratele.

„To je daleko, to je asi tři míle odtud na farmě!"

To byla ovšem omluva velmi pádná. Řekl jsem tedy druhé jméno.

„K tomu? K tomu darebáku chcete jít? To je vám jistě dlužen za noviny!“ uvažoval, vyptav se hned zprvu na mé povolání. „Ale tam nic nedostanete! Mně je také dlužen, až jsem ho musil žalovati. Tam ani nechoďte!“

Nechtěje mu přímo odporovati, ač právě celou důvěru jsem mu nevěnoval, neboť svým vzezřením jí věru nevzbuzoval, řekl jsem třetí jméno, při němž se bodrý občan poškrábal nejprve rozpačitě za uchem a po té pravil váhavě:

„Hm — tam bych nerad šel! Máme spolu nějakou mrzutost!“

„Jen mi ukažte domek, to stačí!“ žádal jsem naléhavě.

„Víte, ona je to hospoda, a on není zlý člověk, ale já mu tam udělal onehdy rámus, až se všecko třáslo a on mne dal hned zavřít. Nemusil to také dělat, ale — nu, snad mne nevyhodí — půjdu s vámi!“

Tohle byl pěkný průvodce! Teď tak nejlépe, aby mne onen krajan hostinský v omylu vylil třeba s ním zároveň, nebo nás nějak nepěkně přivítal.

„Co jste to udělal?“ tázal jsem se opatrně.

„Eh, skoro nic! já byl opilý, on mi nechtěl už nalít a tu já se hnal na něho se sklenicí!“

„Dal jste mu nějakou?“

„I toto! Uchovej pámbů! ale pár sklenic jsem mu rozbil, a dvéře také, než mne vyhodili!“

Následovalo delší líčení pranice, vypravované prostě, ale rázovitými rysy.

„Já ho tady chytnu, kluka špatného — on se mně vytrhne — namíří revolver, který má jako na loupežníky vždycky pod barem pohotově — já mu do něho praštím — tu oni na mne všichni — já sklenicí hodím o bár, až se střepy rozlítly — jeden do almárky a tam rozbil sklo — —“ atd. atd.

„Nu, a nezlobíte se na hostinského?“ tázal jsem se, když jsem ten důležitý bitevní referát vyslechl.

„Proč bych se zlobil? Je hodný chlap, ale — zavírat mně dávat také nemusil! Já jsem pořádný člověk, ale jak se spiju, tak kruci hnát fagot — —“

„Tatínku, maminka ti vzkazuje, abys šel domů k obědu,“ vyřizoval v tom okamžení malý otrhánek, přiběhší nám naproti; mluvil anglicky.

„Řekni, aby si to snědla sama, že nepřijdu! Že mám tady jednoho pána a obchod!“ mluvil důstojný otec kategoricky, ale česky.

„Ale krajane, já nechci, abyste se k vůli mně snad . . .“

„Eh, kdo by teď chodil domů! Mohla pro mě vzkázat dříve, věděla dobře, kde jsem! Dnes už domů jíst nepůjdu! A ty táhni a podruhé když mne uvidíš s nějakým pánem, žvaň česky!“ obrátil se ke svému potomečkovi, aby ukázal přece, že mu také rodná mluva přirostla k srdci.

Již jsem viděl tabulku hledaného hostince a proto učinil jsem ještě jeden pokus, abych vrátil otce rodině a sebe zbavil nepříjemného trochu průvodce. Avšak marně.

„Oh, na to ani nemyslete! Kdybyste znal tu moji čarodějnici, také by se vám domů nechtělo! To je málo strachu, kdyby hned za mnou přišla, ale spíše se přece jen bojím toho zatroleného salonu!“ . . .

„Nechoďte tam tedy! Vždyť už trefím!“

„A to by bylo pěkné, abych takového krajana tam nezavedl! Do smrti bych si to neodpustil! A pak, mezi námi — víte, mne to s ním, se saloníkem, trochu moc mrzí, a tu, víte. je dnes pěkná příležitost, abychom se porovnali!“

Tu to bylo venku! Octl jsem se mimo nadání v úloze smiřovatele. Že také salon a nutný „část“ měly na mého ochotného průvodce kus účinku, nebylo pochybovati, zvláště v jeho dnešním rozpoložení mysli, v prvním tak asi stupni opice, dosud jak se zdálo, dobromyslné. Dalších stupňů netoužil jsem ovšem se dočkati. Což ale přijme-li nás hostinský opravdu špatně, a přivede-li smířlivého průvodce mého do stavu zuřivosti, opětné rozkacenosti? Pak ovšem budu se hledět míti na pozoru, abych byl čím dříve, tím lépe pryč!

S takovýmito nadějemi vstupoval jsem zvolňoučka do dveří salonu. Statečný můj vůdce však v pochopitelné obavě strkal mě napřed. Očekával jsem nějaké hlučnější uvítání, nějaké aspoň vzdálenější zahřmění, avšak v tom ohledu jsem se úplně sklamal. Bez ohledu na svého průvodce hlásil jsem se u hostinského hned sám, kdo jsem a byl jsem od něho dosti srdečně přijat, zatím co na dlouhého občana stále mrskal očima. Tento však stál u baru jako beránek, a když jsem naň poukázal, že byl tak laskav a dovedl mne sem, usmál se jako májové sluníčko.

Hostinský jen kývl hlavou a nevšímaje si ho dále, mluvil se mnou, zatím co milý krajan pil spokojeně sklenici piva. Čekal asi na příležitosť k dalšímu se sblížení, ale nebylo mu toho dopřáno. Najednou octla se totiž v pootevřených dveřích salonu jakási dáma v prostředních letech, maličká a přioděná hůře než v nedbalkách, která rozhodným: „Potáhneš domů nebo ne?“ vyzvala jej k odchodu. A ku podivu — rázem občan jakoby uši schlípl a rozloučiv se velmi krátce pouhým „s bohem!“ běžel za ní jako jehně.

Bylo mi ho skoro líto, zvláště když hostinský, slušnější muž, vypravoval, že při vší své bojovnosti ve stavu opilém je takto jinak dobrý chlap, a malá jeho žena mu natluče, kdy chce. Dnes asi prý také dostane. Byl tesař a nebyl právě ubožákem, maje slušný domek a práce dosti, až musil jednati. Onehdy však v opici hrozil, že hospodu vypálí, a proto musil být zavřen, aby se z výhrůžek těch probral a vyspal.

Z delšího hovoru dověděl jsem se, že ve městečku je asi třetina Čechů, ostatní pak hlavně Němci a Irčané, kteřížto poslední, jsouce nejvíce sjednoceni při volbách, jako všude jinde, mají na obecní správě hlavní podíl, kdežto Češi svými odvěkými nesváry si jen škodí. Ale i při tom zaujímají dosti veřejných postavení v městečku, které pomalu sice, ale stále vzrůstá a se zdokonaluje. Hostinský mínil na druhý rok stavěti cihlový „hall“, větší síň pro schůze i zábavy, největší v městečku, což také skutečně od té doby provedl. V městečku je několik českých podpůrných a pak katolických spolků.

Z hostince vydal jsem se ještě k jednomu odběrateli listů našich,

F. Mixovi, bydlícímu za městečkem, přes malý hájek, sloužící za picnic-ground, výletní místo s letní tančírnou. Bylo pěkně a sucho a farma byla mi ukázána, času jsem měl pak dosti. Když jsem došel k obydlí, uvítal mne jen pes a dvě malé děti, ale otec, vida nějakou návštěvu bráti se k jejich domovu, chvátal z pole, kdež pracoval. Nalezl jsem v něm muže nad obyčejné poměry amerického venkovana slušného a v každém směru uvědomělého. Radost nad návštěvou jevil takovým způsobem, že to bylo až tklivo. Býval v Čechách zahradníkem a do Ameriky přišel bez peněz, takže se dosud nevzmohl na vlastní farmičku, a hospodařil na cizím, pronajatém za část úrody, jak je zde zvykem. Práce taková musí tím méně těšiti a krajan náš byl jí z Čech nezvyklým. Kojil se však nadějí, že se přece uchytí a pomůže si. Smutně mluvil však o své opuštěnosti od světa, o malém přístupu zde k lepšímu poučení a rozmluva s ním skutečně mnou pohnula. Když jsem po chvíli odcházel od něho, bylo mi velmi podivně, neboť viděl jsem opět jednou člověka, jenž zasloužil si smýšlením i snahou jiného snad místa, přikovaného ke smutným poměrům životním, jemu nijak nedostačujícím, otroctví druhu nejhoršího!

Vraceje se opět do městečka, spatřil jsem při trati u lesíka náhle podivnou věc, která mne právě zde velice překvapila. Protírám si skla skřipce, abych lépe viděl, nevěře ani svým očím, ale spatřuji pořád tři okrouhlé stavby, jako ze šedivého kamene, podobné polozříceným nízkým baštám našich starých hradů. Opravdu, podoba je vskutku nápadnou, ba není o tom skoro ani pochybnosti, ale původní účel zříceniny té nemohu si nijak představiti. Na pokraji lesa, na malém valu stojí pořád přede mnou tři okrouhlé bašty beze střechy a ve stínu jejich i mohutných stromů okolních tulí se k nim malá chaloupka. Schválně vystoupil jsem na návrší na druhé straně trati, abych se lépe rozhlédl, ale i odtud neviděl jsem nic jiného, než stále jen duté zbytky okrouhlých věží, stavěných z kamene na způsob šedivé opuky či břidlice a pod nimi jako nějaké polosesuté zdi, ztrácející se v kukuřičných suchých stoncích, posud na stojatě v okolním poli či zahradě.

Silně ovšem pochybuje, že by ve mladém Montgomery byly zříceniny starého středověkého hradu, ba i jen nějakých hutí, z nichž by to také mohly býti opuštěné pece, odhodlal jsem se ku bližší konečně prohlídce těchto „zřícenin", jsa velice zvědav, jak se rozluští tato záhada. A když přišel jsem konečně hodně blízko, shledal jsem — starší čtvercová prkénka ku krytí střech, jichž se zde používá místo šindele, urovnaná v okrouhlých hranicích, na povrchu vlivem povětrnosti sešedivělá, a ještě z dáli padesáti kroků velice podobná pro člověka, jenž neví, co to jest, skutečně zdi z tenké opuky!

Upokojiv takto svou zvědavost znamenitým oním nálezem, počal jsem se v Montgomery nuditi. Do odjezdu vlaku scházely dosud celé dvě hodiny, a já městečko již prošel křížem a po jiných krajanech jsem nepociťoval touhy. Tu mi napadlo, abych šel navštíviti zdejšího českého kněze, o němž mi bylo řečeno, že jest mužem velmi vzdělaným a společenským. Ačkoliv patřím k listu „nevěreckému", setkal jsem se dosud u našich kněží vždy se zdvořilostí a v tu doufal jsem i zde,

zvoně za pět minut po vzniku této myšlénky u dveří malého dřevěného, ale úhledného domku, jenž mi byl ukázán, že je farou. Dvéře se otevřely a na prahu stál mladý muž asi třicetiletý, v černém kněžském obleku, drže v ruce — troubu. Nikoli však žlutý nástroj hudební, nýbrž pravou černou plechovou troubu od kamen. Zarazil se trochu, vida někoho jiného, než koho asi očekával, ale když jsem řekl své jméno a že jdu jej navštívit, dal se do smíchu, a omlouvaje se pro podivný atribut své církevní hodnosti, zval mne přívětivě dále. Na jeho zavolání objevila se kyprá, svižná dívčina, v městském ústroji, které německy nařizoval, aby troubu zatím odnesla a přinesla láhev vína.

Usedli jsme do malého, útulného pokojíčku a delší chvíli jsme si dost upřímně promluvili. V reverendu Windischovi poznal jsem vzdělaného kněze, Slezáka rodem, jenž německy v Opavě byv vychován, správně česky hovořil, ale s cizím přece akcentem. Byl původně určen k vojenskému stavu a sloužil již jako kadet u husarů, ale z neznámé mi příčiny, na niž bylo ovšem neslušno se ptáti, ač to věru bylo by třeba nejzajímavějším, zaměnil najednou uniformu se šňůrami za kleriku, šavli za kropáč a koně za kazatelnu. Bohosloví studoval v Leoně v Belgii a v Amiensu ve Francii a vládne nyní hbitě čtyřmi jazyky. V malém tomto místě plní horlivě povinnosti svého povolání, agituje, či jak se to v církvích nazývá, missionaří mezi českými nevěrci a dle tvrzení svého jest prý dosud úplně spokojen na této své prostičké „postati“, což zajisté u člověka, který viděl a snad i užil trochu světa, mnoho znamená. Zařídil se ovšem zde dosti dobře, je veselý, pohostinný, a odbývá prý na faře celé zábavy.

Rozhovor s ním byl pro mne též velmi zajímavým, zvláště co se týkalo náhledu jeho o konečném výsledku boje, který podstupuje církev katolická proti tak zv. svobodomyslnosti, t. j. úplné nevěře, mezi krajany našimi daleko silněji rozšířené, než mezi jinými národnostmi. Jakožto kněz nepochyboval ovšem o vítězství náboženství, aspoň prý mezi venkovským obyvatelstvem, k čemuž mocně napomáhají církevní školy, mnohem četněji po venkově navštěvované, nežli beznáboženské školy veřejné. Co je na tom pravdy, ukáže ovšem teprve budoucnosť, neboť úkazy dosud se vyskytující tvrzení tomu právě tak silně odporují, jako jiné opět tomu nasvědčují.

Z Montgomery odjížděl jsem podvečer přímo do St. Paulu, rozloučiv se ještě na nádraží v Nové Praze s několika krajany, kteří mi přišli dáti „s bohem!“ Na krajinu padala pomalu již temnota, zahalujíc ji víc a více, obmezujíc rozhled na menší a menší dosah. Vždy nezřetelnějším stávalo se okolí, obrysy pozbývaly ostrosti a skupiny stromů podél trati nabývaly vždy fantastičtějších podob. Kolébán rychle ujíždějícím vlakem do jakéhosi polospánku, vzpomínal jsem při pohledu na tu prchající krajinu, vždy neurčitější, na první české pionéry, kteří do těchto končin se odvážili, když zde ještě stál neprostupný namnoze prales a kteří usadili se zde v samém sousedství divochů, o jichž jsoucnosti buď docela v Čechách nevěděli, nebo o nichž jenom pohádky slýchali. Podstoupili úkol, o jakém zajisté zprvu při vzniku myšlénky na odchod z vlasti, ani potuchy neměli a právě proto jedině se naň odvážili!

Člověk se musí opravdu podiviti a mimoděk úctu vzdáti památce těch mužů, kteří se nelekali pustiti se do tak vzdálené země neznámé a hledati panenskou dosud půdu ku svému osazení mezi cizím národem a Indiány, jichž krvelačnost byla v pověstech stále ještě zvětšována, ač žertovati s nimi nebylo věru radno. Podnikne-li do pustých, neznámých krajin výpravu člověk vzdělaný, s celým průvodem ozbrojenců a opatřen všemi potřebami, není to věru ani taková hrdinnost, jako když takový prostý český rolník, neznalý poměrů a řeči, nepovědomý zeměpisu, beze zbraně a bez prostředků, často i bez potravy, vydal se do těch nesmírných pralesů, plných močálů a jezer, aby se zde usadil a na té divoké zemi živobytí si dobýval! Učený výzkumce hledá jen slávu, tito hledali živobytí, což je často mnohem těžší.

Ubozí krajané naši, ať už byli vyštváni z rodné země smutnými poměry výdělkovými či společenskými, hospodářskými či politickými, či ať je hnala do nové země touha po zlepšení života, nebo jen po dobrodružství, ač těchto bylo zajisté mezi nimi jen pramálo, vrhali se do nebezpečenství, dosahu jeho ani neznajíce, pouze s důvěrou ve šťastnou hvězdu svou, a mnozí, ne-li většina, také z nutnosti, nevědouce kudy kam, zoufale, ať už to dopadne jakkoli. Značnému počtu jich dopadlo to však, bohudíky, dobře, podařilo se jim, ovšem že po velikých počátečních obtížích, a nyní, na sklonku let svých, mohou užívati v míru a klidu ovoce dlouholetého, často nadlidského přičinění a útrap. Avšak i valná část jich byla před dosažením cíle toho předčasně ztýrána, udřena, ustarána, a zvláště ty ubohé, hodné ženy české většinou podlehly útrapám, strádání a těžké práci, než mohly poněkud aspoň si ulehčiti, než byly z nejhoršího.

Vypravování prvních těch českých osadníků dojímá vesměs opravdu smutně, jsouc namnoze skutečnou martyrologií, s malými jen změnami a rozdíly dle poměrů osobních a místních. Přišli skoro všichni s málo jen penězi, a o ty byli ještě většinou ošizeni, než se octli na místě. Dlouhou bídnou cestou byli sesláblí, a přece musili do úpadu dříti, aniž mohli v práci závoditi s lépe živeným lidem jinonárodním, déle zde již usedlým. Dostali pak obyčejně jen práci nejtěžší, kterou nikdo už nechtěl, neboť mnozí vůbec ani nechtěli „Bohemians“ zaměstnávati, štítíce se jich pro onu hroznou bídu mezi nimi panující. Mnoho také zavinily německé pomluvy a osočování, šířené často též ze příčin zištných, neboť Češi pak odevzdáni byli Němcům na milosť a nemilosť a musili pracovati, zač tito chtěli. Tím však opět kazili ceny dělnictvu jinému a byli proto od něho právě tak nenáviděni, jako jsou nyní Vlaši a Slováci. Musily to býti smutné chvíle, ale naši krajané pilně pracovali a střádali, pracovaly těžce ku všeobecnému podivení Američanek i ženy a dítky a vytrvalostí podařilo se jim dosíci kousku lepšího bydla a zlomiti předsudek. Železná nutnosť kázala napjati všecky síly a uskrovniti se na nejmenší potřeby. Mnoho našinců, i nejlepších, tak ovšem pohynulo, ale o těch se dnes nemluví, leda že snad některý starý druh, jenž měl lepší osud, si na ně v ústraní vzpomene, a poukazuje se všeobecně jen na ty, kdož si pomohli, kdož zvítězili nad poměry.

Naše české farmáře v těchto končinách strašil zprvu a nemálo

i divoký Indián. Zvláště za svízelů občanské války, kdy i Čechové, farmářští nováčkové, vlečeni jsou i násilím k vojsku Unie, aby pomáhali brániti celistvost soustátí proti odštěpenským snahám Jihu, připojil se k nemalým těm bědám české osady i poplach před Indiány bojovného kmene Siouxův. Tito, chtějíce využitkovati bezbrannosti státu, jenž stále posýlal veškeré boje schopné mužstvo své na Jih, povstali náhle v srpnu r. 1862 na hořejším toku Minnesoty kolem jezera Big Stone, v síle mnoha tisíc mužů. Šířili zhoubu na všecky strany, jak po jižní Minnesotě, tak po Jowě i Dakotě a brzo byly zaplaveny všecky cesty k východu od uprchlíků před vražednými tlupami, které neznaly smilování. Také česká osada byla celá vzbouřena, a uprchla se vším, co se jen po špatných lesních cestách dopraviti dalo, do St. Paulu, kdež shromáždilo se na tisíce uprchlíků. Teprve když první poplach přešel, vydali se muži, ozbrojeni jak jen nejlépe mohli, na své farmy na žeň. Pracovali společně v houfu, konajíce pilně i obhlídky, aby nebyli náhle přepadeni a potřeni, a když sklidili úrodu na jedné farmě, šli opět všichni na druhou. Bez šarvátek s divochy se sice neobešli, ale na této straně řeky Minnesoty nebylo to ještě tak zlé, neboť Indiáni se na pravý břeh jen zřídka odvažovali.

Počítá se, že divoši povraždili tehdáž na 1000 bělochů a asi 25.000 lidí zbavili přístřeší i zásob, vše dle možnosti spalujíce, takže obloha byla po několik neděl rudá září od velkých ohňů. Konečně však dostavilo se spolkové vojsko pod generálem Sibley-em, který rudochy v brzku zahnal a v několika bojích sílu jejich zničil. Zajato jich bylo asi 400, z nichž byly celé tři čtvrtiny odsouzeny vojenským soudem k smrti provazem, nejpotupnější to popravě pro Indiána. Avšak president Lincoln snížil počet odsouzenců na 38 nejhorších zločinců a tito dne 26. prosince 1862 v blízkém Mankato byli pověšeni. Ostatní zahnáni do Dakoty a tam hlídáni po rezervacích za Missourim. Když pak zbylí zde Siouxové i v následujících letech tu a tam okolní krajinu znepokojovali, vydavše se na „válečnou stezku“ proti bělochům, byli konečně všichni násilím přestěhováni a v Minnesotě zbyl pouze kmen Chippewas, bydlící dosud v severní části státu, kolem jezer Red Lake, Leech, Vermillion, Mille Lacs, Lake of the Woods a j.

Jsou to vesměs smutné upomínky, ale úplně pravdivé, jichž ostrosť mírní pouze pomyšlení na dnešní úspěch českých osadníků v Americe v ohledu ovšem spíše hmotném, než jiném. Dnes je zde arci už jináče, jak pro osadníky staré, tak pro nové příchozí. Všude skytá se většinou dosti ochotná krajanská rada a pomoc, poměry jsou urovnanější v každém směru a farmáře v krajích, aspoň Čechy obydlených, nebudí již z nočního odpočinku po namáhavé práci křik, že přicházejí indiánští vrahové a paliči, ač tito byli ovšem také ubožáky, hájíce svým způsobem půdu jim vyrvanou a vykonávajíce pomstu nad bělochy, kteří je uvedli v bídu, vzavše jim pastviny a loviště. Rolník, zasévaje dnes obilí, nemusí se báti, že mu žeň bude před samou sklizní sežehnuta od divochů a zápasí jen se živly. Často bývá ovšem i s těmi dosti obtíží, ač povětrnost Minnesoty není tak zlá, jak ještě před nedávnem bylo všeobecně rozhlašováno. Krutou je však dosti a hlavně nepříjemně prodlužuje se zima

až do května. Ale vše i v tomto ohledu jest nyní lepší, neboť sama příroda i podnebí, jak je dokázáno zkušeností řady posledních let, ztrácí mýtěním lesů a vzděláváním půdy jaksi na své ostrosti.

Dnešní obyvatelé aspoň této velké české osady v Minnesotě mohou býti s bydlem svým dosti spokojeni a vzdáti vděčnou úctu mužům, kteří jim nový domov tento s tolika nesnázemi a protivenstvími vyhledali a udrželi.

Z myšlének těch vytrhl mne teprve příjezd do Minneapolis. Nad nádražím zářilo jako ohromná hvězda veliké skvělé světlo elektrické na vysokém stožáru, a poblíže trati šuměly a hučely mocné proudy Černé řeky, vodopád sv. Antonína. Odlesk nesčetných osvětlených oken rozsáhlých mlýnů houpal se v rozčeřené hladině, když jsme opět přejížděli po vysokém mostě Mississippi pod vodopádem. Domky pod mostem u vody byly nezřetelny a okénka jejich kmitala, jako světlušky. Za chvíli pak byl jsem opět v St. Paulu.

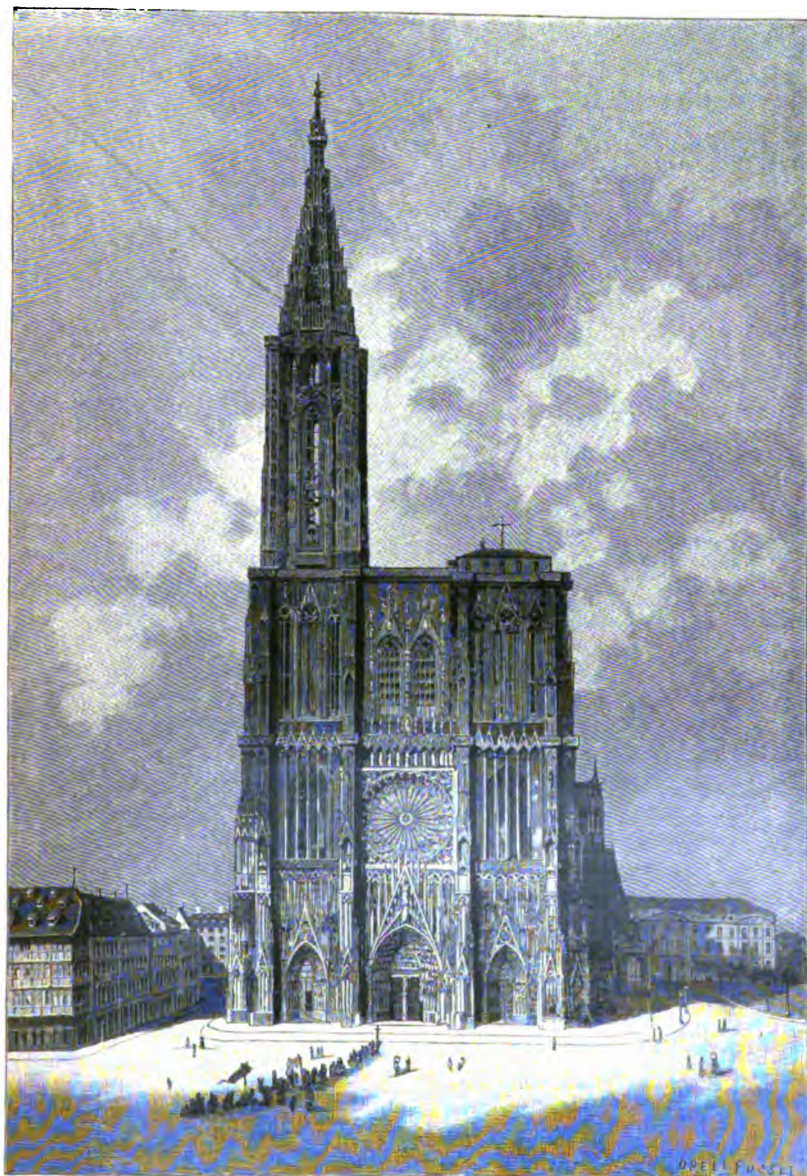
Výhledy do elsaského kraje.

Zatím co veškera Evropa, která měla na to dosti času a peněz, hrnula se přes Ocean na daleký západ, zajeli jsme odtud nedaleko, skoro jen několik hodin cesty, do kraje půvabného a rozmilého, v němž sic ani zdání po tom horečném ruchu, věčném kouři a čadu amerických měst, ale ve kterém tolik svěžího vzduchu, čerstvé zeleně všech odstínů a tolik líbezných tváří elsaských děvčat útlé postavy a v malebných krojích, v nichž vypadají jako královny, kterým koří se všecken svět. Alespoň svět mužského rodu.

Tady jen několik málo obrázků z toho zákoutí vogeských hor a z kraje, který kdysi byl a možná že zase bude francouzským. Veselá trikolora asi pěkně se nesla v těch lesích a hvozdech, tu a tam na střechách hotelů a hospod venkovských, často jen prostých a osamělých, ale tím vítanějších umdlenému chodci.

Ve Strassburce, nejlepším to východisku do vogeských hor, všecky, i sebe zajímavější památky a stavby ať staré ať nové daleko zastíní mohutným svým stínem překrásné dílo Ervínovo, strassburský dóm, pro který víc než pro krásně řezané fasady cechovních domů zpívali Němci o Strassburce: . . . oh wunderschöne Stadt! Bývalé římské Argentoratum stalo se později královnou horního Rýnu a teď — ne do úvah historických ani politických nepřišli jsme se pouštět. Jenom jeden pěkně významný moment ze strassburské minulosti zasluhuje zaznamenání. Když asi tak právě před 560 lety v krásném měsíci máji šlechtici při jakési

Strassburský dóm.

turnajové knajpě se rvali, až modrá krev tekla, páni měšťané, tehda se šlechtou na štíru, použili tohoto vysokorodého zaměstnání svých soupeřů hluboce do toho zabraných a zmocnili se magistrátu, který od té doby zůstal v jejich rukou. — A také Kleberova socha na náměstí stejného jména padne nám do oka, nejvíc pro nápis: Soldats, on ne repond à une telle insolence que par des victoires. Préparez-vous à combattre. (Vojáci, na takovou nestydatosť se odpovídá jen vítězstvím. Připravte se k boji!) To pověděl francouzský general Kleber vojákům, když anglický admiral Keith je vyzval, aby se vzdali.

Münster Strassburský byl založen již v VI. století, ale v podobě nynější stavěn byl teprve ve věku XII. a dokončen až v XV. Tím se stalo, že sloh jeho je trochu pomíchaný, neboť stavěli nejdříve romansky, potom, když chrám částečně shořel, a když ve Francii začala rozvíjeti se gothika, zase gothický sloh nabyl vrchu. Příčná loď má patrně ještě slohy oba, kdežto loď podélná je čistě gothická a jenom sloupy kolísají mezi oběma způsoby stavby. Z prvních stavitelů jmenuje se Wehelin, potom teprve Erwin von Steinbach, v jehož rodině zůstávalo řízení stavby až do XV. století, kdy přišel na řadu ulmský architekt Ulrich von Ensingen. Také nějací Čechové se při stavbě účastnili a jakýsi Jan a Václav, členové pražského stavebního cechu, stavěli věžní podstavbu s okny, na níž pak Johannes Hültz z Kolína nad Rýnem postavil krásný, průhledný helm, čímž dílo dokončil 1439. Věž druhá zůstala nedodělána.

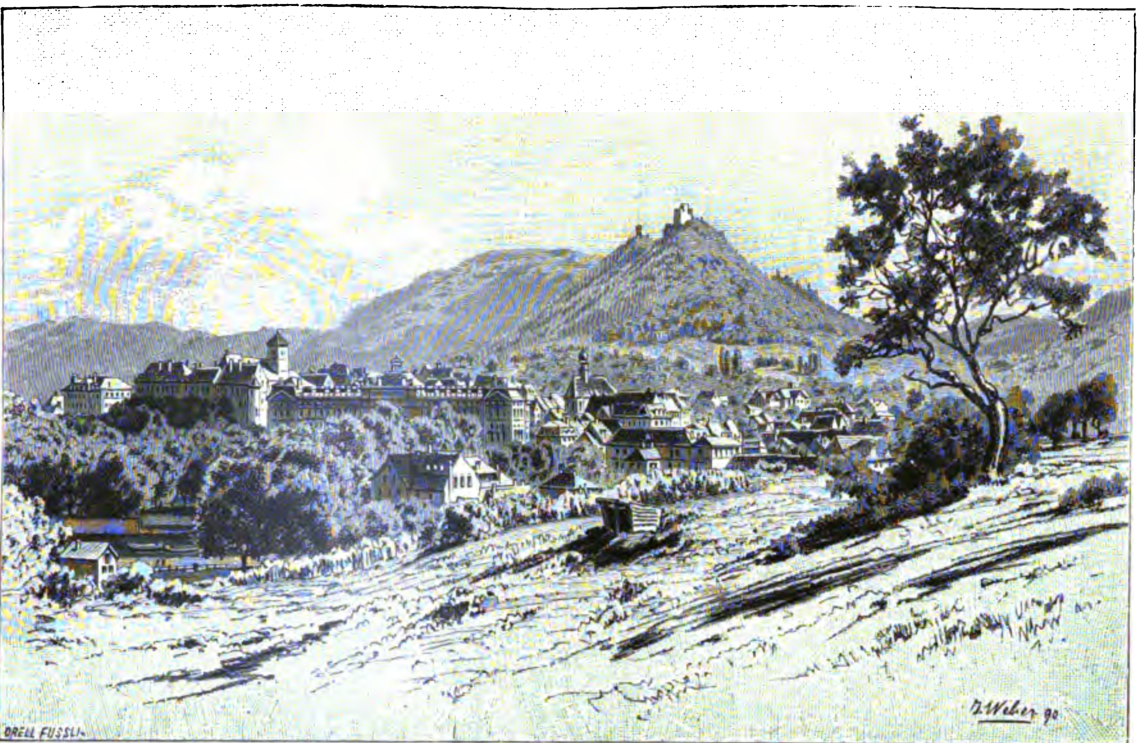
Ze zevnějšku nejkrásnější je Erwinova façada s velikou 13·5 metru širokou okenní růžicí gothickou, všecko tak jemné i při té mohutnosti, jakoby bylo z lepenky a sirek. Skulptury ve velikých třech portálech patří k nejkrásnějším gothickým vůbec. Ve výklencích sloupových stojí čtyři sochy, Chlodviga, Dagoberta, Rudolfa Habsburského a Ludvíka XIV. Mnoho soch všelijakých bylo z façady strženo r. 1793, při revoluci. Také špice věže byla v tom nebezpečí a zachránili ji jen tím, že na ni posadili velikou červenou čepici jakobínskou z plechu. Škody z poslední vojny prusko-francouzské již jsou opraveny a také kříž na špici, který dělovou kulí byl ohnut, už je zase narovnán.

Jižní portál je slohu romanského a prý při jeho výzdobě kamenické pomahala také dcera Erwinova Sabina, — pověst však docela nezaručená.

Kostel jest 110 m. dlouhý a 41 m. široký, prostřední loď má 13 m. šířky a 30 m. výšky. Celkem 4087 čtverečných metrů plochy. V tom vzhledě ani není největší, neboť dom ve Špýru je 4470, kolínský 6166, milanský 8406, svato-petrský v Římě dokonce 15.160 čtv. metrů veliký.

Uvnitř je poněkud tmavý, neboť neširoká okna se starými, pěknými malbami na skle mnoho světla nepřidávají. Nápadným je zde jen nepoměr šířky k výšce, při němž šířka zvlášť zdá se vynikati. Jinak jednoduchost činí dojem nádherné velebnosti. Kazatelna z r. 1485 jakož i jeden sloup, řečený Erwinův, jsou zdobeny pěknými kamennými ozdobami.

Na jižní straně příčné lodi jsou hodiny podobné našim staroměstským, které však jsou lepší. Dříve zde prý byly krásnější, také všelijak malované a se složitým strojem, ale roku 1789 přestaly choditi. Tyto zhotovil

Zabern (Saverne) s hrady Hohbarrem a Geroldseckem.

strassburský hodinář a mechanik Schwilgué v letech 1838—42, při čemž bylo použito i některých maleb z hodin starých. Jako u nás v Praze tak i tady jsou na tom figurky všelijaké, Kristus Pán a dvanáct apoštolů, a také kohout kokrhá, zde však trochu veseleji než u nás v Praze. Snad je lépe namazán anebo má v Čechách více příčiny k smutku.

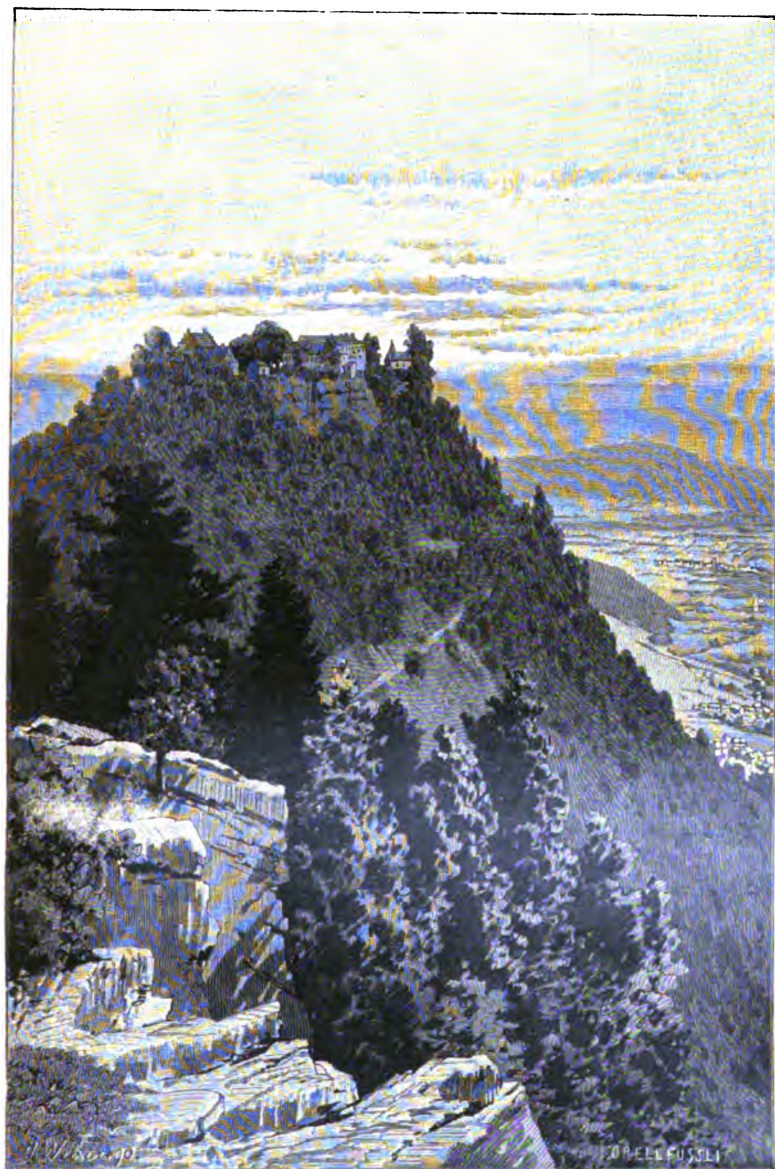
Vodopád řeky Sorvy.

Jsou zde ještě pomníky biskupa Wernera, o němž tuto jsem slyšel ponejprv, pak Johanna Geilera z Kaiserbergu, prý učence a největšího řečníka své doby.

Námaha, vylézti po 330 schodech na vrchol věže, stojí za podívanou nahoře. Pode věží starobylé město a na západ hory Vogeské, nevysoké, nedivoké, ale půvabné nade všechnu míru . . .

Nahoře na platformě věže tisíce jmen a ne jenom hloupých, nebo na jediném kameni vedle východních malých dvířek je tato kytice: C. et F. Comites de Stolberg, Goethe, Schlosser, Ziegler, Lenz, Wagner, v. Lindau, Herder, Lavater a jiní. — A také Voltaire je mezi nimi. — —

Zajdeme tedy do těch rozkošných Vogés, a nejdřív do starého sídla strassburských biskupů, Zabern, francouzského Saverne a starořímských Tres Tabernae. Po Francouzích zde už není valné stopy, po Římanech teprve ne, leda pár starých kamenů ve městském museu. Zabern jsou jako vrata do vogeských hor ležíce velmi malebně na počátku horského pasu zvaného Zaberner Senke. Uprostřed města vede kanál z Rýna do řeky Marne a na náměstí mají sloup, starý přes 230 let, na kterém jsou

Hora sv. Odilie.

udány vzdálenosti 100 různých měst. Červený, imposantní zámek kardinala Louis René de Rohan-Quemené, vystavěný od architekta Salinse z Montfortu a vynikající daleko široko mezi hloučkem ostatních domků a zeleně, je proměněn v kasárna Tedy nejenom v Praze snižují se tímto způsobem vzácné stavby. — To by tak asi byly všecky Zabernské znamenitosti.

Starý dům v Andlavě.

Biskupové Strassburští, když rázný magistrát strassburský z města je vyhnal, seděli na hradě Hohbarru, z něhož dosud zbyly důkladné ssutiny a fořtovna, ve které je výčep. Odtud — totiž s vrcholu ssutin, na nějž po žebříku vylézti dlužno, viděti je na elsaskou pláň, z níž vyniká široko daleko věž strassburského münsteru. Pro ten rozhled nazvali Němci ten hrad „des Landes Auge“.

Minulost této „zemské zřítelnice“ je velmi fešácká vzhledem k tomu, že biskup Johann von Manderscheidt, pastýř mysli velice veselé tady hostil koncem XVI. věku Horn-Bruderschaft, jejíž členem mohl se státi jenom ten, kdo vypil na ráz celý roh. Církevní otec dovedl to asi nejlépe, když té čisté společnosti byl presidentem.

V sousedních hradech Gross- a Klein-Geroldseck dle pověsti doposud bydlí Siegfried a Armin z rodu Geroldsecků, a jako blaničtí rytíři ve chvíli největšího nebezpečí se objeví. Možno-li však na ně spoléhati tak jako na blanické rytíře, pak dej oběma pán bůh dobrou noc na věčné časy.

Ze Zabern co den možno dělati výlety na všecky strany a pokaždé do jiného půvabnějšího kraje a deset dní, jež trávili jsme tam, uběhlo tak jako krátká chvilka na stolici panoramy, při níž otáčí se nám kolem očí stereoskopické obrázky . . .

Jeden z takových roztomilých je zase Niederhaslach, o něco jižněji, kam dojedeme z Urmattu. Tam ve starém gothickém kostele je hrob „filii Erwini Magistri“, syna stavitele strassburského dómu. Rakouští panduři zle tady řádili, právě před sto lety. V údolí Niedecku zase starý hrad téhož jména, předmět básně Chamissovy a pod ním vodopád řeky Niedecku, která se tady řítí s výše 25 m. prodírajíc se úžinou dvou strmých, skalních stěn. Sotva že si odbyla tuto těžkou úlohu, už pak zase skáče jako žáček vycházející ze školy. Rozmanitější jsou vodopády Servy, jichž bílé pěny mezi zeleným stromovím se nesou jako mléko rozlité po billiardu Nejsou tak jednolity jako Niedecký vodopád, spíš rozkouskovány, ale za to mnohem půvabnější.

Vyhlídka s Neuntensteinu.

V Rothau opustili jsme wagon, který nám připadal tak tuze dusným proti tomu krásnému kraji, nad nímž neustále se nám klenulo jasné modré nebe, tvoříc s olesněnými vrchy kolemkol nevídanou harmonii měkkých přírodních barev. Pak s tlumokem na zádech a holí v ruce ostatní zavazadla poslavše napřed, hajdy pěšky přes hory a doly. Cestou mnoho turistů německých, francouzský žádný.

Od kaskád Servy údolím přes Rothlach k Odilienbergu. Těžko líčit způsob takové pěší cesty po pěkné a pohodlné silnici, za časného rána a v čerstvém, letním vzduchu. Musí sám prodělati ten, kdo chce oceniti takovou prázdninovou exkursi, která by byla bývala radostnější, kdybychom nebyli seznávali každým krokem, jak vzmahá se zde nové panství. Anebo to bylo jen zdánlivé? Jedním z cílů našich je Odilienberg, dlouhý horský hřbet, uprostřed kterého na východní straně je ženský klášter, založený od svaté Odilie, patronky Elsaska. Hrob zakladatelky, dcery Athalarichovy, vévody elsaského, jež od narození jsouc slepá křtem nabyla zraku a pak svatému životu klášternímu se věnovala, navštěvovali i císařové a papežové zbožně k němu putujíce. Teď putují tam i méně urození poutníci, chtiví stkvostné vyhlídky odtamtud a chtiví také piva a vína, jež zbožné sestry prodávají za peníz dosti drahý. — Celý hřbet horský obejímala zeď, dlouhá 10 km., 2—3 m. vysoká, dva metry silná a trosky z ní dosud pěkně jsou zachovalé. Říkají jí zeď pohanská, Heidenmauer, ale učenci nesjednotili se, ze kterých je dob, což návštěvníku tak prostému, jakým jsme my, je docela lhostejno.

Elsaská dívka v národním kroji.

Od kláštera ještě půl hodiny cesty je nejvyšší bod Odilienbergu, t. zv. Mennelstein, 819 m. nad mořem, odkudž za jasného počasí lze přehlédnouti „celé rozkošné Elsasko", jak pověděl prý Goethe. Viděti zde Breisgau až po Schwarzwald, hory vogeské, na jihu Kirnecktbal, zámek Andlau a Spesburg, Rýn a na jihu posléz Alpy švýcarské .... Obraz čarovný, když slunce zacházelo zlatíc hnědé, nehybné mráčky, jež

Schlettstadt.

táhly se nad horami ... Pořád pěšky přes Andlau do Hohwaldu. Andlau vypadá tak, jako by středověk to městečko tady zapomněl a jsou v něm některé domy, které přetrvaly již věky. Zdá se, že v městečku tom je život klidný jako v klášteře kartusianském. Jsme pořád uprostřed lesů, v údolí říčky Andlau, a tady zase staré hradní hnízdo Andlau a tam Spesburg. To zde bylo asi nějakého rvaní za dob středověkých, myslíš mimoděk.

Cestou vidíš nejeden „Schlittweg“, slabě skloněné cesty, na nichž položeny jsou za sebou dřevěné slabé pražce a po kterých dřevaři elsasští na dřevěných sáňkách spouštějí se s obrovskými náklady dřev sjíždějíce tak až do údolí.

Hohwald je pro svoji chráněnou polohu letním místem klimatickým, leží 600 m. vysoko na úpatí Hochfeldu čili Champ du feu, nejvyšší to hory elsaské (1098 m.) a v kotlině 1 km. široké a 2 km. dlouhé, jejíž východní východisko sotva že popřává s důstatek místa pro silnici. Snad zde bývalo někdy jezero. — Hohwald jest obklopen malebnými, půvabnými lesy smrkovými a jedlovými a stromy dosahují v mírném, ze všech stran chráněném podnebí neobyčejné velikosti. Vzduch je silný, kořeněný tou lesní vůní a kdo jsi slabých nervů, jdi tam a sesílíš si ty provázky, na které je přivázán tvůj duch a tvoje mysl. V létě obnáší zde prostřední teplota 17·5° C. ve dne, ve dne a v noci + 15·1° C., průměrná vlhkost 72%.

Na Neuntensteinu mohli jsme se staviti již z Rothlachu, ale byli bychom přišli o krásnou procházku z Hohwaldu tam. S Neuntensteinu vidíme všecky Vogeské vrchy: Hochfeld, Hohlbühl, Ungenberg, Odilienberg a celou řadu jiných, všecky pořád temně olesněné. Na výšinách těch ztrávili jsme jeden z nejskvostnějších obědů, jejž představiti si může čtenářova fantasie. Něco jídla vzali jsme si z Hohwaldu, zde prostřeli na čistý ubrus na skále a nám dvěma osobám, mně píšícímu a mé mladé průvodkyni — nejen na této ale na všech cestách života — dvě pečená kuřata skoro ani nestačila. Detail pro čtenáře sic méně důležitý, ale nám tenkrát každá událost zdála se tak zábavnou ...

V Schlettstadtu končily se naše elsaské procházky. Ani by nemyslil člověk, že to město, položené tak nevinně na rýnské pláni a u paty hor vogeských, teď tak klidné, bývalo kdysi hrdým, svobodným městem německým a potom od Francouzů byvši opevněno, že také dovedlo klásti odpor pruským vojskům. Arci ne valný, neb musilo se vzdáti. Z dob rozkvětu jeho je kostel St. Fides, založený od Hohenštaufů 1094, z dob pozdějších dom sv. Jiří, vedle strassburského nejkrásnější gothická stavba elsaská, s osmihrannou věží, která z dálky vyhlíží jako z krajek utkaná.

Tak jako když za horkého dne letního, unaveni dlouhou cestou, napijete se z chladného, lesního pramene, tak nám bylo, když vraceli jsme se z půvabného toho kraje. Nebylo to šampaňské nebo tokajské, kterým my prostí turisté jsme se opíjeli a ku kterému bych přirovnal nádheru Švýcar nebo těžkopádné kraje na severu Norska, než jenom čistá pramenitá voda, která jen osvěžuje a po které hlava nepobolívá. Všude tolik těch starých hradů, tolik kostelíků a městeček, že když

na to vzpomínám, pořád v hlavě zní mi naivní verše starého básníka německého Baltazara Hana, které napsal o zemi elsaské:

Tři zámky na jedné hoře,
tři kostely na jednom hřbitově,
tři města v jednom údolí,
tři kamna v jednom sále
jest celý Elsas blíž i dále.

Bedřich Mašek.

Zápisky z Oceánu.

Napsal dr. Jiří Guth.

I.

oře . . .

Moře širé, nekonečné. Moře v pravo, moře v levo, . . . moře všude. A nic než vody, zbarvené temnomodře teď z rána, a nad nimi jiné modro, také nekonečné, nesmírné, jen že poněkud jasnější, veselejší a klidné, nad míru klidné, a známé už z domoviny, kde také někdy je celé takhle čisté, však zřídka kdy. Na něm zlatá koule oslňuje nahoře i dole, tam, kde se odráží od nesmírných vod v širokém a hlubokém reflexu. Je zde nesmírně mnoho světla . . . Silný, čistý vzduch je prosáklý solí a jemné kapky solné vody, jež zanáší vítr z vln rozčeřovaných přídou, usazují se na všech předmětech, jež jsou vlhké a kluzké: provazy a lanoví leskne se temným, neurčitým leskem a také komíny, když tak s jedné, určité strany slunce do nich se opře, jakoby se potily. Ruce i tváře ti vlhnou a stojíš-li chvíli blízko přídy nebo jen při roubení, jsi jako v solné mlze a slaná chuť dere se ti i na jazyk.

Pročež odtamtud odstoupíme.

* * *

Rozmýšlel jsem, kterou cestou dát se do Kanady. Stará láska táhla mne do Havru, a rozpomínky staré přes Livrepool a Queenstown . . . Tentokrát nelitoval jsem, že při tom vniterném boji rozhodl rozum; nejsemť z těch, kteří mohou plýtvati časem a ještě méně penězi a volil jsem tedy cestu nejkratší a nejlacinější, potlačuje stesk po půvabech francouzské společnosti nebo po vyhlídce na zelené pastviny smaragdového ostrova, kde zanechal jsem miss Jeziel s jemnou tváří, červenými rety a krásným zvonivým hlasem. Už tomu tři léta, sestárla asi . . .

Brémy jakoby stály tady k vůli severoněmeckému Lloydu, té veliké společnosti přepravní, která jest jednou z hlavních tepen mezi Evropou a Amerikou a čím dál tím víc svoje nervy šíří i na ostatní světy. Každým krokem vidíš a cítíš tady Lloyd, na nápisech i firmách, a lloydový ten ruch omamuje tě právě tak jako rýnská vína desítiletá, ba i stoletá v krásném tom radním sklepě, kam jistě zajdeš louče se s Evropou. Moc se však neluč, abys zítra při vábném tom obraze, jejž poskytuje odjezd zámořského parníku, neměl kocovinu.

A jste tady v jiných Němcích, než na jaké býváte zvyklí z domova, toho širšího. Jsou tady bodří, milí lidé, kterým málo na tom sejde, co jste zač, jen když se chováte slušně, ať jste třeba i Čech. Proč by vás měli nenáviděti, — že chcete zůstati Čechy a že chcete mluviti doma svým jazykem a nepouštěti ani s mysli ani ze srdce to, co činí národ národem? Toť přece rozumí se samo sebou . . .

Vědí dobře, že náš lid, a nejvíc chudý lid, je stále s nimi v obchodním styku a jen vlastní dobro tím hájí jdouce nám vlídně vstříc. Jsou dobří obchodníci.

Přes Brémy dostaneš se pěkně do Ameriky a slova německého nepotřebuješ. Zajdeš tam ke Karešovi a Stockému, české agentuře Lloydu, kde najdeš malý kus domoviny a vlídné přijetí. Já jen náhodou se tam dostal, ale jak zvěděli, že jsem Čech, hned rádi a beze zisku byli mi k službám ve všem. Domluvili jsme se, já že jsem odtud, ten z úředníků odtamtud, ten zná toho mého známého, onen dokonce mého bratra, — a jsem jako doma. O nic nemusím se starati, řeknu jen, co a jak si přeji, zaplatím taxu předepsanou, ani o krejcar víc, vyměním ještě potřebné tolary beze vší ztráty a teď mohu zapáliti klidně cigarettu a začít loučení.

* * *

Ten večer před odjezdem z Evropy do nového světa bloudil jsem sám po ulicích brémských a zlobil jsem se nemálo, že tuto cestu nepodnikám před čtyřmi sty léty. Teď jde všecko tak hladce a bez okolků, jako bych jel z Kostelce do Volyně. Ještě pohodlněji, neboť do Volyně přesedám asi čtyřikrát a všelijak divně se tluku po drahách, z Prahy do Ameriky přesedám vlastně jen jednou, v Brémách. V Bremerhavenu „jsem přesedán“, neboť tam se o amerického poutníka starají jiní, on pořád může klidně kouřiti svou cigarettu.

* * *

Ještě večer odevzdávám větší svoje zavazadla dveřníkovi v hotelu. Shledám se s nimi až ve své kabině, na lodi. Pak ráno lehký jako dívčí svědomí, jen s přehozeným pláštěm cestovním a malou příruční taškou vsedám do dlouhého separatního vlaku, ve kterém Lloyd dopravuje svoje kajutní passažéry přímo do Bremerhaven. Na nádraží sváží se ze všech předních hôtelů brémských pestrá směsice kosmopolitická co do tváří, co do jazyků i co do ústroje. Dlouhé, průchodní wagony dávají už jakýsi avant-goût Ameriky: takové vlaky jsou prý také tam. Jen že

zde je všecko čistější, úpravnější. Ve vlaku jest jen první a druhá třída; mezipalubníci musili se dostaviti na místo již včera.

Vlak za krátkou chvíli má odejeti a stojím tu chvilku ještě na perroně, pořád klidně kouře cigarettu. Tak mi to připadá divné, že se o nic nemusím starati: i jízdní lístek mi včera dali, ani jsem oň neříkal.

„Má úcta, Vašnosti!"

U všech kozlů, snad nejsme v Praze! Ne. Pohlížím a vzpomínám, kde jsem tohohle pána už viděl; pak rychle pozdravuji: „Má úcta, na zdar!"

„Pánové Kareš a Stocký dávají vám přáti ještě šťastnou cestu a ptají se, máte-li snad ještě něčeho zapotřebí?"

„Ne, děkuji srdečně, nepotřebuji ničeho."

„Snad bych mohl ještě nějakou korrespondenci obstarati?"

„Ne, děkuji."

Matce jsem psal ještě před chvílí ujištění, že se mi docela dobře vede a že je velmi krásné počasí. Chudák, bude mít starost, ale kdyby mne viděla takhle pohodlně rozkročeného, ulehčilo by se jí. A komu jinému psát, když žádné pouto růžové atd., konkretněji, když holku nemám?

„Zde ještě posýlají nějaké noviny na cestu."

„Že děkuji ještě jednou a upřímně... S Bohem!"

Vzácná pozornost! — Poslední slovo, promluvené na evropské půdě, bylo české. Přece jen strunky v mé duši hrály, a hodně zvučně.

* * *

Vlak ujíždí pustými landami severoněmeckými. S námi jedou ještě matky, ženy a sestry, snad také sestřenice, doprovázející svoje nejmilejší až k lodi. Ve vlaku je veselo: jedni buď opravdu nemají příčiny ke smutku, druzí nemají času na smutek mysliti. Také ve přírodě je veselé ráno, třeba že slunce svítí jen na velkou, širou, jednotvárnou pláň. Jako velké, zelené moře.

Asi k desáté hodině přijíždíme do Bremerhavenu. Ale loď je ještě daleko na Weseře, tuším k vůli odlivu. Čekáme ještě chvíli v prostorných čekárnách Lloydu, — nikde žádný nepříjemný chvat a cigaretta za cigarettou rozplývá se v nic. Odevzdávám ještě posluhovi svoji tašku a když mne dobrý ten Němec ujistil, že se shledáme na parníku dávaje mi naučení: „Jen nechoďte za mnou, sic se to všechno pohrne za námi myslíc, že je čas," dávám ruce do kapes a procházím se tady jako na Ferdinandské třídě nebo jako na Žofíně. A myšlénky moje jdou tam, ke známým, přátelům a přítelkyním.

Od přítelkyň zase k žaludku přecházím a piji koňak připravuje se na snídaní na lodi... A ještě jinak o pohodlí hříšné schránky ducha svého se starám, ač by bylo času na lodi dost; ale přec abych měl nějakou práci a aby ta cesta do Ameriky nebyla tak přes příliš pohodlná, najímám v čekárně lenošku rákosovou, pro celou jízdu za 4 marky, abych měl v čem snít, blouznit a být nemocen.

* * *

Konečně, když zavazadla všecka jsou dopravena na převozní parníček, dopravujeme se tam i my. Parníček je vlastně velký parník, větší než náš největší chuchelský a trochu bezpečnější a jmenuje se melancholicky „Kehrewieder“!

Tak, teď kráčím přes můstek a jsem na vratkých prknách... Teď jsme zde všichni, můstek vytahují a jsme odděleni ode všeho světa na dlouhých devět dní s kratinkým intermezzem v Southamptonu. —

A kde je naše „Spree“? Nikde, ani v dáli ji nevidíme.

Když odrážíme, pěkná výstava kapesních šátků dává nám s pánem bohem. Oči nikoho nepláčí bohatých slz, není srdcervoucích scén, kterých bychom tuto pěkně mohli využiti. Vždyť jede se tak pěkně, a už tahle přeplavní lodice je tak pohodlná, jak teprve ten veliký vodní palác, který na nás čeká! — Příbuzní a přátelé, kteří až do posledního okamžiku chtějí využiti milé a nejmilejší společnosti, jedou ještě s námi.

Po hodině, asi tak kolem jedenácté, objevuje se „Spree“, velké, zdánlivě těžké těleso lodní, na kterém se přehoupneme přes Oceán. Dva její světlehnědé komíny kouří jakoby měly od toho tučný plat a na koncích čtyř stěžňů vlají čiperně příslušné vlajky v dopolední bíze. A na palubě hudba, veselá a také čiperná, vítá kajutní passažery. Hudba, skutečná kapela, skládající se asi z desíti nebo dvanácti stewardů, lodních to sluhů. V tom rozechvění loučivém nejsi kritikem tak přísným a nějaký ten půlton nebéřeš vážně. Kdybys i bral, nic ti to nepomůže.

Když všichni jsme nahoře, na palubě „Spree“ a když také všecka zavazadla jsou vytažena, dává lodní siréna dlouhé, táhlé a hučivé znamení, „Kehrewieder“ objíždí velkým kruhem náš parník a kapela hraje „So leb' denn wohl, du liebes Haus...“

... V té chvíli jeden sval v mé hrudi přece stáhne se silněji. Sice na krátko odjíždím, na pár neděl, ale přec jen přes Oceán, po kterém Kolumbus plné čtyři měsíce se potloukal než dojel, kam chceme my. Mne nikdo nevyprovází, — nevěděl bych také proč, — a doma, tam v tom milém koutě domovského kraje jenom stará matka vzpomíná na syna, který jede do Ameriky. Jsem to přece jen flamendr, vyčítám si v duchu a házím cigarettu do moře, poněvadž je už dokouřena. Proč nesedím doma a nemažu s panem lekárníkem dardu? (Dokončení.)

Bitva u Waterloo.*)

(Slaget ved Waterloo.)

Novelletta Alexandra L. Kiellanda. Přeložila Gabriela Nováková.

1.

oněvadž není jen zábavné býti zamilovánu, ale také to se slušností a zvykem souhlasí, a poněvadž za našich poměrů, plných nevinnosti a mravnosti, této libůstce s největším klidem oddati se můžeme, nejsouce ani ostražitým otcem, ani svárlivými bratry rušeni — a poněvadž nám jest možno, opětně tak snadno z toho vyváznouti, jak snadno jsme se do toho dostali, do toho pro nás zvláštního poměru, kterému se zasnoubení říká — (jakási prostřednina mezi manželstvím a „obědem zdarma" u slušné rodiny) — proto — ano, proto nebylo divno, že Jan se cítil velice nešťastným. Vždyť nebyl ani dost málo zamilován.

Dlouho chodil z místa na místo čekaje, až se ho zmocní vrtohlavosť; neboť dle soudu zkušených lidí jest to to pravé označení pro opravdovou lásku. Ale když se mu nic podobného nepřihodilo a on přes rok již byl studujícím, pravil sám k sobě: Láska jest loterie, chceme-li vyhráti, musíme také sázeti. Podejme tedy štěstěně ruku! jak říkají v anoncích.

Hleděl tedy pilně kolem sebe a dával dobrý pozor na své srdce. — —

Jako rybář, držící udičnici kolem prstu ovinutou, a čekající na sebe jemnější škubnutí — tak zadržoval Jan pokaždé dech, kdykoliv mladou dámu viděl, čekaje, že ono zvláštní škubnutí ucítí, které — jak známo — k pravé lásce náleží; ono škubnutí, které okamžitě všechnu krev k srdci žene a pak opět touž rychlostí k hlavě, — takže celý obličej až po kořínky vlasové zrudne.

Ale nechtělo to bráti; vlasy jeho arciť byly rudé až po kořínky — neboť Janovy vlasy nebyly rusé; — ale obličej zůstal bledý a podlouhlý.

Ubohý rybář byl již unaven, když jednoho dne kráčel k pevnosti. Posadiv se na lavici, pozoroval s velkým opovržením několik vojáků, kteří tu konali svá cvičení; stáli totiž na slunci na jedné noze a točili vrchní částí těla, nepochybně, aby se po obou stranách upekli. „Nesmysl," pravil Jan a vyplivnul, „tohle jest přece drahý žert pro naši malou zem, vydržovati takové akrobaty. Četl jsem nedávno, že tato tak zvaná armáda spotřebuje 1500 krabic s leštidlem na boty, 600 hřebelců, 3000 loket zlatých prýmků a 8640 knoflíků s lvíčkem. — Lépe by bylo, kdybychom šetřili na zlatých prýmkách a knoflíkách, a upotřebili svých peněz k šíření osvěty mezi lidem —" pravil Jan.

*) Ze sbírky „Novelletter."

Vždyť také on byl pokažen moderními ideami, které bohužel i u nás již se rozšiřují a jistě tím skončí, že celý stávající pořádek zvrátí.

„Žij tedy blaze, na shledanou!“ pravil dívčí hlas za ním.

„Žij blaze, mé dítě!“ odvětil hluboký hlas mužský.

Jan zvolna se obrátil, neboť byl parný den. Uzřel jakéhos starého, vysloužilého důstojníka v černém, upjatém kabátu, s mečovým řádem na levé straně prsou, s šátkem mnohokráte okolo krku otočeným, s čistě okartáčovaným kloboukem a světlými spodky. Pán zakýval na mladou dívku, kráčející k městu, a pak pokračoval dále v procházce po hradbách. Jan byl dojista zemdlen, ale na vzdor tomu pronásledoval očima odcházející mladou dívku. Byla malé a něžné postavy a se zálibou pozoroval, že dáma tato patří k oněm nečetným ženským, které levou nohou, když ji od země zvednou, žádný malý obrat do vnitř nedělají.

A to mělo velkou cenu pro našeho mladého muže, neboť Jan byl jednou z těch jemnocitných, bedlivých povah, které jedině dovedou pravou hodnotu ženy oceniti. Po několika krocích se dáma obrátila; nepochybně že chtěla starého důstojníka ještě jednou pozdraviti. Náhodou však padnul zrak její na Jana.

A nyní se přihodilo něco, nač tak dlouho marně čekal: škublo to! krev jeho se bouřila, právě jak to mělo být; tajil se mu dech, hlava mu hořela a mrazilo ho v zádech, ruce mu zvlhly — krátce: všechny příznaky se objevily, které dle výpovědi básníků a zkušených prosaistů, skutečnou pravou lásku označují. Teď nesměl tedy mařiti čas. Rychle sebral rukavice, hůl a studentskou čapku, kteréžto věci byl vedle sebe na lavici položil, a pustil se za dámou spěchající k městu.

Ve velkých, zkažených poměrech cizozemska se něco podobného státi nemůže! Poměry tam jsou tak podivné, že slušný mladý muž se chrání, slušnou dámu pronásledovati! A těch málo vzdělaných dam, které tam venku najdeme, nedalo by si líbit, aby za nimi některý mužský utíkal.

Ale v našem čistém, mravném ovzduší jsme tak šťastni, že můžeme mládeži více svobody dopřáti, právě na základě naší mravnosti.

Proto se Jan nerozpakoval ani okamžik následovati hlasu svého srdce; a mladá dáma, která za nedlouho poznala, jaké neštěstí pohledem, platícím vlastně starému důstojníku, způsobila, necítila se celkem ani dost málo situací touto znepokojena.

Lidé kráčející ulicí, toť se rozumí, věděli hned, kolik uhodilo (tento případ jest jedním z těch řídkých případů, kde účinkující myslí, že jsou bez obecenstva) a zdáli se všeobecně záležitost tato za velice zábavnou považovati. Obraceli se a skrytě se usmívali; vždyť věděli všichni, že buď to k ničemu nepovede, a pak to byla nejnevinnější zábava mládeže; aneb to povede k zasnoubení — a zasnoubení, to je přece nejrozkošnější věc na světě.

Spěchaje takto v před, s náležitou vzdáleností mezi ní a sebou, brzy na témže chodníku, brzy silnicí oddělen, měl Jan dosti času, aby vše jak náleží si rozmyslil. Že byl zamilován, to bylo jasné. Příznaky tu byly; věděl, že jest chycen, zajat, lapen skutečnou, pravou láskou — a to činilo ho šťastným. Ano tak šťastným se cítil Jan, že snášel

trpělivě, zdvořile se usmívaje — on, kterému nebylo radno se přiblížiti — všechny narážky, rány, klení a urážky, které toho stihnouti musí, kdo hledě upřeně na jistý předmět, běží oživenou ulicí.

Ano — byl zamilován, o tom nebylo pochybnosti. Snažil se tedy vylíčit si vezdejší poměry nebeského toho stvoření. A to bylo dosti snadné. Šla s otcem na procházku a vzpomněla si náhle, že jest již dvanáct hodin s poledne, řekla: ‚Žij blaze, na shledanou!‘ a odkvapila, aby připravila oběd. Neboť najisto byla domácně vychována, ta — sladká bytost, a neměla již matky.

Myšlenka tato vyplývala nepochybně ze strachu, který nám dle náhledu všech řádných spisovatelů tchyně naháněti mají; možná že dosti pravdě se přibližovala. A nyní zbývalo Janu ještě se dozvěděti, předně: kde bydlela, za druhé: kdo jest, a za třetí: jak by se s ní seznámil.

Kde bydlí, dozví se brzy, vždyť dívka spěchá domů; kdo jest, na to se přeptá u domovníka; a seznámiti se s ní — ty milý bože! nějaké nesnáze musí pravá láska vždy přemoci!

Ale právě, když honba byla nejveselejší, zmizela zvěř v domovních dveřích; a vlastně bylo již na čase, neboť máme-li doznati pravdu, byl myslivec již unaven.

S ulehčením četl číslo 34. nad domovními dveřmi, popošel několik kroků, aby nepovolaného pozorovatele zmýlil, podepřel se o plynový kandelabr a popadal dech.

Byl, jak řečeno, parný den, a ten ve spojení s prudkou vášní přivedl Jana do silného potu. Jeho úbor byl mimo to ve velkém nepořádku, následek to bezohledné horlivosti, s kterou se honbě oddal.

Musel se sám sobě smáti, když tu tak stál a obličej i temeno si osušoval, nákrčník si rovnal, a límec ohmatával, který na sluneční straně úplně změknul. Ale byl to blažený úsměv; byl v té náladě, kdy o světě nic nevíme a polohlasitě pravil: „Láska vše vytrpí, láska všechno snese!“

„A potí se silně!“ doložil malý, starý pán, jehož bílá vesta se náhle před Janem objevila.

„Ach — jsi ty to, strýčku!“ pravil tento poněkud mrzutě.

„Ano,“ odvětil strýc Frederik, „opustil jsem stín, jen abych tě před upečením zachránil. Pojď nyní se mnou!“

Na to táhnul synovce do chládku; ale ten se vzpíral: „Víš, strýče, kdo bydlí v čísle 34.?“

„Ne, na mou věru, to nevím, ale pojď do chladu,“ odtušil strýc Frederik, neboť dvě věci se mu z duše protivily: Teplo a smích; první vzhledem k jeho tloušťce, a druhá na základě toho, co sám „svojí apoplektickou náklonností“ nazýval.

„Ostatně,“ pravil, když se dostali do stínu, na druhé straně ulice, a když vzal synovce pod paží, „ostatně vím velmi dobře, kdo v čísle 34. bydlí; když si to dobře rozmyslím, bydlí tam kapitán Šrappe!“

„Znáš ho?“ tázal se Jan dychtivě.

„Ano, tak trochu; tak jako ho zná celé město z jeho denních procházek na pevnosti.“

„Tam jsem ho též spatřil,“ pravil synovec horlivě, „jaký to zajímavý, starý muž! Rád bych s ním mluvil.“

„Tohle přání se ti může brzy vyplnit,“ odpověděl strýc Frederik, „potřebuješ se v pevnosti jen někde postavit, a holí v písku čáry dělat, pak přijde.“

„Přijde,“ pravil Jan.

„Ano, pak tě osloví. Ale jednou by mě byl málem připravil o život.“

„Ah!“ zvolal Jan.

„Ano, svým povídáním — rozumíš!“

„Ó!“ vyrazil ze sebe Jan.

„Vypravuje totiž dvě příhody,“ pokračoval strýc Frederik, „jedna trvá půl hodiny a točí se kolem jakéhos manévru někde v kraji. Druhá však: Bitva u Waterloo, trvá někdy půldruhé až dvě hodiny; tu jsem slyšel vyprávět třikrát,“ a strýc si z hluboka vzdychnul.

„A což jsou příhody ty tak zdlouhavé?“ tázal se Jan.

„Ó — jednou to člověk ještě snese,“ odvětil strýc Frederik. „Budeš-li s kapitánem mluviti, pamatuj si následující: Stihne-li tě vypravování krátkého příběhu, o polním manévru, nemusíš nic jiného činiti, než-li hlavou kývati, neb záporně vrtěti. A na operačním poli se již vyznáš.“

„Operační pole?“ tázal se Jan.

„Ano, musíš si pomyslit, že ti celý manévr vykreslí v písku; avšak snadno tomu porozumíš, dáš-li pozor na A. a B. Ale jen si pamatuj také to: nebuď prostořekým.“

„Stává se netrpělivým, když mu neporozumíme,“ pravil Jan.

„Ne — naopak! Ale prozradíš-li se, že výklad jeho nestopuješ, začne s vypravováním od začátku — vidíš! — Nejdůležitější okamžik při polním manévru,“ pokračoval strýc, „jest pohyb, který kapitán na vlastní vrub, proti rozkazu generala udělal, a kterým přítele i nepřítele do velkých rozpaků přivedl. Tento geniální kousek byl — mezi námi řečeno — příčinou, pro kterou dostal řád mečový, a tím mu dán pokyn, aby žádal do výslužby. Ale když vypravování jeho dojde až k tomuto jeho výkonu, musíš prudce kývati hlavou a říci: to se rozumí — to jest jedině pravé — klíč postavení, — nezapomeň: klíč?“

„Klíč,“ opakoval Jan.

„Ale stihlo-li by tě,“ a strýc Frederik pohlédnul naň soustrastně, „následkem tvého honění se po dobrodružstvích, to dlouhé vypravování o bitvě u Waterloo, musíš buď úplně mlčeti, anebo dobrý pozor dáti. Mně byla bitva u Waterloo jen proto dvakrát vyprávěna, poněvadž jsem samou horlivostí, chtěje dokázati, jak dobře situaci rozumím, Kellermannovy dragony, místo Milhaudových kyrysníků nechal hnáti útokem.“

„Tys nechal hnáti dragony útokem, strýče?“ tázal se Jan.

„Ano, hleď, to teprve budeš chápat, až budeš ten dlouhý příběh slyšet vyprávět; ale,“ doložil strýc slavnostním hlasem — „chraň se — — pravím ti — — chraň se Blüchera!“

„Blüchera?“ opakoval Jan.

„Ano, ano, více však již neřeknu, — a nyní mi pověz, proč tady vlastně chodím a vypravuji ti o tomto starém originalu; co, u ďábla, od něho chceš?“

„Jde každého dopoledne na procházku?“ ptal se Jan.

„Každého dopoledne od jedenácti do jedné hodiny, a každého odpoledne od pěti do sedmi. Ale jaký zájem — —“

„Má mnoho dětí?“ přerušil ho Jan.

„Jedinou dceru; ale u čerta — — —“

„S Bohem, strýče, musím domů, studovat.“

„Sečkej přece! Nepřijdeš dnes večer k tetě Maren? Právě jsem ti chtěl říci.“

„Nikoliv, nepřijdu, díky; nemám času,“ volal Jan, jsa již několik kroků vzdálen.

„Jest tam damská společnost. Mladé dámy!“ řval strýc Frederik, nevěda, co se Janovi přihodilo. Ale ten jenom tak zvláštně, opovržlivě zakýval hlavou, a zmizel za rohem.

„U ďábla“ — myslel si strýc; „mladík ten je potrhlý, anebo — ach již to mám — zamilovaný. Vždyť tu stál a klábosil cosi o lásce, když jsem se s ním setkal před číslem 34. — a jeho zájem pro starého Šrappeho! — Byl by snad zamilován do slečny Bětušky? — ach nikoliv,“ myslel si strýc a kroutil hlavou, „tolik rozumu bohužel nemá.“

2.

To poledne Jan mnoho neobědval. Zamilovaní nikdy mnoho nejedí, a mimo to masových paštik nejedl vůbec rád.

Konečně se přiblížila pátá hodina. Zaujal své stanoviště na valu; z místa toho mu bylo možno přehlednout celou pevnost. Vskutku: tu se již procházel černý kabát, světlé spodky a čistě okartáčovaný klobouk.

Jan cítil, jak mu srdce tlouklo. Z prvu se domníval, že stud, nad určitým plánem, kapitána zákeřnicky přepadnouti, jest toho příčinou. Ale brzy seznal, že pohled na otce milované bytosti přivádí krev jeho do varu.

Jsa takto upokojen, začal, dle rady strýce Frederika, kresliti do písku čáry a figury, a zároveň Akerhus*) bedlivě pozorovati.

Na celé pevnosti bylo pusto a ticho. Jan slyšel již, jak se pevný a jistý krok kapitánův blížil; nedaleko něho se zastavil. Kapitán učinil ještě několik kroků a odkašlal si. Jan táhnul holí dlouhou, duchaplnou čáru; tu se nemohl stařec déle opanovati.

„Hej — hej — mladý pane!“ pravil přátelsky a sáhl na klobouk, „kreslíte si plán našich hradeb?“

Jan, vyhlížeje jako člověk, který z hlubokého přemýšlení náhle jest vytržen, pozdravil zdvořile, a pravil poněkud rozpačitě:

„Nikoliv, jest to jen tak zvykem, že se vždy orientuji, kady chodím.“

„Výborný zvyk, výborný zvyk,“ přerušil ho kapitán vřele.

„Sílí to pamět,“ poznamenal skromně Jan.

„Velmi správně — velmi správně, pane studente!“ odvětil kapitán kterému se skromný mladý člověk počínal zamlouvati.

*) Akerhus, pevnost v Kristianii.

„Zvláště při komplikovaných situacích," pokračoval skromný mladý člověk a setřel špičkou noby čáry.

„Právě to jsem chtěl říci," zvolal setník rozjařen; „zvláště jsou kresby a plány — jak si můžete představiti — nevyhnutelnou válečnou vědou — tak ku příkladu k označení bojiště."

„Inu, hleďte, to jsou pro mne příliš zamotané věci," přerušil ho Jan, poníženě se usmívaje.

„Nemluvte tak, mladý pane!" odtušil dobromyslný stařec; „máme-li nákres, dle kterého jest nám možno seznati terén a postavení armády, stane se velice zamotaná bitva lehce srozumitelnou. Pohledněte na terén zde před námi, jak lehce jest nám možno představiti si — to se rozumí en miniature — — ku příkladu — bitvu u Waterloo!"

„Bože, teď mě stihne to dlouhé vypravování," myslel si Jan, „ale never mind! miluju j i!"

„Prosím, posaďte se laskavě zde na lavici," pokračoval kapitán, těše se v duchu z tak inteligentního posluchače; „pokusím se nakresliti vám krátkými rysy obraz té osudné a zvláštní bitvy, bude-li vás to totiž zajímati?"

„Tisíceré díky, pane kapitane," odvětil Jan, „co by mě mohlo více zajímati? Ale bojím se jen, že budete míti mnoho práce s ubohým, hloupým civilistou."

„Nikoliv, celek jest tak snadný a jednoduchý, když se zprvu orientujeme na bojišti," ujišťoval milý starý pán, a usadiv se vedle Jana zkoumavě hleděl kolem sebe.

Co tu tak seděli, prohlížel si Jan potají setníka a musel doznati, že kapitán Šrappe, na vzdor svým šedesáti rokům, jest ještě statný muž. Špičky svých šedých knírů měl vytočeny vzhůru a to mu dodávalo jakýsi mladistvý ráz. Celkem podobal se velmi králi Oskaru prvnímu na starých dvacetišillinkách.

A když teď povstal a začal svoji přednášku, tu byl si Jan vědom, že se zevnějškem svého nastávajícího tchána může býti zcela spokojen.

Kapitán postavil se několik kroků od lavice u rohu valu, a ukázal holí kolem sebe. Jan sledoval ho pozorně, a činil seč byl, aby si ho nastávající tchán zamiloval.

„Představte si nyní, že stojím u dvorce Belle-Alliance, kde císař má svůj hlavní stan, a na sever — dvě míle od Waterloo — máme Brusel — tedy asi tam na rohu tělocvičny. Tady cesta — podél valu — jest silnice vedoucí do Bruselu, a zde" — kapitán spěchal po rovině waterlooské — „zde v trávě máme les Soignesský. Na cestě k Bruselu a před lesem stojí nyní Angličané; — musíte si nejsevernější část terénu myslet o něco výše. Na Wellingtonově levém křídle — tedy na východ — zde v trávě — máme letohrádek Houguemontský; to se musí naznačit," pravil kapitán a hleděl kolem sebe.

Úslužný Jan našel ihned kolík, který na tomto důležitém místě do země se vrazil.

„Výborně," volal kapitán, chápaje, že má před sebou posluchače, jevícího zajem i obrazotvornost, „s té strany totiž musíme Prušáky očekávati."

Jan pozoroval, že kapitán zvednul kámen a tajuplně jej do trávy položil.

„Zde u Houguemontu,“ pokračoval stařec, „počala bitva. Jérôme to byl, který hnal útokem. Zmocnil se lesa; ale zámek hájilo Wellingtonovo nejlepší vojsko.

Mezitím chtěl Napoleon, který zde u Belle-Alliance stojí, právě dáti maršálkovi Neyi rozkaz k útoku na Wellingtonův střed, když spozoroval vojsko, blížící se od východu — za lavicí — tam dole pod stromem.“

Jan hleděl kolem sebe a stával se nepokojným: což měl již přijíti Blücher?

„Blü— Blü—“ začal polohlasitě.

„Byl to Bülov,“ pravil na štěstí kapitán, „Bülov, který se blížil s 30.000 Prušáky. Napoleon v největším spěchu dal nařízení, aby se táhlo proti novému nepříteli, neboť předpokládal s určitostí, že Grouchy následuje Prušákům v patách. Císař totiž den před tím odeslal maršálka Grouchyho s celým pravým křídlem armády, celkem 50.000 mužů, proti Blücherovi a Bülovovi; ale Grouchy — ano, ale to ostatně znáte vše z dějepisu“ — přerušil tu sám sebe kapitán.

Jan zakýval hlavou.

„Ney s vrozenou sobě neohrožeností hnal tedy útokem. Avšak anglická jízda vrhla se na Francouze, protrhla jejich řady, a zahnala je zpět, při čemž ztratili dva orly a několik děl. Milhaud spěchá se svými kyrysníky na pomoc, a císař sám, poznav nebezpečí, bodne ostruhami koně, a letí s větrem o závod, se svahu u Belle-Aliance dolů.“

Kapitán, běhaje a skákaje jako kůň v cvalu, líčil, jak císař cestou i necestou jezdil, Neyovo vojsko do pořádku přiváděl a k novému útoku ho pobádal.

Kdo ví, bylo-li toho příčinou, že v Janovi kus básníka vězelo, anebo bylo-li kapitánovo líčení opravdu tak úchvatné, či bylo-li to — ano, a to asi to opravdu bylo, že kapitánovu dceru miloval — krátce, Jan se do líčené situace přímo vžil.

Neviděl již před sebou pitvorného kapitána, který tu kolem něho poskakoval, nikoliv, viděl v dýmu císaře samého na bílém koni, jak na známých mědirytinách vyobrazen bývá.

Ten jel tu přes příkopy a ploty, po polích a zahradách, tak že mu družina jeho sotva stačiti mohla. Klidně a jako z kamene vytesán, seděl v sedle, kabát maje rozepjatý, v bílých kalhotách a s malým kloboukem na hlavě.

Obličej jeho nejevil ani únavy, ani rozčilení; byl hladký a bledý, jako z mramoru, a dodával celé postavě, sedící na bílém oři, cosi příšerného.

Tak tu ujížděl ten malý, krvežíznivý netvor, který během tří dnů tři bitvy svedl. Vše se mu vyhýbalo; prchající sedláci, vojsko, ženoucí útokem, ano i ranění a umírající lezli stranou a hleděli na něho zpola ustrašeně, spola s obdivem, — když se kol nich mihnul jako blesk.

Sotva se vojákům ukázal, již se znova seřadili, a neunavný, naději neztrácející Ney mohl se opět vyšinouti do sedla a začíti s útokem znova.

A tentokráte zahnal Angličany a usadil se trvale ve dvorci La Haie-Sainte.

Napoleon zastavil se opět u Belle-Alliance.

„Nyní přijde tedy Bülov od východu — zde zpod lavice; císař pošle proti němu generála Montona. O půl páté (bitva začala o jedné hodině) zkusí Wellington vytlačiti maršálka Neye z La Haie-Sainte. Ale ten věda nyní, že na tom záleží, aby terén před lesem byl opanován — zde v písku před okrajem pažitu," — kapitán hodil svoji rukavičku na naznačené místo — „Ney zavolá reservní brigádu s Milhaudovými kyrysníky na pomoc a žene se na nepřítele. Za nedlouho byli lidé jeho na výšinách a v okolí císaře volali již: victoire!

„Jest o hodinu zmeškáno," odpověděl Napoleon.

Když však seznal, že maršálek Ney v novém svém postavení mnoho palbou nepřítele trpí, rozhodnul se, přispíšiti mu na pomoc, a zároveň Wellingtona zničiti. K vykonání tohoto plánu vybral si Kellermannovy věhlasné dragony a těžkou jízdu gardovou. Nyní nadchází jeden z hlavních momentů bitvy; musíte ven na bojiště!"

Jan vstal ihned s lavice a zaujal postavení, které mu kapitán naznačil.

„Nyní jste Wellingtonem!" Jan se vzpřímil. —

„Stojíte tu na planině s největším takřka dílem anglické pěchoty. Tady přijíždí celá francouzská jízda v nejdivějším úprku. Milhaud spojil se s Kellermannem; není viděti nic jiného, než-li nepřehledné množství koní, krunýřů, přilbicových chocholů a břitkých palašů. Udělejte kolem sebe carré!"

Jan stál tu okamžik, nevěda si rady; ale konečně pochopil, co kapitán mínil: rychle táhnul čtyry čáry kolem sebe v písku.

„Dobrá," volal kapitán a obličej jeho zářil, „nyní do toho Francouzové sekají, řady se protrhnou, ale opětně se spojí. Wellington musí každý okamžik v novém carré hledati útočiště. Francouzští jezdcové bijou se jak lvové; pyšné upomínky z dřívějších tažení císařových dodávají jim oné statečnosti, která armády jeho činila nepřemožitelnými; bijí se pro vítězství, pro česť, k vůli francouzským orlům, a k vůli malému, chladnému muži, o kterém vědí, že stojí za nimi na výšině, který vše vidí a na nic nezapomene, a jehož oči sledují každého jednotlivého muže.

Ale dnes mají před sebou nepřítele, s kterým nemohou býti jen tak hotovi; stojí jako skála, tihle Angličané, a jsou-li o krok zatlačeni, dobudou ho v příštím okamžiku zpět. Nemají orlů, ani císaře; když se bijí, nemyslí ani na válečnou česť, ani na pomstu; ale vzpomínají na svoji vlasť. Starou svou Anglii více nespatřiti, jest nejtrapnější myšlénkou pro každého Angličana. Avšak nikoliv, jest něco ještě horšího: s hanbou vrátiti se do vlasti. Když si pomyslí, že pyšná flotta, severně kotvící a na ně čekající, by jim čestný salut odepřela, že by „old England" se za své syny stydělo — tu chápají pevněji pušku a zapomínají na krev a rány; klidně a vážně, se sevřenýma rtoma, stojí na svém místě a umírají jako mužové.

Dvacetkrát byla carré protržena a opět uzavřena, 12.000 bodrých, statečných Angličanů padlo.

Snadně chápal Jan, že Wellington plakal, když pravil: „Noc anebo Blücher!“

Kapitán zatím opustil Belle-Alliance a hledaje cosi v trávě za lavicí, pokračoval ve vypravování, které čím dále tím živějším se stávalo.

„Wellington nyní skutečně prohrál, a byl by musel utrpěti hroznou porážku, kdyby“ — zvolal kapitán chmurným hlasem, „nebyl přišel tenhle zde!“ A v témže okamžiku mrštil kámen, který prve Jan u něho viděl, na bojiště.

„Teď, anebo nikdy!“ myslel si Jan.

„Blücher!“ zvolal.

„Správně,“ odpověděl kapitán, „to jest Blücher, starý sekáč, který s Prušáky táhne na planinu.“

Grouchy tedy nepřišel a Napoleon následkem toho celé pravé křídlo — víc než 15.000 mužů — ztratil. S vrozenou mu chladnokrevností dá ihned rozkaz k velké změně fronty.

Ale bylo pozdě a přesila přílišná.

Wellington mohl, následkem přitrhnutí Blüchera, užíti reservy, i nechal tedy celou armádu postupovati. Leč ještě jednou se museli spojenci zastaviti; maršálek Ney, hrdina dne, hnal zuřivě útokem.

„Vidíte jej?“ křičel kapitán a oči jeho zářily.

A Jan jej viděl, toho dobrodružného hrdinu, vévodu Elchinského, prince z Moskvy, syna bednáře ze Saarlouisu, maršálka a paira francouzského. Viděl, jak před kolonami běží — když pod ním pět koní zastřelili — s šavlí v ruce, v rozervaném stejnokroji, bez klobouku a s obličejem zkrváceným. A kolony se seřadily a hnaly se v před; — následovaly svého knížete z Moskvy, vysvoboditele od Bereziny, do beznadějného boje za císaře a Francii. Málo jich tušilo, že král francouzský, šest měsíců nato, jejich zbožňovaného knížete jakožto velezrádce v Luxenbourské zahradě dá zastřeliti.

Bylť on všude; seřaďoval a velel, až konečně již jako vojevůdce nemohl víc dělati; ale pak užíval své šavle jako prostý vojín, až bylo všemu konec a divoký útěk i jeho sebou strhl. Francouzská armáda prchala.

Císař sám vrhl se tam, kde bitva nejvíce zuřila; ale hrozný hlomoz tlumil jeho hlas, a v pološeru nepoznal nikdo malého muže na bílém koni!

Pak zaujal místo v jednom carré své staré gardy, která se ještě držela na bojišti, chtěl skončiti život svůj na poli válečném. Leč generálové shlukli se kolem něho a staří granátníci volali: „Zpět, sire! Smrt vás nechce!“ Vždyť nevěděli, že císař prohrál právo, zemříti jako francouzský voják.

Částečně se vzpíraje byl stržen sebou, a od své vlastní armády nejsa poznán, jel temnou nocí, kdy vše již bylo ztraceno.

„Tak skončila bitva u Waterloo,“ pravil kapitán a urovnávaje si šátek na krku, usadil se na lavici.

Jan s rozhořčením vzpomínal na strýce Frederika, který tak opovržlivě mluvil o kapitánu. A ten byl přece zcela jiná, zajímavější osobnost, než-li takový starý úřednický tahoun, jako strýc Frederik!

Sbledávaje rukavice a jiné maličkosti, kterých vojevůdcové, aby

posice označili, po bojišti rozházeli, vrazil také na starého Blüchera. Zdvihl ho a dobře si jej prohlídl.

Byl to tvrdý kus žuly, sukovatý jako kus kandisu; byl takměř podoben maršálkovi „Vorwärts.“ Zdvořile se ukláněje obrátil se ku kapitánu:

„Dovolte, pane kapitáne, abych si kámen tento schoval. On nejlépe mi připomene tuto zajímavou a poučnou přednášku.“

A nato strčil Blüchera do kapsy vzadu u kabátu.

Kapitán ujišťoval, že to bylo pravou rozkoší pro něho, pozorovati zájem, s jakým mladý jeho přítel vypravování sledoval. A to bylo ryzí pravdou; Jan jej přímo nadchnul.

„Ale posaďte se nyní mladíku, jest nám po desítihodinném boji třeba odpočinku,“ doložil s úsměvem.

Jan posadil se na lavici a úzkostlivě sáhl na svůj límec. Po obědě obleknul nejlepší, který měl. Na štěstí byl ještě tuhý; ale vzdor tomu vzpomínal na Wellingtonova slova: ‚noc anebo Blücher!‘, neboť zdálo se, že tuhost ta nebude míti dlouhého trvání.

Bylo také štěstím, že parné slunce odpolední odpuzovalo návštěvníky, kteří se obyčejně na valu procházeli. Jinak by se bylo brzy nashromáždilo značné obecenstvo kolem obou pánů, kteří rukama se oháněli, poskakovali a běhali.

Měli jen jednoho diváka. A to byla stráž, stojící u rohu tělocvičny.

Voják, zvědavostí puzen, dovolil si, vzdáliti se dále, než-li mu předpis povoluje, a kráčel následkem toho 1½ míle po silnici z Bruselu k Waterloo. Kapitán by jej byl již dávno za to pokáral, kdyby zvědavé „mužstvo“ nebylo mělo tak velkého strategického významu. Představoval totiž tam kde stál, celou Wellingtonovu reservu; a teď když bylo po bitvě, táhl se v dobrém pořádku k Bruselu zpět a obsadil opět prvotní stanoviště na rohu tělocvičny.

3.

„A teď pojďte se mnou a večeřte s námi,“ pravil kapitán. „Domácnost má jest sice velmi tichá, leč myslím, mladý muž vaší povahy rád stráví jeden večer v kruhu tiché rodiny.“

Janovo srdce tlouklo hlasitě radostí; přijal pozvání s vrozenou sobě skromností, a brzy nalezali se na cestě do čísla 34.

Jak se mu dnes vše dařilo: před málo hodinami poprve ji uzřel a nyní kráčel již, získav si přízeň otcovu, aby večer v její společnosti strávil. Čím více se blížili k číslu 34., tím zřetelněji tanul mu okouzlující obraz slečny Šrappeovy před očima: snědé, kučeravé vlasy, sčesané do čela, štíhlá postava, a ty modré, šelmovské oči . . .

Srdce mu bušilo, takže sotva mluviti mohl, a když vystupovali po schodech nahoru, musel se držeti zábradlí: neočekávané štěstí působilo mu závrať.

Ve velké nárožní komnatě, do které vstoupili, nikoho nenalezli. Kapitán vyšel ven, aby slečnu vyhledal a Jan slyšel, jak volá: „Bětuško!“

„Bětuško! Jaké to rozkošné jméno a jak sluší tomuto andělskému stvoření!“

Šťastný milovník představoval si již, jak to bude krásné, až se o polednách vrátí z práce, a zavolá do kuchyně: „Bětuško! jest oběd hotov?"

V tom okamžiku vešel kapitán se svojí dcerou. Přistoupila k Janovi a podala mu ruku, pravíc, že jest u nich srdečně vítán.

„Ale," doložila, „musíte odpustit, když hned zase odejdu, připravuji vaječník, a to víte, to není žádný žert."

Nato odběhla; kapitán též se vzdálil, chtěje si udělat pohodlí, a Jan znova osamotněl.

Celé setkání trvalo sotva několik vteřin, a přece zdálo se Janovi, jakoby za těch několik okamžiků mnoho, mnoho sáhů hluboko do tmavé bezedné propasti byl spadl. Křečovitě chytl se rukama staromodní, vysoké židle; neslyšel a neviděl. Mechanicky, ale nesčíslněkráte opakoval: „To nebyla ona — to nebyla ona!" — —

Ne. To nebyla „ona." Dáma, kterou viděl, a která tedy pravou slečnou Šrappeovou býti musela, neměla žádných plavých kučer, česaných do čela. Naopak, vlasy její byly tmavohnědé a účes její jednoduchý. Oči její taktéž nebyly modré a postrádaly šelmovského výrazu. Pravá slečna Šrappeova pohlížela vážně na svět svýma tmavošedýma očima. Krátce byla jeho idealu co nejméně podobna. Po prvním ochromení začala krev Janova víři; divoký žal se ho zmocnil. Klnul kapitánu, slečně Šrappeové, strýci Frederiku, Wellingtonovi a celému světu.

Byl by nejraději velké zrcadlo a všechen nábytek roztloukl a pak oknem na ulici vyskočil; potom namanula se mu myšlénka, popadnouti čepici a hůl, seběhnouti se schodů, opustiti dům a nikdy více do něho nevkročiti — anebo — nechtěl za žádnou cenu déle se zdržeti, než-li bylo nevyhnutelně třeba.

Ale pak zvolna se upokojil, jen nevýslovného bolu nemohl se zhostiti. Dožil se, jsa ponejprv zamilován, bolestného zklamání; a když náhodou svůj vlastní obraz v zrcadle uzřel, zavrtěl soucitně hlavou.

Převlečen a v nejlepší náladě vstoupil kapitán do pokoje. Počal rozmlouvati o denních událostech a politice. Krátké a všeobecné odpovědi stály Jana velké namahání; zdálo se mu, jako by zajímavost se z kapitána byla úplně vykouřila.

A mimo to vzpomněl si Jan, že mu stařec na cestě z pevnosti k domovu slíbil celý polní manévr v kraji, k večeři.

„Prosím k večeři," volala slečna Bětuška a otevřela dvéře do jídelny, kde byla lampa již rozsvícena.

Jan byl nucen jísti, neboť byl velmi hladov; ale hleděl většinou na talíř a mluvil málo. Proto se s počátku otec s dcerou o zábavu dělili. Kapitán předpokládal, že přítomnost slečny Bětušky mladíka činí rozpačitým a proto mu chtěl dopřáti času, aby se vzpamatoval.

„Proč jsi vlastně nepozvala na dnes večer slečnu Bechovu, když zítra již odjede," pravil stařec, „byli byste našemu hostu alespoň zahráli něco na čtyry ruce."

„Když byla dnes před polednem zde, prosila jsem ji, aby zůstala, ona však byla od jiných známých k večerní zábavě pozvána."

Jan naslouchal; snad se mluvilo o dámě, kterou ráno viděl.

„Vždyť jsem ti vyprávěl, že přišla za mnou na pevnost, chtíc mi dáti s Bohem,“ pokračoval kapitán. „Ubohé děvče, jest mně jí srdečně líto.“

Nebylo již žádné pochybnosti více.

„Odpusťte — mluví se tu o dámě kudrnatých vlasů a velkých modrých očí?“ tázal se Jan.

„Zajisté,“ odpověděl kapitán, „znáte slečnu Bechovu?“

„Ne“ — zněla odpověď Janova, „vzpomněl jsem si jen, že by to mohla býti dáma, kterou jsem kolem dvanácté viděl na pevnosti!“

„Ano, to byla ona!“ pravil kapitán, — „hezké děvče, neníliž pravda?“

„Zajisté, velmi hezká dáma,“ dotvrzoval Jan s přesvědčením, — „měla nějaký zármutek? Zdá se mi, že jste, pane kapitáne, řekl — —“

„Ano, hleďte! Byla několik měsíců zasnoubena“ —

„Devět neděl“ — přerušila jej slečna Bětuška.

„Opravdu? jen tak krátkou dobu? Nu, pro mě. A nyní ji milenec její v posledních dnech opustil. Proto, jak se samo sebou rozumí, na nějaký čas odcestuje; k přátelům ve Westerlandu, tuším “

Byla tedy zasnoubena — arciť jenom devět neděl; bylo tady přece jen malé „ale.“ Avšak — Jan byl znatel lidí, a tolik poznal již dopoledne, že svého uprchlého milovníka pravou láskou nemohla milovati; proto pravil:

„Je-li to opravdu ona dáma, kterou jsem dnes viděl, tedy myslím, že ji záležitost tato příliš nedojala.“

„To jí právě vytýkám,“ odpověděla slečna Bětuška.

„A proč?“ tázal se Jan poněkud ostře, neboť se mu vůbec nelíbil způsob, jakým mladá tato dáma všeliké poznámky činila, „bylo by snad lépe, kdyby se k smrti usoužila?“

„Nikoliv, to ne,“ odvětila slečna Šrappeová, „avšak dle mého náhledu byla by dokázala větší ráznost povahy, kdyby nad chováním svého snoubence více rozhořčení byla dala na jevo.“

„Mně opět se zdá, že to musí býti velice rázná povaha, která jsouc zklamána, ani nenávisti, ani roztrpčení v nitru svém nechová; vždyť síla žen jeví se v odpouštění,“ pravil Jan, kterémuž obhajování milenky dodávalo zvláštní výmluvnosti.

Slečna Bětuška byla toho mínění, že by mládež v tomto ohledu stávala se snad opatrnější, kdyby obecenstvo vůbec nad tím velkým množstvím zrušených zasnoubení větší rozhořčení dávalo na jevo.

Proti tomu zase Jan dokazoval, že když jeden z obou účastníků má jenom nejmenší tušení, že se dopouští chyby — shledá-li, že to, co se mu láskou býti zdálo, pravou láskou není, — že má nejen zasnoubení své učiniti neplatným, ale že také jest jeho a jeho okolí povinností, odpouštěti, omlouvati, a co možná nejméně o záležitosti té mluviti, aby tato, čím dříve tím lépe, v zapomenutí vešla.

Slečna Bětuška odvětila spěšně, že to nenachází v pořádku, aby se mladí lidé jen tak „na zkoušku“ zasnubovali, a mezi tím pak ještě pravou lásku hledali.

Tato poznámka Jana hrozně dopálila. Neměl však více času na to odpověděti, neboť v tom okamžiku vstal kapitán od stolu.

Slečna Šrappeová měla některé vlastnosti, jemu se protivící, a zlosť nad těmi byla příčinou, že na okamžik zapomenul smutnou zprávu, že budoucího jitra milenka — slečna Bechová — odcestuje.

Uznával velkou krásu dcery kapitánovy; zdála se býti také domácně vychovaná a rozumná, a bylo zřejmé, jak starostlivě o svého starého otce pečuje. A vzdor tomu řekl Jan sám k sobě: „Ubohá, ta se nikdy neprovdá!“

Chyběla jí ona rozkošná nesamostatnosť, činící děvče mladé tak okouzlujícím; mluvila-li, stávalo se to s téměř urážejícím klidem a jistotou. Nikdy to nečinila oněmi půvabnými, zpola ukončenými větami, jako: „Ano — nevím, zda-li mně rozumíte; nevím, jak se mám vysloviti; ale cítím vše tak živě — —“ krátce, o jakési bezbrannosti, zastřenosti, což přece jest nejkrásnější ozdobou ženy, nebylo u slečny Šrappeovy ani potuchy.

Mimo to ji měl ještě v podezření, že jest „učená.“ A v tom případě úplně s Janem souhlasíme, že žena má-li vyplniti svoji úlohu v životě (býti manželkou svého muže), nesmí, to se rozumí, míti žádných jiných vědomostí, než-li ty, které choť její za prospěšné uzná. Všechny jiné vědomosti jsou věnem velmi pochybné ceny.

Jan byl v nejmrzutější náladě. Bylo sotva osm hodin, a byl si vědom, že před půldesátou sotva bude moci odejíti. Kapitán, usadiv se opět u stolu, byl hotov začíti s polním manévrem. Prchnouti nebylo již možno a Jan se musel vedle něho posaditi. Jemu naproti seděla slečna Bětuška s knihou a šitím. Naklonil se k ní a seznal, že jest to román novější německé literatury.

Bylo to právě jedno z oněch děl, které Jan jindy velice chválíval, když se blýskával svými moderními názory, s lehkým nátěrem svobodného myslitele. Ale tato kniha zde v rukou mladé dámy, a k tomu ještě v německé řeči (Jan ji četl v překladě) — to jevilo se mu nad míru urážlivým.

Když se ho tedy slečna Bětuška tázala, líbí-li se mu román ten, odvětil, že to jest jedna z knih, kterou jen mužové zralejších názorů a solidních zásad čísti by měli — nejméně ale hodí se za četbu pro dámu. Spatřil, jak se mladá dáma zarděla a cítil sám, že se stal nezdvořilým. Avšak byl v náladě tak mizerné, a kromě toho jej velice zlobila tato malá, rozšafná slečinka. Zlobil a mstil se, a aby míra jeho útrap byla dovršena, nechal kapitán sbor B. — temnotou noční chráněný — postupovati.

Jan viděl sice, jak kapitán pouzdro na sirky, nůž a jiné maličkosti pošinuje vpřed, a zakýval také tu a tam hlavou, avšak nenaslouchal jeho vypravování. Vzpomínal jenom na rozkošnou slečnu Bechovu, kterou snad nikdy více nespatří, a někdy podíval se také na slečnu Šrappeovu, lituje toho, že se choval nezdvořile oproti mladému děvčeti.

Náhle jím trhlo. Kapitán uhodil jej na rameno: „A tento bod jsem měl tedy obsaditi. Co o tom soudíte?“

Tu Jan vzpomenuv okamžitě na radu strýce Frederika, pravil: „To se rozumí — to jest jedině správné! — Klíč posice!"

Kapitán se zarazil a zvážněl. Ale když viděl Janovy rozpaky, dostala vrch vrozená jemu dobromyslnost a s úsměvem pravil:

„Nikoliv — velectěný! To se mýlíte velice! Ostatně" — doložil přátelsky se usmívaje, „ostatně tento omyl sdílíte s mnohými našimi nejvyššími vojenskými hodnostáři. Nikoliv, nyní vám ukáži klíč posice." A teď počal obšírně vysvětlovati, jak postavení, které dle rozkazu zaujmouti měl, bylo beze vší strategické důležitosti. Jak ale pohyb, který na vlastní vrub vykonal, nepřítele v největší rozpaky přivedl a postup sboru B. o několik hodin zdržel.

Ačkoliv byl Jan netečný a unaven v plné míře, musel se přece velice obdivovati moudrosti kapitánových představených.

Neboť byl-li samovolný manévr kapitánův snad v strategickém ohledu genialní kousek, pak to bylo v pořádku, že vyznamenán byl řádem mečovým. Avšak po stránce druhé bylo zase zřejmo, že byl neschopným pro armádu, jakou jest naše, když se mohl domýšleti, že bylo účelem polního manévru, někoho v rozpaky uvésti a opozdění způsobiti. Muselo mu býti přece známo, že bylo spíše účelem téhož, obě armády nepřátelské v určitý čas na určitém místě nechat sraziti se tam — se zavazadly a kuchyňskými vozy — kde se měla odbývati velkolepá snídaně.

Co se tak těmito myšlenkami obíral, dospěl kapitán s polním manévrem ke konci.

Ale nebyl se svým posluchačem večer tak spokojen, jako odpoledne na pevnosti; vždyť byl tak báječně roztržitý!

Odbila devátá. Ale poněvadž si Jan umínil, že to vydrží až do půldesáté, vlekl hovor ještě jednu z nejdelších půlhodin, kterou ve svém životě prožil. Kapitán stával se ospalým, a slečna Bětuška odpovídala stručně a chladně; Jan — ač unaven, rozmrzelý, nešťastný a zamilovaný — musel se o zábavu starati sám.

Konečně ukazovala rafije na hodinách skorem půl desáté; povstal a pravil, že chodí brzy spat, jelikož se mu nejlépe studuje, když o šesté ráno vstává.

„Hm, hm," odvětil kapitán, „tomuhle říkáte jíti brzy spat? Ulehnu každého večera o deváté hodině."

Ó sklamání za sklamáním! V největším spěchu přál Jan dobrou noc a kvapil se schodů dolů.

Kapitán následoval se světlem a volal za ním vlídně: „Dobrou noc! Dobrou noc! Navštivte nás zase brzy!"

„Děkuji," odpovídal Jan zdola, ale potají přísahal, že nevkročí více do tohoto domu.

Když kapitán se vrátil do pokoje, shledal, že dcera jeho všechna okna otevírá.

„Co to znamená?" tázal se kapitán.

„Chci ho jenom vyvětrati," odvětila slečna Bětuška.

„Nu, milá Bětuško, jsi příliš přísná. Musím sice doznati, že při bližším seznání mladý ten muž ztratil na ceně. Nerozumím té nynější mládeži."

Na to odešel kapitán do své ložnice, napomenuv ještě dceru, jak to každého večera činíval: „Neseď dlouho, a jdi brzy spat.“

Když osaměla, shasla Bětuška lampu, odstavila květináče na okně stojící, a posadivši se na prkénko okenní, opřela nohy o židli.

Za jasných nocí měsíčních bylo jí možno spatřiti mezi dvěma vysokými domy lesknouti se úzký pruh fjordu, nebylo to mnoho, ale byl to přece zátřpyt oné velké silnice, vedoucí k jihu do cizích zemí.

A její touhy, její přání odlétala tam, brala se touže cestou, na které mnohému křídla se ochromila; tím úzkým fjordem tam na jih, kde obzor jest tak vysoký, kde srdce v prsou se rozšiřuje, a kde myšlenky stávají se mužnými a velkými. A slečna Bětuška si povzdechla a hleděla upřeně na malý pruh fjordu, blýskající se mezi dvěma domy.

Sedíc tu tak v zamyšlení nemyslila zajisté na Jana; ale za to on vzpomínal slečny Šrappeovy, kráčeje rychle ulicí.

Ještě nikdy neseznámil se s dámou, která by byla bývala tak málo dle jeho vkusu. Že se stal nezdvořilým, tím se na věci zcela nic neměnilo. Nebýváme ochotni, vděčiti se lidem, kteří byli příčinou, že jsme se neslušně chovali. Bylo to pro něho zároveň útěchou, že si mohl neustále opakovati: „Ta nenajde nikdy ženicha.“

Potom putovaly myšlenky jeho k milence, která měla zítra odcestovati. Celý ten bídný osud jeho stavěl se mu před oči, a jeho nejtoužebnějším přáním bylo, svěřiti žal svůj příteli, který by mu porozuměl.

Ale v této noční době nalézti přítele, a k tomu ještě v potřebné náladě, nebylo tak snadné.

Strýc Frederik v mnohých záležitostech býval jeho důvěrníkem; toho chtěl vyhledati.

Věda, že strýc Frederik mešká u tety Maren, pustil se nahoru k zámku, aby jej potkal, až se bude vraceti domů. Volil úzké stromořadí na pravo, poněvadž mu bylo známo, že strýc tudy chodívá, a dojda asi do polovice návrší, posadil se na lavici a čekal.

Muselo to býti velmi zábavné u tety Maren, když tam strýc Frederik přes desátou vydržel.

Konečně spatřil daleko nahoře v stromořadí malý, bílý bod; to byla strýcova bílá vesta, která se blížila.

Jan vstal a vážně pozdravil: „Dobrý večer.“

Strýc Frederik nemiloval setkávati se s jednotlivými mužskými ve tmavém stromořadí; velmi se mu tedy ulehčilo, když poznal synovce.

„Ach, to jsi ty, Hansemane!“ pravil vlídně, „koho tady vlastně očekáváš?“

„Čekám na tebe!“ odpověděl Jan temným hlasem.

„Ach tak! Chybí ti něco? Jsi nemocen?“

„Zanechej otázek!“ odvětil Jan.

To by jindy bylo stačilo, vyvolati se strany strýce Frederika nesčíslné množství otázek.

Ale dnešního večera jej to, co sám zažil, tak zaujalo, že nechal synovcovy doléhavé záležitosti stranou.

„Ale byla to od tebe hlouposť,“ pravil, „nejíti se mnou k tetě Maren. Bavili jsme se výtečně. Víš — byla to vlastně zábava na počesť jedné dámě, která zítra odcestuje.“

Hrozné tušení, jako blesk, prolétlo Janovi hlavou.

„Jak se jmenuje?“ zvolal a štípnul strýce Frederika do páže.

„Ach!“ křičel tento; „slečna Bechová!“

Tu vrhl se Jan po zpátku na lavici.

Ale sotva dopadnul, již také s hlasitým výkřikem vyskočil a vytáhnuv v zadu z kapsy kabátu malý sukovitý předmět, mrštil jím daleko do stromořadí.

„Co jest tomu mladíku!“ křičel strýc Frederik, „co jsi to odhodil?“

„Ach, to byl ten čertovský Blücher,“ odpověděl Jan plačtivě.

Strýc Frederik jen ztěžka ještě dovedl ze sebe vypraviti:

„Neřekl jsem ti to? Varuj se Blüchera,“ pak vypukl v smích, životu přímo nebezpečný, který ze zámeckého vršku až daleko do horní hradební ulice*) se rozléhal.

*) Övre Voldgade v Kristianii.

Píseň o korunování krále Lovise.

Napsal Julius Zeyer.

(Dokončení.)

A jednou k večeru, když Sibyla
zas v němém hoři v stranu zírala,
kde myslila, že žije její choť,
a když si šeptala: „Zda přijde den,
kdy zjeví se tam dole na vodě
loď jeho, kolíbaná vlnami?“
a když si vzdychla: „Nikdy, nikdy, ach!“ —
tu náhle přece zjevila se loď
a na přídě stál v plášti stříbrném,
tak stříbrném jak bílý jeho vous
a dlouhé jeho vlasy, Karel sám,
a jejich zraky teď se potkaly
a dvojí výkřik tichem lesů zněl
a všecko hoře, všechen těžký žal
u konce byl, neb prominula mu
a vez ji císař v palác k sobě zpět
i svého syna, svého Lovise
a celá říše nad tím jásala,
že opět kvetla bílá lilie
na zlatém trůně, Karlu po boku.

Tři léta však jen žila Sibyla
po návratu svém, hoře podťalo
jí kořen žití, příliš hluboko
nůž utrpení v srdce vnikl jí
a uvadla, jak vadne bílý květ
po noci mrazivé. A její syn
též znaky nesl hoře matky své,
byl smuten vždy, byl bled a nesilný,
byl plachý vždy a málo mluvil jen.
Tak vyrostl, a Karlu zdálo se,
že živou jest mu, věčnou výčitkou,
a proto pravou lásku necítil
v svém sirém srdci k tomu dítěti . . .

A nyní vše, co bylo dálo se
před léty, mihlo Karlu pamětí
když za úsvitu stál na pavlánu
a po odchodu reka Giljoma
se chmurně díval dolů pod stromy,

kde bled a plach stál Lovis, jeho syn,
a císař vyčítal si tvrdost svou
a zašeptal: „Vždyť bylo vinou mou,
že v žalu smrtelném jej Sibyla
a v hoři porodila! Zlomil jsem
sám život její! Prsa vyprahlá
tak nekonečným bolem nemohla
vlít v žíly jeho bohatýrskou krev!“

A usmívaje nyní něžně se
kýv Lovisi, a ten když přiběhl
pod samý pavlán, pravil císař mu:
„Proč bázlivě vždy hledíš, Lovisi,
a plaše na mě? Křivdu spáchanou
na matce tvé, tak věru zdá se mi,
že zapomenout nechceš, nemůžeš.“

Tu zaplál Lovis dojat, úsměvem
tak andělským, že celý změnil se
a krásným byl jak někdy Sibyla
a odpověděl: „Otče, miluji
tě celým srdcem, jako matka má
tě milovala vždy, však po prvé
dnes odvahu mám přímo říci to —
o křivdách ale nemluv nikdy víc.“

A Karlu bylo náhle podivně,
byl šťasten tak a kliden, blažený,
však jako mlhou viděl zahradu
teď porosenou, slunce planoucí,
jež vycházelo v plné slávě své,
a nohy se mu třásly pojednou
a náhle věděl, co to jesti smrt.
Bled vrávoral a klesl v mrákotu.
Vzkřik polekaně Lovis, na pavlán
se mžikem vyhoup, bez rady tam stál
o pomoc volaje a běduje.
Tu padl stín na císařovu tvář,
tu bílou, bledou, temný, ostrý stín
a Lovis překvapen se ohlídl
a viděl státi mezi otcem svým
a jasným sluncem muže v purpuru,
v němž poznal z Orleanu Ernalta.

„Je mrtev?“ řekl Ernalt překvapen
a nad císařem hbitě sklonil se.
V tom okamžiku Karel otevřel
zrak široce a paměť sbíral svou

a povstal pomalu a řekl tak:
„Ne, Ernalte, jsem posud ještě živ."
Pak zamyslil se, pravil potom tak:
„To byla mdloba, stáří hlásilo
se náhle tak. Jdi nyní, Lovisi,
a v purpur oděj se a v zlatou zbroj
a vrať se ke mně pak. My pospolu
do chrámu vydáme se, papež sám
kde mši chce sloužit dnes. Už hlubokým
zvon hlásá hlasem právě věřícím,
že blíží se ta svatá hodina."

A Lovis šel a císař Ernaltu
tak řekl v důvěře: „O službu teď
tě, Ernalte, o velkou požádám.
Dech můj je krátký dnes a slábne hlas
a tepny moje jak by dřímaly.
Nuž, ve chrámě až budem, svatou mši
až papež doslouží, pak povstaneš
a řekneš hlasem zvučným slova ta:
Už Karel, císař, konci blíží se,
je příliš těžka už mu koruna,
na hlavu svého syna postaví
ji tedy dnes! — Ta slova proneseš,
a učiním tak, jak jim ohlásíš.
Ten úkol Giljomu jsem svěřit chtěl,
jejž tobě takto nyní svěřuji.
On není zde, však ty's mi věren též."

Tak pravil Karel, Ernalt horlivě
však odvětil mu: „Není, císaři,
kdo věrněj' by ti oddán byl než já!
Bůh sám mě poslal, bych byl berlou tvou."

„Veď odsud mě," řek císař, „zdá se mi,
že zase mdloba těžká na mě jde."

A Ernalt vedl jej a na lůžko
jej položil a tajil v paláci
co dálo se a zůstal s Karlem sám
a bled a rozechvěn tak šeptal si:
„Teď smělost jen! Duch, zdá se, opustil
to tělo kmeta, na prosto než smrt
mu zastavila slabý srdce tluk.
Teď smělost jen!"

A temnou zradu kul
u lože Karla, který jako v sen
byl těžký ponořen.

A zatím ruch
byl v celém paláci a zvonů zvuk
zval celé město na mši, celý dvůr,
svým hlasem hlubokým a slavnostním. —
Byl kostel jeden plamen, jedna zář,
třpyt zlata blesky sílal odevšad
a barvy soch a maleb na oknech
dým tlumil kadidla, jenž v oblacích
se modrých nesl vonně kostelem
a v oblacích těch průvod zjevil se
teď dvořanstva a nádherný byl tak,
že zdálo se, že valil pestrý proud
se purpuru a drahých kamenů
mhou zapálených vůní arabských,
a cinkot zbrojí zlatých, stříbrných
se rozlehal a budil ozvěnu
pod klenbami a sloupy z mramoru,
jichž celý les do výše nesmírné
se pyšně pnul, se hlukem pružně chvěl
a hlaholem všech zvonů obrovských,
jež nad kostelem hřměly souladně
a na tři míle rozvlnily vzduch,
až v lesů hloub a v propasti až hor.
A v pravo, v levo od oltáře teď
se rozhrnuly z nachu záclony
a s levé strany, v rouších vlekoucích
se dlouze po dlaždicích z porfyru,
při zvucích harf a fléten lahodně
se spojujících v žalm posvátný,
sbor biskupů a arcibiskupů
bral pomalu se . . . Mitry ze zlata
a plné blesků perel, smaragdů
na hlavách jejich plály nádherně
a zlaté jejich berly pastýřské
se v dýmu mihaly a paprsků
slap celý zdál se padat z rubínů
a karbunkulů žhoucích, zdobících
těch berel konce, krásně zahnuté.
A jako bílý měsíc v slávě své
v své tiché, snivé, svatě velebné,
za nimi kráčel stařec oděný
v háv sněhový, to římský apoštol
byl, papež sám; tiara na hlavě
ze zlata bledého mu zářila
a jeho plášť jak jíním třpytil se
hvězd jasných stříbrem, vtkaných do hávu.
A ruka jeho, jako ze sloni,
kříž žehnající s klidnou velebou

ve vzduchu naznačila . . . Celý chrám
se zatřás hromem až do základů,
neb na kolena celé rytířstvo
tam shromážděné, celý padal dvůr
ve zbroji ze zlata neb ze stříbra,
a zbraně padající na dlažbu
před spásy naší drahým znamením,
bouř způsobily, dlouho dunící
pod klenbami, a druhá nyní bouř
se třásla vzduchem, hřměla kostelem:
třesk zlatých polnic okny otřásal
a s pravé strany v plášti blankytném,
jenž pod zlatými slunci ztrácel se,
tak jejich lesk ho celý pokrýval,
teď Karel Velký, císař, zjevil se,
sám jako slunce v sklonku na večer.
A před nim Ernalt z Orleanu šel,
meč nesa obnažený, pláště lem
však čtyři nesli mocní králové,
již na hlavách svých měli koruny.
Sám Karel ale bez koruny byl
a bílé jeho vlasy bohaté
na čele jeho, duchem prodchnutém,
mu jedině tvořily diadém.
A berla jeho, o niž podpíral
se lehce jen, byl Lovis, jeho syn,
jenž po boku mu kráčel v pokoře
a zrak svůj k zemi klopil v skromnosti.

Trůn v pravo čněl a trůn čněl na levo,
Sed papež na jeden, na druhý král
a zase zahučela chrámem bouř,
neb celé rytířstvo a dvořanstvo
teď s dlažby vstalo, kam se vrhlo dřív,
a každý tasil meč na znamení,
že hotov chránit kříž a korunu.

Když přestal hluk, vstal papež, sloužil mši
za hlaholení zvonů stálého,
za pění harf a fléten stálého,
za stálé přítomných všech modlitby.
A zase kříž nad nimi udělal,
mše skončena když byla, apoštol,
zas hřměla bouř, neb padali zas v prach
před spásy znamením, však slavnostní
hned ticho nastalo tak hluboké,
že bylo slyšet mouchu bzučeti,
když Karel povstal, rukou mocně kýv

a na oltář na zlatý ukázal.
Tam hořelo co's jako meteór
a jiskřilo se, plálo, sálalo:
to zlatý věnec slávy francouzské,
to císařova byla koruna,
to žezlo bylo, říšské jablko,
vše v třpytu démantů a koruntů,
ve třpytu smaragdů a safírů
jak kupa pestrých, rozdrobených hvězd.
Zrak Karlův velký byl a planoucí
a zdálo se, že ústa otvírá,
by promluvil, však náhle pokryla
tvář jeho bledost, mocně zachvěl se
a sláb kles na planoucí zlatý trůn
kmet zlomený, jenž k hrobu tácí se.
Byl úžas velký, ticho hluboké
a nikdo sebou nehnul. Pyšně však
jak anděl zpurný, bled a rozechvěn
vstal Ernalt z Orleánu, vzpřímil se
a krásný byl v svém rouše z purpuru,
a vysoký stál v zlatém planutí
své vzácné zbroje jako Lucifer,
jenž k boji chystá se a zvolal tak:
„Vy všickni slyšte, můj co hlásá ret,
neb ústy mými Karel mluví k vám!
Rtem jeho jsem, jenž velí, královský,
a mečem jsem, jenž hájit rekovsky
to bude, co má slova oznámí . . .“

A ticho ještě hlubší nastalo
když kovozvučným hlasem Ernalt děl
ta slova, hrdou hlavu zvedaje
teď ještě hrději: „Ta hodina
je nejvážnější v celém století,
a nová doba zdroj svůj beře z ní!
Skon Karla Velkého je na blízku
ten někdy olbřím nyní sláb jest tak,
že hlava jeho neunese už
tu korunu, již někdy zdobila.
Na jinou skráň chce teď ji postavit.
Syn jeho Lovis jest jí dědicem.
Vy slyšeli jste. Souhlas jevte svůj.“

Tu hukot byl, jak když se přelévá
při shroucení se horstev pravěkých
do nových břehů moře nesmírné,
a ticho pak když zase nastalo,
klek před oltářem biskup pařížský

a jmenem celé říše volal tak:
„Buď bohu chvála! Žádný cizinec
na Karlův nedosedne tedy trůn!
Král příští náš má v žilách tutéž krev,
jež koluje nám v žilách, jazyk náš
jest drahým jeho také jazykem!
Buď bohu chvála, neboť běda těm,
jimž cizí vládne! Sedí na stolci
jim jejich vrah! O lásce mluví jim
a nenávidí je a podlá lež
je každé jeho slovo, jeho dech
je mor a zkáza! Jako vlkodlak
se krví jejich živí, lačný vždy!
Vše jeho jest a jejich není nic,
on pánem jest a oni trpěni
jen v domě, kam se vetřel úlisně!
A sketství posléz schvátí duše jim
a jedinou je cností u rabů,
jimž plazení se stává rozkoší . . .
Škleb dává jim a žádá úsměvy,
v tvář plve jim a za to v rouhání
mu, v hnusném, hymnu chvály zpívají!“

A celým chrámem hromem zaznělo:
„Buď Bohu chvála, žádný cizinec
na trůnu našem sedět nebude!“

Tu povstal Karel, snivě, zamyšlen
se díval na Lovise, pravil pak:
„Pojď sem, mé dítě!“ Lovis třásl se
a nesměle se blížil, klopil zrak
a nepronesl slova. Císař však
se vzpřímil náhle, změna zázračná
na jeho tváři byla, v postavě,
byl opět obrem, zrak mu planul zas
jak v době jeho žití hrdinské
a hlasem zvučícím jak zvonů kov,
jenž celým rozléhal se kostelem,
tak pravil Lovisovi: „Leží, viz,
tam koruna na svatém oltáři.
Je pro tebe — ne bez podmínky však.
Rci, odpověz mi svatou přísahou:
Chceš spravedlivým být a dovedeš
se zříci hříchu, nečistoty vší?
Chceš přímým být a nenávidět lež,
chceš nenávidět zradu, úskok, lest,
a slibuješ, že chránit budeš vždy
i sirotka i vdovu? Zkoumej se,

zda vůli máš dle slov mých jednati,
a uznáš-li, že schopen toho jsi,
pak jdi, ó Lovisi, a vezmi ji
tam s oltáře, tu skvělou korunu!"

Bled Lovis byl a zrak svůj upíral
na otce svého, krok učinil blíž,
však nepozdvihl ruku k oltáři
a zašeptal jen: „Pomahej mi Bůh,
dle slov tvých, otče, jednat vůli mám."

Zas bylo ticho, ještě výš a výš
se vztýčil císař, celý v jasu stál
a v záři nadzemské, jež linula
mu s čela vysokého, ze zraků,
jež svítily teď jako požáry,
a z úst, se zdálo, že mu plameny
a blesky šlehaly, když zahřměl tak:
„Můj Lovisi, tam leží koruna!
Chceš-li ji nosit, bohatýrem buď!
Na válku připrav se, neb možné jest,
že po mé smrti pohan chopí se
zas meče, aby sbořil budovu,
již postavil jsem pyšnou, nádhernou,
a která hvězd se svatých dotýká!
Jsi mužem, abys v čele vojsk svých jel,
bys rozdupal, co v dráhu staví se,
bys krví brodil se a svítil si
na cestu měst a vesnic požárem?
Máš odvahu, být divou vichřicí?
Pak jdi a vezmi žezlo, korunu!
Však chvěje-li se srdce v prsou tvých,
pak zpátky, pravím, couvej, nedotkni
se ani žezla, ani koruny!"

Byl strašný císař v okamžiku tom,
krev zalila mu oči, pozdvihl,
jak udeřiti kdyby syna chtěl,
své mocné ruce, nastal velký ruch
a Lovis zbledl, náhle odvaha
mu klesala, jak před příšerou couv'
před otcem svým, jenž zdál se zuřivým,
a odvrátil svou od oltáře tvář.
Tu naposled v svém žití propukl
v hněv slepý, zhoubný jako živlů hněv,
na trůnu vzpřímen, Karel Veliký
a zařval jako divý pouště lev:
„To není syn můj, tento zbabělec!

Přec nevěrná mi byla Sibyla!
Ni krůpěj nemá v žilách krve mé
ten bledý hoch! On couvá, bojí se
té požárové, rudé koruny,
jež boj mu připomíná krvavý!
Hoj, odveďte ho! Rychle, oblečte
jej v mnicha háv a vlasy stříhejte
mu dlouhé, plavé! Ať je zvoníkem
kdes v klášteře, kde hanbu pochová
svou neslýchanou a svou zbabělost.“

A Lovis štkaje v dlaně schoval tvář
a všickni ohromeni zůstali
kol rytíři, biskupi, hrabata
a Karel klesl umdlen na stolec
a náhle shasl plamen hněvu v něm
a zlomený byl zase, slabý kmet,
jenž sotva dýchal, sotva vědomí
měl toho, co se dělo a co sám
před chvílí ještě mluvil v hněvu svém.
V té strnulosti Ernalt jedině
byl kliden, smělý, k činu odhodlán,
nad císaře se sklonil, zřel mu v zrak
a hlasem silným pravil: „Pane můj,
ty's příliš tvrdý, příliš krutý jsi!
Ó pomni přec, že ještě dítětem
jest téměř Lovis, jediný tvůj syn!
Dej času mu, by z něho stal se muž.
Ó, nediv se, že příliš těžké je
to tvoje pro něj žezlo, koruna,
vždyť sám je držeti už nemůžeš
ve kmetských rukou svých. Nuž odevzdej
tu korunu, to žezlo v ochranu
mou věrnou, bezpečnou. Na místě tvém
já budu stát, já budu bojovat,
a králem budu tedy dočasně,
a korunu a žezlo odevzdám,
až mužem bude, rytířem, tvůj syn,
zpět v jeho ruce, které příliš jsou
teď slabé, chvějící se, jako tvé!“

A směle korunu vzal s oltáře
a podával jí Karlu skláněje,
ne příliš mnoho, zpupnou hlavu svou,
by přijímal ten symbol nadvlády.

Byl úžas velký tak u přítomných,
že ruka ani jedna nehnula

se k obraně práv krále Lovise,
že jediného slova slyšeti
v tom četném shromáždění nebylo,
zlým jako kouzlem jat tam každý stál,
v sloup obrácen, a císař Karel sám
se nejvíce zdál temným čarem jat,
jak polekán se třásl, bled a sláb,
vzal korunu a na skráň postavil
ji Ernaltovi. Ten teď králem byl
a vznesl hlavu v pýše šílené
a slabý vzlyk se nesl kostelem,
to vyděděný Lovis zakvílel.

Tu rozlítly se dvéře bronzové,
na práhu basiliky Giljom stál,
byl pokryt prachem, rozedral si šat
tou toulkou trním v lese od rána,
kde marně stíhal zvěř, až zvonů hlas
jej volal k městu zpět a budil v něm
cit neurčitý, jakés neštěstí
že hrozí Karlovi a bylo mu,
jak by ty zvony stále volaly
jej na pomoc a jak by hlásaly
mu hromově, že stvůra pekelná,
již potřít měl, jak zvěstěno mu snem,
ne v lese jest, že plouží palácem
se zradně, podle, temnem zrozena.
A k městu uháněl jak bouře zpět
a bez dechu o dvéře bronzové
své horké čelo chladil na chvíli,
a slyšel drzou Ernaltovu řeč
a tasil meč a dveře rozevřel
v té chvíli, když stál Ernalt s korunou
na zrádné hlavě, pýchou hluch a slep.
A jako blesk se Giljom chrámem hnal
a vzmachem obrovským zakroužil meč,
jejž třímal rek oběma rukama,
mu nad hlavou a vzduchem zafičel
a Ernalt sťat byl rázem jediným
a hlava jeho třikrát skočila
po stupních z mramoru a zbrocena
tou krví jeho zrádnou, koruna
o dlažbu zazvučela příšerně
jak puklý zvon a k nohám Karlovým
trup Ernaltův se skácel jako strom.

Zněl výkřik hrůzy, Karel prudce vstal,
však Giljom hbitě zvedl korunu

a Lovisovi na hlavu ji dal
a řekl císaři: „Zdráv buď náš král!
Já jmenem božím konal povinnost
a spravedlnost pouze!“

Usmál se
tu Karel Velký, kouzlo minulo,
jež jako kámen na něm leželo,
a nevěděl to nikdo, netušil,
že mezi tím, co tělo sedělo
tam na trůnu jak mrtvé, jeho duch
se zatím stápěl v děje budoucí
a viděl na dně jejich mlhavém
jak v hrobě spal a jak se pohan zdvih'
zas osmělený, útok poslední
jak činil na svobodu Západu,
jak zatřás mocně říše základy,
jak Francie co koráb na moři
bez vesla tácela se v záhubu —
však z tmy té bídy hvězda zářivá
se vynořila, silné rameno
kříž pevně třímalo a štít a meč
a slabého chránilo Lovise:
ta hvězda, onen štít a onen meč
byl Giljom Fierabras . . .

A usmál se
teď proto Karel blažen, zbudiv se
při pádu zrádce, ze snů prorockých,
a v celé výši své a velebě
se jevil zas, a zas byl Karlem tím,
před kterým svět se klaněl, nebylo
však pýchy nyní na něm, velekněz
spíš zdál se být, jenž odkládal svůj meč,
jejž tasil jen na chrámu obranu,
a cosi snivého a sladkého
mu zářilo ze zraků přejasných
a jako hudba zvonů vánočních
byl jeho hlas, když pravil Lovisi:
„Buď tedy králem. Síla slabých buď.
Buď spravedlivý a buď pravdivý.
Měj v úctě chudobu a pomni vždy,
že nejsi vrcholem, že stojíš jen
na vrcholu, to hlavní že je peň,
ten bez vrcholu dále může žít,
neb kořeny má, vrchol beze pně,
král bez lidu, že ničím nemůž' být.
Když budeš pokorným, též pokoru

u jiných najdeš. Hrdost potkává
se s hrdostí vždy. Dávám v ruce tvé
svou Francii, tu sladkou naši vlast,
a její vdovy, její sirotky
tvé péči svěřuji . . . Toť odkaz můj . . .
Jsi ještě sláb a třeba pomoci,
jsi ještě mlád a rady třeba ti.
Zde stojí Giljom, Giljom Fierabras,
u něho najdeš rad a pomoci.
Můj Giljome, buď králi přítelem.
Toť tobě, bohatýre, odkaz můj."

Zved beze slova Giljom k přísaze
svou ruku věrnou, čistou, hrdinskou
a Lovis, vědom si své slabosti,
klek před Giljomem, vroucně obejmul
mu kolena a šeptal: „Miluj mě
a buď mi věrným!"

Giljom zvedl jej,
sám poklonil se před ním hluboce
a položiv svou ruku na oltář
na svaté ostatky, tak slavně děl:
„Tvým, králi můj a pane, zůstanu
až do skonání."

„Amen!" papež děl
a císař Karel dlouhý polibek
vtisk Giljomu na čelo, obrátil
se k shromážděným pak a promluvil
svá slova na tom světě poslední:
„Hle," řekl jim, „můj život uniká!
Mám prosbu na vás. Kdo ji odepře
kdy umírajícím? Má prosba zní:
ó milujte se svorně vespolek!
Zášť hubí říše, láska, mocná však,
je udržuje, sílí, povznáší . . .
Ó milujte se! Láska všechno jest,
z ní všechna pravá velkost temení.
Ó milujte se svorně vespolek! . . ."
A náhle mlčel. Velká vidina
mu duší táhla, celý život svůj
jak mihotavým bleskem mizícím
zřel před sebou a viděl nástrojem
že v rukou strůjce lidských osudů
byl vždy a ve všem. Oděl Hospodin
ho nádherou jak Šalomona kdys
a celé tvorstvo jemu sloužilo,
když za velkým šel cílem, za svatým.

Vždyť v lese jednou ptáci mluvili
a na cestu ho vedli na pravou,
když temným lesem, hrozným, zakletým
byl dlouho bloudil s celým vojskem svým.
A divým mořem, plným černých skal
když jednou plul, by stíhal pohana,
a když jej neved žádné hvězdy svit,
tu z temna vod se obr kovový
zved vysoký jak věž a planoucím
jak meteory zrakem svítil mu
a žhavými mu prsty ukázal,
kde skrytá pod vodami skaliska . . .
Tak dály k vůli němu divy se!
Ne, k vůli úkolu, jejž vykonal,
jejž vykonal tak šťastně . . . Římská říš
ta stará, mocná, znova povstala,
však byla křesťanskou a Francie
jí byla korunou . . . Jak šťastný byl
v té chvíli poslední! . . . A nyní co's
jak vůně růží, vůně lilií,
jak ptáků klokot, hvězd jak bílých svit
se v nitru jeho sladce šířilo
a řadou táhly stíny přejasné
před zrakem jeho shasínajícím,
ty ženy, které v žití miloval,
ti přátelé, již před ním odešli,
a děti, které s pláčem kladl v hrob,
a posléz Roland, Roland milený
víc andělům než lidem podoben,
a slza poslední polila tvář
teď císaři, však byla přesladká,
neb Roland ratolestí palmovou
mu kýval přivítání . . . Zašuměl
teď v sluchu císaři les hluboký,
byl vlhký, plný zpěvu skrytých vod,
a plný slavičího klokotu,
a hle! tam stála bílá postava
jak luna na nebi a Karel vzkřik:
to byla matka jeho! Cítil se
zas dítětem a spadla s něho tíž
ta pozemská a všechna velikost,
již lidé na něj byli vložili,
a k matce své se tulil jakby sen
teď prchal noční, chmurný, tížící
a zašeptal jí: „Chvála Bohu buď,
vše bylo klamem, vše, co trpěl jsem,
mé hříchy, bludy moje, bol a trud!
Jsem s tebou zas!“

A ona polibek
na rty mu vtlačila, a pocit ten
byl poslední, jejž cítil na zemi,
v mrak pamět zapadla a vědomí
a skonal takto Karel Veliký . . .

A dlouho nikdo sebou nepohnul,
ač všickni tušili, že odchází
ta velká jeho duše . . . Planul zrak
mu ještě jako slunce, nehybný
ač byl a ztrnulý a skloněný,
a všickni v chrámě sotva dýchali,
až papež jeho ruky dotknul se
a vlastní ruce k nebi zvedl pak
a slavně řekl: „Skonal, mrtev jest!"
V pláč propukli tu všickni hlasitý
a všechny zvony v říši nesmírné
se samy sebou hnuly, zvonily
zpěv pohřební, jak posud neslyšel
na zemi nikdo . . .

V rakev nekladli
to bohatýrské tělo, odnesli
jej na stolci na zlatém, třpytícím
se drahokamy, v kobku hlubokou,
jež zela soumračně jak jeskyně,
tam postavili stolec, na kterém
v plášt zlatý halen seděl v slávě své
a ve velebě Karel Veliký,
a na kolena obnažený meč
mu položili. Tiše, tiše pak
krok za krokem po zpátku pomalu
se brali z kobky, desku kamennou
pak přiklopili a tak v hrobě byl.
Tu zahučela divá vichřice
od slunce západu až k východu,
tak nesmírná, že lesy krušila,
že města třásla se — to obracel
list anděl smrti v knize osudů
těch našich lidských, neboť pohřbem tím
se dovršila doba památná
a zapadla jak hvězda za lesy. —

První služka.

Genrový obrázek z mladé domácnosti.

Napsal M. A. Šimáček.

(Dokončení.)

Jednou (to už byla Tonka u mladých manželů bez mála tři měsíce) taky přišel, a strýček s tetičkou již byli pryč. Tonka seděla u stolu, a on poznal, že plakala.

„Co je vám? — Kdo vám co udělal? — Tetička?“ naléhal na ni otázkami v pocitu opravdové lítosti.

„Proč mi to nechcete říct, já to nikomu nepovím. Ani babičce ani Lény.“

Tonka však jen vrtěla hlavou a jistila, že nikdo jí nic neudělal.

„Tak proč jste tedy plakala?“

„I jen tak — to tak přijde někdy samo sebou, ani člověk neví,“ pravila Tonka a vstala od stolu.

„Ale přec. Viďte — tetička je na vás zlá?“

„Ba ne. Hodná je, až moc hodná.“

„Já bych jí to neřek' přece! Mně můžete povědít všechno. Hubovala vás, viďte?“

„Ani ji nenapadlo — vždyť mu říkám, že mi nic není,“ zapírala Tonka.

Hoch chodil chvíli po kuchyni, ale náhle se k ní opět obrátil a pravil:

„Stejská se vám, viďte?“

„Ba nestejská, já jsem tady ráda.“

„Proč mi to nechcete říct, já bych vám moh' třeba pomoct,“ pravil hoch upřímně a pohleděl jí do tváře.

„Ale když mu povídám, mladý pane, že mi nic není,“ jistila Tonka schystávajíc si žluté nádobí, aby je vycídila.

Maxínek si vzdychl, učinil několik kroků a potom se zastavil před Tonkou.

„Vy se bojíte, že bych to řek, viďte že — ale abyste věřila, že bych to nepověděl nikomu, tedy vám taky něco řeknu, co jistě sama ještě nevíte“, pravil přitlumeným hlasem.

„A co to bude?“ zeptala se Tonka a slabě se usmála tomuto tajemnému tónu i zjevnému rozčilení hochovu.

„Já vám to jen povím, abyste věděla, že taky ledacos vím a neřeknu to nikomu,“ povídal vážně Maxínek a hlas se mu slabě třás.

„A co to tedy je?“

„Ale nepovíte to nikomu, když vám to řeknu?“ optal se tak důtklivě, že Tonku prochvěla opravdová zvědavost.

„Nepovím.“

„Podejte mi na to ruku!“ žádal vážně a nastavil svou malou dlaň. Tonka si utřela pravici o zástěru, podala mu ji a hoch ji stiskl co mohl nejvíce.

„Tak tedy!“ vzdychl Maxínek. „Tak já na příklad vím,“ začal, učiniv několik kroků a nedívaje se na Tonku, „že tady budou mít dítě.“

Tonka neudržela úsměv.

„Kde?“ ptala se.

„Tady — u strýčka a u tetičky.“

Tonka se hlasitě zasmála. „Bóže, to já přec vím,“ pravila v prvním okamžiku.

„A odkud to můžete vědět — kdo vám to řek?“ optal se hoch udiven, a teď teprv se Tonka vzpamatovala a pohleděvši na hocha znova se krátce zasmála, ale tak docela od srdce, a pravila:

„A odkud on to ví, mladý pane?“ Při tom ji smích stále ještě pošimrával kolem rtů.

Hoch k ní přistoupil a povídal šeptem:

„Já jsem to náhodou slyšel, jak babička s Lény o tom mluvila. Já poslouchal za dveřmi. Je to zcela jistý, babička by to jináč nepovídala.“

A dořeknuv to rozchodil se po kuchyni a v rozčilení pohvizdoval: „Fffff — fjfjfj — ffff —“

Náhle ustal, zastavil se před Tonkou, zatáhl ji za rukáv a povídá:

„Ale ne to na mne žálovat tetičce!“

„Nebál se, to já taková nejsem,“ usmála se Tonka.

„To víte, já bych to byl jináč neřek. Jen abyste věděla, že jsem k vám upřímnej. Ale teď vy mi za to řeknete, proč jste plakala?“

„I jen tak — opravdu — tak z ničeho nic,“ vymlouvala se opět Tonka, ač srdečnosť hochova ji dojímala a smích ještě ji dráždil.

„Teď mi to musíte říct,“ naléhal Maxínek „„to nejde: já vám všecko a vy mi nic!“

„No — snad se mi tak trochu zastesklo — já nevím,“ pravila konečně, aby hocha upokojila.

„Po mamince?“

„Po mamince,“ kývla Tonka hlavou.

„Už je stará?“

Tonka přisvědčila.

„Jako moje babička?“

„To je mladší.“

„No tak co pláčete? Ta bude ještě dlouho a dlouho živa. O jé! To já už budu dávno velkej, a babička pořád ještě bude na světě. A vaše maminka je mladší. No tak!“

Tonka se musela usmát této útěše, ale hocha měla za ni ráda.

„Píšete jí někdy?“ ptal se hoch po chvíli.

„Píšu, každej měsíc.“

„Já bych chtěl vidět jak píšete, ukažte mi,“ ozvala se z Maxínka zvědavosť, a Tonka v té chvíli by mu byla udělala všecko k vůli.

„Tak počkal, snad něco najdu,“ řekla a šla k posteli, sáhla pod polštář pro klíč, klekla ke kufru a otevřela jej.

Na vnitřku víka měla přilepeno několik barevných obrázků: Pána Ježíše s trnovou korunou a Pannu Marii Bolestnou, sv. Antonína Paduánského, stojícího s tělem nakloněným a rukama na prsou skříženýma před lebkou a krucifixem, bitvu u Skalice s řadami pruských a našich vojáků střílejících do sebe z ručnic, z nichž vycházely červené a žluté plameny a pak malý ještě obrázek Robinson nalézá Pátka: rudý divoch plazí se k bělochu po čtyřech, a ten kožešinami oděn, s lukem na rameni, kyjem v pravici a sekyrou za pasem klade nohu svou na jeho šíji.

Tento poslední obrázek upoutal Maxínkovu pozornost nejvíce a hoch ihned se ptal, četla-li Tonka Robinsona, a když tato přisvědčila, povídal:

„Viďte, to je krásný!“ a hned se jí začal ptát, pamatuje-li se na tu a zas onu scenu, a byl by snad dokonce zapomněl, proč vlastně Tonka otevřela kufr, kdyby ona sama nebyla od někad ode dna vytáhla hrubě svázanou knížku, se štítkem na deskách a nebyla ji podala Maxínkovi se slovy:

„Tak se podíval, to jsem si opsala.“

Maxínek vzal knížku a přečetl si nejdřív, co bylo napsáno na srdcovitě vykrojeném štítku.

Zpěvník
Antonie Podlešákové.

„Vy se jmenujete Podlešáková?“ optal se skoro udiven. Nikdy mu nepřipadlo, že má Tonka a vůbec služka nějaká také příjmení. Znal jen Marjánky, Lény, Kačky, Fandy a to mu úplně stačilo. Když teď Tonka přisvědčila, povídal: „To je hezké jméno, hezčí než Skřivan,“ a začal převraceti hned ohmatané listy se zahnutými rohy.

Byly tam opsány některé milostné písně národní české i moravské, některé ballady Hálkovy, něco z Večerních písní, něco z Jablonského písní milostných, ale mezi verši byly místy celé odstavce prosou, samé výlevy lásky a touhy, samé hvězdy a slzy, andělé a smrt, nebe, slavíci a růže.

„Ó skvělá hvězdo, jenž temnotu noční stříbrnou září svou pronikáš, zdaliž i mou dráhu kdy osvítíš . . . Ó hvězdo, blíže tebe jest nebe! — ó růže, ty jsi ráj a kde tebe není, tam jest hrob,“ zachytil Maxínek na jednom listě, a dále viděl podtržené verše:

„Zatlač mi očička,
rozžhni svíčku,
modli se otčenáš
za dušičku,
aby láska naše
zapálená
jedním plameníčkem
vyhořela.“

„To je samý ňáký zamilovaný,“ poznamenával Maxínek a po očku podíval se na Tonku.

„Vždyť já mu to jenom ukazuju, že chtěl vidět, jak píšu,“ povídala Tonka slabě začervenalá.

„Hezky,“ pochválil hoch. „Ale takové *d* kroucené jako vy děláte, my nesmíme dělat a takové *z* dolů protažené taky ne. To by nám dal pan učitel! Vy jste směly?“

„My jsme směly tak nebo onak,“ povídala Tonka.

„Mně se to takhle taky lepší líbí, a až budu na gymnasium, budu takové kroucené *d* a protažené *z* dělat. To už nám nebude nikdo poroučet, jak máme psát. Já se už na to těším. Za půldruhého roku už budu chodit, chm!“ zaliboval si.

Při tom zavřel zpěvník a vracel jej Tonce, která ho zas uložila ke dnu.

„Proč ho dáváte tak do zpoda,“ ptal se hoch.

„Protože ho nikdy nepotřebuju.“

„Tak proč jste si ty písně opisovala?“

„Dříve jsem častěji zpívávala.“

„A teď ne?“

„Teď mi ani nenapadne.“

„A proč?“

„I tak — není na to kdy,“ pravila Tonka, rychle zavřela kufr a klíč vstrčila zase do postele pod polštář.

Maxínek brzy po tom odešel, svěřiv ještě Tonce, že v neděli odpoledne půjde s babičkou na Sedm havranů.

„Tam lítají opravdovští havrani,“ jistil, „a ti se na konci promění v sedm bratrů. Ale to ne do opravdy, abyste si myslila — to je jen tak narafičeno, to se rozumí,“ dodával, aby Tonku nezanechal snad v pochybnostech.

„Já vám budu o tom povídat,“ sliboval. „Na druhý tejden ve středu přijdu.“

IX.

Ale nastala středa a Maxínek nepřišel. Nesměl už!

V mladé domácnosti manželů Vlačihových chystalo se vše chvatně na radostnou událost. Nikdo nečekal, že se tak bude muset spěchat.

Jednou v sobotu o půl jedné přišel pán domů jako kdy jindy.

Paní mu běží vstříc, zavěsí se mu kolem krku, on jí podloží ruku pod prohnutý kříž, skloní se nad ní a dlouze jako vždy ji políbí. Paní radostně poskočí v měkkých svých střevících a jde zavařit nudle do polívky, Tonku posýlá honem naproti pro litr piva a sama potom nese kouřící se polévku na stůl.

Když Tonka se vrací s plným bílým džbánečkem, sedí už oba manželé jako vždy jindy vedle sebe na pohovce a jako vždy jindy se při mase kočkují.

„Koukej, Tonči, ještě jenom tenhle kousíček si vezmi,“ nutí paní a přistrkuje muži k ústům sousto se svého talíře nabodnuté na vidličce.

„Ale, miloušku, jen jez sama, vždyť já měl dost,“ odmítá muž.

„Podívej se, takový pěkný kousíček, zrovna z prostředka, ten musíš — no! — mně k vůli, Tonouši,“ naléhá paní, a Tonoušovi nezbývá vskutku než pootevřít ústa, do nichž mu paní sama vloží ono sousto majíc oči zářící a kolem rtů úsměv.

Tonka zatím odklopila víko džbánku, nalila do obou broušených sklenic a donesla je i s tácem na stůl.

Pán odměňoval se právě paní za ono sousto políbením na usměvavé rty, ale Tonka jako vždy měla oči sklopeny a tvář nehybnou, vážnou, bez úsměvu, jakoby neslyšela a neviděla.

Klidně chopila se prázdných talířů, položila je na sebe a odnášela je do kuchyně i se zbylou na misce porcí pro ni.

I paní za chvilku vešla do kuchyně, aby vyklopila z vysokého rendlíku na mísu krásně opečené halušky, ale v tom zatočila se jí nějak hlava, projmula ji bolest, nohy se jí zatřásly, tak že se musela chytit stolu, aby neklesla.

„Ježíš Maria!' vydechla a zbledla v tváři, že by se byl krve v ní nedořezal.

Tonka hned k ní přiskočila, a paní o ni opřena vrátila se do pokoje vyrážejíc plna úzkosti: „Lehnout, lehnout!"

Pán vyskočil, div stůl nepřekotil a podpíraje paní vedl ji do ložnice, v níž hned spuštěny závěsy.

Krásně opečené halušky zbyly skoro docela, jen pán neodolal, když na rychlo oblečen pospíchal pro paní Košvancovou, aby si byl nesloup s vrchu na cestu kus chřupavé kůrčičky.

Ach, bylo to úzkostí, bylo shonu! Přišla paní Košvancová, celá spěchem udýchaná a zčervenalá a již ve dveřích volala: „Co pak se stalo, milostpaninko zlatá? — Nanynko, dušinko moje, máte v plotně oheň? Honem zatopte!" — přišla i stará paní Vlačihová, s rty vážně sevřenými a spěšně brala se pokojem hned do ložnice, ba vrátil se i pán domů, maje tvář jako ustaralou a přepadlou, poněvadž přišel nejen o příkrm a měl hlad, ale též o odpolední schrupnutí na pohovce.

Ale brzy se ukázalo, že to vše byl planý poplach, a mladá paní seděla večer ve svém měkkém vlněném županě veselá a zase zčervenalá u večeře, pochutnávajíc si na haluškách, jichž se v poledne ani netkla.

„Milostpaninko zlatá," tónem dobráckým povídala jí paní Košvancová odcházejíc o půl šesté domů, „to si počkáte ještě osm deset dní, ne-li víc," a stará paní chystajíc se domů pohladila snachu po tvářích a usmívajíc se shovívavě, pravila:

„Člověk se nesmí divit, to je každá na poprvé taková ukvapená a ustrašená. No, nedělej si z toho nic, to se snad ještě několikrát takhle lekneš a Toníček nás všechny zas vyplaší. Co pak ve dne já si z toho nic nedělám, ale v noci ať mě nebouří, to mu řekni!"

Po přestálém strachu a takovéto útěše bylo mladé paní v příjemném uklidnění večer pořád do smíchu. Smála se sama sobě, smála se muži jak zbleď a pospíchal, smála se vzpomínajíc na udýchanost paní Košvancové i na obřadní tvář své tchyně. A v překypujícím rozjaření tom přes tu chvíli objímala muže vedle ní sedícího a vždy v nových a nových výbuších smíchu přivíjela jej k sobě říkajíc:

„Jé, Tonouši, tys div stůl nepřekotil, jak jsi vyskočil! — A celý jsi se třás, chudáčku. A utíkal's, jakoby ti šosy hořely, hahahaha — Tonouši, na to nezapomenu do smrti, jaks vypadal, hahaha — hahaha, tys byl dobrý! — Tos neměl v celém životě dosud tak na spěch, viď?" A zas se smála a zas jej přitiskla ve svých loktech.

„A co pak naše Nany," volala mladá paní, když Tonka vcházela

do pokoje, „podívej se na ni — hahahaha — ta se ani teď ještě nemůže vzpamatovat. Všecko ti jí padalo z ruky, nic nemohla najít — a víc strachu měla, chudák, než já. Viď?“ obracela se s rozesmálou tváří na Tonku.

Ale Tonka, jež chodila celé odpůldne s plachým pohledem, rukama se třesoucíma, jupkou zapjatou o jeden knoflík výš a zástěrou pořád se rozvazující, tak že ji dvakrát ztratila, ani se neusmála na toto oslovení své paní. Vypadala utrápenější než jindy, tak že ji paní poslala v devět hodin na lůžko.

„Jdi, jdi, odpočiň si. — Ona z toho leknutí ani nemůže vyjít, chuděra,“ obracela se mladá paní k muži. „No, to se ví — já se jí nedivím, je to pro ni něco zhola nezvyklého,“ zasmála se.

A když jí Tonka na dobrou noc líbala rameno, ptala se jí důtklivě: „Dalas tam čerstvou vodu do pokoje?“

„Ano, dala?“

„V umývadlech je taky voda?“

„Taky prosím.“

„Já se dnes musím na všechno ptát, protože jsi ztratila na dobro hlavu. Tak teď tedy jdi a hezky se vyspi, ráno bude zas všecko dobře.“

A když Tonka davši ještě pánovi šťastnou dobrou noc vyšla do kuchyně, obrátila se paní k němu a povídala:

„Ta holka si tak všecko bere — no! Ona ti byla bledá jako stěna. Kdo by byl řek', že bude mít pro paní tolik citu. Moc dobré srdce má, moc! Ku křtinám jí musíme něco koupit. Pořád si přeje granátové náušnice — to tak moc nestojí, tak jí je můžeme popřát. Viď, mužíčku?“

„No to se rozumí. Ale já jsem dnes taky z toho polekání celý unavený. Pojďme spat.“

„Ale vždyť je ještě pivo ve džbánku.“

„To si vezmem' do pokoje. Pojď!“

A již vstal a ubíral se do ložnice.

Usnuli oba mnohem dříve než Tonka. Ta obracela se s boku na bok na svém kuchyňském loži, s něhož až do svitání téměř znělo hluboké těžké vzdychání.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Po tomto planém poplachu tedy Maxínek již k tetičce nesměl a proto také nepřišel ani ve středu povídat o Sedmi havranech.

„Tetička je trochu churava,“ oznámila mu babička, když přišla onu sobotu domů, „tak ať mi tam teď nechodíš, to ti povídám!“ dodávala přísně a pohrozila prstem.

Maxínek sklopil oči, projel mezi rty špičkou jazyku a ani nemukl. V duchu však si myslil: „Aha — už je to tady“.

Netěšil se, ale byl zvědav. A zvědavosť jeho rostla s babiččiným neklidem a roztržitostí.

Když přicházel ze školy, bývala stará paní ob den u snachy, a on s bručivou Lény sám doma míval jen dlouhou chvíli aneb mrzutosti. Ještě dobře, že bylo teď začátkem dubna již teplejší počasí a on mohl na pavlač.

Vyloudil se obyčejně na vrzavé dřevěné schody k půdě vedoucí a tam hrál buď sám nebo s domovníkovic Ferdou zvláštní hru nožem

otevřeným do pola tak, že želízko se střenkou tvořilo pravý úhel. Nůž se chytl volně palcem a ukazovákem za konec střenky, tak že se mohl mezi prsty houpati, při čemž hřbet želízka byl více méně v poloze vodorovné. Hbitým pohybem nahoru otočen nůž potom rychle tak ve směru své podélné osy, aby se zabodl špičkou do schodu. Ovšem že při tomto prudkém otočení musel býti zároveň puštěn, aby neklofl místo do schodu do ruky. Po takovémto hodu utkvěl tedy nůž špicí ve schodu a koncem střenky spočinul buď také na něm anebo, byl-li hod prudčí a špička hlouběji se zarazila, utkvěl konec střenky nad schodem. V prvém případě platil hod deset, v druhém případě tolik desítek, kolik prstů se pod nadzdvižený konec střenky mohlo podstrčit. Byly ještě jiné vzácné případy, jako ten, když nůž se nezabodl, nýbrž spočinul na hřbetě střenky, což platilo plných sto — ale ty se jen zřídka přiházely.

Každý hráč počítal tak dlouho, dokud se nůž zabodával; jakmile jednou vynechal, počítal hráč druhý.

Maxínek byl v této hře pravý virtuos — málokdy počítal méně než pět set — za to však nemilovala tuto kratochvíli Lény, neboť byly schody celé rozbodané, a ona, když na ni přišlo mytí, vždycky si zadřela do ruky nějakou třísku. Podobně jako jí znevažována byla tato hra i ostatními služkami a nejvíce ovšem domovnicí, a proto Maxínek zřídka kdy hrával bez nemilého vyrušení.

Také na trakaři, jenž stával na dvoře, několikráte v poslední době, co babička bývala více u tetičky Berty než doma, se zahoupal, a tato větší volnosť byla jediným výsledkem změněných poměrů, z něhož se těšil. Jinak by byl býval raději, kdyby tetička byla zůstala tak sama, bez dítěte, neboť pro sebe neočekával z toho v budoucnosti nic příjemného. Nebude potom moci k tetičce tak často chodit, tetička si ho bude také míň všímat, bude všude překážet, a když přijde, budou snad od něho dokonce chtít, aby kolébal. Na vlas mohl prorokovat všecky tyto změny, neboť získal už podobných zkušeností u všech ostatních svých tet.

Jediné, nač se těšil opravdově, byly křtiny se stolem plným cukroví a dortů, nakrájené šunky a jazyku, křtiny s čokoládou a vínem, s rozjařenou náladou a nejvyšší přejíčností a shovívavostí. To si zas popřeje a druhý den nepůjde do školy. A domů ještě mu babička vezme nějaký kus bábovky a nějaký ten koláč, a růžičku s dortu prodá ve škole klukům za čtyři krejcary jako posledně, když byl s babičkou na křtinách u švakrové tetičky Máry, kterou ani neznal, a kde mu toho nandali plné kapsy, protože babička byla kmotrou. U tetičky Berty beztoho taky bude!

Mluvil o těch křtinách již nyní se zálibou s domovníkovic Ferdou, dělaje mu laskominy, ale při tom slíbil mu velkomyslně, že mu schová jednu čokoládovou trubičku s crêmem a jeden mandlový věneček. Ferda ho naváděl, aby vzal také nějaké cigaro, nebo aspoň nedopalek, že ho spolu potom vykouří, ale k tomu Maxínek neměl dost odvahy, a aby ho zakryl, pohrozil Ferdovi, že to na něj poví, jestli nepřestane.

Na radosť Maxínkovu nedaly křtiny na sebe dlouho čekat.

Bylo jednou v neděli, když stará paní šla po hrubé mši opět k snaše, ale k obědu již se nevrátila. Poslala jen před polednem nějakou holku se vzkazem Lény, aby obědvala s Maxínkem sama, dala na všecko pozor

a s hochem šla odpůldne na požehnání a na procházku, ona že se vrátí nepochybně až k večeru.

„Zkázala babička, že u tetičky obletuje vrána," vyřizovala Lény před obědem Maxínkovi, ale ten podíval se na ni s takovým pohrdáním, že jí stuhl úsměv na rtech.

Po obědě chodili spolu ulicemi, a hoch naléhal, aby se šli aspoň podívat kolem domu, kde tetička bydlí.

„Jestli tam ta vrána ještě lítá," odůvodňoval s výsměšným úšklebkem, ale Lény, sama zvědava, tvářila se, jakoby ho nepozorovala a povolila škemrání Maxínkovu.

V ložnici bytu tetiččina byly spuštěny závěsy, a Maxínek, když to viděl, poskočil a povídal: „To takhle za čtrnáct dní budou už jistě asi křtiny. To jsem chtěl vědět!"

Lény se nemohla udržet a zaskočila zeptat se domovníka, a když se vrátila, hlásala Maxínkovi, že má nového bratranečka.

„To je toho!" odvalil hoch pohrdavě dolení ret. „Kdyby ho nekřtili, měl bych darmo jen zlosť." A poskočiv opět, svedl pak Tonku na Karlovo náměstí, kde už stály asi čtyry boudy k příští Emauzské slavnosti.

V té době v bytu mladých manželů Vlačihových proudila a vlnila se radosť, jako snad nikdy před tím.

Paní Košvancová v široké zástěře pobíhala z ložnice do kuchyně, zčervenalá a zářící, poněvadž pan Vlačiha jí naléval již čtvrtou skleničku vína, a opakovala již asi po padesáté s nejsladším úsměvem:

„Jak živa jsem takové čiperné dítě neviděla, celý otčánek, Pánbůh požehnej! Ručičkama šermuje jako velkej; dát mu paličky, tak by bubnoval!"

Stará paní vařila v prvním pokoji na lihu heřmánek a každou chvíli vcházela do ložnice k mladé rodičce. Říkala snaše dnes Bertoušku, utírala jí zvlhlé čelo, rovnala polštáře a stále ji napomínala:

„Jen lež tiše, ani sebou nehejbej, já ti všecko podám. — Máš nedělňátko! — toho si musíš vážit, takové dítě bývá šťastne po celý život! — Toníček má velikou radosť a já taky — no, dobře, dobře to všecko dopadlo, dobře to bylo!"

A v té chvíli jakoby se teprv stará paní smiřovala, že si syn vzal chudé děvče, v té chvíli jakoby teprv vlastně přijímala jeho ženu za svou snachu. Mladá paní to cítila, laskavosť staré paní byla jí milým zvukem v jásavém hymnu radosti, který počínal prochvívati její duši po těžkých hodinách bolesti a svrchované úzkosti hlásaje konec utrpení, záchranu, život, plné splnění touhy, dny nové blaženosti. Pohlédla s úsměvem na starou paní, jež se jí líbila dnes s tím svým malým krajkovým čepečkem ve spěchu na křivo posazeným, šukající z pokoje do pokoje s vyjasněnou radostnou tváří.

„Sedněte si, maminko, ke mně," povídala, a když stará paní přitáhla si k jejímu lůžku židli a posadila se, chopila se rodička její svadlé staré ruky a něžně ji hladila.

„Tak máte radosť?" ptala se v šťastném usmívání.

„Radosť, Bertoušku, velikou radosť."

„A telegrafovali jste mé mamince?"

„Toníček hned poslal domovníka s telegramem.“

„Škoda, že stůně a nemůže přiject.“

„No, vždyť máš tady mě — já přece taky tě mám ráda,“ řekla stará paní hlasem změklým dojmutím.

„Tak už to Toníčkovi nevyčítáte, že —“

„Ale jdi, dětino, jdi —“ nenechala ji stará paní domluvit, a nakloniviši se políbila ji. „Jaké pak myšlénky si děláš, co tě to napadá! Teď měj radost, že máš takového hezounkého synáčka a na nic ani nevzpomínej. Všecko je dobře, všecko!“

„Dejte mi ho sem,“ prosila mladá paní a chystala se udělat mu místo.

„Nic, nic, ani sebou nehni, to není dobře,“ zadržela ji úzkostně stará paní. „Já ti ho dám k hlavě, vždyť bude mít dost místa, brouček. Jen počkej —“ a již se zvedla a odkvapila do prvního pokoje.

A za chvíli se vrátila nesouc v loktech malounké to novorozeňátko, jehož růžová tvářička stopena byla v měkké bílé pěně peřinek a krajek. Chmýří na měkkém teménku, jež se třáslo, prodralo se prolamováním a hvězdičkami čepečku, bezzubá ústka se šklebila po hořkosti heřmánkového thé, jež mu vnutili.

Mladá paní odklonila trochu hlavu na zvlhlém polštáři, a babička položila jí slabounce vrnícího tvorečka zrovna k tváři. Úsměv nejvyššího štěstí ojasnil její rty.

Přišel i manžel a usedl k nohám lůžka, tichým krokem vklouzla i paní Košvancová.

„To máte radost, milostpaninko zlatá,“ šeptala mazlivě, „viďte? — No zaplať Pánbůh, zaplať Pánbůh — všecko to šlo dobře. Všecka čest, jaká jste byla kurážná a trpělivá. To bývá opravdu málokterá paní taková! — Teď jenom hezky klid a pokoj, abyste si neublížila.“

„Jestli pak ho už viděla Nany?“ optala se po chvíli mladá paní.

„Už jsme jí říkali, aby se šla podívat — ale ona že až později — to víte, dělá dnes kuchařku a taky je rozčilená, dušinka, no, kdo pak by nebyl při takové události,“ hovořila paní Košvancová, „já se na ni dívala, ruce se jí takhle třesou a bledá je jako křída. To se ví, měla taky ouzkosť —“

„Ona je ta holka vůbec moc citlivá,“ přidávala stará paní. „Ale uvařila dobře, co? A jen asi dvakrát jsem se do kuchyně podívala!“

„Maňifik to bylo,“ chválila paní Košvancová, „omáčku na pečeni umí málokterá udělat, a to byla omáčička, inu něco nóbl!“

„Vůbec ta holka se činí,“ chválila stará paní. „Já jen mám radost, že jsem tak dobře trefila.“

„A dobračka je, dušinka zlatá — Modro s nebe by byla dnes snesla. I na dítě bude hodná, to já poznám, jak se na ni kouknu,“ připovídala paní Košvancová.

„Tak ji zavolejte, ať se přijde podívat,“ usmívajíc se žádala mladá paní, jež by byla svého prvorozenečka v blažené pýše ukazovala nejraději celému světu.

Paní Košvancová se zvedla a šla do kuchyně. Tonka stála u plotny a vařila kávu.

„Tak pojďte, pojďte, dušinko naše, musíte se přec taky podívat na toho našeho prince. Už je zavinutej a celej v parádě!“ pobízela paní bába.

„Až uvařím,“ namítala Tonka a pokývla bradou na hrnečky smetany, jež stály na plotně.

„Jen jděte, jděte, já vám u toho počkám, aby se nestal žádnej malér a nepřeteklo to. Milostpaní sama mě poslala, abyste se šla podívat.“

„Já bych radši —“

„Nic, nic, nic — už musíte, milostpaní schválně mě sem posýlá: ‚Řekněte Nanynce, aby se šla podívat!‘ povídala, no tak!“

Tonka si přetřela zástěrou spocenou tvář, potom si přihladila vlasy, učinila tři kroky směrem ke dveřím, ale náhle se zastavila a povídá: „Ale vždyť já ho ještě uvidím,“ a obrátila se na paní Košvancovou.

„Inu, snad se nebudete stydět, dušinko naše, to by byl rozum!“ usmála se paní bába a spráskla ruce. „Vždyť to na vás taky čeká, jen počkejte, počkejte, až se vdáte!“ A přistoupivši k Tonce poplácala jí přátelsky na rameno a tlačila lehce ke dveřím: „Tak jen jděte, jděte, já vám zde dám na smetánku pozor! Nic se nebojte.“

Tonka konečně vešla do pokoje.

Zavřevši za sebou dvéře, přejela ještě jednou tvář zástěrou, promnula si oči a vešla tichounce do šera ložnice.

Stará paní, sedící u hlavy lože, zakývla přívětivě hlavou a pobízela: „No tak jen blíž, jen blíž, prince máme tadyhle.“

Tonka šla po špičkách k lůžku s tváří nehybnou. Viděla, jak zbledlá tvář mladé paní je přitulena k peřinkám děťátka, spatřila již i růžovou tvářičku novorozeněte vbořenou v běl peřinky.

Nohy se jí zachvěly, v očích zasvrbělo, koutky úst sebou zaškubly.

Rychle se sklonila k ruce mladé paní a políbila ji, pak udělala nad děťátkem kříž a vyjekla ze sebe: „Pánbůh požehnej!“ ale hned potom přirazila prudce dlaně k obličeji a zavzlykavši potácivě spěchala z ložnice.

„No co pak, co pak?!“ volala stará paní a v udivení povstávala, aby šla za ní.

„Pst — maminko — pst —“ upozorňovala ji šeptem rodička a kynula, aby zůstala.

„Co pak se jí stalo — to jsem jakživa neviděla!“ tázavě pohlédla na snachu tchyně.

„Nechte ji, nechte ji — to ona je taková divná, kolikrát z ničeho nic se vám dá do pláče. A to je nejlíp, ji nechat,“ šeptala mladá paní.

„Inu ale proč — jen to mi řekni?!“

Mladá paní pohnula slabě rameny.

„Bůh ví,“ povídala, „taková dojmutá je hned, plná citu — hned má pláč na kahánku. A jen se jí ne ptát, to je to jen ještě horší.“

„Jakživa jsem to neviděla,“ opakovala stará paní a kroutíc hlavou zase si usedla.

Tonka, jak vyšla z ložnice, stanula a vší silou snažila se potlačit svoje pobouření. Pevným přivřením víček vytlačila slzy z očí, utřela je zástěrou, potom přitiskla silně dlaně k spánkům a sevřevši rty vydechla

z hluboka, jakoby chtěla vypustiti z hrudi všechnu tu bolestnou tíseň, jež ji zalévala. Pak ještě jednou promnula si oči a vešla do kuchyně.

„No — je to dítě, co?“ vítala ji paní Košvancová. „Jako tureček! To budou po vás všichni koukat, dušinko, až s ním vyjdete. A zrovna v nejlepší čas se tak narodilo. Za ňákejch čtrnáct dní, tři neděle už bude pěkně teploučko, a krásně s ním budete moct chodit na Karlák nebo na Žofín. A v letě někam pěkně ven, kde jsou lesy — inu radosť z toho můžete mít, radosť! — Ale vy jste pořád celá ještě vyjevená, dušinko naše, viďte? — To si nesmíte tak brát! — No vždyť vy zvyknete! Až to bude po druhé, už to bude lepší, viďte?“ a paní Košvancová smějíc se poplácala zas Tonce na záda a pospíchala do pokoje.

„Nic se vám tu nestalo, na všecko jsem dala pozor,“ připomínala ještě ve dveřích, Tonka však jí ani nerozuměla.

Měla hlavu odvrácenu, oči opět plny slz a prsa plna pláče. Sotva se za paní Košvancovou zavřely dvéře, padla na kolena k své posteli a zaryvši hlavu do peřiny zavolala sténavě:

„Ne, ne, ne — dyť já bych zašla takhle . . .“ a zaplakala horkým, lítostivým pláčem.

X.

Třetí neděli po narození byly křtiny.

Mladá paní obléknuta byla v crêmovém, od shora až dolů modrými mašlemi zdobeném županě s modrým pásem uprostřed a nabíranými rukávy. Růžová červeň opět již prorážela zbledlými tvářemi, modré oči měly vlhký perleťový lesk, kolem rtů sídlil změklý, zněžnělý úsměv.

Na stole v prvním pokoji skládací stůl byl rozložen a pokryt bílými ubrusy. Vedle příborů stály ubrousky složené do biskupských čepic, uprostřed v zlatožluté váse byla kytice z fijalek a narcisků, po každé straně zvedala se pyramida dortu. Na vrcholu jedné stál čáp s cukrovým miminkem v rozevřeném karmínovém zobáku, na vrcholu druhé panenka v krátkých modrých sukénkách s hvězdičkou nad hlavou a zlatou korouhvičkou v pravici.

Na kredenci stály dva vysoké podnosy s drobným cukrovím, z něhož mísila se do výdechu fijal a narcisků sladká vůně cukrářského krámu, vyplňujíc celý pokoj.

V kuchyni se vařila káva a čokoláda, pekla špikovaná telecí kýta, krájela šunka a jazyk a upravoval se vlaský salát. Hlavní velení tam měla dnes teta profesorka, dáma vysoká, štíhlá, černovlasá a černooká se špičatou bradou.

Před čtvrtou hodinou přijeli stará paní, strýc profesor a paní Košvancová s plačícím pokřtěňátkem z kostela, přivádějíce mladého dosud kaplana, štíhlého, v zlatých brejlích, pečlivě učesaného, s milým společenským úsměvem kolem úzkých lahodných rtů.

Stará paní jen šustila v černých těžkých hedvábných šatech spjatých u krku zlatou jehlicí s fotografií nebožtíka jejího manžela, od níž vinul se úzký zlatý řetízek k hodinkám zastrčeným za živůtek. Byla důstojně usměvavá, šedé vlasy měla pečlivě učesány, k účesu přišpendlen byl drobounký jemný čepeček z černých krajek a fijalovou zdobou. Strýc

profesor s holou hlavou a kaštanovým plným vousem, všecek černě oděn, s hodinkovým řetízkem z vlasů upleteným a kolem krku zavěšeným, jemně odkašlával zakrývaje si ústa a hned se chytil kaplana a zapředl s ním hovor o rychnovském gymnasiu, na němž oba studovali.

Hned za nimi přichvátal šťastný otec, samý úsměv a žert, přiváděje vzdálenou sestřenici mladé paní, která v Praze chodila do kursu. Byla to hezounká, baculatá, černooká slečinka, s trochu zvědavým nosíčkem a důlkem v bradičce. S mladou matkou dala si tři příbuzenské hubičky, potřásla jí rukou a pravila hlasitě jasným svým hlasem: „Tak ti přeju, aby ti tvůj prvorozenec rostl k radosti, rodině k chloubě a národu ku cti!“ načež teprv slabě zapýřena obrátila se k ostatní společnosti klaníc se a ruku podávajíc.

Do tohoto slavnostního shromáždění vpadl rázem čtvrté hodiny Maxínek s Lény. Měl nové světle šedivé šaty, slaměný klobouček a tenkou hůlku s kovovou psí hlavičkou a hedvábným třapečkem Po pěti skorem nedělích přicházel opět poprvé k tetičce. Políbil v kuchyni ruku tetě Máry, v pokoji strýci profesoru, poklonil se velebnému pánu, slečně kandidátce a paní Košvancové a když to všechno šťastně měl s krku, přistoupil k babičce, která se vracela z ložnice, a ptal se šeptem, kde je tetička.

„Vedle v pokoji, ale teď tam nemůžeš, malej Toníček bumbá.“

„Až za chvíli, studente, až za chvíli,“ utěšovala jej paní Košvancová, a tímto oslovením si získala rázem Maxínkovu přízeň.

„Vždyť já počkám,“ obrátil se na ni s úsměvem a při tom vypjal se co možná nejvíce, aby vypadal větší. Potom rozhlédl se po stole, po kredenci a konečně vklouzl nepozorován do kuchyně. Tam se hned přitočil k Tonce.

„Jak se máte?“ ptal se jí.

Tonka rozpálena od plotny, plny ruce majíc práce, slabounce se jen usmála a rychle řekla: „To vidí, jak se mám,“ ale Maxínkovi to stačilo.

„Večer k vám přijdu do kuchyně, budeme spolu točit pivo, jo?“

„I jen si tam zůstal, my tady takového pomocníka nepotřebujeme,“ odbývala jej Lény, jež pomáhajíc uchystávat šálky a lžičky slyšela chlapcovo umlouvání.

„Vám já nic neříkám,“ utrhl se na ni Maxínek, a byla by snad z toho povstala malá kontroverse, kdyby se v tom nebyly otevřely dvéře a stará paní nebyla hocha zavolala:

„Tak teď se pojď na svého nového bratranečka podívat, pojď, zrovna je hezky tichej.“

Maxínek šel za babičkou pokojem do ložnice. Tam u nové železné kolébky s modrou síťkou a stříškou seděla tetička Berta lehce jí pokyvujíc.

Hoch blížil se k ní maje na rtech stydlavý úsměv a oči sklopeny.

„Á — Maxínek!“ vítala jej, „pojď — už jsem tě dlouho neviděla,“ a vztahovala proti němu svou bílou vláčnou ruku.

Maxínek přikročil a letmým pohledem zavadil o prvorozeňátko v kolébce. Potom pozvedl zraky k tetě, slabě se začervenal a chopiv se podávané ruky sehnul se a rychle ji políbil.

Sotva však to učinil, zalil jej teplý pocit studu. Bylo to poprvé, co nové tetičce políbil ruku. Proč to dnes učinil, nebyl si vědom. Styděl se trochu, ale ten pocit studu měl v sobě něco příjemného. Teta mu připadala dnes nějak zcela jiná, než kdykoliv dříve. Snad že seděla tu u kolébky, v níž leželo novorozeně, snad že měla na sobě ten crêmový župan anebo že byl slavnostní den křtin — krátce, jemu se zdálo, že je to teď jiná tetička, než bývala dříve, ba že teprv teď je pravou tetičkou.

A měl radosť z té změny, měl radosť, že to šlo tak snadně jí políbit ruku a že už nebude nikdy v rozpacích, když mu ji bude podávat. Políbí ji od nynějška pokaždé. A rád!

Ale i mladé paní zalahodilo toto Maxínkovo políbení ruky. Věděla dobře, že ostatním svým tetám i některým babiččiným známým paním líbá ruku a proto viděla v tom, že právě jí nikdy ruky nepolíbil, jakési schválné podceňování a přičítala to vlivu staré paní. Proto ji projmul dnes příjemný pocit libosti, když ucítila hochovy vlhké rty na své ruce v tom letmém stydlavém políbení. Projela ji při tom hned zase myšlénka v posledních dnech tak často se vracející: „Všechno bude teď jinak a dobře. Postoupla jsem u všech,“ a tato myšlénka znova ji zalila tichou radostí.

„Jest-li pak víš, že se mně už po tobě stýskalo?“ promluvila vlídně k Maxínkovi a pohladila jej po hlavě.

„Mně taky,“ řekl hoch a slabě se zapýřil, poněvadž jej cosi dráždilo, aby jí teď také řekl „ty“ jako říkal druhým tetičkám a i to si ode dneška u ní zavedl, když jí už políbil ruku.

„A jak se ti líbí náš Tonoušek — podívej se přec na něj pořádně,“ mluvila dále teta svým přívětivým měkkým hlasem.

Pohled Maxínkův svezl se na miminko, které pohybovalo hubičkou jakoby na prázdno žvýkalo, a temnýma očima, jichž bělmo a duhovka zdály se ještě navzájem do sebe splývati, kroužilo někde u stropu, majíc při tom čelíčko slabě svraštělé.

„Dobře,“ usmál se, ale zatím nelíbilo se mu pranic, ba zdálo se mu ošklivé

„Řekni přec: ‚Požehnej Pánbůh,‘ a udělej mu křížek,“ napomenula babička.

Maxínek se slabě začervenal, ale zašeptal přece zastřeným hlasem, jakoby zapomněl odkašlat „Požehnej Pánbůh“ a udělal nad čílkem, rty a prsíčkoma děcka ve vzduchu křížek.

„Tak,“ pochválila babička a usmála se. „A nyní zas jdi hezky do pokoje, jdi,“ pobízela.

„Ale teď k nám zas budeš častěji chodit, viď?“ pravila tetička vlídně, když se hoch již šoural zvolna ke dveřím.

Maxínek kývl hlavou.

„Když tetička dovolí —“ usmála se na něj stará paní.

„Když dovolíš, tetičko,“ vyrazil ze sebe hoch, zapálil se, že to tak řekl, ale měl zároveň takovou radost, že poskočiv na jedné noze vyrazil ze dveří do jídelny.

„Už jí tak budu říkat vždycky,“ uvědomoval si v té radosti, která

byla tak příjemná, že by byl tetičce šel ihned ještě jednou ruku políbit. A kdykoliv si na to, co právě provedl, později při jídle vzpomněl, vždy jakoby se v něm rozjasnilo, a on se musel usmáti. Tetička Berta byla mu od té chvíle bližší, známější a mnohem a mnohem milejší. Jak na ni pohlédl, cítil radost a v té radosti byl by ji vždy nejraději pohladil a zašeptal jí důvěrně: „Poslouchej, tetičko, já tě mám rád."

O čtvrt na pět sedalo se ke stolu. Maxínkovi vykázáno místo mezi slečnou kandidátkou a tetičkou Máry. Ještě než podávána káva, měl Maxínek malou nepříjemnost.

„Měli byste mu uvázat ubrousek kolem krku, má nové šaty, aby si je nepobryndal," připomenula babička, jež s velebným pánem seděla důstojně na pohovce, a Maxínka jako by byl při těch slovech polil horkou vodou. A když ochotná slečna kandidátka hned vzala ubrousek a nabídla se: „Počkal, já mu ho ovážu," Maxínek by se byl studem do země propadl. Ale neoponoval, poněvadž věděl, že by odporem situaci pro sebe jenom zhoršil a osudu přece neušel; jen na to se obmezil, že slečně kandidátce vytrhl ubrousek a pravil: „Já si ho ovážu sám, nevídáno!" a spolkl za to beze slova napomenutí babiččino:

„Nebuď nezdvořilý, sic půjdeš do kuchyně!"

Což o to, v kuchyni on by byl radši, než tady, ale byla by to přec jen světská hanba, a proto raději mlčel.

Jídlo podávala Tonka, a kdykoliv šla kolem Maxínka, on se na ni přátelsky usmál, poněvadž hned ze začátku, odebírajíc mu dopitý šáleček čokolády, se ho ptala:

„Mladý pán bude pít ještě jeden, že jo?"

Ubrousku Maxínek neušel, ale oslazoval si tuto nepříjemnost tím, že si jak náleží popřával.

„Chlapče, chlapče, kam to dáš," ptala se ho s ustrnutím teta Máry, a strýc profesor usmívaje se pravil: „Ten nabíjí jako sedlák o posvícení," ale tetička Berta se Maxínka pokaždé ujímala:

„I nechte ho, je mu přáno, ať si pochutná podle libosti."

„Jen aby mu potom nic nebylo, já bych s ním měla horoucí peklo," poznamenávala shovívavě babička a vždy starostlivě se na hocha podívala.

Pivo točilo se z půlčete postaveného na dvou židlích ve špižírně. Strýc Tóna sám navrtal a narazil soudek a ochutnav první sklenici, spokojeně zamlaskl. Bylo jako křen. V pozdějších hodinách, kdy již rozsvícena visací lampa nad stolem, přinešen vlaský salát a velebným pánem a starou paní načata první láhev vína a přiťuknuto na zdraví novorozence, chodil Maxínek častěji k pivu na inspekci.

Do kuchyně přibrána ještě domovnice na umývání nádobí, a tak tam bylo nyní veselo. I bručavá Lény rozvázala, a Tonka byla v tváři zčervenalá a oči se jí leskly. O deváté hodině zapůjčil strýc Tóna Maxínkovi kolovrátek do kuchyně, domovnice musela hrát, a Maxínek rozjařený a spocený otáčel se s Lény kolem police a Tončina kufru. Nutil sice před tím Tonku do tance, ale ta živou mocí nechtěla. Konečně podařilo se mu zachytiti slečnu kandidátku v kuchyni, a volky nevolky musela se s ním zatočit. Usmívala se při tom zpola kysele a zpola

shovívavě a stále napomínala Maxínka, aby přec udržoval krok a dával pozor na takt.

Rozdováděn škemral hoch i na babičce, aby si s ním skočila, ale když stará paní jej odbyla: „kluku hloupá, přece nebudu já stará osoba dělat s tebou blázny!" ujala se tanečníka paní Košvancová, jež měla od sladkého vína tváře již jako pivoňky a oči jako rozžhavené uhlíky a zatočila se s ním kolem stolu v pokoji, což vyvolalo plesný potlesk u celé rozjařené společnosti. Nikdo dosud neodešel. Vyskytl se sice tu i onde jaksi ze zdvořilosti slabý pokus o odchod, ale na štěstí zaplašen pokaždé hned v zárodku působivým připomenutím: „To by bylo pěkné, trhat společnost! Křtiny nejsou každý den, a křtiny prvorozence jen jednou za život. Ať žije Tonoušek!"

A k odchodu se chystajícímu hostu znova vtisknuta do ruky naplněná sklínka mělníčiny a chtěj nechtěj musel si připiti, i znova potom vnucen na svoje místo a přilákán k účasti v další zábavě nějakou říznou anekdotou, jichž měl strýc profesor celou zásobu, a došla-li mu některá přihrádka, pomáhal rozveselený velebníček načínat druhou.

Prvorozeneček při tom rozvířeném šumu a hluku krásně spinkal v tmavé zavřené ložnici.

„To je dítě — anděl!" pochvalovala neustále paní Košvancová. „Jakoby brouček věděl, že se tady z něho radujeme a nechtěl nás rušit. Zlatíčko, povídám, zlatíčko! — Jinej by řval, jakoby ho na vidle bral, a ten dobráček je jako pěna. Inu, moudrý dítě, moudrý a zdravý! To je to."

Bylo již k desáté hodině, když pojednou vstoupla z kuchyně Lény do pokoje a přímo šla k staré paní a něco jí pošeptala.

„Vždyť já jsem to věděla," vyrazila uděšeně ze sebe stará paní a hned se zvedala. „Já to povídala! Kde pak — tolik toho do sebe nacpat a nalejt a potom ještě tančit — To jináč nemohlo ani dopadnout!"

„Maxínek?" optal se jen zkrátka zkušený strýc profesor.

„Inu bodejť, je mu nanic," odpovídala stará paní a chvátala do kuchyně.

„Nejlíp, aby s ním šla Lény domů," radila teta Máry.

„To bych ho musela zrovna odnést, milostpaní," poznamenala služka, „on je trop."

„I tak ho vemete na záda a odnesete, nevídáno!" smál se strýc Tóna, jenž snažil se celou nehodu obrátit na veselou stránku, aby neměla účinků na ostatní společnosť.

Za babičkou a za Lény zavřely se dvéře do kuchyně Tam seděl vedle Tonky, jež mu hladila hlavu, Maxínek na kufru, bledý a schvácený.

„Jen ten poslední koláček, babičko, jsem neměl jíst, jen ten ne!" naříkal v úzkosti.

„A ty před tím k tomu, viď?" zahartusila babička, ale vidouc ho tak ubohého potlačila nevoli, utřela mu spocené čelo a starala se o úlevu.

Za chvíli přišla do pokoje Tonka pro Maxínkův slamáček a hůlku s pejskem. A tak veselý tanečník byl první, jenž opouštěl společnosť. Ani se nemohl poroučet, ukázat se v pokoji již nebyl způsobilý. Chtěla zároveň s ním babička, ale mladí manželé nepřipustili. A tak jen Lény

připadl úkol dopraviti nejmladšího hosta domů na postel. Bručela zle, ale stará paní jí strčila na schodech nějaký šesták odškodného za to, oč tímto nedobrovolným odchodem přišla. Ještě s pavlače potom na ni zavolala, aby chlapci dala doma na cukr kapucínské kapky a na hlavu studený obkladek. Domovnice jim šla otevřít dům. Vrátila se hodně pozdě. Snad musela pomáhat Maxínka odnášet.

Na ostatní společnosť neměla tato příhoda značnějšího účinku. I stará paní se brzy ukonejšila, když se všech stran ujišťováno, že hochovi, až se vyspí, bude zas dobře, že takového něco se přihází i v nejlepších rodinách a že bez takové malé nehody by ani nebyly pořádné křtiny.

Brzy po odchodu Maxínkově přišla služka pro slečnu kandidátku, i mlaskly zas tři příbuzenské hubičky a opakováno důrazně srdečné přání vzhledem k novorozeňátku. Ani tento úbytek však neměl vážnějších účinků na společnosť.

Zábava se brzy rozproudila jako dříve. Mladá paní, která na všechny dotazy a připomínání, aby pranic se neostýchala a, je-li unavena, si šla odpočinout, jen s úsměvem odpovídala, že je jí zcela dobře a že je ráda mezi nimi, když jsou tak veseli, usedla si k staré paní a dala se s ní do hovoru. Brzy přisedla k nim i paní profesorová, a všechny tři povídaly si o starostech a radostech mateřských, o změnách v domácnosti, jež jimi nastanou a jaké třeba opatrnosti a dohledu. Páni si sesedli na konec stolu a dali se do taroků. Měli před sebou dvě láhve vína a neslyšeli a neviděli.

„Jestli pak jsi dala holce ty granátové náušnice?“ zeptala se za hovoru stará paní snachy a tázavě na ni pohlédla.

„Na to jsme zapomněli — ale docela!“ ulekla se mladá paní a hned vysvětlovala švakrové, že se usnesli s mužem koupit služce nějakou maličkosť za to, že je tak přičinlivá, přítulná a dobrosrdečná a taky na povzbuzenou, aby byla hodná na dítě.

„Chtěli jsme jí je zrovna dnes o křtinách dát,“ končila, „muž je včera koupil, náramně pěkné — může mít radosť, a jen za tři zlatky, to není mnoho — ale v tom spěchu a v té zábavě jako na smrť jsem na to zapomněla.“

„Ale to je ještě vždycky dost času,“ pravila stará paní, „přines je a dáme jí je.“

Mladá paní vstala, šla do ložnice a za chvilku přišla přinášejíc malé bílé pouzdérko zabalené v hedvábném papíře a vystlané vatou, v niž uloženy byly čtyřhranné granátově náušnice, s větším kamínkem uprostřed a osmi hladkými kolem něho.

Paní profesorová i stará paní si je prohlédly, pochválily, konečně ukázány i paní Košvancové a usnešeno zavolati Tonku hned a odevzdat jí je.

„Zejtra už by to nebylo to, co dnes,“ podpírala toto rozhodnutí stará paní.

„Bude to taky slavnostnější, když jsme tak pohromadě,“ pravila paní profesorová.

Mladá paní vstala a šla sama do kuchyně pro Tonku. Ta seděla s výrazem unaveným a hlavou o dlaň opřenou u stolu a dojídala zvolna nějaký zbytek. Byla v kuchyni sama; domovnice odešla před chvilkou

dolů, aby si na noc všecko přichystala. Řekla, že se za půl hodiny ještě vrátí, kdyby bylo něčeho třeba.

„Nany, pojď na chvilku do pokoje, něco ti chci říct," řekla mladá paní laskavým hlasem.

Tonka na ni pohlédla, spolkla sousto, utřela si ruce o zástěru a šla.

„Už jsi taky hodně unavená a ospalá, viď?" usmála se mladá paní pozorujíc zakalené a jako přimhouřené její oči. „Měla's toho dneska dost."

„I co pak o to, milostpaní, to není tak k smrti," usmála se slabě Tonka a tiše kráčela za paní ke dveřím.

Mladá paní ihned přikročila ke stolu, vzala odtamtud pouzdérko a pravila trochu stlumeným, ale vlídným přátelským hlasem:

„Žes byla v těchto dnech tak hodná a opatrná na všecko, a tak přičiulivá a trpělivá, a taky abys budoucně byla taková a zejména na dítě dobrá a laskavá, tak jsme ti s mužem tady tuhle maličkost koupili. Já myslím, že tě bude těšit."

Tonce ztrácela se při té řeči barva z tváří. Podívala se na paní, podívala se na ostatní, viděla, jak se na ni dívají, a dusivá tíseň vstoupala jí k hrdlu a oči se jí zakalily.

Teď, když jí paní podávala bílé pouzdérko, jasnýma očima laskavě na ni pohlížejíc, vyrazila třesoucím se hlasem:

„Zaplať Pánbůh, milostpaní, ale já to nemůžu přijmout," a smutně zavrtěla hlavou, jakoby jí to bolesť působilo.

Mladá paní rychle k ní vzhlédla, obočí se jí slabě stáhlo a výraz jejích očí prozrazoval nejvyšší překvapení.

„Co pak zas, co pak?" ptala se rychle a zavadila potom letmým pohledem o tváře ostatních paní, z nichž rovněž vyčítala zvědavosť a údiv.

„Nehněvají se, milostpaní," pokračovala Tonka tiše, „ale já to nezasluhuju. Přesvědčejí se, že to nezasluhuju. Můj Bože, vždyť já nic jinýho nedělala, než co se patřilo, a za to dostávám svou službu. Zaplať Pánbůh, milostpaní, za všecko" — a při tom Tonka se sklonila a políbila mladé paní ruku — „že jsou tak hodná na mě, ale nezlobějí se, tohle já si vzít nemůžu a nevemu."

„Ale holka, nebuďte dětina!" ozvala se nyní stará paní, „kdo to jakživ slyšel, aby někdo nebral, když něco dostává. Vemte to a mlčte."

„Takové krásné náušničky granátové," nezdržela se prozraditi paní Košvancová, „radosť se na ně podívat, dušinko!"

„Vždyť by to byla zrovna urážka je nepřijmout," poznamenala jen krátce paní profesorová.

„Když já to ale nezasluhuju, milostpaní," znova začala Tonka, „uvidějí, že to nezasluhuju. Já nechci, aby řekly, že jsem nevděčná — beztoho — beztoho to řeknou — já vím — a budou v právu, ale pravda to nebude — ale kdybych tohle vzala, ještě by to bylo horší."

„Co se to s tebou děje, co je ti, holka, prosím tě," prudčeji se teď zeptala mladá paní, znepokojena a drážděna zvědavostí.

Ale Tonka nemohouc se déle přemáhati, měla již dlaně na očích a rychle odcházela, aby se nedala v pokoji nahlas do pláče.

„Udělal jí snad někdo něco?" ptala se v rostoucím udivení stará

paní. „Počkej, já se jí zeptám," nabízela se hned, a již vstávala a šla za ní do kuchyně.

„Ale snad se jí nebudete prosit," zadržela ji paní profesorová, „to by tak ještě scházelo. Vždyť je to vlastně urážka," opakovala s důrazem.

„Inu, ale zeptat se jí přece musíme," rozhodovala mladá paní, jež nedovedla potlačit rostoucí znepokojení a zvědavosť. „Kdo ví, co jí je, co jí vlezlo do hlavy. To není jen tak nějaký vrtoch, ona je citlivá holka a dobrosrdečná, to není jen tak. A já to chci vědět," a nedávajíc se už zdržovat šla za Tonkou do kuchyně.

„Ona mně celý poslední čas připadala taková zaražená," nakloňujíc se v před zašeptala paní Košvancová, když mladá paní odešla.

„Snad jí něco schází, snad je nemocná, já si to neumím jináč vysvětlit," poznamenávala stará paní.

„Já bych s ní tolik okolků nenadělala," rozhodovala paní profesorová, „když nechceš, nechceš, nech tak! Já bych jí to byla vůbec ani nekoupila. Tady to vidíte, co z takové dobroty pochází. Čím je člověk na ně lepší, tím je to horší.

„Co je ti, Nany, co máš pořáde? Pověz mi to přec! Udělal ti někdo něco?" naléhala zatím v kuchyni mladá paní na Tonku.

„Milostpaní, pro Boha jich prosím —" a Tonka sepjala slzami skropené ruce před paní, „neptají se mě! Nikdo mi nic neudělal, všichni jsou hodni, až moc — ale já, já za sebe nemůžu. Prosím jich, neptají se mě — aspoň dnes — já jim to snad řeknu, ale jen dnes ne, jen dnes ne — prosím jich, pro Boha živýho!" lkala.

„No tak ne — no tak ne," konejšila ji mladá paní, polekána tímto výbuchem. „Ale zejtra tedy — až se trochu upokojíš —?" nezdržela se přece nadhoditi ještě otázku.

„Zejtra — zejtra, milostpaní — budou to vědět," pravila Tonka a uslzenýma očima prosebně pohleděla na mladou paní.

„No dobře tedy, dobře," chlácholila tato, „ale teď, prosím tě, jenom mi neplač a umej si oči. Co pak by si hosti pomysleli?!"

„Já nebudu, já nebudu," jistila Tonka a znova políbila ruku mladé paní a prosila: „Odpustějí mi to, nehněvají se, ale já za sebe nemůžu."

Mladá paní pohnuta, ale s neukojenou zvědavostí vrátila se do pokoje. Tam mluveno ještě hodnou chvíli o této příhodě a vraceno se k ní opětovně i potom, když paní profesorová již nevrle snažila se učiniti této debatě konec:

„Ale prosím vás," pravila, „už o tom ani nemluvte. Pro nějakou hloupou kaprici holčinu zkazíme si snad konec křtin, ne? To by tak scházelo, dejte mi pokoj!"

Načínalo se z jiného soudku, ale vždy tam šplýchlo na konec z toho odstaveného kvasu. Mladá paní nemohla potlačiti svoje rozčilení, jež přešlo potom i na dítě, když mu dala pít. Usedavý nářek jeho měl konečně účinek i na hořejší konec stolu.

„No, je čas, abychom pamatovali na pana Navrátila," prohlásil první velebníček.

Než se však páni do opravdy zvedli, připito ještě několikrát hlučně na zdraví prvorozence, jenž si teď vynahrazoval důkladně dlouhé své mlčení.

„Ozývej se, ozývej,“ rozjařen volal do ložnice strýc profesor, „máš dobře! Každého Čecha mělo by být tak slyšet, a hned by byl jiný pořádek. Kluku, drž se a křič, mlčením to nikam nepřivedeš!“

„Heleďme, heleďme — professora!“ smál se pan Vlačiha. „Jak taky rozvazuje!“

„I má dobře,“ pochvaloval velebníček. „Jen ven s tím, co je v nás — už je jednou čas!“ a již byli všichni v politickém hovoru. A v hovoru tom i odcházeli.

Rozjařený otec šel s nimi, aby vyprovodil. maminku. Nabídli se sice profesorovi, že ji dovedou, ale on se nedal zdržet.

„Prosím vás, vždyť taky paní babičku při jednom vezmu pod ochranná křídla,“ smál se.

„I co pak já jsem zvyklá v noci vandrovat, a mám to skoro vedle,“ bránila se paní Košvancová, jíž mladá paní balila ještě hodnou výslužku.

„A pak se tady bude teď jistě dobré půl hodiny ještě uklízet, a mně trochu čerstvého vzduchu a malá procházka jen prospěje. Maminko, zavěš se!“

Když mladý Vlačiha stál s matkou u domu, čekaje, až jí otevrou, pozvedla stará paní k němu oči a ptala se ho tiše:

„Ty Tóno, poslouchej — nevíš, co té vaší holce je?“

„No nevím, ani potuchy nemám.“

„Nikdy's jí snad nic neřek', nebo nedal příčinu — mně, matce, to můžeš říct, Tóno!“

„No, nikdy ani slova, maminko, ujišťuju tě.“

„Ani tak — ani tak?“ důvěrně ptala se stará paní.

„No, na mou čest!“

„Pak tomu za mák nerozumím. To je divné, to je moc divné,“ kroutila stará paní hlavou.

Okny nade vraty zakmitlo světlo, v průjezdě ozvaly se tiché kroky noh v bačkory obutých, klíč zarachotil, syn políbil matce ruku, poděkoval jí ještě jednou ze kmotrovství i za dárek do vínku, a stará paní vcházela do domu, jehož těžká vrata za ní zapadla. Maxínek už spal, i stará paní hned ulehla, ale usnout nemohla. Stále myslila na tu holku a proč nechtěla přijmout ty granátové náušničky.

Druhého dne dopoledne bylo však záhadné včerejší chování Tončino, pro něž stará i mladá paní měly zkaženu noc, alespoň z části vysvětleno:

Holka, vrátivši se z trhu, požádala mladou paní o knížku, že od patnáctého května nastoupí jinde službu . . .

XI.

Když o jedenácté hodině přišla paní Košvancová koupat malého Tonouška (nechodila již každý den, ale přece ještě někdy), zastihla mladou paní v ložnici ve velikém rozčilení a rozhořčení.

„Tak se na to podívejte, milostpaninko zlatá, kdo by to byl řek'. Taková se zdála dušinka přítulná — a teď najednou tu máš! Inu, tichá

paní. „Počkej, já se jí zeptám,“ nabízela se hned, a již vstávala a šla za ní do kuchyně.

„Ale snad se jí nebudete prosit,“ zadržela ji paní profesorová, „to by tak ještě scházelo. Vždyť je to vlastně urážka,“ opakovala s důrazem.

„Inu, ale zeptat se jí přece musíme,“ rozhodovala mladá paní, jež nedovedla potlačit rostoucí znepokojení a zvědavosť. „Kdo ví, co jí je, co jí vlezlo do hlavy. To není jen tak nějaký vrtoch, ona je citlivá holka a dobrosrdečná, to není jen tak. A já to chci vědět,“ a nedávajíc se už zdržovat šla za Tonkou do kuchyně.

„Ona mně celý poslední čas připadala taková zaražená,“ nakloňujíc se v před zašeptala paní Košvancová, když mladá paní odešla.

„Snad jí něco schází, snad je nemocná, já si to neumím jináč vysvětlit,“ poznamenávala stará paní.

„Já bych s ní tolik okolků nenadělala,“ rozhodovala paní profesorová, „když nechceš, nechceš, nech tak! Já bych jí to byla vůbec ani nekoupila. Tady to vidíte, co z takové dobroty pochází. Čím je člověk na né lepší, tím je to horší.

„Co je ti, Nany, co máš pořáde? Pověz mi to přec! Udělal ti někdo něco?“ naléhala zatím v kuchyni mladá paní na Tonku.

„Milostpaní, pro Boha jich prosím —“ a Tonka sepjala slzami skropené ruce před paní, „neptají se mě! Nikdo mi nic neudělal, všichni jsou hodni, až moc — ale já, já za sebe nemůžu. Prosím jich, neptají se mě — aspoň dnes — já jim to snad řeknu, ale jen dnes ne, jen dnes ne — prosím jich, pro Boha živýho!“ lkala.

„No tak ne — no tak ne,“ konejšila ji mladá paní, polekána tímto výbuchem. „Ale zejtra tedy — až se trochu upokojíš —?“ nezdržela se přece nadhoditi ještě otázku.

„Zejtra — zejtra, milostpaní — budou to vědět,“ pravila Tonka a uslzenýma očima prosebně pohleděla na mladou paní.

„No dobře tedy, dobře,“ chlácholila tato, „ale teď, prosím tě, jenom mi neplač a umej si oči. Co pak by si hosti pomysleli?!“

„Já nebudu, já nebudu,“ jistila Tonka a znova políbila ruku mladé paní a prosila: „Odpustějí mi to, nehněvají se, ale já za sebe nemůžu.“

Mladá paní pohnuta, ale s neukojenou zvědavostí vrátila se do pokoje. Tam mluveno ještě hodnou chvíli o této příhodě a vraceno se k ní opětovně i potom, když paní profesorová již nevrle snažila se učiniti této debatě konec:

„Ale prosím vás,“ pravila, „už o tom ani nemluvte. Pro nějakou hloupou kaprici holčinu zkazíme si snad konec křtin, ne? To by tak scházelo, dejte mi pokoj!“

Začínalo se z jiného soudku, ale vždy tam šplýchlo na konec z toho odstaveného kvasu. Mladá paní nemohla potlačiti svoje rozčilení, jež přešlo potom i na dítě, když mu dala pít. Usedavý nářek jeho měl konečně účinek i na hořejší konec stolu.

„No, je čas, abychom pamatovali na pana Navrátila,“ prohlásil první velebníček.

Než se však páni do opravdy zvedli, připito ještě několikrát hlučně na zdraví prvorozence, jenž si teď vynahrazoval důkladně dlouhé své mlčení.

„Ozývej se, ozývej," rozjařen volal do ložnice strýc profesor, „máš dobře! Každého Čecha mělo by být tak slyšet, a hned by byl jiný pořádek. Kluku, drž se a křič, mlčením to nikam nepřivedeš!"

„Heleďme, heleďme — professora!" smál se pan Vlačiha. „Jak taky rozvazuje!"

„I má dobře," pochvaloval velebníček. „Jen ven s tím, co je v nás — už je jednou čas!" a již byli všichni v politickém hovoru. A v hovoru tom i odcházeli.

Rozjařený otec šel s nimi, aby vyprovodil. maminku. Nabídli se sice profesorovi, že ji dovedou, ale on se nedal zdržet.

„Prosím vás, vždyť taky paní babičku při jednom vezmu pod ochranná křídla," smál se.

„I co pak já jsem zvyklá v noci vandrovat, a mám to skoro vedle," bránila se paní Košvancová, jíž mladá paní balila ještě hodnou výslužku.

„A pak se tady bude teď jistě dobré půl hodiny ještě uklízet, a mně trochu čerstvého vzduchu a malá procházka jen prospěje. Maminko, zavěš se!"

Když mladý Vlačiha stál s matkou u domu, čekaje, až jí otevrou, pozvedla stará paní k němu oči a ptala se ho tiše:

„Ty Tóno, poslouchej — nevíš, co té vaší holce je?"

„No nevím, ani potuchy nemám."

„Nikdy's jí snad nic neřek', nebo nedal příčinu — mně, matce, to můžeš říct, Tóno!"

„No, nikdy ani slova, maminko, ujišťuju tě."

„Ani tak — ani tak?" důvěrně ptala se stará paní.

„No, na mou čest!"

„Pak tomu za mák nerozumím. To je divné, to je moc divné," kroutila stará paní hlavou.

Okny nade vraty zakmitlo světlo, v průjezdě ozvaly se tiché kroky noh v bačkory obutých, klíč zarachotil, syn políbil matce ruku, poděkoval jí ještě jednou ze kmotrovství i za dárek do vínku, a stará paní vcházela do domu, jehož těžká vrata za ní zapadla. Maxínek už spal, i stará paní hned ulehla, ale usnout nemohla. Stále myslila na tu holku a proč nechtěla přijmout ty granátové náušničky.

Druhého dne dopoledne bylo však záhadné včerejší chování Tončino, pro něž stará i mladá paní měly zkaženu noc, alespoň z části vysvětleno:

Holka, vrátivši se z trhu, požádala mladou paní o knížku, že od patnáctého května nastoupí jinde službu . . .

XI.

Když o jedenácté hodině přišla paní Košvancová koupat malého Tonouška (nechodila již každý den, ale přece ještě někdy), zastihla mladou paní v ložnici ve velikém rozčilení a rozhořčení.

„Tak se na to podívejte, milostpaninko zlatá, kdo by to byl řek'. Taková se zdála dušinka přítulná — a teď najednou tu máš! Inu, tichá

voda břehy ryje," uvažovala paní babička, když jí mladá paní v pobouření vypravovala, co se právě stalo.

„Aspoň kdyby řekla proč," horlila mladá paní. „Ale to nemůže z ní člověk slova vypumpovat. Mele jen pořád: ‚já za sebe nemůžu, odpustějí mi to' — ale proč, proč! pořád se člověk nedovídá. — A ona taky příčinu žádnou nemůže mít," důrazně prohlašovala. „Já s ní zacházela jako s nakřáplým vajíčkem, slova křivého jsem jí neřekla a muž taky ne. Jíst měla dost, a práce? — Co pak bylo do nedávna u nás práce? Vždyť to sama víte — A teď? Jedno dítě, co pak to je?"

„I dobré bydlo ji nejspíš pálilo, to je to!" rozhodovala paní Košvancová. „Však ona se zpropadeně třeba na to podívá, až uvidí jak je to jinde."

„Já mohu říct, já ji měla teď ráda. Ona byla čistá holka a obratná a zdvořilá a poslušná. A všecko moh' člověk před ní nechat ležet, ničeho se ani netkla, jen co je pravda. Však já taky za to na ni dbala. To nemůže říct, že bych nebyla bývala uznalá. Každý večer si mohla dělat něco pro sebe, ráno si mohla přiležet — každý den pořádný kousek masa, k večeři už jsem taky hleděla, aby měla s námi — no, jakživa bych si byla nepomyslila, že zde bude sotva čtyry měsíce."

„To je ten vděk, milostpaninko, to je to ‚zaplaťpánbůh' takových holek. Neukázat jim dobré oko, je stokrát líp, to já vždycky říkám."

„Opravdu je to nevděk od ní," horlila mladá paní. „Aspoň já si to jinak vyložit nemohu. Kdyby měla příčinu, proč by ji neřekla, to by byla přec hloupost! Ale ona nemůže žádnou příčinu udat, a proto jen pořád mele: ‚Já za sebe nemůžu, nezlobějí se, odpustějí mi to.' Kdyby řekla příčinu, mě by to tolik nemrzelo, ale takhle mě to bolí, opravdu bolí," a hlas mladé paní se chvěl skutečně rozčilením a lítostí.

„A ptala se jí přec milostpaní? — no to se dá myslet!" prohodila paní Košvancová.

„Alespoň dvacetkrát jsem se jí ptala, zrovna jsem ji prosila, až mi bylo hanba, ale ona jako špalek, jen tu svou pořád mlela. I zlatku jsem jí na konec přidávala, ale ona, že nemůže a že nemůže! I tak si tedy k čertu jdi!" zakončila mladá paní rozhorleně.

„Snad to z ní ještě vyleze," mínila paní Košvancová.

„Já už se jí ani slovíčkem nezeptám, ani tohle jí už neřeknu, ani mluvit už na ni nebudu, to bych nemusela mít zrovna ani čest v těle," zaříkala se mladá paní. „Vždyť já jsem se, paní Košvancová, zrovna ponížila před ní, jak jsem jí to rozmlouvala a ji držela a jí přidávala — ale ona ne a ne a ne! I tak si jdi," vyrazila prudce svůj hněv a svou lítost mladá paní, „a radši dnes než zejtra — beztoho se na ni už ani podívat nebudu moct."

„Jen se ne tak zlobit, milostpaninko zlatá, jen se ne tak zlobit," napomínala paní Košvancová laskavě. „To by vám mohlo škodit a hošíčkovi taky. To nesmí být!" zahrozila prstem.

„Tak vidíte, kdyby měla jen špetku ohledu na mne a na to dítě, tak by to nedělala," lítostivě, ale ještě prudce pronášela mladá paní. „Ale to není ohledu, ani co by se za nehet vešlo. Nevděčnice je, nevděčnice ta nejhorší a dost!" rozhodovala mladá paní majíc slzy v očích.

„Milostpaninko zlatá, jen se pro živého Boha tak nerozčilujte," konejšivé začala teď paní Košvancová, opravdu polekána pobouřením mladé paní. „Sobě byste ublížila a před ní byste si jen zadala. Já vám věřím, že je vám to nemilé, že vás to bolí, ale už to přemožte a před ní nedávejte nic znát —"

Taky že nedám," vskočila jí do řeči mladá paní a utřela si slze. „Holku vždycky dostanete a snad taky pořádnou, to by bylo zle, — já sama se po nějaké ohlédnu — a těch pár dní do patnáctého už se nějak musíte přemoct, to není nic platno —"

„Mluvit na ni nebudu, jen co je nejnutněji třeba —" přerušila ji opět mladá paní.

„To se rozumí," přisvědčovala paní Košvancová, „to bude taky to nejlepší. — Věřte mi, milostpaninko zlatá, že nic jiného na tom není, než že ji někdo přemluvil, nasliboval bůhví co —"

„Vždyť ona už má službu jinou!" vyrazila opět prudce mladá paní — „to ona už tedy věděla aspoň čtrnáct dní, a kdo ví jak dlouho s tím úmyslem už chodila, to je taky to, co mé tolik na ni zlobí. Poťouchlá byla, poťouchlá! paní Košvancová."

„Inu nabučeli jí toho —

„A to buď domovnice, nebo kontrolorka vedle, ty jsou obě stejny, falešné můry takové! — já vím dobře, odkud vítr vál — A jestli půjde ke kontrolorce, Pánbůh ví, že se vystěhuju radš z domu."

„Ona si nejspíš myslí, kdo ví jak se bude mít, ale napálí se, věřte mně, milostpaninko."

„Napálí, to je svaté," jistila mladá paní, „a já jí to přeju nevděčnici jedné, aspoň pozná rozdíl."

„I to jsou takové paničky," kula dále paní Košvancová železo svého záměru odvrátiti hněv mladé paní i na jinou stranu, a tak jej rozptýliti. „Jak taková některá vidí někde slušnější holku, hned ji navnadí a odloudí, a napálí se potom obyčejně ona i holka, protože se viděly obě vždycky jen z dálky. Třeba že byla takto hodná, vždyť ona měla Nany přece jen taky svoje chyby," poznamenávala na konec za náležitého hlasového spádu a vzhlédla při tom na mladou paní, jakoby říci chtěla: ‚No jen teď ven s nimi, ulehči si!'

„Jak pak by neměla," chytila se paní hned této poznámky. „Jen ty její obličeje — pořád jakoby šťovík jedla, na to si tak hned druhá paní nezvykne."

„Taky jsem to pozorovala, že pořád kouká tak sedmibolestně, a věřte mi, milostpaninko zlatá, pro chlapečka je dobře, že půjde pryč. On by se tak po ní mračil, věřte mi."

„Ale jděte —?"

„Co dítě vidí, po tom se opičí, a proto je k dítěti nejlepší hodně přívětivá holka, která se hodně směje, dítě je pak taky smíšek a vůbec je v lepší náladě, než když vidí takového bubáka. Taky míň potom pláče."

Rozlítostněnost mladé paní při této řeči rychle polevovala. „To bych nechtěla mít kabonivé dítě," myslila si, „pro chlapečka snad bude skoro líp, že se to tak stalo," projelo jí hned v zápětí této myšlénky hlavou,

a rozhořčení její rázem si ulehalo, a již hned se rozhodovala, že si vezme holku hodně přívětivou, aby Tonoušek hodně vesele koukal.

Paní Košvancové se obezřelý její záměr úplně zdařil. Mladá paní ukonejšena začala na celou věc hleděti s jiné stránky, a když později přišla stará paní Vlačihová, vypravovala jí o celé záležitosti již téměř bez rozčilení.

„Já se ti nemohu vzpamatovat — Koukej, ta holka!“ vrtěla stará paní ještě hlavou, když již se byly probraly po několikáté všechny podrobnosti od a až do z. „Ještě že ty náušnice nevzala, budeš mít prezent k vánocům pro druhou. Vidíš, to je ještě dost solidní od ní. Jiná by je byla vzala a přes to dala vejpověď,“ dodávala stará paní, aby aspoň kus dobré vlastnosti zachovala své doporučence, když již, sama dotčena tou příhodou, nechtěla odporovati souhlasnému mínění své snachy i paní Košvancové, že: „nic to není platno, ať je to jak chce a ať konečně je pro dítě líp, že jde — hezké to od ní není, že tak z ničeho nic dala vejpověď. — Je to neupřímnost a dost, a nevděčnost k tomu!“

„No to bude Lény koukat, až jí to řeknu,“ pokračovala. „Ta bude mít oči na vrch hlavy.“

„Jest-li o tom nevěděla!“ poznamenala důrazně mladá paní.

„Co tě napadá,“ hájila svou Lény stará paní. „Ani potuchy!“

„I já teď už nevěřím a nebudu věřit žádné. Je to všechno falešná banda — a taky se budu na příště podle toho chovat,“ namítala mladá paní, v níž zbytky rozhorčenosti stále ještě kvasily.

„No a kdyby na krásně věděla (ačkoliv bych chtěla na to jed vzít, že neví), aspoň se od ní dovíme, proč? Neboť to je přec to hlavní,“ povídala stará paní, „a to pořád ještě nevíme!“

„I to ona bude ta kontrolorka v tom,“ pohodila hlavou mladá paní.

„Ó né, ó né —“ odpírala tchyně a jemně se usmívala, jako člověk, který něco ví, nebo tuší, co jiným ani nenapadne, „aspoň velice pochybuji. To bude zcela něco jiného. Víš, jak pořád měla pláč na kahánku. Já myslím, že v tom budou nějaké zprávy z domova,“ napověděla, živě si připamatovávajíc, co jí Lény tehdá o ní povídala.

„To by jela domů, a nešla by jinam sloužit.“

„A víš ty tak jistě, že to není jen taková zástěra? — Že třeba domů pojede, ale že se to stydí říct, aby se jí nikdo nesmál, že v Praze nemohla vydržet?“

„Ale vždyť mi výslovně řekla, že má jiné místo —“

„Kde?“

„To nevím.“

„Aha — vidíš!“ — a stará paní, čím dál tím víc přesvědčena o podstatnosti své domněnky, teď rychle povstala a upravovala si klobouk.

„Já už radš jdu, abych vzala Lény na paškál. Jsem věru sama žádostiva na tu věc.“

„A co když Lény nebude nic vědět?“

„Tak aspoň vyzví. Jí to ona řekne, to si můžeš myslit!“

Když stará paní odcházejíc šla kuchyní a Tonka, uplakaná a ztrá-

penější než jindy, jako vždycky jí chtěla líbat ruku, odtrhla ji a pravila ani na ni nepohlednouc: „Jen nechte, jen nechte!“

„Tu máš, abys věděla, že mně to taky není jedno,“ myslila si v duchu a se zadostučiněním vyšla ze dveří.

Lény vzata na paškál, ale marno; nevěděla nic.

„Krve by se v ní byl nedořezal, když jsem jí to pověděla,“ jistila stará paní snaše, „tak ji to překvapilo!“

Hned odpoledne běžela Lény na Tonku, celá rozezlená, aby jí vymluvila a celé věci přišla na kloub, ale vrátila se s nepořízenou. Jen tolik aspoň pochytla, že Tonka půjde sloužit na Poříč k nějakým starým pánům, kteří mají doma dvě dcery, ale taky už prý starší.

„Jako když jim do pařezu mluví!“ referovala staré paní po návratu. „Já do ní hučela — já po dobrým, já po zlým, ale ona jako zařezaná! Slzy pořád za očima, jako déšť na spadnutí, ale hubu zašitou. Co to do ní vlezlo, Bůh ví! Ona sic dycky byla jako za závorou, jen pro sebe, ale tohle zrovna jako vrták kdyby byla, věřejí mně.“

„Domů tedy nepojede, to víš jistě?“

„Ne, zůstane v Praze, to se mi dušovala.“

„Tedy přec je jenom příčina tam u mladé — ale jaká?“ — a stará paní založivši ruce, tázavým pohledem ulpěla na Lény.

Ta pokrčila rameny. „To Bůh milý suď. Já všelijak to točila, abych z ní něco vytáhla, ale na pány nedá připustit ani slova.“

„To jsem přec blázen,“ zavrtěla stará paní hlavou a s rukama založenýma stála chvíli v němém přemýšlení.

„A co si s ní, s můrou, budou lámat hlavu,“ ozvala se Lény skoro nakvašeně. „Ať se hodně napálí, Nána pitomá, já bych jí to přála, když si neumí služby vážit. Ty frajle tam beztoho budou starý panny, to teprv uvidí, co takový umějí, já to znám. Za dva měsíce bude litovat a chtít zpátky a poleze na mne, ale já jí rovnou řekla, aby se radš ani nehlásila. Já jí mám až po krk,“ dodávala a hned rukou to také znázornila.

„Mně to nejde z hlavy, mně to nejde z hlavy,“ povídala stará paní, „něco v tom být musí, a to bych přec ráda věděla,“ a znepokojena, plna rodících se stále domněnek, drátem ve vlasech se poškrabujíc vcházela do pokoje.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Kromě mladé paní a její tchyně, ještě na někoho měla zpráva o výpovědi Tončině hluboký účinek. A to byl Maxínek.

Když se to dověděl, byl pln nepokoje. I jemu vrtala mozkem otázka, proč chce Tonka pryč a hned si umiňoval, že tam půjde a zeptá se jí, a byl pln důvěry, že když nikomu to neřekla, jemu to poví.

Odběhl k tetičce hned ve středu odpoledne, ale k provedení plánu svého se nedostal. Mladá paní zavolala si jej do pokoje a do kuchyně k Tonce nesměl ani páchnout.

„Co tam budeš dělat — nic, nic, nic, tady zůstaneš!“ nepřipustila jej mladá paní ani k slovu, „já žádné povídání netrpím. Ať si tam je sama a dělá si svou práci.“

Ani když se po páté hodině vrátil strýc a mladá paní s ním šla na procházku, Maxínek nesměl zůstat jako jindy, nýbrž musel pěkně s nimi.

„Já bych dal pozor na Tonouška,“ chytal se hoch posledního stébla, ale i to se s ním utrhlo.

„Nic, nic, nic, — Tonoušek teď hajá a bude jistě spát hodinu a tak nepotřebuje žádnou chůvu. Kdyby zaplakal, je holka vedle v kuchyni. Ostatně my jsme do šesti zpátky. Pojď jen hezky s námi, pojď!“

A jako ve středu, nepovedlo se Maxínkovi ani v sobotu. To bylo zas tak lákavě venku, že se mladá paní rozhodla vzít Tonouška s sebou do sadů na Karlově náměstí, ačkoliv byl již po obědě na procházce.

Maxínek šel s nimi, hledě se na cestě přitočit k Tonce, která kráčela před pány ověšena světlemodrým, krajkami zdobeným pláštěm, jenž zakrýval zabaleného Tonouška. Každou chvíli předběhl a vraceje se hleděl na ni, ne jak jí to sluší, ale jak se tváří a zda se naň neusměje, ale ona jakoby ho neviděla. Šla s hlavou slabě odkloněnou k levé straně, aby viděla na dítě, s něhož, zdálo se, očí nespouštěla. Aspoň je měla stále sklopeny, tvář vážnou, pozornou, klidnou, ale bledší ještě než jindy. I kruhy pod očima byly znatelnější. A když Maxínek asi dvakráte učinil pokus k ní se připojiti, hned jej tetička zavolala, aby šel hezky podle nich.

Teprv příští týden zakynul Maxínkovým záměrům lepší zdar.

O svátek Nanebevstoupení Páně přišla tetička brzy po obědě k staré paní na návštěvu i s Tonouškem a Tonku poslala domů, aby umyla nádobí a uklidila pokoj a v šest opět přišla pro dítě.

Maxínek chtěl v prvém okamžiku hned za ní, ale potom se rozmyslel a rozhodl až po svačině nepozorovaně se vytratit.

„Dobře, že ta holka půjde pryč,“ pravila po odchodu Tončině stará paní. „To je hrůza, jak utrápeně vypadá. Věř mi, ta není zdravá.“

„I — já si jí už ani nevšímám,“ pravila mladá paní a učinila rukou odmítavý pohyb. „Jak si na ni vzpomenu, pořád se to ve mně ještě všecko vaří.“

„A jaká pak je na dítě?“

„Co pak to — to ona je takhle opatrná a hodná, a umí mu vyhovět, že se až divím. Ale kouká na něj, jakoby se chtěla někdy rozbrečet i s ním.“

„No, dá Pánbůh, že s tou novou budeš taky spokojena. Přívětivá je a zdá se, že si dá říct.“

„Ale já k ní už taková nebudu, jako jsem byla k téhle. Pánbůh chraň, to jsem dostala za vyučenou.“

„Vidíš, co jsem ti vždycky povídala! Jo, s holkama je kříž, to žádný neví, kdo to nezkusil. Já se už chvála Pánubohu s nimi zlobím čtyřicet let.“

Po svačině Maxínek vstrčil kus buchty do kapsy a vyloudiv na babičce čtyrák, že si koupí pomeranč, utíkal do Jungmannovy třídy za Tonkou, ani se nezastaviv.

Dvéře bytu byly zavřeny, ale Tonka poznala jeho hlas a hned mu otevřela. Když vstoupil, zpozoroval, že psala. Na stole byla lahvička inkoustu, péro a přikrytý listovní papír.

„Už mám jít?“ ptala se ho, odstupujíc ke stolu a chystajíc se odklidit papír.

„Ba ne, je teprv čtvrt na pět. Já se jdu jen tak na vás podívat,“ povídal a usmál se na ni.

„Komu jste to psala?“ ptal se, když Tonka jakoby byla neslyšela.

„I — domů,“ odpověděla, ale nějak mrzutě.

„Mamince?“

„Mamince,“ přisvědčila a odnášela list do kufru.

„Už jste hotova?“

„Já to dopíšu večer.“

„Proč ne teď — já vám dám pokoj —?“

„I — vždyť na tom nezáleží,“ a přiklopivši víko odnášela klíč do postele pod polštář.

„Vy jste ňáká mrzutá, viďte?“

„Proč bych byla? — ani mi nenapadá.“

„Tam se budete mít líp, co půjdete, než tady, viďte?“ ozval se Maxínek po krátké pomlčce a tázavě pohledl na Tonku.

„Já se přec tady neměla špatně,“ odpovídala Tonka a pohlédla zpytavě na Maxínka.

„Tak proč jdete pryč?“ ptal se rychle, ale klidně snášeje její pohled.

„Taky se musím zas jinam podívat,“ odbývala jej. „Pořád na jednom místě, to nejde!“

„Hm —“ usmál se slabě hoch sedě na jejím kufru a zaklátil nohou. „Já nejsem rád, že půjdete pryč,“ řekl po chvilce a zavadiv pohledem o Tonku, hned oči sklopil.

„Proč —? Vždyť je to snad jedno, ne?“

„Ba ne. Vy jste byla hodná, a já vás měl rád,“ odpovídal Maxínek opět tak rychle, ale už ani očí nepozvedl.

„Mně se bude taky po něm stejskat,“ pravila měkce Tonka a pohladila hocha po vlasech.

„Kdyby nebyla u nás Lény, šla byste k nám?“

„Šla,“ přisvědčila Tonka. „Jen že by mě milostpaní asi sotva vzala. Jistě se na mne zlobí.“

„Zlobí,“ zakývl Maxínek. „A Lény teprve! Kdybyste věděla, co říkala!“ Maxínek dal pěsť k tváři a pozvedl oči ke stropu.

„A co mohla říkat?“

„Hubovala moc, a — a nadávala,“ prozrazoval Maxínek tlumeněji.

„Ona neví a žádnej neví, proč jdu pryč,“ vyjela Tonka popuzeně, „tak ať mlčí. A povídat jim to — to je všecko marno,“ máchla rukou.

„Já vím“, řekl Maxínek.

Tonka naň pohlédla, usmála se a pohladila jej opět po vlasech.

„Kde pak on by moh' vědět,“ řekla měkce. „To ví jen tamhle ten,“ dodala zvláštním hlasem a ukázala nad svou postel na rytinu Kristovy hlavy s trnovou korunou a třtinou k tváři přimknutou. — „To ví jen on, co jsem se naplakala!“ a hlas se jí zachvěl.

Maxínek se na ni podíval, a bylo mu jí najednou tak hrozně líto.

Nemohl mluvit, seskočil s kufru a šel se blíž podívat na tu hlavu Kristovu s očima k nebi bolestně pozdviženýma a rtoma v muce pootevřenýma, jakoby z ní mohl něco vyčísti.

„A ten to nepoví," řekla Tonka tiše, jakoby uhodla myšlénky hochovy, a slabounce se usmála.

— — — — — — — — — — — — — — —

Maxínek se za chvíli odvrátil a začal chodit po kuchyni. Po tomto obratu hovoru nevěděl už jak začít. Byl dojat a rozčilen, díval se po očku na Tonku, byl by jí rád něco pěkného řek', ale nevěděl jak a co.

Tonka zpozorovala jeho nepokoj a pravila hlasem lhostejným, jakoby chtěla ukončiti ten hovor.

„Co je to všecko platno, že jo? Povídal mi radš něco, to bude lepší."

„A co?"

„Třeba něco, co viděl v divadle. O těch sedmi havranech třeba," usmála se.

Ale Maxínkovi se nechtělo. Zastavil se zas u postele, pohledl na obraz a zas sklopil oči. Při tom zavadil pohledem o odhrnutý cíp polštáře a vzpomněl, jak pod něj Tonka strkala klíč.

„I to je taková hloupost," odpovídal na dřívější její vyzvání. „Nic po tom není, ti havrani nejsou ani živí," a opět se rozchodil po kuchyni. Hlavou mu pronikla prve myšlenka, a té se již nepustil.

Náhle se zastaví, pohlédne na Tonku a povídá trochu nejistě: „Já mám žízeň. Nemáte zde trochu vody?"

Tonka vzala sklenici a nalila mu ze džbánku, jenž stál v rohu u dveří.

Maxínek smočil rty, ale hned odtrhl a pravil:

„Jé — ta je teplá!"

„Tak já mu přinesu čerstvou," nabídla se Tonka.

Na to Maxínek čekal.

„Buďte tak dobrá," řekl prosebně. „Kam pro ni půjdete?"

„Naproti. Šel se mnou, když se bojí."

„Co bych se bál," namítl Maxínek. „Já si zastrčím tady závoru," hodil hlavou ke dveřím, „aby nikdo na mne nemoh'."

Tonka si odvázala starou zástěru, vzala čistou, chopila se džbánku a již chtěla odejít.

„Prosím vás," zadržel ji Maxínek a sáhl si do kapsy u vesty, „kupte mi taky pomeranč," i podával jí čtyrák, jejž dostal od babičky. „Sníme ho spolu."

„Kde pak ho dnes dostanu? Kupci mají dnes zavřeno."

„Ten v Besedě — víte? — co má taky trafiku — ten má jistě otevřeno."

„Jen jest-li bude pomeranč mít?"

„I bude — a když ne, tak kupte fíky, ty má jistě."

Tonka vzala čtyrák a vyšla. „Nikomu neotvíral," napomenula ještě ve dveřích.

„To to," ujišťoval ji hoch, zavřel za ní dvéře, zastrčil závoru a skokem byl u postele. Vstrčil ruku pod polštář, vyhrábl klíč a již byl u kufru a otvíral jej. Srdce mu při tom tlouklo k rozskočení a krk měl jako zadrhnutý.

Odklopiv víko, chopil se psaní a kleče u kufru dychtivě je obracel, aby našel začátek. Bylo ho na tři strany; poznal hned zas ta Tončina kroucená *d* a dlouhá *z*, ale dnes ho nezajímala. Shlédnuv nadpis „M i l á, d r a h á m a m i n k o“, polykal zrovna řádky:

„Já Vás, milá maminko, na stokrát pozdravuju a líbám a doufám, že jste všichni zdrávi. Tak Lény Vám tedy psala, že půjdu z toho místa a nadělala Vám plnou hlavu. Já Vám o tom ani nechtěla psát, abyste neměli zbytečnou starosť, teprv až z nového místa jsem Vám chtěla dát vědět, ale když už Lény psala, tak Vám taky musím říct proč.

Milá maminko, já nejsem žádná nevděčnice, jak Lény psala, ani potrhlá nějaká, anebo blázen. Jen kdyby ona věděla, co se ve mně děje a co jsem se naplakala — mluvila by jináč. To ona ale ani pochopit nemůže a darmo bych jí to povídala, snad by se mi jen vysmála, ale Vy, drahá maminko, se mi nevysmějete, a proto, když už víte, že jdu pryč, Vám taky povím proč, ale jenom Vám a nikomu na světě, protože Vy mi porozumíte. Maminko zlatá, mně to tady může srdce utrhnout. Já bych snad tady zahynula. Žádný nevěří, co jsem se tady naplakala. Celé noce, maminko, celé noce!

Paní je hodná, pán taky, to všecko jsem spokojená a nic lepšího si nikdy ani nepřeju, ale dýl zde být nemůžu.

Co tady vidím, co tady slyším, všecko mi připomíná každou hodinu, každou minutu, ve dne v noci, moje neštěstí. Kdybyste viděla, maminko zlatá, jak se mají pán s paní rádi, jak se líbají a objímají, jak se spolu radují a těší, jaká slova sladká si dávají, a já, když to všechno vidím a slyším, ráno, v poledne a večer, mně můžou slze zalejt. Jak se tak milujou a milovat můžou, a jak on ji má rád, zatím co já tak byla nešťastná, lásku skrejvat jsem musela, pořád se jen bát, pořád žít ve strachu, ale to všecko bych byla ráda snášela, jen kdyby Josef byl býval upřímnější a stálejší ke mně. A když tady tak na to vzpomenu, pláč mě dusí, ale já si zaplakat nesmím. Hned když se jen smutně dívám, ptá se paní, co tak koukám jako pytel neštěstí, ale kdyby věděla, jak to v sobě potlačuju! Říká mi, abych byla veselá, abych zpívala, ale jak mi může být do zpěvu? —

A, maminko drahá, jak se tady těšili na dítě a jak já? Tady samá radosť a nedočkavosť, a u mne samá ouzkosť a hanba. Háčkovala jsem večer paní čepičky a lajblíčky, neptejte se, jak mi při tom bylo. Jako kdybych srdce v žhavých kleštích měla. A když se chlapeček narodil, takový hezký jako můj Pepíček, ta sláva tady, víno se pilo, všichni mladou paní líbali, dítě do rukou brali, kdežto já musela zalízt jako čubka nějaká, na oči jsem přijít nesměla nikomu a tak mi bylo, že jsem si ani hodinu živa býti nepřála. Ó, kdybych byla radš umřela, drahá maminko, a ještě teď kdybych mohla umřít!

A ta hanba potom, ten křik, a Josef jen hlavu věsil a ani podívat se nepřišel, Pánbůh mu to nebude moct odpustit! Maminko, když vidím tady, jak můžou být lidi šťastni a jsou, kamení aby na něj pršelo, si myslím, Bůh mi to odpusť, ale já za sebe nemůžu. Spokojené chvíle ať nemá!

A tady jak se o to dítě starají, to nejlepší mu dávají, jak z cukru je, v samých krajkách, a moje jen hadříčky mělo roztrhané a tak mi připadá, věřte mi, maminko, že proto ani nechtělo radši být na živu a proto že umřelo.

A já tohle všecko den ze dne mám vidět, dítě kolíbat a nosit, chodit s ním na procházku a pořád vidět před sebou to štěstí a cítit při tom, jak já byla nešťastná, opuštěná, vyvržená i s tím svojím dítětem; ne, maminko zlatá, za nic na světě, a kdyby mně peníze do klína zde pršely, já tu být nemůžu, zde bych se zalkla, srdce by mi to utrhlo. Beztoho už chodím jako smyslů zbavená.

A nikomu to nemůžu říct, protože se stydím, a Lény, ta by to necítila, jen by se mně vysmála. Proto to v sobě potlačuju, ale už dýl bych nemohla. A proto jdu pryč, a proto jsem si vyhledala službu u starších lidí, abych to všecko nemusela zas jinde mít na očích.

Maminko drahá, já myslím, že to se mnou cítíte a aspoň jsem Vám řekla, co —"

Zde psaní končilo.

Maxínek měl tváře sčervenalé rozčilením a oči se mu leskly. Rychle složil psaní jak bylo složeno a položil je, jak leželo. Potom spěšně přiklopil víko, zavřel, klíč dal pod polštář a pohledl maně na obraz Kristův.

„Už to vím taky," kmitlo mu hlavou, a v pobouření, ale i v jakési radosti dal se do skákání o jedné noze. Ale za chvíli šel ke dveřím, odstrčil závoru, otevřel a postavil se ke schodům. Nemohl v kuchyni vydržet.

Však Tonka také již šla.

„Já se vás už nemoh' dočkat," vítal ji.

„Přece jsem pospíchala," řekla, podávajíc mu pomeranč.

Hoch jej vzal, vešel do kuchyně a zas začal poskakovat po jedné noze, druhou drže vzadu za chodidlo.

Tonka zatím nalila vody do sklenice a podávala mu ji.

„No tak se přec napil, když má žízeň!"

Maxínek se zastavil, upil trochu, poskočil opět, ale potom náhle chopil se svého klobouku, a že musí už jít, že babička by hubovala.

„Tu máte, vemte si ho ode mne," pravil na odchodu, podávaje Tonce pomeranč.

„Toto — toto," odmítala Tonka, „já o něj nestojím a on rád."

„Jen si ho vemte, prosím vás — vemte si ho, sic se budu hněvat," žadonil, a když Tonka konečně povolila a vzala si jej, přátelsky se na ni usmál.

„Až přijdete k nám, dám vám něco na památku," pravil trochu nesměle, ale hlasem srdečným.

„A proč by mi dával?"

„Tak —! Abyste si na mne vzpomněla," pravil rozpačitě. „Já si budu na vás taky vzpomínat. A moc!" dodával slabě se červenaje.

„To si ale taky musí vzít něco ode mne!"

„A co?"

„Obrázek do modliteb."

„Vemu," přikývl hoch hlavou.

„Tak já mu ho potom přinesu, až půjdu pro Tonouška.“

„Ale nikomu nic říkat — ani to ne, že jsem tady byl!“ pohrozil prstem.

„Jen on sám se neprozradil,“ usmála se Tonka.

„Já?“ protáhl Maxínek a ukázal pro větší důraz na sebe prstem. Potom se usmál, zavrtěl hlavou a povídal: „Co pak jsem dítě? — To budete teprv koukat, co já všecko vím a jak umím mlčet.“

Když odešel, dala se Tonka do dopisování listu, a k šesté hodině šla pro dítě. Než vyšla však, vyhledala ve svých modlitbách obrázek pro Maxínka. Představoval vznášejícího se anděla s pozlacenými křídly, s rouchem bílým a růžovým, zdobeným samými vtlačenými zlatými hvězdičkami. V pozdvižené pravici držel hvězdu betlemskou a levicí jakoby kynul dolů na zem pastýřům, za světlem té hvězdy se ubírajícím. Tento vykrojený anděl přilepen byl na klihový průsvitný papír s bělavými arabeskami v rozích i uprostřed.

Tonce podařilo se vstrčit ten obrázek Maxínkovi nepozorovaně na pavlači, a tam od něho přijmout malý notes se zlatou ořízkou a jemnými koženými deskami s vtlačeným do nich obrazem dómu milánského.

Maxínek dostal jej o posledních vánocích od strýce profesora, jemuž jej přivezl po prázdninách jeho známý z Italie.

„To je škoda pro mne, co ho to napadá,“ namítala Tonka podívavši se na notes a chtěla jej vrátit.

„Ne, ne, ne — jen si ho nechte a pište do něho,“ pravil Maxínek rozčileně a co měl síly stiskl jí upracovanou její ruku.

„Nikomu ani slova neřeknu, nikomu na celém světě, nemějte strach,“ vyrazil při tom přidušeně a odběhl do pokoje.

Tonka udiveně za ním pohlédla, nechápajíc, co tím myslí.

To bylo naposled, co hocha viděla.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ale vzpomíná naň často i v nové službě, kde nemá se sic tak dobře, ale je klidnější, poněvadž vzpomínky tu podřimují.

Prohlížejíc jednou večer darovaný jí Maxínkem zápisníček, nalezla na poslední straně napsáno drobně tužkou:

„Nejen Pán Ježíš nad vaší postelí u tetičky, i já vím, proč jste šla pryč. Četl jsem psaní, když jste byla pro vodu. Ale nepovím nikomu ani slova, zvlášť ne Lény, babičce a tetičce. Nemějte žádný strach.

Skřivan Maxmilián.“

V prvém okamžiku byla rozčilena a znepokojena, ale vzpomínajíc na vše, pomalu se utišovala.

Lény dosud s ní jedva mluví, patrně Maxínek stojí v slovu, a je tomu již přec čtvrt roku . . . .

* * *

Tetička Berta má novou holku, zpívavou a přívětivou, ale zlobí se s ní desetkrát za den.

Je-li Maxínek toho svědkem, poskočí si a povídá:

„To byla Tonka hodnější, viď?“

„Ani mi na ni nevzpomínej, na nevděčnici.“

„Ó ne, ó ne,“ říká Maxínek a poskakuje po jedné noze.

„Co ne?“

„Nebyla nevděčnice, já ji měl rád!“

„Ty tomu tak rozumíš!“ namítne teta a víc si ho nevšímá.

Ale Maxínek pohlédne úkosem na hlavu zmučeného Krista a myslí si s úsměvem v duši:

„On a já, ale nepovíme ani slova.“

A blažen tím tajemstvím, o němž ani babička, ani teta, ani Lény nemají potuchy, poskakuje dál a tiše si pohvizduje.

Moderní básníci francouzští.

Překlady Jar. Vrchlického.

Leconte de Lisle.

Fiat nox.

Jak příboj moře všeho smrt se řítí,
tu v bouři, v klidu, bez dechu a stání
se valí, dme a kypí bez ustání
nad tesy skal, ať noc je, ať den svítí.

Ať chvíle štěstí ihned v zmar se sklání,
den úzkosti ať věkem zdá se býti,
když naše noha božskou propast cítí,
děs, štěstí snů, jsou sen a marné zdání.

Ó srdce lidské, bědný mučenníku,
jejž hltá láska a jejž hryze záští,
chceš volné být a líbáš pouta svoje!

Hleď, příboj roste, zhltí tebe v mžiku,
tvé peklo uhasí a v stínů plášti
vše zapomnění otevře ti zdroje.

Mrtvým.

Když zmlknou chvalozpěvy, ztichnou steny,
táž pečeť zapomnění na vše skane,
bezčetné davy, jmena, zhaslé kmeny
ať s dubu jste ať s keře odervané,

Vy, úzkosti jichž nikým nesdíleny,
vy, jichž krok ohněm nadšení se řídí,
vy reci, světci, podlí, muži, ženy,
jež shání věky na hnojiště lidí:

Jak závidím ti mrtvých dave, dravý
co po lupu se prostor nezastaví
a bídu vaši v odkaz dává vnuku:

Vy pro vždy, hosti nezměrného taje,
mír lokáte, jenž za hroby až zraje,
Noc velká vaši celou pohřbí muku!

—

Theophile Gautier.

U moře.

Luny ruka roztržitá
vějíř velký upustila,
v němž se cetek množství kmitá;
moře modrá pláň jej skryla.

Chce jej mít zas, tož se sklání
stříbrnou dlaň po něm vzpíná,
on však prchá bez ustání,
vlna dál ho šine jiná.

Chtěl bych v moře skočit rázem
pro ten vějíř pro tebe,
kdybys, luno, mohla na zem
a já mohl do nebe!

—

Dívčí popěvek.

Mně s ňader bílých jako sníh
pad karafiat v náruč vln;
jak octne se zas v rukách mých,
vždy bude, běda, vody pln!

Proč kvítku do vody jsi pad?
Jak unáší tě proudů zlost!
Vždyť svlažiti tě, než bys vad,
mám věru vlastních slzí dost.

—

Cestou kolem hřbitova.

Ach, pověz, co jest hrob? Jest šatnou duše jen,
kam po divadle vždy, když přestalo se hrát,
odkládá mužů dav a dětí, starců, žen,
jak masky dělají, svůj vypůjčený šat.

Alfred de Musset.

Píseň.

Když Naděje, ta koketa,
nás štouchne loktem z nenadání
a rázem potom odlétá
a odvrací se v usmívání;

Kam člověk jde? — Kde srdce hlas.
Za zefyrem jde vlaštovička,
oč lehčí je než člověk as,
jenž touhu svoji marně hýčká?

Ztiš, plachá vílo, tužbu mou!
Víš aspoň, kam se krok můj řítí?
Proč musí starý Osud míti
vždy maitressu tak mladistvou?

Smutek.

Já ztratil sílu svou i žití
své druhy i svou veselost;
i pýcha moje se v nic řítí,
již v sebe věřiti, je ctnost.

Za družku chtěl jsem pravdu míti,
ji poznat, její byl jsem host.
Však sotva duch ji zná a cítí,
již pravdy pro vždycky mám dost.

A přec je ona věčná pouze
a kdo šli bez ní v svojí touze,
nic nepoznali — leda žal.

Bůh mluví, třeba odvět dáti:
To dobro mohu svým jen zváti,
že leckdy jsem si zaplakal!

Píseň.

Ztratíme-li s žitím v boji
    mladost svoji
a s ní všecko veselí,
v smutek co nám dá zpět štěstí,
    hudba jesti
a pak krása, příteli!

Těcha, radost ustavičná
    tvář je sličná,
toť víc než muž v zbraních všech
Nejvíc v srdce těchy lije
    melodie
zbožňovaná v mládí dnech!

—

J. Maria de Heredia.

Michel — Angelo.

Tak mukou tragickou byl rván a jat,
když vzdálen Sixtiny i Říma v plesu,
sám Sibylly a Proroky, Soud v děsu
na chmurnou stěnu začal malovat.

On v sobě slyšel stále cosi lkát,
jak titan touhou vbit na skalném tesu.
Vlast, láska, sláva? Hrob v svém skryje vřesu
vše, zdar i zmar a sny — ty znají lhát!

Tak těžké obry vysílené v znoji,
tak otroky své s jhem nezlomným v boji,
on divné skroutil v kámen vzdorovitý,

Ve chladný mramor, v němž vře duše láva,
on zaklel záchvěv děsný, obrovitý,
hněv Boha marný, jenž se hmotě vzdává.

—

Nápis náhrobní.

Zde, chodče, spí kobylka zelenavá.
Dvě leta živila ji mladá Hella;
pod nožkou šumně její křídla zněla,
kde borovice, čilimník a tráva.

S ní umlkla přírody lyra smavá,
jíž třtina se i každá brázda chvěla,
v snu lehkém by se nelekla, tu zcela
tichounce kol spěj tvoje chůze hravá!

Zde spí, tymian zkvětlý po kraji
hleď, obrubuje kámen její bílý;
tak šťastný osud lidé nemají.

Ba hrob jí dětské slzy porosily
a zora zbožná denně potají
pár kapek rosy dá jí v ranní chvíli.

Alfonse de Lamartine.

Vlčí mák.

Když blíží se nám večer žití,
vždy jarem v srdce vchází vzdech,
z košíku jeho květin řítí
se na nás vysměvačný dech.
Z všech květů, jež tu oko zírá,
jimž kalich láska otevírá,
jichž barva oko slníc zve,
ach, jeden trhat stačí tobě,
by vůní tobě prodchnul v hrobě
podušku měkkou do rakve.

Mně utrhněte mák ten rudý,
jenž roste v stínu obilí,
prý z něho v oči plné nudy,
se šťáva spavá vychýlí!
Já stár jsem již, mdlá moje duše
sny těmi, jež honíme v tuše,
co vesna zářící v můj den?
Pryč lilije vy a vy růže!
Má zhaslá víčka těšit může
květ, který hlídá spánek jen!

Ideal.

Na stránku představující genie v podobě dětí.

Vy hosté mladých srdcí, ó geniů vy děti,
dál, jinam spěte hrát si, jinam se usmívat!
Co v souzvuk mojím srdcem a lyrou mojí letí,
mne nutí truchlit jen a lkát!

Andělé jitra luzní, vy v rose narození,
rty naše lidské pro vás víc medu nemají,
a křídla azurová v slz hořkých zamlžení
víc nezvednou nás ku ráji!

Když krvácejí srdce, jim třeba duchů jiných,
již bledí, v hávu smutku, svůj v závoj halí vděk
a hrouží ve mlčení, v taj hrobů našich stinných
jich láska vlídný paprslek!

Ty srdce přeludové akcenty ženy mají,
jim tahy polo skrývá jich dlouhý, černý vlas
a duší ve hovoru vám věci šepotají
tak plné smutných, božských kras!

Kdo zná zde jejich jmeno? Kdo zřel jich vlídné tahy?
Ku srdci připínají se jako věrný stín.
Jsou bytosti to v skutku, či odlesk božský, drahý?
Jsou štěstí tušeného kyn?

Co na tom! Zem či nebe, stín, anděl, žena, jmeno
jich božským každé jest mi, když nese jejich rys,
ať začato je u nás a v nebi doplněno,
je vznešené, když praví: Tys!

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti. Píše Svatopluk Čech.

(Dokončení první části.)

Často přecházeli jsme s tím Němcem celé hodiny po dlouhých chodbách seminářských, zabráni celou duší do vášnivého sporu, skákajíce si rozčileně do řeči, s rozjiskřenými zraky a gestikulujíce mnohdy tak prudce, jako bychom si chtěli v příštím okamžiku zajeti do vlasů. Ale přes to jsme zůstávali osobními přátely jako dva vojíni na vzájem sobě nakloněni, které osud postavil do dvou nepřátelských táborů a kteří spolu bojují jen ze svaté povinnosti. Pokládal jsem opravdu za svou povinnost, vpravovati mu správné názory o našem národě, a byl jsem potěšen sebe skrovnějším úspěchem, jako na příklad jeho přiznáním, že znalost češtiny není přece bez užitku, načež jsem se mu ihned nabídl za učitele a nějaký čas velmi horlivě, ač bez valného výsledku, do něho vtloukal česká slova.

Ale když později národní hnutí mezi námi vzpínalo se mohutnějšími vlnami, rozdělil nás tento silnější proud i osobně nadobro od sebe; živé vědomí křivd a příkoří, které český národ na každém kroku musel snášeti od hrabivosti a zášti německé, utlumilo ve mně i osobní sympatie k soudruhovi, který dával na jevo vášnivý souhlas s oním konáním svých soukmenovců.

Kdežto rudohorský tento selský synek s přímostí mnohdy až neurvalou projevoval své germanské smýšlení, byl jiný z našich Němců, Plzeňák, rozeným diplomatem. Měl sice německé jméno a tvrdil, že pochází z ryze německé rodiny; ale přes to bylo jeho němectví dosti podezřelé. Když vstoupil do konviktu, nikdo jsme v něm Němce ani netušili; vždyť mluvil česky zcela jako my a pocházel k tomu z města, které již jako středisko nejryzejšího českého kraje, přes jeho tehdejší zevnější nátěr německý pokládali jsme za jedno z měst nejčeštějších. Nějaký čas presentoval se ten malý Plzeňák skutečně jako Čech neb alespoň nečinil ničeho, aby nás vyvedl z klamu, ale pak začal pozvolna jeviti své pravé národní smýšlení, až konečně stál proti nám jako rozhodný politický odpůrce. Při tom však nevystupoval přímo nepřátelsky proti nám, choval se k nám hladce a družně, vyhýbal se národnostním hádkám, ač nemohl a nechtěl již ani tajiti, že máme v něm protivníka krutějšího a chytřejšího, než byli ostatní jeho němečtí soudruzi, které on teprve zorganisoval v jakési jednotné a svých cílů vědomé združení, odbývající za jeho náčelnictví tajné konventikle a řídící se hlavně jeho podněty a návody. Takovým zůstal po celou dobu svých studií a divím

se, že později nevynikl jako politický předák německý; sedí tuším v redakci nějakého krajinského německého listu.

I někteří jiní kolísali se nějaký čas nebo stále na hranici němectví a češství. Mezi nimi byl jeden mladík povahy neobyčejně ušlechtilé. Nehledě k té neurčité národní barvě zapsal se mi navždy do paměti jako vzácné sloučení duševní bystrosti, lahodnosti a jemnosti.

B. — neužívám pravých začátečních písmen, nýbrž sahám ledabylo mezi litery abecedy — byl útlé soustavy tělesné, neduživého vzezření, ale velmi sympatického výrazu tváře, jejíž jemné rysy, ač ne zrovna krásné, na první pohled svědčily o zvláštní ušlechtilosti vnitřní. Z jeho černých, dlouhými černými řasami zastíněných očí prozírala lehkým flórem snivé melancholie bystrost ducha i dobrota srdce. Ku snivé zamlženosti jeho zraku přispíval asi také oční neduh, na který si často naříkal. Mnohdy trápilo jej též bolení hlavy, časem tak prudké, že celé hodiny sténaje lehal na posteli.

Tyto útrapy tělesné často skličovaly i jeho ducha. Ve chvílích důvěrných svěřoval se mi s truchlivou předtuchou, že brzy zemře. „Nebojím se však smrti," dodával; „více mučí mne obava, že se stanu choromyslným. Často, když mne celé dni hlava tak prudce bolívá, myslívám si, že musím sešílet, a věř, že dříve či později zastihne mě hrozný ten osud, jehož se děsím nejvíce."

Trapná tato obava, která jej pronásledovala po celou dobu studií, nesplnila se. Je dosud živ a vypadá mnohem zdravější než za svého mládí; zůstal mu i bystrý duch a zdá se, že dospělejším věkem vymizely z jeho nitra i různé ony stíny, které vrhaly své chmury na čelo jinochovo.

Chmury tyto nečinily jej však mrzutým samotářem. Neuzavíral se nikomu a v rozmluvě s jinými rozjasňoval vždy přívětivý úsměv jeho bledý, dumavý obličej. Rád a živě se bavíval o předmětech, které ho zajímaly, zejmena o thematech vědeckých, literárních a podobných; při tom i rád si zažertoval jemným způsobem. Ostatně nebýval fakirem ani v kruhu všedněji a bujněji se bavících druhů, ačkoliv tu smích, jímž se veselosti ostatních účastnil, míval nádech demokritovské shovívavosti. Za to kde naskytla se příležitost k potýčce jemně broušeným vtipem, vždy zaleskl se rázem jeho zrak, bystře vztyčila se hlava a zachvělo se útlé chřípí, jakoby ušlechtilý komoň zvětřil pole válečné, kde cítí se ve svém živlu.

Ale jeho vtip nezraňoval nebo zranil-li bezděky, ihned přikládal hojivý balsám. B. neublížil nikdy nikomu a neměl v konviktě ani jediného nepřítele. Všichni podléhali sympatickému kouzlu jeho povahy: buď jej milovali neb alespoň uctivě respektovali. Stává se obyčejně, že lidé hrubšího ducha s nepřátelským úsměškem pohlížejí na ty, kdož ideálnějším smýšlením povznášejí se nad jejich nízký obzor životní; ale B., jehož vnitřní život byl všecek utkán z ideálních vznětů a vzletů, odzbrojoval i nejhrubší mezi námi tím, že jim nedával ani v nejmenším pocítovati své vyšší mravní hodnoty. Jsa duševním aristokratem, byl při tom úplně prost vší affektace a výlučnosti. A vůbec netěžil naprosto nijak ze své duševní převahy.

Vzpomínám, jaký význam měla pro nás mladistvé ctižádostivce pochvala professorů, výborná známka, přední místo v lokaci! Co tu bylo pýchy a studu, radosti a žalu, touhy a strachu, řevnivosti a závisti pro nějaký eminenc více nebo méně, co horečné píle a napínání všech sil jediné za tím účelem, abychom postoupili o číslo v řadě premiantů neb si alespoň uhájili v ní své čestné místo! Všemi prostředky snažili jsme se získat si náklonnost professorů, úzkostlivě hověli jsme všem jejich libůstkám, studovali slabé stránky každého, abychom se třeba postrannimi cestami vlichotili v jejich přízeň. B. byl dalek toho ctižádostivého shonu. Všichni jsme byli přesvědčeni, že vyniká nad nás důvtipem a vědomostmi a kdybychom sami byli měli určovati lokaci svým hlasováním, byli bychom jemu přisoudili jednomyslně první místo. Kdo nedovedl vniknouti v nějaký temný odstavec učebnice, rozluštiti záhadné místo v některém klassikovi, rozuzliti nějaký spletitý matematický úkol: každý uchyloval se o pomoc k B.-ovi, který ji poskytoval jistě a s největší ochotou. Náš primus, mladík nepříliš nadaný, ale s výbornou pamětí a železnou pílí, užíval jeho rady a podpory každou chvíli; B. byl takořka jeho spiritus familiaris, bez jehož pomoci by se nebyl udržel ve své školní hodnosti. B. mu vysvětloval těžší místa přípravy, pomáhal při domácích překladech a úkolech; ba leckterý úkol našeho „prvního“ byl celý od začátku do konce prací B . . . ovou, kterou onen pouze na čisto opsal. A jistě byl úkol ten spíše lepší, nežli vlastní úkol B . . . ův; říkali jsme žertem, že si do vlastních úkolů naschvál přidělává chyby, aby snad prvního nezastínil. Konal svou nezištnou úlohu rádce skutečně tak horlivě, jakoby pokládal za vlastní čestnou záležitost, aby náš primus byl zachován při svém důstojenství, a když tento na konci školního roku objevil se opět v glorii prvního premianta, seděl B. spokojen v druhé nebo třetí lavici s vysvědčením sice dobrým, ale za celou řadou méně nadaných i méně pilných žáků.

Snad tento jediný rys dovede vysvětliti, že se tak rozehřívám vzpomínkou na tu vzácnou povahu, jež zdála se býti úplně prosta všeho egoismu. V lahodném, harmonickém tom celku zapomínám téměř jedné závažné mezery — zapomínám, že cit, na který jsem kladl a kladu váhu tak velikou: cit národní, byl v něm skoro nevyvinut. B. byl rodem Pražan, mluvil česky stejně plynně jako německy, ale pocházel z rodiny německého jména i smýšlení. Octnuv se mezi námi v konviktě, kolísal se nerozhodně mezi tradicí z domova a vlasteneckým proudem českým, který v naší, převalnou většinou české společnosti mocně naň dorážel. Zdálo se někdy, že již jest cele náš, ale pak zase váhal, ustupoval zpět a myslím, že konečně tento vnitřní spor na venek rozřešil formulí, že sice převaha životních okolností nutká ho, aby se počítal k Němcům, ale to že není překážkou, aby nechoval nejvřelejší sympatie k Čechům a všem jejich spravedlivým snahám. V nitru však, možná, odklidil otázku svého národního příslušenství heslem kosmopolitismu. Nevím, jak naň hleděli Němci; my Čechové ve styku s ním zapomínali zcela, že se vlastně hlásí k našim národním sokům: vždyť stopoval s účastí stejně živou jako my všechny nové zjevy české literatury, každý nový pokrok českého života, účastnil se našich psaných časopisů a jiných podobných podniků,

mluvil téměř jen česky a obyčejně shodoval se s námi v řečích i skutcích. Pamatuji na příklad, že jeho zvolil jsem za hlavního důvěrníka při svých prvních dostaveníčkách s českou Musou. Jen když hovor dotkl se přímo otázky národnostní, ustupoval na své nestranné stanovisko, připomínaje, že není Čechem, ale že schvaluje náš spravedlivý zápas o zachování naší národnosti a že nesouhlasí s útočným postupováním svých sourodáků proti nám. Jisto jest: kdyby lidí ne snad stejně nám přátelských, ale jen stejně spravedlivých byla většina mezi německými předáky v Čechách, obratem ruky stala by se ta krásná země oním želaným rájem národního smíru, jenž dosud jen jako vzdušný zlatý přelud mihá se na vzdáleném obzoru.

Avšak předákem nestal jsi se, milý B., a již se asi nestaneš! Řídil jsi se v životě asi týmiž zásadami jako ve škole. Domnívali jsme se, že svými schopnostmi a vědomostmi dostoupíš míst nejvyšších, a zatím sedíš dnes, stár, asi na téže zastrčené lokaci, jako kdysi ve školních lavicích. Snad těžili z tvé intelligence jiní jako tam. Kdybych napsal tvé pravé jméno, málo kdo by je znal — nevyniklo na povrch; zaujímáš jen skrovné místo v národní organisaci té strany, pro kterou jsi se zevně rozhodl. Či zatím také uvnitř? Vloudil se i do tvého srdce had plemenného záští, panovačnosti a nespravedlivosti? Pochybuji. Úřad, jejž zaujímáš, není v bitevním šiku a tvoje jméno nečítám v seznamech německé branné hotovosti proti nám. Ale snad přinutily tě poměry, abys ústy zapíral neb alespoň tajil své pravé přesvědčení? A snad otřelo i zkalilo se všedním proudem života mnoho v té světlé povaze, jež září tak jasně v mých upomínkách, snad zidealisována tou vzdáleností a kouzelným přísvitem, který obestírá nám celý svět doby jinošské? Ale nechť by tak bylo: zůstaň nezkalena v mé paměti, ty podobo či illuse minulosti!

Jeho bytost připadala mi jako vzdušný květ svlačce, jenž slabým toliko svazem upoután k zemi, všecek tíhne vzhůru a rozvijí se v čisté, jasné výsosti. O svoji hmotnou stránku staral se jen, pokud nutnost velela; všechno jeho snažení neslo se k prospěchům a požitkům duševním. Nedbaje své oční choroby a slabého ústrojí tělesného, od rána do večera ustavičně zabýval se horlivým studiem a zušlechťující četbou; celé hodiny spánku ubíral si k duševní práci; ani když ho trápilo prudké bolení hlavy, neodkládal knihu z ruky. A nestudoval pro školu — jak nejlépe patrno z toho, co jsem o něm výše pověděl, — nýbrž z vlastní touhy po vědění. Neobmezoval se na školní učivo, nýbrž hleděl proniknouti na všech stranách za jeho meze. A s jakou dychtivostí sháněl se i po knihách krásné literatury, s jakým zanícením a porozuměním kochával se ve výtvorech poesie!

Živě vzpomínám na rozkoš jedné noci, do polovice s ním probděné. Večerní modlitba v oratoři byla skončena a konviktisté ubírali se ke spaní do svých dormitorií. My s B. jsme však vyčkali, až minulo nebezpečí inspekce prefektovy, a vrátili se do prázdné studovny. B. vytáhl poklad, pro který mne sem pozval. Byl to Byronův „Kain“ v německém překladu. Připomínám, že jsme byli tehdá již ve vyšším gymnasium. Četl jsem již dříve něco z Byrona v českém překladu: úryvek z „Parisiny“, „Tmu“, „Sen“ a „Melodie hebrejské“, které mne okouzlily nejvíce. Ale o pravém, celém Byronovi neměl jsem dosud tušení. B. dopídil se

několika svazků jeho básní, vypravoval mi toho dne večer o nich s nadšením a vybídl mne, abych si poslechl po večerní modlitbě třeba jen začátek „Kaina". Začal mi jej tedy polohlasně předčítati a já byl hned uchvácen. Již jsme knihu nedali z rukou, dokud jsme ji týmž způsobem nepročetli až do konce. Kolem do kola hluboké ticho, my tu sami za jedním z dlouhé řady černých pultů v dlouhé pološeré síni, v níž blikala jenom naše svíce a do níž řadou oken nazíraly hvězdy jarní noci, ale duch náš v letu závratném kolotal jiným světem, plným grandiosní velebnosti a čarovné krásy. Byl jsem u vytržení a nikdy nezmizí z mé duše památka toho nesmírného dojmu. Uneseni proudem velkolepé poesie, zapomněli jsme na vše vůkol, až teprve dohořívající svíčka připamatovala nám skutečnost. Lepili jsme na oharek sebrané kusy a zbytky svíček a šťastně vystačilo nám to právě tak do konce básně, načež jsme se, opojeni veledílem, po tichu dotápali ke svým postelím v dormitoři.

B. půjčil mi druhého dne ostatní svazky a já tu četl „Childe-Harolda", „Manfreda" a „Don Juana"! Netřeba snad ani dodávati, že v tu dobu veliký Brit podmanil si celou moji duši. Chtěl jsem ho čísti v originále a z prvních peněz, které se mi dostaly do ruky, koupil jsem si u antikváře anglický svazek jeho menších epických básní zároveň s anglickým slovníkem i začal jsem téměř bez mluvnické přípravy hned řešiti jeho „Nevěstu Abydskou". Hmoždil jsem se tím několik dní, pak jsem se dal teprve řádněji do gramatiky a pak — nu, vyzpovídal jsem se již ze svých mnohých krátkodechých náběhů — pak uložena prozatím angličina do kufru, kde šťastně zůstala.

K reminiscenci na první přečtení Kaina druží se bezděky jiná podobná vzpomínka — na onen den, kdy jsem poprve četl Máchův „Máj". Stalo se to arci mnohem dříve a scenerie byla zcela jiná.

Jeden spolužák vyzradil mi nový zdroj četby, z něhož čerpal v těch — arci nemnohých — dnech, kdy jsme mohli nějakou hodinu zůstati mimo seminář. Pramenem tím byla čítárna Českého musea. Jednou vybídl mne, abych tam šel s ním.

Téměř s posvátnou úctou vstupoval jsem do musejní budovy. Vždyť Museum mělo tehdáž zcela jiný význam nežli dnes. Bylť to nejhlavnější ústav národní a za dob tuhého absolutismu takořka jediná opora českých vlasteneckých snah. Členem musea byl každý řádný vlastenec a musejní časopis býval nejvážnější, nejrozšířenější publikací českou. S obecným napjetím hledívalo se vstříc shromážděním sboru musejního a jednání v něm sledováno veřejností českou asi s týmž interesem jako nyní důležitá rokování sněmovní. Spory v museu rozčeřovaly celou hladinu národního života. Personalie a zákulisní historky musea poskytovaly nejvděčnější látku vlasteneckých klepů a časových anekdot. V hovorech přetřásaly a kritisovaly se směr, obsah i zevnější úprava musejního časopisu a stesk některého satyrika „stále menší jsou rohlíky jak ty naše musejníky" koloval hned po celé Praze. Zkrátka, k museum obrácen byl hlavní zřetel všeho národa.

Uctivě vcházel jsem proto v dům, jenž hostil ústav takové důležitosti a v němž shromažďovali se nejslavnější mužové čeští. Ale spatřil

jsem tam tehdáž pouze skriptora Dundra, který třímal žezlo v čítárně. Ač i na něho padal nimbus, jenž pro nás obestíral vše, co s museem souviselo, neučinil na mne valný dojem. Nejasně mihá se v mé paměti neúhledná podoba s oholeným, zarudlým obličejem, ve starosvětském oděvu a s bělavým šátkem zadrhnutým kolem krku. Ale neručím za správnost ani toho mlhavého obrysu. Jisto jest pouze, že ačkoliv nás malé čtenáře přijal s tváří dosti přísnou a trochu bručivě, nevzbudil ve mně mnoho respektu, nýbrž jevil se mi spíše poněkud komickým.

Tato moje první návštěva musejní čítárny byla pouze na zkoušku a na obhlídku terrainu; proto vyžádal jsem si bez výběru knihu, která se mi právě v seznamu namanula: nějakou staročeskou zdravovědu. Seděl jsem nad ní hodinu, zabývaje se však více pozorováním místnosti, pana skriptora a lidí, kteří se občas v čítárně objevovali. Kdož mohl věděti, nebyl-li mezi nimi některý vynikající vlastenec! Sledoval jsem proto uctivě každý jejich posuněk a lapal pozorně každé slovo jejich rozprávky s Dundrem. Když jsme knihy vraceli, choval se k nám pan skriptor již mnohem přívětivěji, poctil nás i krátkou rozmluvou, v níž nám pilné čtení českých knih odporučoval, a na rozchodnou daroval nám dokonce po exempláři nějakého svého poučného spisku, jehož celý stoh sešitů narovnán byl na stole před ním. Byl to bezpochyby spis vydaný jeho vlastním nákladem; rozdával z toho stohu často a snad odbyl takto více exemplářů nežli prodejem.

Podruhé zvolil jsem si v čítárně již kloudnější čtení a po třetí osmělil jsem se požádati o Máchův „Máj". Dundr vytáhl obočí do výše, změřil postranním pohledem mou mladičkou postavu od paty k hlavě, pokolébal povážlivě hlavou, ale pak mi přece vydal předmět mé touhy. V dychtivém očekávání zasedl jsem s knihou za stolek u okna.

Jméno Máchovo a drobty z jeho spisů znal jsem již jako malý chlapec. Otec v tu dobu četl jeho „Cikány" a mluvíval o nich s blouznivým obdivem; také verše: „Zborcené harfy tón, ztrhané struny zvuk . . ." často mi zněly v duchu od té chvíle, kdy je otec jednou chvějícím se hlasem, v hlubokém dojmutí matce mé předčítal. I nešťastný životní osud Máchův byl mi znám již z Litoměřic, kde jsem jako žáček hlavní školy jeho hrob navštívil. Nyní tedy mám poprve v rukou ten slavný „Máj", o němž jsem tolik slýchal.

Rázem rozplynula se vůkol prosaická čítárna s neméně prosaickým panem Dundrem a v nejluznějších barvách objímá mne překrásná večerní májová krajina s široširou hladinou jezera v lůně hor, s bílým stínem věže, kde v temném sklepení nešťastný vězeň do spoutaných rukou kloní bledou tvář . . . Když jsem knihu dočetl, bylo mi, jakobych se probouzel z kouzelného, i ve své hrůze a truchlivosti čarovně krásného snu, v němž se mi zjevil docela nový, netušený dosud svět a jehož vidiny ještě dlouho potom zaujímaly všechny moje myšlénky.

Když jsem už při těchto čtenářských vzpomínkách, věsí se mi na péro ještě některé: Vzpomínám na „Kavkazského plenníka", první Puškinovu báseň, kterou jsem četl — ovšem v českém překladě Bendlově, uveřejněném v musejníku. Působila na mne také jako náhlé zjevení čehosi před t m netušeného. A jest mi, jakobych právě v tuto chvíli zase, malý

studentík na prázdninách, stál s tou knihou v ruce u okna známého bílého pokojíku, vssávaje zrakem rozkoší zamlženým verš za veršem a po přečtení celé básně dlouho jak v opojení se dívaje ven, kde v soumraku již temněly stromy parku a mezerou větví, na okraji ozlacených ještě posledními paprsky slunečními, prohlédala daleká modravá krajina, za níž na večerním nebi maloval mi přelud osněžená temena kavkazská. Stejně živě tane mi na mysli vytržení, s jakým jsem později, také o prázdninách, četl překlad básně Lermontova „Mciri". Dále vzpomínám, jak se celá moje bytosť zachvěla prvním dotknutím titana — Shakespeara, když jsem začal čísti jeho „Hamleta". A Mickiewiczův „Pan Tadeusz" ... četl jsem ho poprve v originále, se slovníkem v ruce, za stálého nebezpečí, že budu přepaden panem prefektem při náhlé návštěvě naší konviktské studovny, kde jsem se jím proti zápovědi zabýval v hodinách určených ke školní přípravě. A přece jaká to byla nevýslovná rozkoš! Snad ji jen zvyšovala ta pro mne nová a navzdor slovníku leckde nepochopitelná polština, s množstvím cizích slov, s jiným akcentem i na slovech s českými se shodujících: zněla mi jako hudba jiného kouzelného světa a místa jen zpola pochopená nabývala jen ještě opojnějšího půvabu jako v magickém polosvitu. — A vzpomínám i na krásné jarní odpoledne, kdy jsem si o několikadenních feriích doma vyšel na stráň do mladého háje, usedl na mech vedle zlatých petrklíčů a rozevřel knížku, z níž rozechvěného vytrhlo teprve klekání — byl to Heine.

Divím se, že první čtení jiných znamenitých knih, na příklad Göthova „Fausta", který přec na mne učinil v pravdě ohromný, úchvatný dojem, nezůstavilo ve mně stejně zřetelnou a živou vzpomínku jako při oněch shora jmenovaných, kde tkví mi v paměti nejen účinek knihy, ale i chvíle, místo a nejmenší podrobnosti okolí. Snad spolupůsobilo při tom i ledaco z těch vnějších okolností. — —

Avšak dosti pro dnes. Hle, už je noc a co jsem počmáral papíru!"

Z básní Aug. Eug. Mužíka.

Adam a Eva.

Meč plamenný tam zaplál ve oblaku,
vše zdálo se jim náhlá, hrozná báje,
co Eva, slzu světlou v modrém zraku,
šla s Adamem, se ohlížejíc, z ráje.

Šli mlčky. V citu bouřně rozvlněném
jich tepny druhem objaty se chvěly.
Jich srdce byla divých bojů plenem,
tak ztráceli se v obzor pustý, stmělý.

Jen světla pruh — již jako hvězda z temna
tam svítil — meč těch přísných nebes duchů,
a kouzlo ráje, hudba mládí jemná
víc nezněla k jich zdivenému sluchu.

Jen bouře děsila ty plaché děti,
hrom z dáli hrozil, vítr s nimi plakal,
nad hlavou zřeli mraků černé změti,
řval v horách lev a v stráni skučel šakal.

A děla Eva: „Vším tím já jsem vinna,
ó drahý, zda mně můžeš odpustiti?
Tys práhnul po mně, jen tvá pohostinná
mně náruč dala procitnout a žíti.

Toť odměna má za tvou velkou lásku —
já zničila tě! . . . On však více tiskl
jí ruku, slíbal na čele jí vrásku,
jak květů déšť mu na rtech úsměv tryskl.

„Mne bolí jen, že se mnou stejně's bídna,
že nemohu ti podat blaha více.“
A jeho ruka mohutná a vlídná
jí hladila ty uslzené líce.

A jak šli dál, tak rázem se jim zdálo
vše lehčí, zovouc důvěrně je v dáli.
Jim moře blesků v zraky divě plálo —
je nezřeli, neb na sebe se smáli . . .

Touha.

Pláň východu, hle, bílým svitem hoří,
a po nebi se světlé pruhy táhnou.
Tma noční těžká ustupuje zoři,
po pravdě duše práhnou.

Již čas, bych vstal. Ó pohleď ku východu,
tam mladý den se zdvihá s lože čile,
on kráčí, netknut bídou lidských rodů,
ven ve svět v plné síle.

Zpěv kohoutí se ozývá kdes v dáli,
leč velké město dosud v spánku leží.
Ach — místo znám, kde též již s lože vstali,
a k práci čile běží.

Můj domove, můj kraji milovaný,
tam v daleku, kde mladý den se nítí,
zda pozdrav jeden posýláš mně ranný,
mně, jemuž v dáli mříti?

Ty nestavíš se nad mým nářkem bolným,
a byť tvé srdce tisíc útrap hnětlo,
sám volný žiješ pod nebem tím volným,
svým zrakem piješ světlo.

Můj domove, kde moje mládí vřelo,
můj kořen tkví tam dosud ve tvém klínu.
Když světlo ne, ty pošleš v moje čelo
hrst klidných hrobních stínů!

První láska.

Ve chvíli půlnočního snění
svou krásnou hlavu pozvedá,
a kol do kola v sladkém chvění
tak bázlivě se ohledá.
Jí zdá se, kdos že hledí na ni,
ve smutném, bolném zadumání,
a neviděných očí hled
krev srdce v líc jí vhání hned.

Co děje se? Tak nikdy dosud
jí nebylo — ten náhlý strach
a rozkoš, již jí nepřál osud,
a nových citů bouřný vzmach.

Svět ničím jí, a smrt jí milá.
A náhle palné líce skryla,
a nestavených slzí proud
tu nemůž', nemůž' uzamknout.

„Jsem tvojím!" kdos jí šepce z ticha.
„Jsem smrt, jsem láska, jak to chceš.
Má slza nikdy nevysýchá,
ji vždycky v prsou nalezneš.
Jsem poesie! dítě milé,
jsem první kvítek na mohyle
snů tvojich, mládí, doufání,
jsem povinnost a žehnání."

A rázem před ní závoj žití
se odslání a věků báj
a ona může všecko zříti,
čím uzamknul bůh duší taj.
Je náhlé smrti posvěcena,
a přec k ní život pojí se —
ta duše — dítě, panna, žena — —
z ní celý vesmír rodí se.

Cikáni.

Jinak hledí dnešní doba
střízlivá a bezohledná,
svrhši brejle romantiky,
na tvůj rod a na tvé reje,
tuláku ty volnoživý!
Pronásleduje tě četník,
venkovan tě odehání,
ba i starý vesský strážník
troufá si na toulky syna,
od vesnic tě odpuzuje,
pastviště i holé, pusté
zakazuje rodu tvému.
Vše se kolem proměnilo,
lidé jen se tobě smějí,
nevěří na kouzla tvoje,
poslední se štítí žebrák
tvého losu, tvého spolku.
A jen tys se nezměnilo,
svobody a noci dítě.

Dosud touláš se jak vítr,
šedý vlk je strýcem tvojím,
oblaka jsou hodiny tvé,
hvězdy tvoje průvodkyně,
všedního dne pracovního
neznáš, celý život tvůj jen
nedělí jest bezstarostnou.
Svoboda a láska, hudba,
krádež a pak sladká lenost,
dýmky čmoud a ohňů záře
vyplní tvůj život celý.

Jenom se mi vždycky zdálo,
když jsem hleděl do tvých očí,
do tvých snědých, tmavých lící,
na tvé ozdoby, tvé ohně,
na stany tvých pestrých hadrů,
když jsem poslouchal tvou hudbu
jako táhlý vzlykot větrů,
jako dupot divých koní,
jako dálných vlků vytí,
a jak jezer temné stony,
jako ševel listí v podzim,
a jak šepot suché trávy,
že v tom ve všem leží smutek,
nekonečný, neobsáhlý,
s rodu na rod splývající,
jejž ti nelze vysloviti,
a jejž může pouze tušit
příbuzná ti, volná duše.

Odkud hluboký ten smutek
ve tvé řeči divné, staré
jako hrobní popelnice,
ve tvých houslích, které kvílí
jako srdce uvězněné,
ve tvých písních zádumčivých
jako dlouhý zimní soumrak?
Tys nepoznal veselosti,
lehkého to tepu srdce,
jak jí nezná prudký orel,
sám tak, volně letající.
On má volnost a svá křídla,
ale bytost jeho hledíc
ve svobody věčné slunce
spálila si lehké pýří,
pestré pýří všedních slastí,
nezná, co to smích a radost.

Leť si dále, smutný orle,
smutný, ale volný vždycky
jako bývá prudká bouře —
hoden's volnosti jak ona.
My se smějem nyní tobě,
časem tebe politujem,
ale kdo ti porozuměl,
ten ti musí záviděti! . . .

Robert Schumann.

Ty duše mrtvých, kteří láskou zemřeli,
teď odvalují těžký kámen náhrobní,
a pláčí žhavé slzy, volají
nejsladší jména živoucích.

Co v hrobě zvolna, zvolna hnilo srdce jich,
a minulosti bolest v nich již doplála,
teď znovu dávné rány jitří se,
a nová krev z nich pramení.

A hudbou srdcí, smutnou duchů písní zas
se k živým hlásí, teskně s nimi hovoří
a na city se táží pradávné,
jež letly k Hádu hlubinám.

A v sladké víře, srdcí touze horoucí
se tisknou k živým jako stíny oblačné
a z moře smrti k světlu života
spínají ruce krvavé.

Však marně — zmírá píseň, most ten hvězdnatý,
kde potkati se mrtví mohou s živými,
a se vzlykem se řítí zoufale
mrtví zas dolů do hrobů.

Rusínský selský domek v Karpatech.

Obrazy z východních Karpat.

Slovem doprovází Jan C. Spěváček.

Kdo by u nás neznal Karpat? Kdo neslyšel již vypravovati o pastýřském životě v těchto mohutných horách? Malebný jest ten věnec karpatských velikánů, strmící jako nezdolná, odvěká stráž na prahu ohromné nížiny sarmatské, na pokraji nezměrného Slovanstva. Velice nesnadno bylo by rozhodnouti, zda zajímavější jest tu podívaná na drobné nárůdky karpatské, kteří přese vše klopotné živobytí zachovaly si dobrotu srdce a vědomí národní, či na velikolepé zjevy přírodní praslovanských těchto velehor.*)

První stráží v nepřetržitém řetěze národů karpatských jsou Slováci, jejichž sídla zasahují až k jižním odnožům nebetyčných Tater, o nichž uherský básník Petőfi, pohlížeje na ně při západu slunce, napsal, že jsou jako shromáždění velebných, šedivých starců, hodujících podvečer při sklence rudého vína. Horské ručeje hučí, lesy šumí, jezera se stkví, nebe často se chmuří, avšak též slunko dopadá na srázné stěny skal a temena mohutných prahor. Lid Slováků tatranských, z nichž vyšel Jan Kollár, vždy stejně lne ku své mluvě, ale při tom nuzně žije, rve se s tvrdou tou zemí o každé sousto, oddaně poslouchá, platí ad maiorem gloriam Magyariae . . . Dole ta krásná, žírná země, a zde — kolik slováckých synků musí sobě v cizím světě vydělávati bídný chléb drátováním a ústrky!

*) F. Řehoř, Území Huculův ve Slovanském Sborníku, roč. 1884, str. 290 n.

Košický dóm.

I u samého téměř nebe najdeš Slováka. Na zelených salaších, v dřevěných kolibách bydlí v majestátní samotě báča a ovčák. Najdeš je při písni, jež stále ještě se rodí na úbočích Karpat, při fujaře a dudách. Pozdravíš: „Bože, daj šťastia!“ A báča jde do komory, vynese na uvítanou čerpák čerstvé žinčice, do níž nezapomněl přidati trochu soli. Krátká dýmka — zapekačka — je jeho milenkou, jen někdy k němu zabloudí sběratelka čučorédek (jahod), brusin, léčivých kořínků.*) Nad ním už jen ostražitý svišť, mercúň, vydává svůj pronikavý, výstražný hvizd, a pak již nic — až k nebesům, v jichž modré výsosti vznáší se pouze orel.

Nejstarší část zámku v Šaryšském Potoku.

Po Slovácích jsou přední stráží Slovanstva Rusíni, obývajíce as od říčky Lubyrce celý ten mírný oblouk východních Karpat až po hranici bukovinskou. Jsou to maloruské rody Lemků, Bojků a Huculů, jež sídlí na onom pruhu Karpat, táhnoucím se věncem osm až patnácte mil širokým od vrchoviska Popradu až po horu Ruskyj verch téměř na bukovinsko-sedmihradském rozhraní. Východní ty Karpaty, též „Bezkyd“ nazvané, jsou přirozenou hranicí mezi Uhry a Haličí. Nejnověji dle rodů je obývajících dělí se na Bezkyd Lemkovský, Bojkovský a Huculský.**)

Bezkyd Lemkovský sáhá as od údolí Toryce až k údolí Latoryce; jest řadou lesem porostlých homolí a hřbetů, jež nikde nepřekročují hranici lesů. Bahnité močály napájejí četné horské potoky a říčky, jako Teplou, Ondavu, Uh, Latorycu s Lubyrcí, jež spojujíce se u Zemplína slují pak Bodročkou (Bodrog). Tučných pastvišť je málo, nejvíce bují buky, javory, jasany, habry, lípy, klen, jalovec, výše křovitá bučina a husté ořeší.

Bezkyd Bojkovský táhne se as od Latoryce až po údolí Beržavy, složen jsa z mohutných ložisek piskovcových. Jest vyšší předchozího, nejvyšší hřbety nemají již lesů, za to však bohatých, tučných pastvin, zvaných Rusíny poloniny. Přes toto pásmo vedou mimo trať státní dráhy ze Lvova přes Stryj do Mukačeva (Munkáče) jen tři silnice a sedm cest vozových do Haliče.

Bezkyd Huculský, obývaný kmenem švarných Huculů, lidu to vysoce zajímavého, táhne se vysokými štíty od řeky Beržavy, tvoří na samé hranici haličsko-bukovinsko-uherské horský uzel Rozroh a končí až někde údolím řeky Sámoše. Nejvyšší jeho část jest Černá Hora, v níž strmí k nebesům velikáni Hovirla, Danceř, Špyci, Pip Ivan, Pohane Misce,

*) Sláma, Průvodce po Slovensku, str. 3.
**) Ottův slovník naučný s. v. Bezkyd.

všichni skoro přes dva tisíce metrů vysoko; na jihu pak mohutný Pétros uzavírá tuto řadu velehor. Zde jsou i prameny Tisy, jež vyvěrá opačně pramenů Prutu na Černé Hoře.

Celý Bezkyd pokryt jest lesem převážně jehličnatým, pohříchu velice spustošeným zahraničními špekulanty; zvláště blíže splavných bystřin a vesnic zejí nahé skály. Nižší hory porostlé jsou lesem listnatým, jenž jest promíchán jalovčím, smrčím, zde a onde také tisem a modřínem. V roklích, úrodných a vlhkých, rostou obrovské buky. Kde končí krajina lesů, prostírají se obrovská pastviska, poloniny zvaná, jež stkví se nevídaným téměř bohatstvím vonné trávy, na níž se pasou stáda horalů. Tak jsou v Bezkydě Huculském celé širé plochy porostlé rhododendrem, rostlinou vřesovitou s lístky jako myrta a růžovým květem, jenž šíří příjemnou vůni. Holé nejvyšší hřbety pak porostlé jsou žlutým povlakem lišejníku zeměpisného, tu a tam střídajícího se s chumáči plavuně.

Zříceniny hradu Salanče.

Na celé čáře odstřelují od hlavních pasů pásma příčná, tvořící příčná údolí a koryta řek. Veškerá ta pásma, hlavní i vedlejší, utvořena jsou z mohutných vrstev pískovců z útvaru křídového a neóceního, vyznačujíce se strmou srázností na jižní straně uherské a mírnými svahy na straně haličské. Se štítů hor naskytuje se čarovný pohled na zelenající se úpatí, na širé poloniny, na nichž jako vhodná štafáž obrazí se věčně půvabný a idyllický život pastýřský.

Fauna celého Bezkydu jest velice bohata. Zde slídí medvěd po sladkém medu lesních včel, zde hladový vlk se plíží, zde přebývají rys, divoká kočka, liška, tchoř, kuna, jezevec, divoký vepř. Stáda jelenů a srnců ukrývají se ve vlhkém stínu lesů. Zde vládne ještě orel, skřehotající káně; zde plno výrů, lesních sov, jeřábků, u močálů divokých kachen, v jalovčinách hejna kvíčal. Horní bystřiny jsou plny chutných ryb, zvláště pstruhů.

* * *

Do Bezkydu možno ovšem jeti všemi možnými směry; nejpohodlnější cesta však jest po uherské severovýchodní a po uhersko-haličské dráze. Přijíždějíce po uherské státní dráze z Miškovce dojedeme města Serenče, jež leží na úpatí kopce v pahorkatině Heďalji, jejíž svahy prosluly svým výborným vínem červeným, po čelném městě Tokaji též tokajským zvaným. Všechny ty kopce jsou původu sopečného; vnitřní oheň uhasl, ale zdá se, že žár jeho dále působí v ohnivém toku révy.

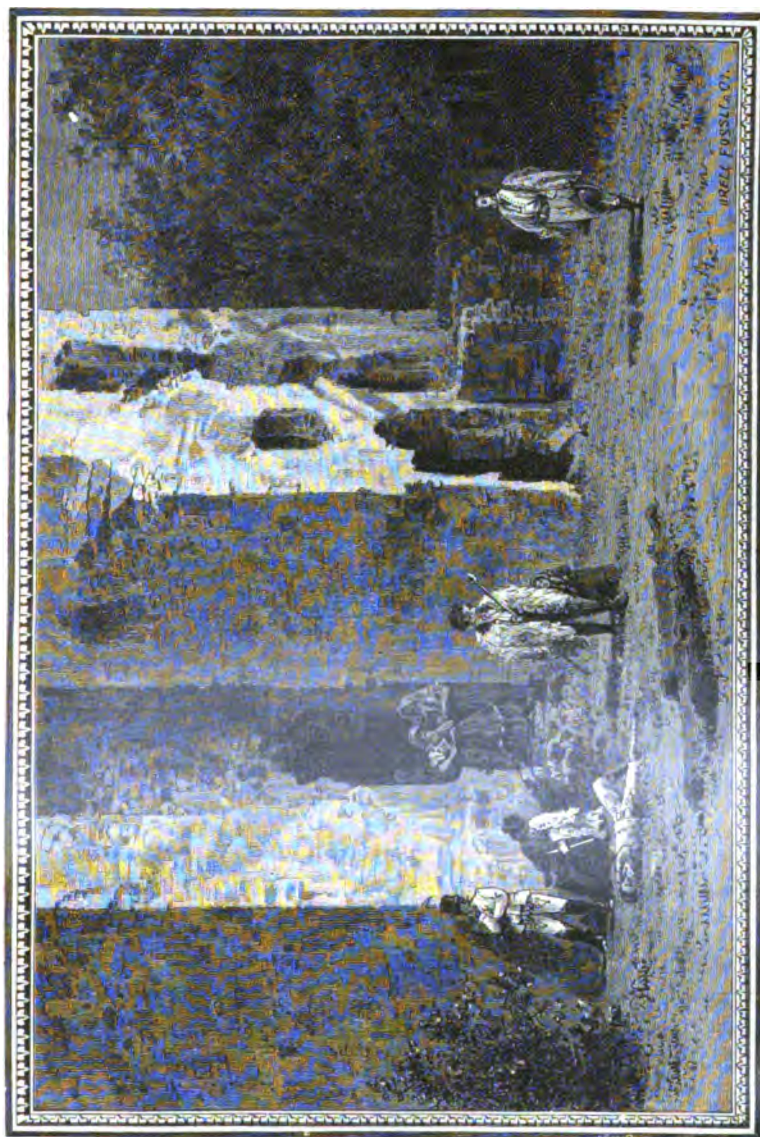
Projedše Heďáljí přijíždíme do širého údolí Bodročky (Bodrogu), v němž pro nás Čechy zvláštní má důležitost městečko Šaryšský Potok (Sáros-Patak), v němž působil náš Amos Komenský. Městečko samo jest nepatrno; na jižním jeho konci uprostřed rozsáhlého anglického parku zdvihá se mohutný hrad. Nejstarší jeho část, přepevný, věžovitý donjon se čtyřmi věžemi, stál již v polovici 11. století za krále Ondřeje I. Hrad sám byl majetkem různých rodin, až r. 1617 přešel na rod Rákoczyů. Ve věži zvláště pozoruhodný jest ohromný, mocnými klenutími podepřený slavnostní sál, v němž r. 1666 František Rákoczy slavil své zasnoubení s Helenou Zrinskou. Pod zámkem vytesány jsou v trachytové skále ohromné sklepy, v nichž od r. 1804 ukládá se každého roku sud výborného tokajského.

Komenský působil v Potoce asi tři roky. Vdova po Jiřím Rákoczym, Zuzana Lórándfi, se synem Zikmundem, povzbuzováni jsouce knížecím vychovatelem Tolnayem, úsilovně zvali Komenského, aby se usadil v jejich sídle a zařídil v něm zcela dle své chuti školu pansofickou.*) Komenský se dlouho rozmýšlel, až konečně dosáhnuv povolení od obce bratrské a p. Geera svolil, zvláště když bylo slíbeno, že bude v nové škole dobrá knihovna, kabinety přírodnický a technický, tiskárna, a že na ní bude moci deset Čechů zdarma studovati. Komenský sám o tom napsal: „Smiluje-li se kdy Bůh a otevře zase bránu do vlasti a k zakládání škol svobodu, v dedikací (k Didaktice) užiti i toho za důvod, že kdysi, školy majíc špatné, troštovali se peregrinacími, tam lapati a nahražovati troufajíce.“

Dne 6. října 1650 vyjel z Lešna s rodinou a zetěm Figulem V Potoku domníval se, že vyplní se mu jeho ideál školy pansofické. Měla míti sedm tříd na sedm let. R. 1651 otevřeny první dvě třídy, rok na to třetí. Dle kněh v nich užívaných sluly nejnižší třídy Vestibulum, Janua, Atrium. Kromě nich učilo se ještě náboženství, krasopisu, počtům, měřictví a hudbě (musica). Čtvrtá třída měla slouti philosophica, a mělo se v ní pěstovati zvláště řečnictví, pátá logica, šestá politica, sedmá theosophica. Zavedl i tělocvik a hry dramatické, nikoliv pohanské, nýbrž obsahem hodící se k tomu, čím se ve třídě hlavně zabývali.

Na stěnách v každé třídě byly rozvěšeny obrazy s přiměřenými nápisy. Vyučování trvalo ráno i odpoledne po třech hodinách. Škola byla samosprávná po způsobu římské republiky, měla svého konsula, praetora i senát. Komenský sám častými řečmi hleděl utvrditi nový řád. Orbis pictus, sepsaný již r. 1654, měl obrazy nahraditi nedostávající se knihy

*) F. J. Zoubek: Život Jana A. Komenského, str. 74. n.

Nádvoří ve zříceninách hradu Vinského.

učební. Celé zařízení školy vypsal Komenský ve spise: „O způsobě školy pansofické v Potoce," r 1651 vydaném.

Leč co byly platny sebe ohnivější zápal, dobrá vůle, osvícený rozum, když rozbíjely se na netečnosti zúčastněných. Předem nebylo učitelů, ti pak, kteří byli, ve své samolibosti novým ideím Komenského jen překáželi Mládež uherská byla duchem zmalátnělá, jen umělými prostředky dali se povzbuditi. Co prospělo, že Komenský dal základní tři učebnice přeložiti do maďarštiny, že r. 1653 vydal svou znamenitou Didaktiku?

Dne 4. února 1652 zemřel mladistvý Zikmund Rákoczy, nejupřímnější podporovatel a ochránce školy. Na úsilovné prosby Zuzany zůstal tam Komenský až do polovice června 1654, načež se více nedal zdržeti, neb potřeby církve bratrské volaly ho do Lešna.

Škola zůstala nedokončena o třech třídách, 1655 morem zašla; pak znovu zvenáhla rozkvétala a trvá až do dneška jako reformované kollegium s dosti značnou knihovnou.

Dále unáší nás vlak kolem města Sátoralja Ujhely, hlavního místa zemplinského komitátu, bývalého léna litevského knížete Bohdana Kyriatoviče, jenž zde založil rusinskou osadu, do údolí Ronyvy. V stanici Legenye Mihályi odbočuje dráha do Košic, kteréžto staroslavné město navštívíme.

Zříceniny hradu Barkó.

U stanice Velký Salanč spatřujeme na volně stojícím kuželovitém vrchu malebné zříceniny hradu Salanče. V městě dole jest nově vystavený zámek hraběte Forgacha; s věže starého hradu, ještě dobře zachovalé, jest čarokrásná vyhlídka na lesem porostlé hřbety a hluboká údolí. Deska ve zdi zasazená hlásá, že hrad byl r. 1440 Janem Jiskrou z Brandýsa ztečen a rozbit, že však ho později dřívější majitel Ladislav Losonczy znovu vystavěl.

Dráha zahýbá pak k západu, vede širým údolím Hernadu a přivádí nás ke Košicům, jejichž věkopamátný dóm z daleka nám kyne pozdravem.

Královské svobodné město Košice má as třicet tisíc obyvatel, Němců, Maďarů, nejvíce Slováků a Rusínů. Nezbytní v Uhrách cikáni i zde hojně jsou zastoupeni. Jest čelným městem horních Uher a župy Abanj-Torma. Čtyři dráhy rozbíhají se z něho na čtyři strany světa. Jsouce položeny na úpatí horstva karpatského, v sousedství bohaté, německými osadníky obydlené Spiše a Polsky, byly Košice již v dávných

Pip Ivan.

dobách důležitým trhem, na němž vyměňovány plody nížin uherských za výrobky průmyslu a obchodu spišského.

R. 1290 Košice povýšeny na královské město. R. 1441 porazil slavný Jan Jiskra z Brandýsa u Košic Perényiho, vojevůdce protikrále Vladislava, na hlavu. Vladislav pak obléhal Košice, ale utekl uslyšev, že blíží se české houfy válečné. V století 17. stihla město mnohá pohroma. Gabriel Bethlen položil sem sněm a dal si na něm věrnosť přísahati. R. 1644 dobyto bylo vojskem Rákoczyho, r. 1650 opět Leopoldem, jenž sem uvedl jezovity, r. 1682 Emerichem Tökölym a Turky, načež r. 1684 dostalo se znovu do moci císařských.

Skály na vrcholu Sinavského Kamene.

Na náměstí Košickém střídají se starobylé domy měšťanské s elegantními módními krámy. Městem protéká malý potok Čermelý, tvoře ostrov ellipsovitý, na němž jsou krásné sady, košický dóm, Michalská kaple a městské divadlo. Dóm započat byl r. 1324, od Alžběty, choti Karla I., a dokončen od Matyáše Korvína. Jest celý z kvádrů, v starogotickém slohu proveden a pro svou velikolepost a umělé malby i sochy bývá porovnáván s chrámem svatoštěpánským ve Vídni. Zvláště tři hlavní průčelní brány jsou dílem mistrovským. Na severním portále zobrazen jest soudný den; soudce světa sedí na trůně, spravedliví vcházejí branou do nebe, zatracení pak do tlamy draka oheň chrlícího. S věže dómu je úchvatný rozhled na velikány Tater.

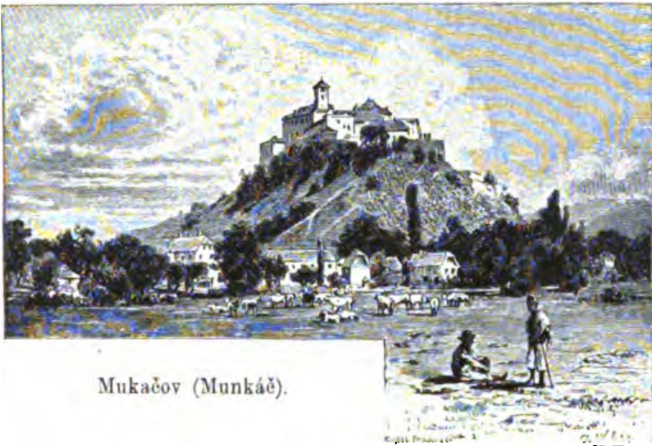
Kaple svatomichalská na jižní straně dómu z druhé polovice třináctého století je taktéž gótická. Na průčelním štítě zobrazen archanděl Michael, jak odvažuje duše dobrých a zlých. Miska dobrých je těžší, ač dva čerti snaží se misku zlých stáhnouti. Biskupství košické založeno bylo teprve za Marie Teresie.

Zajímavé je též museum hornouherské, založené r. 1872, jehož archaeologické sbírky vysoce jsou poučné. Jest v nich též odění černého pluku Korvínova, jenž se skládal ze samých českých bojovníků, jimž nepokojná, bujná krev nedala doma seděti.

Blízko u Košic jsou lázně Ránk, se zajímavým vřídlem, objeveným r. 1875 Vilémem Žigmondym. Vřídlo to jest periodické a vyvěralo dříve po 20, pak po 16 a nyní již po šesti hodinách, takže lze očekávati, že se stane permanentním a spolu slabším. Zvláštní podívanou poskytuje při měsíčku: hladina je klidná, měsíc celý se v ní odráží; najednou počne šuměti, vříti, hnáti do výše, zápach petrolejový šíří se vzduchem — pak opětně klesá a tichne.

* * *

Navrátivše se z Košic do stanice Legenye Mihályi, jedeme po uhersko-haličské dráze do města Velikého Michala (Nagy Mihály), u něhož počíná vulkánické dříve pohoří Vrcholety, rusínsky Vihorlas (= vyhořel, značí sopečný průvod). Pohoří to, složené z kuželovitých vrcholů, bývalých jícnů sopek, jest jako mocná hráz položeno před Bezkyd Bojkovský. Hned za městem Veliký Michal na štíhlém jehlanu vrchu spatřujeme zříceniny hradu Vina, kolébky starého rodu hrabat Sztárayů, jichž praděd, jakýs Venzelin de Vazumburg jako dvořan královny Gisely, již v 10. století z Bavor do Uher přišel. Vlak unáší nás dále soutěskou, kterou tvoří předhory Vrcholetů, ke zříceninám hradu Barkó, pravého to skalního hnízda, o němž se již za vpádu Tatarů činí zmínka.

Mukačov (Munkáč).

Úbočí vrchu, na němž stojí hrad, porostlé je vínem, které však netěší se zvláštní pověsti soudě dle význačného epigramu:

Barconis acetum forte ne putas vile,
Quia vilius erat, quamdiu vinum fuit.

Z Nagy Mihály jest velice výhodno podniknouti malý výlet do Vrcholetů.

Opustivše vlak, jedeme po říšské silnici do Závadky, pak močálem Blata na Vihorlas, vysoký 1074 m., největší vrchol Vrcholetů. Odtud pak po pohodlné cestě po hřbetě hory Jedlinky dostaneme se za tři hodiny k Sinavskému Kameni, jehožto vrchol tvoří dvě mohutné trachytové skály 998 a 1007 m. vysoké. Oba tito obři, Veliký a Malý Kámen zvaní, jsou odděleni hlubokou propastí, podobajíce se z dálky zcela hradbám starého hradu. Možno na ně vystoupiti jen pomocí uměle svázaných žebříků.

Blízko Sinavského Kamene nachází se hluboké údolí Mořského oka bezkydského, zvaného tak na rozdíl od mořského oka tatranského u Zakopaného, kteréž Poláci nazývají „Czarny staw nad Rybiem.“ Mořské oko Bezkydu leží ve výši 618 m., jest velice bohaté na pstruhy a raky. Rusíni bájí, že jest nesmírně hluboké, že vzdálené moře pod-

zemními průchody dosahuje až sem a zde že jaksi vykukuje na ten boží svět, pročež je i nazývají „mořským okem“.

* * *

Ze Šatoralja Ujhely přes Čap a Batyu po severovýchodní dráze uherské jedeme do srdce bojkovského Bezkydu, do města Mukačova či Munkáče. Mukačov, hlavní město župy berežské, kteráž přes polovic je obydlena Rusíny, leží u říčky Latoryce a má as 8000 obyvatel, Rusínů a židů nejvíce, pak Maďarů a Němců. Na pravém břehu Latoryce u vrchu Černěku stojí veliký, roku 1360 od Bohdana Kyriatoviče založený klášter ruských mnichův Basilianův; k němu patří tři rusínské vsi Bobuliska, Lavke a Pidmonastyrie. Název města odvozují Maďaři od slova munka, práce, poněvač prý stavba hradu dala velikou práci, Rusíni však od muka, jež jim bylo snášeti od sveřepých přistěhovalců. Rusín Lackovič dokázal, že hrad Mukačovo, ležící as půl míle od města na vysokém trachytovém kopci, dávno před příchodem Maďarů Bulhary a Rusíny byl založen.

Nás hlavně zajímá bývalý hrad, nynější pevnosť Mukačovská. Kyriatovič obdržev hrad od Ludvíka I. lénem, velice ho upevnil, rozšířil a dal vykopati studnu 72 m. hlubokou, jíž se ještě dnes užívá. R. 1632 přešel hrad do rukou Rákoczyů, z nichž zvláště Helena Zrinská, vdova po Františku Rákoczym, vyznamenala se hrdinným jeho hájením proti císařským generálům Caprerovi a Caraffovi, a jen zrádou nucena byla vzdáti se. R. 1726 dostala panství Mukačovské hraběcí rodina Schönbornů, pevnosť samu pak přeměnil císař Josef II. ve vězení pro politické vězně. Nyní jest obyčejnou trestnicí, v níž více než 400 vězňů různými pracemi jest zaměstnáno.

Pro nás Čechy má Mukačovo zvláštní význam, tak asi jako Kufstein a Komárno. Neb na Munkáči bylo uvězněno několik vynikajících českých vlastenců z r. 1848, mezi nimi hlavně Vincenc Vávra-Haštalský a Karel Preis-Horatický. Jiní, jako Frič, Novotný, Kleinert, Steidl, Koutecký a Fastr ztrávili tam jen kratší dobu, než je rozložili jinam neb než byli amnestováni.

Na Mukačově seděl též od r. 1793 do r. 1801 František Kazinczy, známý regenerátor maďarské řeči a literatury, pro domnělé spiknutí, pak od r. 1821 do r. 1823 kníže Alexandr Ypsilanti, předseda spolku hetairia, utvořeného řeckými jinochy na svržení jha tureckého. Byv 19. června 1821 u kláštera Dragašanu poražen, uprchl do Sedmihradska, kdež byl jat a napřed v Munkáči, pak až do r. 1827 v Terezíně vězněn, odkud jen na naléhání Ruska propuštěn.

Pro účastenství v revoluci r. 1848 byli skoro veškeří vynikající vlastenci čeští jati a vězněni na Hradčanech. O Sylvestru r. 1850 k šesté hodině ranní zatčen též Vávra-Haštalský a Preis*) a odvedeni na

*) Karel Preis-Horatický absolvoval r. 1847 s Vávrou práva. Byli oba členy demokratického spolku Repealu, jenž se scházel u „zlaté váhy“. Pro styky s ním a s Michaelem Bakuninem byl na dvě léta odsouzen do žaláře, amnestován p. 1854.

Noviďorská hora.

Hradčany. Jeden z vězňů byl totiž po půldruhém roce se vyznal, že Vávra, Liblinský a Preis měli tajnou schůzi s Bakuninem. Po vyšetřovací vazbě dvě léta a deset měsíců trvavší odsouzen byl Vávra na pět let do těžkého žaláře,*) jenž z milosti mu byl prominut až na rok. V prosinci r. 1853 spolu s Preisem a drem Zimmrem byli v poutech odvezeni do Mukačeva, v němž ztrávili čas až do udělení amnestie v měsíci dubnu r. 1854.

Zříceniny hradu Chustu.

Vávra ve svých zápiskách popisuje cestu do Munkáče, jež trvala deset dní přes Olomouc, kde uvězněn byl Sladkovský. V Mukačově se ani neměli tak špatně, poněvadž měli jen menší tresty. Měli svou vlastní „menáž“, jedli na stolech pokrytých ubrusy, ano měl každý i svou zvláštní sklenku. Ráno vstávali o sedmé hodině a přidržujíce se Priesznicovi zásady o kouzelné moci vody, myli si celé tělo. Na to poklízeli. Vávra mlel kávu, stlal postele. Preis utřev rozlitou vodu hadrem vařil kávu a ohříval mléko; Vávra se zatím procházel po chodbě bafaje svou ranní porci.

Po snídaní četli a studovali. Na to měli „luft“ a šli do příkopů na procházku, kdež si vězňové byli zařídili pěknou zahrádku. Od 12. do 1. byl oběd, pak četli Zapův zeměpis. Od 4—5 mívali návštěvu německých studentů z Prahy, členů Markomanie, taktéž uvězněných pro demagogické rejdy. Od 5—7 hrávali whist. Večeře byla jednoduchá, chléb se sádlem, topinky, brimsový i švýcarský sýr, k tomu sklenice piva, které profós měl na skladě a za nekřesťanský peníz prodával.

Celkem měli život dosti volný. I krásná pleť směla vězně navštěvovati, „i Aspasií všeho druhu jen se tu hemžilo“, podotýká Vávra.

Ano i divadlo hráli, „Pyramus a Thisbe“, v němž Vávrovi připadla úloha řvoucího lva, kterou provedl ku všeobecné spokojenosti. Druhého

V Praze marně hledal u advokáta zaměstnání — nikdo politicky kompromittovaného nechtěl. Ač sám místodržitel baron Mecséry a policejní ředitel mu nabízeli, aby „způsobem skrytým“ působil pro blaho státu, rozhořčeně odmítl a odešel do Alžíru, kdež prý stal se důstojníkem. Více o něm není známo.

*) Zápisky starého osmačtyřicátníka. — V kasematě na Munkáči napsal Vincenc Vávra-Haštalský.

Rusínský dřevěný kostel a rusínské dívky v národním kroji.

dne ráno probudiv se spatřil na stolku u postele číslo psaných novin s přílohou, ve velikém formátě, v úplně žurnalistické úpravě. Slulo „Der Löwe“ a mělo příspěvky vážné i komické. Redaktorem byl Preis, každý přispěvatel napsal svůj článek svou vlastní rukou. Bylo to novinářské unikum.

„Téhož dne odpoledne o třetí hodině,“ píše Vávra dále, „přibyli noví naši pražští kollegové, jež jsme již několik dní očekávali. Byli jsme právě na procházce a šli asi tři kroky kolem nich, což je velice potěšilo. Přijati byli nevlídně, poněvadž na dvoře nepozdravili dosti uctivě profósa. Ubytováni jsou Frič, Novotný a Kleinert do jedné, Steidl, Koutecký a Fastr do druhé světnice.

Poslána jim na společné útraty nás jedenácti hovězí pečeně s flíčky, dva bochníky chleba a tři mázy piva. Druhý den taktéž bílá káva a každému po dvou rohlíkách a dvou doutníkách. V neděli odpoledne opět bílá káva a rohlík. Litujeme jich velice. Nemohou s námi obcovati, jsou zavřeni vyjma od šesti do osmi ráno a od dvou do třech odpoledne, nesmějí však choditi na chodbě. Na procházku chodí od dvou do třech na dvůr. Čtrnáct dní byli bez pout, nyní jsou jimi stále obtíženi. Jen když jsou na procházce, možno s nimi porozpráběti, když jdou kolem našich oken.“

Amnestie r. 1854. ukončila útrapy českých vlastenců na Mukačově.

* * *

Navrátivše se z tohoto výletu do stanice Batyu, jedeme dále do údolí Tisy. Jedeme kolem zřícenin hradu Chustu, jenž počat králem Ladislavem Svatým r. 1090. dostaven byl Bélou III. Jsou při něm bohatá ložiska solná. Josef II. kázal ho rozbořiti a z jeho kamení vystavěti katolický kostel. Poněkud dále vidíme na druhém břehu Tisy lázně Visk, které jsou uherským Kocourkovem, což zdá se dotvrzovati nápis na věži tamějšího kostela: „Zde ve Visku vystaven“, nemluvě ani o tom, jak hledali utržený vor proti proudu Tisy a jiných historií více. Dráha jede přes řeky Talabor a Tarec dále do Marmarošského Sigetu, hlavního města župy máramarošské, v jehož okolí jsou bohaté doly solné.

Ze Sigetu možno podniknouti ještě vděčné výlety, na příklad k Novičorské hoře, a hlavně zajímavým údolím Černé Tisy na horu Pip Ivan, jednu z nejmohutnějších Bezkydu Huculského. Pip Ivan, přes dva tisíce metrů vysoký obr, má na svém vrcholu tři skalné hroty, spojené mezi sebou skalním hřbetem. Na východ jest příkrý sráz, v jehož skalních roklích věčný sníh leží, též jest na východním svahu malé, sněhem a ledem obklopené jezírko. Rozhled jest úchvatný a daleký: vidíte veškeré obry Bezkydu Huculského, na jihu pak tmí se obrovská silhouetta Pětrosa

Zde v těchto končinách jsou spolu poslední osady Huculů, jež sáhají až k Sigetu, stýkajíce se na jihovýchodě již s Rumuny. Jsou to tyto osady: Jašeně, Bohdan, Vovče, Luhy Polany, Baňa Ruska, Rachóv, Byloj, Byčkov.*) Huculských polonin jest v Uhersku čtrnácte: Turkul,

*) Viz výše uved. článek ve Slov. Sborníku r. 1884.

Mušketyk, Kamenec, Rokytna, Bošatyn, Pečeliv, Lutosa Budivka, Požiřeska, Pryčepaska, Pelešata, Sokoliv, Bolkov a Plišky, z nich však patří jen tři Huculům, ostatní eráru, šlechtě a — židům.

Rusínský tento kmen vyznamenává se svou švarností a statností, jmenovitě děvčata tiského údolí slynou daleko široko lepou krásou. Muži nosí všichni ohnivě rudé kalhoty a na široké, červené stuze mají zavěšenu pestrobarevnou kabelku; hlavu pokrývají černým plstěným širákem s červenou pentlí. Ženy a dívky nosí široké zástěry, krásně a pestře vyšívané.

Vesnice huculské jsou náramně rozlehlé; chaty rozlezlé odděleny bývají palouky, porostlými vysokou, vonnou travou, jimž říkají „carynky". V každé vsi jest krčma, výstavnější nad ostatní chaty, jakož i církev, kostel, stojící na konci neb uprostřed vsi na místě vyvýšeném. Jest zbudován ve slohu byzantinském v podobě kříže, celý dřevěný, o třech až pěti kopulích krytých šindelem. Několik kroků opodál stojí zvonice, taktéž dřevěná; celé místo kolem kostelíčka pak jest obehnáno plotem.

Ve vsích poblíže církví libují si vonné lípy, a mile lahodí oku bělající se břízy; chaty vesničanů obklopeny jsou zahradami zeleninými a ovocnými, na střechách majestátně stojí čáp. V křovinách slyšíme tlukot slavíka, v širém vzduchu pění skřivánkovo, jemuž přizvukují sbory křepelek.

Že u Huculů žijí písně národní, nejrozmanitější zkazky a pověsti, jež ústním podáním uchovaly se z šerého dávnověku, netřeba ani připomínati. I Rusínům právě jako Slovákům jest vésti těžký boj o svou existenci národní — doufejme, že z něho vyjdou jako vítězové a zachovají svůj původní slovanský ráz.

Mořské oko Bezkydské.

Baltasar.

Napsal Anatole France. Přeložila Anežka Schulzová.

Magos reges fere habuit Oriens.
Tertull.

I.

V oné době Baltasar, jehož Řekové nazývali Saracénem, vládl v Ethiopii. Byl černý, ale krásné tváře. Mysl měl prostou a srdce šlechetné. V třetím roce své vlády, dvaadvacátém to roce svého věku, vydal se na návštěvu k Balkis, královně ze Sáby. Magus Sembobitis a eunuch Menkéra provázeli ho. Za nimi následovalo sedmdesát pět velbloudů, nesoucích myrrhu, zlatý prach, drahokamy a slonovinu. Na cestě Sembobitis učil ho poznávati vliv hvězd a vlastnosti kamenů, a Menkéra zpíval mu písně liturgické; ale Baltazar jich neposlouchal, bavil se pozorováním malých šakalů, již sedíce na zadních nožičkách, s ušima vzpřímenýma objevovali se na obzoru pláně písečné.

Konečně po dvanáctidenní pouti Baltasar a jeho průvodci ucítili vůni růžovou a záhy spatřili zahrady, obklopující město Sábu.

Tam uzřeli mladé dívky, jež tančily pod kvetoucími jabloněmi granátovými.

„Tanec jest modlitba," pravil magus Sembobitis.

„Tyto ženy bylo by lze prodati za vysokou cenu," řekl eunuch Menkéra.

Vstoupivše do města, byli překvapeni velikostí skladů a krámů, jež rozkládaly se před nimi, rovněž jako množstvím nakupeného tam zboží. Ubírali se dlouho ulicemi, plnými povozů, nosičů, oslů a oslářů, až náhle uzřeli mramorové zdi, purpurové stany a zlaté kopule paláce Balkis.

Královna Sába přijala je ve dvoře, kde vzduch osvěžován byl vonnými vodotrysky, jejichž krůpěje perlily se s jasným šuměním. Královna stála tu vztyčena v rouchu z drahokamů a usmívala se.

Spatřiv ji Baltasar, byl zachvácen velikým zmatkem. Zdálo se mu, že jest sladší než sen a krásnější nežli žádost.

„Pane," tiše pravil mu Sembobitis, „myslete na to, abyste s královnou uzavřel dobré smlouvy obchodní."

„Dejte pozor, pane," dodal Menkéra. „Říká se, že užívá kouzel, aby vzbudila lásku mužů!"

Pak pokleknuvše, magus a eunuch odešli.

Osamotněv s Balkis, Baltasar pokoušel se promluviti; otevřel ústa, ale nemohl pronésti ani jediného slova. Pravil k sobě: „Královna bude pohněvána mým mlčením."

Však královna ještě se usmívala a nezdálo se, že chování Baltasarovo by ji mrzelo.

Promluvila první a pravila hlasem sladším než nejsladší hudba:

„Buďte vítán a posaďte se vedle mne."

A prstem bílým jako paprslek světla kynula mu k purpurovým polštářům, rozloženým po zemi.

Baltasar usedl, hluboce vzdychl a uchopiv do každé ruky jeden polštář rychle vzkřikl:

„Paní, přál bych si, aby tyto dva polštáře byly dva obři, vaši nepřátelé. Ponévadž bych jim zakroutil krk."

A při těch slovech tiskl polštáře tak pevně v pěsti, že látka se protrhla a vyvalil se bílý oblak jemného peří. Jedno pírko chvíli poletovalo ve vzduchu, pak sneslo se na ňadra královny.

„Pane Baltasare," pravila Balkis, červenajíc se, „proč chtěl byste vraždit obry?"

„Protože vás miluju," odvětil Baltasar.

„Povězte," tázala se Balkis, „je-li v hlavním městě vašem dobrá voda v studnicích?"

„Ano," odpověděl Baltasar překvapen.

„Věděla bych též ráda," pokračovala Balkis, „jak dělají se sušené zavařeniny v Ethiopii."

Král nevěděl, co odpověděti.

„Vypravujte, vypravujte, abyste mi udělal radosť," naléhala královna.

Vynaložil tedy veškeru svou paměť a popsal, jakými spůsoby kuchaři ethiopští zavařují kdoule do medu — Ale Balkis ho neposlouchala. Náhle přerušila jeho vypravování:

„Pane, vypravuje se, že milujete královnu Kandaci, svou sousedku. Neklamte mě; jest krásnější než já?"

„Krásnější?" vzkřikl Baltasar, klesnuv Balkis k nohám, „jest to možno?"

Královna pokračovala:

„Nuže! Její oči? její ústa? její pleť? její hrdlo?" . . .

Baltasar rozepjal k ní náruč a zvolal:

„Dovolte, abych vzal si pírko, jež sneslo se na vaši šíji a dám vám polovinu svého království s moudrým Sembobitem a s eunuchem Menkérou."

Ale ona vstala a uprchla, smějíc se jasným smíchem.

Když magus a eunuch se vrátili, nalezli pána svého v zamyšlení, jež nebylo u něho zvykem.

„Pane, neuzavřel jste snad dobré smlouvy obchodní," tázal se Sembobitis.

Toho dne Baltasar večeřel s královnou Sábou a pil víno palmové.

„Jest to tedy pravda? pravila Balkis při večeři: „královna Kandace není tak krásná jako já?"

„Královna Kandace jest černá," odvětil Baltasar.

Balkis pohlédla živě na Baltasara a řekla:

„Možno býti černým a přece nikoliv ošklivým."

„Balkis!" vzkřikl král.

Více neřekl. Uchopil královnu do náruče a přitiskl rty k čelu jejímu. Ale viděl, že pláče. Mluvil k ní tedy hlasem tichým, lichotivým, trochu zpívajícím, jako dělávají chůvy. Nazýval ji svou květinkou a svou hvězdičkou.

„Proč pláčete?“ tázal se. „A co mám dělat, abyste neplakala? Máte-li nějaké přání, sdělte mi je a splním je.“

Neplakala již a zůstala zamyšlena. Nutil ji dlouho, aby mu svěřila své přání.

Konečně pravila:

„Chtěla bych míti strach.“

Poněvadž se zdálo, že Baltasar jí nerozumí, vysvětlovala mu, že dávno již má touhu, aby se octla v nějakém neznámém nebezpečí, ale že nemůže toho dosíci, poněvadž lidé a bozi sabejští bdí nad ní.

„A přece,“ dodala s povzdechem, „cítila bych tak ráda, jak za noci rozkošný chlad hrůzy probíhá mým tělem. Cítila bych ráda, jak vlasy mi vstávají na hlavě. Oh! bylo by to tak krásné, míti strach!“

Ovinula rámě kolem šíje černého krále a pravila hlasem prosícího dítěte:

„Hle, přiblížila se noc. Pojďme spolu městem v převlečení. Chcete?“

Chtěl. Běžela ihned k oknu a vyhlížela na náměstí.

„Žebrák odpočívá u zdi paláce,“ pravila. „Dejte mu své šaty a žádejte výměnou jeho turban z velbloudí srsti a hrubou látku, v níž jest zahalen. Pospěšte si, zatím se připravím.“

A odběhla ze síně hodovní, tleskajíc rukama na znamení radosti. Baltasar svlékl své roucho, vyšívané zlatem, a zahalil se v plášť žebrákův. Vypadal, jako důstojný otrok. Královna brzy se vrátila, oděna modrým nesešitým šatem žen, jež pracují na polích.

„Pojďme!“ pravila.

A táhla za sebou Baltasara úzkými chodbami až k dvířkám, jež otvírala se do polí.

II.

Noc byla černá. Balkis vypadala malounká ve tmě.

Vedla Baltasara do jedné z krčem, kde oslaři a nosiči města scházeli se s nevěstkami. Tam usednuvše spolu ke stolu, pohlíželi, jak v dusném vzduchu při kalném svitu špinavé lampy ta nečistá, nestoudná zběř zápasila spolu ranami pěstí a ranami nožův o ženu neb o koflík kvašeného nápoje a chroptíc válela se pod stoly. Leže na hromadě pytlů, krčmář po očku bedlivě pozoroval hádky a rvačky pijáků

Spatřivši solené ryby, jež visely na trámech pod stropem, Balkis pravila k svému soudruhovi:

„Jedla bych ráda jednu z těch ryb s rozsekanou cibulí.“

Baltasar dal to přinésti. Když pojedla, spozoroval, že nevzal s sebou žádných peněz. Nedělal si z toho velkých starostí, myslil si, že odejde a nezaplatí svůj řád. Ale krčmář zastoupil jim cestu, nazývaje je bídným otrokem a zlou oslicí. Baltasar srazil ho k zemi ranou pěsti. Většina diváků vrhla se s vytasenými noži na oba neznámé hosti. Ale ozbrojiv se ohromnou palicí, jež slouží roztloukati cibule egyptské, Baltasar

usmrtil dva z útočníků a donutil ostatní k ústupu. Cítil teplé tělo Balkis, jež tulila se k němu; proto byl nepřemožitelný.

Přátelé krčmářovi, neodvažujíce se již přiblížiti se, metali na něho džbány na olej, koflíky cínové, lampy rozžaté, i ohromný kotel bronzový, kde vařil se celý skopec. Tento kotel dopadl s hrozným hlomozem na hlavu Baltasarovu a rozrazil mu lebku. Zůstal chvíli ohromen, ale pak sebrav své síly, vrhl kotel zpět s takovou silou, že tím zdesateronásobil jeho tíhu. Zadunění kovu mísilo se s děsnými výkřiky a s chrapotem umírajících. Užil chvíle obecného zděšení; obávaje se, aby Balkis neutržila nějaké poranění, vzal ji do náruče a prchal s ní pustými a temnými uličkami.

Ticho noci obestíralo zemi a prchající slyšeli, jak slábnou za nimi výkřiky opilců a žen, pronásledujících je v temnu. Záhy slyšeli jen již lehký zvuk kapek krvavých, jež s čela Baltasarova dopadaly na šíji Balkis.

„Miluji tě," šeptala královna.

A při svitu měsíce, vystupujícího z mraku, král spatřil vlhkou a bílou záři v polopřivřených zracích Balkis. Sestupovali vyschlou stružkou bystřiny. Náhle Baltasar sklouzl na mechu. Padali oba, držíce se v objetí. Zdálo se jim, že propadají se bez konce do líbezného. Nic, svět živých přestal pro ně existovati. Kochali se ještě v rozkošném zapomnění času, počtu a prostoru, když gazelly přišly za svítání, aby pily v prohlubinách kamenů.

V tu dobu lupiči, ubírající se tudy, spatřili milence ležící v mechu.

„Jsou chudí," řekli si lupiči, „ale prodáme je draze k vůli jejich mladosti a kráse."

Přiblížili se k nim, spoutali je a přivázavše je k ohonu osla, ubírali se dále.

Spoutaný černý král vysílal proti lupičům hrozby smrti. Ale Balkis, chvějíc se ve svěžím vzduchu ranním, usmívala se čemusi neviditelnému.

Ubírali se hroznou samotou. Slunce bylo již vysoko, když lupiči odvázali své zajatce, poručili jim, aby usedli vedle nich do stínu skály, a hodili jim kousek plesnivého chleba. Baltasar jím povrhnul, však Balkis chtivě pustila se do jídla.

Usmívala se. A když náčelník lupičů tázal se jí na příčinu, pravila:

„Směju se myšlénce, že dám vás všechny pověsiti."

„Opravdu!" vzkřikl náčelník lupičů, „to jsou podivná slova v ústech prosté kuchyňské! To nejspíše pomocí svého černého milence chceš dát nás všechny pověsiti?"

Tato urážlivá slova přivedla Baltasara do nesmírné zuřivosti; vrhl se na lupiče a stiskl mu hrdlo tak silně, že div ho neuškrtil.

Ale lupič vrazil mu nůž do života až po rukojeť. Ubohý král klesl k zemi a obrátil k Balkis zmírající pohled, jenž téměř ihned zhasl.

III.

V tom okamžiku ozval se veliký hluk lidí, koní a zbraní a Balkis poznala udatného Abnera, jenž v čele své družiny přišel vysvobodit královnu, o jejímž zmizení tajemném byl zvěděl.

Vrhl se třikrát na zem k nohám Balkis a dal přinésti nosítka, připravená pro ni. Družina zatím svázala ruce lupičů. Královna obrátila se k náčelníkovi a pravila sladce:

„Nebudeš mi vyčítati, milý příteli, že dala jsem ti prázdný slib, pravíc, že budeš pověšen."

Magus Sembobitis a eunuch Menkéra, již přišli s Abnerem, vzkřikli žalostně, spatřivše krále svého na zemi, nehybného, s nožem v těle. Zvedli ho opatrně. Sembobitis, jenž vynikal v umění lékařském, poznal, že ještě dýše. Poskytl mu pomoci a obvázal ránu, kdežto Menkéra stíral pěnu, jež třísnila ústa králova.

Baltasar byl čtrnáct dní obětí prudké horečky. Mluvil stále o kouřícím se kotli a o mechu v propasti a volal Balkis pronikavým hlasem. Konečně patnáctého dne otevřel oči a spatřil u lůžka svého Sembobita a Menkéru, ale královny nespatřil.

„Kde jest? Co dělá?"

„Pane," odvětil Menkéra, „Jest uzavřena s králem Komagénským."

„Smlouvají se nejspíše o výměnu zboží," dodal moudrý Sembobitis. „Ale nerozčilujte se tak, pane, vaše horečka by se tím zhoršila."

„Chci ji vidět," vzkřikl Baltasar.

A vrhl se do obydlí královnina, aniž by stařec neb eunuch byli mohli zadržeti ho. Přiblíživ se k ložnici, spatřil krále Komagénského, jenž vyšel pokryt zlatem a zářil jako slunce.

Balkis spočívala na purpurovém lůžku a usmívala se s očima zavřenýma.

„Má Balkis, má Balkis!" vzkřikl Baltasar.

Ale Balkis neobrátila hlavu; zdálo se, že jest zahloubána v jakýsi sen.

Baltasar se přiblížil a vzal ji za ruku, však ona prudce ruku vytrhla.

„Co chcete ode mne?" tázala se.

„Vy se tážete!" odvětil král a dal se do pláče.

Obrátila k němu pohled klidný a tvrdý.

Cítil, že zapomněla vše, a připomínal jí onu noc, kdy spolu bloudili.

Ale královna pravila:

„Nevím skutečně, co chcete říci, pane. Víno palmové dobře vám neslouží. Zdá se, že jste snil."

„Jak!" vzkřikl nešťastný král, lomě rukama, „tvé polibky a nůž, po němž zachovala se mi jizva, to jsou sny!" . . .

Povstala; drahokamy jejího roucha zachřestily ostře a vrhaly blesky.

„Pane," pravila, „v tuto hodinu shromažďuje se má rada. Nemám chuti, abych vysvětlovala sny vašeho chorého mozku. S Bohem!" Cítě, že zmocňuje se ho mdloba, Baltasar sebral všechny síly, aby neprozradil slabost svou této zlé ženě, a běžel do svého pokoje, kde klesl k zemi. Rána jeho opět se otevřela.

IV.

Po tři neděle zůstal bez citu, a jako mrtev, pak vrátiv se k životu dvaadvacátého dne, uchopil ruku Sembobita, jenž opatroval ho společně s Menkérou, a zvolal s pláčem:

„Oh! drazí přátelé, jak oba jste šťastni; jeden, poněvadž jest stařec, a druhý, poněvadž jest podoben starci . . Oh nikoliv! štěstí není na světě, a vše jest zde špatné, poněvadž láska jest zlo, a poněvadž Balkis jest zlá."

„Moudrost činí šťastným," odvětil Sembobitis.

„Chci to zkusiti," pravil Baltasar. „Ale vydejmež se ihned na cestu do Ethiopie."

A poněvadž ztratil, co miloval, umínil si, že věnuje se moudrosti a stane se magem. Neposkytovalo-li mu toto rozhodnutí žádného potěšení, dávalo mu aspoň trochu klidu. Každého večera sedě na terasse svého paláce ve společnosti maga a eunucha, pozoroval nehybné palmy na obzoru, neb pohlížel, jak v záři měsíční krokodilové plují po Nilu jako kmeny stromů.

„Člověk nikdy se neunaví obdivováním se přírodě," pravil Sembobitis.

„Zajisté," odvětil Baltasar. „Ale jest v přírodě cosi krásnějšího, než palmy a krokodilové."

Mluvil takto, poněvadž vzpomínal na Balkis.

A Sembobitis, jenž byl stár, pravil:

„Na příklad zjev stoupání Nilu, jenž hoden obdivu, a jejž jsem vysvětlil. Člověk jest stvořen, aby rozuměl."

„Jest stvořen, aby miloval," odpověděl Baltasar s povzdechem. „Jsou věci, jež není lze vysvětliti."

„Jaké?" tázal se Sembobitis

„Zrada ženy," pravil Baltasar.

Ale král rozhodnuv se, že stane se magem, dal vystavěti věž, s níž bylo lze přehlédnouti několik království a celou oblohu. Tato věž byla z cihel a strměla nade všechny věže ostatní. Celá dvě leta trvala její stavba a Baltasar vynaložil k tomu účelu celý poklad, jejž zdědil po svém otci. Každé noci král vystupoval na věž a tam pod návodem maga pozoroval oblohu.

„Obrazy na obloze jsou znamení našich osudů," pravil Sembobitis.

A Baltasar odvětil:

„Nutno uznati: tato znamení jsou temná. Ale pátrám-li v nich, nemyslím na Balkis a to jest veliká výhoda."

Magus sdělil mu mezi jinými pravdami užitečnými, že hvězdy jsou upevněny jako hřeby v klenutí nebeském a že jest pět planet, totiž: Bel, Mérodach a Nébo, rodu mužského; Sin a Mylitta, rodu ženského.

„Stříbro," pravil mu ještě, „odpovídá Sině, jež jest měsíc, železo Mérodachovi, cín Belovi."

A dobrý Baltasar pravil:

„Tyto vědomosti chci si osvojiti. Zabývaje se astronomií nemyslím ani na Balkis, ani na cokoli jiného na světě. Vědy jsou dobročinny: brání člověku, aby nepřemýšlel. Sembobite, vzdělej mě ve vědách, jež ničí cit u lidí, a povznesu tě k nejvyšším poctám před svým lidem."

Proto Sembobitis učil krále moudrosti. A Baltasar myslil méně na Balkis. Spozorovav to Menkéra, radoval se velice.

„Přiznejte se, pane," pravil jednoho dne, „že královna Balkis skrývá pod zlatým rouchem nohy rozštípené, jako mají kozy."

„Kdo ti povídal takovou hloupost?“ tázal se král.

„To jest veřejné mínění, pane, v Sábě jako v Ethiopii,“ odvětil eunuch. „Všichni lidé si vypravují, že královna Balkis má nohy srstnaté a zakončené dvěma černými rohy.“

Baltasar pokrčil rameny. Věděl, že nohy královny Balkis vypadaly jako nohy jiných žen a že byly dokonalé krásy. Ale tato myšlénka přece pokazila mu upomínku na tu, již tak byl miloval. Myšlénka, že náležela mu žena, ve skutečnosti krásná, ale jež pokládána byla za znetvořenou, byla mu velice trapna; již netoužil spatřiti Balkis. Baltasar měl duši prostou; ale láska jest vždy cit velice složitý.

Od toho dne, král dělal veliké pokroky v magii a v astrologii. Byl na nejvýše pozorný na združení hvězd a sestrojoval horoskopy tak přesně jako sám moudrý Sembobitis.

„Sembobite,“ pravil, „ručíš hlavou za pravdivost mých horoskopů?“

A mudrc Sembobitis odvětil:

„Pane, věda jest neomylna, ale učenci mýlí se vždy.“

Baltasar měl vrozený dar genia. Pravil:

„Pravdivé jest jen, co jest božské, a vše božské jest nám skryto. Marně hledáme pravdu. Ale přece jsem objevil novou hvězdu na obloze. Jest krásná, zdá se, že jest živá, a září-li, řekli byste, že svítí to sladce oko nebeské. Zdá se mi, jako by mě volala: Šťasten, šťasten, šťasten, kdo zrodí se pod touto hvězdou! Sembobite, hleď, jak na nás pohlíží tato hvězda rozkošná a skvělá!“

Ale Sembobitis neviděl hvězdu, poněvadž nechtěl ji viděti. Jsa učený a stár, nemiloval novot.

A Baltasar sám opakoval v tichu nočním:

„Šťasten, šťasten, šťasten, kdo zrodí se pod tou hvězdou!“ — —

V.

Však v celé Ethiopii a v královstvích sousedních rozšířila se zpráva, že král Baltasar již nemiluje Balkis.

Když tato novina došla do země sabejské, Balkis rozhořčila se, jako by byla oklamána. Běžela ku králi Komagénskému, jenž zapomněl na svou říši v městě Sábě a zvolala k němu:

„Milý příteli, víte, co právě jsem se dověděla? Baltasar již mě nemiluje.“

„Co na tom!“ s úsměvem odvětil král Komagénský, „když my se milujeme.“

„Což necítíte urážku, již tento černý muž mi spůsobil?“

„Nikoliv,“ pravil král Komagénský, „necítím.“

Zapudila ho od sebe s opovržením a nařídila svému velkému vezírovi, aby připravil vše k cestě do Ethiopie.

„Vydáme se ještě této noci na cestu. Dám ti useknout hlavu, nebude-li vše připraveno před západem slunce.“

A když byla sama, počala vzlykati.

„Já ho miluju! On mě nemiluje, a já ho miluju!“ vzdychala v upřímnosti svého srdce.

Když Baltasar jedné noci odvrátil zrak svůj od pozorování kouzelné hvězdy k zemi, spatřil dlouhou čáru černou, jež v dáli vinula se pískem pouště jako armáda mravenců. Znenáhla tito zdánliví mravenci vzrostli a nabyli podoby tak určité, že král rozeznal koně, velbloudy a slony.

Když karavana přiblížila se k městu, Baltasar poznal lesklé šavle a černé komoně stráže královny Sáby. Poznal ji samu. Pojalo ho veliké rozechvění. Cítil, že bude ji milovat opět. Hvězda zářila leskem čarovným. Dole Balkis, spočívající v nosítkách z purpuru a zlata, byla maličká a zářiva jako hvězda.

Baltasar cítil, jak přitahuje ho k ní síla hrozivá. Přece odvrátil hlavu po zoufalém přemáhání a pozvednuv zrak, spatřil hvězdu.

A hvězda promluvila a pravila:

„Sláva na vysostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle!

Vezmi mírku myrrhy, sladký králi Baltasare, a následuj mě. Uvedu tě k nohám děťátka, jež právě narodilo se v chlévě, mezi oslem a volem.

A toto děťátko jest král králů. On potěší ty, kdož chtějí býti potěšeni.

Volá tě k sobě, tebe, Baltasare, jehož duše jest tak temna jako tvoje tvář, ale jehož srdce jest prosté, jako srdce dítěte.

Vyvolil tebe, poněvadž jsi trpěl, a dá ti bohatství, radosť a lásku.

Řekne k tobě: buď chud s radostnou myslí, v tom jest pravé bohatství. A řekne ti dále: pravá radosť jest v odříkání se radosti. Miluj mě, a miluj tvory jen ve mně, neboť jenom já jsem láska.“

Při těchto slovech božský mír jako záře rozlil se temnou tváří královou. Baltasar s nadšením naslouchal hvězdě. A cítil, že stal se novým člověkem.

Královna Balkis pozorovala Baltasara. Poznala, že v tomto srdci, naplněném láskou božskou, již nikdy nebude místa pro lásku k ní. Zbledla a dala rozkaz, aby karavana okamžitě se obrátila na cestu do Sáby.

Když hvězda umlkla, král a oba soudruzi jeho sestoupili s věže. Pak připravivše mírku myrrhy, svolali karavanu a vydali se, kam vedla je hvězda. Putovali dlouho krajinami neznámými, a hvězda ubírala se před nimi.

Jednoho dne, octnuvše se na křižovatce tří cest, spatřili, jak dva králové blíží se s četným průvodem. Jeden byl mlád a bílé tváře. Pozdravil Baltasara a pravil:

„Jmenuji se Kašpar, jsem král a nesu zlato darem děcku, jež právě narodilo se v Betlémě v Judsku.“

Té chvíle přiblížil se druhý král. Byl to stařec, jehož bílý vous splýval až na prsa.

„Jmenuji se Melichar, jsem král a nesu kadidlo božskému děcku, jež přišlo, aby zjevilo lidem pravdu.“

„Ubírám se k němu též,“ odvětil Baltasar; „přemohl jsem své vášně, proto hvězda ke mně promluvila.“

„Já přemohl svou hrdosť,“ pravil Melichar, „proto byl jsem povolán.“

„A já přemohl svou krutosť,“ pravil Kašpar, „proto jdu s vámi.“

A tři magové společně pokračovali ve své pouti. Hvězda, již byli spatřili na Východě, ubírala se před nimi, až zastavila se nad místem, kde bylo děcko.

Spatřivše, že hvězda se zastavila, radovali se radostí velikou.
A vstoupivše do domu, nalezli děcko s Marií matkou, i vrhli se na kolena a klaněli se jim. A otevřevše své poklady obětovali mu zlato, kadidlo a myrrhu, jak řečeno v Písmu.

Kaaperiovy námluvy.

(Kaaperin kosinta.)

Napsal Juho Reijonen. Z finštiny přel. O. S. Vetti.

Byl letní večer, či správněji řečeno, byla už skorem noc, když jsem zasedl ve své komůrce vzadu na dvoře a zabral se do čtení jakéhos románu. Stálo v něm: „Hrabě, okouzlen vděky krásné Kallisty, cítil, jak mu žilami a srdcem probíhá proud nevýslovné slasti, i padl, chvěje se blahem, na kolena před pannou. Sotva slyšitelně zašeptal: „Božská Kallisto! Euterpin božský hlas nezní na Olympu tak líbezně . . .“

V tom otevřely se dvéře, a do komůrky vstoupil sousedův Kaaperi.

„Dobrý večer!“ pozdravil mačkaje čepici v rukou.

Mrzut, že jsem byl ve čtení přerušen, odhodil jsem svou sentimentální knihu na stůl. Obrátil jsem se pak ke Kaaperimu, jehož jsem poznal po hlase, ačkoliv nezněl tak „líbezně jako hlas Euterpin na Olympě.“

„Dobrý večer! Co pak přivádí Kaaperiho tak pozdě na noc ke mně?“ ptal jsem se ho.

„Hm! Spatřil jsem v „majsterově“ *) okně světlo, a tak . . .“

„Světlo! Kdož by byl tak hloupý a svítil uprostřed léta?“ odpověděl jsem, překvapen tou lží a posud mrzut pro vyrušení z četby.

Kaaperi byl pomaten a nevěděl, co by na to řekl; stál poblíže dveří mačkaje v rukou čepici. Domníval jsem se, že si přišel pro doutník, jež měl velmi rád.

Otevřel jsem tudíž svou krabici s doutníky a nabídl mu, aby si vybral a usedl. Sedl si, ukousl špičku doutníku a odplivl ji na mou postel. Setřepal jsem odpadky doutníku s pokrývky. Kaaperi na to klidně patřil, udělal několik pořádných bafů, ale mlčel dále. Zdál se býti velmi zamyšleným, ale úst neotvíral.

Mně nebylo také zrovna do rozprávky, a proto pustil jsem se do čtení: „ani velebná postava Junonina ani rythmické pohyby Terpsichořiny.“

---

*) „Maisteri“ říká lid v Čudsku studujícím, hl. bohosloví; v Čechách říkají také bohoslovcům „p. majstr“. P. př.

„Pan „majstr“ má vždycky tak chutná cigara. Budou zajisté z pravého ruského listu,“ přerušil Kaaperi opět moji četbu. Potom obrátil doutník a jal se jej olizovati, jakoby se ještě lépe přesvědčiti chtěl o jeho chuti.

„Jsou ovšem silné, však je cena jejich také podle toho; osm marek stojí celá krabice,“ pravil jsem.

„Hm, hezky drahé,“ zabručel Kaaperi, ale na něco zcela jiného patrně myslil.

Znamenal jsem teď, že přišel za zcela jinou příčinou, ale nemaje ni nejmenšího tušení, co by to asi bylo, nemohl jsem řeči své patřičného směru dáti. Oba dva jsme seděli tiše a dumali; netřeba snad povídati, že toto obapolné mlčení působilo trochu trapně. Abych také něco dělal, zapálil jsem si doutník. Vypouštějíce chumáče kouře, seděli jsme chvíli proti sobě. Moje mrzutá nálada rozplynula se s kouřem doutníku, i začalo mi býti do smíchu, když jsem pozoroval to vzájemné „němé koukání“ na sebe.

Kaaperi asi rovněž znamenal, že není na pravé cestě, neboť vstal konečně se židle, podal mi ruku a zamumlal: „S Bohem!“

„Dobrou noc!“ opáčil jsem. Kaaperi učinil krok ke dveřím. Potom se poškrabal za týlem i pravil: „Zítra ráno budu mít opět kdy veslovati, kdybyste chtěl jíti na ryby.“

„Sotva zítra ráno záhy vstanu,“ odpověděl jsem, vrhnuv pohled na Kallistu, z níž ještě dobrých sto stránek bylo nepřečtených. Kaaperi chytl za kliku, než obrátil se ještě jednou ke mně s otázkou: „Pojede zítra váš Junno skutečně s kolomazí do Kajany?“

„Ovšem že pojede. Proč se ptáš?“

„Nu tak. Já jsem si myslil, že nepojede.“

Teď jsem patrně viděl, že Kaaperi něco chce, třebas si netroufal vytasiti se se svou záležitostí. Proto vybídl jsem ho laskavě, aby jen přímo k věci přistoupil a beze všech okolků mi svěřil, co na srdci má.

„Měl bych skutečně něco na srdci,“ odpověděl a sedl si na své dřívější místo.

„Nu, co máš tak důležitého mi říci?“ ptal jsem se. Otázka ta způsobila nové rozpaky Kaaperimu. Seděl opět chvíli tiše a krůpěje potu sbíraly se mu na čele, an uvažoval o potíži, jak začíti. Hleděl rozpačitě na mne, rty se mu pohybovaly, ale slova z nich nesplynulo.

Konečně jakoby se byl na něčem ustanovil, pravil: „Nevzal by Junno s sebou psaní a neodevzdal by ho v Maanselkä?“

„Psaní? Proč by to neudělal? Dej je sem, já se už postarám o to, aby je Junno vzal,“ pravil jsem.

„Není ještě jak se patří hotovo,“ na to Kaaperi, i vytáhl z náprsní kapsy tlustý balíček papíru, jejž přede mne na stůl položil.

„Myslím, že je toho na psaní pro jedenkrát dosti,“ pravil jsem, překvapen tím množstvím papíru, jež Kaaperi dovedl pomazati.

„Nu, dlouhým ovšem zdá se býti s dostatek, než přece sotva z toho celého mého psaní něco bude, ale kdybych mohl tak mluviti, potom ...“

„Tomu je lehká pomoc. Mluv, já to napíšu ...“

„O to právě jsem vás chtěl požádati, ale styděl jsem se tak, že jsem nemohl ani slova ze sebe vypraviti,“ zněla Kaaperiova odpověď.

„A zač by's se styděl?“ odpověděl jsem vlídně.

„No, když to psaní je určeno holce,“ zamumlal Kaaperi a z hluboka si oddychl, jakoby mu byl centnýř s prsou spadl.

„Aha,“ pravil jsem, „to jako běží o milostný dopis? Hleďme ho, starého čtveráka!“

Kaaperi se trochu zapýřil, i nemohl ani slova promluviti. Zatím nahledl jsem do těch špinavých papírův, abych nabyl jakés takés vůdčí myšlenky k dopisu, kterýž jsem měl sepsati. Ale té jsem se z nich nedobral, neboť všecky archy byly plny toliko výrazů: „Vysoce ctěná Anno Leeno,“ „něžně milovaná Anno Leeno,“ „přeslíčná děvo“ a t. p., ale přes to dále se Kaaperi hrubě nedostal.

Konečně vzal jsem arch listovního papíru a péro do ruky, abych slovo za slovem napsal, co mi Kaaperi bude diktovati.

„Začněme tedy!“ pravil jsem.

Ku podivu směle a jasně pravil tu Kaaperi: „Napíšeme teď pro začátek jenom toto: „Dobrá Anna Leeno!“

„Dobrá, už je to napsáno!“

„Pište tedy dále: „Otec, — už je to na papíře? — otec na zpáteční cestě z Kajanského trhu zůstal u vás na noc, i viděl Tě péci chleba Také prý s Tebou mluvil. Přišed domů vypravoval mámě, že jsem to já také slyšel: „Tam v Mäkelä u Maanselkä je dryčná holka, do práce jako drak a v řeči také není hloupá. To by tak byla žena pro našeho Kaaperiho!“

„Patří tohle také k věci?“ osmělil jsem se poznamenati.

„Ovšem že to k věci patří,“ ujišťoval Kaaperi, „neboť ten byl vlastně počátek celé záležitosti: Ano, — to by byla žena pro našeho Kaaperiho! pravil otec. I pomyslil jsem si, což abys se pokusil ucházeti se o ni, i umínil jsem si, že Tě navštívím, jakmile budeme míti vymláceno.“

„Ale tím způsobem nedostane se do psaní ani slovíčka o lásce,“ přerušil jsem ho znova.

„Nechť si, ale tak třeba po mém soudu psáti. — Ale za mlácení napadlo mi, že by sotva věc lépe dopadla nežli před tím, i kdybych Tě navštívil. Ty's totiž páté děvče, na které jsem svůj pohled vrhl, ale kdykoliv jsem s některou z nich potom se setkal mezi čtyřma očima, nikdy nemohl jsem slova ze sebe dostati, neboť jsem velice nesmělý. Proto jsem se rozhodl, že Ti budu psáti, ať už to dopadne jak dopadne.“

„Ne, milý Kaaperi, tohle to není dobře. Nikdo se přece nezmiňuje o tom, že už měl jiné nevěsty,“ přerušil jsem ho, neboť bych byl nerad Kaaperiho v posměch vydal.

„Po mém náhledu však nutno zmínit se o tom, aby nemohla říci, že jsem ji oklamal,“ mínil Kaaperi.

„Ale ty's přece nemluvil s druhými děvčaty o svých úmyslech; nuže, kde by v tom byl nějaký podvod?“ pravil jsem.

„Třeba že jsem s nimi o tom nemluvil, přece jsem před ní na jiné myslil,“ odpověděl Kaaperi prose mne snažně, abych jenom pokračoval. Napsal jsem tudíž, co mi diktoval.

„Celé léto běhal jsem ke kupci pro jeden arch papíru za druhým. V neděli jsem je celé poškrabal píše, co mi napadlo, ale poněvadž jsem

do školy nechodil, nebyl jsem s to ani pořádný začátek sestaviti. Teď se však sousedův p. majstr uvolil napsati mi to psaní, a proto konečně dostane se Ti do rukou.“

Opět jsem začal dělati námitky, neboť jsem netoužil po cti, aby zjevny byly moje prsty v té záležitosti. Ale Kaaperi nechtěl toho dopustiti, a tak jsem byl nucen doslova klásti jeho diktando na papír. Přes rameno stopoval pohyb mého péra, pokračuje zcela klidně ve svém diktování.

„Přistoupíš-li tedy na můj návrh, přijď k nám na sv. Jana do kostela. V té příčině nemusíš si dělati žádných „škrupulí,“ neboť v ten den přicházejí k nám lidé ze všech stran, tak že živá duše nebude věděti, za jakým úmyslem jsi přišla. — Při té příležitosti můžeš si náš statek prohlédnout a můžeš u nás na noc zůstati; pak Tě otec představí mně, a já nebudu nucen pracizích lidí na Tebe se dotazovati.“

„Ale pro Boha, což pak jsi jí ani ještě neviděl?!“ zvolal jsem překvapen.

„Ne, kde pak bych ji byl viděl?“ odpověděl Kaaperi klidně. A diktoval dále: „Ostatně Tě mnohokrát pozdravuju a předem už Ti těmito řádky na vědomost dávám, že máme dva koně, valacha a kobylu. Krav máme sedm, šest dojnic a jednu jalovou, potom býčka a jalovičku, Ovce jsme měli v zimě čtyři, ale na jaře nám jednu vlk roztrhal. Prasata máme dvě . . . .“

„Nebylo by lépe vynechati to?“ skočil jsem mu do řeči.

„Proč pak?“ tázal se Kaaperi. „Máme dvě prasnice a selat bude hromada; kolik si jich však necháme, o tom rozhodne máma.“

„Neměli bychom také do psaní dáti, kolik koček máte?“ navrhoval jsem, přemáhaje se, abych nepropukl v smích.

„Hlouposti!“ usmál se Kaaperi. „Ale o slepicích můžete poznamenati, že si jich bude moci opatřiti, kolik bude chtíti.“

Napsalo se to. Potom udána ještě výměra jednotlivých polí, jakož i počet měr výsevy, jakož i to, že pastviny a louky jsou dobré, rybolovistě že ujde, a na statku že není ani „penni“ dluhu.“

Teď se zdálo Kaaperimu, že ve psaní stojí už všecko, „co tam mělo státi!“ Když jsem ho upozornil, že by měl ještě něco o sobě říci, prosil mne, abych doložil, že kořalky nepije a že mu bude na Jakuba dvacet sedm let.

Psaní bylo přečteno, Kaaperi pak spokojeně podotkl: „Nu, teď v něm už pranic neschází; a to by v tom byl sám rohatý, kdyby z toho mračna nebyl déšť!“

„Ale nemělo by se do psaní připsati nějaké slůvko o lásce?“ pravil jsem.

„To by tam ovšem mohlo přijíti, ale jak to jenom — říci?“ mínil Kaaperi zamyšleně.

Navrhoval jsem mu nejkrásnější slova, na něž jsem se dovedl upamatovati. Když se mu nelíbila, přeložil jsem mu na zkoušku některá milostná místa z Kallisty. Ale Kaaperi vrtěl v jednom kuse hlavou a mínil, že by „Anna Leena zrovna tak málo tomu rozuměla jak on.“

I vyzval jsem ho, aby si sám něco pěkného vymyslil. Kaaperi vzal

na sebe velice vážnou tvář, poškrabal se za ušima a pravil vroucně: „Napište tedy toto: „Je-li v tom vůle Boží, aby z nás párek byl, tož slibuju milovati Tě jak ve štěstí, tak i v neštěstí a protivenství, jak to zákon Boží velí.“

Napsal jsem, a teď bylo psaní hotovo, Kaaperi několikrát po sobě je přečetl a spokojeně bručel skrze zuby: „Právě tak, — tak dovede psáti ten, kdo do školy chodil, — aj, kdyby mě byl otec do školy posýlal; ... avšak já rozhodně dám syna svého, budu-li jakého míti, do škol!“ Konečně vzal péro, chvíli jím v prstech točil, potom je v kalamáři namočil a podepsal se nepravidelnými, ale čitelnými písmenami: „Kaaperieli Meriläinen, vlastnoručně.“

Psaní vloženo do obálky. Kaaperi s velikou opatrností vzal je do ruky řka, že mi nikdy nezapomene té služby, kterou jsem mu prokázal. Se slzami v očích děkoval mi „stotisíckrát“ a konečně se vzdálil.

Já jsem Kaaperiho litoval a smál jsem se jeho zvláštnímu milostnému dopisu, zároveň však jsem měl trochu strach, abych se nestal předmětem vtipů obyvatelům sousední farnosti. Než po chvíli zahloubal jsem se znova do čtení o krásné Kallistě a pomalu zapomněl jsem úplně na námluvy. Teprve v podletí vzpomněl jsem si opět na ně, když Kaaperi jednoho večera přišel mě navštívit. Zpola vážně, zpola žertem jsem se ho ptal, jak daleko jeho záležitost pokročila.

„Bude z toho mračna přece jenom déšť,“ odpověděl Kaaperi k mému překvapení. „Anna Leena byla s otcem svým u nás na sv. Jana. Během noci jsem s ní všecko umluvil. Otec její neměl ničeho proti našemu spojení, ale postavil podmínku, že se musím do Mäkelä přestěhovati, poněvadž syn jeho jest dosud malý.“

„Ty's ovšem na to nepřistoupil! Jak by se také tvoji rodiče bez tebe obešli?“

„Musil jsem na to přistoupiti, neboť Anna Leena je zrovna jako pro mne stvořena. — Ovšem my mladí slovo jsme si dali, že po smrti starého, nebo až mladý povyroste, sem se přestěhujeme, než prozatím se do Mäkelä odstěhuju, neboť muž opustí otce a matku a přilne ku své ženě,“ pravil Kaaperi.

„Opravdu tedy bude z vás párek?“ divil jsem se. „To bych nebyl nikdy řekl!“

„Já jsem zase tím byl jist, jakmile jsem vás jednou pohnul k tomu, abyste Anně Leeně psaní napsal,“ tvrdil Kaaperi. „Ne každý hoch dovede takové psaní napsati své milé. Každé i to nejmenší slovíčko bylo v něm na svém místě.“

„Ale vždyť ty sám, můj drahý, dal jsi mi slova do péra, já jsem je toliko na papír přenesl.“

„Za živý svět nebyl bych já vlastnoručně takové psaní napsal,“ odporoval Kaaperi. „Anna Leena pravila, že opravdu plakala, když „nimismiesova“ *) slečinka jí je předčítala, zvláště když slyšela, že ji budu celý svůj život milovati, jak Bůh poroučí. Z toho prý seznala, že to s ní upřímně myslím a že si z ní nemíním ani bláznův ani šašků dělati.“

---

*) nimismies = švéd. länsman policejní úředník krajský. P. př.

Mě to velice mrzelo, že jsem dříve nevěděl, že Anna Leena sama neumí čísti, než teď bylo už pozdě bycha honiti. Kde kdo ze sousední vsi zajisté pokládati mě bude za velkého šelmu, jenž si pro zábavu blázny dělá z nevinných lidí. Soudil jsem to z toho, že slečinka „nimismiesova," jak mi Kaaperi vypravoval, Anně Leeně řekla, „že jaktě živa nečetla tak pěkně sestaveného psaní "

Proto jsem nechtěl a nechtěl s Kaaperim do sousední farnosti jíti k snubnímu protokolu. Než konečně jsem mu to musil přece jenom slíbiti, neboť Kaaperi tvrdil, že by se u cizího kněze ani „Otče náš" správné nepomodlil, kdyby s ním tam nikdo z domácích nebyl. „Ale," pravil Kaaperi, „ostatní mladí lidé z naší osady jsou takoví „potrhlíci," že se žádný z nich nehodí za družbu vážnému muži."

Kaaperi dosáhl od mých rodičů slibu, že mě s ním vypraví, a takto dostal jsem se na ohláškovou*) hostinu mladého párku. Tam setkal jsem se s „nimismiesovou" slečinkou, jež se zdála, spatřivši mě, sladce usmívati. Zvážněla však, když jsem se stavěl, jako bych o ničem nevěděl, a upřímná lítost zrcadlila se na její tváři, když jsem pravil: „Neškodilo by, kdyby také panstvo při zasnubování s rozumem se poradilo, jak to Kaaperi a Anna Leena učinili."

„To jsem si já také myslil," doložil Kaaperi zaslechnuv to.

Na ohláškové hostině bylo ujednáno, že se svatba slaviti bude o sv. Michalu. Celé léto si Kaaperi naříkal, že nebudu přítomen v ten jeho radostný den, ačkoliv vlastně mně má za to poděkovati, že „starý mládenec" našel svou ženu. „A tak sličnou ženu!" pravil.

Jednou mi ponavrhl toto: „Nešlo by to, kdyby p. majstr svou zkoušku na podruhé odložil?" — To však nešlo, ale když jsem se stal universitánem, navštívil jsem po letech Kaaperiho. Přijal mě ve svém šťastném domově s velikou radostí a laskavostí. I dětem svým vykládal při té příležitosti Kaaperi: „To je ten muž, jenž pomohl vašemu otci v nejtěžší hodince jeho životní." A obrátiv se ke mně pokračoval: „Věru oné noci prokázal jste mi bratrskou službu, neboť si nemůžete představiti, jak těžká věc jsou námluvy. Bůh vám sešliž podobného pomocníka, až ho sám budete potřebovati."

Snažil jsem se Kaaperimu vysvětliti, že moje pomoc nebyla tak veliká, ale on na to děl: „Mlčte jen! Já hlupák, který jsem nikdy do školy nechodil, nikdy bych nebyl takového psaní sestavil. Proto také dám své syny učiti, aby nepřišli jednou do podobných nesnází, — to udělám, ať to stojí co stojí!"

„A malou Maju dáme také do školy," doložila Anna Leena, „aby nemusila běhati po celé farnosti hledajíc, kdo by jí její psaní přečetl, jak jsem byla já nucena."

Tak tedy si namlouval a tak žil Kaaperi Meriläinen šťastněji nežli mnohý, jenž si děvče vybranějším způsobem namluvil, neboť miloval svou Annu Leenu a svou rodinu, jak zákon Boží velí.

---

*) kuuliaiset = hostina, která se dává po ohláškách, oddavky však se obyčejně slaví později, takže ohlášky na severu mají týž asi význam jako u nás zasnubování.

Smrt dle názorů lidových.

Napsal F. V. Vykoukal.

(Dokončení.)

dpravujíc lidi tak či onak s tohoto světa, jeví se Smrt zhusta pouze poselkyní nebo vykonavatelkou vyšší moci jakési, která ji buď poslala pro určitého člověka, anebo jí vůbec dala za úkol lidi mořiti. Dle názorů křesťanských přicházívá Smrt na svět vykonat pomstu boží nebo jako sosobněná pomsta boží sama. V moravské hřetříkrálové mluví k Herodesovi:

„Ej pomsta boží nad tebou
a já Smrt kráčím za tebou;
ne tak brzy se mne zbudeš,
dokud duši z těla nepozbudeš.“ [1])

A podobně ve vánoční hře „Betlému“:

„Já Smrt kráčím za tebou,
pomsta boží nad tebou...
Však ti žádný nespomůže.
v pekle bude tvoje duše.“ [2])

Když chuďas stařec Bída uvěznil Smrt, naříkala a prosila, aby ji pustil. Uváděla výslovně, že má nařízeno jíti ještě toho dne pro jednoho lakomce, který by nechal obilí zkazit a tak by poškodil své dědice; má prý jíti pro jednoho smilníka, aby ještě té noci nepřivedl nevinnost k pádu; má také jíti pro jistého ožralce a karbaníka, který by rodinu ožebračil, a pro jiné hříšníky. [3]) Mívá tedy Smrt, jak vidíme, celý obšírný úkol na jediný den vytčen, a v seznamu jejích obětí krom starce Bídy jsou samí hříšníci.

Prostá, ale ovšem i milá naivnost názoru lidového jeví se ve spůsobu, jakým známému nám už lakomci Smrt oznamuje jeho osud. Ohlašujeť mu:

„Nesu já na tebe psaní,
čti v něm svůj osud napsaný.“ [4])

Zde tedy vyšší moc sama po Smrti písemně hříšníkovi oznamuje konec života.

Smrt ostatně také sama ze sebe na místě kárává všelikou opovážlivost, zejmena bujnou svévoli mladickou. Jakýsi mladík jda ze záletů

---

[1]) Feifalik. Volksschauspiele, str. 72. — [2]) Bartoš, Nár. písně mor. 1889 str. 562. — [3]) Kulda, Pohádky III. str. 159. nn. — [4]) Sušil, Písně, str. 13.

potkal Smrt, zahalenou a ustrojenou, jak v tom kraji ženské chodívají. Z bujnosti začal se jí neslušně dotýkati. Smrt ho za tu opovážlivost objala, a od strachu a bolesti sotva domů došel. Za málo dní zemřel.[1])

Jinak jsme seznali již z některých dokladů dřívějších a přesvědčíme se o tom i níže, že Smrt bere staré — mladé, nehodné i hodné. Naše přísloví dobře dí o ní: „Smrt nevybírá, bere napořád" a dokládá s průhlednou zřetelností: „Kde nic není, ani smrt nebere." A tak říkají n. př. i Srbové: „Smrt nehledí, kdo starý, kdo mladý."[2]) Myšlenku dávných básníků pak, že Smrt ke všem, vysokým i nízkým, bohatým i chudým stejně je spravedliva, pěkně vyjadřuje moravský Slovák, zpívaje o ní:

„Jak slepá sem tam chodí,
jedných po druhých vodí,
aj do koła, do koła,
smrť nás všeckých povołá."[3])

Stíhajíc člověka, pro něhož byla poslána, vyniká Smrt neobyčejnou rychlostí. Hospodář, mající s ní odejíti na věčnost, volá na čeládku:

„Zapřihajcě koně služebnici,
ujiždzějcě semnu ve dně v noci."

Ale Smrt klidně k tomu dodává, odpovídajíc:

„Učěkajcě s panem ve dně v noci,
něujedzě přece moji moci.
Co budzěš učěkač za cely rok,
dohonim ja sěbe na jeden krok."[4])

Proto také nerada se mešká, nedá se zdržovati. Zmíněný již hospodář, patrně proto, aby nabyl času, zve ji zdvořile, aby se posadila:

„Uchop sobě misto na stolici,
z tak dalekej cesty odpočiň si."

Smrt odpovídá:

„Němam se ja tady kdy bavici,
než ty musiš, paně, semnu jisci."[5])

A jinde odvětí k témuž pozvání:

„Němam ja tu času odpočivač,
musim k panu Bohu na sud hybač."[6])

Podobně odmítá prosbu sedláka, prosícího za lhůtu, až by napravil své viny:

„ja tu stat nemožu,
nemožeš-li umřit,
já tobě pomožu."[7])

---

[1]) Kulda II. 298. [2]) Čelakovský. Mudrosloví, str. 312 — [3]) Bartoš, Nár. písně mor. 1889. str. 329. — [4]) Sušil, Písně str. 13. — [5]) Tamtéž. — [6]) Tamtéž. — [7]) Sušil, Písně, str. 11. —

Tak vede si i k jiným lidem, kteří, dříve na smrt nepamatovavše, rádi by se vypořádali se světem i Bohem teprve v posledním okamžiku. Na př. mládenci, který prosí alespoň o 3 dni na pokání, odpovídá Smrt zhurta: „máš za raz umřici.“ [1]) — Podobně marně vyjednává se Smrtí z ruských bájek známý bohatýr Anika — vojín, který dlouho žil vesele, ano bujně, navštěvoval trhy i bazary, bil kupce, bojary i všeliký lid. Naposledy si usmyslil vyplenit i boží chrám v městě Jerusalemě. Tu se mu na cestě ukáže Smrt. Anika, před jehož silou dosud vše se chvělo, marně se pokouší ji přemoci. Padne naň strach, Anika jme se prositi. Žádá o poshovění, aby napravil své viny, ale marně smlouvá s jednoho roku na tři měsíce, pak na tři dny, na jeden den, nedostane však ani minuty. [2])

V opak toho viděli jsme již svrchu, jak Smrt ochotně povoluje Jurovi delší život, a odjinud se dovídáme přímo, jak dlouhý čas člověku k jeho prosbám přidala. Ku mládenci, jehož putujícího potká na silnici, praví:

„Mam s tebu mluviti,
že maš dnes umřiti.“

Ale mládenec prosí:

„Ma mila smrtničko,
zaněchaj mne eščc
Do dně devateho,
do roku sedmeho.“

A Smrt bez odporu splní jeho přání a přijde si proň teprve devátého dne roku sedmého. [3])

Nedá-li Smrt nic na prosby těch, kteří se chtějí káti teprve v poslední chvíli, dbá tím méně proseb těch, kterým jde o věcí světské. Pěkný příklad v té příčině nám podává krásná ballada moravská:

„Byltě jeden člověk,
bylo mu jakolvěk.

Šel od role k roli
hledět na obili.

Obiličko moje,
co si je tak pěkne.

Je pěkne zelene
od vrchu do země.

Kterak já tě sežnu,
do stodoly svezu.

Potkala ho smrti
na velkej silnici.

Co dělaš můj choti?
Mam s tebou mluviti.

Jdu od role k roli
hledět na obilí.

Zanechej obile,
stroj se v rucho bíle.

Mam s tebu mluviti,
maš ty se mnu jiti.

Něch mne mila smrti,
ja mam co činiti.

Dam ti peněz dosti,
co mužeš unesti.

A což mi to zlato,
to kladu za blato [4])

[1]) Týž, str. 12. [2]) Afanasjev, Nar. rus. skazki 21; Poct. vozr. III. 45. nn. [3]) Sušil, Písně, str. 11. [4]) Týž str. 10,

Sedlák se odkazuje na děti a na ženu mladou, které by musil opustiti, ale Smrt ho neušetří.

Nabízí-li jí někdo statky, zamítá je právě tak rozhodně, jako v příkladu právě uvedeném. Lakomý pán, který vyháněl Smrt, když k němu přišla prosit jako žebračka, poznav ji, nabízí jí statků, co jí libo, stříbra i zlata; ale Smrt odpovídá:

„A co bych peníze brala.
kam pak bych je schovávala!
Mlč, boháči, nemeškej mi,
ať se nám ta chvíla mění." [1])

Jako je marno před Smrtí utíkati nebo ujížděti, tak jest neplatno schovávati se jí nebo zavírati. Jde Smrt, patrně v obyčejné podobě lidské, pro jakéhosi hospodáře. Vznikne mezi nimi dle moravské písně tento dialog:

„Kdo to chodí po mém dvoře,
dělá se mi za šafáře?

Já jsem Smrti Hospodina.
prosím tebe, odevři mňa.

A já tobě neotevřu,
ješče sobě túžej zavřu.

Tvé závory nic neplatí,
již ty musíš se mnú jíti." [2])

Neméně marno jest pokoušeti se Smrt oklamati. Pokusil se o to n. př. mládenec, který, jak jsme slyšeli, dostal od Smrti přídavkem sedm let života. Když lhůta docházela,

„dal se oholiti,
vylez mezi děti.

Smrt buši na dveře,
vyšlo k ni pachole.

Ma mila stařeno,
něni tu žadneho.

Mamy doma něni,
a taty němamy.

Smrt na to nědbala,
do dveři se brala." [3])

Oholeného „robenka" nalezla, jak již víme, za pecí a zaškrtila ho.

Ale přese všecku svou strašlivost, nepřekonatelnost a neoblomnost byla Smrt, jak lidové báchorky vypravují, přece několikrát překonána a vězněna, tak že jí jednotlivci alespoň na čas vyklouzli a tím též ostatní lidstvo na týž čas od Smrti zachránili. Jest to bez pochybnosti

[1]) Sušil, Písně, str. 13—14. — [2]) Týž, str. 16. — [3]) Sušil, Písně, str. 11- 12.

typ národního hrdiny, dobromyslného siláka Honzy, který vyzraje na Smrt a zmocní se jí, právě jako zvítězí nad samými čerty. Nezáleží při tom na jméně této osobnosti, sluje-li jednou Honza, podruhé Ivan, jindy Jura nebo Štěpán, Pipán a j., v podstatě, v myšlénce je to zajisté osoba táž.

Dle naší pohádky dostal Ivánek v odměnu za dobrý skutek mimo jiné neobyčejný pytel. Jak řekl: „hop do pytle," každý do něho musil. Ivánek potká jednou Smrt, a ta na něho: „Jdu si pro tebe." Ale Ivánek jí nic neodpověděl, a řekl toliko: „Hop do pytle," a hned se paní Smrt v něm octla. „Když pak přišel domů, pověsil ji s tím pytlem pod krov. Ale od té doby nikdo neumíral. Lékaři hubovali a pátrali dlouho po příčině, až jim kdosi řekl, že Ivánek zavřel Smrt do pytle a doma pověsil pod krov. Šli tedy tam, Smrt pustili," a hned zase lidé mřeli. [1])

Podobně chytil Honza Smrt do pytle, v němž ji hodil do hluboké jámy a pustil ji teprve na prosby nebes, kdež nelibě nesli, že nikdo neumírá. Puštěná Smrt skolila nejdříve Honzu. [2]) Naopak v moravské pohádce Jura, který rovněž v pytli Smrt sedm let věznil, pustí ji sám od sebe, když již je „starý, tesklivý a zarmoucený". Smrt si ho ihned lapne. [3])

V jiných pohádkách bývá Smrt polapena do kabely, nadané stejnou mocí jako onde pytel. Takovou kabelu dostal Pipán od samého Boha, který ho potkal v podobě starce žebráka a dostal od něho almužnu. Ale když v ní Smrt věznil, přišel sám Pánbůh a poručil mu, aby ji pustil. Stalo se, a Pipán zemřel. [4]) — Dle podobné pohádky moravské přišel k Pipánovi, když Smrt již sedm let u něho byla v kabeli a nikdo neumíral, andělíček s poselstvím, aby ji pustil; ale Pipán jej vehnal do pytle za ní, a teprve když přišel Pánbůh sám, Pipán poslechl. [5])

Není-li Smrt na svobodě, nemůže ani žádný živočich vzíti za své. Přišla si Smrt kdysi pro Štěpána, který, rozdav vše, co vysloužil, žebrákům, dostal v odměnu lapavý pytel. Když ho zvala s sebou, dí Štěpán: „Nemám kdy, musím zítra zabíjet; fuk do pytle!" Smrt byla hned v pytli a Štěpán brousil nůž k zabíjení. Časně ráno vstal a vepře zapíchnul. Ale ať píchal jak píchal, vepř byl živ a běhal vesele po dvoře. Štěpána přešla chuť na jitrnice. Že však nechtěl být bez oběda, chytil kuře a zařezal. Ale podřezával a škrtil je marně. Tu si teprve vzpomněl, že nic nemůže pojíti, protože je Smrt v pytli. Poddal se tedy svému osudu a staral se, aby se dostal do nebe. [6])

Jako ve známé pohádce čert byl od ševce, který se mu zaprodal, upoután ke stromu, tak stalo se i Smrti. Vetchý chuďas, stařec Bída, pohostiv kdysi Pána Ježíše, vyprosil si na něm milost, aby bez jeho svolení nemohl s jeho jediné jabloně, kdo na ni vleze. Hodlal se tak pomstit a také se pomstil kloučkům, kteří mu pokaždé ovoce odnesli. Tu jednou přišla pro Bídu Smrt. Stařec se chvěl strachem a úzkostí.

---

[1]) Slavia, Nár. pohádky a pov., 1878, str. 63—4. — [2]) Slavia, Nár. pohádky, písně atd., 1875, sv. 4, str. 25. — [3]) Kulda, II. 201—2 — [4]) Slavia, Pohádky a pod., 1882. str, 42. — [5]) Mikšíček, Nár. báchorky mor., I. str. 119. — [6]) Kulda, III. str. 107.

A tu jme se Smrt prosit, aby mu utrhla zralé jablko s jeho štěpu, který prý byl za celý psot ý život jedinkou jeho radostí; pak prý rád zemře. Smrt si dala říci, vylezla na strom, utrhla nejkrásnější jablko, ale dolů nemohla. Teprve na přísahu, že si pro něho nikdy nepřijde, pustil ji Bída s jabloně. Tak je vlastně Smrt vinna, že je bída stále na světě.[1])

Pěkný příklad o tom, jak se Smrt dala oblouditi a posléze i lapiti, podává lidové podání ruské. Přišel na svět voják a Hospodin ho postavil na stráž u ráje. Přijde Smrt. „Kam jdeš?“ ptá se stráž. „Jdu k Hospodinu pro rozkaz, koho mám mořiti.“ — „Počkej, já se optám.“ Hospodin rozkázal, aby Smrt tři roky mořila samé staré lidi. Voják uvažoval: „Běda, toť ona umoří i mého otce a matku, jsouť stařící.“ Vyšel a vyřídil Smrti: „Jdi k lesům a tři roky kruť samé staré duby.“ Zaplakala Smrt, odebrala se k lesům a činila, jak rozkázáno.

Když došel čas, šla pro nový rozkaz a voják opět jí dělal prostředníka. Hospodiu rozkázal mořit tři léta samý mladý lid, a voják, aby jeho tři bratři nezhynuli, vyřídil, aby tři léta kroutila mladé duby. Smrt poslechla a po třech letech zase byla poslána od vojáka, sotva již mdlobou nohy vláčejíc, kroutit mladé doubky. Konečně po devíti letech došla si k Hospodinu sama. Hospodin, poznav, jak chytrý voják Smrt klamal, poručil mu, aby ji devět let nosil za trest na zádech. Stalo se. Smrt si zasedla na vojáka a jdou. Tu vytáhne voják růžek s tabákem, šňupne si a kýchne. „Ať slouží! — přeje mu Smrt, — dej mi také šňupnout.“ „Vlez si do růžku, a šňupej, co ti libo.“ Smrt uposlechla, voják ji v růžku zacpal a šel zase spokojeně na stráž.[2])

Dle variantů téže látky poručil Hospodin vojáku, aby sbídačelou Smrt vykrmil ořechy. Voják s ní šel k lesu, poručil jí vlézt do dutého ořechu a zatloukl za ní díru. Ale Hospodin ji vysvobodil a rozkázal umořit vojáka. Chystal se tedy voják k smrti. Přinesl rakev a položil se do ní zády vzhůru. „Ne tak,“ dí Smrt. Lehl si tedy na bok. „Ach, co děláš, vece Smrt, což pak jsi nikdy neviděl, jak lidé umírají?“ „Ba právě že neviděl!“ „Pusť tedy, ukáži ti to.“ Smrt si lehla do rakve, voják rychle za ní přirazil víko, pobil rakev železnými pásy, odvlékl a hodil ji do moře. Smrt tam dlouho a dlouho plavala na vlnách, až bouře rakev rozbila.

Také Němci mají bajku o Smrti, kterou Spielhansel uvěznil na stromě.[3])

Pověděli jsme svrchu, že starší, původnější představa líčí Smrt jako bytost zevně prostou vší hrůzy, vší strašlivosti. S tou představou souvisí pak i mírnější povaha její vůbec, jak jsme ji již v několika případech dřívějších mohli stopovati. Ale máme též doklady, že Smrt vystupuje a jedná jako bytost vlídná, ano že je d o b r o d ě j k o u člověka, kterého všechen svět opustil. Příkladem toho jsou rozmanité, u národů evropských hojné rozšířené báje o S m r t i — k m o t ř i č c e.

U nás je tato látka nejdůkladněji a nejzevrubněji podána v moravské

---

[1]) Kulda, III. str. 159. nn. — K. V. Rais, Čes. pohádky o Kristu, 1884. str. 74. — [2]) Afanasjev, Poet. vozr. III. str. 50 nn. — [3]) Grimm, Deut. Myth, IV. vyd. 2 sv. str. 711. —

pohádce, kterou napsal B. M. Kulda.[1]) Tam také nalezneme několik zajímavých podrobností, doplňujících s několika stránek obraz Smrti dle představ lidových.

Jakémusi člověku chudobnému narodil se chlapeček, ale nikdo mu nechtěl jíti za kmotra. Chuďas tedy vyšel a hodlal poprositi za kmotra ať potká kohokoliv. Potkal Smrt, ale nepoznal jí, „byla hezká ženská, jako jiná ženská.“ Ochotně mu posloužila kmotrovstvím. Když byl chlapeček okřtěn, pozvala Smrt kmocháčka na návštěvu. „Vzala ho s sebou do své světnice, a tam bylo velice pěkně. Potom ho vedla do velikých sklepů, a těmi sklepy šli až popod zem v temnosti limbu. Tam hořely svíčky: malé, hrubé, prostřední — trojího braku; a které ještě nehořely, ty byly velice veliké.

Kmotra praví kmotrovi: „Hleďte kmocháčku, tu mám každého člověka věk.“ Kmotr se na to dívá, najde tam velice maličkou svíčku u samé země a ptá se jí: „Ale kmotřičko, prosím vás, čí pak je ta malá svíčka u té země?“ Ona mu povídá: „To jo vaše! Jak ta svička kterákoli shoří, já musím pro toho člověka jíti.“ On jí povídá: „Kmotřičko, prosím vás, ještě mi přidejte!“ Ona mu praví: „Kmocháčku, toho já udětat nemohu!“ Potom šla, a tomu chlapcovi, co ho okřestili, rozžala novou svíci velikou.“

Ale kmocháček vzal si zatím potají též novou velikou svíci, zažehl ji a přiložil tam, kde ta jeho maličká svíce dohořívala. Kmotru to sice mrzelo, ale ničeho na tom nezměnila, co si kmotr přidal, to měl.

Potom šli k šestinedělce, kmotr poslal pro pivo a uctíval Smrt, jak mohl. A když tak hodovali, povídá Smrt, jaký dá kmotrovi dar. „Já budu choditi po hodných lidech a budu mořiť a vy budete léčiť a hojiť. Já vám ty léky všecky povím, já je všecky mám, a vám každý rád dobře zaplatí.“

Stalo se. Kmocháček chodil po nemocných, kde kmotřenka mořila, a každému pomohl. Tu byl najednou taký vznešený lékař z něho. I ke knížatům byl volán, pomohl a dostal mnoho peněz.

Po čase mu Smrt řekla: „Kmocháčku, komu já budu stát v nohách, tomu každému pomůžete; ale komu budu stát v hlavách, tomu již nepomáhejte.“

Ale když byl potom kmocháček povolán k jakémusi hraběti a Smrt stála nemocnému v hlavách, dal jednoduše lůžko otočiti, aby Smrt stála v nohách, a uzdravil hraběte. Dostal za to peněz, co mohl unésti. Jak se s ním Smrt sešla, varovala ho, aby toho podruhé nečinil; beztoho prý pomůže takovému nemocnému jen na chvilku, ona ho přec musí odevzdat, kam patří.

Tak to trvalo několik roků, lékař sestárnul a sám prosil Smrt, aby si ho vzala. Ale Smrt nemohla; „protože si sám přidal svíci dlouhou, musil čekat, až mu dohoří.“

Posléze slavný lékař umřel a všichni ho litovali. Zůstal po něm syn, který žil z toho, co mu otec zahospodařil. Ale i toho ujala se jeho

[1]) Mor. nár. pohádky, II. str. 97. nn.

křestná matka a pomohla mu. Pomastila ho nějakou mastí po uších a dovedla ho k jednomu lékaři do učení.

Lékař a učeň šli potom spolu zeliny sbírat a tomu učňovi každá ta zelinka křičela, jaký lék nese, a učeň sbíral. Ale jeho mistr neznal ničeho krom prostředku „na čistění spodkem." Smluvil se tedy s učněm, že mu postoupí svůj list doktorský a bude jenom nepatrným pomocníkem jeho. Učeň potom „léčil a hojil šťastně, až mu v limbu svíce dohořela." —

Stejnou báji o Smrti — kmotřičce, o jejím podzemním bytu, v němž opatruje svíce — životy lidské, o slavném lékaři, kterému pomáhá atd. mají také, jak již praveno, jiní národové slovanští i germánští. Jenom v podrobnostech se podání liší. Tak n. př. u Malorusů přichází kmotřenec, tehdy již slavný lékař, ke Smrti do podzemí, vidí tam mezi tisíci a tisíci svícemi dohořívající svíci svou a prosí marně, aby mu ji Smrt nastavila a života prodloužila [1]) V pohádce německé kmotřenec — lékař, přišed do příbytku Smrti, uprosí ji, aby jeho oharek nastavila na novou svíci; Smrt svolí, ale oharek jí upadne, a v tu chvíli klesá lékař mrtev. Dle jiné verse německé přelstí lékař několikrát Smrt, otočiv s nemocným lůžko, ale Smrt mu pak zvrhne jeho svíci a on zemře. [2])

V jedné naší pohádce, známé na Strakonicku, jest Smrt kmotrou chuďasovu děvčátku. Otci jeho praví: „Nemám bohatství, bych dala dítku tvému do vínku, ale dám mu za to dlouhý věk." [3])

Ve všech těchto případech jest Smrt buď dárkyní, buď opatrovatelkou života lidského. V té funkci jest velice podobna Sudičkám, zahrnujíc v osobě své úkol Sudiček všech, nikoli snad jen poslední z nich, která niť života lidského přestřihuje. Také Sudičky, jak známo, bývají v podání lidovém často kmotrami a nadělují svým chráněncům neobyčejné dary. [4]) Vlídná, dobrodějná podoba Smrti nabývá tím zvláště rysu velmi mírného, lahodného. —

Obraz Smrti ve dvojí, vespolek odchylné podobě její jest dokreslen. Zbývá zmíniti se stručně o nejbližším příbuzném jejím, o moru, k jehož pouhému jménu pojí se hrůza a postrach daleko větší, než jaký dovede vzbuditi Smrt kostlivec.

Také mor zosobňuje si lid v postavě ženské, v Morové ženě. Na Moravě kdysi řádil mor. Když zuřil nejvíce, lidé spatřili tři ženské osoby, nesoucí kosy na ramenech. „Dvě šly z nich čerstvě, a ta třetí byla chromá a nemohla jim stačiti. Ony se jí smály, že se jí ničeho nedostane, ony že všechen lid svými kosami sesekají." Chromá se posměvačným sestrám pomstila tím, že lidem poradila léky, aby jim smrtelná rána neškodila. [5])

Zde tedy jest mor představen trojicí ženských postav. Jest při tom zajímavo, že podobnou trojici morovou zná také tradice srbská.

U Rusů jest Morová žena — Čuma — bíle oděná, ohromná ženština s rozpuštěnými vlasy. Ráda se dává od lidí nositi na zádech po světě. Také v podání srbském jest Kuga zahalena bílou rouškou, ale má kozí

---

[1]) Afanasjev, Poet. vozr. III. 203. — [2]) Grimm, Deut. Myth. 2. sv., 711. — [3]) Slavia, Pohádky a pov., 1882, str. 70. — [4]) Viz Máchalův Nákres slov. bájesl. str. 80. — [5]) Kulda, II. 298.

nohy. Vluzuje se večer pod okna domů, pustí do vnitř svůj morový dech, a hyne celá rodina. — U Bulharů jest to černá žena. — V Podolí si Čumu nebo Džumu představují jako ženu, jezdící na vysoké, černé kolesce, odporně skřipající, a provázenou davem šeredných oblud, sov a netopýrů. Průvod její stále roste, neboť i stromy a kameny mění se v nestvůry a přidávají se k ní.[1])

Jako Smrt často byla na čas učiněna neškodnou, tak se kdysi stalo i moru. Jakýsi tovaryš v Rožnově viděl za moru, jak se podivná, šedá mlha vtáhla do dirky v dřevěném domě. Honem ji tam zatloukl kolíčkem a mor ihned přestal. Po letech vytáhl klínek a mor zuřil hůř než dříve.[2])

Jak si u nás i v pozdním středověku představovali mor a jeho hrůzy, živými barvami líčí zachovaná a prof. Gollem nalezená píseň,[3]) kterou sem na konec klademe:

„A již slunéčko vychází,
holka kosu naráží,
po hodině žádného nemine.
Srdce její srdce lvové,
oči baziliškové.
Do něhož se ona právě vzhlédne,
nepomohou lékové.
Ruce její obsahují
města, zámky i tvrze,
vojsko na hřbet klesá,
holka radostí plesá.
Střelba fučí, zvonovina hlučí,
pláč sirých v domech zvučí."

Jak patrno, podobá se názor této skladby nemálo názoru prostonárodnímu.

[1]) Afanasjev, Poet. vozr. III. 104 nn. Máchal, Nákres. 87. [2]) Kulda, II. 298. — [3]) Wintr, Kult. obraz čes. měst, II. 216. Čsp. Č. Mus. 1873, str. 449. —

Zápisky z Oceánu.

Napsal dr. Jiří Guth.

(Dokončení.)

pree“ zvolna vyjíždí na moře

Steward uvádí mne do kajuty. Skoro zároveň se mnou přichází tam jiný pán, jehož všiml jsem si již ve vlaku: seděl stranou s mladou dámou a choval na klíně malé, asi roční, roztomilé děvčátko. Představuje se.

„Seconde-Lieutenant von Waldegg“.

Já navzájem. — Byl to důstojník unicum v německé armádě. S sebou do Ameriky vezl rukopis filosofického spisu, jejž v Německu nechtěl vydat. Byli by takového myslitele z armády vyhnali. Jel do Chicaga a mladá jeho rodina jej provázela. — Ukázalo se později, že nebyl to pouhý kompliment, když jsme si vyjadřovali spokojenost ze vzájemné společnosti: druh druhu nijak nebyl na překážku.

V kabině prostranství nadbytek. Dvě lůžka nad sebou, široká, pohodlná, jako vytažené zásuvky, arciť upevněné, před každým těžké záslony. Na lůžko hořejší je žebříček; leze tam pan lajtnant, je mladší. Pak dvě umývadla, skříň na šaty a široká pohovka, na podlaze měkký koberec. Vše čisté jako sklo, kliky umyvadel lesklé, niklované. Na stropě elektrická lampa. — Mezi jízdou promění se jednou prádlo lůžkové a ručníky dostaneme co den čisté dva.

* * *

„Spree“ pluje ještě jako na oleji. Ploché břehy při širokém ústí Wesery vzdalují se čím dál tím víc a rozhlížíme se s paluby po vodách ještě špinavých, zahnědlých; sem tam malé bárky rybářské dělají dekoraci. Bez nich opravdu byl by to obraz poněkud fádní . . .

V tom zahučí kovový hlas gongu. Je poledne a za půl hudiny lunch. Jdeme upravit si toilettu, třeba že k lunchi není mnoho zapotřebí: čisté prádlo a promenádní oblek.

Informuji se napřed, že snídaně podává se od 8 do 10, lunch tedy v $^1/_2$1, oběd v 6 večer; půl hodiny před tím jakož i v hodinu označenou dá se znamení gongem. Po diner čaj se zákusky do 9 hodin a dopoledne v 11 čistá polévka se sandwichem.

Hlady nezemřeme, spíš přejedením.

* * *

Shromažďujeme se v saloně, který zaujímá velkou část hořejší paluby.

Posud nesměle rozhlížejí se passažéři a obdivují se zatím skvostné, nádherné výpravě těchto společenských místností. Sotva který salon knížecí je takhle vystrojen, nanejvýš pracovna nějakého parvenu, který v ní nepracuje. — Škoda, že nejsem čalouníkem, stálo by věru za to, popsati krásu těchto salónů do podrobna. Zaznamenávám tedy docela prosté, že základní barva jídelny je olivová, všude samý plyš a krásné, husté třásně hedvábné, řezání na stropě i po stěnách zlacené a kde kousek prázdného místa, tam královská berlínská továrna na porcelán vypálila do porcelánových ploten obrazy a kresby dle náčrtků prvních umělců souvěkých. Řadou oken, 4 dm. širokých, proudy světla a vzduchu ženou se do tohoto prostranství, které za večera a za noci je osvětleno nesčetným počtem žárovek, jež nahoře ve vysoké lucerně splétají se v krásný, mnohoramenný lustr... Nad jídelnou je malá galerie a za ní hned dámský salon, dekorovaný v barvách nejněžnějších, bílých a růžových, a s nádherou možno-li ještě větší. Všecko jako v pohádce...

Až skoro dusí to přemnožství okras a ten přepych. —

Vrchní steward má plné ruce práce s rozsazováním. Ten přeje si seděti tady, ten zas tam; tady opět celý kroužek známých chce zůstati pohromadě, — a není-li zvláštních přání, tu steward musí bráti ohledy na národnost i stáří, aby lidé neseděli vedle sebe jako němí, až konečně každý dostává svoje místo, jež ponechává si po veškeru jízdu.

Je prostřeno u dvou dlouhých stolů. V čele jednoho sedí kapitán, v čele druhého první strojník, na konci prvního proti kapitánovi lodní lékař, na konci druhého první důstojník.

Náhoda šťastná či nešťastná, určitěji ten vrchní steward posadil mne mezi dvě bytosti ženské, myslím panny, jedna v levo hezká, rozmilá Amerikánka, druhá, už nějaký pozdní květ, národnosti nedosti určité, tak něco jako Maďarka nebo Němkyně. Toto spíš, poněvadž se jmenuje von Krautheim. Mluví ráda několika jazyky o politice a o lásce, a cestuje sama, — zlé znamení a pozor!

* * *

Každý pokradmo studuje společnost dle listiny passažérů, tištěné včera v Bremách. Je nás tady v první kajutě asi šedesát, většinou Němci, a něco málo Amerikánů. V Southamptonu přisedne snad nějaký Angličan. Slovan jediný, ještě k tomu Čech. A divná věc, že mezi těmi všemi žádný fotograf amatér.

Za to padl jsem tady do houfu professorů, přímo do celého sboru učených hlav, které jedou do Chicaga jakožto porota věd, umění a průmyslu. Mezi nimi některá jména dosti známá a mnoho titulů: jsou zde radové tajní i veřejní, vládní, stavební a snad ještě jiní, tak že o poradu zle nebude. Nejsnáze poznáš rady tajné, ti pořád mlčí, a dobře dělají. Také je tady jakýsi professor z vojenské akademie, odkudsi z Němec; ten prý učí ruštině a polštině, ale živou mocí jsem z něho slovanského drobečku dostati nemohl. Na konec hrabě A***, Excellence jakéhos drobného knížete německého, jenž také byl členem té výstavní

poroty a šel zkoumat do Chicaga — hádejte, co by mohl zkoumati takový hrabě na výstavě? — potraviny! Tedy nejlíp jídlu rozuměl.

Nejbližší sousedé představují a seznamují se hned. Já s těmi ženskými vedle moc nespěchám, ale na konec musím přec okusiti číši hořkosti. Ostatek ta v levo, mladší, není tak moc hořká.

* * *

Po lunchi jdeme nahoru, na palubu. Rackové ještě v houfech obletují loď . . .

Kuřárny jsou zde dvě, jedna větší, v sousedství jídelny, zařízena „staroněmecky", pohodlně a pěkně, druhá menší, vzdušnější, nahoře na promenádní palubě. Krásně se zde pije šálek černé kávy a k tomu cigaretta pomahá zažívati . . . Otevřenými dveřmi s obou stran provívá teplý, čerstvý větřík a ochlazuje údy znavené jídlem. Je pořád pěkně a loď skoro se ani nekolébá. Zde ovšem, v moři německém, jsme ještě „doma", v Evropě, a v dáli, na jižní straně viděti ještě břehy německé, pak hollandské a belgické. Světla francouzských majáků objeví se až v noci.

Na palubě odpoledne hned po lunchi život trochu líný. Většina cestujících natahuje se do svých lenošek a berceuses a spí. Teprve ke čtvrté hodině začínají se navazovati známosti a kroužky se rozšiřují.

Jeli jsme kolem Norderney, vidíme několik fireships a majáků, pro turistu to jen sem tam se klátící, nepatrné, kotvicemi upevněné lodi a vysoké věže s lucernou nahoře, pro lodníka však ukazovatelé nanejvýš důležití.

Sem tam nějaký parník v nevelké dálce a často také loď plachetní; poblíž břehů pořád ty bárky rybářské. Nestačíme nasazovati kukátko a pohlížeti za nimi.

„Je vidět dobře vaším sklem?" táže se mne německý professor; tuším, že starožitnictví přednášel a teď již nevím, co do Chicaga rozsuzovati spěchal, snad indianské antikvity. Tady všecko mu bylo nové, neboť jakživ ze svého universitního města paty nevytáhl a teď jen na rozkaz své vlády to učinil. Z domů ho samotna nenechali a jela s ním i choť i dcera, obě také starožitosti. Říkali mu „Vaeterchen".

„Výborně, pane professore, i kapitána jím vidíte," pravím žertem.

„Není možná!" divil se upřímně.

„Opravdu, také jeho dceru, má-li tam jakou."

„Ale, ale, ukažte, ukažte . . . Hm, loď vidím dobře, kapitána ne."

„To bude asi u svačiny."

„To může být."

* * *

Ani se nenadějeme a gong už zvoní.

Třeba že slunce ještě vesele svítí, — je počátek července, — přece v saloně jsou rozžehnuta nižší elektrická světla. Společnost schází se a diner vypadá slavnostněji: páni v černých kabátech a světlých kravattách, dámy v úborech světlých, salonních. Vrchní steward oblékl tmavomodrý frak se stříbrnými knoflíky, stewardové mají svou obvyklou uniformu:

krátké kabátce bez šosů, také tmavomodré, s knoflíky rovněž stříbrnými se znakem Lloydu, — kotvice spletená s klíčem brémským, — a černé spodky. Je jich velmi mnoho, tak že každý má jen asi 3—4 osoby k posluze. Společnost ještě je úplná, mořskou nemocí není dosud stižen nikdo.

Zábava je veselejší, hlučnější, zejména když s hůry se ozvou veselé zvuky nějakého pochodu. Kapela rozestavila svoje smyčcové nástroje nahoře na galerii a spouští. Program této stolní hudby je přidělen k tomuto menu:

Rýžová polévka
Vařený losos s máslem
Roastbeef s bramborami
Telecí hrudí se sladkým zelím
Volský jazyk, picant
Pečená kuřata
Zadělávané ovoce & salát
Květák
Citronový pudding
Zmrzlina a dort
Ovoce a sýr dle výběru
Káva,

a obsahuje lehké snadno stravitelné skladby evropských mistrů, arci většinou německých, známých i neznámých. Menu a koncertní program jsou tištěny na úhledných lístcích, v jichž záhlaví je nějaký lithografovaný obrázek z chicagské výstavy, neboť na lodi mají také svou tiskárnu, malý ruční lis.

Jsi rád z té duše, když s tím obědem jsi hotov; trvalo to skoro půl druhé hodiny a oběd takový den co den! Pak zase černou kávu a cigaretu a za chvíli jdeme se obdivovati tichému večeru na německém moři.

* * *

Koho to zajímá, věz, že i při lunchi býval žaludek v nebezpečí. Býválť dvě polévky na výběr, ryba a dvě lehčí jídla masitá, pak buď beefsteak nebo roštěné kuře a na výběr všecky možné druhy salátů a studených jídel, jako šunka, uzenice všelijaké, sardinky a sardelle, losos, caviar a sýry. — A také ráno ke snídaní vedle kávy, čaje nebo čokolády nějaké maso, vejce, sýr, nářezy atd. Ještě den před příjezdem do New Yorku měli jsme čerstvé, velké jahody.

Jídlo každý den musí býti připraveno ve stejném množství a v hojnosti. Je-li bouře a passažéři většinou nemocni, připadne všecko mužstvu a to má pak posvícení.

* * *

Ráno vezmeme lázeň, buď studenou mořskou vodu nebo teplou, která se žene ze strojovny.

Jsouť po obou stranách na lodi kabiny s lázněmi vanovými a sprchami a třeba jen oznámiti lázeňskému stewardovi, ve kterou chvíli přeješ si lázně míti a není-li chvíle ta již obsazena, věc je připravena.

Dobré toto zařízení stojí při odchodu jen asi 5 marků zpropitného. Abys po celý den byl ladného vzezření, dáš se oholiti, za 1 marku. Ošiváš se při tom trochu, ale co platno! musíš uznati, že na moři se holičovi zákazníci nehrnou.

Z paluby vidíme krásné zelené břehy anglické. Loď naše, jedouc kolem Doveru časně z rána, byla signalisována do Londýna, odkud asi k jedenácté hodině vyjede separatní vlak z Waterloo-Station dráhy Southwestern do Southamptonu, kam přijede přímo k parníku, asi v půl druhé . . . A kolem pořád Anglie, maják Dungenesský, Beechey-Head . . . a posléze krásný ostrov Wight. Za anglickým vojenským přístavem Spithead přibíráme anglického lodivoda, aby nás provedl Southampton-Waterem a Solent-Channelem. Kotvíme u Netley-Hospitalu.

Na rychlo ještě kde kdo píše korespondenční lístky a dopisy, které odtud dojdou ještě do Evropy — pozdravy už opravdu poslední.

Salonní parník severoněmeckého Lloydu přiváží nové hosty, jež vítá opět lodní kapela a na dané znamení vytáhne se kotva těžká jen asi 2800 kg a zavěšená na řetěze 203 mm tlustém parním strojem tak lehce jako když jsme studenti sextani při respiriu vytahovali oknem ze školy uzenky na dlouhém špagátě. Kollega Vojta vzácně blahé paměti horlivě byl touto prací zaměstknán, když dole kvintáni, kteří byli o poschodí níž závidíce nám tento požitek špagát přeřízli tak, že svazek libě se lesknoucích párků spadl uzenáři dole stojícímu právě na nos. Kdyby byli kvintáni uzenky aspoň snědli, — ale tu by byli musili platit, do čehož se jim hrubé nechtělo. —

A teď nezastavíme až v Americe.

* * *

Překrásné jsou ty poslední pohledy na evropskou půdu. Solent je omezován na jihu rozkošným tím ostrovem Wightem a na severu také tak zelenými břehy Hampshireskými.

Je to zde anglická Riviera, kde zimy skoro nikdy není: západní větry osvěžují neustále ty louky a brčálové svahy, mezi nimiž vykukují cottages jako slepice z kukaně. A moře, zde ze všech stran uzavřené, jest jediné veliké zrcadlo, pořád, i za bouří venku zuřících a proto na sta anglických yacht s bílými plachtami obráží se ostře od zelenavě modrých vod

Pak v líbezné zátoce ostrova městečko Cowes, za kterým rozkládají se lesiny a trávníky ostrova ve vší své kráse. Mimoděk myslím si v duchu: Proč pak nesedím pokojně na příklad zde a proč tluku se přes Oceán? Tady přece je jako v ráji. Ale takový už jsem, Bůh ví od koho mám tu nepokojnou krev. Myslím, že kdyby mi patřil i tuhle ten krásný Osborne-House, ve kterém anglická dynastie tráví letní odpůldne, večery i rána, nevydržel bych na jednom místě . . .

Mezi Hurst-Castle a Needles, třemi proslulými křídovými skalami, jež jako jehly arci poněkud zvětšené vyčuhují z moře na západním břehu ostrova Wightu, a bílým, černými pruhy natřeným majákem, lodivod zase slézá a kapitán kommanduje „plnou parou!“

Za krátko budeme na moři širém a širém, na Atlantickém Oceáně.

* * *

Jsme světem pro sebe, malým plovoucím městem, které má něco kolem 600 obyvatel. Vedle kajutníků něco přes 200 mezipalubních passažérů a asi 250 mužů mužstva. A jsou zde celé ulice v podpalubí a mezipalubí, různé čtvrti, pěkné, čisté až do těch nízkých špinavých a čpavých, úředníci a živnostníci — až do nejmenších detailů možno porovnání provésti. Také klepy tady jsou, neboť jsou zde i ženské a staří mládenci.

Dlužno teď, na šíru postupovati s větší opatrností a důstojník rozestavuje stráže, do strážního koše po dvou, stewardové v salonech přikrývají drahocenná sedadla a koberce plátěnými povlaky, aby nemocí nenadálou a jejími následky mimoděk se nepokálely.

Čtvrtý důstojník a první tesař oznamují, že všecky dvéře a závory, jež oddělují loď na jedenáct či dvanáct hermeticky pro sebe uzavřených částí, jsou připraveny. Kdyby do jednoho vnikla voda, co na tom? Vypumpuje se to.

Stalo se právě naší lodi nedávno, že uprostřed Oceánu, hřídel šroubu, silná jako tlustý strom, najednou se ohnula a ještě rychle se otáčejíc, roztřískala s báječnou silou všecko kolem. Bezpečnosti cestujících nic to nevadilo, loď se jen důkladně opozdila.

* * *

Kapitán Willigerode je veliký, silný muž, trochu tlustý, s velkým plavým a hustým plnovousem, místy prošedivělým; má silný, hřmotný, ale zvolný hlas a těžce oddychuje. To k vůli tomu sádlu. Pravý mořský lev. Sjezdil asi celý svět. Bez výminky všecko, co je na lodi, je mu podřízeno, on je naším „pánem života i smrti.“ Ovšem k smrti to ani nikdy nedojde, nanejvýš někam do tmavé komory v podpalubí; a to ještě v případech nejkrajnějších.

Kapitán každého lloydového parníku je předem zodpověden Lloydu za správné provedení všech jeho rozkazů, zejména za správné vykonání cesty, odkudž ta jeho neobmezená moc. Služba jeho není vázána na určité hodiny: kdykoli potřeba káže, musí býti na palubě, a v kritickém okamžiku nesmí jej bolet ani zuby, ani hlava, ani žaludek a prvním důstojníkem smí se pak dát zastupovati jen ve případě smrti. Arci důstojníci přejímají za normálních poměrů službu, aby se kapitán mohl aspoň vyspat a najíst. — Druhý důstojník má na starosti příjem zboží, třetí a čtvrtý přihlíží ku skládání a nakládání a k důležité okolnosti, jsou-li lodní zásoby v pořádku.

Běh lodi ustanovuje ovšem kapitán, ale všichni důstojníci účastní se navigace, t. j. ustanovují zeměpisnou šířku i délku, ve zvláštním, navigačním pokoji na přídě, na palubě promenádní pod můstkem; tam jsou všecky potřebné stroje, mapy, lodní žurnál, do něhož se zanáší každá sebe nepatrnější událost při jízdě se sběhší.

Před vchodem do kuřárny visí mapa, na níž je předem naznačena naše dráha. Tam každé poledne zaráží se malý špendlík s praporečkem na označenou místa, kde jsme a na lístku pod tím kapitánem podepsaná zpráva, na kterém stupni severní šířky a západní délky, jakož i distance proběhnutá. — Ó, s jakou dychtivostí stopujeme postup té své skořápky v těchto nesmírnostech!...

Důstojníci mají službu každé čtyry hodiny. Jsou na velitelském můstku — a vždy musí tam býti dva, — od 12 do 4, pak do 8 mohou spáti, ale od 8 do 12 začíná zase jejich práce, načež od 12 do 4 odpočinek a tak dále. Podobně lodní stráže. — Stráž strojníků je poněkud jiná, tam po čtyřech hodinách služby nastává osm hodin odpočinku. Však jsou tam chudáci a žádnému z těch asi třicíti topičů nezávidím trpký jich osud. V hloubi lodi a v nesmírném horku praží se při namahavém přikládání černého uhlí, jehož prach musí polykati.

Zásoby potravní spravuje a vydává zvláštní Proviant- a Zahlmeister, který, aby při tom nestloustl, má ještě kontrolu mezipalubníků na starosti.

* * *

Každý lloydový poštovní parník veze sebou:

6000	liber čerstvého masa	65.000	liber mouky, čerstvého chleba a sucharů
5000	„ uzeného hovězího	7000	„ cukru
2000	„ „ vepřového	3000	„ pražené kávy
1000	„ špeku	300	„ čaje
6500	„ nakládaného hovězího a skopového	3600	krabic mléka a smetany
280	kusů šunek	45.000	liber brambor
550	liber různých uzenic	9500	„ másla
350	„ čerstvých ryb	3000	„ soli
1000	„ uzených ryb	4800	kusů vajec
400	kusů drůbeže	5000	liber sušeného ovoce
10.100	krabic konserv	3500	„ sýra
7000	liber nakl. zelí a bobů	3000	„ oleje
8000	„ luštěnin		čerstvé ovoce dle možnosti
5000	„ rýže	60.000	liber ledu

Při tom všem ani na suchu nejsme, neboť nápojů na parnících bývá:

1800	láhví šampaňského různých druhů
3200	„ vína červeného a bílého
2500	„ vín rýnských a moselských
1700	„ lihovin
7000	„ vod mineralních
22.000	„ piva
15.000$/_4$	litrů piva v sudech.

Poněvadž všecky nápoje mimo vodu a ve případě nemoci limonádu' musí platiti se zvlášť, Lloyd ještě na tom vydělá často dosti pěkný obnos. — Z příkladu tohoto pak jasno, že loď může se potloukati ve vodách dosti dlouho, aniž se nám zle povede. Ba i ztroskotati se může, ač raději ne.

Však i o bezpečnosť je postaráno dvanácti záchrannými čluny, z nichž každý je opatřen chlebem a vodou, kompasem, vesly, stožárem,

kormidlem a olejem. Do každého vejde se 60—80 osob, při čemž ovšem tancovati tam nemohou. Většina ze člunů těch opatřena jest zvláštním od kapitána Brunse vynalezeným přístrojem, tak že jediným trhnutím páky lze člun nadzvednouti a pustiti na vodu. To všecko prý v 11 vteřinách. Z námořníků již předem jest každý určen pro ten který člun ve případě potřeby a nouze. — Mimo to jsou na lodi ještě zvláštní prámy, zvláštní plachtové kocábky a posléze korkové pásy pro každého passažéra. Kdybychom tedy i chtěli, nemůžeme se utopit.

* * *

Když už jsme v těch číslech, stavme se ještě u uhlí. Spree veze sebou asi 230 vagonů uhlí, což činí asi deset pěkných uhelných vlaků. Jeden celý spotřebujeme denně. Roku 1891. spotřeboval Lloyd na svých parnících 774.674 tun uhlí. — Spotřeba uhlí řídí se ovšem nejen dle délky cesty a síly stroje, ale také dle větru a povětrnosti vůbec.

* * *

V noci na čtvrtek jeli jsme kolem Lizard-Head, na jihozápadním konci Anglie bez vědomí passažérů, kteří spali. Asi 40 mil západněji leží skupina ostrovů Scilly. Tady je asi nejtěžší a největší příboj, který doráží na evropské břehy a maják Bishop-Rockský, zbudovaný z ocele, kamene a cementu, prý tak se kymácí a klátí, že jen dlouholetý zvyk činí tam pobyt snesitelným. Posádka 6 mužů je tam po devět měsíců a jen na tři měsíce se vystřídá. Přístup z majáku je možný jen někdy, po dlouhých nedělích, kdy moře je trochu tiché .... Kdo ze čtoucích máš život smutnější?

Pevnina, která dosud poněkud chránila loď, zmizela úplně a jsme na širošíru, které se počítá od 49°50' sev. šířky a od 6°27' západní délky.

Moře, moře širé, nekonečné . . .

* * *

Loď začíná se kymáceti a houráceti dlouhým tempem příbojových vln. Teď začne mořská nemoc, ten odvěký nepřítel krásných výletů mořských a žaludků. Co to je, pověděl německý jeden učenec takhle: Die durch elektrisch influenzirte Aequinoktialorkane extrem gewordene Undulation des Ozeans effektuirte, vermöge des stimulirenden Causalnexus zwischen Bewegungstendenz des nautischen Vehikels und meines darauf befindlichen Cerebralsystems antiperistaltische Bewegungen: unter Muskelverschliessung des unteren Sphynkter drängten nun die saliv und magensäftlich organisch durchdrungenen anorganischen Substanzen, statt den Assimilationsprozess im Thylus nadirwärts zu kontinuiren, bis zur Exkretion der assimilationsrenitenten Stoffe; drängten sich zenithwärts und dennoch retrograd durch den Halskanal mit Säure imprägnirt zwischen Scylla und Charybdis der Kauwerkzeuge zur Lichtatmosphäre zurück.

Přelož to, kdo umíš.

* * *

6. července, ve čtvrtek.

Ráno společnost jen zvolna se schází, dámy málo. Z rána ještě je pěkně, ale pozvolna nebe se zatahuje.

V 11 hodin zase rozestavuje se kapela na promenádní palubě a notuje veselé polky a valčíky. Ale passažéři poslouchají většinou schouleni v plaidech a nataženi ve svých lenoškách. Za to ještě s chutí sahají po koflíku bouillonu a sandwichi, jež přednášejí stewardové... U lunche bude asi prázdno.

A bylo. Z dam přišly jen dvě a dole je smutně. Miss Raseline, svou sousedku z leva, neviděl jsem už ode včíra odpoledne. Za to nahoře, na palubě je veseleji, aspoň tím, že společnost se tam zdržuje, třeba že je nějak tichá a zamlklá.

Hourácení a kymácení nepříjemně splývá v jeden nepravidelný, chvějný pohyb a kdo chceš vzdorovati nemoci co možno nejdéle, zůstaň na čerstvém vzduchu a v poloze vodorovné. Mimoděk dostaví se dřímota a prospíš nepříjemný den. —

Z dřímoty budí mne zvláštní, jemný šumot, pravidelný, jednotvárný, jako když listí volně ševelí... Ach! háje a bory mé domoviny! Ne, listí to není, kde by se vzalo! Ale v šíř a dál táhne se mlha, vzduch je vlhký, ne prosáklý tou slanou vůní, ale sladkovlhký jako u nás, doma, a hřbety vln jsou posety tisíci a miliony malých bodů, jež naskakují a mizí a naskakují zas. Malé kapky odrážejí se od hládě táhlých vrchů a dolů a rozstřikují se v prach. Obzor ztrácí se docela v mlžinách.

Jsme pod silnou, nepromokavou plachtou a proto nic necítíme, jen vidíme, že prší. Ó, jak je tady teď útulno a pěkně!

Když skoro všichni zůstávají k lunchi na palubě, zůstávám také: aspoň nemusím přerušiti partii šachu počatou s panem poručíkem Waldeggem a netřeba také dělati toiletty. Nemusíme se starati o nic a stewardové jako duchové dobří přinášejí právě to, čeho bys si byl asi přál.

V poledne byli jsme na 49⁰ 40′ sev. šířky a 10⁰ 34′ záp. délky a urazili za 20·3 hodiny od Southamptonu 360 mil.

* * *

Večer. Asi polovice společnosti je nemocna, většinou dámy a i na palubě je smutno. Jen páni se tady procházejí, ale hned v pravo, hned v levo nás to smete. Nejtužší zdraví a nejlepší žaludek mají ti staří professoři. Sedí v kuřárně, hrají skat a pijí deutsches Bier jako studenti. Ten slovanský linguista zalezl do dámského salonu a sedl k pianu. Zpívá tam starým, z knajp vypitým hlasem „Du Schwert an meiner Linken.“ Nosí doma bezpochyby také uniformu a má kord.

* * *

Je půlnoc. Na lodi ticho a jen na velitelském můstku mihají se v temnu dvě silhouetty důstojníků. Světla na palubě pohasla a zbylo jen světlo lucerničky na pŭdě a na stožáru, odkud v pravidelných mezerách strážník hlásí douhým, zpěvavým hlasem „Alles wohl!“ jen na znamení,

že tam neusnul a že nic zvláštního nepozoruje; to jeho volání proráží tajemně s jeho výšin, kde nic nelze rozeznati, tak jako biblický nějaký hlas. V koutě nadpalubí choulí se mladý hoch v obleku námořnickém, s límcem na jemném krku široce rozevřeným; má stráž.

Ticho rozrývá a ruší jenom sykot a šumění vod, a dunivý hluk stroje z podpalubí. Vlažno je.

Teď na půdě mihá se několik postav, neurčitě, klátivě; něco nesou. Cosi dlouhého, co má formu zabaleného lidského těla. Nesou svoje břímě až na konec půdy, načež je kladou na prkno, položené přes roubení. Za nimi stojí kapitán a jeden důstojník. Důstojník na velitelském můstku dává signál a loď zastavuje skoro rázem. Vody trochu zasyčely a nastalo ticho převeliké. Kapitán a všichni účastníci smekli čepice a jakoby někdo odříkával modlitbu. Načež prkno se převážilo a břímě obtěžkáno jsouc na konci těžkým řetězem padlo rychle do hlubin . . . Hned na to loď odjížděla dál plnou parou.

Topič, který ponejprv vykonával námořní cestu a který za tak krátko zemřel z velikého horka tam dole, u kotlů, měl pohřeb.

Passažéři spali a nikdo o tom nic nezvěděl . . .

* * *

7. července, v pátek.

Pořád se loď kolébá a je smutno. I čtení už omrzí a byli to nejdřív professoři, kteří praštili knihami, jež vezli s sebou. Hrají v kuřárně skat a steward nestačí nosit pivo. Ten starý archaeolog má největší radost ze života: žena i dcera leží nemocny dole v kajutě a Vaeterchen může si dělat co chce. Steward, noch ein Glas!

My, kterým ještě nohy čiperněji slouží, hrajeme shuffle board. Na palubu nakreslili jsme křídou obdélník, rozdělený na 11 polí a do nich napsali čísla do desíti; šoupáme pak holemi na konci lopatkovitými dřevěná dýnka. Umění naše spočívá v tom, že vmetneme dýnko na role označené cifrou nejvyšší.

Potom házíme provazové kruhy na kolmo postavený kolík.

„Ale, ale," povídá pan professor, kterého poslali z kuřárny na čerstvý vzduch, „taková hračka, že vás to baví!" A oči se mu při tom zamžily, nevím, jest-li pivem nebo slzami. K pláči však příčiny nebylo.

„Není to tak snadné, pane professore, jen to zkuste," nabírá si starožitníka pan poručík.

„Co? všecky vám tam hodím, ukažte." Pan professor rozkročil se poněkud nejistě a házel. Netrefil z desíti ani jednou.

„Když mi tam strkáte pořád dva kolíky," tvrdil.

„Ale ne, jen jeden tam stojí!"

„To je divné, já vidím pořád dva."

„Račte vzít do ruky kolečko takhle!" — poučuje pan poručík, hází a netrefuje.

„Vidíte, takhle to nemáte dělat," pomahá si pak známým vtipem, „ale takhle."

„I dejte mi pokoj!“ — ač klid dobrého starce nikdo nerušil. „Steward! Kde pak je paní a dcera? . . . Dole? . . . Also noch ein Glas.“

* * *

Neveselé odpoledne. Příďa chvílemi noří se do vody a šroub pak točí se na prázdno. Celá loď se při tom otřásá.

Mezipalubníci, většinou chudý lid a vystěhovalci, choulí se na přídě a je jim tam krušno tak beze všeho pohodlí. Jak asi pohlížejí sem nahoru na nás a co si asi myslí vidouce, jak jsme obsluhováni ze všech stran, jak hudba nám hraje a jak se bavíme rozličnými hrami? Je to tak dobře, že já mohu si toto všecko zaplatiti a on doma všecko prodal, jen aby mohl sehnati nevelikě svoje jízdné? Ovšem, pracoval jsem a střádal, — ale on pracoval také, snad krutěji než já nebo kterýkoli z nás . . .

Prý jsou v mezipalubí také Slované, snad i Češi podle jmen v listině passažérů mezipalubních. Až bude klidnější čas, navštívím je. —

Dnes v poledne byli jsme na 49° 11′ sev. šířky a 21° 15′ záp. délky a urazili 418 mil; jeli jsme tedy rychlostí více než 17 mil za hodinu, něco málo přes 30 km. Největší rychlost našeho parníku obnáší 19·1 míle.

* * *

Kapitán Willigerode vypravuje malému kroužku v kuřárně, večer po obědě, jak „Spree“ přispěla ku pomoci hořícímu parníku „Abyssinia.“

„Vyjeli jsme z New-Yorku 15. prosince 1891 se 246 passažéry, 665 poštovními žoky a plným nákladem, jeli kolem strážní lodi u Sandy-Hook ráno asi v půl deváté a u anglických Needles byli jsme 22. prosince v 9 hodin večer. 18. téhož měsíce spatřili jsme asi o půl jedné s poledne parník stejnoměrný s. námi, který dával signál N. M., což značí: „Požár na lodi!“ Ihned jsme obrátili ku parníku a přišedše blíže vidíme signál D. L. S., „zachraňte cestující.“ Moře bylo poněkud nepokojno, tak že jsme se nemohli přiblížiti k „Abyssinii“, patřící Liverpoolské Guiow-Line a vracející se z New-Yorku. Spustili jsme tedy tři čluny a poslali pomoc tak, že v krátkosti všech 59 cestujících a 88 osob mužstva nalézalo se na „Spree“. Chudáci nic nezachránili a mezi našimi cestujícími učiněna byla sbírka, která vynesla pěknou částku. Loď v plné činnosti ještě byla ponechána svému osudu. Ale cestující vypravovali, že jen klidu a rozvaze kapitána pana Murraye měli co děkovati, že zachránění odbylo se v nejlepším pořádku. Tady jsme pro zachráněné učinili co jsme mohli.“

„A náhodou při téže cestě 20. prosince potkáme anglický parník „Zona“ z West Hartlepoolu, jemuž zlomila se hřídel. Ale kapitán a mužstvo nechtěli loď opustiti a prosili jen, abychom věc ohlásili.“

„Nebezpečí ohně“ — vykládal pak kapitán na položenou otázku — „je u nás valně zmenšeno. Každé čtyři hodiny prohlížejí se dolejší místnosti a večer v 8 hodin pokládají se po chodbách kožené hadice a připevní se k parním pumpám. Cestou dvakrát hadice se zkoušejí, jsou-li v dobrém stavu. A kouřiti, jak víte, všude jinde vyjma zde nahoře je zakázáno. — Spěte tedy docela klidně, pánové, dobrou noc!“

8. července, v sobotu.

Němci tady na lodi jsou doma a roztahují se široce. Když zvěděli, že jsem Čech, pohlíželi přes rameno. Pohlížel jsem také. Ale neušlo mi, jak si šeptali a povídali, to že je tady jeden z těch, kteří by Němce na lžíci vody utopili, kdyby mohli. A jako by byli rádi, že jsem jen jeden. — Takové mají mínění o nás z novin a diví se poznávajíce, že Čechové opravdu Němce nejedí.

Ale nikdo ani jediným hlasitým slovem se neodvážil doteknouti se těch strun, které v mé hrudi jsou nejcitlivější... Za to kapitán a důstojníci byli gentlemeni i po této stránce.

Tak v duchu jsem si myslíval, jaké by to bylo, kdyby zde všichni Češi byli, kapitán, důstojníci i mužstvo... Sen divný, velký, který patřil do dávné a dávné minulosti, kdy česká říše k Baltu sahávala, nebo také do budoucna?

* * *

Moře se uklidnilo, — anebo začínáme zvykati jeho pohybům? Ne, přece je pěkněji. Slunce od devíti hodin se ukazuje, loď jde hladce a na palubě hned je nový život. Cítíš najednou šílenou touhu po pohybu a lezl bys po provazech, kdybys uměl a směl. Zatím chodíme kolem paluby a uděláme asi 300 kroků, než vrátíme se tam, odkud jsme vyšli. To chodíme jenom nahoře. Celá loď je dlouha 141·12 *m*, široka uprostřed 15·18 *m*. A přeměřujeme tu cestu desetkrát, dvacetkrát, rychle, skoro během, až příjemně zemdleni usedáme zase na svoji lenošku, kterou steward na noc odklidiv ráno zase staví na staré místo. Aby mně ji nikdo nezasedl, mám na ní připevněnou cedulku se svým jménem.

Miss Raseline opět se objevuje na palubě. Od čtvrtka jsem ji neviděl. Je nějak pobledlá, ale usmívá se.

„Stonala jste, miss?"

„Trochu, ale už je zase dobře. A vy?"

„Včera celé dopoledne jsem dřímal a prospal všecku nemoc, příjemně, neboť jsem snil."

„Tak? Pojďte mi tedy vypravovat, o čem!"

A teprve teď jsem si všiml důkladněji, že miss Raseline má krásné, světle modré oči, kulatou bradu a pleť, jako by byla utkána z pavučin. Nechal jsem snů a obíral se skutečností, která byla tak hezoučká. Plavé její vlasy hrnuly se z pod červené cestovní čepice jako zlatožlutý vodopád a hrdlo její bylo bílé, tvrdé, panenské. Vyprávěla, že byla v Paříži, trochu také ve Stuttgartě a pak v Genevě, kde chodila do konservatoře; teď vrací se s matkou domů do Washingtonu. Geneva nás sblížila, neboť znala tam mnoho osob, s nimiž já tam tehdá býval v přátelském styku a sblížily nás ještě jiné věci, zvlášť pak večery a některá tělesa nebeská. To však čtoucího sotva by zajímalo, ač hlavu na to dát nechci, že by zvlášť byl dychtiv zvěděti, že tento den v poledne byli jsme na 47° 52′ severní šířky a 31° 33′ záp. délky a že jsme urazili za poslední den 417 mil. Na mapě tkví už třetí praporeček.

* * *

Je půl třetí, klidné, sobotní odpůldne. U nás doma je půl šesté. Tohle zvlášť tak podivně mne dojímá, když vzpomínám, že u nás už je mnohem později, že u nás už je večer a zde teprv odpůldne, plné, sluneční, horké. Jedeme po slunci a co den nadběhneme si asi tři čtvrtě hodiny. Den o tolik máme delší.

Vzpomínám kterak dnes, v sobotu, matka doma jako pokaždé v ten den jde procházkou ke kapličce pod strání. Co se tam už asi chudák namodlila za svoje děti, z nichž všecky jsou od ní pryč a já teď nejdál! ... Slunce asi úkosem teď svítí na to údolíčko orlické, milé, půvabné, táhnoucí se až k potštýnskému hradu. Ten teď v tom zlatém západu plane a od nás dobře je viděti jeho červenavé pobořené zdi uprostřed černých lesů, vysoko na tom pahrbku, pak pod ním městys, blíže Doudleby a bílé zdi jejich továrny, a posléz dlouhé lány zelených luk. Mezi nimi lesklá, široká stuha: teď už nedivoká, ale klidná řeka Orlice. Louky voní. A cestou ku kapličce, kudy zvolna kráčí to staré, věrné srdce, tam za Starou řekou, dozrávají vysoké klasy na širokých polích pod vysokou, lípovou strání. Praskají chvílemi a dole v hroudách zatrilkuje občas cvrček. V čistém teplém vzduchu pak sviští vlašťovky ...

Umouněný klučina z blízké chalupy doběhne domů pro klíč a otevírá dvéře těžké, neforemné, jako od wertheimky. V kapličce je ticho jako v hrobě, z vlhkých stěn čiší chladný vzduch proti tomu teplému z venčí, kde na větvičkách švestek a hrušní cvrlikají ptáci. V chalupě brečí dítě. Panna Maria na malém oltáři, už od let ji takhle znám, na primitivním obraze drží křečovitě svoje svaté dítě a strnule pohlíží do neurčita. Venkovský malíř jistě chtěl, aby se dívala láskyplně. Zůstalo při pouhé vůli.

K té matce svaté přichází jiná matka pro útěchu, kleká na studené, tvrdé kameny a myšlénky její utkvívají na tom velkém, neznámém nekonečnu, jež sama nikdy neviděla, ale o němž čítávala tak divné věci, až hrůza z toho ji obchází. Ve staré té mysli vznikají obrazy děsu, jež klidní a mírní se, čím vroucněji prosila Marii Panenku za ochranu a a záštitu pro toho syna tuláka ... Pak odchází s úsměvem na rtech a důvěrou v oku, pohlížejíc k západu, kde slunce zatím už se sklonilo za vysoké, listnaté stromy zámeckého parku. Jejich ostré silhouetty obrážejí se na jasném, zlaceném pozadí čisté oblohy. Vlašťovky sviští pořád, teď k večeru ještě víc; vrabci ustali a jinak je klidno v tomhle koutě, kde teď je stín. Leda že z města dorážejí sem slabé zvuky kolovrátku ...

Stará paní pořád pohlíží v tu stranu, kde slunce zachází a myslí na syna na moři.

Synek zatím je po královské snídani, pije černou kávu a dokuřuje cigarettu. Pak z kuřárny vyjde na palubu a nabízí plody rakouské režie tabákové některým dámám, požertuje s nimi, projde se trochu s miss Raselinou a na konec rozloží se v pohodlné, rákosové lenošce. V myšlenkách na to půvabné, tiché údolí orlické usíná a spí celou hodinu jako dudek. Šumné vlny zpívají mu k tomu svou velikou, věčnou píseň v tichém pianu. Loď jde tiše a klidně pod modrým nebes klenutím a pod tímže sluncem, které svítilo právě teď staré paní na cestu ke kapličce. Jen že tam svítilo o něco níže a na zelené louky a zlaté, zrající klasy.

Matka zatím modlila se myslíc na to svoje velké dítě, které bouřky života a neklidný jeho duch jí pořád a pořád zahánějí v daleký, široký kraj . . .

* * *

Večer sedíme v hudební síni. Obstarožná dívka z mé pravice zpívá až se všecko třese a umění její má účinek opáčný než mít má, neboť posluchači pomalu, ale jistě se vytrácejí. Zůstal jsem sám jediný a slečna von Krautheim pohleděla na mne vděčně a zhluboka; nevěděla, že miss Raseline slíbila, že večer sem přijde.

„Buďte tak laskav," pravila staropanensky sladko, „doprovoďte mne k této písni." — A už jsem přikován k pianu poslouchaje, kterak Fräulein von Krautheim zve nevím koho:

„. . . Komm' doch zu mir, dass ich dich wieder küsse, — wie einst im Mai . . ."

Arci, dávno tomu už asi bylo.

Používám tohoto roztoužení povídaje lstivě: „Ach, podívejte se, slečno, venku ten měsíc!"

Nebylo to pravda, nebyl tam, byl bych jím už dávno milému čtenáři posloužil. Vyšťáral by pak kritik nějaký, že v tu dobu nic nesvítilo a měl bych oplétání.

„Měsíc, — o pojďte, pojďte!"

„Jen jděte napřed, milostivá slečno."

A zatím co vycházela, ztrácím se v polotemnu promenádní paluby . . .

„. . . Nu tak, bylo to jako kdysi v máji?" vítal mne tam líbezný hlas poněkud kousavě.

Jsou to přece jen krásné večery, i bez měsíce, když loď tiše pluje . . .

Slunce valilo se rychle k obzoru dolů a červenalo se čím dál tím víc; jen intensity na lesku mu ubývalo, tak že mohl jsi volně pohlížeti do jeho desky a oči nebolely. Tak jako když jsem se díval do očí miss Raseliny. Byly také tak klidny a mírny. Pamatuji se jindy a jinde, na březích Afriky, tam že byl očí pár velmi žárných, jež spalovaly duši i srdce; nespálily však nic, jen tak trochu křídla. Jsemť pán velice opatrný. —

A bylo to divadlo jediné, jehož nemáme u nás na pevnině, leda tam, kde jsou široké landy a pusty, když slunce doteklo se obzoru tak jako by líbalo vody nesmírné, nejdřív jemně, nesměle, — ale pak to políbení stávalo se objetím, vroucím a žhoucím, tak vřelým, že slunce pojí se s vodami jako milenci dva. Od slunce vody zabarvují se červeně, snad jakoby se stydély pro to veřejné zasnoubení, nejvíc tam na západě, odkudž barvy ty šíří se a šíří po celém prostoru, po všech předmětech . . .

Pak rychle je temno, hvězdy vyjdou a kolem tma čirá, klidná, prolamovaná jen jemným tím světlem třepotavým, čarovným . . . Ve vodách také cosi se blýská. Medúsy a sepie polekány ohromným tělesem, jež nejednou přihučelo rušit jejich nesmírný pokoj, světélkují v moři.

Z dámského salónu zas ozývají se pronikavé zvuky starého sopránu: „... wie einst im Mai, wie einst im Mai ..."

* * *

9. července, v neděli.

Probouzí nás chorál nějaký, jejž hraje kapela, už v 7 hodin.

Moře je trochu rozčeřené, s malými, bílými hřebínky na vlnách, jež sotva že vzniknou tu a onde, už zase mizí. Barvy je temně modré

Najednou na přídě hluk; mezipalubníci shlédli celý houf delfínů, pachtících se za námi a volají na ně.

„Phocoena communis!" poznamenává jeden z professorského sboru.

Jsme rychlejší, brzo jim mizíme s očí a oni nám ještě spíš. — Tu a tam zas někdo shlédne vlašťovky mořské, jež litají jako motýli, a docela u hladiny, jakoby po vlnách běhaly. Je to asi Thalassidroma pelagica, dle svrchu uvedeného učence. Kde se až tady berou, tak nesmírně daleko od pevniny!

Ještě nedávno viděli jsme také racka, krásně bílého ptáka, velkého asi jako kachna, s šedými zády, černými perutěmi, žlutým zobákem a černými nohami V celých houfech za námi lítal, chvílemi ponořil se do kýlových vod, brzo zase v elegantních křivkách nebo docela klidně za námi táhl.. Ojediněle lítali buřňáči, nízko u vody, pořád parallelně i s vlnami rozedmutými.

Po rybách velkých darmo se ohlížíme. Sem tam v dálce vytryskne proud, — to velryba dýchá, ale víc nic. Asi před 20 lety lloydový parník „Hansa" v březnu na cestě do New Yorku narazil na celé stádo velryb, dle všeho spících, nebo nevyhnuly se a jedna z nich byla v pravém slova smyslu přejeta. Dlouhý krvavý pruh ve vodě byl toho svědectvím. Žraloků neviděti, a proto také málo kdy několik létacích ryb nad hladinou se vynese.

Jen loď nikde žádná. Na širém Oceaně potkávají se lodi zřídka, velmi zřídka.

* * *

Nedělní dopoledne. Na večer ohlášeno je grand-diner a grande-soirée, zbubnované zejména přičiněním slečny von Krautheim. Mermomocí chtěla, abych také zpíval, s ní, Mendelssohnův duett. Bůh ví, proč si tak na mě, nevinné dítě, zasedla. Snad jsem jí připadal trochu naivním. Ale já se nedal. — Utvořilo se komité, v jehož čele je jeden professor, a jehož členy ještě několik professorů. Tedy učené komité, kamž se nehodím. Výbor tento pln je příprav a zkoušek, professoři skládají řeči a monology, a ten linguista bude přednášet básně. Probůh, jen ne svoje! Nic děsnějšího nad akademickou báseň nebo dokonce drama! ... U piana se horlivě zkouší a voda šumí v líbezné zvuky Brahmsových a Schubertových písní, vytahovaných s nemalým namaháním do příslušné výšky.

* * *

V poledne: 45° 38′ severní šířky, 41° 12′ západní délky. Distance proběhnutá: 419 mil.

* * *

Odpoledne fádní, jako každé odpůldne nedělní . . . Jen že loď zase se začíná kolébati a se soirée asi sejde. Řada lenošek je obsazena a na každé chouli se některá dáma, nejpodstatnější to část proponovaného večera, a bledne. Miss Raseline je čerstvá a čilá, přivykla již a sedíme v zadu, pod markýzou, ve stínu a spřádáme — tak všelicos.

Na přídě lodi dává lodní stráž co hodinu a půl hodiny znamení, zvoncem; někdy vesele a čiperně, . . . jindy zase smutně a táhle ty hodiny ubíhají, když obloha se zatahuje čím dál tím víc a věje studený vítr. To snad již od mělčin Novo-Fundlandských anebo se blížíme končinám, do kterých vítr zahání velké ledovce ze severu . . .

* * *

Láska i na lodi všelijak se projadřuje. Tady v první třídě velmi jemně, pokrytě: sedíme daleko od sebe a jen zrakové si povídají, co cítí duše. Jen někdy, z večera a na rozchodnou slabý, obřadný ruky stisk, všecko v přesně předepsaných formách. Dole pod námi, ve druhé kajutě, sedí vedle sebe už docela blízko. Ba postřehneš tu a tam, že ruka, která byla položena na lenoch židle, svezla se mimoděk na rameno, až děvče zachvělo se, ale neutrhlo. A v mezipalubí, tam už nepokrytě se objímají . . . V srdcích však všude, nahoře, dole, i nejníženi vášeň je stejná.

Zvoní se k obědu, který měl býti slavnostním, ale není.

* * *

Čím více se blížíme k Americe, tím více se začíná hovořit anglicky, jako by se Němci chtěli cvičit. Beru lekce u miss Raseliny a podivuhodně se mnou, starým žákem, je spokojena.

Ani člověku nepřipadá, že je na širu Obzor poměrně zdá se neširoký a mapa moře je plna značek všelijakých, číslic hloubkových a šipek větrných. A to člověk mimoděk přenáší do skutečnosti. Kdyby tam nebylo nic, věřili bychom spíše, že na moři není nic. Tak rozumuje moje učitelka.

* * *

10. července, v pondělí.

V dáli cosi stříká. Professoři honem zapisují do svých notesů, že viděli velrybu. Ale neviděli nic.

Je nějak studeně, voda, jejíž teplotu měří co chvíli, má jen 7° C — na blízku je asi iceberg nějaký, ledová kra . . . A opravdu, za chvíli objevuje se na severní straně ohromný kus ledu, asi jako trojpatrový dům, krásný, zelenavě lesklý, sedící majestátně na vodách, jako ovocnářka na své široké stoličce, s truhlíkem uhlí pod nohama. Jen že

ovocnářku je vidět celou nad povrchem zemským, iceberg asi $^{7}/_{8}$ je pod vodou.

Slunce mihotá se v tomhle kolossu zkamenělých severních vod a znenáhla menší se a menší tato podívaná, zapadá za obzor, vidíme už jen špičku z toho a pak nic.

* * *

43° 34′ sev. šířky, 50° 36′ záp. délky. 420 mil. Moře dnes bezbarvé. Zítra tomu bude týden, co jsme vyjeli, a už se těšíme, že ve středu večer nebo ve čtvrtek ráno uvidíme nový svět.

* * *

Dnes večer velký ples. Promenádní paluba potažena vlajkami, kde jaké byly na lodi, tak že to zde vypadalo jako pod stanem. Elektrické svítilny rozmnoženy a hudba umístila se v jednom rohu paluby. Přes to že se loď kolébala a párky co chvíli sklouzaly až ku roubení, tančilo se o všechno pryč. Hopkovali mladí staří, jenom Vaeterchen moc nesměl; bylať i máť i dcera na palubě . . .

A velké moře venku, za tenkou tou plachtou, pořád šumělo věčnou svou píseň, rozrážejíc se o přídu.

Ubožáci v mezipalubí, k nimž také doléhá zvuk hudby a veselé kousky taneční! Přichoulí se k sobě v děsném tom vzduchu dole a v srdci rodí se jim závist a socialistické theorie . . .

Bylo by se tančilo ještě déle, ale v jedenáct hodin snesla se najednou mlha a musilo se přestat. —

. . . Doma je tichá noc, asi tři hodiny z rána. Matka asi probouzí se v ranním zášeří a jistě vzpomíná. Ach! kdybych jí tak mohl říci, aby nic se nebála, neměla starosti, tady že se tančí a že je bujné veselí! . . .

* * *

11. července, v úterý.

Moře dnes jako zrcadlo, jemně, táhle rozvlněné. A „Spree“ po něm jako velký, těžký pták.

Všude je lehčeji, jen v mezipalubí pořád těžko. Byl jsem tam dnes ve průvodu námořníka, všude, v oddělení pro svobodné muže, svobodné ženy, i pro ženaté a rodiny. Byl tam úzkostlivě hrozný puch a zápach přes to že ventilace je mnohem lepší než na kterékoli jiné lodi a přes to že mezipalubí není nijak přeplněno. Což teď, ale jindy a na parnících poštovních, kdy cesta trvala 14 dní až tři neděle!

A ještě mnohem hůře bývá za cest nesnadných, bouřlivých, kdy všecko stůně a nikdo nezatajuje, co v sobě má! . . .

Bylo tam i několik Čechů, zubožených dlouhou nepříjemnou jízdou, ale přece — lajících domovině. Mně zase právě v té chvíli se po ní zastesklo! Až srdce mi zatrnulo, když slyšel jsem to lání domovské hroudě. Což vlasť za to může, že se jim tam špatně vedlo?

* * *

Ó těch večerů nádherných na mořských tišinách!

Bylo po obědě, po půl osmé. Právě když vycházeli jsme na palubu, velká zlatá koule byla s polovice už stopena ve vodách, které dlouhou přímkou dělily se od modrého, temnajícího se nebe. To bylo čisté, jen nad západem táhl dlouhý, nehybný mrak, docela úzký.

Slunce zacházelo, až poslední jeho jiskra zmizela ve vodách. Ty teď byly jako bezbarvy, nebo kovově temny, jako roztavené, chladnoucí železo. Všude rovina. Mrak nad západem zlatověl, pak zvolna nabýval barvy bronzové, která znenáhla začala se obrážeti v tisícerých vlnkách rovného povrchu. Pod mrakem a nad obzorem jasný nebeský pruh, zdola ještě ozařovaný sluncem už neviditelným.

Vlny rozčeřované lodní přídou pěnily se a stříkaly, celý závoj jemných, krásných kapek, hustý a stříbřitý, ve kterém jasno nebeské tvořilo duhu.

A teď nastávalo divadlo, jež zarylo se mi do paměti hluboko jako malému štvanci výprask za provedené skotáctví.

Bronzová barva mračna zase přecházela v červenavo a v barvu krve, znenáhla, neznatelně a nuance ty odrážejíce se ve vlnkách zase se měnily nevím jakým zákonem lomu či rozkladu světla. Vody v tom pruhu, který se táhl od slunce západu k nám, byly na stranách k obloze obrácených zlatově zeleny a tam, kde rozrytá vlna čeřila se, hned u parníku, ještě množství jemných, teplých barev mísilo se v to a lehounké pěny roztahovaly se po tom pestrém koberci jako žilky mramoru. Ovzduší všecko průhledné, čisté, jasné, bez toho zlatého prachu, do kterého jsou zahaleny krásné západy u nás. Čistý ten jas jakoby otevíral výhledy do nekonečna. A teplo bylo . . .

A také ticho, jen jemný šumot vln nesl se klidem večerním. Zdálo se, jakoby vlny s nevolí nesly, že ruší se takhle jejich pokoj a jejich spaní. K tomuto snu ovšem čtenář i já mnoho fantasie máme zapotřebí; ostatek čtoucí neber toho do slova.

Na východě pak už temnoty se snášely. Potom mrak pohasl, ztemnal, zčernal, poroztáhl se po obloze tak, že zůstala jen bledě zelená, jasná pruha mezi ním a horizontem. Znenáhla večerní červánek, jemně rudý a potom růžový jako panenský stud, rozložil se po celé délce západu, klesaje stále hloub a hloub, až také pobledl a zmizel.

Nevím už, kterak vyjádřiti tu nádheru a velikolepost, v níž vzpomínal jsem na první dny biblického stvoření světa. Kolem také nic nebylo jiného než vody.

Nahoře lodník ve stožárovém koši bezděky obracel zraky za sluncem, které zapadajíc nejdéle jej ozařovalo. — Zvolna, zvolna snášela se noc a vycházely hvězdy, nejdřív na východě, pak na západě a uspávaly všechen svět na téhle polovici zemské koule. Snad i v mezipalubí spaly ty nespokojené mysli, které s nevolí v srdci odjížděly z vlasti a s tajnou i zjevnou záští poslouchaly veselý smích nahoře v první kajutě.

Ó těch večerů nádherných na mořských tišinách! . . .

„. . . Zum Donnerwetter“! odlehčoval zase poručík von Waldegg svému obdivu, „kdyby tohle namazal nějaký malíř, řekl bych, že je potrhlý. Koukejte tu strakatinu!“

Teď dolů, je ta ohlášená soirée. Dámy v salonních toilettách a se všemi šperky, páni v černých kabátech, mnozí i ve fraku a bílých kravatách. Kdyby je tak viděl Kolumbus!

* * *

Dnes v poledne byli jsme na 42° 16′ sev. šířky, 59° 42′ západní délky. Poněvadž byla trochu mlha a my musili jeti opatrněji, urazili jsme jen 408 mil. Na mapě už je 6 praporečků.

* * *

K jedenácté hodině vidíme světlo v dáli, světlo signálové. Lodivod, který nám jede naproti. Podle zákona amerického musí každá velká loď přibrati takového vůdce vjíždějíc úskalím a mělčinami do New-Yorku. Ti lidé, kteří pro kus vezdejšího chleba jedou v malé plachetní bárce na mnoho, ba až na sta mil daleko ode břehu, tlukou se po moři po několik dlouhých, dlouhých dní. Náš, jehož velké černé číslo na plachtě bylo Amerikánům vítanou příčinou k sázkám a jež pak i za noci jsme kukátkem rozeznali ve svitu lampy zavěsoné na stožáru té plachty, byl na moři šest dní, aby předešel všecky ostatní konkurenty a dostal se na „Spree". Hltavě vrhli jsme se na noviny new-yorkské, jež přinesl, — byly však skoro týden staré.

Když „Spree" jela zase dále plnou parou, světlo bárky, na které zůstali jen asi tři námořníci, tratilo se rychle v dáli a v krátce bylo zas temno a ticho. Vody bylo lze rozeznati jen potud, pokud svítily hvězdy. Z temna oblohy vynikala jen bílá mléčná dráha, jako šerpa generalova adjutanta v polní výzbroji.

Ale už ta okolnost, že z pevniny přijel nám naproti ten osmahlý, větrem a deštěm probičovaný muž, vnesla mezi nás radostný tón. Jsme zemi blízko.

* * *

12. července, ve středu.

Ne tak blízko, jak bys myslil, čtoucí trpělivý.

Ráno je krásně, slunečno, východ průzračný, ale po zemi nikde ani památky. A ještě dlouho nebude.

Najednou, asi k desáté hodině, mlha kolem nás. Kde se vzala, tu se vzala, nevím, ale hustá byla, že z konce jednoho na lodi neviděti na druhý. Námořníci nahoře v koši jsou jako stíny a stožáry a rahna ztrácejí se docela v neurčitu. Stráž rozmnožena o dva námořníky na přídě a stojí docela na kraji. Jedeme poloviční parou. Co chvíli, každé dvě nebo čtyři minuty zahučí signal parní sirény, dlouhý, táhlý, nepříjemný, výstražné to znamení pro každou loď, která by byla na blízku. Někdy slyšíme jakoby z veliké dálky temnou, stejně táhlou a pronikavou odpověď, která hučí mořskými tišinami. Ale nic neviděti. „Spree" pluje mnohem tišeji, volněji, jakoby sama se bála.

Na všech předmětech usazuje se lehounká pára a i když dýcháš, cítíš ve vzduchu veliké vlhko. Také hlas v tom se dusí a jakoby na nás hodil někdo nějaký příkrov.

Ani slunce z toho nepronikâ, viděti jen velké světlejší místo na té straně, kde teď jest.

Mlha trvá plné dvě hodiny. Pak rozplyne se najednou, jako se snesla, jako láska těkavé kokety a hned na obzoru objevují se dvě, tři plachty bílé loděk rybářských. Tedy země je už asi opravdu na blízku.

* * *

Pan Merkl, vinárník odkudsi z Porýnska, má dnes kocovinu, která se projevuje způsobem u vinárníků poněkud neobvyklým, totiž filosofií. Včera jedna šampaňská za druhou poroučela se světu a obsah její zmizel v hlubinách Merklových, jehož veselost stoupala s řadou láhví postupem geometrickým tak, že sám kapitán obávaje se následků hlučných do toho se vložil a když bujný révy rýnské pěstitel novou láhev si poručil, dal stewardovi dost nepokryté znamení, že už je toho dost . . .

Dnes hloubal. „Vidíte to,“ povídal mi v ústraní, „já pohlížím na život se stanoviska všeobecných dějin. Co jsou všeobecné dějiny a jaký mají vliv na život lidský? Vy to víte, já to také vím, ví to celý svět, poněvadž se podle zákonů světových dějin řídí. Proto užívám svých pár dolarů . . . Ale kdybych neužíval, co mi poskytuje příroda a obchod následkem všeobecných dějin světových, pak by můj duch nikdy nenabyl rovnováhy proti . . . proti . . počkejte . . . proti čemupak jen jsem chtěl říci: . . . ano, proti světovým dějinám . . .“

Ano, ano, byla to filosofie, když ani on, ani já jsme tomu nerozuměli. Podobných kocourů, ač ne tak filosoficky silných, bylo na lodi několik. —

Dnes zatýkáme poslední praporeček na 40° 55′ severní šířky a 69° 9′ západní délky, po distanci 432 ode včíra. Ku Sandy Hook zbývá 215 mil; dojedeme tam tedy dnes v noci a ráno budeme už v zálivu Hudsonském.

* * *

Na lodi tvoří se užší kroužky, jakoby ti několikadenní přátelé ještě naposledy se chtěli užít. Každý vyhlíží, uvidí-li v dálce pruh země, kteréžto namahání jest však docela marné.

Loď zase se připravuje, čistí, povlaky se odundavají, a chystají se vlajky. Jako když venkovské děvečky jdouce do města na mezi před tím oblékají punčochy a vecpávají nohy do širokých botek; pak rukou uměle, ale zkrátka navlhčenou přičísnou si vlasy z čela. Lodní hoši prodávají pasažerům mapky Oceánu, na nichž přesně vyznačena jest naše cesta; prodávají je za 1 marku, co má cenu asi dvou krejcarů. Ale je to prý ve prospěch námořní kasy.

Plachty jakoby veseleji pleskaly ve větru . . .

„Jste ráda, že už je konec té námořní pouti, miss Raseline?“

Otevřela svoje jasně modré oči a odpověděla poněkud váhavě „Jsem doma.“ Pak dodala: „Tedy přijedete do Washingtonu?“

„Ano.“

„A uvidíme se tam? Uvidíme. Neodporujte. Vy jste samý zbytečný evropský ohled. Vždyť vás matka sama pozvala. A známí z cest vždycky mají právo...“

V duchu jsem teď probíral tak ty známosti z cest.., byl by jich už celý pluk a všeho druhu. Uf! kdyby tak všecky tady byly... a ty tchýně, baby všelijaké!

* * *

13. července, v noci.

Probouzím se. Nesmírné ticho. Loď najednou zastavila a jsme asi před přístavem. To ticho mne pobouřilo, jako když mlynáře probudí zaražený mlýn.

* * *

Když pak ráno, v šest hodin vycházíme na palubu, — kolkolem nádherný obraz new-yorkského okolí se strany mořské. V dálce nesmírná socha Liberty, pak v pravo o něco dále most Brooklinský, nesmírně vysoký nad mořem domů, jako z pavučin utkaný nebo z lehkých drátků...

Na lodi šum a ruch. Přichází zdravotní prohlídka, celníci, musíme podepisovati přísežní formuli, že nevezeme nic, co by mohlo poškoditi státní finance spojených republik. Pak teprve loď zvolna vjíždí do přístavu a do svého pieru v Hoboken Snídaně odbývá se v největším chvatu, každý chce být na palubě při přistání.

Stewardové obcházejí jako lvové řvoucí, hledající zpropitné. Tohle jediné se mi tady nelíbilo a byl bych raději padesát marek přidal, než rozdával stewardovi který posluhoval v kabině, stewardovi, který posluhoval při stole, stewardovi, který posluhoval v lázních, stewardovi, který posluhoval v kuřárně, stewardovi, který posluhoval na palubě, stewardovi, který měl na starosti palubní lenošky, stewardovi, který čistil boty, vrchnímu stewardovi, který vybíral peníze, stewardům, kteří hráli... a pak jistě ještě někomu, na něhož jsem zapomněl.

V pieru čeká již houf lidí, přátel a známých. Z passažerů mnozí poznávají ty, již na ně čekají, mávají vesele šátky a volají na sebe.

Mne živá duše neočekává, nikdo zde o mně neví a docela sám vstupuji na půdu nového světa.

Přece jen škoda, že se to nestalo před čtyřmi sty léty.

II.

... Po šesti nedělích, ku konci srpna.

Jinak mi srdce tlouklo, když teď vstupoval jsem na „Fuldu“. Jásalo, že vracím se domů — a přece zas váhalo z té krásné, divné země, kde vedle průmyslu a obchodu přece je také tolik rozkoše..: ne té bujné a bouřlivé, ale jako tlumené...

Teď provázeli mne již Američtí přátelé a také přítelkyně a mačkám v ruce kytici z bílých a červených květů, mávaje druhou šátkem na rozloučenou.

Jinak teď díval jsem se na statue of Liberty, jinak na nebetyčné ty domy a jinak na velký most Brooklynský, který v dopoledním slunci byl pořád tak jako z pavučin . . .

. . . Společnost byla teď na cestě zpáteční mnohem menší, ale pestřejší za to. Amerikáni, Angličané, Italové, Španělé . . . a já zase jediný Slovan, jediný Čech. Seznámili jsme se všichni ještě téhož dne.

„Fulda“ jela jižními vodami kolem Azorů a Gibraltaru, kolem Balear a Riviery do Janova, do Italie. A vezla sebou právě asi tisíc mezipalubníků, dělníků italských, kteří přijeli do Ameriky hledat práci a vraceli se s nepořízenou.

„Fulda“ patří také k severoněmeckému Loydu, tedy stejné zařízení, stejné zvyky jako na „Spree“. Jenom že Fulda je o něco málo menší a jede také volněji, 16 mil za hodinu a proto v Gibraltaru budeme až za osm dní, odtud do Janova ve třech dnech.

Na palubě je nějak prázdno . . . Snad proto, že zde není miss Raseline? — Za to je zde komtessa Eugenie, děvčátko malé, líbezné, patnácti jar a velkých, k vůli rozmanitosti zas černých očí.

* * *

Můj denník z těch dob je podivuhodně jednotvárný . . . Pořád moře klidné a vzduch jižní, teplý, někdy vlhký a těžký, a slunečno. Tak bylo po celou jízdu, která byla rozkošná, jako po velikém, krásném jezeře. Proto bylo veselo i nahoře, na promenádní palubě, i dole, v mezipalubí, kde co chvíli podivný kvartett, skládající se z klarinettu, bombardonu, lesního rohu a foukací harmoniky, lepil dohromady taneční improvisace, většinou valně rozklížené.

* * *

Co den bývá na palubě une petite soirée dansante, na kterou malá komtessa Eugenie vždycky tolik se těší. Většina z nás vrací se domů a proto jsme tak veselí, . . . jen někdy padá na mne divná melancholie, které dobře nerozumím.

Připadá mi, jakoby moře kolem bylo teď docela jinačí, intensivněji modré a teplé, než tam, co jsme jeli severněji.

A k tomu teď co večer měsíc svítí, velký, den ode dne větší, až konečně plný . . .

Ó, noci měsíčné na moři širém!

Dlouho do temna stávám na lodní zádi a v jejich taje se nořím. Dole na podlaze mám lahev piva a sklenici . . . Za námi nic než vody tiché a hluboké, těžké, barvy temné a matného, kovového lesku. Pak nad tím čistá temně modrá obloha, na níž měsíc jako velká díra, snad jediná díra bílá na světě. Tato díra dlouhým reflexem koupe se v moři. A ticho přenesmírné . . .

* * *

Jsem teď v kabině sám, a často leže dávám se kolébati mořem. Sním při tom jako zajíc, s otevřenýma očima. Tu ohlížeje se vidím, že přede mnou v kabině plul po oceáně nějaký básník. Básník italský, který bezpochyby neměl papíru. Psal totiž svoje vzdechy po bílých stěnách, písmem jemným a drobným, a do koutů přitmělých, aby, až budou čistit kabinu, tak snadno toho nepozorovali. Dobře udělal, že se svou poesií do koutů se uchyloval. Z dlouhé chvíle však člověk čte i špatné básně a proto čtu italskou tu hudbu a řeším její smysl... Byl asi zamilovaný, můj básník, neboť když loď blížila se k Evropě, vyryl tužkou do bílého nátěru, pod postel nad ním visící, vzdech ze všech ještě nejpodařenější, jejž neuměle překládám, že totiž:

Z velké dálky, z moře šíra
šediví se proužek země,
a čím víc se k němu blížím,
tím víc bázně budí ve mně.

Navracím se do své vlasti,
— a tu v duši se mi vkrádá
bázeň, strach a tucha divná:
zda-li má mne ještě ráda!

Ó ty chudáku zelený! Co pak tě to napadlo jet do Ameriky a doma děvče nechat. Toť se dávno rozumí, že už se ohlédla po nějakém surrogátu.

* * *

Ať jakkoli je krásná jízda po moři, nám, kteří přirostli jsme k té hroudě domácí, přece jen se stýská a stýská, a při jízdě té nejpříjemnější, při níž zahrnovali nás bohatým stolem a pohodlím nejvybranějším, přec čekáme na pevnou půdu jako Židé na svého Messiáše. Stále nám zde něco schází, — pohyb a klid zároveň. Víc pohybu pro sebe a více klidu pro svoji podstavu. Obzor ať sebe velikolepější je nám prázdný a jednotvárný: už malý chocholík dýmu vzdáleného parníku pobouří radostně celou loď. A skočí srdce v těle jako rozpustilý kluk ve škole, když první ten proužek země se zašediví. Čekáme naň s dychtivostí, s nedočkáním ach mnohem větším, než děvče na vyjádření svého nápadníka. — A přece...

* * *

Denně urazíme jen 375, nejvýše 390 mil. Arci den je zase o něco přes půl hodiny kratší, poněvadž jedeme k východu, proti slunci. —

Na palubě je jeden Španěl, který se vrací z cesty kolem světa, jeden Ital přijíždí z Brasilie přes New-York, jiný zase do nedávna trávil v Australii devět let, čtvrtý zase se San Francisca jede se podívat na Řím a Athény, pátý tuhle cestu už po osmé vykonává, konečně jiný o Japonsku a Číně vypravuje... a tak máš tady celou živou geografii, celý svět na několika těch vrátkých prknech. Jsme všickni teď jako už dávno známí, na palubě se hraje, tančí, zpívá, dávají se hádanky a večer sedíme jako při besedách...

* * *

Osmý den.

„Tamhle je země,“ povídá kapitán, ale my nevidíme nic. Zlomyslný soused poznamenává, že také kapitán nevidí nic, ale že ví, že země za chvíli se tam musí objevit.

A opravdu, proužek země se tam temní . . . Pak určitěji a určitěji, a vidíme vysoké falésy mysu sv. Vincenta, pak břehy španělské. Veškera neděle je tím povznesena.

* * *

Pak jsme v Gibraltaru, a na moři středozemním, té krásné, čarokrásné Mediterraneji, jedeme kolem Balear a Pitiús, pak docela blízko kolem Riviery od Cannes až k Janovu . . .

Tentokrát přece nerad a váhavě stoupal jsem na půdu evropskou, a vracel se domů oklikami. Nebo jel jsem na loučení, velké a smutné, které horší bylo, než když mládenec dává s pánem bohem panence . . .

* * *

Nevím už po kolikáté šla stará paní na sobotní procházku ke kapličce, s těmitéž myšlénkami. Vítr vál teď už přes strniska a slunce dřív sklánělo se za košatiny parku než jindy.

Tentokrát, když vracela se, pořád s myšlénkami na Oceán a velké vody, přicházel jsem jí v ústrety —

